

3.112

EXPOSITIO
LITERALIS ET MORALIS
OMNIVM EVANGELIORVM,
QVÆ AB ECCLESIA PROPONVNTVR.

AVTHORE M. F. PETRO ACHADO
*Ordinis B. M. de Mercede Redemptionis captiuorum, quondam
primaria Cathedra naturalis Philosophiæ rectore Salmantica,
& Prouinciæ Castella eiusdem ordinis Prouinciali.*

Ad excellentissimum Principem D. Laurentium Suarez de Figueroa
& Corduba, Ducem Feriæ Siciliæ pro Rege.

TOMVS PRIMVS IN QVAT. DOMIN. ADVENT.

Anno

CVM PRIVILEGIO.

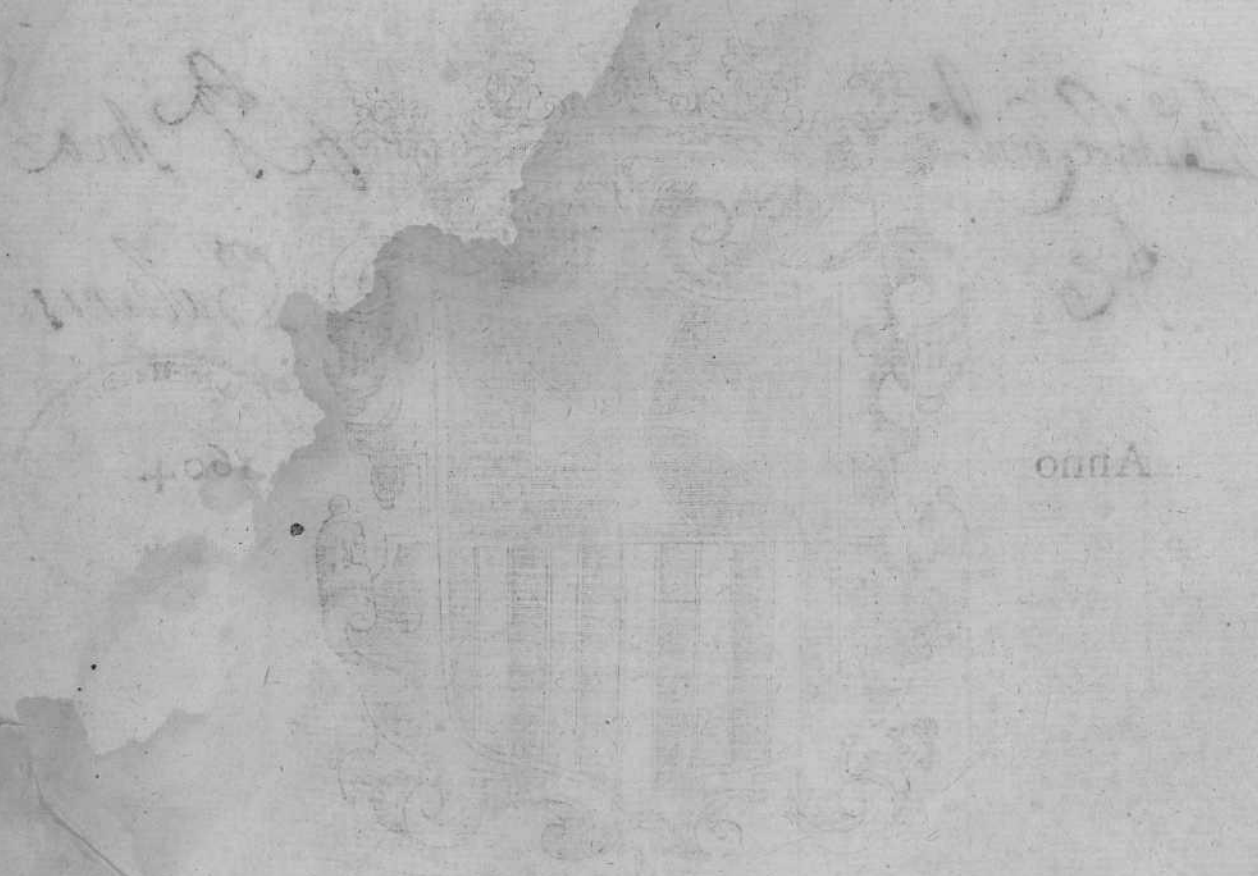
Burgis. Excudebat Ioannes Baptista Varesius

EX P. Q. S. T. I. O.
LITER. LIS ET MORA.

LIS Q. MINIVM EVANGELIO.
RVM Q. AN ECCLESIA PROPONITVR.

ANTHORE M. F. PATR. ACHADO
Ordinis B. M. de Mercede Redemptoris capivorum, quondam
primarius Cathedralis Philosophiae doctore Salerniticae,
et Provinciae Castellae eiusdem ordinis Provincialis.

Ad excellentissimum Principem D. Laurentium Suarez del proprio
et Cordis, Ducem Fictis Siciliis pro Regis.
TOMVS PRIMVS IN QVAT. DOMIN. ADVENT.

Anno

CVM PRIVILEGIO

Impr. P. Anthonio Leones Baptista V. Regis

P Ag. 11. col. 2. lin. 23. vbi dicit abcin, lege, abfin, pa. 39. col. 2. li. 1. licer, licet, p. 42. co. 2. li. 21. ecce, ecce, pa. 43. co. 1. li. 12. breui iudi, breui, col. 2. li. 18. discuutienda, disentienda, pa. 44. co. 2. li. 40. in fier, inir, pa. 51. co. 2. lin. 27. in quos, iniquos, pa. 82. co. 1. li. 24. pondere, ponderante, pa. 107. col. 1. li. 1. quises, qui es, pa. 113. co. 2. li. 10. marceens, marcescens, pag. 114. co. 2. lin. 19. fit, est, pa. 146. co. 1. lin. 25. llata, lluta, pa. 155. co. 2. lin. 10. degni, digni, pa. 171. col. 2. lin. 38. iur, tur, pa. 171. co. 2. li. 19. int. inter. lin. 34. hit, bit, pa. 191. co. 1. li. 41. aue, auf, pa. 194. co. 1. li. 23. ego, ergo, pa. 196. co. 2. lin. 27. homines, omnes, pa. 198. col. 2. lin. 4. annis anni, pa. 218. co. 1. lin. 38. abfo, absor, pa. 224. col. 2. lin. 31. scruca, scruta, pa. 226. col. 1. li. 28. addi, audi, pa. 228. col. 2. lin. 15. cetius, cetrius, lin. 29 in qua, in aqua, pa. 230. co. 2. li. 10. dota, data, pa. 237. co. 2. li. 13. homine mine, homine, pa. 238. co. 2. lin. 28. pcca, pecca, pa. 239. co. 1. li. 28. potera, poterat, pa. 253. co. 2. lin. 21. noluerint, voluerit, pa. 285. co. 1. li. 22. dicere, licere, pa. 375. co. 1. li. 1. compellerint, compullerint, pa. 394. co. 2. lin. 6. tribus, tribubus, pa. 396. co. 1. li. 43. Math, 9. Math. 12. pa. 419. co. 1. lin. 6. auris, auri, pa. 420. co. 2. lin. 4. præ, pro, pag. 444. co. 2. lin. 23. ceat, sciat, pa. 473. co. 2. lin. 11. genti, geniti, p. 490. co. 2. lin. 39. redmius, redimus, p. 497. co. 1. lib. 26. thesauros, thesauris, p. 521. co. 2. li. 13. illis, illi, p. 527. co. 1. li. 19. operem inus, ope-
-emius, pa. 547. col. 2. lin. 20. pro, præ, pa. 559. co. 2. lin. 40. stare, statue.

*Vallisoleti die decimaquarta Nouembris, Anno Domini, millesimo sexcē-
tesimoquarto.*

Doct̃or Alphonsus Vaca de Sanctiago.

TASSA.

YO Christoual Nuñez de Leon, Escruiano de Camara de su Magestad, y vno de los que en el su Consejo residen, doy fee, que auendosi presentado ante los dichos señores del Cōsejo por parte del Maestro fray Pedro Machado, dela Orden de nuestra Señora dela Merced, y Comendador dela casa de Burgo, vn libro intitulado: *Expositio literalis & moralis in quatuor Dominicas Aduentus*, que con licencia de los dichos señores del Cōsejo fue impresso, y pedido a los dichos señores le mādassen tasar: por ellos visto, tassaron a quatro marauedis cada pliego del dicho libro, como consta del dicho auto de tassa, que original queda en mi officio a que me refiero. Y porque dello conste, de mandamiento de los dichos señores del Consejo, y de pedimiēto de la parte del dicho Maestro fray Pedro Machado, doy esta fee. En la Ciudad de Valladolid a diez y seys de Nouiembre, de mil y seyscientos y quatro años.

*Christoual Nuñez
de Leon.*

EL REY.

OR quanto por parte de vosfray Pedro Machado Maestro en santa Theologia, Cathedratico que tnysses de la Vniuersidad de Salamanca, y Prouincial de la Ordē de nuestra Señora de la Merced de la Prouincia de Castilla: nos fue fechar elacion, que vos auades compuesto dos cuerpos de libros, el primero, sobre los quatro Euangelios del Aduento, y el segundo, sobre los seys Euar gelios de las Dominicas post Epiphaniam: los quales eran muy vtilēs y provechosos a estos nuestros Reynos, en lo qual auades puesto mucho trabajo y estudio, y nos pedistes y suplicastes os mandassemos dar licencia y facultad, para que pudiesdes imprimir los dichos libros, con priuilegio por veynte años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias que la pragmatica por nos vltimamente fecha sobre la impresion de los libros dispone fue acordado, que deuiamos de mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razón. E nos tuuimos lo por bien: por la qual por vos hazer bien y merced, os damos licencia y facultad, para que por tiempo de diez años, primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia dela fecha della, vos, o la persona que vuestro poder hubiere y no otro alguno podays imprimir y vender los dichos libros que de fuso se haze nenciō, por los originales que en el nuestro Consejo se vierō, q̄va rubricado y firmado al fin del, de Christoual Nuñez de Leon, nuestro Eseriuano de Camara, de los que en el residen: con que antes que se venda lo trayays ante ellos, juntamente con el original, para que se vea si la dicha impresion esta conforme a el: o trayays en publica forma en como por Corrector por nos nombrado, se vio y corrigio la dicha impresion por su original. Y mandamos al impressor que imprimiere los dichos libros, no imprimira el principio ni primer pliego, ni entregue mas de vn solo libro con el original al autor, o persona a cuya costa se imprimiere, y no otro alguno, para effecto dela dicha corrección y tassa, hasta que primero los dichos libros esten corregidos y tassados por los del nuestro Consejo. Y estando así y no de otra manera, pueda imprimir los dichos libros, principio y primer pliego de cada vno dellos, en el qual seguidamente ponga esta nuestra licencia y priuilegio, y la aprobacion, tassa y erratas: fopena de caer e incurrir en las penas contenidas en las pragmaticas y leyes de nuestros Reynos, que sobre ello disponen. Y mandamos, que durante el dicho tiempo de los dichos diez años, persona alguna sin nuestra licencia, no lo pueda imprimir ni vender, fopena que el que lo imprimiere, aya perdido y pierda qualesquier libros, moldes y aparejos q̄ del dicho libro tuuiere, y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis: la qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra Camara, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para la persona que lo denunciare. Y mandamos a los de nuestro Consejo, Presidentes y Oydores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de nuestra casa y Corte y Chancillerias: y a todos los Corregidores, Asistentes, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier, de todas las Ciudades, villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, así a los que agora son como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula, y contra su tenor y forma y de lo en ella contenido, no vayan ni passen, ni consientan yr ni passar en manera alguna, fopena dela nuestra merced, y de diez mil maravedis para nuestra Camara. Fecha en el Pardo, a siete dias del mes de Nouiembre, de mil y quinientos y nouenta y nueue años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro señor.

Don Luys de Salazar.

APPROBATIO REVE-
RENDISSIMI PATRIS FRAN-
cisci Zumel Magistri Generalis ordinis B.
Mariæ de Mercede Redemptio-
nis captiuorum.

*VM te à principio tuorum studiorum noueri-
mus, (quando Christo in religionis huius filiū
te Salmantica genuimus, & feliciter parturi-
uimus) ingenijq; tui præstantiam, quam postea
in publicis certaminibus experti sumus eotempore, quo no-
bis agentibus Cathedram primariam Philosophiæ in Sal-
manticensi academia summo omnium applausu adeptuses:
multum desiderabamus, ut tui ingenij specimen aliquod
scriptis præberes, sperantes utilissimum toti Dei Ecclesiæ,
& studiosis gratissimum futurum. Quare hoc nunc conspi-
cientes, & duos scriptorum tuorum tomos, alterum in Domi-
nicas aduentus, alterum in post Epiphaniam, in manibus
habentes, multum tibi gratulamur, & laborem tuum libē-
tissime suscipimus, omnibusq; legendum proponimus certi de
fructu & utilitate: tibiq; facultatem concedimus ut typis
mandare possis & in publicum edere. Ne autem obedientiæ
fructus tam pio desit labori, id tibi in virtute sanctæ obedi-
entiæ præcipientes iniungimus: hortamurq; ut à cæpto opere
non desistas donec absolvas. Magnum enim & utilissimū
opus futurum credimus. In quorum fidem præsentis literas
manu nostra & Secretarij nostri subscripsimus Salmanti-
cæ. 10. die Maij anni. 1598.*

F. Franciscus Zumel M. Generalis,

De mandato Reuerendissimi patris nostri Generalis.

Fr. Petrus Perez, Secretarius.

APPROBATIO.

VI D I supremi Regij senatus iussu primam, & secundam partem primi tomī Expositionum literalium, & moralium super quatuor Dominicas Aduentus R. Patris magistri Petri Machado Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis Captiuorum : in quibus nihil est quod fidei, aut bonis moribus repugnet : multa potius pietatis documenta, atque in explicandis rebus eruditio, ac simul plurima sacræ Scripturæ testimonia optimis Sanctorum Patrum sententijs explicata. Quam ob rem dignum opus censeo quod typis mandetur. Dat. Madriti, in nostro Collegio Societatis Iesu. Anno Domini, 1599. die 19. Octob.

Ioannes de Monroy.

DOMINOLAV-
RENTIO SVAREZ DE
FIGVEROA ET CORDVBA,

Feriae Duci, Siciliae pro Rege, Principi excel-
lentissimo, atquè humanissimo
domino suo:

MAG. FRAT. PETRVS MACHADO. S.

*VMANVM SANE ET
populare nostratis philosophiscitum
illud, Reddit beneficium qui liben* Senec.
*ter debet: quo nimirum à debitore,
qui minus soluendo sit, grati animi
memoria & voto, creditorem satis
habere voluit. Ego vero, Dux excel-
lentissime, etsi gratissimo animo magnitudinem multitu-
dinemquè tuorum in me beneficiorum cōtinenter recolam,
precibusquè fundendis, & Christiano sacrificio assidue pro
tua, & generosissima istius magnaquè indolis ac spei pro-
lis salute & felicitate Deo offerendo (Nostra hac sacerdo-
tum religioniquè dicatorum opes) debito meo pro tenuita-
tate exiguitatequè aliquo modo respondere annitar: Tamē
tantum abest, ut prædiuitis sapientis in pauperiorum ciuiū*

EPISTOLA

lata legis beneficio utar, ut si vel maximè toti credito, ex iuris per vulgata ratione par pari reddito, satisfacere possim, exsolui ab obligatione, qua tibi obstrictissimum deuinctissimumque & agnosco & gaudeo, minimè cupiam aut parem. Qui enim ego nomen id expedire delerequè velim, quo tuus sum, quoquè precipuè glorior, & quo uno magnifice de me sentire possum? Caterum nec per hanc causam quicquam eorum, qua soluere cupientis sunt, facere abstinebo, certus nullis, quantumuis plurimis & magnis, officijs prestandis effecturum unquam me, ut par pari responsum videatur. Cum & in ea sententia pridem sim, priora beneficia nunquam planè ac plenè exsolui posse, quin, quod maximum est, gratia & amor maior maiorquè indies debeantur. Huius, quæ fortasse paradoxa sententia alicui iudicabitur, magnum authorem habeo Paulum Apostolum. Is enim debita omnia ab homine Christiano persolunda quidem censet: tamen post tributa, vectigalia, reuerentiam, honorem, reliquaquè omnia integre reddita, ita ut nullius vel minima rei debitores remanere videamur, amoris mutui regale maximumquè inter Christianos debitum restare semper ait. Nemini, inquit, quicquā debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Hoc namquè mutui amoris nomen expedire nec potestis, nec expediens est. Verum tamen Cordubensis Philosophi lege illa tantum iuari libens optem, ut quandiu alijs satisfacere non possum, agnitione ac confessione, soluendi voto, amore, reuerentia, gratiquè ac memoris animi officijs reliquis excellentia tua satis habeat. Atque huius quidem rei pro generosissimi animi magnitudine ac benignitate certus, acquiessem fortasse, nec infirmitatem conando prodere tentassem, si tuorum in me beneficiorum magnitudo uni mihi, aut paucis aliquibus

Roman.

Senec.

DEDICATORIA.

aliquibus nota foret: verum cum Hispania, aut etiam Europa fere omnis conscia sit horum ac testis, & qui me nouerunt, sciant, me parentesque meos in ditionis tuae solo natos & educatos, tuo illustrissimorumque Principum progenitorum tuorum fauore impense feros & auctos, atque me insigniter singulari tuo studio & gratia tanto opere ornatum, ut in mea, quam ego minorum quam pro muneris magnitudine virium conscientiam, amici indulgentius modestiam dixerint, obstitisset, ad supremum dignitatis in sacro hoc ordine gradum tui me prouexisset fauoris ardentius studium. Hæc inquam, compluraque alia tua in me beneficia per vulgata notaque cum sint, sius ego clam animo tantum & voto respondeam, nec officio aliquo aut officij saltem conatu animi affectionem testatam notamque orbi faciã, ingratitude suspitioni apud plures locum dem. Quæ nulla turpiore nota homo, non dicam Christianus ac religiosus, sed nec qui humanitatis sensum aliquem habeat, inuri potest. Cum igitur de aspectabili aliquo opere, quo meum in excellentiam tuam studium publice profiterer, cogitare cœpissem, tunc planè comperi quàm mihi curta suppellex. Deterrebant reuerentia & obseruantia, nil tibi nisi pulchrum ac magnum offerre decere suadentes. Huiusmodi nihil in meis rebus erat. Ad verba ergo & chartacea munera veniendum fuit. Quibus etiam parum pro voto valebam. Sed & cum verborum non una ratio sit, quibus nam præcipue verbis tibi offerendis & mihi & bonis omnibus satisfacere possem, accidit dubitare. Sapientum duæ erant sententiæ: Poeta (Nam & hi sapientum nomine censendi) laudes magnis, sapientibus, fortibus, clarisque virtute viris maxime ab omnibus debitas, celebrationeque illos egerere & hymnos ac predicationem requirere, aiebant. Horum

EPISTOLA

Callima-
chus.

ego sententia libens adhesissem: & si enim nec poetico affla-
tu nec oratoria eloquentia ullo modo tuis laudibus par es-
se possim: tamen, aiebat ille, Quis non facilè Phæbum
laudet? Immo verò quis adeò infans fuerit, quem tuorum
ornamentorum ingens atque illustrissima copia non elo-
quentem reddat. De Agesia quodam suo, cuius victoriam
celebrare parat Thebanus Lyricus, sic ferè occipit di-
cere. Si fuerit in Olympico certamine victor, & Io-
uis aræ apud Pisam Præfectus, Syracusarumquè in-
clytæ vrbs conditor, quem non cōsequatur hymnum
vir ille, si inuidia carentes nanciscatur ciues? Ego vero
potius, Princeps excellentissime, nulla non laude dignissi-
mum te possum pronunciare: qui clarissima inter Hispa-
niæ illustrissimas, familia columen cūm sis, pietate, mo-
rum sanctitate, animi magnitudine, ingenij dotibus, bo-
narum disciplinarum studio, rerum gerendarum pruden-
tia, ceterisque tanto Principi dignis artibus, præstantissi-
mos manu & consilio progenitores non solū refers, sed quasi
stirpis tantæ flos ac fructus egregius exornas & illustras.
Graue satis, aut grauissimum potius, testimonium P H I-
L I P P V S II. Regum per multa secula prudentissimus
ac maximus, virtutibus tuis, prudentiaquè isti insigniter
tribuit, qui primo quidem te Christianæ pietatis veraquè
nobilitatis specimen apud Pontifices futurum, suæ erga se-
dem illam reuerentiæ & obsequij quasi indicium quodam
legarit: deinde Galliæ turbatissimis rebus componendis, pa-
cequè ac religione stabiliendis & firmandis præcipuè desti-
narit. Ex eoquè in posterum tum ipse tum regni & virtutū
paternarum hæres P H I L I P P V S III. Rex noster fe-
licissimus difficilimi semper ingenij impacatisquè nationi-
bus regēdis præposuerunt. Tu verò Princeps sapientissime,
regium

DEDICATORIA.

regium hoc iudicium rebus ubique prudenter gestis confirmasti, & maioribus atque illustrioribus exemplis pro animi ingenijque istius magnitudine es confirmaturus. Verum tuarum laudum sacra temerare verendum mihi est: ideoque veneratus præterire, ac salutare contentus, maioribus atque, qualia Poetæ iactant, diuinis ingenijs adeunda relinquo. Musarum enim & poetarum munus hoc exque sunt partes, Deos præstantesque virtute viros canere ac celebrare. Alterum verborum genus, quod commodissime utilissimeque opulentissimis quibusvis offerri posse ac deberi, sapientes alteri, id est, philosophi ipsi censent, ut pote quod omnia possidentibus deesse maxime soleat, & cuius inopia magna præcipue laborent fastigia, veritatem esse aiunt: cui audienda vulgus Principum (nam & Principum vulgus est) caco sui amore prauaque pro veris blanda audiendi ab ipsis incunabulis consuetudine aditum olim præcluserit. Verum enim vero si quis unquam fuit aut futurus est Princeps, qui adulationem non modo non admittat, sed ex ingenio auersetur & horreat, cum te planissime esse scio, ita ut nil libentius veritate audias, nil suavius admittas & amplexeris. Sunt enim inter tuas virtutes illæ clarissimæ, quas generosos maxime Principes præcipue decere & ornare arbitror, **TO AKOLAKEYTON** nimirum, ut Græci vocant, & **TO ADIABOLEETON**, hoc est, ab adulatione abhorrens animus, & qui calumnijs non facile præbeat aures. Prudentia, videlicet, grauitatis, & humanitatis, ingenua ac germana proles hæc. Igitur hac etiam parte deiectus, nec veritate consilio ve, quibus minimè indigeas, iuari te posse ratus, eoreductus sum, ut vulgare quidem his temporibus & copia iam vile munus offeram, sed pro facultate tamen professioneque mea, ex Hesiodi præcepto: & quod argumento ipso

Theocritus.

J s & fine

EPISTOLA

Et finet tibi valde placitum confido. Liber est, siue libri multi sacra doctrina interpretationem, Catholica Ecclesia adificationem, res tibi gratissimas et studiosissime semper curatas, spectantes, eosque iuuaturi, qui verbi ministerio sacris ad populum concionibus habendis operas impedere opus habent. Prodierunt prodeuntque indies hoc ipsum actura satis superque multa ac grandia volumina, Latine quadam, sed vulgaribus pleraque conscripta linguis, ut vel Prophetarum votum vel Euangelistarum predicationem nostro iam seculo obuenisse, possimus arbitrari. Omnes enim ferè ex Christiano populo homines prophetant: et vix mundus libros qui de Christi miraculis ac gestis scripti sunt, atque scribuntur, capiturus videtur: certè loculamenta iam non capiunt, ipseque mundus grauate molesteque sustinet, ac fert. Tamen quo ego non actum agere, sed è Christiana re munereque meo his scribendis et in publicum dandis iudicem, multa possum allegare: quibus singulatim recensendis, ne longum tibi què fortasse molestum faciam, supersedeo. Summatim dicam. Sacrum nimirum magisterium pridem prae me ferre et magistri titulo ipso profiteor. Quominus nominis huius re Salmantica, ut non infeliciter cœpi, aut apud aliā Academiam publice docendo praeftiterim, cathedrarum negotiosa et religioso studiosoque viro minimè grata ac nec honesta ambitio deterruit: ne otiosus in foro in angulo ve aliquo sederem ac delitescerem, segnitie obtorpescerem, vè triquè fortasse in umbra operam darem, qui praecipue operarii vinea Domini nomen feram, cautio fuit: Cum et pane indignos otiosos omnes Apostolus censeat. Fodiendum igitur operario conductoque fuit: et arbori in horti Domini insigni loco, id est, sacratissima hac, cui nomen dedi, religionem, consita suis opportunè ferendus fructus. Caterum
quis

DEDICATORIA.

quis tandem alius quàm doctrina magistri sue doctōris proprius fructus sit? quæ hæc alia quàm sacra? aut quos potius libros ad Ecclesiæ Catholica adificationem interpretandos seligerem, quàm ipsiusmet summi præceptoris Christi I. E. S. V. dictata? ijs præcipue locis, quæ Ecclesiæ ad populi Christiani eruditionem pridem selegit, & assidue recitanda præcipit & curat? Lectiones igitur ex Euangelijs, quæ sacris faciendis per annum recitantur, explicare in animum induxi, non ex commentariorum, quorum usus scholis aptior, ratione: nec contra concionibus plane concinnandis & declamationi aptiãdis: (Minoris enim hoc & fere odiosi usus.) Sed quasi farragine ad lectiones singulas tum interpretationum, tum enthymematum ex pijs omnibus scriptoribus, sed ex sacris maxime doctōribus, colligenda, conuehenda, ac disponenda: ita ut orationum, declamationumque multarum argumenta & rationes in unum comportata, & ob oculos posita in promptu sint, affatim cuique suffectura, & pro ingenio proque re nata usurpanda. Qua quidem tenenda ratione præter multiplices maioresque usus, ut non iam vulgare concionum, siue ut vocant, sermonum, huic operi nomen conueniat, effecisse videor. Ergo, Dux excellentissime (illuc enim redeo) & ut quod tibi donarem, haberem, aliquid mihi commetandum fuit: & ut muneri professionique meæ satisfacere, nulli potius rei quàm diuinorum oraculorum interpretationi vacare debui. Commodissime autem res accidit, cum tu nullo magis libentiusue studio, quàm diuinæ legis meditatione & accurata lectione tenearis & caparis. Atque adeo omnia hæc conuenientissime & ex voto conuenere, ut & ego officium faciam, & munere functus meo gratissimum tibi (scopo & argumento certe) munus offeram. Quod quidem si, uti confido,

EPISTOLA

fido, excellentia tua probari intellexero (specimen enim & quasi gustum priore hac parte offerenda & vulganda dare volui) volumina reliqua (ad undecimum enim fere excrevit opus) tuo tutela patrocínio, tuoq; iudicio & splendore ornata ac illustrata, quam primum edenda curabo. Vale, Princeps excellentissime, tibiq; addictissimum, religioni dicatum, publica utilitati operam dantem, tuæ benignitati confisum, omnibus his tibi caris nominibus, tuere & orna.

ERV DITO

ERVDITO ET PIO LECTORI.

NON IGNORO (Amice Lector) quā-
tis se exponat periculis, qui sui ingenij
partus (qui fortè in occulto, & vbi solis
radij non splendent, quasi igniti carbo-
nes lucebant) in publicū proferre audet,
& solis radijs exponere examinandos.
Precipue in his rebus in quibus multi fœ-
liciter laborarunt, & eruditissimas lucu-
brationes typis summa omnium gratulatione (& merito) manda-
runt. Sicut enim in quibus nullus insudauit, non magnum est inue-
nire quid dicas: ita in quibus multi & doctissimi, accuratissimi, &
pijssimi, calamum admoerūt, reperire quid in medium adducas,
quod vel ab alijs non sit luculenter expositum, vel leuiter saltim
tactum, summę difficultatis est: & quod aliud fœlicius ingenium,
maius studium, ampliorem facundiam, & feruentiorem spiritum,
quàm in me conspicio, postulabat. Fateor mei ingenij imbecillita-
tem, quæ me tanto tempore detinuit, ne, quæ publicè per multos
annos cū summa omniū acclamatione in Salmanticēsi Academia
cathedram primariā naturalis Philosophiæ regens in meis lectio-
nibus audientibus exposui, multis flagrantibus, omnibus legen-
da proponerem: Satiussq; ducebam intra monasterij mei & cœllæ
ambitum ea continere, quam omniū censurę præbere. Noui enim
quā sit acris & rigida. Ea, quæ natura sua lucidissima sunt, ac alijs
claritatem & splendorem solent impartiri, qualia sunt Luna & stel-
læ, quæ facta sunt, vt præsent nocti, & hominum conspectibus ob
suam lucem gratissima sunt, procedente sole & radijs suis cuncta
illustrante

AD LECTOREM.

illustrante obtenebrescūt, & quasi prae pudore fugere videntur, & facies suas occultare tā eximiā ac incomparabilē lucem solis nō ferentia. Sic interpretatur multi illud, quod Luc. 24. dicitur. *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum.* Nō quòd lumen amittant, sed quòd prae fulgore & claritate adueniētis iudicis quasi obtenebrata obscurabuntur. Quod Christus attēdens Matth. 6. (vt opera nostra bona & iustitias nostras in occulto & in abscondito patri luminū ostēdamus,) admonet, quo aliqualem splendorē ex se praeberē valeant, & illi placere. Nē fortē si publicē, & in oculis solis, coramq; limpidissimo & inaccessibili lumine manifestauerimus, tenebrae appareāt obscurissimę. Sic hominum opera contemplabatur Esai. c. 64. quādo dicebat: *Vniuersa iustitiae nostrae corā te, Deus Israel, sicut pannus menstruatae.* Non aliter ea, quę apud se, & in secreto eximia & lucida videbantur, cum in publicū prodeunt, & lumini sublimium ingeniorū examinanda tradūtur, tenebrae apparent. Quid igitur eis cōtingere sperabo, quæ mei ingenij ruditatē, stili depressionem, & rerū omnium imperitiā, necessario ostentabunt? Sanē nisi me obedientiae stimulus instigaret, dormire curarem in silentio cum principibus, qui sibi ædificant solitudines. Quos merito Iob principes vocat: quoniam à linguarum moribus sunt exempti. Accedit etiam, quod in auribus meis sæpē vox illa patrisfamilias sonat Matth. 25. qua seruum illum torpentem (qui vnicum talentum acceperat, alijs pluribus recipientibus, & in illis negotiantibus, quibus ingeniorum diuersitas & inæqualitas designatur, otiosus permanens, nē periculo exponeret, in sudario reposuit, & in terra abscondit, vt aduenienti Domino, & rationem poscenti integrum, sicut acceperat, redderet) accusauit dicens. *Serue nequam ex ore tuo te iudico. Serue male & piger, sciebas, quia meto ubi non semino: & congrego ubi non sparsi: oportuit ergo te committere pecuniam meam numularijs, & veniens ego recepissem utiquē quod meum est cum vsura.* Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Negotiationis namquē ea est conditio, vt sicut lucrum quaeritur: ita & periculum expectetur. Vndē euenire multotiēs solet, vt prae opinionem maximum lucrum ex vilibus & parui momenti rebus, (sicut videmus his, qui contiones vulgato sermone

male

AD LECTOREM.

malè digestas, & parùm expurgatas, & vt alienam scriptoris manum mendis suis fœdissimis testantur, vsu venisse, quod in maximum religionis detrimentum, & scripturarum sanctarum, quibus summa debetur reuerentia, dedecus cedit: & à patribus Ecclesiæ cautum videtur: dum prohibent vulgari lingua Scripturam sacrâ circumferri) consequantur. Quare merito apud Hispanos in commune abiit prouerbium: *Quien todo lo mirò nunca con bueyes arò*. Hæc igitur sunt quæ me torpentem, & timentem nimium excitauit, vt manum huic operi admouerem. Noui multos eleganter in Euangeliorum literalis interpretatione eruenda laborasse, idquæ scelticissimè consequutos. Quidum literæ nimium adhærēt, adeo ea quæ spiritus sunt, & ad mores pertinent, obliuiscantur: vt omnino legentibus aridi appareant. Nec ignoro alios quam plurimos in moralibus expositionibus insudasse, & in contionibus componendis laborasse, adeoque mysticis & symbolicis rebus, & ad mores pertinentibus incubuisse, vt literæ non solum Euangeliorum, sed & totius Scripturæ obliuiscantur, ex soloquæ verborû sono sensus confingant, quibus suas imaginationes & cogitatus, (quos Hispanè *Pensamientos* vocant) confirmant: quibus ridiculam scripturam faciunt, & artem artium, ac scientiam scientiarum, scilicet, contionatorem, idiotissimum reputari ab omnibus, qui vel parum sciunt, faciant. Multum quidem Ecclesiæ procures, quibus cura hæc incumbit, de religione Christiana promerentur, si in hoc de remedio conuenienti quam citissimè prouiderent. Nos extrema hæc considerantes opus hoc aggressi sumus, in quo vtriquæ parti consulentes, & literalem sensum, qua potuimus diligentia, & moralem, qua valuimus cura, prosequuti sumus: vt & intellectui & voluntati gratum præberemus alimentum: & vt ingredienti & egredientes paschua salutaria inueniant, quibus & intellectus instituatur, & voluntas reficiatur. In eo autem multum laborauimus, vt quæ moralia sunt, fundamentum in litera habeant, eaq; scripturarum testimonijs in literalis sensu, vel saltem in sensu à sanctis patribus tradito, probaremus. Reperies igitur, amice Lector, multa vtriusquæ paginæ testimonia curiosè & accuratè explicata; varia Sanctorum patrum testimonia non ex relatione & auditu, sed fidelissime

AD LECTOREM.

sime citata; multa etiā in quæ ad scholasticas quæstiones pertinet, diligenter, licet breuiter, examinata. Quæ libentissimo animo tibi offerimus absoluturi captam tractationem vniuersorum Euangeliorum, quæ per anni totius circulum ab Ecclesia proponuntur: opus sane grande & laboriosum, & quod ad vndecim tomos excresceret. Quod iam absolutum habemus, typisq; mandandum, si hunc primum tomum, quo quatuor aduentus Dominicæ continentur, ea animi gratitudine susceperis, qua tibi consecramus, & offerimus. Age ergo & opus hoc benigno, & gratanti animo suscipe, & si qua in eo consideratione digna reperiis, Dei, qui bonorum omnium author est, esse cognosce: quæ vero minus recte dicta, nostræ crede: sed parce animum non opus considerans: cuius omnia correctioni & limæ Sacrosanctæ matris Ecclesiæ Romanæ subiicimus. Vale.

EXPO-

EXPOSITIO
LITERALIS ET MO-
RALIS IN QVATVOR
DOMINICAS ADVENTVS.

DOMINICA PRIMA.

IN ILLO TEMPORE:
*Dixit Iesus discipulis suis. Erunt si-
gna in Sole, & Luna, & stellis: & in
terris pressura gentium praconfusio-
ne sonitus maris, & fluctuum: arescen-
tibus hominibus pra timore, & expe-
ctatione, quae superuenient uniuerso
orbi. Nam virtutes caelorum movebuntur. Et tunc videbunt
Filium hominis venientem in nube cum potestate magna,
& maiestate. His autem fieri incipientibus, respicite, &
leuate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio ve-
stra. Et dixit illis similitudinem. Videte ficulneam, & om-
nes arbores: cum producunt iam ex se fructum, scitis, quo-
niam prope est aestas. Ita & vos, cum videritis haec fieri, sci-
tote quoniam prope est regnum Dei. Amen dico vobis: quia
non praeteribit generatio hac, donec omnia fiant. Caelum & ter-
ra transibunt: verba autem mea non transibunt. Luca 21.
Matth 24. & Marc. 13.*

Expositio literalis & moralis

EXPOSITIO LITERALIS.

RO explicatione literæ huius Euāgelij, ante quam ad singulorū verborum expositionē veniamus, supponendum est: Euangelium istud duabus partibus constare, quarum prima, proponit Saluator signa, & prodigia futura ante aduentum vltimum iudicis, vt ex illis iudicij vltimi rigorem, & tribulationis, quæ tunc futura est, magnitudinē ostendat: & homines deterreat, & a peccando compescat. Quod adnotauit Grego. Homil. 35. in Euāgelia, vbi exponens verba illa, Lucæ. 21. *Cū audieritis prælia & seditiones, nolite terreri, dicit. Vltima tribulatio multis tribulationibus præuenitur: & per crebra mala, quæ præueniunt, indicantur mala perpetua, quæ subsequuntur: & ideo post bella & seditiones non statim finis, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine, sine nuntiare. Et Hom. 1. in Euangelia, dicit idem Grego. Dominus ac Redemptor noster, fratres charissimi, paratos nos inuenire desiderans, senescentem mundum quæ mala sequantur, denunciat: vt nos ab eius amore compescat, appropinquantem eius terminum quæta percussiones præueniant, innotescit: vt si Deum metuere in tranquillitate nō volumus, saltem vicinum eius iudicium, vel percussionibus attriti timeamus. Scēda parte hortatur Saluator suos, vt bono animo sint, vt non diffidāt, sed alacri corde suam redemptionem sperent, proposita parabola ficti. Hæc consideranti facile erit vi-*

Vltimi iudicij prædictio quam utilis sit.
Grego.
Lucæ.

Grego.

dere, timorem & spem à Christo in isto Euangelio coniuncta fuisse: & quod signa proponuntur, vt iudicis iram timeamus, similitudo ficti, vt in medijs tribulationibus cōfidamus.

Timor enim & spes sunt duo cardines, quibus totum ædificium Christianum sustinetur, & voluitur. Timore quippè coercētur homines, ne peccent: spe verò eriguntur, ne propter commissā scelera desperent. Nouit Dominus hominis cor adeò debile, vt nisi spe, & bonorum promissionibus roboretur & alliciatur, statim desperet: adeo quæ terrenis rebus addictum, vt nisi ei supplitia & terrores proponantur, laxatis habenis vitia sequatur. Ne ergo peccet, signa proponuntur, & vt speret bona nunciātur. Hinc in Scriptura duo ista, scilicet, timor & spes, misericordia & veritas, iustitia & pax, communiter coniunguntur. Psalm. 84. *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculate sunt. Quia hæc sunt veluti duo pedes, quibus incedere debemus, si recta procedere cupimus. Si enim multum de misericordia Dei cōfidamus timore diuinæ iustitiæ postposito, statim desides, & pigri in via Dei efficiemur: si verò oculos in Dei iustitiā, in vltimum iudicium, in tormenta & supplitia pro peccatis posita posuerimus obliti misericordiæ Dei, desperabimus. Sicut cōtigit Cain, Genes. 4. qui sui sceleris magnitudinem, Dei iustitiam, & debitam poenam videns, & Dei misericordiam*

Timor & spes sunt duo cardines Christiani ædificij

Psalm.

Timor & spes duo pedes quibus incedendum est.

Genes.

Grego.

diam non considerans, desperauit. Quod eleganter, Grego. 33. Moral. cap. 10. prosequitur dicens: Pius ac iustus est conditor noster, sed nemo dicat, quia pius est, venialiter pecco. Et ne mo qui peccauerit dicat, quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus, quod defletur: sed perpetrare quisque timeat, quod si dignè de flere possit ignorat. Ante culpam ergo iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate presumat: neq; ita iustitiam timeat, vt nulla spe consolatione conualescat: neque ita confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis digna pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem presumit sibi pie parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur presumptionis nostræ, habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam venia gratia parcentis inuitat. Hinc enim per sapientem dicitur Ecclesiast. 5. Ne dixeris, miserationes Domini multe sunt, peccatorum meorū non memorabitur. Pietatē namq; eius protinus & iustitiam subdit dicens: misericordia enim & ira ab illo. Hoc etiā ostendere voluit Deus Deut. 24. dicens: Non accipias loco pignoris inferiorem, & superiorem molam. Quem locum tractans Grego. 33. Moral. cap. 11. ait. Superior autem & inferior mola, est spes & timor: spes quippè ad alta subuehit, timor autem car inferius premit. Sed mola superior & inferior ita sibi necessario iunguntur, vt vna sine altera inutiliter habeatur. In peccato ris itaq; pectore incessanter debet spes, & formido coniungi: quia in casum mi-

sericordiam sperat, si non etiam iustitiā timeat: in casum iustitiā metuit, si nō etiam de misericordia confidat. Et Isidorus dicit: Tollit molam superiorem, qui peccatum flenti dicit, nō habebis veniam de commissis: tollit inferiorem, qui peccatum palpando dicit: Age malum quantum vis, Deus pius est, & adueniā paratus. Vtiliter vtraq; mola habetur, si spes sit cum emendante formidine, & formido cum spe. Et Glosa interlinea

Isido.

Glos. inter.

Erunt signa in Sole, &c.
Vt sensus literæ huius Euangelij innotescat, & cōtextus placidè decurrat, notandum est. Quod initio huius capituli dicit Lucas Euangelista, scilicet, quod considerantibus discipulis & ijs qui cum Domino erant, templi illius à Salomone constructi elegantiam, pulchritudinem, ac fortitudinem, & quā aptè & artificiose esset constructum admirantes, ædificium laudare cœperunt. Christus verò, qui in omnibus vtilitati audientium confullebat, dixit: Videtis hæc? Certè venient dies in quibus non relinquetur lapis supra lapidem, qui non destruat. Discipuli autē seorsum, licet hoc ex isto Euangelio Lucæ non con-

A 2

flet,

Ecclē.

Deute.

Timor &
spes dicitur
mola quibus
purissima
fari-
na cōficitur.
Grego.

Marc.

Matth.

Regula vi-
lis ad scriptu-
rarum intel-
ligentiam.

August.

ter, interrogauerunt illum dicen-
tes: *Præceptor quando hæc erunt?* &
quod signum cum fieri incipiet? Marc.
enim cap. 13. Sic ait: *Et cum sederet*
in monte Oliuarum contra templum, in-
terrogabant eum separatim, Petrus, Ia-
cobus & Ioannes, & Andreas: Dic no-
bis quando ista fient? &c. Et Matth.
cap. 24. dicit. *Sedente autem eo su-*
per montem Oliueti, accesserunt ad eum
discipuli eius secreto, dicentes: Dic no-
bis quando hæc erunt? Huic quæstioni
volens Saluator satisfacere, inquit:
Videte ne seducamini. Et proponit
tribulationes quas Apostoli sunt
passuri, & quomodo Hierusalem
ab hostibus circumdabitur, qualif-
que præssura & angustia illis die-
bus futura sit. Ex quo sumpta occa-
sione altius ascendit, & ad mundi
destructionem declarandam pro-
perat, & signa, quæ generalem illâ
vniuersi cladem & vltimum iudi-
cium sunt præcessura, proponit, di-
cens: *Erunt signa in Sole, &c.* Vnde
facile contextus, & sensus litera-
lis huius Euangelij percipi potest.
Ex quo colligimus regulâ ad scri-
pturarum intelligentiam satis vti-
lem, scilicet, frequentissimum esse
in scripturis (quod non paruum dif-
ficulratem causare solet) sub vno
contextu diuersa proponere, & ab
vna re ad aliam consimilē, vel ma-
iorem, gradum facere, nulla sermo-
nis facta distinctione. Vnde fieri
potest, vt qui minus cautē locum
legerit de vno dictum intelligat,
quod de alio intelligendum est: &
vno tempore existimet euentura,
quæ pro diuersis temporibus sunt
consignata. Hanc regulam propo-
nit August. lib. 20. de Ciuitate Dei,

cap. 21. inquit: *Locutiones enim tro-*
pice proprijs prophetico more miscen-
tur, vt ad intellectum spirituales inten-
tio sobria, cum quodam vili ac salubri
labore perueniat. Pigrum verò carna-
lis, vel inerudite, atq; in exercitate tar-
ditas mentis, contenta literæ superficie,
nihil putat interius requirendum. Ean-
dem regulam multis verbis profe-
quitur Hilarius, in Psalm. 126. vbi
Prophetiam Agæi interpretatur,
& in Psalm. 146. circa finem, vbi
ait: Tropici locutionibus, & allegorijs
misceri veritatem, quo planior sit & di-
lucidior allegoria, dum quædam allegori-
cè dicuntur, quædam sine allegoria pla-
nè & aperte de ipsa re, quæ significatur.
Idem repetit August. lib. de vni-
tate Ecclesiæ, cap. 8. quo loco pro ex-
plo adducit Psalm. 71. in quo quæ-
dam de Salomone (de quo ad lite-
ram loquitur Psalmus) dicuntur,
quædam verò ad literam non nisi
de Christo intelligi possunt. Id etiâ
testatur Tertul. lib. 3. aduersus Mar-
tionem. Hinc etiam fit, quod in
Scriptura, quotiescumq; in signis
aliqua clades, vel destructio, & sub-
uersio regni alicuius, nationis, vel
urbis proponitur, ex illa occasio-
nem sumat, de generali & commu-
ni orbis conflagratione, & vltimo
iudicio sub eodem contextu verba
faciendi: vt nos admoneat ex om-
nibus, quæ videmus, ventura rima-
ri, semperque animus quod ventu-
rum est speret, paratusque sit, ratio-
nem reddere talentorum, quæ sibi
à Domino sunt commissa. Huius
rei apertissimum exemplum habe-
mus, Esai. cap. 13. Vbi, cum dixisset
Propheta: *Onus Babylonis, quod*
vidit Esaias filius Amos. Et propo-
suisset

Hilar.

August.

Tertalia.

Esai.

fuiſſet multa, quæ in vaſtatione Babylonis ventura ſunt ſubiungit. *Ecce dies Domini veniet crudelis, & indignationis plenus, & ira, furorisque ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam ſtelle cali & ſplendor earum non expandent lumen ſuum. Obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna non ſplendet in lumine ſuo: & viſitabo ſuper orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum. Quem locum licet Hieron.*

Hieron.
Theodor.
Locū Eſaie
de vltimo iudicio
qui intelligant.

& Theodoretus, totum ad literam intelligi dicant de Babylonis deſolatione, & quòd interpretatio de vltimo iudicio eſt allegorica. Tamen communior Sanctorum Patrum expoſitio eſt, quòd & ſi principio capitis de Babylonis deſtructione loquatur Propheta, poſtea (præcipuè verbis illis: *Ecce ego, &c.*) Ad literam loquatur de vltimo iudicii die, & de vniuerſali mundi deſolatione. Sic interpretatur locum iſtum Ambroſ. lib. de Elia & ieiunio, cap. 21. dicens: *Audiſtis quid lectū ſit hodie, ecce venit Dominus, &c. Quasi manu ſanctus Propheta demonſtret, quaſi oculis aduenientem videat iudicii diem, ita dicit: Ecce venit Dñs, &c.* Et Origenes, in cap. 2. Epistolæ ad Roma. Propoſitis hoc & alijs ſcripturarum locis, quæ videre poterit lector, ait: *His tot & talibus de die iræ testimonijs congregatis, putò quòd ultra locus hic expoſitione non egeat. Evidenter enim in his omnibus dies iræ & vniuersi diſta, dies iudicii designatur.* Et idem hoc loco, & Tracta. 30. in cap. 24. Matth. reſtatur illud *Stelle cadent de celo*, deſumptum eſſe ex iſto loco Eſaiæ, quem infra referemus. Iſto etiam modo exponit Chryſo-

Ambro.

Orig.

ſto. Hom. 44. oper. perfe. in Matth. & Grego. 20. lib. Moral. cap. 23. Et Baſilius in iſtum locum. Et Euſebius Cæſarienſis, lib. 2. demonſtrationum Euangelic. cap. 42. & Cyprian. contra Demetrianum. Vniuerſi iſti ſancti Patres & multi alij conueniunt, quòd de vltimo iudicio locus iſte ad literam intelligatur. Et cõfirmari poteſt ex eo quòd dicit: *Et viſitabo ſuper orbis mala*, quæ ad Babylonicam deſtructionem nequaquam referri poſſunt. Cum ibi ſolū illius mala viſitata ſint. Eodem modo in hoc Euangelio, cum proponeret Dominus ſigna deſolationis & deſtructionis templi Hieroſolymitani, & captiuitatem gentis illius, ſtatim ſubiungit diſputationem de extremo iudicio, & ponit ſigna quæ iudicis aduentum præcedent dicens: *Erunt ſigna, &c.* Signa ergò hæc non ad deſtructionem vrbs Hieruſalem referenda ſunt, nec ad tempus illud, quò Titus & Veſpaſianus captiuū duxerunt populum illum, de quo verba præcedentia veniunt intelligenda, ſed referenda ſunt ad vltimum iudicii diem, & totius mundi deſolationem.

Chryſoſt.
Gregor.
Baſil.
Euſeb.
Cyprian.

Erunt ſigna in Sole, &c.

Quæ generaliter proponit Lucas, ſpecialiter Matth. cap. 24. & Marc. cap. 13. referunt dicentes: *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuū, & ſtelle cadent de celo, &c.* Huiusmodi ſigna multi Prophetarum prædixerunt. Vnde Euangeliftæ iſtis locis videntur retuliſſe priora Prophetarum vaticinia: vt eleganter annotauit Orig. in cap. 24. Matth. Orig.

Matt.
Marc.

Tracta. 30. Vbi verba ista: *Sol obscurabitur*, desumpta testatur ex cap. 13. Esaiæ, & ex Ioel, cap. 3. illa verò: *Plangent se, &c.* Ex Zacharia capit. 12. Qualiter autem signa hæc accipienda sint, & quomodo inter-

Signa hæc ad
Ecclesiā de-
fert Augst.

prærandam, diuersimode referunt sancti Patres. Augst. Episto. ad Efichium quæ est. 80. de non inquirendo die ultimo, huiusmodi signa existimat potius complenda & intelligenda esse de Ecclesia, quam de orbe materiali, & quàm de ipso Sole, & Luna materialibus. Ecclesia enim nomine solis & lunæ multoties significatur, & illis in Scriptura comparatur. Canticorum. 6.

Cantic.

Pulchra vt Luna, electa vt Sol, &c. Quā sic obscurandam dicit in fine mundi, vt vix appareat, impijs acerbissimas persecutiones in illam excitantibus. Per stellas verò & virtutes cælorum dicit intelligendos esse multos, qui in Ecclesia fulgebant: qui persecutionum magnitudine non solum obscurabuntur; sed & cadent. Itaq; mystice & metaphorice intelligenda putat, Cælum, Solem, Lunam, stellas, & virtutes cælorum. Præcipuum huius sententiæ fundamentum est: quia si hæc ad literā, & vt sonant, intelligantur, videtur hic locus pugnare cum alio Pauli. 1. ad Thessal. ca. 5.

Thess 4.

Cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus. Quod de malis intelligendum videtur, qui eo tempore gaudebunt & lætabuntur, nubent & nubentur, sicut temporibus Noë, vt dicit Euangeliū: Iustis & bonis existentibus in magnis tribulationibus. Quod esse nō potest, si hæc signa realiter & verè

Matth. 24.

in Sole & Luna futura sint. Quia etiam mali hæc videntes turbabuntur, & timorem maximum concipient, nec delictijs liberè vacare poterunt ista conspicientes. Hanc expositionem refert Origen. Tracta. 30. in Matt. & dicit moralem esse, illamque approbat: licet in expositione Solis & Lunæ differre videatur. Sed certè literæ contextus videtur exigere, vt realiter & ad literam, vt sonant, ista signa intelligantur. Dicit enim Lucas, quod erunt signa in Sole, & Luna, & stellis, & in terris pressura gentiū. Vbi ostendit, & in cælis, & in terra, aliqua noua & in solita tunc futura. Et cum dixisset, quod arescēt homines præ timore & expectatione, quæ superueniet vniuerso orbi, subdit rationem. *Nam virtutes cælorum mouebuntur.* Ecce pro causa, quare homines arescēt, ponit commotionem, quæ in corporibus cælestibus est futura. Illam enim homines percipere poterunt: eā verò, quæ spiritalis est, quomodo videbunt, vt ex illius timore commoueantur?

Origen.

Signa hæc
realiter &
vere intelli-
genda sunt.

Alij existimant signa hæc intelligenda esse non secundum rem, sed secundum apparentiam, & iudiciū hominum tunc existentium. Ita vt verba ista: *Sol obscurabitur, &c.* Hūc sensum faciāt. Sol apparebit hominibus obscuratus: ac si diceret. Erit tunc tanta hominum præssura, tam ingens angustia, tantus dolor & tristitia, vt appareat eis solem obscurari, lunam non dare lumen suum, & stellas de cælo cadere. Magnitudo tribulationis & angustię verbis his exprimitur. Pro cuius maiori intellectu sciendum est. Esse cō-

Signa hæc tā-
tum apparen-
tia sunt quib;
dicant.

munem

Quid Solis
Lunæ & stel-
larum obscu-
ratio soleat
significare.

Esaï.

Hieron.

Ezechie.

Hierem.

Amos.

Chrysoſto.

munem Scripturæ cōsuetudinem, per Solis, Lunæ, & stellarum obscurationem metaphoricè significare maximas diuinæ ultionis procellas, singulares vindictas, eximia supplitia, quæ homines in eas redigunt angustias, vt sui compotes minime videantur, Esaïas cap. 13. cū de Babylonis supplitio agitur dicit: *Obtenebratus est Sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo, &c.* Quem locum exponens Hieronymus dicit: *Hæc est superlatio, qua vehemens iram Dei vates exaggerat.* Et Ezechie. 32. Cum de supplitio de Pharaone sumendo agitur, dicit: *Et operiam, cum extinctus fueris, calos, & nigrescere faciam stellas eius, solem nube tegam, & Luna non dabit lumen suum. Omnia luminaria celi merere faciam super te, &c.* Et Hierem. 15. Cum Iudæorum ingens supplitiū describitur, ait: *Occidit ei Sol cum adhuc esset dies, confusa est & erubuit.* Et Amos cap. 8. dicitur. *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis.* Quibus locis per metaphoram secundum apparentiam verba proposita veniunt intelligenda, ad denotandam supplitij magnitudinem. Similiter isto loco, ad ostendendam tribulationis magnitudinem dicit, futura esse signa in Sole, & Luna, & quod Sol obscurabitur, &c. Naturale enim est, vt ijs, qui in summa angustia sunt constituti, vniuersa conturbari videantur, solq; deficere appareat. Sic interpretatur Chrysoſt. illud Amos. 8. *Occidet Sol, &c.* Homil. 2. ad populum, dicens: *Occidet illis Sol, &c.* Hoc autem dicebat, non quod Planeta

absconderetur, neque quod dies euanesceret: sed quod merentes neque in meridie propter doloris caliginem lucem cernere possint.

Hieronymus. Matth. 24. & Chrysoſt. Hom. 77. oper. perf. in Matth. Verba ista referenda putant ad ipsum iudicis aduentum: & quod Sol obscurabitur, non ex eo quod lumine suo priuetur: quia tunc Sol septuplum lucet, vt dicit Esaï. capit. 30. sed quia tanta erit venientis iudicis claritas, tantus splendor, tā immensa lux, vt illorum lumen superet, & eius comparatione Solis, Lunæ & stellarum splendor tenebræ sint: sicut exigua candela comparatione Solis, & in eius præsentia non lucet, quin potius obscuratur: non quia amittat lucem, quam habebat, sed quia superatur a lumine maiori. Vnde signa hæc non præcessura Domini aduentum, sed in ipso iudicis aduentu simul futura sancti isti Patres credunt. At cōtextus lucæ apertè inuere videtur, signa hæc præcessura esse Domini aduentum. Dicit enim: *Erant signa in Sole, & Luna, & stellis, arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi, & tunc videbunt, &c.* Vbi expectatio est, nondum aduentus constituitur, & confirmatur ex illo Ioëlis. 2. *Sol conuertetur in tenebras & Luna in loc. sanguinem, ante quam veniat dies Domini magnus & horribilis.* Qui locus ad litteram intelligitur de secundo Domini aduentu ad iudicium, & de die extrema. Sic interpretantur locum istum ferè omnes expositores. Et Origenes. Tract. 30. in Matth. Chrysoſt. & Eucherius. Actuum. 2.

Hiero.
Chrysoſt.
Obscuratio
hæc Solis nō
ex defectu
sed ex nimia
iudicis clari-
tate proue-
niet secundū
Hieron.
Esaï.

Signa hæc
non præce-
dent iudicis
aduentum.

Orig.
Chrysoſt.
Eucherius.

Beda.
Rupertus.
S. Thom.

Beda in. 13. cap. Mar. & 21. cap. Lucæ. Theodore. Rupert & S. Thom. in cap. 24. Matt. Prædictū modū dicensi sequitur Beda hic. Quare existimo his expositionibus prætermis-
sis, literalem sensum & germanā intelligentiā istius Euangelij esse, ut signa hæc ut sonant, & secundū re futura esse intelligantur in Sole, & Luna, & stellis, & quod Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, ut dicit Matt. Idq; comprobatur ex multis scripturarum testi-

Locus Aggei
exponitur.

monij. Aggei. cap. 2. dicitur: *Adhuc unum modicum est, & ego commovebo celum & terram, & mare & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Hic locus

Ambros.

maximam habet difficultatem, & variē illum interpretantur Sancti Patres. Ambr. lib. 3. Epist. Epi. 12. intelligēdum dicit de signis & prodigijs, quæ in Christi passione con-

Hieron.

tigerunt. Quam etiam expositionē Hiero. adducit in allegorica interpretatione prædicti loci. Alij com-

S. Thom.
Rupertus.
August.

muniū interpretantur de primo Christi aduentu, & putant esse germanum loci istius sensum, in quo dicunt locum istum a Paulo citatū fuisse ad Hebr. 12. Vbi dicunt Paulū loqui de nouo testamento, & mutatione legalium: de quo vide S. Thom. in istum locū Pauli, & Rupertū. in cap. 2. Aggei. Cæterum August. existimat locum istum Aggei, de utroque Christi aduentu intelligendū esse, ut videre est, 18. de Ciuita. Dei, cap. 35. vbi ait proposito isto loco Aggei. *Hæc prophetia partim iam completa cernitur, partim speratur in fine complenda. Mouit enim celum, Angelorum & siderum testimo-*

nio, quando incarnatus est Christus. Mouit terram in genti miraculo de ipso Virginis partu. Mouit mare, & aridam, cum & in Insulis, & in orbe toto Christus annuntiatur. Ita moueri omnes gentes videmus ad fidem. Iam verò quod sequitur: *& veniet desideratus cunctis gentibus, de nouissimo eius expectatur aduentu.* Ut enim desideratus esset expectantibus, prius oportuit eum dilectum esse credentibus. Idē repetit cap. 48. eiusdem libri. Chrysost. Hom. 32. in Epist. ad Hebræ. de secundo aduentu prædictum locum interpretatur dicens: *Tubarum autem sonitus merito sunt adhibiti ibi, ut puta Imperatore præsentē. Nam hoc & in secundo aduentu futurum est. In nouissima, inquit, tuba cuncti resurrecturi sunt: hoc enim tuba vocis factura est. Vnde Paulus citans locum istum Aggei quædam dicit, quæ ad primum aduentum pertinent: quædam verò, quæ ad secundum, dicens. adhuc semel, & ego mouebo non solum terram, sed & celum. Quod autem semel dicit, declarat mobilitatem translationem, tanquam factorum: ut maneant ea quæ sunt immobilia, &c. Quem locum exponēs Caiet. 1. dicit: *Argumentatur ex illa particula, ad huc semel (& non pluries) quod illa particula declarat translationem eorum quæ mouentur, ut maneant ea quæ non mouentur. Si pluries concutiendus esset orbis, translatio eorum quæ mouentur fieret in alia quæ etiam mouenda essent, eò quòd superesset adhuc alia concussio, & sic deinceps. Sed si semel concutiendus est orbis, ex hoc ipso quòd semel tantum concutiendus est, significatur quod translatio eorum quæ mutantur fiet in ea quæ non mutantur: ut potè nullam expectantiam**

Chrysost.

Caiet.

concussionem. Et hæc est sententia li-
 teræ, per quam intelligimus, tunc quod
 per mysterium Incarnationis concus-
 sa sunt omnia: & facta est translatio
 eorum que mouentur, hoc est, legalium,
 in ea que non mouentur, Euangelicam
 legem & dona. Tum quod per idem
 mysterium in secundo aduentu, cum cæ-
 lum & terra mutabuntur, transferen-
 tur ea, que mutantur motu generatio-
 nis & corruptionis, in ea que non mu-
 tantur: hoc est, nec generantur, nec
 corrumpuntur. Prædicta ergo Ag-
 gæi sententia de ultimo iudicio in-
 telligenda est. Cui consentit illud
 Psalm. 74. ubi inducitur Domi-
 nus dicens: Cum accepero tempus, ego
 institias iudicabo, liquefacta est terra,
 & omnes qui habitant in ea. Item Ioë-
 lis. 2. Sol conuertetur in tenebras, &c.
 & capit. 3. Sol & Luna obtenebrati
 sunt, & stellæ retraxerunt splendo-
 rem suum: & Dominus de Sion rugiet.
 Ad quem locum respexisse Matt.
 diximus ex Origine. Et. 2. Petri,
 cap. 3. Adueniet dies Domini sicut fur,
 in quo cæli magno impetu transient:
 elementa verò calore soluentur, &c.
 Dicuntur cæli transitori, & ele-
 menta soluenda: non quia eo-
 rum substantia destruat, sed pro
 pter magnam mutationem quam
 patientur. De alijs autem signis in
 particulari, quæ ab Euangelistis &
 a sanctis Patribus describuntur fu-
 tura ante iudicis aduentum, dice-
 mus in Dominica, 24. post Penthe-
 costem.

Arescētibus hominibus, &c.
 Hominum ingens timor, & magna
 turbatio describitur, quam concip-
 ient ex ijs, quæ in rebus omnibus

fieri videbunt. Vnde præ timore &
 angustia arescent, & consumentur.
 Huius plures causas & rationes as-
 signant expositores.

Primò dicunt, quod videntes ho-
 mines lumē Solis, Lunæ & stella-
 rū (quorum beneficio sustentaban-
 tur, & regebantur in hac vita, nō so-
 lum in se ipsis, sed etiā in omnibus
 necessarijs ad vitæ conseruationē,
 quæ calore, & lumine Solis & stel-
 larum generantur & fouentur) de-
 ficere, arescent his subsidijs & ad-
 iumentis priuati, sine quibus vita
 hæc mortalis sustineri non potest.
 Sicut enim Sol, Luna, & stellæ cō-
 currunt ad generationem, vt testā-
 tur Philosophi, ita & ad conserua-
 tionē & sustentationem hominis.

Secundò dicunt, quod ob nimiam
 tristitiam & animi angustiam, cū
 videant homines se vndique coar-
 ctari, omnia illis deesse, adeò tri-
 stabuntur, vt eorum animi insigni
 merore tabescant, & corpora palli-
 da appareant, paulatimq; deficiāt,
 & arescant, Spiritus enim tristis, (vt
 dicit Sapiēs, Prou. b. 17.) Exsiccat
 ossa. Idque quotidiana experientia

demonstrat. Tertiò dicunt, quod arescent
 Nō solū propter defectum, turba-
 tionem, & mutationem influxus cæ-
 lestis; sed præ timore & expectatio-
 ne. Timor enim est futuri mali do-
 lor & tristitia. Adeò ergo homi-
 nes timebunt videntes ea quæ fiūt,
 etiam circa insensibilia, & quæ
 futura sunt sperantes; vt animo
 deficiant, labantur, & vix valeant
 consistere. Ideoque arescant. Erūt
 adeò absorti, vt vix sensuū mini-
 sterio vtantur. Quod experientia

Caicta.
Cause variæ
timoris &
turbationis
hominum as-
signantur.
Prima expo-
sitio.

Secunda ex-
positio.

Prouer.

Tertia expo-
sitio.

testatur. Videmus enim hominem, qui aliquo magno timore perterritus est, pallidum, adeò stupidum, vt nec vultum nec oculos moueat, paulatimque calore torpente frigescentem, & vt Hispanè dicimus, (que se va secãdo.) Sic in præsentì, præ magnitudine timoris arescent homines.

Quarta expositio.

Quartò exponit Euthymius, Matth. 24. *Arescentibus hominibus*, id est, morientibus præ timore. Adeò enim magnus erit timor, vt illius vi occupati homines moriantur. Sumitur arescere pro vita priuari, similitudine ducta à plantis, quæ dum arescunt vitam finiunt.

Quinta expositio.

Quintò Beda, (cum signa in Sole & Luna futura dixerit præcessura ante aduentum iudicis, exponens hæc verba: *Arescentibus hominibus*, &c.) ait: Credo ipsam iudicis aduentum hac sententia designari, quo homines præuenti & velut ex profundo somno excitati, subita iudicis præsentia & Angelorum commotione, adeò turbabuntur, vt arescant. Quòd significatum est in illa parabola Virginum, Matth. 25. quæ exeuntes obuiam sponso dormitauerunt omnes & dormierunt: subito autem clamor media nocte factus est, & quando profundius dormiebant suscitatae sunt, & lampades suas ornare cæperunt, hoc est, sua secum opera numerare, & rationem, quam statim reddituræ erant, parare: vnde timor & tremor exortus est. Vt enim ex Paulo colligitur eatenus absq; vllò timore iudicis vniuersus orbis aget, donec subito venientem videant. Cum enim dixerint pax, pax: ait Apostolus, 2. ad Thessa. 5. *Tunc repentinus eis superue-*

Matth.

Thessa.

niet interitus. Tunc superueniente timore distincti ex animis multi, qui in hoc mundo florere videbantur, cum se sine fructu, & sine oleo bonorum operum respexerint, arescunt. Tunc fides, quæ sine operibus in vita fuit, extinguetur. Tunc peccatores, qui in hoc sæculo caput suum sicut Cedri Libani erigebant, adeò marcescent, vt arescant. Idq; in idu oculi & in nouissima tuba. Tunc homines, qui traditum sibi talentum, Matth. 25. in terra suffoderunt voluntatum suarum, sicut ficulnea illa, quam Dominus folijs operam sine fructu inuenit, Matth. 25. iudicis præsentia maledicuntur, & arescunt, & in ignem mittentur. Tunc palmitēs, qui in uite non manserunt, Ioan. 15. nec fructum fecerunt, abscinduntur & arescunt: Tunc fatuæ virgines, quæ acceptis lampadibus non sumpserunt oleum secum, Matth. 25. Audiēt, nescio vos & arescent. Tunc illi, qui sine veste nuptiali fuerint reperti, Matth. 22. iudicis conspectu obmutescunt, & arescent. Tunc ergò cum homines viderint positos thronos, Apocalyp. 20. Libros apertos, & crimina sua adeò curiosè descripta, vt nec verbum otiosum sit prætermisum (de omni enim verbo otioso reddituri sunt rationem Matth. 23. 11.) turbabuntur, & arescent.

Matth.

Matth.

Ioann.

Matth.

Matth.

Apoca.

Matth.

Ex quo colligere poteris differentiam, quæ futura est inter bonos & malos. Mali namque, qui in hac vita virefcere videbantur, bonorum affluentia, foliorum & diuitiarum umbra protecti, quibus omnia ex animi sententia succedebant, qui solo foliorum & florum

Differentia inter bonos & malos in expectatione iudicij.

florum nitore gaudebant, adueniente hyeme tribulationis siccabuntur, & arescent vt in clybanum inferni mittantur. Boni vero, qui in hac vita hyeme tribulationum afflicti, sicci, & inutiles apparebant filiis priuati: (*Angustiati, egētes afflicti, errantes in solitudinibus & speluncis*, vt dicit Paulus, Hebræ. 11. qui pro nihilo reputabantur, *facti omnium peripsema*. 1. Corin. 4. Quos mundus odio prosequabatur, *quia non erant de hoc mundo*, Ioann. 15.) incipiet virescere, gaudere, & letari, folia, flores, & fructus producere, *Eruntq;* vt habetur Psalm. 1. *Tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & omnia quaecumque faciet prosperabuntur*: Et dicent: *Iam hyems transijt imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra*: Cāt. 2. Quod verò per lignum viride folijs operum, nullo fructuum cumulo referum mali intelligantur, patet ex illa parabola arboris infructuosæ, quam Dominus Lucæ, 13. quia fructum non ferebat, abscindi iussit. Hos Iudas in sua Canonic. vocat. *Arbores autumnales, infructuosas bis mortuas, eradicatas*. Ne ergo malorum prosperitati inuideamus, sed potius iustorum ariditatem diligamus, & amplectamur, vt cum venerit dies Domini, dies iræ, magnus, & amarus valde, fructibus virtutum onusti appareamus, & gaudentes ante conspectum iudicis dicere possimus, cum seruo illo fideli, Matt. 25. *Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum*: audireq; mereamur dulcissimam

illam vocem: *Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui*. Vbi bonis omnibus potiaris: *inebriatus ab ubertate domus Domini*, vt habetur Psalm. 35. *Et torrente voluptatis eius potatus*. Vbi Deum non per speculum & in ænigmate, sed reuelata facie contempleris, sicuti est, 1. Corin. 13. *Et gaudium tuum nemo tollat à te*. Ioan. 16. *Gaudeat igitur in hoc mundo peccatores, suarum voluptatum viriditate & alacri conspectu delectentur, bibant vinum cum lætitia, inebrientur de calice illo aureo babylonis*, Apo. 17. *dilatent ramos suos, palmites extendant, & terram impleant*. Quia cito vniuersa hæc transibunt, & adueniente Domino arescent præ timore, & fecerit calicis iræ Domini: *Quæ non est exinanita*, Psalm. 74. *bibent, potabuntur felle & abcinthio*, Hier. 23. & maxima afficientur amaritudine tristissimam illam Domini vocem audientes: *Ligate pedes & manus eius*, Matth. 22. *& mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium, &c. Mittite eum in carcerem donec reddat ultimum quadratem*. Matt. 5. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, &c. Matt. 25. Vae ijs, qui bestiam adorauerunt, & de calice Babylonis biberunt*.

Nam virtutes calorum, &c.

Reddit his verbis rationem eorum quæ dixerat, quare scilicet homines arescent. Quid verò isto loco intelligat per virtutes cælorum, diuersimodè exponunt Doctores, vniuersæque expositiones optimè intento, & fini Euangelij quadrant,

Psalm.

Corint.
Ioann.

Apo. 17.

Psalm.
Ierem.

Matth.

Matth.

Matth.

Virtutes cælorum quæ dicuntur.

Hebræ.

Corint.

Ioann.

Psalm.

Cant.

Lucæ.

Iudas.

Malorum prosperitati non est inuidendum

Matt. 25.

Caieta.

drant, sustineriq; possunt. Caieta. hic per virtutes cælorum in fluxus cælorum intelligit. Et sensus est, virtutes cælorum corporales, & in fluentiæ mouebuntur, id est, agitantur ad similitudinem illorum, qui vi & impetu proprijs locis pelluntur. Significatur confusio quedam corporalium virtutum cælorum in suis effectibus: tanquam si virtus partis Orientalis agitetur ad Meridiē, & virtus meridiei ad Septentrionem, & similiter de alijs. Vnde sequetur confusio, & effectuum visibilibus nouitas ex irregularitate & commotione cælestium corporū. Sed si obijcias, quod virtutes & influentiæ cælorum non mutabunt tunc situs suos. Respondet. Verum id esse, sed mutabunt regularitatem, quam habent, & hæc mutatio satis erit, vt vniuersa confundantur. Cæterum hæc explicatio non multum mihi placet. Nam mutatio virtutum cælestium ponitur pro causa turbationis hominū: hanc verò mutationem non omnes cognoscent. Nec effectus noui poterūt adeò cito apparere, vt ista commotio statim percipiatur. Secundò: Quia iam per signa, quæ futura dicit in Sole, Luna, & stellis, explicauit quidquid in orbibus cælestibus creditur futurum. Quare aliquid maius verbis his voluit significare. Iansenius in Concordia, cap. 122. dicit: Per virtutes cælorum intelligenda esse vniuersa Astra. Itaque quod spectiatim dixerat de Sole & Luna, ad vniuersa sydera in genere extendit, dicens: *Virtutes cælorum mouebuntur*, id est, vniuersa Astra. Hoc Primò suadet:

Iansen.

Quia Astra in Scriptura solent appellari militia cæli, & virtutes cælorum. Psalm. 32. *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū*, id est. Vniuersa sydera. Secundò: Quia isto loco redditur pro causa turbationis hominum, quod virtutes cælorum mouebuntur, quā commotionem homines videntes turbabūtur: Quod de substantijs separatis, quæ sensibus subiectæ non sunt, intelligi nō potest. Sed licet textus Lucæ huic expositioni non repugnet aperte, tamen aliorum Euangelistarum textus aliquid aliud ostendit. Nam Matt. & Mar. speciatim signa futura enumerantes dicunt, Solem & Lunam esse obscuranda, stellas casuras, & virtutes cælorum mouendas. Aliquid ergo distinctū ab ipsis Astris significant. Superflua namque esset generalis repetitio vbi sufficenter singula sunt enumerata. Præterea quia Marc. cap. 13. dicit. *Virtutes quæ in calis sunt commouebuntur*. Vbi pro incolis cælestibus accipi videntur. Tertio, quia cū dixisset Euangelista in vniuerso orbe futuram esse commotionem, & incepisset enarrare. In terra non solum aquæ & ipsius terræ commotionē proponit: sed etiam hominum qui in terra habitant. Similiter ergo proposita cælorum motione congruum erat, vt eorum qui in cælo sunt, scilicet, Angelorum, turbationem ostenderet: vt isto modo magnitudo venturi iudicis declararetur. Quartò: Quia si attentè velimus contextum Lucæ inspicere, videbimus miro artificio & rethorica exaggeratione vsum fuisse, semper

Marc.

per maiora addendo, vt oratio cresceret. Primo enim cælorum commotionem proponit. Secundo hominum præsuram, angustiam, & mortem. Maius quippè est homines, qui rationales sunt, adeò perturbari, vt arescant: quàm in corporibus insensibilibus signum aliquod apparere. Tandemque tanquam vltimam manum imponens ait: *Virtutes cælorum mouebuntur*, id est, Angeli. Aduertendum tamen est, quòd particula illa *Nam*, non est causaliter accipienda, sed copulatiuè explicanda, ita vt idem valeat, quod, et, & huic expositioni alij Euangelistæ fauent, qui copulatiuo contextu omnia ista signa exponunt. Quare his omissis expositionibus, communis est, vt per virtutes cælorum Angeli intelligantur. Vel illi mediæ hierarchiæ, qui eo quod miracula operantur virtutes dicuntur: vel vniuersi spiritus cælestes. Sed tunc non mediocris difficultas est, quomodo angeli, qui semper vident faciem Patris, & de sua beatitudine certi sunt, dicantur commoueri? Quod timorem, qui procul est a beatitudine, ostendit. Ad hoc diuersimodè Doctores respondent, varietque istum locum interpretatur. Dionysius Carthusianus in Matt. cap. 24. dicit, hyperbolice verba hæc esse intelligenda. Sicut enim ad aliquam rem exaggerandam, dicere consueuimus aliquid, quod impossibile videtur: sic in proposito impossibile proponit, vt excellentia & magnitudo iudicis aduenientis declaretur, scilicet, quod virtutes cælorum mouebuntur. Ac si diceret, tanta erit maiestas,

tanta potentia, tantus splendor iudicis aduenientis, vt etiam Angeli (quod videtur impossibile) moueantur, & timeant. Sed certè vbi locus propriè intelligi potest, secundum communem regulam Augustini, non est cur ad figuratas locutiones recurramus. Idèò Angeli dicuntur moueri.

Primò motu reuerentiæ, & admirationis cuiusdam, propter excellentiam Regis regum, & propter mirabiles & inusuetos iustitiæ diuinæ effectus, quos vident. Sicut solent homines, (etiam chari & amabiles principibus, qui fidelissimè illis seruiunt, nihilque còtra principum fidem perpetrarunt,) cùm vident principem cum maiestate procedere ad aliquod insigne supplitium sumendum, contremiscere & pallefcere; non propter culpam quam non admiserunt, sed propter reuerentiã principis. Sicut etiam Hesther contigisse vidimus, quæ videns maiestatem regis, animo defecit, & supra ancillam cecidit, ex reuerentia & admiratione tantæ maiestatis, sicut ipsa interroganti Regi respondit Hesther. 15. dicens: *Vidite Domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ.* Et sicut filius vnicus & dilectus patri videns illum iratum contra mæcipium aliquod, licet de patris sui amore certus sit, timet, & tremit ex patris reuerentia. Sic in proposito Angeli Dei gloriam videntes, præ timore & reuerentia expauescent, & commouebuntur.

Secundò mouebuntur: Quia se habebunt ad modum formidantium,

Prima expositio.
Angeli turbantur motu reuerentiæ.

Hesther.

Secunda expositio.

Nam, ponitur pro et.

Angeli quomodo turbantur in aduentu iudicis.

Dionys.

Moueri dicū
tur Angeli
quia se habe
bunt ad mo
dum formidā
tium.

Iob.

Tertia expo
sitio.

Mouebuntur
Angeli in ob
sequium iudi
cis cōtra pec
catores.

Chrysost.
Simile.

Sapientia.

Matth.

Quarta ex
positio.

Mouebuntur
& timebant
Angeli quia
futuri sunt te
stes contra
homines.

tium, & timētium, iuxta illud Iob.
cap. 26. *Columna celi contremiscunt,
& paueant ad nutum ipsius.* Quod de
spiritibus cælestibus communiter
interpretari solet.

Tertiò, mouebuntur non præ ti
more, sed in obsequium iudicis ad
uenientis, descendentes cum ipso
in expeditionem contra peccato
res, & Dei inimicos. Quod Chry
sost. in Matt. hac similitudine ex
ponit. Sicut Rege terreno, (quādo
contra aliquem inimicum suum
prælium parat) procedente perso
naliter ad pugnam, vniuersum re
gnum commouetur, magnātes, po
tentes, & principes arma in illius
obsequium sumunt, ipsique simul
cum rege egrediuntur ad bellum.
Non aliter Rege regū & Domino
dominantū ad bellum procedete,
vt vindictā sumat de inimicis suis,
totum regnum commouetur, Sol,
Luna, Stellæ, terra, mare, vt Sapiē
tiæ, 5. refertur: *Accipiet armaturam
& zelus illius, & armabit creaturam ad vi
tionem inimicorum. Induet pro thora
ce iustitiam, & accipiet pro galea iudi
cium certum. Sumet scutum in expugna
bile aequitatem, acuet autem diram irā
in lanceam, & pugnabit cum illo orbis
terrarum contra insensatos. Quem &
principes regni, scilicet, virtutes
Angelicae, in illius obsequium & fa
mulatum commouebuntur: tunc,
enim vt ait Matt. cap. 24. *Mitter an
gelos suos cū tuba, & congregabūt, &c.**

Quartò, mouebuntur Angeli, &
quasi timentes cōtremscent: quia
futuri sunt testes criminum & de
lictorum, quæ ab hominibus com
missa sunt, propter quæ adeò dira
& tremenda supplicia in homines

exercenda parantur. Sicut cōtinge
re solet, quod cum quis natura mā.
fuetus, mitis, & pacificus, contra
amicum (quem diligebat) produci
tur in testem, vt de crimine capita
li deponat, dolet, tristatur, & timēs
& tremens ad iudicem accedit, nō
conscientia criminis mordente, sed
amore hominis instigante. Sic An
geli, qui à Deo in custodiā nostrā
deputati sunt, & *administratorij sunt
spiritus*, vt testatur Paulus, Hebr. 2.
In hereditatem missi, cum nōs singu
lariter diligant, videantque se in te
stes produci contra homines; vt de
eorum sceleribus, quæ contempla
ti sunt, deponant, dolebunt, & com
mouebuntur præ amore: quem er
ga homines habebant. Quod Ori
ge. aduertit, Hom. 11. super Nume
ros, dicens: *Vnusquisque Angelorum
in consummatione sæculi adderit in iu
ditio educens eos secum, quibus præfuit.
Et puto etiam ibi inquisitionem futurā,
non quidem an cultura hominum An
geli defuerint, sed an cultura Angelica
ne quasquam dignè segnities humana re
sponderit.* Quod & S. Thom. 1. p. q.
113. artic. 7. ad. 4. affirmat dicens:
*Angeli ducuntur in iudicium pro pecca
tis hominum, non quasi rei, sed quasi
testes ad conuincendum homines de eo
rum ignauia.*

Quintò, Angeli mouebuntur, id
est, confundentur, & quasi verecun
dia & pudore afficientur, (vt more
hominum loquamur) cum videant
homines, quibus in vita præfuerūt,
quos in via virtutis dirigere conati
sunt, quos ad bona exequenda in
struere omni cura studuerūt, adeò
sceleratos & perditos euasisse, sua
praua desideria & malos affectus
in omni-

Simile.

Hebræ.

Origen.

S. Tho.

Quinta ex
positio.
Confundētur
videntes qua
les homines
sue curæ cō
missi euas
erint licet non
eorum culpa

in omnibus sequentes, certè præ pudore facies suas velabunt, & tremētes in conspectu iudicis apparebunt: licet non ob ipsorum culpam malitia hæc hominum contigerit. Et similitudine hoc intelligi poterit. Si cur pedagogus, cui nobilis aliquis filium suum educandum & docendum commisit, licet totum quod debebat in eius educatione præstiterit, si postea puerum illum malis moribus præditum & perditum videat, dolet: & cum coram patre illius compareret, licet nullam in re hac habeat culpam, verecundia suffunditur, & vix vultum coram patre audet leuare, facto hoc pueri mala detestando. Non aliter Angeli nostra crimina vidētes, nostram perditionem intuentes, & quam iniquè eorum educationi & consilijs responderimus, quodam pudore & verecundia afficiuntur, & coram Deo vultus demittunt, faciesque operiunt. Simile Esai. cap. 24. affirmat de Sole & Luna, dicens: *Et erubescet Luna, & confundetur Sol, cū regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.* Erubescere dicitur Sol, & confundi Luna, eò quod hominibus lumen suū expanderunt, eosque in suis sceleribus illuminarunt. Ideoque quasi confusi præ pudore lumen suum retrahēt. Sol enim obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum. Ita, licet, Angeli pudoris & verecundiæ capaces non sint, per metaphoram hæc illis attribuitur, ut affectum eorum, per has passionem, quæ in hominibus penitentiam ostendunt, demonstraret. Vtrum

autem Angeli de malis eorū, quos custodiunt, doleant & tristentur, exponit S. Thom. 1. p. q. 113. arti. 7. *S. Thom.* Similiterque de alijs affectibus ratiocinandum erit.

Sextò, Mouebuntur motu quodam indignationis iustissimæ contra homines petentes, ut diuinæ iustitiæ reſtitutio manifestetur, & vindicta de peccatoribus sumatur. dicent, oleum & operam perdidimus, dum pro huius salute laborauimus, perditæ vixit, nihil de nostris admonitionibus curauit, curā & custodiam nostrā neglexit, Dei sui & beneficiorū eius oblitus est, studuimus omni diligentia curare illum, & ad meliorem mentem reducere, & nihil medicinæ nostræ profuerunt, imò illas despexit: relinquamus illum. Hactenus eius amore detēti intercedebamus, pro venia criminum suorum deprecantes Deū, iræ diuinæ resistebamus nos illi opposcentes, & nihil profuimus, nec est ad sanio rem mentem conuersus, recedamus ab eo. Has & similes voces emittētes Angelos (ut interpretatur Glossa) inducit Hieremias, cap. 51. & dicentes: *Curauimus Babylonem & non est sanata, derelinquamus eam: & eamus unusquisque in terram suam. Quoniam peruenit usque ad cælum iudicium eius.* Tempus est, ut secundum suam reſtitissimam iustitiam irā suam Deus in homines exercent, & puniat illos. Contingit quod inter homines videmus, quando aliquis nobilis vir apud iudicem pro salute & libertate alterius sæpius interpellauit promittēs illius correctionem, posteaque videt illum iterum atque iterum

Sexta expositio.

Mouebuntur Angeli motu indignationis contra peccatores.

Deo. Pater. & Spiritus Sanctus.

Glossa. Hierem.

simile.

Simile.

Esai.

iterum in eadem crimina, & in maiora inuerecunde relabi, & quod monitiones suæ nihil proficiunt, si in manus iudicis venire cōtigerit, dicere solet iustissima indignatione commotus. Sibi imputet, intercedere amplius nolo, puniant illū, & suspendant: quia adeo perdit exit. Non aliter Angeli se habent erga homines. Dum tempus pœnitentiæ currebat, dum in hac vita erāt, illis fauebant, pro illis deprecabantur, videntesque quod nihil profecerint, adueniente iudicij die indignantur, & dicunt. Sibi imputent, puniantur, & pereant: siquidem eorum culpæ id prouenerentur.

Septima expositio.
Moueantur Angeli ut iudicis magnitudinem declarant.

Christus etiam ut homo iudex angelorum est.

Hebræ.

Dionys.

Septimò mouebuntur Angeli adueniente Domino in maiestate, ut ex illorum mutatione iudicis dignitatem cognoscamus, cui non solum hominum, sed etiam Angelorum cōmissum est iudicium. Subduntur namque etiam Angeli vniuersi iudiciariæ Christi potestati, non solum quatenus verbū patris est, sed & secundum naturam humanam. Itaque Christus quatenus homo futurus est iudex Angelorū. Quod suaderi potest, primo ex propinquitate animæ Christi ad verbum diuinum. Coniunctior enim est propter vnionem ad verbum, & ideo repleta maiori gratia & virtute omni angelica natura. Quod Paulus insinuare videtur cum ad Hebræos. 2. dicit. *Nunquam Angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit.* Habet ergo anima Christi de Angelis iudicare. Secundò Anima Christi illuminat & illustrat Angelos, ut docet Dionys. de Cælesti Hierarchia, cap. 7. Cum ergo il-

luminare superioris sit, anima Christi superior erit, & de Angelis iudicabit. Tertiò ex humilitate Christi probatur, propter quā exaltatus est super omnes Angelos, ut ad Philipen. 2. testatur Paulus, dicens: *Humiliauit semetipsum factus obediens, usque ad mortem: Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, &c.* Vnde & ipse Christus de seipso loquens Ioann. 5. dicit: *Pater omne iudicium dedit filio: ergo etiam Angelorum.* Qui enim totum dicit, nihil excludit. Quod ut ostēdat Ioā. Apoca. 7. dicit: *Et omnes Angeli erāt in circuitu Throni.* Thronus autem iudicātis est. Præterea. 1. Corint. 6. de se & alijs Apostolis loquēs Paulus, dicit: *An nescitis, quoniam angelos iudicabimus?* Si ergo homines, qui virtute Christi confesuri sunt ad iudicandum, ut habetur, Matt. 19. *Sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel,* Gloriātur, quod Angelos sunt iudicaturi, quanto potiori iure Christus (qui omnium Dominus est, & in femore habet scriptum, *Rex regum, & Dominus dominātium.* Apoc. 19. quo ostēdit, quod dominū habet omniū, etiam in quantum homo) iudicaturus erit homines & Angelos? Tandem, Quia ad Hebræo. 2. de Christi dignitate loquens Paulus dicit: *Non enim Angelis subiecit orbē terræ, futurū, scilicet, subiectū ei, de quo loquimur, id est Christo.* Idque latè prosequitur toto capite. Si ergo orbem ei subiecit, etiam & Angelos illius potestati submissit. Hinc est quod dæmones à Christo petebāt facultatem abeundi, & ut in porcos

Philip.

Ioann.

Apoca. 7.

Corint.

Matth.

Apoca.

Hebræ.

Matth.
Marc.

cos ingrederentur, Matt. 4. & Mar. 1. dicunt. *Quid tibi & nobis Iesu Nazarenus venisti enim ante tempus torquere nos?* In quo Christi iudiciariam potestatem supra se ipsos declarant: torquere enim superioris & iudicis est. De hoc videndus S. Thom. 3. par. q. 59. art. 6.

S. Tho.

Et tunc videbunt filium, &c.

Aliqui aduerbium istud, *tunc*, exponunt, ut simultatem temporis dicat. Ita scilicet, quod eodem tempore & simul, quando signa hæc in Sole & Luna, & stellis contingent, videbunt filium hominis venientem in nube. Vnde, ut supra dicebamus, Solis & Lunæ obscuratione dicunt futuram ex nimia claritate & splendore iudicis aduenientis, in cuius conspectu Sol & Luna obscura apparebunt. Ita interpretantur Hiero. Chrysost. & Beda. Sed, ut supra (cum de signis his ageremus) probauimus, signa hæc tempore præcedent iudicis aduentum, eruntque quasi prænuntia certæ illius. Quare

Hieron.
Chrysost.
Beda.

Caieta.

optimè Caiet. hic dicit. Quod aduerbium hoc, *tunc*, dicit exclusionem temporis præcedentis, accipiturque pro post, ac si dicat: *Tunc videbunt*, id est, post tribulationem & signa hæc, videbunt filium hominis. Vfus est autē Euāgelista aduerbio *tunc*, ut certitudinem & propinqui-

tatem ostendat. Sicut Prophetæ multoties ea quæ futura sunt per verba presentis temporis explicare solent, ut suæ prophetiæ infallibilitatem & propinquitatem ostendant. Eodem modo Euāgelista dicit, *Tunc*, ut notet propè esse, & quod non multum temporis tardabit: ac si diceret, quod

Hispano sermone dicere solemus: *Se alcançara lo vno a lo otro*. In quo non simultatem, sed propinquitatem declaramus. Nullus ergo hæc audiens securus viuat, sed semper timens & vigilans aduentum Domini speret. Si enim temporibus Apostolorum iam finis instare videbatur, quid iam tot annis transactis credendum est, nisi mundum propè interitum esse? Quia quod antiquatur & senescit, ut dicit Paulus Hebr. 12. *Prope interitum est*. Vnde Paulus Corinthios suo tempore ad monebat, ne in utramque aurem dormirent, dicens, 1. Cor. 7. *Tempus breue est, reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur*. Præterit enim figura huius mundi. Et cap. 10. dicit: *Nos sumus, in quos fines sæculorum deuenerunt*. Et Ioannes 1. sua Canon. cap. 2. dicit: *Filioli, nonissima hora est*. Temporis breuitatem horæ nomine exposuit.

Iudicij tempus propè esse apparet, ideo vigilandum.

Hebr. e.
Corint.

Corint.

Io ann.

Sed ex his quæ dicta sunt sumet aliquis occasionem dubitandi: si ad eadem certa sunt signa hæc, ut potius transeat cælum & terra, quam lota vnum istorum deficiat, & si ad eadem propinqua sunt aduentui iudicis, ut aduerbium, *Tunc*, ostendit, an iudicij dies certo sciri, & præcognosci possit? Multi varijs imaginationibus ducti in hoc inutiliter & vane laborauerunt, conati que sunt mundi ætatem & tempus, quo duraturus est, definire: atque perscribere certum & determinatum tempus aduentus Domini, & diei extremæ, de qua Christus dicit, Matt. 24. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*. De die autem illa, & hora

Utrum iudicij dies certa præcognosci possit.

Matth.

nemo scit, neque Angeli calorum, nisi Pater solus. Tamen ne locus hic ieiunus maneat, referemus sententiā, quę olim communis fuit, scilicet, mundi ætatem sexmillibus annorū esse complendam, & quod tunc incipient cæli noui & terra noua, vt Ioannes testatur. Horum potissimum fundamentum erat, quod sicut mundus sex diebus conditus est, & die septimo requieuit Deus ab omni opere quod patrauerat, vt habetur Genes. 1. Ideoque septima dies appellatur Sabbathum à requie. Sic sex ætatibus, quę sunt quasi sex dies, totius mundi duratio terminabitur; quibus succedet suum Sabbathum, & perpetua illa requies, in qua non erit opus Sole, neque Luna. Præterea asseriebant, quod quælibet ætas aut dies mundi continet mille annos. Et probāt hoc ex illo Psal. 89. *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquā dies hesternæ quę præterierit.* Ac si dicat. In cōspectu tuo mille anni vni diei responderēt. Hinc colligunt, quod tota duratio & ætas mundi huius sex millibus annorū est complenda. Hęc sententia celebris fuit, quā tenuerunt Ethnici, Hypdaces, Mercurius, Trismegistus, & Sybillæ, vt refert Lactan. lib. 7. diuinarū institutio. cap. 14. Et apud Hebręos in Thalmudicis voluminibus referabatur, antiquissima Eliæ traditio, sub his verbis: *Sex millia annorū erit mundus, & iterum destruetur. Duo millia innauitatis, duo millia legis, & duo millia dierum Messia.* Eandem tenuerunt multi ex sanctis Patribus, Hier. in Epist. ad Cypri. quę est. 139. in qua exponit Psal. 89. In versu illo: quo-

niam mille anni, &c. dicit: Ego arbitror ex hoc loco, & ex Epistola, quę nomine Petri Apostoli inscribitur, mille annos pro vna die solitos appellari: vt scilicet, quia mundus in sex diebus fabricatus est, sex millibus annorum tantum credatur subsistere, & postea venire septenarium numerum, & octonariū, in quo verus exercetur sabbatismus. & circuncisionis puritas redditur. Vnde & octo beatitudinibus bonorum operum premia promittuntur. Scribit autem Petrus. 2. Cano. cap. 3. hoc modo. *Vnum 2. Petr. hoc vos non prætereant dilectissimi, quia vna dies apud Deum quasi mille anni, & mille anni quasi vna dies. Non moratur Dominus promissionem suā, (vt qui dam existimant.)* Et in c. 4. Micheę. Idem Hier. adducens illud. 1. Ioā. 2. *Nonissima hora est,* ait: *In sex millibus enim annis, si quingenti anni per horas diei singulas diuidantur, nonissima hora consequenter dicitur tempus fidei gentium.* Eādem tenet Hireneus, lib. 5. contra Hæreses, cap. 4. & Lactantius, lib. 7. diuinarū institutio. cap. 17. & Hilar. in Matt. Canō. 17. *Vbi exponens illud, (& post dies sex transfiguratus est,) ait: Sicut sex diebus transactis apparuit Dominus in gloria, ita sex millibus annorum transactis mundus hic interibit, & mortale hoc induet immortalitatē.* Et August. videtur tenere eandē sententiā, lib. 20. de Ciuitat. Dei, cap. 7. licet vltimum millenarium pro tota constituat generatione hac iustorum, & pro toto tempore legis Euangelicę, quo duraturus est mundus. Itaque August. non determinat tēpus gratiæ ad mille annos, sed totum tempus gratiæ, non determinando, millenario vltimo dicit significari.

Sex millibus
annorum mū
dum duratu
rum qui te
nuerint.

Genes.

Psalm.

Hypdaces.
Trismegist.
Sybille.
Thalmuth.

Hiero.

Hieron.

Hiren.
Lactan.

Hilar.

August.

Cyrrill.
Non satis tu-
ta est huius-
modi limita-
tio dierum in
dicij.
Petrus Gala.
Picus Mirā.
Franc. Geor.
Hypol. &
Cyril.
German.
Ambro.
August.
Non potest
certo deter-
minari tem-
pus aduentus
Domini.
Actuum.
Matt.
Marc.

gnificari. Et idem videtur insinuas-
se Hieron. in cap. 4. Micheæ. Ean-
dem cum prioribus sententiam tenet
Cyrillus, lib. suo de Antichristo, ubi ait: *Anno sexfies millesimo quingentesimo erit aduentus eius.* Hæc etiam sententiam referunt & non refutant Petrus Galatin. lib. 4. de Arcan. cathol. verit. cap. 20. & Picus Mirand. lib. 7. Hyptaplectæ. c. 4. & Franciscus Georgi Venetus, in Harmonia mund. cant. 3. ton. 7. Sex istis millibus annorum quingētos addiderūt Hypoli. Cyrill. ut refert Germanus Constantinopolitanus, lib. de Theoria rerū Ecclesiast. Cæterū (ne grauiori censura hæc sententiam noxemus ob reuerentiā istorum Patrum,) nō satis rura nec principijs & doctrinæ Euangelicæ satis consona est huiusmodi determinatio ætatis mundi. Vndè Ambros. lib. 7. in Luc. exponens illud Matt. c. 17. *post dies sex transfiguratus est*, non recipit istum modum dicēdi. Et August. in Psalm. 89. optimè impugnat, & illius fundamēta dissoluit, videatur. & Psalm. 6. refellit aliam huic consimilē de octo millibus annorū, & Episto. ad Isichiū satis diffusè. Nō ergo certo cognosci potest nec determinate definiri mundi ætas, & tempus aduentus Domini. Apostolis nāq; curiosius inquirētibus tēporum periodos dixit Saluator, Act. 1. *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Et de hac die loquens dicit Matt. 24. Mar. 13. *De die autem illa nemo scit, neque Angeli, neque filius hominis, sed solus Pater.* Et hoc est de genere illorū, quæ Deus sibi voluit reservare. Neq; id sine

magna nostra vtilitate, ut semper vigilemus. *Vigilate*, inquit Christus Matt. 25. *Quia nescitis diem neq; horā.* Id vniuersæ Scripturæ proclamāt, 2. Petri, 3. & alibi sepè comparatur aduentus Domini furi, qui quādo minus cogitamus domum inuadere solet. Vndè Augu. super Psal. 36. in principio dicit: *Novissimus dies terribiliter venturus auditur eis, qui securi esse benè viuendo nollunt, & malè viuere diu volunt.* Vtiliter autem Deus latere voluit illum diem, ut semper sit paratum cor ad expectandum, quod esse venturum scit, & quando venturum sit, nescit. Non igitur audeat mortalis infirmitas tempus perscribere aduentui Domini, quando Deus occultum esse & remanere voluit. De quo legēdus Sixtus Senensis, lib. 5. Biblio. Sanctæ, Annot. 190. Quare signa, quæ ab Euangelistis enumerantur, certissima sunt, & sine dubitatione euenient: sed quādo futurus sit Domini aduentus in certum omnino est. Vndè semper timere debemus. Et sicut de morte dicit August. quod nihil certiū est morte, nihil autē incertiū hora mortis. Sic & nos de vltimo iudicio dicere possumus. Quod nihil certiū est iudicio, sed nihil incertiū hora illius. In hoc non plus sapere oportet, quam quod Dominus reuelare dignatus est: sed cautè viuere debemus: ut cum venerit hora illa, parati simus rationem reddere. Et cum venerit Dominus, siue in prima, siue in secunda vigilia noctis, ut habetur Lucæ, 12. nos sicut seruos sollicitos paratos, & vigilātes inueniat, ut cū illo ad nuptias introeamus, & sedeamus, trāsienq; nobis.

Diei vltimū
ignoratio ad
vigilantiā
excitat.
Matth.
Petr.

Augusti.

Sixtus Senē.

Augusti.

Lucæ.

Dominus ministret. Nec fundamentum contrariæ sententiæ aliquid facit, aut probat. Quia Psalm. illo intendit David probare, quam parum homo, etiam potētissimus, sine Deo possit, quamquē debiles eius sint vites, licet vita eius ad longissimum tempus extendatur, millequē annos (quod nulli contingit) attingat. Quia mille anni tanquam nihilum sunt, si cum æternitate comparantur. Et quod nihil ex hoc loco deducatur, patet ex eo, quod etiam colligi debebat, multo breviori tempore mundum duraturum, cum David quasi quod prius dixerat scilicet, (*mille anni tanquam dies hesternæ*) reformans, ait. *Et custodiā in nocte, quæ pro nihilo habetur.* Si cut ergo ex nomine custodiæ, quæ quarta pars noctis est, non conuincitur, quamlibet mundi ætatem centum vel pauciores vel plures annos habituram: Ita ex hoc quod diei comparatur, nihil ad propositum illorum deducitur: solum vitæ nostræ breuitas demonstratur.

Tunc videbunt filium, &c.

Filium hominis vocat iudicem aduenientem; vt intelligas iudiciariam potestatem in omnes homines & angelos datam esse à Patre Christo Domino, non quatenus verbum Patris, & Deus cum Patre est: sed speciali modo ei concessam quatenus homo est. Quia enim, vt dicit Paulus ad Philipp. 2. *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem: mortem autem Crucis. dedit ei Deus Pater nomen, quod est super omne nomen, & quod in nomine eius omne genu flectatur, cæle-*

stium, terrestrium, & infernorum. Ita quæ homo ille, (qui de Virgine natus est, qui crucifixus est, qui & verbum Patris est, iudex omnium tam viuorum, quam mortuorum est futurus. Non solum quatenus Deus est, (sic enim æqualis est æterno Patri, illiquē consubstantialis, & idem cum illo, vt ipse testatur Ioann. 10. *Ego & Pater vnum sumus*;) sed etiam quatenus homo, & secundum formam illam serui, (quā accepit, quæ minor est Patre vt habetur Ioan. 14.) maior est omnibus creaturis, & iudiciariam habet potestatem respectu omnium illarū. Vnde Ioan. 13. dicitur de Christo: *Sciens quod omnia dedit ei Pater in manus.* Et Matt. 28. dicit ipse Christus. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Quod non debet intelligi de diuinitate, & quod illi quatenus Deus de nouo data fuerit omnis potestas. Quia ab æterno sicut eandem naturam, ita eandem potestatem cum Patre habuit. Ad naturā ergo humanam referendū est. Quod optimè Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. in Ioann. cap. 140. aduertit, inquit. *Quare in quantū quidē verbum Dei, & Deus est, hanc potestatem habet naturaliter: in quantū autem homo est factus (quoniam ad hominē dicitur. 1. Cor. 4. quid enim habes, quod nō accepisti?) accepisse hanc se potestatem apertè proficitur.* Et mouet statim quæstionem dicens: *Sed dicent aduersarij, & ecce ipse filius à Patre accepisse iudicium se docet. Accepit autē quod nō habet. Quomodo igitur maior natura nō erit, qui abūdat, & dat ei, qui indiget, atq; accipit? Nos autē accommodatē, vt arbitror, atque decenter pro-*

Ioann.

Ioann.

Matt.

Cyrill. Alexand.

Corinth.

Christo Domino quatenus homo est data est iudiciaria potestas.

Philip.

pter

Rom.

Ioann.

August.
Ioann.

pter incarnationis dispensationem, qua se humiliavit in similitudinem hominum factus, id ita esse dictū affirmamus. Vnde Paulus ad Rom. 14. in fert. Ideo Christus mortuus est, imò & resurrexit, ut vivorum & mortuorum dominetur. Et Ioann. 5. dicitur: Dedit ei pater omne iudicium facere: Quia filius hominis est. Hunc locum tractās August. Tractat. 19. in Ioann. dicit. Quod ita subiunxit, tanquam rationem reddēs superioris sententiæ, multum mouet, intenti estote. Filius quos vult, vivificat, Pater quos vult vivificat: filius suscitāt mortuos, sicut Pater suscitāt mortuos. Quomodo ergo Pater non iudicat quemquam? Omne quippe iudicium dedit filio. Et sicut Pater suscitāt mortuos & vivificat, ita & simul iudicat. Et paulo inferius dicit: & dedit ei potestatem iudicium facere. Quis dedit? Pater. Cui dedit? filio. Cui enim dedit habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere. Quia filius hominis est. Iste enim Christus, & filius Dei, & filius hominis est. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum. Ecce quomodo dedit ei vitam habere in semetipso: sed quia Verbum caro factum est & habitavit in nobis, ex Virgine Maria homo factus, filius hominis est. Pro inde quia filius hominis est, quid accepit? Potestatem & iudicium facere. Quod iudicium? In fine seculi, & ibi erit resurrectio mortuorum. Vnde Petrus in Actibus Apostolicis, capit. 10. de Christo dicit: Hic est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum & mortuorum. Et Ioann. Apocal. 14. Quod vidit sedere in throno similem filio hominis. Et Iob. 36.

Causa tua sicut impij iudicata est, iudicium causamque recipies. Quod licet ad literam de omnibus iustis dictum sit, (qui, quia in mundo hoc iniuste iudicati sunt, sedebunt in throno cum Domino iudicantes tribus Israël,) potissimum ad Christum pertinere videtur. Et Psal. 9. inducitur Pater ad filium dicens. *Sede super thronū, qui iudicas iustitiā.* Ex quibus locis colligimus non solum iudiciariam potestatem Christo Domino convenire: sed quod ex meritis suæ humilitatis & passionis illam promeruit, & habuit. Vnde Apoca. 3. dicit Christus: Ego vici, & sedi in throno Patris mei. De quo videndus S. Thom. 3. part. q. 59. art. 2. & 3.

Psal.

Ex meritis
sue passionis
Christus
habuit potestatem
iustitiā.
Apoca.
S. Thom.

Venientem in nube, &c.

Hoc ad iudicis dignitatem & auctoritatem expectat, scilicet, quod nubes illi pro scabello pedum inseruiant. Idque ipse Christus tempore suæ passionis asseruit, Matt. 26. dicens: *A modo videbitis filium hominis venientem in nubibus caeli.* Quod multo antea prædixerat Daniel, cap. 7. *Eccē cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat.* Et Angeli, qui in die Ascensionis apparuerunt, dixisse perhibetur, Act. 1. *Viri Galilei, quid aspicient in caelum? Hic Iesus qui assumptus est a vobis, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum, sic veniet.* Constat autem ex sacro Textu, quod quando ascendit, nubes suscepit eū ab oculis eorū. Nubes autē hec in qua venturus dicitur, primo faciet, ut Christi conspectus hominibus tollerabilior sit, claritatemque vulcus eius aded excellē

Matth.

Danic.

Actuum.

Quare in nube
venturus
sit Dominus
ad iudicandū

Simile.

tem corporei oculi melius valeant sustinere. Sicut lumen Solis, quod oculos nostros offuscat, vitro coloris alicuius interposito suauius & melius videtur. Sic nubes erit veluti vitrum interpositum, ne radij solis illius iustitiæ oculos hominum excæcent. Secundò id conduceret ad Christi aduentus (vt dicebamus) maiestatem & excellentiam ostendendam. Cum enim alicubi videmus magnum & insignem thronum paratum, auro, & gemmis ornatum, ex throni magnitudine venientis auctoritatem & magnitudinem coniectamus. Tertiò facit, vt intelligamus eum qui ad iudicandum venit, & filius hominis appellatus est, simul esse & filium Dei patri coæternum, & consubstantialem. Ex nube Christi diuinitas declaratur. Hoc enim vt propriū & insignē Dei semper Scriptura refert, quod nubibus quasi sede & vehiculo vtatur. Quod in Prophetis passim reperitur, & nos in Dominica secunda Quadragessimæ latius dicemus.

His autē fieri incipientibus.

Hic iam ad discipulos suos, & in illis ad omnes qui piē viuunt in Christo, sermonem conuertit, eos cōsolatur & hortatur, ne deficiāt: sed animum erigant, & gaudentes (quando mundus totus tristatur,) futura bona sperent. Quod ab arbo re fici ducta parabola persuadet: vt rerum naturalium, & quæ videntur exemplo, in spe futurorum bonorum erigantur, & confirmētur.

Sed statim se offert difficultas, quæ non mediocriter animū pul-

sat, videlicet, ad quæ referenda sint verba hæc: *His autē fieri incipientibus, &c.* Vtrum ad omnia quæ antea dicta sunt, puta, Solis, Lunæ, & stellarum obscurationem, commotionem virtutum cælestium, egressum Angelorum cum tuba, resurrectionem mortuorum, & aduentum iudicis? An verò ad aliqua horum tantum in speciali? Quia si ad omnia referenda dicas, obstare videntur quæ in textu sequuntur: *Ecce enim appropinquat redemptio vestra.* Nam resurrectione facta, & post Christi aduentum, non appropinquat, sed præsens est iustorum redemptio. Et cōfirmatur: quia parabola fici futuram rem ostēdit. Quod si dicas referri ad Solis & Lunæ obscurationem, & ad signa solū, & non ad Christi aduentū: obstare videtur textus Matth. 24. vbi dicitur, postquā signa & aduentum iudicis, & omnia alia narrasset: *Ita & vos, cum videritis hæc omnia, scitote, quoniam propē est in ianuā.* Aliquibus facilis videtur huius difficultatis solutio, ex verbis Lucæ, qui non dicit, his factis, sed *his fieri incipientibus respicite.* Ac si diceret, Cum cœperint Sol & Luna obscurari, & alia signa apparere, respicite, & leuate capita vestra. *Ecce enim appropinquat redemptio vestra.* Sed huic modo dicendi contradicere videntur verba Matth. relata: *Cum videritis hæc omnia.* Quare Augustino hæc difficultas adēdō magna visa est, vt sicut quod dicitur de Solis, Lunæ, & stellarum obscuratione, refert ipse ad tempora Antichristi: ita putauerit illud quod hic ponitur, & statim videbunt filium hominis

Matth.

nis venientem in nube: intelligēdum esse de spirituali aduentu filij hominis. Quo licet nunquam venire cesset in membris suis, & in Ecclesia tanquam in nube, tamen tempore grauissimæ persecutionis, quā sub Antichristo patientur, specialibus auxilijs sit affecturus. Ideo dicitur, cum potestate magna & maiestate tunc venturus. Quia talis iustus tunc apparebit, quibus maiorem virtutem & auxilia præstabit, vt maiorem tribulationem vincat. Sed sensus hic coactior videtur. Quia dubitandum non est, quod de visibili aduentu & corporali filij hominis Euangelistæ loquantur, cum dicunt: *Tunc videbunt filiū hominis venientem.* Sicut & missio Angelorum, & alia quæ referuntur corporaliter & realiter ita futura creduntur. Hierony. refert ad ea, quæ dicta sunt præcessura Domini aduentum, vt bella, & seditiones: non verò ad Solis & Lunæ obscurationem. Quia hæc simul cū Domini aduentu, vt diximus, futura existimat. Euthymius credit referenda ad ea, quæ dicta sunt de pseu dochristis. Tamen Theophilactus existimat referri debere ad Solis & Lunæ obscurationem, & ad ea quæ commemorata sunt, etiam ad iudicis aduentum. Et hæc videtur conueniens textus explicatio. Nec in aliquo obstant verba principio quæstionis proposita, quæ redemptionē futuram indicant. Quia adueniente iudice nondum completa est iustorum redemptio, donec proferatur vltima sentētia: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum,* &c. De eo autem quod in

textu sequitur: *Leuate capita vestra,* plura dicemus in morali expositione, quæ quia ad vtrumque locum faciunt hic prætermittimus.

Quoniam appropinquat, &c. Reddit rationem quare letari & cōfidere debeant discipuli, & in medijs tribulationibus, quando vniuersum commouetur, capita sua leuare: *Quoniam appropinquat,* inquit, *redemptio vestra.* Quid autem redemptionis nomine intelligatur nō eodem modo declarant interpretes.

Cartusianus, per redemptionem dicit significari perfectam absolutionem & liberationem a seruitute peccati, & ab exilio. Quia licet morte Christi homines perfectissimi fuerint redempti a peccati seruitute, solutumq; fuerit copiosissimum, & in infinitum excedens precium pro nostris culpis (vt testatur Dauid Psalm. 129. dicens: *Copiosa,* idest, non solum æquiualens, sed & multum excedens.) *Apud eum redemptio.* Nihilominus māsērunt homines in hac vita poenis & miserijs, quæ ex peccato ortæ sunt, subiecti, & exules a patria cælesti, donec peregrinationis, cuiusque tempus in vita hac compleretur, & omniū in die extremi iudicij. In quo dicitur futura perfecta redemptio, quia completo peregrinationis & exilij tempore, in vniuersali resurrectione corpora nostra resumemus, & reuertemur ad nostrā propriam patriam, vbi paxerit & perfecta requies. Liberatio ergo ab exilio & peregrinatione redemptio dicitur: *Omnes,* namque quando viuimus *peregrinamur à Domino,*

Cartus.
Redemptio
& liberatio
ab exilio &
seruitute pec-
cati.

Psalm.
Precium re-
demptionis
Christi super
excedēs fuit.

Hieron.

Euthy.
Theophi.

Corint.

2. Corint. 5. Vnde in oratione ad Virginem dicimus: Ad te suspiramus exules filij Euæ. Propter peccatum primus noster parens diuina iustitia exigente, exclusus est, & relegatus à paradiso: & sicut in illo omnes peccauimus, ita & in illo exules facti sumus. Et licet in cuiusque obitu exilium hoc termine tur quantum ad animam, quæ si digna est & sine peccato discedit, ad Dei conspectum & sanctorum societatem transit: tamen non dicitur absolute & perfecte exilium ablatum. Quia adhuc corpus, quod altera pars hominis est, manet in sepulchro. Cum ergo iudex aduenierit, completa erit redemptio, & reuocatio ab exilio. Tunc duplicem stolam, quam deprecabantur, & expectabant, accipient iusti. Galet. Redemptio liberatio à seruitute mortis & corruptionis. Et videtur præcedentis maior explicatio. Quando enim viuimus mortales & corruptibiles sumus, & soluimus pensionem istam, (quàm nobis per peccatum imposuimus,) mortis & corruptionis. Omnes enim morimur. I. Reg. 13. & quasi aqua dillabimur. Quia statutum est hominibus semel mori. Hebræo. 9. & post mortem iudicium. Per peccatum mors ad homines pertransit, & ad illam obligati, chirographo in primo parente præstito, mansimus. Per vnum enim hominem peccatum introiit in mundum, Ad Roma. 5: & per peccatum mors. Atque ideo in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Vnde omnes legi huic mortis manserunt subiecti & obligati,

Propter peccatum Adam exul factus est & in illo omnes.

Calet.

Redemptio liberatio à seruitute mortis & corruptionis.

Reg.

Hebræ.

Rom.

Quam obligationem ut Christus tolleretur (licet peccatum non haberet, nec habere potuerit) subire voluit. Suaque misericordia tributum istum fecit redimibile, & quod Hispanice dicimus ad tempus, *yal quitar*. Cū venerit enim ultimus dies vniuersalis resurrectionis, redimetur, & census iste auferetur. Tunc enim, ut dicit Paulus, 1. Corint. 15. *Mortale hoc induet immortalitatem, & corruptibile hoc induet incorruptionem.* Tunc mortis dominium terminabitur: Quia mors vtra non dominabitur: ad Roma. 6. Verum est, ut Paulus testatur, 1. Corint. 15. Quod licet omnes resurgemus, non omnes immutabimur. Mali enim in miserijs, doloribus & calamitatibus immortales manebunt, & continuo morientes, nunquam morientur. Boni vero ab vniuersis malis & miserijs soluentur. Et hæc erit perfecta redemptio. Et licet Christus mortem moriendo vicerit: O mors ero mors tua, Olee, 13. & ante faciem eius ibit mors, Abach. 3. (Quibus locis victoria, quam de morte moriendo reportauit Christus, declaratur:) tamen non est per Christi mortem totaliter deletum mortis imperium. Adhuc enim vires suas in homines exercet. In die autem vniuersalis resurrectionis mortis dominium & regnum omnino delebitur, nec aliqua illi supererit potestas. Quod Paulus declarauit. 1. Corint. 15. dicens: Oportet autem illum, scilicet Christum, regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissime autem inimica destruetur mors. Quo loco ut declarat S. Thom. probat Paulus dominium Christi

Mors nostra morte Christi facta pensio redimibilis, es censo al quitar.

Corint.

Rom. 6.
Corint.

Olee.

Abach.

Corint.

S. Thom.

Christi domi
nii super om
nia probatur
ex subiectio
ne mortis.

hincq. uiam

ad d. uiam

hincq. uiam

Esai.

Christi super omnia, & quod illi
vniuersa in fine erunt subiecta. Pro
bat autem hanc perfectissimam
subiectionem: Quia etiam illud,
quod maximè inimicatur, subicie
tur sibi: hoc autè est mors, què ma
ximè contrariatur uitæ. Idèd dicit.
Novissimè inimica destruetur mors.
Sed dices. Qualiter? perfectissimè
quidem. Quia non poterit esse cum
uita, ubi omnes resurgent nunquā
morituri. Idèd Esaiæ, 20. dicitur:
Præcipitabit mortem in sempiternum.
Aduertendum tamen est, quod pro
posita verba signanter posuit Apo
stolus, ad remouendas duas quæ
stiones, quæ possent fieri circa præ
dicta. De resurrectione, scilicet,
vtrum Christus posset uiuificare
mortuos? Et hoc soluitur. Quia o
mnes inimicos posuit sub pedibus
eius, etiam ipsam mortem. Et qua
re nō statim resuscitauit? Ad quod
respondetur, Oportere, quod pri
mo subijciat inimicos sub pedibus
eius, & nouissimè, cum destruetur
ipsa mors, tunc resurgent omnes
ad uitam. Non ergo differt; quia
non potest, sed ut seruet ordinem.
Quia quæ a Deo sunt ordinata sunt.
Quod autem ipsa mors subijcia
tur Christo probat ex Psal. 8. Om
nia subiecisti sub pedibus eius. Et Chry
sost. Hom. 39. in istum locum Pau
li inquit: *Novissimus hostis aboletur
mors. Qui nouissimus post omnes, post
diabolam, post certamina. Nam & ini
tio postrema inuasit. Prius consiliū dia
boli fuit, deinde transgressio, tum deniq;
mors. Potestate quidè, etiam nunc abo
letur, sed re tunc tandem. Vnde conclu
dit Paulus, absorpta est mors in victo
ria: ubi est mors victoria tua? &c.*

Chrysost.

Quia ergo in resurrectione perfe
cta erit libertas à seruitute mortis
& corruptionis, dicit Euangelista.
Quod appropinquat redemptio. Sed
vtriq; expositioni, licet optima sit,
obstare videntur ipsamet Lucæ ver
ba dicentis: *Ecce appropinquat redem
ptio vestra.* Si enim appropinquat,
nondum est. At resurrectio, & li
beratio a morte & corruptione,
iam supponitur, quando verba ista
proferuntur. Quare nos aliter locū
hunc interpretamur, per redemp
tionem regnum cælorum & æter
nam fœlicitatem, quam toties Do
minus suis repromissit, intelligen
tes. Et quod hæc sit genuina loci in
terpretatio, ostendunt verba, quæ
in textu sequuntur. Proposita enim
hac sententia, in confirmationem
illius adducit similitudinem, quam
applicans inquit: *Ita & vos cum vi
deritis hæc fieri, sciote quoniam prope
est regnum Dei.* Ecce quomodo ex
ponens quod prius dixerat: *Appro
pinquat redemptio vestra*, ait: *sciote
quoniam prope est regnū Dei.* Pro eo
dem ergo accipit redemptionem
& regnum Dei.

Redemptio
regnum celo
rum est.

Appellatur autem regnum Dei
redemptio, primo. Quia in illo sum
ma pax & tranquillitas erit, gaudiū
plenū, quod nemo, ut habetur Ioā. 16.
Tolle a nobis. Redimemur quippe a
lachrymis, suspirijs, gemitibus, &
laboribus, Apoca. 7. *Absterget Deus
omnem lachrymam ab oculis sanctorū,
& iam non erit amplius neque luctus,
neque clamor. Quoniam priora transie
runt.* Id est. Quoniam cēsus lachry
marum, quem soluere tenebamur,
redemptus est. Redimemur a mole
stijs persecutorum, ab iniurijs ty
ranno.

Regnum Dei
quare dica
tur redemp
tio.
Ioann.

Apoca.

rannorum, & à persecutionibus hominum. *Non enim cadet*, vt ibidem dicit Ioann. *Super illos Sol. neque Vllus æstus.* Redimemur à frigore, tēpestatibus, calore, & æstu, ab iniurijs temporum, perpetuoque & florido verè gaudebimus, audiemus amabilem illam vocem sponsi, Cantic. 2. *Surge propera amica mea, columba mea. & Veni.* Exponitque redemptionem hanc Apostolis & fidelibus promissam, addens: *Iam enim hyems abiit, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra, scilicet, in illa superna Hierusalem, quæ est mater nostra. Cuius memoria exhilaratus Dauid, Psalm. 121. dicebat: Latatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Vbi pax nostra erit, & perfecta redemptio.*

Secundò dicitur regnum Dei redemptio: Quia à tyrannide, quam in hoc mundo patimur, ad perfectā libertatē transibimus. In hoc enim mundo, vt dicit Saluator Lucæ, 22. *Principes gentium dominantur earum, Tributa imponunt, vectigalia exigunt, mille impositionum generibus suos subditos vexant: At in regno cælorum non erit sic, sed perfecta libertate fruemur, quæ Christus nos liberauit, ad Galat. 5. Nullum tributum soluemus, quia filij regni liberi sunt à tributo.* Matth. 17. Solum laudis & gloriæ Deo debitum per soluemus cum Angelis, ante Domini thronum sine fatigatione canentes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, benedictio claritas & sapientia Deo nostro, qui redemit nos in sanguine suo.* Apoca. 7. Quod Paulus, 1. Cor. 15. de vniuersali resurrectione loquēs dicit. *Deinde, id est, post resurrectio-*

nem, finis: Cum tradiderit regnum Deo & Patri: cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Et siue locus hic intelligatur de ordinibus Angelorum, vt multi Patrum interpretantur; qui dicuntur euacuari, non quia tollantur: sed quia quantum ad homines & eorū in illos potestatem cessabunt: seu de magistratibus ecclesiasticis & humanis, vt communior habet interpretatio: literalis sensus est. Quod cum erit finis, tollet Christus omnes magistratus, qui modo sunt ad regimen humani generis. Ita quod duo faciet, & assignabit regnum Deo, & tollet omne regimen quod modo est. Concludit autem omne regimen in his tribus, principatu, potestate, & virtute, id est, potentia: vt intelligamus & supremos & medios, & infimos magistratus auferendos, compræhendendo etiam ministros exsequētes publica potestate, quos appellat potentiam, tanquam nihil aliud habeāt magistratus, nisi quod possint. Cum ergo euacuauerit omnem principatum, tunc perfecta erit redemptio.

Et dixit illis similitudi. &c.

Accommodat Christus stilum suū auditoribus, idē vtitur similitudinibus rerum corporalium: vt animos nostros in corporibus existentes, ex his corporalibus ad maiora & altiora subleuet. Similitudine ergo hac ficulneæ intendit confirmare discipulorum animos, & illos certiores reddere de promissa redemptione, dicens: *Ab arbore ficu discite parabolam.* Ac si diceret. Sicut cum videtis ficū & arbores omnes gemmare

Quomodo euacuabitur omnis principatus & potentia in iudicio.

Cant.

Psalm.

Iusti à tyrannide quā hic patiuntur liberabuntur in die extrema.
Luce.

Galat.

Matth.

Apoca.
Corint.

gemare, folia flores & fructus producere, certo creditis, quod propè est æstas: Ita cum videritis hæc fieri, scitote, quoniam propè est redemptio vestra. Qua similitudine non solum intendit Christus animos discipulorum confirmare, vt benè notauit Chrysoſto. sed etiam duo alia ostendere, in quibus similitudo hæc tenet. Primum, certitudinè aduentus sui, de quo nulli licet dubitare, secundum eius propinquitatem. Sicut flores & folia arborum, signa sunt infallibilia verni temporis, & propinquitatis illius. Vbi aduertendum est: Quod fructus nomine intelligit Lucas, quidquid ex arbore producit, scilicet, gemmas, folia, flores, & poma. Quod Matt. expressis verbis declarauit, & in Græco codice habetur, *o tan probat* *lofinidi*: cum iam cæperint producere: quod generale est ad omnia prædicta. Præterea aduerte, quod æstatis nomine non solum quartam illam anni partem, sic appellatam intelligit: Sed vniuersum tempus verum, vt ex ipsa similitudine patet. Vere enim incipiente arbores folia & flores emittunt.

Circa prædictam similitudinè aduertit Beda, quod regnum celorum comparatur æstati, eò quòd, sicut in æstate nebulae & nubila dissoluntur, & dies non solum maiores, sed & clariores sunt: sic in regno Dei nebulae tribulationum transibunt, nubila laborum dissoluentur, dies (vitæ solis illius qui nescit occasum) noua claritate fulgebit: Claritas enim Dei illuminabit iustos. Apoc. 21. Bene autem, inquit, regnum Dei æstati comparatur: quia tunc mæro-

ris nostri nubila transeunt, & vitæ dies æterni solis claritate fulgeant.

Secundò comparatur regnum celorum æstati, quia sicut in æstate longissimi sunt dies, & propè nulla nox est: sic in illa perpetua felicitate non erit nox, sed continuus dies. Quia cum nõ egeant materiali Sole & Luna, sed agnus illuminet illos, vt habetur Apo. 21. per

Secundæ, ex
longitudine
dierum.

Apoca.

Tertiò comparatur æstati, quia sicut in æstate magis feruet solis æstus, & maiori calore terra afficitur: ita in illa æterna felicitate beatorum pectora igne charitatis accensa magis ardebunt. Tunc enim videntes Deum sicuti est, perfecta erit charitas, & quæ in hac vita semper augmentum poterat recipere, ad perfectam mensuram secundum cuiusque statum redacta, ardebit, participatione ignis illius infiniti & inexhausti, scilicet, Dei. De quo Esaiæ. 31. dicitur: Dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Hierusalem. Quo loco alludit Esaias ad ignem, qui semper ex Dei præcepto in templo, (quod erat in Hierusalem,) in altari ardebat. Vt habetur Leuit. 6. Cumque omnia in figura illis contingerent, vt dicit Paulus, Esaias quod in figura continebatur loco isto expressit. Ignem enim illum, quo sacrificia incendebantur, charitatem significasse omnes Patres vniuersi consensu confitentur, sine qua opera nostra Deo offerri & placere nequaquam possunt. Testante Paulo. 1. Corint. 13.

Tertiæ, ex
feruore So-
lis.

Esai.

Leuit.

Ignis templi
charitatē si-
gnificabat.

Corint.

Si di.

Chrysoſt.

Beda.

Regnum Dei
quare æstati
comparatur
quatuor ra-
tiones.

Primæ ratio
ex nebularū
resolutione.

Apoca.

Differentia
charitatis
viæ & pa-
triæ.

si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Esaias autem isto loco non solum charitatis necessitatem in viâ & in patria declarat: Sed & differentiam, quæ est inter charitatem viæ & patriæ, demonstrat, dicens: *Cuius ignis est in Sion, & caminus in Hierusalem.* Vbi aduerte, quod per Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, significatur cælestis illa patria, in qua summa pax est, & perfecta requies, quæ sursum est atque mater nostra. Per Sion vero, quæ specula interpretatur, Ecclesia hæc militans intelligitur, quæ quasi ex specula & à longe mysteria illa videt in speculo, & in enigmate. 1. Corint. 13. ambulans in fide. Dicit ergo Esaias. Quod vtroque ignis est & charitas, quæ est vinculum perfectionis: ad Colossen. 3. Sed ea est differentia inter viam & patriam, quæ inter caminum ignis & modicum ignem. In patria namq; caminus est semper ardens, & perfecta charitas. Vnde Paulus, 1. Corinth. 13. dicit. *Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.* Hic verò ignis est, quia imperfecta charitas, quæ quâdiu viuimus crescere & augeri potest, & ad perfectum tendit.

Quarta
tio ex colle-
ctione fru-
ctuum.

Quartò comparatur regnum cælorum ætati, quia sicut in ætate colligunt Agricolaë messes, quas toto tempore hyemis expectauerunt, & gaudent videntes fructuum abundantiam ad eò, ut vniuersorū laborum, quos dum seminarēt perpassi sunt, obliuiscantur, imò fœlices illos reputent: quia talem finem

habuerunt. Sic beati in regno cælorum colligunt fructus eorum, quæ, dum viuerent, tanto labore seminarunt. Prout enim seminauerit homo, ita & metet. ad Galat. 6. Exultabunt videntes copiosum fructum, quem labores & lachrymæ habuerunt. Et quod (licet seminatio cū lachrymis & gemitu fuerit) fructus cum lætitia magna colligitur. Psal. 125. *Euntes ibant & flebant mittentes semina sua: Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.* Huius lætiæ magnitudinē exponit Esai. cap. 9. dicens: *Letabuntur coram te, sicut qui letantur in messe: sicut exultant victores capta præda quando diuidunt spolia.* Duplici comparatione satis apta propositam rem declarat. Prima sumitur ab Agriculis, qui tempore messis præ gaudio gestiunt videntes horrea plena frumento, & torcularia vino redundantia. Sic iusti exultabunt videntes animæ suæ horrea, scilicet, intellectum, memoriam, & voluntatem frumento & gaudio referta, totamque animam gaudio plenam. Vnde comedent in saturitate suorum laborum fructum. Quod Dominus Esai. 3. Seruos suos exhortans ad tollerantiam laborum, prædixerat inquit. *Dicite iusto quoniam bene: Quoniam fructum ad inuentionem suarum comedet.* Tunc nihil illi deerit, quoniam Deus erit omnia in omnibus. 1. Corin. 15. Altera comparatio sumitur à militibus, qui adepti victoria, quando diuidunt spolia adeò leti sunt, ut omnium laborum, imò & vulnerum, quæ receperunt, obliuiscantur. Ita & iusti adeò letabuntur, ut labores & vulne-

Galat.

Psal.

Esai.

Similitudo
Prima.

Esai.

Corint.
Similitudo
Secunda.

ra in hac vita suscepta non solū obliuiscātur, sed & gloriosa reputēt.

Ita & vos cū videritis, &c.

Applicat propositam similitudinē. Vbi illud solum aduertendum est, quod per regnum cælorum, quod propē esse dicitur, intelligunt multi cælestis patriæ vltimatā consummationem, quæ tunc erit, quando completo numero electorum beati accipient duplicem illam stolā,

Apoca.

Apoc. 6. & in corpore & anima perfectā & completa gloria perfruentur similes illi facti, ad cuius imaginem fuerant conformati. De quo supra actū est. Potest etiam, & magis ad literam, per regnum Dei intelligi, non cælestis patria, nec ipsa beatitudo in se; hæc enim a tempore Christi semper dicitur prope esse,

Matth.

Matt. 4. *Pœnitentiam agite appropinquauit enim regnum cælorum.* Si ergo semper appropinquauit, quomodo specialiter hic dicitur, appropinquare? Quare regnum Dei in præsentī appellatur ipsa communicatio beatitudinis & regni, quasi dicat, scitote, quia propē est, ut vobis regnum Dei communicetur, & quod acta illorum bonorum, quæ tandiu sperastis, pro quibus adeo fortiter decertastis, possessio vobis tradatur. Hanc communicationē regni cælestis quotidie in oratione Dominica petimus dicentes: *Adueniat regnum tuum:* id est, communicate nobis regnum tuum, ut participes simus illius fœlicitatis & gaudij, quod nemo tollet à nobis.

Regnū Dei dicitur communicatio ipsa beatitudinis.

Amen Amen dico vobis, &c.

Diximus quod parabola præceden-

ti duo significabantur, scilicet, certitudo & propinquitās aduentus Domini. Vtrumquē Christus in fine huius Euangelij confirmat. & primò diei illius propinquitatem iuramento astruit: *Amen amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.* Quasi dicat. Ne putetis hæc procul esse, adeo propē sunt, ut non prætereant generatio hæc, donec omnia compleātur. Secundò certitudinem declarat dicens: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Pro maiori autem horum intellectu aduertendum est: quod, *Amen*, est dictio Hebræa, quæ deducitur a verbo, *Amah*, quod significat firmū ac solidum esse. Vnde, *Amen*, aduerbium est, quo eorum quæ dicuntur, prosperum & fœlicem exitum postulamus, estquē acclamantium & approbantium particula, idem valens quod apud Latinos, *Ita sit*, vel *fiat*. Vnde Psalm. 105. & alibi sæpe, cum prospera nuntiantur, & a Deo petuntur, subiicitur populi acclamatio, *Amen, Amen.* Quod noster interpretes transfert, *Fiat, fiat.* & ideo in orationibus animi affectum ostendentes dicimus, *Amen*, hoc est, *fiat*. Ita Numer. 5. mulier, quæ sacrificio Zelotipiæ purgabatur, in fine imprecationum & maledictionū cogebat dicere *Amen*, id est, *ita fiat*, proposita comprobando. Aliquando, *Amen*, est particula affirmantis rem aliquam, & forma iurandi. Vnde *Amen Amen dico vobis*, idem est, quod certissime dico vobis. Sic accipitur isto loco, ut bene notat Beda dicens: *Quod est iuratio quedam, quæ ea quæ dixerat Saluator*

Amen & optantis & affirmantis est particula.

Psalm.

Numer.

Beda.

uator

uator confirmat. Amen dico vobis, id est, in veritate & certissime dico vobis. Et licet Deus verax sit, mentiri quē non possit ad maiorem certitudinem dictorum ostendendam hominum vsui se accommodans vtitur iuramento. Quod Paulus de promissionibus Abraham factis loquēs oprimē annotauit ad Hebræo. 6. dicens: In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hereditibus immobilitatem cōsiliij sui: interposuit iurandum. Vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mēiri Deum, fortissimum solatium habeamus.

Hebræ.

Quia non prateribit, &c.

Hieron.

Generatio dicitur vniuersum hominū genus secundum Hieron.

Locus hic difficultatem habet, variequē generationis nomen explicatur, ex cuius significatione loci huius interpretatio dependet. Hieron. dicit, per generationem hanc intelligi vniuersum hominum genus, quod continua generatione prorrogatur, & cōseruatur. Itaque sensus verborum istorum est. Non defecturos esse homines, donec hæc omnia fiant. In quo Christus nihil speciale aduertere videbatur. Quare secundo dicit, quod nomine generationis huius intelligitur Israeliticus populus, qui non est defecturus (licet multis calamitatibus afflictionibus & miserijs prematur, Deo pro eis aliquid melius disponente, scilicet, vt saltem eorū reliquiæ ad veritatis agnitionem reducantur) donec omnia hæc fiant. & tunc sensus erit. Dico vobis, quod aliqui de stirpe hac Iudæorū non deficient, donec hæc omnia compleātur, Iuxta illud Hiere. 29. Et reducam captiuitatem vestram, &

Hieron.

congregabo vos de vniuersis gentibus, & de cunctis locis ad quæ expulsi vos, dicit Dominus. Quod Paulus in Epistola ad Rom. latissime prosequitur, precipue cap. 11. Vbi de gentium vocatione, & Iudæorū reprobatione cū plura dixisset, ait. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: vt non sitis vobis ipsis sapientes: quia cecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret: sicut scriptū est. Esai. 59. Veniet ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem a Iacob. Abulēsis existimat magis restringendam esse hanc Hieronymi interpretationem, & referenda esse verba hæc, non ad totam generationem Hebræorum, sed ad gentem illam, quæ tunc temporis quādo Christus ista dixit, viuebat. Et sensus est. Non prateribit generatio hæc, id est, non deficient de istis Iudæis modo in carne viuentibus, vt oculati testes mihi sint, donec omnia hæc fiant; scilicet, quæ ad excidium & destructionem Hierusalem pertinent. Vnde verba hæc, Donec omnia fiant, non putat referenda ad omnia, quæ proposita sunt isto capite: sed solum ad ea, quæ destructionem Hierusalē concernūt. Cæterum iam diximus verba hæc a Christo adduci in confirmationem eorum quæ dixerat, & vniuersaliter ad omnia referenda esse.

Roman.

Esai.

Abulen.

Aliqui existimant dictionē Grecam, quæ isto loco ponitur, *Genes*, scilicet, vertendam esse per ætatem, & sæculum, potius quam per generationem: vt sensus sit, non prateribit ætas hæc, vel sæculum hoc, donec omnia fiant. Ætas verò

Generatio
ætas vel sæculum
dicitur.

vel

Festus.
Cicero.

vel seculum apud Romanos significat, ut Festus interpretatur, & Cicero, lib. 2. de Oratore insinuat, tempus centum annorum. Vnde Carmen Oratij seculare dicitur, quo describuntur sacrificia, quæ centesimo quoque anno fiebant. Et licet ab alijs aliter seculi tempus accipiat, hæc communior & vñtata acceptio erat. Aetas etiam accipitur pro sæculo, & Græce *Genea* dicitur, significat quæ tempus centum annorum: vnde Ouidius, 12. Metamorph. *Vixi annos bis centum, nunc tertia dimittitur ætas.* Et apud Hebræos, *Dod*, idem significat, scilicet, ætatem, seculum, & generationem. Genes. 15. Cū Deus dixisset Abraham posteros suam quadringentis annis futuram esse peregrinam in Ægypto, ait: *Generatione autem quarta reuertentur huc.* Vbi tempus centum annorum generationis nomine complexus videtur. Sed explicatio hæc literæ Euāgelistæ nullo modo potest conuenire. Mendacium enim argui posset Christus, cū iam tot annorum centuriæ transactæ sint, nec ista completa viderimus.

Prima expositio.
Vltima mundi ætas generatio hæc dicitur.

Ioan.

Corint.

Galat.

Quare magis ad literam & veritatem accedunt aliorum expositio nes, qui primo, per generationem hanc intelligunt vltimam istam mundi ætatem, quæ à Christi aduentu incipit, & vltima mundi est futura. Licet tempus illius definire non valeamus. Hunc Ioan. 1. sua Canonica. cap. 2. *Novissimam horam* appellat: & Paulus, 1. Corint. 10. *Sæculorum fines.* Quam etiam ad Galat. 4. *Plenitudinem temporis* nominavit. Non ergo præteribit generatio hæc

Ecclesiæ & credentium, qui Christi sanguine geniti sunt, donec omnia fiant. Sic exponit Chrysostomus. Chrysostomus. Hom. 78. oper. perfect. in Matth. dicens: *Quomodo igitur hæc generatio dictum est? Non de iuuentibus tunc, sed de fidelibus dixit, ut solet loqui scriptura: ut quando dicitur, Psalm. 23. Hæc est generatio querentium Dominum.* Quod igitur in superioribus dicebat: quia oportet hæc omnia fieri, & rursum: *Vbi quæ predicabitur hoc Euangelium: id in hoc quoque loco, quia, scilicet, hæc omnia eveniunt, & fidelium generatio nullo in cōmodo dissipata permanebit.* Ut hinc intelligamus nunquā defecturā credentium hanc generationem, quādiu mūdus duraverit: sed fidelium Ecclesiam, (licet præmatur, & multis tribulationibus cōcutiatur,) permanfuram: *Ego vobiscum sum,* dicit Christus, Matth. 28. *Vsq̃ue ad consummationem sæculi.* Non igitur præteribit generatio hæc, donec omnia fiant, & adveniat sponsus in maiestate & gloria, qui apprehensam ducat in cubiculum suum, vbi cubat in meridie, Cantico. 1. *& in domum genitricis suæ, quæ est illa celestis Hierusalem dicta pacis visio, quæ construitur in cælis vivis ex lapidibus, quæ non deficiet, sed ab hoc militari statu ad illum triumphantem transibit.*

Secundò exponit Caieta. Non præteribit generatio hæc, id est, completa generatio & numerus iustorum, donec omnia fiāt. Ac si dicat. Cum completus fuerit numerus electorum (de quo animabus clamantibus & dicentibus, Apoca. 6. *Vindica Domine sanguinem nostrum, qui effusus est, dictum est: Sustinete modum.*

Matth.

Cantico.

Secunda expositio.
Caiet.

Generatio hæc iustorum cōpletus numerus.

Apoca.

modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorum, generatio malorum destruetur, & in ignem mittetur, iustorum generatione completa. Vnde colligemus, quare Deus malos in hoc mundo viuere patiatur, quos facili negotio posset destruere. Quod sane est, vel, ut compleatur numerus electorum. Multi enim secundum presentem statum mali sunt, qui de numero electorum sunt futuri. Vt ergo illi conuertantur sustinet Deus in multa patientia vasa irae: sicut sustinuit Paulum, Petrum, Matthaeum, Latronem, & alios. Vel, ut boni maiores prouentus ex illorum exercitatione suscipiant. Quod Augustinus adnotauit, Psalm. 54. versu primo, dicens: Ne putetis gratis malos esse in hoc mundo: & nihil boni de illis agere Deum. Omnis malus aut ideo uiuit, ut corrigatur: aut ideo uiuit, ut per illum bonus exerceatur.

Quare Deus malos viuere patiatur.

Augustinus.

*Tertia expositio.
Caieta.*

Luce.

Tertio, exponit idem Caieta. Non praeteribit generatio haec, id est, post istam generationem credentium non erit alia inter haec, quae commemorata sunt, & aduentum iudicis: quinimo completa hac generatione in mundi conflagratione homines reponentur in locis suis, boni ut perpetuo gaudeant, mali vero ut aeternis afficiantur supplitijs. Quia Dominus de suo aduentu loquens, Lucae, 17. Assimilauit temporibus Noe: ne homines crederent, quod sicut tempore Noe, mundo per aquam destructo, statim noua hominum successit generatio; ita in fine saeculi post illam generalem conflagrationem futurum esset, subdit: Non praeteribit generatio haec, do-

nec omnia fiant, id est, post istam generationem non erit alia, sed ita-
tim adueniet iudex praemia cuique pro suorum qualitate factorum daturus.

Caelum & terra transibunt, &c.

Declarat, ut diximus, dictorum firmitatem comparatione facta ad caelum & terram. Vt inde intelligas quam certo, quae praedicta sunt, sint euentura, nullique dubitandi relinquatur occasio.

Aliqui ad literam, & ut sonant verba haec: Caelum & terra transibunt, intelligenda putant, & dicunt: quod caeli isti, quos modo oculis conspiciamus, & terra, quam pedibus calcamus, transitura sunt, & alia noua succedent. Itaque desinet esse caelum hoc, & terra haec, ut alia de nouo producantur. Ex loco isto sumpserunt occasionem istius imaginationis, nitunturque confirmare multis scripturarum testimonijs. Psalm. 101.

Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Quo loco manifeste propheta differentiam constituit inter Deum & illius durationem, atque caelum & terram & eorum tempora. Quod Deus idem semper manens; perpetuo stat: caelum autem & terra mutantur, & peribunt. Quod apta similitudine vestimenti, quod veterascit & perijt, exponit. Quod enim veterascit & senescit, (ut dicit Paulus de lege antiqua loquens:) Prope interitum est. Idem confirmant

Caelos alios, & terram aliam futuram post iudicium multi falso affirmarunt.

Esaï. firmant ex illo Esaï. 51. *Leuate in cælum oculos vestros, & videte sub terra deorsum: quia cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur: & habitatores eius sicut hæc interibunt.*

Petr. Et Pet. 2. Cano. cap. 3. ait: *Adueniet dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur: terra autem & omnia quæ in ipsa sunt opera, exurentur.* Et Paulus ad Rom. 8. inquit. *Vanitati enim creatura subiecta est non volens: sed propter eum qui subiecit eam in spe. Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Quem locum exponēs

Chrysost. Chrysost. Hom. 14. existimare videtur, Cælum & elementa propter hominis peccatum corruptibilia facta esse, inquiēs. *Quid hoc sibi vult, Vanitati creatura subiaceret? Corruptibilis effecta est? Quo nomine, & quamobrem? Propter te hominem. Quandoquidem enim corpus accepisti mortale & patibile, id circo & terra execrationem accepit, & spinas tullit, ac tribulos.* Et in huius cōfirmationē adducit loca superius allegata. Tādē quē confirmant ex illo, Apoca. 21. *Et vidi cælum nouum & terram nouā. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.* Hanc sententiam tuetur Ambros. Chaterinus in Commentarijs super. 2. Canon. Petri, cap. 3. in illa verba: *Adueniet dies Domini, &c.* Cæterum, si hæc sententia sicut proposita est intelligatur, manifeste apparet quam sit contraria non solum Sanctoꝝ dictis, sed & scripturarum testimonijs. Quæ cælum & terram perpetuo mansura affirmant. Ecclesiastes, 1. dicitur: *Generatio præterit, &*

generatio aduenit, terra autem in æternum stat. Et Psalm. 148. de cælis loquens dicit. *Satuit ea in æternum, & in sæculum sæculi.* Nec opus est in re adeò aperta plura adducere testimonia. Vnde ad vniuersa quæ in contrarium obijciuntur vnica cōmuni solutione satis fit, scilicet, quod in die iudicij dicuntur cæli & terra mutanda, & transitura, non quantum ad substantiam, sed quantum ad statum & accidentia. Cessabit enim cælorum motus, adeoq; lucidi & splendidi apparebunt, vt alij noui successisse credantur. De tempore enim isto loquens Esaï. cap. 3. ait: *Et erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die qua alligauerit Dominus plagam populi sui.* Quē locum Hieron. interpretatur de ultimo Domini aduentu. Vnde Beda, lib. 6. in Luc. cap. 87. ait: *Si autē cælum & terra transibunt, mouere potest, quomodo dicit Ecclesiastes? Generatio præterit & generatio aduenit, terra vero in æternum stat? Sed aperta ratione cælum & terra per eam quam nunc habent imaginem transeunt, attamen per essentiam sine fine subsistunt. Præterit enim figura huius mundi. Et ad Ioānem Angelus, erit, inquit, Cælum nouū & terra noua. Quæ quidem non alia cōdenda sunt, sed hæc ipsa renouantur. Cælum igitur & terra transibit, transibit & erit, quia & ab ea quam nunc habet specie per ignem tergetur, & tamen in sua semper natura seruetur. Vnde per Psalmistam dicitur: *Mutabis ea & mutabuntur.* Quam quidem vltimam commutationem suam, ipsis nouis nunc vicissitudinibus nutriat, quibus nostris vñbus inlesinenter alternant. Nam terra*

Post iudiciū
immutanda
omnia nouā
que christatē
accipient.

Esaï.

Hieron.
Beda.

à sua specie hyemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Cælum quodidie caligine noctis obducitur, & diurnâ claritate renouatur. Hinc ergo, hinc fidelis quisquæ colligat, & interire hac, & tamen per innovationem refici, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari. Similiter exponendus est locus Petri, & locus Apocalyp. Quorum longiores expositiones breuitatis causa prætermittimus.

Illud aduertimus, quod Beda loco allegato, quem sequitur sanctus Thom. in Caten. super Euangel. nec cogatur cælum hoc corruptibile asserere, affirmat, per cælum isto loco non intelligi cælum æthereum: sed cælum æreum. Quod vltimæ conflagrationi reservatum est. Quod vero cælum appelleretur aer iste, adeò manifestum est in Scriptura, vt probatione non indigeat. Dicimus enim communiter volucres cæli, quæ in aëre mouentur. Quod deducit ex loco Petri allegato. Inquit Beda: Cælum quod transibit, nō æthereum siue sydereum, sed æreum, à quo & aues Cæli & nubila cognominantur, intelligere debemus, Petro attestante qui dicit, quod cæli erant prius & terra de aqua, & per aquam consistens verbo Dei, per quæ ille tunc mundus periit. Cæli autem qui nunc sunt & terra, eodem verbo repositi sunt igni reservati in die iudicii, & perditionis hominum impiorum. Aperte docens quia non alij cæli sunt igne perituri quam qui aqua periti, hoc est, inania hæc, & nubilosa ventosi aeris spatia. Neque enim aqua diluuij, quæ quindecim tantum cubitis montium cacumina transcendit, vl-

tra aeris ætherisque confinia peruenisse credenda est. Vnde infert, quod ex isto loco Petri colligitur: quod ignis iudicii ad eum vsq; locum perueniet, ad quem diluuij aquæ peruenierunt. Atque adeò quod ignis conflagrationis vltimæ non ascendet supra cælum æreum. Vnde etiam infertur, quod cæli sideri non sunt purgandi igne illo finali, nequæ ad illos pertinet, quidquid dicat Ambros. Chaterin. Et colligitur ex August. 20. de Ciuitate Dei, cap. 16. vbi ait: Tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione peribit: sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuij. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo pœnitius interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant, vt scilicet mundus in melius innouatus, apte accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis. Vbi ostendit solum in elementis & his inferioribus conflagrationem futuram. De mari verum permansurum sit vel exsicandum dubitat August. loco prædicto. & capite. 18. dicit, quæret aliquis vbi sanctorum corpora erunt tempore conflagrationis? & possumus respondere, futura esse in superioribus partibus, quo non ascendet flamma illius incendij, quæ admodum nec vnda diluuij. Quod affirmat Anselm. in cap. 1. ad Hebræ. exponens illud, ipsi peribunt, &c. & S. Thomas, rationem reddens. S. Thom. huius in enarratione Euangeliorum

Ignis iudicii ad eum locum perueniet ad quem aquæ diluuij deueniunt.

Cæli nō sunt purgandi igne finali.

August.

Mare an exsicandum dubitat August.

Anselm.

S. Thom.

Beda.
S. Thom.

Quare ele-
menta igne
purganda.

rum Dominicalium, inquit. Est au-
tem diligenter notandum, quod ante
quam Saluator noster ad mundum in-
dicandum Veniat, mundus iste corpo-
reus diligenter per ignem purgatur. Vnde
sicut corpus hominis glorificati post
corruptionem debet innovari prius: &
purgari à duobus, scilicet, ab omni
corruptione, & infectione culpæ: ita
& alia corpora propter hominem fa-
cta, ab his duobus proportionabiliter
mundabuntur. Et quamvis ista corpora
inferiora non sint susceptiva infe-
ctionis culpæ propriæ, tamen ex cul-
pis in locis corporeis perpetratis, relin-
quitur in eis congruitas. Ad hoc au-
tem ut spiritualibus rebus talia corpo-
ra sint apta & conueniant, congruum
est, ut depurentur & purgentur. Vnde
videmus quod loca, in quibus sunt
aliqua crimina commissæ, non sunt ido-
nea ad spiritualia in eis exercenda,
nisi prius quadam purgatione premis-
sa: & ideo quantum ad partem mun-
di quæ in usum nostrum venit, indi-
get purgatione. Similiter quia circa me-
dium locum elementorum multæ sunt
corruptiones & alterationes, quæ puri-
tati eorum derogant, ideo ab illis duo-
bus oportet elementa purgari: ad hoc,
quod decenter recipiant gloriæ nouita-
tem. Ignis autem cum habeat maiorem
conformitatem & similitudinem cum
gloriosis corporibus, quam alia elementa,
quia etiam inter omnia alia elementa
ipse ignis est maxime actiuus, ideo con-
uenienter habet fieri huiusmodi purgatio-
nis per ignem. Statimque declarat quomo-
do ignis iste eiusdem speciei futurus
est cum igne isto materiali, & quod
non ascendet ultra cælum æreum.

Quibus suppositis ut ad literæ ex-
positionem redeamus, cum Sal-

uator ait: *Cælum & terra transibunt,*
non intendit asserere illorum mu-
tationem, transitum, & finem: sed
quod verbi sui ostendat firmita-
tem adducit in confirmationem
quoddam impossibile. Quasi di-
cat. Impossibile est cælum & terrā
transire, & ego dico vobis quod
impossibilius est, ut verba mea non
impleantur. Potius transibit &
desinet esse cælum & terra, quam
verba mea prætereant. Quo loquen-
di modo frequenter homines vtuntur.
Quo & Vergilius, in quadam
Eglog. usus est dicens.

Ante leues ergo pascetur in æthere cerui Vergil.
Et freta destituēt nudos in litore pisces:

Quæ nostro illius labatur pectore vultus.

Vnde satis aperte constat, quam
sint diuina verba firma & immu-
tabilia. Sicut enim Deus idem sem-
per & immutabilis perseverat: Ego
Deus & non mutator: ita verba eius
immobilem continent veritatem.

Non enim est Deus ut homo ut men-
tiatur, Num. 23. aut sicut filius homi-
nis ut mutetur. Sed quod semel di-
xerit firmum & ratum manebit.

Quod Matt. 24. etiam affirmave-
rat. *Cælum terra transibunt: Iota ve-
ro vnum aut vnus apex non præteribit à
lege, donec omnia fiant.* Matt. 5. Vnde
quo eorum, quæ à Prophetis prædice-
bantur, certitudinem ostenderet
scriptura, sæpe vtitur hac phrasi:
Hæc dicit Dominus. Ac si diceret.
Non sunt verba hominum, quæ de-
ficere poterunt & non adimpleri,
verba Dei sunt, quæ non transi-
bunt, id est, non frustrabuntur suo
effectu. Sic interpretatur Chry-

Diuinorum
verborum fir-
mitas ostendi-
tur.

Num. 23.

Matth.

Chryso.

ost. Homil. 79. operis perfecti.
in Matth. Vbi tandem aduerte,

quod cum Christus dicit: *Verba mea non transibunt*, non loquitur de verborum sono: sed de rebus significatis, quæ infallibiliter euenient. Et sensus est: Verba mea nõ frustra buntur suo effectu. Quod per Esai. capit. 53. prædixerat: *Et verbum meum non reuertetur ad me vacuum*. Ver-

bum vacuum reuerti dicitur, quando suo effectu frustratur, & non adimpletur. Verbum ergo Dei nõ reuertetur vacuum: quia semper implebitur. Hinc discite quam firmæ sint Dei promissiones, & de illis confide.

EXPO-

EXPOSITIO MORALIS.

PRIMA CONSIDERAT.

Quomodo Deus diuer-
sis medicaminibus ad
hominum salutem vta-
tur asperis & sua-
uibus.

Erunt signa in Sole, &c.

PRINCIPIO huius
moralis expositionis, (an-
te quā ad alias particula-
res considerationes, quæ circa
singula huius Euangelij verba ex-
citari possunt, explicandas venia-
mus) operepretium erit, in commu-
ni & in generali aliquas rationes
proponere ex illis, quas sancti Pa-
tres assignant, quare Ecclesia in
prima hac Dominica Aduentus
hoc Euangelium proponat. Quod,
vt in literæ expositione diximus,
de vltimo Christi aduentu, & ex-
tremi iudicij die agit. Intendit igitur
Ecclesia toto isto tempore di-
sponere & præparare hominum
corda, vt venturum Dominum di-
gnè & fructuose valeant recipere.
Intendit complanare itinera, vias
strare: ea, quæ obstare possunt ve-
nienti tollere: ornare corda homi-
num, vt dignum Domino fiant ha-
bitaculum, emollire pectora lapi-
dea, vt carnea effecta: *suscipiant in-*
situm verbum, quod saluare potest, (vt
dicit Iacobus in sua Cano. cap. i.)
Animas nostras. Sicut enim terreno
Rege ad aliquam ciuitatem adue-
niente, illi quibus regiminis cura

commissa est, solliciti decurrunt, vt
omnia necessaria parent, vias com-
planant, portas ciuitatis instaurant
& depingunt, vicos & plateas ador-
nant, regiam domum ditissimis ta-
petibus operiunt. Quod si interro-
ges causam tantæ sollicitudinis tan-
tiq; apparatus. Respondent, hæc om-
nia fieri, quia rex venturus est, &
vt recipiatur sicut regia magnitu-
do exposcit. Sic Ecclesia cum vi-
deat Regem cæli & terræ, Regem
regum & Dominum dominantium,
in cuius ditione cuncta sunt posi-
ta, relicto illo cælorum adeo illu-
stri & delicijs pleno habitaculo,
aduenire, vt inter homines degat,
& in eorum cordibus mansionem
faciat, omni cura & studio procu-
rat vias præparare, semitas dirige-
re: vt præcursor dicebat Matth. 3.
Parate viam Domino, rectas facite semi-
tas eius. Intendit reficere quæ dirup-
ta sunt, instaurare & ornare portas,
scilicet, sensus hominum, (quibus
ad animam cuncta ingrediuntur,) &
ipsum cor adornare & munda-
re, vt dignum fiat regi cælorum ha-
bitaculum. Cumquē videat non so-
lum hominum segnitiam in neces-
sarijs præparandis, sed & obstina-
tam duritiem, (qua corda sua Do-
mino clauserunt, & quod claman-
ti & pulsanti, vt ipse testatur Apo-
calyp. 3. *Ego sto ad ostium & pulso:*
Imo & roganti, Cantico. 5. Aperi-
mihi forer mea sponsa: quia caput meū
plenum est rore & zinzini mei guttis
noctium, aperire nollunt:) Vtitur ad
debellandum cor durum securi ti-
moris, quæ cordis duritiem scin-
dat,

Matth.

Apoca.
Cant.Timor iudi-
cij securis est
scindens ho-
minum dura
corda.

Disponere
intendit cor-
da ad susci-
piendū Chri-
stum propo-
sito vltimo iu-
dicij die.

Iacob.

Simile.

Simile.

dat. Proponit iram & indignationem iustam regis, & futuri iudicii rigorem, ut illis perterriti homines cedat & cordis feras Domino aperiant. Vnde, sicut Deus, ut hominum corda emolliat & ad se trahat, interdum blandis, interdum duris & asperis utitur remedijs: aliquando misericordia utitur, & beneficijs trahere procurat, aliquando rigore & tormentis scindere: ut quos blanditijs conuertere non valuit, terroribus & doloribus domatos ad se reducat. Eodem modo Ecclesia quos blanditijs flectere, & oleo misericordiae emollire & curare non valuit, terroribus & vino diuinae iustitiae ad saniolem mentem reuocare studet. Habet se sicut peritissimus medicus, qui eognita egritudine, principio (quando humor viget, crudus est & fortis,) adhibet aspera & rigida medicamenta, quae dolorem inferunt: utitur euacuationibus sanguinis, dieta, fame & siti infirmum attenuat, aliaque medicamenta apponit, quae sua vi rigorem humoris superent: at ubi iam coepit humor minui, & medicamentis cedere, leniora adhibet medicamina & facilia, quibus naturam, humoris vi debilitatam, confortet. Eodem modo Ecclesia se habet cum hominibus: videt cordis duritiem adeo eximiam, & quod praebundantia humoris vitiorum veluti lapideum redditum sit & insensibile cor, desiderat & procurat duritiem istam cordis auferre (ut per Ezechiel cap. 11. & cap. 36. Dominus testatur, dicens: *& auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in me*

Simile.

Aspera remedia adhibet Ecclesia, ut corda tumens emolliat mox lenia & suauia.

Ezechie.

dio vestri, & faciam vos, ut in praeceptis meis ambuletis. &c.) Intendit erradicare genimina criminum, quae opera sunt diaboli: Venit enim Christus, ut habetur, 1. Ioan. 3. *Ut destruat opera diaboli.* Procurat destruere veterem hominem, qui secundum carnem factus est, & erigere nouum, qui secundum spiritum creatus est, ut dicit Paulus ad Ephesios. 4. Ideo principio, dum viget morbus, adhibet aspera medicamenta iustitiae Dei, rigoris, iudicii, pressuram hominum, signorum in Sole, Luna & stellis, commotionis terrae & maris, aduentus iudicis. Ut his medicamentis cor mitescat, & cedat, Deoque subiiciatur. Postea vero, cum viderit humorem aliquantulum cedere, facilia & lenia adhibitura medicamina, scilicet, misericordiam, clementiam, facilem & placabilem Dei animam, & benignitatis viscera ad peccatores suscipiendos.

Ioann.

Ephes.

Huius rei optimum exemplum possumus conspiceret in homine illo, Lucae. 10. Qui descendens a Hierusalem in Hierico incidit in latrones, qui eum vulneratum & semimortuum reliquerunt: cui occurrit Samaritanus, & medicinam vulneribus apponens, vinum & oleum in vulnera infudit. Vinum quippe asperum est, pungit, mordet, & dolorem causat: quo diuinae iustitiae rigor significatur. Oleum vero lenit, delectat, & suauis est, quo misericordia describitur. Sed illud considerandum est, quod prius vinum infundit, ut sua mordacitate tergat, corrodat, & mundet vulnera: postea vero oleum adhibet, ut dolor temperet, confortet & sanet. Quod Eccle-

Luca.

Prius vinum postea oleum infunditur quia prior rigor postea benignitas applicari debet.

Ecclesia imitatur, & verbi Dei con-
cionatores præstare debent. Prius
vinum infundere, iustitiæ rigo-
rem, iudicij districtam rationem,
iudicis iram, tormentorum mag-
nitudinem proponere debent, vt
his commoueatur hominis cor, mi-
tescat, & lenius fiat, a vitijs & pec-
catis abstineat. Postea vero oleum
misericordiæ infundant, quo cor-
da hominum erigant, & ad maio-
ra bona prouocent.

Sed illud maximè dolendum
est, quòd adeò quorundam homi-
num in vitijs suis corda obdurue-
runt, & cicatrices obdlexerunt, a-
deoquè obcalluerunt, vt vini rigo-
rem non sentiant, iustitiæ diuinæ
mordacitatem non percipiant, his
tremendis signis, (quæ insensibiles
creaturas terrent,) non commo-
ueantur: quin potius in suo rigore
persistant, & in peccatis suis inuo-
luti maneant. Vnde maxime ti-
mendum est, ne à eis Deus manū
suam auferat, & vt in curabiles
in suis vitijs amplius sordescere de-
relinquat. Sicut Pharaoni conti-
git, cuius cor induratum erat, ne
dimitteret populum Dei, vt habe-
tur Exodi, 4. & 8. Qui tot flagellis
adeò asperis, tot signis adeò pro-
digiosis, tot medicamentis adeò
rigidis noluit Deo cedere, atque
adeò in sua malitia persistēs tradi-
tus est in desideria cordis sui, in qui-
bus aquis maris obrutus misere pe-
rijt. Sicut enim medicus videns re-
media sua nihil infirmo prodesse,
sed morbum quotidie crescere, &
in peius progredi, incurabilem iu-
dicat egritudinem, & infirmum
suæ voluntati relinquit: sic Deus,

(licet nullus ei morbus incurabi-
lis sit,) videns hominum ingratitu-
dinem, & quod sua misericordia
nihil proficiant, sed in peius proce-
dant crimina criminibus addentes,
solet homines deferere iustissi-
mo suo iudicio; vt suorum pecca-
torum debitam poenam suscipiāt.
Hieremiæ, 51. hoc eleganter expli-
catur. Inducit enim Propheta
Dominum peccatorum miseriam
dolentem, & mederi eorum malis
desiderantem, dicentem ad medi-
cos, pastores, & prædicatores, qui-
bus animarū cura commissa est.
*Tollite resnam ad dolorem eius, si for-
te sanetur.* Vbi Glossa interlinealis,
ait. *Præcipit tolli resnam, quia nulla
anima Deo insanabilis est.* Addit ve-
ro: *Si forte sanentur.* Non quod de
potentia Dei ad sanandum dubi-
tet: sed de animæ voluntate, quæ
ad eius salutem necessaria est. *Quia,*
inquit Glossa, *poteest sanari, si vult.*
Statim subiungit Propheta vocem
medicorum Domino responden-
tium: *Curauimus Babylonem, & non
est sanata, derelinquamus eam, & ea-
mus unusquisque in terram suam.* In
quem locum Glossa dicit: Vide, ne
quando Angelis præcipiat Deus
languenti animæ tuæ medicamina
conficere, si quomodo possit sana-
ri, & respondeant ei: *Curauimus
Babylonem, ostendentes animam
tuam passione confusam & non
esse sanatam. Non scientiam artis,
nec vim resinæ criminantur: sed
te, quia noluisti eis obedire. Sunt
medici sub magno medico Angeli
Dei volentes animas nostras à vi-
tijs curare, quos ipsi repellimus, dū
consilij eorum nō acquiescimus,*

Hierem.

Glossa inter,
Morbus in-
sanabilis red-
ditur volun-
tate propria,

Glossa.

Glossa.

Solet Deus
relinquere
quos videt
duris medica-
minibus non
emolliri.

Exod.

Simile.

videntesquē se perdere operam ad inuicem dicunt, relinquamus eam, &c. Quasi dicant, tradita est nobis medicina à Deo, vt animam curemus humanam, adiutoria medicamina adhibuimus, contumax est, non vult obseruare quod dicimus, studium nostrum non sequitur effectus: abeamus vnusquisquē in terram suam, id est, ad nostra negotia. Caue ne quando relinquat te medicus, vel Angelus Dei, vel cui credita cura est sermonis ad medicamina salutis, & dicat: Abeamus quisquē in terram suam. Quia appropinquauit in cælū iudiciū eius. Patet enim quod abscissio medici condēnatio tua sit irremediabilis nolentisquē curari. Accidet ergo tibi, quod accidit his, qui desperantur à medicis, & vtentes voluptate morbi ad peiora merguntur. Sēpe prudens medicus accedit ad languentem, & quantum ars patitur, & industria medicinæ, non cessat: sed si ēgritudo tāta sit, vt repugnet curationi, aut ēger per impatientiam doloris contra faciat quā iubetur, relinquit eum desperans: ne expiret inter manus eius, & mortis videatur reus. Ne ergo inter Sanctorū Angelorum manus moriamur, desperantes de nostra correctione & salute recedunt dicentes, quod habetur Esaia, capite, 1. *Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam: quia appropinquauit iudicium eius calo, eleuauit vsque ad astra.* Sic transferunt Septuaginta Interpretes locū istū. Vnde Grego. 3. part. Curæ Pastoralis, admoni. 14. dicit: *Aliter admonendi sunt qui flagella metuunt, &*

propterea innocenter viuunt, atq; aliter admonendi sunt qui sic in iniquitate duruerunt, vt neq; per flagella corrigantur. Illi enim admonendi sunt, vt mala ventura ita perhorrescant, ne tamen spem deponant: contra hos vero districte diuinæ sententiæ proferendæ sunt, vt ad sui cognitionem considerata æterna dānatione reuocentur. Audiant, inquit, in se impletum esse quod scriptum est. Prouerb. 27. Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas feriente de super pilo, nō auferetur ab eo stultitia eius. Cōtra hos Propheta Hieremias, ca. 5. Domino cōqueritur, dicēs: Attriuisti eos, & venuerunt accipere disciplinam. Hinc est quod Dominus dicit, Esai. 9. Interfeci & perdidici populum istum, & tamen ad vīs suis non sunt reuersi. Hinc rursus ait: populus non est reuersus ad percutientem se. Hinc voce flagellantium Propheta Hieremias, cap. 51. conqueritur dicens: Curauimus Babylonem & non est sanata. Babylon quippe curatur, nec tamen ad sanitatem reducitur, quando mens in praua actione confussa verba correctionis audit, flagella correctionis percipit, & tamen ad recta salutis itinera redire contemnit. Et Saluator de Scribis & Phariseis loquens Matth. 15. (qui signis & miraculis ab eo factis duriores reddebantur) discipulis suis dixit: Sinite illos, quia cæci sunt, & duces cæcorum. Quod etiā ostendere volens Christus præcepit Apostolis, quando eos misit prædicare, vt si in aliqua ciuitate illos recipere noluisent, exirent, & excuterent puluerē calceamentorū in signū, quod eorū prædicationem recipere noluerūt.

Caueant ergo homines, & dum medicus adest, cōuertantur: ne sperent

Qui peiores flagellis sūt desperati sūt Prouer.

Hiere.

Esa.

Hiere.

Matth.

Luce.

Simile.

Esa.

Grego.

Ezechie.

Grego.

Ezech.

Hierem.

rent diem illum, quo mitius fiet cū Sodomitis quam cum generatione hac. De qua conquæritur Dominus per Ezech. cap. 22. dicens: *Versa est mihi domus Israel in scariam: Omnes isti facti sunt mihi æs, & Stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis.* Quem locum exponens Greg. 3 p. Curæ Pastoral. Admoni. 14. Inquit: *Purgare eos per ignem tribulationis volui, & argentum illos vel aurum fieri quæsiui: sed in fornace mihi in æs, stannum, & ferrum, & plumbum versi sunt: quia non ad virtutem, sed ad vitia etiam in tribulatione proruperunt.* Æs quippe dum percutitur, amplius metallis cæteris sonitum reddit. Qui igitur in percussione positus erumpit ad sonitum murmurationis, in æs versus est in medio fornacis. Stannum vero cum ex arte componitur, argenti speciem mentitur. Qui verò simulationis vitio non caret in tribulatione, stannum factus est in fornace. Ferro autem vititur qui vitæ proximi insidiatur: ferrum itaq; in fornace est, qui nocendi malitiam nō amittit in tribulatione. Plumbum quoq; cæteris metallis est grauius. In fornace ergo plumbum inuenitur, qui sic peccati sui pondere premitur, vt etiam in tribulatione positus à terrenis desiderijs non leuetur. Hinc rursum apud eundē Ezechielem, cap. 24. Scriptum est: *Multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius, neque per ignem. Ignem quippe nobis tribulationis admo- uet, vt in nobis rubiginem vitiorum purget: sed nec per ignem rubiginem amittimus quando & inter flagella vitio nō caremus.* Hinc Hierem. cap. 6. dicit:

Frustra conflauit conflator, malitiæ erum non sunt con- sumptæ.

SECUNDA CONSIDERAT.

De duplici Christi ad-
uētū, & eorum dif-
ferentia.

Erunt signa in Sole, &c.

DVplicem esse Domini vi-
sibilem aduentum omnis
catholica Ecclesia confi-
tetur, & fides docet. Primus est, *Primus adue-
tus dies mi-
sericordiæ.*
quo à regali sede verbū Patris des-
cendens in carne nostra visibile ap-
paruit. Quo, vt dicit Paulus ad Ga-
lat. 4. *Misit Deus filium suū factū ex
muliere, factum sub lege, vt eos qui sub
lege erant redimeret.* Quo, verbum
Patris, vt habetur ad Philip. 2. *Exi-
naniuit semetipsum formam serui acci-
piens, in similitudinem hominū factus,
& verus homo habitu nostræ mor-
talitatis indutus, cum hominibus
cōuersatus est.* Quo, qui peccatum nō
fecit, nec dolus inuentus est in ore eius,
1. Pet. 2. *Venit in similitudinem carnis* *Petr.*
peccati, ad Rom. 8. vt omnium peccata *Roman.*
deleret. Quo, verbū per quod omnia fa-
cta sunt, & in quo omnia viuunt
Ioann. 1. *insitū est arbori nostræ na-
turæ, vt sterilis pareret plurimos
virtutum fructus.* Aduētus iste cle-
mētiæ, pietatis & misericordiæ ple-
nus est. Quo, puer datus est nobis, vt
habetur Esai. 9. *Et Rex noster venit* *Esai.*
mansuetus, vt testatur Zacha. cap. 9. *Zacha.*

Secundus aduentus visibilis erit,
quādo iste, qui humilis inter homi-
nes apparuit, venturus est in gloria
cum maiestate & potestate magna,
iudicaturus viuos & mortuos, &
rationem positurus cū seruis suis
de commissis sibi talentis, vt habe-
tur

Matth.

tur Matth. 25. quando adeò terribilis demonstrabitur, vt vniuersum paueat, omnia commoueantur, terra, Aqua, Aer, Ignis, Cælum, Sol, Luna, Stelle, homines arescant, Angeli contremiscant, omnia deniq; irati & tremendi iudicis manifestum præbeant testimonium. De vtroq; isto aduentu vaticinatus est Malachias, cap. 3. dicens: *Ecce ego mittam Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: & statim veniet ad templum suum dominator quem vos queritis, & Angelus testamēti quem vos vultis.* Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Et colabit eos quasi aurum & quasi argentum: & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. August. lib. 18. de Ciuit. Dei. cap. 35. prophetiam istam interpretans, ait: *Hoc loco, & primum, & secundum Christi prænuntiavit aduentum. Primum scilicet de quo ait: & subito veniet in templum suum Dominus, id est, in carnem suam.* De qua dicit in Euangelio, Ioann. 2. *Soluite templum hoc & in triduo resuscitabo illud: secundum vero vbi ait: Ecce veniet dicit Dominus omnipotens & quis sustinebit diem introitus eius, aut quis resistet in aspectu eius?* Et lib. 20. capit. 25. & 26. Singula verba accommodare procurat propositæ suæ expositioni declarans, quod erunt offerentes sacrificium iustitiæ in æterna beatitudine. Eodē modo interpretatur prædictum locum Euseb. lib. 5. demonstrationū Euangelic.

Malach.

Locus Malachie fuisse exponitur.

August.

Ioann.

Euseb.

cap. 28. & Theodore. & Nicol. de Lyra. Et Glossa interlinealis inquit: *Ecce venit, qui iuste indicabit, cui Pater dedit omne iudicium.* & quidem prædictis verbis exponit Propheta effectus secundi aduentus per quādam cōtrapositionem ad effectus prioris aduentus. Dixerat enim de primo: *Statim veniet ad tēplum suū dominator, quem vos queritis.* Quo pax, benignitas, & māsuetudo veniētis explicatur, & quod desideratus adueniat, atq; ex animi votis. Secundò dixerat: *Et Angelus testamēti quē vos vultis, id est, nuntius pacis & fœderis, quod vobiscū pepigit Deus, & vos desideratis.* His contraponit secundi aduentus qualitates, dicēs: *Ecce venit.* Ac si dicat. Qui prius nuntios & Prophetas misserat, vt eius aduentum annuntiaret, ecce nunc ex abrupto & subito venit, quando homines nō putant. Id donotat particula: *Ecce. Quia dies Domini veniet sicut fur.* Vt testatur Petrus, 2. Canon. cap. 3. Vt autem ostendat, non solū certitudinē dici istius, sed & propinquitatē, non vtitur verbo futuri tēporis, sed in præsentī dicit: *ecce venit.* Quā autem terribilis futurus sit aduētus iste declarat in generali dicens: *Et quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum?* Adeò terribilis erit, vt non solum illum inspicere horribile sit, sed & expectare tremendum, & mente reuoluere, & cogitatione lustrare intollerabile. Quæ enim nimis horribilia sunt, non solū quando videntur, timorem incutiunt: sed & quando cogitātur, terrēt. Ad dicit, & quis stabit ad videndum eum? Maiestatē venientis declarat, quæ tanta

Theodor.
Lyra.
Glossa.

Secundi aduentus qualitates & conditiones terribiles declarat.

2. Petr.

Psalm.

Simile.

In iudicio licet breui fiet omnia & singula ad eodē curiose examinabuntur, vt nihil lateat, ideo dicitur iudex sedere.

Nullus ab hoc iudicio liberabitur.

Ea curiositate examinanda singula: que salutariter coladeret, vt Hispanice dicitur. Petr.

tanta erit, vt nullus illam valeat sustinere. Deinde in particulari declarat huius diei qualitates dicens: *Ipse enim quasi ignis conflagrans.* Quia vt habetur Psalm. 49. *Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.* Sicut enim horribile est visui fornacis ardentis flammis fumo mixtas conspiciere: sic & terribile erit vultum iudicis intueri. *Et sedebit conflagrans, &c.* dicit: *Sedebit.* Quia licet breui iudicium futurum sit, omnia & singula ad eodē curiose discutientur, & examinabuntur: vt neque verbum otiosum, aut cogitatio levis prætermittatur, & sicut igne examinatur, purgatur, & colatur argentum, & omnis eius scoria consumitur, & separatur. Sic & in ultimo iudicio omnia examinabuntur. Ex verbis autē his: *Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & argentum.* Duo colligi possunt, primo quod nullus ab hoc iudicio liberabitur, cum filij Leui, (qui Deo dicati sunt, & de sorte eius) examinandi dicantur & purgandi. Secundum, qua rectitudine, qua curiositate examinanda est cuiusque causa, cum dicat: *Colabit.* Colare enim est paulatim & guttatim aliquid stillare, quod Hispanice dicimus: *pasar por coladera.* Quod Petrus. 1. Canonica. cap. 4. declarauit dicens: *Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Vix,* inquit, *saluabitur iustus:* quia *colabit Dominus filios Leui,* id est, eos qui sancti & iusti videbantur. Quoniam vt dicit Petrus: *Tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei*

Euangelio? Et Paulus, 1. Corint. 4. dicebat. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui enim iudicat me Dominus est.* Qui non solum sedebit conflagrans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, igne eos examinans. Quia cuiusque opus quale sit probabit ignis, vt dicit Paulus, 1. Corint. 3. Qui locus de iudicio, vel particulari cuiusque in morte, vel vniuersali in sæculi consummatione communiter intelligitur. Vbi per ignem (qui probaturus est cuiusque opera) aliqui, inter quos est Caieta. metaphoricè diuini iudicij exactum & strictum examen interpretatur, quo singulorum opera discutienda & probanda vel reprobanda sunt. Illaque dicuntur manere, quæ approbantur, illa ardere, quæ reprobantur. Non quia mortaliter mala sunt, sed quia curiose & leuiter facta. Alij intelligunt per ignem tribulationem, quæ diem illum præcedet, qua probandi sunt electi. Alij interpretantur de igne vero & reali conflagrationis, qui præcessurus est iudicis aduentum, & respectu electorum purgatorius erit. Sic interpretatur Glossa, dicens: *Duos ignes futuros legimus, vnum æternum, quo æternaliter punientur reprobj, qui sequetur iudicium. Alterum, qui præcedet, quo exuretur facies mundi huius: qui emendabit eos, qui superedificauerunt lignum, fenum, stipulam. Qui autem aurum, argentum, lapidem pretiosum, de vtroque igne sunt securi.* Has duas vltimas interpretationes probat S. Thom. in istum locum Pauli, inquiens:

Corint.

Corint.

Quis ignis probaturus sit quale cuiusque sit opus.

Caiet.

Glossa.

s. Thom.

quiens: *Quia in igne reuelabitur dies Domini. Nam dies iudicii reuelabitur in igne, qui precedet faciem iudicis exurens faciem mundi, & inuoluens reprobos, & iustos purgans. De quo dicitur in Psalm. 96. Ignis ante ipsum precedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Non ergo solum purgabit filios Leui, sed & colabit eos quasi argentum & aurum.*

Psalm.

Et licet expositio hæc Augustini propositi loci Malachiæ optima sit, satisq; a nobis amplificata: tamen non videtur satis literę accommodari posse. Quia verba illa: *Et placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem, &c.* & illa: *Et erunt offerentes Domino sacrificium in iustitia*: stare non possunt cum ista expositione. Quia in vita illa beata non offerentur Domino sacrificia. Quare Cyrillus, Rupertus, Glosa & alij omnia ista de purgatione & colatione filiorum Leui, & de sacrificijs & oblationibus referunt ad primum Domini aduentum, & sic contextus literę placidius currere videtur. Adeoq; germanus sensus hic literę videtur, vt Theodoret. & Lyranus. (qui de secundo aduentu prædicta verba cum Augustino intellexerunt,) cum ad istorum expositionem: *Ipse enim quasi ignis conflagrans, &c.* Venerunt, de primo aduentu ista interpretati sint. Sed quod in hac expositione difficultatē habet illud est, quomodo dicatur de Domino quod in primo aduentu, (qui totus misericordiæ est, vt diximus, erit sicut ignis cōflans? Hieronymus,) quem sequitur Glosa, ignem istum non pro igne vero accipit, sed pro igne tribulationis & per

secutionis, qui contra Dei seruos in Ecclesia exortus est: quo non solum examinati & probati sunt veri Christiani, sed & colati. Sed ista explicatio quadrare non potest literæ. Quia verbis istis reddit rationem eorum quæ dixerat: *Quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum?* Cuius non videtur conueniens ratio, quia ipse purgabit & laboribus examinari faciet suos. Theodoret. & Rupertus ignem istum dicunt esse Spiritum sanctum, qui datus est credentibus in linguis igneis in die Penthecostes. De quo Matth. 3. dictū fuerat: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne.* Sicut enim ignis metallum confiat, & emundat aliena separando, quæ vero perfecta sunt & vnius naturæ congregando: ita Spiritus sanctus fidelium corda conflabit, & purgabit ab omni terrenorum affectu. De hoc igne Luc. 12. dicit Dominus: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accēdatur?* Et Esai. 4. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinē Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicii, & spiritu ardoris.* Vides ignē conflantem, & herbam fullonum abluentem? Alij exponunt prædicta verba Malachiæ de lege Evangelica, cuius diuersos, mirabiles, & in explicabiles effectus Propheta his similitudinibus aperit dicens: *Ipse enim quasi ignis conflagrans, &c.* Evangelio enim describendo, & ad eius virtutem explicandam varijs nominibus vtitur Scriptura desumptis ex diuersis effectibus, quos in hominum cordibus Evangelium causat. Inter quæ, non contemnen-

Theodor.
Rupertus.

Matth.

Luc.

Esai.

Euāgelij vis
explicatur.

Cyrill.

Rupertus.

Glosa.

Theodor.

Lyra.

Hieron.

Glosa.

da sunt duo hæc nomina, ignis, & herba fullonum. Quia veraq; hæc res natura sua impuritati aduerſatur, & ad nitorē & ad puritatem cōducit. Ignis enim aliena & diſſimilia ſeparat, propria & ſimilia coniungit, & probat quæ meliora & puriora ſunt, impura & mala conſumit & diſſipat. Præterea fullonū herba, (quæ vulgo, *Saponaria* dicitur,) ad maculas & ſordes eluendas inſtituta eſt, veſtes mundat & illuſtrat. De qua dicitur Eſai. 1. *Si laueris tenitro, & multiplicaueris herbam borith, adhuc contaminata eſt.* Herba *Borith*, herba fullonum eſt: & oſtendere intendit Propheta adeo contaminatam Hieruſalem, vt ſordes eius ablui non poſſint. Vim igitur Euangelij, (qua non ſolum probare, ſed & mundare hominum corda poteſt, & Dei filios efficere,) verbiſ his exponit Propheta. Duplicem namq; Euangelij effectum in hominibus videndum eſſe antiqua oracula prodiderunt. Alterum iudicij & reprobationis eorum, qui vel promiſſis credere, vel præceptis parere nolluerunt: & iſte per ignem declaratur. Alterum vero ſalutis, ſanctificationis, & iuſtificationis eorum, qui credere & obedire parati erant. Et iſte ſignificatur per herbam fullonum. De quibus legēdus Montanus in iſtum locum Malachiae. Cum ergo ex dictis conſtet, quod prædictis verbis de primo aduentu Malachias loquatur, aduertendum eſt, quod verbis immediate ſequentibus loquitur de ſecundo aduentu, dicens: *Et accedat ad vos in iudicio: & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui*

calumñiantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me dicit Dominus exercituum. Ita interpretatur Gloſſa. Verba enim hæc Chriſti ſunt loquentis & dicentis: *Et accedat ad vos in iudicio.* Quia filius hominis vêturus eſt in nubib⁹ cū poſteſtare & maiestate magna. *Matt. 25. Pater enim omne iudicium dedit filio.* Et ero, inquit, *teſtis velox.* Aduerte qualitatē iudicij, ille qui iudex futurus eſt, ſimul & teſtis eſt omnium quæ fecimus. Iudex quidem omnium quæ facta ſunt, & teſtis eorum quæ in occulto ſunt, nec hominum teſtimonijs probari poſſunt. Ille ergo qui omnia videt, quem nulla latet cogitatio, qui inſtuetur cor, & ſcrutatur renes, & teſtis & iudex futurus eſt. (Quaſi dicat.) Non eſt opus larga diſceptatione, nec temporis multa mora, breui iudicium abſoluetur. Ideo dicitur *teſtis velox*, vt declarat Gloſſa. Vel quia cito, & qua hora homines non putant venturus eſt iudex & teſtis, vt dicit Interlinealis. Ero *teſtis velox*, qui modo tardus videor, dum differo. De huiusmodi duplici Chriſti aduentu multa dicunt ſancti Patres. Legatur Bernard. *Serm. 3. & 4. aduentus.*

TERTIA CONSIDERAT.

De ſignis aduentus iudicis, & diei vltimi propinquitate & certitudine.

Erunt ſigna in Sole, &c.

Signū in Scriptura multipliciter accipitur, vt in literę expoſitione

Herba fullonum Saponaria & Borith dicta.

Eſai.

Duplex effectus Euangelij in cordibus hominū.

Benedict. Montanus.

Gloſſa.

Matt.

Iudex & teſtis Chriſtus in iudicio.

Gloſſa.

Interlin.

Bernard.

Signi acceptationes varietione

tionem coepimus explicare. Aliquādo enim accipitur vt idē sit quod alterius ostensuum, & demonstratiuum. Et sic definit August. Signū esse, quod prāter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Hæc communis est signi acceptio, & in Scriptura, & in libris Philosophorum: iuxta quam sacramenta signa dicuntur, quia aliquid sacrum significāt. Secundō signum denotat rem quæ prāter communem vsum, & ordinarium virtute supernaturali & diuina euenit. Et isto modo miracula signa appellantur. Non solum quia testimonium reddunt diuinitatis, & Dei virtutē arguunt, & demonstrant, (vt Ioann. 8. affirmat Christus dicēs: *Opera quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me:*) sed etiam quia prāter omnem naturæ cursum & virtutem fiunt, signa dicuntur. Tertiō accipitur signū pro prodigio seu portento, idēst, pro re mira, quæ stuporem & admirationem causat. Sic Ioann. 4. Christus Scribas & Phariseos reprehendēs ait: *Nisi signa & prodigia videritis, nō creditis.* Secundum vocabulum, scilicet, *prodigium*, prioris est explicatio. Et licet isto loco Euangelij, *Erunt signa, &c.* Signum pro prodigio accipi possit, tamen commodius in prima significatione intelligitur, vt aduertit Caieta. dicens: Quod huiusmodi signa duplicē ducunt relationem ad aduentū iudicis, quem significant. Vnam propinquitatis: quam ipse Euangelicus textus declarat: *Cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.* Et Matt. cap. 24. dicit. *Scitote quoniam*

niam prope est in ianuis: quo maxima propinquitās designatur. Alteram certitudinis, quam etiam Euangelium declarat: *Amen amen dico vobis, cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

Ex quibus colligi potest, quæ cura, quæ sollicitudine, quanta vigiliā nobis viuendum sit, qui adeo propinquū diem istum credimus, vt iam instare videatur. Qui non solum præconia audiuimus, sed & signa quam plurima compleri oculis nostris conspiciamus, quæ clamant, & nos admonent: vt castè, piè, & sobriè viuamus in hoc sæculo expectantes beatam spem, & aduētum magni Dei. Videmus enim quotidiana & fere continua bella, terremotus & pestes conspiciamus: insurgere gentem contra gentem, & regnum aduersus regnum intumescere: seditiones & tumultus, vt habetur Luca. 11. & optime prosequitur Grego. Homil. 35. in Euange. Vnde maximè timendum est, ne nos imparatos dies Domini comprehendat. Qui propinquus esse minime dubitatur. Videmus enim mundum senescentem, & veluti ruinam minantem. Quod autem veterascit, & senescit, vt dicit Paulus ad Hebræ. 8. *Prope interitum est.* Cōsidera terram, quæ vberrimos & copiosissimos solebat olim fructus vltro, (etiā inculta,) proferre, iam quasi lassatam deficere, & maxima parcitate fructus præbere, attēde hominum complexiones, quam debiles & infirmæ sint. Confer hominum vitam adeo breuem & laboriosam, vt de illa Dauid Psal. 89. dicat: *Et numerus annorum*

Mundi finē prope esse multa ostendunt.

Lucæ.

Grego.

Hebræ.

Sibens

Psal.

meo.

Ioann.

Ioann.

Caieta.

Duplicem relationem signa ad diem iudicij dicunt.

Matth.

meorum in ipsis septuaginta annis. Si autem in potentatibus octuaginta, & amplius eorum labor & dolor. Imo omnes ipsi laboribus & doloribus pleni sunt, confer, inquam, cum vita illa lōgissima & pacatissima antiquorum Patrum, & videbis, quomodo omnia te de finis propinquitate admoneant, & cautum red dere procurent.

Duo vero sunt propinquitatis huius diei signa, inter alia multa, quæ mihi, quoties in illorum consi derationem venio, maximū timo rem incutiunt. Primum, verba illa Saluatoris de aduentu suo loquen tis ad Apostolos, Lucæ. 18. Verunta men filius hominis veniens putas inue niet fidem in terra? Et Matt. 24. Mul ti pseudoprophetae surgent, & seducunt multos. Et quoniam abundabit iniqui tas, refrigescet charitas multorū. Mul tos enim nostris temporibus vide mus pseudochristos, & pseudopro phetas: qui vestem inconfutilem Saluatoris (qua Ecclesia signifi catur, quamq; milites diuidere non sunt ausi Matth. 26.) dissecare procurant, & in multas partes sein dere, aliam fidem, aliam religionē, aliam Ecclesiā a Catholica & Ro mana erigere volentes. Qui homi nibus laxant habenas, vt secundum sua desideria viuant, & dicunt: Pax, pax, (vt ait Hierem. cap. 8.) Cum non sit pax. Præterea & inter eos qui Catholici sunt Christianam fidē profitentes, & Ecclesiam Romanā venerantes, si attendas, inuenies re friguisse adeo multorum charita tem, vt impletum videamus, illud Psalm. 13. Omnes declinauerūt simul, inutiles facti sunt, non est qui faciat bo

num. Et illud Hierem. 6. Vniuersi qua rritæ student. Et illud Pauli ad Phi lip. 2. Omnes quæ sua sunt querunt, nō quæ Iesu Christi. Nulla pauperum & indigentium vel per exigua cura est. Ideoq; valde timendum. Alte rum, quod maiorem causat timo rem, est similitudo, qua Saluator de die isto loquēs vtitur, Matt. 24. & Lucæ. 17. inquit. Et sicut factū est in diebus Noe. Genes. 7. Ita erit in diebus filij hominis. Edebant, & bibe bant, & vxores ducebant, & dabantur ad nuptias vsque ad diem qua intrauit Noe in arcam; & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Loth, Genes. 19. Edebant, & bibe bant, emebant & vendebant, plantabant & edificabant. Qua die au tem exiit Loth à Sodomis pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit, qua die filius homi nis reuelabitur. Quæ omnia his no stris tēporibus adeo inualuisse vi demus, vt nihil aliud quam comef sationes, ebrietates, luxum, & om nia vitiorum genera conspiciamus. Et quod Paulus timebat, 2. ad Timo. 3. impletum conspiciamus: Esse homines se ipsos amantes, & qua rum Deus venter est: vt habetur ad Philpp. 3. Quare, vt dicebamus ma xime timendum est de propinqui tate huius diei.

Secundò ex his signis colligitur, quam certum futurum sit diuinum iudicium. Cælum enim, inquit Chri stus, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Et Matt 5. Iota vnum aut vna apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Desinant ergo peccatores sibi pacem & securi tatem promittere, nec se protegant mendatio

Hierem.
Philipp.

Matt.
Lucæ.
Genes.

Genes.

Timoth.

Philipp.

Certitudo di
uini iudicij
ex signis istis
constat.
Matt.

Duo signa
propinquitatis
iudicij ma
xime conside
randa.
Lucæ.
Matth.

Matth.

Hierem.

Psalm.

mendatio vanitatum suarum existimantes, sibi; ipsis persuadentes, non adeò certum futurum quod de iudicio audiunt: sed vel concionatorum exaggerationes, vel scripturarum terrores omnia hæc esse, mitissimum & piissimum Deum prædicantes, qui non vult mortem peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat. Et certe, licet hoc verbis non audeant asserere, factis testantur: dū adeò perditæ viuūt, ac si nunquam essent rationem reddituri; adeò luxuriose & prophane bona sua dissipant, ac si nunquam eorum Dominus aduenturus esset, & rationē cum eis positurus de traditis talentis. Sed falluntur miseri: quia non solum prope est dies Domini, sed & qua hora minus putant superueniet. *Veniet enim*, (vt dicit Petrus, 2. Canon. cap. 3. & Ioann. Apoc. 3. & 16.) *Dies Domini sicut fur*. Semper ergo oportet esse paratos. *Si Pater familias*, dicit Christus, Matth. 24. & Lucæ. 12. *sciret, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. Ita & vos estote parati: quia qua hora non putatis filius hominis veniret*. Sed dices: Non adeò certus est furis aduentus, vt continuo vigilādum sit, bene potero dormire. O homo, tu quises, qui talia dicere audeas? Virginum illarum prudentum & fatuarum euentum considera, Matth. 25. (Cum moram faceret sponsus dormitauerunt omnes, & dormierunt, & statim, quasi somnum expectaret, clamor factus est: *Ecce sponsus venit*.) & intelliges quam sit necessarium continuo vigilare. Vnde concludit Christus: *Vigilite itaq; quia nescitis diem neque*

horam. Vigilare opus est, quia certissimus erit Domini aduentus, licet qua hora venturus sit nemo hominum sciat neq; Angelorum. Vt habetur Matth. 24. Id sibi Dominus referuauit, vt cautius viuas. Cælum enim & terra transibunt, verba autem Domini non transibunt. Hanc etiam certitudinem signa hæc, (quæ futura sunt in Sole, Luna, stellis, & cunctis alijs creaturis,) significant. Sicut cum rumor oritur quod rex locum mutet, & ad aliquā Prouintiam proficiscatur, fidem non adhibes, donec videas principes cōmoueri, domum & supellectilia regis transferri. Tunc futuram certam transmigrationem ista videns tibi persuades. Ita, ne rumores sparsos sine causa putes de Domini aduentu, & hominum transmigratione, domus hæc regis magna, totū hoc vniuersum commouetur, Sol obcuratur, Luna, & astra commouentur, Principes turbantur, vt sic nullus dubitandi locus homini relinquatur, sibi que caueat & prospiciat, ne imparatum Dominus inueniat.

QVARTA CONSIDERAT.

De iudicij memoria
qua veluti freno coercere debemus nos nostrosque
affectus.

Erunt signa in Sole, &c.

IS signis, vt nuper diximus, certitudinem & propinquitatem futuri iudicij declarat Euangelista: vt huius diei

Petr.
Apoc.

Matt.
Lucæ.

Matth.

Matth.

simile.

Chrysoſt.

Reſurrectio-
nis mētio fit
& iudicij, vt
Dei prouide-
tiam intelli-
gamus in re-
bus & futu-
ra ſperemus.

diei memoria, quaſi ſi a no quodā,
homines conpeſcantur, & a pecca-
tis retrahantur credentes futurum
diem, in quo iudicaturus eſt Deus
omnes homines, & omnium facto-
rum exactam & diſtictā rationem
ſumpturus. Quod eleganter anno-
uit Chryſoſt. Hom. 45. in Ioann. di-
cens: *Frequenter reſurrectionis memi-
nit, ne præſentibus tantum rebus diui-
nam perſcribant prouidentiam. Vt ſi his
non fruantur, non propterea pigriores
fiant: ne ve quod in hac vita non puni-
tur ideo contemnunt, ſed futura timeāt.*
*Nam ſi diſceſcere ſi rapere, ſi abſurdum
aliquid facere voluerimus, eſt veſtigio dies
illa & iudicium animo inſcribatur, &
omni ſi a no vehementius abſurdos, af-
fectus cogitatio hæc cohibebit. Atque
inuicem & nobis cum ſemper dicamus:
reſurrectio eſt, illud nos iudicium ma-
net: & ſi quem geſſientem viderimus,
& præſentibus bonis inſlatum, idem di-
camus, & in memoriam reuocemus
omnia hic remanſura: & ſi alius dō-
lore & calamitatibus affectus occurre-
rit, ad eum quoque eiſdem verbis vti-
mur, doceamusque has miſerias finem
aliquando habituras. Sufficiens hoc ver-
bum, quod omni medicina animam no-
ſtram vehementius curet. Eſt enim re-
ſurrectio non longe, ſed in portis. Ad
huc modicum, iam veniet, & non tar-
dabit. Et omnes nos manifeſtari opor-
tet ante tribunal Chriſti. & malos &
bonos: illos quidem, vt merito ignomi-
nia afficiantur: hos vt in gloria efful-
geant. Vniuerſa enim hominū per-
ditio hinc ortum habet, quod, li-
cet ore confiteantur, operibus ta-
men negant iudicium futurum,
& ita viuunt, vt nunquam illius re-
cordentur, vel futurum non cre-*

dant. Sicut ſtulti homines & bru-
tis ſimilem vitam agere volentes,
licet id ore aſſerere non fuerint au-
ſi, corde tamen aſtruxerunt, ſcili-
cet, non eſſe Deum, vt teſtatur Da-
uid, *Psalm. 13. Dixit inſpiciens in cor-
de ſuo, nō eſt Deus. Ideo corrupti ſunt,
& abominabiles facti ſunt in ſtudijs
ſuis, non eſt qui faciat bonum.* Ita &
iudicij diem corde negant, vt viuē-
di licentiam ſumant. Nihil enim
eſt quod adeo hominem cōtineat,
vt credere, & identidem mente re-
uoluere, Deum eſſe, & quod iudex
futurus ſit, & rationem poſtulatu-
rus de omnibus operibus. Ideo Pau-
lus ad Hebræo. 11. iſta duo coniun-
xit, dicens: *Accedētem ad Deum opor-
tet credere, quod eſt: & quod inquiren-
tibus ſe remunerator ſit.* Hæc enim
duo æque neceſſaria ſunt, ad ſalu-
tem, & ad vitam recte inſtuen-
dam. Ideoque explicite omnibus
credēda proponuntur. Quia ſe mu-
tuo comitantur, nec vnum ſine alte-
ro valet intelligi. Quia qui Deum
eſſe confitetur, neceſſario etiam de-
bet credere illum omnia videre, &
proſpicere, iuſtumque eſſe, atque
adeo omnium bonorum & malo-
rum rationē expoſciturum. Qui au-
tem Deum iudicē eſſe negauerit,
neceſſario Dei prouidentiam tol-
lit, & Deum ipſum negat. Vnde
*Psalm. 9. de impijs loquens Dauid,
& cauſam reddens, quare omnium
vitijs genere abundent, ſuaque
deſideria in omnibus ſequantur,
ait Non eſt Deus in conſpectu eius, in-
quinata ſunt via illius in omni tempore.
Auferentur iudicia tua à facie eius. Ec-
ce ex hoc quod non habet Deum
in conſpectu ſuo, ſequi docet Da-
uid,*

Psalm.

Hebræ.

Qui iudicij
negat: pari-
ter & Deum
eſſe negat.

Psalm.

Locus Pſa.
ellegāter &
copioſe expo-
nitur.

uid, quod iudicia Dei ablata fuerint a facie eius. Et ex utroque, quod inquinatę sunt vię illius in omni tēpore. Quem locum exponēs Chrysost. super istum Psalmum, inquit. Quemadmodum enim qui est orbis, frequenter incidit in barathra: ita hic etiā, quoniam Dei timorem non habet præ oculis in vitio perpetuo versatur, non nūc quidem in virtute, nunc autem in vitio, sed semper in vitio. & nec gehenna meminit, nec futuri iudicij, nec reddendę rationis. sed his omnibus auxilijs tanquam frano exclusis, tanquam nauis, quę caret gubernaculo, traditur malis spiritibus, & sauis fluctibus, cum nullus sit qui eius animum regat, & instituat. Quid enim equo effreni, quid naui cui deest clauus, quid orbo homine grauius? Et Augusti. in istum Psalm. ait: Qui nouit, vel quid gaudeat, vel quid letetur in anima, nouit quantum malū sit a luce deserui veritatis. Cum magnum malum homines putent oculorum corporalium cęcitatem, quę lux ista retrahitur: quantam ergo pœnam patitur qui secundis rebus peccatorum suorum eo perducitur, vt non sit Deus in conspectu eius. & contaminentur vię eius in omni tempore: id est, cogitationes & consilia eius immunda sint. Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnam pati, credit quod nō iudicet Deus: & sic auferuntur iudicia Dei a facie eius, cum hæc ipsa sit magna damnatio. Hinc procedit quod Deum contemnant & quasi illum irritantes peccatā peccatis addant. Quod apertius declarauit David prædicto Psalmo paulō inferius dicens: Propter quid irritauit impius Deū? dixit enim in corde suo non requirer. Vides, quoniam tu laborem & dolorem

consideras: vt tradas eos in manus tuas. Propter quid, inquit, irritauit impius Deum, id est, Propter quid ausus est impius Deū prouocare, & quasi contemnendo eum in conspectu eius peccare? Irritare enim, si verbi proprietatem consideres, significat laceessere, ad iram & indignationem factis, gestibus, & verbis prouocare. Vnde irritare dicit, cum impudentia, contemptu, & quasi ad iram excitando in oculis alicuius peccare. Propositę autem interrogationi respondet rationem reddens: Dixit enim in corde suo non requirer Deus. Id est. Nō curat Deus res nostras, nec illas considerat. Quod Iob. 22. testati sunt impij dicentes: Iuxta cardines cęli perambulamus, nec nostra considerat. Vnde fit, vt nec facta nostra sit iudicaturus. Si enim videret, aut iudicaturus esset, non ad eō patienter ferret tot crimina. Certe cum non puniat, vel non videt, vel ad illum non pertinet de illis iudicare. Quare libere & ex nostri animi voto viuere possumus. Sed statim hanc falsam comprimit æstimationem dicens: Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras, vt tradas eos in manus tuas.

Dupliciter verba hæc explicari possunt. Primò, vt post verbum, Vides, ponatur distinctio. Et tunc legendum est cum firma assertione, quasi in contrarium eius quod impij asserebant. Illi enim dicebant, non videt Dominus, nec requirer mala nostra: hic vero contra loquitur Propheta dicens: Imo vides tu Domine, & attente consideras omnem illorum malitiam. Et statim

Chrysost.

Memoria iudicij frenum est equo & clauus nauis.

August.

Iob.

statim quæ sequuntur legēda sunt. Quoniam tu laborem & dolorem consideras, quo alios opprimunt, & pauperes molestant: ut tradas eos in manus tuas, & de illis vindictam sumas. Vides, & dissimulas, ut opportuno tempore punias. Secundo, ut illud: Quoniam tu laborem & dolorem cōsideras, interpositum sit quasi per modum parenthesis, & conectenda sint verba illa: Vides, ut tradas eos in manus tuas: quoniam tu laborem & dolorem consideras. Et tunc sensus erit. Vides, id est, consideras & cogitas quomodo eos in iudicium adducas. Quoniam illorum mala opera vides: Tradere autem aliquem in manus suas dicitur Deus, quando in iudicium vocat, & de illo vindictam sumit. August. aliter interpretatur locum istum dicens: Sensus iste pronuntiationem querit, in qua si erratum fuerit, obscuratur. Sic enim dixit in corde suo impius, non requirit Deus: quasi Deus laborem & iram consideret, ut tradat eos in manus suas, id est, quasi laborare & irasci timeat: & propterea illis parcat, ne oneri illi sit poenarum, aut ne iracundia & tempestate turbetur, quomodo plerique homines faciunt, qui dissimulata vindicta elaborant ne irascantur. Ex quibus constat, quod & si Deus nunc dissimulet, & patienter sustineat peccatores, non consentit eorum criminibus: sed expectat tempus: ut tradat eos in manus suas, id est, rationem de eis exposcat, & iustam vindictam sumat. Est enim Deus patiens redditor, ut habetur Ecclesiastici. 5. Istē locus Psalmi explicari potest per aliū locum Malachiae, cap. 2. ubi loquēs Propheta ad perditos illos homi-

nes populi Israelitici dicit. Laborare fecistis Dominū in sermonibus vestris. Vbi laborare, idem significat quod in Psalmo irritare, & sic Septuaginta transtulerūt: Qui prouocatis Dominum in sermonibus vestris. Sequitur. & dixistis, in quo eum fecimus laborare? In eo quod dicitis. Omnis qui facit malum bonus est in cōspectu Domini, & tales ei placēt: aut certe ubi est Deus iudicij? Quem locū exponens Hieronymus. dicit. Reuersus populus de Babylone & videns cunctas in circuitu nationes, ipsosq; Babylonios idolis seruientes abundare diuitijs, vigere corporibus, omnia, quæ bona putātur in sæculo, possidere: se vero, qui habeat notitiā Dei, qualore, inedia, seruitute coopertū, scandalizatur & dicit: Non est in rebus humanis prouidentia: omnia casu feruntur in certo: nec Dei iudicio gubernantur: quin potius mala ei placēt. & bona displicēt: aut certe si Deus cuncta diiudicat, ubi est illius æquum iustumquē iudicium? Istius modi quæstionem mens incredula futurorum quotidie sufficit Deo, & cum viderit in quos potentes sanctos humiles: illos rebus omnibus affluere, hos nec ea quidem quæ ad victum necessaria sunt habere, & interdum surdis auribus, cæcisquē oculis, & omni parte membrorum viceribus & infirmitate depressos: qualis in Euangelio Lucæ, 16. Lazarus legitur, qui ante fores diuitis purpurati desiderat micis, quæ abijciuntur de mensarū reliquijs, in opem animam sustentare: diuitem vero tantæ feritatis & crudelitatis, ut non misereatur homo hominis, cuiuseriam canum lingua miseretur, non intelligentes tempus iudicij: nec vera bona illa

Locus elegans
Malachie ex
plicatur.

Hiero.

Ex in æquali
tate rerū in
ter bonos &
malos Dei
prouidentia
astruitur.

Lucæ.

August.

Deus licet
dissimulet nō
consentit pec
cantibus.

Eccles.

Malach.

na illa esse, quæ perpetua sunt, dicunt: *Mali ei placent, & ubi est Deus iudicij?* Deus iudicij dicitur, vel iustitig, ut transtulerunt Septuaginta, id est, iuste iudicans. Hac argumentatione utebatur perditii homines, ut alios in suâ prauam sententiam traherent, & contempto iudicio Dei, perditie viuere facerent, nulla habita ratione Dei, religionis, virtutis, & legis. Considerantes ea, quæ circa bonos & malos fieri in hac vita videbatur, inferebant: vel dicendum est quod mali Deo placeant, vel quod Deus de rebus humanis non iudicet. Sed illud nequaquam dici potest, nec aliqua natio adeo barbara est, ut id admittat. Ergo Deus de rebus nostris non iudicat. Et ad partem istam firmandam utitur interrogatione: *Ubi est Deus iudicij?* Ac si dicat. Nullus est Deus qui iudicet. Non negant Deum esse, sed diuinum iudicium tollunt. In hoc impij laborare faciunt Dominum, illum irritant: sed maxime falluntur. Quoniam ipse videt & considerat laborem & dolorem, ut tandem tradat eos in manus suas.

QVINTA CONSIDERAT.

Quomodo Dei misericordia, etiam cum iratus est, resplendet: & quam pronus sit ad misericordiam.

Erunt signa in Sole, &c.

Taulerus.

 Sto loco Taulerus inter vniuersarum rerumurbationem hortatur homines, ut paulisper sistant, & Dei bonitatem

clementiam, & misericordiam considerent, quæ, etiam cum iratus est, & vindictam sumpturus procedit, resplendet. Adeo enim bonus & mitis Deus est & in homines benivolus, ut nunquam de illis supplicium sumat (licet id iustissime crimina promereatur) nisi prius semel atque iterum admoneat peccatorem, ut resipiscat, poenitentiam agat, lachrymis peccata deleat, conuertatur & viuatur. Huius rei frequentissima in scripturis habemus exempla. Gen. 3. puniaturus primi parentis peccatum (quo vniuersi infecti sumus) deambulabat ad auram post meridiem tempus insumens. Vocabat Adam, & vocibus illis admonebat, ut sibi prospiceret. Ac si diceret: Puniaturus aduenio, dum tempus est culpam tuam recognosce, crimen plange, ut misericordiam consequaris. Genes. 7. Temporibus Noë (cum multa malitia hominum esset super terram, & omnis caro viam suam corrupisset,) Deus contra homines iuste iratus, sustinet, & admonet centum annorum spatium concedens, excitat arce fabricatione, inuitat predicatione Noë, ut poenitentiam agant, & iram effugiant. Gene. 19. Sodomitis illis perditissimis, etiam in ipso feruore peccatorum, non defuit Loth, qui eos admoneret, & ut a criminibus desisterent hortaretur. Ad Pharaonem induratum & obcecatum, mittit Deus Moysen, qui verbis & mirabilibus signis hortetur, ut populum Dei iniuste detentum dimittat, ut in Exodo constat. Sicut nunquam fulmen de celo cadit, quin tonitruum & fulgur admonens homines præcedat. Sic nunquam Deus fulmen ire

Nunquam
Deus punit
nisi prius ad
moneat.
Genes.

Genes.

Genes.

Exod.

simile.
sua

sux & supplicij in homines mittit, nisi prius multa tonitrua laborum, prophetarum, cōcionatorum, multa fulgura signorum in celo, & in terra, in Sole, & Luna præcedāt, & nos admoneant. Quod David

Psal.

Locus Psal.
exponitur.

Psal. 59. de Deo & eius misericordia loquens, qua in peccatores continuo vritur, declarat dicens: *Deus repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, & misertus es nobis: commouisti terram & conturbasti eam, sana contritiones eius: quia commota est. Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis: Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus. Et liberentur dilecti tui. Quem locum exponens August.*

August.

ait: Per tribulationes, inquit, temporales significasti tuis fugere ab ira ignis sempiterni. Dicit enim Apostolus Petrus, 1. Canon. cap. 4. *Tempus est, ut iudicium incipiat a domo Dei. Et exhortas martyres ad tolerantiam: cum sæuieret mundus, cum strages a persecutoribus fierent, cum longe lateq; sanguis fidelium funderetur, cum in catenis, in carceribus, in tormentis multa dura Christiani paterentur. Ne in his duris deficeret, eos alloquitur Petrus: Tempus est, ut iudicium incipiat a domo Dei. Et si initium a nobis, qualis finis erit eis, qui non credunt Dei Evangelio? Et si iustus vix saluabitur, peccator & impius ubi parebunt? Quid ergo futurum est in iudicio? Arcus est extensus, adhuc in comminatione est, nondum in præsentatione. Et videte quid sit in arcu. Nonne sagitta in priora mittenda est? neruus tamen retro extenditur in cōtrarium quā illa mittenda est, & quanto plus erit eius extensio retrorsum, tanto*

Ira Dei quāto magis differtur maior efficitur, ideo comparatur archi.

maiori impetu illa currit in priora. Quanto magis differtur iudicium, tanto maiori impetu vēturum est. Ergo de temporalibus gratias Deo agamus, quia dedit plebi suæ significationem, ut fugiat a facie arcus, ut exercitati fideles eius in tribulationibus temporalibus digni sint euadere damnationem ignis æterni, quæ inuētura est omnes qui ista non credunt. Et Grego. 19. Moral. cap. vltimo, locum istum versans ait: *Per arcum quoque dies extremi iudicij designatur, sicut per eundem Psalmistam dicitur: Ostendisti populo tuo dura potasti nos vino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus. In arcu enim quanto longe trahitur chorda, tanto de eo districtior exit sagitta. Sic nimirum, sic extremi iudicij dies quanto longe differtur ut veniat, tanto cum venerit, de illo districtior sententia procedet. Idcirco autem diuersis nunc cladibus percutimur, ut his correcti, paratiores tunc inueniri valeamus. Vnde illic præmissum est: Ostendisti populo tuo dura, flagella. Videlicet sæculi, quæ se cuturum grauius iudicij diem præcurrunt. Potasti nos vino compunctionis, ut terrena gaudia in lachrymas verterentur. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus. Ac si diceret: hoc tempus misericordiae est, illud tempus iudicij erit. Per ista ergo huius temporis flagella significans, quomodo tunc percussurus es, quando non parcens iudicas, qui sic districte modo percutis, quando parcis.*

Deo igitur quam propria sit misericordia ex dictis patet, & quod non punitionem & mortem peccatorum desideret: sed correptionem. Quod elegantissime ipse Dominus

Grego.

Deus correptionem desiderat peccatorum per supplicia.

Esaï.

declarauit apud Esaï. cap. 27. dicens: Ego Dominus qui seruo eam, repente propinabo illi: ne forte visitetur contra eam. Id est: Ostendam illi dura, & potabo eam vino compunctionis: quia seruire eam volo: Ne forte visitetur contra eam, id est, iudicium in eam fiat, & vindicta sumatur. Nocte & die seruo eam. Videntque Dominus quod nihil admonitiones proficiant, & quod in criminibus suis homines commorentur, quasi seipsum obiurgans quod contra eos indignari nesciat, dicit: *Indignatio non est mihi? Quis dabit me spinam & veprem in prelio? Gradiar super eam: succendam eam pariter. Statimque quasi dolens, & misericordia commotus, temperas dicit: An potius tenebo fortitudinem meam? Faciet pacem mihi, pacem faciet mihi.* Quem locum exponens Hieronymus ait: Ego qui diebus & noctibus semper meam vineam conseruaui, ne exterminaret eam aper de sylua, ne bestia deuorarent. Nunquid indignationem non habeo, & nescio ferire peccantem, & reddere unicuique quod meretur? Quis dabit me spinam, id est, quis me docebit ut durus sim, & meam vineam clementiam, & in prelio atque certamine truculentus incedam, ut gradiar super vineam quam ante seruauit, & succendam eam quam meo sepe seruauit muro? An potius id agat fortitudo mea, ut iram differam, & saluem eos Euangelij clementia, qui nequaquam sunt legis auctoritate seruati? Emphaticos autem iuxta Hebraicum legendum est. Quis me faciet durum atque crudelem, ut vineam naturam meam. Hoc quippe in deserto significatur & in spinis, ut eam quasi in prelio conteram atque succendam, quā

Deus nescit indignari.

Hieron.

semper mea diligentia custodiui. An potius tenebo fortitudinem meam, quam Christum esse non dubium est, & de qua legimus, I. Corint. I. Christus Dei virtus, & Dei sapientia, ut ipsa mihi pacem faciat, & mundum reconciliet? Corint.

Loquitur igitur Dominus isto loco Esaïæ sicut homo, & eos affectus in se demonstrat, ut naturæ suæ conditionem declaret, qui esse solent in homine, qui natura sua mitissimus & pijsimus est, blandusque & facilis ad suos, qui iustas indignationis causas ob suorum defectus conspiciens, nec suam naturam valens vincere, ut se uere puniat: modo ratione instigante indignationem ostendere procurat, & contra se quodam modo irascitur, & dicit. Quid hoc? Ego nescio indignari? Quo usque patiens ero? Utinam quis me faceret modo durum & asperum, ut tanta crimina digne punirem? Modo vero misericordia & naturali clementia retrahente ad se rediens dicit. Fragilitatis est peccare, homines sunt: nobilitatis ignorare, potius erit iram continere, & blande tractare, & in hac pugna se cum laborat. Vnde & varij affectus, nunc duri, nunc blandi, in ipso apparent. Non aliter Deus (cuius miserationes sunt super omnia opera eius, licet immutabilis sit) hominum peccata conspiciens, modo irascitur, & quasi non possit suam clementiam vincere, & in iram profligare, quasi se excitans dicit: *Indignatio non est mihi?* Cum affectu & indignatione verba hæc proferenda sunt, & sequentia. Statimque quasi misericordia commotus, & ad suam clementiam rediens ait. *An potius*

Tristitiam
ostendit Deus
cū punire pa-
rat, & quo-
modo id in-
telligendum.

Esaï.

Genes.

Luce.

Genes.

Genes.

Simile.

potius tenebo fortitudinem, id est, in hoc bonitatem meam ostendam, clementia utar, detinebo iram: *Faciēt pacem mihi*, id est, tandem cognosceat misericordiā, metuet iram, & fugiet à facie arcus. Quod ostendere volens scriptura, cum Deum puniendum inducit, eum tristem & dolentem depingit. Non quod in Deo tristitia, lachrymæ, aut penitudo sit: sed ut eius mittissimum ingenium & ad parcendum facillimum declaret, quamq; ab eius corde alienum sit irasci, & punire. Esaï. 1. inducitur Dominus dicens: *Hec, cōsolabor super hostibus meis*. Et Gene. 7. *Factus dolore cordis intrinsecus ait: pœnitet me fecisse hominem*: & Lucæ. 9. *Videns ciuitatem Hierusalem & eius destructionē fleuit super illam*. Hinc etiam puniendus tardo gradu incedit, deambulat, occasiones quaerit, ut detineatur. Genes. 3. puniendus Adam *deambulabat ad auram post meridiem*. Genes. 18. Castigaturus Sodomitas tacente & nihil interrogante Abraham, ipse Dominus se offert, & dicit. *Nunquid zelare poterō Abraham, quæ facturum sum*. Ut excitatus Abraham intercedat & roget, & iram illius detineat.

Metuentibus ergo se dat significationem, ut fugiāt. Idē in Sole, Luna, & stellis, & vniuersis creaturis signa ostendit, ut horrorem & timorem hominum pectoribus inuentiat, ut contremiscant, & paueāt, & talia videntes de suis criminibus doleant, conuertantur & viuant. Si cut solent magni duces (cum ad aliquius oppidi impugnationem accedunt, & contrarios rebelles vident, ut illos subijciant, & terrore ad iu-

gum trahant,) agros succendere, oppida ignobilia vastare, ædificia subuertere, arbores succindere, insignes vindictas de aliquibus sumere: ut rebelles illa videntes timeāt, & quos ducis mansuetudo & pietas debellare non potuit, timor & tremor vincat. Quod fecisse legimus Holofernem, Iudith. 2. qui cū subuigasset filios Madian, descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia fara, omnesq; arbores, & vineas fecit incendi. Et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram: & tunc misserunt legatos dicentes: *Desin at indignatio tua, circa nos*, &c. Similiter Dominus, Exod. 19. Cum adueniret legem populo laturus, venit cum potestate & maiestate magna, corruscante cælo magnis tonitruis & fulguribus, & vniuerso mōte Sinā ardente. Quod videntes filij Israël timore perterriti dicere cœperunt Moysi: *Loquere tu nobis, non loquatur nobis Deus. Omnia quæ preceperit nobis Dominus faciemus*. Subiecit timor quos indulgentia fecerat recalcitrare. Sic Deus, cum nostram videat insaniam, & quod beneficijs, misericordia, & benignitate nō emollimur, prodigia terribilia, & signa tremēda in cælo & terra proponit, ut pauore & timore correpti reuertamur: & quem in humilitate contempsimus, venientem cum potestate & maiestate, ut rationem sumat, leti suscipiamus cū discipulis. Quibus Dominus ait, ut ab arbore fieri discant parabolam, & cū viderint hæc omnia fieri leuent capita sua: quoniam appropinquat eorum redemptio.

SEXTA CONSIDERAT.

Quomodo vniuersæ creaturæ, prout possunt, pro Deo cōtra hominem arma sumunt & procedunt ad bellum: & quomodo homines arctabūtur, cū non sit ad quem confugiant, nec fugæ detur locus, tractat.

Erunt signa in Sole, &c.

Adueniente Domino ad iudicium vniuersæ creaturæ commouentur, & commutantur signis in eis apparentibus, quibus homines perterriti præ expectatione & timore eorū, quæ contra eos ventura sunt, arescent: dum vident vniuersas creaturas (quæ propter eos conditæ fuerant, eorumq; dominio subiectæ, vt Psalm. 8. habetur: *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Et Genes. 1. *Fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, vt præsit volatilibus cæli, &c.*) Commoueri, & quamlibet prout potest contra illos insurgere, & bellum illis inferre. Terram tremere, & se pedibus hominum veluti subtrahere. Mare in solito modo fremere: Solem obscurari, Lunam retrahere lumen suum, stellas de cælo cadere: virtutes cælorum commoueri, omnia deniq; turbare: illosq; deferere, qui Deum reliquerunt: Cumquē videant se omnibus destitutos, sentiantq; vniuersarum creaturarum manus contra se insurgere.

Quod sapiens eleganter expref-

fit Sapien. ca. 5. de die isto ad literā loquens, & de aduentu Domini ad iudicandum. *Et accipiet, inquit, armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam: & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet scutū in expugnabile æquitatem, acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directæ emissiones fulgurum: & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur: & ad certum locum in siliet. Et à petrosaira plene grandines mittentur, excandescet in illos aqua maris: & flumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet illos: & ad eremum perducet omnem terram iniquitatis illorum, & malignitas euertet sedes potentium. Vides quam graphice sapiens depingat vniuersum apparatus bellicum, & quomodo vniuersæ creaturæ agitante zelo Dei contra impios insurgent, & singulæ suo modo cōtra illos irruent. Breuiter tamen (licet expositione locus non indigeat) singula perstringemus, vt alijs ad maiora occasionem præbeamus: *Et accipiet armaturam zelus, &c.* Hic reuertitur ad describendam specialiter miseriam & calamitatem, quā iniqui in illo die patientur. Primoq; dicit zelum accepturum armaturam: quia ex zelo iustitiæ procedet ad ultionem & punitionem malorum. *Et armabit omnem creaturam*, quia quælibet inferret tunc reprobis nocumentum. *Induet pro thorace iustitiam*: quia iudex non poterit flecti precibus aut minis, vt à recto & iusto recedat, cum ipse sit iustitiæ regula. *Acci-**

Sapien.

Psalm.
Genes.

picc

piet pro galea iudicium certum: Quia in iudicando non erit personarum acceptor, nec deficere poterit. Summet scutum inexpugnabile equitatem. Quia ita evidens erit eius iustitia & æquitas, ut nulluseam valeat impugnare: sed & ipsi mali tacendo comprobent, & iustificetur Deus in iudicijs suis. Acuet autem diram iram in lanceam, id est, vindictam suam. Cuius magnitudinem & districtiorem declarat dicendo. Dirā. Dirum enim dicitur crudele, sæuū, & ultra modum in festum. Iræ autem vim, (cui nullus poterit resistere, quæq; vniuersa penetrabit,) ut exponat, dicit. Acuet iram in lanceā. Sicut enim lancea aut gladius magis scindit & fortius penetrat cum exacutus est: sic ira Dei districtior erit, magisq; & fortius penetrabit in die illa, quæ dies iræ, calamitatis & miseriæ vocatur. Vnde Ezech.

Ezech. 21. Dominus ad Prophetam dicit, ut gemat, & clamet, dicens: Hæc dicit Dominus. Gladius gladius exacutus est, & limatus: ut cedat victimas exacutus est, ut splendeat limatus est. Terribile enim est incidere in manus Dei uiuentis. Ut dicit Paulus, ad Hebr. 10.

Hebræ. Et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos: Quia omnibus creaturis utetur tunc ad afflictionem reproborū. Quos merito insensatos vocat, quia Dei misericordiam & clementiam, dum viuerent, sentire noluerunt. Prosequitur statim explicare quomodo singulæ creaturæ illis bellum inferent: Nubes fulmina, tanquam bene curuati arcus mittent, non in incertum: sed quasi in signum contra illos dirigendo, petras & grandines emittent. Ideo di-

citur Pretiosa ira. Quia quasi tormentum bellicum lapides proijciat. Mare & flumina insurgent, venti concutient, ignis terram vastabit: & vniuersa hominum superbiam confringent, pugnabuntq; contra eos. Vnde Grego. lib. 6. Morali. cap. 6. Grego. locum istum sapientis declarat dicens: Dolor namque quasi de humo egreditur, cum homo ad Dei imaginem conditus, de rebus insensibilibus flagellatur. Sed quia per occulta merita mentium, aperta prodeunt flagella poenarum, de humo dolor non egreditur, quoniam sensus nostri malitia exigit, ut à rebus insensibilibus feriat. Ecce enim cernimus quod ad correctionem nostram expectatus imber arente terra suspenditur, & caliginosus aer in ardesciente sole siccatur, mare procellis tumescentibus seuit, & alios ad trasmeandū susceptos intercipit, alijs desideratum iter erecta in cumulum vnda interdicat, terra non solum germina fecunditatis imminuit, sed etiam semina accepta cōsumit. In quibus nimirum cunctis patenter aspicitur hoc, quod quidam sapiens de Domino testatur, dicens: Et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Orbis quippe terrarum cum Domino contra insensatos pugnat, quando in poena delinquentium & elementorum aduersitas militat. Sed tamen de humo dolor non egreditur: quia res qualibet insensibilis ad afflictionem nostram stimulo nostræ actionis excitatur. De humo dolor nō egreditur: quia nequaquam poena de ea nascitur creatura, quæ percutitur: sed de ea procul dubio quæ peccando vim percussione extorsit. Vnde omnis creatura propter nostram ingratitudinem armatur cum eo ad vltionem. Sicut Rege aliquod bellū

Simile

contra inimicos suos, & vt de illorum factis vindictam sumat mouēte, vniuersum eius regnum commouetur, vbiq; instrumenta bellica sonant, omnesquē eius subditi arma sumunt, & in illius adiutorium procedunt. Sic Deo ad bellum contra inimicos suos peccatores & insensatos procedēte, vniuersa commouentur, omnes creaturæ arma sumunt, & procedunt, vt miserum peccatorem persequantur, in easq; angustias trahant, vt nullibi illi pateat refugium, & se vndiquē constrictum videns dicat: Quo ibo à spiritu tuo? vt habetur Psalm. 138. & quo à facie tua fugiam? si ascendero in cælum tu illic es: si descendero in infernum ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Et enim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delicijs meis: quia tenebræ non obscurabuntur à te. Quo inquam ibo, aut quo me vertam? si ascendero in cælum, ecce omnia turbata. Sol obscuratur, & Luna non dat lumen suum, omnia me proijciunt. Si ad terram descendero, ecce tremit, & montes nolunt recipere fugam nostram, Matth. 24. Si ad mare accessero, horribili strepitu & ingenti vndarum procella me prohibet. Quo ibo miser? Nullus est qui me admittat, nullus qui mihi subueniat, me ipsum mihi contrarium sentio mordente & accusante conscientia, quem nullus excussat. Vnde Esai. 10. dicit Dominus: Quid facietis in die visitationis & calamitatis de longe venientis? Ad cuius confugietis auxilium, & vbi derelin-

quetis gloriam vestram: ne incuruamini sub vinculo, & cum interfectis cadatis. Per diem visitationis & calamitatis de longinquo venientis diem iudicij intelligit. Qui iuxta Sophoniam, cap. 1. dicitur: Dies tribulationis, angustiae, calamitatis & miseriae. Et vt indicet calamitatem illam magnam & terribilem futuram esse, dicit: quod veniet de longinquo. Quia sicut fluuius quanto distantiùs ortum suum habuerit, tanto maior efficitur, & maiori impetu decurrit, quia paulatim crescit, & vires sumit, & dum longius decurrit magis dilatatur: tandemq; rapidissimo impetu magna aquarum vi collecta vniuersa subuertit. Sic erit iudicij calamitas, quanto tardior & per longiora sæcula producit, tanto terribilior erit, magisque timenda. In die ergo visitationis ad cuius confugietis auxilium? Cum ego supremus sim omnium Dominus, & nullus sit qui aduersus iram meam vos valeat defendere, & qui de manu mea possit eruere? Cumquē vniuersæ creaturæ pro mea gloria, & iustitia contra vos pugnent? Quod David Psalm. 48. declarauit dicens: Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me. Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Frater non redimit, redimet homo: Non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ, & laborabit in æternum. Locus difficilis est & parabolicus, vt ipse David testatur. Pro cuius expositione aduertendum est, quod dies mala (vt interpretantur Hieron. August. Chrysost. & alij sancti Patres) appella-

Sopho.

Simile.

Psalm.

Locus Psalmi exponitur.

Dies iudicij dies mala dicitur.

Hieron.

August.

Chrysost.

tur

Psalm.

Matth.

Esai.

Peccator nō inueniet ad quem confugere possit.

tur dies iudicii: quæ peccatoribus terribilis & intollerabilis erit, quæ dies ultionis, interfectionis, tribulationis, tenebrarum, furoris, & indignationis, solet in Scriptura appellari. Et mouet quæstionē, quid timendum sit in die illa? Mouet istam quæstionem & soluit in sua persona. Nō quod de se solo loquatur: sed iuxta modum consuetum loquendi scripturarum sub suæ personæ expressione generalem & ad omnes pertinentem proponit sermonem. Vnde licet secundo versu: *Qui confidunt, &c.* personam mutet, (quod difficultatem causat) non alia sententia credenda est: sed prioris solutionis continuatio. Secundo sciendum est, quod iniquitas calcanei diuersimode explicatur. Aliqui de peccato originali intelligūt: alij de peccato supplantationis fratrum: alij de peccato finalis impoenitentiae. Quia per calcaneum finis significatur. Prædicti patres generaliter omne peccatum intelligūt. Quia, in calcaneo (dicit Hierony.) quisquis peccauerit, labitur. Et Chrysost. in istum Psalmum inquit. *Vnum tantum mihi timendum est, ne forte via mea, & vita iniquitas me circumdet.* scit Scriptura fraudem vocare calcaneum, Psalm. 40. *Qui comedit mecum panem susculit in me calcaneū.* Et Genes. 27. Esau dicebat de Iacob. *tam secundo me supplantauit.* Est enim peccatum res eiusmodi, fraudulenta, & apta ad arripiendum. Et ideo Paulus vocat circumstans peccatum, significans id quod cōtinue, quod facile, quod nullo ambit & circumdat negotio. Tercio sciendum quod primus versus: *Cur timebo in die mala*, dupliciter le-

gi solet. Primo, vt legatur totus sub interrogatione. Et tunc verba sunt David, qui poenitentiam egit, & de Dei bonitate confidens inquit: *Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei circumdabit me?* Ac si diceret: Non est quod timeam, quando poenitentia peccata mea deleui. Timeant qui confidunt in vanitate sua, &c. Non mihi dies illa mala erit: sed illis qui in peccatis suis perseuerāt. Vnde August. dicit: *Etenim dies nouissima mala erit quibusdam, bona erit quibusdam.* Nunquid mala erit illis quibus dicitur: *Venite benedicti Patris mei percipite regnum?* Sed mala erit illis quibus dicitur: *Ite in ignē aeternum.* Modo ergo cum viuunt provideant sibi, tollant iniquitatem à calcaneo suo, ambulent per viam de qua Christus dicit, Ioann. 14. *Ego sum via, & non timeant in die mala: quia dat illis securitatem, qui factus est via.* Secundo legi potest prædictus versus, vt priori parti apponatur interrogatio. Et isto modo communius legitur: vt proponat quæstionem dicens: *Cur timebo in die mala?* Statimquē respōdeat: *Iniquitas calcanei mei, &c.* Explicans propter quid timendum sit, scilicet propter peccatum. Desinit dicit Chrysost. quæ nam sint digna metu, & quæ timere debeant viri, & quod non sint timenda ea, quæ graua & molesta videntur & multis terribilia sunt, scilicet, paupertas, ignominia, morbus, mors: sed solum peccata de quibus exatūrus est rationem iustus iudex. Deinde declarat amplius de quibus timendum sit dicens: *Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarū suarum gloriantur.* Vbi notandum, quod non dicit simpliciter timeant qui

Dies vltima
sicut impijs
mala & tre-
menda, ita
iustis bona
& amabilis.
August.

Ioann.

Quæ sint dig-
na metu ex-
plicatur.
Chrysost.

Iniquitas cal-
canēi quæ di-
citur.

Hiero.
Chrysost.

Psalm.

Genes.

qui potentes sunt, aut diuitias habent: sed tantum qui confidunt in virtute sua, &c. Non enim omnibus diuitibus aut potētibus iniquitas calcanei conuenit in compræhensionem & obligationem: sed illis qui spem suam ponunt in eis, ita ut per suam potentiam atque diuitias nō timeant proximos opprimere, putentque se Dei iudicium posse effugere. Quod nulla ratione poterit euitari, nec aliquis erit qui de manu Domini possit eripere. Quod illico exponit Dauid, dicens: *Frater nō redimet, &c.* Duo sunt in quibus homines confidere solent, & quibus in necessitatibus protegentur: alterum, affines & amici: alterum, potentia & diuitiæ. Primum remouet Dauid dicens: *Frater non redimet, redimet homo?* Ac si dicat: *Tanta erit illius diei pressura, ut nullus sibi sufficiat: nullus sit, qui pro altero intercedat, aut loquatur.* Frater fratrem deseret, quid facient alij homines? sensus est. Quando frater non redimit, redimet amicus? secundum tollit dicens: *Non dabit Deus placationem suam, & pretium anime sue.* id est, nihil proderunt diuitiæ, nec illis tunc placari aut corrumpi potest iudex: sed quisque prout gesit in hac vita, recipiet, vel bona, vel mala. Vbi Chrysost. dicit. *Frater nō redimet, &c.* & quænam est hæc consequentia dixerit quispiam? Pulchra & recte coherens, & magnopere dependens à prioribus. Quia enim loquebatur de iudicio & de illa terribili reddenda ratione, & de sententia, quæ corrumpi non potest: multi autem in ijs, quæ hic sunt iudicijs, iudicijs emptis ius corrumpunt, & iudicio euaserunt. Sententiæ

illamque minime corrumpi potest prædicans & quæ prius dixit timorem amplificans, hæc subiunxit ostendens se recte dixisse, oportere vnum esse timorē, nempe eū qui ex peccato proficiscitur, & nullum alium. Ius enim non potest illic corrumpi pecunia. Nec licet datis donis se ipsum è gehenna eripere, nec salutē asserre potest oratoris defensio, nec aliquid aliud. Quamuis enim sis diues, quamuis potens, quamuis alicui notus, & familiaris, hæc omnia sunt illic inutilia. Illic unusquisque ex factis & punitur & coronatur. Cōfirmatq; hoc exemplo Lazari & Diuitis, lateq; prosequitur. Nec solum hoc malū tunc erit, sed & aliud non minus cōtinget, quod nullus fugere erit locus, nullusq; patebit hominibus additus: sed quocūque processerint eos diuina manus apprehendet, & iustitia consequetur. Vnde Psal. 74. *Psalm.* Dauid admonet dicens: *Dixi iniquis nolite iniquo agere, & delinquentibus nolite exaltare cornu. Quia nequē ab Oriēte neq; ab Occidente, nequē à desertis montibus, supple patebit additus fugæ.* Et hoc: *Quoniam Deus iudex est.* Quod eleganter exponit Grego. 33. *Moral. cap. 14.* exponens illud Iob: *Nunquid pones circulum in naribus eius, inquit.* Quod vero hoc loco circulum, hoc Scriptura sacra per Ioann. in Apoca. cap. 14. falcem vocat. Ait enim: *Vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falce acutā.* Potestas enim diuini iudicij, quia undique stringit, circulus dicitur: & quia intra se omnia incidendo ample. Et tunc falcis appellatione signatur: in falce enim quidquid inciditur quaquaversum

Nullus pro alio intercedet quia nullus sibi sufficit.

Diuitiæ non valent pro tegere in illa die.

Chrysost.

Nullus fugere tunc patebit additus.

Psalm.

Grego.

Apoca.

Potestas iudicij quia omnia conplectitur circulus & quia nulli parcat falx dicitur.

versum

versum flectitur, intus cadit. Et quia potestas superni iudicii nullatenus evitatur, intra ipsam quippe sumus, quolibet fugere conemur, recte cum venturus iudex ostenditur falcem tenere perhibetur: Quia cum potenter ad omnia obuiat incidendo circumdat. Esse se intra iudicii falcem Propheta vidit, cum Psalm.

Psalm.

138. diceret. Si ascendero in caelum tu illic es, &c. Intra quandam falcem se vidit, cum ex nullo sibi loco patere fuge aditum posse cognovit, dicens

Psalm.

Psalm. 74. Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus: sub audis, patet via fugiendi. Atque mox ipsam supernæ potentie omnimodam comprehensionem subdens ait: Quoniam Deus iudex est. Ac si diceret: fugiendi via vndique deest: Quia ille indicat, qui vbiq̃ue est. Divina itaque iudicia sicut significantur falce, quia circumvallantia incidunt. Ita exprimentur circulo, quia vndique stringunt. Tanta ergo erit calamitas impiorum, ut desperantes dicant montibus, operite nos, & collibus cadite super nos. Ut habetur Osee, 10. Omnia enim in illo ultimo iudicio videbuntur impijs tristitia, terribilia, & metuenda. Et ut dicit Ambrosius.

Osee.

Ambrosius.

A dextris erunt peccata, à sinistris dæmonia, subitus horrens infernus, supra iudex iratus, foris mundus ardens, intus conscientia vrens. Quod amplificat elegantissime Bernardus, lib. de interiore homine, capit. 36. & ubi iustus vix

Bernardus.

saluabitur miser impius quid faciet?

SEPTIMA CONSIDERAT.

Quomodo punitur homo non solum in se, sed etiam in omnibus in quibus deliquit, & quomodo omnia timeat peccator, & quam derestabile sit peccatum.

Erunt signa in Sole, &c.

Ræter rationes superius in præcedentibus considerationibus propositas, quare tot tantaque signa futura sint in cælo & in terra, aliam solent assignare sancti Patres & verbi Dei concionatores, ut scilicet, puniatur homo non solum in se, sed etiam in omnibus in quibus deliquit. Est enim regula iuris & rationi satis conformis, ut per quæ quis peccavit, in his & puniatur. Quia ergo omnibus rebus abusus est homo ad peccandum, in omnibus puniatur necesse est. Quod Paulus ad Roman. 8. declaravit inquit: Vanitati enim creatura subiecta est non volens; sed propter eum qui subiecit eam in spe. Quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.

Roman.
Locus Pauli
exponitur.

Locus hic difficilis est, quem varie interpretantur Doctores. Gregor. 4. Moral. cap. 30. de electis solum intelligit, qui duro molestiæ vinculo ligantur, dum in hac vita terrenis rebus subiecti vivunt expectantes revelationem filiorum Dei, quando & Deo similes erunt. August.

Gregor.

Augusti.

Tom.
Orig. II.

gusti. lib. octuaginta triū quæstio-
num. q. 67. & ad Orosium, cap. 8. in-
telligit de homine, quem omnem
creaturam ab Apostolo dictum ar-
bitratur, eo quod nullum sit creatu-
ræ genus, quod non in homine pos-
sit agnosci. Nos ergo anima & cor-
pore afflictos in præsentī, quatenus
creaturæ sumus, dicit expectare re-
velationem filiorum Dei, hoc est,
revelationem nouæ creaturæ in no-
bis, quæ in præsentī varijs ærumnis
& miserijs quasi obtegitur, & reue-
labitur in resurrectione. Cum enim
apparuerit (vt dicit Ioā. 1. Cano. 3.)
Similes ei erimus. Origen. lib. 7. in
Epist. ad Rom. & Hom. 4. in Eze-
c. de vniuersis creaturis intelligendū
dicit. Et specialiter Hom. 4. in Eze-
chie. ex isto loco Pauli infert, vni-
uersas creaturas adducendas esse
cum homine in iudicium, dicens:
Et futurum est, vt in die iudicij non so-
lum homo, sed etiam vniuersa conditio
iudicetur. Omnis quippe creatura con-
gemiscit & condolet, est autem creatu-
rarum pars terra & calum, & cætera
queque, quæ sub cælo sunt, & quæ super
cælos, & liberabitur omnis creatura à
seruitute corruptionis in libertatem glo-
riæ filiorum Dei. Quis scit & de ter-
ra, an secundum naturam suam in
aliquo peccato teneatur obnoxia? Si
enim animal est, si rationalis est, si in-
digeat auditione sermonis prophetici di-
centis: Attende calum, & loquar: &
audiat terra verba oris mei. Latequē
prosequitur exponens & probans
quomodo vniuersæ creaturæ pec-
cato possint subiaccere, & in iudi-
cium adduci.

Sententia O-
rigenis re-
probatur.

Quæ verba (si accipiantur vt ip-
se Origenes sensisse videtur, quod

terra particeps sit rationis, & potēs
aliquod peccatum contrahere, si-
militer & aliæ creaturæ) falsa om-
nino sunt, & erronea hæc senten-
tia. Quoniam vbi non est libertas,
peccatum esse non potest: libertas
vero sine sensu esse nequit. Nec cō-
trarium conuincunt locutiones il-
læ, quibus terræ & cælo sensus &
loquela tribuitur: Quia figuratæ
sunt huiusmodi locutiones, vt in
scripturis frequenter contingit, &
nos statim dicemus. Intelligi ergo
debet omnes creaturas esse iudican-
das, quia omnes propter hominē,
cui subiectæ fuerunt, cuiq; infer-
uerunt, sunt detrimentum passu-
ræ, & quasi puniendæ: Sol & Luna
in lumine & splendore, &c. Simili-
ter Chrysost. Homil. 14. in Epist. ad Roma. de omni creatura decla-
rat prædictum locum, & dicit. Vt
autem oratio significantior fieret, &
mundum hunc vniuersum loquentem in-
ducit. Quod & Propheta facit, in-
ducentes tum flumines manibus plauden-
tes, tum colles saltantes, tum montes sub-
sultantes, non vt hæc animata esse pute-
mus, nequē vt illis cogitationem aliquā
attribuamus: sed vt bonorum amplitudi-
nem intelligamus, vt quæ, vel ea etiam
quæ sensu carent, pertingat. Hoc ipsum
& in rebus molestis per sepe faciunt in-
ducentes vitem lamentantem, templi la-
quearia eiulantia, vt & hinc rursus ma-
lorum grauitatem reputemus. Hæc itaq;
Apostolus imitatur hoc loco, veluti per-
sonam creaturam inducit, eamquē ait
suspirare, ac dolere. Non quod suspirium
aliquod à Cælo & terra ipse audierit:
Sed vt futurorum bonorum declaret im-
mensitatem, & desiderium quod habet
vt à malis præsentibus liberetur. Vti-

Quomodo
creaturæ om-
nes dicantur
adducendæ in
iudicium.

Chrysost.

tur

Vniuerseres
quandam co-
gnationē ha-
bent cum ho-
minum mori-
bus & illis
respondent.

Psalm.

Esa.
Esa.

Ephes.
Colossen.

tur itaq; Apostolus prosopopeia, hoc est, personæ fictione. Nec solū hoc in istis locutionibus significatur, sed etiam quædam synpathia & cognatio, quam cum homine habent res vniuersæ. Sicut enim propter hominem omnia cōdita sunt, ita suo modo pro conditione hominum & ipsa se habent. Terra sterilis, propter pietatem habitantium in ea, redditur fructifera: & terra fructifera, propter malitiam inhabitantium, vertitur in falsuginem, ut habetur Psalm. 106. & principio propter peccatum hominis terra maledictioni subiecta est, ut spinas & tribulos germinaret. Angeli similiter sicut gaudent super vno peccatore pœnitentiam agente: ita dolent pro his qui pœnitentiam negligunt. Dolent autem non in se, (quia doloris capaces non sunt) sed ad modum dolentium se habent. Et iste modus loquendi per metaphoram frequens est in Scriptura, Esa. 33. *Angeli pacis amare flebunt.* Et Esa. 63. promittuntur tempore Christi, *Celi noui, & terra noua*, id est ad modum nouorum se habentia. Et Christus dicitur ad Ephe. 1. & ad Colossen. 1. *Instaurator omnium quæ sunt in celo & in terra.* Hæc omnia congemiscere, parturire, & dolere, tribuuntur omni creaturæ, totius machinæ rerum: non quod illis proprie conueniant: sed quod propter arcanam quandam cognationem, quam cum homine habent, illius mala sentire dicuntur. Et ita se habere ac si sensu & ratione prædita essent. Et ita sensus verborū Pauli est. *Creatura omnis rationis expers, naturam habens corrupti-*

bilem, expectat reuelationem filiorum Dei, id est, mundi finem: quando demonstraturus est Deus, qui nam sint filij Dei, & qui filij satanæ. Desiderat tempus consummatæ beatitudinis, quia interim *vanitati subiaceret.* Vanitatis autem nomine hic non corruptionem (ut aliqui interpretantur) intelligit: sed frustrationem ab eo quod intendunt. Huic autem *Vanitati subiecta est creatura non volens, sed propter eum qui subiecit eam.* Relatiuum eum aliqui ad Christum referunt, qui sua potentia vel inuitam illā, corruptioni tenet obnoxia, in spe tamē exeundi. *Liberabitur enim a seruitute in libertatem gloria filiorum Dei, id est, propter libertatē gloriæ siue, quando filij Dei libertatem consequentur.*

Alij prædictū relatiuum ad hominem referunt primum, qui suo peccato non solum homines, sed & vniuersas creaturas infecit, & corruptioni subiecit nolentes, id est, inuitas & contra suam naturalem inclinationem. Quod a posteriori ostendit dicens: *Nam creatura ingemiscit.* Nō quod gemitum emittat, sed quod admodum gementis se habeat, dum reluctatur, & quasi nolens hominum voluntati inferuit. Ex defectibus quos faciunt id colligitur, ut testatur Ambros. prædictum locum exponens. Quia omnis creatura per quoridianum laborem ingemiscit & dolet, *usque modo. Usque modo*, tandiu significat, quādiu legitur. Ipsa enim elementa cū sollicitudine opera sua exhibent. Quia Sol & Luna non sine labore statuta sibi implent spatia, & spiritus animalium magno gemitu ar-

Creatura subiecta dicitur vanitati non volens, quia hominum vitiis inferuit, Ambro.

atur

Statutur ad exhibenda seruitia. Nam videmus illa gementia, cogi inuita ad laborem. Hæc ergo omnia expectant requiem, ut a seruii opere liberentur. Si autem hæc esset seruitus, quæ ad Deum proficeret promerendum, gauderet, non dolet. Videt enim quotidie opera sua interire. Quotidie enim oritur & occidit opus eius. Recte ergo dolet, cuius operatio non ad eternitatem pertinet, sed ad corruptionem. Quam ergo datur intelligi, satis de nostra salute sollicita sunt scientia ad liberationem suam proficere, si modo nos citius agnoscamus auctorem. Hæc itaque scientes, omni cura diligenterque dignos nos prebeamus, (alijs quoque ut exēplo limus) non nostra solum miseratione commotus, sed & eius causa, quæ diebus ac noctibus iniurias patiens ingemiscit. Solemus enim in alienis causis propensius vigilare. Vnde in eo quod dicitur *subiecta est non volens*, vim quamdam demonstrat. Quam creaturæ nostris vñibus & abusibus in seruitutes patiuntur. Quasi dicat. Diuitiæ nolentes detinentur, ut vanitatibus hominum inseruiant. Salus nolens vitijs tuis incumbit: tempus gemens in tuis voluptatibus consumitur, Sol, Luna, & stellæ, contra suam voluntatem te in tuis delicijs illuminant, & tuis operibus caducis corruptibilibus & mundanis opem tribuunt. Quod Ambros. eleganter prosequitur dicens: *Quid est ergo in quo vanitati subiecta est? nisi quia quæ generat caduca sunt? Operatur enim ut fructus faciat*

corruptibiles. Corruptio ipsa vanitas est. Omnia enim quæ nascuntur in mundo, infirma, caduca, & corruptibilia, ac per hoc vana sunt. Vana sunt enim quia statum suum tenere non possunt. Nam cuncta deformatæ per fluxum, semper in se redeunt confusa in naturam. Dicit de his & Salomon, Ecclesiastes, 1. Quia omnia hæc vanitas. Nec discordat David Psalm. 38. dicens: *Veruntamen vanitas omnis homo viuens. Manducare enim & bibere, & res mundi curare nonne vanitas est? Proficere tamen potest, si ex his corporalibus discant mysteria creatoris.* Id etiam Origen. lib. 7. in Epist. ad Roma. declarat dicens: *Sed ab his, si videtur exemplis etiam ad superiora conscende, & vide ipsius Solis & Luna, ac stellarum, celi, & totius mundi ministeria, quomodo subiecta sunt vanitati, corruptionique deseruiunt.* Ad vsus namque hominum alunt segetes, arbores fructus producant, herbamque camporum, atque eosdem in se reuertentes anni circulos volunt. Reparant enim quæ prætereunt, & præterire rursum quæ reparata sunt, sinunt. Ipsos quoque Angelos (si ad sententiam Pauli respicias quæ dicit: *Quia omnes ministriales sunt spiritus ad ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salaris,*) intelliges tale quid gerere, & huic rationi esse subiectos: crede etiam ipsos non volentes, sed propter eum qui subiecit eos in spe, malis inseruire. Sed liberabitur inquit Paulus, ab ista subiectione, & tunc sane liberabitur quando venerit dies Domini.

Nec solum liberabitur creatura ab hac seruitute & captiuitate in qua ab hominibus detinetur: sed & libera contra detentorem insurget, clamabit, & pugnabit. Sicut qui

Eccles.

Psalm.

Orig.

Creatura liberata à subiectione contra detentorem clamabit & insurget. similis.

Simile.

qui captiuus ab inimico suo detinetur, & molestat in iniuste, si eum liberari contingat, non solum de libertate gaudet: Sed & contra detentorem insurgit. Sic creatura omnis, (cum iniuste ab hominibus detineatur, & abusus suis in seruire cogatur,) gemit, & dolet libertatem sperans, liberataque non solum gaudebit: sed & contra hominem pugnabit, ut Sapiens testatur; Sapien. 5. & nos latius persecuti sumus consideratione sexta. Iustum enim est, ut omnia contra insensatum hominem insurgant, quibus in sue prauæ voluntatis complemētum abusus est. Quod satis aperte videre possumus in Cain, Genes. 4.

Sapien.

Genes.

Cui cum diceret Dñs. postquā fratrem suū interfecit. *Profugus & vagus eris super terrā: respōdit, Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar.*

Omnia timet peccator quia omnibus abusus est omnibus quæ vim intulit.

Omnis igitur qui inuenerit me occidet me? Cui dicere possem? quæ est ista cōsequentia? Quid times? Quis te interfecit? Nūquid pater tuus, & mater tua, qui soli sunt super terrā, occident te? Omnis, inquit, qui inuenerit me occidet me. Iuste timet omnia, qui authorem omnium contempsit, qui omnibus abusus est. Iuste timet omnium rerū arma, qui omnibus rebus vim intulit, omnesque creaturas vanitati subiecit, merito omniū manus timet. Vnde Grego. Hom. 35. in Euang. inquit: Quia ergo omnia consumanda sunt, ante consummationem omnia perturbantur: & qui in cunctis deliquimus, in cunctis ferimur, ut impleatur quod dicitur: Et pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. Omnia namque quæ ad usum vitæ accepimus, ad usum cō-

Grego.

uertimus culpæ. Vnde cuncta quæ ad usum prauitatis infleximus, ad usum nobis vententur ultionis. Trāquillitatem quippe humanæ pacis ad usum vertimus vanæ securitatis. Peregrinationem terræ pro habitatione diligimus patriæ. Salutem corporum redigimus in usum vitiorum. Vbertatis abundantiam non ad necessitatem carnis, sed ad peruersitatem in torsumus voluptatibus. Ipsa serena blandimenta æris ad amorē nobis seruire coëgimus terrenæ delectationis. Iure ergo restat, ut simul nos omnia feriāt, quæ simul omnia vitij nostris male subiecta seruiebant, ut quot prius in mundo incolumes habuimus gaudia, tot de ipso postmodum cogamur sentire tormenta, & in omnibus puniamur, in quibus deliquimus. Commotio ergo hæc cælorū, mutatio hæc Solis, Lunæ, & stellarū, quoddam supplicij genus est, quod in hominem redundat, ipsum quæ torquebit ad eō, ut præ timore & expectatione eorum quæ sibi contingēt, arescat. Sed statim hæc considerantibus occurrit questio: Cum enim Deus adeo sit misericors, adeo clemēs & benignus, quomodo Solē, Lunam, & stellas sui luminis priuatione: vniuersasque creaturas, (quæ nolentes hominis voluntati in seruiuerūt propter eum, id est, propter Deū, qui subiecit illas homini in spe puniat?) Dicereque poterunt considerantes, Quid Dominus peccauit Soli? Quid contra te commisit Luna? Quid iniquitatis astra admiserunt? In quo deliquit terras in quo defecit mare? Quod adeo ferere a te puniatur? Percant

Quam detestabile sit Deo peccatum ex eo patet quod ea quæ non peccauerunt propter illud patiuntur.

E homi-

homines qui peccauerūt, contra illos exime gladiū irę tuę. Cælū, Sol, Luna, astra, terra, mare, quid mali fecerunt? Hinc intelliges quā malū sit peccatum, quamq; Deo detestabile: cum in illius odiū non solum peccatorē puniat: sed & vniuersa, quę illi famulatum aliquem præstiterunt, & in aliquo inferuierūt, subuertat. Terrā, quia se illi calcabilē prębuit: Mare, quia non absorbit: Cælū, quia fulminibus non confodit: Solē, Lunam & astra, quia lumē suū peccantibus prębuerūt. (Adeò malū est peccatū.) Peccauit Adā, & nō solum ipse punitur: sed & terra maledicitur in opere eius: *Genes. 3.* Peccāt homines, & diluuiο generali non solū homines, sed & vniuersa animantia & plantę, & terra ipsa puniuntur. *Genes. 7.* Quia odit Dominus impium & impietatem. Mittit Deus Saulē cōtra Amalech. *1. Reg. 15.* & præcipit, vt & ipsum, & vniuersa quę eius sunt ab homine vsq; ad pecus destruat, vrbes subuertat, nec quidquā viuū, aut viri de derelinquat. Quia ille, suaq; populo Dei impedimento fuerūt, ne ad terram promissā procederet. Deuter. etiam 20. populo suo præcipiebat Deus, vt gentiū oppida debellantes nihil relinquerent, omnia vsq; ad lapides subuerterent, & destruerent: nec quidquam eorū remaneret, quę peccatoribus & idolatris ad suos vsus inferuierunt. Ita Deus in proposito, Solē, Lunam, & stellas, & vniuersas creaturas, adeò acerbè punit, nō quia ipse peccauerūt, sed quia peccantibus inferuierūt. Sicut cum quis crimē committit contra maiestatem regiam,

nō solū ipse punitur, sed & filij eius infames efficiuntur, bona publicantur, domus solo equatur saleq; seminatur: cum tamē nec filij, nec bona, nec domus peccato consenserint. Neq; id cōtra iustitiā est, quia criminis grauitas, quod maiestatem regis lēdit, id exposcit. Sic cum homo contra Deum adeò impudenter insurrexerit, non solū ipse punitur: sed & bona eius, ministri, Sol, Luna, & domus in qua habitauit, scilicet, totus mundus. Vt hinc, sicut dicebamus, grauitas peccati intelligatur, quę non solū Deum contra hęc quę dicta sunt, irasci faciat: sed & contra proprium filium suū, qui peccatum non fecit, neq; in ore eius dolus inuentus est. Quē adeò grauiter percussit, vt *Esai. cap. 53.* dicat: *Vidimus eum despectum, & percussum à Deo: vnde nec reputauimus eū.* Timeant ergo homines Dei iram. Qui enim terrę, Cælo, Soli, Lunę propter hominis peccatū nō pepercit: qui proprio filio suo non ignouit propter alienū peccatum, quid faciet contra ipsum peccantē: quādo venerit dies eius, & misericordię non erit locus?

OCTAVA CONSIDERAT.
De magnitudine & terribilitate irę iudicis adueniētis, (cuius conspectum etiā insensibilia sustinere non poterunt) agit, quę & eo grauior erit, quo amplius detinetur.

Erunt signa in Sole, &c.

X his signis, & vniuersarum rerum tam sensibilibium, quā insensibilium tur-

Genes.

Genes.

Reg.

Deute.

Simile.

Esai.

Psalm.

turbatione, quam Euangelista describit, aperte colligitur magnitudo & terribilitas iræ aduenientis iudicis: Ante cuius faciem, vt habetur Psalm. 17. *Commota est & contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt: quoniam iratus est eis. Ascendit fumus in ira eius & ignis à facie eius exarsit, carbonēs succensi sunt ab eo.* Vbi magnitudo iræ Dei venientis ad iudicium describitur. Quæ ad id magna est, vt fumus in ira eius ascendat, sicut solet in fornace, & a facie eius ignis exardescat ad id magnus, vt carbonēs valeat succendere. Vnde non solū rationales creaturæ timebunt, & contremiscent: (homines enim arescent, & virtutes cælorum commouebuntur:) sed & insensibiles creaturæ tremunt irati Domini vultum ferre nō valentes. Commouebitur terra, & contremiscet: & fundamenta montium conturbabuntur. Et rationem reddens huius tantæurbationis, dicit: *Quoniam iratus est*, scilicet, Deus *eis*. Relatiuū hoc *eis* non refert terram nec montes contra quæ Deus irasci dicatur: quia illa non peccauerunt, sed homines, vt vniuersi expositores declarant. Propter iram itaque quam in homines Deus habet, creaturæ insensibiles, (licet contra Deum non peccauerint, nec eius voluntati in aliquo contrarię fuerint) turbantur, & commouentur. Sicut & apud homines contingit. Cū paterfamilias contra seruum nimis irascitur, vniuersa domus turbatur, & timet: vxor fugit, filij se abscondūt, alij ministri tremunt. Quod si interrogēs vxorem, filios, aut ministros, quare

timentant nunquid in aliquo peccauerint? respondebunt: Minime. Quod si in istis. Quare tremitis & fugitis? Dicent. Quia iratus est paterfamilias. Et licet nos conscientia non accuset, iræ magnitudo terret. Ita & vniuersæ creaturæ, licet a Dei voluntate non defecerint, videntes Deum ad eum iratum contra homines timent, & commouetur propter iræ magnitudinem. Quæ quasi detenta toto tempore præsentis vitæ obstante misericordia fuerat, & nunc magno impetu erumpit. Tantoquæ maiori & fortiori vi, quanto magis detinebatur. Sicut enim dicebamus ex Grego. & Augusto. Ira Dei arcui comparatur: quia quanto chorda magis retro tenditur, & quanto sagitta magis retrahitur, tanto fortius & maiori cum impetu mittitur. Ita quanto diuina ira magis detinetur, ne in vindictâ procedat, tanto fortius emittitur, & grauius percutit: & detenta in se ipsa crescit, vires sumit, & quasi fortior redditur, vt grauius & crudelius puniat. Vnde Plutarchus dicebat, quod licet ira Dei ad supplicium lento procedat gradu, tamen tarditatē supplicij grauitate compensat. Quod & Paulus ad Rom. ii. declarauit dicens: *An ignoras, quod misericordia Dei ad poenitentiam te adducit? tu vero secundum duritiam tuam, & impenitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die iræ.* Magnitudinem iræ, & eius imperum, & fortitudinem, qua in malos procedet, nomine thesauri explicat. Quasi enim repressa ira & detenta, magno impetu procedet: ita vt omnia subuertat. Sicut aqua fluminis, cum forte ali-

Gregor.
August.
Ira Dei detē
ta crescit, &
eo amplius
quo magis
detinetur.

Plutar.

Roman.

simile,

E 2 quo

Simile.

quo obstaculo detinetur, in se vires colligit, & multiplicatur: sublato vero impedimento ad eò fortiter irrumpit, ut sata, arbores, domus, & omnia occurrentia subuertat: eo què fortius & maiori cum impetu decurrit, quo diu magis què detenta fuit. Non aliter ira Dei (quà Deus longo tempore continuit,) irruet ad eò fortiter, ut vniuersa subuertat, suo què impetu secum ferre videatur cælum, Solem, Lunam, stellas, terrā, mare, & vniuersas creaturas. Huius magnitudinem exponit Naum, cap. 1. dicens: *Deus amulator, & ulciscens Dominus, ulciscens Dominus & habens furorē: ulciscens Dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis. Dominus in tempestate & turbine viæ eius, & nebulae pulvis pedum eius. Increpans mare & exiccans illud, & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basam & Carmelus, & flos Libani elanguit. Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt. Et contremuit terra à facie eius: & orbis, & omnes habitantes in eo. Ante faciem indignationis eius quis stabit? & quis resistet in ira furoris eius? Indignatio eius effusa est ut ignis, & petrae dissolutæ sunt ab eo. Quanto enim Deus antea magis misericors fuit, tanto crudelior in iudicio erit. Patientia namq; sæpius læsa, sit nō solum ira, sed furor. Ideo à Naum igni effuso comparatur. Quia sicut ignis in agendo fortissimus est inter omnia elemēta, omnia domat, & nihil est quod illi valeat resistere: Ita ira Dei ad eò fortis erit, ut omnia destruat, nihilq; illi resistere possit. Ideoq; dies iudicij dies iræ vocatur.*

Differentiam què versatur inter iram Dei & flagella eius in hac vita & in extremo iudicio, exponit eleganter Hierem. cap. 1. duplici illa visione quā vidit. Primo enim interrogāte Domino: *Quid tu vides?* Dixit: *Virgam vigilantē ego video.* Cum què secūdo interrogaretur. *Quid tu vides?* Dixit. *Ollam succensam ego video.* Prius virgā vigilantem ponit, deinde ollā succensam: ut doceat. Quod qui noluit in hac vita videre virgam vigilantē, & tēporali Dei castigatione, vel volūtaria, corrigi, incidet in extremo iudicio in ollā succensam. Irā præsētis vitæ virgæ comparatur: ira vero futuræ ollæ succensæ. Quæ ergo differentia est inter virgā & ignem, hæc est inter iram primi & secundi Domini aduentus. Quod eleganter aduertit Hiero. in illud caput Hieremiæ dicens: *Quibusdam gradibus peccantibus tormenta tribuuntur, ut paulatim veniant ad salutem. Qui noluerint percutiente virga emēdari, mittentur in ollā aeneam atque succensam: de qua plenius habetur Ezech. cap. 24. Vnde illud sciendū, quia sic venit iste Sanctus sanctorū, ut primus aduentus eius cunctis cum recipientibus, (& ob hoc filijs Dei factis,) paterna sit virga correctionis: secūdus autē aduentus eius impijs & incredulis futurus sit iudicium dānationis. Rupertus lib. 1. in Hierem. cap. 5. Proposita duplici hac Hieremiæ visione, & quid ad literā significet respectu Israël, explicato, altius ascendens ait: *Verum multo præcellius, multo negotiosius, hic excelsus Dominus Sanctus sanctorum Christus virgam vigilantem nobis creditibus vidit, & ollā succensam à facie**

Hierem.
Differentia
flagellorum
Dei dum vi-
uimus & in
extremo iudi-
cio declara-
tur.

Hiero.

Ezechie.

Rupertus.

Naum.

Patientia se-
pius læsa fu-
ror efficitur

Aqui-

Aquilonis impijs & contemptoribus vidit. Vidit, inquam, nobis virgam vigilantem, id est, futuri iudicij & poenarum inferni timorem. Quo ad poenitentiam corripuens, nos excitat, misericordiam suam non amouens a nobis. Impijs vidit ollam succensam, id est, tormentorum vim ineuitabiliter apprehendentem. Virgam igitur vigilantem. concludit Rupertus, pijs atque fidelibus vidit excelsus Dominus. Vigilantem, id est, accelerantem, & ad omne opus bonum excitantem. Porro ollam succensam vidit, cum dicit: Omnis arbor que non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Matth. 3. & Matth. 25. Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & Angeli eius. Vnde qui noluit amplecti manus filij Dei in cruce expansas tota die, incidet in manus Dei viuentis. De quibus ad Hebræ. 10. dicit Paulus: Terribile est incidere in manus Dei viuentis. Quod ipse Dominus apud Ezech. cap. 7. testatus est dicens: Finis venit, venit finis, euigilauit aduersum te: ecce venit. Immittam furorem meum in te, & iudicabo te iuxta vias tuas, & ponam contra te omnes abominationes tuas. Et non parcat oculus meus super te, & non miserebor: sed vias tuas ponam super te, & scies, quia ego Dominus percutiens. Ecce ollam, feruentem contra eos, qui virgam vigilantem & Dominum misericordem contempserunt.

Huius diei singularem calamitatem, & Dei maximam iram describit Sophon. cap. 1. satis prolixè inquit: Et erit in die hostie Domini: visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes, qui induti sunt veste peregrina: & visitabo super omnem,

qui arroganter ingreditur super limen in die illa, qui complent domum Domini Dei sui iniquitate & dolo. Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium, & ululatus à secunda, & contritio magna à collibus. Ululate habitatores pila, conticuit omnis populus Chanaan: disperierunt omnes inuoluti argento. Et erit in tempore illo: scrutabor Hierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fecibus suis. Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est, & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbinis, dies tube & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra: Quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. Verba vniuersa hæc à Sophonia proposita, Domini sunt loquentis ad populum suum. Vnde principio aduertendum est, quod illud genituum Domini, cum dicitur: Et erit in die hostie Domini, ponitur loco pro nominis meæ. Solent enim apud Prophetas nomina pro pronominibus poni iuxta consuetudinem Hebræam: ut annotauit August. in illud Psalm. 67. Rex Virutum dilectus, &c. Sic Genes. 7. dicitur, quod de animalibus duo & duo ingressa sunt in arcam, sicut preceperat Dominus Noe, id est, ei. Et Deutero. 9.

Nomina pro pronominibus ponuntur.

August. Psalm. Genes.

Matth.

Hebræ.

Ezech.

Ira & misericordia diei extreme describitur à Sophonia.

Sopho.

Deut.

Dedit mihi Dominus duas tabulas scriptas digito Dei: pro digito suo. Ita dies hostiæ Domini dicitur pro die hostiæ meæ. Loquiturq; de die extrema & ultimo iudicio, quæ specialiter dicitur dies Domini, & dies hostiæ illius. Quia in illa glorificandus est, & de hostibus suis vindicta sumet. Et *visitabo*, inquit, *super principes*, &c. vniuersalitas iudicij declaratur. Omnes comparebunt, reges, principes, & potentes: nec erit aliquis qui non iudicetur. Nec id solum ostenditur, sed & iudicij æqualitas sine respectu & acceptio ne personarum. Non enim Domini iudicium erit sicut & hominum, apud quos pauperes iudicantur, reges & potentes non comparent: Deus autem reges, principes, & filios regū iudicaturus dicitur. Nec solū eos, sed & illos qui *induti sunt veste peregrina*. Quæ verba plus denotant, quam significare videantur. Neque enim tam magnum crimen est peregrina vestis (siue peregrinū pro curioso accipiat, siue pro extraneo & alterius nationis habitu) vt pro hoc specialiter in iudicium adducendi dicantur homines. Quare speciale aliquid inuere videtur, illudquē est. Quod curiositas vestium & peregrinus ornatus solet secum mores peregrinos, & illarū nationum quibus proprius est, inducere: hominesquē similibus vitijs inquinare, ac nationes illæ habent. Vnde Hieron. exponit: *Super omnes qui induti sunt &c.* Hoc est. *Qui pro Dei cultu venerati sunt idola, cum veste enim gentium & earum vitia irrepserunt.* Tales erāt qui. i. Macha. i. notantur. *In diebus illis exie-*

Non erit acceptio personarum in iudicio.

Habitus extraneus solet & mores extraneos secū ferre.

Hieron.

Mach.

runt ex Israel filij iniqui, & suaserunt multis dicentes: *Eamus & disponamus testamentum cum gentibus.* Et fecerūt gymnasium in Hierosolymis secundum leges nationum, & fecerunt sibi praputia, & recesserunt à testamento sancto. Id maxime apud nos vsitatum videmus. Qui sicut relicto patrio habitu & antiqua propria veste omnium nationum vanitates & cultus imitari conamur, ita & omnium nationum vitijs abundamus. Nec solum religio contemnitur, sed & respublica pereclitatur, & vniuersæ substantiæ vanitatibus & curiositatibus exhaustæ & consumptæ sunt. Et *visitabo super omnem qui arroganter ingreditur*. Notat falsos Christianos, & eos qui de sua iustitia præsumentes cum faustu & supercilio sanctuarij limen, & templi gradus, sicut Phariseus, ascendunt, ingredientes arroganter, & iustitias suas iactantes. Qui aliorum facta & vitia iudicant, ipsosque condemnant, quasi ipsi homines nō sint, nec viuāt sicut cæteri homines. Hos se iudicaturū Dominus testatur. Aliiter etiam Hieronym. locum istum interpretatur inquit. *Porro quia in eo vbi nos interpretati sumus. Qui arroganter ingrediuntur super limen, potest intelligi secundum Hebraicum: Qui transiliunt limen & hoc hystorice sentiendum est. Visitabo super eos, qui iuxta Regnorū. i. lib. cap. 5. non calcant limen idolorum superstitionibus seruientes.* Sic enim habetur Caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes, qui ingrediuntur templum eius, super limen Dagon in axoto vsq; in hodiernum

Hieron.

Reg.

hodiernum diem. Et tamen cum religionis causa limen transiliant, munera offerunt per dolum & rapinam parata. Reprehendit ergo idolorum cultores, & falsorum deorum. Conticuit omnis populus Chanaan. Per irrisiōem verba ista & per increpationem dicuntur: dum filij Israël & falsi Christiani populus Chanaan dicuntur. Ac si dicat. Non est hic populus ex semine Abraham & Iacob, nec filij sunt Christi: sed ex semine Chanaanorum & diaboli, quorum mores & impietatem imitatur. Confectum enim est in scriptura, nomina eorū hominibus tribuere, quorum mores imitantur. De quo alias dicemus. Dicitur autem conticere, quia conuictus & confusus tacebit iniquus, vidensque se iuste puniri non habebit quod valeat respondere. Magnā emphasim habet verbum, conticuit, magisque denotat quam si diceret, periit, condemnatus est, excisus est. Quia conticuit triste quoddam & horrendum silentium denotat. Quod vel misericordiam vel admirationem maximā excitat. Quod Vergi. de Troia. 2. *Aeneadu. dixit: Horror ubique animos, simulque ipsa silentia terrent.* Silentium hoc insinuat Euangelista cum dicit: Quod *arescēt homines praetimore*, non valentes verba exprimere, nec habentes quid respondeant. Sicut contigit illi qui sine veste nuptiali repertus est, qui reprehendēte Domino obmutuit, non habens quid responderet. Et scrutabor Hierusalem in lucernis. Districtio iudicij & examinis magnitudo declaratur sumpta similitudine ab his, qui sedulo & anxie aliquid quaerunt.

Qui non solum curam & diligentiam adhibent: sed & lucernas accendunt ut curiosius perquirant. Vnde Bernard. Serm. 55. in Canti. ait: *Verum tu qui aduentum desideras Saluatoris, time scrutinium iudicis. Time eum, qui per Prophetā dicit: Et erit in die illa, & ego scrutabor Hierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil in scrutatum relinquet, oculus eius scrutabitur renes & corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur ei.* De quo copiosius alio loco agemus. Et super viros defixos in fecibus suis, id est, super peccatores. Peccata enim recte feces dicuntur propter foeditatem & horrorem, & quia amara sunt. Vnde Psalm. 9. dicitur de peccatis: *Quoniam tu laborem & dolorem cōsideras.* Et Hierem. 2. *Vide quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem eius apud te. Iuxta est dies Domini magnus, &c.* Propter propteritatem & certitudinem diei istius declarat bis repetendo eādem dictionem. Quod & Saluator in hoc Euangelio asseruit. *Non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant.* Dicitur autem dies magnus, non quantitate, nec quia multum durabit: sed quia magna, tremenda, & mirabilia in eo fient, vel quia respectu malorum magnus apparebit. Vox diei Domini amara & terribilis, de qua Psalm. 28. dicitur. *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros, &c.* Meritoque amara dicitur, cuius vel sola memoria terribilis est. Eccles. 41. *O mors, quam amara est memoria tua homini habenti pacem in delictis suis. Tribulabitur ibi fortis.* Cum etiam qui iusti sunt (ut dicit

Bernard.

Psalm.

Hierem.

Dies ille magnus quomodo dicatur.

Psalm.

Eccles.

Obmutescant peccatores in iudicio cōfusi.

Vergil.

Matth.

Districtio iudicij & examinis magnitudo atque curiositas.

Hieron.

Ecclesi.

Hieron.) seruentur quidem, sed tamē saepe quasi per ignē. *Non enim est in hominis potestate prohibere spiritum, ut habetur Ecclesiastes, 8. Nec habet potestatem in die mortis, nec finitur quiescere ingruente bello.* Tribulabitur ergo fortis, quia arescēt homines prae timore & expectatione. In quo magnitudo tribulationis declaratur, quā etiam fortes inuadet. *Dies ira dies illa, &c.* geminatio hāc & crebra repetitio nominum idem significantium ostendit magnitudinem futurā calamitatis, miseriae, & angustiae. Amplificatio est, quā, ut dicit Quintilia. lib. 8. institutio. Oratoriarum, cap. 4. fit per congeriem verborum & sententiarum idem significantium. In qua singula verba precedentibus aliquid addere videntur, ut quisquē poterit considerare. Dicitur prae terea, *dies tubae & clangoris: Quia mittet Angelos suos cum tuba, ut habetur Matth. 24.* Quā ad bellum excitat, ut omnium animi commoueantur. Sicut enim dicit Seneca: *Peior est bello timor ipse belli.* Dicitur *dies tubae & clangoris super ciuitates munitas & angulos excelsos, id est, super fortes & potentes & qui sibi securi esse videbantur.* Quid autem per ciuitates & Angulos significetur specialius declarat Gregori. 3. part. Curā pastoral. admoni. 12. *Et tribulabo homines, &c.* De hoc alia consideratione agemus. *Sed & argentum eorū, &c.* declarat nullū esse subsidium, nullūq; auxilium, nec a diuitijs nec ab amicis, ut consideratione praecedenti diximus. Magna ergo erit tribulatio diei illius, & que nullatenus valeat cum tribulationibus hu-

ius vitæ comparari. Quod David Psalm. 76. expressit dicens: *Etenim sagittae tuae transeunt, vox tonitru tui in rota.* Sagittae Dei dicuntur plagae huius vitæ, quā temporales sunt, & transitoriae dicuntur. Sed vox tonitru Dei, quā in die iudicij sonat, (qui dies tubae & clangoris ideo dicitur,) in rota est. Id est, exitum nō habet, nec vnquam terminabitur: sed sicut rota semper super impios voluetur. Et ut habetur Psalm. 48. *Laborabunt in aeternum, & viuent adhuc in finem.*

Psalm.

Plagarū huius vitæ & futurae differentia.

Psalm.

NONA CONSIDERAT.

Qualis quantaq; sit futura hominum turbatio, qualis timor adueniente vltimo iudicij die, in quo nullus pro alio deprecabitur.

Arescētibus hominibus, &c.

VANTA sit futura hominum turbatio, quātus metus in illa die, quando Dominus iudicaturus adueniet, satis ex his quā precedentibus considerationibus diximus colligi potest: apertiusquē deducitur ex eo, quod Euāgelista testatur. Quod arescent & siccabuntur homines, & veluti mortui erunt prae timore & expectatione. Ita ut nec de se, nec de rebus suis curēt: sed attoniti huc atque illuc vagentur. Quod Sophoni. cap. 1. declarauit dicens: *Et tribulabo homines, & ambulabunt ut caci; quia Domino peccauerūt.* Quem locū exponens Hieron. dicit: *In consumptione autē vel mūdi vel vniuscuiusq; tribula-*

Sophoni.

Hieron.

Quinti.

Matth.

Seneca.

Gregor.

tribulabuntur omnes homines: qui homines permanserunt, & mortui sunt quasi homines. Etenim qui Dij sunt per participationem gratiæ, qui quæ su pra homines sunt, quia non humana quærunt, sed diuina, non tribulabuntur in morte vel iudicio: sed spe proximorum bonorum erigentur, & consolabuntur. Sicut discipulis suis Christus in hoc Euangelio dixit: Cum videritis hæc fieri, leuate capita vestra. Ecce enim appropinquat redemptio vestra. Homines itaque vocat eos, qui terrena sapiunt, & terrena quærunt. Quos dicit ambulaturos vt cæcos præ nimia anxietate, ne scientes quo fugiant, aut quo se vertant, & ex vno periculo in aliud grauius incidentes. Sicut contingere solet cæcis, dum fugere procurant. Hæcque patientur, quia Domino peccauerunt. Ambulabunt vt cæci non solum quantum ad corporalem motum, sed etiam vt dicit Hieronymus. quia lumen perdidere virtutum, & locum poenitentiae non habebunt, nec inuenient. Sicut contigit fatuis virginibus, Matt. 25. Quæ audientes clamorem & quod sponsus adueniret, turbatae surrexerunt, oleum quærētes, dumquæ irent emere, venit spūs, & clausa est ianua, nec poenitentiae locum inuenerunt. Et hoc maxime Propheta isto loco significare voluit, vt mihi videtur. Cæci enim cum pericula imminēt, tentant effugere, & hac atquæ illac errantes discurrunt, nec domum aut tutum locum inuenire quæunt: quia cæci sunt. Ita multis peccatoribus contingit, omnibusquæ, quos in peccatis vltimus dies inuenierit, eueniet. Qui mortis angustiis oppressi,

turbationem omnium rerum vidētes, & venturam iram formidātes, tentabunt effugere, & poenitentiam quærēt: Sed ianuā non inuenient, qua ingrediantur: Quia cæci sunt. Sicut cōtigit viris Sodomitis, qui errantes circa domum Loth, ianuā inuenire non potuerunt præ cecitate. Sic enim habetur Genes. 19. Genes.

Et eos qui foris erant, percusserunt cecitate à minimo usquæ ad maximum, ita vt ostium inuenire non possent. Vbi nota, quod non dicit eos qui foris erant, ostium Loth non inuenisse; (Quia bonum illis erat non inuenire ianuam domus, quam nefario scelere cōtaminare cogitabāt:) sed absolute dicit, quod non poterant inuenire ostium domus, vnusquisquæ suæ: ita vt percussi cecitate in domum propriam reuerti non possent. Et quod iste sit proprius loci sensus & literalis colligitur ex alio loco Sapient. 19. vbi factum hoc referens dicit: Percussi sunt autem cæci. Sicut illi in foribus iusti, cum subitaneis cooperti essent tenebris, vnusquisquæ transitum ostij sui quærebat.

Sodomitis ita cecitate percussi vt proprias domus inuenire non potuerint.

Peccatores (& si per fidē membra sint Christi, & in Ecclesia maneāt,) nihilominus extra esse dicuntur: Quia charitate & gratia carēt. Vnde Christus, Ioann. 15. dicit: Quod qui non fert fructum in eo mittetur foras, sicut palmes & arseet. Et peccatores, Esai. 9. dicuntur sedere in tenebris & umbra mortis: Deus autē lux est & vita. Ergo foris sunt. Iniquitates enim eorum diuidunt inter ipsos & Deum, vt dicit Esai. cap. 59. Ianua autem, qua ad vitam post baptismū intratur, poenitentia est, sine qua nulli salus contingit: Vt Actuu. 2.

Ioann.

Esai.

Esai.

Hieron.

Sera poenitentia periculosa.

Matt.

Actuum.

Hebræ.

Pœnitentia
fundamentū
salutis.

dicit Petrus: *Nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis.* Ideo Paulus ad Hebræ. 6. Pœnitentiam fundamentum vocat, non absolute, sed ab operibus mortuis; id est, post opera mortua & peccata. Fides enim absolute & simpliciter fundamentum est vitæ Christianæ, sine qua impossibile est placere Deo: Peccantibus autem post baptismum aliud relinquitur fundamentum, alia ianuā, scilicet, pœnitentia. Quæ a sanctis Patribus tabula secunda post naufragium dicitur. Hanc multi peccatorum hic non inueniunt, quia cæci sunt: & dum quærunt, offendunt in aliena pecunia restituenda, & non inducunt animum, ut restituant: offendunt in inimicijs, quas durissimum est deponere: occurrunt delectationes & voluptates, quas relinquere sibi videtur impossibile. Ideo in peccatis suis manent, & ianuam non inueniunt. Omnibusq; peccatoribus in ultimo iudicio id continget: Qui non toto animo nec ex corde pœnitentiam quærit. Quare saluberrimum est illud Hierem. consilium, cap. 13. *Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, & ante quam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, & ponet eam in umbrā mortis & in caliginem.* Ambulabunt ergo peccatores ut cæci, & præ timore turbati. Cumq; viderint nullum illis esse refugium, & quod vniuersæ creaturæ eos à se pellunt, turbati arescent præ timore, ac dicent montibus cadite super nos, & collibus operite nos: ut habetur Lucæ. 23. *Qui locus desumptus est ex Osee, cap. 10. & licet ad literam illo loco*

Hierem.

Lucæ.
Osee.

loquatur Euangelista de subuersione ciuitatis Hierusalem, quæ a Romanis facta est, & de miserijs, calamitatibus, & angustijs, quæ tunc hominibus contigerunt: etiam intelligi potest de afflictione & miseria, quæ erit in hominibus in die ultimi iudicii. De qua Ioel, cap. 2. ait: *Conturbentur omnes habitatores terræ, quia veniet dies Domini: quia prope est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum?* Et Psalm. 49. *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida.* Quod late proficitur Grego. 17. Moral. cap. 21. *Estq; ad hoc elegans locus Esaiæ, cap. 2. Et introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ, à facie fortitudinis Domini, vel furoris Domini, ut transtulerunt Septuaginta: & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. In die illa proijcet homo idola argenti sui, & simulacra auri sui, quæ fecerat sibi, ut adoraret talpas, & vespertiliones: & ingredietur scissuras petrarum, & in cavernas saxorum, à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est ipse.*

Ioel.

Psalm.

Grego.

Esai.

Iste locus, licet communiter de euerfione Hierusalē declaretur, potest & ad vltimum iudiciū referri iuxta ea quæ principio huius Euangelij diximus. Tamen de extremo iudicio specialiter & ad literam dicta hæc intelligit Tertul. aduersus Martion. lib. 4. & 5. & probat argumento validissimo. Quia Paulus.

Tertulia.

Thessa.

2. ad Thessalon. 1. citat verba hæc secundum translationem Septuaginta, & interpretatur de ultimo iudicio. In eo ergo quod dicit: *Et introibunt in speluncas, & postea repetit, ingreditur scissuras petrarum, &c.* Magnitudo timoris, quem homines concipient, ostenditur. Pre timore enim ingredientur speluncas, & cauernas, & se intra montium viscera abscondere curabunt. In eo autem quod dicit: *Et projiciet homo idola argenti & auri sui, &c.* Magnitudourbationis declaratur. Aded enim turbati erunt, ut cuncta (quæ antea diligebant, & adorabant, ac veluti Idola habebant) à se projiciant, nihil de illis curent, de sua solum salute solliciti.

Ex quo infert tanquam conclusionem. *Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus, &c.* Quod de Christo, Gregor. 31. Moral. cap. 12. & alij multi interpretantur. *Quiescite ergo, dicit, ab homine, id est, Christo offendendo & irritando vestris criminibus.* Cuius spiritus in naribus eius est, id est, cuius indignatio & ira in naribus eius est, id est, accensa est. Est enim phrasim Hebræorū ad indignationē & iram significandā dicere, spiritū in naribus esse. Et reddit rationē, *Quia excelsus reputatus est ipse; id est, Christus, qui modo vobis humilis & despectus apparet, in die illa excelsus reputabitur.* Veniet enim in nubibus cæli cum potestate & maiestate magna. Sensus igitur horū verborum est. Ne vos humanitas & benignitas eius (qua inter nos apparere dignatus est in similitudinē hominum factus) securos reddat: ne eius clementia, qua peccatores

recipit, desides faciat. Quia spiritus eius in naribus eius, id est, non solum indignari & irasci scit: sed & iam ira eius & indignatio accensa est. Et quod Hispanice dicimus, (quo optime phrasim hæc explicatur) *se le ha subido el humo a las narizes.* Adeoque indignatio eius efferebuit, ut ignem spirare videatur. Quod Esai. cap. 42. declarauit dicens: *Dominus sicut vir fortis egredietur, sicut vir praeliator suscitabit zelum, & vociferabitur & clamabit, super inimicos suos confortabitur.* Statimque inducit Dominum dicentem. *Tacui, semper filii, patiens fui, sicut parturiēs loquar. Dissipabo & absorbebo simul, desertos faciam montes & colles, & omne germen eorum exsiccabo.* Quod Septuaginta apertius transtulerunt dicentes: *Tacui à seculo: nunquid & semper tacebo, & sustinebo?* Sicut pariens patienter egi. *Excludā & arefaciā, &c.*

Quem locum de ultimo iudicio ad literam interpretantur Cyprian. Serm. 3. de bono patientiæ, & Tertul. lib. de pudicitia. & August. Tracta. 33. in Ioann. & Psalm. 82. in illa verba: *Ne taceas, neque compescaris Deus: ubi dicit. Quia primo tacuit ut indicaretur, quando sicut agnus coram tōdente se fuit sine voce, sic non aperuit os suum, & suam compescuit potestatem. Quam ut se compescere ostenderet, ad illam eius vocem qua dixit Ioann. 18. Ego sum: Hi qui cum apprehendendum querebant, redierunt retrō, & ceciderunt. Quando ergo teneretur, atque pareretur, nisi se ipse cohiberet, atque compesceret, & quodammodo mitigaret. Nam & sic quidam interpretati sunt quod hic positum est, neque compescaris Deus: ut dicerent, neque mitescas Deus: ipse*

Esai.

Deus qui modo tacet & vociferatur & clamabit, super inimicos suos confortabitur. Statimque inducit Dominum dicentem. Tacui, semper filii, patiens fui, sicut parturiēs loquar.

Grego.

Ira Dei iam accensa est contra peccatores.

Cyprian. Tertullia. August. Psalm.

Ioann.

alibi

alibi dicit, tacui, nūquid semper tacebo? Cui dicitur hic, ne taceas: De illo alibi dicitur, Deus manifestus veniet, Deus non ster & non filebit. Cui dicitur hic, ne taceas: tacuit enim ut indicaretur, quando venit occultus: non autem tacebit, ut indicet, quando veniet manifestus. Et Grego. 9. Moral. cap. 12. Similiter de ultimo iudicio exponens dicit. Ille quippe vite causas examinat, qui has per alienum testimonium non explorat: quia qui districtus quandoque ostenditur illator poena, ipse diu tacitus extitit testis culpa. Hinc enim per Hierem. cap. 29. dicitur: Ego sum iudex & testis. Hinc rursus ait: Tacui semper filii, pariens fui, sicut parturiens loquar. Parturiens namque cum dolore eiscit, quod diu in abditis cū pondere portauit. Post longum ergo silentium, sicut parturiens, Dominus loquitur: Quia quod apud se nunc tacitus tollerāt, in ultione quandoque iudicii quasi cum dolore manifestat. Unde & Ioann. 8. ipse Dominus Phariseis dicit: *Malitia habeo de vobis dicere, & iudicare.* Ac si dicat: Ne putetis, eo quod modo taceam, & dissimulem, quod nō sim contra vos aliquando processurus, & iudicaturus. Veniet enim tēpus cum vniuersorum opera, & vestra iudicaturus sum. Est ergo huius diei terror inexplicabilis, in quo veniet iudex terribilis & inexorabilis, quod Chrysost. Homi. 22. ad populum Antiochenum pulchre ostendit dicens: *Vide nō indutū veste nuptiali ex sponsali domo expulsus, & neminem pro illo intercedentē. Vide talē rē habentem creditum, & non negotiatū, & quomodo pro illo intercedit nemo, respice mihi quinque virgines exclusas,*

& equales pro ipsis non deprecatas. De quo plura dicta sunt in alijs considerationibus.

DECIMA CONSIDERAT.

Dediuersitate quę erit in die iudicii inter bonos & malos, istis arefcentibus præ timore, & expectatione: illis exultantibus præ gaudio, & redemptionis suę spe: & quod diuersitatem hanc conscientiarum diuersitas causet.

Arefcētibus hominibus, &c.
CONSIDERA verba ista, & confer cum immediate sequentibus, his autē fieri incipientibus, respicite & leuare capita vestra: &c. Et videbis diuersitatem, quę futura est in die illa extremi iudicii inter bonos & malos, illis gaudentibus & exultantibus, quoniam appropinquat eorum redemptio: istis præ timore & expectatione, quę superuenient vniuerso orbi, arefcentibus. Dies enim ultimi iudicii iustis erit valde delectabilis: impijs autem & peccatoribus valde terribilis. Quam diuersitatem non causabit diuersitas iudicis: sed diuersitas conscientiarum iusti, & peccatoris. Quod declarans Grego. dicit: *In extremo iudicio Christus in semetipso incommutabilis manens, nulla vicissitudine aut commutabilitate variatur. Sed tamen electis ac reprobis nequaquam sub specie eiusdem incommutabilitatis ostenditur: Quia & tranquillius*

Dies iudicii impijs terribilis, iustis delectabilis.

Grego.

quillus iustis, & iratus apparebit iniustis. Testem enim conscientiam intra semetipsos deferunt: unde & eorum merites cum æque vnum respiciant, non æqualiter modificantur: Quia & istis eum benignum ostendit ante acta iustitia: & illis terribilem culpa. Quorum pauorem quis explicet: cum contigerit miseris & intra se culpas cernere, & ante se iudicem iustum videre? Hoc nimirum quod tidie in vsu vitæ præsentis agitur, vt de qualitate venturi iudicis mortalium corda doceantur. Nam cū duo ad iudicium pergunt, alius innocentia sibi conscius, & alius culpæ, ante prolatam sententiam adhuc tacentem iudicem vtrique conspiciunt, & tamen culpæ debitor grauem contra se iram hoc ipsum iudicis silentium suspicatur. Quam irā sibi non denuntiat perturbatio iudicis: sed recordatio prauitatis. Quia & si adhuc foris reum sententia nō clamat, intus iam conscientia grauius accusat. At cōtra iustitiæ amicus decernentis iudicis vultum cōspicit, sed intus de testimonio bonæ recordationis hilarescit. Et quo apud se, quod metuat non habet, omne quod contra ipsum est, blandum videt. Formatq; & fundat quæstionem Grego. super illud Psalm. 48. (quod supra late exposuimus) *Cur timebo in die mala: id est, in die iudicij.* Quæ dicitur dies, quia tunc omnia erunt aperta & manifesta. Et dicitur mala quantum ad iniustos. Quia tunc damnationis sententia contra ipsos procedet. Vnde Sopho. I. respectu malorum dicitur, *dies tribulationis, angustie, calamitatis, miserie: tenebrarum, caliginis, nebulae, turbinis, dies tubæ, & clangoris.*

vt supra expositum est. Quod Ioā. Apoca. 20. ostendit, dum inquit. *Et vidi thronum magnū candidū, & sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra, & calum, & locus non est inuentus eis.* Per thronum magnū & candidū intelligunt multi iudiciariam potestatem filij hominis. Dicitur magnus quia veniet cum potestate & maiestate magna, vt ipsemet testatur Lucæ. 21. Matt. 24. & 25. Candidus autē dicitur, quia omnis error, falsitas, amor, odium, personarū acceptio, procul est ab eo. Non enim est iudicium diuinū, sicut & humanum, in quo amor & odium prævalent, muneraq; iudices corrumpunt, vt innocentes condemnent, & iniquos absoluant: de quibus Psalm. 81. dicitur. *Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?* Sumere peccatoris faciem est, peccatoribus & improbis iniuste fauere, Dei autem thronus candidus est, rectus & iustus. De quo Psalm. 10. dicitur: *Iustus Dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Et Psalm. 96. *Iustitia & iudicium correctio sedis eius.* Ac si dicat. Omnis correctio, quæ a sede tua procedit, iusta & æqua est. Secundo exponunt, vt in throno isto expressus intelligatur thronus filij hominis, in quo vêturus est iudicare, qui ex nubibus conficiendus est, vt habetur Actu. I. Vbi Angelus discipulis expectantibus Dominum ascendentem dixisse fertur: *Quem admodum vidistis eum ascendentem, ita veniet.* Ascendit autem in nube. Et Matth. 24. dicitur: *Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli.* Et Psalm. 96. *Dominus regnauit exultet*

Apocā.

Lucæ.
Matth.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Actuum.

Matt.

Psalm.

Simile.

Psalm.
Iudicij dies
cur mala dicatur.

Sophon.

exultet terra, letentur in insula multa. Nubes & caligo in circuitu eius.

Quare Dñs utatur throno ex nubibus confecto. Utitur autem Dominus throno ex nubibus confecto ut iustis fauorem ostendat, impijs terrorem incutiat. Duo enim hæc in nube significantur. Aliquando enim nubes fauoris signū est, ut videre est, Exod. 13. & 14. Dominus namque filios Israël præcedebat per diem in columna nubis. & Exod. 16. Allocuturus Moysen amicum suum dicitur, quod apparuit in nube. Et Exod. 40. Ut ostenderet gratum sibi tabernaculum testimonij operuit illud nube. Et 3. Reg. c. 8. & 2. Paralipom. cap. 5. Simile quid circa templum Salomonis contigit. Aliquando nubes & caligo pro mœrore, tristitia, & angustia accipitur. ut Esaiæ. 5. & Iob. 3. & alijs quam pluribus locis. Vnde dies iudicij, ut sæpe repetitum est, a Sophon. Dies tenebrarū, nubis & caliginis appellatur. In quo aperte conspicitur quod diuersitatem istam non diuersitas iudicis, nec diuersitas throni eius, (ut dicebamus ex Gregorio,) causat: sed diuersitas conscientiarū & meritorum. Vnde Ricard. exponens illud Apocal. 1. *Oculi eius tanquam flamma ignis*, ait: *Ellectos enim respiciens illustrat eos luce sapientiæ: & calefacit amore charitatis. Et respiciens reprobos terret ferocitate comminationis, & in correptos exurit incendio damnationis.*

Cantic. Columbarū oculi proprietas. Huic expositioni cōsentit illud Cantic. 5. *Oculi tui sicut columbae.* Columba enim habet oculos flammeos, sed dulciter & suauiter respicit: & licet flammæ spirare videantur, semper roridi & lachrymabi-

les sunt. Sic oculi spōsi ellectis placidi & suaues sunt, & rorem distillare videntur continua misericordia & protectione: reprobis vero ignem spirantes & terribiles maxime sunt. Quod Apoca. 6. Ioann. exposuit dicens: *Et vidi, cum aperuisset sigillum sextum. Et ecce terremotus magnus factus est, & Sol factus est niger tanquam saccus silicinus: & Luna tota facta est sicut sanguis, & stelle de celo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cum a vento magno mouetur. Et calum recessit sicut liber inuolutus, & omnis mons & Insula de locis suis motæ sunt. Et Reges terræ, & Principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber absconderunt se in speluncis, & petris montium. & dicunt montibus & petris: cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni. Quoniam venit dies magnus iræ ipsorum. Et quis poterit stare? Quibus verbis significatur vehemens afflictio & anxietas, quam homines patientur. Adeo enim malis præsentibus afficiuntur, ut grauiora atque terribiora pertimescant, & potius optēt & velint quodcumque malum sustinere, & mortem pati, quam ea quæ superuentura sperant. Vnde Iob, (licet eum conscientia stimulus non agitarēt,) diei istius horrorem & iram timens, cap. 14. dicebat: *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus?* Hinc August. cit. Quod tunc maius tormentum erit malis vultum iudicis conspiciere, & tollere: quam inferni tormenta pati. Adeo terribilis eis apparebit: ut præ timore arescant.*

Apoca.

Iob.

August. Vultus iudicis malis terribilius tormentum erit inferno.

Hanc

Sopho. &
Matth.

Corint.

Dies tubæ
quare dica-
tur dies iudi-
cij.
Leuit.

Malach.

Sapient.

Sopho.

Hanc diuersitatem ego ex eo elicio, quod dies iudicij *dies tubæ & clangoris* appellatur à Sophonia, & ex eo quod Matth. 24. dicitur. Quod mittet angelos suos cum tuba. Et. 1. Corint. 15. dicitur: *novissima tuba*. Sicut enim tuba & clangor illius bellum denuntiat, ita & iubilei annū indicabat, ut habetur Leuiti. 25. Dies ergo tubæ est. Quia malis & peccatoribus bellum terribile indicit: bonis vero iubilei & indulgentiæ annum denunciat, & absolutio nem & reditum in patriā. Quod insinuare videtur Christus, cū suis dicit: *His autem fieri incipientibus, leuate capita vestra; ecce enim appropinquat redemptio vestra*. Ad hoc propositum est elegans locus Malachiae, cap. 4. ubi cum dixisset: *Et conuertimini*, (in fine capitis tertij,) & *videbitis, quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo, & non seruientē ei*. Quo loco cum malis & peccatoribus loquitur, quos conuertendos dicit, non per fructuosam pœnitentiam, qua de suis peccatis doleant, & veniam consequantur: sed angustijati rerum mutatione, gementes, videbunt differentiam, quæ tūc erit inter bonos & malos. De qua pœnitentia Sapient. 5. dicitur: Quod videntes mali turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperata salutis, gementes præ angustia spiritus, & dicētes intra se, pœnitentiā agentes: *hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, &c.* Itaque hanc diuersitatem exponit Propheta dicens: *Ecce enim dies veniet, succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit*

*Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Quem locum omnes sancti Patres & Hebræi expositores vnanimi cōsensu de die iudicij interpretantur, & de differentia quæ inter bonos & malos futura est. Dies enim illa terribilis erit, & quasi caminus ardens respectu malorum, ipsique quasi stipulæ, quæ facile comburuntur. Ignis nāq; (ut habetur Psa. 96.) *ante faciem eius præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Adeoque incendet, ut nulla illis spes renascendi, sicut euulsæ plantæ & combustæ, remaneat. Iustis vero erit delectabilis & suavis, quod exponit dicens: Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ. Quem locum adducens Euseb. lib. 5. demonstratio. Euangelicæ, cap. 29. inquit. Qui sæpe nominatus est & Deus, & Angelus testamenti, & princeps regum, & Christus, & Sacerdos, & Verbum, & Sapientia Dei, & imago substantiæ eius: nunc idem sol iustitiæ dicitur. Hunc ipsum igitur, is qui genuit pater, nō omnibus oriturum promittit, sed solis nomen suum timentibus: ut sic illis timoris erga se præmium, solis iustitiæ decus lumen.* Dicitur autem Christus Sol, ut notat Hierony. Quia omnia patefaciet, tam bona quam mala, ut appareant ei & iudicentur. Tū etiā propter visibilem splendorem in quo veniet: tertio propter maximam letitiam*

citiam quam iustis afferet. Et sanitas in pennis eius: radios solis pennas eius vocat. Quia illis vniuersa perambulat & perlustrat. In quibus sanitas iustis afferenda est. Sanatos namq̃ per pœnitentiam, (vt dicit Hieronym.) portabit in humeris suis iuxta illud. Deut. 32. expandens alas suas suscepit eos, & in humeris suis portauit illos. Egre diemini & salietis sicut vitulus. Egre diemini è sepulchris, & salietis, id est, in altum tollemini obuiam Christo, (sicut ait Apostolus. 1. Thessalon. 4.) Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in æra.

Hieronym. aliter exponit dicens: Tunc egredientur qui nunc seculo quasi carcere sunt inclusi, & salient quasi vituli de armento, siue quasi vituli de vinculis liberati. Vnde & Apostolus dicit ad Philip. 1. Cupio dissolui & esse cum Christo. Nec hoc letitiæ fine contentus est, sed caleabit impios cum fuerint cinis. Iusti enim cum Domino iudicabunt, & de malis & inimicis suis vindictam fument, iuxta illud Psalm. 149. Et gladij accipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus: increpationes in populis: ut alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis ut faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius. Hinc Origen. de die isto loquens, Homil. 1. in librum Iudic. ait: Vnusquisque pro actibus suis, & conuersatio ne vita, dies sibi vel iniquitatis, & belli, vel iustitiæ & pacis acquirit. Audi denique Prophetam dicentem: Timentibus nomen tuum orietur Sol iustitiæ, sine dubio, ut faciat eis dies iustitiæ, dies IESV. De impijs vero dicit: Quia occidet eis Sol iustitiæ, sine dubio illis,

in quibus iustitia dormit, & tenebræ eis iniquitatis exorta sunt.

VNDECIMA CONSIDER.

Ex commotione Angelorum, & irrationaliū creaturarum iudicij terribilitatem deducit, & quam exacta futura sit examinatio, etiam bonorum, & quomodo Dei iudicium effugere valeamus exponit.

Næc virtutes calorū, &c.

RER virtutes calorū angelos diximus intelligi in expositione literæ, quos, sicut & vniuersas alias creaturas, commouendos & conturbandos ad aduentum iudicis dicit Euangelista. Ut ex hoc intelligat homo, (ad quē iudicandum Dominus accedit) quā terribile, districtum, & tremendū contra illum futurum sit iudicium, quando creaturæ irrationales commouentur, & Angeli beati, & de sua beatitudine securi turbantur videntes iudicem, qui omnium est rationē exposciturus. In hoc enim iudicio non solum mortalia crimina, & grauius delicta, examinanda sunt: sed etiam minutissima & leuissima verba. Vt enim habetur Matth. 11. De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in illa die. Nec solum in eo quæ videntur & apparent, sed etiam quæ abscondita sunt, & intima cordium reuelabuntur. Scrutatur enim

Etiam minutissima & leuissima examinanda sunt in iudicio.

Matth.

Apoca.

non

Etiam bona
opera exami-
nanda.

Psal.

Ioann.

Matth.

Actuum.

Hieron.

August.
Ioann.

Psal.

non solum crimina & peccata exami-
nabuntur: sed & bona opera &
iustitiæ nostræ curiosa inquisitio-
ne discutientur, vt appareat si quid
mali habeant permixtum. Quod
Dominus Psalmo. 74. docuit di-
cens: *Cum accepero tempus, ego iusti-
tias iudicabo.* Accepit quidem Chri-
stus potestatem faciendi iudicium
à Patre, vt Ioann. 5. habetur: *Pote-
statē dedit ei etiā iudicium facere, quia
filius hominis est.* Et Matth. 28. ipse
dicit: *Data est mihi omnis potestas in
caelo & in terra.* Vnde in Actibus
Apostolicis dicitur capit. 10. *Hunc
constituit Deus iudicem viuorum &
mortuorum.* Nondum tamen acce-
pit tempus, in quo debeat suum ex-
ercere iudicium. Quia nondum
tempus illud iudicandi aduenit,
quod à Patre definitum est. Cum
autem tempus hoc aduenerit, dici-
tur iustitias iudicaturus. Quem lo-
cum exponens Hieronym. ait: *Nūc
enim non est iudex, sed erit. Si enim es-
set nunc iudex, peccatores non erige-
rentur, & in saeculo non obtinerent di-
uitias. Hoc vos scandalizat: quoniam
iusti fugiunt, & peccatores persequun-
tur? Hoc vos scandalizat: quoniam ini-
quitates regnant in mundo? Audite
Dominum dicentem: Cum accepero tem-
pus, ego iustitias iudicabo. Tempus
enim iudicij reseruatū est. Tempus
enim hoc non est iudicij, sed certami-
nis.* Et Augusti. Tracta. 28. in Ioan.
exponens illud Ioann. 7. *Tempus
meum nondum venit, tempus autem ve-
strum semper est paratum.* Idem con-
firmat. Hoc est tempus de quo in
prophetia loquitur Christus, Psal-
mo. 74. *Cum accepero tēpus, &c.* Mo-
do enim non est tempus iudicandi,

sed iniquos tollerandi, quoad vsq;
iustitia conuertatur in iudicium,
hoc erit tempus iudicij, de quo Do-
minus dicit: *Tempus meum nondum
aduenit.* Erit enim tempus glo-
riæ. Qui venit in humilitate, veniet
in altitudine: qui venit iudicandus,
veniet iudicaturus: qui venit occi-
di à mortuis, veniet iudicare de vi-
uis & mortuis. Deus, inquit, Psal-
mo, 49. *Manifeste veniet, Deus no-
ster & non silebit.* Quid est manife-
stus veniet? Quia venit occultus.
Tunc non silebit. Nām quando ve-
nit occultus sicut ouis ad immolan-
dum ductus est, & sicut agnus co-
ram tondente se nō aperuit os suū.
Veniet & non silebit. Tacui, inquit,
nunquid semper tacebo? Cum ergo
manifestus venerit, tūc accipiet tē-
pus. Illud ergo, *cum accepero tem-
pus,* accipit August. ac si idem sit,
quod cum venerit tempus meum.

Alij hoc, *Cum accepero tempus* ali-
ter interpretantur, vt more homi-
num loquatur, qui varijs nego-
tijs & occupationibus detēti sunt,
ne ad ea quæ exoptant possint per-
uenire. Quasi dicat: *Cum accepe-
ro tempus, id est, cum me ab alijs
negotijs & occupationibus (qui-
bus modo per misericordiā & cle-
mentiam detineor) expediero, tunc
ad iudicandum procedam.* Quod
fiet, vt dicit Paulus. 1. Corint. 15.
*Deinde finis, cum tradiderit regnum
Deo & patri: cum euacuauerit omnem
principatum, & potestatem, & virtu-
tem, &c.* Cum ergo accepero, inquit,
*tempus, id est, cum tempus meum
aduenerit: Licet enim omne tēpus
Dei sit: tamen dum vita præsens cu-
iusq; durat tempus nobis traditum*

F est,

Psal.

Corint.
Tempus nō
strū quod di-
catur & tē-
pus Dei.

Ioann.

est, vt in illo negotiemur. Vnde Christus Ioan. 12. hortatur nos ne tempus perdamus, dicens: *Ambulate dū lucē habetis*, id est, dū tempus vestrū est. Ne veniat nox, *quādo nemo potest operari*: Ioan. 9. id est, tempus Dñi & dies iudicij. Dicitur autē tēpus Domini nox ob caliginem & tribulationum magnitudinem, & quia non est iam tempus operandi. Totum igitur tempus vitæ nostrū est, in quo dissimulat & tacet De⁹: at in die iudicij (quādo vēturus est cum potestate magna vallatus Angelorum exercitibus, quando veniet in nubibus) tunc accipiet tempus ad exercendum iudicium, & dicit, quod iustitias iudicabit. Nō solum inique facta, scelera & peccata: sed & iustitias, id est, bona opera discutiet, actusque virtutum examinabit, si in aliquo a mensura & pondere debito deficiant.

Simile.

Sicut in publico pondere, quod Hispanē vocamus, *el Contraste*, non solum monetæ argenteæ examinantur, sed & aureæ ponderantur, an æquæ sint. Ita Deus non solum opera lutea & terrea, sed & argentea examinabit: & quæ aurea ob excellentiam videntur, iudicabit, & ponderabit. Vnde Danielis. 5. dicitur regi: *Appensus es in statera, & inuentus es minus habens*. In manu Domini statera iusta est, imo ipsa iustitiæ lex, quæ est examen rectū æquitatis & iustitiæ. Hoc enim per stateram significatur. Vnde Pythagoras (vt referunt Cyrill. Alexandrinus, lib. 9. contra Iulianum: & Diogenes Laërtius in vita Pythagoræ) dicere solebat, *Stateram ne transgrediare*. Quia statera symbo-

Danic.

Pythagor.

Cyrill.

Dioge.

lum æquitatis & iustitiæ erat apud antiquos. Ex quo processit, vt de homine iusto & æquitatem colente diceretur communi prouerbio apud Doricos, esse iustiore state ra. Ita interpretatur Demetrius Byzantius apud Atheneū, lib. Dipnosophistarum. 10. Sed illud proposito loco aduertendum est, quod nō dicit Dominus, *Cum accepero tempus* ego peccata & iniquitates iudicabo: quia scelera ipsa secum suum afferunt iudicium, & condemnationem: ipsa se iudicant, & cōdemnant. Quod Dauid significare voluit, cum Psalm. 1. de impijs & peccatoribus loquens dicit. *Ideo non resurgent impij in iudicio*. Non intendit negare, quod impij comparebunt coram iudice, & quod facta eorum iudicabuntur: sed ostendere vult ad eō manifestam esse maiorum nequitiam, vt non opus sit vt in iudicio resurgant, & compareant. Dicit ergo Dominus: *Ego iustitias iudicabo*: Quia opera bona sunt quæ examine indigent, & curiosius disquirenda sunt. Quod apud Sophon. capite. 1. Dominus testatus est inquiens: *Et scrutabor Hierusalem in lucernis*, id est, non solum ciuitates perditæ infidelium & idolatrarum scrutabūtur in die vltimi iudicij: sed & Hierusalem ciuitas sancti, (quam Dominus ad inhabitandum elegit, in qua templum & sacrificia erant, quæ & ciuitas sancta communiter in Scriptura vocatur,) scrutabitur, non vt cumquē, sed adhibitis lucernis. Id est, curiosissime. Est enim phrasys scripturæ, cum curiosam nimis alicuius rei inquisitionem significare

statera sym
boli æquitatis
& iustitiæ

Demetri.

Psalm.
Impij quomodo
dicitur nō
resurrecturi
in iudicio.

Sopho.

Argua

moral.

moral.

care desiderat, dicere: in lucernis scrutandam & perquirendam. Sicut & homines, cum rem aliquam curiose perquirere volunt, lucernam accendunt. Quod & de muliere quærente perditam margaritam Dominus testatus est, Lucæ. 15.

Luce.

Bernard.

Istum locum Sophoniæ versans Bernard. Sermo. 55. in Cantica, dicit. *Verum tu, qui aduentum desideras Saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos caprea, time illum qui per Prophetam dicit: Et erit in die illa, & ego scrutabor Hierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil in scrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutum in Babylone si Hierusalem manet scrutinium?* Puto enim hoc loco Prophetam Hierusalem nomine designasse illos, qui in sæculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Hierusalem conuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt procedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplitio. Mea autem (qui videor Monachus & Hierosolymita) peccata certe occulta sunt, nomine & habitu Monachi adumbrata. Et id circo necesse erit subtili ea inuestigare discussione, & quasi ad motis lucernis de tenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid de Psalmo ad confirmandum id, quod dicitur de scrutanda Hierusalem. Ait namque sub persona Domini: *Cum accepero tem-*

*pus, ego iustitias indicabo, vias iustorum ni fallor, & actus eorum discussurum se & examinaturum dicit. Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (ut putantur) peccata appareant. Hanc iustitiarum examinationem in principio adumbratam cernimus Genes. 1. Cum in formatione rerum Deus non solum terram, plantas, & animalia examinat videns an bona sint: sed & lucem ipsam, (quæ cuncta illustantur & illuminantur,) disquirat, an bona sit: per quæ bona opera significari nemo est qui dubitet. Multa namque sunt, quæ lucis apparientiam habent, cum tenebræ sint. Vnde Lucæ, 11. dicit Christus. *Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint.* Opera ergo bona & iustitias & lucem iudicaturus est Dominus, & cum lucernis examinaturus: adeò terribile & districtum iudicium erit.*

Genes.

Lucæ.

Istum iudicij ultimi rigorem cum consideraret David adeò iustus, & de quo Dominus ait: *Inueni hominem iuxta cor meum*, dicebat Psalm. 142. *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Et reddet rationem: Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viues.* Quasi dicat. Quis poterit sic numeris omnibus esse absolutus, ut in iudicio coram te Domine iustus, & sine defectu appareat. Nam si Deus in Angelis suis reperit prauitatem, ut habetur Iob. 4. quanto maiorem in nobis (qui lucea vassa portamus, & terram sapimus) inueniet? *Vniuersa iustitiæ nostræ, sicut dicit Esaia, capite. 64. Coram*

Psalm.
Iusti iudicij
distinctionem
maxime ti-
ment.

Iob.

Esaia

Deo erunt sicut pannus menstruata.

Item Iob vir sanctissimus ore Domini laudatus, qui tot laborum genera adeo patienter sustinuit, ut dicat Scriptura Iob, 1. *In omnibus his non peccavit Iob*, Cum in diei huius considerationem venit, silentium rumpens ait: *Quis mihi hoc tribuat*, Iob. 14. *ut in inferno protegas me: & abscondas me, donec pertranseat furor tuus: & constituas mihi tempus in quo recorderis mei?* Ac si dicat. Si possibile esset inferni tormenta potius eligerem, quam in conspectu iudicis operum meorum rationem redditurus apparere. Et certe consideratione magna dignum est, quod qui prius cap. 6. (cum ab amicis increparetur) optabat, ut peccata sua, & calamitas, quam patiebatur in statera appenderentur, ut sua innocentia constaret:

Altius ascendens, & Dominum iudicem conspiciens, & rigorem iudicii illius considerans affectuosissime dicat. *Quis mihi hoc tribuat, &c.* Hinc Petrus de hoc iudicio loquens 1. Canon. cap. 4. ait. *Si iustus vix saluabitur, peccator & iniquus ubi parebunt?* Hoc signa, quæ in Sole, Luna, stellis, in terra, & mari sunt: hoc virtutum caelestium commotio clamando manifestant, hominemque de sua miseria, nisi poenitentiam egerit, admonent. Hoc enim unicum remedium ad fugiendam iudicis iram, & districtum illius examen, nobis relictum est: ut *sobrie, & iuste, & pie vivamus in hoc seculo*, ut dicit Paulus ad Tit. 2. *expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei*, ne simul cum hoc mundo damnemur. Ut nos ipsi iudicemus in hac

vita, & nobis rationem nostrorum operum ipsi poscamus, ne a Domino iudicemur: ut Paulus. 1. Corin.

11. testatus est dicens: *Si nos metipsumos diiudicavimus, non utique iudicemur. Dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Quod Bernard. Sermo. 55. in Cantica affirmat inquiring. *Vnum est tamen si nos metipsumos diiudicaverimus, non utique iudicabimur: bonum iudicium, quod me illi districto diuinoque iudicio subducit, & abscondit.* Prorsus horreo incidere in manus Dei viventis: volo vultui iræ iudicatus presentari, non iudicandus. spiritualis homo omnia diiudicat. 1. Corint. 2. *Et ipse a nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini servum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantum feci. Dabo operam, nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas, & studia mea: quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil in scrutatum in me, siue indiscussum inueniat. Neque enim iudicaturus est bis in id ipsum.*

Ecce tutissimam viam, qua diuini iudicii rigorem vitare possimus. Sicut enim villicus, qui officium suum strenue gessit, & omnia quæ curæ suæ commissa sunt in promptu habens ad fidelissimum computum redacta, non timet diem rationis: sed letus desiderat, & sperat. Quia tunc eius industria & fidelitas demonstrabitur, & a Domino non solum laudabitur,

Corint.

Bernard.

Corint.

Simile.

Iob.

Iob.

Iob.

Petr.

Fugit Dñi iudiciū qui seipsum prius diiudicat.
Titu.

tur, sed & præmio afficietur: ita homo, qui dum viueret vitæ suæ rationem habuit, se ipsum iudicauit, opera sua ad legem Euangelicam est meritis, letus & gaudens Domini aduentum expectat. Quia tunc a Domino laudabitur, tanquam fidelis seruus, & supra multa constituetur. Contra autem qui perditæ vixit, qui bona Domini sui dissipauit, timet aduentum Domini, & rationem reddere refugit: ne iniquitas eius depræhendatur. Huius rei exemplum habemus Lucæ. 16. in villico illo, qui diffamatus est apud Dominum suum, eo quod bona illius dissipasset. Qui suā prospiciens perditionem, ad se rediens, secum iudicium inuit, & sic Domini iudicium effugit, & a Domino laudatus est: quia prudenter se gessit. Ita & nos, si iudicium Dei fugere desideramus, nos ipsos iudicemus, opera nostra examinemus, in nobis delicta nostra puniamus, & ante cōspectum Domini iudicati appareamus: ne Dominus nos iudicet.

XII. CONSIDERATIO.

De gloria & maiestate, in qua venturus est filius hominis ad iudicium.

Et tunc videbunt filiū, &c.

POST signa hæc ab Euāgelista enumerata apparebit filius hominis, ita ut ab omnibus conspiciatur: in tanta gloria & maiestate, ut vniuersi illius cōspectum admirentur. Ve-

niet enim Angelorum exercitibus vallatus, beatorum spirituum agminibus septus: ut videant homines in gloria & maiestate iudicantis, quem in humilitate contempserunt, & recipere noluerunt. Filij hominis gloriam in qua venturus est, & illius aspectū depingit, Ioān. Apocal. 19. dicens: *Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur fidelis, & verax, & cum iustitia iudicat, & pugnat. Oculi autem eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa. habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse: & vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum in equis albis vestiti byssino albo & mundo. Et de ore eius procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percutiat gentes, & inquit, Vidi cælum apertum, &c. Venientem filiū hominis & de cælo descendentem vidisse testatur in maiestate & gloria. Amplius dicit: *Et oculi eius tanquam flamma ignis. In quo diuersitatem quæ inueniente est incipit declarare: & primo in oculis. Quia oculi Christi, (qui antea placidi & amabiles omnibus apparebant, qui omnes consolabantur, qui corda lapidea emolliebant, qui oculis columbarum propter suauitatem cōparabantur,) nunc erunt sicut flamma ignis, flammæ spirabunt præ magnitudine iræ. Sicut & in nobis videmus, quod cum magna ira per moti sumus ignem & flammæ per oculos effundere videmur. Præterea comparantur oculi eius flammæ ignis: quia sicut flamma sua luce omnia demonstrat, ita eius ocu-**

Apoc.

Oculi Christi
sti quare cō-
parentur flā-
mæ ignis.

Plura diademata quid significent.

Simile. Pontifex & Imperator quare plura diademata portant.

Timoth.

Timot.

Corint.

Veste aspersa sanguine quare induit apparet Christus.

Hebræ.

lis omnia erunt nuda & aperta, nihil manebit occultum. Præterea in capite eius diademata multa. Tum propter magnitudinem & excellentiā venientis, qui Rex regum est, & Dominus dominantium. Quod pluralitas diadematum demonstrat. Sicut quia Imperator multos Reges habet subiectos pluribus coronis insignitur: & summus Pōtifex, qui supra omnes principes & reges dominatur, triplici corona in thia-ra decoratur: sic & Iudex noster, quia Rex regum est, (a quo & omnis potestas deriuatur) dicitur habere in capite diademata multa. Tū etiam quia diadema & corona insigne præmij est, sicut. 2. ad Timo. 6. Paulus testatur, qui mercedem coronam vocat. *De reliquo repōsita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi, &c.* Et eiusdem Episto. capit. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit.* Et 1. Corint. 9. *Qui in agone cōtendit ab omnibus se abstinet, & ille qui dem v̄ corruptibilē coronam accipiat: nos autem v̄ incorruptam.* Quia igitur Christus iudicaturus venit, & præmia pro meritorum qualitate largiturus, malis supplitia, bonis coronas: dicitur plures in capite habere coronas. *Et vestitus erat veste aspersa sanguine*, insigne ingrati-tudinis peccatorum. Vt sanguis ipse Christi, qui pro illis effusus est, in testimoniū in veste eius appareat, & homines accuset, qui tanti beneficii immemores Christi sanguinē contempserunt, & qui sanguinem Christi tories suis peccatis effuderunt: *Iterum crucifigentes Dominum Iesum Christum*, vt ad Hebræo. 6. dicitur. Vnde ad Hebræo. 10. dicit

Paulus. *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiā veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia. Terribilis autem quedam expectatio iudicij, & ignis, & amulatio, quæ consumptura est aduersarios.* Hortatur Paulus homines ad bona opera, vt declarat Chrysost. Homi. 20. in istū locum *Quia peccātibus nobis post acceptam notitiā veritatis nō relinquitur vltra alia hostia, id est, crux & passio secunda Christi nō est: sed terribilis expectatio iudicij.* In quō crux Christi apparebit, & sanguis eius demonstrabitur in signum nostræ ingrati-tudinis, & vt contra nos clament, & vindictam poscant. Non negat Paulus remanere hominibus post baptismum poenitentiae remedium ad delenda peccata: sed vel difficultatem magnam declarat, vel de vltimo iudicio loquitur, in quo poenitentiae locus non erit, nec veniæ. *Et exercitus qui sunt in celo, &c.* Ecce comitatus magnitudo. *Et de ore eius procedit gladius vtraque parte acutus: per gladiū Dei ira significatur, & sententia contra impios ex ore eius procedēs.* Ex ore enim Christi (quod omnes consolabatur, quod omnibus fauebat, ex quo blanda & consolatoria verba misericordie plena procedebant,) egreditur gladius. Cuius rigorem declarat dicens. Quod erit ex vtraque parte acutus, vt fortius feriat, & nemini parcat, & indignatio eius satietur. Ideo enim specialiter dies iste dies iræ vocatur. In alijs enim diebus (licet De⁹ grauissima supplicia fecerit) non tamen vsquē ad iræ suæ satietatem: at in die isto ira Dei satiabitur sanguine

Hebræ.

Quomodo peccantibus nō relinquitur hostia pro peccatis. Chrysost.

Gladius Dei iram significat.

Dies iræ cui dicitur dies iudicij.

Ezech.

guine inimicorum, & complebitur in eis: vt Ezechie. 21. Dominus testatur dicens. *Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam.* Aduerte quod dicit.

Manus Dei
misericordia
& iustitia
sunt.

Ego plaudam manu ad manum. Manus Dei misericordia & iustitia sunt. Tunc plaudent: Quia misericordia homines accusabit, eo quod tanto tempore Deum dissimulare fecerit. Iustitia rationem poscet de beneficijs susceptis, & de ingratitude. Vnde implebitur indignatio Domini. Hoc videtur significasse Paulus ad Rom. 1. cum dicit: *An ignoras quod misericordia Dei ad penitentiam te adducit? Tu vero secundum duritiam tuam, & impoenitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die ire, & reuelationis iusti iudicii Dei.* De quo Deuter. 32. dicitur. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni nouissima: deuorabitq; terram cum gemitu suo, & montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis.*

Deute.

Ex his gloria & maiestas in qua venturus est Christus apparet. Vt sciant homines quem finem habituri sunt labores pro Christo tollerati. Quem finem habuerunt ludibria & verbera que Christus passus est? Quem finem habuit eius humilitas? Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, vt dicit Paulus ad Philippen. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine IESU omne genu flectatur, celestium, terrestrium, & infernorum. Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus IESUS in gloria est Dei Patris. Ecce omnia commutata sunt. Pro labore re-

Philipp.

quies, pro fame saturitas, pro paupertate diuitia, pro lachrymis gaudium, pro opprobrijs honor, pro abiectione celsitudo, pro humilitate maiestas & gloria successit. Tunc videbunt filium hominis, (qui adeo humilis in hoc mundo apparuit, vt vix eum homines reputarent. Esai. 53. qui despectus & nouissimus virorum reputatus est.) *Venientem in nube cum potestate & maiestate magna.* Vt certo credas similem exitum habituros labores tuos, & non desperes. Apostolis dicit Christus Matt. 19. *Vos, qui permansistis mecum in tribulationibus meis, sedebitis super sedes duodecim iudicantes tribus Israel.* Lachryma, abiectio & persecutio Mardochei quam gloriosum exitum habuerunt, refert liber Hesther. Vnde Paulus. 2. Corint. 4. dicit. *Momentaneum hoc, & leue tribulationis nostrae aeternum gloriae pondus operatur in nobis.* Et de gloria & honore eorum qui pro Christo laborauerunt, dicitur Sapient. 4. *Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos: & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundine resurgent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis: & regnabit Dominus illorum in perpetuum.* Qui ergo se conformauerit filio hominis in humilitate, apparebit similis ei in gloria. Quod Sapient. 5. Mali nolentes confitentur, & dicunt: *Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improprij: nos insensati vitam illorum existimabamus insaniam, & finem illorum sine honore.* Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illo-

rum

Esai.

Matth.

Hesther.

Corint.

Sapient.

Sapient.

rum est. De quo modo pauca ista sufficiant, quia alibi occurreret locus, quo copiosius ista tractentur.

XIII. CONSIDERAT.

Quod mali videbunt iudicem in forma hominis, boni vero etiā in forma Dei, quod istis, erit singulare solatium, illis vero maximus dolor, & plures rationes assignat utriusque.

Tunc videbunt filium, &c.

MNES tam boni quā mali illum venientem videbunt, ut Apoca. 1. Ioan.

testatus est: *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eū pupugerunt.* Diuersimode tamen.

Quod annotauit August. lib. 1. de Trinita. cap. 14. dicens: *Cum venerit filius hominis in gloria sua, congregabū*

tur ante eum omnes gentes. Cum enim & boni & mali visuri sint iudicem vi-

uorum & mortuorum, proculdubio eum videre non poterunt mali, nisi secundū

formam qua filius hominis est, sed tamē in claritate in qua indicabit, non in hu-

mitate in qua indicatus est. Caterum illam Dei formam in qua equalis est pa-

tri, proculdubio impij non videbunt. Nō enim sunt mundi corde. Beati enim mū

di corde. Matth. 5. Quoniam ipsi Deum videbunt. Et ipsa visio est facie ad facie,

qua summum prēmium promittitur iustis, & ipsa fiet, cum eradet regnum Deo

& patri. 1. Corinth. 15. In quo sua forma visionem vult intelligi, subiecta Deo

vniversa creatura, & ipsa in qua filius

Dei, filius hominis factus est. Alioquin si filius Dei iudex in forma, qua equalis est patri, etiam impijs, cum iudicaturus est, apparebit, quid est quod pro magno dilectori suo pollicetur dicens, & ego diligam eum, & ostendam me ipsum illi? Impij igitur solam formam hominis in Christo videbunt, in maiestate tamen & gloria: Iusti autem nō solum humanā, sed diuinam Christi formam in qua patri equalis est conspicient.

Tum etiam licet omnes humanam formam intueantur in maiestate & gloria, non tamen eodem modo. Quia ut sæpe dictum est, iustis apparebit amabilis & delectabilis, suavis & facilis: impijs durus & terribilis. Quod egregie aduertēs frater Alfonso de Castro, Ho-

mil. 17. super Psalm. *Miserere, in illum versum. Ne proyicias me à facie tua.* Ait. Quo pacto David, qui superius petiuit a Deo, ut auerteret facie à peccatis suis, modo rogat, ut faciem suam ab eo non auertat?

Et respondet. Quod Deus duplicē

habet faciem, scilicet, faciem iustitiæ, & faciem misericordiæ. Facies iustitiæ peccatoribus terribilis, & valde formidolosa est: de qua Iob.

13. dicitur. *Vbi me abscondam à vultu iræ tuæ quia peccavi.* Et Psalm. 32. *Vultus Domini, super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.* Facies autem misericordiæ placida est, & gratiarum plena, quæ Soli Apoc. 1.

comparatur.

Hanc diuersitatem ostendit visio illa Ezechie. cap. 1. qua vidit su

pra quatuor animalia similitudinē quamdam filij hominis, scilicet, Christi, quæ erat quasi crystallus, hor-

ribilis,

Apoca.

August.

Mali solam formam hominis videbunt, boni vero etiam diuinam.

Matth.

Corint.

Castro.

Duplex Dei facies misericordiæ & iustitiæ.

Iob. Psalm.

Apoca.

Ezechie.

ribilis, & velut aspectus ignis, & arcus cum fuerit in nube. Certe mirabilis hæc similitudo est, in qua adeò diuersa copulantur, vt vix coherere posse videatur. Quia crystallus maxima pulchritudine & claritate pollet. Quomodo horrorem aspicientibus incutere potest? Insuper si species hæc est veluti ignis splendens, quomodo potest esse sicut arcus in nube? Hæc enim sibi contrariantur. Quando de nube ignis & fulgur egreditur, dira tempestas denuntiatur: Quando arcus in nube apparet, serenitas promittitur. Sed facile quæstio ista dissoluitur, si duplicem Christi faciem attēdamus, terribilem malis, delectabilem & amabilem bonis. Vnde sicut mali ex conspectu iudicis tristabuntur, & dolebunt: ita boni incipient lætari, nouas de sua redemptione spes concipientes, & vt dicit Christus, & nos inferius latius explicabimus, leuabunt capita sua: Quoniā appropinquat eorum redemptio. Gaudebunt iusti videntes Christū venientem, vt Sancti patres aduertunt. Primò. Quia videbunt Christum (quem in hac vita despectum & contemptibilem peccatores habebant) venientem in nubibus cæli cum potestate, maiestate, & gloria magna. Et sicut solet vir lætari & gaudere de bono, honore, & augmento amici sui, magis quam de proprio: sic iusti, qui Christi amici sunt: (Vos amici mei estis: Ioann. 15. & iterum: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos.*) de bono & honore Christi lætabuntur. Et sicut solet frater exultare ob gloriam fratris sui: sic iusti (qui fratres Christi sunt

Psal. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis, &c. vt exponit Paulus ad Hebræo. 2. cap. & Matth. 12. Christus ait: *Qui fecerit voluntatem Patris mei, hic frater, & mater mea est,* exultabunt de Christi honore. Secundò, gaudebunt & lætabuntur, quia conspicient in Christo expressum typum suæ gloriæ, quæ ad similitudinem gloriæ Christi debet conformari, vt dicit Ioann. 1. Canon. cap. 3. *Cum apparuerit similes ei, erimus. Quia videbimus eum sicuti est.* Et Paulus ad Rom. 8. *Quos prædestinavit conformes fieri imagini filij eius.* & 2. Corint. 3. *Nos vero omnes reuelatæ facie gloriæ Dñi speculantes in eadem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.* Tertiò gaudebunt & lætabuntur, quia videbunt venientem iudicē, qui eos à captiuitate, miserijs, & carcere, in quo presenti vita detinentur, liberabit: qui sententiā proferet pro eorum innocentia. Sicut qui iniuste in vinculis detinetur, & de sua innocentia securus est, desiderat aduentum iudicis, prestolatur, & petit, & cum venientem videt exultat: quia de sua libertate securus est. Nō aliter iusti (qui de sua innocentia securi sunt, quos quæ conscientia propria non accusat,) desiderant iudicis aduentum, & cum venientem viderint, gaudebunt & exultabunt: quoniam certo appropinquat redemptio eorum. Sicut enim iudex portat gladium, quo de malis vindictamumat: ita & quo innocentium defendat causam. vt Paulus ad Roma. 13. de potestate seculari loquens testatur est dicens. *Nam principes non sunt timori*

Psal.
Hebræ.
Matth.

Ioann.

Roman.

Corint.

Simile.

Roman.

Plures rationes quare iusti gaudent in aduentu secundo Christi.
Simile.

Ioann.

Simile.

boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem. bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem feceris malum, time. Non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est vindex in ira ei qui male agit. Contra vero peccatores & reprobi videntes filium hominis in gloria & maiestate maximo dolore & turbatione afficiuntur. Videntes turbantur timore horribili, ut dicitur Sapient. 5. Et plangent se præ angustia & turbatione copiosissimas lachrymas fundentes, dicitur Apoc. 1. & 14. Nā primo dolebunt & tristabuntur videntes maiestatem & gloriam Christi, (quē ipsi dum viuerent despexerunt, & iniurijs affecerunt suis criminibus) venietis ut rationem poscat. Quod Saluator Lucæ. 23. testatus est in die passionis suæ mulieribus eius mortem flentibus dicens: *Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* Et reddit rationem. *Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent beate steriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus operite nos. Quia si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Cōsidera dolorem & angustiam maximam, quæ ex conspectu illius, quē despexerunt, procedit. Et licet locus hic ad literam de captivitate Iudæorum, & destructione Hierusalē, (quæ a Romanis facta est,) intelligatur, etiam transferri potest ad ultimum iudicium, cuius vastatio illa typus extitit.

Secundo conspectus Christi in tanta gloria & maiestate tristissi-

mus erit impijs. Quia videbunt venientem iudicem contra se adeo iratum, ut conspectum illius ferre non possint: ut Malach. 3. dicitur. *Ecce dies Domini veniet, & quis stabit ad videndum eum? Aut quis poterit cogitare diem aduentus eius?* Si asina Baalam, animal brutum, Nume. 22. videns Angelum euaginato gladio contra se adeo timuit, ut steterit & voces humanas formas de Propheeta conquesta sit, quanto magis homines, (nisi brutis stupidiores sint) contremiscent, & turbabuntur videntes Dominum contra se iratū, & rompheam vtraque parte acutam iræ Dei cōtra se euaginatam? Si ante faciem Domini irati contremuit & commota est terra, Psal. 17. quæ sensu caret: quid sentient impij videntes filium hominis, & de facie eius ignem procedentem? Si Aman vultum Assueri irati ferre non valens turbatus est, & præ tristitia concidit Hesther. 7. quid faciet peccator vultum Dei iratum cōspiciens, & Dominum sicut leonem rugientem? Tristabuntur igitur & dolebunt impij videntes iudicem. Sicut ille, (qui crimen admisit propter quod mortem meretur, quando videt iudicem advenientem, carnificem accedentem, præconem iam clamantem, & omnia ad supplicium requisita parata) præ angustia, dolore, & tristitia stare non potest: quia suæ condemnatio nis certissima videt argumenta. Ita peccatores videntes iudicem pro tribunali sedentem (apparebit enim in throno & in nubibus cæli) audientes præconum voces (*Mittet Angelos suos cum tuba, Matth. 24.*) aspiciē

Malach.
Conspectū in
dicis irati ma
li ferre non
poterunt.
Num.

Psal.

Hesther.

simile.

Matth.

tes

Sapient.

Apoc.

Principales
rationes qua
re mali tris
tabuntur in
adventu iudi
cis.

Lucæ.

tes carnifices paratos, dæmones circumstantes vt discrutient: timebunt valde: quia tristissima illa sententia in auribus eorum iam sonare incipiet: *Sumite illum, & ligatis pedibus & manibus mittite in tenebras exteriores, Matth. 8. Et iste maledictus in ignem æternum. Matth. 25.*

Matth.
Matth.

Titu.

Simile.

Philipp.
Ioann.

Esaï.

Esaï.

Tertiò dolebunt & tristabuntur videntes Christum, (quem semper tanquã inimicum habuerunt, quẽ operibus suis negauerunt, vt dicit Paulus ad Titum. 1. quem factis suis insectauerunt & persecuti sunt) in tanta maiestate & gloria, vt Sol in conspectu illius non luceat, & Luna non appareat. Sicut enim homines solent dolere & tristari, cum vident hostes suos proficere, in gloria & honore crescere, in omnibus quẽ prosperari. Cuius rei non est opus querere confirmationes, cum & in sacris literis, & in prophanis authoribus passim reperiãtur. Ita mali de Christi gloria & honore dolebunt. Sunt enim (vt dicit Paulus ad Philippen. 3.) *inimici Crucis Christi.* De quibus Ioann. 15. cõquæritur Christus dicens: *Odio habuerunt me gratis.* Concludamus ergo quod boni videbunt filium hominis, & gloriam eius, & videntes letabuntur, vt habetur Esaïæ. 33. *Regem in decore suo videbunt:* Mali vero non videbunt formam Dei, & gloriam eius, vt idem Esaï. testatur. cap. 26. *Impius non videbit gloriam Domini, licet corporeis oculis illum in maiestate conspiciant, vt tristentur & doleant.*

XIIII. CONSIDERAT.

Quod qui iudicatus est, iudicaturus veniet, adeoque strictam rationem exiget, vt iustus vix saluetur, pluresque rationes assignat, quare conueniens fuerit iudicium esse.

Tunc videbunt filium, &c.

EXPLICATO iam præcedentibus considerationibus quis est ille qui venturus est, & quomodo venturus sit, superest vt explicemus, ad quid venturus sit. Et certe ad eò hoc manifestum est, vt expositione non indigeat. Nullus enim est qui ignoret, secundum istum aduentum filij hominis futurum esse, vt qui iudicatus est, iudicium faciat, & rationem ponat cum seruis suis. Quod significatum videmus in parabola illa patrisfamilias Matth. 18. Qui peregre proficiscens bona sua seruis suis distribuit, & abiit: postea vero post longum tempus rediens rationem cum eis posuit. Quis per patremfamilias, vt dicit Gregor. Homil. 9. in Euangelia, significatur, nisi Christus, qui peregre profectus est? Quia secundum humanam naturam in cælum ascendit, & a visibili & corporali conspectu nostro se subtraxit, bona sua nobis tradens: venturus quidem postea, vt rationem ponat nobiscum, & commissorum talentorum lucrum exposcat.

Matth.

Gregor.

Sed statim animum videtur pulsare

Indignū Dei maiestate ap paret cum ho mine inire iu dicium.	fare molestus scrupulus. Quia indi gnum videtur maiestate & excellē tia Christi, vt descendat rationem positurus cum hominibus, & quod cū illis iudicio cōtendat. Si cōside res quis est qui venturus dicitur, eius magnitudinem: filius namquē hominis venturus est, qui & filius naturalis Dei est: <i>Hic est filius meus dilectus</i> , dicit Pater, Matth. 3. & 17. Filius hominis, qui & verbum Pa tris est, de eius substantia, & illi æ quale genitum: <i>In principio erat Ver bum</i> , &c. Ioā. 1. Filius hominis, qui & principium omnium est: <i>Ego prin cipium</i> , dicit ipse Ioann. 8. qui & lo quor vobis: per quem facta sunt om nia: <i>Omnia per ipsum facta sunt</i> , Fili⁹ hominis, qui & finis est omnium: <i>Ego sum Alpha & Omega, principium & finis</i> , Apoca. 1. Filius hominis in cuius conspectu æterna vita & vlti ma fœlicitas consistit: <i>Hæc est vita æterna</i> , vt cognoscant te, & quem missi sti Iesum Christum, Ioann. 17. Filius hominis, qui deuicta morte super omnes creaturas est exaltatus, dex teramquē patris obtinet: <i>Ascendit in celū, & sedet à dextris Dei</i> , Act. 1. Filius hominis, qūi omnia adim plet, & in quo viuimus mouemur & sumus: <i>Exaltatus est super omnes celos</i> , vt adimpleret omnia. Ephes. 4. <i>Qui est imago patris, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ.</i> Hebræ. 1. Cui omnia tradidit Pater in manus, Ioann. 15. Cui data est omnis potestas in celo & in terra, Matt. 28. <i>Qui est Rex regum, & Dominus domi nantium</i> , Apoc. 19. Et per quem re ge regnant, Prouer. 8. Deniquē qui est Deus cum patre & vnus cum illo: <i>Ego & Pater vnū sumus</i> , Ioan. 10.	Præterea si consideres vilitatē & miseriam creaturæ cum qua venit iudiciū initurus, scilicet, hominis: <i>Qui terra est, & in puluerem reuertetur</i> : Genes. 3. Cuius miseriam Iob late prolequitur, cap. 14. dicens: <i>Homo natus de muliere, breui viuens tempore repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu per manet. Quem Esai. cap. 40. fœno cō parat: quem cinerem vocat Abra ham, Genes. 18. Quiquē, vt omnia vno verbo cōplectamur, nihil est, vt dicit Dauid, Psal. 38. Et substan tia mea tanquam nihilum ante te. Si ergo & veniētis magnitudinem, & hominis abiectionem consideres, indignum videbitur maiestate & celistudine Dei, cum homine iudi cio contendere. Si Rex potentissi mus cuius ditioni vniuersus orbis esset subiectus (sicut modo Regi no stro Philippo Tertio, quem Deus prosperare & fœliciter per multa sæ cula faciat regnare) cum vilissimo mancipio suo iudicio cōtenderet, certe videretur res tanto principe indigna. Quidquid enim de manci pio faciat quo ad bonum corporis vsum, iustè facit: suum namq; est, nec habet cui rationem reddat. In dignius autem iudicarem, si non solum cū mancipio in iudicio dis ceptaret: sed & super rem vilissi mam & quæ nullius esset precij cō tenderet. Ita indignum sane maie state Christi videtur, vt cum adeo vili & abiecto mancipio suo, scili cet, homine, in iudiciū descēdat, eiquē suorum factorum rationem reddat. Quia si Deus hominem pu niat, iuste facit. Non est cui ratio nem</i>	Genes. Iob. Esai. Genes. Psal. Simile.
---	--	--	---

nem factorum suorum reddere debeat. Nec adeò mirabile est, quod Deus cum hominibus iudicio contendat, sicut quod pro re tam vili iudicium instituat, scilicet, pro peccato, quod nihil est: Vt dicit Augustinus. exponens illud Ioann. 1. *Sine ipso factum est nihil*, id est, peccatum, quod nihil est.

August.

Pro peccato temporali æterna pœna quomodo cõueniat.

Et vrgetur hoc amplius. Quia non solum hoc Deo indignum videtur, sed & crudelissimum apparet, & contra omnem iustitiam, quod vellit Deus pro peccato hominem æternis mancipare supplicijs, & pro nihilo adeò grauius punire, vt dicat: *Ite maledicti in ignem æternum*. Matth. 25. Pœna enim & illud pro quo infligitur debent esse commensurata. Sed quæ rogo proportio est inter peccatũ, (quod nihil est, & tam cito transit) & æternum supplicium, quod finem nunquã est habiturum? Vt ergo ad id, vnde digressi sumus, redeat oratio, Dei magnitudinem & hominis miseriam considerans Iob, cap. 14. dicit: *Homo natus de muliere, &c.* Vbi hominis miseriam describit. Et subiungit, *Et dignũ ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?* Ac si dicat. Indignum videtur tua maiestate & potentia. Et cap. 13. dixerat. *Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam: & stipulam siccam persequeris?* Scribis enim contra me amari tudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. Hoc est certe quod Hispane dicimus, *A moro muerto gran lançada*. Nihilquẽ gloriæ Deo videtur attribuire. Quæstionem hanc multi Sãctorum Patrum mo

uent, & in eius solutione multas rationes adducunt, ex quibus aliquot breuiter referemus illud constituẽtes. Quod si omnia attente consideremus, nihil dignitati & maiestati Christi derogatur: imo multũ gloriæ & laudis accrescit, ex eo quod cum hominibus vellit iudicio contendere, & ex eo quod diem vniuersalis iudicij (in quo omnia pateant) constituit.

Multũ gloriæ Deo accrescit ex hoc quod sit vniuersale iudicium.

Cuius prima ratio est, vt diuina iustitia cõstet, & manifestetur quã iustus sit Deus, & quam recta eius iudicia omnibus conspicientibus, & inimicis confitentibus. *Iustus es Domine*, dicebat Dauid, Psalm. 118. *& rectum iudicium tuum*. Quod maxime in hoc ellucet: quod cum omnium Dominus sit, nulliquẽ rationem reddere teneatur, in iudicium descendere vellit, & cum hominibus contendere: vt iustitia eius appareat. Quod Psalm. 50. Dauid testatus est suam iniquitatem confitens, & dicens. *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris*. Sensus est. Si mei misertus fueris, consequetur gloria tua, vt inueniaris & comproberis iustus in operibus tuis, & in omnibus verbis tuis: & vincas omnium calumnias, quæ contra tuam iustitiam excitari possunt. Ideo iudicari vis. Vbi iudicari non ita accipiendum est, vt iterũ in iudicio Deus compareat, & alium iudicem constituat: sed quod ipse in vniuersali iudicio iudex futurus sit, & suam iustitiam manifestaturus. Quia qui iudicaturus venit publice, simul & ipse iudicetur suam iustitiam manifestando. Neq;

Prima ratio.

Hoc Dei iustitia maxime ellucet in iudicio. Psalm.

Psalm.

Matth.

Iob.

Iob.

do. Nequē enim humanorum principum Deus mores imitatur, qui (licet in multis errare, & ira, odio, vel amore decipi possint) adeo sua potentia abutuntur: vt suorum factorum rationem aliam assignare non vellint quam suam voluntatem, dicentes: sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Idquē ab omnibus iustum vellint iudicari, quod illis placitum est. Quod fecisse legimus Pilatum (cum Iudæi ad eum super titulo crucis tollendo accederent) dicentem, Ioann. 19. *Quod scripsi, scripsi.* Ac si diceret: Nullam a me facti aliam rationem poscatis, nisi quad ita feci. Deus autem errare non potest, omnia nouit, etiam ante quam sint, & nihilominus adeo iustus est, vt publice vellit omnium a se factorum rationem reddere: vt omnibus de eius reſtitutione & iustitia constet. Et cum omnium Dominus sit, nullumquē superiorem agnoscat, vult cū homine iudicio contendere: vt vniuersis acclamantibus, etiam ipso reo, iustitia eius prædicetur. Et sicut dum viueret suam innocentiam & iustitiam ostendere volens in medio inimicorum suorum constitutus, & cum illis rationem inniens, Ioann. 8. dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Ita iam mortis vinculis absolutus, & ad dexteram Patris residēs, vult vniuersale iudicium in conspectu omnium facere, vt iustitia eius constet, approbetur, & laudetur.

se. 2. ratio.

Vt omnia opera appareant, & pro eis decernatur poena vel præmiū.

Secunda ratio est, vt omnium opera appareant tam bona, quam mala, & pro qualitate factorum vnusquisquē recipiat vel præmiū, vel damnationē. Quia (licet in obi-

tu cuiusquē hominis particulare fiat iudicium, & vniciquē sua sedes reddatur, & vel gloria vel supplicium decernatur:) voluit Deus, vt vniuersale fieret iudicium, & in eo vniuersorum opera ab omnibus conspiciantur: Bonorum quidem in maiorem ipsorum gloriam, dum eorum bona opera, poenitentia, lachrymæ, & suspiria, publice approbantur, & laudantur. Nō enim meriti diocris hæc bonorum gloria est. Iniquorum vero opera manifestantur ad illorum maiorem ignominiam & confusionem. Hoc autem iustissime a Deo decretum est, vt in hac vita homines ad bonū incenderentur studio gloriæ: & mali a peccando retraherentur timore ignominie & confusionis, quæ tūc eorum vultus operiet, quando viderint crimina sua etiam occultissima, in conspectu vniuersorum hominum & Angelorum recitari.

Si multi hominū, (vt historie tradunt,) sibi mortem intulerūt in vinculis, ne publice & coram vno populo sua delicta publica voce præconis referri audirent, quid facerēt si in conspectu totius orbis publice scirent recitanda? Consideret ergo peccator confusionem, quam patietur, cum vniuersa sua crimina in conspectu omnium præconis voce publice viderit recitari: vt a peccando retrahatur. Neq; enim hoc vulgare supplicij genus existimandum est. Confusio enim maxime hominem torquet, & poena maxime congruens hominum naturæ est, qui propriam excellentiam in omnibus quærunt. Vnde volens Deus Hierusalem pro suorum peccatorum

Manifestabuntur opera ad gloriam bonorum & confusionem malorum.

Confusio maxime propria poenæ hominis.

catorum

Osee.

catorum merito debite punire, minatur destructionem, famem, & captiuitatem, Osee, cap. 2. Et post vniuersa hæc, quasi vltimum & maximum supplicium addit: quod ignominia eius manifestabitur & apparebit coram omnibus gentibus, & præcipue coram illis, qui eam in honore habebant, dicens: *Idcirco conuertar & sumam frumentum meum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo: & liberabo lanam meam, & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius. Et nunc reuelabo stultitiam eius in oculis amatorum eius.* Vnde & Dauid Psalm. 108. Cum innumeras maledictiones & mala impijs inprecando, quæ illis ventura sunt Prophetico more declararet, vltimo loco tantam quam maximum malum confusionem proponit dicens: *Induantur qui detrahunt mihi pudore, & operiantur sicut diploide confusione sua.*

Psalm.

Tertiaratio.

Ad obstruenda hominum ora futurum est iudicium.

Tertia ratio est. Vt hominū ora obstruantur, (Ne alicui pateat aditus vt de Deo conquærat: quasi odio, inuidia, vel passione in iudicando contra illum ductus fuerit:) vult vt publice omnium facta diiudicetur, & sententia proferatur. Nouit optime Deus quā sint homines sui amantes, quamque diligentes in omnibus suis operibus excusandis, quamque faciles sint vt conquærantur, ex omnibus, (etiam sine causa) occasionem sumentes vt in alios culpas suas referant, & se innocentest ostendant. Ne ergo quis cōquærat, & forte dicat: Noluit me Deus audire, ego meorum factorū rationem reddissem: mea opera vel probassem, vel excusassem, ne adeo graua & tanta poena digna ap-

parent: non mea in omnibus culpa est. Non mihi auxilia, quæ necessaria erāt, Deus præbuit, (sine quo ego nihil poteram facere.) Nō me vocauit, non mihi quæ alijs subsidia præstitit: ipse meæ perditionis particeps est. Ne ergo hæc & similia homines impudenter proferre audeant, vult Deus vniuersale esse iudicium, in quo constet quanta rectitudine se Deus cum hominibus habuerit, quanta æquitate vsus fuerit. Quomodo hominem adiuerit fauorem præbēs, & in nullo (quod ad salutem necessarium esset) deficiens. Vt igitur constet, quod ipse homo causa suæ perditionis extitit, & obmutescat, vult Deus vt publice & in conspectu omnium vltima causa agatur, & ipse homo conuictus tacendo Dei sententiam approbet, & confirmet. Huius exemplum habemus in illo qui ingressus est ad nuptias non habens vestem nuptialem, (cum paterfamilias diceret: *Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?*) obmutuit, nec garrula mens humana quid responderet habuit videns iustissimum patrisfamilias iudicium. Præterea Saul. 1. Regum. 24. persequens Dauid sibi iustus videbatur, at cum iudicio secum contendit, & bona opera quæ receperat Dauid computat, non potuit non condemnare se ipsum, & publice confiteri iustitiam Dauid, & dicere: *Quod iustior se esset.* Ita peccatores, (qui in hac vita causas suas defendere, & excusare se posse arbitrantur,) cum dies vltimi iudicij aduenerit, & sedente iudice libri aperti fuerint, constiteritque de Dei liberalitate & sua in-

Matth.

Reg.

grati-

gratitudine, ipsa veritate & rei euidencia conuicti non poterunt non clamare, & publice confiteri, ac dicere: iustior nobis es Domine, & iustissimum es iudicium tuum.

Quarta ratio.
Indiciorū Dei
quæ in hac vi
ta nō assequa
batur, ratio
apparet
& æquitas.

Quarta ratio est, vt vniuersorū, quæ in mūdi administratione sunt gesta (quorum multa homines non intelligentes, sine ordine, mēsurā, & pondere facta possent existimare) constet ratio. & quomodo iuste a Deo facta sint. Nam si ea quæ modo sunt attendamus, & nostri iudicij pondere examinemus, multa dissona & sine ratione iudicabuntur. Quis enim videns impium exaltatum & eleuatū, honoribus auctum, & quod illi omnia ex animi sententia succedunt: contra vero iustum afflictum, calamitatibus oppressum, & in vniuersis aduersos effectus sentientem, non hæsitabit: & pedes eius pene mouebuntur, de Dei iustitia & æquitate dubitando? Quod Dauid considerans Psalm. 72. dicebat: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelauit id est, attente & curiose aduertit: Super iniquos pacem peccatorum videns, &c.* Et Hieremias, cap. 12. non ausus iudicium inferre blasphemiae dicit: *Iustus es Domine, veruntamen iusta disputem tecum. Quare via impiorum prosperatur? bene est omnibus qui prauaricantur abs te, &c.* Similiter & in alijs rebus possumus ratiocinari. Videmus enim hominem, qui a principio vitæ virtuti incubuit, qui recta operatus est, in fine misere labi, & sine poenitentia mori, vt Iudæ contigit. Qui a Christo vocatus est, & in Apostolum electus, & tandem desperas interiit,

& suspensus crepuit medius. Et etiā intuemur alium, qui perditē vixit, & in vltimo vitæ poenitentiam agēs in pace moritur: vt contigit Latroni. Nec solum in spiritualibus, sed & in corporalibus similia conspiciamus. Est homo qui pacifice vixit, nec cuiquam nocuit, & vi ferroquē interficitur. Est & alius, qui vniuersa perturbat, & pacifice in lecto suo moritur. Hæc consideranti & rationem non intelligenti iniusta, inæqualia, & sine ratione facta videntur. Vt ergo cōstet quam recto iudicio hæc Deus permiserit, quāta iustitia in omnibus administrandis vsus fuerit, constitutus est iudicij vltimus dies: in quo vniuersorū quæ facta sunt ratio apparebit, & quæ non capiebamus manifesta erunt. Quæ in hac vita occulta erant aperte videbimus. Vnde Dauid propositæ dubitationi respōdens Psalm. 72. se ipsum remittit ad diem iudicij, dicens. *Donec intrem in Sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.* Illic namquē constabit, quare iustus afflictus fuerit, & peccator in prosperitate vixerit.

Ex hac diuersitate quæ inter bonos & malos in hac vita contingit, deducit euidens argumentum Iob ad probandum futurum esse vniuersale iudicium, dicens: *Iste mortuus robustus & sanus, diues & fœlix, viscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur. Alius vero moritur in amaritudine animæ suæ absque vllis opibus: & tamen simul in puluere dormient, & vermes operient eos. Interrogare quemlibet de viatoribus & hæc eadem illū intelligere cognoscetis. Quia in diem perditionis seruat malus, & ad diem*

Psalm.

Hierem.

Psalm.

Iob.

Ex diuersitate euentuum in hac vita cōstat iudicium futurum.

ad diem furoris ducetur. Ecce ex diuersitate hac infert futurū esse diē, in quo malus qui prosperatus est, iudicetur, & dignā accipiat suorum scelerū retributionem. Alioquin iniustus iudicaretur Deus, qui bonos affligeret nunquam premiaturus; malos prosperaret nunquā puniturus. Et hoc est argumentum quod toto isto capite Iob latissime prosequitur. Adeo manifestum esse dicit, vt non sit opus sapientes interrogare: sed sufficiat, quemlibet de viatoribus, id est, de cōmunibus hominibus de hoc interrogare.

Quinta ratio
Ad honorem
Christi perti-
net, vt qui in-
iuste ab homi-
nibus iudica-
tus est omnes
iudicet.

Quinta ratio ex eo deducitur, quod iustissimū est, vt filius hominis (qui in hoc mūdo ab hominibus iniuste iudicatus fuit, & cū sceleratis cōdē natus,) iudicaturus adueniat cū gloria & potestate magna: vt omnes homines & Angeli cognoscāt & videant, quam defectuosa & iniqua sint hominū iudicia, & quam lōge distent a iudicijs Dei. Sicut distat caelum a terra, dicit Dominus, Esai. 55. Sic via mea a vijs vestris. Vnde quod homines despectū & iniquum iudicant, Deus iustissimum & maximo honore dignū declarat. Vt constat Psal. 117. vbi habetur: Lapidē quē reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Quod de seipso interpretatur Christus, Lucē. 20. In vltimo enim iudicio Christus (quē homines reprobauerūt, & negauerūt, quemq; despexerunt tanquam inutilem Barabam homicidam elligentes) apparebit a Deo approbatus, & iudex vniuersorum constitutus, & factus in caput anguli. Ideo quia iniuste iudicatus est, iudicium ei a Patre tributum est. Quia mundum

vicit patienter sustinendo turpissimam mortem iniustissime illi illatā, iudex vniuersorum est constitutus. Quod Iob. 36. declaratur: Quia causa tua cū iniquis est reputata, ideo in iudicium causamq; recipies. Quem locū Greg. 26. Moral. cap. 25. (quem sequuntur vtraq; Glossa & Lyrans) de omnibus iustis dictū interpreta-
tur. Vnde & aptius de Christo intelligi potest, qui Apo. 3. dicit. Quia vici, ideo sedi in throno Patris mei. Vnde Augu. de Verbis Domini, ait: Se debet iudex, qui stetit sub indice: dānabit reos, qui falso factus est reus. Vt ergo Christi dignitas appareat, & vt de vniuersis triūphet, eiusq; victoria manifestetur in conspectu omnium, opus est vt sit iudiciū. Triumphum namq; Christi reseruātū esse vsq; ad nouissimum iudiciū affirment diuinæ literæ. Psal. 109. Pater ad Filium dicit: Sede a dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellum pedū tuorū. Donec tēpus designat inter Ascensio-
nē Christi & vltimū iudiciū, quando Christus regnaturus est etiā sensibilibiter & visibilibiter in toto vniuerso, & super omnes creaturas. Id etiā aperte testatur Paul. 1. Cor. 15. Cū dicit: Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum euacuauerit omnem principatū & potestatem & virtutē, oportet autē illū regnare, donec ponat inimicos omnes sub pedibus eius, nouissimē autem inimica destruetur mors: Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autem dicat omnia subiecta sunt ei: sine dubio, prater eum qui subiecit ei omnia. Cum autem subiecta illi fuerint omnia: tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus. Describit Paulus isto loco

Iob.

Grego.
Glossa.
Lyrans.

Apoca.

Augu.

Psal.

Corint.

G Christi

Ideo iudex o-
mnium Chri-
stus, quia ini-
uste iudica-
tus est.

Christum quasi ducē quemdam a Patre missum ad debellandū regnū aliquod, qui egressus a certamine vires suas patri ostēdet, & subiectos principes ante se ager, & susceptā prouintiam débite completam profitebitur, & tunc *inimica destruetur mors*, quę quasi dux erat exercitus cōtrarij. Et hoc signū erit perfectę illi⁹ victorię, cōpletiq; triūphi.

Sexta ratio.

Ad decernendum completum prēmium in iudicio.

Sexta ratio est, vt in vltimo & vniuersali iudicio decernatur & tribuatur integrū & completum prēmium bonorū & malorum, & quantum ad substantialia, & quantum ad accidentalia, & quantum ad animas, & quantum ad corpora beatorū, & damnatorum. Licet enim statim vt animę a corporibus solutę sunt, particulare cuiusq; iudiciū fiat, & quęlibet pro suorum operū qualitate suis locis mancipientur, vbi perpetuo mansurę sunt. Bonę (si purgatorij igne non indigeant) in æterna felicitate, vbi Deū reuelata facie contēplentur: si autē purgatione egeant, in purgatorio ad tempus detineantur, inde ad beatitudinem transiturę. Malę autem inferni ignibus traduntur. In quo essentialia prēmium bonorum & malorum consistit. Tamen quantum ad iudiciū corporū (vt declarat S. Tho.

Anime statim post mortem prēmium vel penā suscipiunt.

S. Thom.

4. contra gent. c. vltimo) & quantum ad accidentalia prēmia multa remanent post decursum temporis addēda, & in vltimo die complenda, scilicet, gloria corporis, & alię dotes. Anima enim, (cū corpore velut cōiuncto instrumēto ad operationes suas vsa fuerit, formaquē corporis extiterit,) in patria & beatitudine existēs adhuc corporis sui exoptat

Anima beatorum corporis gloriam desiderat & percipit.

confortiū: vt sua gloria participet, quod in laboribus & tribulationibus socius & amicus fuit: instāterq; sui corporis resurrectionem postulat. Quia tūc cōpletum erit gaudiū, & perfecta beatitudo in substantia libus & accidentalibus. Quia tunc recipiēt beati stolam alterā, quę in istum diem reseruata fuerat. In die namq; obitus sui accipit quisq; stolam vnā, id est, animę gloriā, expectans alterā, quę ex participatione prioris procedit, scilicet, gloriā corporis: quibus acceptis completa erit gloria & perfectum prēmium. Quod Apoc. 6. Ioā. asseruit dicēs: *Vidi subtus altare*, id est, sub Christi humanitate & protectione (vt vtraque Glossa interpretatur) in beatitudine scilicet vbi ipse Christus est. *Vidi*, inquā *animas interfectorum propter verbū Dei, & propter testimonium quod habebant. Et clamabāt voce magna dicentes. Vox hęc affectus & desiderii est naturale, quo sua corpora exoptant. Dicebant ergo, vsquequo Domine Snnctus & verus nō indicas, & non vindicas sanguinē nostrū de his qui habitāt in terra? Et data sunt illis singule stole albe: ecce animarū gloriam, & dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicū, donec impleātur conserui eorum, & fratres eorū qui interficiendi sunt sicut illi. Et Esai. 61. de iustis dicitur: In terra sua duplica possidebunt. Hęc duo loca exponēs Grego. lib 4. Dialo. c. 25. interroganti Petro, si igitur nūc sunt in cælo animę iustorū, quid est quod in die iudicij pro iustitię suę retributione recipient? Respōdet Greg. Hoc eis nimium crescit in iudicio, quod nunc animarū sola, postmodum*

Stola duplex gloriam animę & corporis significat.

Apoc.

Glossa

Esai.

Grego.

dum vero etiā corporum beatitudine perfruūtur: vt in ipsa quoq; carne gaudeāt, in qua dolores pro Domino cruciatuq; pertulerunt. Pro hac quippe geminata eorū gloria scriptū est Esai. 61. *In terra sua duplicia possidebunt.* Hinc etiā ante resurrectionis diē de sanctorum animabus scriptū est Apoc. 6. *Date sunt illis singula stola alba, &c.* Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: Quia modo animarū tantummodo, tunc autem animarū simul & corporum gloria letabuntur. Quod Christus insinuare voluit dū post sex dies, Matt. 17. transfiguratus est, & repleuit facies eius sicut Sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Post sex enim dies, quibus præsens vite tēpus significatur, gloria animæ corpori communicabitur, & perfectū erit gaudium & plēnū. Similiter & mali corpora sua sumēt, vt in illis etiam tormēta patiātur, & eorum poēna completa sit.

Septimaria-
tio.
S. Thom.
Ex mutabili-
tate rerum su-
mitur ratio iu-
dicij.
Septima ratio desumitur ex S. Tho. 3. p. q. 59. ar. 5. vbi dicit. Quod iudicium de aliqua re mutabili perfecte dari non potest ante eius consummationē, sicut iudicium de aliqua actione, qualis sit futura, perfecte dari non potest, ante quam sit consummata, & in se, & in suis effectibus. Multæ enim res apparent in se viles, quæ ex effectibus conuincuntur inutiles. Vnde cum homo mutabilis sit, iudiciū perfecte de eo ferri non potest vsq; dum vita eius omnino terminetur. Et quoniam licet per mortem vita temporalis hominis terminetur in se: remanet tamen adhuc secundum quid ex

futuris, (in quibus ad huc viuit homo) dependens. Viuit enim homo, (licet corpore moriatur) in memorijs aliorum, in quibus multoties contra veritatem remanet bona vel mala fama mortui. Viuit etiam in filijs, qui aliquid patris sunt: iuxta illud Ecclesiastici. 30. *Mortuus est pater eius, & quasi nō est mortuus: similem enim reliquit sibi post se.* Tertiō viuit quantū ad effectum suorum operum, tam bonorum quam malorum, dum suo exemplo vel doctrina alij similia efficiunt. Sicut Apostolorū doctrina & vita semper viuit, & proficit, quandiu fides ex eorum prædicatione propagatur: atque adeo semper illis accidentale gaudium accrescit. Similiter & in malis Arrij peruersitas durat, quandiu eius error pullulat. Quartō, quantum ad corpus quodā modo viuit in honore, dū aliud traditur honorifice sepulturæ immerito, aliud in iuste in sepultum relinquitur. Tandē viuit quantum ad illa in quibus affectum suum posuit dū viueret. Vniuersa autē hæc subduntur estimationi diuini iudicij. De quibus perfectū & manifestum iudiciū ferri non potest, quandiu temporis huius decursus durat. Ideoq; oportet esse vniuersale iudicium in vltimo die, in quo perfecte & cōplete de vniuersis, quæ ad cuiusq; hominis statum & conditionē pertinet, iudicetur. Plures alias rationes assignare solent verbi Dei concionatores, quas omittimus. Quia quæ propositæ sunt potiores videntur. Vnde ad ea quæ principio huius considerationis obiecta sunt satisfaciamus. Ad primum (quod ex Dei magnitu-

*Homo mortuus adhuc vi-
uere dicitur,
& in quibus.*

Eccles.

dine hominumque paruitate desumebatur) respondemus. Quod homo, si cum Deo comparatur, adeo exiguus est, ut pro nihilo reputari debeat. Cæterum si in se ipso consideretur, magnum quid est. Imo inter omnes creaturas quæ corpus participant, præcipuum. Formauit enim Deus hominem (licet de limbo terræ) ut præsit vniuersis creaturis, & illarum habeat dominium, ut Genes. 1. habetur. Et Psal. 8. dicitur: *Omnia subiecisti sub pedibus eius, & minuiisti eum paulominus ab Angelis.* Quæ (licet de Christo interpretetur Paulus ad Hebræ. 2.) de vniuersis hominibus ad literam etiam dicta sunt. Sicut homo nobilis & diues valde, si cum Rege potentissimo cõparetur, & in eius præsentia constituitur, vix conspicitur: at seorsum constitutus omnium oculos ad se trahit, & ab omnibus colitur. Ita homo Deo comparatus quasi nihil reputatur, cum in se magnus & potens sit valde. Non ergo indignum est Dei maiestate, ut cum homine, cui tot tantaq; commissit, iudicio contendat. Præcipue quod si res æstimari debet ex precio, quo empta est, homo magnū quid, eximium, & inestimabile reputabitur, qui adeo magno & incõprehensibili precio emptus est, puta, sanguine agni immaculati Christi IESU. Quod Petrus. 2. Cano. c. 1. testatus est dicēs: *Non enim corruptibilibus auro vel argento empti estis: sed pretioso sanguine agni immaculati, &c.* & Paulus. 1. Corint. 6. ait: *Empti enim estis precio magno.* Quod si apertius hominis valorem, & quanti eū Deus faciat, discere vis, attende: Quod se

ipsum Deus pro homine tradidit, ut ad Gala. 2. affirmat Paul. & hominis dignitatē intelliges. Ad secundū, quod ex peccati vilitate nascebatur, dicim⁹. Quod peccatū si in se ipso consideretur, vilissima res est, & nihil. At si in ratione offensæ & debiti attendatur, magnū quid est. Est namque offensa contra Deum, qui infinitus est. Indeque infinitatē quādam in ratione offensæ contrahit. Culpa enim & offensa ex persona, in quam cõmittitur, debet estimari. Grauior enim est vna & eadē offensa, ut alapa, in regem commissā, & in priuatum hominem. Quia crescit culpa ex magnitudine personæ offensæ. Atque adeo quæ cõtra Deum fit, maxima & infinita erit. Nō ergo pro nihilo reputanda est offensa, quæ contra Deum commissā est, ut non liceat pro illa in iudicium descendere, & debitas penas exposcere. Præterea ex bono, quo peccatum priuat & eius excellentia, peccati magnitudo pensanda est. Priuat enim hominem gratia, quæ donum diuinum est, & participatio quædam diuinæ naturæ, ut dicit Petrus. 2. Canon. cap. 1. Deturpat, & quantum in se est, tollere procurat Dei imaginem, ad quam conditus est homo, Genes. 1. Et sicut qui regia stigmata & arma deturparet, vel tolleret, reus esset grauissimæ culpæ & maiestatis offensæ: sic & qui peccatum admittit, Dei stigmata & imaginem in homine impressam auferre conatur. Vnde grauissimum crimen admittit. Insuper animam interficit: atque Dei seruum (quem tam magno precio sicut diximus emit)

Galat.

Peccati magnitudo sumitur ex persona offensæ.

Peccati magnitudo ex bono quo priuat aueretur.

Petr.

Ex imagine Dei quam deturpat peccatum, etiā eius grauitas probatur. Genes.

Homo in se magnū quid est.

Genes. Psal.

Hebræ.

Simile.

Hominis dignitas ex pretio colligitur

Petr.

Corint.

fura-

furatur, & dæmoni tradit. Nunquid hæc parua sunt: & pro quibus non liceat in iudicio contendere? Iam ad tertium tempus est ut veniamus, in quo de supplitis & pœna pro peccato inferenda agebatur, indignumquæ diuina bonitate & equitate apparebat, ut pro culpa, quæ cito transit, æterna pœna tribuatur. Si enim ut habetur Deuter. 25. *Secundum quantitatem delicti erit & plagarum modus*: ubi delictum momentaneum est, damnatio æterna esse non debet? Hanc quæstionem mouet August. lib. 21. de Ciui. Dei cap. 11 & late prosequitur, soluitque dicendo. Quod iustitiæ ratio etiam in humanis non metitur quantitatem pœnæ secundum moram temporis, quæ in delicto fuit: sed secundum culpæ grauitatem. Et probat. Quia octo genera pœnarum in legibus reperiri scribit Cicero: damnum, vincula, talionem, ignominiam, exilium, mortem, & seruitutem. In nullo autem horum (nisi forte in talione) tempus pœnæ æquatur moræ culpæ: sed multo maiori tempore durant, ut constat. Vnde inquit August. Iam vero damnum, ignominia, exilium, & seruitus, (cum plerumque sic infliguntur, ut nulla omnino relaxetur) nonne pro huius vitæ modo similia pœnis videtur æternis? Ideo quippe æterna esse non possunt, quia nec ipsa vita, quæ his plectitur, porrigitur in æternum: & tamen peccata, quæ vindicantur longissimi temporis pœnis, breuissimo tempore perpetrantur. Nec quisquam extitit, qui censuerit tam cito nocentium finienda esse tormenta, quam cito factum est vel homicidium, vel adulterium. Non temporis longitudine, sed iniquitatis & im-

pietatis magnitudine metiendum. Qui vero pro aliquo grandi crimine morte mulctatur, nunquid mora qua occiditur, (qua per breuis est) eius supplicium leges æstimant, & non quod eum in sempiternum auferant de societate viuentium? Quod est autem de ista ciuitate mortali homines supplitis primæ mortis, hoc est de illa ciuitate immortalis homines supplitis secundæ mortis auferre. Vnde deducitur quod si in humanis eternitas vel perpetuitas pœnæ pro delictis non repugnat æquitati iustitiæ: multo minus repugnabit iustitiæ diuinæ. Cum culpa, (ut late expositum est,) infinitatem quandam in ratione offensæ participet. Et hæc alia ratio esse potest ad propositæ quæstionis solutionem.

Eandem quæstionem, lib. 4. Dialog. cap. 44. mouet Gregori. dicens: Scire velim quomodo iustum sit, ut culpa, quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur? Et soluit dicens: Hoc recte diceretur, si districtus iudex non corda hominum sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt: quia cum fine vixerunt. Nam voluissent utique si potuissent sine fine viuere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet, ut nunquam careant supplitis, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Huius rationis efficaciam sic explicat S. Tho. 3. contra Gent. cap. 144. ubi istam quæstionem versat. Etenim apud diuinum iudiciū voluntas pro facto computatur: Quia sicut homines vident ea quæ exterius aguntur, ita Deus inspicit hominum corda: qui autem prop-

Gregori.

Affectus ad peccatum & eternitatem inuoluit.

S. Thom.

ter aliquod temporale bonū auer-
sus est ab ultimo fine, qui in æter-
num possidetur: præposuit fruitio-
nem temporalem illius boni tem-
poralis æternæ fruitioni ultimi fi-
nis. Vnde patet quod multo ma-
gis voluisset in æternum illo bono
temporali frui. Ergo secundum di-
uinum iudicium ita puniri debet,
ac si æternaliter peccasset. Nulli
autem dubium est quin pro æterno
peccato æterna pœna debeatur: de-
betur igitur ei, qui ab ultimo fine
auertitur per culpā, æterna pœna.
Plures alias rationes adducit S.
Thom. loco allegato, quas videre
poteris.

XV. CONSIDERATIO.

Quod iusti gaudere de-
beant, & lætari, quia iudicium
prope est, de quo mali do-
lent & tristantur.

His autē fieri incipient. Ec.

VERBA ista in literali
expositione remissimus
ad istum locum: Quoniā
adeo literalia cum moralibus con-
iuncta sunt, vt necessario simul de-
beant pertractari. Vnde iuxta sin-
gulas literales expositiones singu-
las considerationes excitabimus,
quas breuius quam præcedentes ab-
soluimus: quia de illis omnibus a-
lijs etiā pluribus locis occasio tra-
ctandi occurret.

Aduertendum est, quod *Leuare*
caput, phrasis est in scriptura visita-
ta, quæ diuersimode a Doctoribus

solet explicari. In primis *Leuare ca-*
put idē significat quod ex hilarari,
gaudere, & lætari. Idquē etiā apud
Hispanos in vsu est, quando homi-
nem videmus tristem & afflictum
dicere solemus, *Alçà, la cabeça*, id
est, *alegraos*. Illi enim qui mæsto
sunt animo demisso capite terram
respicientes incedere solent. Isto
igitur loquendi modo hortatur
Christus discipulos suos, (vt, cum
vniuersa ista mala in mundo fieri
conspexerint,) gaudeant & læten-
tur: quoniam appropinquat eorum
redemptio. Ac si dicat Christus:
Vos amici mei, qui reliquistis omnia
& secuti estis me, cum videritis hæc
omnia, leuate capita vestra, id est, gau-
dete & lætamin. Quia appropinquat
redemptio vestra, & sedebitis super se-
des duodecim iudicantes duodecim tribus
Israel. Matt. 19. Doleāt quidē, mæ-
stiq; & demisso capite incedant pec-
catores videntes mundum quasi a-
nimam agentem, Solem obscura-
ri, Lunam deficere, omniaquē tur-
bari. Plangent qui de terra sunt, &
terram comedunt: quia terrena il-
lis deficiunt. Vos vero, qui non estis
de hoc mundo, Ioann. 15. quorum con-
uersatio in celis est, ad Philip. 3. gau-
dete & exultate, sicut exultāt victores
capta præda quando diuidunt spolia.
Isai. 9. His enim fieri incipientibus pro-
pe & in ianuā est regnum Dei, Matt. 24. prope est vt vestrorum laborū
fructus colligatis. Amara & tristis
sit memoria, & lamentabilis cons-
pectus mortis & ultimi iudicij ho-
minibus, Qui habent pacem in diuitijs
suis, Ecclesiastici, 41. Et qui in ter-
ra omnes suas spes collocarūt: Vos
vero, qui peregrini & aduenæ estis su-
per

*Leuare ca-
put est lætari
& exhilara-
ri.*

Matt.

*Qui plange-
re debeant vi-
dentes diem
iudicij.
Ioann.
Philipp.*

Matth.

Ecclesi.

per terram, nihilque in hoc mundo habetis, lætamini: quia redemptio vestra, & peregrinationis finis, & cælestis patria prope iam est. Doleant & tristentur qui mundanis his & caducis rebus adhæserunt earum videntes finē: vos vero quorum portio est in terra viventium. Psalm. 141. Et quorum pars est Dominus, Psalm. 72. & Threnorum. 3. Gaudere: quia prope est regnum Dei. Illi, (quibus crux Christi erat scādalū, Prædicamus Christū crucifixum. 1. Corinth. 1. Iudæis scandalum qui Crucis Christi sunt inimici, ad Philip. 3.) grauitèr doleant & lamententur, videntes signum filij hominis in celo, Matth. 24. Quia prope est eorū interitus & condemnatio. Vos autē (quib⁹ nulla alia gloria in hac extitit vita, nisi Crux Christi: Mihi ab sit gloriari nisi in Cruce Domini nostri dicebat vnus de vestro numero, ad Galat. 6. Qui in hac vita stigmata Christi in corpore vestro portastis, ad Galat. 9. Qui mundo estis crucifixi, ad Galat. 6.) Leuate capita vestra, & videntes signum filij hominis gaude te: quia appropinquat redēptio vestra: In qua æterna vita sine morte, lachrymis, & dolore perfruemini, iuxta illud, Apoca. 21. Iam non erit luctus, nequē clamor, nequē dolor erit vltra, quia prima abierūt. Quia absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorū, & mors vltra non erit.

Vnde dies vltimi iudicij singularis erit refrigerij, & consolatio- nis, ac lætitiæ iustis: sicut doloris & tristitiæ plenus erit peccatoribus. Quod Dauid Psalm. 36. declarauit dicens: Nouit Dominus dies immaculato- rum, & hereditas eorum in æternum

erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur: quia peccatores peribunt. Vbi ad literam loquitur de vltimo iudicio, & vltimo fine ad bonorum (qui in hoc mundo calamitatibus & miserijs præmuntur) consolationem: exhortaturquē eos, vt despecta iniquorū prosperitate gaudeant & leuent capita sua.

Primò: Quia nouit Dominus dies immaculato- rum. Id est. Descriptum habet in scientia prædestinationis sue numerum dierum vitæ hominum piorum, & vnusquisq; eorum dierum numeratus est apud Dominū, & vniuersa quæ illis sunt euentura. Vnde non est quare homines timeant, & tristentur. Non enim patietur Deus eos tentari supra id quod possunt, sed faciet cum tentatione prouentum. 1. Corinth. 10.

Secundo gaudere debent: Quia hereditas eorum in æternum erit. Hæreditas quippe illa ventura, (quæ iam prope est,) vitæ æternæ in terra viventium & in regno Dei, perdurabit illis in sempiternum: quam nullus hominū auferre poterit. Ideoq; conturbari non debent, si videant malos in hac vita florere. Quia paruo tempore eorum prosperitas & lætitia durabit. Gaudium enim hypocritæ ad instar puncti, Iob. 20.

Tertiò gaudere debent quia non confundentur in tempore malo. Id est, in die iræ, calamitatis, & miseriæ, in tempore quando male erit omnibus operantibus iniquitatem, quando omnia in illos insurgent: non confundentur ipsi, nec timebunt. Quia tempus illud ipsis bonum & magnæ lætitiæ erit. In quo leuabunt ca-

Locus Psalmi
elegantè ex-
positus.

Corinth.

Iob.

Psalm.
Psalm.

Corinth.
Philipp.

Matth.

Galat.

Galat.
Galat.

Apoca.

Dies iudicij
singularis re-
frigerij iustis
ob plures cau-
sas.
Psalm.

pita sua, & quasi de magna tribulatione surgentes respirabunt, & gaudebunt. Quoniā appropinquat gloria eorum.

Quartò, leuare debent capita: quia *in diebus famis saturabuntur*. Id est, in tempore illò maximæ angustiae, & miseriae: quando Sole, Luna, & stellis turbatis, omnia deficient, quando æterna fame incipient impij cruciari, iusti satiabuntur ab ubertate domus Domini, & cū apparuerit gloria eius. Quapropter æquo animo ferre debent iusti in hac vita quod mali florere permittantur, delitijs & voluptatibus frui: ipsi vero despiciantur & egestatē patiantur. Postulat enim hoc diuinæ iustitiæ æquissima dispensatio, vt ijs, qui in hac vita bona receperūt, in altera recipiant mala: illi vero, qui in hac vita mala sustineant, in futura bonis abundant. Sicut Lucæ. 16. diuiti testatur Abraham dicens: *Recordare fili, quia receperisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciarius*. Idem affirmat Psalm. 74. inquit. *Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas eius*. Quē locū licet multi secuti August. referāt ad primū Christi aduentum, (in quo cū omnes habitatores terræ in varia vitia defluerent & dissoluerentur, Christus veniens quosdam velut columnas stabilinuit & confirmauit, scilicet, Apostolos, qui ad Galat. 2. columnæ dicuntur: Verum quoniam verbis immediate præcedentibus, *Cum accepero tempus, &c.* & sequentibus, *Quia nequē ab Oriente, &c.* de iudicio vltimo loquitur,

vt in superioribus considerationibus interpretati sumus) commodius verus iste ad secundum Christi aduentum referetur. Ita tamen vt præterita pro futuris, (vt in Scriptura consuetum est,) accipiantur: & per columnas omnes iusti intelligentur, qui sunt quasi fundamēta terræ. Et ita sensus erit: *Liquefacta est terra*, id est, omnes terreni homines & peccatores in nouissimo die iudicij præ nimio timore liquefiēt, exanimabuntur, & arescent. *Ego vero confirmavi columnas eius*, id est, iustos stabiliam & consolabor, ita vt in medijs his tribulationibus præ lætitia & exultatione leuent capita sua. Hinc Petrus (cum vniuersi Prophetæ & Apostoli de die isto loquentes terribilia & horrores plena nomina illi imponant, vocantes diem iræ, furoris, tribulationis, angustiae, tenebrarum & caliginis, occisionis, & vindictæ,) diē istum singulari nomine consolationis & refrigerij insigniuit Act. 3. dicens: *Poenite mini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra: vt cum venerint tempora refrigerij à conspectu Domini, & misserit eum qui prædicatus est vobis IESUS Christus: quem oportet quidem celum suscipere vsque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum à seculo Prophetarum*. Ecce aperte de vltimo Christi aduentu loquitur, & sic vniuersi Doctores interpretantur. Vocat quē tempora illa, (in quibus mundus & mundani in maxima erunt angustia & tribulatione,) *Tempora refrigerij à conspectu Domini*, id est, propter cōspectum Domini, ijs, qui vere poenituerint.

Præterita
pro futuris
ponuntur.

Dies iudicij
dicitur dies
consolationis

Actum.

Lucæ.

Psalm.

Galat.

tuerint. Quia tunc leuabunt capita sua. Appropinquat enim eorum redemptio.

XVI. CONSIDERAT.

Quod iusti non deficiant, nec turbentur videntes rerum omnium turbationem, quimpotius inde nouam spem concipiant suæ redemptionis.

Leuate capita vestra, &c.

Ecclā.

BE D A in istum locum per *Leuare capita* intelligit, mentem erigere & subleuare ad supernorum bonorum considerationem. Itaq; verbis istis Christus hortatur suos, vt mundi tribulationes videntes, ne turbentur, & in errorem inducantur, sed considerent superna bona, & æternam beatitudinem, quæ illos expectat: & attendant quoniam prope est redemptio eorum. Ac si dicat. Cū videritis hæc omnia fieri, (quæ ex se apta sunt vt timorem etiā fortissimis incutiant:) *Leuate capita*, & considerate superna bona, ne deficiatis. Vbi aduertit, quod caput in Scriptura pro mente accipitur. Quia sicut caput reliqua membra fouet & regit: ita mens vniuersas cogitationes & desideria humani cordis moderatur. Ita accipitur Psal. 73. *Cōtribulasti capita Draconum in aquis.* Id est. Mentis & intentiones. Sic interpretatur Isichius, lib. 1. in *Leuit. cap. 5.* & ita in proposito accipitur caput pro mente.

Hoc igitur anthy doto & singula

ri medicamine calamitatibus ingruentibus occurrit Saluator. Cū videritis mala, quæ mundo & vniuersis creaturis eueniunt: cum videritis vniuersa quasi contra vos insurgere, & vos premere: *Leuate capita*, hoc est, considerate quæ bona vos in cælesti patria maneant, & ista consideratione muniti procul pelletis omnem tristitiam & turbationem, forte squæ & cōstantes in medio tribulationum permanebitis. Qui enim mentis oculos in illa superna bona fixerit, facile vniuersa, quæ in mundo occurrere possunt, contemnet: facile labores omnes iruētes calcabit: facile pericula omnia superabit: & maxima quæque pro nihilo ducet. Hæc consideratio ne Paul. 1. Cor. 4. munit⁹ vniuersos huius mūdi labores vt momentum reputabat, dicens: *Propter quod non deficiamus, sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem.* Hic Paulus inuincibilem bonorum patientiam in malis sustinendis, & in defatigatam tollerantiam describit. Qui licet grauiter præmantur non deficiunt, & licet in multis turbulentur, etiam vsque ad corporis defectionem: *tamen is qui intus est homo, scilicet, spiritualis renouatur de die in diem noua spe bonorum confortatus, & illorum consideratione confirmatus.* Vnde Hieronymus in huius loci expositione dicit. *Licet corpus passionum iniurijs corrumpatur, anima tamen spe futurorum quotidie confirmatur ad omnia sustinenda.* Et Chrysost. Homil. 9. in 2. Epistola ad Corinth. dicit: *Quomodo corrumpitur externus homo? Dum flagellatur,*

Consideratio æternorū facit mala omnia contemnere.

Hieron.

Chrysost.

abigitur, innumera fert mala. Sed interim renouatur de die in diem. Quomodo renouatur? fide, spe, alacritate, ut audeat se opponere malis. Nam quo plura tullet corpus, hoc maiorem spem habet anima, & fulgidior euadit, velut aurum quod multo igni examinatur. Et vide quomodo presentis vite molestias demollitur, dicens: Id enim quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostre, supra modum in sublimitate æternum glorie pondus operatur in nobis. Rationem reddit quare non fatigetur inter continuas externi hominis afflictiones, quareque non deficiat. Quia quidquid afflictionis est in hac vita, leue & transitorium est, & causat glorie pondus excellens supra modum, & æternum. Singula singulis contraponit egregie Paulus isto loco: tribulationi gloriam, leuitati pondus excellens, transeunti æternum.

Et quidem quod vniuersa hominis afflictio in corpore & exterioribus sit momentanea, manifestum est: cum vniuersum tempus vite nostre cum æternitate comparatum nihil sit. Quod vero leuis sit non tam clare patet, sed si Pauli verba considerentur, aperta est sententia. Quoniam addit pronomen nostre. Amani siquidem spiritualia leuis est omnis iactura corporalium propter spiritualia & æterna. Quamuis etiam absolute loquendo leue sit quidquid in hac vita pati homo potest, relatum ad id quod pati potest anima separata. Anima enim pura cum patitur, in comparabiliter magis patitur, quam cum corpori coniuncta est. Metaphora vero ponderis utitur, ut leui contrarium opponat. Et sicut leue vocatur quod parui

penditur, vel quod inconstans est, ita pondus appellatur quod magni penditur, & quod constans est. Vnde glorie pondus dicitur gloria constans ad differentiam mundanæ gloriæ, quæ vere leuis est, & in hominum opinione consistit. Istius gloriæ magnitudinem declarat dicens: Quod non qualecumque pondus gloriæ causant, sed supra modum excellens & æternum, cui nihil temporalium valet comparari. Et quia dicere posset aliquis, nunquid Paule parua sunt & momentanea reputanda, quæ in hac vita patimur, tot ludibria, verbera, carceres? Nunquid parum est & leue sanguinem fundere, vitam amittere? Quid grauius, quid molestius, hominibus potest accidere? Altius ascendite dicit Paulus, considerate bona illa, quæ repromissit Deus diligentibus se, & vniuersa hæc leuia & momentanea apparebunt. Quæ enim comparatio esse potest temporalis ad æternum, & ad id quod semper est duraturum? Ideoque subiungit Paulus: Non contemplantibus nobis quæ videntur: sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur æterna sunt. Quæ locum exponens Chrysostomus. Hom. 9. ait. Deinde & modum ostendit quomodo leues sint tantæ afflictiones. Quomodo igitur leues sunt? Non considerantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: sic & hoc leue quod presens. Et hoc magnum quod futurum, si nos à visibilibus abduxerimus. Ea enim quæ videntur temporalia sunt. Igitur & afflictiones tales. Quæ autem non videntur, æterna. Igitur & coronæ tales. Et non dixit afflictiones tales: sed quæ videntur omnia, siue poena sit, siue qui es.

Omnis tribulatio
presentis
leuis est.

Anima separata
passio
multo maior
quam coniuncta
est.

Chrysostomus

quia es. Et sic nec propter illā dissolue-
 agendum, nequē propter hanc vis faciē-
 da. Idcirco nequē de futuris loquens di-
 xit regnum æternum: sed quæ non viden-
 tur æterna: siue regnum siue pœna sit, ite-
 rum vi & propter hanc terreamur, &
 propter illud incitemur. Quoniam enim
 quæ videntur temporalia sunt, quæ autē
 non videntur æterna, ad hanc quidem spe-
 ctamus. Qualem enim haberemus excus-
 sationem temporalia pro æternis elligen-
 tes? Licet enim præsens suauis sit, sed
 non perpetuum. Hæc intuens Da-
 uid vniuersa terrena despiciens,
 Psalm. 72. dicebat: *Quid mihi est
 in cælo, & à te quid volui super ter-
 ram.* Quem locum exponit August.
 sic. Comparauit voluntati suæ ter-
 renæ præmium cælestæ, quod acce-
 pturus est, vidit quid sibi ibi serua-
 retur, & cogitans & æstuans in co-
 gitatione cuiusdam rei ineffabilis,
 quam nec oculus vidit, nec auris au-
 diuit, nec in cor hominis ascendit,
 1. Corint. 2. Non dixit illud, aut il-
 lud mihi est in cælo: sed quid mihi
 est in cælo? Quid est illud quod ha-
 beo in cælo? Quantum est? Quale
 est? Quid est? Et cum non transit,
 quod habeo in cælo, à te quid vo-
 lui supra terrā? Seruas mihi tu, (sed
 dicam vt possum, sed date veniam,
 accipite conatum meum, deuotio-
 tionem intendi, nā explicādi nulla
 facultas est:) Seruas, inquit, mihi
 tu in cælo diuitias immortales, te-
 ipsum, & ego volui à te in terra
 quod habent impij, pecuniam, au-
 rum, & argentum? Quasi dicat, mi-
 nime: sed illa considerans vniuersa
 ista despiciam. Quid quæso effecit,
 vt tēnere virgines tam grauiā &
 aspera tormēta inuictō animo fer-

rent, nisi spes coronæ æternæ, quæ
 reposita erat? Quid Martyres incē-
 debat, vt per medium ignem ince-
 dētes mortem dulcem reputarent?
 Hæc sane futurorum consideratio.
 Respicientes enim illa æterna bo-
 na, quæ non videntur, minas iudicij
 spernebant, tormenta vincebant,
 carnificum crudelitātē superabāt,
 & in medijs tormentis cum Dauid
 dicebant: *Quid mihi est in cælo?* Quæ
 & quanta bona mihi sunt reserva-
 ta. Pro illis hæc quæ patior exigua
 sunt: crescant tormēta, non deficiet
 animus. Quia semper in oculis mē-
 tis cælestium bonorum memoria
 versatur. *Leuate ergo capita vestra,*
 dicit Christus, id est, considerate cæ-
 lestia, & nihil vobis in hac vita po-
 terit molestum esse.

XVII. CONSIDERAT.

Ex rerum turbatione
 confidentiam iusto-
 rum confirmat.

Leuate capita vestra, &c.

ALIIQVI isto modo lo-
 quendi existimant idem
 significari quod confidi-
 te, ex his quæ videmus ducta simi-
 litudine. Cum enim quis de salute
 sua vel bono desperat, adeo defice-
 re solet, vt caput vix attollere va-
 leat, contra vero qui in suis nego-
 tijs spem & confidentiam habet,
 (etiā si in maximis difficultatibus
 versetur,) solet caput leuare & bo-
 no animo omnia aggredi. Hinc *Le-
 uare caput*, confidere significat. Hor-
 tatur itaque Christus discipulos
 suos,

Psalm.

Augusti.

Corint.

suos, vt omnia hæc videntes, quæ in mundo fiunt, confidant & bono animo sint. Ac si dicat. Iniqui qui contra Deum peccatis suis pugnauerunt, (cum viderint vniuersa turbari, & filium hominis venientem cū potestate & maiestate magna) turbentur, arescant, & diffidant. Quia nulla illis superest spes. Nulla enim res est, quæ adeo animum deiciat, & vires frangat, sicut diffidentia. Vos autem qui amici mei estis, *Leuate capita vestra*, & cōfide.

Bona cōscie
tia maxime
confidit.

Hoc enim præcipuum inter multa bona secum fert bona conscientia, vt in maioribus difficultatibus, in maioribus calamitatibus, & quando omnia contra hominem pugnare videntur, Cælum, astra, terra, mare, vniuersaq; quæ in illis sunt, confidat, nihil timeat, maxima securitate caput leuet. Hæc efficit, vt (quando magis Deus videtur hominis oblitus, vel contra illum magis indignatus,) firmiter & constanter illi adhæreat, & de illo magis confidat. Quod in Iob conspiciere possumus, qui, (cum mulier, cap. 2. diffidentiam & desperationem suaderet, dicēs: *Benedic Deo, & morere*) Respondit. *Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini: mala quare nō sustineamus?* Vnde cap. 13. dicit. *Etiam si me occiderit in eo sperabo.* id est. Non diffidam. Quia me cor meum non reprehendit, & cōscietia non accusat. Vnde & Dauid dicebat, Psalm. 26. *Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.* Et rationem subiungens dicit. *Vnam petij à Domino, hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini.* Quasi dicat. Quia ea quæ

Iob.

Iob.

Psal. 26.

in domo Domini sunt confidero & requiro, vniuersa malorum agmina non timebo. Diffidant mali & peccatores, (dicit Christus discipulis suis,) cum viderint vniuersas res, in quibus spem habebant, commoueri: quia eorum cōscientia eos mordet. Vos vero (qui nunquam in rebus mundanis spem posuistis, sed in me omnem vestrum cogitatum constituistis:) *Leuate capita vestra*: ecce enim *appropinquat redemptio vestra*. Ad confidentiam hortatur, vt discant: quo magis crescunt labores & tribulationes, eo magis dei bonitate confidendū esse. Quoniam tunc *appropinquat redemptio*, hoc est, tranquillitas, serenitas, & laborum finis. Sicut nautæ (quādo magis crescit tempestas, quādo aër fortius perflat, & quando mare magis tumet, cælumquē obscurius apparet,) noua spe eriguntur. Quia cognoscunt prope esse tempestatis finem, aduentare quē tranquillitatem. Vnde signa illa fulgida, quæ in maiori tempestatis vi, in nauibus solent conspiciere, (quæ ex nimia densitate & abundanti materia exhalationis procedūt, quæ ab antiquis Castor, & Pollux vocabantur,) serenitatis certissima inditiareputant. Ita & nos cum viderimus mundum, mundanaquē omnia turbari, agitari, & commoueri, vniuersaquē contra nos coniuurare, & fortius irruere, confidamus: Quia prope est vt tempestates & tribulationes finiantur. Quoniam prope & inianis est redemptio nostra.

Eo magis cō-
fidendum quo
magis crescunt mala.

simile.

Castor & Pol-
lux quid.

Huius rei singulare in Christo Redemptore nostro habemus exemplum. Quem mundus toto vitæ sue cursu

Psalm.

Psalm.

Ioann.
Roma.
Aduent.

Osee.

Simile.

cursu est insequutus, sed tempore passionis adeo exarsit contra eum, ut vniuersa commota fuerint, & tēpestas maxima excitata ita, ut ipse met pondere tribulationis grauatus dicat, Psalm. 21. *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? longe à salute mea, &c.* Et magnitudine tēpestatis quasi oppressus instanti morte, Psal. 68. (qui ad literam de Christo intelligitur, ut ex quam plurimis noui testamenti locis, quē lōgum esset citare patet: in quibus varij huius Psalmi versus referuntur, ut Ioan. 2. & 15. & 19. & ad Rom. 11. & Act. 1.) dicat: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Laboravi clamās, &c.* Eo autem tempore quo magis labores creuerūt, & quo inimici eius actum de illo putauerunt, serenitas & trāquillitas magna facta est. Victis enim diabolo & morte tertia die gloriosa mortuis resurrexit. Ita & nos in tribulationibus, quando eas magis crescere viderimus, confidamus. Quia ut Osee, cap. 6. ait: *Venite & reuertamur ad Dominū; quia ipse cōp̄it & sanabit nos, percutiet & curabit nos. Vinificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos: & viuemus.* Sicut, cum conspiciamus lucernam magnas flammās & præter solitum curium emittere, intelligimus finiri & extingui: Ita cū labores plus solito crescere & magnas flammās facere viderimus, ne deficiamus, sed magis cōfidamus: Quia prope est ut labores finiantur, & terminentur. Quod Saluator ostende-

re voluit, cum isto loco dicit: *Cum videritis hæc fieri. Id est, vniuersa ista mala euenire, & tribulationē adeo magnam, (qualis nec antea fuit, nec potest erit, Matt. 24.) respicite, & leuate capita vestra, confidite: quoniam appropinquat redemptio vestra.* Id est, prope est ut labores & calamitates finiantur. Quare redēptio hæc à laboribus & miserijs intelligēda est.

Matth.

XVIII. CONSIDERAT.

Hortatur iustos ut dies lætitiæ agant cum viderint omnia turbari, & se tribulationibus magnis concuti.

Leuate capita vestra, &c.

LEVARE caput idem est secundum multorum interpretationem, quod lætitiæ & exultationis signa publica exhibere & ostendere. Atque ita Christus verbis his exorat suorum corda non solum, ut confidant, & nihil timeant: sed ut dies lætitiæ præ gaudio agant, & festos dies quasi celebrent, cum vniuersa hæc in mūdo fieri conspexerint. Quia non solum quod quærebant inuenient, & quod desiderabant consequentur: sed & quia causam obtinebunt in illorum favorem vltima & diffinitiva sententia ab integerrimo iudice (quem nihil latet) prolata. Ac si dicat. Mali in die hac, (quia causa cadent, & condemnationis suæ sententiā audient) incedant demisso capite, tristiæque incomparabilis signa demonstrent: vos autem, (pro quibus sententia salutis, redemptio-

Gaudere debēt iusti quia pro eis sententia pronūtiabitur.

nis,

Simile.

nis, & æternæ gloriæ pronuntiabitur) non tantum gaudere, sed & *Leuate capita*, Iubilare, & dies festos agite. Simile in hominibus contingere videmus, ille, qui apud iudicem de aliqua magni momenti causa agit, ut de nobilitate vel maiori ratu, (cum in suum fauorem sententia pronuntiatur,) solet lætari, exultare, & signa publica lætiæ ostendere, seruis suis nouas vestes ellargiri, cum amicis conuiuia & ludos instituire, ipseque erecto capite incedens, & quod Hispanè dicimus, *Pauoneâ dose*, lætiæ ostentationem facit. Contra vero ille, qui causam perdidit, demisso capite vultuque in terram defixo vix domum egredi audet, tristi aspectu & incessu animi dolorem, & suam confusionem ostendens. Itaque ex capitis elleuatione, vel demissione, utrum felicitia & prospera, an aduersa & tristitia hominibus euenerint, colligere solemus. Non secus & in fine, (cū coram filio hominis vniuersorum causæ agantur) eueniet bonis gaudentibus, & signa lætiæ magnæ exhibentibus, & choreas instituentibus: quia obtinebunt causam, in qua de eorum nobilitate, & ingenuitate, deque eorum redemptione à tributis & vectigalibus, quæ in hac vita soluebant, agebatur: audientque sententiam illam felici: *Venite benedicti Patris mei percipite regnum, &c.* Qua eorum nobilitas stabilietur, & regni cælorum possessio illis tradetur, tanquā filiis Dei, & heredibus illius. Ideo hortatur eos Christus ut leuent capita sua: *Quoniam appropinquat redemptio eorum.* Id est, declaratio nobilitatis &

ingenuitatis eorum. Mali vero demisso capite & trestes incedent. Quia videntes hæc fieri, & vultum filij hominis intuentes certo cognoscent suam miseriam, & audiēt sententiam illam: *Ite maledicti in ignem æternum*, qua viles & infames declarabūtur, omnibusque bonis, (quæ videbantur habere) priuabūtur. Quod Dauid Psal. i. declarat, cum de malis loquens, ait: *Ideo non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.* Qui locus difficilis omnibus expositoribus apparuit. Quia (videtur contrarium affirmare ei, quod Paulus, I. Cor. 15. testatus est: *Omnes quidem resurgemus,*) cum dicat impios in iudicio non esse resurrecturos. Ideoque varie locus hic explicari solet, & nos in alijs considerationibus diuersas interpretationes proposuim⁹, duas tamen isto loco afferemus, quæ instituto huic conducere videntur.

Prima est, ut idem affirmet Dauid quod Paulus loco allegato, imo quod locus Pauli interpretatio sit propositi Psalmi, tantū abest ut contrariantur. Pro quo sciendū est, quod licet resurrectio communis futura sit tam bonis, quam malis in nouissimo die, (ut Euangelia docent, & fides testatur:) tamen duplex resurrectio in nouo testamento inuenitur, vel potius duplex resurrectionis conditio. Altera est non tantum ad corporalem vitam, sed etiam ad gloriam, & immutationem quæ bonorum propria est. Altera est tantum ad carnalem vitam, quæ non liberat à morte secunda, sed ad illam potius ordinatur: quæ malorum resurrectio est. Veramque

Psalmi

Corinth

Duplex resurrectiō conditio.

insinuare

insinuare videtur Paulus loco allegato cum dicit: *Omnes quidem resurgemus: ecce communem carnis resurrectionem: sed non omnes immutabimur, ecce diuersitatem.* Cum ergo David dicit: *Non resurgent impij in iudicio*, loquitur de resurrectione ad vitam æternam, quæ est resurrectio iustorum. Hac autem resurrectione nequaquam resurgent impij, qui non ad vitam, sed ad secundam mortem & æternam resuscitantur. Absolute vero dicit eos non resurrecturos, & bene. Quia resurgere est ad vitam redire, vita autem damnatorum mors potius dicenda est quam vita, cum ad æternas penas & continuam mortem sit. Non enim vere ad vitam redibunt, quos continuo mors depascet, ut idem affirmat Psalm. 48.

Verbum compositum pro simplici ponitur: resurgere pro surgere.

Secundò accipi potest in versu isto verbum *resurgere*, compositum pro simplici, ut commune est in Scriptura, scilicet pro *surgere*, seu stare in iudicio: & non resurgere in iudicio pro cadere. Vnde idem est in iudicio resurgere, seu in iudicio stare, quod causam obtinere, vincere, & sententiam pro se audire. Contra vero non resurgere, vel non stare in iudicio idem est quod causa cadere, litem amittere, & contra se sententiam audire. Itaque tota hæc oratio, *Non resurgent impij in iudicio*, significat eos condemnandos esse: & quia causam non obtinebunt dicuntur non resurrecturi in iudicio. Quia vero boni & iusti in lite vincent, dicuntur resurrecturi, & a Christo admonen-

tur ut leuent capitula sua.

XIX. CONSIDERATIO.

Quod fructus mundi ruina sit declarat.

Videte ficulneam, &c.

De confirmandos discipulorum animos, ut in literarum expositione fufius diximus, adducit Christus similitudinem ficulneæ, & aliarum arborum, ex quarum fructibus deducimus prope esse verum tempus, quod ætatem vocat Christus. Hanc similitudinem explicans Beda hic, ait: *Aperte ergo docet, quia sicut ex fructu arborum ventura ætas agnoscitur, ita ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnū Dei.* Quibus profecto ver-

Beda.

Fructus mundi ruina est.

bis ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, ut cadat: Ad hoc germinat, ut quæcūque germinauerit cladibus consumat. Ut hinc discant qui totam suam spem in mundo figunt, ne floribus illius detineantur, ne foliorum viriditate alliciantur, ne apparentium fructuum suauitate capiantur. Folia enim floresque propter fructum sunt. Vnde ad hoc mundus floret, ut fructum ferat: fructus autem mundi, ut diximus, ruina est. Eleuat, ut deiciat: honore subleuat, ut deprimat. Sicut arbores flores mittunt, non ut perpetuo illos habeant, sed ut flore decidēte fructus appareat: sic vniuersa, quæ modo mundus producit, honores, diuitiæ, voluptates, flores sunt, qui non ut perpetuo maneant, producti sunt: sed ad fructus ordinantur. Decidet flos, & continuo apparebit fructus. *Omnis caro fenum,*

Simile.

Esai.

foenum, clamat Esaias. 40. *Et omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est foenum, & cecidit flos: quia spiritus Domini sufflauit in eo. Vere foenum est populus. Exiccatum est foenum, & cecidit flos, remansit fructus. Et quis fructus? Miseria, labor, & afflictio.*

Eccles.

Quod Sapiens Ecclesiastes. 1. testatus est, dicens: *Ego Ecclesiastes fui Rex Israel in Hierusalem, & proposui in animo meo querere & inuestigare sapienter de omnibus, quæ sunt sub sole. Hæc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum ut occupentur in ea. Sensus est. Ego, qui loquor, non exauditu aut aliorum relatione loquor, non quæ somniaui propono, sed quæ diligenti consideratione aduertit, & quæ expertus sum. Fui enim Rex Israel, & ut talis, potui delictijs abundare, & bonis frui. Et vidi quæ sunt cuncta sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus.*

Rom.

Transit enim & decedit flos, & remanet amarus fructus afflictionis, doloris, & cōfusionis: ut Paulus ad Rom. 6. affirmat inquit: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.*

Roman.

Ecce fructum, ecce vanitatem, & afflictionem nō solum spiritus, sed etiam corporis. Hoc intuens Dauid clamabat, Psalm. 4. *Filij hominum vsquequo graui corde, ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Vsquequo sequimini flores decidētes? Vsquequo delectamini & adhæretis folijs virentibus, quæ sua apparentia vos decipiunt, & fallunt? Quorum fructus ruina est, miseria & afflictio? Vbi nota, quod duplici nomine satis conuenienti rerum mundanarum inconstantiam & fra-*

Psalm.

gilitatem declarat Dauid, scilicet, vanitatis, & mendacij, de quibus alijs locis plura dicemus.

Nunc ad nostrum propositum redeuntē intueamur Aman rerum floribus insolentem, fauore principis, gloria & honoribus superbum, diuitiarum abundantia ellatum: & horum omnium florum fructum consideremus, & videbimus, quod misere interijt suspensus patibulo, quod inimico suo crexerat, Hesther. 9.

Hesther.

Nabuchodonosor potens in regno suo viuebat, & potentie suæ maiestate gloriabatur dicens: *Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Florebat, & ramos potentie suæ adeo dilatauerat, ut vniuersæ terræ folijs suis vmbra faceret. Quod satis constat ex arbore illa, quā Dani. 4. vidit in cubili suo:*

Danie.

Videbam, inquit, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia. Magna arbor & fortis, & proceritas eius cōtingens calum: aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius: & esca vniuersorum in ea, subter eam habitabant animalia, & bestie, & in ramis eius conuersabantur volucres cali, & ex ea vescebatur omnis caro: Per quam ut interpretatus est Daniel intelligebatur ipse rex. Arborem quam vidisti tu es rex, qui magnificatus es, & inualuisti, & magnitudo tua creuit, & peruenit vsque ad calum, & potestas tua in terminos vniuersæ terræ. Sed si fructum attendere voluerimus, videbimus succifam arborē, & dissipatam, eiectumquē regem de regno suo, & inter bestias habita-

tasse

Danie.

tasse, fœnum & palleas commedis-
se, donec septem tempora mutata
sunt super eum, & cognouit quod
dominetur Deus in regno homi-
nū, vt cap. allegato habetur. Baltha-
sar Rex Babylonis, Daniel. 5. in po-
tentia regni sui, & vt gloriam suam
demonstraret, fecit conuiuium grā
de optimatibus suis, & cum letus
esset, vassa Domini prophanare au-
sus est, statimquē apparuit manus
hominis sententiam contra illum
in pariete scribens, & regno priua-
tus est. Antiochus, (qui ad eō super-
bus incedebat, vt non solum homi-
nibus, sed & templo Dei uim infer-
ret: & qui prae superbia sibi videba-
tur, vt habetur. 2 Machab. 9. flucti-
bus maris imperare, & montium al-
titudinis in statera appendere,) hu-
miliatus ad terram, & doloribus
plenus, sibi & suis intollerabilis pre-
foetore, in sella gestabatur ad ostē-
dendam Dei potentiam, & quis sit
mundanarum rerum fructus, quam
miserabilis, amarus, & tristis: &
quod, quos flore & foliorum viridi-
tate deceperat, accerbo fructu pas-
cat. Contingit mundo & homini-
bus in eo operantibus quod amig-
dalo, quod cito flores pulcherri-
mos mittit: sed statim frigore adue-
niente comburitur, & nō solum flo-
ribus priuatus, sed & fructu rema-
net. Ita mundus suis cito floret, &
ante tempus. Vnde adueniente quo-
cunque frigore tribulationis flores
siccantur, & decidunt, & solum re-
manet tribulatio & afflictio. Quod
elegantē Esai. cap. 28. superbiam
Ephraim despiciens, declarat di-
cēs: *Vae coronae superbiae ebrijs Ephraim,
& flori decidenti gloriae exultationis*

Mach.

Simile.
Mundus flo-
ret instar
amigdal.

Esai.

eius. Et Paulo inferius iterum di-
cit. *Pedibus concalcabitur corona su-
perbiae ebriorum Ephraim: & erit flos
decidens gloriae exultationis eius, qui est
super verticem vallis pinguium, quasi te-
poraneum ante maturitatem autumnii.*
Vbi duo aduertenda sunt. Primū
quod superbos Ephraim ebrios vo-
cat. Quia iudicio & ratione carere
æstimandi sunt, qui corona munda-
narum rerum superbiunt. Hos gra-
ues corde, appellat Dauid Psalm. 4. *Psalm.*
Secundū: Quod gloriam eorum
flori comparat, & non qualicunq;
sed decidenti. Vt ostendat fragili-
tatem & inconstantiam mundanę
gloriae. Quæ non solum, vt dicit
Iob. cap. 20. *Quasi flos egreditur, &
conteritur, & fugit velut umbra: sed
& statim decidit marcescens.*

Iob.

Hinc Sapientie. 5. (cum ipsi su-
perbi Ephraim dixissent: *Quid nobis
profuit superbia, aut diuitiarum iactan-
tia quid contulit nobis? Transferunt om-
nia illa tanquam umbra, & tanquam
nuntius præcurrens.* Alijsquē adhibi-
tis cōparationibus, (scilicet, nauis
transeuntis, autis celerime volātis,
& sagittæ fortissime emissæ,) con-
cludit textus. *Quoniam spes impij tan-
quam lanugo est, quæ a vento tollitur: &
tanquam spuma gracilis, quæ a procella
dispergitur: & tanquam fumus, qui a
vento diffusus est: & tanquam memo-
ria hospitis vnius diei prætereuntis.*
Certatim videntur diuinę Scrip-
turæ humanarum rerum & mun-
danę gloriae inconstantiam & mi-
seriam describere. Quam enim Iob
flori cōparauit, Esaias, florem deci-
dentem vocat: & Sapiens, lanugini,
(quæ in fructibus arborum reperi-
tur, & a vento tollitur,) comparat,

Sapient.
Inconstante
mundanarum
rerum varijs
similitudini-
bus explica-
tur.

Psalm.

nec solum lanugini, sed & tribus alijs rebus inconstantissimis, quas modo prosequi non vacat. Decidet ergo flos, & quis fructus manebit, nisi miseria & labor? Id Psalm. 36. declarat David inquit: *Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani. Ecce florē. Vide fructum. Et transiit & ecce non erat, quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.* Quasi dicat. Nō tantum gloria impij euauit, & dissoluta est: sed ita disparuit, vt nec locus eius inuentus fuerit amplius. Adeo inconstās est, adeo leuis.

Danie.

Statua Danielis mundarum rerū exemplum.

Hoc optime adumbratum est in statua illa quam in somnijs vidit Nabuchodonosor, Daniel. 2. Cuius caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porro venter & fœmora ex ære, tibie autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea quædam autem fictilis. Ecce humanæ gloriæ imaginem, & similitudinem expressam. Circa quam illud in primis aduertendum est, quod Rex Babylonis non vidit mundi gloriam, regna, diuitias, & potentiam, nisi in imagine. Quia vniuersa hæc non tam res, quam rerum imagines reputanda sunt: statua erat quam vidit, non res solida, figura erat, non substantia. Quod Apostolus. 1. Cor. 7. affirmat dicēs: *Præterit enim figura huius mundi.* Nō dicit, præterit natura aut substantia: sed *figura.* Quæ consistentiam non habet, sed solam exteriorem apparentiam intus vana existens. Hinc David, Psalm. 72. Imaginem vniuersa quæ in mundo sunt vocat, dicens. *In ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Ac*

Psalm.

si dicat. Tu Deus, qui habitas in cælesti sancta ciuitate, imagines vanorum hominum, opes, dignitas, delicias, nominis claritatem, ad nihilū rediges, ostendens ludibria & sprete vana esse, & nihil, ea in quibus confidebant: & quod nihil sunt aliud quam vanitas & afflictio spiritus.

Nec solum hoc considerandum est, quod statuum, mundana vocat Propheta: sed quod in somnijs vidisse eā testatur: vt hoc magis mundanæ gloriæ inconstantiam demonstraret. Quod Iob, cap. 20. affirmat dicens: *Si ascenderit vsque ad cælum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur: & qui eum viderant dicent. Vbi est? Velut somnium auolans non inuenietur: transiet sicut visio nocturna. Oculi, qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum locus suus. Euanesceat omnis homo, & vniuersa eius gloria, velut somnium inane, & tanquam visio nocturna fugiet. Quod etiam Psalm. 72. David admirans dicit. *Quomodo facti sunt in desolationem? Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.**

Tertiò aduerte, quod licet caput statuæ aureum viderit, pectus & brachia argentea erant, reliquaquæ mēbra ex alijs inferioribus metallis constituta decrescabant, vsquē dum extrema pedum pars fictilis esset. In quo aperte ostenditur mundi gloriam, (licet foeliciſſima habeat principia aureaque), statim deſicere, & decreſcendo minui, donec ad lutum & miseriam deueniat: idque

Mundana gloria in somnijs videtur.

Iob.

Mundana imagines sunt rerum.

Corint.

Psalm.

Mundi gloria semper decreſcendo minuitur.

idque quotidiana experientia demonstrat. De quo alio loco plura dicemus.

Hoc vñ circa statuam istam ad uertendum superest, quod vidisse fertur lapidem sine manibus de mōte abscissum tetigisse statuæ pedes, & omnia confregisse, ita vt redacta fuerint in fauillam, quæ a vento dispergitur, & illius locus amplius repertus non fuerit. Lapis siue manibus abscissus dicitur ad ei⁹ paruitatem declarādā: erat enim lapis qui vltro cecidit. Et hic adeo paruius, sufficiens fuit tam magnam confringere statuam, & ad nihilum redigere. In quo fragilitas & inconstantia humanæ gloriæ & potentiæ declaratur, quam quælibet res, etiam minima, non solum turbare: sed & omnino destruere valet, tandemq; fructus remanens nihil est aliud, quam tribulatio, dolor, angustia, & afflictio: quæ perpetuo durat. Quod de impijs loquens, Esai. cap. 66. testatur dicēs. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur.* Quem locum licet communiter exponant de pœna damnatorum, etiam intelligi potest de afflictione & miseria impiorum in hac vita, & de morsu conscientiae, qui remanet, & eos torquet transacta culpa, & de dolore, qui eos comburit transacta gloria & flore decedente mundi huius. Sic interpretatur Ambros. lib. 7. in Luc. cap. de parata Cœna, & multorum uocatione, dicens. *Ergo nequē corporum stridor aliquis dentium, nequē etia in hac vi ignis aliquis perpetuus flammarum corporum, neq; vermis est corporalis: sed hæc ideo, quia sicut ex multa cruditate,*

& febres nascuntur & vermes: ita si quis non decoquat peccata sua velut quadam interposita sobrietate abstinentiæ, sed miscendo peccata peccatis, tanquam crudritatem quandam contrahat veterū & recentium delictorum, igne aduretur proprio, & suis vermibus consumetur.

Vnde Esai. ait, cap. 50. *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam succendistis. Ignis quem generat mœstitia delictorum, vermis est, eo quod irrationabilia anima peccata mentem delinquentis sensumq; compungunt, & quædam ex adunt viscera conscientiae: quæ tanquam vermes ex vnoquoque nascuntur tanquam ex corpore peccatoris. Denique Dominus id per Esaiam declarauit dicens: Et videbunt membra hominum prauaricantium in me, & vermis eorū non morietur, & ignis eorum non exstinguetur.* Vnde Dauid Psalm. 36. de hac inconstantia humanæ gloriæ loquens ait: *Vidi impium super exaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat: quæ sui eum, & non est inuentus locus eius.*

Viderat Dauid eos, (qui humanarum rerum gloria ellati multum de illa confidebant, aliosquē despiciebant, sibi securitatem in rerum abundantia promittentes,) flante vñto corruisse, miserequē præcipitados in maximas calamitates deuenisse, ita vt in nihilum redacti putarentur. Idq; adeo cito & subito, vt vix transeundi aspicienti fuerit copia. Ideo dicit: *Transiui & ecce nō erat, adeoque disparuit, vt non fuerit locus eius amplius inuentus.* Quod graphice depictum videmus in illa statua quam vidit Nabuchodonosor Rex Babylonis, Danie. 2. (qua mundi huius gloria celsitudo

H 2 & po-

Quā exigua
res mundanā
potētiam de-
struant.

Esai.

Ambro.

Conscientiæ
morsus conti-
nua est malo-
rum afflictio
etia in hac vi-
ta.

Esai.

Psalm.

Danie.

& potentia designatur vt Richard. de interio. homi. cap. 32. declarat.) cuius caput erat ex auro purissimo, pectus & brachia ex argento, venter & foemora ex ære, tibiæ ex ferro, & pedum quædam pars erat ferrea quædam fictilis. Vides flores, vides sublimitatem, vides gloriam in auro, in argento, in proceritate. Caput enim statuæ cælū tangere videbatur exaltatum sicut cedri Libani. Quid pulchrius auro? quid precioso argēto? Sed quia fragili innitebatur fundamēto parti scilicet pedum fictili, facile non solum corrui, sed & disparui,

nequē locus illius inuentus est amplius. Quoniam lapillus excissus de monte tetigit pedes eius, & non tantum comminuit eos, sed & Tunc, dicit textus: *Contrita sunt pariter ferrū, testa, æs, argentum & aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ aræ, quæ rapta sunt vento, nullusquē locus inuentus est eis.* Ecce quod Dauid dixerat. *Vidi impium exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani: transiui & ecce nō erat, quæsiui eum & non est inuentus locus eius.* Adeo facilis est mundi gloria, quam sequitur continua calamitas & afflictio spiritus.

EXPO-

EXPOSITIO LITERALIS ET MO- RALIS IN SECUNDAM DOMINICAM ADVENTVS.

IN ILLO TEMPORE:
Cum audisset Ioannes in vinculis ope-
ra Christi, mittens duos ex discipu-
lis suis, ait illi: Tu es qui venturus
es, an alium expectamus? Et respon-
dens Iesus, ait illis. Euntes renuncia-
te Ioanni, quæ audistis, & vidistis.
Cæci videt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi au-
diunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et bea-
tus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Illis autem abeu-
tibus, cæpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. Quid existis
in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed
quid existis videre? Hominem mollibus vestitum? Ecce qui
mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis
videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam Pro-
phetam. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto an-
gelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam
ante te. Luca 7. & Matthai. 11.

Expositio literalis & moralis

EXPOSITIO LITERALIS.

PRO intellectu-
ne literę huius E-
uangelij, quę sa-
tis aperta est, ad-
uertendum est pri-
mo, quod Euange-
lium hoc tres partes principales cõ-
tinet. In prima proponitur legatio
facta ad Christum nomine Ioan-
nis per duos ex discipulis ipsius,
qua quærebatur, *Es tu qui venturus*
es? &c. Et explicatur locus vnde le-
gatio hæc facta est, scilicet, ex vin-
culis in quibus Ioannes erat consti-
tutus: & occasio ex qua legatio or-
ta est, nimirum, auditio operum
Christi. Secunda parte refertur
Christi responsio non per verba,
sed per opera miraculosa, quę om-
nem humanā facultatem superant,
dū dicitur: *Ite renunciate Ioanni,* &c.
Et cæci vident, &c. Tertia parte con-
tinetur commendatio Ioannis ad
turbas, quā Christus illum absen-
tem laudat, & sinistram opinionem
(quam de Ioanne turbę poterant
concipere ex ista interrogatione)
remouet, vbi dicitur: *Illis autē abeu-
n- tibus,* &c. Secundo aduerte, nō hic
conuenire inter Euangelistas de tē-
pore quando legatio hæc facta est.
Matth. cum cap. 10. retulisset mis-
sionem discipulorum Christi ad
prædicandum: & potestatem illis
traditam super omnia dæmonia, &
vt langores curarēt, statim cap. 11.
subdit: *Et factum est cum consummas-
set Iesus præcipiens duodecim discipulis*
suis, transijt inde, vt doceret & prædica-
ret in ciuitatibus eorum, id est, in ciui-
tatibus Iudæorum. Ioannes autem

cum audisset in vinculis, &c. Quare se-
cundum Matthæum legatio hæc
videtur facta statim post missionē
discipulorum ad prædicandum. Lu-
cas vero, cap. 7. proposita & lauda-
ta fide Centurionis, & proposito il-
lo solēni miraculo, (quo filium vi-
duę suscitauit ad portas ciuitatis
Naim turbis clamantibus quod
Propheta magnus surrexit in nobis,
& quod *visitauit Deus plebem suam,*
diuulgataquē fama ista per vni-
uersam Iudæam) dicit quod dis-
cipuli Ioannis nuntiauerūt illi om-
nia hæc, & tunc vocans duos de dis-
cipulis suis misit illos ad Christū
cum ista legatione. Vnde non satis
sibi conuenire videntur in tempo-
re Euangelistę. Adde quod dicta
ipsa Matthæi non satis inter se con-
stare videntur. Quoniam missio dis-
cipulorum ad prædicandum facta
est a Christo Ioanne iam defuncto
& vita priuato. Christus enim nō
cœpit publice prædicare, & Apo-
stolos conuocare vsque dum Ioan-
nes in carcere positus est, & in vin-
cula coniectus: vt patet Matthæi
cap. 4. Vbi habetur: *Cum autem au-*
disset Iesus quod Ioannes traditus esset,
secessit in Galileam, & relicta ciuitate
Nazareth, venit in ciuitatem Caphar-
naum. Exinde cœpit Iesus prædicare. Et
statim refert vocationem Petri &
Andrę, & duorum filiorum Ze-
bedæi. Postea autem decollato Ioa-
ne misit Christus discipulos suos
ad prædicandum, vt constat Lucę,
cap. 9. Vbi cū Lucas retulisset dis-
cipulorum missionem ait: *Audiuit* Lucę
autē Herodes Tetrarcha omnia quę fie-
bant

Lucę.

Matth.
Quādo Chri-
stus cœpit
prædicare.

Matth.

bant ab eo, & hæsibat eo quod diceretur à quibusdam quia Ioannes surrexit à mortuis. Et ait Herodes. Ioannem ego decollavi? Quis est autem iste de quo talia audio? Ecce quomodo duorum Euangelistarum verba pugnare videntur.

Componitur
dissensio quæ
videtur esse
de tẽpore le-
gationis hu-
ius.

Sed horum non est difficilis cõpositio si aduertas, Euangelistas non multum curasse inexplicanda rerum consequentia, & in ordine factorum Christi proponendo: solumquẽ in facti veritate explicanda laborasse. Quod in Matthæo frequentissime factũ reperimus. Qui quæ gesta sunt fideliter narrat, quãdo vero facta fuerint referre non curat. Vnde verba ista: Cum audisset Ioannes, &c. non sunt referenda ad immediate præcedentia quasi vnũ post alterum factum sit: sed solum rerum substantia consideranda est. Lucas vero & factum narrat, & quando gestum sit exponit, ordinẽ & consequentiam rerum obseruãs.

Ex diuersitate quæ in Euangelistis reperitur eorũ veritas & Spiritus sancti prouidentia apparet.

In quo mira Spiritus sancti relucet prouidentia, & Euangelistarum veritas maxime commendatur. Cũ non eisdem verbis, nec eodem ordine omnia referant: sed aliqua repariatur diuersitas, ita tamen vt nunquam rei veritas deficiat, & quod vni deesse videtur alter suppleat. Et ita ex quatuor Euangelistis vnũ conficiatur testimonium, contra quod portæ inferi non præualeant.

Cum audisset Ioannes, &c.

Occasionẽ quare Ioannes in vincula coniectus fuerit nõ refert noster Euangelista, ideoq; vt dicebamus ex alijs supplendũ erit. Marcus enim capit. 6. refert mis-

sionem discipulorum ad prædicandum, & quod auditis Christi miraculis multi mirabantur, & diuersa de Christo affirmabãt, inter quos extitit Herodes, qui dicebat: Quem ego decollavi Ioãnem, hic à mortuis surrexit. Vnde occasione sumpta refert Marcus quare Ioannes captus sit, & in vincula missus, dicens: Ipse enim Herodes misit ac tenuit Ioannẽ, & vinxit eum in carcere propter Herodiam vxorem Philippi fratris sui: qui aduxerat eam. Ipse enim Ioãnes publice arguebat Regem de crimine & adulterio, quapropter Herodias invidiabat illi, & suggerebat Herodi vt Ioãnem interficeret. Et licet illum reuereretur, & metueret Herodes, & illo audito multa faceret, iniqua mulieris persuasio & suggestio præualuit, vt Ioannẽ compræhenderet, tandemquẽ decollaret. Vt hinc discamus quantũ consulẽtium apud principes & potentes possit oratio, præcipue eorũ quos amore & fauore principes prosequuntur. Hi enim eorum animos assidua suggestionẽ & persuasionẽ (etiã si ad bonum propensi sint,) mouere solent, & in maxima mala præcipitare, vt in Herode nunc videmus. Quem nec Ioannis reuerentia, nec illius timor detinuit, ne male suadentis scõminæ & crebrius instantis peruersis dictis acquiesceret: de quo plura dicemus in decollatione sancti Ioannis.

Occasio propter quã Ioannes in vincula missus est declaratur.

Misit duos ex discipulis. &c.

Poterit aliquis isto loco inquirere, quare Ioannes, (qui adeo sollicitus pro Christi gloria & suorum discipulorum salute erat, sciẽs

Quare Ioannes distulerit legationẽ vsque ad hoc tẽpus.

non esse alium sub cælo, in quo pos-
sent fieri salui) legationem istam &
missionem discipulorum suorum
ad Christum distulerit vsque ad tē-
pus istud, cum iam in vinculis posi-
tus morti proximus esse videba-
tur? Quæstionem istam insinuat,
Chrysostomus Homi. 37. operis
perfecti in Matth. Et respondet di-
cens: Alieniores erant à Christo disci-
puli eius, & inuidia cuiusdam stimulis
semper agitabantur, magistrum suum
pluris esse cupientes, quæ res maxime ver-
bis eorum comprobatur. Multa enim re-
ferebant ad Ioannem contra Christum,
& eius discipulos. Vnde cum nihil ad-
huc aliud ac super hominem de Christo
cogitarent, Ioannem autem plusquam
hominem arbitrantur, non poterant
a quo animo ferre crescere in dies Ie-
sum videntes, Ioannem vero quotidie
minoris æstimari: quæ tamē turbatio fa-
ciebat, ut meliori Iesum mente audirēt:
ad quod Ioannes donec cum ipsis erat,
tam precibus quam rationibus hortaba-
tur. Verum cum non persuaderet, mor-
tem suam, licet propinquam videret, vi-
dens, & timens ne perniciosæ materiæ
opinionis relinqueret, si maiore se Chri-
sto putantes discipuli nullo pacto illi cō-
iungerentur, hoc modo Christo ipsos of-
ferre curauit. Nam si aperte ipsis consu-
lisset, ut Christo tanquam meliori adhe-
rerent, nullo pacto ei credidissent, sed
pro sua modestia dictum putantes ma-
gis ipsum collerent: silentio autem iam
tempus non erat, ideo licet viuens distu-
lerit, moriens ad Christum mittit.

Et sicut pater quandiu viuit, suo-
rum filiorum curam gerit, illosquē
ad bona adhortatur, moriens autē
tutori vel fidelissimo amico com-
mēdat, ut illorum curam gerat. Sic

Ioannes dū viueret discipulos suos
hortabatur, & de Christo instrue-
bat diuersa tradens testimonia: Ac-
cum mortem sibi instare videret,
quos amplius instruere non pote-
rat, ad Christum mittit, ut sic letus
& de suorum discipulorum fide se-
curus, moriatur, ut aduertit sanctus
Thomas in Catena super Matth.
cap. 11. Et Chrys. Homil. 27. ope-
ris imperfecti in Matthæum. Ioan-
nes in carcere, sciens se iam in exi-
tu constitutum, volebat discipulos
suos Christo adiungere, tanquam
si prouidus pater moriēs filios suos
consignet fideli tutori. Desiderabat
enim viuens plenam fidem videre
discipulorum, & sine dubitatione
aliqua credentes in Christū. Sicut
pater moriens, si viderit filios suos
bonis moribus ornatos, & omni sa-
pientia perfectos, quasi securus mo-
ritur, nihil de cætero timens de il-
lis: sic & Ioannes volebat discipu-
los suos perfectos videre in Chri-
sto, ut iocundius moreretur. Magis
autē non sicut pater filios suos, cō-
mendabat Christo quasi tutori: sed
quasi pædagogus alienos filios,
(quos ad tempus accepit, ut erudi-
ret,) eruditos volebat Christo red-
dere, quasi proprio patri ipsorum.
Ideo interrogat per discipulos
suos: non ut ipse reaccipiens respō-
sum à Christo audiret, & disceret:
sed ut missi discipuli oculis suis vi-
derēt opera eius, & crederēt. Et Eu-
thymi. in istum locum Matth. in-
quit. Sciens discipulos suos inui-
dia moueri aduersus Christum, (ve-
hementer enim præceptorem suū
amātes, & pariter gloria illius frui
cupientes, indignabantur videntes
Christum

Chrysost.

S. Thom.

Chrysost.

Mittit disci-
pulos ad Chri-
stum ut vidē-
tes eius ope-
ra credāt, &
illi adhærēt

Simile.

Simile.

Euthy.

Inuidia disci-
pulorum oc-
currit.

Christum celebrem fieri: Verum quia sæpius eos admonendo persuadere nequiebat, nunc autem breui moriturus erat) delectis duobus, qui prudentiores essent, hos mittit ad Christum, pretextu quidem interrogandi an ipse esset qui venturus erat: Vera tamen causa erat ut cōspectis miraculis, quæ faciebat, in illum crederent.

Possimus & aliam rationem huius dilationis assignare ex significatione, quam colligimus ex Hilario in Matth. & ex Ambrosio lib. 5. in Luc. Quia Ioānes formam legis habebat, quæ finem erat habitura, & non nisi cessans & moriens in Euangelium transitura. Ut ergo legis finem instare doceret Ioannes non antea, sed iam moriturus discipulos suos ad Christum mittit.

Tu es qui venturus es, &c.

Initio ante quam ad expositionem horum verborū veniamus, insurgit communis quæstio, quam vniuersi Sancti Patres & expositores tangunt, & varie dissolunt.

Verum, scilicet, Ioannes discipulos suos ad Christum misserit, ut interrogarent quis esset, ex dubitatione, quam circa Christi personam haberet? Verba enim proposita id ostendere videntur. Interrogare nam quæ nescientis, vel dubitantis est.

Vnde aliquis interrogationem hæc audiens existimare posset Ioannē in vinculis constitutum de Christo, an esset Messias, dubitasse: Ideoque nuntios misisse. Sed hoc nequaquam de Ioanne credi potest. Qui enim ante quā Christus opera aliqua mirabilia fecisset, tã

eximia & sublimia de eo prædicauerat, quomodo dubitasse post multa opera ab eo præstata, & multa & singularia signa super eum visa, credendus est? Qui venientem Christum, ut ab ipso baptizaretur, prohibebat Matth. 3. dicens: *Domine ego à te debeo baptizari?* Qui turbis eum digito ostendens dixerat Ioā. 1. *Eccce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Qui de Christo dixerat Ioānis. 1. *Post me veniet, qui ante me factus est: cuius non sum dignus corrigi calceamenti solvere.* Et Luc. 3. *Ego baptizo in aqua, ille autem baptizabit in Spiritu sancto.* Qui viderat caelos apertos, Matth. 3. & Spiritum sanctum descendantem & manentem super Christum, & vocem Patris audierat: *Hic est Filius meus dilectus.* quomodo dubitasse de Christi dignitate credi potest? Qui de se dixerat Ioānis. 1. *Ego nō noueram eum: sed dictum est mihi, super quem videris Spiritum descendantem & manentem, ipse est.* & ego vidi, & vos mihi testes eritis: quia testimonium perhibui. Denique qui vtero matris clausus Christum agnouit, Luc. 1. & exultatione confesuse est, dubitare nullo modo credibile est. Nisi forte dicas, quod in vinculis positus metu malorum dubitauit. Quod à ratione multo remotius est, quam præcedentia: ut optime adnotauit Chrysost. Hom. 37. oper. perf. in Matth. inquit. *Sed neque illud dicere quisquam poterit, sciuisse quidem ipsum, terrore autē carceris ac vinculorum timidiorem fuisse. Num liberationem sibi hæc interrogatio affert? Nec si etiam hæc sperasset, quidquam aduersus veritatem simulasset vir ille, qui pietatis gratia vel mille mortes*

Hilar.
Ambros.
Ioannes legē
representabat.

Vtrum Ioannes
legationē
mittens dubi
tauerit de
Christo.

Ioannem du
bitasse nō est
possibile.

Matth.

Ioann.

Ioann.

Luce.

Matth.

Ioann.

Luce.

Chrysost.

obisset? Nam nisi excelsa robore animi atque inuicta fuisset nunquam Iudeos adeo acriter, & Regem publice reprehendisset. Quare nullo modo credi potest Ioannem vel dubitasse, vel timuisse. Idque Christus in hoc Evangelio confirmat, cum abeuntibus discipulis, (vt suspicionem istam à cordibus turbarum remoueret) coepit Ioannem laudare de virtute, scientia, constantia, & fortitudine, dicens: *Quid existis in deserto videre? &c.* Quæstionis istius difficultas sacros Doctores in varias sententias & solutiones dispersit, ex quibus aliquas referemus. Tertuliana lib. de Perscriptio. dicit. Ioannem non dubitasse de Christo, quis esset: sed desisse certum esse de illius diuinitate, & missione ad reparandos homines. Et rationem reddit. Quia si dubitasset nullo modo defendi posset, quin aut leuis reputaretur, (dum eum quem non cognoscebat, adeo magnifice prædicaret, & tam eximia de illo perhiberet testimonia) aut certe perfidiæ accusaretur, si quem semel agnouerat, nunc dubitando negaret. Desijt ergo certus esse, & ideo discipulos mittit vt interrogent. Sed certe ego non video, quomodo si certus esse desijt, excusari possit à leuitate. Quia sine causa & ratione amittens certitudinē quā habebat: leuis est corde, quod de Ioanne affirmari non potest, cū Saluator leuitatis notam ab eo remoueat dicens. *Quid existis videre arundinem vento agitatam*, id est, hominem leuem? minime. Præterea, quia noua signa, quæ Ioannes super Christū viderat, & mirabilia opera, quæ quotidie audiebat, eius cer-

titudinem potius confirmare, quā debilitare debebant. Quare Tertuliani hæc explicatio sustineri non valet. Ambros. lib. 5. in cap. 7. Lucæ, cap. de missione discipulorum Ioannis, refert quorundam sententiam dicentium: Ioannem magnū quidem Prophetam, ita vt Christum agnosceret, & annuntiaret remissionem peccatorum futuram: sed tamen non tanquam dubium, sed tanquam pium vatem, quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Nō igitur fide, sed pietate dubitauit. Dubitauit & Petrus dicens Matth. 16. *Abstine à te Domine, non erit tibi hoc.* Ille fidei princeps, (cui se Christus non dum Dei filium dixerat, & tamen ille crediderat,) de morte Christi nec Christo credidit: pietatis affectus non in deuotionis est lapsus. Denique alibi lauare sibi pedes recusat, vbi mysterium non agnoscit, dum dominico grauetur obsequio. Religiosus namque lapsus amoris, fidē non impedit.

Iste modus dicendi, licet ab Ambrosio non impugnetur, stare nō potest. Quoniam huiusmodi pietas vel ex ignorantia eorū quæ à Deo ordinata & prædicta fuerant, vel ex imperfectione & carnali affectu proficisci debebat, sicut in Petro manifeste apparet. Quia enim mysteria nesciebat, & carnaliter afficiebatur, in verba relata frequenter profusiebat. Vnde asperere vt imperfectus & ignorans à Christo reprehendebatur. Matth. 16. audit. *Vade retro Sathana, scandalum mihi es.* Et Ioan. 15. audit. *Quod ego facio, tu nescis modo.* Pietas igitur ista non

Ambros.

Ioannem pietate dubitasse an esset Christus moriturus refutatur.

Matth.

Matt.

Ioann.

omnia

omnino culpa carebat, quando repræhensa est. Ioannes vero propter interrogationem istam tantū abest ut uituperetur, quod eximijs laudibus a Christo commendatur. Non ergo huiusmodi pietas in Ioāne, (qui plusquam Propheta erat, & Dei mysteria nouerat) constituenda est.

Grego.

Interrogat
Ioānes an des-
ce: surus per
se sit ad infe-
ros.

Grego. Hom. 6. in Euange. quæstionem istam mouet, & soluit dicens. Sed hæc citius quæstio soluitur, si gesta rei tempus & ordo pensetur. Ad Iordanis enim fluentia positus, quia ipse Redemptor mundi esset asseruit. Missus vero in carcerem an ipse veniat requirit, non quia ipsum esse mundi Redemptorem dubitat, sed quærit, ut sciat, si is qui per se in mūdum venerat, per se etiā ad inferni claustra descendat. Quem enim præcurrens mundo nuntiauerat, hunc moriendo & ad inferos descendēdo præcurrerebat. Ait ergo. Tu es qui venturus es? &c. Ac si aperte dicat: Sicut pro hominibus nasci dignatus es, an etiā pro hominibus mori, & ad inferos descendere digneris, insinuā: ut qui natiuitatis tuæ præcursor extiti, descensionis etiam præcursor fiam, & venturum in inferno te nuntiem, quem iam venisse mundo nuntiaui. Duo ergo Ioannes inquit, primū, utrum pro hominibus mori dignetur, secundum, utrum per se ipsum ad inferos esset descenditurus. Istum modum dicendi sequitur Beda in Luc. cap. 7. Parum ab hac interpretatione dissentire videtur Hieronym. qui exponens verba ista Matth. 11. dicit. Non ait, tu es qui venisti, sed tu es qui venturus es. Et est sensus: Manda mihi, quia ad infernum descendurus sum, utrum te & inferis debeam nuntiare, qui nuntiaui

Beda.

Hieron.
Matt.

superis? An non conueniat filio Dei, ut gustet mortem, & alium ad hæc Sacramentū missurus es?

Iste modus dicēdi communiter non recipitur, & merito. Quia primum quod affirmat, (Ioannem dubitasse an Christus pro hominibus mori dignaretur, vel alium ad hoc mysterium explendum missurus esset,) sustineri non potest. Ioannes enim non minus instructus & edoctus erat a Deo de mysterijs Christi, quam Prophete veteris testamētis: sed multo copiosius & manifestius, cum a Christo dicatur Propheta & plusquam Propheta. Sed alij Prophetæ apertissime de Christi morte, qualitate, & circumstantijs illius loqui sunt. Non ergo dici potest Ioannem illa vaticinia ignorasse, & de Christi morte dubitasse. Quod autem Prophetæ Christi mortem & modum eius prædixerint, adeo est manifestum, ut nō opus sit testimonia adducere, passim enim in scriptura occurrunt. Esaiæ. 51. Sicut ovis ad occisionem ductus est, &c. & quod crucifigendus cum latronibus esset Idem Esai. cap 52. testatur inquit: Et cum iniquis reputatus est, non aperuit os suum, in humilitate sublatu est. Et cap. 53. Quia posuit animam suam, &c. & Dauid, Psalm. 2. Quare fremuerunt gentes. Quo consilia Pharisæorum describit. & Psalm. 21. modum crucifixionis expressit: Foderunt manus meas & pedes meos, &c. Et quæ milites facere ausi sunt declarauit. Diuiserunt sibi vestimenta mea, &c. Nec de aceto siliuit Psalm. 68. Et in siti mea potauerunt me aceto. Præterea toto Psalm. 21. Deus Deus meus respice in me:

Refellitur
Prædicta sen-
tentia.

Esai.

Esai.

Esai.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

in me : totus decursus passionis Christi adeo graphice describitur, vt potius videatur quam legatur. Item Daniel. 5. hebdomadas describens dicit, & postea : *Occidetur Christus*. Vnde Hieron. in Prologo super Daniel. dicit. Quod nullus Prophetarum tam euidenter de Christo eiusque passione prophetauit sicut Daniel. Quomodo igitur Ioannes hoc potuit ignorare, aut de Christi morte dubitare?

Adde, quod ipsemet Ioannes Christum moriturum prädixerat, quando eum agnum nuncupauit dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi*. Quod annotauit Theophi. in cap. 11. Matth. Vbi cū propositam sententiam retulisset, ait. *Hoc autem frivolum fuerit dicere. Cum enim Prophetis alijs excellentior fuerit Ioannes, quomodo crucifixionem Christi, & eius ad inferos descensum ignorasset, præsertim cum Christū agnū nominaret, eo quod pro nobis immolandus erat?* Sciebat igitur Ioannes quod ad infernum venturus esset Dominus cum anima, vt & illic saluaret (sicut dicit Gregor. Theologus) omnes qui credituri erant, quod pro nobis incarnatus esset. Neque enim alia via quam per crucem & mortem peccata nostra erat ablaturus, vt Paulus ad Colossen. 2. affirmat dicēs: *Delens quod aduersus nos erat chirographum, & affigens illud cruci*. Præterea cum Ioannes dixit: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto & igni*, prädixit ea quæ post resurrectionem Christi futura erant : qui ergo resurrecturum confitetur, an moriturus sit ignorare credendus est. Cum resurrectio mortem supponat?

Secundum etiam quod prädicitus modus dicēdi asserit, (scilicet, ignorasse Ioannem an Christus per seipsum ad inferos esset descensurus) dici non potest propter propositam rationem. Id enim Prophetæ prädixerant sicut & cætera mysteria Christi. Precipue Zacharias, capit. 9. vbi de Christo loquens ait: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua*. Qui locus intelligi non potest de exitu populi Israel à captiuitate Babylonica, vt aliqui interpretantur. Quoniam præcedentibus verbis, *Exulta filia Sion, &c.* de Christo locutus est Zacharias, & de eius aduentu, & ingressu in Hierusalē, vt interpretatur Euangelistæ Matt. cap. 21. & Ioann. cap. 12. Vnde verba hæc quæ immediate sequuntur ad Christum referenda sunt, ad quem facit Prophetæ Apostrophē dicens. *Tu autem O Christe in sanguine testamēti tui, id est, virtute sanguinis tui, educes vinctos tuos*, id est sanctos Patrēs, qui captiui detinebantur, *de lacu in quo non est aqua*, id est, de Limbo. Ita interpretantur locum istum Hieron. Rupert. & S. Thom. 3. part. q. 52. artic. 2. & alij multi. Præterea Osee, cap. 13. ad litteram loquitur de destructione mortis, & expoliatione inferni, scilicet, educatione sanctorum Patrum ex Limbo, dicens: *O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne*. Educationem Patrum morsum inferni appellat. Quia sicut qui rem aliquam mordet non totam, sed partem aufert: ita Christus non totum infernum expoliavit: sed partem illam solum in qua sancti Patres

Descensum Christi ad inferos prädixerunt Prophetæ.

Zachā.

Matth. Ioann.

Hieron. Rupertus. S. Tho. Osee.

Simile.

Daniel. Hieron.

Theophi.

Colossen.

tres detinebantur. Ita interpretatur locum istum Augusti. sermo. 137. de tempore, & Gregor. 12. Moral. cap. 8. & Hom. 22. in Euangel. & Anselm. Hieron. & Rupert. & S. Thom. loco allegato. Vnde de hac educatione loquens Dauid, Psalm. 67. dicit: *Ascendisti in altum, & cepisti captiuitatem, &c.* Et Ecclesiast. 24. dicit Christus. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes spe rantes in Dño, & de seipso loquens ad Patrem, Psalm. 15. dicit. Non derelinques animam meam in inferno. Et Psalm. 29. Eduxisti animam meam ex inferno inferiori.* Quibus locis aperte de descensu suo ad inferos locutus est Christus, & Prophetæ. Quare Ioannes id ignorare non potuit, nec de eo dubitare.

Tertium autem quod Hieron. affirmat. (Scilicet quæsisse Ioānem, utrum nuntiare deberet apud inferos Christi descensum,) nimis coactum videtur, & sine necessitate dictū. Quia (licet defuncti, ut docet Augusti. lib. de cura pro mortuis agenda, multa ex his, quæ apud nos contingunt, cognoscant relatione eorum quia nobis nuper decesserunt) sancti Patres non indigebant hac legatione. Quia ex scripturis, quas viuentes nouerant, cognoscebant tempus aduentus Christi iam esse impletum, & ministerio Angelorum de hoc instituebantur. Adde quod literæ non potest huiusmodi interpretatio satis accommodari.

Quidam modernus locum istum Matth. exponens dicit. Quod Ioannes cognouerat Christum scientia infusa & per reuelationem quod

esset Messias, & verus Deus: scientia autem experimentalis id nesciebat. Nondum enim viderat Christum miracula facientem, quæ testimonium perhiberent suæ diuinitatis. Quare interrogatio hæc ad scientiam experimentalem referenda est. Ac si dicat, scire cupio & experiri an tu sis qui venturus es? Et huic expositioni videtur fauere responsio Christi, quæ non verbis, sed factis reddita est. Nec hoc derogat dignitati Ioannis in aliquo, cum Christus ipse, qui scientia infusa, beata, & diuina, omnia nouerat, dicatur didicisse Hebræo. 5. & proficere scientia, Lucæ. 2. quæ ad experimentalem scientiam referunt Doctores. Ita & Ioānes nouerat Christum esse Messiam ex scripturis, nouerat ex voce Patris ad Iordanem, volebat id etiā experientia & miraculis cognoscere, & ideo interrogat. Sed hæc explicatio, licet curiosa videatur, necessaria non est. Ad quid enim Ioannes cupiebat experimentalis scientia cognoscere, & signa videre, quibus certus de hoc fieret: cum iam audisset Patrem demonstrantem & dicentem: *Hic est filius meus dilectus? &c.* Præterea quia iam discipuli Ioannis illi renuntiauerant multa signa & miracula, quæ Christus faciebat, & suscitationem filij viduæ, ex quibus cognitionem experimentalem poterat habere: nec ista quæstione opus erat ad talem scientiam. Ambros. lib. 5. in Luc. cap. de missione discipulorum Ioannis, aliam solutionem adhibet ex significatione desumptam. Quam etiam proponit Hilar. in istum locum Matth. di-

Hebræo.
Lucæ.

Ambros.
Ex significatione
luminis
solutione quæst.

Hilar.
cens.

Augusti.
Grego.
Anselm.
Hieron.
Rupertus.
S. Thom.
Psalm.
Ecclesi.

Psalm.

Psalm.

Patres in
Limbo non indigebant
Ioannis legatione

Augusti.

ad hunc locum
non indigebant
Ioannis legatione

Palacios.

cens. Ioannes detentus in carcere Dominum ignorat? Et Propheta tantus Deum suum nescit? Et qui venturum, ut pre conuincit, consistet ut Propheta agnouit: aduentem ut confessor veneratus est: unde tam varie & tam abundanti scientia error obrepit? Sed consequens de eo Domini testimonium sentire hoc ita non finit. Neque sane credi potest Spiritus sancti gloriam in carcere posito defuisse, cum Apostolis virtutis sue lumen esset in carcere positis ministraturus: sed praeberetur in his quae in Ioanne gesta sunt intelligentia amplior, & cum facti efficientia gratia in eo expressa sentitur, ut Propheta ipse, ipso quoque conditionis genere prophetet, quia in eo forma legis clara est. Christum etiam lex annunciauit, & remissionem peccatorum predicauit, & regnum calorum spopondit, & Ioannes totum hoc opus legis expleuit. Igitur cessante iam lege, quae peccatis plebis inclusa, & populi vincula vitij, ne Christus posset intelligi, vinculis & carcere continebatur. Ergo ad Euangelia contuenda lex mittit, ut infidelitas fidem dictorum contempletur in factis: & quod intra cum peccatorem fraude sit vincitum, per intelligentiam libertatis Euangelicae absoluitur. Et quia haec interpretatio allegorica est, aliam subiiciemus, quae communior est & faciliior, quam fere omnes sancti Patres, licet alias adducant, proponunt. Cyril. Ambros. Chrysost. Hieron. & alij. Quae in hoc consistit, quod Ioannes in nullo dubitauit de Christo, sed interrogat ut discipulorum ignorantiae subueniat. Vnde Hieron. in 11. cap. Matt. in principio dicit. Non quasi ignorans interrogat: ipse enim ceteris ignorantibus demonstrauerat dicens:

Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & Patris vocem audierat: Hic est Filius meus dilectus, sed quomodo Ioann. Saluator interrogat Ioann. 11. Vbi sit positus Lazarus, ut qui locum sepulchri indicabant, saltem sic pararentur ad fidem, & viderent mortuum resurgente: sic & Ioannes interficiendus ab Herode discipulos suos mittit ad Christum, ut per hanc occasionem videntes signa atque virtutes, crederent in eum, & magistro interrogante sibi discerent. Et Iustinus, quaestio. 38. ad orthodoxos dicit. Hanc fieri quaestionem, ne forte in opinione vulgi discipuli hallucinarentur, & Iesum aliquem ex antiquis Prophetis redituum, non autem Messiam esse existimarent. Siquidem visis operibus, quidam illum Hieremiam, alij Heliā, aut alium ex Prophetis dicebant Matth. 16. Itaque ne in retam periculosa nutarent & dubitarent, Ioannes discipulos suos ad Christum mittit. Et Chrysost. Hom. 27. Oper. imperf. in Matt. ait. Ideo interrogat per discipulos suos: non ut ipse reaccipiens responsum a Christo audiret, & disceret: sed ut missi discipuli oculis suis viderent opera eius & crederent. Ioannes ergo ut discipulorum morbo & ignorantiae mederetur, dubitantis personam induit, & discipulos ut nomine suo interrogarent ad Christum mittit. Quod profundissimae humilitatis & maxime charitatis opus fuit. Ioannes enim de proprio honore nihil curauit, non attendit quid dicent de me turbae istae interrogatione audientes: quam de me concipiet opinionem, omnia postponit: ut saluti discipulorum suorum consulat. Hinc discant Praelati, pastores, & con-

Cyrl.
Ambros.
Chrysost.
Hieron.

Interrogat
Ioannes ut discipulorum
dubitationi occurrat.
Hieron.

Ioann.

Iustin.

Matth.

Chrysost.

Ioannes dubi-
tantis induit
personam ut
discipulos
suos sanet.

*Praelati subdi-
torum perso-
nas inducere
debent vt il-
lis succurrat.*

Corint.

Corint.

Corint.

& concionatores proprium honorem cōtemnere, se ipsos & sua pro animarum salute negligere. Dis- cant cum dubitantibus dubitare, cū infirmantibus infirmari: vt om- nes sanentur. Sicut faciebat Pau- lus, qui. 2. Corint. 11. dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* Et ite- rum. 1. Corint. 9. *Omnia omnibus fa- ctus sum, vt omnes lucrificiam.* Id est, nihil de me, de meo honore & salu- te curo, dummodo alij commodū reportent. Et. 1. Corint. 4. ait: *Nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Vsq̃ue in hanc ho- ram & esurimus, & sitimus, & cola- phis cedimur, & instabiles sumus, & la- boramus operantes manibus nostris. Ma- ledicimur, & benedicimus propter vos.* Charitas enim efficit, vt homo sui oblitus proximorum salutem pro- curet: sicut & Ioannes fecit.

Isti modi dicendi optimi sunt, & maxima cum veneratione, vt san- ctorum Patrum dicta decet, reci- piendi. Sed mihi consideranti alius explicandi hanc interrogationem & quæstionē modus occurrit. Qui, vt arbitror, legenti sicut nouus in- gratus non erit. Quod interrogatio hæc non ex dubitatione aut ignorā- tia Ioannis processit: sed ex gaudio & lætitia, quam Ioannes habebat videns Christum iam manifestari, & quotidie in hominum opinione crescere. Quod ipse Ioannes testa- tus est, (quādo discipulis suis dicē- tibus Ioann. 3. *Rabbi qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium per- hibuisti: ecce baptizat, & omnes veniūt ad eum*.) Respondit. *Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum*

de celo. Ipsi vos mihi testimonium per- hibetis, quod dixerim: Non sum ego Chri- stus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsum sponsus est. Et alia plu- ra de Christo testificatus est. & tan- dem concludit. *Hoc ergo gaudium meum impletum est. Illum oportet cres- cere, me autē minui.* Hæc autem facta sunt, (dicit Euangelista,) ante quam Ioannes in carcerem mitteretur. Po- stea vero cum in vinculis quotidie ei discipuli noua & mirabilia ope- ra Christi renuntiarent, gaudens mittit duos ex discipulis suis, vt in- terrogatione ista Christo gratulen- tur, & quod Hispanice dicimus: *Le dē el para bien, y bien venido.* Vnde inter- rogatio hæc exultantis & gratulan- tis est de aduentu & profectu Chri- sti. Solent enim Hebræi vt interro- gatione ad declarandā animi læti- tiam. Sicut & apud Hispanos con- tingit, qui cum aliquē, quem mul- to tempore & ardenti affectu desi- derabant, conspiciunt, dicere præ gaudio solent, *¿viades ya de venir?* Interrogatio hæc non est dubitan- tis de aduentu eius, quem præsentē habet: sed gaudentis & gratulan- tis. Ita in proposito hæc Ioannis in- terrogatio non dubitantis, sed gra- tulantis est, ac si diceret, erat iam tē- pus vt aduenires, & nos vltius ex- pectare non permitteres? Et huic interpretationi fauere videtur Chri- sti responsio factis & operibus, & præcipientis dicite Ioanni *quæ audi- stis & vidistis*, vt amplius gaudeat & gaudium eius plenum sit. Præte- rea hoc confirmant adeò eximiæ laudes, quas de Ioāne Christus præ- dicat tanquam de vero & fideli amico.

His

*Modus dicen-
di authoris.*

*Ex gaudio
processit in-
terrogatio.*

Ioann.

His de quaestione ista propositis ad literæ expositionem redeunt dicimus. Quod in ista interrogatio ne tria Ioannes inuoluit, quæ fidei nostræ fundamenta sunt. Primo interrogat de diuinitate Christi dū dicit. *Tu es*. Quia, *qui est*, nomen est Dei proprium, & illi soli esse conuenit, vt ad Moysen Dominus dixit, Exod. 3. *Qui est misit me ad vos*. Deus namquē per se & à se habet esse, idemquē semper perseverat & manet. Vniuersa autem alia à Deo esse participant, à quo facta sunt. De quo feria secunda post secundā Dominicam Quadragesimæ plura dicemus. Secundum, quod confitetur ista interrogatione Ioannes, est Christi humanitas, cum dicit: *Qui venturus es*: alludens ad Prophetiā illam Genes. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est*. Tertium confitetur vtilitatem humanitatis Christi, & aduentus Christi declarat.

Humanitatis Christi confitetur. Genes.

ut vtilitatem aduentus Christi declarat.

Matth.

Secundo aduerte ex Felice Papa, quod participium illud *venturus*, (quo Ioannes in sua interrogatione vñs est) significat deitatem Christi: vt suaderi potest ex illo Matth. 8. *Ego veniam & curabo eum*. Respondet namque venire seu venturus petitionibus & gemitibus Prophetarum & Sanctorum Patrum, qui instanter dicebant: *Vtinā dirumperes calos & venires*, Esai. 64. Tertiò nota quod ex hoc prouenie-

bat, vt *Qui venturus est*, nomen esset Messiae proprium. Quo ardens desiderium aduentus illius patres declarabāt, quo semper (licet de Dei promissione certi essent, & de eius fidelitate non dubitarent) pende-bāt expectantes. Ideo, *Qui venturus est*, vel *qui veniet*, vel *qui mittendus est*, vocabatur, vt dicebamus. Gen. 49. *Donec veniat qui mittendus est*. & Abach. 1. *Post modicum qui venturus est veniet*, seu *veniens veniet* & non tardabit. Et Ioann. 12. Cum vidissent turbæ miraculum dicebant. *Quia hic est Propheta qui venturus est*. Sic interpretatur locum istum Cyril. interrogat igitur Ioannes, vtrum Christus sit ille venturus, expectatio gentium, & salus earum? Et hoc in Græco exemplari manifeste ostenditur, in quo participium illud *venturus*, afficitur articulo. Habetur enim, *O exxomenos*, id est, es tu ille venturus?

Tertullia. lib. 4. cōtra Martionem. optime verba hæc interpretatur & multum fauet nostræ expositioni. Cum enim longius egisset contra eos, qui dicebant Ioannem dubitare se an alius esset expectandus, quasi alius in lege Christus alius in gratia sit, ait: *Tu es qui venturus es*? Id est, *Si tu non es, quem venturum expectamus?* Cum vnus tantum sit qui venturus est?

An alium expectamus, &c.

Verbis istis respexisse videtur Ioānes ad verba illa Gen. 49. vbi de Christo dicitur: *Et ipse erit expectatio gentium*. Vnde verbo hoc inquit Ioannes, an Christus sit quem omnes sperabant, & de quo

Qui venturus est nomen Messie.

Genes. Abac.

Ioann.

Cyrril.

Tertulid.

Genes.

Aggæi

De diuinitate querit cui proprium est esse. Exod.

Humanitatis Christi confitetur. Genes.

ut vtilitatem aduentus Christi declarat.

Matth.

Felix Papa. Venturus energiam habet. Matt.

Matth.

Esai.

Aggei.

Aggæi, cap. 2. dicitur. *Adhuc vnum modicum est, & ego commonebo calum & terram, & mare & aridam, & mouebo omnes gētes. Et veniet desideratus cunctis gentibus.* Cui consentit Ma-

Malach.

lachi, cap. 3. dicens. *Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis.* Quod autem prædictus

August.

Aggæi locus de primo Christi aduentu intelligendus sit, patet. Licet enim Augustino, lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 35. & cap. 48. videatur, quod verba priora *Adhuc modicum, &c.* de priori aduentu intelligantur, & posteriora *Et veniet desideratus*, de posteriori. Qui hac ratione mouetur. Quia soli Iudæi no-

Christus etiā
gentibus pro
missus.

Genes.
Eesai.
Eesai.

uerant & expectabant venturum Christum. Vnde dicit Augusti. *Ve desideratus esset cunctis gentibus, prius oportuit eum dilectum esse credentibus.* Sed ratio hæc non conuincit. Quia Christus licet principaliter Iudæis promissus fuerit, etiam & gentibus expectandus propositus est. Ideoque Genes. 49. *Expectatio gentium* vocatus est. & Esai. 42. dicitur: *Et legem eius insula expectabunt. & Esai. 2. Et fluent ad eum omnes gentes.*

Gentes qua-
liter desidera-
rēt Mesiam.
Aristo.

Dicitur autē desideratus cunctis gentibus: Quoniam omnes gētes illius aduentu & redemptione indigebant: & quælibet res naturæ pondere appetit & desiderat suam perfectionem: vt Arist. 8. Ethic. ad Nichomachum, cap. 1. refert ex Euripide. Scilicet, amare & desiderare terrā, cum arefacta est, imbrem, & calū, cum nubes plene sunt, desiderare effundere aquam super terrā. Quod de naturali appetitu intelligendū est. Sic intelligitur illud Osee, 2.

Exaudiam celos, & illi exaudient terrā, & terra exaudiet triticum. Nō quod hæc loquantur, sed quia naturaliter ista desiderant. Ita etiā Paulus ad Rom. 8. dicit. *Scimus quod omnis creatura ingemiscit, & parturit, exoptans reuelationē filiorum Dei.* Gemitus iste naturale desiderium est, quo cuncta suam perfectionem & foelicitatem exoptant. Ita & vniuersæ gentes naturæ pondere malis & miserijs grauatae, suum redemptorem & saluatorem expectare & desiderare credendæ sunt. Nec solum de naturali desiderio, sed & de ellicito appetitu sequente cognitionem interpretari possunt. Fuerunt enim semper apud gētes aliqui iusti, qui veri Dei cognitionē habebant, fuerunt & aliqui prophetae, vt Sybillæ, qui de futuro Saluatoris aduentu prædixerunt. Vnde & illum desiderare potuerunt. Nec ideo quia cunctis gētibz desideratus dicitur, falsitatis Propheta arguendus est. Satis enim ad eius verificationē est, vt aliqui ex gentibus illum desiderauerint. Vel dicamus, dici desideratum cunctis gentibus, & expectatum: Quia illum cunctæ gentes expectare debebāt, vt in sortem filiorum Dei adoptarentur: vt sanguine eius redimerentur, & regenerarentur: vt hæreditatem promissam consequerentur, & remissione peccatorum facta in patriam, & promissam æternæ foelicitatis terram, (ad quam Moyses & lex perducere non potuit) Iosue, scilicet, Christus introduceret, & sortes in æternum mansuras diuideret. Et hoc Ioannes querit propositis verbis.

Roman.

Eūtes renūciate Ioāni, &c.

A Vdita Ioannis legatione & interrogatione non curat Christus verbis illi satisfacere: sed remittit discipulos ad ea, quæ audiebant & videbant, dicens: *Ite renūciate Ioanni quæ audistis*, vel a turbis de me & mea doctrina loquentibus: vel, quæ ex ore meo de regno cælorum audistis. Credibile namquæ est Salvatore sublimia tunc de regno Dei locutū fuisse, & longam ad discipulos Ioannis & turbas habuisse contionem. Nec solum hæc renuntiare præcipit, sed & opera quæ viderunt proprijs oculis: vt tanquam oculati testes testimonium Christo perhiberent, quod cæci vident, claudi ambulant, &c. Pro quo aduerte, quod vt Lucas testatur, cap. 7. *Eadem hora concurret multitudo languentium, cæcorum, claudorum, & aridorū*, quibus in ipsa hora sanitatem impertitus est: vt sic discipulorum Ioannis indigentia subueniret. Idquæ diuina prouidentia factum est, vt proprijs oculis opera hæc conspicientes cōuincerentur, & qui dubitantes accesserant, firmissimi testes recederent. Ea enim quæ videmus fortius mouent, quam ea quæ audimus. Secūdo aduerte, quod licet verbis Christus non respondeat, tamen in his rebus & operibus quæ fecit, & Ioanni nuntiari præcipit, multa inuoluit Prophetarum vaticinia, quibus Messias & eius opera erāt prænunciata. Quasi operibus dicat. Videte Prophetarum dicta, considerate quæ de Messie operibus sunt annunciata, inspicite etiam opera

quæ ego in oculis vestris facio, & apertè cognoscetis Prophetias illas impletas, & quod ego sum qui venturus eram, nec alium expectare debetis. Quod vt clarius pateat non grauabor aliquot testimonia in mediū proferre, quæ non solum a sanctis Patribus de Messia intelliguntur: sed etiam ab ipsis Iudæorū Doctoribus. Ita vt nullus sit, qui de Christo non interpreteretur. Ad quæ & alia quam plurima respexisse videtur Christus cum hæc dixit. Esai. 42. dicitur. *Ecce seruus meus suscipiam eum, &c.* Vbi multis de Christo propositis ait: *Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium vt aperires oculos cæcorum, & educeres de cōclusionē vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.* Et cap. 35. dicitur. *Ecce Deus noster ultionem adducet retributionis, Deus ipse veniet & saluabit nos. Tūc aperientur oculi cæcorū, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Ecce quod Euangelista dicit. *Cæci vident, claudi ambulant, &c.* Et cap. 29. *Et audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt. & addent mites in Domino letitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt: Quoniam defecit qui praualebat, consummatum est illusor: Ecce pauperes euāgelizantur.* Et cap. 26. *Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent.* Et Esai. 61. *Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me, ad annuntiandum mansuetis misit me: vt mederer contritis corde, & predicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, &c.* Cui apertè responderet, *pauperes euāgelizantur.* Et Esai. 28. *Ecce ego mit-*

Esai.

Esai.

Esai.

Esai.

Esai.

Esai.

ram

Lucas.

in Dominicam II. Aduentus.

tam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum. Qui crediderit non festinet. Id est. Nō offendat. Ecce: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Plura possemus afferre testimonia ex alijs Prophetis, & ex ipso Esaia, sed ista sufficiant, ut ex paucis intelligas quomodo Christi opera vaticinijs prophetarū respondeant, & ut Ioā. 5. Christus testatus est: Opera quæ ipse faciebat, testimonium perhiberent de illo.

Ioann.

Cyri.

Hoc Cyril. ad Reginas de recta fide inter alios aduertit dicens: Operibus ipsis Christus demonstrat se perfectorem diuinarum operationum esse in memoriam reducens ea, quæ per Prophetam prædicta fuerāt. Dicit enim beatus Esaias, cap. 35. confortamini manus remissæ & genua soluta. Deinde quasi propterea manu ostendit Emmanuelem dicens: Ecce Deus noster, ecce Dominus cū fortitudine veniet, & brachium cum auctoritate. Demum adijcit miracula, quæ tunc à Christo fiunt. Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Et Lactantiu. lib.

Esa.

Lactan.

Apollinis re
sponsio de
Christo.

4. Diuinarum institutio. qui est de vera sapientia. cap. 13. refert. Quod Milesius Apollo, utrū Christus esset Deus an homo? consultus respondit. Quod mortalis erat secundum carnem: sapiens portentificis operibus, sed sub iudicibus Chaldæis armis compræhensus, clauis & cruce amarum tollerauit finem. Vbi ait Lactantius. Primo versu verū quidem dixit: sed arguē consultorem fefellit, sacramentum veritatis pœnitens nescientem. Videtur enim negasse illum Deum. Sed cum fatetur secundum carnē fuisse mortalem, quod etiam nos prædicamus: consequens est, ut secundum spiri-

tum, Deus fuerit, quod nos affirmamus. Qui d enim fuerat necesse carnis facere mentionem? Cum satis esset dicere, fuisse mortalem? Sed veritate pressus negare non potuit quemadmodum res se haberet. Sicut illud quod ait, fuisse sapientem. Quid ad hoc Apollo respondes? Si sapiens est: ergo doctrina eius sapientia est, nec vlla alia. & sapientes qui sequuntur, nec vlli alij. Cur igitur vulgo pro stultis & vanis & ineptis habemur, qui sectamur magistrum, etiam ipsorum Deorum confessione sapientem? Nam quod ait, portentifica illum opera fecisse, quo maxime diuinitatis fidem meruit, assentiri nobiscum iam videtur: cum dicit eadem quibus nos gloriamur. Et cap. 15. dicit. Virtutes eius fuerunt quas Apollo portentificas appellauit: quod quacumquē iter faciebat: ægros, ac debiles, & omni morborum genere laborantes vno verbo, vno quoquē momento reddebat incolumes: adeo ut membris omnibus capti, receptis repente viribus roborati, ipsi lectulos suos reportarent, in quibus fuerant paulo ante delati. Claudis vero ac pedum vitio afflictis non modo gradiēdi, sed etiam currendi dabat facultatem. Tunc quorū cæca lumina in altissimis tenebris erāt, eorū oculos in pristinū restituebat aspectū. Mutorū quoquē linguas in eloquium, sermonemquē soluebat. Item surdorum patefactis auribus insinuabat auditum: pollutos, ac sparsos maculis repurgabat. Et hæc omnia non manibus, aut aliqua medela, sed verbo ac iussione faciebat: sicut etiam Sybilla prædixerat inquiens: Omnia verbo agens, omnem infirmitatem curans. Nec vtiq; mi-

rū, quod verbo faciebat mirabilia: cum ipse esset Dei verbum cælesti virtute & potestate subnixum. Ad ducitquē Esaiæ allatum testimonium, & tandem dicit. Sed & Sybilla eadem cecinit his versibus.

Sybilla testi-
moniū de mi-
raculis Chri-
sti.
Theodoret.

Quare Ioan-
nes miraculū
nullum fece-
rit.

Euseb.

Mortuorum autem resurrectio erit, & claudorum cursus erit velox: & surdus audiet, cæci videbunt, & mortui loquentur. Vnde ut Theod. scribit in duodecim Prophetas: Diuina providentia factū est, ut nullum miraculum Ioannes exhiberet, ne forte Messias esse putaretur. Imo nequē a Malachia usq; ad Christum Prophetas aliquis intercederet, ut Sol ipse exorirens inter eclipses illustrior appareret. Sed & Moyses prædixerat non modo à doctrina, sed & ab operibus discernendum esse Messiam: dū illum ad sui instar requirendum esse prædixit. Hinc Euseb. Cæsariensis, lib. 3. demonstrat. Euāgel. cap. 2. ait. *Primus prophetarum Moyses alium prophetam sibi similem suscitandum esse denuntiat. Num igitur ex ijs qui post Moysen extiterunt Prophetas, Esaias, exempli gratia, aut Hieremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut alius quispiam de cæteris duodecim Moysi conferendus fuit? Nequaquam. Sed ex illis tandem, quis unquam Moysi similia effecit, Nusquam poteris dicere? Itaque Christum Moysi conferendum ostendit & in doctrina & operibus: ita tamen ut Christus potior Moysi sit. Et latissimē prosequitur exponens in quibus conuenerint, & in quibus Christus excelluerit: quæ breuitatis causa relinquimus. Opera igitur Christi testimonium perhibebant, quod esset Messias, & prophetarum testimonijs apertē responde-*

bant. Ideoque meritō Ioannis discipulos interrogantes ad opera, quæ in eorum conspectu faciebat, remittit.

Pauperes euāgelizantur. &c

Multi exponunt verba ista credentes, *Euāgelizor*, esse verbum deponens in actiua significatione, ita ut idem significet quod pauperes verbum Dei annuntiant, & prædicant. Christus enim non elegit diuites, potentes, & sapientes ad verbi sui prædicationē, ut dicit Paulus. 1. Corint. 1. sed elegit pau-

Corint.

Euāgelizan-
tur passiue
accipiendum.

Pauperes euāgelizantur, id est, pauperes prædicantur & annuntiantur foelices & beati: iuxta illud Matth. 5. *Beati pauperes spiritu*. Signum enim Messiae maximē perspicuum & manifestū fuit, quod pauperes foelices & beati contra omnē mundi opinionem prædicarentur. Mundus namq; illos miseros, tristes, & infœlices reputat, quos pauperes videt. Et sic communiter homines dicere solent & publicare. Cōtra vero Deus pauperes foelices annuntiat. Quod Psal. 143. Dauid declarauit, (cum descripta malorū abundantia & prosperitate) dicit. *Beatum dixerūt populum cui hæc sunt.* Sed ipse Dauid Dei loquelam intelligens ait. *Beatus populus cuius Dominus Deus eius.* Debet enim in versu hoc suppleri, quinimo, vel alia

Matth.

Psal.

con-

consimilis dictio disimilis! Ac si dicat. *Beati dixerunt*, mundani populi cui hæc sunt, id est, hæc prosperitas & diuitiarum abundantia. Quintimo, *Beatus populus cuius Dominus Deus eius*: licet paupertate & miserijs præmatur. Quoniam hos Deus felices & beatos prædicat: diuites verò infelices declarat: dicens *Luce. 6. Vobis diuitibus*, &c. Et *Matth. 19. Quam difficile est diuitem intrare in regnum celorum*. Habent enim multa quibus impediuntur, & retardentur: pauperes autem nihil habent quod eos detineat. Ideo beati dicuntur. *Quoniam ipsorum est regnum celorum*.

Aliter etiã exponitur locus iste Evangelij & optimè, ut pauperes euangelizantur, idem sit ac pauperibus prædicatur Evangelium, & annuntiatur regnum celorum. Et huiusmodi expositio maxime consentire videtur cum loco *Esaïæ. 6.* (ad quem Dominus respexisse credendus est cū hæc protulit) *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, ad annuntiandum pauperibus misit me. Quod Septuaginta transtulerunt: Ad euangelizandum pauperibus misit me*. Itaque oratio hæc *Pauperes euangelizantur*, est passiuæ huius, euangelizo pauperibus. Et nominatiuus ille in passiuæ oratione est datiuus acquisitionis in actiuæ, qui apud Græcos in nominatiuum verti solet. Pro quo aduertendum est, consuetissimum esse apud Græcos quādo orationem aliquam ex actiuæ in passiuam vertunt, prætermisso accusatiuo datiuū acquisitionis in nominatiuum commutare, sicut 1. ad Timot. 1. videmus. Vbi enim

nos habemus *secundum Evangelium*, quod creditum est mihi: Græci habent, *secundum Evangelium* quod creditus sum ego. Vbi loco datiuū ponitur nominatiuus.

Præterea aduerte. Quod apud Atticos sæpe ponitur accusatiuus pro datiuo acquisitionis, præcipuè in illis orationibus in quibus significatur benè vel malè fieri aliquid. Vnde vbi nos habemus, *Matth. 27. Quid faciam Iesum*, vel, *de Iesu, qui dicitur Christus*: In Græco habetur *Quid igitur faciam Iesum*, qui dicitur Christus: Hinc fit, ut ad Græcorum imitationem in sacris literis reperiamus benedicere & maledicere cum accusatiuo significare eum, de quo benè aut malè loquimur. Nec solū datiuus pro accusatiuo ponitur: sed & multoties accusatiuo remanente, datiuus in nominatiuum in passiuis orationibus commutatur. & sic isto loco contingit. Sic interpretatur Iansen. in Concordia Evangelica, cap. 47. Sensus igitur verborum istorum est. Pauperibus Evangelium prædicatur. Et certe si attente ista consideremus, hoc maximū signorum fuit, quæ Christus in suo aduentu operatus est, scilicet, pauperibus & abiectis prædicare Evangelium & afferre bonum nuntium felicitatis æternæ & regni celorum. Vt hinc appareat Christum in omnibus mundo contrarium esse, qui felicia & lata nuntia non ad diuites, sed ad pauperes mittit. Diuitibus enim sua gaudia sufficiunt. Pauperes (qui Deo derelicti sunt, ut dicit David Psalm. 10.) cælesti indigent consolatione.

accusatiuus
pro datiuo sæpe
ponitur apud
atticos.
Matth. 27.

Iansen.

Psalm.

Luce.
Matth.

Euangelizare
pro prædicare
Euangelium.

Esaï.

Datiuus acquisitionis
in nominatiuum
vertere solent
Græci.
Timot.

Et beatus qui nō fuerit, &c.

Grego.

Corint.

ID est, qui non offenderit in me & in mea cruce & passione. Sic interpretatur Gregor. Homil. 6. in Euangelia, dicens: *Nisi tot signis tantisque virtutibus non scandalizari quisque potuit, sed admirari. Sed infidelium mens graue in illo scandalum pertulit: Cum eum post tot miracula morientem vidit.* Vnde & Paulus. 1. Corint. 1. dicit. *Nos autem predicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiā. Stultum quippe hominibus visum est, ut pro hominibus author vitæ moreretur, & inde contra eum homo scandalum sumpsit, vnde ei amplius debitor fieri debuit. Nam tanto Deus ab hominibus dignius honorandus est, quanto pro hominibus & indigna suscepit. Quid est ergo dicere, beatus qui non fuerit scandalizatus in me, nisi aperta voce abiectionem mortis suæ humilitatemque signare? Ac si patenter dicat. Mira quidem facio, sed abiectione perpeti non dedignor. Quia ergo moriendo te subsequor, cauendū valde est hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa venerantur, Beatus igitur qui non fuerit scandalizatus in mea morte, & in ijs quæ passurus sum. Adeo enim abiectione & Deo indigna apparebunt, ut cauendum maximè sit, ne ea videntes scandalizentur. Sicut contigit Scribis & Pharisæis, qui audientes Christum de morte sua loquentem Ioann. 12. scandalizati sunt, & dixerunt: *Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternū. Et quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis?**

Ioann.

Nec solum qui à Christo alieni erant, hæc audientes & videntes

scandalizabantur: sed & ipsi discipuli Christi, (qui eius doctrina imbuti fuerant, qui miracula eius viderant, quique virtute illius mirabilia multa fecerant) videntes ea quæ Christus patiebatur, valde scandalizati sunt. Adeoque in fide hæsitauerunt, ut relicto eo omnes fugerent, ut habetur Matth. 26. Quod & Christus prædixerat eodem capite dicens: *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte.* Scandalum autem hoc ad fidem referendum esse satis aperte constat ex verbis Petri: *Et si omnes scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor.* Cui Christus exponens de quo scandalo loquebatur respondet dicens: *Amen dico tibi, quia priusquam gallus canet, ter me negabis.* Scandalum ergo hoc de dubitatione in fide intelligendum est. Quod omnes discipuli in nocte illa perpepsi sunt. Sola Beata Virgo in fide firma, & stabilis perseuerauit: nec tribulationibus illis moueri potuit, ut dubitaret: Imo multo magis corroborata est in fide Dei bonitatem & clementiam extollens, qui adeo indigna pro hominibus pati dignatus est. Hoc Simeon Lucæ. 2. de Christo prædixerat, scilicet, *Quod positus esset in ruinam multorum in Israël.*

Discipuli Christi in morte eius scandalizati sunt.

Matth.

Beata Virgo non fuit scandalizata in passione.

Lucæ

Alij exponunt, *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*, id est, in dictis & factis meis. Multi enim videntes opera Christi, quod peccatores vocaret, ad suum consortium admitteret, cum eis conuersaretur, manducaret, & biberet, scandalizabantur, & in Christo offendeabant, eum peccatorem reputantes. Vnde discipulis eius Matth. 9. dicebant.

Quare

Quare cum peccatoribus & publicanis manducat Magister vester? Et Simon ille Leprosus (qui Dominum inuitauerat) vidēs quod mulierem peccatricem admitteret Lucæ. 7. scandalizatus est, & dixit: *Si hic esset Prophetas, sciret vtriusque & qualis est mulier, quæ tangit illum.* Nec solum ex factis eius, sed etiam ex verbis multi occasionem sumebant scandalī, vt Matt. 15. constat. Dicente enim Christo: *Non quod intrat per os coinquinat hominem, adeo scandalizati sunt Pharisei, vt discipuli accesserint ad Christum & dixerint. Scis quia Pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt? Ac si dicerent. Ne talia proferas, ne illis scandalī occasionem prebeas.* Quibus Christus ait. *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus celestis, erradicabitur. Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Iterum Ioann. 6. loquitur Christus de Eucharistiæ Sacramēto, & eius necessitate, & audito tali verbo scandalizati sunt, & dixerunt. *Durus est hic sermo, & recesserunt.* Itaque verba Christi multis scandalī ansa fuerunt: licet Christus nec factis nec verbis aliquem scandalizauerit. Omnia enim quæ faciebat & dicebat, recta & vera, & secundum Dei doctrinam erāt: homines vero sua malitia scandalizabantur. Et ideo Christus de horum scandalō non curabat, nec ab operibus & prædicatione dissitebat. Vt etiam tu dicas, non de quolibet aliorum scandalō curandum esse, vt propter illud a bono incepto desistas. Si enim opus tuum bonum fuerit & secundum Dei legem & præcepta: alter vero sua malitia scandalizetur,

sibi imputet. Tu in bono perseuera, & audi Christum Matt. 15. dicentem. *Sinite illos: Quia cæci sunt.* Id est. Nihil de eorum scandalō curetis, quod ex eorum malitia procedit. Licet propositæ expositiones optimæ sint, mihi videtur genuina huius loci explicatio, vt verba hæc ad discipulos Ioannis referantur: quibus Saluator voluit verbis istis intima cordium manifestare, & quod ex eis intelligerent, illum eorum mentes penetrare, cogitationes & intentiones cognoscere, & optime scire, quod ex eius gloria offerebantur. Ideo ait. *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Ac si diceret. Scientibus & intelligentibus loquor. Vos ipsos considerate, qui in me & gloria mea scandalizati estis. Tacite mordet eorum consciētias, & occulte reprehendit eorum dubitationem & incredulitatem. Vnde de verbis istis se declarat cordium scrutatorem, atq; adeo Deum, cuius proprium est mentis cogitationes & cordis arcana intueri iuxta illud. 1. Reg. 17. *Homo intuetur faciem, Deus autem intuetur cor.* Et illud Psal. 7. *Scrutans corda & renes Deus.* Vnde tale videtur conficere argumentum. Si ego cogitationes vestras intelligo, & corda vestra video, Deus sum. Ergo & qui venturus sum, nec alius expectandus est.

Illis autem abeuntibus, &c.

Recedentibus discipulis Ioannis Christus, (ne astantes aliquam sinistram suspensionem conciperent de Ioanne, ne ve existimaret eum metu mortis commotum, vel alia causa turbatum, vt senten-

Lucæ.

Matt.

Ioann.

Non de quolibet aliorum scandalō curandum.

Matth.

Authoris sententia.

illud gregorius
- huiusmodi
- huiusmodi

hanc sententiam
- hanc sententiam
- hanc sententiam

Reg.

Psal.

tiam mutaret, & de eo quem mundo demonstrauerat, dubitare) incipit maximas Ioannis laudes prædicare, eius virtutes, constantiam, vitæ integritatem, poenitentiam, & sanctitatem commendare. Vt ex illis fides & autoritas doctrinæ illius accrescat.

Interrogatio Vbi illud obseruandum est, quod *certiorē reddidit orationē.* interrogationibus utitur iuxta Hebræorum consuetudinem, vt vehementiorem affirmationem demonstraret, & certiorē sententiam ostēdat. Quod etiam & apud prophetas auctiores vsitatum est. Interrogatio enim vehementiam & firmitatem addit orationi.

Arundinem vento, &c.

HIS verbis Ioannis constantiam & firmitatem commendat, simulquē & eius dignitatem declarat. Omnes enim, qui ex Adā nascimur, arundines sumus, & quassati calamus, vt Esai. 42. habetur. Quod in primo nostro parente cōspicere possumus, qui adeo leuis, inconstans, mutabilis, & facilis fuit, vt vnica mulieris voce commotus & agitatus a sua dignitate & gloria, in qua conditus fuerat, Dei præcepto neglecto deciderit. Gene. 3. Ecce arundinem & quassatā. Quia peccato illius vniversum genus humanum infectum est, & morti subiectum. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundū introiuit, dicit Paulus ad Roma. 5. & per peccatum mors. Et ita in omnes homines mors pertrāsit, in quo omnes peccauerunt.* Et simul gratiam, qua solidandi erant, amiserunt. Et vacui remanentes egēt gloria Dei. Omnes nascimur filij iræ

Arundines sumus vacuæ gratia, & quassati peccato. Hinc ergo Ioannis dignitatem & excellentiam intelliges, quem arundinem negat esse Christus. Quia nō gratia vacuus, (sicut & alij homines) natus est: Sed ex vtero matris suæ illa repletus prodijt a peccato liberatus. Quod Lucæ. 1. Angelus de eo prædixerat: *Et Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Qui ne leui saltem maculare vitam fame possent, vt canit Ecclesia, antra deserti teneris sub annis ciuium turmas fugiens petijt.* Cuius tanta fuit puritas, & vitæ sanctitas, vt Angelus a Christo vocatus sit. Nullusquē inter natos mulierum illo maior extiterit. De quo infra redibit sermo.

Hominem mollibus, &c.

EX tribus capitibus verbis istis Ioannis virtutem Christus cōmendat. Primum sumitur ex vitæ austeritate & poenitiæ rigore. Qui non mollibus & delicatis utebatur vestibus, sed pilis camelorum & zona pellicea, vt habetur Marc. 1. Secundum desumitur ex cibo. Erat enim locustæ & mel siluestre. Tertium ex loco, nō enim in domibus regum vel in oppidis degebat, sed in solitudine & deserto. Hæc tria apertius proponuntur a Marc. c. 1. sui Euangelij dicente. *Fuit in deserto Ioannes, & erat vestitus pilis camelorum, & zona pellicea circa lumbos eius: & locustas & mei siluestre edebat.* Ex his Ioannis poenitentia a Christo commendatur. Hæc verba exponens Hierony. lib. 2. in Matt. dicit. *Hinc omnem mali suspicionem a Ioanne remouet. Cur enim diuitias cupiat, de affluat*

Ioannis commendatio austeritatis & poenitiæ.

Genes.

Roman.

Lucæ.

Austeritatis & poenitiæ Ioannis commendatio.

Marc.

Marc.

Hiero.

affluat dapibus? locustis vescitur, & melle siluestri. An ut mollibus vestiatur? Pili camelorum tegumen eius sunt. Istius modi cibus, & vestis carceris hospitio recipiuntur, & prædicationis veritatis tale habet habitaculum. Qui autem adulatorum sunt, & sectantur lucra, & querunt diuitias, & diuinis affluunt, & mollibus vestiuntur: Isti in domibus regum sunt. Ex quo ostenditur, rigidam vitam, & austeram prædicationem vitare debere aulas regum, & mollium hominum palatia declinare. Et Beda, lib. 2. in Luc. ait. Non ergo caelesti, sed terreno regno militanti hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt: sed solis exterioribus deuti, præsentis vite molliem & delectationem querunt. Nemo ergo existimet in luxu atque studio vestium peccatum deesse. Quia si hoc culpa non esset, nullo modo Dominus Ioannem de vestimenti asperitate laudasset. Vnde Ioannes, sicut & sanctitatis & virtutum exemplar fuit, ita & poenitentiae præclarum exemplum extitit. Ut ex eo discamus, quo rigore, qua austeritate in omnibus opus sit, ut peccatorum maculas delere valeamus. Si enim Ioannes, (qui à peccato originali antequam nasceretur sanctificatus fuit, & qui actuali peccato mortali nunquam fuit infectus,) adeo asperam in victu, vestitu, & habitatione poenitentiam agebat, qualem nos, (qui quotidie in peccata labimur,) facere debemus? Confundamur illum intuentes, & illius exemplo commoti nostrorum peccatorum poenitentiam dignam agamus, & ut ipse dicebat, fructus poenitentia dignos exhibeamus, membra nostra arma iustitiæ facientes ad san-

ctificationem, sicut fecimus arma iniquitatis ad condemnationem: ut sic, cum iudex aduenerit, laudari & approbari mereamur.

Hic etiam aduerte: quod per vestes molles non solum intelligit Christus vestimentorum superfluitatem, sed & omnem delitiosam & voluptuosam vitam: ut vno nomine vniuersa comprehendat.

Quid existis videre, &c.

Istis verbis non negat Christus Ioannem Prophetam fuisse: sed aliquid maius, & excellentius, maiori quæ honore dignum ei attribuit, quo præ alijs Prophetis magis honoretur. De eo enim Zacharias pater eius, Lucæ. i. cecinit. Tu puer Propheta altissimi vocaberis: & qui plusquam Prophetam dicit, Prophetam non negat. Multis autem titulis Ioannes à Christo plusquam Propheta dicitur. Primò. Quia excellentissimus inter omnes Prophetas fuit, illique Prophetæ (quem Deus promisserat, & Moyses Deute. 18. prænuntiauerat, dicens: Prophetam suscitant Dominus sicut me, &c.) per quam similis. Ita ut mundus in hoc deceptus fuerit existimans Ioannem esse Prophetam illum. De quo Dominica sequenti plura dicemus. Adeo excellens fuit, ut Christus Lucæ. 7. de eo dicat. Inter natos mulierum non surrexit maior Propheta Ioanne Baptista. Participauit namque maius & excellentius lumen quam alij Prophetæ, ut potè propinquior Christo, qui verus Sol est, & in cuius lumine omnes Prophetæ videt. Sicut quo quis propinquior est so-

Prophetie
excellenti
laudatur Io
annes.

Lucæ.
Ioannes plus
quam Prophe
ta pluribus
titulis.

Deute.

Lucæ.

simile.

participat: & qui propinquior est igni magis calefit. Ita Ioannes, cū propinquior esset Christo, excellentius præ alijs lumen participauit. Vnde nullus antiquorum Prophetarum ei præferendus est. Moysem (licet adeò magnus Propheta extiterit, vt de eius spiritu auferri potuerit, & Septuaginta viris communicari, vt habetur Num. 21.) non fuit maior Ioanne. Eliseus (in quo factus est duplex spiritus Eliæ, 4. Reg. 2.) non valet Ioanni comparari. Esaias (qui adeò clare mysteria Christi perspexit, vt Euangelista potius quam Propheta nominetur) longe inferior fuit Ioanne. Et quidē de Moyse August. lib. 2. contra aduersarium legis, capit. 5. dicit, quod non fuit maior Ioanne: Satis est quod illi æqualis fuerit. Nec huic obstat: quod Deute. ultimo de Moyse dicitur. *Et non surrexit vltra Propheta in Israel sicut Moyses.* Quia intelligi debet de Prophetis veteris testamenti, vel, quod non dicitur ibi non surrexisse vnamquam Prophetam maiorem, vel æqualem Moyse: sed similem illi in his quæ sequuntur, scilicet. *Qui nosset Dominum facie ad faciem in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum vt faceret in terra Ægypti.* Non igitur loquitur de Prophetico lumine, neq; excludit Ioannem: qui, vt dicemus, confinium fuit vtriusquē testamenti. Præterea de Elia lib. quæstion. noui & veteris testamenti. q. 26. affirmat August. quod non fuit maior Ioanne. Merito igitur plusquam Propheta dicitur.

Quod Elias non fuit maior Ioanne, affirmat August.

Nallus antiquorum Prophetarū maior fuit Ioanne.

Num.

Reg.

Quod Moyse non fuit maior Ioanne affirmat August.

Deute.

sto prophetauit, (sicut cæteri Prophete) sed & ab alijs Prophetis ipse est annuntiatus: vt Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum. Elai. 40. Vox clamantis in deserto.* In quo quanto eum honore Deus prosequutus fuerit aperte cognoscitur, quādo in hoc illū filio suo voluit adæquare. Tertiò dicitur plusquam Propheta: Quia est Horizon & confinium noui & veteris testamenti. Finis vtriusquē veteris: *Lex enim & Propheta vsquē ad Ioannem.* Et fuit initium noui testamenti, & primus qui regnū cælorum prædicauit: Vt Matth. 11. dicitur: *A temporibus Ioannis Baptiste regnum cælorum vim patitur.* Reliqui prophete ad vetus testamentū pertinebant. Quod Tertullia. lib. 4. contra Martio. affirmavit dicens. Quod Ioannes est limes inter vtriusquē testamentum constitutus, in quo desierunt vetera, & incipiunt noua. Et Albertus Magnus in Matt. dicit. Quod fuit medius inter legē & gratiam.

Ioannes non solū prophetauit, sed & de ipso alij prophetauerunt. Malach. Esai.

Ioannes Horizon vtriusque testamenti.

Math.

Tertullia.

Albertus.

Quartò dicitur plusquam Propheta: Quia quem alij prædixerūt, ipse digito demonstrauit dicens Lucæ. 3. *Ecce Agnus Dei, &c.* Alij Prophete venturum prænuntiabant, Ioannes iam præsentem declarauit dicens: *In medio vestrum stat, &c.* Plus igitur quam Propheta est, qui non futura prænuntiat: sed impleta & præsentia demonstrat. Prophetæ quippe ministerium est ventura prædicare, non demonstrare. Plusquam Propheta in eo est, quia eum quem præcurrēdo prophetauerat, etiam ostendendo denūtiabat. Hæc rationem reddit Hieron. quare dicitur plusquam Propheta in Matt. & lib.

Ioannes digito demonstrauit Christum Lucæ.

Hieron.

Chrysoſto.
Cyril.
Theophi.
Euthy.
Auguſt.
Grego.

& lib. 2. in Episto. ad Ephes. Chryſoſto. in istum locum Matth. Cyril. lib. 2. in Ioann. cap. 1. & Grego. Hom. 6. in Euange. aliud enim est in spiritu vêtura cognoscere, aliud cernere ea opere completa. Vnde merito maior omnibus Prophetis dicitur.

Ioannes Pro-
phetas facit.
Chrysoſt.

Quintò dicitur plùs quam Pro-
pheta: quia non solum prophetiæ lu-
men sicut alij accepit: Sed tanto lu-
mine repletus est, vt adhuc in vtero
matris clausus matrem suam fece-
rit prophetare. Plùs ergo quàm Pro-
pheta est, qui nō solum prophetat:
sed & Prophetas facit. Hanc ratio-
nem assignat Chrysoſt. Homi. 27.
Operi. imperf. in Matth. dicens:
*Quis Prophetarum cum esset Propheta,
Prophetam facere potuit? Elias qui-
dem, 3. Reg. 19. Vixit Eliseum in Pro-
phetam, non tamen prophetandi gratiā
illi donauit. Iste autem in vtero matris
existens, diuini introitus scientiam ma-
tri donauit, & os illius in verba confes-
sionis aperuit, vt cuius non videbat
personam cognosceret dignitatem di-
cens, Lucæ. 1. Vnde hoc mihi vt mater
Domini mei veniat ad me? Et ibi ele-
ganti epilogo vniuersas has ratio-
nes videtur concludere, & alias in-
sinuare dicens. Propheta enim est de
Christo predicare. Nunquid Propheta
fuit, vt in vtero constitutus, Deum in vte-
ro cognoscere? Propheta est pro merito
conuersationis & fidei Prophetiam ac-
cipere. Nunquid Propheta fuit, vt prius
fieret propheta quam homo. & ante gra-
tiam acciperet? Propheta est beneficiū
à Deo accipere. Nunquid Propheta est,
beneficiū baptismatis Deo donare? Pro-
pheta est verbum ante tempus significa-
re de Christo. Nunquid Propheta est, fa-*

*cie ad faciem digito Christum ostende-
re? Propheta est, vt ipse de Deo prophete-
ret. Nunquid Propheta est vt Deus de il-
lo prophetet dicens. Ecce ego mitto An-
gelum meum ante faciem tuam?*

Hic est de quo scriptum, &c.

Concludit laudes & commen-
dationem Ioānis testimonio
Malachi. cap. 3. vt Ioannis dignita-
tem intelligas: Qui ab eodem Ange-
lo à quo Christus annuntiatus est;
Qui miraculose sicut Christus con-
ceptus est. Qui multo antea ab eo-
dem Propheta, scilicet, Malachia,
prophetatus est, sicut & ipse Chri-
stus. Imo & ab ipso Deo prænun-
tius, & Angelus, sicut & Chri-
stus, nominatus. Verba enim Ma-
lachie: (Ecce ego mitto Angelum meū)
non sunt Prophetæ: sed Dei loquē-
tis & annuntiantis, vt clare cōtat.

Ioannes ab
eodem Ange-
lo annuntia-
tus à quo &
Christus.
Malach.

Ecce ego mitto Angelū, &c.

Prophetia hæc habetur apud
Malachi. cap. 3. quæ ad literā
de Ioanne intelligitur Christo il-
lam interpretante, vt vniuersim
Euangelistæ referunt. Sed pro li-
teræ expositione notandū est, quod
aliter videtur testimonium hoc le-
gi in Malachia, aliter in nostro E-
uangelista. Malachias namquē re-
fert per primam personam dicens.
*Ecce ego mittam Angelum meum, &
præparabit viam ante faciem meam.*
Matth. vero hic, & Marc. cap. 1. per
secundam personam referunt, dicē-
tes: *Ecce ego mitto Angelum meum an-
te faciem tuam, qui præparabit viam tuā
ante te.* Sed diuersitas hæc verborū
nihil præiudicat scripturarum ve-
ritati, cum in idem redeat. Ideoque
Christus

Malach.

Euangelistæ
in citandis te-
stimonijs sen-
sum, non ver-
ba curare so-
lent.
Marc.

Christus Redemptor noster & Euangelistæ non fuerunt multum solliciti de verbis in testimonijs scripturarum, quæ referebant: sed ad sensum respicientes aliquando verba immutant. Quod frequentissimum est, & in Marc. cap. 1. videri potest. Qui duo testimonia, scilicet. (*Ecce ego mitto Angelum meum, &c.* Et illud. *Vox clamantis in deserto, &c.*) Attribuit Esaiæ. Cum primum sit Malachias, & secundum Esaiæ. Cum enim sensus idem sit, idemquæ intē dat vterquē Propheta, vtrumquē testimoniū coniunxit, & sub vnius nomine retulit. Ita etiam & in proposito in quo nulla est diuersitas. Verba namq; vt a Matt. & Marc. referuntur, sunt patris alloquentis filium suum, & dicentis. O Christe: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, &c.* Si vero vt Malachias habet legantur, verba Christi sunt, vt dicit Hieron. & sic nulla remanet difficultas. Scito aliquos etiam verba, vt in Malachia habentur, ad Patrem referre: & tunc diuersitas hæc in verbis nō caret mysterio, vt optimè notat Iansen. in Cōcordia Euangeliorum, cap. 13. Declaratur enim eadem Christi & Patris diuinitas, quæ per faciem significatur. Eadem namquæ Patris & Filij facies est & diuinitas iuxta illud Ioann. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* Et iuxta illud Ioann. 14. *Philippes, qui vider me, videt & Patrem:* Quia eadem vtriusquæ facies est.

Authoris ratio.
Facies Christi eius humanitas dicitur.

Aliā ego a signo rationem, quæ contextui magis conuenire videtur. Pro qua aduerte. Quod in Scriptura facies Christi dicitur eius humanitas iuxta illud Psalm. 83.

vbi Dauid pro suorum peccatorū venia deprecans Patrem, dicit. *Respice in faciem Christi tui*, id est, in humanitatem Christi tui. Facies vero Patris Christus est iuxta illud Psalm. 79. *Ostende faciem tuam*, id est, Christum tuum, & salu erimus. Cum igitur Ioannes ante Christū missus fuerit viam illi præparans, rectè & ante faciem Patris, & ante faciem Christi venisse perhibetur. Et confirmatur explicatio hæc ex verbis ipsius Malachias, quæ statim sequuntur. Cum enim dixisset: *Ecce ego mitto Angelum meum, &c.* Statim exponens quid per faciem suā intelligat, ait. *Statim veniet ad templum suum dominator, quem vos queritis*, id est Christus, qui facies mea est. Vt hinc dignitatem nostram cōiectemus, quibus Deus faciem suā aperte ostendit. Olim faciem suam celabat, & dicebat Exo. 33. *Non videbit me homo, & viuet.* Nunc faciē ostendit, quā nisi viderimus, vitā habere non possumus iuxta illud Ioann. 17. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, & quē misisti Iesum Christum.* Præterea circa prædicta verba aduerte. Quod, *Ecce*, vt commune est, semper rem aliquam nouā, insolitam, & raram demonstrat, attentumq; animum postulat. Est enim velut excitantis particula. Vt Esai. 7. *Ecce Virgo concipiet:* & Matthæi. 2. *Ecce Magi, &c.* & alibi sæpè. Magnum ergo & eximium quid Ioannis missio, & aduentus est, quādo particula, *Ecce*, prænotatur. Et certè inter omnes Dei misericordias (vna excepta qua filium suum nobis tradidit,) hæc summa est, quod Ioannem misserit, qui præpararet

Psalm.

Psalm.

Exod.

Ioann.

Ecce rei nouæ signum.

Esai.

Matth.

Magna misericordia Dei fuit Ioannem mittere.

raret

rarer viam eius, & pararet illi plebem perfectam poenitentiam & regnum cælorum prædicando. Insuper nota, quod Ioannem Angelum suum vocat. Ex quo Orige. (vt refert Beda Marc. c. 1.) Occasionem sumpsit, (dum credit se maximè Ioannis dignitatem extollere) errandi. Credidit enim Ioannem fuisse Angelum natura vestitum carne. Et Beda heresim vocat sententiam istam. Non enim natura, sed officio & dignitate Angelus fuit. Nec aliqua necessitas extitit talis incarnationis. Cui errori videtur voluisse obuiare Saluator, cum Lucæ. 7. & Matth. 11. proposita prædicta sententia qua Ioannem Angelum vocat, ait. *Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo.* id est, minimus Angelorum, qui vident faciem Patris mei in regno cælorum, maior est illo. Ergo natura Angelus non fuit. Ita interpretantur locum istum multi inter quos est Ambros. lib. 5. in Luc. & Hieron. lib. 1. in. 11. cap. Matth. vbi verba prædicta exponens dicit. *Nos autem simpliciter intelligamus, quod omnis sanctus, qui iam cum Deo est, maior sit illo, qui adhuc consistit in prælio. Aliud est enim coronam victoriæ possidere: aliud adhuc in acie pugnare. Quidam nouissimum Angelum in cælis Domino ministrantem, meliorem volunt accipere quolibet puro homine, qui versetur in terris.* Et Augu. lib. 2. contra Aduersarium legis & Prophetarum, cap. 5. scribit, minorem omnium electorum Angelorum potuisse tunc dici maiorem Ioanne. Quia omnes beati erant, & Deo fruebantur, ad quem adhuc Ioannes contendebat. Et S. Thom. super Ioann. dicit.

Quod occasione verborum istorum, *Qui autem minor est*, &c. Quidam locum calumniandi inuenerunt. Volunt enim omnes veteris testamenti patres damnare. Si enim maior est alijs, sequitur quod alij non sint de numero saluandorum: Quia per regnum cælorum præsens Ecclesia designatur. Quod si ille de præsentī Ecclesia non fuit, cōsequitur quod neque in numero saluandorum cēsendus sit. Hanc autem conclusionem peruersē & falso ellici manifestum est: cum Dominus IESVS hæc verba in laudem & commendationem Ioannis protulerit. Quæ verò rolaus esset, si illum ad Ecclesiam minimè pertinere assereret? Itaque alia requirenda interpretatio est. Alia verò atque alia designatur a patribus pro ratione regni cælorum. Illud enim modò pro beatorum cōgregatione, modò pro præsentī Ecclesia sumitur. Quod si pro beatorum cœtu vsurpetur, ita intelligendum est. Quod qui minor est inter beatos, maior est Ioanne Baptista, sed & maior est omni viatore. Vnde Paulus. 1. Corint. 13. presentem statum pueritiæ, futurum virilitati confert.

Vnde sana fides & vniuersorum patrum consensus tenent. Ioannem Angelum natura non fuisse. Quare autem Angelus dictus sit, varias rationes adducunt. Primò enim dicitur Angelus, vt notat Beda, propter officium. Angelus enim nuncius est, & Ioannes venit nuntiare Saluatorem. Vt enim notat Grego. Angelus non est nomen naturæ, sed officij. Vnde vniuersi spiritus cælestes, quando ad aliqua nuntianda mittun-

Corinth.

Pluribus rationibus Ioannes Angelus dicitur.
Prima ratio.
Beda.
Angelus Ioannes officio.
Grego.

Origē.
Beda.
Ioannē Angelū fuisse natū
et error.

Lucæ.

Matth.

Ambros.

Hiero.

August.

S. Thom.

Psalms

mittuntur, dicuntur Angeli. Psalmo. 103. *Qui facit Angelos suos spiritus*, id est, qui spiritus facit Angelos & nuntios suos. Cælestes namque spiritus semper spiritus sunt: sed non semper Angeli dicuntur: Quoniam non semper mittuntur. Verum est quod inopia nominum: nomen officij translatum est & impositum ut in finem ordinem spirituum significaret: Quia illi regulariter & communiter ad nos mittuntur.

Secunda ratio.

Angelus propter vitam dictus.

Secundò dicitur Angelus propter Angelicam vitam. Tanta enim nitebat puritate, tanta fulgebat sanctitate, ut Angelorū meritum equare videretur: & non homo, sed vita Angelus credi posset. Qui non in terra, sed in cælo conuersabatur. In corpore erat, & inter Angelorum choros versabatur: In terra degebat, & cum Angelis habitabat. Ac si dicat Christus. Tanta vitæ puritate fulget, ut merito Angeli nomē mereatur.

Tertia ratio. Angelus quia filius sacerdotis.

Tertiò Angelus dicitur: Quia filius Sacerdotis, & iure hæreditario sacerdos futurus erat, licet officium exequutus non fuerit. In Scriptura namque frequentissimum est sacerdotes Angelos nominare. Malachi. 2. de Sacerdote dicitur: *Quoniam Angelus Domini exercituum est.* Et Esai. 33. *Angeli pacis amare flebunt*, id est, Sacerdotes. Et Aggæi. 1. habetur. *Nuntius Domini de nuntiis Domini.* Alia translatio habet. *Angelus Domini de Angelis Domini*: id est, Sacerdos de Sacerdotibus. Et Paulus. 1. Corint. 11. Præcipit in Ecclesijs velari capita mulierū propter Angelos, id est, propter Sacerdotes, ut multi exponunt.

Malach.

Esai.

Aggæi.

Corint.

Quare autem sacerdotes Angeli dicantur ratio elegans sumi potest ex Dionysio de cælesti Hierarchia. Ut enim ipse testatur infimum superioris ordinis & supremum inferioris magnam habent convenientiam in natura & in nomine. Quia supremum infimi attingit infimū suppressi. Cum ergo in cælesti Hierarchia infimi sint illi spiritus, quos Angelos vocamus: & in ecclesiastica suppressum gradum obtineat sacerdotum dignitas, iure Angelorū nomen ad Sacerdotes translatum est. Et similiter vitæ sanctitas & puritas transferri debet. Ex nomine igitur intellige puritatem & sanctitatem, quæ Sacerdos præditus esse debet. Agnoscat dignitatem suam, & curent, ut vitæ puritas nomini respondere. In veteri lege præcipiebat Deus, ut nullus ad sacerdotiū admitteretur, qui aliquo corporali defectu esset notatus. Idque etiam in nouo testamento pluribus iuribus cautum est, ut ex corporis integritate animæ sanctitatem & integritatem intelligas. Tanta enim puritate & sanctitate præditus esse debet sacerdos, ut nec leui macula sit affectus. Et sicut nomine Angelus est, ita etiam & sanctitate & puritate. Ioannes igitur Angelus dicitur non natura, sed gratia, puritate, sanctitate, & officio. Nec hoc exiguae dignitatis est ut aduertit Chrysostomus Homil. 27. Opetis imperfecti in Matthæum dicens. *Ille autem istud supra quam videbatur erexit*, ut qui homo erat Angelus diceretur. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam. Audi nunc & intellige dignitatem. Puto (si non est audacia dicere) quod gloriosior

Sacerdotes quare Angeli dicantur. Dionys.

Sacerdotum puritas qualis Angelorum

Chrysost.

rius est Ioannes, quia homo fuit, & gloriosus est propter virtutis meritum Angelus est Angelum esse vocatus, quā si nomine Angelus & natura fuisset. Angelo enim hoc ipsum quod Angelus est, non tantum virtutis premium est, quantum naturæ proprietatis. Iste autem mirabilis est, qui humana natura Angelicam sanctitatem transgressus est, & obtinuit, quod non habuit natura per gratiam Dei. Præterea dicit quod mittit Ioannem ante faciem Christi, in quo Ioannis dignitas declaratur, ut notat Chrysost. Hom.

Chrysost. Ioannes propinquior Christo idcirco maior alijs. 38. Oper. perfect. in Matth. dicens. Cur igitur maior Prophetis Ioannes? Quoniam propinquior erat Christo venturo. Mittam enim inquit, Angelum meum ante faciem tuam, qui autem ante faciem est, is proximus est. Nā quemadmodum maiore dignitate hi sunt qui proximè regibus deambulanti bus ordinantur: sic & Ioannes in ipso aduentu constitutus, maiore gratia fulsit.

Chrysost. Sed mouet Chrysost. Hom. 27. operi. imperf. in Matth. quæstionē. Videtur enim quod nihil excellentiæ Ioanni attribuitur ex eo quod dicitur Angelus Domini, aut præire ante faciem eius: Cum ista omnibus alijs Prophetis conueniant, qui ante faciem Christi missi sunt, & similiter Angeli sunt vocati. Sicut scriptum est Actuum. 7. Qui accepistis legem in præceptis Angelorum. Id est, Prophetarum. Quid ergo dignitatis ex his illi accreuit, quem plusquam Prophetam Christus prædicauerat? Huic quæstioni respondet: nomen hoc Angeli, Ioanni tributum quasi specialis gratiæ inditium, & singularis excellentiæ manifestatiuum. Primò, quia omnes alij Prophetæ ante faciem Domi-

ni missi sunt: Ioannes verò sic missus est ante faciem Christi, ut penè cum ipso Christo veniret. Quantū præ cæteris Prophetis Ioannes in tempore iuxta Christum, tantum iustitia præ illis proximior erat Christo. Mutuo enim se visiterunt, & salutarunt, & Ioannes digito præsentem ostendit. Secundò, quia sicut multæ stellæ ante solem præcedunt nunciantes eius aduentum, nulla tamen earum luciferi nomen promeretur nisi solayna, quæ simul cum ipso sole procedit, & illi propinquior est. Sic omnes Prophetæ ante faciem Christi præcesserunt nuntiantes eius aduentum, solus autem Ioannes luciferi, præcursoris, & Angeli nomen meruit. Quia non solum nuntiavit, sed & digito ostendit. Tertiò, quia omnes Prophetæ missi sunt, ut aduentum eius annuntiarent: iite autem ut præpararet viam ipsius, & disponderet hominū corda, pararetque Domino plebē perfectam. Aliud enim est Aduentum annuntiare, aliud viam præparare. Nuntiantibus aduentum eius prædicationis sermo commissus est: præparanti autem vias humanæ correctionis opus iniunctum est. Sicut Angelus de eo dixit Lucæ. 1. *El multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum suum.* Cuius tanta est dignitas & excellentia, ut non putet Christus sufficere, si Prophetarum testimonia de illo adducat: nisi & propriam sententiam de illo proferat concludens, & dicens, *Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioāne Baptista.* Qui locus explicandus est, quoniā ad Ioannis explicandam dignitatē maxi-

Ioannes lucifer.

Lucæ.

Inter natos mulierum non surrexit maior Ioāne explicatur.

maxime facit, & difficilis est. Eius què tota difficultas in eo consistit, vt intelligamus ad quos facta sit ista comparatio. Vtrum solum ad Prophetas & patres veteris testamenti: An etiam ad Apostolos, qui ad nouum testamentum pertinent, & Ecclesiæ primitiæ sunt? Præterea vtrum ad solos eos fiat comparatio, qui sunt in hac Ecclesia militanti: An etiam extendatur ad eos, qui sunt in Ecclesia triumphanti, & iam beati? Et certè in hoc non est concors patrum sententia, dum alij sic, alij aliter intelligunt diffinitiuam sententiam Deo reseruantem, qui *spirituum ponderator est*, vt habetur Prou. 16. Et quidem quod de Prophetis & Patribus veteris testamenti tantum loquatur manifestè colligi videtur ex Luc. qui c. 7. ait. *Inter natos mulierum non surrexit maior Propheta Ioanne Baptista.* Vnde verba ista sunt veluti explicatio eorum quæ prius dixerat, scilicet: *Et ego dico vobis, plusquam Prophetæ: & hic est de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum, &c.* declarat dicens. *Inter natos mulierum non surrexit maior Propheta.* Hæc expositio nem sequitur Hierony. in cap. 11. Matthæi, & addit. *Non ceteris Prophetis, & Patriarchis, cunctisque hominibus Ioannem prætulit, sed Ioannem ceteris exæquauit. Non enim statim sequitur: Vt si alij maiores eo non sunt, ille maior aliorum sit: verum vt æqualitatem cum ceteris sanctis habeat.* Vnde secundum Hieronymi sententiã Ioannes cum solis Prophetis comparatur. Et ex verbis istis, quæ negatiua sunt, non potest inferri affirmatiua propositio, scilicet, quod

Ioannes omnibus Prophetis maior fuerit. Satis enim est ad eius verificationem, quod fuerit illis æqualis. Hiero. in hoc vltimo consentit August. lib. 2, contra aduersarium legis & Prophetarum, cap. 5. & lib. quæstionu. noui & veteris testamenti. quæst. 26. Quibus locis satis esse putat ad veritatem huius sententiæ, quod æqualis fuerit Patribus & Prophetis. Vnde cum Apostoli nõ compræhendantur in numero Prophetarum, vt potè excellentiori dignitate præditi, illis maior credendus non est.

Contrariam sententiam videtur tenere S. Thom. in Caten. super istud cap. Matth. quam desumpsit ex Chrysost. Hom. 27. oper. imperf. in Matth. vbi dicit. *Scriptura quidem non dicit Ioannem maiorem esse ceteris sanctis, sed ceteros sanctos nõ esse maiores Ioanne. Exæquauit eum ceteris, non præposuit. Sed cum tanta sit iustitiæ altitudo, vt in illa nemo possit esse perfectus, nisi solus Deus, puto quod omnes sancti, quantum ad subtilitatem diuini iudicij inuicem sibi, aut inferiores sunt, aut priores. Ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem se non habet, omnibus maior est. Hoc denique sequens sermo demonstrat, dicens: Qui autem minor est in regno celorum, maior est illo. Quis autem est minor & maior? Christus videlicet, minor in corpore, maior in spiritu. Vide ergo, quia omnibus sanctis est maior, cui solus Christus est prior. Duo affirmat Chrysost. Primum, quod ad omnes sanctos fiat comparatio: secundum, quod ex negatiua inferatur affirmatiua. Idem affirmat Ambros. lib. 5. in Luc. Nequè huic sententiæ obstare possunt*

August.

S. Thom.

Chrysost.

Prouer.

Lucæ.

Hieron.

Ambros.

re possunt verba allata ex Luca. Quia consuetum est inter Euangelistas, vt vnus alterum exponat aliquid addēdo, quod alter prætermisit, vel sententiam extendendo: & ita Mattheum fecisse credimus absolute dicēdo: *Inter natos mulierum non surrexit maior.* Vt de omnibus Christum loquutū fuisse intelligamus. Sed non facile est explicare quomodo Ioannes omnibus dicatur maior. Et quidem de Moyse non mediocris est concertatio, de qua supra aliqua diximus. De Apostolis verò valde difficile est exponere quomodo illis maior dici possit. Quod vt aliqui exponant aduertunt. Quod dupliciter intelligi potest Ioānem dici alijs maiorem, videlicet, vno modo ratione prærogatiuarum, quibus diuinitus decoratus fuit: Altero, quod abundantiore spiritu, gratia, diuinorum cognitione donatus sit, meritisquē excellerit. Et quidem si prærogatiuæ Ioannis considerentur, nulli dubiū esse potest, quod Ioannes non solū maior fuerit omnibus Prophetis: sed etiam ipsis Apostolis. Ioannis enim prærogatiuæ sunt. Quod Angelico oraculo promissus fuit: Quod miraculo conceptus, in vtero sanctificatus, Quod a Christo visitatus, Quod antequā nasceretur Christum adorauit, Quod primus regnum cælōrū prædicauit, Quod Baptismi author, Quod Christum baptizauerit, Quod illū digito demonstrauerit, Quod Propheta natus fuerit, & alia quā plurimæ: quæ quidem nec in alijs Prophetis, nec in Apostolis reperiuntur. Si autem ad dona spiritus & gratiæ attenda-

mus, (licet temerè nō sit asserendū quod soli Deo cognitum est, vt supra diximus,) non videtur dubitandum, quod perfectiori spiritu, & abundantiori gratia donatus fuerit quā cæteri Prophete: & quod illis maior immeritis & sanctitate extiterit. De Apostolis verò, (qui primitias spiritus acceperūt, & Spiritu sancto in linguis igneis descendente illuminati & accēsi sunt,) nō est dubium quod maiores in gratia extiterint. Nec id negat Christus cū dicit: *Non surrexit maior.* Loquitur de his qui vsq; ad illud tempus surrexerunt, nō negat surrecturos, qui maiores esse possent: quales postea effecti sunt Apostoli.

Amplius nota quod ex isto loco non potest inferri quod Ioannes maior fuerit Christo, & Beata Virgine, vt vniuersi sancti affirmant dicentes: Quod in istis verbis Christus se ipsum & matrem suam excepit, licet differant in modo declarandi. Quare libet sanctorum Patrum aliquas asserere sentētiās. Hierony. in istum locum Matth. dicit. *Inter natos, inquit, mulierum. His verbis præfertur hominibus, qui de mulieribus nati sunt, & de concubitu viri: & non ei qui natus est ex virgine & Spiritu sancto.* Petrus Galatinu. lib. 7. de Archanis fidei in Talmud inuēris, cap. 5. docet, ex isto contextu nullo modo sequi, quod Ioā. maior seu sanctior fuerit Sanctissima Virgine Maria, & probat ex eo quod dicit. *Non surrexit.* Quod dici non potest nisi de eo qui prius cecidit, & postea surgit. Vnde intelligenda sunt verba ista Saluatoris de illis solum qui in peccato originali con-

Apostoli in gratia & spiritu maiores Ioanne.

Dupliciter aliquis dicitur maior altero.

Ioannes maior Apostolis in prærogatiuis.

Hieron.

Galatin.

Ioannes non fuit maior Virgine.

cepti sunt. Beata autem Virgo non surrexit: Quia nunquam in peccato originali fuit. Ideoq; verbis ipsis Saluatoris excepta intelligitur. Et Bonauentura in Luca, ait. Non enim dicitur maior respectu vtriusque sexus, sed tantum virilis: unde non includitur Virgo Maria, quæ exaltata est super choros Angelorum, nullam puram creaturam habens superiorem, neque etiam æqualem: secundum illud Cant. 6. Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Et Sedulius de ea dicit. Nec primam similem visa es, nec habere sequentem. Et August. de Sanctis Ser. 22. qui est, 2. in natiuitate Ioannis Baptiste dicit. Antecellit Prophetas, supergreditur Patriarchas, & quisquis de muliere natus est, inferior est Ioanne. Dicit fortasse aliquis, si inter natos mulierum Ioannes maior est, maior est Saluatore? Absit. Ioannes enim natus mulieris, Christus Virginis natus est: ille corruptibilis vieri sinibus effusus est, iste impollatæ Virginis flore progenitus. Et Ambros. lib. 3. in Luc. cap. de laudatione Ioannis ab excellentia cognitionis, dicit. Sed tamen nunquid & illo maior de quo Moyses dixit, Quia Prophetam vobis suscitabit Dominus. Deus tuus, erit autem omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. Si igitur Christus Prophetæ, quomodo maior hic omnibus? Nunquid Christum Prophetam negamus? Imo & Dominum Prophetarum assero, & hunc omnibus dico esse maiorem, sed inter mulieris non Virginis natos. Maior enim fuit his, quibus æqualis esse poterat sorte nascendi. Alia ista natura est, nec cum humanis generationibus comparanda. Non potest homini cum Deo vlla colla-

tio esse, suis enim quisque præfertur. Denique eo usque cum Dei filio non poterat Ioannis esse vlla collatio, ut & in fide Angelos æstimetur. Idem sentit Beda in cap. 7. Lucæ Chryso. Homi. 27. oper. imperf. in Matth. al. in rationem excogitauit dicens. Considera non dixit: Inter natos de mulieribus, sed inter natos mulierum. Aliud est esse natum mulieris, & aliud est esse natum de muliere. Qui mulieris natus est, in muliere quidem natus est, & initium de muliere habet, & ante mulierem non fuit. Qui autem de muliere natus est, nec in muliere natus est. Ecce enim Christus de muliere quidem natus est. Quantum autem ad sermonem mulieris natus hic; & in muliere natus, qui ante mulierem non erat. Ergo qui mulieris natus est, de muliere nascitur, non tamen omnis qui de muliere nascitur, mulieris natus est. Id-ò ergo non dixit inter natos de mulieribus, ne & se cum illis misceret.

Sed superest modo explicare aliam propositæ quæstionis partem, an scilicet comparatio hæc fiat ad eum vniuersaliter, ut & Sanctos qui in patria sunt, comprehendat? Hiero. loco sæpius allegato existimat, cum viatoribus tantum comparationem fieri, neque extendi ad eos qui iam diuina visione fruuntur. Et probat ex eo quod immediate sequitur in textu. Qui minor est in regno celorum maior est illo. Quod de vniuersis Sanctis interpretatur. Ita ut minor illorum ratione status maior sit Ioanne. Et August. locis etiam allegatis hanc tenet sententiam, præcipue lib. 2. contra aduersarium legis. Et Cyril. Alexandrin. lib. 2. Thesau. cap. 4. Alij patres vniuersaliter intelligunt comparationem istam factam,

Vtrum ad beatos comparatio sit extendenda?
Hiero.

Bonauent.

Cantic.

Sedul.

August.

Ambros.

Chrysoft. **Hilar.** **August.** **Euseb.** **Psalms.** **Hebræ.** **Theophi.** **Rupertus.** **S. Thom.** **Christus quo modo dicitur minor in regno celorum.** **August.** **S. Tho.**

Oram, ut etiam beatos comprehenderet, & hæc verba: *Qui minor est in regno celorum*, &c. referunt non ad sanctos, sed ad Christum. Ita interpretatur Chrysoft. Hom. 27. oper. imperf. in Matth. & Hilar. in Matth. & August. Tract. 13. in Ioann. Eusebiu. Emisenus Homil. in Euangelium Dominicæ. 3. Aduetus, ubi dicit. *Quis est enim iste, qui Ioanne maior est, & in regno celorum minor est? nisi Saluator noster, de quo scriptum est* Psalm. 8. *Minuisti eum paulominus ab Angelis gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* Hoc autem Apostolus exponens ad Hebræ. 8. ait. *Eum autem, qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Iesum, propter passionem mortis gloriæ & honore coronatum.* Minor est enim Angelis Iesus secundum hoc, quod mortalis & passibilis factus est: qui tamen omnibus maior est, secundum quod Deus est, & creator omnium. Idem tenent Theophilact. & Rupert. & S. Thom. in Matth. Dicitur autem Christus minor in regno celorum secundum Augustinum æstimatione apud homines, & natiuitate. Tracta. enim. 13. in Ioann. sic dicit. *Dicit enim de Ioanne inter natos mulierum non surrexit maior. Sed quia illi se preposuit, in hoc quod plus erat à Ioanne; Deus erat: qui autem minor est, inquit, in regno celorum, maior est illo. Minor natiuitate, maior potestate, maior diuinitate, maiestate, claritate, tanquam in principio erat Verbum, & Verbum erat abud Deum, & Deus erat Verbum.* S. Thom. in Matth. dicit: Quod minor dicitur vel tempore; quia post Ioannem natus est: vel humilitate, Quia pro hominibus in forma ser-

ui humilis & abiectus nasci dignatus est. Caieta. in Matth. optime locum istum interpretatur & de Christo exponit dicens. Nequē in dubium vertitur, quis sit iste minor in regno celorum, quia constat quod est ipse Messias. Qui quamuis natura, gratia, & dignitate sit maximus, est tamē officijs minor, iuxta illud: *Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autē in medio vestri sum sicut qui ministrat,* Luca. 22. Et iterum, *filius hominis nō venit ministrari, sed ministrare, & animam suam dare redemptionem pro multis.* Matth. 20. Vnde literalis sensus est. Quod ille qui in regno celorum iam inchoato à diebus Ioannis Baptistæ est minor officijs, exercēs officia humilitatis, est maior Ioanne carente maiore inter priores. Secundò exponit, ut dicatur Christus minor in regno celorum, id est, Ecclesia. Quia secundus fuit prædicator regni celorum. Ioannes enim primus fuit qui regnum celorum prædicauit. Secundus autem minoritatem quandam à primo denotat.

Aliam rationem quare minor dictus sit ego colligo ex Philone Iudæo, qui affirmat. Ius regni inter Iudæos non ad priores & maiores natu filios pertinere: sed ad minores. Consuetudo autem hæc inoleuit ex eo, quia. 1. Reg. 16. Dauid, cum esset minimus inter filios Isai, in Regem Israël à Samuele electus est. Quare & ipse Dauid sanciuit, ut minor filius Ius regni consequeretur. Ideoque & Salomonem, qui minimus erat, pro se regnare fecit. Ut ergo ostendat Christus ad se ius regni pertinere se minorem in regno

Caieta

Luca.

Matth.

Philon.
Ius regni apud Iudæos ad minores pertinebat.

Reg.

August.

cælorum vocat. Et aduerte quod illud in regno cælorū, vt optimè notat August. lib. cōtra aduersarium legis & Prophetarum, cap. 5. dupliciter intelligi potest: vel de militanti Ecclesia, vel de triumphanti: vnde sententiarū hæc diuersitas exorta est. Et ita locus hic, *qui minor est*, &c. Duobus modis potest pūctuari. Primò, vt in regno cælorum cōiungatur cum minori: ita vt legatur: *Qui minor est in regno cælorum*, & de inde sequatur, *maior est illo*. Et sic de Christo intelligitur. Secundo vt coniungatur maiori: & ita legatur: *Qui minor est*, & sequatur, *in regno cælorum maior est illo*, & sic de beatis intelligitur. Et certè congruentior est prima lectio, & conuenientior ista interpretatio, quæ ad Christū refert: vt aduertit Theophi. in cap. 7. Lucæ. Quia eo tempore nondum quisquam hominum regnum cælorum & æternam beatitudinem adeptus fuerat. Nec videtur satis conuenire quod cum Angelis fiat ista comparatio.

Theophi.

Theoph.

Cyrill.

Dignitas re-
generatorum
ex aqua &
spiritu san-
cto.

Tandem vt nihil intactum prætermittamus aduerte. Quod Theophi. in Luc. cap. 7. aliter locum istū exponit, & Cyril. Alexandri. lib. 2. Thesau. cap. 4. eandem sequitur expositionem, & intelligunt, quod isto loco non fiat comparatio Ioannis cum Christo, aut cum beatis, aut cum renatis ex aqua & Spiritu sancto etiam paruulis. Quod ex sequentibus Christi verbis confirmant. Cum itaque Christus multa magnaquæ de Ioanne dixisset, & summū inter natos mulierum esse ipsum affirmasset, quod ad extremum humanæ virtutis peruenisset,

maius bonum postea ponit: melioremquæ atque maiorem eum, (qui iam ad regnum cælorum peruenerit, & filius Dei factus sit per Spiritū sanctum renatus:) vt ostenderet: mirabilem esse Ioannē propter virtutes suas præcipuas declarat: sed mirabiliores ipso regni cælorū participes: hortaturquæ hac ratione, vt magno animo id rapere conarētur, quod Ioanne quoquæ maiores faceret. Regnum enim cælorum donū spiritus esse modo dicimus, secundum illud Christi dictum, Luc. 17. *Regnum cælorum intra vos est*. Maior igitur omnibus natis mulierum inuenitur, qui per spiritū renatus est. Illi enim filij carnis adhuc appellātur: isti filij Dei sunt, quem orantes dicunt, *Abba Pater*. Quare & si inter natos mulierum secundum humanam virtutem mirabilis Ioānes sit: qui tamen ipso minores vidētur in regno cælorum, hoc est, renati per Spiritum sanctū maiores sunt: quia non mulierum nati, sed Deo participes & filij Dei ideo appellātur, (etiā si minimi perfectionibus & virtute quasi infantes videātur) quia modo renati. Quod autem Ioānem & omnes natos mulierum regeneratio, quæ per Spiritum sanctū fit, magno interuallo excedit, non longe nobis quærendus est testis, cum ipse Ioannes ad Iesum dixit, opus esse sibi ab eo baptizari. Nam & si perfectus esset virtute, renascendi tamen propter spiritū gratia patebat, vt in maiorem ascēderet gradum: ne ex muliere deinde natus esset, sed ad diuinam nobilitatem reformatus: quod Saluator maxime affirmavit. Non enim dixit,

xit, perfectū ipsum esse, qualis sanctificationem (spiritualis baptis-
 matismis non haberet: sed necessarium ba-
 ptismum per dispensationem in
 aliud tempus differendum asseruit.
 Nihil enim aliud, mea quidem sen-
 tentia, illa verba Saluatoris signi-
 fificant, *dimitte modo*. Vnde secun-
 dum istum modum dicendi Ioan-
 nes solum comparatur ijs, qui secū-
 dum carnem nati sunt: non autem
 illis, qui non ex sanguinibus, nequē
 ex voluntate carnis, nequē ex vo-
 luntate viri; sed ex Deo nati sunt
 ex aqua & Spiritu sancto regenera-
 ti. Vltimò aduerte, vt optimè no-
 tat Ioannes Ferus, in istum locum
 Matth. quod prædictis verbis: *Ecce
 ego mitto Angelum meum, &c.* Do-
 minus respondit quæstioni propo-
 sitæ à discipulis Ioannis, scilicet: *Es
 tu qui venturus es? &c.* & satisfaci-
 turbæ. Quæstioni satisfecerat operi-
 bus, quæ renuntiare præcipit Ioan-
 ni, *Cæci vident, &c.* Turbis satisfecit

Ioann. Ferus
 Respondet
 quæstioni es
 tu? &c.

rat circa opinionem, quam de Ioan-
 ne habere poterant, verbis illum
 laudando, & testimonijs Prophetarum,
 quæ de illo dicebat, confirmā-
 do. Deesse videbatur, vt quæstioni
 propositæ directè verbis responde-
 ret, ne suspensi manerent audiētes,
 & dubitarent: an ipse esset qui ven-
 turus erat, an alius expectandus es-
 set. Ne ergo suspensi maneant his
 verbis respondet quæstioni, ac si di-
 ceret. Vultis scire an ego sim qui
 venturus sum? Attendite ad dictum
 Malachiæ: *Ecce ego mitto Angelum
 meum*, Quod in Ioanne impletum
 videtis, & intelligetis quod ego
 sum de quo sequitur: *Et statim ve-
 niat ad templum suum dominator quem
 vos queritis, &c.* Si Angelus, (qui an-
 te faciem eius qui venturus est, præ-
 cedit.) iam venit: & Angelus testa-
 menti præsens credendus est. Quasi
 ex aduentu Ioannis & eius præcur-
 sione aduentus Messiae aper-
 tē colligatur.

K 3

EXPO-

EXPOSITIO MORALIS.

I. CONSIDERATIO.

Docet quod gratis ini
qui iustos persequantur, &
quod libera repræhensio
pariat carceres &
vincula.

Cum audisset Ioannes, &c.

VERBA hæc audientium
animos turbare solent, &
non leuem admirationē
causare, dum audiunt Ioannem ef-
se in vinculis. Ioannem inquam, tā
tæ virtutis & sanctitatis virum, vt
de eo Christus dicat Matth. 11. &
Lucæ. 7. Quod inter natos mulierum
non surrexit maior Ioanne: Qui virtu-
te insignis, vita clarus, munere &
legatione illustris, sanctitate omni-
bus admirabilis fuit. Qui à Chri-
sto tot tantisq; enchomij euectus
est isto Euangelio, & a Malachia
Angelus dictus, non solum propter
officiū, sed & propter vitæ purita-
tem, vt diximus. Quam intuentes
multi, (licet falso,) crediderunt Ioā-
nem natura Angelum esse nescien-
tes, vt ex Chrysost. aduertimus,
quod maius & excellentius est in
carne Angelicam vitam agere, &
Angeli nomen promereri, quam na-
tura Angelum esse. Admirationē
itaquē nō mediocrem causat, quod
talem virum audiant in vinculis
constitutum, & in carcere inter ma-
lefactores, latrones, & homicidas
positum. Quod eleganter Chryso-
log. prosequutus est, Ser. 127. (qui
falso nomine Chrysostomi circun-

fertur,) dicens. *Hodie nobis Ioannis
virtus, Herodis feritas dum refertur, cō-
cussa sunt viscera, corda tremuerunt, ca-
ligauit visus, intellectus hebuit, aufugit
auditus. Aut quid cōstat in sensibus hu-
manis, quando perdidit virtutum mag-
nitudinem criminum magnitudo. He-
rodes tenuit Ioannem, vt habetur Mat-
thæi. 14. & alligauit eum, & posuit in
carcere. Ioannes virtutum schola, Ma-
gisterium vitæ, sanctitatis forma, Nor-
ma iustitiæ, Virginitatis speculum, Pu-
dicitæ titulus, Castitatis exemplum, Pe-
nitentiæ via, Peccatorum venia, Fidei
disciplina: Ioannes maior homine, par
Angelis, legis summa, Euangelij san-
ctio, Apostolorum vox, silentium Pro-
phetarum, Lucerna mundi, Præco iudi-
cis, Præcursor Christi, Metator Domi-
ni, Dei testis, totius medius trinitatis,
datur incestui, traditur adulteræ, addi-
citur saltatrici. Merito ergo concussa
sunt viscera, corda tremuerunt. At He-
rodes ipse es qui prophetauit templum,
sacerdotium sustulit, confudit ordinem,
temeravit regnum, corripit quidquid
erat religionis: quod vitæ, quod legis,
quod morum, quod fidei, quod disciplinæ
perdidit & confudit. Herodes Sicarius
in ciues, in nobiles latro, populator in so-
tios, in domesticos prædo, interemptor
plebis, occisor filiorum, homicida in ex-
traneos, in proprios parricida, inebrians
cruore terram, in siti sanguinis perma-
nebat. Isle Ioannem tenuit & in vin-
cula coniecit. Qui vincula soluerat pec-
catorum, peccatoris vinculis alligatus
tenetur: vt vineta venia locum veniæ
non relinquat. Quis hæc audiens nō mi-
ratur, & videns non turbatur?*

Sed si attente à quo, quam ob
causam,

Matth.
Ioannis en-
chomida.

Matth.
Lucæ.

Chrysolog.

causam, & quibus suggerentibus, Ioannes fit comprehensus & in vincula missus, consideremus, omnis admirationis causa cessabit. Potius mirabimur quod tanto tempore libere incedere, predicare, & viuere permissus sit. Herodes enim ut habetur Marc. 6. Ioannem reuerbatur, & audito illo multa faciebat. Hæc namque est virtutis conditio, hæc eius vis: ut etiam mali illam reuerantur. Tam est excellēs, inelyta, & grauis, ut etiam iniquorum oculos ad se trahat, mirabiles sui excipiet amores, & impiorum ora in suas laudes aperiat, inimicos cōvincat, & etiam nolentes cogat iustum venerari, & illius facta reuereri. Quomodo in Herode isto videmus, qui (licet iniquus esset, & maximis vitijs cōtaminatus,) nō poterat virtutis splendore cogente, non reuereri Ioannem. Nihilominus quia illius perditam vitam increpabat, crimina arguebat, illum ferre non poterat iniqua foemina instigante, suggerente, & contra Ioannem animū Herodis concitante & incendente. Quæ tandem obtinuit, ut in carcerem mitteretur, & vinculis constrictus illic detineretur. Tandemque per saltatricem filiam, ut decollaretur. Neque cui mirum esse debet, si qui publicè, liberè, & acriter, iniqui regis nefanda crimina repræhēdebat, in carcerem conijceretur, & capite plecteretur. Quid mirum, si mulier libertatis cupida odio prosequeretur, quem suæ nequitiae apertum hostem conspiciebat, & suæ iniquitatis persecutorē videbat? Ecce, inquit Chrysolog. vnde Ioannes offendit, ecce vnde Herodes furit:

mali qui monet offendit, incurrit odiū qui arguit, & inuoluit. Dicebat Ioannes quod erat legis, quod iustitiæ, quod salutis: certe quod erat non odij, sed amoris. Ecce qualē cōsequutus est ab impio pro pietate mercedem.

Hæc enim est malorum inimica consuetudo, ut bonos gratis & sine causa odio prosequantur, eosque adeo perfequantur, ut sibi suisque rebus minimè consultum putent, si iustus liber sit, & viuat: etiā si contra illos nihil faciat, vel loquatur. Quid facerent si iustus eorum vitam insectaretur? mores reprehēderet? crimina argueret? Si eorum desideria impediret? fraudes detegeret? mala opera manifestaret? Quid si continuo latraret? & morderet, ut faciebat Ioannes? Venite, dicunt impij, Sapient. 2. circumueniamus iustum. Quod si rationem requiras, quare iustū odio habeāt, & ut ipsi dicunt contumelia & tormento interrogaturi sint eum, & morte turpissima condemnaturi, nullam aliam rationem assignant nisi, Quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Et addit in tantum molestia procedit, Quod grauis est etiam nobis ad videndam. Et quare eum ferre non possint, rationem reddunt: Quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatae sunt viæ eius. Tanquam nugaces estimati sumus ab illo, & abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs. Ecce nullam aliam rationem assignant quare odio prosequantur, & nec videre possint iustum, nisi: Quia inutilis est illis, contrarius operibus

Mali bonos gratis perse-
quuntur, licet
eos nō offen-
derint.

Sapient.

Marc.
Virtutē etiā
mali reueren-
tur.

Chrysol.

eorum in vita, quoniā benē viuit,
& abstinet se à vijs & vitijs illorū.
Hæc sufficiens iniquis causa vide-
tur, vt iustos persequantur. Vnde
Christus cum multa bona præsti-
tisset Iudæis eorū obstinātam ma-
litiā demonstrans Ioann. 15. dice-
bat: *Odio habuerunt me gratis*, id est,
sine causa. Gratis enim impugna-
tur, qui à malis sine causa & ratio-
ne persequutionem patitur, qui o-
dium reportat, vnde amorem con-
sequui debebat. Qui autem iustum
persequitur, quia inutilis est sibi, &
contrarius operibus suis, quid face-
ret si iustus illum repræhenderet?
Ideoque iniqui volentes in aliquo
odium suum contra iustum colora-
re pro ratione addunt. *Improperat
nobis peccata legis, & diffamat in nos
peccata disciplina nostræ.* Ac si dicāt.
Quid mirum si persequamur quem
nobis in omnibus contrarium ha-
bemus, & nos in cunctis mordentē.
Et nesciunt miseri quod qua ratio-
ne malitiā suā excusare præsu-
munt, se ipsos magis accusant, aper-
tequē ostendunt quod sola malitia
propria causa sit odij. Ipsa iustorū
persequutio, illos conuincit, & cō-
demnat. Quod optimè Chrysolo-
gus sermone allegato prosequitur
contra Herodem, dicens. *Herodes
te causa petit, te arguunt vincula, te car-
cer accusat, te diuulgat producta in pu-
blicum Ioānis iniuria, causam custodiæ
qui requirit, inuenit in te quod puniat,
& in Ioanne quod doleat. Ioannes orbi
notus, fama virtutis cognitus, celebratis-
simus sanctitate, dum trahit ad se suæ in-
quisitores iniuriæ, facit vt tuus cunctis
innotescat inæstus, agit vt te habeat cō-
fusio publica quem corrigere nō potuit,*

*secreta correctio. Captiuis criminum,
innocentia inimicis odiosa fit semper li-
bertas, virtus contraria vitiosis, sacrile-
gis exossa sanctitas, inimica castitas im-
pudicis, corruptis integritas poenæ, luxu-
rosis aduersa frugalitas, crudelibus mise-
ricordia, pietas impijs, iniustus iustitia
non ferenda.*

Hæc tota ratio est ob quā iniqui
ad eō grauiter iustos persequantur.
Hincquē oritur, vt mali & mūdus
ipse bonos & iustos pertimescant,
nec sibi satis esse putent si eos perse-
quantur, malis afficiant, in vincula
conijciant, nisi interimant & vitā
auferant: nec securitatem adhuc si-
bi promittunt, semper pauidi iustū
timent. Si iustum injuria afficiant,
& potentia sua opprimant, timore
magno agitantur timētes inde sur-
recturum. Si bona auferunt, quibus
illis bellū inferre posse videbatur,
securi non sunt scientes, quod ar-
ma iusti non carnalia sunt, vt dicit
Paul. 2. Corint. 10. sed spiritualia,
scilicet virtutes, quæ vera sunt bo-
na, & auferre nullus à iusto potest.
Si in vincula conijciunt manibus
& pedibus ligatis, valde formidāt,
& vinctum timent scientes, quod
descendit cum illo Deus in foveam
& in vinculis non derelinquit eum,
vt Sapiēt. 10. habetur. Si vitam au-
ferant iusto, non quiescunt, adhuc
mortuum timēt, & sepulchro con-
ditum surrecturum inde putant, &
contra illos pugnaturum. Quod sa-
tis apertè in Herode conspicitur,
qui vt Ioannis effugiat repræhen-
sionem illum compræhēdit, in car-
cerem mittit, in vincula conijcit,
& tādē vitam priuat. Nec sic secu-
rus viuit, sed Ioannem obiurgantē
& re.

Ioann.

zonod 1167
2104 2110
1111 2110
1110 01 20

Iustorum vin-
cula accusant
peccatores.

Mali bonos
etiā mortuos
timent, y los
sueñan.

Sapien.

& reprehendentem semper præ oculis habet. Sanguis eius iniuste effusus instanter clamat, & fortius Herodem reprehendit. Hinc procedebat quod quocunque signo Christi audito, statim Herodes Ioannis recordabatur, & dicebat. *Quem ego decollavi Ioannem surrexit à mortuis.* Ecce mortuum timet. Id etiam Genes. 4. in Abel conspicimus, quem frater suus Cain odio prosequabatur, quia melior illo erat, & pie vivebat. Tandemque interfecit. Nec ideo ab illo liberatus est, imo qui vivens tacebat & fratris utilitati consulebat, mortuus illum impugnabat, terrebat, & contra illum instanter surgebat, ut ipse Dominus testatus est dicens. *Sanguis fratris tui Abel clamat ad me de terra.* Et Ioannes Apoca. 6. affirmat, vidisse animas sanctorum clamantes voce magna, & dicentes. *Vsquequo Domine non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?* Maius itaque bellum iustus mundo infert moriendo, quam fecerat vivendo.

Totius huius discursus exemplū habemus aptissimum in Ioseph, quem fratres sui Gene. 37. gratis & sine causa tanto odio prosequabantur, ut eum interficere cogitarent: mitiusque propter Rubem agētes ligatum in cisternam mitterent, ut periret. Nec in hoc quiescunt, sed adhuc ligatum timent. Ideo iterum extrahunt de cisterna, & Ismaelitis trāseuntibus venundant. Nec timorem deponunt, sed quo magis ab eis ellongatus credebatur & mortuus, magis timent. Et in Ægypto cum a domino terræ tanquam explora-

tores male tractarentur, inuicem dicebant. En sanguis Ioseph exquiritur, sanguis eius clamat contra nos, ipse nos infectatur. Vides quomodo ligatus, vinctus, & mortuus reputatus Ioseph, maius bellum & fortius fratribus suis faciebat? Id etiam in Christo Redemptore nostro videmus, quem gratis persecuti sunt sui, & pro bonis mala reddentes usque ad mortem traxerunt. Moriens verò de mundo, diabolo, & inimicis suis, de quo ipso in inferno triumphavit: maioremque moriendo victoriam adeptus est, quam vivens consequutus fuerat. Quod ipse testatus est Ioan. 12. dicens. *Cum exaltatus fuero à terra, id est, cruci affixus, & morti traditus: omnia traham ad me ipsum:* ibi maiorem virtutem & potestatem demonstrabo. fortiusque contra persequentes me pugnabo. Et qua meas manus effugere se posse existimant, in eas incident. Ut hinc discant mundani, quod iustorum manus effugere non valebunt, etiam si eos persequantur, & usque ad sanguinis effusionem trahant.

Quoniam morientes maiorem illis contradictionem faciet, & eos magis persequentur. Ne existimet mali quod iustos interficiendo perimant. Quoniam licet mori videantur, vivunt, & quasi nova germina pullulant. *Quasi morientes*, dicit Paulus: *& ecce vivimus.* Quia iustorum opera semper vivunt, quæ malis dum viverent, bellum inferebant, & in morte fortius impugnabant, sicut Ioannis sanguinem & vincula fecisse videmus.

K 5 II. CON-

Genes.
Matus bellū
iustus mortu-
impijs facit
quam vivus.

Apoca.

Genes.

Ioan.

Iustorum manus iniqui effugere nullatenus valent.

Corint.

II. CONSIDERATIO.

Quam magnum malū
fit inuidia, & quomodo colo-
re virtutis etiam perfectos in-
uadat, & quod zelus, si non sit
secundum scientiam, dam-
nabilis est, declarat.

Cum audisset Ioannes, &c.

VT in literæ expositione
insinuare cœpimus, dis-
cipuli Ioannis videntes
opera mirabilia, quæ
Christus faciebat, audientes quæ
de illo turbæ prædicabant, intuen-
tes quod indies nomē Christi cres-
cebat, quod vniuersa terra illius fa-
ma repleta erat, & vniuersi populi
illum sequebantur, & quod Ioan-
nis nomen decrecebat, & obliuio-
ni tradebatur præ fulgore operum
Christi, ferre non poterant magi-
stri sui casum. Talem enim ipsi cre-
debant. Ideo ad Ioannem currunt,
eiquē Christi opera referunt: &
quasi de illo expostulantes indignā-
tur, quod tanto honore Christum
ad se venientem in Iordane affe-
rit: vt habetur Ioann. 3. *Et venerunt
ad Ioannē discipuli eius, & dixerunt ei.
Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem,
cui tu testimonium perhibuisti: ecce hic
baptizat, & omnes veniunt ad eum.*
Ac si dicerent. Ecce quod ex illo te-
stimonio consequutus es, ille offi-
cium tuum vsurpauit, & te relicto
vniuersi illum sequuntur, nec de te
curant. Inuidia & passione agitari
discipuli Ioannis hæc ad magistrū
retulerunt, vt annotauit optimē Be-
da, lib. 2. in Luc. capit. 25. dicens.

*Non simplici corde, (vt opinor,) sed inui-
dia stimulatī discipuli Ioannis ei Chri-
sti virtutes & miracula narrant. Nam
& alibi ita apud eum quæstio esse produ-
tur. Rabbi, cui tu testimonium perhibui-
sti, &c. Quibus morbum intelligens &
medicinam conuenientem applicare de-
siderans Ioannes respondit, & dixit. Nō
potest homo accipere quidquam, nisi fue-
rit ei datum de cælo. Quæ verba licet
Chrysost. Homil. 28. in Ioann. de
Christo dicta exponat, & sensum
esse credat. Non posset Christus
authoritatem hanc baptizandi ac-
cipere, nec mihi anteferri, nisi id de
cælo esset illi cōcessum. Cyril. lib. 2. in Ioann. cap. 60. existimat, quod
Ioannes verba ista de se protulerit.
Intelligēs enim se a discipulis Chri-
sto præferri, & vt se ipsum Christo
anteponeret discipulorū ista cōque-
stione induci, respondet: Hoc nulla
ratione fieri debere, nec posse. Ne-
mo enim potest sibi maiorem præ-
stantiam & authoritatem accipe-
re, quā sit ei datum de cælo, & a
Deo concessum. Qua responsione
vanos discipulorum suorum cona-
tus retundit affirmans se cælestem
mensuram a Deo sibi præfinitam,
nec posse, nec velle excedere. Et
quidē ista interpretatio conuenien-
tior est: Quoniam sequentia verba
ipsi vos, &c. Huic expositioni ma-
gis coniectuntur. Tum etiam, quia
si de Christo loqueretur, non dice-
ret, non potest homo quidquam ac-
cipere, cum Christus Deus sit, qui
ex se habet quidquid habet. Adde:
quod sine articulo in Græco po-
nitur dictio homo. Quare non de
Christo, sed de omni homine intel-
ligitur. Vnde subdit. *Ipsi vos mihi te-
stimonium**

Chrysost.

Cyril.

Ioann.

Inuidia disci-
pulos Ioan-
nis urebat in
Christum.
Beda.

Simonium perhibebitis, quod dixerim. Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam spōsus est, amicus autem sponsi, qui stat & audit cum gaudio, gaudet propter vocē sponsi.

Pro horum verborum intelligentia aduerte. Quod discipuli Ioānis existimabāt, quod Ioannes molestus laturus esset quod Christus baptizaret, & quod vniversi ad eū concurrerent, quasi id sibi Christus vsurpasset. Ioannes verò vt ostendat, se non hoc ægrè ferre, nec Christum aliquid iniquum contra eum committere: sed potius quod iustum est, & a Deo ordinatum fieri, sequè de hoc maximè gaudere, vtitur similitudine corporalium rerum desumpta ex sponso & amico sponsi. Qui non sunt æqualis conditionis, sed sponsa ad sponsum pertinet. Ad amicum vero gaudere de illius bono, non sponsam sibi arripere. Ita cum Christus spōsus sit, ego amicus illius, ad me solum pertinet annuntiare, & de illius bono gaudere. Vnde infert Ioannes. *Hoc ergo gaudium meum impletū est.* Quia iam video Christum manifestari, & sponsam suam accipere. Et concludit. *Illum oportet crescere, me autē minui.* Et plura de Christi dignitate proponit, quibus suum gaudium exponit. Hinc obiter differentiam poterimus colligere, quæ versatur inter perfectos & imperfectos respectu operum Dei. Quia vnde imperfecti tristantur occasione tristitiæ & doloris, perfecti lætitiæ & gaudij ansam accipiunt. Ex Christi gloria occasionem tristitiæ discipuli Ioannis, qui carnales erant,

Vnde imperfecti tristantur
gaudent perfecti in operibus Dei.

sumpserunt: Ioannes verò, qui spiritalis erat & perfectus, inde lætitiæ & gaudij occasionem capit. Hoc quotidie experimur. Carnales & imperfecti in laboribus & afflictionibus, quas Deus illis permittit, tristantur: perfecti verò & qui ea quæ spiritus sunt sapiunt, lætantur, vt faciebant Apostoli: *Qui ibant gaudentes à conspectu concilij: quoniam degni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Actuu. 5. Ex zelo & passionem, quam pro magistro suo Ioanne discipuli habebant, procedebat non solum quod illi quæ prædicta sunt renuntiarent: sed & quod curarent Christi opera obscurare, & illum repræhendere. Ideo Matth. 9. cum Phariseis coniunguntur, & accedentes ad Christum interrogant. *Quare nos & Pharisei ieiunamus discipuli autem tui non ieiunant?* Volebant in discipulis magistrum accusare, & suam iustitiam statuere, ignorantes (cum adhuc essent sub lege, quæ nullum ad perfectum adduxit,) libertatem, qua Christus suos donauit. Hac et à inuidia moti, modo magistro suo, in vinculis constituto Christi opera nuntiauerunt, vt initio ex Beda retulimus.

Actuum.

Discipuli Ioānis ex zelo sed nō secundū scientiā Christi opera arguebant. Matth.

Hinc discite, quam peruersa inuidia sit, quam magnū malum. Quæ non solum in illis, qui vitijs dediti sunt, locum habet: sed etiam in viris sanctioribus, & perfectioribus aditum reperit, & nescio quibus rimulis ingreditur, & eò fortius figitur & radicatur, quo colore virtutis induta sedem ponit. Est inuidia adeò detestabile malum, vt omnia alia vincat: & eo fortius bellum inferat, quò minus cognoscitur. Dū

Inuidia malū magnum etiā perfectiores inuadit.

virtus

virtus putatur, teterrimum vitium. Persequitur quis fratrem, quia sibi prælatus videt, & dicit: Quod pro Deo religione, & sanctitate zelat: cum inuidiæ fascibus adustus id faciat. Alius in explebili odio fratris sanguinem fundere procurat, & iustitiæ prætextum, quo se decipiat, oculis omnium anteponit: Sed quod inuidia agiter & commoueat, satis evidens argumentum desumitur ex eo, quod si frater ab honore cadat, ab officio deponatur, si illi inferior reddatur, (etiam si in eisdem moribus & vita perseveret, idem manens qui antea erat,) statim cessat æmulatio, & extinguitur zelus. Nō ergo ex iustitiæ, nec ex virtutis amore, sed ex liuore & inuidia oriebatur. Est quidem zelus, sed non secundum Deum: qualis erat in discipulis Ioannis. Qui pro magistro suo zelantes Christum crescere ægre ferebant non spiritu Dei acti, sed carnali affectu inducti. Simile contigit Iosue Num. 11. Qui zelus pro Moyse spiritum Domini prohibere volebat. Cum enim spiritus Moyse requieuisset super septuaginta viros, qui electi fuerant ex populo, & prophetare cœpissent: remanserunt in castris duo viri, qui descripti fuerant & nō exierant ad tabernaculū. Qui simul prophetare cœperunt in castris. Quod vidēs puer quidam nuntiavit Moyse dicens. *Heldad & Medad prophetant in castris.* Statim Iosue filius Num minister Moyse non intelligens Dei dispositionem, & dolens quod præter magistrum suum, & sine eius ordine, (vt ipse credebatur,) alij prophetarēt, dixit. *Domine prohibe eos.* Cui

Moyse ait. *Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet?* Ac si diceret. *Quid tua interest, zelus iste tuus pro me ex carnali amore, non ex sciētia & ex Deo procedit.* Repræhensibilis est. Inuidia non zelus est. Quiesce. Vtinam omnes prophetarent, & daret eis Dominus spiritum suum. Similiter Scribæ & Pharisei, (qui legis obseruantiam præ alijs profitebantur,) iactabāt se pro lege & religione, quā Christus contemnebat, zelare & agere Christum persequentes: cum non nisi inuidia & odio mouerentur. Quia videbant Christum à populo honorari, & illis anteponi.

Caue igitur ne furore zeli & virtutis te inuidia aggrediatur. Caue ne te vincat. Est namquē infame vitium, quod non nisi simulata facie inuadit. Est puerorum vitium, qui rebus aliorum macrescūt oppimis. vt Poëta dicebat. Vnde Menander aiebat. *Inuidus hostis est sibi ipsi, spontaneis semper tenetur molestiis.* Et Euripides in Phœnice ait: *Inuidia Dea est pessima, & iniustissima, malisq; gaudet, & bonis tristatur.* Inuidia autem nascitur vel ex amore proprio, vel ex amore quē ad alium habemus, qui cor nostrum excecet. Vnde magna cura & solitudine debemus cor nostrum custodire, non tantum ab illicito amore, & rerum prohibitarum concupiscentia: sed etiam à nimia dilectione earū rerum, quæ iustæ vidētur & prohibitæ nō sunt. Ne in illarum amore modum excedentes à passione vincamur, & quo non decet trahamur. Innumera enim incommoda & damna ex amore nimio alicuius rei terrenæ, etiam

Zelus debet
esse secundū
scientiam.

Num.

Inuidia infame
& puerorum
vitium.

Menander

Euripides

Amor nimius
etiam licito-
rum cohiben-
dus.

etiam non illicito, solent pullulare. Iustum est & debitum magistrū diligere: (Dijs namq; parentibus, & magistris, parem gratiam referre non possumus, vt in communi Philosophorum prouerbio circūfertur) nec aliqua lege prohibetur. Tamen cauendum est, ne quid nimis in eo amore fiat. Sicut in discipulis istis Ioannis conspiciere licet, qui ex nimio amore magistri sui cōmoueantur, vt Christo inuiderent, opera eius moleste ferrent, & apud magistrū suū de illo cōquererentur. Ecce quod iustū erat, rationis mettas transgrediēs, factum est iniquū. Ratio autē huius est. Quia inter omnes animæ passiones nulla adeo potenter hominem subijcit, sicut amor. Ideo cæcus depingitur. Non quia nō videat, sed quia alios cæcos faciat. Quapropter in omibus diligendis modus est adhibendus. Solus Deus, vt dicit Bernard. sine modo diligendus est, & in hoc modus & ordo dilectionis eius cōsistit. Hoc Christus ostendere voluit duo præcepta charitatis coniūgens Matt. 22. & dicens magistro illi interroganti: *Quod est mandatum magnum in lege? Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secūdum autem simile est huic. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Quasi dicere vellet, Modus diligendi Deū, qui in primo mādato habetur, est, vt sine modo diligas. Quantum potes, quātum vales amoris habenas laxes, toto corde, tota anima, vniuersis viribus tuis. Modus autem diligendi proximum, qui secūdo præ-*

cepto cōtinetur, est, vt diligas sicut te ipsum. Ecce amoris proximi, qui iustus est, modū & limites apposuit. Amori verò Dei terminos abstulit. Quia in hoc timendum nō est, ne quid nimis fiat: Omnia enim parum sunt. In illo autem valde timendum est, ne quid nimis. Quia valde periculosum est modū tenere. Hinc multi & optimè existimāt, quod ideo Deus tētauit Abraham Gen. 22. Et præcepit illi, vt immolaret filium suum Isaac: quia videbat nimio amore senem ad puerum affectum. Idquē colligūt ex eo quod dicit. *Tolle filium tuum, quem diligis Isaac. Quid enim opus erat dicere: Quem diligis? Nisi vt notaret nimium & præter modum amorem, quem Abraham, licet iuste, ad filium suū habebat? Multum ergo considerandum est, ne amoris terminos in rebus etiam licitis, transgrediamur. Ne dum nimis ad illas afficimur, Dei obliuiscamur: & sicut discipuli Ioannis in inuidiam aliorum incitemur.*

Genes.

III. CONSIDERAT.

Quis sit vitæ finis optabilis hominibus, & quæ sit iustorum mors desiderabilis ostendit: quæquē vita recta sit, & multa documenta utilissima inde extrahit.

Cum audisset Ioannes, &c.

NON sine attenta consideratione prætereundum est, quod Ioannes in vinculis

Bernard.

Matth.

Amori Dei terminus non ponitur, ponitur tamen amoris proximi.

culispositus vitam finit. Et Christus cruci affixus Spiritum Patri reddit: & quod sicut vita similes fuerunt, ita & vitam sicut malefactores ab iniquis interempti, alter in carcere, alter in cruce finierunt. Vt hinc discamus qualis debeat esse finis vitæ optimæ & desiderabilis hominibus, qui recte vitam terminare desiderant. Illa enim optima & perfectissima vita iudicanda est, quæ sicut à laboribus initium sumpsit: ita & in laboribus & miserijs terminatur: & iste optimus & desiderabilis finis vitæ habendus est. Inter omnes figuras dicunt mathematici circulem perfectissimam esse, Quoniam finis principio coniungitur, & in puncto à quo coepit terminatur. Ideoque Dei perfectio infinita per circulem figurā ab Ægyptijs significabatur. Ita vita illa hominis perfectissima censenda est, quæ vnde coepit, ibi terminatur. Illa perfectissima & optima iudicanda, quæ sicut à laboribus, miserijs, & fletu initium sumpsit: (homo enim nascitur ad laborem dicit Iob, cap. 5.) Ita in laboribus finitur. Quæ sicut à lachrymis & à gemitibus inchoatur (Primam vocem similem alijs omnibus emisit plorans, dicit Salomō

Iob.
vita lugendo
finitur.

Sapien.

Reges eisdem magnis curis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium ita etiam finitur. Vbi considerent reges, principes, & potentes, quod licet conditione & sorte alios antecellant, opibus, fortuna, & potentia alijs prælati sint, non habent vnde extollantur, alios contemnant, & opprimant. Si

cut fecit ille insolens seruus, cui Dominus proficiens bonorum suorum administrationem commisit, conseruos suos percutiens, molestans, & affligens. Matt. 24. Quia eodem principio formati sunt, sicut & cæteri homines. Quod Salomon ipse testatus est dicens. Accipite disciplinam per sermones meos, & proderit vobis. Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, ex genere terreno illius qui prior factus est: & in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis & delectamēto somni conueniente. Et eodem modo nati sunt, eisdem miserijs subiecti prodierunt, eandem vocem cum alijs plorantes emisserunt: & eundem exitum & finem sunt habituri. Idem enim est interitus & communis lex principum & priuatorum. Vnus ergo, dicit Salomon, introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus.

Matth.

Sapien.

Itaque optima vita est, quæ sicut à lachrymis inchoat, ita in lachrymis & gemitibus terminatur. Sicut à nuditate coepit: (Homo enim inter omnia animalia nudus, inermis, & omnibus destitutus nascitur, ut suæ fragilitatis & miserie ad moneatur:) ita & nudus omnibusque destitutus moritur. Hæc optima & desiderabilis mors est. Iste felicissimus vitæ exitus. Quem Christus sibi elegit, quem Ioanni amicissimo, & internatos mulierum maximo tribuit, omnibusque quos singulariter dilexit, communicauit. Ideo Petro, Ioan. 20. In signum singularis amoris, quo eum prosequatur, cum illi suarum ouium curam commi-

Ioan.

commisisset dixit: *Sequere me.* Quo loco non de sequela corporali loquitur est, sed de genere mortis quo clarificaturus erat Deum. Quod & Petrus intellexit, ideoquē interrogat de Ioanne. *Hic autem quid?* quasi participem desiderans habere eū talis beneficii, Filijs Zebedæi Matthæi. 20. petentibus dexteram & sinistram in regno Christi pro singulari beneficio concedit, quod calicem eius sint bibituri. Hanc mortē optabat Balaam Num. 23. cum dicebat. *Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.* Et si quæras. Quæ & qualis sit iustorum mors? Id David Psal. 115. exponit dicens: *Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius,* id est, gloriosa, & in maximo pretio habita, & quam omnes exoptare debent. Quod si mortis huius conditiones audire cupis, ausculta Paulum ad Hebræos. 11. Sanctorum mortem referentem, & dicentem. *Alij autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem inuenerent resurrectionem. Alij verò ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres; lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in accisione gladij mortui sunt. Circueierunt in melotis, in pellibus caprinis, agentes, angustati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Hæc preciosi mors est, & quam David optabilem prædicat.*

Matth.

Num.

Psalms.

Hebre.

Regula ad
dicendum quæ
recta vita sit,

Hinc regulam eliciemus, ut qualis debeat esse hominis vita (si recta iudicanda est, & desiderabilis iustis) cognoscamus. Rectum enim illud dicitur cuius mediū non exit ab extremis. Quia si medius punctus lineæ parum vel eleuetur, vel depri-

matur supra primum & vltimum curua est linea. Cum autem eodē tramite continetur, nec ab extremis exit, recta iudicatur. Sic illa recta vita est quæ ab extremis non exit, sed illis similis in omnib⁹ est. Et sicut a laboribus, miserijs, & fletu incœpit, & in laboribus & miserijs terminari debet: ita & in laboribus miserijs & afflictionib⁹ tota trāfigitur. Hinc singulare solatiū iusti sumunt ad labores æquo animo ferendos & patiēter tollerandos. Dū enim vitæ suæ medium extremis vident respondere, se recta tendere certō arbitrantur. Hoc se solatio leuabat Iob, cum tot malorum generibus præssus capite primo dicebat. *Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Ac si diceret. Non est quare molestè feram, si nudus, miserabilis, abiectus, doloribus & vlceribus plenus, omnibus quæ priuatus vitam, qui nudus natus sum, & nudus sum moriturus. Vbi per vterum matris intelligit sepulchrum & terram, quæ omnium communis est mater, ad quam se reuersurum confitetur: sicut & ex illa formatus est. Nec de mulieris vtero commodè posse intelligi videtur. Cum illuc, Relatiuum sit, & ad vterum mulieris referri non valeat. De illo vtero loquitur ad quē reuersurus est: ut tota sententia ad idem referatur, & sibi in suis partibus conueniens sit. Terram vterum matris vocat. Quod Salomon Ecclesiastes 3. affirmavit dicens: *Omnia pergunt ad unum locum, de terra facti sunt, & in terrā pariter reuertētur.* Narrat Titus Liuius, lib. 1. ab vrbe condita, filijs Tarquini Delphos pro-

Singulare so-
latium iustis
in laboribus

Iob.

Sepulchrum;
vterus matri-
tris nostræ
est.

Eccles.

Liuius.

pro-

profectis & interrogantibus, quis eorum Romæ principatum esset obtenturus, responsum datum esse, eum regnaturum, qui prius matrem osculatus esset. Cum autem illi currerent ut matrem oscularentur, Iulius Brutus, qui aderat, & responsum audierat, prolapsus se fixit, & terram osculatus est, eam esse matrem suam de qua responsum loquebatur intelligens. Idque ita esse euentus comprobauit. Nam cum Bruti opera Tarquinius expulsus esset, ipse Brutus primus Consul creatus est. Hanc matrem & eius uterum respexit Iob cum dixit. *Nudus egressus sum, &c.* Vbi etiam aduerte quod per nuditatem non solum priuationem corporalem vestium intelligit, sed & omnis boni & solatii destitutionem.

Timot.

Vita hæc sine
curis transi-
genda tempo-
ralium & qua-
re.

Simile argumentum facit Paulus. iad Timoth. 6. probans ex naturæ conditione vitam hanc sine cura & sollicitudine temporalium bonorum transigendam esse, & dicēs. *Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta & quibus tegamur his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in perditionem & in interitum. Quem locum exponens S. Thom. dicit. Nihil enim intulimus, &c. assignat rationem eorum quæ dixerat, & primo ex humana conditione: secundo ex eius necessitate, ibi habentes, &c. Conditionem autem ponit quantum ad duo, scilicet, quantum ad principium. Quia nihil intulimus in hunc mundum. Quasi dicat. Sufficit necessitas, non*

superfluitas. Quia nihil intulimus in hunc mundum. Iob. 1. *Nudus egressus sum de utero matris meæ. Item quantum ad finem: Quia nihil auferemus ut habetur in Psal. 75. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Iob. 27. Diues cum dormierit nihil secum auferet, aperiet oculos suos & nihil inueniet. Eccles. Et Ecclesiast. 5. quomodo venit sic reuertetur. Quantum ad necessitatem: Quia hæc bona sunt propter necessitatem, & indiget homo contra interiora consumptia, & hæc sunt alimenta: & contra exteriora corrumpentia, & sic indiget homo tegumentis vestium, & domorum. Hebræ. Vnde Hebræo. ult. dicitur. Sint autem mores sine auaritia contenti presentibus. Et Eccles. 29. Initium vite hominis aqua & panis, & vestimentum & domus protegens turpitudinem.*

Hinc ergo argumentum fume ad hæc temporalia contemnenda. Qui enim nudus ingressus est hunc mundum & nudus egredi cogetur, quid opus habet multa & superflua coaceruare in hac vita? Sed habens victum & vestitum & quibus tegatur his contentus sit. Quod dicit Paulus. *Quia nihil intulimus in hunc mundum, &c.* Hoc optimè declarat David, Psalm. 36. dicens. *Verumtamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. Imago isto loco significat personam fictam & apparentem, qualis est illius qui in comedia personam aliquam representat: qui finita representatione vestes deponit, & sicut ingressus est exire cogitur. Et qui regem aut principem representabat depositis vestimentis priuatus homo & interdum vilis remanet & apparet. Sic homo,*

Iob.

Psalm.

Iob.

Eccles.

Hebræ.

Eccles.

Psalm.

Imago perso-
næ fictæ sig-
nificat.

S. Thom.

homo, dum viuit personam agit & imaginem repræsentat diuitis, nobilis, potētis, vel alicuius alterius, temporalibus bonis & mūdānis rebus tanquam ornamentis indutus, sed in fine vitę cogetur cūcta depōnere, & sicut nudus ingressus est nudus egredi. Quod Sapiēs Eccles. 5. affirmauit dicens. *Sicut egressus est nudus de utero matris sue, sic reuertetur: & nihil auferet secū de labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas. Quomodo venit, sic reuertetur.* Ecce quomodo in imagine pertransit homo. Et addit Sapiens. *Quid ergo prodest ei, quod laborauit in ventrē?* Respondetur verbis Psalmi. *Sed & frustra conturbatur.* Illud, *sed*, idem valet quod, idē, illationis nota est. Ac si dicat. Quia in imagine pertransit homo, & personā solū repræsentās, idē frustra conturbatur multa cōgerens & cōgregans dū viuit. Quid secum tullit diues ille Luc. 12. qui multa bona coacceruauerat, & reposituerat in multos annos, & statim audiuit: *Stulte hac nocte repetent anī mātuam, frustra certē conturbatus fuit ut cōgregaret.* *Thesaurizat enim & ignorat cur, ut habetur.* Psal. 38. Itaq; hoc singulare solatium est in laboribus & calamitatibus, quod sicut ingressi sumus in hunc mūdum, & sicut egressuri sumus: ita & viuimus. Vnde fit quod iusti non solū patienter labores ferant: sed quod in laboribus & tribulationibus gloriantur. *Gloriamur*, inquit Paul. ad Rom. 5. *in tribulationibus.* & Iacob. sua Cano. cap. 1. dicit. *Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tētationes incideritis. Tunc enim se rectā ducere vitā, & recta adop-*

ratū finem progredi agnoscunt iusti. Quando Philistin Arcā Domīni, (quam captiuā tenuerāt) remisferunt. 1. Reg. 6. dicit textus: quod vacce, quę Arcā portabant, relictis foetibus recta ibant mugientes versus Bethsames: quod interpretatur pingue donum, seu foelicitas. Vt ex hoc intelligas, quod tunc Arcā Domini portas, & recta ad foelicitatē pergis, quando mugiens, gemens, omni solatio destitutus, relictis filiis & omnibus charis pignoribus incedis. Hęc recta via, hęc optabilis vita est. Hoc optimē intelligebat Dauid, quando Psal. 15. in laboribus positus & exultās dicebat. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Sortē præclaram & exoptabilē iustus reputat, cum se in miserijs & laboribus versari videt. Quia tūc recta incedere intelligit. Hinc iusti maxime dolent & timēt, cū se prosperis in hac vita affici cernūt. Quoniam nesciunt, vtrum a recto tramite tūc recedant. Quod elegāter Greg. prosequitur. 5. Moral. cap. 1. inquit. *Cū valde occulta sint indicia diuina, cur in hac vita non nunquā bonis sit malē, & malis benē: tūc occultiora sunt, cum & bonis hic benē est, & malis malē. Nam cum bonis hic malē est, & malis benē, hoc fortasse deprehenditur: quia & boni si qua deliquerunt, hic recipiūt, ut ab æterna plenius damnatione liberentur: & mali bona quę pro hac vita faciunt hic inueniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahātur. Vnde & ardenti in inferno diuiti, dicitur Lucæ. 16. *Memento fili, quia recepiisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Ac cum bonis hic benē est, & malis malē, incertum valde est, vtrum boni idcirco bo-**

Reg.

Psalm.

Grego.

Lucæ.

Eccles.

Lucæ.

Psalm.

Roma.
Iacob.

na accipiant, ut prouocati ad aliquid melius crescant, an iusto latentique iudicio hic suorum operum remunerationē percipiant, ut à premijs vite sequentis inanescent. Et verum malos idcirco aduersa feriant, ut ab aeternis supplicijs corrigendo defendant, an hic eorum poena incipiat, ut quandoq; complenda eos ad vltima gehennae tormenta perducant. Quia ergo inter diuina iudicia graui incertitudinis suae caligine humana mens premiatur: sancti viri cum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pauida suspitione turbantur. Timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant, timent ne quod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, & exterioribus eos muneribus cumulās ab intimis repellat.

IIII. CONSIDERAT.

Quod vox Dei maxime in laboribus sonet, & ibi audiatur, in delitijs verò & voluptuosa vita non sonet, tractat.

Cum audisset Ioannes, &c.

RE S sanè mira & maxima consideratione digna est, quòd Ioannes cum liber esset & in sua potestate, non dicatur ab Euāgelistis audisse opera Christi. Cum autem in vincula cōiectus est, & in carcere positus, statim dicatur audisse opera Christi. Mirabile est, quòd in carcere, (vbi compedum strepitus & catenarum adeò frequens est, vbi conquerentiū maximum murmur, vbi perditē viuentiū insolens clamor strepit: vb i nihil quietū est, vbi omnia con-

tentionibus & tumultib⁹ plena,) opera mirabilia & voces Christi audiatur. Extra carcerē verò, (vbi homo sua libertate vititur in pace constitutus, vbi omnia quieta & paccata sunt, vbi nihil quòd impedimento esse possit occurrit,) opera Christi non referantur, nec vox eius audiat. Mirabile quidem hoc apparet. Sed hinc, si attēto animo considera uerimus, cognoscemus, quā utilitatem vincula & carceres & tribulationes hominibus afferant.

Primò enim auditum hominis acciūt, prōptioremq; reddūt, ut Dei vocē, etiam tenuissimā, percipiat. Hinc etiā intelligem⁹ quā mīnī aduersa & homini nociua prospera cūcta, mundi voluptates, delitiae & diuitie, quę aures obturant, ne vocē Dñi vocātis & loquētis audiamus. Quod satis apertē perspicitur in rege illo Manasse. 2. Paralip. 33. qui oculis priuatus videt, quę, quando oculos habebat, non conspiciebat. Qui in suo regno in pace & quiete viuēs surdus erat, Prophetarum voces non audiebat, clamoribus Dñi aures obturabat. At verò captiuus in Babylonē ductus, in carcerē cōiectus, & vinculis oppressus audit vocē Dñi, seipsum agnoscit, & clamat. Quod si interrogas. Quis tibi cum oculis priuatus esses visum restituit? Quis aures aperuit, ut audires? Respōdebit. Vincula, carceres, labores, & tribulationes aures aperuerunt, quas prosperitas opilauebat. Vox namq; Dei tenuis est, requirit subtilissimū auditum nō incrassatum pinguedine, nec obturatum delirijs: sed adeò lenem, acutū & subtilē, ut Sybilum auræ tenuis-

Utilitates plurimas quas tribulationes afferūt vide.

Labores auditum acutū Paralip.

Esai.

finē valeat percipere. Incrassatum auditum habuisse perhibetur populus Israëliticus Esai. cap. 6. & aggrauatū, vt Septuaginta transtulerūt vbi nos habemus: *Excaca cor populi huius & aures eius aggraua &c.* dicētes. *Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus suis grauiter audierūt, & oculos suos clauferūt, ne fortē videāt oculis, & auribus audiāt, & corde intellegant, & conuertantur.* Radicē ponit & causam quare populus ille audiens non audiat, & videns non intelligat. Quia scilicet pinguedine in crassatum est cor illorum, delitijs, voluptatibus, prosperitate, & bonis impinguatum. Et sicut in naturalibus videm⁹, quod nimia pinguedo & crassities inhabiles facit ad motū & operationes: ita & in spiritualibus nimia cordis crassitudo affectū retardat, & sensuū operationes impedit. Vincula, carceres, & labores cutē attenuant, quā delitiæ incrassauerāt: corpus macerant, quod delitiæ pingue nimis effecerant: atque ad eodē bonā mentem & acutum auditū faciunt. Qui etiā tenuem vocē percipiat. Quanta ad hoc laborū sit vtilitas ex hoc colligi potest. Quia *sine fide impossibile est placere Deo*, vt dicit Paul. ad Hebræ. 11. Est namq; fides sperandarū substantia rerum.

Hebræ.

Roman. *Fides autē est ex auditu*, vt ad Roma. 10. habetur. Igitur labores, vincula & carceres, quæ auditū acuunt, & aperiunt, vtilissima sunt. Secundò id efficiunt, quod vox Dei, quæ in pace & tranquillitate non audiebatur, in vinculis & carceribus statim percipitur. Non solū quia, vt diximus, auditū acuunt: sed quia attentū & sollicitum reddunt, quem pax

Hebræ.

Roman.

Labores attē
tum & solici
tum reddunt.

& prosperitas desidiosum faciebat. Licet enim Deus semper clamer, semperq; ad ostium animę nostrę stans pulset, non tamen semper vocē eius audimus. Quia debitā attentionē non habemus. Et sicut frequēter inter homines contingit, dū quis rebus alijs intētus & occupat⁹ est, vocantē & ad ostiū pulsantē nō audit, donec attendit. Et tunc dicere solet. Nescio qua occupatione ductus non attenderā, nec te audieram. Attētio ergo necessaria est, vt sonum percipiamus. Vnde prouenit, quod qui intentus & attendens ad rem aliquam existit, etiam minimum motum & exiguum sonum, quē alij non percipiūt, audiat: & alijs nō audiētibus nec sentientibus ipse surgat, & currat. Hoc intenta attentio facit. Non aliter in proposito. Dū in nostra sumus libertate, dum prosperē & ad nutum omnia succedunt, desidiosē viuimus, nihil curamus, in vtramq; aurem dormimus. Ideo non mirum est, si vocem Domini clamantis non audiamus, & sonum pulsantis ad ostiū cordis nostri non percipiamus. At vbi primum libertate carere cœpimus, ad uersitate premimur, vinculis constringimur, quasi experge facti attēdere incipimus leuantes oculos ad montes vnde auxilium speramus: & tūc vocem pulsantis audimus: & licet submisisse multum loquatur Deus, vocē eius percipimus. Quod eleganter explicauit Esai. cū c. 50. dicit. *Erigit manē manē erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum.* Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico. Ac si dicat. In nocte, cum sopor membra tenet, & som-

Esai.

nus sensus occupat, cū quiete dormiunt homines, obturatæ sunt aures nec audiebā. At vbi primū mane aparuit, tribulationibus excitatus sum, aperuit mihi Dominus aures, vt audirem. *Mane erigit mihi*

*Auris erecta
quid significet.*

aurem, id est, attentum reddit. Phrasim enim est, qua Hebræi vtūtur ad denotandam attentionem, dicere erectam esse aurē: sumpta similitudine ab animalibus, quæ cum strepitus fit, statim aures erigūt, vt prōptius, percipiāt. Ecce tribulationū vtilitatem aliā, attentum hominē reddere. Et sicut cum aliquis pro re nimīū optata, vel in labore positus nuntium suæ libertatis & desiderij sperat (licet alia negotia agat, loquatur, vel scribat,) semper attentus est animum & aures ad id quod sperat conuertēs: & quocumq; strepitu excitatur, surgit, accurrit, & nuntium venisse existimat. Si fores aperiri audit, si quē loqui, interrogat, vtrum nuntius venerit. Quid adeò attentū, adeò sollicitum & curiosum effecit? certē necessitas. Ita homo cum in vinculis, laboribus, & tribulationibus se videt constitutum, omni mundano auxilio & fauore destitutum, sollicitus Dei fauorem quærit, inuocat, & attentus sperat: & si minimum audiat strepitum vociferatur, & clamat: Es tu Domine qui venturus es, an alium debeo expectare, vt me a miserijs & calamitatibus istis eripiat?

Vnde tertium consequitur, scilicet, quod non solum aures nostras aperiuunt, nos attentos reddunt. sed quod maximi solatij est afflictis & in miserijs constitutis, quod vincula, carceres, strepitus, laborum, nō

Nihil impedit quominus Deus voces nostras audiat.

sunt impedimēto quominus Deus voces nostras audiat: quin potius dum hominem magis præmūt, vocem eius acutiorem & fortio rem reddunt, vt cælos penetrare, & ad aures Dei pertingere possit. Clama igitur, ne cesses, etiam si in carcere obscurissimo sis constitutus, etiā si compedum strepitu impeditus, & clamoribus aliorū obrutus videaris. Nihil enim hæc impediēt, quominus vocē tuam Deus percipiat, & audiat: imò certus esse potes, quod tūc exaudiet. Confide & clama. Si enim vinculoꝝ strepitus, & nimius clamor, & labores aures hominū obturare non valent, imò eas acūit, aperiuunt, & attentas faciunt, vt Dei voces in medio carcerum audiant: quāto min⁹ aures Dei, quæ semper ad pauperū voces sunt aperte & intentæ, poterunt impedire? *Ad Dominū cum tribulaber* (dicit *Psalm.* Dauid Psal. 119. cum inter inimicos versaretur, & eorum exercitibus esset vallatus) *clamaui: & exaudivit me.* Ac si diceret. Strepitus armorum, clangor tubarum, hinitus equorum, voces militum, me impedire non potuerunt: imo excitarūt, vt ad Dominum clamarem. Nec impedimento fuerunt, ne me Dominus audiret, quando tunc clamāte exaudivit. Daniel cap. 14. de leonibus *clamat*, & leonum rugitus non impediunt, quod minus audiatur. Ioseph in fouea positus, & in vinculis constitutus clamat, & auditur. Imo *descendit cum illo Dominus in foueam, & in vinculis non dereliquit illum.* Sapien. 10. Ma-
Sapien.
nasses, 2. Paralyp. 33. de profundo *Paralyp.* carceris clamaui ad Dominum, & libe-

Psal.

liberatus est. Oculi enim Domini super iustos, ut habetur. Psalm. 33. & aures eius in preces eorum: ut non solum voces percipiat, sed & desideria audiat, ut Psalm. 9. dicitur. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, preparationem cordis eorum audiuit auris tua. Quibus verbis eximia promptitudo, quam Dominus habet ad audiendos pauperes, declaratur. Quæ non solum ad voces extenditur: sed & desideria ipsa ante quam proferantur, attendit. Et quod magis est ipsam preparationem cordis, antequam in desiderium formetur, Dominus audit. Adeo acuto & subtili auditu est, adeoque intentus in preces pauperum.

Psal.

V. CONSIDERATIO.

Malorum & bonorum disparem sortem cum Dei providentia & iustitia componit, & diuersitatis istius varias rationes assignat.

Cuma uidisset Ioannes, &c.

NTE quã ulterius procedamus, non est prætereundum, quod maximã consideratibus admirationem causabit, & supra à nobis tactum est. Scilicet, quod vir adeo iustus & sanctus ut Ioannes, qui adeo asperam vitam agebat, qui neminem offendebat, in vinculis sit: Herodes verò iniquus & peruersus, qui uxorem fratris sui iniuste rapuerat, liber in delitijs, dignitate, & honore viuat? quæ huius tantæ diuersitatis causa esse potest: ut iustus pauper, malus

diues: iustus oppressus viuat, iniquus triumphet: iustus in vinculis sit, peccator libertate fruatur: iustus ut malefactor moriatur, sceleratus in voluptatibus & honoribus gloriosus viuat? Quem non turbat ista diuersitas? Res hæc multorum patrum animos diu torfit. Videretur enim contra diuinam iustitiam suspicionem mouere, & quod iniuste Deus cum hominibus se habeat, qui tam dispari sorte bonorum & malorum vitam metiatur. De hoc Abac. cap. 1. quasi ex postulans cum Domino grauius verbis agit, dicens. Usquequo Domine clamabo & non exaudies, vociferabor ad te vim patiens, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem: videre pradam & iniustitiam contra me? Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorum? & facies homines quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? Et factum est iudicium, & contradictio potentior. Propter hoc lacerata est lex, & non peruenit usque ad finem iudicium. Quia impius preualet aduersus iustum: propterea egredietur iudiciu peruersum. Vbi aduerte, quod hanc in æqualitatem, quæ inter bonos & malos reperitur: vocat iniquitatem. Non quia iniquitas sit, aut peccatum: sed quia talis secundum hominum iudicium, qui Dei archana non penetrant, potest existimari. Præterea considera, quod istorum omnium quæ in mundo fiunt, quod impius iustum conculcet, quod potentes infirmiores deuorēt, quod iudicium peruersum egredietur, quod lex violetur, & confusionis & perturbationis quæ in rebus humanis est, culpam (si quæ est) in

Mali prosperantur & iusti patiuntur in hac vita & quæ est horum causa.

Abac.

Deū videtur Propheta conijcere. Qui bonis mala, & malis bona concedit, & qui ista fieri vidēs dissimulat. Tamen si res hæc attentius & profundius consideretur, videbimus omni culpa vacare, summam æquitatem in ea reperiemus, misericordiam & iustitiam conspiciemus. Misericordiam quidem in bonos, iustitiam autem in malos. Et quòd labores & mala in hac vita iustis tribuere est opus insignis misericordiae: quietem verò & bona impijs concedere iustitiæ opus sit, & maximæ iræ.

Iustus triticum & malus palea.

Matth.

Ignatius.

Quod diuersis vijs solet explicari, hac autem in præsentī intelligemus: iustus frumentum est, ex quo panis purus & mundus fieri debet, vt in mensa Dei reponatur: impius verò hordeum & auena est, in cibum bestiarum & dæmoniorū præparatus: vt ex parabola illa zizaniorum Matth. 13. apertè constat ipso Salvatore interpretante. Qui per triticum & bonum semen dicit intelligi filios regni & iustos: per malum semen & zizania filios nequæ seu perditionis. Et sicut apud nos frumentum frangitur, teritur, & comminuitur, vt panis fiat, & aptus cibus pro hominibus: hordeum verò vel auena integrum relinquitur: quia dēribus bestiarum & in illarum cibus ita sufficiens est. Ita iusti, qui frumentum sunt, frangi laboribus debent, teri calamitatibus & afflictionibus, comminui misericordijs: vt panis mundus & cibus Dei mensæ aptus efficiantur. Hinc Ignatius, cum ad bestias & leones duceretur, vt earum dentibus & vnguibus dillaceraretur, dicebat. Fru-

mentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, vt panis mundus efficiar. Mori debet granum frumenti, vt fructum afferat: vt Christus Ioann. 10. testatus est dicens. *Nisi granum frumenti cadēs in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Respicimus granum illud frumenti, scilicet, Christum, (qui adeò copiosè fructificauit, vt Esai. cap. 53. dicat. *Generationem eius quis enarabit?*) quo modo frangitur, teritur, comminuitur, & tandem moritur in area crucis. Labores, miseriæ, & calamitates area sunt, vbi iustus teritur, & pristinum vbi electum triticum comminuitur, vt farina fiat. Ideò Esai. cap. 21. appellat iustos filios areæ, & trituram, dicens. *Tritura mea & filia areæ meæ, quæ audiui à Domino exercituum Deo Israel, annuntians vobis.* Quæ verba Hiero. de Hierusalē interpretatur. Et consentit locus iste cum illo Matth. cap. 3. vbi Ioānes de Christo dicit. *Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igni in exstinguibili.* Ventilabrum labores sunt, quibus Deus aream suam voluit & mundat, & triticum separat à paleis. Appellatur autem trituram & filij areæ: Quia quemadmodū triticum, quod est in horreum recõdendum, prius a bobus trituratur, vt ab eo excutiantur paleæ, & ipsum purum remaneat: sic viri iusti in hoc mundo varijs afflictionibus teruntur, multisquē inuidiæ telis expositi, atquē infinitis calamitatibus oppressi à bobus, hoc est, à sceleratis calcantur, vt sic mudi & purificati, nudi à paleis, & terrenis affecti-

Ioann.

Esai.

Labores area sunt & pristinum vbi iustus teritur, Esai.

Iusti filij areæ & trituræ cur dicantur. Hieron. Matth.

affectibus, in horrea Christi, id est, in caelestes mansiones reconditi diuina visione in æternum fruantur. Hoc idem licet alia similitudine explicauit Malachias, cap. 3. cum de aduentu Messiae & tempore huius militantis Ecclesiae loquens dicit. *Et statim veniet ad templum suum, &c. Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Et colabit eos quasi aurum, & quasi argentum: & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.* Dicitur ignis conflans, vt Domini ea prima Aduentus diximus, Quia tribulationibus & laboribus purgabit, & examinabit electos suos. Sicut autem & argentum igne examinatur & purgatur. Vt enim dicit Sapiens Prouerb. 17. *Sicut igne probatur argentum, & aurum camino, ita corda probat Dominus.* Mali verò quia zizania sunt & hordeum integri & incolumes relinquuntur in hac vita dentibus demoniorum comminuendi in inferno. Quorum tribulatio tanto maior erit, quanto & diuturnior. Erit enim æterna. Bonorum & malorum differentiã quantum ad tribulationes in hac vita & futura. Elegantissime declarauit Esai. cap. 28. Similitudine diuersorum seminũ, quæ plantata sunt, & in aream ducuntur. Quæ non eodem modo, non eadem vi & fortitudine trituantur & excutiuntur: dicit. *Non enim in ferris triturbabitur Gith, nec Rota plaustrum super ciminum circuibit: sed in virga excutietur Gith, & ciminum in baculo. Panis autem comminuetur. Verum non in perpetuum triturans triturabit illum, nequẽ vexabit*

eum rota plaustrum, nec ungulis suis comminuet eum. Et hoc à Domino Deo exercituum exhibet, vt mirabile faceret consilium & magnificaret iustitiam. Quem locum exponens Nicolaus de Lyra dicit. Hic ponitur exemplum de punitione malorum. Quia terre nascentia collecta non similiter trituantur, seu excutiuntur vniiformiter, sed aliqua cum leuiori instrumento, vt potè cum virga, vt ciminum & similia. Alia autem trituantur cum instrumentis ferreis & pòderosis. Similiter in finali iudicio, vbi erit vniuersalis peccatorum collectio, non omnes vniiformiter puniuntur, sed aliqui grauius, & alij minus grauiter secundum eorum demerita, & secundum hoc intelligitur ista parabola. Sed ista expositio nõ videtur in omnibus literæ conuenire, nec commodè de finali iudicio quantum ad omnia intelligi. Quia verba hæc, *Panis autem comminuetur* ad finale iudicium referri non possunt, vt ipse Lyra fatetur. Exponens enim verba immediatè sequentia, *silicet, Verum non in perpetuum triturans triturabit illum* dicit. Hoc refertur ad poenas temporales, quibus Deus secundum ordinẽ sapientiæ suæ aliquando punit peccatores ad correctionem eorum, vel ad terrorem aliorum. Et talis correctio cessabit in iudicio, & succedet poena æterna. Ego autem aliter locum istum interpretandum censeo de laboribus & calamitatibus, quibus Deus suos in hac vita comminuit, & triturat in eorum commodum & vtilitatem: Non in eorum perditionem. Ex seminum natura & qualitate expositionem deduco,

Malach.

Prouerb.

Esai.

Differentia
porculum in
florum & ma
lorum.

duco, quæ non excutiuntur & trituran-
t, ut pereant, sed ut emunden-
tur & conferuentur, & in eorum
bonum. Quare similitudo hæc ada-
ptari non potest supplicio & flagel-
lo destruenti, & in perpetuum du-
ratur, quale est finale supplicium
malorum: sed adaptari debet tem-
poralibus calamitatibus, quibus
excutiuntur homines in hac vita.
Adde, quod consuetum est in scri-
ptura vitam hanc & præsens sæcu-
lum aræam nominare. Trituratio
ergo & excusio non nisi in aræa fit.
Ad labores ergo præsentis vitæ re-
ferenda sunt verba Prophetæ.

Pro quorum maiori intellectu-
ne aduerte, quod per *Gith*, *cimi-
num*, & *tritum* iusti in hac vita sig-
nificantur, quibus tria instrumenta
ad excutiendum designata sunt, si-
licet virga, baculus, & mola: Quia
non eodem modo iusti in hac vita
laboribus præmuntur, sed alij mino-
ribus alij maioribus, pro ut diuina
sapientia disponit. Panis autem, quo
perfectiores significantur, commi-
nuitur inter molas ut farina fiat.
Ecce iustorum tribulationes non
admodum difficiles sunt, non enim
in perpetuum *tritans tritabit*
Dominus, dicit Prophetæ. Non ta-
men æquales sunt. Aliæ faciles, quæ
per virgam significantur: aliæ ma-
iores & fortiores, quæ per baculū
intelliguntur, qui virga fortior est:
aliæ terribiliores & magis duræ,
quæ per molam significantur. Tol-
lerabiles nihilominus sunt, & in
bonum iustorum ordinatæ. Per ser-
ram verò & rotā plaustrī, quæ gra-
uiora sunt instrumēta, grauissimas
pœnas & quæ insuperabiles sunt,

poteris intelligere. Quibus mali af-
ficientur in alia vita. Quod ex eo
patet, quia de pane loquens dicit.
*Nec vexabit eum rota plaustrī, nec
ungulis suis comminuet eum.* Ergo
ad aliud genus laborum & pœnarū
grauius referēda sunt duo ista, quæ
iustos non tangent. Isto igitur loco
intendit Prophetæ iustos in labori-
bus constitutos, & varijs tormento-
rum generibus in hac vita afflictos
consolari comparans eos trituræ,
ut cap. 21. fecerat, & tandem dicēs,
quod non in perpetuum tritura du-
rabit. Quod si interrogas, quare iu-
stos triturare permittat Deus? res-
pondet, & hoc à Domino Deo exerci-
tuum exiuit, ut mirabile faceret consi-
lium, & magnificaret iustitiam. Quod
ergo iusti laboribus afficiantur in
hac vita, & mali prospere viuant,
tantum abest ut cōtra iustitiam sit,
quod Dei consilium declarat, & iu-
stitiam eius magnificat. Tribulatio-
nes enim & labores sunt probatio-
nes fidei & charitatis nostræ, qui-
bus nos tentat Deus: ut experientia
constet, an aurum purum simus, &
argentum electum, vel potius itā-
num aut plumbum iuxta illud Pau-
li ad Rom. 5. *Tribulatio patientiam ope-*
ratur, patientia probationem. Et Sa-
piens, Sapient. 3. dicit. *Tanquam aurū*
in fornace probauit illos, & inuenit eos
dignos se.

Quomodo autem tribulatio pro-
bationem operetur exponit Au-
gustinus in Psalm. 35. super versum il-
lum, *Præstende misericordiam tuam*
scientibus te, &c. dicens. Quod sæpe di-
ximus, illi sunt recti corde, qui sequun-
tur in hac vita voluntatem Dei. Volun-
tas Dei est, aliquando ut sanus sis, ali-
quando

Tribulatio
quomodo pro-
bationem ope-

ratur.
August.

quando ut egrotas. Si aliquando sanus es, dulcis es voluntas Dei: & quando egrotas amara est voluntas Dei, non recto corde es? Quare? Quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem Dei, sed Dei vis curuare ad tuam. Illa recta est, sed tu es curuus. Voluntas tua corrigenda est ad illam, non illa curuanda est ad te. & rectum habebis cor. Bene est in hoc seculo, ut benedicatur Deus, qui consolatur: laboratur in hoc seculo, benedicatur Deus, quia emendat & probat. & eris recto corde dicens: benedicam Dominum in omni tempore: & non veniat mihi pes superbie. Ecce tribulatio probat an tuam vel Dei diligas voluntatem, dum te illi submittis, & disciplinam patienter tolleras. In hoc sensu Apostolus ad Hebr. 13. dicit. Si extra disciplinam estis, ergo adulteri estis & non filij. Paternam namque castigationem filius equanimiter fert. Et idem Augustinus in Prefatio. in secundam enarrationem Psal. 25. exponens illud Matt. 8. Ipse vero dormiebat, dicit quod surgunt procellae stagni huius. Vides malos florere, bonos laborare, tentatio est, fluctus est, & dicit anima tua, o Deus Deus, ipsa est iustitia tua, ut mali florent, boni laborarent? Dicis Deo ipsa est iustitia tua? & Deus tibi, ipsa est fides tua? Hæc enim tibi promissi? ad hoc Christianus factus es, ut in seculo isto floreris? & in futuro postea in inferno misserrime torquereris? Quia hic mali florent, qui cum diabolo postea torquebuntur. Sed unde hoc dicis? unde fluctibus stagni & tempestate turbaris? Quia dormit Iesus, id est, quia fides tua, quæ est de Iesu sopita est in corde tuo. Excita fidem, & cessabit tempeestas,

quiescet turbatio, & Dei iustitiam & misericordiam conspicias. Ideo Hebræi dicuntur: Fides sperandarum substantiarum rerum. Iustus enim qui ex fide viuit adeo rebus aduersis non perturbatur, ut omnia prospera suspecta habeat metuens, ne presenti bus affluens bonis æternis excidat.

Hoc etiam varijs comparationibus solet explicari & confirmari. Sicut agricola bouem utilem iugo subiicit, arare facit, & continuo laborare: & licet macilentum videat a labore non soluit, quin potius illum continuo labori addicit: vacam vero inutilem, & quam macello reservat, liberam gradi finit, & in optimis paschuis versari. Quod si interrogas, quare illum adeo subiicis: istam autem laborare non facis? Respondet. Quia ille optimus est & frugi: ista inutilis est, increpescat, ut postea in macello mactetur. Similiter Deus bonos, qui frugi sunt, laborare facit, & afflictionibus premit: malos vero, qui inutiles sunt, & inferni macello reservantur, liberos esse permittit, & bonis abundare. Quod sub hac similitudine Amos. 4. Dominus declarauit dicens: Audite verbum hoc vacæ pingues, quæ estis in monte Samaria, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes. Quæ dicitis dominis vestris, affer te & bibemus. Iurauit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies venient super vos, & leuabunt vos in contis, & reliquias vestras in ollis feruentibus. Et cap. 6. Vobis, qui opulenti estis in Syon, qui separati estis in diem malum, &c. Secunda similitudo est. Sicut agricola terram, quam bonam nouit, utilem, & fructiferam voluit

Hebræi

Varie similitudines quibus propositum explicatur proponuntur. Simile.

Amos

Amos

simile

aratro ligone scindit, & quiescere non permittit: malam verò, & quæ fructui ferendo apta non est, integram & intactam relinquit, nec à vepribus & spinis emundare procurat. Ita Deus qui agricola est, Ioann. 15. Iustum, quem terram bonam esse cognoscit, ligone voluit, aratro scindit, igne comburit, tribulationibus & continuis laboribus agitatur, ut copiosum fructum afferat. Malum, qui terra inutilis est, suæ voluntati dimittit nihil laboris & mali immittens, ut floreat, ut rescat, gaudeat, & lætetur, & demonibus in paschuum reservetur.

Simile. 3. Tertia sicut vitem, quæ fructum fert, agricola exercet, amputat, & palmites eius scindit, propaggines amouet, & folia tollit: illam verò, quæ fructum non fert, pulchram cum suis palmitibus & folijs relinquit, nec illam tangit. Ita Deus iustum, qui vitis electa est, ut fructum ferat exercet, putat, scindit, fodit, & labore versat: malum autem luxuriari permittit, palmites mittere, & foliorum pulchritudine lætari, ut tandem, ut Ioann. 15. ipse Salvator dicit: *Abscindatur & in ignem mittatur.*

Quarta, sicut Architectus qui domum ædificat, non equali sollicitudine lapides omnes pollire & elaborare curat: sed eos, qui in palatij & locis honorabilioribus constituti sunt, summa cura & artificio elaborat, & ferro scindens ad regulam redigere procurat: eos autem, qui ad loca ignobiliora construenda servantur, impolitos relinquit, nec de eorum æqualitate & pulchritudine curat. Ita cum iusti lapides sint preciosi, reponendi

in illa sancta ciuitate Hierusalem, quam Ioannes vidit in Apocal. ex quadris lapidibus fundatam, dolandi sunt, pollendi, & elaborandi, ferro & vi & tormentis adæquandi.

Quod in hac vita laboribus & tribulationibus fit, est enim locus ubi lapides elaborantur, & quod Hispanè dicimus, *El Taller*. In illa enim sancta Hierusalem non audietur ictus mallei, nec labori & miserijs erit locus. Quod Ioann. Apoca. 21. testatus est dicens. *Non erit luctus*

nequè clamor, nequè dolor erit ultra: quæ prima abierunt. Quasi dicat. In hac vita locus erat ut lapides elaborarentur calamitatibus & miserijs: in altera locus non est. Iam enim priora transferunt, & noua successerunt. Hoc in fabrica templi illius, quod Salomon construxit, adumbratum cernimus 3. Reg. 6. de quo dicitur:

Domus autem cum edificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis edificata est, & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo, cum edificaretur. Hæc ergo diuersitas inter bonos & malos iustissima est, nec est cur pro iusto doleas: quia in laboribus versatur. Quin potius illi maxime gratulandum est. Quia frumentum Dei est, terra utilis & bona, vitis fructifera, lapis in illo edificio constituendus, de quo Dauid Psalm. 115. dicebat. *Hierusalem quæ edificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in idipsum.* Ideo iusti in laboribus, carceribus, & tribulationibus gaudent scientes, quod à carcere in cælum, à vinculis in libertatem, à laboribus in requiem transeunt.

Vitalis est el Taller ubi iusti elaborantur.

Apoca.

Reg.

Psalm.

VI. CONSIDERATIO.

Plures assignat rationes quare Ioannes per se non instruxerat discipulos suos de Christi persona, sed ad Christum misserit: & quod ea quæ Dei sunt, solus Deus potest docere.

Mittit duos de discipulis &c.

Eos fortassis qui in questionibus & renuntiacionibus operum Christi ad Ioannem magis erant solliciti, magisque curiosi: ut illis cōuictis alijs, qui simpliciore erant, ad veritatis cognitionem facilius perducerentur. Vel forte eos elegit, quos simpliciore & candidiori animo, minusquē inuidiæ zelo tactos cognouit. Duos autem mittit, ut firmum sit eorum testimonium, & omni careat suspitione. In ore enim duorum vel trium stat omne verbum. Quare autem discipulos suos Ioannes in vinculis constitutus, & iam è vita discessurus, per se ipsum non docuerit de Christi persona, & ab inuidia & errore, in quo versabantur, retrahere curauerit: sed ad Christum docendos & instruendos misserit, multas rationes assignat sancti Patres. Quarum aliquas in literæ expositione retulim⁹, aliquas nunc de nouo amplificabimus, vel referemus. Præcipua tangit Chrysost. Hom. 27. oper. imper. in Matt. Prima igitur est, quod ideo mittit discipulos suos ad Christum, ut illi adhærentes securi mancant, & cō-

iuncti tali arbori optima umbra & protectione tegantur, talem patronū habentes & in his quæ ad Deū, & quæ ad homines pertinent, tuti remaneant: de cuius manibus nullus poterit eos rapere, ut Ioann. 10. habetur. Et sicut prouidus & prudens pater, dum videt mortis suæ tempus instare, de suorum filiorum salute & bono sollicitus curat, ut fidei & sapienti tutori illos commendet, qui curiosè eos nutriat, fideliter & diligenter eorum res tractet, qui in omnibus bonorum suorum filiorum studeat, ut isto modo patris absentia minus filijs noceat. Ita Ioannes cum cognosceret tempus mortis suæ propè esse, discipulos suos, (quos ut filios enutrierat doctrina & exemplo,) ad Christum mittit: ut facto isto illos Christo commendet, quem scit adeò fidelem, prouidum, & sapientem tutorem, imo & patrem illorum futurum: ut ex morte Ioannis non detrimentum, sed maximam utilitatem percipiant Christum pro Ioanne commutantes. Ut hinc discant patres filios suos ad Christum mittere, nec adeò solliciti sint pro diuitijs, substantia, honore, & temporalibus bonis illorum: sed totam suam curam in eo constituent, ut bonis moribus instruantur, ad Christum dirigantur, ut illi coniuncti securi mancant. Quid enim prodest homini, si uniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Vnde in institutis Laconicis refert Plutarchu. Quod tanta de filiorū educatione cura habebatur, ut lege cautum esset. Quod si quis ex ciuibus puerorum institutionem non pateretur,

Ioann.

Simile.

Patres qualiter de filijs debeant esse solliciti & de eorum instructione.

Math.

Plutar.

Chrysost.

Prima ratio.

Mittit discipulos ad Christum ut eius umbra prote-

cti securi re-

maneant.

pateretur, iura ciuitatis non usurparet. Nec cura hæc solum parentibus carnalibus incumbit: sed multo magis Prælati & magistris, ut omni cura & solitudine suos ad Christum discipulos mittant talibus instruendo præceptis, ut in illis generetur Christus. Sicut dicebat Paulus ad Galat. 4. *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus.* Quia, neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, ut 1. Corinth. 3. dicitur, *sed qui incrementum dat Deus.* Hinc parentes, Prælati, & Doctores, qui in hoc negligentes sunt, pro filiorum, subditorum, & discipulorum delictis à Deo & a iure plectuntur. Extat Canon Apostolorum, qui est. 37. in quo habetur. Quod si Episcopus receptus à populo non fuerit non pro sua sententia, sed pro malitia populi: ipse quidem maneat Episcopus, clerici vero ciuitatis communionem priuenter, eo quod eruditores inobedientis populi non fuerunt. Ecce clerici pro peccato populi puniuntur. Diogen. ut in vita eius refert Laertius, patrem percussit cuius filium insolentem vidit. Et Lacedæmonij, ut refert Plutarch. in Laconicis, cum duo fratres inter se dissiderent, patrem grauitè multauerunt, eo quod eius negligentia inter filios si multas orta credebatur.

Secunda ratio. Secunda ratio sumi potest ex eo, quod Ioannes optabat securus & lætus mori: anxiebatur autem discipulorum suorum amore, quos moriens orphanos relinquebat. Ne ergo illi destituti manerent, & ut ipse feceris discedere posset, mittit eos ad Christum: ut Christus illos in-

stituat, & ab errore quo detinebantur extraheret. Sciebat multo melius illos futuros cum Christo, multoque securius, quam secum. Sicut pater quando videt filios suos bonis moribus imbutos, virtuti deditos, non multum tristatur decedentes.

Tertia. Quia Ioannes alienos filios nutriendos & educandos suscepit, scilicet, discipulos illos. Qui non erant eius proprii filij, sed Christi. Neque enim pro illis Ioannes moriturus erat, nec in nomine Ioannis baptizati fuerant. Quod Paulus. 1. Corinth. 1. sedare intendens contentionem, quæ inter discipulos exorta erat, de seipso dicit, *Significatum est enim mihi, quia contentiones sunt inter vos. Quod unusquisque vestrum dicit, ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vere Cephæ, ego autem Christi: diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Nō itaq; Ioannis filij erant, sed Christi. Verus enim hominū Pater Deus est per creationem, Deute. 32. Nonne ipse est pater tuus, qui creauit te? Christus verò verus est pater per spiritualem regenerationem: Genuit enim nos sanguine suo. Quia posuit animam suam, dicit Esai. cap. 53. Videbit semen longeuum. Generationem eius quis enarrabit? Itaq; Ioannes pædagogus erat, cui commisi sunt alieni filij instruendi & educandi. Non enim Ioannes erat sponsus, ut Ioann. 3. dicitur: sed amicus sponsi. Quia sponsus est qui habet sponsam, cuius & filij sunt, qui computantur in semine. Quod si illius filij essemus, qui sponsus nō est, adulterini & non legitimi censeremur: atq; adeo neque hære des-*

Tertia ratio:
Prælati alienos filios scilicet Christi nutriendos & instruendos suscipiunt ideo laborare debent.
Corint.

Deute.

Esai.

Ioann.

bono-

bonorum sponsi essemus. Cum igitur Ioannes sponsus non sit, nec sponsam habeat, scilicet, Ecclesiam sibi legitimo matrimonio copulatam (vt ipse ostendere voluit dicēs: *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius*, vt Dominica tertia latius dicemus) non pater, sed pædagogus erat. Vt fidelis pædagogus quos nutriendos susceperat, præfinito tempore patri reddit ad Christum mitteus. Vt hinc discamus, nobis non arrogare nequē attribuere ea, quæ Deus curæ nostræ commisit: sed cum scœnore Domino debito tempore reddere cum seruo illo fideli, qui Matth. 25. dicebat. *Domine quinque talēta tradidisti mihi: ecce alia quinque superlucratus sum*. Nec solum accepta Domini sunt, sed & quæ lucrati sumus illi debita sunt. Vndè Dauid, cum magnam argenti & auri copiam ad templi constructionem à populo traditam vidisset, ad Dominum conuersus ait. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus reddimus tibi*.

Matth.

Quarta ratio.

Legis perfectio in Euangelio posita est.

Hebræ.

Corint.

Quarta ratio, vt in literæ expositione insinuauimus, ex significatione desumitur. Idè enim discipulos suos Ioannes ad Christum mittit, vt intelligas, legis perfectionem in Euangelio esse positam, & in Christo constitutam, legisquē statum, qui per Ioannem significabatur, transferendum in Euangelium, cuius Christus principium & author fuit. Tota namquē vetus lex erat vmbra Euangelicæ legis, & Christi Domini: vt testatur Paulus ad Hebræo. 10. dicens. *Vmbra enim habens lex futurorum*. Et 1. Corint. 10. *Omnia in figura contingebant*

illis. Vnde lex illa vetus infirma erat neminemquē ad perfectum adducebat, vt habetur ad Hebræ. 7.

Quia per legem solum erat cognitio peccati, vt ad Rom. 3. dicitur:

Hebræ. Roman.

Deo pro nobis aliquid melius disponente, vt temporis plenitudine adueniente, mitteret filium suum, quem lex illa significabat: qui nouā legem traderet non in tabulis lapideis cōscriptam, sed in tabulis cordis nostri, vt. 2. Corint. 3. dicitur: quæ gratiam præberet, qua homines ad perfectum perducerentur.

Corint.

Vtriusquē legis diuersitatem eleganter declarat & prosequitur Paulus ad Galat. cap. 4. sub figura duorum filiorum Abrahamæ dicens. *Scriptum est enim, quoniam Abraham duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla secundum carnem natus est: qui autem de libera per repromissionem. Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem in monte Syna in seruitutem generans, quæ est Agar. Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra. Scriptum est enim Elai. 54. Latere sterilis quæ non parit, &c.* Istum locum exponentes sancti Patres quæstionem mouent, quomodo ex duobus filiis Abrahamæ qui ex Ancilla natus est, dicatur natus secundum carnem: ille verò qui de libera secundum repromissionē? Cum & ipse Ismaël per repromissionem natus videatur? Genes. enim. 16. multa per Angelum matri promittuntur de eo antequam nasceretur. Et capit. 17. multò plura ad Abraham de Ismaële iam nato Dominus promittit.

Vetere & nouæ legis diuersitas. Galat.

Esai.

Quomodo Ismaël dicatur natus secundum carnem cum etiam de illo sit facta promissio.

Genes.

Genes.

Hieron. in Ex-

Hanc quæstionem mouet Hieron. in Ex-

in Expositione Epistolæ ad Galat. quæ est ad Paulam & Eustochiū. Et dupliciter respondet. Primò, quòd promissio de Ismaele facta est ab Angelo : Promissio verò Isaac facta est ab ipso Deo. Ideò hæc repromissio dicitur. Sed quoniam, ut ex cap. 17. Genes. constat, etiam super Ismaele multa Deus loquutus est, & promissit Abrahæ. Secundò respondet. Repromissionem compleri in datione testamenti. Quia aliud est, benedicere, augere, multiplicare, quod Ismaeli promittitur ; Aliud hæredem institui, Aliud legata accipere, Aliud hæreditatem ex testamento consequi, sicut Isaac consequutus est. Ideoq; Genes. 17. dicitur. *Statuam testamentum meum cum Isaac.* Et Genes. 25. habetur, quòd filiis concubinarum Abrahæ data sunt dona, Isaac autē hæres cōstitutus est. Et quia nihil magnum in his solutionibus dici videbatur, concludit Hieronymus. Quod si quis aliam commodiorem expositionem inuenerit, proponat. Quia libens illam recipiet. Eandē quæstionem mouet August. 15. de Ciuitate Dei, cap. 2. & 3. & respōdet dicens. *Vterque (scilicet Isaac & Ismael) de semine Abrahæ, sed Ismael genuit consuetudo demonstrans naturam: Isaac verò dedit promissio significans gratiam. Ibi humanus vsus ostenditur, Hic diuinum beneficium commēdatur. Natus est ergo Ismael sicut nascūtur homines vsitata lege natura, ideo dictus est secundum carnem. Non quod ista Dei beneficia non sint, aut non illa operetur Deus, sed vbi significandum fuerat Dei donum, quod indebitum hominibus gratis gratia largiretur, sic oppor-*

*tuit dari filium quemadmodum natura non debebatur ex cursibus. Ex scripturis clarum est, quod Ismael non promittente Deo, sed iubente Sarra naturali virtute in adolescentia Agar conceptus est: Isaac autem de sterili, vetulaq; matre supernaturali virtute promittentis cōceptus. Nam quod Angelus ad Agar dixit. Ecce concepisti & paries filium, certè non est promittentis concipiendū, sed prædicentis futura de iam concepto. Aut etiam præcipientis est; Ideo Isaac filius repromissionis est, tamen ex carne natus, sed non virtute carnis, quæ iam afeta & sterilis erat: sed virtute diuinæ promissionis ex Sarra nonagenaria sterili natus, & non sicut Ismael, qui natus est secundum carnem, id est, naturalem generationem. Hæc ad literam & secundum historiā contigerunt, & in Genesi referuntur, quæ Paulus dicit per allegoriam dicta. Allegoria autem, dicit Hieronymus, aliud prætendit in verbis, & aliud significat in sensu. Vnde quam hic vocat Paulus allegoriam, ad Roman. 7. & 1. Corint. 10. spiritualē intelligentiam appellat. Hæc autē spiritualis significatio declaratur cum dicitur: *Hæc enim sunt duo testamenta, &c.* Vbi aduerte quod duplicem Hierusalē distinguit. Vnā, quæ coniuncta dicitur mōti Sinā. Quod non debet intelligi de coniunctione secundum locum, sed secundum significationem. Quia sicut Sinā seruit cum filiis suis, ita & Hierusalem materialis, & Synagoga. Alteram, quæ sursum esse dicitur, quæ, ut aduertit Hieronymus, Ecclesia militans significatur, quæ sanctorum mater est, & filios in libertatem generat. Et dicitur esse sursum*

Genes.
Genes.

August.

Allegoria
quid.

Roma.
Corint.

Hierusalem
quomodo cō-
iuncta sit mō-
ti Sinā.

Hieron.

Ambros.

sursum secundum Ambrosium in huius loci expositione, quia celum sedes eius est. Vidit enim Ioannes Hierusalem descendentem de caelo. Et ibi, quos generat, erunt cum illa. Duo igitur testamenta per hos duos filios Abraham significantur, & per duas matres duplex Hierusalem. Vetus testamētum & Agar filios in seruitutem generat, Nouū & Sarra filios in libertatem. Ideoque prius illud testamentum reijciendum, & abolendum demonstratur. Vnde concludit Paulus. *Ejce Ancillam & filium eius. Non enim haeres erit filius Ancillae cum filio libera.* Vetus igitur testamētum, non prebebat ius ad hæreditatem, nec in illā poterat inducere. Quia & si per gratiam, qui iusti erant filij Dei dicerentur, Non tamen erant in illa lege & illa Hierusalem, tanquam sub Patre & matre, sed tanquā sub pædago & in statu seruitutis. Ideo vetus lex pædagogus dicitur. Quod eleganter Paulus exponit & prosequitur ad Galat. cap. 3. probās ex legis veteris infirmitate aliam legem futuram, quæ perfectos faceret, & quod illa ad hanc ordinabatur, & dicens. *Si enim data esset lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset instituta, sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi venit fides, iam non sumus sub pædago.*

Galat.

Vbi aduerte, quod nō negat Paulus in veteri lege fidē fuisse, & proposita multa quæ crederentur, cū

vimbram futurorum haberet lex, & in eum qui vêturus erat, omnes tenerentur credere, & spectare. Quod & Paulus loco isto declarat dicens. *Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat.* Fidem ergo in statu illo admittit, sine qua impossibile est placere Deo. In loco hoc distinguit Paulus statum legis contrastatū fidei, vocans noui testamenti tempus, fidei tempus, distinguensque illud ab externis ceremonijs. Ex quo infert. *Itaque lex pædagogus noster est, &c.* Pædagogus a puero & Ago nomen habet, qui eum non sit pater alienum puerum ducat & nutrit ab eo recesurus, quando ad legitimum hæreditatis consequendæ tempus aduenierit. Paruulo interim assignatur, dū tenera studijs eruditur infantia, & metu poenæ coercetur, ne lasciuēs in vitia effluat. Ita & lex Moyse populo lasciuienti ut puero, data est, quæ illum instar Pædagi custodiret, nutrirer, & castigaret: & futuræ fidei præpararet. Quæ postquā venit, & in Christum credentes fidem accepimus, & nouam legem, iam non sumus sub pædago. Tutor, curator, & Pædagogus recessit, & veri Dei filij facti sumus. Cui non nos genuit lex abolita, sed mater fides, quæ est in Christo Iesu. Preterea aduerte, quod non debet sic intelligi, quod lex Pædagogus noster fuit in Christo: quasi uiuentibus iam in Christo lex Pædagogus fuerit, sed, in, pro, ad, accipi debet, ita ut sensus sit. Quod lex Pædagogus noster fuit ad Christum nos ducens, & præparans, & ad hæreditatem

Pædagogus
indē & quis
dicatur.

reditatem cōsequendam nutriendam.
Quod ostendunt sequentia verba,
Vi ex fide iustificemur. Vnde August.
Serm. 13. de verbis Apostoli inquit.
*Pedagogus puerū non ducit ad se ipsum,
sed ad Magistrum.*

August.

Galat.

Alia etiam similitudine statim
in principio cap. 4. id etiam osten-
dit Paulus declarans statum vete-
ris legis, (licet filiorū esset: Omnes
enim per gratiam Dei filij sumus.)
Fuisse tamen statum paruulorum,
qui sub tutoribus sunt: nec suorū
bonorum liberam habent admini-
strationem, donec secundū iura
ad legitimam ætatem perueniant:
dicens. *Dico autem quanto tempore hæ-
res paruulus est, nihil affert à seruo cū
sit Dominus omnium: sed sub tutoribus
& auctoribus est, vsque ad præfinitum tē-
pus à Patre. Ita & nos cum essemus par-
uuli, sub elementis huius mundi eramus*

Tex vetus e-
lementa dici-
tur, & quare.

seruientes. Vbi aduerte, quod per
elementa isto loco non debes intel-
ligere ista materialia elementa, qui-
bus mundus constat: nec angelos,
qui illis præfunt, (vt multi interpre-
tari voluerūt.) Sed per elementa ac-
cipere debes corporales & exte-
rio- res ceremonias & ritus. Tum etiā
& corporea sacrificia, quæ lex ve-
tus præcipiebat, obseruantias luna-
rum dierum, negomeniarum, & sab-
bathorum. Fuit autem cōueniens,
vt Iudæi sub his elementis & visi-
bilibus rebus Deo seruirent, vt ser-
uaretur congruus ordo naturæ: vt
a sensibilibus ad intellectualia per-
ducerentur, & à visibilibus ad inui-
sibilia. Sic interpretatur locum
istum Chrysostomus in Epistolā
ad Galathas. Et sanctus Thomas
in istum locum aduertit, quod no-

tanda est proprietates scripturarum,
& quod consulto Paulus dixit: *Era-* Roman.
mus seruientes sub elementis. Vt nota-
ret differentiam populi Iudeorum
à reliquis gentibus. Gentes enim
elementis seruiebāt, & illa vt Deos
collebant, vt ad Roma. 2. testatur
Paulus dicens: *Seruierūt creaturæ po-* Hieron.
tius quam creatori. Iudæi verò dicun-
tur seruire sub elementis. Quia per
hæc visibilia verum Deum colle-
bant, & venerabantur. Secundò lo-
cum istum interpretatur Hierony-
mus, lib. 2. in Episto. ad Galat. quæ
est ad Paulam, intelligens per ele-
menta mundi legem Molaycam.
Quia per hæc quasi initia & exor-
dia literarum Dei timorem, qui sa-
pientiæ principium est, doceban-
tur. Et sicut literæ, quibus pueri pri-
mò instruuntur, elemēta vocantur,
ex quibus ad maiorum cognitionē
tempore ducente perueniunt. Ita
& lex Moyfi, quasi literæ, & rudi-
menta prima erat & elementa, qui-
bus veluti pueri instruebantur. Ab
his namquē elementis, postquā
venit plenitudo temporis, ad maio-
ra ascendimus, & filiorum adoptio-
nem recepimus. Et vt optimè dicit
Hieronymus. Potest lex Moyfi &
Prophetæ pro elementis accipi li-
terarum, quod per eas syllabæ iun-
gantur, & nomina: & non tam sui
quā alterius rei utilitate discan-
tur: vt possimus orationem legere
contextam: in qua sensus magis &
ordo verborum, quā literarum
principia considerantur. In hac si-
gnificatione accipit elementa Pau-
lus ad Hebræ. 5. cum ad eos, qui iā Hebræ.
deberēt esse perfecti, & veritate ne-
glecta adhuc disciplinarum princi-
pijs

Chrysost.

S. Thom.

cipijs inhærebant, scribens dicit. *Etenim cum deberetis esse magistri propter tempus, rursum necesse habetis, ut doceamini quæ sint elementa principij sermonum Dei.* Elementa igitur vocat legis veteris ceremonias, sacrificia, & Sacramenta: ut eorū demonstret infirmitatē. Erat enim lex illa verus veluti manus horologij, quæ horā designat, & demonstrat, sonum verò causare non potest. Quia demonstrabat peccatū, & vires ad superandū non præstabat. Ostēdebat Christum, nec illum tradebat. Lex verò Evangelica perfecta est, & homines ad perfectum adducit. Quia Christū demonstrat, & præsentem offert: ostendit culpam, & gratiam tribuit ad illā superādā, dat velle & perficere, demonstrat horam & sonat. Ideo Ioannes, ut ostendat legis perfectionem in Euangelio esse positam, discipulos suos ad Christū mittit. Plures rationes possemus adducere, sed istę pro nunc sufficiant.

VII. CONSIDERAT.

Docet fidem Christi necessariam esse, & bona opera moralia sine Christo nullius esse momenti ad eternā vitam, operaquē ex fide procedentia si non ad sit charitas, nullius esse momenti.

Mittens duos ex discip. &c.

Discipuli Ioannis rectē secundum legis instituta vivebant, & iuxta ea quæ à magistro suo acceperant, orabant, ieiunabant, sanctis operationibus

incūbebant, sine alicuius offensione vivere curabant. Quod ipsi testati sunt quando simul cum Herodiana ad Christum accedentes Matth. 9. dixerunt. *Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter: discipuli autē tui non ieiunant?* Quid ergo opus erat ad Christum illos mittere? Certē ut hinc scias: nihil honestatem, aut sanctitatem homini ad æternam vitam prodesse, si à Christo fuerit alienus. Nihil opera moraliter bona prodesse, quantum attinet ad æternam vitam consequendam: Si homo à Christo alienus fuerit vel cognitione & fide, vel operatione in peccato mortali existens. Opus est, ut opera nostra, etiam bona moraliter, valorem aliquem apud Deū habeant, & vitæ æternæ meritoria sint, ut fide, & charitate Deo coniungamur. Et quodcunque horum duorum desit, opera inutilia & vana redduntur quantum ad præmiū æternæ vitæ. Quia qui Christum non cognoscit illius fidem non suscipiēs, in tenebris ambulat, & mortuus est, nec Deo placere potest, ut ad Hebræo. 11. Paulus affirmat. Qui verò opere à Deo alienus est per culpam, qui fidem habet & operibus caret, qui confitetur ore Deū & operibus fidei suę contradicit fidē habens mortuam, hic in regione tenebrarum vivit, & in vmbra mortis versatur, ut Esai. cap. 9. de peccatoribus dicitur, *Sedētibus in tenebris & in regione vmbre mortis lux orta est eis.* Per regionem vmbre mortis Hieronymus peccatum intelligit. Sed statim rogabit aliquis. Quomodo peccatū vmbra mortis dicatur, cū peccatum mors sit, & multo ve-

Matth.

Bona opera moralia sine Christo nihil prosunt ad æternam vitam.

Hebræo.

Esai.

Hieron. Peccatū quomodo dicitur vmbra mortis.

Roman.
Hierem.

rior morte corporis, cū peccatum causa sit mortis corporalis, vt affirmat Paulus ad Roma. 5. *Per peccatū mors?* Hinc Hieremias, c. 22. dicit. *Nolite flere super mortuū, sed super eū qui egreditur & non reuertetur:* id est, Nolite flere eos, qui corporalē vitam amittunt, sed eos qui spiritualiter per peccatum moriuntur. Quomodo ergo vmbra mortis dicitur? Certē, non negat peccatū mortem esse. Vocat autē vmbra mortis: Primò vt ostendat differentiam inter spirituale & corporale mortem. Quòd in hac regressus nō est, in illa, quandiū in hac vita sumus, regressus patet, si per poenitentiam ad Deum conuertamur. Secundò, quia mors culpę æternę morti comparata est veluti vmbra, sicuti & vita iustorū comparata æternę felicitati vmbra vitę dicitur. Duę enim sunt in hac vita regiones. Altera est vmbre vitę, quę est spiritualis Hierusalē à Dei amore condita. Altera vmbra mortis, quę est spiritualis Babylon à proprio amore constituta. Quāuis enim viri iusti vitā animę habeant fide & charitate Deo coniuncti, dicuntur esse in regione vmbre vitę, quia nondum fruuntur diuinā visione, & sempiterna vita, sed per fidem ambulant videntes per speculū in ænigmate. 1. Corinth. 13. Ita qui vitij contaminati sunt, in regione vmbre mortis esse dicuntur: quia nondum addicti sunt illi perpetuę morti, cuius peccatum vmbra dicitur. Idē appellatur æterna damnatio mors secunda Apocal. 2. & à Christo dicitur, nox, quando nemo poterit operari, vt infra dicemus. Idē nec qui fide

caret, nec qui in peccato mortali est, potest aliquid operari quod meritorium sit æternę vitę, & quod Deo gratum sit, nisi diuini luminis splendore illustratus ad Christum veniat, & noua luce orta operetur. Qui enim in tenebris est, operari non potest, vt Ioannis. 9. Christus dixit. *Ambulate dum lucem habetis, ne tenebrę vos comprehendant, veniet enim nox, quādo nemo poterit operari.* Vt ergo operemur lux necessaria est, quę Christus est. *Erat lux vera,* Ioan. 1. & gratia eius. Quare opera existentis in peccato mortali, licet bona videantur, & moraliter talia sint, vt ieiunium, elemosyna, nullius meriti apud Deum sunt.

Pro quo notandum est, quòd opera hominum sunt in triplici differentia, quędam enim sunt viuā, quędam mortuā, quędam mortificata. Opera viuā dicuntur quę sūt in gratia, & meritoria sunt æternę vitę, qualia sunt opera iustorum. Opera mortificata dicuntur illa, quę facta fuerunt ab homine iusto & in gratia existenti, postea verò per peccatum mortale subsequens non amiserunt vitam quam habebant, quia id impossibile est, sed mortificata dicuntur, quia non imputantur ad pręmium, nec per illa quandiū homo in peccato permanferit æternam vitam consequetur. De quibus Ezechiel. 18. dicitur. *Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius. Nunquid viuet? Omnes iustitię eius, quas fecerat, non recordabuntur.* Ecce verbis his declarat, quę sit operum bonorū mortificatio. Non dicit,

Ioann.

Ioann.

Opera existentis in peccato nullius momenti.

Opera hominis in triplici differentia.

Ezech.

Duę regiones in hac vita.

Cerint.

Apoca.

dicit, opera morientur, & peribunt: (Quia opus, quod à principio vitali & à gratia semel processit, intrinsece vitam habet, & fieri non potest vt à tali principio non processerit, & vitæ respectum nō habeat: Sed eorum non recordabor; Quoniam ad præmium non peruenient. Opera mortua dicuntur quæ fiunt ab homine existenti in peccato mortali. Huiusmodi autem sunt non solum ipsa peccata, sed etiam opera omnia etiā moraliter bona vt eleemosynæ, ieiunia, & alia huiusmodi, quæ à tali homine fiunt. Quæ quia non procedunt à principio vitali, quod est gratia, vita carent & mortua sunt. Quæ ossibus aridis comparantur apud Ezechiel. De quibus intelligitur illud Esai. 58. Vbi conqueri videntur homines cōtra Deum, eò quod opera legis ab illis facta non receperit dicentes: *Quare ieiunauimus & non aspexisti; humiliauimus animas nostras & nescisti?* Respondet. *Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, &c.* Quod clarius dixerat Esai. cap. 1. *Et cum extenderitis manus vestras auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestre sanguine plene sunt.* Ac si dicat. In peccatis estis, & quid vobis vniuersa hæc proderunt? Hoc autem discrimen versatur inter opera mortua & mortificata. Quod opera mortificata, quia vitam habuerunt, & à principio vitali processerunt, per pœnitentiam reuiuiscunt. Opera verò mortua omnino pereunt quantum attinet ad meritū æternæ vitæ: nec vllō modò vitam acquirere possunt. Quia à pri-

uatione adhibitum non est regressus. Vndè. 1. Corinth. 13. dicit Paulus. *Si habuero prophetiam, & nouerim misteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Nec ob hoc intelligas vniuersa opera hominis existentis in peccato mortali, peccata esse, vt hæretici falsò affirmant. Aliud enim est peccata esse, aliud mortua esse. Peccatum nāque est quod contra legem Dei fit: Mortuum verò, quod principium vitæ non habet, licet legi conforme sit. Vndè peccatores opera legis exequētes à peccato nouo excusantur, non tamen per illa apud Deum promerentur. Præterea non negamus, quod opera moraliter bona etiam in peccato facta, vt ieiunia, eleemosynæ & alia similia multū peccatori profint. Quia Dei misericordiam prouocant, vt ex sua bonitate peccatori faueat, illū excitet, & illuminet. Vndè Daniel Regi Nabuchodonosor dicebat cap. 4. *Consilium meum placeat Regi. Peccata tua eleemosynis redime.* Tamen illis non est fidendum: quia nullius meriti sunt.

Illud hominum genus, qui in peccatis viuunt & aliqua opera bona præstando sibi securitatem promittunt, nec pœnitere procurant, repræhendit Deus Hierem. cap. 7. dicens. *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes. Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.*

Corint.

Non omnia opera existētis in peccato sunt peccata.

Bona opera peccatoris ad multa prosunt.

Dan.

Fiducia eorum qui in peccatis sunt & in bonis suis fidunt repræhenditur.

Hierem.

Esai.

Esai.

Discrimē inter opera mortua & mortificata.

Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire post Deos alienos quos ignoratis. Et venistis & stetitis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum. Et dixistis. Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas. Isto loco Propheta intendit populum liberare a deceptione, quam verbis mendacibus sacerdotes & falsi Prophetæ illis causabant dicentes. Templum Domini, &c. Sacerdotes enim persuadebant populo, quod omnia peccata illis dimittebantur per solam oblationem sacrificiorum sine alia poenitentia & satisfactione: & quod licitum erat illis vivere secundum sua desideria, furari, occidere, & adulterari, si sacrificia offerrent, quibus ab omnibus culpis mundabantur. Hæc vocat Propheta verba mendacij, quæ non proderunt, quinimò multum nocent, dum peccandi libertatem concedunt. Præterea aduerte, quod particula, *eo quod*, quæ isto loco ponitur à Propheta, non causalis est. Nulla enim adeò demens infania in aliquo esse poterat, ut peccata & crimina adeò detestanda pro causa afferret, quare à malis liberarentur, sed accipitur pro, *ideo*, & confectionis nota est, & ita sensus est. Quia ad templum venimus, quia sacrificia offerimus, liberè & ad placitum nostrum vivere possumus, nec est cur peccata admittere timeamus. Ecce propter oblationes liberati sumus ab omnibus istis malis. Ita exponit locum istum Nicolaus de Lyra.

Lyra.

Secundò etiam exponi potest locus iste, ut per abominationes intelligantur sacrificia illa in peccatis oblata, quæ abominationes dicuntur à Domino Esai. 56. *In-* Esai.
censum abominatio est mihi. Amat enim Deus hostias & sacrificia, quæ ab illis offeruntur, qui mundo corde oblaturi accedunt. Similem malitiam repræhendit Christus in Scribis & Pharisæis Matthæi, 15. Cum enim Pharisei reprehendissent Christi discipulos, eo quod transgrederebantur traditiones seniorum, ipse respondens ait. *Quare & vos transgredimini mandata Dei propter traditionem vestram? Nā Deus dixit, honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. Vos autem dicitis. Quicumque dixerit patri vel matri, munus quodcumque est ex me tibi proderit. Et non honorificavit patrem suum aut matrem suā.* Optimè locus iste exponitur ex loco Esaiæ allegato, & ad illum respexisse videtur Dominus. Et repræhendit Scribas & Phariseos, eo quod dicerent & persuaderent populo, quod si munera & oblationes offerret, (etiam si patrem & matrem contēneret, nec honore debito in necessitate afficeret, illis subveniendo,) à culpa & peccato liber esset: Quod in maximum detrimentum salutis eorum erat, grandeque peccatum. Ostendit Dominus isto loco, & apud Prophetā, quod opera, quæ ab hominibus fiunt in peccato existentibus, etiam si ex genere suo bona & laudabilia sint, nullius precij & valoris sunt nulliusque meriti: sed mortua sunt. Ideoque de cordis munditia, & animæ puritate

Matth.

puritate prius curandum est, ut opera apud Deum meritum habeant. Ut ergo valorem operum nostrorum ex Christo & eius gratia, sine qua nihil sunt, prouenire ostendat Ioannes, mittit discipulos suos ad Christum: ut fide illius illustrati, & illi coniuncti, & fide viua membra illius effecti participant charitatem & gratiam, quibus diuinæ naturæ consortes facti salutem consequantur, & opera viua & digna æterna vita efficiant: quæ sine Christo præstare nequaquã possent. *Nec enim, (ut dicit Petrus Actuum. 4.) Est aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo possint salui fieri.* Et ipse Christus Ioann. 17. ad Patrem suum loquens ait. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum.* De fide loquitur, ut exponit optime Cyrillus lib. 11. in Ioann. cap. 16. quam æternam vitam vocat. Quia radix, principium, & causa est æternæ vitæ consequendæ per bona opera in charitate facta.

VIII. CONSIDERATIO.

Prælatorum & Prædicatorum curam pro sibi commissis ouibus tractat: & ut suorum commodorum debeant obliuisci pro suorum salute.

Mittes duos de discipulis.

VT Verborum istorum vim intelligere valeamus, & Ioannis excellentiam percipere, necesse est, ut verba ista præcedentibus coniungamus: & locum

consideremus, unde Ioannes discipulos ad Christum misserit. In vinctulis enim positus non de sua salute aut libertate curat, sed discipulorum utilitati & commodo studet. Nec, ut sibi consulat, eos mittit: sed ut eorum morbo medeatur. Non enim mittit discipulos, ut pro vita & libertate sua deprecantur, rogent, intercedant, aliquid subsidij afferant, sed sui immemor totam suam curam & sollicitudinem ad discipulorum suorum salutem procurandam transfert. Quod sanè omnem admirationem excedit: Ut eleganter Chrysostomus aduertit Hom. 27. operis imperfecti. in Matthæum dicens: *Vis scire, quod est supra humanam naturam? Missus in carcerem, non de suo periculo sollicitus erat, sed de aliorum salute cogitabat, id est, discipulorum suorum.* Ideo mittens ad Christum interrogabat. Ut hinc discant Pastores, Prælati, & verbi Dei concionatores, qui speculatores à Domino constituti sunt, & Magistri aliorum facti, qua cura & sollicitudine tenentur utilitatem & salutem animarum curæ suæ commissarum procurare non parcentes laboribus & vigilijs, famem & pericula contemnentes, vitam, si opus fuerit, periculo exponentes. Debent non solum rerum suarum, sed & sui obliuisci, ut aliorum bono consulant sicut fecit Ioannes, & faciebat Paulus: qui ut verbum Dei prædicaret, & saluti animarum prospiceret, nulli laborum generi se subtrahebat, ut 2. ad Corinth. 11. ipse testatus est dicens: *In laboribus plurimis, in carceribus abundantijs, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.* A Iudeis quinquies quadragenas

Chrysostomus

Qualis debeat esse Pastor & Prædicatorum sollicitudo.

Corint.

dragenas una minus accepi. Ter virgis
 caesus sum. Semel lapidatus sum, ter nau
 fragiū feci. Nocte & die in profundo ma
 ris fui, in itineribus sæpè. Periculis flumi
 num, periculis latronum, periculis ex ge
 nere, periculis ex gentibus, periculis in
 ciuitate, periculis in solitudine, periculis
 in mari, periculis in falsis fratribus. In
 labore & ærumna, in vigilijs multis, in
 fame & siti, in ieiunijs multis, in frigo
 re & nuditate: præter illa, quæ intrinse
 cūs sunt, instantia mea quotidiana, soli
 citudo omnium Ecclesiarum. Quis infir
 matur, & ego non infirmor? Quis scan
 dalizatur, & ego non vror? Hæ Præ
 dicatoris partes sunt, in quibus glo
 riari debet, vnde cōcludit Paulus.
 Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ
 sunt gloriabor. Ac si diceret. In his
 me gloriari oportet, quod non ces
 sauerim a prædicatione verbi Dei
 propter meam vtilitatem, commo
 dum, & salutem: sed quod instan
 ter laborauerim vsquē ad sangui
 nis effusionem & vitæ ammissionē.
 Quod etiam Actuum. 20. testatus
 est dicens: Vado in Hierusalem, quæ in
 ea ventura sunt mihi ignorans: nisi quod
 Spiritus sanctus per omnes ciuitates mi
 hi protestatur dicens. Quoniam vincu
 la & tribulationes Hierosolymis me
 manent. Sed nihil horum vereor, nec fa
 cio animam meam preciosiores, quā
 me: dummodo consummē cursum meū,
 & ministerium verbi quod accepi a Do
 mino Iesu, testificari Euangelium gra
 tiæ Dei. Ponderandum est verbum
 illud. Nec facio animam meam, id est,
 vitam meam, preciosiores quā
 me. Ille enim vitā suā magis pre
 ciosam quā se habet, qui pro vi
 ta seruanda seipsum perdit, & mini
 sterio suo deest in necessarijs. Ideo

Paulus dicit: se animam suā con
 templisse, dummodo adimpleret
 cursum ministerij sui, & in nullo
 prædicationi Euangelij deesset.
 Nec in hoc tantum laborabat, sed
 & omnia in omnibus fiebat sui o
 blitus, vt omnes ad Christum tra
 heret. Qui animam suā & seip
 sum mortis periculo exponebat,
 nunquid pro substantia voluptati
 bus, delitijs, & proprijs commo
 dis sollicitus fuisse credendus est?
 Quis ea, quæ Petrus & reliqui Apo
 stoli (qui vt Actuum. 5. habetur, *Actuum.*
Ibant gaudentes à conspectu concilij,
quoniam digni habiti sunt pro nomine
Iesu contumeliam pati: qui magistra
 tibus denuntiabant vt tacerent,
 nec in nomine Christi prædicarēt,
 constanter responderunt: *Obedire*
oportet Deo magis quā hominibus)
 Palsi sunt, & fecerunt, vt Christi
 Euangelium disseminarent, potē
 rit referre? Quanta Christus Re
 demptor noster, vt nobis exemplū
 preberet, pro salute hominum pas
 sus est? Tandemquē, animam suā
 pro illis posuit, & sanguinē in cru
 ce fudit. Vndē ista considerans Ioā
 nes. 1. Canon. cap. 3. dicebat. *In hoc Ioann.*
cognouimus charitatem Dei: quoniam
ille animam suā pro nobis posuit: &
nos debemus pro fratribus animam po
nere. Hoc significāt verba illa Chri
 sti toties repetita, Ioann. 15. *Hoc est*
præceptum meum, vt diligatis inuicem,
sicut dilexi vos. Ac si diceret. Talis
 debet esse amor vester erga fratres,
 vt sicut ego pro illis animam meā
 odio habui, & sanguinem fudi ita
 & vos pro fratribus non solum pro
 pria, sed & vos ipsos & animas ve
 stras debetis contemnere, & pericu
 lo ex-

Actuum.

Ioann.

Roman.

lo exponere. Hoc exemplū excitatus Paulus erga fratres suos, qui erant ex semine Abraham secundum carnem, eorum salutem exoptans ad Roma. 9. dicebat. *Veritatem dico in Christo Iesu, non mentior: testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto.* Hac præfatione & exaggeratione utitur Paulus testem Deum adducens, & propriam conscientiam. Quoniam rem magnam & creditu difficilem erat dicturus. Ut his contestationibus charitatis suæ affectum erga fratres suos ostenderet, & persuaderet: aliosque pastores suo exemplo ad similia excitaret, & suæ obligationis admoneret. Dicit: *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Istum locum versans Chrysostomus Homil. 16. in Episto. ad Roma. Pauli charitatē in fratres suos maximè commendat inquires. *Nōne magna quedam, & que supra naturam captum esse de Pauli erga Christum dilectione vobis dixisse visus sum? Etenim natura ingentia, & omnem excedentia orationem fuisse: at quæ hodie dicta sunt, tantam habent ad illa hyperbolem, quanta illa ad rerum nostrarum conditionē. Quanquam non existimabam illa habere hyperbolem, sed tamen superuenientia ea, quæ hodie sunt lecta, multò illis omnibus illustriora visa sunt. Id quod ille cum intelligeret, ab ipso statim exordio palam fecit, itaque qui ad maiora progressurus à multis minimè credendus esset. Prius autem ea confirmat, de quibus dicturus est. Quod facere multi consueverunt, quoties dicturi aliquid sunt, quod multis fidem non faciat, sed quod verum esse magnopere sibi persua-*

Chrysost.

serint. Et dicit Veritatem dico & cetera. Et sanè locus iste Pauli difficilis valdè est. Aliqui referendum hoc iudicant ad tēpus illud, quod Paulus fuit in Iudaismo, & ad miserū statum Iudæorum, quod à Christo separati esse volunt, idèò tristatur & doler, & in seipso exponit aliorū personam repræsentās. Vndè dicit, se tanto zelo Iudaismi & tuendę legis olim inflammatum fuisse, ut vellet à Christo anathema esse & separari: quod & opere demonstra-uit, quando zelo legis accensus persequutus est Ecclesiam Dei. Quare se modo cognita veritate dicit maximè tristiari, & continuo dolore affici. Hanc expositionem amplectitur Caietanus hic. Sed hæc interpretatio non quadrat literæ: Quia ante conuersionem Paulus anathema erat, & separatus a Christo, nec erat cur optaret quod iam tenebat. Quare communis omnium Pat. ū sententia est, ut Paulus loquatur de eotempore quo iam erat in Apostolatu, & gentium Apostolus à Christo constitutus. Et quoniam se gētiū Apostolum prædicabat, & gentium ad Christum vocationem, & expulsionem populi Israëliti denuntiabat, genti suæ contrarius videbatur, & illā odio prosequi gentium gloriam statuens. Hanc calumniam remouens modo Paulus, verbis istis declarat dilectionis suæ erga populum Iudæicum magnitudinem, & ostendit tristitiam ingentē qua tenebatur propter Iudaici populi reprobationem & expulsionem, simulque demonstrat ardens desiderium, quo cupiebat Iudæos saluos fieri, & ad agni-

Caietā

tionem veritatis venire, etiam cum detrimento propriæ salutis, dicens. *Optabam ego ipse anathema esse, &c.* Quid autem significet anathema, eleganter declarat Chrylostomus Hom. 16. in Epistola ad Roma. dicēs. *Quid igitur est anathema? audi ipsum Paulum. I Corint. 16. ita loquentem: Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum sit anathema, Maranatha, hoc est, ab omnium commercio segregetur, alienus ab omnibus sit. Nam quemadmodum anathema, donumquē id, quod Deo oblatum dedicatur, nemo est qui temerē manibus contingere audeat, nequē ad id proprius accedere: sic & cum qui ab Ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, ac tanquam longissimē abducens, hoc nomine à contrario sili- cet appellat, magno cum terrore omnibus interminatur ab eo ut separentur, ac pedem referant. Anathematienim honoris gratia appropinquare nemo audebat. Ab eo autē qui ab Ecclesia abscisus erat ex opposita omnes sententia separabantur. Quapropter separatio quidem tum hæc, tum illa, ex æquo à vulgo ab alienatio erat. separationis verò mundus non vnus, sed illi contrarius: ab illo enim abstinebant tanquam Deo dicato, ab hoc autem decedebant tanquam à Deo alienato, & ab Ecclesia abscisso. Anathema igitur separatum significat. Sed statim occurrit, quomodo optabat à Christo separari Paulus pro salute fratrum suorum, qui cupiebat dissolui & esse cum Christo, ut ipsemet ad Philippenses. 1. affirmat, & qui omnia ut stercorea arbitrabatur, ut Christū lucrificeret ad Philippenses. 3. Nunquid licitum est optare separari à Christo? Aliqui dicunt hæc à Paulo dicta esse per*

hyperbolem & exaggerationem quādam ex nimio amore, quo suos diligebat: & quod illius vi rapiebat illius animus ad impossibilia. Hic enim dolor Pauli incomparabilis erat, quem conceperat ex ruina & euerfione Israëlitiçi populi. Simili æstu agitato David optabat dari sibi, ut pro Absalō filio suo moreretur. Et Moyses Exodi. 32. dicebat. *Aut dimitte populo noxam hæc, aut, si nō facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Isti excessus sunt charitatis flagrantis, qui Deo displicere non possunt, cum ex charitate ardenti proueniant. Sic interpretatur Ambrosius super istum locum Pauli. Sanctus Thomas in istum locum patrum vestigia sequens ita exponit, ut exoptet Paulus separationē suam à Christo nō per culpam, sed per carentiam gloriæ & visionis Dei ad tempus, dicens: quod separari à Christo dupliciter contingit. Vno modo per culpam, per quam aliquis à charitate Christi separatur eius præcepta non seruans, & isto modo non poterat Apostolus optare esse anathema à Christo pro quacunque causa. Est namquē hoc contra ordinē charitatis, quo quis tenetur Deum super omnia diligere, & salutem suam plusquam aliorum. Charitas namquē omne peccatum excludit, per quam Spiritus sanctus in nobis inhabitat, & Deus in nobis manet, & nos in illo. Ideò Ioannes. 1. Canon. cap. 3. dicit. *Quod qui ex Deo natus est non peccat, nec peccare potest: Quia semen Dei, quod est charitas & gratia, manet in illo.* Hæc autem peccatum secū non compatiuntur. Alio modo potest

Hyperbolem
verba Pauli
habent.

Exod.

Ambros.
S. Thom.

Separationē
à gloria ad tē
pus exoptat.

Ioann.

Chrysof.

Anathema
quid sit.
Corinti.

Quomodo
Paulus optat
esse anathe-
ma à Christo
Philipp.

Philipp.

Philip.

test aliquis esse separatus à Christo, id est, à visione & fructione, quæ habetur in gloria. Sic separari à Christo optabat Apostolus pro salute Gentilium, nec dum pro conuersione Iudæorum, secundum illud Philip. 1. *Desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multò melius permanere in carne necessarium propter vos.* Desiderabat igitur anathema esse, id est, separatus à gloria, vel simpliciter, vel ad tempus propter honorem Christi, qui ex conuersione Iudæorum poterat prouenire. Unde Chrysostomus in libro de compunctione cordis dicit. *Ita totam eius mentem deuicit amor, ut etiam eo quod præ ceteris omnibus amabilius erat esse cum Christo, rursus id ipsum, quia id placeret Christo, contemneret: sed & cælorum regna, quod videbatur laborum esse remuneratio, pro Christo nihilominus cedere pateretur pro fratribus suis.*

Facilius locus iste, & magis ad offerri desimenter Apostoli interpretari poterat Paulus, si dicamus: Quod Paulus non optat separari à Christo pro fratribus suis, quia potius illi magis coniungi hoc feruentissimo charitatis actu, quo post Christum anathema esse desiderat, id est, mori, sacrificari, & Deo in oblationem offerri, sicut Christus oblatus est, pro fratre suorum salute. Ac si dicat. *Testis est Deus, quod libentissimo animo turpissimam, & vilissimam mortem sustinuissem pro fratribus meis, dummodò illi salui fierent.* Hoc significat anathema. de quo sensu copiosius alio loco agemus. Ad nostrum nunc institutum quilibet propositorum sensuum satis

est. Omnes enim ardentem Pauli charitatem pro fratribus suorum salute demonstrant, quam Prælati, & concionatores verbi Dei tenentur imitari. Sed quod maximè deffendum est, multum ab ista perfectione distamus, qui magis de nostra utilitate, voluptate, commodo, & honore, quàm de animarum salute curamus. Hæc certè videntur tempora quæ Paulus prospiciens à longè deffebat dicēs. 2. ad Tim. *Timot.* 3. *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi. & infra, Ex his enim sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulieres culas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs, semper discentes & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes.* Et c. 4. ait. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaccruiabunt sibi magistros prurientes auribus.* De his loquitur Ezechiel capit. 13. *Ezech.* dicens. *Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum & nihil vident. Quasi vulpes in deserto prophetae tui Israel erant.* Exponit statim in quò nequitia & insipientia prophetarum esset, inquiens. *Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.* Ecce prophetae & concionatoris munus est pro salute populi se Dei iræ & flagellis opponere, se murum contra hostes pro illis constituere, se iectibus & periculis pro illorum salute exponere, propria vita & honore neglecto utilitati fratrum consulere. Sicut fecit Ioannes: qui in vinculis constitutus sui obliuiscitur, & de salute suorum discipulorum sollicitus, illos ad Christum

mittit: vt suo nomine interrogare non erubescant, & sic sanentur.

IX. CONSIDERATIO.

De vtilitate laborum agit, & vt hominem ad Deum trahant.

Mittens duos ex discipulis. &c.

S Illocum vnde Ioannes discipulos suos ad Christum mittit, & tempus consideramus, scilicet, quod in vinculis positus, & cum mortis suae tempus instaret, vinculis onustus, laboribus & afflictionibus oppressus, discipulos mittat ad Christum, aperte conspiciemus, quam vtilitatem, quod commodum, labores & afflictiones homini afferat. Animum namque excitat, cor mouent: vt ad Deum reuertatur, vt clamat, auxilium poscat, & vt mundanis omnibus relictis ad Deum tendat, & se totum illi committat. Quo nihil frequentius experimur. Videas, (si attendere volueris non solum ad alios, sed & ad te ipsum,) hominem, qui dum pace fruebatur, prosperè agebat, securus & quietus vivebat, vanitatibus & vitijs deditus erat: qui Dei non recordabatur, sed suorum desideriorum idola sequens, & vanitates amans, vanus factus erat totus his rebus mundanis addictus, qui caelestium vix recordabatur: vbi aduersitas aliqua, labor, infirmitas, & tribulatio, illum vel leuiter tangere coepit, statim excitari, Deum & caelestia in mentem reuocare, ad Deum confugere, clamare, preces

Labores homines excitant vt Dei recordentur.

fundere, instanter auxilium Dei postulare. Quod si interrogas? Vnde hæc tam grandis mutatio? Respondemus, hæc mutatio dexterè excelsi, quæ tetigit illum laboribus. Afflictiones, & tribulationes excitarunt, & ad Deum traxerunt. Eius enim naturæ & conditionis homines sumus, vt non nisi necessitate coacti ad Deum veniamus. Huius rei, licet opus non sit, apertum exemplum habemus in populo Israëlítico, qui victorijs inimicorum gloriosus, bonis gaudens, opibus excelsus, quando fuggebat mel de petra, & deliciarum butyrum comedeat, Dei sui oblitus Deos alienos sequebatur: vt Deut. 32. testatur Moyses, inquit. *Incrassatus es dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatus. Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo saluatore suo. Prouocauerunt eum in dijs alienis, &c.* At vbi Deus mala & tribulationes illis immittebat, bella, famines, infirmitates, mortes, & alia supplicia, statim surgebāt, ad Deum veniebant, illum deprecabantur, foribus domus illius assidebant, pulabant, & fauorem Dei sui petebant, Quod Psalm. 77. Dauid affirmat dicens, (postquam singularia beneficia, quibus populum illum per desertum quadraginta annis prosequutus est, enumerauit, eorumque ingratam malitiam proposuit.) *Cum occideret eos querebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum, & rememorati sunt quia Deus adiutor eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.* Ecce labores trahunt, quos delitiæ elongauerant. Id etiā videre possumus in Rege illo Manasse,

Deute.

Psalm.

Labores re-
belle domat
& subiungit.

nasse, qui cum regno suo & prosperitate & pace frueretur, Dei sui nō recordabatur patrum suorum abominaciones sequens: At captiuus in Babylonem adductus, oculis priuatus, compedibus vinctus, & in profundo carceris positus, 2. Paralyp. 33. ad se rediens, Dei sui recordatus est, & de profundo carceris elatus exauditus est. In quo & Dei misericordia, qui nullum respuit, & laborum utilitas, qui etiam rebelles domant, manifestè ostenditur. Antiochus in prosperitate potentię suę elatus Dei templum inuadit, & in tantam superbiam deuenit, vt diceret: *Si est Deus in cælo* id est, non est Deus in cælo: Vbi autem in egritudinem decidit. 2. Machab. 9. suam infirmitatem agnoscit, & ad Deum reuertitur, vt textus dicit: *Et qui paulò ante sydera cæli contingere se arbitrabatur, cum nemo poterat propter intollerantiam fætoris portare.* Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus, ad agnitionem sui venire diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. Daniel. 4. Nabuchodonosor, qui in gloria sua se Deum reputabat, & vt talem adorare faciebat: in calamitate & miseria inter bestias positus, fœnum & palleas cōmedens, Deū agnoscit, & collendum & adorandum prædicat.

Præuū certè est cor hominis, & lapidibus durus, quòd nisi fortibus ictibus, & durissimis instrumentis frangi non potest. Ezechiel. 36. Dominus de populo Israëlítico dicit. *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* Ac si

dicat, reddam vobis cor, quale à principio vobis tradidi, scilicet, carneum, quòd sentiat & doleat, facilequè cindi possit: *Et auferam à vobis cor lapideum,* Quod vos vestris sceleribus indurastis, & in lapidem conuertistis, & insensibile fecistis ita, vt misericordia, & bonis emolli non valeat: sed ferro, igni, & cōtentione laboriosa, indigeat, vt scindatur. Ideò frequenter populus ille in Prophetis duræ ceruicis appellatur, & cor eorum durus dicitur adamante. Quòd, vt dicunt naturales, non nisi sanguine hædi molle fit, ferro, & igni non cedit, omnia instrumenta sua duritie superat. Ita cor hominis adeò durum est, vt nisi sanguine ex tracto laboribus, afflictionibus, & calamitatibus non emolliatur, cuncta instrumenta sua duritie vincit. At vbi sanguine tangitur, molle redditur, & sentit. Et sicut flix non emittit cintillas, nisi percutiatur ferro: ita cor nostrum nisi ferro tribulationis tangatur nō mittit cintillas, nec accedit ignem, nec fumum causat. Quòd intelligens Dauid cum Deo loquens dicebat, Psalm. 148. *Tange montes, & fumigabunt:* id est homines in mundo potentes, & qui alti & firmi in rebus temporalibus sicut montes videntur prosperitate & bonis nimis aucti, tange tribulationibus & laboribus, & statim fumigabunt, lacrymas fundent ad te venient, & igne amoris tui accendentur. Vbi aduerte, quòd tangere aliquem dicitur Deus in Scriptura, quando labore & tribulatione hominem tenet, & probat. Iob. 19. *Manus Domini tetigit me:* id est, percussit, & vulnerauit

simile.

simile.

Psalm.

Tangere quomodo dicitur Deus.

Iob.

Paralip.

Mach.

Danic.

Ezechie.

Labores instrumenta sunt quibus Deus hominem excitat.
Simile.

nerauit me, vt probaret. Labores enim sunt instrumenta, quibus Deus vtitur ad excitandos homines, qui profundissimo somno correpti in peccatis suis dormiunt. Et sicut apud nos cōtingit, quod cum dormientem excitare volumus, solemus strepitum pedibus & manibus facere, vocare, & clamare. Quod si ista non sufficiunt, accedimus & dormientem commouemus, aurem vel capillos vellendo dolorem causamus, vt vel sic excitetur. Quod in letargicis medici facere solent illos torquendo. Sic Deus cū homines videat in peccatis, voluptatibus, & mundi delitijs iacentes, & graui somno oppressos, excitare procurans vocat & clamat per se, & per suos concionatores, in ternis inspirationibus, & externis vocibus dicēs: *Surge qui dormis, & exurge a mortuis*, Ephes. 5. strepitum manibus & pedibus facit res exteriores commouendo, amicum, vicinum, filium feriēdo, diuitias & bona auferēdo. Quod si videat ista nō sufficere, propius accedit, in propria persona labores, carceres, infirmitates permittit, vt vel sic commotus homo a somno excitetur, & ille qui beneficijs negligens factus fuerat, laboribus actus veluti compellatur ad Deum venire. Hoc est quod in parabola illa Lucę. 14. homo ille, (qui fecit cœnā magnam, ministris suis præcipiens, vt omnes quotquot inuenirent vocarent, & ad cœnā adducerent, & videns quod adhuc superesset locus dicēs: *Ite & quos inueneritis compellite intrare*.) ostēdere voluit. Labores namquē quasi compellunt homines, vt

ad Deum veniant, vt excitentur, vitia reliquant, & continuō clamēt. Quod eleganter Esaias, cap. 26. declarat dicens: *Indulxisti genti Domine, indulxisti genti: nunquid glorificatus es? Elongasti omnes terminos terre. Domine in angustia requisierunt te: in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sēfuit, Indulxisti gēti Domine, &c.* Tu Domine genti huic, scilicet, hominibus impijs & potentibus sæpē in hac vita indulxisti, multa eis bona tribuisti, eorumquē terminos elongasti donans eis possessiones & bona multa. Hanc amplitudinē & largitatem Dei geminatio illa verbi indulxisti demonstrat, & copiosam misericordiam largissima manu in partitam declarat. Eorum autem ingratitudinem declarat dicens. *Nunquid glorificatus es* ab illis propter hæc tam magna & singularia beneficia? Non quidē. Imō propterea a te longius recesserunt. Securitas contemptum peperit.

Videtur Propheta quasi Deum increpare, eō quod sceleratos homines non coërceat, & puniat, qui indulgentia quotidie deteriores fiunt. Vndē per quandam quasi Ironiam, & cum affectu, & capitis commotione verba hæc legenda & proferenda sunt, *indulxisti genti: quid inde lucratus es? Peiores facti sunt: sicut Sapiens Eccles. 30. dicit: Equus indomitus euadet durus & filius remissus euadet preceps. Et Prouer. 1. prosperitas stultorum perdet eos. Qui vult equum domare vtitur freno: & qui vult fructum ex vite colligere amputat eam: sic & Deus freno laborum vti deberet, vt nos moderaretur: & superflua amputare, vt fuit etum*

Ephes.

Lucę.

Labores compellunt homines ad Deum veniant.

Ecclesi.

Prouer. 1. Simile.

etum colligeret. Ideoq; hæc ostendens Propheta subiunxit. *Domine in angustia requisierunt te, &c.* Ac si diceret. Vide utilitatem afflictionis, qui indulgentia recesserunt a te, ne te glorificauerunt: ecce Domine in angustia requisierunt te. Quod & Osee, 6. Dominus confirmat dicens. *In tribulatione sua manē. consurgent ad me.* Et Hierem. 2. *in tempore afflictionis dicent: Surge & libera nos.* Idē Propheta noster ait: *In tribulatione murmuris doctrina tua eis, id est, in afflictione, in qua præ angustia nec clamare quidem audebant, sed musitare & submissa voce preces fundere, tuam doctrinam amplectebantur.* Quo loco considera, quomodo exaggerat tribulationum utilitatem, & meritū. Nam ex eis admirabilis quædam amoris magnitudo erga Deum oritur. Vsq; aded est salutaris afflictio, vt caro, quæ suapte natura repugnat spiritui, & homines a virtute deterret, calamitatibus debilitatā spiritui se submittat, simulquē cum eo Deū exquirat. Quod Dauid Psal. 62. dicebat, positus in vasta solitudine, patria expulsus, a Saule vehementer afflictus. *Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit in te anima mea, quā multipliciter tibi caro mea.* Hinc Psal. 82. Malorum utilitati consulens Dauid, & partes eorum agens cum Deo, dicebat. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.*

Vbi aduerte quod non exoptat propheta malum, etiam temporale, scilicet, contumeliam, & ignominiam illis, quos videt a Deo auersos. Licet in ordine ad bonum

spirituale, & ad illorum conseruationem licitum sit fratribus temporalia mala desiderare, vt illis attriti ad Deum conuertātur. Per modum certe optantis & petentis prophético sermone est futurorum denuntiatio facta a Dauid isto loco. Ac si diceret. Implebis facies eorū ignominia, & quærent nomen tuū. Imperatiuus præsentis pro futuro indicatiui ponitur, vt frequens est in Scriptura. Hoc in se expertus Dauid dicebat Psal. 31. *Conuersus sum in erumna mea, dum configitur spina.* Id est, conuersus sum, dum tribulatione afficior. Tribulatio enim est veluti spina carni infixæ, quæ dum dolorem causat, facit vt homo ad se redeat, & manum suam ad locum vbi spina est applicet. Ita labor spina est, & sui dolore hominem ad se trahit. Idē Dauid dicit. Qui antea in delitijs Dei oblitus erā, & mea desideria sequebar, dū configitur spina, & tribulatio suo dolore me pungit, & erumna me præmit, conuersus sum ad Deum, meam miseriam agnoscens, & Dei bonitatem confitens. Vnde Psal. 118. hanc laborum utilitatem perspiciens dicit. *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.* Hinc procedit quod iusti maximi faciunt tribulationes & labores, & quasi si inuenerint thesaurum gloriantur cum se afflictos & tribulatos vident. Psal. 138. vbi nos legimus. *Mihi autē nimis honorificati sunt amici tui Deus.* Aliqui ex Hebræo vertunt. *Mihi nimis preciose factæ sunt afflictiones tuæ Deus.* Quia reagh, amicum & afflictionem significat. Et licet verba ista afflictiones tuæ, passiuē

Tempus pro tempore ponitur.

Psal. 31.

Tribulatio spina dicitur & quare.

Psal. 118.

Psal. 138.

Osee.

Hierem.

Psal. 62.

Psal. 82.

Galat.

siuè accipi possent, scilicet, pro afflictionibus quas Deus ipse pro nobis passus est, in quibus nobis glorandum est: vt dicebat Paulus ad Galat. 6. *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: Nihilominus actiuè intelligi debent, afflictiones tuæ Deus, id est, quas tu Deus vel inmittis, vel permitis, mihi nimis preciosæ sunt. Quia me ad te compellunt accedere, & etiam reluctantem trahunt.*

X. CONSIDERATIO.

Tractat quàm quieta sit iusti vita, quamquè inquietatio impiorum, & quod tribulationes iusti animum non perturbant.

Mittens duos ex discipulis. &c.

IOANNES in vinculis positus & morti proximus non turbatur, sed adeò paccato animo in carcere & medijs tribulationibus viuit, vt discipulos audiat Christi opera renūtiantes, & eos ad Christum mittat, vt interrogent, an ipse sit qui venturus est. Hinc apertè cognosces, quàm quieta, secunda, & tranquilla sit iusti vita. Nihil eum in hac vita conturbare potest, nihil lædere: labores afflictiones, erumne, carceres, vincula, fames, pericula, mors, animum illius commouere non sufficiunt, nec illum turbare possunt: quin in medijs tribulationibus sicut turris fortissima, & mons magnus immobilis in sua quiete & pace perseueret. De horum numero

Paulus erat, qui dicebat ad Rom. 8.

Quis nos separabit à charitate Christi?

Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia nequè mors, nequè vita, nequè angeli, nequè principatus, nequè virtutes, nequè instantia, nequè futura, nequè fortitudo, nequè altitudo, nequè profundum, nequè creatura alia poterit nos separare à charitate Dei. Iustus enim fundatus est supra

firmam petram, muro fortissimo & tutissimo septus. Ideoque nec illi officere, nec illum perturbare aduersa possunt. Sicut Domui sapientis, quæ supra petram fundata est, vt Saluator dicit! Matth. 7. nihil nocere possunt vēti, turbines, aquarum procellæ, & tempestates; ita nec iusto, qui supra petram, (quæ Christus est,) suam domum fundauit, nihil possunt nocere tribulationum turbines, nec aduersitatū fortissimi venti, nec ingentes tempestates, tutissimo muro cinctus est. Quod diabolus, (intendens Iob constantiam euertere, & eius quietam mentem perturbare se posse confidens,) fateri compulsus est, Iob. c. i. dicens: Nūquid Iob frustra timet Deū? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, vniuersamquè substantiam eius per circuitum? Ac si diceret. Tali muro vallato quis poterit nocere, vel, eius quietem turbare? Id etiam Dauid de iustorum securitate loquens affirmat, Psalm. 124. dicens: Montes in circuitu eius, id est, iusti: & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc

Romā.

Nulla aduersitas iustū mouet à sua pace.

Simile.

Matth.

Iob.

Psalm.

Esai.

Etque in seculum. Quia nō relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Et Esai. cap. 26. de sancta ciuitate loquens ait: Vrbs fortitudinis nostra Sion Saluator ponetur in ea murus & ante murale. Hinc Ecclesia de populo fideli in quadam oratione canit. Quia nulla ei nocebit aduersitas, si nulla ei dominetur iniquitas.

Iusti promalis gratias inferentibus agunt.

Adeo iustus securus viuit, vt ea quæ mundus contra iustum facit, mala quæ illi infert, pro beneficio & mercede accipiat, & gratias persequētibz reddat. Quia malis istis non solum illum non turbat mundus, sed impellit vt desideria sua citius consequatur, & ad Deum velotius perueniat. Quod eleganter profequitur Chrysost. Hom. 27. operis imperfecti. in Matth. in principio dicens. Ioannes specie homo,

Mala impellunt iustos vt citius quod optant perueniat.

gratia angelus: quia nihil carnis erat in eo, nisi visio sola: corpore tenebatur in carcere, anima autem in cælo: & quod Herodes illi faciebat pro pœna, ille suscipiebat pro beneficio. Et ira illius quasi Dei misericordia fruebatur: Quia verum gaudium est sanctorum exire de mundo. Quemadmodum festinantem hominem ad rem aliquam, quam desiderat, si quis nesciens consilium eius pro malo compellat eum ire volentem: sic puto esse, cum impius hominem iustum vult occidere mori cupientem. Desiderijs iusti seruit impius illum afflictionibus impellens, vt moriens eternam vitam consequatur. Cupio dissolui, dicebat Paulus ad Philipp. 3. & esse cum Christo.

Simile.

Qui dissolutioni huic inservierit iustum persequens & vitam illius auferens, nihil illi ingratiū se fecisse existimet, sed magnum illi exhibuisse beneficium. Nō

Philipp.

contristant, non turbant aduersa hæc iusti: quin potius singulariter delectant. Hinc sapiens & iustus tantum abest quod miserijs & calamitatibus turbetur: vt illas quærat omni diligentia, tantum præciosissimum thesaurum. Dauid glorians de tribulatione inuenta dicebat, Psalm. 114. Tribulationē & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui. Quo loco ardens desiderium, quo tribulationes quærebat, exponit dicens: Tribulationem & dolorem inueni. Hæc enim est differentia inter inuenire & reperire: quod inuenimus quod quærimus: reperimus quod casu se offert. Quærebat pius vir afflictionem, qua inuenta lætabatur. Eius verò vtilitatem declarat dicens: Et nomen Domini inuocaui. Quando enim, (vt cōsideratione præcedenti dicebamus,) ex tribulationibus alia vtilitas non sequeretur, nisi quod nos excitaret, vt Deū inuocemus, hæc sufficiens erat, vt cunctis delectabilibus mundi præponerentur. Vt autem propositus locus magis intelligatur, aduerte. Quod aliud est inuenire calamitatem & tribulationem: aliud est ab ea inueniri. Qui enim dixit. Tribulationem & dolorem inueni, ait, Psalm. 118. Tribulatio & angustia inuenerunt me. Illum namque tribulationes inueniūt, quem imparatum reperiūt: ille autē tribulationes inuenit, qui eas inquirat, & exoptat, sequē illis obuiū præbet Dei amore actus & stimulatus. Vterque tamen debet Deum inuocare, & illius auxilium exposcere, lætoque animo, vel inuentam, vel inuenientem tribulationē tollerare.

Psalm.

Differentia inter inuenire & reperire.

Aliud est quod nos inueniamus tribulationē, aliud quod tribulatio inueniat nos. Psalm.

Hinc Sapiens Prouerb. 12. dicebat.

Contristare
profrangere
accipitur.

bat. Non contristabit iustum quicquid acciderit ei: Impij autem replebuntur malo. Contristabit, isto loco secundū multorum expositionem accipitur pro franget, ita ut sensus sit. Non contristabit iustum quicquid acciderit: id est, non franget, non turbabit, nec commouebit iustum; quicquid acciderit. Quia nec aduersa deijcere, nec prospera illum mutare valent. Aequalitatem animi quam iustus habet ad bona & mala, prospera, & aduersa, læta & tristia, his verbis declarat Sapiens. Contra verò mali replebuntur malo. Quòd non de malo culpæ interpretari solet, sed de malo poenæ, quasi dicat: Impij non deficient mala, labores, & miseriæ. Sed commodius explicatur, ut priori sententiæ contrarietur, qua dicitur: quòd nihil contri-

Æquali vultu
prospera
& aduersa
iustus recipit

Psal.

August.

stabit iustum. Mali vero replebuntur malis, id est, quocunque malo etiam leuissimo contristabuntur, & turbabuntur. Iustus eodem vultu prosperam & aduersam fortunā recipit. Psal. 138. de iusto dicitur. Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Per tenebras aduersitatem & calamitates, per lumen prosperitatem significari testatur August. in expositione istius Psalmi. Vbi dicit. In hac nocte, in hac mortalitate vitæ humanæ habent homines lucem, habet & tenebras: lucem prosperitatem, tenebras aduersitatem. Sed ubi venerit Dominus Iesus Christus, & habitauerit animam per fidem, & promiserit aliam lucem, & inspirauerit, & donauerit patientiam, & monuerit hominem non delectari prosperis, ne frangatur aduersis, incipit homo fidelis indifferenter uti mundo isto, nec extolli quando res prosperæ

accedunt, nec frangi, quando res aduersæ sunt: sed ubique Dominum benedicere, non solum quando abundat, sed etiam quando amittit: non solum quando sanus est, sed etiam quando egrotat: ut sit in illo vera illa cantatio Psalm. 33. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Si ergo semper & quando lucet nox ista, & quando obscura est nox ista, quando aridet prosperitas, quando tristis est aduersitas, semper sit laus eius in ore tuo, fiet tibi quòd modò dictum est. Sicut tenebræ eius ita & lumen eius. Non me conculcant tenebræ eius, quia non extollit lumen eius. Hinc sapientes antiqui dicebant: Virum sapientem similem esse lapidi quadrato, qui quacunque parte voluatur & cadat, cõfedit, quia planiciem habet: virum verò insipientem similem dicebāt globo siue spheræ: quia globus cū rotundus sit, non habet ubi quiescat, continuò voluitur, & tam in prosperis quā in aduersis non quiescit. Facile quocunque etiam leuissimo impetu agitur, & hac illacque voluitur. Vnde David per modum deprecationis Prophetans, & malorum conditionem exprimens Psalm. 82. dicebat. Pone illos ut rotā, & sicut stipulam ante faciem venti, id est, pones eos ut rotam, quæ continuò voluitur & nunquam consistit, & sicut stipulam quæ facile à vento circumfertur. Eorum inconstantiā verbis istis exponit. Iustus autem cū quadratus sit lapis equalē faciem quaqua versus demonstrat, Prospera & aduersa, bona & mala æquali vultu & eodem animo suscipiens: nullis commouetur nec prosperis nec aduersis. Talis

Psal.

Iustus lapidi
quadrato ma
lus globo cõ
paratur,
Simile.

Psal.

erat

Philipp.

erat Paulus qui ad Philippen. 4. de se dicit. Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare. Vbiq̃ & in omnibus institutus sum, & satiari & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Ob hoc singulares gratias Deo referebat Dauid Psalm. 4. dicens. In tribulatione dilatasti mihi, supple, cor, vt sciam tribulationem æquo animo & sine perturbatione aliqua ferre. Quod etiam videmus in Ioāne, qui in vinculis positus non turbatur, non tristatur, non inquietus existit: sed summa pace fruens discipulorum saluti consulit illos ad Christum mittens, & in se comprobans verum esse sapientis dictum. Non contristabit iustum quidquid acciderit ei, id est, non franget nec turbabit.

Contristare
pro moleste
ferre ponitur

Potest etiam & contristari, accipi in propria significatione pro moleste ferre & tristitiam causare. Hanc in animo iusti nulla aduersa vitæ huius efficere valent. Quia tristitia, vt definiunt Philosophi, est de his quæ nobis nolentibus accidunt. Iusto autem, (cū maximè cōformis sit Dei voluntati, quo præcipiente vel permittente mala omnia eueniūt,) nihil præter voluntatem potest accidere. Nihil ergo quod molestiam & tristitiam causet. Semper ergo iustus siue bonis afficiatur siue malis, constans & firmus perseverat, nec commouetur. Cognoscit & certò scit, quod Deus illi semper bonus est, siue mala, siue bona permittat. Quod Dauid Psalm. 72. de diuersitate quæ in hac vita inter malos & bonos reperitur,

Deus semper
bonus est in-
stans bona
tribuat siue
mala permit-
tat.
Psalm.

& de bonorum præfuriis loquens, declarauit dicens. Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. Quem lo cum tractans Ambrosius, lib. 4. de Ambros. interpellatione, cap. 2. dicit. Ellucet in principio huius Psalmi emendationis profectus. Nemo enim potest Deum bonum fateri, nisi hic, qui non ex successibus commodorum suorum, sed ex celestium mysteriorū profundo, & diuinæ dispositionis altitudine bonitatem eius cognoscit: quæ non specie præsentium, sed futurorum utilitate pensanda est. Iusto itaque semper bonus est Deus: & cum torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbitate pœnarum, semper dicit: Si bona accepimus de manu Domini, quæ mala sunt cur non sustineamus? Et longissimè toto capite diuersis exemplis & scripturarum testimonijs, hanc iustorum animi æqualitatem ad bona & mala prosequitur, quæ poterit quisque videre. Hanc conspiciere licet in Petro, qui in carcere, Actuum. 12. victus Actuum. catenis duabus ab Herode tenebatur, & altera die producendus erat, vt crucifigeretur, & ad eò quietus & securus erat, vt ad eò graui somno dormiret, quod opus fuerit ad illum excitandum Angelum fortiter excutere latus eius. Nihil certè est quod iustum contristet, turber, & commoueat.

Quod in malis & carnalibus hominibus, qui sua quærunt, & in mundo spem suam posuerunt, omnino contrariè accidere videmus: quos quilibet strepitus etiam minimus, quælibet mali apparēs species ad eò turbat, vt quiescere non permittat. Quod Daniel. 6. contigit Nabuchodonosori, quem species quædam

Malos mini-
ma quæ per-
turbant.

Danie.

quædam phantastica in somnijs apparens, somnium quodam vanum & inane adeo deterruit, & turbauit, vt somnum ab oculis eius omnino excuteret, nec dormire patere tur. Quilibet ventus etiam leuissimus mundanum hominem perturbabat. De quo Iob. cap. 24. dicit, *Leuis est super faciem aquæ.* Quem locum tractas Gregor. 16. Moral. cap. 25. ait. *Aquæ autem superficies huc illucq; aura impellitur, & nulla stabilitate solidata passim mouetur. Iniqui igitur mens plusquam aquæ superficies leuis est: Quia quilibet hanc aura tentationis attigerit, sine tarditate aliqua retractionis trahit. Si enim cor fluxum cuiuslibet peruersi cogitamus, quid aliud quam in vëto positam aquæ superficiem cernimus? Nunc namque illum aura superbie impellit, nunc aura luxurie, nunc aura inuidie, nunc aura fallacie pertrahit. Super faciem ego aquæ leuis est is, quem quilibet horroris ventus cum venerit, impellit. Vnde bene quoque per Psalmistam dicitur. Psalm. 82. *Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.* Vt rota quippe ponuntur iniqui: quia in circuitu laboris missi, dum ea quæ ante sunt negligunt, & ea quæ deferenda sunt sequuntur, ex posterioribus eleuantur, & in anterioribus cadunt. Qui recte quoque stipulæ ante faciem venti comparantur, Quia irruente aura tentationis, dum nulla subnixi sunt ratione grauitatis, eleuantur vt*

corruant.

X. CONSIDERAT.

Quod lex ordinabatur ad Euangelium & ad Christum suos mittebat, & quod scripturarum intelligentia sine Christo esse non potest.

Mittens duos ex discip. &c.

MITTIT quidem discipulos Ioannes ad Christum, vt interrogent, & interrogando discant Christum esse verum Messiam, quem homines spectabant. Vbi statim non mediocris difficultas animum pulsatur. Si intentio Ioannis in ista interrogatione & legatione (vt in literæ expositione probatum reliquimus,) erat, dubitatio nem discipulorum suorum, quam de Christi persona habebant, tollere, & illos ad Christum transmittere, vt quis esset Christus cognoscerent: quid opus erat nunc discipulos suos mittere cum hac legatione ad Christum, & vt interrogarent eum, *Es tu qui venturus es?* &c. Si eorum instructionem desiderabat, & commodum quærebat, potius eorum vtilitati consulere, & quod sui officij erat compleret, si ipse quis esset Christus palam, distinctè, & clarè discipulis suis in vinculis positus exposuisset. Si, quando discipuli accesserunt, & illi renuntiauerunt opera Christi, Ioannes illos docuisset, & dixisset: Hic est qui venturus est, nec alium expectare debetis: Hic est quem digito demonstrans, cum in

Quare Ioannes discipulos suos non instruit: sed ad Christum mittit, cum ex officio ad id teneretur.

Iordane vt à me baptizaretur aduenit, prædicaui dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Hic est, quem vox Patris, quam de cælo tunc audistis, *Hic est Filius meus dilectus*, demonstrabat: Vidistis columbam descendantem de cælo, & super caput eius manentem, quid speratis? Hic est de quo sæpè dicebam, non solum vobis, sed & vniuersis turbis: *Qui post me veniet ante me factus est, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti.* Hic est qui baptizaturus est in Spiritu sancto. Hic est Messias, & spectatio gentium. Vtique si hæc dixisset discipulis, credidissēt illi. Quid ergò opuserat tunc tacere, & ad Christū discipulos mittere, vt ista interrogarent?

Quòd si altiùs rem hanc considerare voluerimus, reperiemus: quòd Ioannes ad hæc quæ diximus explicanda ex officij sui debito tenebatur. Qui enim Angelus missus fuerat ante faciem Christi, vt præpararet viam illius, non solum baptizando, sed & docendo, & demonstrando quis esset Angelus testamenti, & in quem sperare deberēt: id præcipue erga discipulos suos, & maximè eo tempore quo iam morseius instabat, facere tenebatur. Mirum sanè est, quòd qui omnes ad se venientes docebat, & de venturo Christo instruebat, etiam milites & Publicanos, discipulos suos docere in hac occasione desistat, & ad Christum instruendos mittat? Nec satisfieri huic difficultati videtur, si dicamus, quòd sæpè (vt maximè credibile est.) Ioannes hoc testatus fuerat, & discipu-

lis suis prædixerat, quòd illi nequaquam sibi persuadebant, vel propter nimium amorem quem ad Magistrum suum habebant, vel quia ex maxima humilitate ista Ioannem dicere arbitrabātur. Hęc inquam solutio non sufficit. Quia tanta erat Ioannis autoritas, vt quidquid diceret sine difficultate aliqua discipuli eius crederent. Præcipue quia in retam graui & tam necessaria, instantequè tempore mortis Ioannis, discipuli nullo modo sibi persuadere potuissent. Ioannem propter humilitatem quod verum erat de se reticere, vel de alio quod falsum erat affirmare. Magnum igitur in hoc latere misterium videtur, nec sinè grauissima causa hoc factum esse credere debemus. Hilarius in Matthæum dicit. *Ioannes detentus in carcere Dominum igno-* Hilar.
rat? Et Propheta tantus Deum suum nescit? Atqui venturum vt prætor nuntiavit, consistentem vt Propheta agnouit: aduentem vt confessor veneratus est. Vndè tam varia & tam abundanti sciētiæ error obrepit? Sed consequens de eo Domini testimonium sentire hoc ita nō finit. Nec sanè credi potest Spiritus sancti gloriam in carcere posito defuisse, cum Apostolis virtutis suæ lumen esset in carcere positus ministraturus. Sed prebetur in his quæ in Ioāne gesta sunt intelligentia amplior, & cum facti efficientia gratia in eo expressa sentitur. Vndè Hilarius, Ambrosius & alij dicunt, & nos superioribus considerationibus explicare cœpimus, per Ioannem legem veterem intelligi, per Christum Euangelium. Et quia lex Euangelium præsignabat, & ad illud ordinabatur, Ioannes ad

Lex ad Christi
sum ordinata,
ideo
Ioannes disci-
pulos ad Christi
sum mittit.
Ioann.

Exod.

Legis, nisi
Christus ape-
riat, sensus in-
telligi non po-
test.

Corint.

Luce.

Christum discipulos suos mittit, & lex ad Euangelium. sed dices? Nunquid lex non annuntiabat sufficienter & manifestabat Christum? Vtique. Ideo Christus Scribas & Phariseos de se sciscitantes ad scripturas remittit Ioannis. 5. dicens: *Scrutamini scripturas: quia ipse testimoniū perhibent de me.* Quorsum igitur discipulos ad Christum mittere necesse erat? Huius ratio desummi potest, quantum ego conijcio, ex illo Exod. 34. Vbi habetur, quod accepta lege de manu Domini Moyse facies præ fulgore cornuta erat, nec filij Israël in faciem eius intendere poterant. Unde proposita lege dicit textus. *Impletiq; sermonibus posuit velamen super faciem suam. Qui ingressus ad Dominum, & loquens cum eo, auferabar donec exiret: & tunc loquebatur ad filios Israel omnia, quæ sibi fuerant imperata. Qui videbant faciem egredientis Moyse esse cornutam: sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.* Hoc eleganter prosequitur Paulus 2. Corin. 3. & interpretatur de intelligentia scripturarum, quas sine Christo intelligere non valemus, & nisi ipse auferat velamen à facie Moyse. Quia ergo Ioannes & lex ipsa sufficiens non erat auferre velamen illud positum super faciem Moyse, & aperire sensum scripturarum, ideo mittit discipulos suos ad Christum: ut ille dignetur aperire illis sensum, ut intelligant scripturas: & auferre velamen, quod faciem, id est, sensum scripturæ tegebat. Quod & in ipsis discipulis Christi etiā vidimus, qui audientes Christum scripturas allegantē, multa non intelligebant, donec Christus, Lucæ. 24.

Aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Est namq; lex liber scriptus & signatus, quæ Ioann. Apoc. 5. vidit: quæ nemo aperire poterat, nisi solus agnus qui occisus est, & qui habet clauem David, quæ claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit, Apoc. 3. Et sicut qui foribus obseratis & clausis conaretur intrare inutiliter laboraret, & licet ad aperiendum diuersis clauibus instaret, operam perderet, donec ostiarius veniret, & propria clauē aperiret. Ita humana sapientia clauis quidē est, quæ multa clausa reserat, sed inutilis ad aperiendam diuinam scripturam per seipsam, quæ humano spiritu conscripta non est. Non enim, ut dicit Pet. 2. Cano. c. 1. *Voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines.* Ideo humana sapientia & naturalis ratio aperire non potest. Quod ut magis intelligatur aduerte. Quod intellectus & naturale lumen clauis est etiā abstrusa reserans, & occulta Dei manifestans, de qua scriptum est, Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Et Psal. 35. *Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Ceterum ad ea quæ ad Christum pertinent, & fidei mysteria non accedit, aperire non potest. Petro dixit Christus hoc innuens Matt. 16. *Caro & sanguis non reuelauit tibi: id est, naturæ lumen ad id attingere non potuit.* Creaturarum attentata consideratio clauis est, quæ etiam Dei occulta aperire solet, ad Rom. 1. *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas,* Et Sapiē. 13. *A magnitudine*

Apoc.

Apoc.
Simile.

Petr.

Lumen natu-
rale clauis
est multa de
Deo reserans

Psal.
Psal.

Matth.

Roman.

Sapien-
enim

enim speciei & creatura cognoscibili-
ter poteris creator horum videri: Et ad
fidei archana cognoscenda non va-
let peruenire. Quia fides est speranda-
rum substantia rerum, argumentum
non apparentium. ad Hebræo. II.

Hebræo.

Cum ergo naturales vires & ratio
aperire nequaquam possint, opus
est, vt ostiarius, qui clauem habet
Dauid, aperiat, & lumine suo nos
illustret, Christus, scilicet, *Qui est
lux vera illuminans omnem hominem
venientem in hunc mundum.* Ioann. I.

Ioann.

Ideo concludit Ioannes: *Dedit eis po-
testatem filios Dei fieri: quia non ex san-
guinibus, neque ex voluntate carnis, ne-
que ex voluntate viri: sed ex Deo nati
sunt.* Opus ergo est vt Christus for-
es aperiat, vt intrare possumus ad
cognitionem: velamen auferat, vt vul-
tum Moyfi, hoc est, scripturarum
sinceram intelligentiam percipere
possimus: vt aperiat nobis sensum, vt
ipsius verba intelligere valeamus.
vt ipse nobis loquatur, vt illius co-
gnitionem habere possimus. Ideo
Ioanes discipulos suos ad Christum
misit. Quia (licet ipse multoties
prædicauerat, & ex scripturis ostē-
derat tempus aduentus Messiae iam
impletum: Tum etiam & Christum
esse Messiam in lege promissum de-
monstrauerat, & digito ostēderat.)
videbat se nihil proficere: cognos-
cebat opus esse (vt veritatem hanc
discipuli eius intelligerent) vt Chri-
stus ipse illis loqueretur, se illis o-
stenderet, eorum intellectum illu-
minaret, mētes aperiret, suis verbis
& signis instrueret, & cōuinceret.
Propterea mittit illos ad Christum.

Vt hinc discamus quod myste-
ria fidei nisi Deo docente & loquē-

te intelligi nō possunt. Tum etiam
quod & in illis, qui fidem habent
& scripturarum cognitionem, &
qui corde credunt, opus est, vt mul-
ta Deus specialiter & distincte lo-
quatur, & eis nota faciat: vt in-
telligant & conuincantur, & vt
æquum est illa percipiant, debi-
tumquē & intentū effectum in cor-
dibus eorum causent. Explice-
mus hoc. Dauid iustus erat, in lege
Dei die ac nocte meditabatur, man-
data Dei continuo inquirebat, vt
eius voluntatem in omnibus adim-
pleret, qui tanta diuinorum cogni-
tione præditus erat, vt gloriaretur
se supra senes intellexisse: & tamen
cum Deo loquens Psal. 34. aiebat.
Dic animæ meæ, salus tua ego sum.

Multa sunt
qua nisi De-
us ipse speciali-
ter dicat esse
illum non ha-
bent etiam in-
credulis.

Psal. 34.

Quid sibi verba hæc voluit? Nun-
quid poterat Dauid ignorare quod
tota eius salus sita esset in Deo? qui
Psal. 145. dicebat: *Nolite confidere*
in principibus, & in filiis hominum, in
quibus non est salus. Et Psal. 36. *Sal-*
us autem iustorum à Domino, & pro-
tectore eorum in tempore tribulationis.

Psal. 145.

Psal. 36.

Et Psal. 26. *Dominus illuminatio*
mea, & salus mea. Et alibi sæpè con-
stanter affirmat non esse salutem ni-
si in Domino? Nunquid poterat ig-
norare quod toties affirmauerat?
Absit. Id certè credebat, id prædica-
bat, id confitebatur. Quid ergo est
hoc, quod dicit in laboribus & tri-
bulationibus posuit: *Dic animæ*
meæ, salus tua ego sum? Vult dicere:
vt consistere valeam in tribulatio-
nibus, vt inimicorum impetum su-
stineam, vt tribulationum viribus
non succumbam, & stare possim fir-
mus in laboribus. *Dic animæ meæ, sa-*
lus tua ego sum. Peculiarem quidem

dicendi modum exposcit verbis his Dauid, quod Deus scit, & solet loqui quando vult. Quo quādo vtitur, statim verba illius in anima imprimuntur, cor trāsfīgunt, & noua desideria in homine generant.

Psal.

Tale est illud dicere, de quo Psalmo, 32. asseritur. *Ipsē dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.* Quando Deus isto modo loquitur, & dicit animā, *Salus tua ego sum*, illico nascitur in corde contemptus terrenarum rerum, surgit amor cælestium: statim anima mundana deserit: & fortior in se facta pericula non metuit omnia quæ in mundo sunt parui pendens. Dixerat Deus animæ Dauid, *Salus tua ego sum*; quando Psal. 72. dicebat: *Quid mihi est in cælo, & à te quid volui supra terram?* Dixerat id Paulo, quando ad Roma. 8. clamans aiebat. *Quis ergo nos separabit a charitate Christi tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius?* Hoc etiam experientia in nobis cognoscimus. Quoties concionatores audimus de cælestibus, de gloria, de iudicio, de pœnis eternis loquētes, & frigidi recedimus. Et quoties etiam contingit, quod subito ad verbum, quod legimus, vel audimus, in corde nostro ignis accenditur, & procedimus clamantes & dicentes: quid sunt mundana omnia? Ecce vt vmbra transeunt: quid nobis est in cælo? Tūc proculdubio Deus loquitur, & animæ dicit, *Salus tua ego sum.* Nec ista, nisi Deus ita loquatur, vt par est intelligi, valēt. Alio exēplo hoc manifestius fiet. Dauid se mortalem cognoscebat, idq; certò sciebat, (cum

Psal.

Roman.

dixerit Psal. 38. *In imagine pertran-* sit homo. Et Psal. 89. *anni nostri sicut aranea meditantur: dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Si autem in potentatibus octuaginta anni: & amplius eorum labor & dolor.*) Et tamen anxie a Deo petebat Psal. 38. *Notum fac mihi Domine finem meum.* Quo loco non petit Dauid vt illi Deus diem mortis suæ, & horam obitus sui manifestet (de hoc enim non curabat, qui semper paratus esse cupiebat:) sed isto modo loquendi secundum multorum expositionem ingens desiderium declarat, quo mortis suæ diem exoptabat, vt ab his miserijs & malis liberaretur. Mihi autem videtur, quod quid specialius verbis his postulet, scilicet, quod Deus illi declararet, & mēti eius notificet quod mortalis sit, & tandem moriturus. Licet enim ista crederet & confiteretur, opus esse existimabat, vt id specialiter Deus animæ intimaret, vt ei imprimeretur, & vt sibi persuadeat opere & effectu quod mortalis sit, & vt talis vitam suam disponat, terra negligat, cælestia procuret. Etenim licet credamus quod mortales sumus, idquē cuncta testentur, & quotidianus amicorum, fratrum, filiorum, parentum, interitus prædicet: sic viuimus ac si nunquam essemus morituri. Vndē hoc? nisi quia Deus non loquitur, nec homini intimat finem suum. Ideo Dauid petit *Notum fac mihi Domine finem meū:* vt voce tua & timore hoc confixus per horrescam, & vt moriturus vitam instituā. Itaq; opus est vt multa Deus specialiter hominibus dicat, alioquin impossibile est, vt sal-

tim

Psal.

Psal.

tim

tim cognitione practica (quæ ad opus extenditur,) cognoscantur. Quis ergo Christus sit de horû genere est, & nisi Christus ipse doceat intelligi non potest. Quia *Nemo potest venire ad me*, dicit Christus Ioann. 6. *nisi Pater meus traxerit eum*. Ob istam causam Ioannes discipulos suos, quos sæpè instruxerat, nec profecerat, ad Christum mittit: ut ab illo illuminentur, trahantur, ex ore ipsius audiant quis ipse sit, & conuincantur, & credant.

Ioann.

XII. CONSIDERATIO.

De fidelitate nuntiorum: & quæ mala sequantur ex eò quòd aliquid addatur, vel subtrahatur auditis.

Tues qui venturus es, &c.

HANC Ioannis legationem, quam per discipulos suos ad Christum misit, & eorum fidelitatem & sinceritatem in referendis & proponendis verbis Ioannis ut ab ipso acceperant, clariùs exponit Luc. cap. 7. dicens. *Cum autem venissent ad eum viri dixerunt, Ioannes Baptista misit nos ad te dicens: Tues qui venturus es, an alium expectamus?* Fideliter legatorum officium executi sunt, nude verba mittentis referentes, nihil curantes addere vel subtrahere. Ut nos doceat suo exemplo, quæ fidelitate & sinceritate legationis officium, (si nobis commissum fuerit, vel ipsi ultro acceperimus,) exequi debeamus nihil mutantes, nihil addētes, nihil subtrahentes: sed simpliciter

Lucæ.

In referendis
auditis quasi
deitate sit y-
tendum.

nudè sine affectu, & ornatu, quæ nobis commissa sunt referētes, & quæ audiuius nuntiantes. Mutatio enim, additio, vel subtractio, fucus aut ornatu verbis aliorum appositus multum nocere solet, dum res ipsas aliter facit apparere quàm in se sint: vel diuersum animi affectum, (quæ qui primò protulit habebat,) ostendit. Idè ex infidelitate nuntiorum seditiones, contentiones, odia, rixæ, & bella multoties oriuntur. Vno verbo addito vel subtracto animus diuersimodè afficitur: & (licet parum sit,) magna causat. Est enim quasi semen, quòd in terra cordis alterius seminatur, & qualiter proponitur talè fructum profert. Quòd Sapiens intelligēs Prover. 13. dicit. *Nuntius impij cadet in malum, legatus autem fidelis sanitas.*

Prouer.

Locus hic diuersimodè legitur, in nostra enim vulgata habetur, sicut retulimus. Ex Hebræo autem verti potest, *Nuntius impius cadet in malum, &c.* Et isto modo apertior est oppositio inter utramque partem huius versiculi: & sensus quocumque modò legatur fere in idem recidit, & nostro instituto satis congruit. Sensus est. *Nuntius impius* dicitur, qui aut non fideliter exequitur ea ad quæ mittitur, aut non fideliter refert ea quæ accepit impiè & infideliter referēs addendo, vel minuendo, vel mutando. Et hoc etiā significare potest quòd in nostro textu habetur, *Nuntius impij*, ut genitiuus iste non referatur ad mittentem, sed ad rem quàm refert. Quæ impia dicitur si secundum substantiam suam talis sit, vel quia ipse sua infidelitate aliter referendo impiā

facit, dum mutat rei speciem, colorem, vel formam aliquid addēdo, vel subtrahendo, vel aliter referendo. *Nuntius* igitur *impius* cadet in malum, quod alijs dolose parauerat, & sibi & mittenti dedecus pariet rixas & contentiones suis verbis excitando. Contra verò *Legatus fidelis*, qui bona fide legationem obit, vera nuntiaturus venit, quę accepit fideliter narrans, *Ipse est sanitas*, hoc est, salutaris & mittenti, & sibi ipsi, & illis ad quos mittitur. Talis enim vtrinque læsos animos & offensos calumnijs falsisque rumoribus à nuntijs impijs sparsis & causatis reuocat ad concordiam, & omnia vt se habēt referendo, ambiguitatem & errores pellit, mittenti vtilitatē, sibi honorem, his ad quos mittitur lætitiā afferendo. Quorum omnium opposita nuntius impius in fideliter referendo facit, animos ledit, corda offendit, calumnias excitat, discordias seminat, odia nutrit, omnia turbat, & tam mittentibus, quàm ijs ad quos mittitur malum causat: à quo nec ipse iusto Dei iudicio liberatur. Quem locum exponens Nicolaus de Lyra ait. *Legatus fidelis sanitas*. Quia reddit bonā dispositionem inter homines, & causat illam, quam corruperat nuntius impius. Sicut sanitas in corpore bonam dispositionem humorum & qualitatum adducit. Legatus verò infidelis seminat inter fratres discordias, idēdō maximē odibilis est, vt Prouer. 6. Sapiens testatur. Vbi grauiter inuehitur contra eos, qui verbis iniquis detrahendo, & sermones detorquendo discordias excitant, & inimicitias causant inter

fratres, dicēs. *Homo apostata, vir inutilis graditur ore peruerso: annuit oculis, terit pede, digito loquitur: prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat.* In Hebræo efficationem sententiam verba ista continent, dum vno tantum verbo exprimuntur & alia omnia per participia, isto modo. *Homo Belial vir iniquus, incedens ore peruerso, annuens oculis suis, loquens pedibus, docēs digitis, peruersitatibus cordis sui cogitans malum, omni tempore cōtentiones mittet.*

Vbi aduerte quod *Vir apostata*, idē est quod *vir Belial*: non enim accipitur *Apostata*, pro eo qui defecit à fide, quam semel recepit, (quę est cōmunis & vñtata nominis significatio:) sed significat eum, qui a Deo recessit, qui timore Dei postposito nō per infirmitatem, sed per malitiam peccat. Sicut accipitur *Eccles.* *Initium superbiæ hominis apostatare à Deo.* Et *Eccles.* *Vinum & mulieres apostatare faciunt cor sapientis.* *Apostata* Dei desertorem significat, virum Belial, & virum iniquum: qui in nostra versione *vir inutilis* dicitur: Quia nec sibi, nec alijs prodest, qui malus est. Enumerat statim illius conditiones, & quomodo alijs vniuersis suis motibus, verbis, & operibus, & cogitationibus malum procuret: & tanquam omnium radicem cōstituit, quod *graditur ore peruerso*. Peruersum os dicitur quod omnia inuertit, detorquet, & commutat omniū, quę audiuit & refert, formam iuxta suam conditionem peruertēs. Idēdō notanter non dicit, peruersa loquitur, quod ad rerum ipsarum conditionem referendum esset: sed dicit

graditur

Lyra.

Prouer.

graditur ore peruerso, vt ipsius oris peruerfitatem & malitiam demonstret, quod omnia ad suam qualitatem trahit, etiam bona peruertendo: dum nihil sincère refert, aut si eut est proponit. Hinc nascitur quod *annuat oculis, terat pede, digito loquatur*: quæ dupliciter intelligi & interpretari possunt. Primò, vt significant illius peruerfitatem, qui (dum amicè & blandè loquitur hominem decipiens,) oculorum nutu vel pedum signo, aut digiti demonstratione, còplicitibus suis signa præbet, vt alteri noceant, & demonstrat quo inuadere possint, vt perdant. Et ideo aliqui pro *annuens oculo* vertunt *innuens oculo*: & in Hebræo pro eò quod habetur *terit pede* legitur *loquitur pede*. Cui sententiæ consentit illud, Psalm. 54. *Oderunt me gratis, & annuunt oculis: Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabāt.* Secundò *annuere oculis* accipi potest pro fraudulenter nutu oculorum amicitiam simulare. Quod verbum *annuere*, magis propriè significat. Et ea quæ sequuntur ad hoc referenda sunt, vt significant impiū ore per verba, & reliquis corporis sui partibus, scilicet, oculis, pedibus, & manibus, per signa quædam & gesticulationes amicitiam simulare se homini submitrendo: cæterum corde aliud agere, scilicet, machinari malum. Ex quo sequitur id quod omnibus prædictis peius est, quod *omni tempore iurgia seminat*. Cum enim omnibus blandè loquitur in facie, & post tergum malè loquatur eis detrahendo quos coram laudabat, & in controuer-

sijs eis, quos coram approbabat, cōtradicens, & illorum facta vituperando, talis multas sæpè inter amicos contentiones & inimicitias excitat, dum vtrique parti amicitie simulatione multa mala & falsa suffurat, mala suggerit cuius suggestionibus & detractionibus facile creditur propter præsumptam amicitiam. Hoc hominum genus perniciosissimum est, & in republica peius igne voraci qui omnia consumit. Hinc Sapiens statim subiungit. *Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius*: quali peius grauius & perniciosius. Et enumeratis sex malorum generibus ponit septimum, scilicet: *Eum qui seminat inter fratres discordias.*

Cum enim multæ sint mendacij species, duas particulariter in hoc malorum catalogo refert Sapiens: eo quod sint pestilentissimæ, puta, *Testem fallacem pro ferentem mendaciam*: per quem iudicium pervertitur, a quo reipublicæ salus depēdet: per quem innocentes opprimuntur aliquando vsq; ad mortē. Non enim minus nocet qui lingua quàm qui manu fratris sanguinem fundit. Hinc August. dicit, quod hora Ter tia dicitur Dominus crucifixus: quia tunc gladio linguæ Iudæi crucifixerunt clamantes ad Pilatum & dicentes: *Crucifige crucifige eum.* Vnde non sunt immines dicit August. a mortis reatu, qui licet manibus non interfecerint, ore crucifixerunt. Et secundò refert eū qui suis obreductionibus, malis cōsilijs, aut alijs rationibus, scilicet, addēdo, minuendo, vel falsa referendo, seminat discordias inter fratres. Hoc

Psalm.

Annuerere oculis est fraudulenter amicitiam simulare.

Testis falsus quāvis sit malus.

August. lib. 3. de consensu Euang.

Prouer.

Mutatio verborum in nuntiandis rebus multū nocet.

enim vitium maximè Deo displicet: sicut & charitas & mutus amor inter fratres ei maximè placet. Hinc Prouer. 17. Sapiens iterū dicit. *Qui altero sermone repetit, separat fœderatos.* Vbi altero sermone *repetere* aut significat sermonem qui aliter rem narrat, quàm prius narrata est, quo scilicet, res deprauatur, & maligne refertur: Aut simpliciter significat sermonē nouum, qui alter sit ab eo quo res quæpiā prius audita est. Ita vt sensus sit. *Qui quod semel audiuit aliter vel altero nouoquē sermone repetit, separat fœderatos.* Ex Hebræo id magis explicatur, & nostrum propositum apertius confirmatur. Verbi enim potest. *Qui mutat verbum, separat fœderatos. Qui autem fidelis est nuntius, affert sanitatem.* Sicut frigus niuis in die messis, dicit Sapiens, Prouer. 25. *ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam illius requiescere facit.* Pulchra sanè similitudo, qua & ille qui missus sit nuntium pro re graui rectè comparatur hominibus tempore æstatis calore æstuantibus & refrigerium sperantibus, & messoribus qui magnis laboribus & caloribus incensi refrigerium expectant. Et ille qui missus est, si fideliter commissum sibi negotium exequatur, meritò comparatur frigori niuis, quod multum refrigerat, & tempore maximi caloris subuenit. Comparatio in hoc consistit. Sicut frigus niuis valdè desideratum & expectatum recreat, & reparat æstuantium & laborantium animos & corpora: ita & nuntius fidelis post negotium peractum suo bono nuntio mittentis animum laborantem &

Prouer. 25.

Nuntij fidelis pulchra comparatio.

æstuantem præ desiderio reficit, tranquillumquē reddit. Vel vt Hebræa habent, *Animam eius restituit.* Hinc ergo constat quanta bona fidelis nuntius causet: & quorum malorū infidelis nuntius sua infidelitate causa sit. Vnde discipuli Ioānis, ne infidelitatis argui possent, vt a magistro suo verba acceperūt sine aliqua mutatione vel alteratione Christo retulerunt dicentes: *Es tu qui venturus es? &c.*

XIII. CONSIDERATIO.

Quod tribulatio hominis cor probat & examinat vt caminus aurum.

Tu es qui venturus es? &c.

I O A N N E S in vinculis constitutus mittit discipulos suos ad Christū, vt nomine ipsius interrogent, an ipse sit qui venturus est. Et licet Ioānes non dubitauerit, vt in literæ expositione satis probauimus, tamen dubitantis personam vel ignorantis induit. Interrogatio namque nescientis vel dubitantis esse videtur. Vt hinc discamus, quæ sit laborū, tribulationum, & afflictionum cōditio, & quod tribulatio hominis animum probat, & qualis sit manifestat. Nequē enim in prosperis cōstātem & fortem esse magnum est: in aduersis quidem non deficere nec dubitare hoc eximæ virtutis est, & singulare Dei donum. Aduersa hominem probant, & eius constantiam manifestant. Quā plurimi namque

Aduersa homines probat

namq; (dum in pace, quiete, & prosperitate bonis abundant, & nihil triste molestumquē illis accidit, dū nihil est quod eos molester) adeo se fortes & constantes ostendunt, vt veluti quidam montes immobiles appareant, & se pro Deo, si opus fuerit, morituros iactent, Dei bonitatem prædicent, nec aliquid esse existiment quod illos vel paulisper a Deo valeat dimouere: quos, (si tribulatio exurgat, si labor inuadat, si afflictio tægat,) statim trepidantes, refugientes, & terga vertentes Deū deferere videas. Qui similes sunt filiis Ephrem, de quibus Psalm. 77. dicitur. *Filij Ephrem intendentes & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli.* Id est, antè quam tempus conflictus adueniret, de sua fortitudine gloriabantur, mira promittebant, stupenda iactabant intendentes arcus, & sagittas in aërem mittentes: at vbi tempus belli & conflictus aduenit, & hostiū exercitus apparuerunt, conuersi sunt, terga verterunt, & ignominiosè fugerunt. Talis erat Petrus cum de sua fortitudine & constantia nimium confidens Matthæi. 26. dicebat: *Et si oportuerit me mori tecum non te negabo.* Tales fuerunt & reliqui discipuli, qui similia dicebant: vt ibidem Matthæus refert. Et tempore belli Petrus negauit, & ceteri discipuli relicto Christo fugerunt. Intendebant certe arcum, & conuersi sunt in die belli.

Psalm.

Matth.

Tribulationes
Deus im-
mittit vt ho-
mo vires suas
agnoscat.

Quod quidem multoties contingit diuina Sapientia disponente, vt homo virium suarum potestatem & facultatem agnoscat, & confusus discat timere, quod ellatus &

de se confidens nesciebat formidare: & discat se Deo humiliter subijcere. Ideo multoties Deus iustos cadere permittit, vt humiliati discant de sua fortitudine & virtute non præsumere. Vnde David superbus, & in abundantia sua ellatus, de se confidens dicebat Psal. 29.

Psalm.

Ego dixi in abundantia mea, non mouebo in æternum. Quem locum Nicolaus de Lyra & Iansenius interpretantur de abundantia temporalium bonorum, qua David superatis hostibus in regno suo pace & tranquillitate fruebatur, a qua se per nullā potentiam dimoueri posse existimabat. Ideo dicit. *Ego dixi in abundantia mea, id est, in quieta possessione regni mei, quando nullo existente, qui mihi contradiceret, bonis temporalibus & spiritualibus abundabam, Non mouebo in æternum a via veritatis & iustitiæ.* Ex hoc enim quod in persecutione Saulis positus multo tempore innocentiam & iustitiā seruauerat (vt ex. i. lib. Reg. patet:) bonis abundans credebatur se eandem innocentiam posse tenere, & de se nimium confidens hæc dicebat. Ob quam confidentiam Deus ad horam eum dimisit, vt in peccatum laberetur: & sic suam fragilitatem cognosceret. Ideo statim dicit.

Lyra.

Iansen.

Avertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. De cuius Psalmi sensu copiosius statim dicemus. Hic igitur qui in abundantia sua dicebat, *Non mouebo in æternum*, suā fragilitatem agnoscens Psal. 118. clamabat. *Bonum mihi quia humiliasti me: vt discam de me non præsumere: vt discam in te omnem meam spem constituere: vt discam in te humi-*

Psalm.

Matt.

Multi qui cō-
stantes viden-
tur si tribula-
tione tangan-
tur deficiunt.

Psalm.

Locus Psal-
mi eleganter
expositus.

Chaldaica

humiliter deprecari, ne vel parum à me recedas, & in nihilū redigar. Nec solum multi in tribulationibus fugiunt, (qui significati sunt Marth. 20. in parabola illa seminantis per semen illud quod cecidit supra petram, & natū aruit: quia nō habebat humorem: Quoniā tales, ut Christus dicit: *Ad tempus credunt, & in tempore tentationis*, id est, tribulationis, recedunt: de quo plura Dominica in Sexagesima dicem⁹:) Sed & de iustis & perfectis viris, qui Deo coniunctiores videntur, multi labuntur. Qui dum se fauoribus augtos & bonis affectos à Deo vident, cōstantes & fortes se ostendunt, & de sua securitate multum gloriuntur: Sed cum laboribus, siccitate, asperitate incipiunt premi Deo aliquā tulum recedente & fauoris sui manum retrahente, statim turbantur, tristantur, & commouentur, & de Dei erga eos cura, & protectione, & amore dubitare videntur, se à Deo oblitos & derelictos dicunt, & non quiescunt. De horum numero erat David, qui Psal. 29. (cū omnia paccata, quietā, & tranquilla erant, cum pace fruebatur, & bonis abundabat a Deo dilectus: Cū diuini amoris frequentissima signa in se videbat, & spiritualibus delictijs repletus incedebat) tūc dicebat. *Ego dixi in abundantia mea non mouebo in aeternum*. Pro abundantia verti potest ex Hebræo, *in felicitate, in prosperitate, & in quiete mea*. Vel ut paraphrasis Chaldaica trāsfert. *Ego dixi in confidentia mea*, id est, ego cum essem aliquando in abundantia cōsolationis internæ cōstiterus, cū essem in latitudine de-

uotionis spiritualis positus, corde interiūs per diuinæ visitationis pręsentiam dilatato, dixi, id est, non solum intra me proposui, sed & verbis asserui; *Non mouebo in aeternum, à Deo meo, illi adhærebo vinculo indissolubili, nec me aliquis separare valebit vel paululum ab illo: nihil erit quod me ab illo diuelat*. Irruant hostes, veniant mala, inuadant tribulationes, crescant dolores, circūdent miseriæ, non me mouebunt, nec separabūt a Deo. Nec enim fieri posse videtur, ut quem in laboribus constitutum, à Saule grauitèr persequutum tribulationis vis à Deo dimouere nō potuit, in abundantia, prosperitate, & delictijs spiritualibus separet tentatio. Huius rationem statim annectens ait. *Domine in voluntate tua pręstitisti decori meo virtutem*. Ac si diceret. Ego libenter confiteor, quod non ex me virtus ista procedit; sed à tua voluntate. Non mihi attribuo hanc fortitudinem & constantiam, licet me in illa inexpugnabilem & insuperabilem iudicem. Hoc magis declarat translatio Hieronymi ex Hebræo, quæ sic habet. *Statuisti monti meo fortitudinem*. Quasi dicat, me veluti montem firmissimum cōstituisi, qui altissimis radicibus securus & immobilis est. Talem me existimo & iudico in tanta abundantia bonorum spiritualium & cælestiū consolationum, ideoque *Non mouebo in aeternum*. Sed statim qui se adeo fortem & constantem reputabat, immissa tribulatione, deficiente consolatione, & dulcedine illa spiritus turbatur & commouetur, & dicit. *Auentisti faciem tuam à me*, id est,

Hieron.

Tri-
bula-
tio
ne
con-
solationis
deficiente
spiritus
turbatur
& commouetur

Psal.

id est, abscondisti faciem tuam seu fauorem tuum, cessarunt tantisper consolationes, *Et factus sum conturbatus*. Vis conturbatum videre? Audi Dauid Psal. 72. (cum peccatorum pacē & iustorum tribulationes conspiceret) dicentem. *Quam bonus Israel Deus ijs, qui recto sunt corde. Mei autem penē moti sunt pedes, penē effusi sunt gressus mei. Quia zelauit super iniquos pacem peccatorum videns*. Et non solum de se hoc affirmat prædicto Psalmo, sed & de vniuersis pijs hominibus, qui populum Dei constituunt: quia vt in plurimum ira contingit. Proposita namquē ista diuersitate bonorum & malorum dicit. *Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis*. Quod sic aliqui interpretantur. *Ideo*, id est, propter istam differentiam, & hæc considerans populus pius & iustus sistet gradum, & quasi vacillare incipiet, & quodammodò moueri à proposito colendæ iustitiæ. In harum scilicet rerum consideratione detinentur, & cum admiratione tantam impiorum felicitatem attentius contemplantur, & veluti dubitantes hæsitant, num in via iustitiæ pergere debeant, vel illis se assimilare: & cum se populus iustorum conuertit, aliud etiam reperit, quod afflictionem & turbationem eorum auget, nempe, quod *dies pleni inuenientur in eis*, id est, in impijs dies, in quā, pleni vel quantum ad prosperitatem, vel quantum ad vitæ longitudinem. Et licet hoc optimè dictum sit, mihi videtur: quod verbum illud *conuertetur*, accipiat pro mouebitur, turbabitur, vel tristabitur. Et quod huius turbationis causam

reddat dicens. *Et dies pleni inuenientur in eis*. Id est, quia dies pleni prosperitate & fauoribus inueniuntur in eis: hoc est, in peccatoribus.

Simile quid in Paulo videre licet, qui in abundantia sua dicebat ad Roma. 8. *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? &c.* & certus sum quod neq; mors, neq; vita, nequē instantia, nequē præterita, nequē futura poterūt nos separare à charitate Dei. Ecce mōtem firmissimū. Sed audi tribulatione conturbatū, & dicentem. 2. Corin. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus sathanæ qui me collaphizet. Propter quod ter Dominū rogavi, vt discederet à me*. Conturbatus sanè rogabat, qui adedò instanter petebat, & cui dictū est: *Sufficit tibi gratia mea*. Ac si diceret. non me ideo tui oblitum credas, quia labores & tentationes tibi permitto: sed maximè tui memorē. Nam *virtus in infirmitate*, id est, in tribulatione & labore, *perficitur*. Nec enim humiliat Deus vt deiciat, sed vt subleuet: non castigat vt occidat, sed vt viuificet: vt 1. Reg. 2. dicit Anna.

Roma.

Corint.

Reg.

XIII. CONSIDERATIO.
Quomodo se Deus & iustus mutuo intelligunt etiam si non loquantur.

Tues qui venturus es, &c.

SI communem expositionem, (quæ vera & certa est) sequamur, qua dictū est Ioannem non dubitasse de Christi di-

Lucæ.

sti diuinitate & officio: sed in discipulorum suorum gratiam, & ut illorum tolleretur dubitationem, dubitantis personam induisse. Et si ea, quæ Lucas, cap. 7. addit à discipulis Ioannis relata, considerauerimus, scilicet: *Ioannes Baptista misit nos ad te, ut interrogauerimus, &c.* Simulquæ cum laudibus a Christo prolatis contulerimus, aperte cognoscemus, Christum optimè Ioannis mentem & intentionem in legatione ista intellexisse, & animum eius penetrasse. Ideoque tantopere laborasse Ioannis personam commendando, ut suspicionem quæ circa eius constantiam posset oriri à cordibus astantium amoueret.

Non multis
opus est ut
Deus iustorum
desideria per
cipiat.

Ut hic intelligamus quomodo se Deus & iustus mutuo intelligant. Quomodo Deus piorum ad se loquentium mentes videat, intentiones cognoscat, desideria intelligat, corda penetret: ita ut non opus sit multorum verborum ambagibus, nec prolixa oratione, nec crebra repetitione, sed simplici tantum affectu, nudo desiderio, ut Deus percipiat, intelligat, & exaudiat. Non opus sit vocibus, clamoribus: sed simplex labiorum motus, & oculorum aspectus, & quodlibet signum etiam minimum, & quod vix perceptibile sensibus sit, sufficiat, ut Deus iustum intelligat. Ne igitur sollicitus sit iustus, non turbetur cogitans, utrum Deus verba mea ruditer proposita, vix præ dolore, turbatione, & angustia expressa, intelliget? Si meam intentionem & petitionem percipiet? Quia sufficit oculo annuere vel conuiuere, ut mentem eius & desideria percipiat. Hoc

forores Lazari optimè intelligebant, quando (Ioan. 11.) fratre suo animam agente mittunt nuntium ad Christum, & solum dicunt. *Ecce quem amas infirmatur.* Vbi Hieron. *Non multis verbis, non longa & composita oratione vtuntur: Quia amanti significasse sat est.* Ex nimio amore, quo Deus hominem diligit, & iustum amat, procedit: ut statim illum intelligat, & quocumque motu etiam minimo excitatus attendat, & quid iustus velit percipiat. Ideo Psalm. 33. dicitur. *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Oculi Domini super iustos sunt,* Quia semper illorum faciem & vultum intuetur, ut videat si aliquod vel minimum signum ostendant. *Et aures eius ad preces eorum,* ut percipiat & exaudiat. Iste versiculus optimè sermone Hispano explicatur. Illud enim *Oculi Domini super iustos, &c.* est quod Hispanè dicimus, ut alicuius magnam curam & sollicitudinem in re aliqua inquirenda explicemus: *Que se haze ojos Dios. y se buelue orejas para mirar y oyr al justo.* Quod etiam pulcherrime Psalm. 9. Dauid declarauit inquit. *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Quo loco promptitudo & cura singularis Dei ad audiendas & intelligendas pauperum voces explicatur: quæ tanta est, ut non solum clamoris vocem, sed ipsa quoque eorum desideria exaudiat: & quod magis est prius quam plenè expresserint suum desiderium, imò prius quam in corde formauerint, ubi primum parare cœperint corda sua ad desiderandum, statim exaudiat, & intelligat.

Ioann.

Hieron.

Psalm.

Psalm.

Tam facilis
Deus ad audiendum
ut cordis præparationem
percipiat.

ligat. Maximam energiam habet vox hæc & sententia: *Præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Magnum enim & eximie clementiæ esset vocibus se attentum præbere: maius, desideria exaudire: maximum autem, & quod omnem excedit admirationem est, cordis præparationem non solum aduertere, sed audire. Non ergo timendum est iusto, ne Deus illius vocem non audiat, aut petitionem quomodocumque propositam non intelligat, qui cordis præparationem cognoscit, & audit.

Sed obijciat fortasse aliquis. Si tanta est Dei ad exaudiendos suos facilitas & promptitudo, ut etiam cordis præparationem statim percipiat, quid est quod in Euangelio nos Christus admonet Lucæ. 18. ut semper oremus & nunquam deficiamus? Quid sibi vult quod de importunitate postulantis refertur in parabola illa iudicis iniqui Lucæ. 18. & in altera de amico media nocte postulante commodari sibi tres panes Lucæ. 11. qui propter instantiam & importunitatem tandem obtinuerunt quod postulabāt? Præterea si tanta est promptitudo & facilitas Dei in exaudiendis nostris

Cur Deus ut petentes instemus hortetur. vocibus, cur plerumque in longum differt impletionem eorum quæ postulamus? Solutio istorum facilis est, si verba Psalmi attendamus, scilicet: *Præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Licet enim Deus ab initio, & ex quo se præparant pauperes, ut clament, attentas habeat aures, & auditum accommodet ad preces eorum: non tamen semper continuò præbet, aut præbiturum

pollicetur quæ postulant: sed multoties in longum tempus differt. Quonia in ita expedire nouit illorū exercitationi, & profectui, vel ut ex clamore continuato & perseueranti augeat in illis munera suæ gratiæ. Nihil enim pauperi salubrius quam ut clamet ad Dominū: multoquē vtilius illi esse solet sic clamare, quam statim quod postulat accipere. Deinde, quoniam statim etiam adest pauperi oranti, & cor suum præparanti. In ipsa enim sua præparatione illum adiuuat, ut perseueranter digneque ut oportet, sciat postulare, & efficit ut postulet. Facilis ergo est ad audiendum pauperis clamorem, qui cordis præparationem aduertit. Nec opus est multum clamare, sufficit labia mouere. Quod. 1. Reg. 1. in Anna Sa-

muels matre contigisse sacra refert historia dicens. *Factum est autē cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli obseruaret os eius. Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumquē labia eius mouebantur, & vox penitus non audiebatur.* Vnde Heli existimauit eā temulentam. At Deus cordis desiderium audiuit, & labiorum motum intellexit, & petitionem suam illi concessit. Hoc sanè maximum solatium est pro ijs, qui in afflictionibus constituti sunt, quod nullus impedire potest, (licet ora obstruat, licet tumultū faciat) quin Deus illorū voces audiat, & desideria illorū cognoscat, & intelligat. Contingit inter Deum & homines quod vsu venire solet inter eos qui se mutuò diligunt. Quos nullus impedire potest, quin mutuò colloquantur, & etiam sine ver-

Differt Deus petita concedere ut copiosius largiatur.

Reg. Labiamouere sat est ut Deus intelligat.

bis solo oculorum nutu se intelligant. Ita cum Deus hominem singulari amore prosequatur, nō opus est multis verbis, labiorum motus, oculorum nutus satis est, vt se mutuo intelligant. Quod sponsa intelligens dicebat, *Canti. 7. Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.* Verbis istis amoris magnitudo & sollicita cura (qua sponsa votis & desiderijs sponsæ attendit) significatur: vt qui semper fixis oculis illius vultū contempletur, nec oculos ab illius conspectu vel parum amoueat: vt illius voluntatem & desideria cognoscat. Quo Scriptura amorem, (quem erga virum suum mulier debet habere, (& curā,) quam de illius voluntate in omnibus exequenda) explicet, vtitur isto modo loquendi. *Genes. 3. vbi nos legimus, Et ipse dominabitur tui, ex Hebræo verti potest: & ad virum cōuersio tua.* Ac si dicat, nihil aliud aspicias, nec oculos ab illius vultu amouebis, vt eius voluntati in omnibus respondeas. Vnde *Sicut oculi ancilla sunt in manibus dominae suæ, vt dicit Dauid Psalm. 122. vt eius faciat voluntatem, & statim ac sine mora quæ Dominae suæ placita sunt intelligat: ita oculi nostri debent esse ad Deum, vt paria illi reddamus, nec opus sit illi multis verbis vti, quo eius voluntatem intelligamus, & exequamur.* Oculi namquē Dei continuō sunt in manibus, facie, ore, & oculis nostris, vt quocumquē motu vel minimo facto nos intelligat, & ad fauendum accedat: hoc significat modus ille loquendi, *Ad me conuersio eius.* Quibus etiam verbis ostenditur cura, qua Christianus in suis operi-

bus procedere debet, quem Dominus semper ante oculos suos gerit, quem semper intuetur. Vnde *Psalm. 15. Dauid dicebat: Proindebam Dominum in conspectu meo semper. Quoniam à dextris est mihi ne commouear.*

Magnum igitur ista solatium, vt dicebamus, tribulatis hominibus adferunt, ne in laboribus tristētur, sed multum de Dei misericordia confidant: qui *prope est omnibus inuocantibus eum in veritate.* Nec est Deus vt homo, vt non intelligat, nec vt filius hominis, vt opus sit frequenti verborum repetitione, iterata multiplicatione, vt si isto modo non intelligat, saltem illo percipiat. Deus enim intuetur corda, affectus percipit, & aures eius intentæ sunt, & oculi aperti ad clamorē pauperis. Qui enim clamorē sanguinis Abel, licet voce careret, audiuit, & intellexit *Genes. 4.* Quomodo vocē tuā & verba non percipiet? Hoc significare voluit Dominus apud *Esai. cap. 58.* dicens. *Tunc inuocabis & Dominus exaudiet te: clamabis & dicet, ecce adsum: Quia misericors sum Dominus Deus tuus.* Quasi dicat. Ne timeas, nec in laboribus turberis: *Quia vix tu clamabis, quandō ego exaudiam, Ecce adsum, vt te liberē.* Idquē *Quoniam misericors & bonus sum, & intendens ac fixis oculis & apertis intuens os tuum, vt te intelligam.* Istam curam postulabat *Salomon. 2. Paralyp. 6.* quando ædificato templo orans dicebat. *Aperiātur quæso oculi tui, & aures tue intentæ sint ad orationem, quæ fit in loco isto.* Ex his omnibus satis apertē colligitur quā exacte se Deus & iustus

Psalm. Quia curā debeat homo ambulare qui ante oculos Dei semper est.

Magnum solatium laborantibus quod Deus prope est.

Genes.

Esai.

Paralip.

Cantic.

Genes.

Psalm.

stus intelligant, sibi mutuo colloquantur, suasque mentes mutuo percipiant, sicut in Christo & Ioāne hodie conspiciamus.

XV. CONSIDERAT.

Quod nulla res creata quantumuis perfecta satiare potest hominis affectum, nisi solus Deus, etiam nec humanitas Christi.

Tu es qui venturus es? &c.

QVI attentè interrogatio nem istam perspexerit, duas in illa inuolutas quæstiones reperiet. Prima est: An Christus sit qui venturus est: Secunda, an alium expectare deberent. Et secunda superflue addita reputari potest. Quia si ipse est qui venturus est, non est cur expectetur alius? & si alius expectandus est? non est ipse qui venturus est. Sufficiens igitur videbatur interrogare: *Es tu qui venturus es?* Nec opus esse videbatur addere, *An alium expectamus?*

Sed non carent ista mysterio. In Christo enim (ut in literæ expositione diximus, & fides confitetur) duplex futura erat natura, diuina, scilicet, quæ non videbatur: & humana, quæ exterius apparebat. Nec vna sine altera sufficiens erat ad gētium expectationem complendam, & ut in eo mens nostra quiesceret, nec ultra (quod desideraret, aut expectaret,) haberet. Humana enim natura (licet perfectissima esset in Christo) cordis desiderium

non satiabat, nisi & diuina cognosceretur. De vtraque igitur natura, ut in litera diximus, inquit, de humana dicens: *Es tu qui venturus es?* de diuina verò dicens: *An alium expectamus?*

Ut hinc intelligas, quòd nulla res creata, (quantumuis perfectissima, preciosissima, & optima sit,) quietare potest cor hominis, nisi ad Deum perueniat, & illi adhareat. Semper remanet quòd desideret, & exoptet, semper quòd speret. Quia nihil creatum hominis desiderium satiat, & cor replet. Diuitias quærit, & in illis non quiescit: honores ambit, & non satiatur. Voluptates venatur, & semper remanet famelicus. Semper suspirat. Quia nihil creatum animæ desiderium & appetitum complet. Nihil est quòd cordis amplitudinem in vita hac adæquet. Omnia creata ab illa deficiunt. Solus Deus animæ appetitum replet, & cordis desiderio æquatur. Imò, ut proprius loquamur, infinite illud excedit. Quòd ut magis intelligatur aduerte. Quid preciosius, Quid melius, Quid dignius Christi humanitate inter creata esse & intelligi potest? & tamen in ea non quiescit appetitus, nec illa satiatur animus, aliud desiderat, aliud quærit, & inquietum est cor usque dum diuinitatem illius hic intelligat, & in furo videat. Ideò Ioannes non solum inquit: *Es tu qui venturus es?* quòd ad humanitatē refertur: sed addit *An alium expectamus?* Ac si dicat, ut cor nostrum quiescat, non satis est ut quæ apparent & exterius videntur cognoscamus: sed ut & naturam diuinam

Nulla res creata satiat cor hominis.

Humanitas Christi cordis appetitum non replet.

Duplex in Christo natura erat necessaria ut satia-
ret cor hominis.

uinam (quæ non videtur corporeis oculis) manifestes. Ideò existimo quòd Christus non verbis, sed operibus, (quæ diuinitatis eius apertū reddebant testimonium,) respōdit interrogationi huic nomine Ioannis factæ. Ratio autem quare nihil

Quare nihil
præter Deum
cor hominis
fatiet.

August.

Genes.

Imago Dei
in homine ca-
pacitas men-
tis.
Cyrill.
Euseb.

simile.

Apoca.

præter Deū hominis desiderium com-
pleat, & quietet, ea est. Quia cum
homo ad Dei imaginem & simili-
tudinē factus sit, nihil præter Deū
illius capacitatem valet adæquare.
Vndè August. dicit. *Fecisti Domine
hominē propter te, & inquietum est cor
nostrum donec reuertatur ad te.* Isto
modo multi interpretantur illud Ge-
nes. i. *Faciamus hominem ad imaginē
& similitudinem nostram.* Et dicunt,
quòd imago & similitudo ista Dei
in homine in eo consistit, quod fa-
ctus est capax Dei & visionis illius.
Isto modo interpretantur Cyrill.
& Euseb. Cæsariensis. Imago igitur
Dei in homine est capacitas hu-
manæ mentis ad Deū suscipiendū,
quam nulla creaturarū nec omnes
simul complere possunt. Et sicut vi-
demus quòd in naturalibus circu-
larem figuram, (quæ inter omnes
perfectissima est, quia in ea princi-
pium fini coniungitur) nulla alia
figura ad plenum æquare & eius ca-
pacitatē complere potest. Quam-
cumquē enim figuram siue triangu-
larem, siue quadrangularem, siue
plurium laterum circulo superpo-
nas, semper vacuū remanet aliquid.
Ita cum Deus per circularem figu-
ram designetur, (qui omnem conti-
net perfectionem, & principium &
finis est omnium rerum, ut ipse te-
statur Apoca. i. *Ego sum Alpha &
Omega, principium & finis.*) Homo,

qui ad Dei imaginem & similitudi-
nem factus est, circulari figuræ si-
milis existit. Cuius capacitatem
nulla creaturarum, nec omnes si-
mul possunt replere: quamcum-
quē apponas, semper vacuū rema-
net, donec Deus ipse adueniat, &
cordis capacitatem & vacuum im-
pleat. Ideò inquietum est cor no-
strum ut dicit August. etiam maxi-
mis & preciosissimis rebus plenum
non quiescit, semper vacuum ma-
net. Ac Ideò semper alia atquē al-
ia desiderat. Diuitiæ, licet copio-
sissimæ sint, quietare non possunt:
qui potius nouis desiderijs tor-
quent. August. exponens illud Psal-
mo, 29. *Ego dixi in abundantia mea
non mouebo, ait. In qua abundantia
dixit homo, non mouebo in eternum?*
*Intelligamus fratres personam humilis
hominis. Quis hic habet abundantiam?*
Nemo. abundantia hominis quæ est?
*Ærumna & calamitas. Diuitiæ ha-
bent abundantiam? Plus egent quanto
plus habent, desiderijs vastantur, cu-
piditatibus dissipantur, timoribus cru-
ciantur, tristitia contabescunt. Ho-
nores, dignitates & officia cor non
complēt: quoniam cito euanescent.*
*Psalm. 36. Vidi impium exaltatum
& eleuatum sicut cedros Libani, tran-
sui & ecce non erat. Quasi inueni eum &
non est inuentus locus eius. Volupta-
tes & delitiæ non satiant, qui po-
tius nouam sitim generant. Quod
Christus Samaritanæ Ioann. 4. di-*
*xit. Qui biberit ex hac aqua (qua mun-
dana significantur) sitiet iterum. Vni*
uerfa namq; ista non habent perfe-
ctā figuram circularē, quæ omnia
cōtineat, cui nihil desit. Vndè quā-
tum cuiq; rei deest de summo & in
finito

Augusti.

August.

Psalm.

Ioann.

Quantū cui-
quē rei deest
de summa per-
fectione tan-
tum distat ut
cor repleat.

finito gradu perfectionis (quem attingere nulla, neque omnes simul possunt) tantū abest, quod hominis appetitum faciet, & capacitātē cordis illius compleat. Solus Deus (qui summū & infinitum bonū est, ad cuius imaginē formatus est homo) illius potest appetitum satiare, & capacitatem replere. Vnde Dauid Psalm. 16. dicebat. *Satiabor cum apparuit gloria tua.* Aliqui vertunt ex Hebræo: *Satiabor cum apparuerit similitudo tua*, scilicet, in me, cū enim apparuerit, vt dicit Ioann. 1. sua Canon cap. 3. *Similes ei erimus.* Sensus verborū Dauid est. Nihil est quod me satiare possit in hac vita, etiam preciosissimum, nisi gloria tua. Hinc Christus discipulis suis, (quia sua corporali præsencia maximē delectabantur, a deoq; contēti erant, vt quoties de sua absentia loqueretur valdē tristarentur) Ioann. 16. dixit. *Quia hæc dixi vobis, id est, quia de mea absentia & recessu corporali à vobis loquutus sum, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego dico vobis, expectat vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Quasi dicat. Non in mea humanitate tantum vestra quies & perfecta satietas consistit: sed opus est, vt diuinitatis meæ aspectu ditemini, & fœlices & beati efficiamini. Quod prius asseruerat Dauid dicens. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Non fatiat potentia, non regna, & imperia, non diuitiæ, non aurum, non argentum, deniquē non omnia quæ in mundo sunt. Semper cor vacuū manet, suspirat, & ingemiscit reuelationem filiorum Dei expectans. Quod Paulus ad Rom. 8. declarat*

dicēs. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit & parauit usque adhuc. Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei. August. lib. 83. quæstion. q. 67. eleganter locum istū tractat, & nomine creaturæ omnis dicit hominem intelligi. Quia in eo omnium creaturarum aliquid reperitur. Scilicet, intelligere Angelorum, sentire animalium, viuere plātarum, & esse aliarum rerum. Omnis ergo creatura homo est, & vanitati subiectus est. Quia se per culpā rebus his mūdānis & inferioribus se subiecit, quæ conditæ sunt vt illi obtemperarent. *Faciāmus*, dixit Deus Genes. 1. hominē ad imaginem & similitudinē nostrā, & præsūt piscibus maris, & volatilibus cali, & bestijs, vniuersq; terræ, omniq; reptili quod mouetur in terra. Omnia autem, vt Ecclesiastes. 1. dicitur, *vanitas sunt.* Ideoque homo ingemiscit reuelationē filiorum Dei expectans, & corruptioni subiectus, a qua liberabitur cum apparuerit gloria filiorū Dei. Licet enim filij Dei simus, vt dicit Ioann. 1. Cano. cap. 3. *Nōdum apparuit quod erimus.* Quia vanitati subditi sumus. Cum autem apparuerit, id est, cū peruenerit tēpus in quo liberabitur homo a corruptione, & mortale hoc induet immortalitatem, tunc *Similes ei erimus: Quia vidēbimus eum sicuti est.* Tunc satiabitur appetitus noster: Quia erit Deus omnia in omnib⁹. 1. Cor. 15. Omnis igitur creatura, id est, homo ingemiscit.

Rom.

August.
Homo omnis
creatura di-
citur & qua-
re.

Genes.

Eccles.

Ioann.

Corint.

Psalm.

Ioann.

Ioann.

simile.

Quia in nullare huius mundi quietē potest inuenire, non dū apparente quod erit. Sicut filius potētissimi regis omnia despicit, & pro nihilo ducit, nullare satiatur, & quietus redditur, donēc regno patris sui potiatur. Quia omnia alia exigua ei apparent, nec amplitudinē animi illius valēt complere. Ita homo, (qui filius est Dei, & heres bonorum illius, ad imaginē & similitudinem Dei factus,) nullo satiatur, in nullo quiescit, semper inquietus existit, donec paterna hereditate potiatur, Deum videat, & possideat. Sēper hęc bona querit, & pro illis sollicit⁹ suspirat. Inquietum namq; est cor nostrū, donēc reuertatur ad Dcū. David Rex erat maxima potentia munitus, maximis diuitijs abundās, potentissimo regno fruens, & tamen suspirabat, & gemens dicebat Psal. 72. *Quid mihi est in cælo: & a te quid volui super terram? Ac si diceret. Quorsum hęc terrena concupiscam, illa sequar, & inquitam, quæ unitas sunt & nihil si ad bona illa, quæ nisi in cælo preparata sunt, cōparentur: si ad te, qui omnium bonorum fons est, referantur? Ideo, si tiuit anima mea ad Deum fontem viuū, quando veniam & apparebo ante faciē Dei? Psal. 41. Salomon, (qui in gloria regni & potētiae suę omnia probauit, & experientia edoctus est) dicit Ecclesiast. 1. *Vidi cuncta quæ sunt sub Sole, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus.* Duo de rebus mundanis affirmat. Primū quod vniuersa vanitas sunt, ideoq; satiari non possunt appetitū, semper vacuū relinquunt. Sicut cibus qui vanus est, si comedatur, etiam si stomachum re-*

Psalms.

Psalms.

Eccli.

Mundana omnia vana sunt ideo semper vacuum relinquunt appetitū.
simile.

pleat, non satiat, nec nutrit: sed inanem derelinquit. Ita & mundana omnia, cum vana sint, imò & vanitas ipsa, opprimere & grauare animę stomachum possunt, satiari & reficere nō valent. Quim potius nouam famem & desiderium excitāt, suspiria & gemitus mouent. Quod eleganti comparatione declarauit Esai. cap. 29. loquens de potentia, gloria, & diuitijs eorū, qui pugnaturi erant contra Ariel, & contra Syon: & in illis (vt dicit Hiero.) ostendens qualis sit omnium mundanorum gloria, quales diuitiæ & potentia, vtq; citò dispareāt, nec cor satiari valeant, dicit. *Et sicut somniat esuriens & comedit: cum autem fuerit experges factus, vacua est anima eius: & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam euigilauerit lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est: sic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicauerunt contra montem Syon. Quem locum trāslatio septuaginta clarius exponit & quali declarat inquiens. Erūt. quē sicut qui in somnijs esuriunt & comedunt: cumquē surrexerint, vanum est somnium eorum: & sicut qui per somniū sitit, & bibit, cum surrexerint adhuc sitit, & anima eius frustra sperauit: sic erunt diuitia omnium gentium, quæ militauerunt contra montem Syon. Quid aptius dici potuit, quidq; significatius ad explicandam mundanarum rerū vanitatem, & quomodo appetitus semper in sua fame & siti perseueret? Sicut & in somniantibus experientia domōstrat: somnia ceterē sunt, quæ solūm decipiunt insipientes. Alterum quod Sapiens testatur, & in quo rerum harum miseriam auget, est, quod sunt afflictiō*

Esai.

Hieron.

ctio

Prouer.

atio spiritus. Quia dum sperantur, torquent. *Spes enim quæ differtur affligit animum.* Prouerb. 13. & cum habentur cruciant. Quia appetitum excitant, & satiare non valent. Ideò ab vna in aliam rem agitur & mouetur cor nostrum: & quod antea desiderabat statim fastidit. Quia cor vacuū derelinquit. Ideoque in rebus mundanis, vt dicit Grego. appetitus placet, & experientia displicet. Quia non habitæ desiderantur res istæ, & habitæ odio habentur. Quia voluptatem, gaudium, & pacem promittebant, nec præstare potuerunt. Quod in persona Hierusalē Osce. 2. graphicè depingitur, quæ mundanarum rerum desiderio stimulata dicit. *Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, & lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.* Ecce quæ sibi promittebatur: sed contraria omnia inueniens dicit: *Vadam & reuertar ad virum meum priorem, scilicet ad Deum: quia benè mihi erat tunc, magis quàm nunc.* Panis namquè mundi nō satiat, aqua eius non exstinguit sitim, vestes non calefaciunt: quia vana sunt. Quod Ioann. 4. Dominus dixit. *Qui biberit ex hac aqua sitiet iterum.* Quia nō exstinguit sitim, licet parum refrigeret. At, *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, scilicet, diuina bona & gratiam participando, non sitiet iterum: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam:* ibique anima satiata quiescet. Quia cessabit omnis motus, cum suo principio coniungatur.

Grego.

Osce.

Ioann.

XVI. CONSIDERATIO.

De singulari Christi benignitate in suscipiendis nūcijs istis, & de patientia quæ necessaria est præcipuè in superioribus, & quòd afflictis non est danda afflictio.

Ite renuntiate Ioanni, &c.

Singularis Christi benignitas & mansuetudo verbis istis ostenditur, qui audiens Ioannis interrogationem rō indignatur, nec molestè fert: sed benignè suscipit, & mansuetè respondet: *Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis.* Legatio enim ista & interrogatio facta à Ioanne per discipulos suos occasionem præbebat indignationi, & asperæ responsioni, cum dubitationem de Christi persona præse ferret. Possetquè Christus respondere asperis verbis, vt prima facie interrogatio hæc promereri videbatur. Ite & dicite Ioanni, vt meminerit eorum quæ de me populo dixit, quando digito demonstrauit, & agnum tollentem peccata mundi prædicauit. Dicite, vt in memoriam reuocet columbæ descensum, qui datus est ei in signum meæ diuinitatis, vt ipse testatus est Ioann. 1. Meminerit vocis, quam de cælo audiuit, affirmantis me esse Filium Dei. Dicite, vt ad saniorē mentem redeat, ne propter vitæ periculum & instantem mortē sententiam mutet, ne leuis animi reputetur. Non ista dicit, nec expo-

Ioann.

stulationibus & quærelis contra Ioannem vitur, (qui tempore maioris necessitatis, & quando testimonium eius magis prodesse posse videbatur) sententiam mutauerit, & de eo, quod adeò asseuerantè astruxerat, dubitauerit. Hoc enim hominum carnalia sapientium propriū est, molestè, scilicet, ferre, quicquid præter opinionem & sententiam illorum accidit, statimquè in superbas voces, & accusationes contra alios proflire. Non ita Christus, sed patienter sustinens interrogationem, benignè & mansuetè respondet. *Ite renunciate Ioanni, &c.* Multa in conspectu discipulorum Ioannis miracula operatur, & ab eū tibus discipulis Ioannem longissima oratione commendat.

Huius rationem possemus assignare ex his, quæ in litera & in superioribus considerationibus dicta manent, quod Christus mansuetè & benignè nuncios suscipit, & blandè legationi respondet, quia mentē Ioannis apertè cognouit, & quod non ex dubitatione, aut ex leuitate propria mitteret, sed ut discipulorum suorum dubitationem tolleretur, & Christo occasionem præberet eos & turbas instruendi. Sed aliā huius rationem ad morum compositionē satis utilem ē licere poterimus, si considerauerimus locum unde Ioannes legationem istam mittit, & statum in quo erat, scilicet, in carcere & vinculis. Ideò mansuetè & blandè respondet, ne afflictum noua afflictione afficeret. Ut enim in communi proverbio circumfertur, & ratio comprobatur, afflictis nō est dāda afflictio. Idq; ex alijs Chri-

sti factis & responsis poterit confirmari. Regulo namquē, (qui potens erat, superbus & arrogans bonisque abundans) ad Christum accedenti Ioannis. 4. & petenti, ut descenderet & sanaret filium eius, (in quo superbæ mentis & dubitantis cordis in fide Christi inditia præbuit, petens descensum & aduentū Christi in domum suam, ut sanare posset filium eius) asperè respondet & grauib; verbis increpat dicens. *Nisi signa & prodigia videritis non creditis.* Petro ex pietate & amore sine discretionē suadenti Christo, ne ascenderet Hierosolymam Matt. 16. ne adeò indigna pateretur, dicenti-quē, *Absit hoc à te Domine, Non ita fiet,* asperimè respondet. *Vade sathana, scandalum mihi es.* Ioanni verò, (qui dubitationem interrogatione ista ostendere videbatur) mansuetè respondet. Ut hinc discas quam benignus, quam facilis & suavis sit Deus erga eos qui in laboribus & afflictionibus sunt. Ut & tu inde discas misereri laborantibus, subuenire indigentibus, consolari tristes, parcere afflictis. Verbis istis & mansueta responsione quasi dicere voluit Christus. Sufficit Ioanni suus dolor, sufficiunt labores & tribulationes quas in carcere patitur, sufficiunt ceteræ & molestiæ, quæ eum præmunt, sine hoc quod eum asperè ego tractem. *Euntes renunciate illi quæ audistis & vidistis,* & qua benignitate, qua mansuetudine, quo amore vos susceperim, ut vel sic consolationem suscipiat, & afflictiones eius allevientur.

In hoc Deus maximè clementiā suam manifestat, & longanimitatē commen-

Afflictis non
est danda af-
flictio.

Laborantes;
etiam si ipsi
suorum labo-
rum causa sint,
Deus consola-
tur.

Ioann.

Luce.

Matth.

August.

commendat. Quod, (etiam si homo sibi suorum malorum causa sit,) non ideo indignatur, & ferebre tractat, non exprobat culpas, sicut homines facere solent: sed benignè recipit, alloquitur, consolatur, & visitat, & in afflictione posito subsidium libenter prestat. Mulieri illi, (quæ in adulterio est deprehensa, & ut condemnaretur ante Christum adducta, licet ipsa sua culpa sibi malorum suorum & afflictionis in qua posita erat causa fuerit,) non indignatur, nec asperis verbis ad illam utitur: sed blande & misericorditer suscipit, & tacens digitoque in terram scribens Ioann. 8. illi prætrocinium adfert, tandemque, ne afflictæ afflictionem grauaret, eleuans caput suum dicit: Filia est aliquis qui te accuset? Et respondente, Nemo Domine: addit, nec ego te condemnabo, va de in pace. Magdalenæ, (quam suorum criminum memoria & dolor affligebat, Pharisei murmuratio grauabat,) benignè susceptæ. Lucæ. 7. dixit. Filia confide remittuntur tibi peccata tua. Ut hoc ostendat, omnes laborantes sine aliqua distinctione & differentia vocat Matth. 11. inquit. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Quibus verbis non solum laboris vniuersalitem declarare intendit, quæ ad omnes se extendit nullumque excludit: (ut optimè adnotauit August. Sermo. 10. de verbis Domini, hæc verba exponens: Quare, inquit, omnes laboramus, nisi quia sumus mortales, fragiles, infirmi, lutei & sa portantes, quæ faciunt inuicem angustias?) sed & vocationis generalitatem, quæ ad omnes laborantes se ex-

tendit. Nō enim dicit: Venite ad me, qui ex iusta causa laboratis, qui sine culpa vestra labores incurristis: sed dicit: Venite ad me omnes qui laboratis, ex quacumque causa. Qui omnes vocat, neminem excludit. Quod non mediocris solatij est. Siue ergo sine culpa vestra, siue per culpam vestram laboretis: Venite ad me: & ego reficiam vos: id est, labores vestros & miseras tollam in me suscipiēs, & vos liberos relinquens. Quod Esai. cap. 53. de Christo loquēs prædixerat inquit. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quem locum Matt. cap. 8. de infirmitatibus corporalibus, doctoribus, & laboribus interpretatur, dicens. Vespere autem facto obtulerunt ei multos demonia habentes, & eieciat spiritus verbo: & omnes malè habentes curauit, ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam Prophetam dicentem. Ipse infirmitates nostras accepit: & agrotationes nostras portauit. Petrus vero, 1. sua Canon. cap. 2. interpretatur locum istum de peccatis, & laboribus spiritualibus dicens: Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iustitiam viuamus: cuius liuore sanati sumus. Quare locus iste de laboribus & infirmitatibus & corporis & animæ ad literam intelligendus & interpretandus venit. Nam cum oratio vna plures potest habere sensus, omnes illos Spiritum sanctum intendisse & voluisse significare credendum est. Unde verbum illud Tulit æquiuoce accipitur, vel pro auferre, si ad corporis infirmitates referatur, vel pro in se sumere, si de peccatis intelligatur. Quod aduertit Basil.

Esai.
Labores nos-
tros & lan-
guores Chri-
stus portauit.
Matth.

Petr.

Languores
Christus tu-
lit auferendo

Basil.

in Regulis breuioribus responsione ad interrogationē. 177. inquires. *Languores nostros ipse tollit, non quod in se ille suscepit, sed quod eos in quibus hæc erant, curauerit. Etiam huic loco poenitentiae ratio conuenit: curauit enim morbos animæ.* Et Chrysost. in cap. 8. Matth. existimat locum istum Esaiæ, (licet de morbis animæ potius dicatur, ut conueniat cum illo, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi:*) de morbis corporis intelligi posse, cum Euangelista ad illos retulerit. Et Origen. in cap. 8. & 15. Episto. ad Roma. ad corpus & ad animam refert locum istum. Et Theophila. dicit locum istum, (qui de peccatis loquitur) à Matt. de morbis & doloribus corporalibus interpretatum: eo quod plurimi morbi ex peccatis oriuntur. Ipse ergo dolores & labores nostros tollit, ut alleuet, subueniat, & cōsoletur, & afflictionem auferat, & doceat afflictis non esse dandam afflictionem: sed benignè suscipiendos, & consolandos. 4. Reg. 6. referunt diuinæ literæ, quod Benadab Rex Syriæ propter populi Israël peccata ascendit, & obsedit Samariam tempore Iorā Regis Israël, qui malum fecit contra Dominum, & in tantam angustiam populus Israël deuenit, ut videretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoreis columbarum quinque argenteis, matresque filios suos comederent. Cūque Rex ira accensus pergeret, ut auferret caput Elisei, Dominus misericordia usus est, abundantiam & copiam panis promittens in diem crastinum. Et licet regis facta & desideria id non promererentur, tamē

afflictionem respiciens misericordia usus est. Similiter. 4. Reg. 19. Ezechiae in maxima angustia constituto propter obsidionem hostium mittit Deus Esaiam, qui cum consoletur, & promittat certam de hostibus victoriam.

Afflictio namque & miseria maxime Deum commouet, ut misericordia & clementia, (etiam in eos qui non merentur) utatur. Hinc Thren. 1. Hierusalem, ut Dominum ad misericordiam flectat, dicit. *Vide Domine afflictionem meam: Quoniam erectus est inimicus.* Et Paulo infra. *Vide Domine & considera, quoniam facta sum vilis.* Posset utique aliquis dicere. Quid tribulationes tuas adducis, (ut Dominum ad misericordiam flectas,) quas ipsa tuis culpis & peccatis meruisti? Iuste mala ista pateris. Quod ipsa fecisti sustine. Quid mitemur & afflictionis recordaris, ut Deum ad misericordiam prouoces? Hæc potius iram eius poterunt excitare, dum mala, (quibus afflictionem istam meruisti) reuocant in memoriam. At malis & miserijs erudita Hierusalem, & Dei conditionem cognoscens ait. *Vide Domine & considera afflictionem meam.* Ac si diceret. Scio quod hæc & multo maiora promerentur mea crimina: sed non est amoris tui afflictos noua afflictione vexare, sed potius consolari. Quia non despicis clamorem pauperum, id est, afflictorum, ut habetur Psalm. 21. Idem afflictionem meam tibi represento. Vnde Psalm. 9. dicit Dauid. *Et factus est Dominus refugium pauperi, id est, afflicti: adiutor in opportunitate, & in tribulatione.* Adiutor dicitur,

Afflictio multum mouet Dei viscera, ut misericordia ieretur.
Thren. 1.

Psalm.

Psalm.

quia

Chrysost.

Origen.

Theophi.

Reg.

quia patronus & defensor pauperū est contra iniquorum calumnias. Vnde statim subiungit, & hortatur omnes vt in Deo confidant, dicens. *Et sperent in te, qui nouerunt nomen tuum Domine. Et pro ideo accipitur. Ac si dicat. Idcō sperent in te. Quia nouerunt nomen tuum, id est, tuū ingenium & conditionem. Desperant illi de tua misericordia, qui te nesciunt, vel nolentes vel non audētes ad te accedere. Certissimē enim constat illos non cognouisse nomen tuum: id est, non te talem cognoscere, qualis re vera existis, & qualis in sacris Scripturis declararis. Si enim te scirēt, si te verē cognoscerent, si de te vt oportet in bonitate sentirent: si tuam misericordiam, tuam benignitatem, tuam lōganimi-
tatem cognoscerent, utiq; securissimē toto corde in te confiderent. Audimus illos, qui nouerūt nomen tuum, de te & tua bonitate mira proponere. Cognouit nomen tuū Dauid, qui clamabat Psal. 33. *Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestrae non confundentur.* Et Psal. 61. *Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in eternum.* Et Psal. 54. *Iacta super Dominum curā tuam, & ipse te enutriet: non dabit in eternum fluctuationem iusto.* Cognouit nomen tuum Petrus, qui ad vniuersas sibi oues commissas clamabat. i. sua Canon. cap. 5. *Humiliani sub potenti manu Dei, omnem vestram solitudinem proyicientes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis. Denique & ipse Dominus Psal. 90. dicit. Quoniam in me sperauit liberabo eum, protegam eum: Quoniam cognouit no-**

men meum. Nomen pro ingenio & conditione accipitur.

Nomen pro ingenio & cōditiōe.

Idcō qui Dei ingenium cognouerunt sperant in eo, & suas afflictiones & miseras, sicut faciebat Hierusalem, illi repræsentant. Vt facilius ad misericordiam flectant. Eius enim ingenij Deus est, vt afflictis maximē compatiatur. Hinc Esai. 42. de Christo dicitur. *Non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur vox eius foris. Calamum quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet.* Ille enim calamum quassatum dicitur confringere, qui eū, qui in afflictione & labore est, magis affligit, & opprimere conatur. Et ille lignum fumigans extinguit, qui hominis in tribulatione & miseria existentis scintillā spei, si qua manet, extinguere nititur. Christus verō afflictos consolatur, tristes iuuat, debiles confortat, pusillanimes excitat, vt confidant, peccatores suscipit & benignē tractat. Vnde ipse de se dicit Esai. 61. quod misit illum pater, vt mederetur contritis corde, non vt eos omnino contereret nouas afflictiones & dolores doloribus addendo, quibus qui quassati erant contererētur, & qui fumigabant omninō extinguerentur: sed potius, vt misericordia & clementia subueniendo confirmarentur. Spiritus, inquit, Domini super me, eo quod vnxit me, ad annuntiandum mansuetis misit me: vt mederer contritis corde, & predicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem: vt predicarem annum placabilē Domino. Hinc Sapiens Prouerb. 31. nos ad Christi imitationem exhortans dicit. *Date siceram merentibus, & vinū*

Esai.

Esai.

Prouer.

his qui amaro sunt animo, bibant & obliuiscantur ægestatis suæ, & doloris sui nō recordentur amplius. Per vinum & ficeram, quæ cor hominis lætificat, consolatio intelligitur: quam mærentibus & ijs qui amaro sunt animo tribuendam præcipit, ne tristitia & dolore oppressi pereant diffidentes: quin potius consolatione erecti Dei misericordiam sperent. Quæ locum exponens Beda dicit. Mærentibus & ijs qui amaro sunt animo, siue ob exiliū huius mundi, siue ob prioris vitæ maculas, siue ob miseras & calamitates, dandū esse vinū: quod verè lætificat cor hominis, quod Dominus in nuptijs fecit ex aqua (qua secundum Augustinū Bedam & alios patres, tribulationes & afflictiones significatur, quæ instar aquarum sua frigiditate animæ calorem extinguunt, & suo impetu obruunt, undè de Sponsæ constantia tanquam mirabile dicitur Cant. 8. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem*), vinum consolationis scilicet scripturarum, & cælestis sapientiæ, ac poculum sanguinis Christi, qui vt habetur Psalmo. 103. *Lætificat cor hominis*, & confirmat illud: vt sic inebriati ab vbertate domus Domini, & torrente voluptatis & refrigerij eius potati, peregrinationem huius vitæ leuius ferant, ac condemnationis metum, quem lex Mosayca incutit, animo excutiant, labores patienter ferant, ne absobeantur abundantiori tristitia, pusillanimitate, aut desperatione. Vt ergo ostendat Christus, quomodo hi tractandi sunt, qui in afflictionibus & laboribus positi conspiciuntur, discipu-

los Ioannis benignè suscipit, & interrogantibus māsuetè responderet.

XVII. CONSIDERATIO.

Quomodo Christus respondēdo operibus verū & irrefragabile testimoniū perhibuit de se, & quòd opera latere eum non patiebantur, & quod cōmendatio non est verbis facienda sed operibus.

Quæ audistis & vidistis. &c.

Chrysostomus. Homil. 37. oper. perfect. in Matth. verba ista exponēs dicit. Ex quo illis ostendit, non esse sibi occultas cogitationes eorum. Quod si respondisset, *Ego sum*, & offendisset nempe ipsos responsū hoc, & dixissent, aut certè cogitassent, quòd Iudei crebro more solent dicere: tu de te ipso testimoniū perhibes: id circo non ita dicit, sed signis ipsos ad fidem adducit, vt & omni suspitione doctrina sua careat, & hac luce lucidior sit. Testimoniū enim proprium, (quando non sunt alij testes fide digni, aut alia testimonia quæ fidem faciant,) semper secum fert suspitionem quandam falsitatis. Quod Pharisei Ioann. 8. Christo dicenti: *Ego sum lux mundi*, obiecerunt dicentes: *Tu de te ipso testimoniū perhibes, testimoniū tuum non est verum*. Christus verò hanc tollens calumniam respondit. *Et si ego testimoniū perhibeo de me ipso, verum est testimoniū meum. Quia scio vnde veni, & quòd vado. Et quia solus non sum, sed*

Testimoniū proprium suspectum est nē si alij adiungantur testes.
Ioann.

ego

Beda.

August.

Cantic.

Psalm.

ego & qui misit me Pater. Et in lege ve-
stra scriptum est, Quia duorum hominum
testimonium verum est. Et concludit.
Ego sum qui testimonium perhibeo de me
ipso, & testimonium perhibet de me qui
misit me Pater. Non solum voce de
lapsa in nubibus: Hic est Filius meus
delectus. Matth. 3. sed etiam operi-
bus meis consentiendo & illa ap-
probando. Præterea Ioann. 5. dicit.
Ioannes testimonium perhibuit de me.
Ego autem habeo testimonium maius
Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi Pa-
ter ut perficiam ea: ipsa opera quæ ego
facio, testimonium perhibet de me: Quia
Pater misit me. Operum testimonium
fortissimum & inrefragabile est, cõ-
tra quod nulla potest esse iusta ca-
lumnia. Operibus igitur Christus
respondet Ioannis interrogationi,
ut de se testimonium perhibeat fir-
mum & sine aliqua suspitione ope-
ribus ipsis testantibus, & eius perso-
nam & quis ipse sit prædicantibus.
Ac si dicat Christus: Non opus mi-
hi est vobis respondere, & quis sim
aperire, respicite & considerate ope-
ra quæ ego facio, & ipsa quæstio
ni vestræ satisfaciunt, & meam per-
sonam commẽdabunt. Ite, renuntia-
te Ioanni quæ audistis, à turbis de me,
& quæ vidistis.

Opera prædi-
cant qualis
quis sit &
latere nõ pa-
tiuntur.

Ut hinc discat Christianus non
se ipsum verbis commẽdare & lau-
dare: sed ea opera præstare, quæ te-
stimonium perhibeant virtuti. Nã
opera ipsa si bona sunt, non solum
testimonium perhibent facienti: sed
& illius virtutem & quis sit tacendo
prædicant. Magis enim opera
clamant apud homines, quam ver-
ba. Sunt magni precones: & etiam
si latere vellis, bona opera te mani-

festabunt. Christus Marc. 7. latere
volebat, & non poterat: quia opera
quæ faciebat ipsum manifestabāt,
& abscondita esse nõ poterant. Ait
enim Marc. Et ingressus in domum ne-
minem voluit scire, & nõ potuit latere.
Et reddit rationem. Quia mulier,
cuius filia habebat spiritum immũ-
dum, statim audiuit, & accelsit pe-
tens filiæ sanitatẽ. Vnde Lucæ. 19.
quando Christus ingressus est Hie-
rosolymam omnibus acclamanti-
bus, & pueris dicentibus. Osanna fi-
lio David, Benedictus qui venit in nomi-
ne Domini, Pharisei accesserunt &
dixerunt illi, ut increparet turbas,
ut tacerent: quibus ille respondit.
Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides
clamabunt. Ac si diceret. Quid opus
est præcipere, ut taceant, quandò
opera adeò sunt euidentia, ut cela-
ri non possint: & quando tacenti-
bus hominibus lapides consurgẽt,
& prædicabunt.

Marc.

Lucæ.

Opera bona sunt sicut lux, imò
& à Christo lux appellantur Mat-
thæi. 5. Sic luceat lux vestra coram ho-
minibus, &c. Et exponens quæ sit
ista lux ait: Ut videant operis vestra bo-
na, & glorificet Patrem vestrum. Lux
autem in occulto esse non potest,
nec latere. Etiam si occultari cure-
tur, se ipsam prodit, & hac illac quẽ
egreditur, & se manifestat. Itaque
opera bona ipsa se produnt, cla-
mant, testimonium perhibent, & vir-
tutem operantis testantur: & quo-
plusea celare & occultare quis stu-
det, eò magis clamant, vociferantur,
se manifestant, & produnt: quia non
putat homo effluunt, lucent, & ap-
parent. Christus miracula faciens
præcipiebat discipulis & turbis, ut
tacerent,

Simile.
Matthæi.

Marc.

tacerent, & nemini dicerent: Opera autem ipsa eorum linguas soluebant, ut magis illa prædicarent: ut testatus est Marc. cap. 7. inquit. Et præcepit illis ne cui dicerent: Quamto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, & eò amplius admirabantur dicentes. Benè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Publicantes
opera Christi
non faciebāt
cōtra ei⁹ præ
ceptum.

Ioann.

Ioann.

Cur Christus
volebat quod
opera eius
non manife-
starentur.
Ioann.

in hoc contra Domini præceptum faciebant. Ea enim est bonorū operum conditio, ut hominibus tacentibus ipsa clament, & testimonium perhibeant. Vnde posset aliquis Christum interrogare, quare Domine, (cum in mundum veneris ut testimonium perhibeas veritati, ut habetur Ioan. 18. Et ut cognoscant te & Patrem qui te misit, in quo vita æterna consistit, Ioann. 17.) opera quæ facis celari præcipis? Nemo enim vult notus esse, & in occulto opera mirabilia facit: sicut Ioan. 7. Christo dixerūt fratres eius persuadere volentes, ut ascenderet ad diē festum. Cui ipse respondebit. Præcipio ne dicant, nō quia tacere eos volo, sed ut operum meorum qualitatem declarem, quæ adeo mirabilia sunt, adeo gloriosa, ut non indigeant præconibus. Ipsa se prodent, & manifestabunt, meamquē virtutem hominibus declarabunt. Non opus est ut aliquis ea prædicet, & manifestet. Quod intelligentes illi qui viderant, quanto magis ipse præcipiebat ut tacerent, ipsi magis clamabant & dicebant. Quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitavit plebem suam. Atque adeo voluntati eius prædicantes inseruiebant.

Huius rei singulare exemplum

habemus Exod. 2. in Moyse, qui recens natus ellaganti specie præditus erat. Quem mater & soror, (ne cum alijs pueris Hebræorum periret,) occultare volebant, & totis viribus procurabant: Ipse tamen se vagitibus, ploratu, & clamoribus prodebat adeo, ut (cū iam quatuor mensium tempus esset transactum, & amplius se posse illum occultare desperarent) in fiscellam ex iuncis factam projicientes, in flumen mitterent credentes periturum & sic celandum. Sed ipse prior expositus se prodit, atque inde extractus à filia Pharaonis in filium adoptatus est, & in domo Regis educatus. Vides, quomodo licet celare procurauerint Moysem omni studio & diligentia, ipse se manifesta-uerit? Per Moysem & per masculos quos Pharaon interficere præcipiebat, (ut benè annotauit Origenes Hom. 2. in Exod.) opera bona nostra intelliguntur, quibus insiditur princeps mundi huius, ut illa perdat: idè in occulto ea facere toties à Domino admonemur. Cæterū talis est bonorum operum natura, ut sicut Moyse, se ipsa prodāt & manifestent, & quo magis celare ea procurauerimus, amplius se manifestent, & nos prodant. Ipsa opera testimonium perhibent de se, & de nobis. Ne ergo te ipsum iactes, ne te ipsum prædices, bona opera fac, & sile: ipsa te manifesta bunt, etiam si latere vellis nō poteris. Ob hoc Christus discipulos Ioānis ad opera sua contuenda remittit. Operum namquē testimonium firmissimum est, & irrefragabile quod ex illis sumitur argumē-
tum,

Exod.

Moyse &
masculi bona
opera signifi-
cant.
Orig.

tum, contra quod inimici loqui nō
audent. Cæcus ille à natiuitate, quē
Christus Ioann. 9. sanauit, hoc ar-
gumento à Dei sapientiā edoctus
usus est, vt Christi sanctitatem, vir-
tutem p'ius quam humanam, aper-
tè demonstraret. Cum enim Phari-
sæi dicerent, quòd Christus pecca-
tor esset, & non esset à Deo: quia in
Sabbatho lutū fecit ex sputo, & sa-
nauit illum: & instaret, vt daret glo-
riam Deo, id est, veritatem confite-
retur, & quid sentiret de Christo
aperiret: dixit. *Si peccator est nescio:*
Vnum scio: Quia cum cæcus essem modo
video. Et paulò inferiùs dicentibus:
Nos scimus quia Moysi locus est Deus;
hunc autem nescimus vnde sit: Respon-
dit. *In hoc enim mirabile est, quia vos*
nescitis vnde sit, & aperuit meos oculos.
Scimus autem quia peccatores Deus non
audit, sed si quis Dei cultor est, & volun-
tatem eius facit, hunc exaudit. *A secul-*
lo non est auditum, quia quis aperuit ocu-
los cæci nati. Nisi esset hic à Deo non po-
terat facere quidquam. Vides quomo-
dò toties opera Christi repetat, &
in confirmationem sanctitatis eius
adducat? Quibus sic conuicti sunt
inimici, vt non habentes quid res-
pondere possent, profuerint in cō-
tumelias dicentes. *In peccatis natus*
est otus, & tu doces nos? Magna qui-
dem operum vis & efficacia est. Ex
quibus Nichodemus argumentum
desumpsit ad intelligendum Chri-
stum a Deo missum esse Ioann. 3.
dicēs. *Rabbi scimus quia à Deo venisti*
magister. Reddit rationem. *Nemo*
enim potest hec signa facere, quæ
tu facis: nisi fuerit Deus
cum eo.

XVIII. CONSIDERATIO.

Quod opera sunt lapis
Lydius ad quem se probare de-
bet homo, vt cognoscat cuius
filius sit Dei, an diaboli, &
de qua sorte mundi,
an Dei.

Quæ audistis & vidistis. &c.

AD opera remittit Chri-
stus Ioannis discipulos,
vt ex illis quis ipse sit, de-
ducant, & an sit qui venturus est co-
gnoscant. Opera namquē, vt dixi-
mus, quæ Christus faciebat, testi-
monium perhibebant quod a Deo
missus esset. Simulquē viam ape-
rit, qua quisquē non solum alios,
sed & se ipsum examine, & quis,
qualisq; sit, cognoscere possit, vt ū
ex Deo sit, an ex hoc mundo: Vt ū
Dei filius sit & de iustorum sorte,
an ex filijs diaboli: Silicet. per ope-
rum considerationem & examina-
tionem. Quia opera, quæ quisquē
facit, quis & qualis sit aperte ostē-
dunt. Hæc ergo regia via est, qua
ad sui cognitionem quisquē gradi
debet, si non vult errare. Hæc gene-
ralis est regula, quæ nunquam defi-
cit. Opera tua considera, illa medi-
tare, & ex illorum qualitate & con-
ditione animi tui dispositionem co-
gnosces, & quis sis luce clarit' vi-
debis. Quia animus noster inuisi-
bilis est, & sensibus percipi non po-
test, soli Deo illius cognitio dici-
tur reseruata: Cum homines solum vi-
deant quæ foris apparent, Deus autem
intueatur cor, vt habetur. 1. Reg. 17.
Ita, cum homo per regenerationē
& fidem

Regeneratio
facit hominē
spirituale,
& ab huma-
na subtrahit
cognitiones

& fidem ex spiritu nascatur, & spiritus sit, in alteram & altiore naturam transiit, quam humana ratio attingere non valet, vt Christus Ioann. 3. affirmat dicens. *Quod natū est ex carne caro est; quod autem natū est ex spiritu, spiritus est.* Vndē sicut nemo potest cognoscere quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei, vt dicit Paulus. 1. Corint. 2. Ita nemo qualis homo sit, qui spiritu natus est, potest cognoscere, nec ipse spiritus hominis. Nemo enim scit vtrum odio, vel amore dignus sit. Nemo inquam qualis sit homo potest cognoscere, nisi spiritus Dei declaret, & manifestet. Viam igitur, qua quisquē & Christum, & se cognoscere possit, ostēdit mittens discipulos Ioannis ad opera sua consideranda, vt ex illis quis ipse sit intelligant: & te ad operata tua examinanda remittit, vt te ipsum cognoscas, & quis & qualis sis percipias.

Et sicut fides, (quæ fundamentū est vitæ hominis) cognosci non potest, nisi ex operibus: ita qua vita homo viuat, nisi ex operibus dignosci non potest. Opera namq; testimonium perhibent qualis sit cuiusquē fides. Quod elegāter Iacob. in sua Cano. cap. 2. prosequitur docens fidem ad salutem necessariam esse, illam tamen sine operibus non sufficere ad vitā spiritualement. *Quid proderit, inquit, fratres mei, si fidē quis dicat se habere: opera autem nō habeat. Nunquid poterit fides saluare eū? Quasi dicat, non: Et hoc exponit similitudine. Si frater & soror nudi sint, & indigeant pane, dicat autem aliquis eis, calefacimini, & non dederit necessaria, quid proderit? Nūquid eorum in*

digentiam leuabit solis verbis? Nō vtiquē. Sic fides sine operibus mortua est in semetipsa. Vndē talis fides Christianum facit: sed filium Dei non constituit. Opera quæ ex charitate procedunt filium Dei & hæredem regni efficiunt. Hæc vitam fidei testantur, & manifestāt. Quia fides sine operibus mortua est in semetipsa, dicit Iacobus. Fides quidē est, & vera fides: sed mortua. Vndē ergo quod fides viuā sit cognosci, & manifestari potest? Ex operibus sanē. Quod declarat Iacobus inquit. *Sed dicit quis. Tu fidem habes, ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus: benē facis. Et demones credūt, & contremiscunt. Vis autem scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est? Et ennumerat plures patres, qui omnes ex operibus iustificati sunt. Et tādē concludit. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: Ita fides sine operibus mortua est. Vbi appellatione spiritus non significatur anima, vt optime aduertit Caieta. hic, sed halitus, seu flatus. Et aptē comparat opera flatui. Quemadmodum enim corpus animalis si non spirat mortuum est: ita fides si nō parit opus, mortua est. Flatus siquidem est effectus corporis viui, & similiter operatio est proprius effectus fidei viuæ. Vndē apparet quo sensu superius dixerit, fidem sine operibus mortuam esse, non quod sentiat opera esse formā fidei: sed quod sentiat opera esse concomitantia fidē, & inditia vitæ illius. Sicut halitus commi-*

Fides mortua
vera fides est

Caieta
Spiritus pro
flatu ponitur

Opera non
sunt forma
fidei.

Ioann.

Corint.

Fides ex ope
ribus cognos
citur & sine
operibus non
sufficit ad sa
lutem.

Iacob.

commitatur vitam hominis, & illius est argumentum. Sicut igitur corporis vita ex operatione & respiratione cognoscitur: (anima namque, cum spiritualis sit, & inuisibilis, sensu compræhendi non potest: Vnde rogo cognoscis quodd corpus viuat, & animam habeat? Respondebis & optimè, ex motu & operatione: Vnde Philosophi dicunt, quodd viuere est ipsum operari:) Ita fides non dignoscitur, quodd viuia sit, & spiritum habeat, nisi ex operationibus.

Hinc Saluator signum tribuens quo lupos vestibis ouium opertos ab ouibus distinguere valeamus Matth. 7. dicit. *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Id est, ab operibus eorum, vtrum lupi sint, vel oues potestis cognoscere. Manus illorum inueniuntur, & ex illis animum cognoscetis. Manus namque qualis quisque sit declarant In republica, vt rectores & gubernatores cognoscant qualis vnusquisque sit, & ex quo officio viuat, manus inspicere solent, vtrum lenes & blandæ sint, vel callos habeant, & inde argumentum deducunt, vtrum ex aliquo officio viuat, vel vagus & perditus homo sit. Manus igitur certiùs quàm quælibet alia pars corporis de hominis qualitate testificantur. Quod intellegens Iacob Genes. 27. (quando mater ei persuadebat, vt benedictionem fratris sui Esau surriperet) nihil aliud timuit, nisi quod Esau homo pilosus esset, & ipse lenis: & quod si atrectaret eum pater sentiret quis esset. Vnde & ipse Isaac caligantibus oculis eius, & videre nõ valens, cum vocem filij au-

diret, & vocem Iacob esse iudicaret, dixit. *Accede huc, vt tangam te filium meum, & probem vtrum tu sis filius meus Esau, an non.* Et accedente eo, manus illius apprehendit, & palpauit: sentiensque pilosas dixit Isaac. *Vox quidem vox Iacob est: sed manus manus sunt Esau.* Additque textus: *& non cognouit eum, quia pilosa manus similitudinem maioris expresserant.* Vides, quomoddò manus non solùm de hominis qualitate, dispositione, & officio: sed etiam de persona testentur certiùs, quàm aliæ corporis partes. Quare meritò Christus dicit: a fructibus eorum cognoscetis eos. Vtiturque in huius confirmatione similitudine arboris, quæ ex fructibus an bona, vel mala sit, cognoscitur. Ita & homo ex operibus. Phariseis dicebat Christus Ioann. 8. *Si filij Abraham estis, opera Abraham facite.* Gloriabantur Pharisei quod filij Abraham essent, & dicit Christus. *Si filij Abraham estis, opera vestra id non manifestant: quæ multum differunt ab operibus Abraham: & ex operibus, cuius filius sit quisque cognoscitur.* Si opera Abraham faceretur, possetis verè dicere quod filij Abraham sitis. Nunc autem cum queratis me interficere, non estis filij Abraham. *Quia hoc Abraham nõ fecit: vos facitis opera patris vestri.* Hoc audientes dixerunt. *Nos ex fornicatione non sumus nati. Vnum patrem habemus Deum.* Quibus Christus ait. *Si Deus pater vester esset, diligeretis vtique me.* Et ex his concludit. *Vos ex patre diabolo estis.* Et reddit rationem, & id est, quia desideria eius vultis perficere. Ecce qualiter ex operibus cuius filij sint colligit,

Matth.

Manus qualis quisque sit declarant. simile.

Genes.

git, & confirmat. Qui enim opera Dei facit, mandata eius custodit, filius Dei credendus est: qui autem opera diaboli perficit, diaboli filius esse conuincitur. Qui furatur, mentitur, adulteratur, blasphematur, & similia facit, quomodo filius Dei dici potest, & non potius diaboli, quem suis operibus imitatur?

Si igitur cognoscere desideras cuius filius sis, opera tua considera, & ex illis te ipsum cognosces. Si ille qui dicit se Deum nosse, & fratrem suum odit, mendax est, & in eo veritas non est, ut dicit Ioann. 1. Cano. cap. 2. Ille qui fratrem persequitur, qui blasphematur, mentitur, & rapit, si filium Dei se dicat, maximè mendax deprehenditur. Et si de illo, Qui videt fratrem suum necessitatem habere, & clausit viscera misericordie suae ab eo, dicit Paulus. 1. ad Timot. 5. Quod fidem negauit & est infidelis deterior: (Quod non ideo dicit, quia fidem amiserit: sed quia opere se fidem non habere testatur opera faciens fidei repugnantia) quomodo de eo qui diaboli opera facit, dici potest, quod sit filius Dei? De his dicit Paulus ad Titu. 1. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Cum sint abominati, & increduli, & ad omne opus bonum reprobi. Opera secundum Deum facta fidem vi uam demonstrant, ut dicebamus, & quod Christus in nobis sit & uiuat. Cuius bonus odor dicitur iustus. 2. Cor. 2. per bona

opera quae efficit.

XIX. CONSIDERATIO.

De utilitate quam consideratio operum Dei causat, & de necessitate scrutandi scripturas, ut Christum cognoscamus, & discamus, timere iustitiam & sperare illius bonitatem.

Quae audistis, & vidistis. &c.

Dubitantibus Ioannis discipulis de Christi persona & conditione respondet eos ad opera sua conspicienda remittens. Ut ex illis compellantur ad scripturarum quae de Christo erant considerationem: & ut facta cum scripturis componentes conuincantur Christum esse Messiam in lege promissum, & eum qui venturus erat. Ut enim in litera expositione diximus, ea potissimum miracula Christus in conspectu discipulorum Ioannis edidit, quae a Prophetis de Messia praedicta fuerant, & pro signis ad illum cognoscendum tradita. Hos itaque ad opera considerata remittit, cum quaerunt quis sit: alios autem, qui Ioann. 5. quaesierunt quis esset, ad scripturarum lectionem misit, dicens. Scrutamini scripturas: quoniam ipsae testimonium perhibent de me. Dubitantes de se alios ad opera, alios ad scripturas transmittit, ut certi reddantur, docens hac duplici via Christi personam, conditionem, & ingenium posse comprehendere, eiusque virtutem, potentiam, misericordiam, tum etiam & iustitiam cognosci. Ut nec potentes superbiant, nec paupe-

Ioann.

Timot.

Titu.

Corint.

Ioann.

Operum Dei
consideratio
& scriptura-
rum utilissi-
ma est.

Deute.

pauperes deiiciantur: ut iusti timeant: & peccatores confidant eius opera videntes, & scripturas considerantes. Operum namq; Dei & scripturarum consideratio utilissima est: dum in operibus Dei diuersitas maxima conspicitur, & in scripturis beneficia & supplitalia, (quæ Deus multis intulit) referuntur: ut ad bona subleuent, & à malis detineant. Hinc Moyses Deute. 32. (ut populum ad Dei beneficia deprecanda, & bonitatem laudandam prouocaret,) remittit ad maiores suos, & ad considerationem operum Dei, dicens. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas. Interroga patrem tuum & annuntiabit tibi, maiores tuos & dicent tibi: quando diuidebat altissimus gentes, &c.* Et enumerat Dei beneficia patribus illis exhibita: ut illa considerantes discant de Dei bonitate confidere, & sperare. Et nos similiter patrum exempla & Dei opera debemus considerare, & illa inspicere. Et vicissim ad scripturas recurrere: & ex vtrisque remedia contra omnia, (quæ nos in uadere possunt, & ut de Dei bonitate dubitemus, aut de misericordia nimium confidamus faciunt,) hauriemus. Si tuorum peccatorum conscientia accusat, si sua immanitate terrent, & in dubitationem de Dei misericordia & bonitate te adducunt: si dubitare te faciunt, an venia sit largiturus, qui toties & adeo grauiter à te offensus est: si tua crimina se tibi obijciunt & dicunt, quod inimici dicebāt Dauidi Psalm. 3. *Non est salus tibi in Deo tuo: opera Dei considera, misericordiam, quam grauib; peccatoribus lar-*

gitus est, attende. Magdalenam peccatricem, cui veniam tribuit: Petrum negantem, cui ignouit: Mattheum Publicanum, quem recepit, Latronem, cui in Cruce paradisum promissit: Saulum Ecclesiam Dei persequentem, quem vocauit & vas electionis fecit: Dauid adulterum & homicidam, cui pepercit: mulierem in adulterio deprehensam, quam tutatus est, tecum volue, & attenta meditatione considera, & disces non diffidere de Dei misericordia, bonitate, & clementia: qui peccatores non spernit, sed benignè suscipit, & mansuetè tractat.

Hac consideratione operum Dei erga peccatores ob suas culpas tristes & pusillanimes, nec ad eum accedere præ confusione audentes Dominus excitat: ut bono animo sint, & multum cōfidant, c. 38. Iob. dicens. *Nunquid ingressus es thesauros* Iob. *niuis, aut thesauros grandinis aspexisti: quæ preparauit in tempus hostis, & in diem pugnae & belli?* Thesauros niuis & grandinis appellat insignes peccatores valde frigidos, & multitudinem criminum suorum congelatos: hos thesauros Deus in Ecclesia sua referuauit, & reposuit illis parcens: ut qui suorum peccatorum metu perterritus ad Deum accedere timuerit, ingrediatur per considerationem huiusmodi thesaurorum, & inde arma confidentiæ sumat *in diem pugnae & belli*, quod memoria & præsentia suorum peccatorum illi excitauerit: & *in tempus hostis*, id est, contra hostes illum impugnantes, & suorum criminum grauitatem obijcientes. Ut ista consideratione quasi lorica indutus, &

Thesauri ni-
uis & gr-
n-
dinis peccato-
res dicuntur.

Psal. 3.

P

clypeo

elypeo protectus fidēter dicat. Qui huiusmodi peccatoribus se placabilem præbuit, qui tot criminibus adeo libenter ignouit, qui hos in hominum memoria referuari voluit tanquam thesauros, & omnibus tanquam exempla proponi, me suscipiet, misericordiam suam in me demonstrabit, non mihi misericordiae viscera, quæ alijs peccatoribus patuerunt, denegabit. Ecce arma, quibus te munias, & te ab incur sibus hostiū defendas, ex operum Dei consideratione formata.

Quod si ista non sufficiant ad animitui pusillanimitatem tollendam, & timorem excutiendū, tua ingratitudine instantē accussante, & crebram iterationem tuorum peccatorum proponente, qua misericordiae Dei ianuam clausisse videris: recurre ad scripturas. Illæ te consolabuntur, incitabunt, & de Dei misericordia & lōganimitate in peccatores certum reddent. Attente audi scripturas voce Domini clamātes, Ezechiel. 13. *Nolo mortē peccatoris, sed ut conuertatur & viuat.* Addi Esai. 1. *Dominum dicentem. Lauamini, mundi estote, auferte malū cogitationum vestrarum ab oculis meis. Quiescite agere peruerse, discite benefacere. Querite iudiciū, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduā: & venite & arguite me dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra ut coccinū, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, vel ut lana alba erunt.* Et Hierem. 3. *dicit Dominus. Vulgo dicitur. Si dimiserit vir uxorem suā, & recedēs ab eo duxerit virū alterum, nunquid reuertetur ad eā ultra? Nunquid non polluta erit & contaminata mulier illa? Tu*

autem fornicata es cū amatoribus multis: tamē reuertere ad me dicit Dominus, & ego suscipiam te. Et ne parua illi viderētur quæ admiserat, dicit eius turpitudinem & crimina referens. *Leua oculos tuos in directū, & vide, ubi non prostrata sis & reliqua quæ sequūtur.* In super Ezechie. 18. dicit. *Ezech. Si egerit impius poenitentiam ab impietate sua, vita viuet: amplius iniquitates eius non recordabor.* Proprius etiam accede, & ipsum Christū in Evangelio sæpius dicentem audi. *Veni querere, & saluū facere quod perierat* Matt. 13. & Matt. 9. *Non est opus valentibus medico, sed malē habentibus.* Et Luca. 19. se cōparantē pastori, qui perditā ouem humeris suis imponit, & ad caulas reducit. Quis ista audiens & legens de Dei misericordia diffidet? Vndē quo peccatores de sua misericordia secutos red dat, cū publicanīs & publicis peccatorib⁹ Christus māducabat. Quod Scribe & Pharisei non intelligentes mysteriū ei vitio vertebāt, & discipulis illius improperebant dicentes, Matth. 9. *Quare cum peccatoribus & publicanis manducat magister Vester? Vtcrius alio exēplo propositū nostrū aperiamus.* Si quis in laboribus posit⁹ dubitare incipiat, uti illius recordetur Deus, (cū videat mala crescere, dolores augeri, Deū gemitibus non inclinari:) consideret hic opera Dei, & qualiter erga laborantē se habuerit reducat in memoriam, & securus de Dei misericordia crescētibus laboribus sperabit. Recogiter Dauidem toties a Saule oppressum, & propē in vltimas angustias redactū, omni subsidio destitutū, & qualiter Deus cū libe-

Scripturæ cō
solantur pu
sillanimes.

Ezechie.
Esai.

Hierem.

Ezech.

Matth.

Matth.

Luca.

Matth.

Ad confiden
dum in abo
ribus opera
Dei & scrip
turæ incitant

libe-

Danie.

Danie.

Psalm.

Abac.

Psalm.

Dei liberali-
tas ex operi-
bus & scrip-
turis constat.

Ioann.

Matth.

Marc.

Ioann.

liberauit: & confidet. Daniele in lacu inter leones positi, & Deū nō solū ora leonū concludentē: sed & Abachu cū prandio de Babilone adducētē; Dani. 14. & sperabit. Susannā in memoriā reuocet falso crimine imposito in eas angustias redactā, vt duceret ad lapidandū, & a Deo mirabiliter Danielis industria ereptā Dani. 13. Iosephū inspiciat, & labores quos sustinuit, & gloriam inquā a Deo adductus est: & firmissim⁹ permanebit. Quod si exēpla illum confirmare non valent, legat scripturas, & cognoscet, quomodo Deus iustos non derelinquat: sed in laboribus comitetur, opem ferat, & suo tēpore liberet, etiā si aliquādo moras facere videatur. Psal. 90. ipse dicit. *Cum ipso, id est, iusto, sum in tribulatione, eripiat eum, & glorificabo eum, longitudine dierū replebo eum, & ostendam illi salutare meum.* Et Abachu. 3. dicitur. *Si moram fecerit expecta eum: quia veniens veniet, id est, cito veniet, & non tarbabit.* Audi & David Psal. 119. dicētem. *Ad Dominum cum tribularer, clamaui: & exaudivit me.* Si de Dei liberalitate in tuis petitionibus dubitas, vide & considera, quā liberalis Deus erga patres nostros extiterit. Quod, vt principio huius considerationis dicebamus, Moysem cōsiderare pręcepit: aduerte etiam scripturas, & audi Dominum dicētem Ioān. 16. *Petite & accipietis.* Et Matth. 7. *Omnis qui petit accipit.* Et Marc. 11. *Amen dico vobis quidquid orantes petitis, credite quia accipietis:* & Ioann. 14. *Quid petieritis Patre in nomine meo, dabit vobis.* Plura possemus adducere exēpla, quibus confirmarem ex

operibus Dei & scripturis argumēta sumi, quibus cor hominis confirmetur in bono, erigatur & roboretur in spe & confidentia: sed ex istis quę proposita sunt alia poterūt deduci. Sed hoc prętermittendum nō est, quod sicut ad confidentiam excitandam conducunt, ita etiam vt timeamus, & vt a peccatis resipiscamus, multum faciunt: si attentē supplitia, quę Deus multis propter peccata intulit, & quę scripturę de Dei ira & flagellis referunt, cōsiderauerimus. Hinc per Hier. cap. 7. (vt populum a peccatis retraheret, & a sua vana confidentia qua nitebantur, quia tēplum Domini erat inter illos remoueret) mittit illos ad considerandum ea quę fecit Sylo, vbi prius locus erat orationis, dicens. *Ite ad locum meum in Sylo, vbi habitauit nomen meum a principio. & videte quę fecerim ei propter malitiam populi mei Israel.* Et hinc discite timere & formidare. Idē mulierem Loth Genes. 19. (quia contra Dei pręceptum retrō aspexit) in statuā salis voluit conuerti: vt in exemplū omnibus posteris maneret, & illam aspicientes Dei mandata frangere pertimescerent. Vbi interrogabit aliquis, quare in petrā salis potius, quā in aliā conuersa fuerit? Et respōdere poterimus. Quia sicut sal a corruptione pręseruatur, ita memoria hęc supplitiorum quę Deus fecit nos a culpis pręseruabit. Et quia in exemplum constituebatur salis petra efficitur, vt consideratione lamentes a peccatis retrahamur. Ita vtraq; Glosa ex Isidoro desumpta & Nicolaus de Lyra respondent: verba Isidori sunt. *Vxor retrō aspiciēs*

Opera Dei
& scripturę
nos a peccatis
remouent

Hierem.

Genes.

Quare vxor
Loth in petrā
salis potius
quam in
aliā conuer-
sa est.

Glossa.
Lyra.
Isidor.

*in salem versa est, exemplum facta, sili-
cet, & condimentum: unde alij saliantur.
Unde Christus ait, Lucae. 17. memento
te uxoris Loth: ut nos, scilicet, tanquam sale
condiret, ne negligentes essemus, sed pru-
denter caueremus. Et Lyra dicit, quod
ista expositio licet mystica videat-
ur, literalis dici potest. Et August.
16. de Ciuit. Dei cap. 30. dicit. Deni-
que uxor Loth, ubi respexit, remansit: &
in salem conuersa hominibus fidelibus
quodam prestitit condimentum, quo sa-
pienter aliquid, unde illud caueatur exem-
plum.*

Opera igitur quæ Deus fecit
& scripturarum testimonia consula-
mus, & inuenimus, unde à malis
retrahamur, & de Dei bonitate
multum confidamus. Ideò Chri-
stus discipulos Ioannis, & nos in il-
lis, & ad ea quæ audierunt, & ad ope-
ra quæ viderunt à Christo facta re-
mittit. Ista namq; regia via est, qua
gradi debemus, si rectum iter tene-
re, nostramque vitam debite com-
ponere desideramus.

XX. CONSIDERATIO.

**Qua certitudine scien-
da sunt quæ de fratribus no-
stris referre volumus, & quan-
tum noceat præceptum re-
rum relatio.**

Ite renuntiate Ioanni, &c.

 Oniungit Christus duos
sensus, scilicet, auditum &
visum, quibus de rebus
certiores fieri solemus, ut ostendat,
qua certitudine cognoscenda sunt

quæ alteri, volumus renunciare.
Ideò discipulis Ioannis dicit. *Ite
renuntiate Ioanni quæ audistis, & vi-
distis.* Non dicit. *Ite renuntiate solū
quæ audistis.* Quia auditus multoties
falli solet, dum vnū pro alio perci-
pit: vel dum rumores, (qui multo-
ties falsi esse solent, quiq; facile dis-
seminantur) auscultat. Nec solū di-
cit Christus (quod certius & suffi-
cientius esse videbatur,) *Ite renūcia-
te Ioanni quæ vidistis:* Quia visus cū
solum præsentia percipiat, à dece-
ptione longè esse videtur. Unde ni-
hil certius iudicare aut affirmare de
re aliqua possumus, quam quod o-
culis percipimus. Et nec huic tan-
tum sensui fidendum esse ostendit
Christus in rebus, quæ proximi vi-
tam & honorem concernunt. Quia
solet etiam multoties & visus de-
cipi, vel propter medij dispositio-
nem, vel propter distantiam, vel
propter alias causas, quas non est
præsentis instituti recensere. Idquæ
experientia confirmat. Si turrim
quadratam à longè aspicias, vide-
tur rotunda propter distantiam: &
si baculum in qua & aëre existentē
conspicias, fractus videtur propter
medij disparitatem & differētiam.
Duos igitur sensus, visum, & au-
ditum, Christus coniungit, & po-
stulat à discipulis Ioannis, ut co-
gnitio certior sit: et, ut dicebamus,
ut hinc intelligamus quanta certi-
tudine necessariū sit, ut quæ de fra-
tribus nostris affirmare volumus,
cognoscamus. Non enim satis esse
debet quod aliquid de proximo tuo
audieris, ut illud statim affirmes.
Pri^o examina, considera, disquire,
& videre procura. Auris nāq; mul-
toties

*Auditus mul-
toties falli so-
let.*

*Visus in re-
bus proximo-
rum non siue-
dam.*

*Visus multo-
ties fallitur.*

*Qua certitu-
dine cognos-
cenda quæ re-
ferenda sunt
de fratribus.*

Reg.

toties fallitur, & licet non suo semper, aliorum qui referunt aliquando vitio. David pro certo habuit quod de Miphiboseth à Siba relatum audivit, 2. Reg. 16. & statim præcipitato iudicio illum bonis suis privavit, quod postea reamplius inspecta falsum esse deprehendit & utinam non nos experientia quotidiana, quæ vera sint ista quæ dicimus, doceret. Quæ facilitate eas, (quæ vel leviter audimus, & quod perius est somniamus) referimus & affirmamus. Nec satis esse debet, (quod tibi videaris illud quod asserturus est oculis vidisse,) ut statim affirmes. Quia multoties contingit visum falli. Tunc expecta, attende, & considera, quid alij dicant, & sentiant. Prius quam de proximo tuo aliquid referas & alijs renunties, opus est ut certissime scias, & notum sit & publicum. Noli esse testis contra proximum tuum, nisi evidenter rem cognoveris. Hoc postulâs duorum sensuum officium, scilicet, auditus, & visus, ostendere voluit Christus. Quia qui præceptus & facilis est vel ad iudicandum, vel ad affirmandum aliquid de proximo suo, à culpa immunis esse non potest periculo errandi se exponens. Unde Ecclesiastici. 23. dicitur. *Lingua testificans adducit mortem.* Rabanus per linguam testificantem dicit intelligi linguam procacem, & quæ facilis est ad res affirmandas. Quoniam volat irreuocabile verbum, nec facile quod semel prolatum est, (præcipue si honorem alterius tangit,) potest reuocari. Ideo verba sagittis comparantur, & labia, seu lingua arcui. Quia sicut in

manu & potestate hominis est, hæc vel illac sagittam dirigere, antequam illam proiciat potest eam detinere, & arcum deponere, si voluerit: at postquam semel emissa sagitta fuerit, volat, nec reuocari potest à cursu suo, etiam si illum qui fecit facti poeniteat. Nō aliter verba, antequam proferas, in tua sunt potestate, sed postquā semel de ore tuo exierint, reuocari non possunt, quoniam vulnus infligant. Ideo Sapiens dicit. *Lingua testificans.* Id est, sine cōsideratione aliquid affirmans, *Adducit mortem.* Et sicut qui sagittā mittit in incertum, nec debitam adhibet diligentiam necui noceat, reus est sanguinis effusio: ita & qui sine cōsideratione, & diligenti examine de fratre suo aliquid loquitur, reus erit sanguinis illius. Quod Prover. 21. Sapiens testatur dicens: *Testis mendax peribit.* Non solum dicitur testis mendax, qui mendacium affirmat, sed & qui se periculo mentientis exponit. Quia quantum ex se est falsum testatur, & mentitur. Sicut quotidie experimur in his, qui quæ audiunt sine aliquo examine affirmant, & testantur. Hinc Exod. 23. dicitur. *Non suscipies vocem mendacij.* Ac si dicat: ne accipias rumores falsos aduersus proximos tuos. Vbi aduerte: quod rumores vocat *vocem mendacij*, illos, scilicet, quos ortos videmus, unde autem, vel à quo nati sint, non sentimus. Qui minimè suscipiendi sunt, sed antequam vel admittantur, vel credantur examinandi.

simile.

Prover.

Testis mendax quis dicatur.

Exod.

Rumores sparsi vox mendacij.

Simile.

Verba sagittis & lingua arcui comparatur.

Maxima ergo cura lingua seruanda est. Unde Eccles. 28. dicitur. *Ori tuo fac ostium, & ventrem, & in ver*

Ecclesi.

Grego.

Psalm.

bis tuis iugum, & stateram. Quem locum versans Gregorius super Psalmum *Miserere in illud: Domine labia mea aperies*, dicit. Et fortasse hoc ostium sibi Propheta postulat à Domino, cum dicit Psalm. 140. *Pone Domine custodia ori meo, & ostium circumstantia labijs meis. Debemus enim os nostrum claudere, & diligentius obserare, ne quis in iracundiam excitet vocem nostram, & contumeliam rependamus contumelie. Iugum etiam in verbis nostris esse & statera precipitur, ut omne quod loquimur, & humilitate condatur, & mensura pendatur. Proferamus ergo sermones examinatos libra iustitiæ, ut sit gravitas in sensu, modus in verbis, pondus in sermone. Nec prius loquendo os aperiamus, quam expediat, sed examinemus verba nostra, si tacendum hoc, si dicendum aduersus hunc, si tempus sit sermonis huius, postremo si a virtute modestiæ non dissentiat. Nihil indecens, nihil in honestum, nihil inuidum sonans erumpat. Et sic proximis nostris in loquendo vtiliter erimus, & Deo grati, & hominibus chari, tandemque æternam vitam consequemur, quam nobis largiri dignetur omnipotens & pius Dominus, qui hodie pro nobis nasci dignatus est.*

XXI. CONSIDERATIO.

Qua cura qua sollicitudine Deus hominum salutem procuret, & ut nulli rei parcat ut peccatorem reducat ad viam salutis.

Cæci vident, claudi ambulant. &c.
L V C A S cap. 7. hoc tractans dicit. *In ipsa autem hora multos*

Luc.

curavit à languoribus suis, & plagis, & spiritibus malis: & cæcis multis donavit visum. Et respondens dixit illis. Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis. Quia cæci vident, claudi ambulant, &c. Vbi, (ut in literæ expositione diximus,) considerandum est, quod Christus in præsentia discipulorum Ioannis larga manu & copiosius quam solebat, multis largitus est sanitatem, & quam plurima simul operatus est miracula: Ita ut vnus hinc, alter illinc, alij aliunde profiterent clamantes, & Christi virtutem prædicantes. Iste se à lepra multum datum ostendebat: ille visum sibi restitutum clamabat: alijs brachium, alijs crura solidata dicebat: & sic quam plurimi clamabant: & ad hoc respexisse videtur Christus, cum dicit: *Renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis.* Et hoc colligi videtur aperte ex verbis Lucæ propositis. Innumera ut apparet signa Christus operatus est in conspectu discipulorum Ioannis, ut sua magnitudine & multitudine eorum animos de se dubitantes confirmaret, & ad viam veritatis reducerent.

Vbi fortè alicui videri poterit quod tanta miraculorum multitudine superflua fuerit, cum vnum aut alterum ad illorum instructionem, & ad quæstionis satisfactionem satis esset. Quodlibet enim signum sufficiens erat argumentum diuinitatis Christi. Quid opus erat tot signa multiplicare? *Cæci vident, claudi ambulant, &c.* In hoc Deus misericordiam suam maxime commendat, & qua cura, qua sollicitudine & instantia Deus curet hominem ad se reducere, à via perditionis reuocare,

Cur tot miracula in præsentia discipulorum Ioannis Christus fecerit, cum vnum sufficere videretur.

Qua cura Deus hominis salutem procuret.

uocare, & ad veritatis cognitionē perducere. Omnia mouet, omnia tentat, nihil intactum relinquit, quod vtile esse prospiciat ad hominem excitandum, conuincendum, & ad se & veritatis cognitionem perducendum. Ideo tot miracula operatur, vt si magnitudo operum non sufficiat, saltem multitudo discipulos Ioannis conuincat: & si vnum aut alterum miraculum non sit satis ad animos illorum mouendos, saltem aliud vel aliud exciret, vel plura simul commoueant. In quo suam charitatem & amorem, quo hominum salutem desiderat, satis manifeste demonstrat.

Hanc singularem & indefessam curam, hanc sollicitam vigilantiam, qua Deus hominum salutem procurat nulli labori, aut difficultati, aut molestiae parcens, caelum & terram mouens, declarat Aggaeus, capit. 2. dicens. *Adhuc modicum est, & ego commouebo caelum, & terram, & mare & aridam, & mouebo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus.* Hanc curam (qua non solum vocat, inuitat, & quaerit homines, sed & ad fores illorum antequam ipsi surgant & euigilent pulsant, & sedet eos expectans) declarauit optimè Sapiens, Sapien. 6. dicens. *Clara est, & quae nunquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quaerunt illam. Praeoccupat qui se concupiscunt: vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inueniet.* Quod Apoca. 3. Dominus ipse declarauit dicens. *Ego sto ad ostium & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperue-*

rit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum.

Vbi statim se offert scrupulus, quomodo Sapiens dicat quod qui aperuerit assidentem praeforibus suis diuinam sapientiam reperiet: ipsa autem sapientia affermet, quod ad ostium stat? haec namque contraria videntur: sed si attentius considerentur maximè conueniunt. Sapiens enim, vt desiderium ardens declararet, quo sapientia ab hominibus inueniri desiderat, dicit illam esse assidentem ad ianuam & expectantem. Sicut inter homines contingere solet, qui desiderat alterum inuenire & videre, de mane consurgit, & ante fores illius sedet expectans, & dicit. *Hic manebo, non surgam donec egredientem videam.* Ita, vt Dei desiderium, quo nostram salutem desiderat, quo nos inuenire & alloqui cupit ostendat, sedentem depingit sapientiam. Tum etiam vt manifestet, quod non perfunctorie & veluti transiens homines vocat, & eorum salutem procurat: sed cum magna instantia, omni tempore, ita vt quacumque hora aperire voluerit homo, inueniat eam sedentem, iuxta illud Ezech. 18. *In qua cumque hora ingemuerit peccator, ego excudiam eum.* Ideo sedentem describit: Ne autem istud Dei tam ardens desiderium hominem negligenter reddat, ne Dei vocationem contemnat, apud Ioann. dicit. *Eccc sto.* Quo denotet promptam voluntatem & celerem responsum ex parte hominis cupere. Qui enim statim aliquam faciens breuiter se expediri velle demonstrat: vt ergo ostendat, quod si statim vt pulsaue-

Quomodo sapientia diuina dicatur sedere & stare.

Simile.

Ezech.

Aggae.

Sapien.

Apoca.

Cantic.

rit non aperueris, transibit. stare dicitur: ut te cautum & diligentem efficiat. Hoc sponsæ contigisse videmus Cantic. 5. cum enim ad ostium eius pulsaret sponsus, illaq; nimium confidens negligeret aperire dicēs *Iani pedes meos*, & alias leues excusationes pretendens, declinauit spōsus, & abiit: & postea surgens & quærens cum magna difficultate & labore inuenit. Vides, quomodo transiturus veniat, si moram feceris in aperiendo? Quod ut ostendat stare dicitur. Ne ergo vocationē eius cōtemnas, ne aperire differas, ne fortē iratus Dominus amplius expectare recuset, & transeat: & cum quæsieris non inuenias.

Desiderium
ardēs Dei no-
stræ salutis
ostenditur in
eo quod stare
dicitur.

Simile.

Sed ego in eod quod in Apocalypsi stare dicitur Dominus ad ostiū & pulsare, desiderium agnosco ardentissimum, quo nostram salutē desiderat, & quod ei ianuam cordis nostri aperiāmus. Instantia, qua pulsat, in eo aparet, quod dicitur stare & pulsare. Quando enim quis multum desiderat ut ei aperiatur, non sedet ad ostium, nec contentus est semel pulsando: sed stās iterum atque iterum & frequentē pulsat. Id significat *Sto & pulso*. Quod Hispano sermone optimē explicatur, dum de eo, qui multum desiderat, & pulsat, dicimus. *Estā asido delas al danas, y quiebra las puertas*. Id significat, *Sto & pulso*, id est, non quomodo cumque pulso ostium: sed cum magna instantia: Ita, ut importunitate mea, si possim, vos faciā aperire. Hanc instantiam, qua sponsus pulsat, declarauit optimē sponsa Cantic. 5. dicēs. *Vox dilecti mei pulsantis, Aperi mihi soror mea, amica mea, colū*

Cantic.

ba mea, immaculata mea: Quia caput meum plenum est rore, & cincti mei guttis noctium. Primum itaque sponsa isto loco aduertens pulsantem ad ostium cordis sui spōsum dicit. *Vox dilecti mei pulsantis*. Ista est, quā si attendat.

Vox Dei facile cognoscitur ab anima si attendat.

ego interiūs audio. Facile enim anima per spiritum Christi, quem in se habet, sui sponsi vocem cognoscit, & a vocibus aliorum discernit iuxta illud quod dicit Christus Ioann. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & cognoscunt me meæ*. Vox ista est dilecti mei pulsantis ad ostium cordis mei, & cupientis introire. Et consentit locus iste cum illo Apoc. 3. quem tra-

Ioann.

Apoca.

ctamus. *Ego sto ad ostium & pulso*. Pulsare autem dicitur Deus, quando per gratiam suam præuenientē corda nostra tangit, & visitat per internas inspirationes, & tacitas occultasque cordis motiones ad vitæ emendationem, ad ampliorem profectum, vel ad fideliorem & firmiorem amoris adhæsiōnem excitat. Deinde subiungit vocem suauissimam & amantissimam sponsi pulsantis & dicentis. *Aperi mihi soror mea, &c.* Aperire sponsi nihil est aliud, quam cor illi præbere, iuxta illud Prouerb. 23. *Fili præbe mihi cor tuum*. Et ipsius inspirationibus, salutaribus monitis consentire, & obtemperare. Sicut ē contrario nihil aliud est pulsanti Domino cordis ostium claudere, quam eius bonis inspirationibus & vocationibus nō acquiescere & consentire. Aperiri igitur sponsus sibi postulat cor nostrum, ut in eo ingressus habitet, & requiescat. In quo maximē splēdet Dei nostri ineffabilis misericordia,

Pulsare ad ostium Dei quid sit.

Aperire cor & claudere quid sit. Prouer.

dia, & admirabilis erga nos amor: quòd (cum ipse nostri prorsus nihil indigeat, nostroquè commertio nihil illi possit felicitatis aut commodi accrescere, vt qui per se ipsum felicitissimus sit) dignatur nihilominus vtrò ad nos accedere, & cor nostrum prior ipse pulsare, & nos inuitare, vt illi aperiāmus. Et (licet cor nostrum ipsius sit figmentum, & in manu eius positum, vt quocumquè voluerit vertat illud) pulsat, & aperiri sibi postulat: vt in hoc liberi nostri arbitrij facultas demonstretur. In nostra namq; est potestate pulsanti Christo aperire, vel occludere ostium cordis nostri.

Valdè autem delectant pias mētes, blanda verba, quæ sequuntur, quibus sponsam inuitat vt ei aperiat: & ratio quam subiungit. *Quia caput meum plenum est rore, &c.* Quæ videtur dicta ad similitudinē eius, qui per multas horas in tempesta nocte perseverauit pulsans ad ostiū amicē: cui⁹ caput, eò quòd sub diu steterit, humore nocturni roris madet, ita vt guttulæ, per cincinos & capillos defluant. Atq; ita per hūc modum loquendi significari videtur in defessa perseverantia pulsantis, eius assistentia, & instantia, ob quam meretur quod illi aperiatur, & intra cor nostrum recipiatur: si non ob amorem, saltem ob instantiam & importunitatem. Quemadmodum in Evangelica parabola is, (qui per noctem perseverauit pulsans amici ostium Luca. 18.) propter importunitatem tandem obtinuisse scribitur quod postulabat. Itaque verba ista, *Caput meum ple-*

num est rore, instantiam & perseverantiam sponsi mirè declarant. Quasi dicat, hic manebo, hic stabo, ad ianuas cordis tui pernoctabo: etiam si rore & guttis nocturnum caput meū madeat, non recedam, donec aperias mihi. Importunus ero, & molestus tibi, si fortè hac importunitate vincere possim, vt me agnoscas, vt a culpa surgas, & mihi aperias.

Certè adeò sollicitè, adeò instanter Deus hominum salutem procurat, vt multoties illis fastidio sit, adeò, vt non solum eum reiciant, cordis fores occludant: sed inuerecundè dicant, vt ab ipsis recedat. Quia scientiam viarum suarum nolunt, vt habetur Iob. 20. Sed adeò patiens est Deus, adeò pius & benignus, adeò nostro amore captus, vt patienter has repulsas sustineat, non grauetur, nec desinat omnibus vijs & maiori instantia salutem nostram quærere, & nos ad veritatis viam reuocare, nihil intentatum, quod ad hoc prodesse possit, relinquens. Vnde merito per Esai. conuocatur de hominibus cap. 5. dicens. *Nunc ergo habitatores Hierusalem: & viri Iuda iudicate inter me & inter vineam meam. Quid est quod debui ultra facere vinea mea, & non feci?* Non solum enim vtilia illi procuravi inspirando, vocando: sed & multa extraordinaria feci, nouas inspirationes noua auxilia immittendo. & quod omnem captum superat, me ipsum pro illius commodo & vtilitate humiliatui formam serui accipiens, & in illa seruiens, laborans, mala sustinens, & tandem moriens. *Quid ultra debui facere vinea mea, & non feci?* Quòd etiam & nos

Libertas nostra assequitur

Instantia qua Deus nostrā salutem procurat declarat.

Lucæ.

Iob.

Deus nihil intentatū relinquit quod ad hominum vtilitatem prodesse possit.

Esai.

ipsi negare nō possumus, cum quotidie in nobis ipsis experiamur. Quid intentatum Deus (vt nos ad viam veritatis reducat, & a culpis extrahat) relinquit? Mirabile sanē est quibus vijs, quibus consilijs, quibus medijs salutem nostram procuraret: quas inuentiones faciat, vt nos ad se trahat. Ad te ipsum rede, & attentē considera quæ Deus tecum egerit, & quotidie faciat, & videbis si iustē dicere potest. *Quid ultra debui facere vinea mea & non feci*. Sanē hæc videns & considerās posset merito Deo dicere. Quæ utilitas, quod commodum tibi Domine accrescit ex hoc quod homo nō pereat, quod tanta cura, tam ingenti sollicitudine, tam indefessa instantia eius salutem procuras? Pereat homo si voluerit. Maximum ei beneficium confers, si semel aut iterū vōces: Si statim nō audierit sibi imputet. Sic te timebunt, & reuerbūtur, nec negligentes erunt: sicut tua indulgentia facti sunt. Quia enim sibi persuasum habent, quod tua maximē intersit eorum salus, idē negligentes sunt, de tua vocatione non curant, tuas inspirationes negligunt, & te ipsum despiciūt. Hoc elegāter Esai. cap. 26. prosequitur, & quasi præ zelo diuini honoris Deum ipsum increpans, eō quod nimia benignitate in homines utatur, & eos ad se trahere procuret, dicens. *Indulxisti genti Domine, indulxisti genti. Nunquid glorificatus es?* Ac si dicat. Quid tibi accreuit, vel quid cōsequutus es Domine ex eo, quod tanta cura, tam ingenti sollicitudine eorum commoda & utilitatē procuraueris: quod tanta diligētia eo-

rum salutem quæsieris, Ac si tibi multum interesset? *Indulxisti genti*, id est, non solum quando peccatis suis supplitia merebantur iram tuā cohibuisti illis parcendo: sed & loco supplitij & vindictę bona cumulatissima tribuisti. Id significat geminata repetitione verbi *indulxisti*, copiosissimam, scilicet, misericordiam & indulgentiam. Quod ipse testatus est Esai. 40. dicens. *Loquimini ad cor Hierusalem & aduocate eam: quoniam completa est malitia eius, dimissa est iniquitas illius. Suscepit de manu Domini duplitia pro omnibus peccatis suis. Duplitia*, inquam, non supplitia & flagella, sicut peccata eius merebantur, & iustē deposcebant: sed duplicia bona, id est, copiosissima, & abundantissima bona: ita vt iniquitates & peccata illis ad lucrū esse videantur. Hoc modo exponunt aliqui illud Psalmi. 72. *Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inueniētur in eis. Dixerat, quod iusti videntes malorum prosperitatem adeo turbati sunt, vt dicerent. Si est scientia in excelsis. Ideo, Id est, quia vident hæc, conuertetur populus meus hic. Id est, recedet a via bona in qua ambulabat, & conuertetur ad iniquorum vitam: Et dies pleni inueniētur in eis, hoc est, dies sine labore & miseria. Tamen hæc interpretatio longe est a sensu literali huius loci, in quō declarat David iustorum hæsitacionem, & quod in hoc fistant & hæsitent. Vnde illud, *Conuertetur*, intelligendum est & referendum ad istorum consideracionem, scilicet, quod dies pleni bonis inueniantur in malis. Et hæc est cōmunis sanctorum Patrum expositio.*

Geminatio
verbi copiam
denotat.

Esai.
Tata est Dei
misericordia
vt ex peccatis
lucrum re
pertare videā
tur homines.

Psalm.

Nihil como-
di Deo ex ho-
minum salute
accrescit.

Esai.

tio. Quia ergo bona largitur impijs dicit Esai. *Indulxisti genti Domine.* Et addit. *Nunquid magnificatus es?* Ac si dicat. Nunquid ideo ad te cōuerſi sunt, te laudauerunt, & glorificauerunt, & non potius recesserunt à te? De populo Israēl dicit Moyſes Deute. 32. *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus.* Ac si dicat. Ad incrassationem, impinguationem, & dilatationem per beneficia & copiosas misericordias exhibitas sequitur ex praua dispositione cordis hominis, quod recedant & recalcitrando fugiant à Deo. De hoc conquæritur Deus per Oſeam c. 2. dicens. *Quia benignè populum istū tractaui, misericordia in eum usus sum, dixit. Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, & lanam meam, & linum meum, & oleū meum, & potū meum. Et hæc nesciuit: quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum & argentum multiplicauit ei, & aurum.*

Hinc serui Dei hominum ingratitudinem videntes multoties Deo consulunt, vt rigore & asperitate in homines vtatur, quo intelligant, quantum sua interſit, & conuertantur. Psalm. 32. Dauid cum Deo loquens dicebat. *Imple facies eorum ignominia: & querent nomen tuum Domine.* Quo loco, et, accipi potest dupliciter. Primò copulatiuè: & tunc sensus est. *Imple facies eorum ignominia, & videbis quomodo quærant nomen tuum.* Secundò ponitur et, pro vt, & sensus est. *Imple facies eorū ignominia, vt quærant nomen tuum.* Non vt pereant: quia hoc optare contra charitatem esset, sed vt con-

uertantur. Et Esai. cap. 26. (cū proposuisset verba quæ interpretati sumus) dicit. *Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.* Quasi dicat. Domine, iam experientia eorum ceruicē duram & indomabilem cognoscis, & quod te non quærant nisi in angustijs & laboribus. Quid opus est indulgentia & tanta cura? Afflige eos, & laboribus contere, & videbis, quomodò te glorificent. Sed in hoc Deus maximè, vt dicebamus, misericordiam suam commendat, & amorem quo nos diligit manifestat, quod sine proprio commodo pro nostra salute & vtilitate laborat: quod cognoscens hominum ingratitudinem & duram ceruicem, (quæ non nisi vi frangitur) non desistit à suis misericordijs: sed pro nobis continuò sudat & seruit. Qui diligit, ex nulla re grauatur. Ideo per Esai. cap. 43. Dominus dicit. *Non seruiſti nequē laboraſti.* Id est, nō te oppressi seruitute, aut labore: & tamen laborare me feciſti & seruire in peccatis tuis.

Nihilominus tanta Dei misericordia ne negligens fiat homo: sed attendat, & ponat cor suum super vias suas, & consideret. Quod si tantam misericordiam neglexerit, & tot beneficijs ingratus permanſerit, recedet Dominus, & manum suam contrahet, & in suis miserijs illum relinquet: vt cum quæſierit non inueniat. Quod Babyloſi contigiſſe refert Hierem. cap. 51. inducens Angelos & Dei ministros, (qui eius iussu curationem Babyloſis procurauerant, & cū vidissent nihil proficere) dicētes. *Curauiſtis Babyloſē,*

& non

Esai.

Commendat
Deus chari-
tatem suam
quia sine pro-
prio commo-
do noſtram
ſalutem pro-
curat.

Amor ex nul-
la re grauatur.
Esai.

Qui miſer-
cordiam con-
teſerit quæ-
ret eam in
die tribulatio-
nis & non in-
ueniet.

Hierem.

Deute.

Oſea.

Psalm.

Et pro, vt, po-
nitur.

Prouer.

Et non est sanata. Derelinquamus eam, & eamus unusquisque in terram suam. Quoniam peruenit usque ad celos iudicium eius, & eleuatum est usque ad nubes. Quod nihil miserabilius homini potest euenire. Et Prouer. 1. Sapientia diuina, (quæ toties homines inuitauerat) quasi tanta ingratitude offensa & irritata dicit. Quia vocaui & renuistis, extendi manum meam & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsanabo cum vobis id quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc inuocabunt me & non exaudiam: manè consurgent & non inuenient me: eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, nec acquieuerint consilio meo, & detraxerint vniuersa correctioni meæ: comedet igitur fructus viæ suæ, suisque consilijs saturabuntur. Et meritò maximaque cum iustitia. Si enim Deus nihil intentatum relinquit, vt saluti nostræ consulat, & resipiscere nolumus: iustum est, vt à nobis ipse recedat, & misericordiam suam amoueat. Audiamus quid Dominus per Esa. cap. 5. dicat. Cum enim dixisset, Quid ultra debui facere vineæ meæ? & eius ingratitude retulisset dicens. An quod expectaui vt faceret vnas & fecit labruscas? Ait. Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem. Diruam maceriam eius, & erit in conculcationem: & ponam eam desertam. Non putabitur, & non foedietur, & ascendent super eam vepres

& spina: & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. Considera supplitia. Iuxta numerum & mensuram iniquitatis & ingratitude Sic faciet ei Dominus. Timeamus ergo, & Dei curam, (quàm modò in nobis quotidie experimur) nè negligamus: sed illi libèter respondeamus, cor aperiamus, vitam nostram emendemus, & cum sponsa Cant. 1. dicamus. Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Cant.

XXII. CONSIDERATIO.

Quæ miraculorum genera Christus operatus fuerit coram discipulis Ioannis, & quid illa significant: & sex genera malorum quæ ex peccato nascuntur declarat.

Cæci vident, claudi. &c.

VLTA, vt diximus, miracula Christus operatus est in conspectu discipulorum Ioannis, præcipuè autem sex illorum genera à Matthæo & Luca referuntur. Sicut, Cæci vident, claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Quibus sex morborum genera, & sex maxima incommoda significantur, quibus hominum animæ per peccata subiacet, & per Dei gratiam & misericordiam liberantur. Quod sancti aduertunt, & Paulus ad Rom. 15. testatus est dicens. Quæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt:

Sex miraculorum genera Christus fecit coram discipulis Ioannis.

Roman.

Esa.

sunt. ut per patientiā & consolationem scripturarum spem habeamus.

Primum miraculum est, cæci vident: & primum damnum quod ex peccato anima inuenit, est quædā mentis cæcitas. Quia propter peccatum oculi interni hominis comprimuntur, & acies illorum cōfringitur: ut videre non possit, & quæ agēda sunt nequeat intelligere. Pec-

Peccata cataractæ sunt oculos excæcantes.

Sopho.

Matth. Sapien.

Roman.

cata sunt cataractæ quædam, quæ visum impediūt, oculos claudunt, & homines excæcant: ne quæ recta sunt & sibi proficere possunt, libere videant. Quod Sôphon. cap. i. affirmat inquit: *Ambulauerūt ut cæci: quia Domino peccauerunt.* Et Christus de Scribis & Phariseis Matth. 15. ait. *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Quia ut Sapien. 2. dicitur: *Excæcauit eos malitia eorum.* Hanc cæcitatem, quæ ex peccato oritur ostēdit Paulus ad Roma. 7. dicens. *Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. Quod enim operor non intelligo.* Vbi aduerte, quod Paulus dicens; quod carnalis homo & sub peccato existens quod operatur non intelligit, non significat ignorantiam inuincibilem: quia talis a culpa & peccato excusaret. Vndē *Non intelligo*, ponitur pro eo quod est tenebris obsepior, caligine & obscuritate circundor, & cæcitate quadam ex peccato percutor, quæ, quæ recta suat, & quæ expediunt non aspicio.

Lex carnis quæ sit.

Lex namquē carnis, quæ & peccatum dicitur, est insitus affectus peccandi in natura, ex quo inuitis nobis passionēs insurgunt. Cuius effectus est spiritui resistere, carnem sequi, & mentem obscurare.

Secundum enim carnalem hominē non intelligit homo quid agat. Obducitur enim quibusdam tenebris & illis obscuratur intellectus, ut quod non vult secundum spiritua-lem hominem, id secundum carnalem exequatur. Facit Paulus duos homines, vnum spiritua-lem, & alterum carnalem, in quolibet nostrū: & duplicem legem, alteram carnis & membrorum, alteram mentis: & sic diuersimodē de eodem homine mine loquitur. Carnalis igitur homo non intelligit quod operatur.

Id exponens Hieron. dicit. *Inebriatus consuetudine peccatorum ignoro quid facio.* Hanc mentis cæcitatem manifestē conspicimus declaratam in viris Sodomitis Genes. 19.

Hieron.

qui, dum peccatū in hospites Loth aggrediuntur, cæcitate percussi sunt: & cum essent propē domum, fores inuenire non poterant. Vbi obiter nota, peccatorem ad eō suis peccatis cæcum reddi, ut nō solum ea quæ agenda sunt ignoret: sed ut in ipsismet criminibus errabundus vagetur, nec fores suorū desiderio- rū inueniat. Hinc Arist. dicit, quod

Genes.

Quanta sit peccatorū cæcitas.

omnis peccans est ignorans. Et August. 9. confessio. miseriam suam, quam in culpa habebat recognoscens, dicit. *Vae præterite ignorantia, in qua non cognoscebam te Domine. Vae cæcis oculis, qui te æternum lumen non vident, de tenebris ad tenebras vadunt, & nesciunt vbi corruant: vbi se existimant stare ibi cadunt.* Et iterum dicit. *Fui miser, pauper, & cæcus aduersus literas Dei mei militans.* Hanc cæcitatem mētis gratia Dei expellit, (quæ luminis diuini participatio est) animam illustrans, & oculos mentis aperiens.

Aristo. August.

Ioann. aperiens. Vnde Ioann. 1. de Christo dicitur: quod erat lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Hinc Gregorius. 8.

Grego. Moraliū dicit. Cum gratia superni respectus illuminat, cuncta & mentis nostra nobis abscondita manifestat: ut qui hēri se non cognoscebat, hodie per lumen gratia se cognoscat, & doleat.

August. Et August. inquit. Gratia est lumen anima faciens hominem peccatum suū cognoscere, Deum super omnia diligere, illi firmiter adherere. Et Fulgentius ait. Sicut radius Solis totum mundum illuminat: ita diuina gratia subita visitatione totum hominem illustrat. Ideo

Psal. Psalm. 12. petebat Dauid ut oculos eius sua gratia Deus illuminaret, dicens: Illumina oculos meos, ne vnquam ob dormiam in morte.

Secundum dā Secundum miraculorum genus
num ex pec- est claudi ambulat. Et hoc secundū
cato mentis incōmodum quod ex peccato pro-
claudicatio cedit, scilicet, mentis claudicatio, in
& mutabili- terioris hominis mutabilitas, &
tas. quædam affectionis & desiderij obliquitas, quæ impedit animæ processum in Deum. Sicut enim corpus pedibus ambulat: ita anima affectibus.

Affectus pe-
des sunt ani-
me.
Ioann.

Vocauit autem affectus & desideria pedes animæ Saluator Ioann. 13. cum dixit. Qui lotus est nō indiget, nisi ut pedes lauet. Quod de affectibus vniuersi sancti Patres interpretantur. Et sicut ille qui claudus est nūrat, & rectā gradi non valet, sed hac illac quē inflectitur: Ita anima, quæ affectibus deprauatis rerum terrenarum subditur, claudicare dicitur. Quia difficulter graditur, nunc in hanc, nunc in illam partem mouetur, nunc ad istam nunc ad illam rem inclinat, & nunquam

rectā in Deum tendit. Hanc instantiam peccatorum in gressibus suis repræhendit Deus in populo Israel Psalm. 17. dicens. Filij alieni inuenerati sunt, & claudicauerunt a semitis suis. Peccatores filios alienos vocat, id est, nothos & spurios, qui nō re-
Psal. **Peccatores**
filij alieni di-
cuntur & qua
Dei, sed diaboli filij sunt. Et claudicare dicit a semitis suis. Quia recedunt a via, quam tenere debebant. Et Elias repræhendens populum quoddam Deum modo colerent, modo Baal immolarent. 3. Reg. 18. dicit. Usquequo claudicatis in duas partes. Si Dominus est Deus sequimini eū. Si autem Baalim sequimini illum. Ille claudicare dicitur, qui affectibus & desiderijs (quæ in Deum rectā tendere debebant) in mundum declinat, & modò ad hanc modò ad illā partem inflectit. Quod peccatum causat, seu inclinatio praua, & fomes, qui in homine est, & tantam vim habet, ut contra rationem pugnet, & veluti repugnantem hominem quod vult trahat. Non quod inuitum concupiscentia peccare faciat: (quia non esset peccatum si non esset voluntarium) sed ideò dicitur trahere inuitum, quia magnā vim concupiscentia habet propter carnis imbecillitatem. Vnde Paulus ad Roma. 7. Vim hanc concupiscentiæ exponens dicit. Ego autē carnalis sum venundatus sub peccato. Quod enim operor non intelligo. Non enim quod volo bonum hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Quo loco primo in eo quod dicit: Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato, declarat: quomodò libertas arbitrij non tollatur per vim istam, quam fomes, concupiscentia, lex membrorum, & pec-
Roman.
Concupiscentia non tollit libertatem.

& peccatum inferunt menti & rationi. Quia qui venundatus est, (licet Domino suo subiectus sit, & eius volūtatī inferuiat, & quidquid est Domini sui sit) non ideo suam voluntatem & libertatem amittit. Vnde prouenit vt multoties inuitus & reluctans exsequatur quod Dominus præcipit. Ita homo semper, (licet se peccato vendiderit) liber manet, nec propriam voluntatem amittit. Secundò, quando dicit Paulus: *Non quod volo bonum hoc ago*, illud volo, nõ debet intelligi de completa & deliberata voluntate exsequendi bonum, quæ opus imperat: sed de generali voluntate, qua omnis homo bonum approbat, & vult. Vnde argumētum sumit Paulus ad legis iustitiam & sanctitatē probandam: quia etiam ille qui cōtra legem operatur, illius mandata probat.

num est ex peccato procedens, dū anima culparum maculis quasi lepra quadā respargitur, maculatur, & foedatur. Et sicut corpus lepra perfusum deforme ac turpe est, maximè foetet: ita vt vix sit qui illud valeat sustinere. Ita anima peccatis obnoxia, & illorum maculis foedata, maximè deformis & turpis redditur, adeoque foetet: vt illius pessimum odorem nec amici valeant sustinere. Quod adumbratū cernimus Ioann. 11. in Lazaro defuncto & quadriduano maximè foetente, per quem peccatorem in sua culpa mortuum intelligi dicunt sacri doctores. Cuius foetorem nec soror ipsa Martha ferre poterat. Ideò Christo præcipienti, vt tolleretur lapis ab ore speluncæ, dixit. Noli Domine id præcipere. *Quatriduanus enim est & foetet*. Ac si dicat: eius foetore nullus poterit sustinere. Leporam hanc gratia Dei curat, & hominem mundat, vt Matth. 8. vidimus: statim enim vt Christus manum suam extendit, & tetigit leprosum, sanus factus est. Statim vt gratia, quæ manus Dei est, animam tangit, fugit peccati lepra. Et sicut Sol suo aduentu tenebras fugat & pellit: sic gratia culpam expellit. Vnde Paulus. 2. Corint. 6. dicebat. *Quæ conuentio luci ad tenebras?* id est, gratiæ ad peccatum quasi dicat, nulla. Quia se non compatiuntur: sed vnum alterum expellit.

Secundò per lepram aliqui intelligunt carnis concupiscentiam cōtra rationem rebellem post peccatum, de qua Gene. 8. dicitur. *Sensus & cogitatio humani cordis ad malū prona sunt ab adolescentia sua*. Quā ideo pecca-

Gratia autem Dei per Iesum Christum pedes hominis consolidat, affectus cōfirmat, desideria roborat: vt qui antea gradi rectā non poterat, iam currat. Quod de temporibus Messiae prædixerat Esaia. capit. 35. dicens. *Tunc saliet sicut cernuus claudus*. Vnde Isidorus de gratia Dei loquens dicit. *Gratia est donum Dei per quod fit expletio voluntatis diuinæ*. Et Gregor. inquit. *Mens nostra nullo modo ad superna graditur, nisi à terrenis separetur, & gratia Dei præueniatur*. Ipse enim dat velle, & perficere. Vnde Saluator Ioann. 17. dicebat. *Sine me*, id est, sine gratia mea vos excitante & præueniente, nihil potestis facere.

Tertiū miraculorum genus est, Leprosi mundantur: quòd tertium dā

Ioannē

Matth.

Simile.

Corinto

Lepra carnis
concupiscentiā
significat
Genes.

Corint.

peccatum sæpius in Episto. ad Roma. vocat Paulus. Carnalis namq; culpa particulari quodā modo hominem maculat, & deturpat. Vnde. 2. Corinth. 6. Paulus dicit. *Qui fornicatur in corpus suū peccat*, id est, contra corpus suum. Quia reliqua crimina extra proprium corpus fiunt: hoc autem in proprium corpus dicitur esse: quia peculiari foeditate corpus afficit. Ideo David Psalm. 52. de talibus dicit: *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in ini-*

Psalm.

Gratia Dei ignis est omnia immunda consumens.

simile.

Bernard.

Bernard.

Quartū malum ex peccato est surditas.

Psalm.

quitatibus. Hanc maculam & foeditatem, imò & ipsius radicem purgat & mundat gratia Dei. Quæ ignis est omnem animæ rubiginem ex peccatis prouenientem comburens. Et sicut vas vel rem aliam, si sordida est, in ignem mittere solemus, vt mundetur & perficiatur: ita & cor nostrū igne gratiæ Dei aduritur, purificatur, & mundatur. Vnde Bernard. dicit. *Gratia Dei est ignis ardens, & omnem rubiginem peccatorum consummens.* Et specialiter gratiæ virtutem contra carnales affectiones declarans Idem Bernard. dicit. *Intus in me cognoui Dei presentiam ex fuga vitiorum carnalium, quæ opprefferant affectum meum.*

Quartū miraculorum genusest, *Surdi audiunt.* Et quartus defectus à peccato causatus est animæ surditas ad Dei voces audiendas, & durities seu rebellio & repugnantia cordis ad obtemperandum Dei verbis. Quam lapideum cor Deus per Prophetas suos vocare consuevit. De quibus Psalm. 57. dicit David. *Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surda, & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem in-*

cantantium: & venefici incantantis sapienter. Vbi vide duo quæ David dicit de aspidē, quod surda sit, & quod aures obturet. In quibus denotat peccatorum qualitatem & conditionem. Declarat surditatem voluntariam & affectatā in eo quod dicit. *Obturantis aures.* Poterat enim surditas incurrī sine voluntate propria ob ægritudinem vel defectum naturæ. Sicut & omnes qui ex Adā nascimur, & filij iræ per peccatum originale, (quod sine propria voluntate contrahimus per voluntatem primi parentis, in quo tanquam in capite eramus,) comparamus surditatem quandam, quæ primum illud peccatum consequitur. Sicut etiā mortem sine propria voluntate incurrimus: quia ad culpam sequitur. Vt ergo ostendat surditatem affectatam & voluntariam, (quæ multo peior est, quia, vt Hispani dicimus: *No ay peor sordo, que el que no quiere oyr*) Addit: *& obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantis:* Id est, vt non exaudiat vocem incantantis, scilicet, Christi, quæ adeo fortis est, vt confringat cedros, & reuelet cōdensas, sicut dicitur Psalm. 28. Vocatur autem Christus seu potius exprimitur similitudine incantantis, & venefici, non quia incantationibus & veneficijs vtatur: sed quod arte, industria, & sollicitudine, rebus, & verbis ad modum incantantis se habeat, vt hominum salutem procuret, & a cavernis peccatorum suorū extractos ad se trahat. De hac cordis duritie & aurium obturatione cōquæritur Dominus per Zachari. cap. 7. loquens de populo Israël & dicēs. *Et noluerunt*

Ex aspidis qualitatibus peccatoris surditas declaratur.

Psalm. Christus quo modo dicitur incantator sapiens.

Zach a

runt

erunt attendere, scilicet, admonitiones & consilia mea: & auerterunt scapulam recedentes: & aures suas aggrauauerunt ne audirent, & cor suum posuerunt ut adamantem, ne audiant legem & verba, quæ misit Dominus exercituum in Spiritu suo sancto per manum Prophetarum priorum.

Aures surdorum aperit gratia & cor da dura emoluit.

Ezechie.

Ioann.

Hoc malum vincit gratia, hauc surditatem tollit, duritiem istam emollit, & pro corde lapideo cor carneum, molle, & quod Dei inspirationes sentiat, tribuit. Sicut per Ezechie. cap. 36. Dominus promissit inquit. Et auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum: & spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiat & operemini. Ut hoc ostenderet Christus Ioann. 11. suscitaturus Lazarum præcepit lapidem (qui de super positus erat,) amoueri: quo cordis durities significabatur. Hoc enim salutis & resurrectionis signum est certum, si lapis de corde nostro amouetur, & lapideum cor carneum & molle fiat. Cum hominem videris, (qui antea durus erat, nec Dei verbis & inspirationibus emoluebatur, qui ad pauperem & egenum manus non extendebat,) liquefieri, lacrymas fundere, pauperibus se facilem præbere, maximam de eius salute spem concipere poteris, & quod gratia Dei (quæ malleus est conterens petras Hieremie. 23. & ignis fortissimus qui omnia vincit) cor eius tetigerit, & carneum effecerit, atque aures mentis eius aperuerit: ut Dei verba percipiens salutem consequatur.

Quintum miraculorum genus

est, Mortui resurgunt, & quintum & maximum animæ malum quod ex peccato procedit, scilicet, mors animæ. Quæ in hoc consistit, quod anima priuatur gratia, & separatur a Deo per culpam, Qui vita veritas & via est Ioann. 14. Anima namque in peccato existens, (licet viuere videatur, quia sentit, intelligit, & alias operationes exercet,) mortua est. Proprius enim peccati effectus mors est, ut dicit Paul. ad Roma. 5. Per peccatum mors. Et 1. ad Timo. 5. Vidua, quæ in delictis viuit, mortua est. Sicut corpus anima viuit, & separata anima mortuum remanet: ita anima per gratiam viuit. Quod Gene. 2. declaratur, cum formato homine de limo terræ dicitur. Inspirauit Deus in faciem hominis spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Per spiraculum vitæ, Spiritum sanctum multi intelligunt, quo anima viuit. Quod colligunt ex eo quod non dixit textus, & factus est homo viuens: sed factus est homo in animam viuentem. Quia anima per Spiritum sanctum per gratiam inhabitantem corda nostra vitam habet. Unde deficiente gratia anima priuatur vita, & mortua manet. Hinc Christus mundanos & peccatores mortuos vocat Lucæ. 9. dicens adolescenti: Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos. Ab hac morte suscitatur gratia Dei peccatores, ut vocem filij Dei audiant, & qui mortui erant rursus viuant. Quod declarat Paulus ad Hebræo. 9. de Christi sanguine loquens. Emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, id est, a peccatis, ad seruandum Deo viuenti. Istam vitam se habere ostendebat Paulus, cum ad

Quintum malum ex peccato mors animæ.

Ioann.

Roman. Timot.

simile.

Gratia vitam est animæ. Genes.

Lucæ.

Gratia suscitatur a morte peccati. Hebræo.

Galat.

Gala. 2. dicebat. *Viuo ego, iam nō ego: uiuit enim in me Christus.* Quasi dicat. Nūc vera vita ego uiuo vita filii, (spirituali: *Quia uiuit in me Christus* per suā gratiā, qua me à carnalibus operibus & à peccatorū morte suscitauit. Hāc vitā petebat Dauid Psal. 40. (Cū se in peccato mortuū cognoscebat) inquit. *Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me.* Misericordiam Dei primū petit. Quia ab illa gratia (qua anima suscitatur & uiuit) sola procedit nullis ex parte hominis meritis præcedentibus: & specialitè ait. *Tu autem Domine.* Quia solus Deus gratiā præstare potest, & à morte peccatorum suscitare, qui solus potest facere mundū de immundo conceptum semine.

Solutus Deus gratiam præstat.

Iob.

Ioann.

Vt testatur Iob. cap. 14. Hoc significari dicunt sancti Patres Ioann. 11. in Lazari suscitatione à Christo facta. Per quem ligatum & mortuū, peccatorem significari uianimitè intelligunt. Et in tribus mortuis à Christo suscitatis, (quorum specialitè Euangelistæ mentionem faciunt) tria peccatium genera significantur, quæ Dominus per suā gratiam ad vitam reducit: Vt optimè annotauit Palude in Thesauo nouo Dominic. 2. Aduent. conclu. 2.

Pallude.

Sextum damnum à peccato procedens est spiritualis paupertas.

Sextum & ultimum miraculorū genusest, *Pauperes euangelizantur*, quo ostenditur sextū incommodū animæ à quo per Christum & eius gratiā liberatur, scilicet, spiritualis paupertas: quā anima peccatis subiecta sustinet carens donis supernaturalibus, celestibus diuitijs, quas Deus secum affert. Quam in Apoc. cap. 3. Ioann. ostēdit in Angelo laoditiæ dicens. *Dicis quod diues sum, &*

Apoca.

locupletatus, & nullius egeo. Verba sunt Angeli suam paupertatem nō agnoscantis: quā Dominus declarat dicens: *Et nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Vnde subdit: *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum & probatum, ut locuples fias: hoc est, gratiam & charitatem, sine qua animadiues esse non potest.* Peccator enim (licet ditissimus sit, & plurimis bonis abundet, in maxima paupertate degit, cum ueris bonis & diuitijs sit priuatus, & Christo careat, qui ad mentem gratia sua ueniens illam ditat, & omnibus bonis affluere facit. Quod Sapiens affirmat Sapient. 7. *Venerunt, inquit, mihi omnia bona paritè cum illa.* Vndè qui in gratia Dei est, etiam si nihil in mūdo habeat, ditissimus est, & omnia possidet. *Nihil habentes,* (de iustis dicit Paulus. 1. Corint. 6. quia iustus etiam se non habet, cum se abnegauerit iuxta præceptū Christi Matthæi. 16.) *Et omnia possidentes.* Quia Deum habent. Hinc August. dicit. *Domine qui te habet. omnia habet: & qui te caret, etiam si multa videatur habere, nihil habet.* Idè Christus Matthæi. 5. *Beatos prædicat pauperes spiritu: quoniam adeo diuites sunt, ut illorum sit regnum cælorum. Cuius gratia pignus est.*

Secundò aliqui ad mores aliter referunt quod dicitur, *Pauperes euangelizantur*, & sextū incommodū ex peccato nascens dicitur spirituales paupertatem, quæ in meritorū penuria sita est. Quia qui in peccato est, ut superius latè diximus, nihil quod uitæ eternæ sit meritorium ualeat efficere. Gratia namquē principium

Gratia aurū probatum est quo anima locupletatur.

Qui Deo caret nihil habet, & qui Deum habet omnia possidet. Sapient.

Corint.

Matth.

August.

Matth.

Spiritualis paupertas in meritorū penuria consistit.

Gratiū meritorum principium.

pium est meritum, & quæ nostris operibus valorem & condignitatem ad vitam æternam præbet. Vnde fit, vt qui pauperrimus sine gratia erat, illa adueniente multorum meritum cumulo ditescat. Quare Paulus ait ad Rom. 5. *Vbi abundauit delictum, superabundauit gratia*, scilicet, meritum. Et Psal. 67. Dauid dicit. *Paraſti in dulcedine tua pauperi Deus*. Quid paraſti? Maximas meritum diuitias. Vnde meritum maximo gaudio iusti afficiuntur & pauperes euangelizantur. Quod Esai. capit. 29. prædixerat: *Et addent mittes in Domino letitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt*. Cum viderint peccatum destructum, & se meritum copia per Dei gratiam abundare. Hinc Rabanus dicit. *Gratia est ordinatrix virtutum, forma morum, dulcedo affectionum, communio bonorum, interpretatrix dubiorum, excusatrix malorum, doctrix omnium bonorum*. Et Bonauentura ait. *Gratia est Dei donum, per quod anima efficitur sponsa Christi, filia Patris æterni, templum Spiritus sancti*. De qua Petrus. 2. Canon. cap. 1. dicit. *Per quem, scilicet, Christum, Maxima & preciosa nobis promissa donauit. Vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem*.

XXIII. CONSIDERATIO.
Quod homines inde scandalum occasionem sumunt & deteriores fiunt vnde meliores fieri deberent, ex Dei bonitate & misericordia.

Et beatus qui non fuerit, &c.

D est, in morte & passione mea. Multi enim in illa scandalizati sunt, vt in literæ expositione diximus, & quod ad vitam factum est, & vnde copiosissima bona possent homines elicere, scandalum, mortem, & alia mala sibi consciuerunt. Vt hinc intelligamus quale sit, quamque prauum hominis cor, quod multoties inde deterius fit, vnde occasionem in bonis proficiendi sumere poterat, & debebat ex morte & passione Christi, ex eius Cruce quæ maxime misericordię opera fuerunt, & quibus homo Deo maxime obligari debuit. Quid enim proficeret Christum nasci, nisi & mori pro nobis dignaretur. Vnde Gregorius in benedictione Cerei dicit. *Nihil enim nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset*. Quia morte sua nos genuit & viuificauit, vt Esai. c. 53. testatus est dicens: *Quia posuit animam suam videbit seminem longeuum: Generationem eius quis enarrabit? Quod de actiua generatione, qua homines in filios Dei regenerauit, intelligendum est ad literam*. Morte sua & Cruce pro peccatis nostris satisfecit. Inde homines occasionem sumunt scandalum. Quod Gregorius Homil. 6. in Euangelio verba ista exponens eleganter aduertit dicens. *Visis tot signis, tantisque virtutibus non scandalizari quisque potuit; sed admirari. Sed infidelium mens graue in illo scandalum pertulit, cum eis post tot miracula morientem vidit*. Vnde & Paul. 1. Cor. 1. dicit. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Stultum quippe hominibus visum est, vt*

Cor adeo prauum est vt inde occasione sumat damni vnde commodum debet elicere.

Grego.

Esai.

Grego.

Corint.

est, ut pro hominibus author vitæ more-
retur: & inde contra eum homo scanda-
lū sumpsit, vnde ei amplius debitor fieri
debit. Nam tāto Deus ab hominibus di-
gnius honorāndus est, quanto pro homini-
bus & indigna suscepit. Indè ergo ho-
mines scandali occasionem acci-
piunt, vnde magis in amorem Dei,
& in gratiarum actionem incendi
deberēt: & indè deteriores euadūt,
vnde meliores fieri deberēt. Quod
& quotidiana experientia in nobis
cognoscimus, qui inde ansam su-
mimus à Deo recedendi, vnde ei
magis esset adhærendum. Tamquē
in prosperis quamquē in aduersis
hoc demonstrari facillè potest.

Ex bonis tē-
poralib⁹ quæ
Deus largitus
est ut ei ser-
uias occasio-
nem sumis lu-
xuriandi.

Solet Deus hominibus bona lar-
giri, salutē, diuitias, honores, & po-
tentiā, & alia bona naturæ & fortu-
næ, quibus eos ad se trahat, & sibi
fortiori vinculo deuinciat. Quæ si
attento animo & apertis oculis ho-
mo cōsiderasset, euidenter cognosce-
ret, quantū Deo deberet, qui in illū
adēdō liberalis est, tot tantaq; bona
illi tribuēs: Vnde excitari deberet,
ut Deo pro tantis beneficijs gratias
agere, in omnibus placēre, & serui-
re, procuraret. Ex his autē tam co-
piosis bonis & beneficijs occasio-
nem sumit luxuriandi, peccandi,
perdite viuēdi, fratres suos despici-
endi, & quo instantius Deo serui-
re deberet, illum cōtinuò offendit.
De hoc cōquæritur Dominus per
Osee. cap. 2. (vbi loquens de popu-
lo Israēl, & illius insipientia, qua ex
bonis occasionē sumebat idōla co-
lendi, & in peccatis perseverandi,
dicit.) Et hæc nesciuit: quia ego dedi ei
frumentū & vinū, & oleum: & argen-
tū multiplicavi ei, & aurū quæ fecerunt

Osee.

Baal. Ac si diceret: ego dedi ei bona
tēporalia, aurum, & argentū, & re-
rū omnium abundantiam: ut me co-
gnosceret, colleret, & laudaret: at
ille inde occasionē sumpsit me de-
relinquendi, hæc omnia in prauos
vſus cōuertit, & ex illis fecit idōla,
quibus immolaret, & hostias Deo
debitas offerret. Similiter dat De⁹
hominibus diuitias, ingeniū, indu-
striā, scientiā, & multa alia (quæ ta-
lentorum nomine Matt. 25. signifi-
catur,) ut illi seruiāt & in omnibus
ministrent: ipsi verò hæc appetitui
suo deprauato tradunt, ut ad libitū
& turpitèr consummat. Tradit ho-
minibus Deus bona sua, ut in Euan-
gelio dicitur. Et considerare debe-
rent, quod bona quæ habent, Dei
sunt: (Quid enim, dicit Paulus. 1. Co-
rint. 4. habes quòd non accepisti? Et
Psal. 23. dicit David. Domini est terra
& plenitudo eius, orbis terrarum & vni-
uersi qui habitāt in eo.) Illis tradita ut
in illis negotientur, & Deo seruien-
tes æternam gloriam lucrētur sicut
seruus fidelis. Homo autem huius-
modi bona in obsequium carnis, de-
monis, & mundi, cōtra Domini vo-
luntatem consummit: & in illis
gloriatur quasi non acceperit. Simi-
le habetur Ezechiel. capit. 7. Vbi
Dominus contra Israēl dicit. Ani-
mam suam non saturabunt, & ventres
eorum non implebuntur. Quia scanda-
lum iniquitatis eorum factum est: id
est, propter iniquitatem eorum ver-
sa sunt in scandalum, quæ in bo-
num acceperunt. Et exponit scan-
dalum eorum dicens. Et ornamen-
tum monilium suorum in superbiam
posuerūt: & imagines abominationum
suarum & simulachrorum fecerunt ex
eo. Vbi

Matth.

Corinth.
Psalms.

Ezech.

Bona scanda-
lum quomodo
hominibus
fiant.

Hieron.

eo. Vbi Hieron. hæc exponens ait. Et quæ ego dederam in ornamentum posipientium atque diuitias, illi verterunt in superbiam: vt de quibus poterant per eleemosynas & bona opera animam suam liberare, ex illis haberent materiã arrogantia, & ex illis quæ ego ad gloriã meam dedi, & vt me collerent, idola fecerunt, & illa in vitia sua cõuerterunt.

Ezech.

Hinc apud eundem Ezechiel, cap. 16. Dominus ait, (propositis beneficijs quibus prosequutus est Hierusalem eo tempore quo nata est, & ab omnibus derelicta super faciem terræ, & in abiectione animæ suæ, eam lauans & emundans a sanguine suo, & operiens palio suo, & tanquam pater fouens & nutriens.) Et vñxi te oleo, & vestiui te discoloribus, & calciaui te hiacintho. Et cinxi te bysso, & indui te subtilibus, & ornauit te ornamento. Et dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum: & dedi in aurem super os tuum, & circulos auribus tuis: & coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argento: & vestita es bysso, & polimito, & multis coloribus. Similam & mel & oleum comediisti: & decora facta es vehementer nimis. Ecce bona quibus Deus Hierusalem affecit. Quid pro illis illa reddere debebat? Certè gratitudinem maximam. Audi ergo quid ipsa fecerit, vt prauitatem cordis humani cognoscas. Et habens fiduciam, inquit Dominus, in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo, & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, vt eius fieres. Et sumens de vestimentis meis fecisti tibi excelsa hinc inde confuta. Et fornicata es super eis, sicut non est factum nequẽ futurum est. Et tulisti vasa decoris tui de

homines beneficijs à Deo datis euanciscunt quasi à Deo nõ acciperint.

auro meo, & argento meo, quæ dedi tibi, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis: Et sumpsiisti vestimenta tua multi coloria, & operuisti illas. Et oleũ meũ, & thymiamam meũ posuisti corã eis: & panẽ meum, quẽ dedi tibi, simillã & oleũ & mel, quibus enutriui te, posuisti in conspectu eorũ in odorem suauitatis. Nunquid parua est fornicatio tuã? Vno ego dicit Dominus Deus: quia non fecit Sodoma soror tua ipsa & filia eius sicut fecisti tu & filia tuã. Ecce hæc fuit iniquitas Sodoma sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuata sunt & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidiisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed viciisti eas sceleribus tuis: & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quæ operata es. Vbi aduerte, quod sub persona mulieris meretricis peccatoris & præcipue viri Hierusalem & Christiani, qui veri Dei cognitionem & cultum habet, & maiori bus beneficijs affectus est, iniquitatem exponit nomine fornicationis peccata intelligens, & quod ex eo grauitatem maiorem culparum colligit, quia maiora beneficia & abundantiõra dona suscepit, quibus Deum magis honorare poterat, & tenebatur. Vndè iustificata dicit Sodomæ & Samarię & infidelium peccata, id est, alleuiata in comparatione eius. Vndè & maiori supplicio dignus est, qui indè peior redditur, vndè melior fieri debebat. Ideo Deus dicit Ezechiel. 16. Quia effusum est as tuum, & reuelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super ama-

Maiori supplicio dignus est qui ex beneficijs peior efficitur. Ezechiel.

cores tuos, & super idola abominationū
 tuarum. Ecce ego congregabo omnes a-
 matores tuos, quibus commixta es, &
 omnes quos dilexisti, cum vniuersis quos
 oderas. Et congregabo eos super te vnde-
 quē, & nudabo ignominiam tuam corā
 eis, & videbunt omnem turpitudinem
 tuam: & indicabo te iudicijs adulterarū
 & effundentium sanguinem. Et dabo
 te in sanguinem furoris & Zeli: & da-
 bo te in manus eorum. Et destruent lupa-
 nar tuum, & demolientur prostibulum
 tuū, & denudabunt te vestimentis tuis,
 & auferent vasa decoris tui, & derelin-
 quent te nudam, plenamquē ignominia,
 & adducent super te multitudinem. Et
 lapidabunt te, & desines fornicari, &
 mercedes ultra non dabis: & requiescet
 indignatio mea in te, & auferetur zelus
 meus à te. Ecce quomodo Deus vias
 cuiusque in capite suo det, & iustis
 plagis scelera puniat prout ipsa
 promerentur. Quia bonorum occa-
 sione peccauerunt, bona ipsa aufer-
 re solet Deus, diuitias tollere, hono-
 rem diripere, sanitatem auferre: vt
 Osee. 2. ipse comminatus est dicēs.
 Id circo conuertar, & sumam frumen-
 tum meum in tempore suo: & vinum
 meum in tempore suo: & liberabo la-
 nam meam, & linum meum, quæ ope-
 riebant ignominiam eius: & nunc reue-
 labo stultitiam eius in oculis amatorum
 eius, & vir nō eruet eam de manu mea.
 Vide quomodo poena hæc, & lo-
 cus iste, cū loco & verbis Ezechie-
 lis relatis conueniat. Et aduerte pri-
 mō, quod verbum illud, Conuertar,
 optimē explicatur Hispano sermo-
 ne, *Boluer la hoja*, & auferam bo-
 na quæ illis concessi: vt qui bonis
 deteriores facti sunt, illis ablati
 suam stultitiam cognoscant. Pōde

ra etiam verbum illud: *Liberabo*. Il-
 lud namquē propriē liberari dici-
 tur quod vi & iniustē detinetur. Et
 quia bona, quæ Deus hominibus
 concessit, vt meliores fierēt, in pra-
 uos vsus detorquent: quasi vi ea de-
 tinent, & iniustē opprimunt. Ideō
 Deus liberaturus dicitur ea, cū ab
 hominibus auferet. Simili loquen-
 di modo vsus est Paulus ad Rom. 8.
 Cum de creaturis loquēs, (quæ ini-
 quis hominibus ad sua praua desi-
 deria quasi inuitæ & reluctātes ser-
 uiunt,) dicit. *Quia ipsa creatura libe-*
rabitur à seruitute corruptionis.

Nec solū in prosperis, vt dictū
 est, hæc prauitas humani cordis ap-
 pareret: sed etiam in aduersis conspi-
 citur. Tribulationes, labores, & ma-
 la Deus hominibus immittit, vt il-
 lis corrigantur & emundentur, &
 ex illis de Dei misericordia maio-
 rem confidentiam concipiant. Ipsi
 verò ex eis, (quæ pro singulari be-
 neficio deberent reputare, & eorū
 occasione meliores fieri Dei mise-
 ricordiam & patris clementiam in
 flagellis agnoscentes,) deteriores
 redduntur, Deum derelinquunt, &
 ad vanitates suas redeunt, & de Dei
 bonitate diffidūt. Et ex laboribus,
 (quibus fortiores in spe fieri debe-
 rent,) fragiliores redduntur. Labo-
 res enim & afflictiones Dei benefi-
 cia sunt, & illa nobis Deo euenire
 permittit: vt spei firmitatem inde
 elliciamus, & Deo fortiū adhæ-
 reamus. Quod elegantē Dominus
 declarauit Osee. 2. Cū enumerās mi-
 sericordias & beneficia, quib⁹ popu-
 lū suū affecturus erat, ne ab eo am-
 pliū recedat, ait, *Propter hoc ecce ego*
lactabo eam, & ducam eam in solitudi-
nem:

Roma.

Laboribus
 & flagellis
 quibus emen-
 dari debebāt
 homines in-
 terdum peio-
 res sunt.

Labores Dei
 beneficia sūt
 quibus spes
 roboratur.

Osee.

Bona auferit
 Deus quæ tri-
 buerat & in
 hoc punire so-
 let.
 Osee.

nem: & loquar ad cor eius. & dabo ei vi-
nitores eius ex eodē loco: & Vallē Achor
ad aperiendam spem. Pro cuius intel-
lectione aduerte, quod Achor, non
est nomen hominis, qui a Iosue dā-
natus est Iosue. cap. 7. vt Theophi.
Theodore. Glos. & alij crediderūt.
Ille enim Acham vocabatur, vt Io-
sue refert historia. Sed Achor signi-
ficat turbationem. & vallis illa hoc
nomine insignita est, quia in ea
Acham furto suo de anathemate
Hiericho populum turbauit, & in
maximam angustiam & moerorē
traxit: vt Iosue. 7. dicitur. Quia turba-
sti nos, exturbet te Dominus in die hac:
& vocatum est nomen loci illius vallis
Achor. Sed hæc perturbatio in gau-
dium versa est adepta magna victo-
ria de vrbe Hai. Hinc vallis Achor
turbationes, persequutiones, cala-
mitates, & labores significat, qui-
bus spes erigitur & confirmatur.
Hoc significat, quod in Propheta
additur, ad aperiendam spem, hoc est,
vt inde ostium magnum aperiatur
ad sperandam Dei propitiationem
& misericordiā. Ita interpretatur
locum istum Hieron. dicens. Quod
id circō supplitia & tormenta per-
pessa sit, vt per hæc ad prōsp̄ra per-
ueniret. Quod optimē declarauit
Paulus ad Roma. 5. inquit. Non
solum autem sed & gloriamur in tribu-
lationibus, scientes quoniam tribulatio
patientiam operatur, patientia verō pro-
bationem, probatio autem spem. In hu-
ius etiam confirmationem est ele-
gans locus Esai. 65. Ex quo prædi-
ctus locus explicatur. Et erunt cāpe-
stria in caulas gregū, & vallis Achor
in cubile armentorum populo meo, qui
requiserunt me. Quem locum expo-

nens Hieronym. ad iustos & fideles
referendum dicit adducens illud
Pauli. 1. Corint. 9. Nunquid de bobus
cura est Deo? Vnde pro eius explica-
tione sciendum est, quod greges ap-
pellantur minorum animalium cō-
gregationes, quales sunt ouium: ar-
menta autem maiora animalia di-
cuntur, vt boues. Duo ergo genera
hominū distinguit in populo Dei,
minores & imperfectiores, qui per
greges & oues significantur, & ma-
iores, qui per armenta intelligun-
tur. Et similiter diuersa loca ad pas-
cendum eis assignat: minoribus cā-
pestria & plana: quia in pace & trā-
quillitate quieti degunt. Maioribus
vallem Achor assignat, id est, tribu-
lationes, persequutiones, & labo-
res, in quibus pasci & gaudere de-
bēt. Quod Septuaginta clarius ostē-
derunt pro cubili transfērentes in
requiem. Dominus igitur per Oseā,
promittit suis consolationem, & in-
ter bona quæ se largiturum dicit la-
bores enumerat: qui pignora sunt
certa misericordiæ eius. Ideo vallis
Achor meminit, vt laborū vim ad
erigendam & aperiendam spem de-
claret. Vndē qui ex laboribus occa-
sionem sumit recedendi a Deo me-
rito reprehensibilis est. Ideo Chri-
stus discipulis Ioannis dicit: Beatus
qui non fuerit scandalizatus in me, id
est, in meis tormentis & mea mor-
te. Et beatus qui in suis laboribus
scandalizatus non fuerit, sed
eos patienter sustinens
proficere stu-
duerit.

Hieron.
Corint.

Labores pī
gnora miseri-
cordiæ Dei.

Iosue.
Theophi.
Theodor.
Glossa.
Vallis Achor
quid signifi-
cat.

Iosue.

Hieron.

Roman.

Esai.

XXIII. CONSIDERATIO.

Quomodò vitia repræhendenda sint, & qua prudentia vtidebeant in hoc prælati & prædicatores.

Et beatus qui nō fuerit, &c.

IS verbis, vt in literæ expositione diximus, occultè repræhendit Christus incredulitatem discipulorum Ioannis, qui ex nimio amore magistri sui de Christo dubitabant, & egrè eius gloriam ferebant. Et quia defectus iste occultus erat, repræhendit quidè illum Christus, (ne in suo errore perseverent) occultè tamen, ne illorū corda omnibus manifestet, & coram omnibus illos infamet. In quo singulare exemplum præbet prælatis, & illis quibus ex officio incumbit aliorum vitia carpere, qualiter in repræhendendis vitijs & defectibus proximorum se debeant habere, qua prudentia, qua discretionem, qua cautela vti, ne (dū corrigere procurant,) fratres suos infament: & detractores fiant, non correctores crimina fratrum secreta publicando: magisque sua repræhensione illis & sibi noceant, quàm proficiant.

Qui alios repræhensurus est Christi exemplum imitetur in hac discipulorum Ioannis adèò prudenti & viua repræhensione. Quia nesciebant turbæ discipulorum Ioannis incredulitatem, ne coram multitudine crimen pateat, & confundan-

tur: ita temperat repræhensionem: vt ipsi, qui sibi criminis cōscij erāt, pungerentur: cæteri verò, qui defectum non cognoscebant, vim increpationis non perciperent. Et vtrique satisfecit, & vitium carpens, & illorum honori consulens. Secreta namquē crimina occultè & secretè repræhendenda sunt. Qui sua repræhensione detegit & manifestat, fratrem infamat, & magni criminis reus est. Vnde Paulus instituens Timotheum qualiter se in repræhendendis criminibus habere debeat,

1. Timot. 5. dicit. *Peccantes coram omnibus, argue: vt & cæteri timorem habeant.* Cuius loci, vt Caieta. inquit, Anceps est constructio, an, coram omnibus, referatur ad, peccantes, an ad argue. Et siquidem, ad peccantes refertur, de punitione peccatorum publicorum Timotheum admonet, vt peccantes coram omnibus, (quorum non oportet accusationē & testes expectare) arguat puniendo. Et quadrat ratio: vt & cæteri timorem habeant. Si autem refertur ad argue, cum dixisset de Presbyteris quod accusationem aduersus eos non admittat, nisi sub duobus aut tribus testibus, consequenter subiūgit, quod eos conuictos in peccato publicè puniat, vt cæteri timorem habeant. Verum si participium *peccantes*, ponderatum fuerit, sola prima lectio quadrare videtur. Non enim dicit eos qui peccauerūt, sed *peccantes*: & idè adiūgit, *coram omnibus*, ad differentiam peccantis in te, peccantis secretò, quem Dominus corrigendum inter te & ipsum præcepit. Posteriorē lectionem sequitur Ambros. & ad Presbyterorum

Secreta secretè repræhendenda sunt.

Timot.

Caieta.

Qua prudentia vtendum sit in repræhendendis vitijs.

Ambros. rum

Glossa.

rum repræhensionem refert. Cæterum prior lectio & expositio magis conuenit literæ, quam & communiter sequuntur expositores. Unde Glossa, (quæ desumpta est ex Augu. lib. de correct. & gratia cap. 16. & de verbis Domini Serm. 15.) ait. Aliquando debes corripere peccatorem inter te & ipsum solum, ut Dominus in Euangelio: aliquando coram omnibus, ut cæteri timeant. Illud, quando in te peccauit, id est, quando tu scis quod peccauit: tunc secreto, ne non sis corrector, sed proditor: ut Ioseph de Maria solus suspicans adulterium. Quando autem palam peccatur, palam arguendum est. Et Chrysost. Hom. 15. in istam Epist. verba ista tractans ait. Non citò decide, sed omnia diligenti inquiras indagine: ubi verò aperte didiceris, vehementer inuehere, ita ut alij respiscant: ut enim temerè & in discessu dicare perniciosum est: ita manifesta peccata non persequi, viam aperit ad addenda facinora. Argue, inquit, non ut cumque sed seuerè: ita enim & alij moneant. Et quomodo Christus ait Matth. 18. Vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si peccauerit in te? Verum illum quoque permittit in Ecclesia corripi. Quid ergo, nonne maius scandalum facit coram omnibus arguere? minimè id quidem: magis enim scandalizantur, si peccata non ignorantes nullum inferri videant cruciatum. Et Grego. lib. 12. Epistol. cap. 31. ad Fœlicem Episc. Siciliæ inquit. Manifesta quoque peccata non sunt occulta correctione purganda: sed palam sunt arguendi, qui palam nocent, ut dum aperta obiurgatione sanantur, qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum enim vnus corripitur,

Publica peccata publice arguenda. Chrysost.

Matth.

Grego.

plurimi emendantur. Et melius est ut pro multorum salute vnus condemnatur, quam per vnus licentiam multi periclitentur. Et August. Serm. 15. de verbis Domini tractans illud Matth. 18. Dimitte & dimittetur vobis: Et quomodo Petro dicat Dominus, ut septuagies septies dimittat delinquentibus: Et Paulus Timotheo præcipiat, ut peccantes coram omnibus arguat, inquit. Certè si quis quod solum est verum, distinguit tempora, & soluit questionem, verum est. Si peccatum in secreto est, in secreto corripe: si peccatum publicum est & apertum, publice corripe, ut illi emendantur, & cæteri timeant. Et sicut aliter increpandi sunt qui secretè & qui publicè peccauerunt: ita aliter increpandi sunt illi, qui ex malitia peccant, & illi qui ex passione, vel fragilitate in culpam labuntur. Illi namque qui ea malitia peccant publicè & accerrimè carpendi sunt verbis asperis & rigurosis, nec illis quidquam dissimulandum est. Sicut cum scribis & Phariseis fecisse videmus Ioannem Baptistam Lucæ 3. qui eos publicè genimina viperarum appellabat: Et Christum Redemptorem nostrum, qui eorum intentiones & opera reprehendens Ioann. 8. dicit. Vos ex patre diabolo estis. Et Matth. 16. Cū signum peterent, respondit. Generatio praua & adultera signum querit, & signum non dabitur ei. Sciebat Dominus quod ex malitia peccabant, idèd acriter repræhendit. Erga eos verò qui ex passione, fragilitate, vel ignorantia peccabant, summa Christus mansuetudine utebatur: ut in proposito videre licet. Quia discipulos Ioannis ex amore magistri sui labi

August. Matth.

Ex malitia peccans publicè & acriter reprehendendus est.

Lucæ.

Ioann. Matth.

Ex ignorantia peccantes mansuetè reprehendendi sunt.

Genes.

videbat, blanda repræhensione vti-
tur, & quæ vix sentiat, dicens: *Bea-
tus qui non fuerit scandalizatus in me.*
Abimelec Rex Sichem peccat vo-
lens accipere sibi in uxorem Sarrā
uxorem Abraham existimans esse
illius sororem, & ex hac ignoran-
tia in domum suam traduxit, vt
Genes. 20. diuina refert historia.
Et quia ex ignorantia peccauit se-
cretè eum repræhendit, & blandè.
Venit enim Deus ad Abimelec no-
cte per somnium, & ait illi: *En mo-
rieris propter mulierem quam tulisti: &
subdit. Ego scio quòd simplici corde fe-
ceris, & idè custodiui te ne peccares.*
Qui ergò ex ignorantia peccat aut
fragilitate venia dignus existit: qui
verò ex malitia cadit indignum se
misericordia & venia reddit. Hinc
peccatum in Spiritum sanctum,
(quod Matth. 12. Christus dicit nō
remitti nec in hoc sæculo nec in fu-
turo,) multi dicunt esse peccatum
quod ex malitia fit. Quia cum boni-
tas attribuitur & approprietur Spi-
ritui sancto, à quo omnis peccato-
rum remissio procedit, peccatū ex
malitia specialiter in Spiritū san-
ctum dicitur, & irremissibile. Quia
tollit remissionis principium, nec
habet in se vndè excusetur. Sic in-
terpretatur S. Tho. 3. p. q. 86. art. 1.
ad 3.

S. Tho.

Obiurgādi ergò sunt peccantes
non æquali repræhensione, nec eo-
dem modo: sed pro qualitate & cō-
ditione criminum, & maxima cum
prudencia & discretionē. Quia sicut
charitatis & misericordiæ opus est
blanda & secreta correctio in eum,
qui occultè peccauit, vel ex ignorā-
tia lapsus est: Ita nō mediocris cha-

ritatis & misericordiæ opus est as-
pera & dura correctio in illū, qui pu-
blicè vel ex malitia peccat. Quod
Paulus docuit cum ait. *Peccantes co-
ram omnibus, argue: id est, seuerè in-
crepa: vt ceteri corrigantur: & ne sua
contagione alios perdāt.* Quod ele-
gantèr August. Sermo. 15. de verbis
Domini declarat dicens. *Corripia-
mus verbis, & si opus est verberibus,
sed delictū dimittamus, culpā de corde*
*abijciamus: idè enim Dominus subdi-
dit, de cordibus vestris: vt si per charita-
tem imponitur disciplina, de corde leni-
tas non recedat.* Quid enim tam pium
quàm medicus ferens ferramentum? Plo-
rat secandus, & secatur, plorat ven-
dus, & vritur. Non est illa crudelitas ab
sit vt sentit medici dicatur. Sicut in vul-
nus, vt homo sanetur: quia si vulnus pal-
petur, homo perditur. Sic ergo ista mo-
nuerim fratres mei, vt fratres nostros
qui peccauerint omninò diligamus de
corde nostro: charitatem in eos nō dimit-
tamus, & disciplinam cum opus est de-
mus, ne per solutionem disciplinæ cres-
cat nequitia. Charitas autem neces-
saria & eius modus conseruabitur
si regulam, quàm idem August. tra-
dit lib. 2. de Sermo. Domini in mō-
te, cap. 30. præ oculis habuerimus,
quæ talis est: quòd piè cautequē
vigilandum est, vt cum aliquem re-
præhendere vel obiurgare nos ne-
cessitas coegerit, primum cogite-
mus, vtrum tale sit vitium quòd nū-
quā habuimus, vel quo iam care-
mus. Et si nunquam habuimus, co-
gitemus & nos homines esse, & ha-
bere potuisse. Si verò habuimus, &
non habemus, tangat memoriam
communis fragilitas, vt illā repræ-
hensionem aut obiurgationem nō
odium,

August.

Pietatis infi-
gnis opus est
correctio.

Simile

August.

Regula ser-
uanda in cor-
rectione.Peccatum in
Spiritum san-
ctum est pec-
catum ex ma-
litia.
Matth.

odium, sed misericordia præcedat: vt siue ad correctionem eius properet quæ id facimus, siue ad peruersionem valuerit, (nam incertus est exitus,) tunc nos de simplicitate oculi nostri securi simus. Si autem cogitantes nosmetipsos inuenerimus in eo esse vitio, in quo est ille quem repræhendere parabamus, non reprehendamus, neque obiurgemus, sed tamen congremiscamus: & non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter cauendum inuitemus.

XXV. CONSIDERATIO.

Quod in laboribus se
subtrahere & deficere scan-
dalizari sit in Chri-
sto.

Beatus qui non fuerit, &c.

HOC est, beatus qui in laboribus & tribulationibus non se subtrahit, nec de Dei misericordia dubitauerit. Hoc enim est in Christo scandalizari & in operibus eius. Quod multoties experimur: videas multos, qui cum in prosperitate sunt fortes, constantes, & quasi turres apparent, magna promittunt, mirabilia de Deo prædicant, illius bonitatem & clementiam extollunt. Quod si aduersitas aut labor aliquis superuenerit, & manus Dei eos tetigerit, statim tristantur, deficiunt, contra Deum murmurant, & eius nimium rigorem accusant. Huiusmodi in tribulatione & in Christo scandalizantur, & se Deo subtrahunt. De quibus ad He-

bræo. 10. dicit Paulus. *Quod si subtraxerit se, id est, in laboribus & tribulationibus defecerit: Non placebit anima mea.* De horum numero videbatur esse Dauid quando Psalmo, 29. dicebat. *Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Aueristi faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Talis etiam apparebat Elias. 3. Reg. 19. quando persequente cum Iezabel, petiuit animæ suæ vt moreretur, & quasi cum Domino conquerens dicebat. *Nunquid melior sum ego patribus meis? tolle Domine animam meam, ne tot malis subijciar.* De hoc multa diximus consideratione. 13. Ideo ostendisse satis sit.

XXVI. CONSIDERATIO.

Quod Christus multis
petra scandali fuerit, & qui-
bus sit Christus talis.

Beatus qui non fuerit, &c.

HOC est, qui non offenderit in me. Scandalizari enim in aliquo est in illo offendere. Vnde quod hic Euangelista scandalum vocat, Petrus in sua Cano. 1. cap. 2. *Lapidem offensionis & petram scandalizari appellat.* Et Simeon Lucæ. 2. in ruinam positum & in signum cui contradicetur dicit. Ille autem qui voluntatem suam Dei voluntati præponit, illi se subijciens, & in omnibus obtemperans, nec de Dei voluntate curans, in Christo offendit, & scandalizatur. Ille verò, qui propriam voluntatem Dei voluntati subijcit, beatus erit. Voluntas namque Dei

Hebræo.

Psalmo.

Reg.

Petr.

Lucæ.

voluntas Dei
& carnis con-
trarie sunt.

& pr o-

Genes.

& propria hominis voluntas contrariæ sunt. Illa quod bonum est quærit, ista in malum inclinatur. Vnde Genes. 8. dicitur. *Sensus & cogitatio humani cordis ad malum prona sunt ab adolescentia sua.* Vnde cōtraria præcipiunt & proponunt. Homo desiderat & appetit delicias, voluptates, & gaudia: Deus autem præcipit, ut labores, tristitiam, & lachrymas amplectatur & diligat, & pauperes, afflictos, tristes, & lugentes beatos prædicat. Quid mirum si homo propriam voluntatem sequens in Dei voluntate, quæ omnino propriæ contradicit, offendat & scandalizetur?

Rom.

Hanc contrarietatem Paulus in se experiebatur, cum ad Roma. 7. dicebat. *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Vbi legem membrorum

Lex carnis
quæ dicatur,
& quæ lex
mentis.

Duplex ho-
mo spiritua-
lis & carna-
lis quomodo
distinguitur

& carnis vocat Paulus inclinationē appetitus, & desideria hominis carnalis: legem autem mētis vocat illam, quæ secundum interiorem hominem & secundum rectam rationem est, & iuxta Dei voluntatem instituit. Et duplicem hominem cōstituit, vnum interiorem & spiritua-lem: alterum exteriorem & carnalem. Quod non est sic intelligendū, quasi solum spiritū & animam hominem spiritualem vocet, & solam carnem & partem sensitivam hominem carnalem: sed totum hominē, quatenus rationem sequitur, & secundum spiritum vivit, & superiorem partem & rationem sequitur, quæ Dei voluntatem respicit, ho-

minem spiritualement appellat. Totū verò hominem, quatenus secundū carnem vivit carnis desideria sequens, & quæ carnis sunt sapiens, & inferiorem partem, (quæ terrena respicit, & delectabilia sequitur,) amplectens, hominem carnalē nominat. Vnde legem membrorum non incongruē possumus vocare propriam voluntatem: legem verò mētis Dei voluntatem. Quas leges vocat, quia lex voluntas signi est. Hæ voluntates mutuo pugnant & sibi contradicunt carne contra spiritum, & exteriore homine contra interiorem appetente. Vnde fit, ut exterior noster homo in interiori & eius voluntate scandalizetur, & in Dei voluntate offendat.

Hinc Saluator Lucæ. 9. dicebat. *Qui vult venire post me, id est, qui desiderat in me non offendere: abneget semetipsum, id est, propriā suam voluntatem: & sciet Dei voluntatem in omnibus exequi.* Dei voluntatē nostrę præferre, & in nullo proprię voluntati consentire est nosmetipsos abnegare. Quod Christus nos docuit Ioan. 6. dicens. *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatē eius qui misit me.* Et Matth. 26. cum factus in agonia instantius oraret, cū quæ secundum inferiorem portionem & carnis affectum diceret. *Pater si possibile est, trāseat à me Calix iste,* statim quasi dicta corrigēs inquit: *Veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat.* Vnde confirmationem poterimus elicere expositionis, quam superius loco Pauli tradebamus, per legem carnis, voluntatem nostram quæ iuxta carnem est, intelligētes. Hinc Esai. 58. opera bona populi Israël,

Lucæ

Abnegatio
propria in
quo consistat.

Ioan.

Matth.

Propria volū-
tas nostra bo-
na opera cor-
rumpit & om-
nium maloriū
nostrorū cau-
sa est.
Esai.

Bernard.

Israël, ieiunia, preces, eleemosynas & sacrificia detestatur Dominus, Quia in eis propria reperitur voluntas dicens. *Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.* Hæc omnium malorum nostrorum causa est. De qua Bernard. Serm. 3. de Resurrectione, dicit. *Quid enim odit, aut quid punit Deus prater propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desauiet nisi in propriam voluntatem?* Etenim nunc cum frigus, aut famem, aut aliquid tale patimur, quid læditur nisi propria voluntas? Quod si voluntarie sustinemus, ipsa iam voluntas communis est, sed infirmitas quedam & velut pruritus voluntatis adhuc de proprio est, & in illo omnes poenas sustinemus, donec poenitus consumamur. Unde quidam Philosophus elegantè dicebat, quod tantum in operibus & vita nostra adijcitur virtuti, quantum detrahatur propriæ voluntati, quæ non mater, sed nouerca nostrorum operum censeferi debet, quæ nos prætextu amoris perdit, & contra Deum fortissimè pugnat, ut loco allegato Bernardus artificiosè prosequitur dicens. *Porro voluntas propria quo furore Dominum maiestatis impugnet, audiant, & taceant serui propriæ voluntatis.* Primò namque se ipsam subtrahit & subducit eius dominatui, cui tanquam auctori seruire iure debuerat, dum efficitur sua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quod in se est omnia quoque quæ Dei sunt tollit, & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nonne qui per usuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur vniuersum,

Proprie voluntatis damna.

Bernard.

si non deesset possibilitas, si suppeteret voluntati facultas? Dico fiducialiter, nemi-
ni, qui sit in propria voluntate, posset vniuersus mundus sufficere. Sed vti nam vel rebus istis esset contenta, ne in ipsum (horribile dictu) desauisset auctorem. Nunc autem & ipsum (quantum in ipsa est) Deum perimit voluntas propria. Om-
nino enim vellet peccata sua aut vendicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, quæ, quantum in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut iniustum esse, aut insipientem. Hæc est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & leana sauiissima. Hæc est, immundissima lepra animæ propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum qui non venit facere voluntatem suam. Unde & in passione, non mea, inquit, sed tua voluntas fiat. Idè Christus præcipit, ut qui eum sequi noluerit, abneget semetipsum, suam propriam voluntatem neget, in omnibus propriæ voluntati detrahat, ut diuinæ consentiat, & illam exequatur, & in Christo non scandalizetur. Hoc docere nos voluit Sapiens Ecclesiastic. 18. dicens. *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere.* Ponit generale mādātum, quo omnem inordinatam concupiscentiam refecat, inquiens. *Post concupiscentias tuas non eas.* Nomine concupiscētiarum desideria vitiosa (quæ non à spiritu, sed à carne procedunt) notat. Has cōcupiscentias non prohibet esse (quia in hac vita impossibile est ut non insurgant:) Sed hoc tantum præcipit, ut post eas non eamus, id est, non sequamur neque assentiamur eis. Deinde dicit, *à voluntate tua, id est, à voluntate propria, (quæ voluntati Dei non concor-*

Ecclesi.

Petr.

concordat,) *auertere*, hoc est, ne illi cōsentias, nec te illi subijcias. Quod Petrus. 1. Cano. cap. 2. à fidelibus requirit dicens. *Obsecro vos abstinere à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam.* Et statim Sapiēs subiungit rationē quare à propria voluntate debeamus auerti, inquit.

Qui voluntatem suam sequitur gaudium erit inimicis suis.

Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Bona quidem ratio & efficax ad retrahendum homines à propria voluntate, quæ talis est. Si tu acquiesceris voluntati tuæ, & præstiteris animæ tuæ ea quæ desiderat, ipsa tibi mutuo soluet, & te faciet gaudium inimicis tuis, hoc est, te in multa discrimina, pericula, damna, & peccata adducet, quæ tibi dedecori sint, & propter quæ de te gaudeant & glorientur inimici tui. Siue dæmones per inimicos intelligas, qui gaudent de hominum perditione: siue homines, qui de suorum inimicorū dedecore letantur. Iuxta illud quod Dauid Psal. 12. dicit. *Qui tribulant me exultabunt si motus fuero.*

Psalms.

Huius rei insigne exemplum nobis esse potest Samson, qui (quia sequutus est concupiscentias suas, & voluntati suæ paruit,) factus est in ludibrium & in gaudium inimicis suis Philistheis, & sibi exitium comparauit: ut habetur Iudic. 16. hinc Osee. 10. de Israël dicitur. *Confundetur Israel in voluntate sua.* Hinc etiā confusus & tristis Dauid (quia propriam voluntatem sequutus legi carnis obtemperauit, & Dei voluntatem contempsit) dicebat Psal. 50. *Tibi soli peccaui, & voluntatem meam coram te feci.* Pro eo enim quod nos legimus, *& malum coram te feci*, ver-

Iudi.

Osee.

Psalms.

Voluntatem nostram Dei voluntati præferre magnū crimen est.

ti potest ex Hebræo, *& voluntatem meam coram te feci.* Quia verbū Hebræum *Rach*, & malum & voluntatem significat. Vbi, et, pro quia, accipi debet. Et sensus est. *Tibi soli peccaui*, id est, ingens & magnum malū & graue crimen admissi: *quia voluntatem meam coram te feci*, hoc est, voluntatem meam tuæ voluntati prætuli. Hoc meum malum, hæc mea perditio, hoc ingēs crimen est. Quare qui desiderat in Christo non scandalizari, abneget semetipsum, & à propria voluntate se auertat, ne confundatur. Abijciat veterem hominem (qui secundum carnem & de terra est,) hoc est, propriam voluntatem, & induat nouum qui secundum Deum creatus est, se diuinæ voluntati subijciat, & viuet. Ob id quotidie in oratione Dominica petimus: *Fiat voluntas tua*: non nostra, ne in te offendamus, sed tua, ut securi ambulemus, & beati simus.

XXVII. CONSIDERATIO.

Quod in absentia laudare debemus, ut omni suspicionē laus careat, id quē verę amicitie inditium est: & quā sit perniciofa adulatio prosequitur.

Illis autem abeuntibus, &c.
Audaturus Christus Ioā. nem expectat donc discipuli eius recederent, & illis abeuntibus cœpit coram turba Ioannis personam commēdare, & eius virtutes prædicare. Quia si in conspectu & præsentia discipulo-

rum

rum Ioannis illum adeò commen-
dasset, existimare possent astantes,
Christum laudibus his voluisse af-
ferant & blandiri Ioanni, & eius
gratiā captare. Quia credibile ma-
ximè erat quòd discipuli omnia fi-
delitèr relaturi erāt Ioāni, & quòd
etiam nuntiasent quæ de illo ad
turbas dixisset, atquè adeò Ioanni
commendassent personam Chri-
sti, qui adeò sublimia de illo prædi-
cauerat. Vt ergò Christi verba &
Ioannis laus omni careret suspitio-
ne, abeuntibus discipulis eius lau-
dare cœpit. Quod annotauit Chry-
sost. Homil. 27. oper. imperfe. in
Matth. dicens. *Quam benè recedenti-
bus discipulis cœpit laudare Ioannem.
Non sicut quidam blanditores homines,
qui libentèr hominem in facie laudant,
aut quandò vident amicos eius fideles
adesse, aut domesticos, quos credunt nun-
tiaturos quidquid audierint. Tunc enim
laus omni caret suspitione cum in absen-
tia non solum laudari, sed etiam illorum
qui ad illum aliquo modo expectant, fit.
Qui hominem coram, & in facie sua lau-
dat, (& si vera dicat) semper est suspi-
ctus. Hæc namquè est differentia inter
verum amicum & adulatorem: quod a-
micus absentem laudat, adulator præsen-
tem commendat, & ubi receferit mor-
det. Vt ergò adulationis vitium fugere
doceret Christus, discipulis Ioannis abeu-
tibus illum commendat & laudat.*

Adulatoris
& amici dif-
ferentia.

Adulatio ma-
ximè perni-
tiosa.

Nihil adeò perniciosum, nihil
adeò nociuum in republica potest
esse, quàm quòd adulatio locum in-
ueniat. Hæc omnia destruit, & ini-
quorum pessimos mores crescere
facit. Quia dum mala opera alicu-
ius laudantur, vel minis bona ni-
mium extolluntur, ipse sibi placet,

& in illis operibus perseverat. Hæc
bonos mores corrumpit, & bono-
rum operum flores quasi pruina cō-
coquit. Quia dū quis de bono quod
facit laudatur in facie, subintrat va-
nagloria, & propria complascen-
tia, & quod bonum videbatur à fru-
ctu euacuatur. Similis est tineæ,
quæ interiora ligni insensibilitèr
corrodit, & vacuum & inane relin-
quit. Quoniam vt Prouer. 29. habe-
tur. *Homo qui blandis fictisque sermo-
nibus loquitur amico suo, vel vt ex He-
bræo verti potest, homo qui blanditur
proximo suo: rete expandit gressibus
eius. Ac si dicat: officium adulatoris
est dare operam, vt blanditijs
suis homines decipiat, & dum in fa-
cie laudat, capiat. Sicut Oratoris
finis est, (dicit Chrysost.) oratione
sua persuadere, & medici medica-
mentis sanare: ita adulatoris finis
est suauibus verbis rete expandere,
& decipere. Et Seneca dicit. *Malum
hominem blandè loquētem agnosce tuū
laqueum esse.* Vndè Plato in Phedro,
adulatorem vocat feram sæuissimam
& humano generi pestilentē. Et in
Menexeno comparat adula-
torē incantatori & venefico. Quia
suarum cantionum dulcedine ho-
minem decipit, & vinctum tenet.*

Simile.

Prouer.

Chrysost.

Seneca.

Plato.

Hoc vt ostenderet Dominus in
lege veteri. Leuit. 2. prohibebat, ne
mel offerretur in sacrificijs. Quia
per illius dulcedinem adulatio fi-
gnificatur. Vndè adulator omni la-
trone deterior est. Quoniam nō so-
lū pecuniam aufert, sed & ratio-
nis iudiciū laudando subripit. Nul-
lusq; maior persecutor esse potest,
quam qui blandè loquens adula-
tur. Vt enim August. dicit super
Psalm

Mel Deo non
offerebatur
& quare.
Leuit.

August.

Psalm. 68. Duo sunt genera persecutorum vituperantium & adulantium. Plus persequitur lingua adulatoris, quam manus intersectoris. Vnde Gregor. 30. Moral. cap. 10. adulatoris linguam comparat locustæ, quæ vastauit Ægyptum. Et Homil. 41. in Evangelia, cōparat adultores canibus vulnera Lazari lingentibus. Quia adultores lingunt ambitiosa hominum corda, & latentia vitia non sanant: sed ad tempus refrigerant & alleuiant: sicut lingua canis vulneribus facere solet. Et Homil. 15. in Ezechielem exponēs illud Psalm. 69. Auertantur statim erubescētes, ait. Adulatio si ad tempus patienter suscipiatur, augetur, & paulisper demulcet animum, ut à rigore suæ rectitudinis mollescat in delectatione sermonis. Et Hieron. Episto. ad Colantiam dicit. Adulorum noxia blandimenta velut pestes animæ fuge. Nihil enim est, quod tam facile corrumpat mentes hominum, nihil quod tã dulci & tam molli vulnere animam feriat. Quo autem mollius hoc vulnus est, eo cauendum magis. Hinc Sapiens, Prouer. 27. dicit. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. Et Saluator Matth. 7. discipulos suos admonens dicit. Caute ab his qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, id est, adulando & palmando: intrinsecus enim sunt lupi rapaces, sanguinem vestrū quærunt, & contra vitam vestram insidias parant. Huius exemplum habemus. 2. Reg. 20. in Ioab, qui dum Amassiam amplectitur, & barbam eius palmando & blandiendo manu apprehendit, pugionem in visceribus abscondit.

Hoc eleganter David Psalm. 54.

de adulatore loquens innuit his verbis. Molli sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Verba adulatoris primo aspectu mollia sunt, delectant & placent: te laudat, opera tua commendat, virtutes tuas prædicare videtur. At verba ipsa iacula sunt, quæ animam confodiunt. Quod Hieronym. ex Hebræo ita vertit. Molliores sunt sermones eius oleo, cum sint lanceæ. Et translatio hæc explicatio est literæ nostræ. Sūma igitur cura ab his fugiendum est, ne te à Deo auertant. Melius est incidere in manus coruorum, dicere solebat Diogenes, quam in manus adulatorum. & Antisthenes dicebat, peiorem esse adulatorem coruo. & vterquē eandem rationem assignat. Quia coruus hominibus mortuis, adulator autem viuus oculos euellit illos adulatione excæcans. Hoc optimè Imperator Sigismundus cognouit, cum cuidam nimium laudanti illum, & adulanti alapam impexit, cui (cum ille diceret: Cur me percutis Imperator?) respondit. Cur tu me mordes laudando? Et Ladislaus Polloniæ Rex adulantes sibi colaphizabat. Rogatus autē cur id faceret, dixit. Quia percutientes repercutio. Inspiciens nāq; est, ut Chrysostomus dicit Homil. 27. operis imperfecti. in Matthēū, Qui gaudet laudatus in facie. Vir enim sapiens, quandò laudatur in facie, flagellatur in corde. Ideò idem Chrysostomus, Homil. 87. operis perfecti in Matthæum admonet, ut adultores magis quam contumeliosos vitemus. Maior enim nō attendentibus adulatione pestis, quā ex vituperatione oriri solet, rātoq; maiori

Grego.

Adultores locustis & canibus similes sunt.

Grego. Psalm.

Hiero.

Prouer.

Matth.

Reg.

Psalm.

Hieron.

Adulator coruo comparatur & eo peior est. Diogenes. Antisthenes.

Sigismundus.

Ladislaus.

Chrysost.

Chrysost.

maiori cura opus est, ut ab his nos custodiamus quantò iacula magis sunt operta. Hinc Dauid Psal. 140. affectuosissimè Deum precabatur, ut oculos eius aperiret, quò malum hoc dignosceret & fugeret, inquit. *Oleum autem peccatoris nō impinguet caput meum.* Ne fortè incrassatus à te recedam. Istum locum adducēs Gregor. Homil. 13. in Euangelia super illud Matth. 25. *Ite potius aduendentes, & emite vobis,* ait. *Venditores quippe olei adulatores sunt.* Qui enim accepta qualibet gratia vanis suis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quasi oleum vendūt. De quo profecto oleo Psalmista dicit. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Principale etenim membrū nostrum caput est. Appellatione autem capitis ea quæ principatur corpori mens vocatur. Impingat ergo caput oleum peccatoris, cum demulcet mentem fauor adulantis. Et sicut oleum flammam ignis accendit, ita adulatio erroribus & virijs fomentū administrat. Vnde Esai. 3. dicitur. *Popule meus qui te beatū prædicant, ipsi te seducunt.* Hinc Christus vituperantibus patienter & blandè respondet, in adulatores asperum se demonstrat. Ioann. 8. Quando Iudæi eum Samaritanum & dæmoniacum vocant mansuetè respondet: *Ego dæmonium non habeo.* Et rursum cum eum mendacij arguunt, dicentes Ioann. 8. *Tu testimonium perhibes de te ipso, testimonium tuū non est verum,* mitissimè respondet. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum verū est, &c.* At quandò adulātes, ut in sermone capiant, accedunt Matt. 9. & dicunt. *Magister volumus à te signum videre,* ducit respondet. *Generatio praua &*

adultera, &c. Et Matt. 11. cum dicūt. *Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, dicit Quid me tēratishypocritæ &c.* Ut ergò adulatio nis vitium fugiendū doceat, abeuntibus Ioannis discipulis illum laudat. Et ut ostendat eam laudem omni suspicionē carere quæ in absentia fit. Nullus enim prudens in facie gaudet laudari. Et ut optimè Chryso. Hom. 27. oper. imperf. in Matth. dicit. *Propter duas causas hominem in facie laudare non debes.* Primum si sapientem illum putas, grauitersuscepturus est. Et quare illi laudib⁹ tuis molestiam facis? Si insipientē illum existimas, extollendus non est. Quare insipientiam eius laudibus tuis nutris? Numquid dicimus insipiens est, qui in facie vult laudari? Omnes enim homines volumus laudari. Et idē bonum faciamus, ut laudem consequamur ex eo, dicente Apostolo ad Philippen. 4. *Quaecumque sunt laudis, quaecumque bonæ operationis hæc sectamini, & Deus pacis erit vobiscum.* Nam qui vult laudari propter homines malos, vanus est: qui autem corā domesticis eius hominem laudat, non est culpa laudati, sed laudantis. Ideo enim coram illis laudat eum, non ut opinionem eius bonam commendet hominibus, sed ut audiat ille, quia laudauit eum.

XXVIII. CONSIDERATIO.

Quod proximorū bona sunt publicè prædicanda: mala verò operienda & celanda.

Illis autem abeuntibus, &c.

SI verba immediate præcedentia consideres, Beatus qui non fuerit scandalizatus

zatus in me: (quibus, vt diximus, occultè nuntios Ioannis incredulitatis repræhendit:) & cum his, *illis autem abeuntibus, &c.* (Quibus Ioannis personam maximè commendat & laudat,) compares, reperies, quòd in obiurgatione (quæ infamiam & notam parere poterat) cautè procedit & secretè: ne illorum culpam turbæ agnoscant. In laudibus autem & virtutibus Ioannis prædicandis apertè & publicè procedit, vt omnibus manifestæ sint.

Bona proximorum publicè laudanda: mala vero excusanda, vel occultanda.

Vt hinc & tu discas, quomodo te erga proximum tuum debeas gerere: illius scilicet bona opera publicè laudare, merita coram omnibus commendare, virtutes prædicare debes: si quid autem sinistrum de eo suspicantur, vel si quid minus rectè fecit, publicè illo absente excusare, & defendere debes, ne honore suo cadat. Et si repræhensione dignus extiterit occultè illum castigare, secretè repræhendere teneris: ne crimen illius omnibus innotescat. In omnibus honori fratris consulendum est, bona publicanda & mala illius quantum possibile fuerit operienda sunt. Si peccauerit in te frater tuus, Matth. 18. dicit Christus, *corripe eum inter te & ipsum solum.* Ne culpam eius detegas, ne peccatum eius manifestes. Hoc Christum fecisse multoties comperimus, discipulos suos coram alijs laudabat, coram calumniantibus excussabat, & à persequentibus defendebat. Accussant discipulos Christi Scribæ & Pharisei Matth. 15. Quod transgredierentur mādā seniorum, & illotis manibus

In omnibus honori fratris consulendum. Matth.

Matth.

manducarent. Et Christus pro eis satisfacit, eos à culpa excussat accusantes de crimine grauiori redarguens, Quod ipsi præcepta Dei transgredierentur, & concludit: *illis manibus manducare non cōquinat hominem.* Et iterum Matth. 9. discipulis Ioannis increpantibus discipulos Christi quòd non ieiunaret, eos excussans respondet: dum sponsum esse præsens non est tempus ieiunandi, sed gaudendi. Similiter Matth. 12. Quando accusabant discipulos eius eo quòd in Sabbatho spicas velleret, publicè & coram multitudine illos defendit. Cæterum dum solus cum eis est, repræhendit illos, si in aliquo deficiebāt. Vt Matth. 15. est videre, vbi eorum insipientiā repræhendit dicens. *Ad huc & vos sine intellectu estis.* Et Matth. 8. timiditatem eorum carpit inquires. *Modicæ fidei quid timidi estis?* Et alibi sæpe. Hoc igitur Euāgelica lex nos docet, & instantèr admonet: vt cū de proximis agimus bona & laudabilia de eis loquamur: mala vero, si quæ in eis sunt, tegamus, vel quantum in nobis fuerit excussemus: Ne fratrum crimina manifestare & publica facere: sed virtutes manifestare procuremus quòd bonum est in quolibet laudando. Vix enim quisquam adeò malus est, adeò perditæ vitæ, vt de eo aliquid boni dici non possit. Hoc narra, mala & crimina tege. Detractoris namq; non Christiani viri officium est mala proximorum & fratrum suorum manifestare, alijs aperire, & bona occultare. Similes existūt huiusmodi muscis, quæ nunquā faciei partem sanā pungunt: sed si quæ est, vel tantillum lesa

Matth.

Matth.

Matth.

Matth.

Detractoris est aliena mala pandere.

simile.

lesa

lesā statim ei adhærent, pungunt, molestant, nec recedunt. Ita detractores virtutes non aspicunt, nec in illis consistunt: sed defectus etiā leuissimos statim intuentur, mordent, & illos manifestant. Vnde acute Cicero, vt refert Plutarchus in Catone Vticensi, Memmium detractorem in Senatu coram omnibus mordit, & repræhendit. Illo enim dicente in Senatu Catonem totas noctes ebrium consumere, eo quod tunc genio indulgebat: respōdit Cicero: at illud non addis, eum totos dies ad aleas ludere. Quo notauit Memmium, qui tempus diei Reipublicæ negotijs impendendū ludendo consumeret. Vnde Chrysost. Homi. 3. ad popul. Antioche. oprime dicit. *Dic proximo detrahenti: habes quem laudes? Aures aperio, vt vnguenta suscipiant. Si verò malum velis dicere, obturo aures. Non enim stercoꝝ & canū accipere sustineo.* Et Ambro. lib. 3. Officiorū, cap. 3. inquit. *Hæc lex naturæ est, quæ nos ad omnem stringit humanitatem, vt alter alteri tanquā vnius partes corporis inuicē deferamus. Hanc legē Apostolus docuit. i. Corint. 13. dicens charitatis proprium esse, vt non gaudeat super iniquitate, congaudeat autem bonitati. Similem sententiā habet Sapiēs Prouer. cap. 10. Vbi ait: Odium suscitaturixas, & vniuersa delicta operit charitas. In qua ostendit, quod sicut inter odium & charitatem est oppositio: ita illorum varia & diuersa operatio est. Vnde odium vituperat, & charitatem commendat.*

nas excitat contentiones & rixas, etiam ex minima frequenter re, & ex parua vel nulla causa. Quia quoduis peccatum quātumuis exiguum magni facit, & grauissimè exaggerat, ac vndiquè occasionem sumit contendendi, dum quidquid occurrit in malā partem interpretatur. E contrariō charitas & dilectio non parua tantum, sed vniuersa delicta etiam grauiā operit. Quia efficit, vt quis alterius crimina & peccata non multum attēdat, exaggeret, & aggrauet: sed potius ea excusser, extenuet, obliuiscatur, & cōdonet. Vnde charitas dissipat & destruit contentiones, quæ ex delictis oriri possent. Proprium ergo charitatis est operire delicta, & cōdonare crimina fratrum: sicut & odij & æmulationis manifestare, appetire & exaggerare. Vnde Petrus i. sua Cano. cap. 4. desumit charitatis commendationem dicens. *Ante omnia mutua in vobis metipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Ideo Paulus in omnibus ferè suis Epistolis virtutes & bona opera eorum ad quos scribit maxime laudat, & commendat: vt videre est ad Roma. 1. & 16. & i. Corint. 11. ad Philippen. 1. ad Colossen. 1. i. Thefal. 1. i. ad Timor. 1. & alibi sæpe: vitia autē, si quæ sunt, leuiter tangit. & Ioannes. Apocā. 2. virtutes, fidem, & opera Angeli Ecclesiæ Ephesi multum cōmendat dicens. Scia opera tua, & laborem tuum, & patientiam tuam: & quia non potes sustinere malos. Et tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & patientiam habes, & sustinisti propter*

Plutar.

Chrysost.

Ambro.

Corint.

Prouer.

Odi propriū
est vitupe-
rare: amoris
laudare.

Petr.

Roman.
Corint.
Philip.
Colossen.
Thessa.
Timor.
Apoca.

nomen meum, & non defecisti. At cū de vitijs acturus est, nō exaggerat: sed leuiter proponit, & extenuat dicens. *Sed habeo aduersum te pauca: quod charitatem tuā primam reliquisti.* Ecce quomodò fratrum crimina extenuanda, excussanda, & operienda sunt: virtutes verò amplificandæ & commendandæ. Sicut & Christus modò fecit erga Ioannē & discipulos eius.

XXIX. CONSIDERAT.

Verum amicum in laboribus cognosci, ibiquē manifestari declarat, & quod necessitas amicum probat.

Illis autem abeuntibus, &c.

SI Euangelij historiam percurramus, videbim⁹, Christum nunquā Ioannis personam commendasse, nec de laudibus eius egisse, vñ que ad tēpus illud quo Ioannes in vinculis est positus. Tūc amico officium exequitur Ioannem tempore necessitatis laudando; & quando ei⁹ honor periclitari magis videbatur, eum commendat, & omni cura & solitudine pro illius honore firmādo laborat eximias laudes de eo prædicando. Hoc namqu; tempore Ioannes magis deiectus & obliuioni traditus esse videbatur, (cū iam per longum tempus in vinculis fuisset: & cum legationem istā, quæ animi leuitatem & dubitationem præse ferebat, mitteret) maximè amici subsidio & patrocinio hoc tēpore

indigebat, cui Christus verus & fidus amicus nō defuit. Vt facto hoc doceret, quod sit veri amici officij, scilicet, in laboribus amico subuenire, in tribulationibus fauere, quando omnes illum deserūt accurrere, & pro amici salute & honore iustā rē laborare. Hæc namquē est differentia inter verū & falsum ac simulatū amicum: quod hic, dum prospera sunt omnia, & fortuna ridet, adest, & comitatur: at dum aduersi quid euenerit recedit & fugit. Est quidem amicus mensæ. De quo Sapienter Ecclesiast. 6. dicit. *Est autē amicus foris mensa, & non permanebit in die necessitatis.* De his conquæritur Dauid Psal. 37. inquit. *Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt: & qui iuxta me erant de longe steterunt.* Quia non erant veri amici, nec me diligebant: sed prosperitatem & bona mea amabant. Idcō & mensæ meæ sorij fiebant. Amicus autem verus in tribulationibus & laboribus adest, fauet, & comitatur. Vndè cōmuni Proverbio dicitur: *Amicus certus in re incerta cernitur.* Talis erat Ionathas filius Saul, vt habetur. 1. Reg. 20. Cuius anima veræ amicitiae scedere conglutinata fuerat animæ Dauid. Qui patre persequente & maximas tribulationes in Dauid excitante, nunquā illi defuit: & quod tribulationes & mala crescebant, & Saul magis eum persequabatur, eò fortius & instantius Ionathas fauebat, ad eò vt patris odiū in se concitauerit. Hic verus & fidelis amicus reputandus est. Sicut enim aurū examinatur & probatur igne: ita amicus tribulatione & labore:

Differentia inter verum & falsum amicum.

Ecclesi.

Psalm.

Rego.

Amicus in labore probatur.

dice-

Ecclesi.

dicebat Periander, vt refert Diogenes Laërtius. Ecclesiastic. 12. dicitur. *Non agnoscetur in bonis amicus, & nō abscedetur in malis inimicus. In bonis viri inimici illius. In tristitia & in malitia illius amicus agnitus est.* Quo loco per bona & mala, prospera & aduersa intelligenda sunt.

Quidius;

In bonis, inquit, non agnoscetur amicus, id est, in prosperis. Quia vt quidam Poëta dicit. *Tempore felici multos numerabis amicos: at tempora si fuerint nubila solus eris.* Dicitur namquē,

Prouer.

vt testatur Sapiens Prouer. 19. *Addunt amicos a paupere autem ij quos habuit separantur.* Etcap. 14. dicit. *Proximo suo odiosus est pauper, amici vero diuitum multi.* Vndē qui verus amicus est & in labore non se subtrahit, precior multo est thesauro:

Prouer.

Vt Sapiens Ecclesiastic. 6. affirmat his verbis. *Amicus fidelis protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.* Quod in textu Græco magis exponitur & ampliùs ponderatur. Sic enim Græca habent: *Amico fideli nulla est permutatio: id est, nihil est tam preciosum pro quo fidelis amicus possit permutari.* Vndē Ecclesiastic. 25. dicit Sapiens: *Beatus qui inuenit amicum verum.* Amici illi Iob in hoc maximē amicitiam suā & fidem erga illum commendarūt, quod tempore tribulationis & afflictionis omnes conuenerunt vt illum consolarentur.

Ecclesi.

Amico fideli
non est com-
paratio.

Ecclesi.

Quantifacit
dus amicus fi-
delis.

Certē qui tempore tribulationis primus accedit, & lateri viri coniungitur, optimus & verus amicus est. Quod Sapiens Ecclesiastic. 6.

testatus est, cum reprehendisset Ecclesiastic. amicum infidelem, qui se in aduersis subtrahit, ait. *Amicus si permanferit firmus, erit tibi quasi coequalis, & in domesticis tuis fiducialiteraget.* Sensus est. Si amicus permanferit firmus & fixus eque tibi adhaerens in aduersis atquē in prosperis, habeto eum tanquam tibi parem, (etiam si fortē maior illo sis) & finito vt inter domesticos tuos liberē & fiducialitē versetur tanquam vnus ex illis. Illud enim, in domesticis tuis, nō debet accipi pro negotijs priuatis domus, vt Lyranus hoc loco intelligit: sed pro domesticis & familiaribus hominibus, qui intra domum versantur & negotia tractant. Pōnitquē statim aliud signum veræ amicitiae, quod quidē ex priori cōsequitur, dicens. *Si humiliauerit se cōtra te, & a facie tua abscederit se, vnam habebis amicitia bonam.* Quod licet ad fictum & falsum amicum aliqui referre procurēt se submittentem & humiliantem, vt veram amicitiam simulet: tamen communius & magis secūlum literam ad verum amicum referendum est, & sensus erit. Quod prae modestia ille non admodum liberē & confidēter se gesserit erga te, sed potius se humilitē & demissē habuerit contra te, seu coram te, & se non unquā a facie tua subtraxerit, semper eius amicitiam bonam & vnam habebis. Vndē non debes de illius fide diffidere, etiam si non tanta erga te utatur semper libertate, quantum meritō veræ amicitiae sibi posset usurpare. Imò ideo magis eius bonā & vnam amicitia debes recognoscere quod te reueretur,

Lyra.

Vera amicitia reuerentia inter amicos conseruat y el respecto

Amicitie obiectum perfectio amici.

Inten.

Amicus verus debet ami um liberè admonere.

& debita sibi familiaritate nō abutatur. Reprehenditur hoc loco multorum falsa sententia, qui existimant non esse veram & firmam amicitiam illam, quæ reuerentiam & respectum inter amicos conseruat: illos solum intimos & fidos amicos reputant, qui se sine reuerentia aliqua tractant, nec debitum sibi inuicem honorem deferunt: quos Hispanè *Amigos de pefcoçon* vocamus. Qui tantum distant a vera amicitia, quantum à rationis debito: talesquē ferè nunquam fideles sunt. Vera namquē amicitia non tollit reuerentiam, imò illam auget. Quia cum in amico solū respiciat perfectionem & excellentiam propter quam diligi debet: quò maiori dilectione dignū iudicat, eò magis perfectum, meliorem, & excellentiorem reliquis reputat, & maiori reuerentia tractandum. Quare meritò sapiens pro signo veræ amicitiae constituit reuerentiam.

Alium sensum in his duabus sententijs simul iunctis agnoscit Iansenius in loci istius expositione (qui maximè amicitiae veritatem declarat,) & talis est. Si amicus permanferit firmus, ipse certè se geret erga te tanquam æqualis tibi liberè te tuosq; domesticos admonens. Hoc enim est inditium & demonstratio veri amici. Si autem se non liberè erga te gesserit, sed se in perniciem tui apud te humiliauerit, demissè se gerens, vt magis decipiat, certò scito quòd tempore aduerso à facie tua abscondet se, suamquē operam & consolationem tibi subtrahet. Itaque eam reputabis amicitiam bonam, in qua est vnani-

mitas, idemquē velle & nolle, simulquē libertas in admonendo & reprehendendo amico.

Verus igitur amicus in tribulatione non deficit. Ille autem qui in laboribus recedit, & post tribulationem apparet ficto animo mentiens, & doloris magnitudinem ex amici calamitate prætendens, quā quia sustinere nō poterat se subtrahit, infidelis & fictus amicus censendus est: talisquē manifestè conuincitur non personam, sed prosperitatem dilexisse. Quod Gregor. lib. 7. Moral. cap. 10. eleganter declarat inquiens *Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est vtrum prosperitas, an persona diligatur.*

Amisio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Vnde benè Sapiens Ecclesiast. 12. dicit. Non agnoscitur in bonis amicus; & non absconditur in malis inimicus. Nec prosperitas quippè amicum indicat, nec aduersitas inimicum celat: quia & ille sæpè prosperitatis nostra reuerentia tegitur & iste ex confidentia aduersitatis aperitur. Vir igitur iustus in flagellis positus dicat: qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit: quia nimium qui ex aduersitate proximum despicit, aperè conuincitur quòd hunc in prosperis non amauit. Et Augu. lib. 83. quæst. ait. *Nihil sic probat amicum sicut oneris amici supportatio.* Et Isidor. lib. 3. de Summo bono inquit *In prosperitate incerta est amicitia, nec sentitur vtrum persona, an felicitas diligatur.* Et Boetius. lib. 3. de consolatione dicit. *Quæ felicitas amicum fecit, infortunium facit inimicum.* Quare optimè Arist. 7. Moral. Eudemiorum tempus, inquit, indicare quis sit qui vero amore

Qui transacta tribulatione redit amicus non est.

Grego.

Ecclesi.

Amicus fictus non personam sed prosperitatem diligit.

August.

Isidor.

Boetius.

Aristo.

amore amicum diligit. Amicus nā
quē verus personam diligit, non bo-
na. Ideò quomodocumquē res ac-
cidant, siuē prosperē, siuē aduersē,
& quocumquē tempore siue fœli-
ci, siue tristi, amat, & amico adest.
Quod Prouer. 17. Sapiens affirmat
inquiens. *Omni tempore diligit qui a-
micus est, & frater in angustiis compro-
batur.* Vndē Seneca dicebat. *Ami-
cos secundas res optimē parant, aduersa
certissimē probant.* Et alius dicebat.
*Silicet ut fuluum expectatur in ignibus
arum, tempore sic duro est inspicienda
fides.* Et Ecclesiast. 6. dicitur. *Est e-
nim amicus secundum tempus suum, id
est, eo tempore quo sibi vtile est, &
quo ex prosperitate & bonis ami-
ci aliquid potest sibi comparare:
Et non permanebit in die tribulationis.*
Quia huiusmodi sunt sicut locustæ
& nonnullæ aues, quæ tempore ver-
no & æstiuo adsunt, frigore verò
pelluntur & recedunt. Ita falsi &
ficti amici tempore fœlici præsto
sunt, hyeme tribulationis pellun-
tur. Et sicut ollæ plenæ melle quā
plurimæ muscæ adhærent, nec eas
abigere facilē est: quòd si ollam
igni apponas, & feruere incipiat,
omnes recedunt & fugiunt. Non
aliter prosperitatis & abundantia
mel quā plurimos attrahit ami-
cos: quòd si igni tribulationis fer-
uere incipiat, & bona deficere, om-
nes fugiunt & recedunt. Hinc Cice-
ro. 4. lib. ad Herenium dicit. *Ut hirun-
dines æstiuo tempore præsto sunt, frigore
pulsæ recedunt: ita falsi amici sereno vi-
tæ tempore præsto sunt, frigore pulsæ re-
cedunt, simulq; atquē fortunæ hyemem
viderint, deuolant omnes.* Et Plutar-
chu. Opusc. de discret. ad Etam de-

clarans quomodò adulator ab ami-
co discernendus sit, comparat adu-
latorem & falsum amicum pedicu-
lis dicens. *Nam pediculi discedunt à
morientibus, & corpora relinquunt si
mulatquē sanguis extinctus fuerit, quo
nutriri solent: assentatores autem videas
nec attingere prorsus res aridas ac frigi-
das. Nobilibus ac potentibus imminet,
hisquē aluntur: sed ydem rebus commu-
tatis statim auolāt.* Vndē Iob. cap. 6. Iob.
dicebat. *Fratres mei pertransierūt me
sicut torrens, qui raptim transit in con-
uallibus.* Quod ex Hebræo ita verti
potest. *Amici mei fefellerunt me, in-
star torrentis, qui raptim decurrit in cō-
uallibus.* Sicut torrens hyeme impe-
tu magno fertur fluens vehementi
aquarum abūdantia, quandò aqua
necessaria non est: Æstate autem
cum aqua desideratur, arefcit, &
viatores quandò siti fatigati ad il-
lum accedunt, falluntur aquam nō
inuenientes: ita fictus amicus mul-
ta promittit tēpore prosperitatis,
cum omnia abundant, & ad volun-
tatem fluunt: adueniente autem ad-
uersitate & calore tribulationis a-
rescit: & si ad illum in afflictione
tua confugas, te fallat, cum subli-
dium in eo non inuenias. Præterea
& alio simili hoc explicatur. Sicut
vmbra illum sequitur, qui solis ra-
dijs illustratur, si autē sol lateat,
& radios suos nubibus opertus re-
trahat, statim fugit vmbra, ac pœ-
nitūs euanescit. Sic fictus amicus il-
lum comitatur, qui opum, aut gra-
tiæ principum splendore illustra-
tur, & in prosperitate existit. Quod
si in calamitates inciderit, ad pau-
pertatem deuenerit, officijs expo-
liatus fuerit, à fauore Principis de-

Simile.

Adulator
pauperes fu-
git.

Iob.

Simile.

Simile.

ciderit, statim illum deserit, & fugit. Verus autem amicus in tribulatione & laboribus cognoscitur, & amico adest. Hinc Christus Lucæ. 22. discipulis suis dicebat. *Vos amici mei estis, qui permansistis mecum in tribulationibus meis.* Ideò & hic Christus Ioannem in tribulatione non deserit, & tempore necessitatis commendat & laudat. Quod veri & fidi amici officium est.

Differentia inter amicitiam Dei & hominum. Hinc etiam poterimus colligere diuersitatem non modicam, quæ inter Dei amicitiam & mundi versatur. Mundus enim pessimus amicus est, & maximè infidelis, qui nos in labores & miseras pertrahere omni cura studet, & statim deserit, nec etiam clamantibus succurrit, vt 3.

Reg. Reg. 18. Baal sacerdotibus suis fecit, quos in maxima angustia constitutos, etiam vocatus cum lachrymis & sanguine, omninò deseruit. Quod & Moysen populo in necessitatibus constituto propter suam idololatriam improperebat Deuteronomij, 32. *Vbi sunt dii vestri, in quibus habebatis fiduciam? Surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant.* Deus autem optimus amicus est, qui in prosperitate adest, & in tribulatione non deserit, vt ipse Psalm. 90. testatur inquit. *Cum ipso sum in tribulatione eripiam eum & glorificabo eum.* Et Dauid

Psalm. Psalm. 109. dicebat. *Ad Dominum cum tribularer clamavi, & exaudivit me.*

XXX. CONSIDERAT.

Laudes Ioannis à Christo propositas prosequitur, & illius dignitatem & excellentiam commendat.

Quid existis in desertum, &c.

IC iam incipit Christus Ioannis personam commendare, eius eximiam sanctitatem, religionem, & virtutem laudare. Et primò commendat, & demonstrat eius excellentiam ab exitu turbarum in desertum, vt illū saltem possent videre, & illius conspectu aliquo tempore frui, dicens. *Quid existis in desertum videre?* Quo sanè Ioannis dignitas satis ostenditur, & virtutis illius magnitudo declaratur. Quia licet in solitudine, in deserto inter bestias degeret ab omni hominum consorcio & consuetudine separatus: Adeò eius virtutes splendebant & diuulgabantur, vt vniversi Israël ita ad illum videndum exirent illius fama & sanctitatis opinione commoti. Quod Marcus cap. 1. sui Euangelij ponderat dicens. *Et erat Ioannes in deserto predicans baptismum poenitentiae, & exibant ad illum omnes viri & Hierosolymitæ.*

Ioannis dignitas commendatur ex eo quod homines ad illum videndum exirent.

Marc.

Certè magna ponderatio est, quæ verbis istis continetur. Poterat enim quis dicere. Quid magnum in Ioannis commendationem adducitur, quòd vulgus imperitum & turbarum multitudo ad illum videndum exiret? Huiusmodi enim hominum

genus

genus qualibet re noua etiam minima, & multoties sine causa solo falso rumore commoueri solet. Hoc tollit Marcus dicens. Non solum viles, ignorantes, & de media plebe homines exhibant, sed etiam Hierosolymita, apud quos erat scientia legis, inter quos residebant Scribae & Pharisei, & inter omnem populum procures & nobiliores erant. Et quod maius est ipsi Scribae & Pharisei ad Ioannem videndum exhibant. Cum aliquam ciuitatem ingrediens vides populum turmatim exire, omnes ciues commoueri, ad fores ciuitatis accurrere, plateas & vias expectatoribus plenas, intelligis magnum aliquod esse spectaculum, magnamque personam aduenire, ad quam intuendam omnes commouentur. Ita Christus, (vt suam ostenderet dignitatem, vt suam magnitudinem mundo demonstraret, & quis esset aperiret,) cum iam passionis suae tempus instaret Matthaei. 21. ingressurus Hierusalem voluit vniuersam ciuitatem commoueri, & quod omnes exirent a minimo vsque ad maximum, clamantes & dicentes: *Quis est hic?* Magnum quidem & fortissimum argumentum inde desumitur dignitatis & magnitudinis Christi. Cum ergo videas exire vniuersos ciues Hierusalem, etiam procures & nobiles, depopulari omnes ciuitates, vt Ioannem videant, velut ex vngue leonem coniecta, & Ioannis dignitatem, excellentiam, & sanctitatem inde collige.

Quod in hac re magis ponderandum est, & quod magis eius prodigiosam commendat sanctitatem, il-

lud est, quod Ioannes tunc nulla miracula fecerat, nullum signum operatus fuerat, nec postea diuina disponente sapientia fecit. Quod populi Christum sequeretur, & quod ciuitates dereliquerent, deserta peterent, & sui obliti procederent, vt saltem illum videre possent, non erat mirum. Christus enim mirabilia faciebat, sanabat infirmos, curabat agrotos, suscitabat mortuos, & passim innumera miracula, (quae omnem naturae vim excedebant, quibus nullus similia fecerat,) operabatur. Quid mirum si talibus, tot, & tam insignibus, & prodigiosis operibus hominum corda commouerentur, & quasi inuiti omnes traherentur? At quod, (cum Ioannes nec infirmum curauerit, nec signum aliquod fecerit, nec virtutem aliquam operatus fuerit, aut miraculum, quo eius persona posset commendari,) ex solo illius aspectu, & apparentia, ex solo sanctitatis eius fulgore totus mundus commoueatur, & ad illum videndum exeat, magna profecto res est. Quod ex eo solum satis intelligitur, quod Christus commendaturus Ioannis personam, inde exordium sumpserit dicens. *Quid existis in desertum videre?* Quasi diceret. Exitus vester adeo continuus & copiosus Ioannis magnitudinem & dignitatem testatur, neque alia confirmatione, aut laude opus est.

Id etiam considerandum est & maxime ponderandum, (quod Ioannis excellentiam magis declarat) quod si Ioannes nona, grata, & delectabilia hominibus praedicaret, placentia loqueretur, non esset mirandum quod ad illum audiendum & videndum

Simile.

Matth.

Ioannes nullum miraculum fecit & omnibus admirabilis fuit.

dum homines cōcurrerent. Sed id omnem admirationē excedit, quod predicaret baptismum pœnitentię, quod egredientium ad se mores carperet, & vitam repræhenderet, asperè tractaret, & ad eum videndum exirent. Hoc egregiè & singularis sanctitatis evidens est inditiū.

virtus & si occultetur latere non potest.

Vndè obiter possumus colligere, quæ sit virtutis natura, conditio & qualitas, quis eius fulgor & splendor. Quæ etiam si magis occultetur, latere non potest: non indiget præconibus, se ipsam manifestat & detegit. Licet homo in montibus viuat, inter bestias commoretur, & in abditissimis speluncis degat, si benè egerit, virtutes illum latere non patientur, illum manifestabunt, & nolentem honorabunt. Ioannes in desertis viuebat, cū nullo hominum colloquebatur, & tamen eius virtutes indè adeò vociferantur & clamant, vt vniuersi populi ad illum videndum exirēt. Quod si interrogas, quis illum manifestauit? quis opera ei? predicauit? Quis ad aures hominum detulit? Nullū reperies præter eius sanctitatem, & virtutum splendorem, & animæ lucem, quæ latere non poterant. Sicut lux occultari non valet, & radius solis ac eius splendor detineri non potest: quin statim vt in Oriente apparet totam terram illustret, & sua se luce manifestet: ita iusti opera occulta esse non possunt, se ipsa statim produnt. Quod in Euangelio Marci insinuatur cū dicitur. *Erat Ioannes in deserto, & exibat ad illum omnis populus.* Ac si dicat. In deserto erat, & ibi latere non poterat. Sicut ignis absconditus esse non po-

Simile.

Simile.

test, statim se prodit, & fumum causat, quo detegitur: ita virtus non potest celari, & quo magis regitur, eò se magis prodit: fumum & flammam mittit, & se diffundit. Christus, vt habetur Marc. 7. latere volebat, & non poterat: quia opera eius illum manifestabāt. Hoc persuadere voluit Christus hominibus Matth. 5. quando dicit. *Videte ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Quasi dicat: ne curetis nec studeatis, vt homines vos intueantur, & opera vestra conspiciant: sed in abscondito illa facite: quia ipsamet opera se prodent, manifestabunt, & de vobis testimonium perhibebunt. Talis est eorū natura, vt licet in abscondito fiant, occulta manere non possint. Ideò bona opera per oleū significantur in scriptura. Quia sicut oleum omnibus humoribus supernatat, & licet sub omnibus ponatur ascēdit, & statim videtur. Ita bona opera se manifestant, & super omnia se ostendunt, & latere non possunt. De quo plura diximus supra cōsideratione decimasextima.

Marc.

Matth.

Bona opera quare per oleum significantur.

XXXI. CONSIDERATIO.

Laudat Ioānem à fortitudine constantia & firmitate.

Arundinē vento agita. &c.
IN his verbis secundò laudat & commendat Ioannem à constantia, stabilitate, & fortitudine. Non enim est Ioannes arundo, quæ à vento hac illacque facile

facile impellatur: sed firmissimus mons, quem nec prospera nec aduersa poterunt commutare, & à sententia dimouere. Adeò stabilis est, vt nunquam ad dexteram vel finistram in via declinauerit: sed semper media & recta incesserit, vt nec in otiosum verbū proruperit. Vt Ecclesia de eo canit: *Antra deserti teneris sub annis Ciuium turmas fugiēs petisti: ne leui saltem maculare vitam famine posses.* Adeò firmus fuit, vt nec laudum aura commotus, nec laborum procella & vinculis fuerit mutatus. Adeò constans, vt animum illius nec honores à Deo auertere, nec ignominiae retrahere potuerint. Adeò est stabilis, vt antequàm nasceretur in vtero matris gratia cor eius fuerit stabilitum, & confirmatum. Quid plura de eius firmitate dicam? Vndè Gregor. lib. 9. Epistola. cap. 39. ad Theorist. Patritiā locum istum tractans dicit. *Negatur autem quia Ioannes arundo vento agitata fuerit, quoniam mentis eius fortitudinem nulla humani oris aura flectebat. Nos enim si laudibus erigimur, vituperationibus humiliamur, arundo vento agitata sumus. Vndè quòd dicitur: quid existis in desertum videre, arundinem vento agitatam? Per negationem dicitur nō per confirmationem. Magnus igitur Ioānes, quem Christus laudandum suscepit: magna illius constantia, quam Christus per negationem arundinis demonstrauit, dicens. Quid existis videre? arundinem? &c.* Interrogatio negationis vim habet: quasi dicat: non est arundo vento agitata: sed arbor firmissima, & nimium frondosa, sub cuius vmbra vniuersi poterunt requiescere, & illa protegi & defendi ab

æstu. Quid existis videre arundinē infructuosam? minimè. Arbor est fructifera, plantata secus decursus aquarum, vt dicitur Psal. 1. *quæ fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet.* Quinimò folia eius erunt ad sanitatem gentium, vt habetur Apoca. 22. Vis arborem hanc plantatam videre secus decursus aquarum? Aspice circa Iordanē ambulantem, prædicantem, & baptizantem.

Hinc discere poteris qualem Deus seruum requirat & amet, constantem, firmum, & stabilem: qui non sit arundo quæ facile moueatur, quæ omni vento fauoris vel de tractionis agitetur: sed sicut arbor, quæ altissimas radices misit, & sicut columna firmissima, immobilis perseveret. Nec similis sit mundanis hominibus, qui per arundinē vacuam & leuem facilequē mobilem significantur. Hæc namquē est differentia inter homines mundanos & inter illos qui in Deo sunt solidati, & in propria cognitione profundas misserunt radices. Quod illi sunt veluti arundines inconstantes & mobiles, qui nunc ridet, statim flent: nunc laudant, statim vituperant: nunc amant, statim odiunt: & in continuis sunt mutationibus quocumquē vento etiam minimò agitati, nunquamquē in eodem statu permanent. Et sicut mare nunquam in eodem statu permanet, sed continuò crescit & descrecit, & eius facies quocumquē vento mouetur: ita mundo seruientes, nunquam in eodem statu persistunt, iā prosperitate adeò inflantur, vt eorum vultum nullus valeat aspice-

re: iam

Ioannis firmitas in bono commendatur.

Grego.

Interrogatio vim negationis habet.

Psalm.
Ioannes arbor est secus decursus aquarum plantata.
Apoca.

Servos constantes diligit Deus.

Mundani arundines sunt & facile mutantur.

Simile.

Esai.

Psalm.

Iusti constan-
tes sunt, sem-
per eodē mo-
do se habent.

Prouer.

Ecclesi.

Differentia
inter pruden-
tem & stultū

re: iam quouis labore adedē depri-
muntur, vt vix subsistant: & eorum
cor facili negotio hac illacque ver-
titur. Valdē inconstantes sunt &
mari similes, vt dicit Esai. cap. 57.
Cor impij sicut mare feruens. Maximē
leues sunt, sicut arundines, quæ ven-
to agitantur: & sicut puluis super
faciem terræ, qui eodē tendit quod à
vento impellitur. Sicut Psal. 1. de
peccatoribus dicit Dauid. Cum e-
nim iustorum constantiam & forti-
tudinem explicasset ait: *Non sic im-
pij non sic, sed tanquā puluis quē proij-
cit ventus à facie terræ.* Iusti autem &
qui in Deo sunt solidati stabiles,
firmi, & immobiles perseverant, sem-
per eodē modo se habent: siue lau-
des, siue vituperes equali vultu sus-
cipiunt. Si honore afficias, te lau-
dant: si vituperes gratulatur: in prof-
peris gratias Deo agunt, & in ad-
uersis letantur. Si fiat aura tenuis
quieti viuunt, si turbines & tempe-
states exurgunt, non mouentur. Sē-
pè eodē modo perseverant. Vn-
dè Sapiens Prouer. 24. inquit. *Vir
sapiens fortis est, & doctus robustus &
validus vt nō facilē mutetur.* Vtrius-
que differentiam elegantè decla-
rauit Sapiens Ecclesiastic. 27. in-
quiens. *Homo sensatus in sapiētia ma-
net sicut Sol: nam stultus sicut luna mu-
tatur.* Alij codices habent pro sen-
sato, *Sanctum.* Vide differentiam in-
ter sensatum & stultum ex simili-
tudine Solis & Lunę. Sol enim om-
ni tempore anni eodē modo ma-
net semper suam lucem in se reti-
nens, & licet locum mutet, figurā,
formam, & splendorē retinet, sem-
perque conseruat. At Luna conti-
nuò mutatur, nunquā in eodē

statu manet, & sicut continuò mo-
uetur, ita continuò crescit & decref-
cit: & iam plena apparet, iam de-
crescere videtur: nunc istam figu-
ram, nunc illam ostendit. Ita senfa-
ti & iusti homines sunt sicut Sol,
qui in se semper suā lucem & splē-
dorem habent, & licet nubes oppo-
nantur, non amittunt. Qui licet lo-
cum mutent, nunc in prosperis, nunc
in aduersis sint, formam & figurā
non mutant, firmi perseverant, &
eodē modò se habent. *Stultus verò
sicut Luna mutatur,* nunquam in eo-
dē statu perseverat continuis mu-
tationibus subiectus, iam prosperi-
tate crescit, iam aduersitate minui-
tur: nunc bonis plenus lucet, nunc
malis vacuus & obscurus apparet:
modò hilarem faciem ostendit, mo-
dò tristem: & sicut res mutantur ita
& animus illius continuò moue-
tur. De quo Esai. 40. dicitur. *Et qui-* Esai.
*dem nequē plantato, nequē sato, nequē
radicato in terra trunco eorum. Repentē
flauit in eos, & aruerunt. Et turbo quasi
stipulam auferet eos.* Quem locum ex-
ponens Lyrā. dicit. Sicut plantu- Lyrā.
la non radicata adhuc, nec firmata
in terra, à modico vento erradica-
tur: sic etiam omnes prædicti, fili-
cet peccatores, quantumcumque
magni, ad nutū Dei erradicantur,
& tolluntur de vita præsentī. Vn-
dè sensus verborum istorum est.
quod adedē facilē dissipantur, deij-
ciuntur, mouentur etiam potentes
terræ, ac si plantati, sati, & radicati
non essent. Et quod quocumque vē-
to & spiritu agitantur, & impellun-
tur, sicut planta quæ non est sata,
nec radicata in terra: inconstantiā
& instabilitatem in suo statu etiam
prospe-

Psalms.

prospero declarat. Simile habetur Psalm. 36. cum dicitur. *Vidi impium exaltatum & elenatum sicut cedros Libani: transiui & ecce non erat: quasi inueni eum & non est inuentus locus eius.* Ratio huius diuersitatis est. Quia iustus habet firmum fundamentum Dei gratiam, (qua cor stabilitur) & sui cognitionem: in quibus firmatur. Sicut domus quæ supra petram ædificata est firma & fortis consistit: homo verò mundanis rebus deditus fundatus est super aquam defluentem, & super arenam leuem. Vnde quolibet vento facile mouetur. Quod Sapiens Prou. 10. elegantè exposuit dicens. *Quasi tepestas transiens non erit impius, iustus autem quasi fundamentum sempiternum.* Cuius sensus est. Quoniam tempestas violento impetu fertur, subito cedit, nec diù durare potest. Nec etiam improbi viri diù florent in suis vitijs, sed citò tolluntur de medio, & pereunt. Quod planè docet Iob dicens. *Vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante Deo perijisse, & spiritum iræ eius esse consumptos.* Iob. cap. 4. Et istam sententiam cōfirmat David Psalm. 67. inquiens. *Sicut deficiit fumus deficiant: sicut fluit cera à facie ignis: sic pereant peccatores à facie Dei.*

Iob.
Psalms.Subiunctiuus
pro indicati-
uo ponitur.
Psalms.

Vbi subiunctiuus deficiant & pereant pro futuro imperfecto indicatiui ponuntur, scilicet, deficient & peribunt. Et Psalm. 72. quasi admirans ob celerem illorum transitum & subitam mutationem & perditionem dicit. *Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.* Iustus autē muro firmissimo stabilior solidissimū

est fundamentum & sempiternum, semperquē duraturum, quod turbine, tempestatibus, procellis, fortissimis ventis, & furiosis imbribus agitatum nunquam dimouetur, nūquam corrui: fundatus enim est supra firmam petram. Qui sensus confirmatur ex Hebræa lectione, quæ sic ad literam verti potest. *Cum pertransit tempestas non manet impius: at iustus fundamentum est sæculi.* Quo significatur, impium subito ruere superueniente tribulatione & tentatione: iustum autem firmum manere, vt supra firmam petram solidatum. Vbi Lyrans. istum locum exponens, dicit. *Iustus quasi fundamentum sempiternum:* quia fundatus est supra firmam petram, scilicet, Deū. In quibus etiam verbis sapientis aliud maius mysterium ostenditur, cum dicitur. *Iustus autem fundamentum sempiternum,* vel iuxta Hebræam, *fundamentum sæculi,* scilicet, quod iustus est qui mundum & sæculū firmat, in quo stabilitur, & propter quem conseruatur, ne pereat. De quo alias plura dicemus. Sicut igitur videmus quod turris, quæ supra petram fundata est, non mouetur etiam si fortissimis ventis concutitur: naus verò etiam magna, & fortes habens anchoras, nūquam quiescit, semper mouetur. Quia in transeunte aqua posita est. Ita sensatus homo & iustus, (cum supra petram fundatus sit) non mouetur: impius & stultus, (cū in aquis degat,) semper agitur nec quiescere potest. Ideò Christus Matth. 7. consuevit, vt similes simus viro prudenti, qui

Lyrans.

Iusti sunt fun-
damentū mū-
di quibus sta-
bilitur et con-
seruatur.

Simile.

Matth.

Ecclesi.
firma.

Iusti laudan-
tur à constan-
tia in diuersi-
tate rerum.
Reg.

Simile.

firmabitur in illo, scilicet, in Christo,
& non flectetur: & continebit illum,
scilicet, Christus, & non confundetur.
Ab ista constantia laudantur iusti.
2. Reg. 14. de Dauid dicitur. Sic est
Dominus meus rex sicut Angelus Domi-
ni, qui nec maledictione nec benedictio-
ne mutatur. Similes sunt iusti auro,
quod in aquam coniectum non amit-
tit colorem, nec precium suum: &
si in ignem projiciatur purius red-
ditur, & splendidius egreditur. Cō-
tra verò impius similis est luto, quod
in aqua prosperitatis dissolvitur, &
in igne tribulationis induratur. Ioā-
nes igitur ab ista constantia & sta-
bilitate laudatur a Christo, dum di-
cit. Quid existis videre arundinem ven-
to agitatam?

Constantia
animi in re-
bus homini
maximè ne-
cessaria.

Constantia
Quid sit.

Hinc etiam colligere poterimus,
quam necessaria sit homini constā-
tia, in operibus & factis suis firmi-
tas & stabilitas: quæ est firmitudo
quædam animi in proposito eodē
modo semper perseverans. Et licet
multoties constantia cum perseue-
rantia confundatur, tamen differūt.
Quod perseverantia opus respicit,
constantia verò propositum. Vnde
Philosophi dicunt, constantiam ef-
se stabilem & perpetuam perman-
sionem in ratione benè considera-
ta. Hæc maximè necessaria est vi-
ro. & inconstantia & instabilitas,
quæ illi opponitur, maximè indig-
na est viro. Ideoq; summe detestā-
da. Quia nihil vilius homini accide-
re potest, quam inconstātia in suis
factis & dictis notari: quæ est pue-
rorum proprium vitium. Homo
stabilis, firmus, & constans esse de-
bet, & quod semel decreuit, vel pro-
posuit, semper tenere. Hinc scriptu

ra nos frequentissimè ad constan-
tiam adhortatur, ut pote maximè
necessariam. Paulus. 1. Corint. 13.
dicit. Stabiles estote, & immobiles, ab-
dantes in omni opere bono. Et. 1. The-
sal. 2. ait. Ne cito moveamini à vestro
sensu. Homo cordatus antequam re
proponat, promittat, vel aggredia-
tur, illam diligentèr inspicat, confi-
deret, euoluat, consulat, postquam
autem decreuerit, constans sit, nec
facile à suo sensu moveatur. Con-
trarium namquè puerorum est, qui
modò hoc, modò illud affirmant,
& omni vento facile permutantur.
Vnde Paulus ad Ephes. 4. dicit. Ephes.
Quòd Christus in Ecclesia sua de-
dit doctores & pastores & alia mi-
nisteria in consummationem cor-
poris Christi, ut omnes occurramus
ei in virum perfectum. Et addit: Ve-
iam non simus paruuli fluctuantes, &
circunferamur omni vento doctrina.
In hoc differentiam inter virum
perfectum & paruulum statuit,
quòd paruulus fluctuat nunquam
in eodem sensu perseverans, & om-
ni vento doctrinae mouetur: Vir au-
tem in eo quod semel apprehendit
firmus & constans esse debet. Et Sa-
piens Ecclesiast. 5. dicit. Ecclesi.
Non venti-
les te in omnem ventum, & non eas in
omnem viam, sic enim omnis peccator
probat in duplici lingua. Cum autē
isto loco prohibet ventilare se in
omnem ventum similitudine du-
cta ab area, quæ ventilando expur-
gatur, & ambulare in omnem viā,
pulchra metaphora prohibet inco-
stantiam & leuitatem, quæ quis cui-
us occasione oblata leuiter se accō-
modat nunc vnum nunc aliud sen-
tiens, dicens, eligēs, & amplectens.
Et quod

Corint.
Thessa.

Inconstantia
in dictis vel
factis pueror-
um vitiosum

Et quod sequitur. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua: sic ego intelligendum existimo: quod priori sententiæ opponatur, & per peccatorem hominem stultum & insipientem intelligat: per duplicem autem linguam inconstantiam significet, qua modò hoc, modo illud affirmat. Tales maxima cum proprietate Hispano sermone appellamus, *Veletas*, quæ omni vento mouetur. Vnde statim subiungit sapiens. *Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia.* Pro quo Græca sic habent. *Sis firmus in sententia tua certa & vnus sit sermo tuus: & prosequetur te verbum pacis, & iustitiæ.* Contra varietatem ac leuitatem iudicii & sermonis, (quam præcedenti sententia reprehenderat,) requirit constantiam & firmitudinem: primum quidem mentis, deinde verò orationis, & verborum, & operum. Nec ab hoc dissentit nostra lectio dicēs. *Esto firmus in via Domini.* Hoc enim primum principium est & fundamentum, vnde constantia oritur. Quod ad Hebræ. 13. Paulus astruxerat dicens: *Optimum est gratia stabilire cor.* & statim sequitur. *Esto firmus in veritate sensus tui & scientia,* id est, in vera animi tui sententia. Deinde, *Prosequatur te verbum pacis & iustitiæ:* vt verba tua vniformia sint, & in verbis, sicut in proposito, constans & firmus existas. Homo enim inconstans odibilis est Deo & hominibus, nec cum eo loqui aut negotiari potest: cum nec eius affirmationi nec eius negationi possit stari: fide caret, quæ ad negotiationes maximè necessaria est, & quæ sic à Cicertone definitur: est

dictorum conuentorum constantia & veritas.

XXXII. CONSIDERATIO.

Quod carnales homines arundines sint facile mobiles, & quod sola virtus firmos & stabiles reddat.

Arundinem vento agitata, &c.

RER arundinem significari dicunt hominem carnalem, qui omninò vacuus est, & nullam veræ soliditatis habet firmitatem: ideoque facile quocumque desiderio aut carnali affectu sicut arundo inflectitur. Quod Chrysost. Hom. 27. oper. imperf. in Matth. annotauit dicens. *Calamus est vacuus, & nullam habet virtutem: & ideo qualisuis ventus flauerit super eum, huc & illuc flectit illum: sic & homo carnalis & secularis, in quo fidei nulla est medulla, & virtus veritatis non inuenitur in eo, qualiscumque tentatio venerit super eum curuat eum.* Nam Deus volens ostendere Iob. cap. 40. in quibus hominibus diabolus requiescit, introducit draconem in figura diaboli, & cum multa dixisset de eo, inter cætera ait: *Secus calamum & papyrus requiescit.* Calamus enim est vacuus, papyrus autem nimium levis & mollis. Sic omnis homo carnalis, vacuus in fide, & levis in sensu, & mollis in passionibus, calamus est, & papyrus. Et Gregor. Homi. 6. in Euangelia ait. *Quid per arundinem nisi carnalis animus designatur,*

Chrysost.

Iob.

Grego.

Hebræ.

Cicero.

Carnales ho-
mines arundi-
nes sunt faci-
leque in om-
nem partem
mouentur.
Simile.

signatur, qui mox vt fauore vel detra-
ctione tangitur, statim in partem qua-
libet inclinatur? Igitur per arundinē
carnalium hominum conditio desi-
gnatur, qui vacui sunt, & adeo le-
ues & instabiles, vt facili negotio
instar arundinum versus omnē par-
tem moueantur. Similes sunt fo-
lijs super aquam positis, quę modò
versus hāc, modò versus illam par-
tem mouentur, iuxta dispositionē
ventus. Quod sanē ex eo provenit,
quòd leuia sunt, nec pondus habēt,
quo subsistere possint, & aurę resi-
stere. Contra verò plumbum vel
ferrum, etiam si fortissimus aēr in-
fuset, de loco suo dimoueri non po-
test; quoniam suo pondere fixū ma-
net, & in eodem loco perseverat.
Non aliter homo mundanis rebus
deditus, quia pondus non habet, fa-
cilē mouetur, nunquam quiescit:
iustus autem, quia gratiæ pondere
stabilitus est, statim sedet, nec faci-
lē mouetur.

Amor terre-
norum homi-
num vacuum
restitit.

Huius ratio est: quia amor terre-
norum facit hominem vacuum, va-
num & leuem: & ex cōsequenti fa-
cilē mobilem. Amor namquē vim
habet trāsformatiuam, vt Philoso-
phi dicunt, & amantem in rem a-
matam conuertit, & illi similem fa-
cit. Cum ergo omnia quę in mun-
do sunt, terrena cuncta, (licet soli-
da videātur) vacua sint, & nihil prę-
ter figurā habeant, vt Sapiēs Eccle-
siaste. 1. testatur dicēs: *Vidi cūcta quę
sunt sub Sole, & ecce vniuersa vanitas
vanos homines faciunt.* Vndē David
Psalm. 4. homines grauiter repręhē-
dit, eò quod diuinis rebus derelictis
ista sequātur, inquiens. *Filij hominū
vsque quo graui corde, vt qui diligitis va-*

Ecclesi.

Psalm.

nitatem, & queritis mendacium? Res
mundanas vanitatem vocat & men-
dacium. Quod vt magis intelliga-
tur aduerte, quod rem vanā vocat
David mendacium, eò quod men-
titur spei, & fallit hominem. Fran-
git quis nucem nucleum inuenire
procurans, at cum vanam reperit,
dicit: mentita est mihi, fefellit me:
quia non respondit spei. Ita David
dicit. *Vt quid diligitis vanitatem?* Id
est, res istas quę vanę sunt. Et quia
dicere poterat aliquis, non ita appa-
rent: sed pulchrę & delectabiles:
hāc remouens existimationem ad-
dit. *Et queritis mendacium?* Ac si di-
cat, vniuersa hęc mendacia sunt, &
cum accesseritis & cōfregieritis vo-
bis mentientur, vos fallent. Accedi-
te, & quę pulchra, delectabilia, &
solida apparent, tangite, gustate, &
mentientur vobis. Cum ergò vana
diligant homines mundani, vani
sunt. Sicut Hieremia. cap. 2. testa-
tur, *Patres vestri* (dicens) *vani facti
sunt, sicut ea quę dilexerunt.* Hoc ex-
perientia comprobatur, & quotidia-
nis vsus declarat. Quam vani sunt
qui toto tempore vitę in delitijs vi-
xerunt diuitias quęrentes, & bona
temporalia procurantes, & in tem-
pore necessitatis, in tempore recessus,
& hora mortis, (quando rerum
substantia detegitur) se vacuos re-
pererunt. Sicut contigit virginibus
illis fatuis Matth. 25. quę quandò
sponsus venit lampades suas extin-
ctas, & se vacuas & sine oleo repe-
rerunt. Quod non pręsenferāt do-
nec dormitauerunt & dormierunt, &
clamor factus est, ecce sponsus venit.
Id etiam David Psalm. 75. de diui-
tibus huius mundi loquens dicit.

Res munda-
ne vanitas et
mendacium.

Hierem.

Matth.

Psalm.

Dormie-

Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Hebræ.

Gratiæ effectus est cor stabilire & firmare.

Matt.

Amos.

Hieron. August.

Adamas iustus significat.

Adamas inuincibilis.

Iustus verò virtute, quæ verum bonum est, solidatur, & gratia stabilitur, vt Paulus ad Hebræo. 13. dicit. *Bonū est gratia stabilire cor.* Quia iste est proprius gratiæ effectus cor solidū reddere, hominē si mare, ita vt nihil in hoc mundo illum valeat commouere. Petrā durissimā & fortissimam facit, contra quam mundanarū rerum, imò & diaboli ictus non valeant: tantum abest, vt quolibet vento agitetur & circūferatur. Petro, (quē gratia Spiritus sancti & supernum lumen illustrauerat) dicit Christus Matt. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram, id est, super hanc stabilitatē & firmitatem fidei tuę, edificabo Ecclesiā meam, & portę inferi non praualebunt aduersus eam.* Hanc iusti firmitatem hanc cōstātiā declarat Amos cap. 7. *Vbi enim nos habemus, Ecce Dominus stans super murum litum, & in manu eius trulla cementarij.* Verti potest ex Hebræo, & ita transtulerunt Septuaginta: *& in manu eius Adamas.* Vbi *adamas* in singulari positum est pro numero plurali, vt Hieron. lib. 2. aduersus Iouinia. & August. lib. 5. de Genesi ad literam, cap. 10. & in expositione Psal. 108. aduertunt. Per adamantem virum iustū significari in Scriptura cōpertum est, eiusquē constantiam & firmitatem. Quam nec cruciatus, nec cōtumeliæ, nec calamitates, nec carceres, nec verbera, nec exilia, nec mors, nec aliquid eorū quæ in mundo sunt, potest confringere. Hæc enim lapidis hui⁹ proprietates est, vt

durities eius inuincibilis omnino sit. Quod annotauit Hieron. in c. 7. *Hieron. Zacharię dicēs. Adamas lapis fortissimus adeo durus est, vt omnia metalla cōfringat, & ipse non confringatur ab illo, vnde à Græcis adamas, hoc est, indomabilis dicitur.* Et in hoc cap. Amos transfert verba Xenophratis dicentis. *Adamas sui nominis lapis est, quem Latine indomitum possumus appellare, quod nulli cedat materiæ, nec ferro quidem. Nam si ponatur super incudem & graui ictu feriatur mallei, Antea incus & mallens vulnus accipiunt, quam adamas conteratur.* Et paulo post: *Hic lapis durissimus & indomabilis solū cruore hircorum dissoluitur.* Et Plinius lib. 37. natur. histo. cap. 4. dicit. *Incudibus adamantes deprehenduntur ita respuentes ictum, vt ferrum vtrinq; dissulter, incudesq; etiam ipsę desiliant.* Quippe duritia inenarrabili est, simulq; ignium victrix natura, & nunquā incallescens. Vnde & nomen indomitæ vis Græca interpretatione accepit. Vnde Pyetius Valerius in suis Hieroglyphicis, lib. 4. c. de Adaman. dicit. *Nō temerē silicet, adamantem pro fortitudine proponi, cui robur indomitum, visquē insuperabilis nomē meritō fecisset, quippē, qui limæ, scalpro, & malleo, duritia inenarrabili resistat: quodquē omnium maximē admirandum est, contra etiam ignis violentiam incolumis lapillus euadat, nequē calore quidem admissio: vnde Græci ex ipso nomine à re imposito, gemmam indomitam intelligi voluere.* Per hanc verò ea fortitudinis virtus ostentatur, qua quis ea quæ aduersa acciderint ferendo peruiuat, secūdis nihil quidquā immutetur, atq; S vt apud

Plinius.

Pyetius.

Adamas fortitudinis signum.

Horat.

vt apud Horatium est, rebus angustis animosus atq; fortis appareat, idemquē vento secundissimo turgentia vella contrahere sapientia ducedidicerit. Vbi etiam mysterium aperit, quomodo gētes in infidelitate durissimas, quas ferrum Romanæ potentiae vincere non potuit, sanguis agni immaculati Christi Iesu superauerit.

Merito igitur iusti & eorum constantia & firmitas per adamantem significatur, quos nulla laborū potentia, nec ignis tribulationum, nec ferrum tormentorum domare potuit, vt à sententia, quam semel conceperant, dimouerētur. Id Martyrum copiosus exercitus, id Apostolorum chorus, id innumerabilis Sanctorum multitudo testatur. Vndē Paulus istam adamantinam pectoris sui fortitudinem declarās ad Roman. 8. dicit. *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Quasi dicat, nihil horum sufficiens erit. Et statim. Certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, nequē profundū, neq; creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu.*

Sed vndē viris pijs tanta proueniat fortitudo, exponit Amos cum dicit. *Et adamas in manu eius.* Ex eo certē procedit, quia Deus in manu sua tenet eos protegens, defendens, fortificans, consolidans: ita vt nihil illis possit nocēre, nihil illos à Deo possit dimouēre, & de manu eius extrahere. Idē Sapiē. 3.

dicitur. *Iustorum animæ in manu Dei sunt, & ideo non tanget illos tormentum mortis.* Id est, tormentum quod ad mortem trahat & à Deo separaret. Quod declarat dicens. *Visti sunt oculis insipientium mori, in laboribus & calamitatibus positi: Illi autem sunt in pace:* quia sunt in manu Domini. Et Apoca. 1. Ioannes ait de Christo, quod habebat in manu sua stellas septem, quibus iustorum vniuersitas significatur. Et Ioā. 10 ipse Christus ait. *Et non rapiet eos quisquam de manu mea.* Hinc manet firma, perpetua, inuincibilis iustorum constantia, nulla vi cruciatuū labefactata, aut conuulsa, qua illi sunt præditi, qui similes adamantibus in manu Domini sunt. Vndē David. Psalm. 72. dicebat. *Mihi qui dem adherere Deo bonum est.* Quia licet ex me, & ex proprijs, arūdo simile facile mobilis, ex eo quod in manu Dei sum, & illi adhæreo, fortissima turris efficiar, & nullo impetu moueri potero. Sicut arundo per se ipsam facile mobilis est, & quocumq; vento agitabilis: At si columen ligata fuerit ventis etiam fortissimis resistit. Sic iustus ex eo quod Deo adheret, & in manu ei⁹ est, fortissimus redditur, & ex arūdine columina fit, & fortissimis tribulationū procellis resistit. Ad quod respexit se videtur Sapiens Eccles. 15. de iusto dicens. *Et firmabitur in illo, scilicet, Christo, & non flectetur: & continebit illum, puta, Christus, & non confundetur, & exaltabit illum apud proximos suos.* Quod si hæc quæ dicimus experientia comprobare velli mus, & differentiam istam inter virū iustum, & iniustū percipere, consider-

Sapien.

Apoca.

Psalm.

Simile.

Roma.

fidereim? quod res vacua statim ac-
tāgitur sonitū edit, atque solida est,
etiā si percutiatur nō sonat. Vitruū,
metallum, & aliud quoduis vastan-
ge, & hoc videbis. Hinc ad homi-
nes transi, tange, re, opere, vel ver-
bo, mundanū hominē, & videbis,
quem sonitum edat, quomodo sta-
tim clamet de Deo & hominibus
cōqueratur, suā sortem deploret, ni-
hil ferre & sustinere valeat, vnico
tantum verbo tactus inflatur, & ig-
nem prae ira spiret. Ecce quam va-
cuus sit sonitus demonstrat. Contrā
verō etiam si fortiter iustum tangas
diuitias subtrahendo, ignominias
inferendo non sonat, non irascitur,
patienter sustinet, mansuetē respō-
det, non reddit malum pro malo,
sed procurat vincere in bono ma-
lū, quia spiritu Dei, & gratia plen⁹
existit. Christus in passione sua cū
malediceretur, non maledicebat,
cum percuteretur non responde-
bat, nec aperiebat os suum. *Sicut ag-
nus*, vt dicit Esai. cap. 53. *coram ton-*
dente se obmutescet. Non reddebat
malum pro malo, sed pro persecu-
toribus orabat, vt dicit Petrus.
1. Canon. cap. 2. Præterea & hoc
magis ad nostrum propositum fa-
cit. Res quæ vacua est, intus cum ni-
hil habeat, statim ac tangitur etiā
sine ictu sola manuum cōtrectatio-
ne frangitur, quæ verō solida est, re-
sistit & etiam ictibus confringi non
potest, ita mundanus cum vacuus
sit, etiam sine ictu confringitur, so-
la specie laboris & mali perterri-
tus, vt Prou. 18. Sapiēs dicit. *Fugit*
impi⁹ nemine persequēte. Cōtra vero
iustus nec laboribus frāgitur. Ideō
merito per Adamantē significatur.

XXXIII CONSIDERATIO.

Mūdana omnia vacua
esse arundines sine substantia,
ideoquē non possunt replere
hominis desiderium nec
famem tollere.

Arundinē v̄eto agitatā, Ec.

AR arundinē mundana
omnia, diuitias, honores,
fauorem, principum gra-
tiā, delicias & voluptates, & homi-
nes rebus istis innitentes, & in illis
confidentes significari, Sancti Pa-
tres testantur. Quia sicut arundo fo-
ris viridis apparet & foliorum extē-
sione delectat, intus autem vacua
est, nec sibi innitentem potest susti-
nere: sed pondere innitentis frangi-
tur, & quem sustinere debebat sua
fragilitate deturbat. Ita mundana
omnia foris in specie & facie præcla-
ra videntur, pulchra nimis, & aspe-
ctu delectabilia: diuitiæ, honores, fa-
uores, voluptates, gaudia, aspectu
demulcent & delectāt, intus autem
vacua sunt: & quæ preciosiora, pul-
chriora, & ditiora mundus pollice-
tur, baculus arūdineus sunt. Quo si
inniti vellis, confringetur, & deci-
des, ac in terrā corruēs miserijs &
& calamitatibus oppressus. Nec
opus est lōgius procedere, vt huius
rei viua exempla capiamus: ipsi in
nobis & propinquis nostris quoti-
diē experimur. Quot homines, si at-
tendas, videre poteris, qui honore
aucti, diuitijs ellati, fauore princi-
pū potentes, his rebus & earū aspe-
ctu delusi gloriabuntur alios contē-
nentes, se seceuros & fœlices repu-
tantes:

*Mundana o-
mnia arundi-
nes sunt quæ
sibi innitētes
fallunt.*

Esai.

Petri.

Prouer.

Psalms

Mundani
rerum incon
stantia.
Danie.

Psalms

rantes: quando inniti super his rebus voluerunt tentatione aut labore occurrere, & in illis fiduciam suam firmare confracto baculo arundineo, deficientibus honore, diuitijs & fauore, misere corruerunt. Vidi *impium eleuatum & exaltatum*, dicit David, Psal. 36. *sicut cedros Libani*. Gloriæ magnitudinē, & exaltationis culmen eximium per cedros Libani, (quæ inter omnes maximè proceræ sunt, & quasi cōtingere cælum præ altitudine videntur, Tum ob loci altitudinem, tum ob earum proceritatem) significat. Sed statim audi casum. *Transiui & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius*. Vides, quomodo qui capite cælum contingere videbatur innixus baculo arundineo diuitiarum, fauoris, & potentiae, confracto baculo corruerit, & in nihilum redactus fuerit, ita vt locus eius nō videatur ampliùs. Quod satis apertè demonstratum cernimus Daniel. cap. 2. in Statua illa, quam Nabuchodonosor in somnijs vidit, magnā, & proceram, atq; sublimem, cuius caput ex auro optimo erat, pectus & brachia de argento, venter & fœmora ex ære, tibiæ ferreæ, pedū autem vltima pars erat fictilis. Hac statua mundi gloriā, potentiam, diuitias, & regna significari dicit Propheta. Quæ omnia, (quia fictili fundamento innituntur, & suo pōdere illud dissolunt,) facile corruunt, & dissipantur, & ita conterūtur ferrum, testa, argentum, æs, & aurum, vt reducātur in fauillam, quæ vento rapitur, nullusquē locus eorum ampliū inueniatur. Vndē etiā Psal. 71. de malorum & mundanorum hominum

instabili confidētia & vana loquēs David, & quomodo diū subsistere non vāleant, dicit. *Videbunt iusti & timebunt, & super eum videbunt, & dicent: ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum: sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum: & præualuit in vanitate sua*. Sensus est. *Videbunt iusti & timebunt*, id est, boni & simplices, (quorum oppressione & malo nūc gaudes & oblectaris, quos tu nunc contemnis, cum ita te viderint diuina ultione punitum, vt Deus te destruxerit, & euulserit te, & emigrare te fecerit de tabernaculo tuo, & vsque ad radicem tuam de terra extraxerit,) mirabuntur, & intra se diuinam rectitudinem reuerbūtur, adorabunt, & timentes prædicabunt: & super te ridebunt applaudētes & confirmantes diuinam iustitiam, & de sua deliberatione maximè glorianes. *Et dicent*, id est, tibi exprobando affirmabūt. *Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum*. Id est, ecce quomodo deiectus, humiliatus, atq; prostratus est homo iste, qui Deum non habuit præ oculis, qui fidem & spem suam in Deo noluit collocare: *Sed sperauit in multitudine diuitiarū suarum*, hoc est, timore & fiducia in Deum postpositis spem habuit in abundantia potentiae atque substantiæ suæ, & in multis diuitijs suis, quibus innixus putabat & certò credebatur omnia quæ occurrerēt se superare posse, ac facile vincere. *Et præualuit in vanitate sua*. Id est, & potens fuit, & præualuit ad bonorū oppressiōem, & perficiēdam impietatem in superbia & vanitate diuitiarum suarum. *Ecce*, inquiunt iusti, quomodo nunc proiectus

proiectus est, quomodo humiliatus & miser factus? Qui nos aliquando in derisum habuit & in similitudinem improperij, quomodo nunc ad nihilum redactus est, & locus eius non apparet, quomodo inter filios mortis, & inter dæmones computatus est? Vides quam vana & instabilis sit mundanorum & malorum in his rebus confidentia?

Quod magis confirmari & explicari potest, si locum istum profundius consideremus, præcipue vltimæ eius verba. Vbi enim nos habemus, *Et præualuit in vanitate sua*, verti potest ex Hebræo: *Et innixus est in vanitate sua*, vt paraphrasis Chaldaica transfert. Ita vt verba ista sint veluti explicatio præcedentium verborum, *Sperauit in multitudine diuitiarum suarum*; & *innixus est in vanitate sua*. Ac si dicat. His se tutum, securum, & firmum, his se potentem reputauit: his se voti compotem euasurum credidit: sed *innixus est in vanitate sua*. Qui autem vano innititur fundamento, quando se putat stare, decedit & misere corruit. Vnde Sapiens Prover. 11. dicit. *Qui confidit in diuitijs suis corruet*. Docet quod non in diuitijs, potentia, humano fauore, & mundanis rebus, (quæ omnia diuitiarum nomine isto loco comprehenduntur) sed in virtute, in Deo nobis sit fidendum, innitendum, & sperandum. Hæc namq; permanet, firma sunt, & altas habent radices: mundana cuncta nihil fortitudinis, nihil constantiæ & solidi habent. Vnde Paulus. 1. ad Timo. 6. dicit.

Timoth. Diuitiarum incertitudo & fallacia.

Diuitibus huius sæculi præcipe, non sperare in incerto diuitiarum. Quid incertius diuitijs? Quid fallacius? Quid

vanius? Quarum fallacia, vt Matt. 13.

Christus testatur, suffocat verbum Matth. Dei. Et Sapiens. Ecclesiast. 2. dicit.

Coaceruavi mihi argentum, & aurum, Eccles.

& substantias regum, & prouintiarum:

feci mihi cantores, & cæatrices, & de-

litias filiorum hominum. supergressus sum

oppibus omnes qui ante me fuerunt, om-

nia quæ desiderauerunt oculi mei non ne-

gauis eis. Et longissimè prosequitur

foelicitatem suam describēs, & ait.

Et hanc ratus sum partem meam, si ve-

rer labore meo. Id est, hanc existima-

ui foeliciissimam sortem, mihi suffi-

cientem, & in qua nihil mihi super-

esset desiderandum. Sed audi quid

dicat. Cumquæ me conuertissem ad vni-

uersa opera quæ fecerant manus meæ, &

ad labores in quibus frustra sudaueram:

Vidi in omnibus vanitatem, & afflictio-

nem animi: & nihil permanere sub sole.

Ecce quod Dauid dicit, Et innixus

est in vanitate sua. Et huic sensui sa-

tis fauent verba vulgata nostræ edi-

tionis, præualuit in vanitate sua. Si

hoc præteritum præualuit explicem-

us & accipiamus, non pro obti-

nuit & consequutus est, (vt com-

muniter exponunt:) sed pro præua-

lere posse existimauit vanitate, su-

perbia, & ambitione diuitiarum

suarum.

Talis fuit diues ille, qui Lucæ.

12. in diuitijs suis gloriabatur, & di-

cebat. Quid faciam, quia non ha-

beo quo cõgregem fructus meos?

Anima mea habes multa bona posi-

ta in annos plurimos, requiesce, co-

mede, bibe, epulare. Vides speran-

tem & confidentem in multitudine

diuitiarum suarum, & præuale-

re se posse credentem? Audi etiam

quid Dominus ei dicat: Stulte hac

S 3 nocte

Luca.

nōcte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti cuius erunt? Ecce vanitatem, & quomodo citò dispareat. Vnde concludit Dominus. *Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deū diues.* Talis etiam fuit ille, qui Luca, 16. induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, nec de pauperibus curabat: & tandem sepultus est in inferno. Arundines sunt vniuersa hæc.

Fauor principum arundo vana est innitens fallit.

Et licet in omnibus mundanis rebus, sicut hætenus ostendimus, verum sit, quod arundini comparatur: potissimū de principum fauore, & de hominibus qui illo innixi instantur, & Dei obliuiscuntur, intelligendum venit. Qui propriè arundines dicuntur, & arundinibus inniti. Qui enim gloria, potentia, principis fauore, & populi aura elati sunt, sicut arundines virent, & amplis folijs dilatatis sibi & alijs securitatem & protectionis vmbra promittunt: sed arundinis vmbra est: & hominum, etiam potentissimorum, regum, & principum fauor bachulus arundineus, qui eo tempore, quo super illum inniti tentas, deficit, & te delusum & risui omnium expositum derelinquit: quare non est illi fidendum. Quod Esai. 36. eleganter expressit sub ista similitudine. *Rapaces loquens de cōfidentia, quam Ezechias & populus Israël in Ægypto habebant, dicens: Quæ est ista fiducia qua confidis, aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? Super quem habes fiduciam, quia recessisti à me? Ecce confidis super bachulū arundineum confractum istum, super Ægyptū, cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit*

Esai.

eam? Sic Pharaō Rex Ægypti omnibus qui confidunt in eo. Conditionem fauoris humani exponit similitudine satis apta, non solum arundinis, quæ vacua est: sed & arundinis confractæ, quæ omninò inutilis est, & ex qua nihil commodi, sed multum damni potest ellici. Quia cum inniti volueris ei, confringetur, & manum tuam perforabit. Ita & humanus fauor tantum abest vt proficiat, quòd de se confidentibus multum nocere solet. Vnde Hierem. 17. dicitur. *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.* Vbi maximè ponderanda sunt verba ista, *Et ponit carnem brachium suū.* Brachia enim tota carnea nulli vltui esse possunt, prorsus inutilia sunt: brachia namquæ oisibus subsistunt, neruis ligantur & mouentur, hæc carnis fulcimēta sunt, sine quibus subsistere non posset, nec opus aliquod exequi. Si totum esset carneum statim decideret, & operi ineptū esset. Inutilitatem ergò & vanitatem humani fauoris optimè declarat dicens, omnes homines esse brachia carnea & bachulos arundineos.

Hierem.

Itaque vt ad propositum redeamus, arundineus bachulus fallax auxilium & deficiēs declarat. Idcò apud Ezechie. cap. 29. Pharaoni Regi Ægypti, (quia suis promissis falsis deceperat populum Israël,) dicit Dominus. *Ecce ego ad te Pharaō Rex Ægypti draco magne, &c.* Vbi quæ factururus est illi declarat sub similitudine draconis, & reddens rationem, quare ista factururus sit, dicit. *Pro eo quod fuisti bachulus arundineus domui Israël, quando apprehende-*

Bachulus arundineus fallax auxilium. Ezechie.

runt

*runt te manu: & confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum: & in tentibus eis super te comminutus es, & dissoluisti omnes renes eorum. Dicitur Phara'o bachulus: Quia securitatem, defensionem, & auxilium suo fauore promittebat: arundineus verò & confractus. Quia tempore necessitatis & exhibitionis defecit, & illos fefellit. Qui ergò super arundinem innititur, quod sibi euenerit sumat. Qui in homine (etià si princeps sit potentissimus) confidit, quod sibi acciderit ferat. Hoc intelligens Dauid Psal. 145. dicebat. *Nolite credere in principibus: in filiis hominū in quibus non est salus. Exibit spiritus eius & reuertetur in terrā suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Vbi pulchrè monet & demonstrat & efficaciter persuadet, non esse spē & fiduciam constituendam in hominibus præcellentibus & potētibus huius sæculi, nec vniuersalitèr in aliquo filiorum hominum, in quibus non est salus, nec potestatem habēse & alios saluandi. Cum enim hæc dixisset causam subiungit his verbis: *Exibit spiritus, &c.* Causa autē ob quam non potest esse salus in filiis hominum, atquē adedò vanum sit illam ab eis sperare, (quæ in illorum facultate & possibilitate nō est,) ea existit. *Quia exhibet spiritus eius, &c.* Id est, mortalis est & corruptibilis, & sicut cæteri homines in puluerem, vnde sumptus est, reuertetur, & subito illum mors inuadet, & tunc deficiente illo omnes cogitationes eorum, qui in illo confidebant, dissipabuntur. Hoc Esai. c. 40. ostendere volens & inconstantiam humanæ glorię dicit. *Omnia ca-**

ro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos agri, exsiccatum est fœnū & cecidit flos, quia spiritus Domini insuflauit in illud. Carnem seu hominem, (quem hoc nomine vocat vt fragilitatem & inconstantiam eius demonstrat) comparat fœno, quod hodiè est & crās in elibanum mittitur. Et gloriam eius flori agri, qui facilè decedit, & quolibet vento adurit, vt tam hominis in quo confidimus, quā rerum mundanarum in quibus speramus, inconstantiam declaret. Sūt enim omnia bachulus arundineus, & vt aptiùs dicamus, multò fragiliora & debiliora illo. Sunt enim quasi flores agri, qui ea facilitate qua oriuntur, corruunt & in nihilum rediguntur. Quid enim sunt diuitiæ? Quid honores? Quid potentia? Quid fauor & gloria humana? nisi flores quidam, quos leuis flatus consummit? Ne ergò in his speremus & confidamus. Arundini comparat hæc amantes Christus, & Ioānem ab illorum contemptu maxime commendat isto loco.

XXXIII. CONSIDERAT.

Vestium preciosarum & curiosarum vsum repræhendit, & nimium nostrorum temporum luxum.

Hominē mollibus vesti, &c.

ERTIO viam isto loco Christus cōmendat Ioānem ab asperitate vestiū, quā in illo maxime omnes Evangelistæ commendant insignem exi-

Psalm.

ite houp no
houp del un
-m v toup
-m v toup

Esai.

miæ & singularis poenitentiae: laudansque asperitatem vestium Ioannis tacite repræhendit eos, qui molibus vestibus, curiosis & preciosis indumentis vtuntur, quos dicit non nisi in domibus regum (in quibus luxus & delitiæ prævalent, & vitia vt plurimum regnare solent,) reperiri. Quia huiusmodi vestium nimiam curiositatem & ornatus sollicitam diligentiam, (laudando in Ioâne vilem & asperum vestitum) aperte condemnat.

Vestium nimia curiositas por-
ta est potens
ad perditionem
Reipub.

Hæc nimia curiositas vestium, & superfluitas, (quæ hodie adeo creuit, vt non solum in domibus principum reperiatur & in hominibus potentibus, vt Christus dicit, sed etiam in priuatis & communibus hominibus, & in singulis domibus, & in tam graui excessu, vt vix tota substantia & facultas hominis, vniuersa supellex & res familiaris tanti aestimari possit, quantum caligæ vel palium: quod certè intolerabile malum est, & perditionis regnorum patens porta, quam principes suis legibus claudere deberent:) hæc inquam nimia curiositas vestium (licet hominibus levis culpa videatur,) non solum substantiæ & facultatum maxima charies est, & quædam tinea, quæ insensibiliter illam rodit & consumit, dum hodie hoc, cras illud indumentum profertur, dum noui & vanissimi vsus per horas excogitantur, & indecorum & vile reputant homines vani si talibus vestibus & ornamentis careant. Et quod maximè deffendendum est, quod luxus & vanitatis istius nullus finis existit. Quod præclare docuit Clemens Alexandri.

Tinea est vestium superfluitas quæ substantiā cōsumit.

lib. 3. Pædagogi. cap. 1. dicens. Ebrissum esse, & vinosum, & si sunt magna vitia, non tamen tanta, quantum est nimium sui ornandi studium. Mensa plena, & frequentes calices satis sunt ad implendam ingluuiem. At qui auri, purpuræ, & gemmarum nimis studio tenentur, is nec quod super terram, nec quod sub terra est aurum, suffecerit. Dum ergo cupiditatis limites sibi non constituunt, in impudentiam impingunt. Eis enim opus est & theatro & pompa, & expectatorum multitudine, & errore in sacris, & diuturna mora in triuijs, vt sint manifesti omnibus.

Clemens Alex.
and.

Nec solum hoc malum hæc curiositas habet, sed & aliud non minus, quod non id quod vtilius est & magis cominodum quæritur & aestimatur: sed illud quod carius emi potest preciosius reputatur, & illud gloriosius habetur quod maximo precio emptum est. Quod egregie Bernard. in Apolog. ad Guliel. Abbatem repræhendit dicens. Quæritur ad induendum, non quod vtilius, sed quod subtilius inuenitur, non quod repellat frigus, sed superbire compellat. Et paulò infra dicit. Quando vestem empturus lustras vrbes fora circuis, per curris nundinas, domos scrutaris, negotiatorum singulorum cunctam euertis sappellectilem, in gentes explicas cumulos pannorum, attrectas digitis, admo-ues oculis, solis apponis radio: quidquid grossum, quidquid pallidum occurrerit, respicis: si quid autem sui nitore ac puritate placuerit, illud mox quātolibet precio satagis tibi retinere. Rogo te ex corde facis hæc, an simpliciter? Cum studiosissime quæris, quod quia rariùs inuenitur, preciosius emitur, ignorās facis hæc, an ex industria? Ex cordis thesauro sine dubio

Non quod vtilius sed quod carius rariùs quærit.

Bernard.

dubio procedit quidquid foris apparet
ciosum. Vanum cor vanitatis notam in-
gerit corpori. Non tanto curaretur cor-
poris cultus nisi prius neglecta fuisset
mens inculta virtutibus.

Gravis culpa
nidius orna-
tus.
Grego.

Iraq; licet hoc leue hominibus vi-
deatur, non sine magna culpa & gra-
ui crimine fit. Vnde Gregor. Ho-
mil. 6. in hoc Euangelium egregie
dicit. Nemo ergo existimet in fluxu at-
que studio preciosarum vestium peccatū
deesse, quia si hoc culpa non esset, nullo
modo Ioannem Dominus de vestimenti
sui asperitate laudasset. Si hoc culpa nō
esset, nunquam Paulus Apostolus per
Epistolam. 1. ad Timot. 2. fœminas à
preciosarum vestium appetitu compesce-
ret, dicens. Non in veste preciosa. Pensa
te ergo quæ culpa sit, hoc etiam viros ap-
petere, à quo curauit Pastor Ecclesia &
fœminas prohibere? Et iterum Hom.

Timot.

Grego.

ultima super Euang. idem Gregor.
dicit. Si cultus subtilium & preciosarū
vestium culpa non esset, nequaquam ser-
mo Dei tam vigilanter exprimeret, quod
diues qui torquebatur apud inferos, bys-
so & purpura indutus fuisset. Nemo
quippe vestimenta preciosa nisi ad ina-
nem gloriam querit, videlicet ut honora-
bilior cæteris esse videatur. Nā quia pro
sola inani gloria vestimentum precio-
sius queritur, res ipsa testatur, quod ne-
mo vult ibi preciosis vestibus indui, ubi
ab alijs non possit videri. Quam culpam
possumus melius etiam ex diuerso colligere.
Quia si abiectione vilis indumenti vir-
tus non esset, Euangelista Marc. cap. 1.
de Ioanne non diceret: erat indutus pil-
lis camelorum. Sed notandum nobis
est magnoperè quod hic intelligi
potest non solum hominum insigni-
nis infamia, sed & maxima culpa,
qui vestibus adeò preciosis vtūtur,

Marc.

ut in illis ferè totam suam substan-
tiam consumant, & pauperibus
subtrahant, quod præter modum in
vestibus erogant: quod nō sine gra-
ui culpa fit. Si enim qui non pascit
pauperem, occidit, ut Ambrosius
dicit, & Ioannes. 1. sua Canon. c. 3.
inquit. Qui viderit fratrem suum neces-
sitate habere, & clauserit viscera mi-
sericordiæ suæ ab eo, quomodo charitas
Dei manet in illo? Quantò potius ille
qui ut preciosis vtatur vestimentis,
& ut parietes domus suæ auro ope-
riat, non solum pauperi subuenire
recusat, sed & illum depillat, homi-
cida erit? Væ vobis qui opulenti estis in
Sion, dicit Dominus Amos. 6. & cō-
fiditis in monte Samariæ, optimates ca-
pita populorum, ingredientibus pompati-
cè domum Israel, qui dormitis in lectis
eburneis, & lasciuitis in stratis vestris.
Qui comeditis agnum de grege, & vitu-
los de medio armenti, qui canitis ad vo-
cem Psalterij, qui separati estis in diem
malum, & appropinquatis solio iniqui-
tatis. Vbi pondera verbum, Ingredie-
tes pompatice: faultus enim hic & pō-
pa hæc solum ad vanam gloriam
& superbiā ordinatur, nec aliqui
utilitatis homini affert præter hanc
vanam apparentiam. Vnde Aristot.
ut refert Maxim. Serm. 34. cum vi-
disset adolescentem se iactantem
& gloriāntem propter chlamydis
magnificentiam, dixit. Non desines
adolescens propter onis gloriari virtutē.
Et Clemens Alexand. lib. 3. Pæda-
gogi cap. 21. inquit. Si quis auro se or-
nari existimet, is auro est inferior: qui
autem auro inferior, non est eius Domi-
nus. Quod etiam Gregor. Hom. vi.
tim. in Euangelia ut retulimus ad-
notauit. Vnde Sapiēs Ecclesiā. 11.

Ambro-
Ioann.

Amos.

Aristo.

In vestibus
nō est gloriā
dum.

Clemens.

Gregor.

*Ecceci.
Vestes poeni-
tētie insignia
fuerunt.*

Simile.

Clemens.

*Vestes potius
discooperunt
homines quā
operiant.*

Simile.

ait. *In vestitu ne gloriaris inquam.* Quia maxima infamia est, quod homines insignia dedecoris & poenitentiae suae in gloriam commutent, & quod ostentent ea, quae suorum criminū & suae infamiae signa sunt. Qui enim in superfluo cultu gloria tur, & nimio vestium ornatu extolitur, similis est illi, qui de panniculis & fasciis quibus vulnera sua obvoluerentur, & ligarentur, maxime gloriaretur, & omnibus quasi quid preciosum ostentaret. Quid enim sunt indumenta: nisi quaedam aegri & male affecti corporis propter peccatum inuolumenta, quibus ab iniurijs temporum defendatur, & eius vulnera & turpitudine operiatur? Vnde de his gloriari insignis stultitiae, vel dementiae inditiū est. Quod Clemens Alexand. lib. 3. Pædago. cap. 1. elegantè repræhendit dicens. *Quemadmodum enim cui est impositum cataplasma, & cui inuncti sunt oculi, vel ipso aspectu præbet morbi suspicionem: ita fuci, tincturae, & affectatus ornatus, animam intrinsecus agrotare significant.* Ac de eis gloriari est infirmitatis insignia iactare. Id namque quod necessitas inuenit, ut nuditas corporis tegeretur, & verecūda operirentur, in luxum conuertere abusus est. Sicut & modo inter homines fieri videmus, quos ornamenta & vestes potius discooperiunt, quā operiant: & licet corporis nuditatem tegant, animi egritudinem & nuditatem a virtutibus manifestant. Si videres hominem, cui propter sua crimina impositū esset infame vestimentum in signū & detestationem sui delicti, sicut Hispanè dicimus, *sambenito*, & de

illo multum gloriaretur, & quasi honoris sui insigne gestaret, gēmis, & auro ornaret, merito fatuum & insanum iudicares, ac omni ratione & sensu carere diceres. Quia quod ad infamiam ordinatum est, & illam secum affert, gloriosum reputaret. Vestes nihil aliud sunt nisi insignia quaedam ignominiae nostrae & peccatorum nostrorum, habitus quidam poenitentiae ob crimina primis parentibus nostris impositus, & ad nos transiens: de illo gloriari insignis dementiae est, & poenitentiae habitum, & infamiae insigne auro & lapidibus preciosis ornare multo dementius est. Ideo viri prudentes agnoscūt ad quid vestes fuerint institutae, & parè & cum modo illis vtuntur. *Habentes victum & vestitum, & quibus tegamur*, dicebat Paulus. 1. ad Tim. 6. *His contenti sumus.* Ad quid plura, & preciosiora ornamenta cōducunt nisi ut nostram dementiā manifestent? Adam vestitus est a Deo pellibus animalium: Ioannes pillis camelorum indutus erat. Elias aspero indumento & zona pellicea utebatur. Quae omnia poenitentiae inditia sunt, & illam adiuuant.

Vnde preciosae vestes, curiosae, & delicatae, maxime aduersantur poenitentiae: carnem fouent, mollē reddunt. Vnde Hieronym. dicit. *Mollia vestimenta mollitiem animi inducunt, animi rigorem minuunt.* Et Chrysost. ait. *Mollis vestis animam rigidam dissoluit.* Non est inimicus qui adeo graue bellum inferat virtuti & animae fortitudini sicut vestitiū luxus, mollities, & curiositas. Quae non solum nuditatem, ut dice-

Vestes delicatae poenitentiae aduersantur.

Hieron.

Chrysost.

bamus,

Bernard.

hamus, animi ostendunt, sed & leuitatem & prauitatem causant, & conuincunt: vt testatus est Bernar. lib. 3. de consider. inquit. *Vestium curiositas deformitatis mentium & morum inditium est.* Et Sermo. 3. super Missus est ait. *Quanto amplius corpus foris propter vanam gloriam componitur atque ornatur, tanto interius anima foedatur & sordidatur.* Et in Apolog. ad Guiliel. dicit. *Exterior superfluitas interioris hominis inditium est.* Vnde Ecclesiast. 19. dicitur. *Amictus corporis, & visus detium, & ingressus hominis, annuntiant de eo.* Ideo Cyprian. lib. de habitu virginum dicebat. *Sericis & purpura induta Christum sincere induere non possunt. Auro & margaritis & monilibus adornata ornamenta mentis & corporis perdidierunt.* Vnde August. Epist. 73. dicit. *Verus ornatus Christianorum non tantum nullus fucus mendax est, verum nec auri quidem vestisq; pompa, sed mores boni.* Hinc Cælius Sophista, vt refert Clemens lib. 2. Pædago. cap. 10. virtutis & nequitiae figuras & imagines aptè isto modo depinxit, virtutem fecit simplicitèr stantem, candida veste indutam, sola verecandia ornata: malitiam verò superflua, curiosa, & varia veste ornauit, alieno colore exultantem descripsit.

Itaque vestium superfluitas non solum animæ damnum infert, illā mollem facit & eius nuditatem ostendit: sed & corpori damnum infert, dum homines molles & effeminatos facit, & laboribus minus aptos. Vnde Bernar. Serm. 9. ad sortor. dicit. *Mollia dicuntur vestimenta, quia mollem faciunt animum.* Hinc apud Lacedæmonios, vt refert Laer-

tius, lex erat, quod nullus preciosa veste vteretur, nisi qui publicè cy-nedus esset, & vt talis haberetur. Equidem quod mulieres preciosis vestibus & curiosis ornamentis vtatur, licet reprehensibile sit vt postea dicemus, tollerabilius esset: at quod homines his vtatur, se ornent, & componant instar imaginum, magnum crimen est & infame, & apud Deum & sapientes maximè detestabile, & hominis nomine & dignitate maximè indignum. Respiciant huiusmodi homines principes illos antiquitatis, reges & monarchas, qui vestibus communibus utebantur, & in hoc sui animi magnitudinem declarabant. Alexāder cōmuni veste utebatur, Iulius Cæsar toga indutus incedebat. Seuerus Imperator, vt refert Brusonius lib. 3. cap. 1. humili vestitu utebatur, & obijcientibus respondebat: *Imperatoria maiestas virtute constat, non corporis ornatu.* Hominem enim non vestium curiositas, non cultus facit: sed animus, prudentia, & virtus. Philippus Macedonum Rex, vt refert Erasmus lib. 4. Aphotegma, quendam ex Antipatri amicis in numerum Iudicum populi ascripserat prudentem & cordatum hominem ratus: verum postea eum cognouisset tingere barbā & capillos, ab officio submouit eū, dicens. *Qui in capillis fidus non esset, eum in rebus gerendis videri non dignum cui fideretur.* Hoc ostendens, quod qui de corporis ornamento multum curat, indignus est Reipublice administratione, & hominum officijs. Et Flavius Vespasianus, vt in eius vita refert Suetonius, (cum adolescens quidam

Laerci.

Lex Lacedæmoniorū circa vestes preciosas.

Principes magni communibus vestibus vsi sunt. Bruson.

Hominem nō facit vestis sed virtus. Eras.

Odorū vsus detestabilis. Sucto.

August.

Clemens.

Virtutis & vitij differentia ex vestib.

Vestis delicata etiam corpori no. et. Bernard.

quidam gratias ei ageret pro im-
 trata prefectura, quoniam vnguen-
 tis fragrabat ab Imperatore contép-
 tus est & graviter increpat⁹) dixit.
Malle aliū olivisset, & mox literas cō-
cessas reuocauit. Quo ostendit ani-
mo molli, effæminato, ignauo, &
homine indigno illos omnes esse,
qui vestimentorum mollicie dele-
ctarentur. Quod si Gentilibus hoc
indecorum videbatur, quanto ma-
gis Christianis indecens est, quorū
totā cura & sollicitudo non in cor-
poris ornatu (quod corruptibile &
mortale cognoscunt) sed in animæ
decōre (quæ perpetuū est duratura)
sita esse debet. Quod Chrysost. Ho-
mil. 70. oper. perfect. in Matth. af-
firmat inquiring. Si quis domum tuam
aureis velit depensis ornare, te vero nu-
dum in cilitio sedere cogeret, an equo
animo id ferre posses? Nunc verò non
alius, sed tu ipse domicilium animæ tuæ
(corpus dico) auro & gemmis exornas:
animam verò in turpitudine cilitij sedē-
tem negligis.

Chrysost.

In mulierib⁹
 nimius orna-
 tus reprehē-
 sibilis.

Sueton.

Chrysost.

Adeò detestabilis hominibus or-
 natus iste est & nimia vestium cu-
 riositas, vt etiā in mulieribus, (qui-
 bus aliquo modò videtur necessa-
 rius, vt viris suis placeant) maximè
 odibilis fuerit non solum apud
 Christianos viros, sed etiam apud
 Ethnicos & Gentiles. Ex illo nam-
 què nihil nisi vitiorum fomēta, ma-
 lorum incentiua, peccatorum mil-
 le genera oriūtur. Vndè Augustus
 Cæsar, (vt Suetonius in eius vita re-
 fert,) dicere solebat, quod vestitus
 insignis ac mollis superbiæ vexillū
 est, nidusquè luxuriæ. Hinc Chry-
 sosto. Homil. 38. in Genes. dicit. *Ma-*
giorem enim apud mulieres inuenimus or-

nandi cupiditatem, & intemperatiam,
cum auratis vestibus, & auro in capite,
in ceruice, & in alijs corporis partibus
ornantur, & his quoq; superbiunt. Quot
pauperum ventres poterant inde pasci,
& quot corpora nudè agentium poterāt
conregi ex his, quæ à solo collo & hume-
ris pendent, nullius alterius vsus gratia,
quam in damnum & nocumentum ani-
mæ. Propter hoc & Doctor orbis cum di-
xisset. i. ad Timot. 5. Habentes victū
& amictum vertit statim ad mulieres
sermonem. i. ad Timot. 2. Et dicit:
Non in fertis, vel in auro, vel margarita,
vel veste sumptuosa ornent se. Vides quo
modo non vult eas talibus ornari, nequè
auro circumdari, sed verum ornatum in
animam inducere, & per bonorum ope-
rum actionem pulchritudinem animæ
lucere. Hoc enim studium in ornando
corpore internam inducit deformitatē,
& huius delitiæ illius manifestam fa-
ciunt famem, & huius vestitū sumptus
illius indicat nuditatem. Impossibile
enim est aliquam agere curam ani-
mæ, & tātī facere corporis pulchri-
tudinem & ornatum: sicut & im-
possibile in externo illo cultu tan-
to perè occupatam illius agere cu-
ram. Quomodo enim posset anima
talis aliquid vtile contemplari, vel
in cogitationem spiritualium veni-
re, quæ semel terrenis ita dedita cæ-
pit esse, & humi trahitur, & nun-
quam renuere potest, & obstipata
in numeris peccatorum sarcinis se
ipsam grauat? Nam quot indè nas-
cantur mala non possumus nūc bre-
ui cōpleri: sed satis est, vt relinqua-
mus conscientia earum, quæ in ijs
occupatæ, quantas indè quotidiana-
nas molestias experiuntur, cognos-
cunt. Multa refert Chrysostomus,
quæ vi-

Timot.

Timot.

Nimium stu-
 dium curan-
 di corpus nō
 patitur ani-
 mæ curam a-
 gere.

Chrysoſt.

quæ videre poterit qui voluerit. Et idem Chryſoſt. in Episto. 1. ad Timot. Hom. 3. exponēs illud. c. 2. Or nācēs ſe, dicit quod ſimplicē eſſe ne, quē accuratē compoſitam virginē decet, negligentē quē potiùs quā eiusmodi curæ notari. Quippe eiusmodi exterior ornatus ornamenta intima demollitur. Is enim qui eiusmodi fuerit ſtudioſus, interioris ornatus negligēs ſit neceſſe eſt: quemadmodum & is, qui exteriorē rem aſpernatur, ſtudio omne omnemquē diligentiam ad componenda ſua intima transfert.

Hic agitur de
ornatu mulie
rum.Lex Lacedæ
moniorum de
ornatu mulie
rum.
Clemens.

Hinc apud Lacedæmonios, ut re fert Clemens Alexand. Pædagog. lib. 2. cap. 10. lex erat, quæ ſolis meretricibus floridas veſtes, & aurē mundum geſtare permittebat, ludi cabant mulieres bonas huiusmodi ſuperfluum cultum minimē dicere. Sic Liſander, (ut reſert Stephanus Bolengardus in volumin. ſententia. verbo veſtimentum,) & Archidamus Lacedæmonum principes preciſiſſima veſtimenta, quæ eorum filiabus Dionyſius Siciliæ tyrannus mittebat, recuſſarunt timentes, ne hiſce preciſiſ indu mentis deformiores in animo fierent, & earum compoſiti mores corrumperentur, qua intentione ſub amici tiæ ſpecie ſimulata veſtes miſſerat. Idemquē Dionyſius ad eō exoſam veſtium luxuriam habebat, ut malefactoribus, qui ſupplicio afficiendi erant, ignoſceret, ſi preciſam allicuius veſtem furaretur. Hinc Hieron. in Episto. ad Lætā inſtituēs quomodo filia educanda eſſet, ait. Nec collum auro & margaritis premas, nec caput gemmis oneres, nec capillum

Stephan. Bo
leng.

Dionys.

Hiero.

irruſes, & ei aliquid de gehenna ignibus auſpiceris. Et Cyprianus de habitu virginum inquit. Ornamentorum & veſtium inſignia, & lenocinia fucorum non niſi proſtitutis & impudicis ſceminis congruunt. Et nullarum ferē precioſior cultus eſt, quā quarum pudor vilis eſt. Quod Petrus. 1. ſua Canon. c. 3. de mulierum pudicarum ornamentis loquens ait. Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimētorum cultus: ſed qui abſconditus eſt homo cordis in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in cōſpectu Dei locuples. Et Paulus. 1. ad Timo. 2. de mulierum ornatu dicit. Similiter & mulieres (ſcilicet volo orare) in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte preciſa: ſed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Qui locus maxima ponderatione dignus eſt, & illū elegātē verſat & amplificat Chryſoſt. in expoſitione illius, qui voluerit legat.

Cypria.

Petr.

Timot.

Chryſoſt.

Hanc nimiam veſtium curioſitatem inter crimina grauiā opponit Dominus Hieruſalem Eſai. c. 57. inquiens. Et ornasti te regio vnguento & multiplicasti pigmenta tua. Et quantum illam deteſtetur, quāq; acerbe ſit puniturus teſtatur Eſai. ca. 3. Pro eo, dicens, quod eleuata ſunt filia Syon, & ambulauerunt extento collo: & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant. & pedibus ſuis cōpoſito gradu incede bant: decalua bit Dominus verticem filiarum Syon, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calciamētorum & lunulas, & torques, & monilia,

Graue crimē
eſt mulierum
nimius orna
tus.

Eſai.

Eſai.

monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & perichelides, & murennus, & olfactoria, & inanes, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & lintheamina, & acus, & specula, & syndones, & vitæ, & theristria: & erit pro suavi odorifactor & pro zona funiculus, & pro crispanti crine, caluicium, & pro fascia pectorali cilicium. Obseruandum hic est quam studiosè Propheta totam illam curiositatis mulieribus farra ginem ad maiorem eius infamiam & turpitudinem ostendendam enumerat: ut doceat singula apud Deum numerata esse, & grauissimè punienda, atquè auferenda.

Nō excussat
dicere quod
non malo a-
nimo ornatur

Nec prodest quidquam quod in sui patrociniū multæ solutæ mulieres adducere solent dicentes: se non iniquo animo, nec ut alijs placeant ornamentis uti: sed propter suā decentiam, & ne alijs viliores appareant: seq; non nimium ornari, sed quæ deferunt (etiā si vilia sint) aptè & composite portare. Quia hoc homines, non Deum decipere potest. Quod eleganter Chrysost. Hom. 8. in 1. Episto. ad Timo. notauit dicens. Nec velim dicas, me miseram, attritum pallium fero, abiectosquæ calceolos, nullius precij tunicam, cuiusmodi hic ornatus est. Nolite ipsam fallere, licet, ut dixi, etiam per huiusmodi vilia magis ornari, quam per aurea illa monilia & exequissimas vestes. Quippè per attritum pallium corpori decentèr astrictum impudentiam presers magis, ac pulchritudinis gloriā aucuparis. Ista mihi nunc loqueris. Ceterum Deo quid dictura es, qui mentis rimatur arcana, nouitquæ qua ista intentione facias? Sed esto non ista causa libidinis facias, ne-

quæ ut post te gregem adolescentum trahas. Cur quæso id facis? Ut admiratione habearis? Non erubescitis infelix, neq; pudore suffunderis in rebus huiusmodi admirationem humanam & gloriam querere? Sed dictura es simplici animo ista circūfero. Nouit profecto Deus quæ loqueris nobis: nequæ enim mihi rationē redditura es, sed illi, qui & modo tuis omnibus actibus & animi motibus adest, & tunc ista diligenti examinatione discutiet. Illi, inquam, cui nuda & aperta sunt omnia.

Nequæ etiam prodesse potest quod conjugatæ afferunt, se propter viros suos ornari, & ut illis placeant. Quod Iulia Augusti Cæsaris filia patri suo respondit, ut refert Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 5. Cum enim Iulia Augusti filia licentiori quā par erat vestitu ædes eius ingressa eum offendisset, postero die mutato vestitu iterum Augustum salutauit: quam ubi vidisset ait. Quanto probabilior est hic cultus tam honestus in filia Augusti? Cui respondit, hodie me parentis, heri verò mariti mei ornaui oculis. Hanc certè excusationem mulieris factis suis & luxuriæ prætendunt. Quas acutè Chrysost. in verbis suis comprehendit Hom. 10. in Episto. ad Colossen. dicens. Quid enim ornaris, dic quæso? Ut viro placeas? Igitur domi hoc facias. Hic verò contrarium fit, domi rudior, foris comptissima procedis. Si autem proprio vis viro placere, alijs ne cura ut placeas. Si alijs verò placere vis, non potes placere tuo. Certè quæ ut in publicum procedat ornatur, propriam vanitatem ostendit, ne dicam animi improbitatē.

Coniugatarū
excussatione
fellitur.

Macrobius

Chrysost.

Adeò hæc miseria nostris his temporibus

Chrysost.

Chrysoſt.

poribus inualuit, vt nō ſolū in domibus, in ſpectaculis, & alijs prophanis locis mulieres nimīū ornatae aſſistant: ſed quod maximē deplorandum eſt, maxima cum impudentia, veſtium luxu & ſuperfluitate templa ingrediantur, ea libertate ac ſi publica eſſent theatra & ludorum ſpectandorum loca, & his Deum precaturæ accedūt, & exaudiri ſe poſſe exiſtimāt. Quod Chryſoſt. exponens illud Pauli. i. ad Timot. 2. *Sed quod decet mulieres pollicētes pietatem* Hom. 8. dicit. *Ornatum non exquiſitum intelligas, ſed moderatum. Hic enim ornatus habitus eſt, ille autem etiam ſœdus. Quid dicis? Deum precatura pergis, & ornamenta aurea circumfers, ſtauoſquē crines & ipſos auro compoſitos. An verò ſaltatura ad Eccleſiam pergis? Nunquid hic nuptias & laſciuiæ oblectamenta conquiris? Num vt tui ſpectaculum præbeas adueniſti? Num tibi nunc inſtruendus eſt thalamus? Illic nempe monilia, illic ornamenta aurea, illic ornatus crinium, illic precioſa veſtis locum aliquandō fortaſſis habeat. At verò nunc nullo tibi huiusmodi ornatu atquē apparatu opus eſt. Acceſſiſti vt Deum pro peccatis tuis ſuppliciter depreceris, vt tuis ſceleribus veniā cum gemitu ac lachrymis petas: acceſſiſti vt Dominum tibi propitium facias: quid te ipſam ornari improbo atque inſtempeſtivo ſtudio contendis? Nō iſte ſupplicis habitus. Quo enim pacto ingemſcere poteſ ac lachrymas fundere, atque intentiſſimē vt decet orare, quæ eiſmodi ornatu compta procedis? Nam & ſi lachrymas fuderis, riſum cernentibus huiusmodi lachrymæ mouebunt. Nequē enim auro amiſta debet incedere, quæ lachrymas pro peccatis profundere in-*

rendit. Vndē beatus Antonin. Archiepiſc. Florētin. vt refert Surius in eius vita, mulieres meretricio & impudico habitu veſtitas, quaſi dæmonum instrumenta ad perdendas animas de omnibus ſuæ ciuitatiſtēplis expulit: & id modō facere deberent Eccleſiæ Prælati. Ex his omnibus colligimus quod verus ornatus pudicæ mulieris debet eſſe, vt dicit Paulus, honeſtus, & qualis decet mulierem promittentem pietatem. Quare optimē Ambroſ. lib. i. de virginitate. dicit. *Neglecta decoris cura plūs placet, & hoc ipſum quod nos non ornamus, ornatus eſt.* Et hæc de veſtium ſuperfluitate modo ſufficiant: dicemus Deo dante plura cū de diuite epulone egerimus.

Antoni.
Surius.

Ambroſ.

XXXV. CONSIDERATIO.

Quam diuerſæ ſint Regum terrenorum aulae & Dei, & quod aulae terrenę vi-
tij abundant.

Ecce qui mollibus veſti. &c.

REGIAS domos adducens, in quibus homines mollibus veſtiti reperiuntur, oſtendit alias eſſe domos Regis, quibus iſta indumentā diſplicēt. Duas igitur regias aulas ſubindicat: alteram regum terræ, alteram Regis cælorum & Domini noſtri IESV Chriſti, qui licet pauper ſit, Rex regum eſt, & Dominus dominantium, idquē ſcriptum habet in veſte & in ſcēmore ſuo, vt dicit Ioann. Apoca. 19. Quia non ſolū in quan-

Apoca.

Matth.

in quantum Deus, sed etiam in quā
tum homo Dominus omnium est,
Cui data est omnis potestas in celo &
in terra. Matth. 28.

Differentia
inter aulicos
Christi & re-
gum.

Itaque isto loco differentiam cō-
stituit inter aulicos vtriusquē reg-
ni, & ministros vtriusquē regis, eos-
quē ex habitu & vestibus distingui
docet. Illi enim qui in domibus ter-
renorum regum viuunt, mollibus,
preciosis, & curiosis indumentis ve-
stiuntur, auro, gemmis, & lapidi-
bus preciosis ornantur: vt his ocu-
lis omniū spectabiliore appareāt:
mirabilioresquē sint. At qui in Dei
aula versantur non curiosa veste,
non preciosa, nō molli, sed vili, ab-
iecta, asperaquē induti procedunt.
Ita vt hominibus despicabiles ap-
pareant, & cernentibus despectui
sint. Habitus namquē, qui homini-
bus displicet, Deo maximē placet.
Quod annotauit Gregor. Hom. 6.
in Euangelia, exponens proposita
verba & dicens. Et quid est dicere, ec-
ce qui mollibus vestiuntur in domibus
regum sunt, nisi aperta sententia demō-
strare: quia non caelesti, sed terreno regi
militant hi, qui pro Deo perpeti aspera
fugiant, & solis exterioribus dediti, pra-
sentis via mollitiem & delectationem
quarunt. Idē affirmat Beda, in Luc.
cap. 7. Quod & Christus fatis aper-
tē ostendit inquiring. Ecce qui molli-
bus vestiuntur in domibus regum sunt.
Ponderanda est particula, ecce, quā
denotat tales terrenis regibus de-
seruire, & illis maximē placere,
quibus & eorum domus refertā
sunt: longequē tales esse a domo
Dei & eius ministerio, in qua qui
maior est & principi gratior aspe-
riori & viliori vitur veste. Sicut in

Habitus qui
hominibus di-
splicet Deo
placet.
Grego.

Beda.

Ioāne videmus, qui sponsi amicus
erat & ei maximē charus, & pillis
camelorū induebatur. Hoc discrimen
est inter Regum & Dei aulā,
quod in domibus regum pauperes,
abiectioni, & viles non reperiuntur, nec
in eas ingreditur qui sordido & vi-
li habitu indutus procedit: omnes
illum repellunt, nec ad fores acce-
dere patiuntur. Vt videre est Esther
cap. 3. in Mardocheo, qui miser, af-
flictus, & cilicio indutus ad fores
palacij iacebat, nec intrare aude-
bat: quia id non licebat. At domus
Dei pauperibus, abiectioni, & vili ve-
ste indutis patens est. Et hoc maxi-
mē significare vult Christus cum
in hoc Euangelio dicit. Pauperes
euangelizantur. Quod etiam in illa
parabola nuptiarum Lucæ. 14. Do-
minus ostendit, cum ministris suis
præcipit, vt exeant, & omnes debi-
les, pauperes, & claudos compellāt
intrare, donec domus illius replea-
tur. Vt compellant intrare præci-
pit: quia apertē cognoscit, tales
(præ verecundia & pudore, & quia
existimare possent domum istius
patrisfamilias esse similem domi-
bus potentum huius mundi) acce-
dere non auderent. Vt differentiam
ostendat dicit. Ite inuitate eos, &
si accedere recusauerint compellite.
Quia isti sunt quos diligo, & quo-
rum seruitio delector. Quod Pau-
lus. 1. Corint. 1. affirmat. Videte voca-
tionem vestram fratres: quoniam non
multi sapientes secundum carnem, non
multi potentes, non multi nobiles: sed
quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt cō-
fundat sapientes: & infirma mundi ele-
git Deus, vt confundat fortia: & ignobi-
lia mundi & cōtempnibilia elegit Deus,

Differentia
inter aulam
Dei & prin-
cipum.

Esther.

Lucæ.

Quare com-
pelli præci-
piat vt intrēt
ad nuptias.

Corint.

Et ea

Et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ut non gloriatur omnis caro coram eo. Petrum, Andream, Iacobum, & Ioannem, piscatores, pauperes, & in mûdo despectos elegit Deus, & in domo sua maiores & principes constituit.

Ex vestibus igitur & ornatu, ex vitæ mollitiæ & luxu quis cui regi seruiat, & cui militet, facile poteris cognoscere. Nationes habitu distinguuntur, & ex vestibus cognoscuntur, quas semper & eodem modo paterna traditione conseruant: sola nostra Hispania in hoc maxime leuis est, quæ quotidie proprio habitu despecto vestes mutat, & aliarum nationum indumenta, & uti nam non mores, imitari studet. Similiter & milites ex insignijs & vestibus dignoscuntur, qui quorû ordinum sint: quis D. Iacobi, quis D. Ioânis, quis Hispaniæ, quis Frâcię, quis sub quo vexillo militet. Ita & ex habitu & vestibus poteris distinguere qui sint Christi milites, qui verò mûdi: qui celesti regi nomina dederint, qui verò terrenis regibus inseruiant. *Qui enim mollibus vestiuntur, ut dicit Christus, in domibus regû terrenorû sunt.* De sanctis verò viris, qui Deo militât, quorû dignus non erat mundus, dicit Paulus ad Hebræo. II. *Alij autem discenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem inuenirent resurrectionem. Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occasione gladij mortui sunt. Circueierunt in molis, in pellibus caprinis, egentes, angustiiati, afflicti, quibus dignus non erat mûdus.* Ecce militum Dei insignia. Hi

sunt Dei domestici. Aulici, & familiares, quibus dicit Paulus ad Ephes. 2. *Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorû & domestici Dei, superedificati super fundamentum Apostolorû & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Omnis namq; miles tenetur duci suo in omnibus se cõformare, etiã in veste & insignijs: & nos tenemur cõformari Christo, qui caput, rex, & dux noster est. Quos præscit, dicit Paul. ad Rom. 8. *& prædestinavit cõformes fieri imaginis filij sui: ut sit ipse primogenit⁹ in multis fratribus. Quos autẽ prædestinavit, hos & vocavit: quos vocavit, hos & magnificavit.* Id est, Quos conformes Christo in vita, passionibus, & morte esse voluit, hos & in gloria similes sibi esse decrevit. Si autem scire desideramus qualibus indumẽtis, qua veste vsus fuerit Christus, ut ei cõformari possimus, eius vitã cõsideremus, & ei⁹ opera. Attende & cõsidera ducẽ militię tuæ, & Redemptorẽ nostrum Christũ (qui à Patre positus est in signũ quod aspicere & imitari debemus) & videbis pauperẽ, cõmunem vitã degentem, cõmuni veste utentẽ, afflictũ, flentem, famelicũ, lassatũ, & non habentem ubi caput reclinet, humilẽ & despectũ. Huic debes conformari, huius imaginẽ imitari, si sub crucis vexillo militare desideras. Talem militem crucis vexillũ postulat. Talibus indutus esse debet & ornatus, nõ gemmis, nõ auro, non mollibus vestibus, qui Crucẽ post Christum portare desiderat. Ideò Christus Matt. 16. dicebat. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat Crucẽ suam: & se-*

Roman.

Qualis debeat esse Christi miles

Matt.

T

quatur

Ex vestibus cui regi seruiamus dignoscitur.

Simile.

Hebræ.

quatur me. Qui crucem Christi portat Christo in omnibus debet assimulari. Neq; enim cū Cruce ornatus preciosus & mollis vestis cōsentit. Quod satis cōprobatur ex illo insigni miraculo, quod refertur ab Ecclesia in die Exaltationis sanctæ Crucis, & in ei⁹ historia. Cū enim Heraclius Imperator, vt erat auro & gēmis ornatus Crucem Domini solemni celebritate suis humeris re portaret, sistere coactus est in porta, quæ ad Caluariæ montem ducebat. Et quò magis progredi conabatur, eò magis retineri videbatur. Cumq; hac re & ipse Imperator & reliqui homines astantes obstupescerent Zacharias Hierosolymorū Antistes, dixit: Vide Imperator, ne isto triūphali ornatu in Cruce ferēda parum IESV Christi paupertatē & humilitatē imitere. Tunc Heraclius abiecto amplissimo vestitu, detractisq; calceis, ac plebeio amictu indutus reliquū viæ facillē confecit. Ecce vt sibi cōformes Christus vellit, qui eius Crucē sunt portaturi. Certē mōstruosum Corpus esset, si capiti humano corpus serpētis apponeretur, vel si corpori humano caput serpētis tribueretur. Caput mēbris, & mēbra capiti debent cōsentire & cōformia esse. Caput nostrū Christus est, nos corpus eius & membra. Monstruū sanē magnū videtur, quòd caput spinis coronatū sit, alapis percussū, flagellatū, vulneratū, & mēbra auro sint ornata, mollibus vestibus induta, delitijs & voluptatibus fota. Hęc enim alterius capitis mēbra videntur, & certē sunt. Ecce enim qui mollibus vestiūtur, dicit Christus, in domibus regum

sunt, alterius capitis mēbra, cui cōformantur. Arma igitur militiē nostrē nō carnalia sūt, sed spiritualia, non mundo cōformia, sed illis quibus Christus bellū absoluit. David 1. Reg. 17. cōmissurus bellum cum Goliath armis Saul pulchris, inauratis, & fortibus vestitus est, & tentare cœpit an illis indutus incedere posset, & minimē poterat: quia consuetudinē non habebat, nec his assuetus fuerat: at illis exutus, & pastoralis veste ex pellibus facta indutus, celer & agilis se facillē mouebat, & Gigantē aggressus superauit. Vt discas, quòd ista vilia, & quę mūdo vidētur fragilia, arma Dei sunt & nostrę militiē, quibus qui Christo militare desiderat, indui debet illi se conformando, vt vincat. Preciosa verò armorū genera, inaurata, & pulchra, & quę ad ostentationē sunt mundanis cōperunt: illa seruus Dei fugere omninò debet, ne grauetur, & illorū pondere succumbat. Vilia & abiecta ornamenta in suis Deus diligit. Hoc etiā ostendere voluit Deus cum Gene. 3. contra

Militis Christi
sibi qua-
lia arma esse
debent.
Reg.

Genes.
Quibus armis
Adam ve-
stitus est con-
testato bello
cum diabolo.

tæ di-

Diuerſitatis
inter aſas
Dei & homi
num cauſa.

tæ diuerſitatis inter huiusmodi au-
las & regias domos: cauſa facile af-
ſignari poteſt, ſi oculorū hominum
& Dei diuerſitatē contemblemur.
Homines enim intuentur ſolū exte-
riora, & quę foris apparent, nec inti-
ma penetrāt: & ideo exteriorem or-
natum & pulchritudinem quærūt,
& amāt. Deus autem intuetur cor,
intriſeca peſtoris cōſpicit: ideoq;
non exteriorem ornatum, neq; ex-
triſecam apparentiā, ſed interiorem
pulchritudinē quęrit & amat. Quod
1. Reg. 16. Samueli teſtatuſ eſt Dñs:
cū enim veniſſet Bethleem in Regē
vncturus filium Iſai, & allati eſſent
maiores natu, repulit eos, & venien-
te Dauid, qui minimus erat & oues
paſcebat, vnxit eū in Regem ſuper
Iſraēl, dicēs: *Homo enim videt ea quę
parent: Dominus autē intuetur cor.* Vn-
dē ad literā de anima iuſta, & quę
Deo grata eſt, dicitur Pſal. 44. *Om-
nis gloria eius filiæ Regis ab intus in ſim-
brijs aureis, circumamicta varietatibus.*
Hoc eſt, omnis gloria filiæ Regis
omniſq; ei⁹ pulchritudo nō in exte-
rioribus, in auro, argento, gēmis, &
ornatu precioſo (quę tempore pe-
reūt, & ab hominibus auferri poſ-
ſunt) ſita eſt. Sed in interioribus, in
virtutum precioſo apparatu, quę il-
lam Dei oculis gratiſſimam et ſpe-
cioſiſſimā reddunt. Vt autem oſtē-
dat quòd interiorem ornatū quæ-
rit, ita tamen vt in exterioribus lu-
ceat, addit: *In ſimbrijs aureis.* Vult e-
nim & aureas ſimbrias, quę foris
prominent hominū cōſpectibus, ha-
bere ſponſam ſuā, & vult eam circū-
dari quaſi veſtimēto variegato, &
varijs coloribus inter texto, hoc eſt,
vult interius latentem ſpiritus or-

Reg.

Pſalm.

Qualē orna-
tum Deus in
ſuis quærat.

natū, & charitatis fulgorem in ope-
ribus etiā exterioribus, (quę chari-
tas poſtulat,) apparere. Vult enim
ſpōſus vt per dilectionē fides ſpōſę
operetur: & lumen (in quo ipſe inte-
rius oblectatur) foras etiā proximis
in exemplū bonum radiare ad ſuā
gloriam. Tū etiā & circumamiciri
varietate colorū vult ſponſam: quo-
niam omniū virtutum ſtudio vult
honeſtari, quę ſic ſunt charitati in-
terius exiſtenti intextę quomodo
in precioſis operimētis aurei & ar-
gentei fili ſunt intertexti. Iſtū locū
verſans Greg. 35. Moral. c. 14. dicit.
Quòd electorū animę omne huma-
nū genus, quod in terra ſecundū ho-
minē conuerſatur, ſuę pulchritudi-
nis decōre transcendunt: quantoq;
ſe exterius affligendo deſpiciunt, tā-
to ſe veriùs intus cōponunt. Hinc
eſt enim quod & ſanctę Eccleſiæ,
quę electorū pulchritudine decora-
tur, per Pſalmiſtā dicitur: *Concupi-
uit Rex ſpeciem tuam.* De qua pau-
lò poſt ſubditur: *Omnis gloria eius
filiæ Regis ab intus.* Nam ſi foris glo-
riā quæreretur, intus ſpeciē, quam Rex
concupiſceret, nō haberet. Et idem
Grego. lib. 6. ſuper. 15. c. lib. 1. Reg.
elegantè locū iſtū tractat inquit.
*Quid eſt ergo quod dicitur, omnis gloria
filiæ regū ab intus: ſi foris eſſe gloria ve-
ſtitus aurei prædicatur? Si enim foris eſt
aliqua magna aurei veſtitus gloria, intus
omnis gloria videri non poteſt. Quid eſt
ergo, quod omnis gloria, intus eſſe perhi-
betur, niſi quia & illa quę foris eſt glo-
ria, cū alijs innumeris intus eſſe cognos-
citur? Aurca enim virginitas nō eſt, ſi
foris eſt, & intus nō eſt. Quia ergo intus
& foris eſt: quia eadē ſplendet in corpo-
re, eadē fulget in mente: omnis gloria fi-*

Grego.

Grego.

Ornatus filiæ
regis quomo-
do intus & fo-
ris eſſe dica-
tur.

lia regū intus esse sentiri conuenienter potest. Omnis gloria intus est: quia foris sola, intus sola nō est. Quia enim multe sunt virtutū claritates in mēte virginis, sic Virgineus splendor asseritur, vt intus omnis gloria prādicetur. Hoc nimirum est quod subsequitur in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus. Fimbriæ enim aureæ sunt charitates à mente nunquam deficientes: fimbriæ quidē finales vestimenti partes sunt. Quæ id circò in spōsa Christi decore laudātur, quia nulla est virtutum gloria si lucere ante cōsummationem desistat. Vndè Cant. cap. 1. Quilibet fidelis & Deo grata anima dicit. Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis: quia omnis ornatus filię regis ab intus. Hoc etiam adūbratum videmus Exod. 26. in tabernaculo, quod exterius pellibus erat coopertū & saccis cilicinis, intus verò totum auro fulgebat. Et Exo. 25. Arca testamēti, quę intus & foris deaurata erat, cilicio tegebatur. Quia omnis gloria filię regis ab intus. Vndè Paul. 2. Cor. 1. dicebat. *Hæc est gloria nostra testimonium conscientię nostrę.* Quia ergo Deus interiora respicit, mundus verò exteriora, tāta diuersitas conspicitur in regia mundi & eius seruis, & in aula Dei & eius ministris. Et quòd mundus non nisi mollibus vestitos admittat, Deus autē hos detestetur, & pauperes & nudos suscipiat. Quare fidelis eligere debet cū Dauid Psal. 83. *Abiectione esse in domo Dei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorū.* Sicut Moyses, vt dicit Paul. ad Hebr. 11. *Maluit affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere incūditatem.* Quo loco per temporale peccatum aliqui in-

telligūt regiam aulam Pharaonis, in qua nulla disciplinę & pietatis ratio erat. Et ita aliqui illud Psal. adducti in tabernaculis peccatorum, verunt in tabernaculis impietatis: & interpretatur regias aulas & palatia. Ita vt dicat Dauid, magis optabile debere censeri esse minimum in domo Dei & cælorum regno: quàm supremum in aulis principum & curijs regum. Quas isto loco Christus reprehendit. & tacite sub mollium vestitiū nomine vniuersa vitia, (quę istam mollitiem consequuntur, & frequenter in domibus regum reperiuntur) reprehendit.

XXXVI. CONSIDERAT.

Quā necessaria sit carnis mortificatio, vt à doptatū portum peruenire possimus.

Homine mollibus vesti &c.

IC, vt iam superius diximus, Ioannē commendat ab vestium asperitate, & carnis mortificatione: vt ostendat quā necessaria sit carnis mortificatio in homine Christiano, si tranquillē, quietē, & securē vitā transigere desiderat, & tandē ad optatū fœlicitatis portū peruenire. Quia cū sensus & cogitatio humani cordis ad malū prona sint ab adolescētia sua, caroq; cōtinuò cōcupiscat aduersus spiritum, & illi mala machinetur, ne spiritum deiciat, & mentē ad terrā trahat, mortificatio ne indiget, & quòd in chamo & freno aspero maxillę eiuscō fringātur. sicut equi & muli, in quibus nō est intellectus. Est enim caro falsa & mali-

*Aula regia
tēporale pec-
catū dicitur.*

Cantic.

Exod.

Exod.

Corin.

Psalm.

Hebr.

Simile.

malitiosa mula, quæ nunquā blādē tractāda est, ne recalcitret. Est ancilla rebellis, quæ si fauorē sentiat, statim superbit, & contra dominā suā, scilicet, rationem insurgit, & illam deprimere procurat.

Caro ancilla
est asperè tra-
ctanda ne su-
perbiat.
Genes.

Quod satis apertè videmus adūbratum, Genes. 21. in Agar Saræ ancilla: quæ, (quia in cōiugium acceperat eam Abraham ex Saræ voluntate, quia eam blandē, deliciōsē, & amicabiliter tractabat & non sicut ancillam: quia se videbat ex Abraham concepisse, & filium peperisse) superbiebat, & contra dominam suam surgebat illam contemnendo. Ecce ancillæ conditionem. Quia caro secundum omnium patrum expositionem intelligitur, quæ ut se blādē tractari senserit, statim superbit, contra rationem insurgit, & illam opprimere vult. Quare mortificanda est, & asperè tractanda. Ideò hæc videns Sara, & grauiter ferens conquiritur coram Abraham, & instanter petit, ut eiiciat ancillam & filium eius simul de domo, alioquin pacem cum illa non habiturus. Quod cum molestè ferret Abraham, (tristabatur enim pro ancilla quam diligebat, & pro filio quem genuerat,) Dominus dixit. *Non videatur tibi asperum super puero & super ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius.* Statimquē Abraham & Agar & filium eius eiecit. Quæ, si ut apparent, solū considerentur, certè maxima crudelitas videtur eiicere non solum ancillam (quæ superbiebat, & peccauerat & id promerita videbatur: sed & filiū ei⁹. Quid peccauit puer si mater contra dominam insurrexit? & hoc

sanè Abraham contristabat, ut textus dicit, quod *dolebat pro puero*. Et credibile est quod Saræ diceret, abeat mater quæ insolens fuit: puer quid fecit? maneat domi, meus filius est, quare eiicere præcipis? quæ crudelitas hæc est, ut etiam filium odio habeas? Instante quē Sara ut filius cum matre eiiceretur, Dominus præcepit Abraham, ut si pacē habere vellet in domo sua, & quietus viuere, & ancillam & puerum eiiceret. Sed certè si significationē inspiciamus, non crudelitas sed misericordia hæc credenda est. Agar enim, ut diximus, carnem significat. filius eius desideria, affectus, & opera praua significat. Ut ergo ostendat opus esse, (si vellis cum legitima vxore tua Sara & cum ratione pacem habere, quietē viuere) ancillam & filium eiicere: carnem & desideria eius & opera relegare, & mortificare. Quia summa misericordia est in carnē & filios eius crudelem esse. Vndè Prouer. 29. dicebat Sapiēs. *Qui delicate nutrit seruū, postea sentiet contumacem.* Ad literā docet qualiter homines erga seruos & mancipia se debeant habere. Docet enim quotidiana experientia verum esse quod iuxta literam sentētia hæc sonat: cum, scilicet, qui seruo suo nimis est familiaris, nimisquē indulget, postea pro susceptis beneficijs illum magis rebellē sentire. Quare diligentè curare debent homines, ut sic a principio agant cum seruis suis, ut sibi subiectos & morigeros habeant in omnibus. Iuxta mysticū autem sensum significatur, cum, qui corpori suo, quod spiritui seruire debet, nimis

In carnē crudelē esse summa misericordia est.
Prouer.

Serui nō sunt familiariter tractandi.

indulget, postea illud experiri rebelle spiritui, lasciuiens, & indomabile, & ob id diligentè curandum ne delicatè à pueritia nutriatur. Et secundum Pauli præceptum ad Roma. 13. *Carnis curam nō faciamus in desiderijs: sed imitemur eū. 1. Corinth. 9. dicentem. Castigo corpus meū, & in seruitutem redigo: ne cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Huic mysticæ expositioni satis fauet alia translatio, quam adducit Glossa, quæ talis est. *Qui deliratur à pueritia sua: id est, qui in delitijs & delicatè nutrit carnem suam: Seruus erit, hoc est, illi subiicietur: Et contristabitur: quia cum voluerit eam subicere nequaquam poterit. Lōga namquē consuetudine & assiduitate delitiarum insolescens & obdurata non solum contra spiritum insurget: sed & illum opprimere curabit.*

Hanc obduratam rebellionem sentiebat Paulus ad Roma. 7. cum dicebat. *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mētis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati.* Ac si dicat: non solum lex hæc membrorum repugnat legi mētis: sed adeò insurrexit & potens facta est, vt captiuum me ducat in legem peccati, hoc est, captiuum ducere præsumat. Magnam vim & fortitudinem, quam caro acquirit contra spiritum si delicatè nutriatur, & eius desiderijs consentias, explicat Paulus nomine captiuitatis. Qui enim captiuus trahitur inuitus, reluctans, & nolens trahitur: Ita & caro adeò potens redditur, vt veluti nolentes cogat, & inuitos trahat. Quod satis clarè ostenditur in illa parabola Lucæ. 14. eorum qui

inuitati sunt ad nuptias. Singuli enim inuitati se excussantes, eò quòd non venirent, dicebant, habeam excussatum. Ille verò qui vxorem duxit, (quo significantur illi qui carnis illecebris & voluptatibus detinentur,) dixit. *Nō possum venire.* Quibus verbis non negat omnimodam potestatem aut libertatem: sed magnam demonstrat difficultatem, qua carni, si semel dominari cœperit, resistitur. Vnde August. lib. de honestat. mulierum, cap. 1. dicit. *Inter omnia certamina Christianorum sola dura sunt prælia castitatis, vbi quotidiana est pugna, & rara victoria. Grauem namquē sortita est castitas inimicum, cui quotidie resistitur, & semper timetur. Quod & Paulus ostēdit ad Rom. 8. dicēs. Qui enim in carne sunt Deo placere non possunt.* Quæ verba dura maximè videntur. Nūquid de carne exire debemus, vt Deo placeamus? Aut dū viuimus, Deo placere non possumus? Absit. Quid ergo sibi vellit Paulus, & quid sit in carne esse exponit dicens. *Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt.* Amplius quē quid sit secundum carnem esse, scilicet, secundum carnem viuere, & desideria eius perficere, declarat inquiring. *Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus.* Ex quo infer. *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* In carne ergo esse est secundum carnem viuere, eius desiderijs consentire, illi indulgere. Et hoc dicit Paulus Deo nequaquam placere posse: vt difficultatem qua tyrannus hic vincitur declare. Mortificanda igitur est caro spiritu, vt ipse Paulus

Rom.

Corint.

Glossa.

August.

Romani

Roman.

Carnis vis in
concupiscen-
tijs.Quid sit in
carne esse.

Lucæ.

Paulus dicit. Sed dices. Quid est spiritu facta carnis mortificare? Certè secundū spiritū vivere, carnis desideria reprimere, ei in nullo consentire, illam asperè tractare, & sicut ancillam habere. Bernard. sermo. de septē spiritibus locum istū tractans inquit, quod si spiritu facta carnis mortificauerimus, viuemus: quoniam qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt, & qui terminant in spiritu, de spiritu metent vitam æternam. Prudenter proinde fratres & non ad insipientiam nobis spirituale elegimus vitam, inquit, castigare scilicet corpus, & seruituti subijcere, & Deum qui spiritus est in spiritu & veritate adorare. Vnde ad Galat. 6. dicitur. Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Ac si dicat: si caro non prodest quidquam, sed spiritus est qui viuificat ipsam, separare oportet preciosum à vili, & digniorem preponere partem: ut secundum spiritum ambulemus, non secundum carnem. Ad spiritum enim debet fieri conuersio carnis, ut seruiat ipsa, & non seruiatur ei: ut dicat spiritus seruo suo, veni, & veniat: fac hoc, & faciat illud. Sic enim erit vxor vestra, sicut vitis abundans, & saluabitur per generationem filiorum, qui sunt opera bona, si fuerit ipsa quidem in lateribus domus nostræ, id est, in abscondito & humili loco: anima verò resideat in medio, tanquam domina, tanquam paterfamilias. Tanquā iudex, ut fiat quod ipsa vult. Vnde Christus Lucæ, 12. ait. Qui venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem suam, & uxorem, & fratres, adhuc autem & animam suam, id est, vitam suam, vel seipsum, non potest meus esse discipulus. Nomine enim animæ non solum vita, sed & totus homo

solet significari. Sicut Gene. 14. vbi Abraham animas petit, id est, homines. Et Gene. 46. animæ dicuntur egressæ de scemore Iacob, id est, homines.

Sed crudele fortè videbitur, quod qui inimicos præcipit diligere, se ipsum odio habere præcipiat. Nichilominus hæc maxima misericordia est, licet mundanis crudelitas videatur. Quod elegantè prosequitur Bernard. Sermo. 16. super Psal. Qui habitat in adiutorio. aliusimi: in quo declarat huiusmodi odiū quale sit, & in quo consistat, dicens. Nec sanè dixerim, ut vel ipsam odio habeas carnem tuā. Dilige eam tāquam tibi datam in adiutorium & ad æternæ beatitudinis consortium preparatam. Ceterum sic amet anima carnem, ut non ipsa in carnem transisse putetur, dicaturquē ei à Domino: non permanebit spiritus meus in homine, qui caro est. Diligat anima carnem suam, sed multo magis suam ipsius animā seruet. Amet Adam Eua suam, sed non sic amet, ut voci eius plus obediat quam diuinæ. Deniquē nec ipsi quidem expedit sic amari, ut videlicet cui interim caues à flagello paternæ correptionis, thesaurizes iram æternæ damnationis. Genimina viperarum ait Ioannes Matth. 3. quis demonstrauit vos fugere à ventura ira: facite fructus dignos pœnitentiæ. Ac si euidentius loqueretur: apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus: sustinete virgā corripientem, ne sentiat is malleum contemnentem. Sed dicunt pœnitētibz carnales homines: crudelis est vita vestra, non parcitis carni vestræ, quibus respondere possumus. Esto: nō parcimus semini: In quo ei magis parcere poteramus? An non melius

Genes.
Genes.

Non est crudelitas sed misericordia se odio prosequi.

Bernard.

Matth.

est illi renouari, & multiplicari in agro, quàm in horreo putrefieri? *Cōputruerunt iumenta*, dicit Ioël cap. 1. *in stercore suo*. Sic vos parcitis carni vestrę. Simus ergo nos crudeles interim non parcendo, & vos planè parcendo crudeliores. Si quidem etiam nunc caro nostra requiescit in spe, videritis vos ipsi quid ignominie interim vestra sustineat, quid miserie eam maneat in futuro. Vndè Paulus ad Rom. 7. quasi pondere pressus & respirare desiderans exclamat: *Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Quem locum tractat Bernard. Sermo. 72. super Cantica, eleganter dicens. Quod portamus omnes impressum nobis cauterium conspirationis antiquę, Eva utique viuentē in carne nostra, cuius per hæreditariam concupiscentiam serpens nostrum suę factioni sedula satagit solitudine vendicare consensum. Propterea, huic diei maledixere sancti, breuē optantes, & citò verti in tenebras, quòd sit contentionis & contradictionis dies, dū nō cesset in ea caro concupiscere aduersus spiritum, le giquē mentis membrorum contraria lex rebellionē infatigabili assidue contradicat. Itaque dies expirās factus est. Ex tunc enim & deinceps: *Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem?* Festinemus pro indè respirare à conspiratione antiqua & iniqua: quoniam *breues dies hominis sunt*. Antè sanè excipiat nos dies respirans, quam nox suspirans absorbeat æternę caliginis tenebris exterioribus inuoluendos. Quæris in quo respiratio ista consistat? In eo, si incipiat spiritus vicissim

concupiscere aduersus carnē. Huic si repugnas, respiras: Si spiritu facta carnis mortificas, respirasti. Si hanc cum vtijs & concupiscentijs suis crucifigis, respirasti. *Castigo corpus meum & in seruitutem redigo*, dicit Paulus: vox est respirantis, imò qui iam respirat. Vndè tu fac similiter, vt te respirasse probes, vt diem denuò inspirantem tibi noueris illuxisse. Alia plura ad hoc propositum proponit Bernard. isto loco, quæ videri poterunt, & breuitatis causa omittuntur.

Caro ergo spiritui inimica est, *Caro si fouetur trahet te in inimicis tuis.* continuum illi bellum mouet. Vndè non vt amica blandè tractanda est: sed vt crudelis hostis insectanda. Si enim delicatè nutrieris, & te illius manibus commiseris tradet te inimicis tuis. Sicut Iudic. 16. Dauidam fecisse legimus, quę Samsonem, (qui eam blandè & amicabiliter tractabat, sui pectoris occulta aperiēdo) inimicis suis tradidit. Inimica est, & quæ nostrum malum blanditijs suis procurat. Hæc est Eva ad pomū prohibitum nos inuitans. Genes. 3. Hæc est Ægyptia Putipharis vxor Iosephum ad falsas voluptates alliciens, Genes. 39. Hæc est lahel Sisaram ficto amore seducens, lacte inebrians, & tandem occidens. Iudic. 4. Hæc est ancilla Isboeth, quæ ostium apertum inimicis reliquit, vt illū interficerent. 2. Reg. 4. Quare caro nostra assidua poenitentia mortificanda est, & igne diuini amoris tota comburenda: vt spiritus viuat, & ipsa caro debilitata non moriatur. Quod Paulus ad Roma. 12. nos admonuit inquitens. *Obsecro vos fratres per misericordiam Dei,*

Ioël.

Roman.

Bernard.

Iudi.

Genes.

Genes.

Iudic.

Reg.

Roman.

Dei,

Caro quomo-
do hostia vi-
ua.

Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostia
viventem, sanctam, Deo placentem, ra-
tionabile obsequium vestrum. Hostia
occidebatur, & Apostolus monet,
vt carnem mortificemus, vt sit ho-
stia viuens, vt sit victima viua. Si vi-
ctima est, occisa est: si occisa, quo-
modo viua? Qui fieri potest, vt mor-
tua & viua eodē tempore sit? Vult
significare Apostolus, ita nos debe-
re carnem mortificare, vt sit mor-
tua peccato, viua autē gratiæ: mor-
tua concupiscentiæ, viua virtuti.
Imò viua esse non poterit, nisi hoc
mundo fuerit mortua. Ait enim A-
postolus: Si secundum carnem vixer-
itis, moriemini: si autem spiritu facta car-
nis mortificaueritis, viuetis. Et ad Co-
loss. 3 ait. Mortificate membra ve-
stra, quæ sunt super terram. Et ad Ga-
lat. 5. Qui autem sunt Christi carnem
suam crucifixerunt cum vitijs & concu-
piscencijs suis. Hinc Bernard. Serm.
29. in Cant. adducens illud Pauli.
2. Corint. 12. Quando enim infirmor,
tunc potens sum & fortis. Ait. Vides
quia carnis infirmitas robor spiritui au-
geat, & subministret vires? Ita è cōtra-
rio noueris carnis fortitudinem debilita-
tem spiritus operari. Et quid mirū, si ho-
ste debilitato tu fortior efficeris? Nisi for-
te illam tibi insanißimē ducas amicam,
quæ non cessat concupiscere aduersus
spiritum. Vnde prudenter & salubri-
tè sagittari, & impugnari postulat
sanctus David, cum dicit in ora-
tione Psal. 118. Confige timore tuo car-
nes meas. Optima timor iste sagitta,
qui configit & interficit carnis de-
sideria, vt spiritus saluus sit. Ex his
igitur omnibus collige, quam ne-
cessaria sit homini carnis mortifica-
tio, vt secundum spiritum viuere,

& Deo placere possit. Quam Do-
minus maxime in Ioanne commē-
dat ex asperitate vestium.

XXXVII. CONSIDERATIO.

Adulationis vitiū re-
præhendit, & adulatorum frau-
des detegit, quamquē dete-
stabilis sit adulatio
declarat.

Ecce qui mollibus vesti &c.

Liqui per eos qui molli-
bus vestiuntur intelligūt
adulatores, qui in domi-
bus regum præcipuè reperiuntur:
& se molles & tractabiles principi-
bus faciunt, eorum vitia & mores
laudando, & blandis assentioni-
bus palpando. Qui similes sunt ti-
neæ, quæ cor ligni paulatim corro-
dit, & tandem perdit. Ita & isti rei-
publicæ cor, scilicet, regem insensi-
bilitè assentando corrodūt, & suis
blandis verbis corrumpunt, vnde
reipublice interitus & rerum per-
turbatio sequitur. Hos dicit Chri-
stus in domibus regum esse. Quia
tales sunt, qui, vt in plurimū prin-
cipibus placent, quos diligunt, qui-
bus fauent: quoniam ad eorum nu-
tum & voluntatem, & quæ illis pla-
cita sunt loquuntur. Illos verò qui
aspera vtuntur veste, quæ perperam
fiunt carpentes, qui liberè loquun-
tur, & quæ expediunt proponunt,
odio habent, & domibus suis expel-
lunt. Sic interpretatur locum istū
Rupert. lib. 9. in Matth. dicens. Sed
quid existis videre, hominem mollibus

Simile

Adulatores
tineæ reipub.

Rupertus

Psalm.

Timor sagit-
ta est carne
configens,

vestitum? Non viquē. Quia ecce qui mol-
libus vestiuntur in domibus regum sunt:
Ioannes autem non in domo, sed in car-
cere regis est. Homines mollibus vestiti,
id est, adulatores, qui regum suorum adu-
lantur peccatis, tractabiles atque suaves
dominatoribus tanquam benefici, cum
sint iniqui, sicut Herodes patrator adul-
terij, ecce in domibus conuiuij circa late-
ra regalia comedunt, & bibunt. Ioan-
nes autem spinosus, & aspero vestitu
armatus, ita ut palpari non possit, iuxta
illud Ecclesiasticis. 12. Verba sapientū
quasi stimuli, & quasi clauī in altū defi-
xi. Hic talis extra cōuiuium in carcere
clausus est: nec aliter admittitur in illas
dom^o regū, nisi ita, ut afferatur caput ei⁹
in disco saltatricis premium, saltationis
preciū. Quod a curijs regū Christia-
norum maximē deberet esse alie-
num: & imitari deberent Alexan-
dram, qui Philosophum quēdam,
quem apud se habebat, & honora-
bat, domo sua expulit, eō quod
eius vitia non repræhendebat. Cui
dixisse fertur Alexander: aut intel-
ligis quæ ego malè operor, aut non
cognoscis. Si intelligis & cognos-
cis, & me non reprehendis, non me
diligis, nec meus es amicus: si non
cognoscis, non es Philosophus. Ideo
abi in pace. Digna profecto tanto
principe sententia. Cōtrarium prin-
cipes & potentes facere conspisci-
mus, qui eos, quos blandiētes & vi-
tijs suis adulantes sentiunt, hono-
rant, & diligunt: eos verò, qui vera
proponunt, odio persequuntur.
Quia falsa assentatione delectantur,
& dum adulatoris lingua scalpun-
tur & fricantur, instar immundorū
animalium, in luto suorum vitio-
rum volutantur, & neci suæ & per-

ditioni aditum præbent, nec intelli-
gunt. De his Ezechie. 13. dicitur, Ezechie.
quod deceperunt populum Dei di-
centes: Pax, pax, cum non esset pax. Et
ipse, scilicet, populus edificabat parie-
tem: Illi autem, id est, falsi Prophe-
te, & adulantes, linebant eum luto
absquē paleis. Quem locum tractans
Gregor. lib. 17. Moral. cap. 4. ait. Grego.
Parietis nomine peccati duritia designa-
tur. Edificare ergo parientem est con-
tra se quem piam obstacula peccati con-
struere. Sed parietem liniunt, qui pecca-
ta perpetrantibus adulantur: ut quod il-
li peruerse agentes edificant, ipsi adulan-
tes quasi nitidum reddant. Quæ senten-
tia in sacros Canones relata est. 46. 46. distinct.
distinct. cap. Sunt nonnulli. Signifi-
cari autem per parietem peccatum
ostendit Esai. cap. 59. dicens. Iniqui-
tates vestra diuiserunt inter vos & Deū
vestrū. Hic est paries ad quem Eze-
chias Esai. 38. faciem suam conuer-
tit, & lachrymas continere non
valuit. Hic est paries qui Iob. 1. su-
per filios ei⁹ cecidisse refertur. Hic
est paries qui inter nos & Deum di-
uidit: quem Hebræi edificabant nō
acquiescentes consilijs Hieremiæ,
noua scelera quotidie perpetrātes.
Cum autem adultores toto ore
eos laudarent, meritò dicuntur pa-
rietem istum luto linire. Vnde se-
quitur. Dic ad eos qui liniunt absque
temperatura, id est, ad eos qui non
misercent luto paleas, quod casurus sit
paries. Paleæ enim necessariae sunt
ad lituram, ut lutum quod de se fa-
cile dissoluitur, tenatius fiat, & for-
tius adhæreat, sine quibus lutum
statim decedit, nec fortitudinē ha-
bet. Per paleas repræhensio aspe-
ra, & vera verba significantur, quæ
necessaria

Ecdes.

Alexandri
exemplū con-
tra adulator-
es.

46. distinct.
c. sunt non-
nulli.
Peccatum pa-
ries est.
Esai.
Esai.

Iob.

Repræhensio
per paleas
luti significa-
tur quæ neces-
saria est ut vi-
ta consistat.

necessaria sunt ad lituram, & in ijs qui liniendi sua doctrina officium habet, quales sunt concionatores, Doctores, & consultores, & qui principum lateribus adherent.

Ezech.

Adulantes pul-
uillos cōsuūt
suis verbis ut
alij in vitijs
mancant.

Grego.

Prouer.

Grego.

Vndè delinientibus sine tempe-
ratura statim ab eodem Ezechie.
dicitur. *Væ ijs, qui consuunt puluillos
sub omni cubitu manus, & faciunt cer-
uicalia sub capite vniuersæ ætatis ad ca-
piendas animas. Quem locum expo-
nens Gregorius loco allegato ait. Ad hoc quippe puluillus ponitur, ut mol-
lius quiescat. Quisquis ergò malè agen-
tibus adulatur, puluillum sub capite, vel
cubitu iacentis ponit: ut qui corripit ex
cū'pa debuerat, in ea fultus laudibus
molliter quiescat. Vndè Salomon,
Prouer. 17. dicit. Qui iustificat impiū,
& qui condemnat iustum, vterquē abo-
minabilis est apud Deum. Et Idē Gre-
gor. 2. part. Curæ Pastoral. cap. 8.
locum prædictum tractans dicit,
quòd puluillos sub omni cubitu
manus ponere est, cadentes à sua re-
ctitudine animas, atque in huius
mūdi se dilectione reclinantes, blā-
da adulatione fouere. Quasi e-
nim puluillo cubitum, vel ceruica-
libus caput iacentis excipitur, cum
correctionis duritia peccati subtra-
hitur, ei quē mollities fauoris adhi-
betur, ut in errore molliter iaceat,
quem nulla asperitas contradictio-
nis pulsant.*

Adulatio ergò facit ne durities
peccati sentiat, dum illud minui-
tur, vel coloratur, dumquē lauda-
tur peccator in desiderijs animæ
suæ excusationibus quibusdam ad-
inuentis, ut quæ mala esse negare
nō possunt, saltē non graua esse
dicant, nec mirum si homo in iuue-

tute aut in potentia illa exequatur,
quæ sui similes facere solent: mul-
taquē magnatibus licēre, & illa il-
lorum magnificentiam petere, quē
cōmunibus non permittuntur. His
& similibus & aliorum exemplis
peccati duritiem leniunt, & magni-
tudinem extenuant: ut in peccatis
suis perseuerent. De his. Iob. c. 40.
dicit: *Bestiæ agri ludent ei: id est, adu-
latores ludent coram eo, dū risum
& ludum de aliorum peccatis fa-
ciunt. Vndè procedit quod Sapiēs
Prouer. 10. dicit. Quòd stultus, id
est, qui adulationibus consentit,
quasi per risum operatur scelus: id est,
ac si nihil faceret: Thaziendo donay-
re. Vndè subdit Iob. Operient vmbra
vmbrae eius, & salices torrentis circū-
dabunt eum. Duplici similitudine a-
dulationis vanitatem exponit, qua
peccantes deludit, & demulcendo
fallit. Prima sumitur ab vmbra, quē
refrigerium causat eo tēpore quo
durat. Ita adulatores suis verbis,
promissis, persuasionibus vmbra
faciunt, ut peccatorum æstum &
magnitudinem alij non sentiant,
& sic in illis perseuerēt, donec abla-
ta vmbra suam miseriam sine reme-
dio conspiciant. Secunda sumitur
à salicibus, quē semper virorem ser-
uant, folia retinent, absquē fructu
tamen: quē etiam semper secus de-
cursus aquarum plantantur: & as-
sentatores significāt: qui præter ver-
borum virorem nullum fructum af-
ferunt, nec nisi diuitibus & potēti-
bus coniūguntur, ut illos perdant.
Quod optimè intelligens David
Psalm. 140. instanter à Domino pe-
tebat, ut huiusmodi hominum mol-
lia & blanda verba à se amoueret,
dicens.*

Iob.

Prouer.

Adulatoris
vanitas ex-
plicatur.

Psalm.

dicens. *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Verba hæc exponens Grego. Hom. 13. in Euang. dicit. *Tunc oleum peccatoris caput alicuius impinguat, cum demulcet mentem fauor adulantis.* Quemadmodum oleum flammam ignis accendit. Sic adulatio erroribus & peccatis fomentum administrat. Quia adulatores nunquam quæ vera sunt referunt, etiam si res ipsas proponant: semper commutant, & quod dextrum est sinistrum faciunt, & sinistrum dextrum reddunt se semper tales exhibentes, quales alij desiderant, & sunt.

Horum conditio optimè explicatur similitudine speculi. Sicut enim speculum quidquid opponitur imitatur, & intuentium imagines repræsentat, sed è cōuerso: quia dextrum repræsentat sinistrum, & sinistrum dextrum, & respicientē orientem refert ad Occidentem. Ita adulator omnia refert, sed cōuerso ordine, bonum dicit malum, & malum bonum. Similiter & talem se exhibet qualis tu es: si rides, ridet: si detrahis, detrahit: si tibi places, te laudat: si tristis es, tristem se ostendit. Deniquè quem amas, amare, & quem odio prosequeris, de testari simulat. Vndè Dominus Esai. cap. 3. dicit. *Popule meus qui te beatum dicunt, ipsi te seducunt.* Et cap. 5. contra ipsos adulatores ait. *Vae qui dicitis bonum malum, & malum bonum.* Et David Psal. 9. inquit. *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* Quod ita vertit Paraphrastes Chaldaeus. *Lactatur impius super concupiscentia animæ suæ, &*

qui benedicit hominem raptorem, reijcit Deum. Vbi de adulatione (quā propter blāditiam lactationem vocat, qua homo delinitur, & inebriatur, & sopitur, ne sua & se videat & cognoscat) loquitur. Qui enim adulationem admittit nunquam se suis oculis & in se videt: sed oculis adulantium & in eorū linguis: & idè semper decipitur. Quod Gregor. super illud. 1. Reg. 15. *Cū esses paruulus in oculis tuis,* eleganter aduertit dicēs. *Hæc est hominum cōditio, quod ille qui mendacibus & adulatoribus aures libenter præbet, non se suis oculis, sed alterius intuetur.* Vndè videt quasi bonum, quod pessimum est: quia alius malum dicit esse bonum: & sic ab eo seducitur. Iustus autem se suis oculis videt, qui veritatem vident & dicunt. Propria quippe conscientia verissimus testis esse solet. Hinc Paulus se & suam doctrinam commendans dicit. *Nequè aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis.* Maximè igitur detestandum esset vitium hoc, & à domibus regum & priuatorum relegandū. Quod corrumpit bonos mores, & blandis sermonibus sub colore amicitiae, ut dicit Sapiens Prouer. 29. *rete expandit pedibus hominū, quo capiātur, illaqueetur, & pereat.* Vndè Osee. 5. Dominus ad Sacerdotes, & ad eos qui erant de domo regis, (eò quòd populum deciperent ne ad Dominum ascenderet in Hierusalem, & blandiebantur adulantes populo & illorum sacrificia idōlis oblata approbantes) dicit. *Audite hæc Sacerdotes, & attendite domus Israel, & domus regis auscultate: quia vobis iudiciū est.* Quoniam laqueus facti estis speculationi, & sicut rete expansum subter

Adulatores audiens nunquam se in se videt sed in eorū linguis.

Gregor.

Galat.

Prouer.

Osee.

Thabor,

Grego.

Simile.

Simile.

Esai.

Esai.

Psalm.

Chaldaeus.

Prouer.

Thabor. & victimas declinaſtus in profundum. Ecce adulationem laqueū & rete vocat. Quia occultè & blandè decipit, vt animas ducat in profundum. Quod Sapiēs Prouer. 27. intelligens dicit. Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta ofcula blandientis: Qui ſimilis eſt Iudæ ofculo tradens filium hominis. Et ſimilis Syrenæ, quæ faciem ſceminæ pulchram oſtendit, vt alliciat & perimat. Ore blanditur, & cauda ſicut ſcorpio mortiferè percutit. Sub mollibus verbis aculeum gerit, quo percutiat & interimat. Hos in domibus regum reperiri dicit Chriſtus.

XXXVIII. CONSIDERAT.

Curiarum perditionē declarat, & quod in eis omnia vitiorum genera reperiuntur.

Ecce qui mollibus veſti. &c.

ER eos qui mollibus veſtiuntur, vt ſupra diximus, nō ſolum illi intelliguntur qui delicatis, curioſis, & precioſis veſtibus induuntur: Sed vniuerſaliter omnes qui de litijs & voluptatibus huius mundi vacant, & vitijs dediti ſunt ſuæ carnis concupiſcentiam & deſideria ſectantes. Quos in domibus regum & in curijs principum Chriſtus dicit reperiri. Quod non ſine magno dolore dictum credere debemus. Et quod magis deſendendum eſt, ad eodē calamitoſa tempora inſtare, quod non niſi huiusmodi homines in cu-

rijs viuunt, & in aulis reperiuntur, qui molliter, delitioſè, & vitioſè vitam tranſigunt. Hoc vitium reprehendere voluit Chriſtus cum dicit: *Ecce qui mollibus veſtiuntur*, id eſt, delitioſi, delicati, & vitioſi homines, & carni ſuæ indulgentes, in domibus regum ſunt.

Curiarum corruptionem reprehendit Chriſtus, eodē quod quæ deberent eſſe virtutum ſcholæ, in quibus omnes quæ recta ſunt inſpicere, videre, & diſcere deberent, factæ ſunt vitiorum gymnafia: Vbi ludi, vbi fraudes, vbi inuidiæ, & cōtentiones, vbi murmuraciones, vbi vitiorum mille genera non ſolum ſiunt, ſed & de nouo excogitantur, quæ alij imitantur: & ſic tota reſpublica corrumpitur, vnde emendari deberet. Sicut enim à capite qualitates ad membra deriuantur vel bonæ & vtilis, vel noxiæ & peruerſæ, quibus caput abundat, talisq; eſt totius corporis diſpoſitio, qualis & capitis. Ita & in corpore myſtico reipublicæ contingit. Nōmine capitis non ſolum principem intelligo, ſed & illos qui de eius domo & conſilijs ſunt, qui illi adhærent: alij vt oculi, vt quæ recta ſunt videant: alij vt aures, vt alios audiant: alij ſicut nares, vt mala ſua prudentia præſentiant, & olfactu à longè ſentiant: alij ſicut os, vt iuſta decernant. Hi omnes vnum integrum caput conſtituunt. Quale igitur fuerit caput, qualis regia domus, qualis curia, tale erit & corpus totius reipublicæ, ſimilibus virtutibus vel vitijs imbuetur. Si caput ſanum & bonis moribus inſtitutum fuerit, ſi regis domus & curia mo-

Curiarū corruptio reprehenditur, ſimile.

Qualis domus principis talis tota reſpublica.

ria mo-

ria modestia composita, & virtutibus ornata, totius regni corpus compositum erit: si autem caput languidum fuerit, & curia vitij infecta, totum reipublicæ corpus languidum erit & vitij plenum. Quod Esai. cap. 1. deplorat miserum statum populi Israëliti conſpiciens. *A plan- ta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas, omnis linor, vulnus, & plaga tumens.* Quod de vitij populi com- munitè interpretantur. Quod & Oseas cap. 4. deflebat dicens. *Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium innundauerunt: & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, & omnis qui habitat in ea.* Et rationem assignans Esaias, & radicem ostendens unde mala ista oriantur, ait. *Omne caput languidum, & omne cor mærens.* Quasi dicat. Quid causam queritis? in promptu est. *Omne caput languidum, & omne cor mærens.* Quas alias qualitates in corporis membra caput languidum, & cor mærens poterat influere?

Hoc experientia demonstrat, nec solum sacræ literæ, sed prophanæ historiæ docent: ea vitia in quolibet regno præcipuè vigere, quæ in curijs regum & in eius aula frequen- tiora sunt. Si avaritia regnat, si exactiones excogitantur, omnes inferiores avaritiæ & exactionibus stu- dent: & ut Hierem. dicit c. 6. A Pro- pheta vsque ad Sacerdotem omnes illa sequuntur. Si voluptates, luxus, & superfluitas vestium viget, omnes voluptuosi & in sumptibus & vestibus nimij fiunt. Et similiter in alijs vitij ratiocinandum est. Quis

Israël ad idololatriam traxit, quis impullit, nisi Ieroboam Rex Israël & domus eius, qui primi idolis im- molauerunt? vt. 3. Reg. cap. 12. & 14. habetur? De quibus ad literam loquitur Oseas, cap. 5. dicens. *Audi te hæc sacerdotes, & attendite domus Is- rael, & domus regis auscultate: quia vo- bis iudicium est. Quoniam laqueus facti estis speculationi, & sicut rete expansum subter Thabor, & victimas declinastis in profundum.* Vbi principaliter Pro- pheta ad eos dirigit sermonem, qui de regis domo sunt. Quia isti facti sunt laqueus & rete expansum, dum non solum alios suis verbis vo- lunt irretire: sed & suis vitij & ex- plo ligant & capiunt, & in similia peccata trahunt. Unde regis domus, quæ sinceræ religionis forma esse deberet, idololatriæ magistra fa- cta est. Curia, in qua deberet primo verbum Dei audiri, facta est laqueus speculationi veris Prophetis, (qui verba Dei nuntiarent, & quæ utilia erant proponerent) aditum occlu- dens: assentatoribus autem & falsis Prophetis, (qui quæ placita sunt lo- querentur) ianuam aperiens, illos admittens, & honorans. Quod uti- nam & modo non fieret. Hoc Chry- sosto. Homil. 49. in Matth. adnota- uit dicens. *Non autem ociose tempus Evangelista denotauit, verum ut ceruices tyranni, quibus ceteros despiceret, omnes intelligere possemus. Non enim ab ipsis statim miraculorum exordij fa- mam Iesu, sed post multum tempus per- cepit. Huiusmodi certe sunt qui in prin- cipatibus viuunt. Nam quoniam fastu- rum plurimum sibi arrogant parui faci- tes cetera, raro ea perdiscunt. Tanto tu- more. Aulici inflati esse solent, ut sui ipsorum*

Reg.

Oseas.

Chrysost.

Esai.

Oseas.

Hierem.

ipſorum amantes cetera omnia & quæ vera referuntur ſomnia & nugas arbitrentur. Ioannes apud Herodis Aulicos riſus erat, & zelus eius deludebatur, eos ſolum audiebat Herodes, qui illi blandiebantur, & vitijs eius applaudebant. Ideò dicuntur facti laqueus ſpeculationi, & rete expaſum in Thabor, & viſtimas declinare in profundū: Quia Curia vbi charitas & pauperum cura fulgere deberet, factę ſunt odiorū, paſſionum, & inuidiæ propria loca. In illis enim maximè inuidiæ prævalent, & odia vſquē ad internecionem vigent. Quod videre poſſumus Daniel. 6. in ipſo Daniele, quem Optimatum inuidia adedò infectata eſt, vt apud Regem fractæ legis accuſaret, & in lacum leonum perduceret. Mitius quē leones cum illo ſe habuerunt, quam homines, dū illi tangere Prophetam non ſunt auſi, iſti ſanguinē eius bibere procurarunt, & quantū in ipſis fuit effuderunt. Id etiam in Ioanne videre poſſumus, quē beſtię in deſerto commorantem blandē & amicabiliter tractarunt: Aulici verò in Curia in vincula coniecerūt, & ad capitis truncationem per duxerunt.

Quis curiarum ſtatus ſit & quales Aulici eorumquē conditiones, deſcribit optimè Sophontas cap. 2.

Et ponet ſpecioſam in ſolitudinem, & in inuium, & quaſi deſertum. Et accubabunt in medio eius greges, omnes beſtię gentium, & Onocrotalus, & ericius in liminibus eius morabuntur. Vox cantantis in fenestra, coruus in ſuper liminari: Quoniam attenuabo robur eius. Qui locus licet ad literam de ſubuerſione ciuitatis Niniue intel-

ligatur, quæ ſpecioſa dicitur, vt notat Hieronymus, & in ſolitudinem redigenda: Ita vt in ea beſtiæ ſilueſtres & feroces habitent: tamen intelligi poteſt de hominibus peccatoribus, & de mundi huius ſtatu, vt aduertit Hieronymus. optime quē adaptari poteſt principum Curijs. Quæ ſpecificæ dicuntur, vel quia tales eſſe deberēt omni virtutum genere ornata, & obſeruantia diuinæ legis inſignes & pulchræ: vel quia propter diuitiarum affluēciam, magnorum concurſum, & propter potentiam tales ſunt. Statim deſcribit mores & cōditiones eorum, qui in illis verſantur, ſub ſimilitudine diuerſorum animalium: Sicut in ſcripturis conſuetum eſt, animalium nominibus hominum mores designare. Pro quorum maiori intelligentia aduertendæ ſunt iſtorum animalium conditiones & qualitates, vt ex illis mores Aulicorum depræhendamus.

Onocrotalus, vt Hieronymus exiſtimat, & Septuaginta tranſtulerūt, Cygnus eſt, vel illi ſimilis avis, cuius meminit Plinius lib. 10. naturalis Hiſtoriæ cap. 47. Eadem avis Pellecanus, vel Pellicanus dici ſolet, Pſalm. 101. Similis factus ſum pellicano ſolitudinis. In cuius loci expoſitione Hieronymus dicit, quod Pellicani Onocrotali nominantur, quorum ſunt duo genera. Alterū quod in aquis degit, & piſcibus paſcitur. Alterum quod in ſolitudinibus verſatur, cuius eſca ſunt venenata animalia. Et iſto loco Sophoniæ dicit, duo eſſe genera Onocrotaliorū, aquatile & ſolitarium. Et idem reſert Plinius, & affirmat, quod Onocrotalus

Hieron.

Animalium
nominibus ho-
minum condi-
tiones deſig-
nat ſcripturaOnocrotalus
Cygnus, vel
pellicanus.
Hieron.
Plin.

Pſalm.

Inuidia in cu-
rijs maximè
viget.

Danie.

Aulicorū ſta-
tus & condi-
tiones deſcri-
bit Sophon.

crotalus in medijs faucibus ingluuiem, id est, ventriculum quendam miræ capacitatis habet, quem aqua implens, aperto quæ ore multos pisculos excipiens, repente aquam euomit, & præda pascitur. Idem ferè de Pellicano scribit Aristot. lib. de mirabilibus auscultationibus dicens. Pellicanos, aiunt, cõchas fluuiatiles vorare, multitudinem quæ ingestam mox vomere, ac eò quod elui est, vesci, cæterum à testa abstinere. Dicitur autè Onocrotalus ab Onos, quod est vox, & Crotalos asini, quia similis asinis, voces emittunt. Quibus regum & principum consultores significantur plumis placidi, aspectu decori, incessu graues, auctoritate spectabiles, qui solum vt aliena glutiant student, & in consilijs sine ratione voces & sententias proferunt. Alterum animal est Ericius, quod animal est spinis plenum, astutum & vafrum, quod cum apprahenditur caput & pedes ostentat & in spheram colligitur spinis vndiquè apparentibus: tales sunt multi qui latera principum cingunt spinis circumuoluti, non sibi sed alijs, veste aspera, aspectu graui, qui principum animos in alios commouent, & lapidem iacentes manum abscondunt. Istos dicit Propheta in liminibus domorum morari, vt nulli ad principes permittantur accedere, qui Ericium euoluant, & veritatem detegant. Hi negotiantes detinent, omnia quæ suis manibus deferri volunt. Addit, *Vox cantantis in fenestra*: Quia intra domos principum non nisi gaudijs, volupratibus & delicijs omnes vacant, choreas du-

cunt, & cantoribus & cantatrici-
bus auscultandis assunt. Et insuper
liminari coruus, id est, in ingressu do-
mus coruus, qui vel suo cantu venientes retardet, & in crastinum detineat, & negotiorum expeditiones immortales faciat. Vel quia rapax animal est, & ostendit quod viuatur ex raptu, & omnes quæ sua sunt querunt, nec de aliorum utilitate, aut regni commodo curant. Hinc prouenit quod Deus regna conterat, & in foelicibus successibus vexet. Ideò dicitur. *Attenuabo robur eius*. Tales sunt Regum curiæ, quas qui pius esse cupit fugere debet, vt Lucanus dicebat: *Exeat aula qui pius esse uolet*. Vbi id etiam aduerte iuxta locum Sophoniæ, quod vniuersæ aues istæ (quibus Aulicos comparari diximus) & animalia immunda sunt, quæ Deus sibi offerri prohibebat, vt constat Leuitic. 21. & Deuterom. 14. Quia huiusmodi homines Deus maxime detestatur, nec eos, nec eorum sacrificia approbat: quia manus eorum sanguine plenæ sunt.

Curent igitur principes vt domos suas & curias refoiment, & sic vniuersum regnum facile poterunt refoimare, aliàs inutilis & vanus illorum labor erit. Quia totum regnum regum curias intuetur, vniuersæ ciuitates metropolim & caput contemplantur, vt ex illis quæ bona vel mala sunt discant, & earum mores sequantur & imitentur. Quod eleganter declarauit Michæas. c. 1. cum indignationem Domini contra ciuitates Israël & Iuda ob eorum scelera narrasset, causam illorum criminum exponit dicēs. *In scelere*

Coruus quid significet.

Onocrotalus
consultores
regum significat.

Ericius quos
significet.

Lucanus

Leuit.
Deutero

Reformandæ
sunt curiæ vt
regnum refoimetur.

Michæa

Iacob

Iacob omne istud & in peccatis domus *Israel.* Et statim interrogat. *Quod scelus Iacob, nonne Samaria? & quæ excelsa Iudæ? nonne Hierusalem?* Itaq; *scelus Iacob*, id est, sceleris Iacob causa dicitur *Samaria*, & excelsorum Iudæ causa dicitur *Hierusalem*. Quia Hierusalem metropolis erat & caput Iudæ, & Samaria, curia & caput Israël, & suis criminibus alijs inferioribus occasionem & exemplum idolatræ tradiderunt. Et hoc Propheta ostendit. Quia solent regię vrbes exemplum viuendi præbere cæteris, solent esse scholæ & officinæ virtutum, pietatis, religionis, & misericordiæ: vel scelerum, inuentionum, luxus, & pomparum: ex quibus multa bona, magna utilitas, insignis doctrina, singularis reformatio & correctio in alias vrbes procedere solet: vel magna corruptio, perditio, libertas, dimanare cõprobat. Quod enim illic geritur, quod illic fit (quia videntibus principibus & eorum cõsiliarijs & ministris, quibus cura Reip. & reformationis morum & rerum omnium, quæ ad statum & conseruationem regni pertinent, commissa est, quorumq; officium, vt super his vigilent & laborent, postulat) quasi viuendi regula certa, & indeficiens atque probata a minoribus vsurpatur. Eam minores amplectuntur, & sibi securitatem promittunt, dum regię vrbi in moribus conformantur, & regiam curiã imitantur. Vnde rusticus, inurbanus, & vilis reputatur, & ab omnibus paruipenditur, qui nõ eisdem vestibis utitur, qui non eodem luxu pascitur, qui nõ eisdem moribus imbuatur & eo

dem viuendi modo procedit, quo curia regia. Sicut enim riuus deriuatur a fonte, & easdem qualitates aqua participat: & sicut nervi a cerebro procedunt, & eisdem humoribus imbuuntur, quibus caput abundat: sicut arteriæ a corde & per illas vitales spiritus egrediuntur, & cordis conditiones induunt: sicut membra a capite reguntur & gubernantur, & capitis qualitates & affectiones recipiunt: nec quis miratur si fons turbidus sit, quod riuorum aqua similis existat: si cerebrum male affectum existit, quod nervi stupore patiuntur: si cor mœrens, quod marcescant sensuum instrumenta: si caput languidum fuerit, quod membra infirmantur. Ita cum regia curia fons sit, vnde aqua ad alias vrbes, qua irrigentur, procedit: cerebrum quod toti corpori nervos quibus conectatur, communicat: cor quod spiritum & vitam alijs præbet: caput, quod totum corpus regit: nõ debet alicui mirum esse, si mores illi in regno vigeant, qui in curia sunt consueti. Imò maximè esset admirandum si virtutes illæ vel vitia, quæ in curia fiunt, alias ciuitates suo exemplo non purificent vel inficiant. Et sicut in mundi istius dispositione mirabili cernimus, quod inferiora corpora non solum in fluxum a superioribus recipiunt: sed & motum superiorum orbium sequuntur, etiã si eorum propria natura, (cui naturalis est contrarius motus) reluctetur. Orbes planetarum proprios habent & naturales motus, quos diuersis temporibus explent, vt Astrologi testantur, & experientia docet: omnesquæ ab Occidente sunt ad

Simile.

Simile.

Orientem: quibus tamen non ob-
stâtibus tanta est primi mobilis vis
tanta efficacia, vt suo proprio mo-
tu (qui ab Oriente in occidentem est,
& vigintiquatuor horarum tempo-
re absoluitur,) omnes inferiores or-
bes trahat, & suo motu circumuol-
uat. Non aliter quia regis curia pri-
mū est regni mobile, (est enim pri-
mo motori, scilicet, regi & eius con-
siliariis, proxima, ab eisquē tanquā
à propria intelligentia mouetur) ne-
cesse est vt suo motu alias vrbes tra-
hat, (& licet proprios habeant
motus iuxta terræ dispositionem,
exigentiam locorum, & temporū
qualitates, proprias consuetudines
à maioribus prudenter dispositas)
suo impetu circumuoluat, vt eorū
quæ sibi propria erant obliuiscan-
tur, & quæ in curia fiunt amplectā-
tur & imitentur. Hinc principes, re-
ctores, & gubernatores supremi, &
qui principibus coniuncti sunt, in
scriptura cardines terræ nuncupan-
tur Psalm. 46. vbi nos habemus:
*Quoniam dñi fortes terræ vehemēter ele-
uati sunt:* ex Hebræo verti potest:
Quoniam cardines terræ vehemēter ele-

uati sunt. Vocantur cardines terræ:
quoniā sicut porta cardinibus mo-
uetur: ita respublica magnatū, qui
curias constituunt, motum sequi-
tur: Nec ab hoc dissentit rescriptus
textus eos vocās deos fortes. *Dñi* enim
sunt: quia sicut à Deo omnia pēdēt
sic ab illis Resp. tota: & *fortes*, quo-
niam suo motu omnes secum quō
ipsi inclinantur ferūt. Quapropter
maximē oportet principes aduerte-
re quæ in curijs, quibus habitant,
permittant, maximam oportet il-
los æquitatis & probitatis habere
rationem. *Inferiores namquē superio-
rum mores facillē emulantur:* vt dicit
Ambrosius. *Qualis rector ciuitatis ta-* Ambros.
les & habitantes in ea. Ecclesiast. 16. Eccles.
Quare merito Christus repræhen-
dens regum curias dicit: *Ecce qui
mollibus vestiuntur in domibus regum
sunt.* Contra verò qui aspera veste
vtuntur & vilibus induuntur de do-
mo sunt & curia Regis regū Iesv
Christi, qui cum Patre & Spiri-
tu sancto, viuit & regnat in
secula seculorum,

Amen.

(?)

EXPO-

EXPOSITIO
LITERALIS ET MO-
RALIS IN TERTIAM
DOMINICAM ADVENTVS.

IN ILLO tempore: Misserunt Iu-
dai ab Hierosolymis sacerdotes & le-
uitas ad Ioannem, vt interrogarent
eum: Tu quis es? Et confessus est, &
non negauit. Et confessus est: quia nō
sum ego Christus. Et interrogauerūt
eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit.
Non sum. Propheta es tu? Et respondit. Non. Dixerunt er-
go ei. Quis es, vt responsum demus his qui misserunt nos?
Quid dicis de teipso? Ait. Ego vox clamātis in deserto: Di-
rigite viā Domini, sicut dixit Isaias Propheta. Et qui mis-
si fuerant, erant ex Phariseis. Et interrogauerūt eum, & di-
xerunt ei. Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nequē
Elias, neq; Propheta? Respondit eis Ioannes dicens: Ego ba-
ptizo in aqua: medius autem vestrū stetit, quem vos nesci-
tis. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est:
cuius ego non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calcia-
menti. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi
erat Ioannes baptizans. Ioannis. cap. i.

EXPOSITIO LITERALIS.

EVANGELIUM hoc tres precipuas cōtinet partes, in prima proponitur conuentus magistratū & seniorum populi Iudæorum qui erāt Hierosolymis, & describitur designatio legatorum & missio eorum ad Ioannem. Quæ quidem, vt latius infra dicemus, commendatur à loco vnde facta est dum dicitur: *Misserunt ab Hierosolymis*: deinde à qualitate & dignitate personarum quæ missæ sunt, erant enim *Sacerdotes & Levitæ*, & ex Pharisæis. Commendatur etiam à dignitate personæ ad quam legatio mittebatur, scilicet, *ad Ioannem*, de cuius laudibus plura Christus Dominica præcedenti dixerat. Hæc omnia animum excitant & attentionem postulant. Secunda parte proponitur legatio & variæ interrogationes, quibus Ioannis mentem aperire & intelligere conati sunt, & Ioannis responsio per negationes ad omnia, quæ proposita ei fuerunt. Tertia parte explicatur questio, quam ex propria autoritate legati proponunt inquirentes, quare baptizet. Ex qua Ioannes sumit occasionem explicandi baptismi sui qualitatem, & Christi dignitatem. Proponitur quæ eximias laudes & maxima encomia, quibus Christi dignitatem declarat. Hæc summa Euangelij est. Nunc ad singula verba explicanda veniamus.

Sed ante quam vlteriùs procedamus illud aduertendum est, quòd

Ioannes Euangelista propositurus legationem istam, & testimonium quod Ioannes illis satisfaciens de Christo reddidit, (quod sanè maximè admirandum videtur) quasi præfatione nos admonet & attentos reddit dicens: *Et Hoc est testimonium Ioannis, quando misserunt Iudæi, &c.* Quæ verba licet Theophylact. existimet non esse referenda nec intelligenda de nouo aliquo testimonio, quod Ioannes de Christo protulerit: sed esse prioris testimonij explicationem & cōfirmationem: quod etiam placuit Cyrillo lib. i. in Ioannem, capit. 23. Quos secutus est Caieta. in huius loci explicatione, & existimat pro nomen *Hoc* ad priora, quæ Ioannes de luce dixerat referendum esse: Nihilominus communem sanctorum Patrum sensum sequentes credimus verba ista, *Et hoc est testimonium Ioannis*, referenda esse ad hoc testimonium quod Ioannes tradidit, quando misserunt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Levitas ad Ioannem. Quod testatur Origen. tom. 6. in Ioannem. Quem sequuntur Euthymius & alij multi. Ioannes namque duplex testimonium reddidit Christo, vnum turbis & ijs, qui vt ab illo baptizarentur, veniebant. Alterum Sacerdotibus & Levitis quando missi sunt vt eum interrogarent, *Tu quis es?* Et hoc testimonium dicit Ioannes maximè commendandum esse, & maximè insigne fuisse, respectu cuius reliqua conticescunt.

Theophi.

Cyrill.

Caieta

Origen.
Euthy.Testimoniū
hoc Ioannis
insigne maxime
inter omnia.

cunt. Tum quia alia testimonia ipse Ioannes sponte protulit non interrogatus de Christi persona nec requisitus. Tum etiam quia illa coram gente communi & de media plebe, quæ scripturarum notitiam non habebat, protulit. Hoc autem interrogatus proposuit & requisitus, & non à quibuscumq; sed à Sacerdotibus, Leuitis, & Pharisæis, apud quos summa autoritas scientiæ & religionis erat. Quare testimonium hoc maximè authenticū est, quod est quasi iudiciale testimonium à Ioanne traditū de Christi persona. Quod annotauit Chrysost. Hom. 39. in Ioann. Vbi calumnijs Iudæorum respondens dicit. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. Id est, non reputabitis illud verū. Ideo alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia verum est testimonium eius.* Hæc habentur Ioan. 5. Et loquitur Christus de isto testimonio Ioannis. Quod qualificās inquit. *Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati.* Quæ verba ponderās Chrysost. ait. *Quid sille ad gratiam restatus est? Ne hoc dicerent, non inquit Ioannes testimonium perhibuit de me; sed prius, vos misistis ad Ioannem. Nō misissetis nisi dignum arbitraremini cui fides esset adhibenda. Et quod maius est, non misserunt interrogatum de Christo Ioannem, sed de se ipso. Cuius igitur in proprijs rebus testimonium fidedignum putabant, longe magis in alienis. Siquidem non ita de se ipso locutus, ut de altero quispiam creditur: Ioannes autem tanta apud Iudæos erat opinionis, ut de se alterius non indigeret testimonio. Nō enim qui missi sunt dixerunt, quid dicis*

de Christo? Sed tu quis es? Quid dicis de te ipso? Adeo ipsum admirabantur. Hoc totum significauit Iesus his verbis, vos misistis ad Ioannem. Propterea Euangelista non missos tantum dixit, sed missorum personas diligentius exponit: non ex infima plebe viros, non abiectos, & viles, non qui corrumpi & decipi possent: sed Sacerdotes & Pharisæos, qui sanè eius verba intelligerent. Ideo merito dicit Euangelista: Hoc est testimonium Ioannis. Ac si diceret. Silcant omnia alia, hoc præcipuum & potissimum est, & quod magis Ioannis virtutem commendat. Quia non coram gente stulta, non coram vulgo, & promiscuo populo: sed in præsentia Sacerdotum & Leuitarum, & interrogantibus Pharisæis, (qui in scripturis maximè versati erant, qui potestatem in Republica habebant,) testificatus est. Licet enim dixerat de Christo quod ante eum factus fuerat, & quod de plenitudine eius omnes accepimus, (quæ omnia ad primum testimonium Ioannis de Christo pertinere testatur Orig. tom. 6. in Ioann.) Nihilominus, Hoc est testimonium Ioannis, & quod maximè eius dignitatem commendat. Vnde Augustin. tractat. 4. in Ioann. propè initium ait. Tanta autem excellentia erat in Ioanne, ut posset credi Christū esse: & in eo probata est humilitas eius, quia dixit non se Christum esse, cum posset credi esse. Ergo hoc est testimonium Ioannis, quando misserunt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum, ut interrogarent eum, Tu quis es? Nō autem mitterent nisi mouerentur excellentia autho-

Ioannis dignitas ex hoc testimonio commendatur. Augustin.

Hoc testimonium Ioannis quasi iudiciale est.

Chrysost.

Ioann.

Chrysost.

veritatis eius, quia ausus est baptizare. Hinc ergo Ioannis constantia cognoscitur, qui nō solum corā plebe: sed etiam corā sacerdotibus & principibus populi testimonium perhibuit veritati. Nec timore, aut amore, aut promissis, aut spe commoveri potuit, quin cōstanter veritatem prādicaret. Tales esse debent Evangelici prādicatores, qui coram regibus, principibus, & potentibus, omni posthabito timore, omni neglecta spe, veritatem annuntient, & vitia arguant. De Paulo Actuu. 9. loquens Dominus ad Ananiam dicit. *Vas electionis mihi est, ut portet nomen meum coram regibus & principibus.* Qui principum potentiam timens vel favorem expectans tacet nec verum profert, indignè prādicatoris nomine gaudet: Qui talis debet esse, tam constans, & fortis, ut solo Spiritu oris sui interficiat impios, ut habetur Esai. 11. Vndè Saluator considerans discipulorum suorum pectora trementia & timore nutantia, nec apta ad annuntiandum verbum Dei ea constantia & firmitudine, quæ necessaria erat, dixit eis Lucæ. 24. *Vos autem sedete in civitate, quoad usque induamini virtute ex alto.* Ac si diceret. Aliud pectus, aliā firmitatem requirit prādicationis officium, quæ non ex sanguinibus neque ex volūtate carnis procedit sed à Deo tribuitur. Idè expectate donec impleamini virtute ex alto, & idonei efficiamini ad munus hoc debitè exequendum, & ut coram regibus & principibus testimonium perhibere possitis. Hanc fortitudinē in Petro, (qui ad vocē ancillæ ante aduentū spiritus Chri-

stū negauerat) agnoscimus Actu. 5. Cū sacerdotibus & principibus populi pręipientibus & denuntiantibus ne in nomine Christi prādicaret, responderet. *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Hanc fortitudinem cōmendat Evangelista in Ioāne dicēs. *Et hoc est testimonium Ioannis, & totò isto Evangelio.*

Miserunt Iudæi ab, &c.

Initio huius Evangelij circa missionem istā se offert quæstio factis inuoluta de intētionē eorum qui legatos istos ad Ioannem miserūt. Vtrū simplici animo miserint ad Ioannem, & ut veritatem cognoscerent: an ex malitia processerint ad istam legationem faciendā, ut Christi honori detraherent, vel ut occasionem haberent contra ipsum Ioannem, qui eorum vitia carpebat, & novum ritum baptizandi introducere videbatur? Chryso. Hom. 11. Oper. perf. in Matth. existimat, Iudæos mississe legationem istam ad Ioannē nō simplici animo: sed ut ex eius responso occasionē sumerent accusandi, & reprehendendi Ioannem ex odio, quod contra illum conceperant: eo quod eorum vitia reprehendebat. Et dicit. *Nam Ioannes Evangelista quoque malignitatem eorum evidenter ostendit, ex eo, nem scilicet, quod ad Baptistam miserant, si sit Elias, si tu es Christus? Propter quod intulit: qui autem missi fuerant, erant ex Phariseis. Quid igitur populi? Nonne id ipsum quidem putabant? Sed illi simplici illud suspicabantur animo, nulla prorsus ratione fucato. Pharisei verò occasionem qua aliquid reprehenderent querebant.*

Hanc

Quales debent esse prādicatores Evangelici.

Actuum.

Esai.

Lucæ.

Actuum.

Quæstio gravis de intentione istius legationis.

Chryso.

Contra Ioannem occasionem interrogatio.

Theoph.

Hanc sententiam tenere videtur Theophila. in loci huius expositione inquit. Imò si veriora dicere licet, quasi invidentes eius gloriæ eū interrogant. Ideò non quærunt nū is ipse sit Christus: sed *tu quis es?* Quasi dicentes, quis es tu? qui tale opus attentas, baptizans & purificans confitentes? Etenim neq; Ioānem apud multos pro Christo haberi Iudæi mihi velle videntur, sed ex liuore & inuidia interrogare eū: *Tu quis es?* Maximè igitur maledicti Iudæi, & verè progenies viperarum, qui Ioannem quidem baptizantem acceperunt: postquam autē baptizati sunt, ingrati fuerunt. Idem refert S. Thom. hic. & confirmari potest sententia ista ex verbis Christi Matth. II. vbi reprehendit populum Iudeorum, eo quòd Ioannem non susceperant, & Christum etiā respuerant, dicens: *Venit enim Ioannes nequē manducans nequē bibens, & dicunt: demonium habet.* Ergo ostendere videtur, quod nō simplici animo, & vt Ioannem susceperant ad eum misserūt. Idem Chrysost. Homil. 15. super Ioann. existimat, Iudeos deprauato animo legationem istam misisse ad Ioannē, & ex odio & inuidia quam conceperant, non contra ipsum Ioannem, sed contra Christum, videntes quod turbæ iā Christum sequebantur, & tanquā Prophetam magnum venerabātur. Volebant inducere Ioannem, vt se Christum esse diceret (licet optimè cognoscerent Ioannem esse de tribu Leui, & Christum de tribu Iuda, & de domo David futurum) vt sic populi Ioannē venerarentur, & veri Christi nomen obscurarēt.

S. Thom.

Matth.

Chrysos.

Quod persuadere conatur Chryso. ex illo Ioann. 5. vbi Christus reprehendēs Scribas & Phariseos quòd Ioannis testimonium, (quod ipsi sua interrogatione quærere videbātur) non receperint, dixit. *Vos quidē misistis ad Ioannem.* Vbi de legatione ista loquitur, & ideo subdit: *& testimonium perhibuit veritati, scilicet, quando confesus est & non negauit, confesus est, quia non sum ego Christus.* Quibus verbis maximè Iudæos Christus vrget dicens: *Vos misistis.* Dicere namquē poterant in sui excussationem, Ioannes vltro se obtulit, & testimonium perhibuit de Christo: testimonium eius suspectum videtur. Ille namquē, qui vltro & sponte se ad testificandū pro alio offert, amorem vel passionem demonstrat. Ideò hanc excussationem repellens dicit Christus: *Vos misistis ad Ioannem.* Ac si diceret, vos illum tanti faciebatis, vt eius testimonium, etiā in propria causa, verum & irrefragabile existimaretis: vos illum testem & iudicem elegeritis & ipse testimonium perhibuit, non sibi: sed *veritati* testificans de me. Vbi aduerte, (quod in moralibus considerationibus latius prosequemur,) diuini cōsiliij dispositionē & altitudinem, qua hominum consilia & cogitationes quò non volūt inuertit, & eorum machinas (quas contra veritatem instituunt) veritati facit inservire. Statimquē confirmat Christus illorum factum, & quod recte procefferint mittentes ad Ioannem, cuius dignitatē & excellentiam ipse declarat dicens: *Ille erat lucerna lucens & ardens: id est, omnia habens quæ ad comparandā*

Ioann.

aliorum fidem sibi necessaria erāt: eratq; testis dignus omni fide, omni quē exceptione superior.

Ioannes qui-
re lucerna di-
ctus sit.

Dicitur autem lucerna, vt ostendat Ioannem nō propter se, sed propter Christum missum esse, & propter populi illuminationem. Et quod ipse à se lucem non habebat, sed à Christo (qui vera lux est) accipiebat. Lucerna namq; instrumentum est lucem deferens, nec sibi lucet: sed alijs lumen præstat. Præterea vt aduertit Cyril. lib. 3. in Ioan. cap. 1. ab alio lumen accipit à quo accenditur. Insupèr vt notat Euthymiu. Lucerna in nocte lucet & sole adueniente cessat, quia necessaria non est. Quæ omnia optimè Ioāni conueniunt. Primo enim Ioannes non propter se, sed vt Christo testimoniū, perhiberet missus est: quod Psalm. 131. Dauid prædixerat, vt Cyril. notat, cum dicit. *Pavani lucernā Christo meo.* Quæ verba de Ioāne etiam intelligit August. Tracta. 23. in Ioann. Ideo dicitur *Lucerna ardens & lucens.* *Ardens* quidem in se: Quia charitatis igne succensus erat, & veritatem cognoscebat: *lucens* autem, quia alijs veritatis huius erat idoneus & fide dignus prædicator. Vnde Grego. Hom. 11. in Ezechie. ait: *Erat lucerna ardens per celeste desiderium: lucens per verbum.* Secundo Ioannes non à se, sed à Christo lumen recepit: *Non enim, vt dicit Ioannes Euangelista cap. 1. erat ille lux: sed vt testimonium perhiberet de lumine.* Erat namquē Christus lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quod optimè declarat Ambros. Serm. 14. super Psalm. 118. Tandē

Cyrril.

Euthy.

Psalm.
Cyril.

August.

Grego.

Ioann.

Ambro.

quē Christo adueniente & prædicante Ioannis prædicatio cessavit & vita. Quod ipse Ioannes discipulis suis testatus est cum dixit. *Illum oportet crescere, me autem minui.*

Deniquē Iudeorum malitiam & peruersam intentionem, qua ad Ioannem misserunt declarat Christus inquit. *Vos autem voluistis exultare ad horam in luce eius.* Sensus est. Vos optimè cognoscebatis Ioannē non esse Messiam in lege promissum. Quia nullo modo poteratis ignorare, quod Christus futurus erat de tribu Iudā, de domo & progenie Dauid, sicut apertissimè prædictū fuerat à Patriarcha Iacob, Genes. 49. & in ore omnium circumferebatur: *Non auferetur sceptrum de Iudā, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentiū.* Insupèr quod in Bethlehē nasciturus esset: Quoniā ab Herode consulti, quando Magi aduenerūt, id testati estis ex illo Micheæ. 5. *Et tu Bethlehē terra Iudā, &c.* vt refert Matth. cap. 2. Vndē Magos remissi stis in Bethlehē. Item Messias plura signa, & maxima facturus erat iuxta vaticinium Esai. cap. 35. *Eccē veniet, & tunc aperientur oculi caecorum, &c.* Ioannem vero fuisse de tribu Leui vobis quidem notum erat: quoniam patrem eius Zachariam Sacerdotem fuisse optimè noscebatis, & fortè multi ex vobis mutum propter incredulitatem viderunt, Præterea natum in mōtanis Iudeæ, insupèr & nullum signum fecisse. Ideo vt ista ostendat Euangelista Ioannes in isto Euangelio personas, quæ legationem misserunt, & locum, & eas quæ legatione functæ sunt,

Et exultatis
non putantes
ignorare Iohā
nem non esse
Messiam.

Genes.

Micheæ.

Matth.

Esai.

sunt,

sunt, ad eò curiosè commemorat in
quiens: *Misserunt Iudæi ab Hierosoly-
mis Sacerdotes & Leuitas, &c.* Ac si
apertè diceret. Si homines fuissent
qui misserunt & qui missi sunt ig-
norantes & de media plebe, potuis-
sent quidem falli, sicut Lucæ. 3. re-
fertur, quòd turbæ existimabant
Ioannem esse Christum: at Sacer-
dotes, Leuitæ, Pharisei excusari
ignorantia non possunt, qui opti-
mè hæc cognoscebant, & scripturas
in manibus cōtinuò habebant. Qua
re conuincuntur quod malitia sua
excæcati, (licet cognoscerent non
esse Christum) voluerūt illi istum
honore deferre, & exultare ad ho-
ram in lucerna eius. Sed hoc in illo
rum confusionem versum est, vt
Christus dicit, quia responsio Ioan-
nis prohibuit eos, dum ille testimo-
nium perhibuit veritati. In eadem
sententia est Gregor. Homil. 7. in
Euang. Quem sequitur Beda hic.
Et nituntur colligere ex illis verbis
Euangelij: *Et qui missi erant erant ex
Phariseis*, qui malitiosi & fraudulē-
ti ac arrogantes & superbi semper
extiterunt.

Nec modum istum dicendi ener-
uat quorūdam imaginatio, qui di-
cunt. Quòd cum Ioannes tantæ es-
set apud Iudæos sanctitatis, non si-
bi tam stultè & insipientèr persua-
sissent Sacerdotes & Leuitæ Ioan-
nem in tantum scelus tam facilè in-
duci posse, vt Christi dignitatem
sibi vsurparet, & insolentèr attripe-
ret, quod nec de viro mediocritèr
bono credi potuisset. Id enim maxi-
mè superbiæ & insignis dementiæ
esset: nec Euangelista tantam isto-
rum malitiam dissimulasset. Non

inquam hoc dissoluit prædictum
modum dicendi. Quia cum illi su-
perbi, arrogantes, & ambitiosi ma-
ximè essent, ex suo animo alienum
coniectabant, & nihil tam sanctum
esse credebant, tamquè firmum,
quod sicut auri, sic honoris execrā-
da fames non corrumpere. Orige-
tom. 7. in Ioann. à calumnia ista li-
berat Iudæos, & existimat illos bo-
no animo & recta intentione lega-
tionem istam misisse ad Ioāem. Vi-
debant enim tempus aduētus Mes-
siæ instare, prophetias impletas, pre-
cipuè illam Genes. 49. iam addu-
ctam. Valde suspicabantur hebdo-
madas Daniel. cap. 9. completas.
Videbant diuersas vulgi sentēti-
as, & quòd in diuersas sectas abibant,
alijs existimantibus Ioannem esse
Messiam, vt Lucæ. 3. habetur: Alijs
dicentibus Christum esse Prophe-
tam magnum, qui venturus erat in
mūdum. Vt igitur populi dissensio-
nes sedarent, & quid certum esset
cognoscerent, misserunt legatos
istos ad Ioannem, qui tantæ autho-
ritatis, sanctitatis, religionis, & ve-
ritatis apud omnes erat, vt illi⁹ sen-
tentia sine dubitatione ab omnibus
accipienda & veneranda crederetur.
Et confirmari potest sententia
hæc ex verbis Christi Ioan. 5. *Vos* Ioann.
missistis ad Ioannem. Et tunc verba
sequentia, & *voluistis exultare ad ho-*
ram, &c. Nō ad hoc referēda sunt,
quòd voluerint Ioannem pro Mes-
sia suscipere, sed verbis istis eorum
inconstantiam arguit Christus, vt
declarat Chryso. Hom. 39. in Ioāem. Chryso.
Ac si dicat: Vos quidem quando
missistis ad Ioannem benè incoe-
pistis, sed parum in bono perseueran-

Orig.

Bono animo
mississe lega-
tionem affir-
mat Orige.

Genes.

Danie.

Lucæ.

Lucæ.

Grego.
Beda.

res testimoniū eius recipere noluitis, nec eius dictis acquiescere. Quod etiam comprobari potest ex eo, quod in isto Euangelio tam instantanter interrogant quis sit, & quid de se ipso dicat: ut responsum dent ijs qui misserunt illos.

*Quæ fuerit
eorum inten-
tio explica-
tur.*

Et licet in hoc nihil certi determinari possit de eorum intentione, mihi videtur, quod non possunt omnino a calumnia & malo animo liberari; & quod huic sententiæ, quæ communior est, maximè fauet eorum interrogatio, qua Ioannem interrogant, an sit Christus. Si enim sincero animo & simplici corde accessissent dicere poterant: dissentio est in populo, & quæstio versatur, an Messias aduenerit, & quis sit? Tuam sententiam de hoc expectamus, dic nobis: quid tibi videtur? At cum interrogent *Tu quis es?* maximam suspicionem contra se ingerant; ut magis ex istorum verborum expositione, quam statim proponemus, constabit.

Tu quis es? &c.

HÆc est prima interrogatio, quam legati proponunt Ioanni: quæ an verbis istis communibus & genericis facta fuerit, an vero alijs peculiaritè eorum intentionem & mentem aperientibus, dubitari potest? Chrysost. Hom. 15. in Ioann. dicit. *Quid igitur interrogant? Non quod ignorarent: satis enim superquæ cognoscebatur. Nequè villo pacto poterat ignorari, sed ea, (quam paulò ante diximus,) ratione quo eum adduceret, ut se Christum esse confiteretur. Audi ergo quomodo beatus Ioannes non verbis, sed animo, quo illi percontabantur, res-*

*Vtrum inter-
rogatio his
verbis Tu
quis es? facta
fuerit?
Chrysost.*

pondet. Nam cum dixissent: *Tu quis es?* Non respondit continuo, quod rectè erat respondendum, ego vox clamantis in deserto: sed eorum primum suspicionem amouit dicens: *Non sum ego Christus.* Ecce Chrysost. existimat genericis verbis interrogationem istam factam, sinistra tamen intentione, ut an Christus esset explorarent. Quæ sequuntur Euthym. & Theophi. Sed iste modus dicendi non satis videtur textui accommodari: quia indignum erat Ioannis modestia, ut, (cum non interrogaretur an Christus esset,) ipse profiliret & responderet: *Non sum ego Christus:* Cū posset illorū interrogationi satisfacere dicendo, quis esset, sicut & in alijs interrogationib⁹ fecit. Præterea quia eorum intentioni respondendo & non verbis, magis eorum errorem confirmare videretur, dum occulta cordis cognosceret & reuelaret: quod solius Dei proprium est. Quare Hieron. in cap. 40. Esaia, & Cyril. lib. 1. in Ioann. cap. 7. affirmant interrogationem istam non his verbis factam fuisse, sed alijs specialiter interrogantibus an Christus esset. Ideoque Ioannem aperte & distinctè respondisse, *non sum ego Christus.*

*Euthym.
Theophi.*

*Hieron.
Cyril.*

Cæterum siue verbis his proposita fuerit quæstio, quod maximè probabile est, (cum apud Hebræos in more esset legatis non solum auctoritatem concedere: sed & verba notare, quibus uti debent in legatione exprimenda: ut colligi potest ex illo Exod. 3. vbi Dominus Moysem mittens inquit: *Sic dices filijs Israel. Qui est misit me ad vos.* Et 4. Reg. 4. Eliseus puerum suum mittens ut occurreret

*Legatis &
auctoritas da-
batur & ver-
ba signaban-
tur.*

Exod.

Reg.

occurreret Sunamitidi inquit. *Vade in occursum eius & dice ei: rectè ne agitur circa te, & circa virum tuum?* Non dixit: vade & vide an rectè agatur circa illam & virum eius: sed verba perscripsit, quibus erat vsurus. Ita etiam Ioann. 11. sorores Lazari misserunt ad Christum dicentes: *Ecce quem amas infirmatur.* Verba notantes. Sic etiam in proposito videtur quòd verba ista legis signauerint, & quòd illis facta fuerit interrogatio. Sive igitur istis verbis, siue alijs specialiter mētem eorum aperientibus vsi fuerint, hoc certum est, quòd ista interrogatione non intendebant Iudæi certificari de nomine, genere, aut origine Baptistæ. Optimè enim eum cognoscebant, & omnia quæ circa illum facta fuerant memoria retinebant, quæ publica fuerunt & in ore omnium circumferebantur; qualiter in circuncisione eius cognati volebant eum nomine patris insignire, & Zachariam vocare: quomodo mater instabat vt Ioannes vocaretur, & res tandem ad patrem eius delata est, qui postulans pugilarem scripsit *Ioannes est nomen eius:* statimquē lingua eius soluta est. Hæc ad eòd celebrata fuerunt, vt nullo modo possent ignorari. Parētes etiam, scilicet, Zacharias & Elisabeth sanctitate, genere, & dignitate Sacerdotali maximè notierāt: & sterilitas Elisabeth maximè cognita. Ideoque partus eius celebratissimus fuit omnibus vicinis & cognatis, & amicis cōcurrentibus & gratulantibus. Quærunť igitur de gratia, dignitate, & officio. Et certè hæc interrogatio videtur respon-

dere quæstioni, quam in natiuitate eius fecerunt. Nam videntes mirabilem Ioannis natiuitatem, & prodigia miraculosa, quæ in ea contigerunt, scilicet, quod sterilis pareret, mutus loqueretur, audientes etiam quæ pater de puero prophetabat, omnes mirabantur & dicebant. *Quis putas puer iste erit?* Luc. 1. Huic quæstioni respondere videtur interrogatio ista præsens: *Tu quis es?* Ac si dicerēt. Sēper ab ortu tuo de tua dignitate, excellētia, & officio miramini cōceperunt, ad eòd vt interrogarēt, & determinare non auderēt qualis futurus esses, & cuius gratiæ. Quod nec nos nunc te inuentes, tuam vitam & virtutem considerātes definire valemus, ne tibi iniuriā inferamus. Ideò nisi sumus interrogare *Tu quis es?* Id est: tu de te ipso testimonium perhibe, cuius dignitatis & officij sis declara. Tantæ enim apud omnes, & præcipuè apud Sacerdotes, Levitas, & Pharisæos, qui nos misserunt auctoritatis es, vt dictis tuis sine alio testimonio fidem sint adhibaturi. Quo declarant Ioānis auctoritatem & sanctitatem, & in quanto præciò illum haberent, illius sententiæ committētes rem, cui nunquam similis aut æqualis fuit aut esse potuit, scilicet, quis esset Messias. Tantiquē Ioannem faciebant, quod si ipse diceret ego sum, statim & sine dubitatione aliqua illum reciperent.

Quo eximia Ioannis humilitas maximè commendatur, & virtus declaratur: vt optimè adnotauit S. Thom. in Ioann. lect. 12. In prima enim interrogatione est magna Iudeorum reuerentia ad Ioannem, qui

Hæc interrogatio respondet quæstioni quā in natiuitate Ioannis fecerunt quis putas. &c. Lucæ.

Quantæ auctoritatis Ioannes apud Iudeos fuerit.

Ioannis humilitas commendatur. S. Tho.

Ioann.

Quid scire vellent interrogantes Tu quis es?

qui mittunt ad eum eius testimonium inquirentes: & magnitudo reuerentiæ ex quatuor colligitur. Primo ex mittentium dignitate: secundo ex loci cminentia: tertio ex nuntiorum authoritate: quarto ex hoc quod misserunt, ut Ioannes de se testimonium perhiberet, quasi tantam fidem habentes dictis suis, ut crederent Ioanni de se ipso etiam testimonium perhibenti. Unde dicitur: *Ut interrogarent eum, Tu quis es?* Quod cum Christo non faciebant, imò dicebant ei Ioann. 8. *Tu testimonium perhibes de te ipso, testimonium tuum non est verum.* Hinc, ut diximus, Ioannis humilitas summo per e commendatur, quod *confessus est & non negavit*, quod non esset Christus. Quod egregie notauit Gregor. Homil. 7. in Euang. dicens. *Ex huius nobis lectionis verbis Ioannis humilitas commendatur: qui cum tanta virtutis esset, ut Christus credi potuisset, elegit solidè subsistere in se, ne humana opinione raperetur inaniter super se. Nam confesus est, & non negavit: & confesus est, quia non sum ego Christus. Sed qui dixit, non sum, negavit planè quod non erat: sed non negavit quod erat: ut veritatem loquens eius membrum fieret, cuius sibi nomen fallaciter non usurparet. Cum ergo non vult appetere nomen Christi factus est membrum Christi: quia dum in firmitatem suam studuit humiliter agnoscere, illius celsitudinem meruit veraciter obtinere.* Eadem verba repetit Beda in istum locum Ioannis. Hinc August. tract. 4. in Ioann. affirmat, nullum maius meritum habuisse Ioannem, quam de ista tam humili confessione, inquiens. *Tanta autem excellentia erat in Ioanne, ut posset credi Chri-*

stus esse: & in eo probata est humilitas eius, quia dixit non se Christum esse, cum posset credi esse. Vbi etiam obiter considerandum est, quid nimis amor vel odium, quid passio in homine faciat, quamquè potens sit. Et quomodo hominem excæcet ut omnium quæ vidit, audiuit, & proprijs oculis considerauit, obliuiscatur. De quo in alijs Euangelijs occurreret copiosus dicendi campus idè modo prætermittimus.

Et confessus est & non, &c.

Huius confessionis excellentiam Euangelista declarat utens hac verborum repetitione, & proponens affirmatiua & negatiua verba, ut sancti patres animaduertunt. Licet non conueniant in modo explicandi, & referendi affirmationem & negationem ad verba Ioannis, quæ in hac responsione proposuit. Nam Greg. Homil. 7. in Euang. ait. Verbum affirmatiuum *confessus est*, referendum esse ad veritatis testificationem, qua se non esse Christum asseruit. Negatiuum vero, *& non negavit*, ad ea quæ de Christo retulit, & de se ipso inquit, *ego vox, &c.* Itaq; *confessus est* quod non erat, *& non negavit* quod erat, scilicet, *vox clamantis, &c.* Rupert. parum differt ab isto modo dicendi super Ioann. inquit, quod Ioannes *confessus est* quod ipse non erat, scilicet, *non sum ego Christus, & non negavit* quod Christus erat dicens: *In medio vestrum stat, &c.* S. Tho. super Ioann. lectio. 12. ait. *Ideo autem Euangelista ingeminat hoc quod dicit & confessus est, ut ostendat humilitatem Ioannis: quia licet esset tanta authoritas apud*

Quid amor vel odium in homine possit.

Gregor.

Rupert.

S. Thom.

Ioann.

Grego.

Beda

August.

quid maius meritum habuit Ioannes quam ex ista confessio-

ris apud Iudeos, ut eum crederent Christum, non tamen honorem non sibi debitum usurpabat: imò confessus est, quia non sum ego Christus. Sed quid est hoc quod dicit, confessus est & non negauit: Videtur autem quòd negauit quia dicit se non esse Christum. Sed dicendum est, quòd ideo non negauit veritatē, quia dicit se non esse Christum, aliās negasset veritatem. Iob. 31. Si vidi Solem cū fulgeret, & Lunam incedentem clare: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deū altissimū. Non negauit ergo veritatem, quia quantumcumque haberetur magnus, non est elatus in superbiā usurpans sibi honorem alienum.

Sed planus & literalis horum verborum sensus est. Quòd ista geminatio & repetitio affirmationis & negationis ponitur ad ostendendam constantiam, discretionem, distinctionem, & claritatem, qua Ioānes respondit. Est enim Hebrææ linguæ phrasis ad declarandam exactam & disertam responsionem, in qua nihil sit doli aut fuci, vti affirmatione & negatione: Vt Iob. cap. 15. dicitur. Sapientes confitentur, & non abscondunt. id est, planissimè testantur. Et. 4. Reg. 7. leprosi illi de præhædentes fugisse Assyrios dicunt. Si tacuerimus, & nolluerimus reuelare, id est, nisi apertè nuntiauerimus, sceleris arguemur. Et 4. Reg. 13. de populo dicitur, quod Tacuit, & non respondit: id est, apertè conuictus est. Ita in proposito confessus est, & non negauit, apertam responsionem significat.

Quia pro quòd ponitur & expositiua non causa lis esse solet. Illud aduerte quòd Quia, in hac responsione non est causalis, sed ponitur pro quòd, vt in scriptura frequentissimum esse solet, in qua.

Quia, expositiua & non causalis particula est: vt Ioann. 4. de Regulo dicitur: Et cognouit quia illa hora erat in qua dixit Iesus, &c. Id est, congruit quòd illa hora erat, &c. Itaque repetitio ista periphrasis est, qua explicatur sinceritas qua Ioannes veritatem professus est sine aliquo fuco, colore, aut dolo. Nihil namquē ab ore sapientis & boni viri tā alienum esse debet, quam mendacium, vel eius minima species: quod Deo odibile, hominibus detestabile, proferenti iniuriosum, & audientibus perniciosum est. Os enim quod mentitur, vt habetur Sapient. 1. Occidit animam. Ideò de Deo Psal. 5. dicitur: Perdes omnes qui loquuntur mendaciū.

Ioann.

Mendacium
quam sit detestabile.

Sapientia

Psalms

Confessus est, quia non, &c.

EX verbis istis legationis, & responsionis Ioannis, apertè colligimus Ioannis humilitatem, & excellentem virtutem, insignemque constantiam. Hæc namquē maxima tentatio fuit, atquē adeò resistēdo insignem & nunquam satis laudatam victoriam est consequutus. Quia cū Christus reputari potuisset, (erat enim tunc temporis minis cognita Christi dignitas) voluit solidè subsistere in se, ne inani ter raperetur supra se, vt ex Grego. Hom. 7. in Euangel. retulimus. Vnde August. ista tractans tracta. 4. in Ioann. ait. Lapis enim ille, scilicet, Christus adhuc paruus erat, iam quidem præscisus de monte sine manibus: sicut dicit Daniel. cap. 2. sed quid sequitur? Et creuit lapis ille, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersam faciem terræ. Videat ergo charitas vestra quòd dico. Christus ante Iudeos iam præscisus

Maxima tentatio hæc legatio fuit, vnde resistendo maxima gloria consequutus est Ioannes.

Grego.

August.

Daniel.

oras

erat de monte Regum & Patriarcharum sine manibus, quia sine opere virili virgo peperit Christum: sed nondum creuerat. Ideo offenderunt in illum, & factus est illis in scandalum propter humilitatem. Ideo ad Ioannem mittunt, qui demonstravit Christum, & aperte testatus est dicens: Non sum ego Christus. Unde merito meruit ut de eo diceretur, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quia ut Chrysost.

Chrysost.

Vera humilitas que si.

Matth.

Philipp.

Humilitas ex gradu honoris neglecti pensanda est.

Hom. 33. in Gene. affirmat: illa est vera humilitas, quando quis occasione habet ut extollatur, & se ipsum humiliat, suppressit, & modeste gerit. Magna certe Ioannis humilitas, propter quam maximè meruit exaltari. Si enim Omnis qui se humiliat, ut Matth. 23. dicit Christus, exaltabitur: Et Christus exaltatus est a Deo, & accepit nomen quod est super omne nomen, ut ad Philippen. 2. Paulus dicit, quia Humiliauit se usque ad mortem Crucis: Ioannes, qui adeo se humiliavit ut infimū humilitatis attigisse videatur, quomodo debuit exaltari?

Humilitas quippe ex gradu honoris quem contemnimus pensanda est. Quæ maior dignitas, quis superior honor esse poterat, quàm pro Messia haberi, & suscipi? Nulla ergo maior humilitas potest excogitari, quàm dignitatem istam respicere, & aperte confiteri se non esse Christum. Quod ut magis intelligamus, fingamus regis filium vni-genitum in regno patris sui ita obscurum & ignotū, ut nec à ciuibus nec à principibus populi cognoscatur: & quod inter eos esset quidam, qui solus regis filium cognosceret, & iste in tanto precio & honore

apud alios haberetur, ut omnes unanimi consensu eum filium regis reputarent, & ut talem suscipere vellent, & quod ad hoc consequendum nomine totius regni legati mitterentur, ut se manifestaret, & diceret an filius regis esset, & honorem istū vellet acceptare. Si homo iste aperte diceret non sum ego filius regis, sed iste, qui despectus est, quis nō admiraretur hominis istius fidem ad regis filium? Quis eius virtutem & humilitatem summis præconijs commendare desisteret? Certe nullus. Talis extitit Ioānes, unde merito & apud Deū, & apud homines eius humilitas maximè commendatur, & omnibus ante ponitur.

Elias es tu? & dixit nō, &c.

A Vdita Ioānis responsione peragunt curiosi inquisitores vltèrius interrogare, utrum sit Elias. Quibus respondet: Non sum. Multi expositorū inquirunt isto loco, unde occasionem sumere potuerint Iudei interrogandi Ioannem, an esset Elias: Cum Ioannem cognoscerent esse filium Zachariæ, & vix trigessimū ætatis annum attingere: Eliam verò per tot centenos annos ante Ioannem curru igneo raptum in cælum, ut habetur 4. Reg. 2. cognoscerent? Huic difficultati respondent aliqui, quod multi Iudæorū in ea fuerunt fallæ & erroneæ sententiæ, ut crederent animas migrare de vno corpore in aliud; atque idèo videntes zelum quo Phines zelabat pro Domino, existimauerūt illum esse Eliam Num. 25. & ita credere potuerunt videntes similitudinem

Vnde moti sunt ad querendum an esset Elias.

Reg.

Num.

inter

inter Ioannem & Eliam in habitu, vita, & zelo: Animam Eliæ migrasse in corpus Ioannis, & illum Eliā esse. Sed hæc responsio nulla ratione consistere potest, nec difficultatem propositam euacuat. Optimè namque sciebant Iudæi Eliam viuere & nōdum mortuum esse. Quæ ergo ratione persuadere sibi poterant animam Eliæ illo viuente trans migrasse in Ioannem? Et confirmatur: quia Luca. 9. Cum quærent quis esset Christus, alij dicebant quia Ioannes surrexit à mortuis: alij vero quia Elias apparuit: alij autē quia Propheta vnus de antiquis surrexit à mortuis. Vbi considerata est differentia quam inter Ioānem Prophetas antiquos & Eliā ponunt, quod de illis dicunt quod surrexerint, quia mortuos credebāt: de Elia vero quod apparuit, quia in suo corpore viuere existimabant. Non ergo potuit huiusmodi transmigratio constitui. Et vrgetur vis argumenti. Quia resurrectio contraria est transmigratiōi. Quoniam resurrectio corporum est, quæ occiderunt, non animarum quæ immortales sunt. Vnde resurrectio esse non potest, nisi idē numero corpus anima iterum sumat. Transmigratio autem corporum diuersitatem dicit. Qui igitur dicunt Ioannem & Prophetas surrexisse, & Eliam apparuisse transmigratiōem inficiantur. Nec credibile est Christū aut Euangelistas huius erroristam pernitiosi, si illo tempore vigeat, mentionem aliquam non fecisse. Adde quod nullus scriptorum, qui sectas & opiniones Phariseorum retulerunt huius erroris mentionem fecerunt: vt videre est in Clemente Romano lib. 6. Constitutio. cap. 6. Et Epiphano hæresi. 16. Scio auctores huius sententiæ in suum patrocinium adducere Iosephum lib. 2. de Bello Iudai. cap. 7. dicentē, Phariseos existimare bonorum animas in corpora transmigrare. Tamen hoc illis non fauet: quoniam ipse lib. 18. Antiquita. cap. 2. se exponit, & quod transmigratiōem vocauit reditum ad corpora sua seu resurrectionem dicit.

Quare ista sententia omiſſa alij aliter respondent, & meo iudicio magis ad Euangelij mentem, dicentes. Quod interrogatio hæc ortum habuit ex eo, quod ante aduentum Messiae Iudæi existimabant Eliam venturum; & in Ioanne multa conspiciebant, quæ illum Eliam esse, videbantur testari. Pro cuius explanatione notandum est primò. Quod Iudæi cognoscebant tempus illud adedò desideratum aduentus Messiae iam instare. Quoniam multas prophetias, (quæ de tempore hoc loquebantur) impletas cernebant. Secundò Iudæi maiorum traditione acceperant, Eliam, (qui raptus fuit in curru igneo) mortem nō gustasse, sed à Deo reseruatum, iterūquē venturum esse, & præcursores futurum aduentus Messiae. Huius traditionis fundamentum credebant prophetiam Malachiae cap. 4. vbi dicitur. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequā veniat dies Domini magnus & horribilis: & conuertet corda filiorum &c.

Clement.
Epiph.

Ioseph.

Eliam venturum ante aduentum Messiae Iudæi existimabant.

Resurrectio
transmigratiōi
animarum
contraria.

Malach.
Fundamentū
traditionis de
aduentu Eliæ

Circa huius loci expositionem non mediocris versatur cōcertatio inter expositores, vtrum ad literā intelli-

Ioannes quo
modo dicatur

Elias.

Matth.

intelligendus sit de Elia Thesbite, an potius de Ioanne Baptista? Et ratio dubitandi desumitur ex eo, quod Christus Matth. 17. rogatus ab Apostolis. *Quid ergo scribæ dicunt quod Eliam oporteat primo venire?* Respondet. *Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum: sed fecerunt in eo quaecumque voluerunt.* Et subdit textus. *Tunc intellexerunt discipuli quia de Ioanne Baptista dixisset eis.* Ioannes verò ipse isto Euangelio interrogatus an esset Elias respondet, *non sum.* Ecce Christus ad literam de Ioanne videtur interpretari prædictum locum: Ioannes verò de alio intelligi ostendit. Hieronym. exponens prædictum locum Malachiae existimat, nomine Eliae isto loco non significari personam aliquam determinatam: sed omnem Prophetarum chorum, qui de Christo prædixerunt. Unde dicit, quod ad questionem de aduentu Eliae Christus respondet iam venisse, per Eliam Ioannem intelligens, qui ad Prophetarum numerum pertinebat. Alij grauissimi Patres moti verbis Christi Matth. 17. existimant locum prædictum ad literam intelligendum esse de Ioanne Baptista, & de eius aduentu. Ita interpretatur Burgen. & Vatabl. Montanus, & alij quam plurimi. Et videtur satis conueniens expositio, confirmarique potest ex verbis Gabrielis Angeli Lucæ. 1. ubi de Ioanne loquens inquit. *Ipse præcedet ante Dominum in spiritu & virtute Eliae: ut conuertat corda patrum ad filios, &c.* Qui bus verbis alluisse videtur ad prædictum testimoniū Malachiae. Præ-

terea comprobatur, quia Christus bis in Euangelio affirmat Ioannem esse Eliam, qui promissus erat venturus. Matth. enim. 11. inquit. *Si vultis recipere, ipse est Elias qui venturus est.* Et Matth. 17. *Dico vobis, quia Elias iam venit.* Et sanè si de Ioanne Baptista vaticinatus est Malachias verbis prædictis sicut cap. 3. obseruandum est. Quod vltima omnium Prophetiarum, quæ in Canone habentur, verba sunt de Ioanne Baptista, post cuius promissionem nulla extat prophetia ab aliquo Propheta scripta, donec promissus veniret, a quo incipit nouum testamentum. Et in hoc apparet mirabilis connectio noui testamenti cum Prophetis. Nec huic expositioni obstat quod Ecclesiastic. 48. de Elia adducitur Prophetia ista, & in eo dicitur complenda. Sic enim habetur. *Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Qui receptus es in turbine ignis, & in curru equorum igneorum, (loquitur cum ipso Elia) qui inscriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor Patris ad filium, & restituere tribus Iacob.* Ecce verbis istis refert Malachiae Prophetiam. Non inquam obstat. Quia intelligi potest implendum non in persona propria Eliae, sed in eo, qui in eius spiritu & virtute venturus erat, scilicet, in Ioanne.

Licet hæc interpretatio multis placeat, communis expositio, quam ferè omnes antiqui Patres sequuntur, tenet de persona Eliae ad literam intelligendam esse istam Prophetiam. Qui venturus est ante secundum Christi aduentum, ut collapsa restauret, & homines Antichristi ver-

Matth.

Matth.

vltima prophetia scripta de Ioanne Baptista suis

Ecclesi.

Hieron.

Matth.

Burgen.

Vatabl.

Montanus.

Lucæ.

Elias venturus ante secundum Domini aduentum.

sti ver-

Orige.
Chryso.

Greg. Nise.

August.
Cyrill.
Theodor.
Lira.

Rupert.

sti versutia deceptos ad viam veritatis conuertat. Sic interpretatur Origenes tom. 7. in Ioannē. Chryso. Homil. 58. in Matthæum, Gregor. Nissæus lib. de Aduentu Domini in carne contra Iudæos. Et August. 20. de Ciuitate Dei, capit. 29. & Cyrill. & Theodoretus, & Lyranus in istum locum Malachiae, & alij quam plurimi. Vtraque sanè sententia sustineri potest, nec aliquid contrarium continet fidei, aut ecclesiasticę doctrine. Vnde Rupertus in istum locum Malachię dicit. De aduentu Elię quicquam diffinire non ausim, quia videlicet Doctorum alij, (quibus omnes ferè consentimus) credunt eum ad literam venturum & restitutum omnium, ac mortis debitum persolutum. Alij verò nequaquam; quibus vir illustris Beatus Hieronymus consentire videtur dicens. Quamquam multi sint etiam nostrorum, qui credunt eum ad literam venturum. Ceterum Dominus interrogatus ab Apostolis de aduentu Elię, respondit. Elias iam venit, & Ioannes ipse est Elias. Verumtamen siue ipsam Elię personam, siue ut alij volunt Prophetiam promitti, magis verum sit in his verbis, Ecce ego mitto, & illud constat, quod reliquię conuertentur ex Israel.

Ex ista ergo Prophetia de Eliā intellecta existimare potuerunt Iudæi Ioannem Eliam esse: sed decepti sunt Iudæi; Quia nescierunt distinguere duplicem Christi aduentum à Prophetis prædictum. Primum humilem ad saluandum, de quo Zachar. 9. dicitur: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Alterum gloriosum & ad iudicandum, de quo Esai. 66. dicitur: Ecce Dominus in igne veniet, &c.

Errauerunt
Iudæi nescientes
distingue
re duplicem
Christi aduentum.

Zachar.
Esai.

Quia ergo hos duos aduentus distinguere nesciebant, errabant Iudæi de primo intelligentes, quod de secundo prædictum est. Quod Tertullia. annotauit in Apolog. cap. 21. Sicut ergo duplex est Christi aduentus, ut ipsemet Christus Matth. 26. (cum à summo Sacerdote interrogaretur, an ipse esset Christus,) ostendit, dicens: Ego sum: Verumtamen dico vobis amodò videbitis filium hominis à dextris virtutis Dei venientem in nubibus celi. Quasi diceret. Ego sum, ne despicatis in me primū aduentum in humilitate & abiectione, & ideò ne putetis me non esse Christum. Superest enim mihi alius aduentus illustris & gloriosus, quando veniam in nubibus iudicaturus. Ita duo futuri sunt præcursores, quorum meminit Malachias. c. enim 3. (ut Dominica præcedenti exposuimus) de Ioanne vaticinatus est dicens. Ecce ego mitto Angelum meum, qui ante primum aduentum aduenit: de Eliā autem, qui secundum præcedet aduentum, vaticinatus est cap. 4. Iudæi igitur confundentes hos aduentus Ioannem crediderunt Eliā esse, & ideò interrogant: Quid ergo Elias es tu? Quibus Ioannes respondet non sum. Sed statim ex istis verbis Ioannis alia suboritur quæstio. Quomodo Ioannes neget se esse Eliam, cum Saluator non semel sed bis, ut diximus, de Ioanne affirmet quod ipse est Elias, qui venturus est? Sed huius facilis est solutio si dicamus: Ioannem in spiritu, virtute, & officio Eliam fuisse: in persona autem Eliā non esse: & ita quod Christus de spiritu affirmavit, ipse negauit de persona. Quod optime Gregor.

Tertullia.

Matth.

Sicut duo aduentus Christi ita & duo præcursores sunt.
Malach.

Malach.

Quomodo
Ioannes negat
se esse Eliam

Gregor.

gor. Homil. 7. in Euang. annotauit dicens. *Quid est hoc fratres charissimi, quia quod veritas affirmat, hoc Prophetia veritatis negat? Valde namque inter se diuersa sunt, ipse est, & non sum. Quo modo ergo Prophetia veritatis est, si eiusdem veritatis sermonibus concors non est? Sed si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc quod inter se contrarium sonat, quomodo contrarium non sit inuenitur. Ad Zachariam namque de Ioanne Angelus dicit Lucæ. 1. ipse precedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ. Qui idcirco venturus in spiritu & virtute Eliæ dicitur, quia sicut Elias secundum Domini aduentum præueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcursor venturus est iudicis, ita iste præcursor est factus redemptoris. Ioannes ergo in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat. Quod ergo Dominus fatetur de spiritu, hoc Ioannes denegat de persona. Quia & iustum sic erat, ut & discipulis Dominus spiritualē de Ioanne sententiam diceret, Ioannes turbis carnalibus non de spiritu, sed de corpore responderet.*

Propheta es tu, &c.

De quo Propheta interrogant.

Dubium est de quo Propheta interroget Sacerdotes & Leuitæ istis verbis? an inquirent utrū Ioannes sit Propheta in communi & generali: an verò de aliquo Propheta in particulari? S. Thom. in loci huius expositione refert aliquorum sententiam, qui existimauerunt specialiter inquirei verbis istis de Eliseo Propheta, sicut & præcedentibus de Elia interrogauerunt. Et quòd Pharisei ad hoc mouebantur ex eo, quòd videbant Ioannem sibi usurpare baptizandi officium:

De Eliseo interrogant.

quod, quantū ex scripturis colligi videtur, tribus tantum poterat conuenire, de quibus his tribus questionibus inquirere videntur. Primo enim Christo baptizandi officium cōueniebat, in cuius persona, Ezech. 36. dicitur. *Effundā super vos aquam mundam, &c.* Deinde Elię poterat cōuenire, de quo dicitur 4. Reg. 2. quòd diuisit aquas Iordanis, & transiens raptus est. Item Eliseo, qui 4. Reg. 4. Naaman Syrum septies baptizari fecit in Iordane, ut à lepra mundaretur. Cum ergò primo interrogassent an Ioannes esset Christus, deinde quæsierūt an esset Elias, tertio iam quærent an sit Eliseus. Quem absolutè Prophetā vocant propter duplicē spiritum Elię quem accepit, & propter multitudinem miraculorū, quæ operatus est. Et confirmari potest iste modus dicendi ex verbis legatorum: qui ad Ioannem dixerunt. *Quid ergo baptizas, si tu nō es Christus, nequē Elias, nequē Propheta?* Sedit iste modus dicendi non videtur satis literæ conuenire. Primò quia nulla apparet ratio quare si de Elisei persona quærere volebant; eum specialiter non nominassent sicut Eliā nominauerūt. Præterea quia istis interrogationibus videntur paulatim descendere minora semper interrogantes, ut constat: Eliseus autē non in minori precio est habitus à Iudæis quā Elias. Tandē quia non reperimus in scriptura quòd nomen Prophetę absolutè prolatum de Eliseo intelligatur quasi per excellentiam.

Alij existimāt quòd isto loco interrogant de Propheta quodā eximio & singulari, quem Moyses prædixerat

Ezechiel.

Officium baptizandi quibus poterat conuenire.
Reg.
Reg.

Reprobatur
modus iste dicendi.

De illo Propheta interrogant quem Moyses præmiserat.

Deute.

dixerat Deut. 18. venturum ante aduentum Melsiæ, dicens. *Prophetam suscitabit Dominus de fratribus tuis sicut me ipsum audies, &c.* Qui locus licet ad literam ab omnibus sanctis Patribus de Christo intelligatur, tamē Iudei malē intelligētes de alio Propheta interpretabātur, qui p̄cessurus erat Christi aduentū, & illū p̄nuntiaturus. Credebant enim tres excellētes personas futurascirca aduentū Melsiæ, scilicet, ipsum Melsiā seu Christū. Eliā, & quendam alium insignē Prophetā, de quo p̄dictū locum interpretātur. Et idē cū interrogāssēt an Ioānes esset Christ⁹? & an esset Elias? tertio quærunt an sit Propheta ille expectatus & p̄cursor aduentus Melsiæ? Huic modo dicendi facere videtur textus Græcus, in quo Propheta ponitur cum articulo, scilicet, *Propheta ille*, quod enphasin habet, & de aliquo eximio & p̄ omnibus alijs illustri Propheta intelligendū notat. Istū modū dicendi tenet Orig. tom. 7. in Ioann. idem affirmat Cyril. lib. 1. in Ioann. c. 24. & Chryso. Hom. 15. in Ioann. quos sequitur Caiet. hīc. Et cōfirmari potest ex varijs locis Euāgelij, quibus ostenditur Iudæos existimasse prophetam illum, de quo Moyses loquutus est, alium esse à Melsia. Ioann. enim 6. turbę saturatę panibus à Christo clamauerunt. *Hic est Propheta ille, qui vēturus est in mundum.* Vbi propheta ponitur cū articulo. Ergo credebant Prophetā aliquem insignem vēturum, & illū non esse Melsiā, alioquin de Christo dixissent, hic est Melsias. Deinde Ioann. 7. habetur, quod aliqui dicebant: *Hic est vere Propheta ille.* arti-

culū enim habet. Alij dicebāt *hic est Christus.* Distinguebāt ergo prophetam illum à Moyse p̄dictū à Melsia. Quis autem futurus esset iste propheta non certō definiebāt, multis existimantibus aliquem ex antiquis prophetis iam mortuis surreturum, & nuntiaturum Christi aduentum. Vnde de Christo tam varix opiniones exortę sunt, vt alij dicerent illum esse *Eliam*, alij *Hieremiam*, aut vnum ex prophetis. Vt Matth. 16. habetur, & Luc. 7. Ad hoc respexisse videntur turbę cum dicunt. *Quia Propheta magnus surrexit in nobis.* De hoc igitur Propheta interrogant isto loco. Modus iste dicendi (licet curiosus sit & sustineri valeat) non videtur multum literę quadrare. Primò, quia vt ex litera cōstat in his interrogationibus paulatim descendendo, & minora quęrendo procedebant. Primo enim quęsierunt an esset Christus? secundo an esset Elias? tertio inquirunt an sit Propheta? Quod non videtur intelligēdum de Propheta qui maior esset Elia, qualem illum à Moyse p̄dictum futurum credere tenebantur. Secundò, quia si de Propheta inquirebant, qui Christi P̄cursor futurus erat, falsò respondisset Ioannes se non esse P̄cursores Christi. Tertiò, quia locus ille Deuteronomij ad literam de Christo intelligitur, vt manifeste cōstat Act. Apost. c. 3. & c. 7. Vbi de Christo p̄fertur locus ille. Et cōmuniter ita Iudei interpretabātur, & intelligebāt: & satis id articulus in Græco positus declarat.

Quare communior sententia est, quod quæstio hæc & interrogatio

X 2 intel-

Orig.
Cyril.
Chryso.
Caiet.

Ioann.

Ioann.

Matth.
Luc.

Actuum.
Actuum.

De Propheta
in cō nuntio
interrogatio
est.

August.

Gregor.

Beda.

Rupertus.

Quomodo
Ioannes ve-
re negauerit
se esse Pro-
phetam.

Luce.

Matth.

Luce.

Grego.

Beda.

Ioannes me-
diū inter pro-
phetas &
Apostolos
gratiā eius
vtrāq; parti
cipabat.

intelligatur de propheta in genere & in communi, & non de aliquo speciali. Sic interpretantur Augustinus tractat. 4. in Ioann. & Gregor. Homil. 7. in Euang. Beda & Rupertus hic, & alij quam plurimi. Cui interrogationi respondet Ioannes negatiuē sicut in præcedentibus. Vbi statim maior quæstio in surgit, quomodo Ioannes verē negare potuerit se esse Prophetam, Cum de illo pater eius statim ac natus est Lucæ. 1. dixerit: *Tu puer Propheta altissimi vocaberis*: Et Christus Matth. 11. (vt Dominica præcedenti exposuimus) dixerit: *Quid exiis videre: Prophetam? & ego dico vobis plusquam Prophetam*: Et Lucæ. 7. de eo dicit Christus: *Inter natos mulierum non surrexit maior Propheta Ioanne Baptista*? Quomodo ergo ipse negat se esse Prophetam?

Huic quæstioni variē respondēt expositores. Greg. Hom. 7. in Euangel. & Beda dicunt: quod Ioannes ideō negat se esse Prophetā, quoniā plusquam Propheta erat, & talis à Christo nominat⁹. Sed iste modus dicendi non euacuat difficultatem. Quia qui plusquam Propheta est, nō ideō desinit Propheta esse. Præterea quia Ioannes his responsionibus se deprimere & extenuare voluisse videtur, & si se Prophetā negasset eoquod plusquā Propheta esset, magis ad exaltationē quā ad humiliationē responsio pertineret.

Tum etiā quia absolutē Propheta dicitur in Euangelio. Quare alij dicunt, quod quia Ioānes fuit medius inter Prophetas & Apostolos, & quasi Orizon vtriusq; testamenti, ita quod sua vltima formalis ac pro-

pria gratia gratis data nō fuit cum Prophetis veteris testamenti Christi futurum & in mundū venturum prædicere: sed cum demonstrare, & cū Apostolis annuntiare. Vnde participabat Prophetarū gratiā, & non erat alienus a gratia Apostolorum: imò magis ad istā pertinebat, cū regi ū celorum prius prædicauerit, & lex & Prophetæ vsq; ad Ioānem fuerint. Et quoniā vltimū in formis est quod speciē tribuit & de nominationē, Ioannes à gratia Apostolica potius quā a Prophetica denominandus erat. Ideoq; interrogantibus an esset Propheta respondere potuit se Prophetā non esse, cū ad Apostolicā gratiā pertineret. Nec hinc sequitur falsō a Zacharia patre eius Prophetā nominatum: Quia ille quod infimum erat exposuit Christo declarandū relinquēs quod ad superiorē gratiam & vltimam formā pertinebat. Tū etiam quia quod mediū est ab vtroq; extremo denominari potest. Hanc interpretationem adducit Dionysius Richelin istum locū. Et fortē quando Christus de Ioanne dixit, quod esset plusquam Propheta, hoc insinuare voluit, quod ad Apostolicā gratiā Ioannes pertineret. Rupert. istum locū exponēs aliam interpretationē adhibet dicens. Ioannes enim virtute quidē Propheta erat, sed officio Propheta nō erat. Quod autem officio Propheta non fuerit, palam fiet ex ipsa diffinitione officij Prophetici. Propheticiū officium fuit verbum Domini antequam caro fieret carnē assumpturū esse dictis præfigurare, factis præfigurare. Nam & si sunt vel fuerunt plurimi

Dionys.

Rupert.

Ioannes non
erat Prophe-
ta officio.

plurimi, qui diuersis in rebus Prophetiæ spiritu perdoceri meruerunt, eos tamen solos Ecclesia sancta cõputat in Cathalogo Prophetarum, qui de summis rebus, id est, de verbi incarnandi mysterijs sancti Spiritus oraculum mente perceperunt, voce & literis mundo annuntiauerunt. Ioannes autẽ non hoc modo verbo Domini obsequit⁹ est, quippe qui nõ in vmbra futurorum: sed in veritate erat præsentium, nec proferebat Prophetiẽ sermonem, cui attendendum esset tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco: sed digito extenso monstrabat verum Solem iam exortum. Igitur officio Prophetæ non erat. Rectẽ ergo hoc denegat requisitus. Et hæc planior videtur dubitationis solutio.

Ego vox clamantis, &c.

Esai.

DE hoc vaticinio quod habetur Esai. cap. 40. copiose agemus Dominica sequẽti: hoc solum hic aduertere libet, quod cum principio huius Euangelij in prima responsione Ioannis duo proposita fuerint, scilicet, quod confessus est, & non negauit. Quorum primum ad id quod non erat, & secundũ ad id quod erat referẽdum diximus. Cũquẽ satisfecisset primo dicendo: *Non sum ego Christus*, supererat vt explicaret secundum, quod non negauit, scilicet, quid esset: quod exponit dicens, *Ego vox, &c.*

Et qui missi fuerant, &c.

Cum in superioribus explicasset Euangelista, qui & quales essent nuntij, qui ad Ioannẽ sunt destinati: nũc amplius eorũ conditio-

nem & qualitatẽ exponit dicens, quod erant ex Phariseis: vt sic legationis authoritas, & Ioannis constãtia magis elluceat. Hi enim qui missi fuerant, non erant ex media plebe, sed ex sacerdotibus & Leuitis, nec qualescumq; illorũ, sed primores & ex Phariseis, qui virtute, literis, & authoritate ceteris videbãtur esse prepositi. Vnde, vt supra dicebamus, merito Euangelista celebrat hoc Ioãnis testimoniũ dicens. Hoc fuisse testimonium Ioãnis. Quia Io qui coram vili, abiecta, & indocta multitudine, cuiq; faciliẽ est, at coram doctõribus, potentibus, & principibus verum dicere, hic labor hic opus est. Tacent fortissimi, & qui multa iactabãt obmutescunt. Quare quasi quid magnum de Paulo dicit Dominus Ananiæ Actuu. 9. *Vas electionis mihi est, vt portet nomen meum corã regibus & principibus.* Et de Petro tanquã insignis Actuu. 5. dicitur, quod in conspectu principũ Synagogæ intrepidẽ dixerit: *Nõ possumus non loqui, quæ audiuimus, & vidimus.* Vt ergo testimonium Ioannis commendet dicit, quod qui missi fuerant erant ex Phariseis. Pro cuius maiori intellectione sciendũ est, quod apud Iudæos triplex secta fuisse perhibetur. Prima fuit Essenorũ, qui rigorosissimã vitã agebant. Secunda Saduceorũ, qui negabant resurrectionẽ, spiritũ, & animẽ immortalitẽ. Tertia & nobilissima fuit Phariseorũ, quæ hæc omnia confitebatur, & religione, & sanctitate, zelo legis, & ceremoniarũ & traditionũ obseruantia reliquas antecedeat. Pharisei vnde & nomẽ accepit. Pharisei e de disti nim quasi diuisi ab alijs & separati quales.

Actuum.

Actuum;

Secta tres fuerunt apud Iudæos. Essenorũ, Saduceorũ, Phariseorũ.

Origen.

Scribe qui
dicerentur.

Actuum.

Novam inter
rogationem
excogitat O-
rigen. his ver-
bis.

Orig.

Grego.
Chryso.
Augusto

dicuntur: nec solū in vitæ professio-
ne, sed etiā in scripturarū interpre-
tatione alios præcedebāt: vt aduer-
tit Orig. tract. 24. in Matt. vbi ait.
*Qui ergo non recedunt à litera legis scri-
bæ dicuntur. Qui autem minus aliquid
profitentes diuidunt se ipsos quasi melio-
res à multis, secundum hoc Pharisei di-
cuntur, qui interpretantur diuisi & se-
gregati. Phares enim diuisio appellatur.
De qua secta gloriatur Paulus Actuum.
26. se fuisse quando erat in Iudaismo.*
Ex hoc autem quod peculiarem fa-
cit mentionem isto loco Pharisæo-
rum existimat Origen. tom. 7. in
Ioann. exponens verba illa: *Ego
vox, &c.* Hoc quod sequitur perti-
nere ad nouum & tertium testimo-
nium, quod Ioānes de Christo pro-
tulit. Existimat verba hæc nouam
continere interrogationem factam
à Pharisæis, cum iam legati Hiero-
solymitanorum suam legationem
compleuissent. Pharisei tanquam
pro lege & religione zelantes audi-
tis quæ gesta sunt, insurrexerunt cō-
tra Ioannem, & de eius baptismo
quæsierunt. Quare, scilicet, baptiza-
ret? Quibus Ioannes satisfecit dicē-
do: *Ego baptizo in aqua, &c.* Cæterū
communis sanctorum Patrum sen-
tentia (quam tenent Gregor. Chry-
sost. August. & alij) tenet quod isti,
qui ex Pharisæis esse dicuntur, sunt
ijdem qui ab Hierosolymis missi
fuerunt; qui ex Pharisæis tanquam
maioris autoritatis fuisse dicun-
tur. Repetit autem hoc Euangeli-
sta, vt assignet rationem quæstionis
de baptismo Ioannis, pro qua mis-
si non fuerant. Quasi dicat, destina-
ti fuerunt legati, vt intetrogarent
Ioannem quis esset: sed quod quæ-

runt, *quid ergo baptizas?* propria au-
thoritate fecerunt: quia erant ex
Pharisæis, quibus religionis opinio
audaciam præbebat. Sic interpre-
tatur S. Thom. licet Gregor. dicat
apposita fuisse verba hæc, vt aperi-
retur intentio, qua isti quæsierunt.
Pharisei enim inter omnes maxi-
mè malitiosi, insidiosos, & ambitio-
si erant.

S. Thom.
Grego.

Quid ergo baptizas si, &c.

Verbis istis potestatem & au-
thoritatem suam ostendunt
nuntij isti, & increpare interrogan-
do volunt Ioannem, quasi sibi alie-
num & non debitum officium vsur-
paret baptizando. Ideò dicūt, *Quid
ergo baptizas?* & nouum ritum indu-
cis commouens populum hac no-
ua cæremonia, *Si tu non es Chri-
stus, nequè Elias, nequè Propheta?* Vt
ergo ostenderet Euangelista, qua
authoritate ausi essent Ioannem
increpare, prædixit quod erant ex
Pharisæis. Vbi obiter aduerte ho-
minum ingenium & conditio-
nem, & qualiter hominem, quē in
honore, precio, & æstimatione ha-
bebant, quem vt religiosum vel do-
ctum venerabantur, (si ad eorum
voluntatem inquisitus in rebus, quæ
ad vitam & mores pertinent, nō re-
spondeat) statim de gradu depo-
nūt, & tanquam inutilem & com-
munem hominem despiciunt. Adeò
omnia suæ voluntati obsequentia
homines volunt: de quo latius in
moralibus agemus.

Facile homi-
nes deponunt
eos qui ad suā
voluntatem
non respon-
dent.

Sed rogabit aliquis, qualis hæc
sit verborum consequutio & cone-
xio cum præcedentibus & sequen-
tibus, *Quid ergo baptizas, si tu non es
Christus,*

Christus, nequē Elias, nequē Prophetā
 Non enim satis constat, quomodo
 hæc illatio possit inferri, & autho-
 ritas baptizandi Ioanni negari ex
 eo, quod non sit Christus, Elias,
 aut Prophetā. Tum etiam inquiri
 potest, an verbis istis interrogave-
 rint de ritu baptizandi, an de virtu-
 te ipsius baptismi Ioannis? In quo
 non est cōcors omnium sententia.
 Nam Benedictus Montanus in hu-
 ius loci expositione affirmat, quod
 Pharisei istis verbis de virtute &
 efficacia baptismi Ioannis quæsie-
 runt, quasi dicerent: declara nobis,
 quæ sit istius baptismi tui virtus &
 efficacia supra nostra baptismata,
 quæ ex lege habemus. Et interpre-
 tatio hæc confirmari potest ex duo-
 bus (quæ ipse non adducit) ego au-
 tem in ipsius gratiā, quem semper
 veneratus sum proponam. Quorū
 primum est ipsa Ioannis responsio
Ego baptizo in aqua: Quia iuxta com-
 munem sanctorum Patrum exposi-
 tionē (vt infra dicemus,) sui baptis-
 mi effectum & virtutem exponit:
 quæ non videtur ad propositū quæ-
 stionis, nisi illi de virtute baptismi
 interrogassent. Secundum est, quia
 Matth. 3. facta hac legatione multi
 ex Phariseis veniebant, & suscipie-
 bant Ioannis baptismum, quibus
 ipse dicebat, *Genimina viperarū, &c.*
 Et licet Origenes tomo. 7. in Ioan-
 nem multum laboret, vt declaret
 quomodo venerint ad Ioannem ba-
 ptizari qui nunc baptismum eius
 calumniabantur, nō est cur nos dif-
 ficile existimemus, cum in huius
 sententiæ confirmationem facere
 videatur. Sed modus iste dicendi
 suam patitur difficultatem. Quia si

de virtute baptismi Ioannis inter-
 rogabant, non erat cur subiunge-
 rent. *Si tu non es Christus, nec Elias,
 nec Prophetā.* Quæ verba manifestè
 declarant animo calumniandi fa-
 ctam fuisse hanc illationem.

Quare mihi aliter horum verbo-
 rum consequutio explicanda vide-
 tur. Pro quo notanda sunt duo. Pri-
 mum, quod baptismus Ioannis no-
 num quid fuit, nec in lege præce-
 ptum aut contentum, vt August.
 aduertit, lib. 5. contra Donatistas,
 cap. 6. inquit. *In scripturis veteris
 testamenti nulli Prophetā, nec vllē vn-
 quam hominum fuit concessum alios ba-
 ptizare baptismo penitentiae, nec vlla
 ceremoniarum veteris legis erat talis ba-
 ptismus.* Vnde baptismus Ioannis
 non erat ex lege. Quod docuit Iusti-
 nus Martyr in explicatione quæ-
 stionum Gentilicarum. Responsio-
 ne 37. Nec talis baptismus fuit cō-
 tra legem, sed supra legem, tanquā
 quid disponens ad gratiam noui te-
 stamenti suscipiendam. Quoniam
 talis baptismus a Deo ordinatus &
 præceptus fuit specialiter Ioanni.
 Quod ipse Ioannes hoc capite te-
 staturus est dicens. *Qui misit me bap-
 tizare ille mihi dixit.* Propterea nulli
 vnquam licuit baptizare, nisi ei qui
 speciale Dei mandatū habuit, qua-
 lis fuit Ioannes. Cuius baptismus
 prædictus fuerat Psalm. 28. in illis
 verbis. *Vox Domini super aquas.* Quē
 locum Basilus Homil. 2. super eun-
 dem Psalmum de baptismo Ioan-
 nis exponit. Secundum quod notā-
 dum est. Prophetas prædixisse tem-
 poribus Christi futurum esse aquæ
 baptismum in remissionem pecca-
 torum. Ezech. 36. *Effundam super vos
 aquam*

August.

Iustin.

Baptismus
Ioannis nec
erat ex lege,
nec cōtra sed
supra legem

Ioann.

Psalm.

Basil.

Baptismus
Christi prædi-
ctus à proph-
etis.
Ezech.

aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et Esai. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicii & spiritu ardoris. Quo loco docet Hiero. Baptismum Christi prædici. Quæ plurima etiam alia extant scripturarum testimonia: Quæ non rectè intelligentes Iudæi existimabant baptismum istum complendum vel per Christum, vel per vnum antiquorum Prophetarum, quos cum Christo venturos esse credebant. Ideò cum audissent à Ioanne quòd non esset Christus, nec Elias, nec Propheta, optimè sibi videbantur inferre. Quid ergo baptizas? Quasi hæc autoritas illis solum esset cõcessa. In quo maximè decepti sunt. Hoc enim propriè ad Præcursoris officium pertinebat, qui suo baptismo parare debebat viam Domino.

Matth.

Ex baptismo Ioannis efficitur argumētum sumitur aduētus Messie.

Hinc Christus Matth. 21. argumētum sumit contra Iudæos ad probandum tempus Messie impletum esse, sequè verum Messiam esse, cui Ioannes, qui venit baptizans in aqua, testimonium perhibuit. Ait namquè: *Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio. Baptismus Ioannis vnde erat, ex celo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes. Si dixerimus è celo, dicet nobis. Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut Prophetam. Et respondentes Iesu dixerunt. Nescimus. Sua ignorantia affectata confitentur tempus Messie iam impletum: licèt errauerint non credentes Ioan-*

nem eius esse præcursores, & illius baptismum euidens signum aduentus Messie.

Ego baptizo in aqua, &c.

Aliqui credunt quòd verbis his Ioannes calumniæ Pharisæorum contra se positæ, (cò quòd baptizaret) satisfaciatur sui baptismi qualitatem, conditionem, atq; virtutem exponens, & dicens. *Ego baptizo in aqua*, ac si diceret. Meus baptismus tantum est in aqua, nec aliquam spirituales continet virtutem, quæ ad emundationem faciat animarum. Solum est quedam præparatio & instructio ad verum baptismum, quem ille præstabit, qui in medio vestrum stat, quem vos nescitis. Sed modus iste dicendi consistere non potest. Quia per hoc non satisfaciebat Ioannes calumniæ & accusationi propositæ, ut isti dicunt. Quoniam Pharisei non disputabant de virtute & efficacia baptismi Ioannis, nec de hoc quicquid cogitabant: sed si Ioannem accusabant, solum erat, quia nouum ritum, & nouam ceremoniam inducebat, quod nulli Prophetarum licuit, sed soli Christo & eius Præcurfiori reseruatam putabant.

Ideò alij existimant, quòd Ioannes his verbis (nihil curans de Phariseorum calumnia, qui potius ex illa sumpta occasione de baptismo loquendi) constituit differentiam inter baptismum suum & baptismum Christi, & declarando sui baptismi insufficientiam, (qui solum corpus attingit, & abluit) ostendit efficaciam & necessitatem baptismi Christi ad animarum ablutionem;

S. Tho. nem: vt declarat S. Tho. hic. Quod alij Euangelistæ Ioannis prædicationem exponentes clariùs exprefserunt. Matthæus enim cap. 3. ait. *Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiâ, qui autem post me venturus est, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* Si milia refert Lucas c. 3. Vnde multas differentias assignât Doctores inter baptismum Ioannis & Christi, ex quibus aliquas referemus.

Matth. Prima est, quod baptismus Ioannis erat solum in aqua, non in spiritu. Baptismus autem Christi simul in aqua & Spiritu sancto, vt Ioan. 3. Christus testatur. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.* Pro quo nota, quod ad baptismum verum & abluentem peccata tria sunt necessaria iuxta illud. 1. Ioâ. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis.* Ex his tribus id quod infimum est, scilicet, aqua, in baptismo Ioannis solum reperiebatur. Spiritus non aderat, qui nondum erat datus. Quia Christus non erat glorificatus vt habetur Ioan. 7. Sanguis deerat, quia nōdum agnus occisus & Christus immolatus fuerat. In baptismo verò Christi omnia hæc reperiuntur. Ided dicitur *In Spiritu sancto & igni.*

Lucæ. Differentie inter baptismum Christi & Ioannis referuntur.

Ioan. Baptismus Ioannis solum erat in aqua.

Ioan. Secunda differentia, quod baptismus Ioannis erat tantum dispositio & præparatio ad baptismum Christi. Vnde baptismus Ioannis non regenerabat homines, nec efficiebat filios Dei: sed erat signum quoddam, quo se profitebatur homines peccatores, & Christi redemptione indigere. Baptisma autem Christi hominem regenerat, & filium Dei facit, & quod

renascatur ex aqua & Spiritu sancto.

Vnde sequitur tertia differentia, quod baptismus Ioannis non tollebat peccata, nec cōferebat gratiam. Quod de fide est, vt constat ex locis Euangeliorum superius adductis. Et id apertè asserunt Hieron. lib. contra Luciferianos, & Augusti. in Iuchiridio. & refertur de consecratione distinctio. 4. cap. non regenerabantur. Et Gregor. Homi. 7. in Euangelia. Et Ambros. in præfat. Psalm. 37. & in illa verba Lucæ 3. *Ego baptizo in aqua.* Et alij quā pluri mi sancti Patres. Baptismus verò Christi vtrumquē præstat peccata tollens, & gratiam tribuens. Hinc sequitur, quod baptismus Ioannis non sufficiebat ad salutem, sed necessariò, qui Ioannis baptismum susceperant, iterum erant baptizandi baptismo Christi, vt filij Dei fierent, & hæredes regni. Quod fecisse legitur Paulū Actuum. 19. Ephesios, qui baptismo Ioannis baptizati erant, Christi baptismate ablundo. Ita affirmât grauiissimi Patres: Quidquid dicat Magister Sententiarum in. 4. distinct. 2. vbi distinguit eos qui Ioannis baptismum susceperunt, & dicit. Quod illi qui baptizati sunt baptismo Ioannis nescientes Spiritum sanctum esse, ac spem ponentes in illo baptismo, (quales erant quos Paulus baptizauit) iterum sunt baptizandi. Illi verò qui spem non posuerunt, & Patrem Filium & Spiritum sanctum credebant, verum baptismum susceperunt, nec iterum baptizandi sunt. Quales erant illi qui per impositionem manuum Apostolorum Spiritum sanctum

Tertia differentia.

Baptismus Ioannis non tollebat peccata.

Hieron. August.

Gregor. Ambros. Lucæ.

Actuum.

Magister sentent. differentia magistri sententia probatur.

Actuum.

sanctum susceperunt Actuum. 8. Quod sanè Magistri dictum nullo modo sustineri potest. Quoniam, ut diximus, baptismus Ioannis nequè gratiam conferebat, nequè regenerabat, nequè characterem imprimebat: sed erat solum in aqua: vnde fides & spes, quam habebant in Christum taliter baptizati, non poterat hunc defectum supplere. Præterea, quia quando in sacramento omittitur quod est de necessitate sacramenti, nō satis est illud supplere: sed totaliter innouandum est sacramentum. Est autem de necessitate baptismi Christi ut fiat in aqua & Spiritu sancto, ut habetur Ioann. 3. Ergo non satis erat supplere per impositionem manus Spiritus sancti defectum, sed necessariū iterum erant baptizandi siue cognouissent, siue non cognouissent Spiritum sanctum. De quo videndus S. Thom. 3. par. q. 38. art. 6. Sed percontari poterit curiosus aliquis, utrum Ioannes in hoc suo baptismo usus fuerit aliqua determinata forma verborum? Ad quod dici potest, quod in nomine venturi baptizabat, & hac forma verborum utebatur. Quod colligi videtur ex Actibus Apostolicis, cap. 19. vbi dicitur. *Ioannes baptizauit baptismum penitentia populum dicens: in eum qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Iesum.* Sic affirmant grauissimi Patres Ambro. lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. Hieron. in cap. 2. Iohel. & in Episto. de Viro vnius vxoris. & Hugo de Sancto Victore. & Magister Sententiarum in 4. distin. 2. & S. Thom. ibidem, & 3. par. q. 38. artic. 6. ad. 5. Et licet hoc sustineri

possit, multò probabilius apparet, quod Ioannes nulla verborum forma usus fuerit, sed quod tantum homines abluebat, & dum baptizabatur exhortabatur illos ut crederent in eum qui venturus erat: ut Homi. 4. oper. perfect. in Matth. Chrysost. interpretatur illud Actuum. 19. Quod hoc vnico argumento satis apertè conuincitur. Quia Ioannes Christum baptizauit eo modo, quo & reliquos; non autem videtur credibile quod Christum baptizauerit in nomine venturi, cum ipsum cognosceret esse Christum, & qui venturuserat. Alia multa de Ioannis baptismo adducit isto loco auctores huius sententiæ, quæ longum esset proponere, de quibus in octaua Epiphaniæ, (vbi de baptismo Ioannis agitur) latius differemus.

**Chrysost.
Actuum.**

Nunc ad propositum redeuntēs dicimus consequenter ad ea, quæ dicta sunt, quod Ioannes istis verbis non intendit constituere differentiam inter baptismum suum (qui in aqua solum erat) & baptismum Christi (quod in virtute & Spiritu sancto) ut prædicta sententia tenet. Quia Ioannes isto loco nullam comparationē facit, nec de Christi baptismo meminit, sicut fecit apud alios Euangelistas, & cum ad turbas prædicaret: sed statim Christi laudes proponit, & eius excellentiam declarat, dicens. *Medius autem vestrum stat, &c.* Nec addit, cuius baptismus est in Spiritu sancto: sed *Cuius ego non sum dignus soluere corrigiam, &c.* Directe ergo respondet verbis istis interrogationi factæ, scilicet, quare baptizas, si tu non es Christus, nequè Elias, nequè Propheta? Ut enim

Ioann.**S. Thom.**

Ioannes in baptismo suo usus fuerit aliqua forma?
Actuum.

**Ambro.
Hieron.**

Hugo.**S. Thom.**

enim superius annotauimus Hebraei existimabant (& rectè,) quòd Christus vel præcursor eius esset baptizaturus aqua populum. Ioannes igitur his verbis se præcursorẽ Christi esse ostendit, & Christum iam venisse dicens: *Ego baptizo in aqua.* Id est, ego baptizo, quia Præcursor sum Christi, qui inter vos est, & nescitis eum. Ipse autem est qui venturus est. Ac si clariùs diceret, rectè cogitatis baptismum futurum tempore Christi, & ad eum & eius Præcursorem tantum pertinere. Idèd non est cur me accussatis, quia baptizo: quoniam Christus iam adest, & hunc ego præcuro & ostendo: ipse est qui venturus est, & ut paulò inferius dicit: *Ut manifestetur in Israel propterea veni ego in aqua baptizans.* Nec volumus negare quod latenter insinuet differentiam inter baptismum suum & Christi, quam apud alios Euangelistas manifestè explicauit.

Medius autem vestrum, &c.

GRæci in præsentem legunt *Motius vestrum stat*, & sic habet Ambrosius in enarratione Psalm. 47. & Hieron. in Ezechie. cap. 34. & Cyprian. lib. 2. contra Iudæos, cap. 19. & sensus idem est. Verba enim hæc superioribus conexa sunt, quasi in his explicetur causa cur baptizet. Vnde autem, non exclusiue, sed causaliter accipi debet, & sensus est: quia medius vestrum stetit què vos nescitis, & qui venturus est, ego baptizo in aqua. Præterea verbis his ostenditur Christi ad omnes familiaritas, facilitas, & propinquitas, qui non in loco abscondito &

separato ab hominibus versabatur, sed medius & inter illos, ut facillè posset inueniri. Et respexisse videtur Ioannes ad Prophetiam Elai. cap. 12. vbi dicitur *Magnus in medio iui sanctus Israel.* Tum etiam Christi innocentia & inculpata vita explicatur, & quòd sine crimine & alicuius quærela Christus inter ipsos versetur: est enim tropus scripturæ quo vita inculpata significatur dicere, in medio populi sum vel habito, ut 4. Reg. 4. mulier Sunamitis ad Eliseum dixit: & idem est ac in oculis omnium, & sine alicuius quærela viuos.

Quem vos nescitis, &c.

Verbum hoc, *nescitis*, isto loco non solum accipiendum est ut actum cognoscendi neget: sed ut voluntariam & affectatam ignorantiam importet, qua sua malitia excæcati Christum cognoscere nollebant, licet sufficientia non solum inditia & motiua, sed & testimonia, tum ex operibus eius, tum ex ipsis scripturis, haberent. Arguit ergo his verbis Ioannes Pharisæorum affectatam cæcitatem & insaniam, qui hominem in medio eorum habitantem, (in quo tot diuinitatis resplendebant signa) nescirent. Pro cuius maiori declaratione nota, quòd ea quæ difficilia sunt, valde occulta & a sensibus nostris & experientia multum remota ignorare non est mirum: at ea, quæ præ manibus habentur, passim inculcantur, nescire insignis est stultitiæ vel malitiæ. *Medius autem vestrum stat*, id est, non absconditus, non in obscuro loco, irradians vitæ sanctitæ-

Ioannes se
Præcursorẽ
Christi declarauit
quod
inter vos
est, & nescitis
eum.

Esai.

In medio esse
in culpate vel
uere significat.

Reg.

Ambros.
Hieron.
Cyprian.

Autem, causa
liter accipi-
tur pro quia

Simile.

te, lucens doctrinæ celsitudine, clarus miraculorum excellentia. Et sicut solem istum materiale medio cælo splendentem & irradiantem non videre esset maximè deprauatorum oculorum: Ita Christum, (qui est lux vera illuminans omnem hominem) non agnoscere insignis est cæcitat. Quod Ioann. sui Euangelij cap. 1. admirans dicit. *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Et capit. 3. & dilexerunt homines magis te nebras quam lucem.

Ioann.

Ioann.

Vnde prouenit quod Christus in medio hominū existens non cognoscatur. Gregor. Beda.

Matth.

Sed interrogabit aliquis unde procedat quod Christus in medio hominum versetur, & illum non agnoscāt? Cui interrogationi Gregor. Homil. 7. in Euang. (quem sequitur Beda hic) respondet dicens. Quod Christus cum esset Deus & homo in carne apparens corpore visibilis exiit, maiestate & diuinitate inuisibilis: videbāt carnem passibilem, hominem alijs similem, vitam communem, idē decipiebantur, nec aliquid supra humanam naturam in Christo intelligebant. Quare Matth. 11. ipse dicebat: *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Videbāt similitudinem carnis peccati, & peccatorem iudicabant ignorantes mysterium nostræ redemptionis. Oculis fidei opus erat, & diuino lumine, ut Dei maiestatem in carnis vilitate contemplarentur. Quia ergo Pharisei solum exteriora contemplabantur in Christo, illum despiciebant. Fidelis autem vltterius procedere debet, & thesauros scientiæ & sapientiæ Dei absconditos, & plenitudinem diuinitatis corporaliter existentem in Christo cum Ioanne intueri, qui cap. 1. sui Euangelij

dicit. *Vidimus gloriam eius, gloriā quasi unigeniti a Patre plenum gratiæ & veritatis.* Et cum Petro. 2. Canonica. cap. 1. Nos (speculatores facti illius magnitudinis in monte quando accepit à Deo honorem & gloriā.) Quæ digna sunt de illo cognoscimus, intelligimus, & prædicamus.

Ioann. Petr.

Hinc obiter ad mores poteris intelligere mundi & eorum qui in illo sunt conditionem, qui non vident nisi eos qui magni, potentes, & diuites sunt: pauperes, despectos, & exiguos non aspiciunt, deprauatū & corruptum habent visum, qui quæ parua sunt nō percipit. Et quia Christus exiguus erat, (ut ipse de se testatur Psalm. 21: *Ego sum vermis & non homo.*) mundus eum non cognouit. Quod Esa. cap. 53. affirmat. *Vidimus eum despectum & non simū virorum, unde nec reputauimus eum.*

Mundus solus magnos & potētes videt.

Psalm.

Esa.

Ipse est qui post me ven. &c.

Explicat iam Christi dignitatem, & multis illam commendat. Primò ex hoc, quod post illum venturus sit. Quo significat Ioannes Christum esse verum Messiam lege promissum, qui venturus erat in mūdum, & quem Prophetæ prædixerunt. Quod sic deducitur. Luciferum sequitur sol, & post illum oritur paranympus & præcursor sequitur sponsus. Sed ego sum lucifer oriens, ut annuntiem aduentum Domini: (De Ioanne enim dicitur Ioann. 5. quod erat lucerna lucens & ardens.) Sum paranympus & amicus sponsi veniens parare viam eius, ut Esa. 40. prædictum est. Ergo qui post me venturus est, verus Messias est, verus Sol, & spūs.

Christi dignitas explicatur ex multis

Ioannes lucifer oriens ante solem.

Ioann.

Esa.

Christus ve-
rus Sol.
Malach.

Matt.

fus. Quod pater ex illo Malachiae cap. 3. Ecce ego mitto Angelum meum, qui preparabit viam tuam ante te. Quod de Ioanne veritas ipsa interpreta-
tur Matth. 11. Et sequitur. Statim ve-
niet ad templum suum dominator, quem
vos queritis, & Angelus testamenti,
quem vos vultis. Ego sum Angelus il-
le promissus ante faciem illius, qui
post me statim venturus est, & in me-
dio vestrum stat.

Lex vetus a-
bolenda per
Christum.

Secundò dicitur Christus post
Ioannem venturus, vt ostendat le-
gem veterem (quæ per Ioannem si-
gnificabatur) esse abolendam, &
aliam nouam in æternum duratu-
ram, scriptam in cordibus hominũ
promulgandam, cuius Christus au-
thor erat futurus.

Non est alius
post Christũ
sperandus.
Matt.

Tertiò dicitur Christus post Ioã-
nem venturus, vt ostendat non esse
alium qui sperandus sit. Quod Mat-
thæi. 11. Ioannes discipulos suos
mittens ad Christum interrogauit
dicens: Es tu qui venturus es? an alium
expectamus? Dum ergo qui ventu-
rus est dicitur, omnis spes alterius
aufertur. Hinc miseri Iudei confun-
dantur, qui vanis superstitionibus
de lusi alium venturum expectant,
& alium redemptorem querunt:
cũ iam vniuersa Prophetarum vati-
cinia impleta conspiciantur, & qui
venturus erat testante Ioanne vene-
rit: nec quidquam nisi secundus eius
aduentus, quo venturus est iudica-
re, potest expectari.

Nota tamen quòd licet post Ioã-
nem venturus dicatur Christus, ni-
hilominus dicitur ante Ioannem
factus: quod variè explicatur, &
Christi excellentiam maximè de-
clarat. Primò dicitur *Ante Ioannẽ*

factus, id est, illi prælatus & antepo-
situs dignitate, gratia, & gloria: li-
cèt in oculis hominum Ioanne in-
ferior appareret. Erat enim Dei na-
turalis filius, vt ad Hebræo. 1. pro-
bat Paulus. Vndè hæc sententia idẽ
videtur esse cum illa, quam alter
Ioannes protulit, *Vidimus gloriã eius,*
gloriã quasi vnigeniti à Patre, plenum
gratia & veritate.

Secundò verbis istis declarat Ioã-
nes Christi diuinitatem & æternã
eius generationem. Quia (licet in
tempore Ioanne fuerit posterior)
ante Ioannem est: imò ante omnes
creaturas ab æterno Dei Patris sub-
stãtia genitus. *In principio enim erat*
Verbum, & Verbum erat apud Deum, &
Deus erat Verbum. Duplicem igitur
Christi generationem verbis istis
agnoscit Ioannes: vnã æternã à
Patre, qua ante Ioannem factus est:
alteram temporalem à matre Spi-
ritus sancti virtute, qua post Ioan-
nem venit. Hanc expositionem po-
nit Grego. Hom. 7. in Euang. Quẽ
sequitur Beda.

Tertiò his verbis declarat Ioan-
nes Christum esse principium om-
nium creaturarum (in quo condita
sunt vniuersa) & omnium actionũ
earum: *Omnia enim per ipsum facta*
sunt dicit Ioann. cap. 1. & *sine ipso fa-*
ctum est nihil. & Paulus in Actibus
Apostolicis, cap. 17. *In ipso viuimus*
mouemur & sumus. Tum etiam esse
vltimum finem omnium rerum, &
in quo nostra fœlicitas & beatitu-
do consistit. Quod ipse Ioann. 17.
testatus est dicens. *Hæc est vita æter-*
na, vt cognoscant te, & quem missi-
sti Iesum Christum. Hoc ipse Apo-
calyp. 1. de se refert cum ait. *Ego*
sum

Christus quo
modo ante
ioannem fa-
ctus dicatur.

Hebræo.

Ioann.

Ioann.
Duplex Chri-
sti generatio
agnoscitur à
Ioanne.

Grego.
Beda.

Christus om-
nium creatu-
rarum princ-
ipium declara-
tur.

Ioann.
Actuum.

Christus vlti-
mus finis om-
nium rerum.
Ioann.

Apoça.

sum Alpha & Omega, principium, & finis.

Cuius ego nō sum dign. &c.

HAnc sententiam vt celebrem referunt vniuersi Euangelistæ, & (licet in verbis aliquo modo discrepare videantur) in sensu omninō conueniunt. Matth. cap. 3. Marc. cap. 1. & Luc. cap. 3. Quibus verbis intendit Ioannes ostendere quanta sit Christi dignitas & magnitudo, se humiliat, vt illum exaltet: vel potius vt illius excellentiā declaret: cui nullus hominū & Angelorū valet cōparari. Tanto enim, vt dicit Paulus Hebræo. 1. *Melior Angelis atque hominibus effectus est, quanto differentius præ illis nomen hereditauit: vt non solum diceretur, sed & filius Dei naturalis esset in quantum homo.* Id enim Paulus probare contendit illo capite, scilicet, Christum, (qui diuinam & humanam naturam in vno supposito diuino dicit,) esse naturalem Dei filium: cuius dignitatem declarat Ioannes dicens: se non esse dignum vt soluat corrigiā calceamētī eius. Ac si apertius dicat, vultis scire quā tus sit ille qui medius vestrum stetit, qui post me venturus est & ante me factus, ex me poteritis cognoscere. Ego, (cui vos tantum honorē detulistis, vt me Christum existimaretis: vt meo testimonio de me fidem promitteretis: de quo tot vaticinia prophetarum præcesserunt: qui Angelus vocatus sum: qui plus quam Propheta dictus: quo internatos mulierum nē surrexit maior: quem vos adeo admiramini: ad quem omnes concurritis vt bapti-

zemi: Non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum eius. Videte ex vngue leonem, & quantus sit Christus, quem vos nescitis. De quo merito Dauid Psalm. 144. dicit: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non est finis.* Regis amplitudo, dignitas, & magnitudo cognoscitur ex eo, quod diuites, potentēs, comites, marchiones, duces, & principes (quos mundus maximo in precio habet, & ceteri venerantur) illi ministrant, & seruiunt. Satis ergo colligi potest Christi dignitas ex eo, quod Ioannes, (de quo Angelus dixit Lucæ. 1. quod futurus erat *magnus coram Domino: & turbę interrogabant, Quis putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo:)* se indignum reputat, vt corrigiam calceamenti eius soluat.

Verba autem ista, (licet plana videantur,) variē exponunt interpretes, & ad diuersa referunt. Theophylact. in cap. 3. Matth. refert verba ista a Ioāne dicta, vt duplicem eius descensum se intelligere non posse fateatur. Sic ait: *Per calceamenta autem intelligas duos descensus eius, nempe eum qui ē calis in terram, & eum qui a terra in infernum. Calceamentū enim est pellicea caro & mortificatio. Hos igitur duos descensus non potest portare Præcursor, intelligere non valens quomodo facti sint.* Idem affirmat Origenes, tom. 6. in Ioann. Gregor. Homil. 7. in Euangelia, ad incarnationis mysteriū refert. Quis enim est qui nesciat, quod calceamenta ex mortuis animalibus fiunt? Incarnatus verò Dominus veniens quasi calciatus apparuit, quia in diuinitate sua morticina nostrę corruptionis

Psalm.

Simile.

Lucæ.

Prima expositio.
Theophi.

Per calceamenta duplex Christi descensus significatur.

Secunda expositio.
Gregor.

Matth.
Marc.
Lucæ.

Christi dignitas declaratur.

Hebræo.

Psalm.

nis assumptis. Vndè etiam per Prophetam Psalm. 59. dicit: *In Idumæam extendam calceamentum meum.* Per Idumæam quippè Gentilitas, per calceamentum verò assumpta mortalitas designatur. In Idumæa ergo Dominus calceamentum suum se extendere asserit: quia dum per carnem gētibz innotuit, quasi calciata ad nos diuinitas venit. Sed huius incarnationis mysterium hu manus oculus penetrare non sufficit. Inuestigari etenim nullatenus potest, quomodo incarnatur verbum, quomodo summus & viuificator spiritus intra vterum matris animatur, quomodo is qui initium non habet & existit in tēpore, & cōcipitur. *Corrigia ergo calceamenti* (dicit Gregor.) *est ligatura mysterij.* Ioānes itaq; *soluere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis eius mysterium nec ipse inuestigare sufficit.* Qui hoc per Prophetiæ spiritum agnouit. Quid est ergo dicere nō sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius, nisi aperire & humiliter suam ignorantiam profiteri? Ac si patenter dicat, quid mirum si ille mihi prælatus est, quem post me quidem natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non apprehendo. Istum modum dicendi, (licet parū differre videatur) tenet Grego. Nazianz. in Oratio. in sancta lumina, ubi per calceamentum intelligit incarnationis mysterium, per corrigiam verò minora mysteria, quæ circa incarnationem eius contigerunt. Ac si dicat Ioannes: Non sum dignus nec valeo vel minima incarnationis eius explicare, quanto minus potero ipsum mysterium declarare. Et Ambros. lib. de institutio.

Corrigia calceamenti incarnationis mysterium.

Greg. Naz.

virginis cap. 14. per corrigiam calceamenti totum incarnationis mysterium intelligit. Vt hinc nos discamus *Captiuare intellectum in obsequium fidei*, vt ad Roma. 8. dicit Paulus. *Et non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* vt Prouer. 25. dicit Sapiens. Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum refert sententiam hanc ad baptismū Ioannis, vt fateatur se non esse dignum Christum a peccato soluere: quia peccatum nō habuit. Quam etiam assignat Theophylactus Marci 1. dicens. Omnes qui veniebant & baptizabātur a Ioāne, soluebātur per poenitentiam a vinculo peccatorū suorum, dum credebant in Christum. Omnium igitur aliorum soluebat Ioannes corrigias, & vincula peccatorum: Iesu autem corrigiam soluere non potuit, eò quod non inuenit corrigiam, hoc est, peccatū in ipso. Quam etiam adducit Ioannis, cap. 1. Christus enim erat agnus qui tollere venerat peccata mundi. Quod autem soluere corrigiam vel tollere calceamentū significet in scriptura mūdare & purgare a culpa, ego confirmo ex illo Exodi. 3. Vbi cum Moyses accedere vellet ad conspiciendum rubum Dominus clamauit: *Tolle calceamenta de pedibus tuis, hoc est, te prius munda & purga.* Quod ex ratione quam subiūgit colligitur. *Terra enim, inquit, in qua stas, terra sancta est.* Cæterum modus iste dicendi co actus videtur, & non satis literæ conuenire. Quia baptismus Ioannis non soluebat peccata: & Christus peccata non habebat a quibus solui posset. Aliam interpretationem affert idē

Ambros.

Roma.

Prouer.

Tertia expositio.

Clemens.

Christus ab omni peccato liber fuit. Theoph.

Soluere corrigiam vel tollere calceamentū est peccata tollere.

Exod.

Aperire mysteria scripturarum est soluere corrigiam.

Quarta expositio.

Clemens

Clemens.
Quinta expositio.

Ioannes fateatur se non esse Ecclesie sponsum.
Grego.

Calceamenta quæ sibi competeret, accipere uxorem soluebat qui nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ducturus erat ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sancta Ecclesia sponsus apparuit? De quo & idem Ioannes dicit Ioa. 3.

Ioann.

Ambro.
Rupert.
Deute.

Clemens dicens: quod Christus in Prophetis, & scripturis absconditus erat, & contentus tanquam in Symbolis & figuris, ut pes in calceamento concluditur. Ioannes autem aperte ostendit, & digito Christum demonstravit, & hoc est solvere corrigiam calceamenti. Quo munere se indignum Ioannes confitetur. Gregorius Homil. 7. in Euang. adducit aliam interpretationem, quæ plausibilior videtur, & à multis celebratur. Quod Ioannes his verbis fateatur se non esse dignum, ut reputetur Synagogæ, vel Ecclesiæ sponsum, quod Christo reseruatum erat, & illi proprium. Ait Gregorius. Mos apud veteres fuit, ut si quis eam quæ sibi competeret, accipere uxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sancta Ecclesia sponsus apparuit? De quo & idem Ioannes dicit Ioa. 3. Qui habet sponsam, sponsus est. Sed quia Ioannem homines Christum esse putauerunt, quod idem Ioannes negat, rectè se indignum esse ad soluendam corrigiam eius calceamenti denunciat. Ac si aperte dicat. Ego Redemptoris nostri vestigia denudare non valeo, quia sponsi nomen mihi meritò non usurpo. Nec in huius consuetudinis confirmationem Gregorius adducit scripturæ testimonium aliquod. Eandem ponit Ambrosius lib. 3. de fide. cap. 5. & sequitur Rupertus super Ioannem. Et confirmari potest primo ex illo Deuteronomij. 25. Vbi præcipiebatur, quod defuncto fratre sine liberis alter fratrum suorum duceret uxorem illius, & suscitaret semen fratris sui: quod si ille nollet ac

cipere, mulier tenebatur accedere ad portam ciuitatis, & interpellare maiores natu & iudices pro se, quo accersito & interrogato, si responderet nolle eam uxorem accipere, dicit textus. *Accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pedibus eius: spuetque in faciem illius, & dicet. Sic fiet homini, qui non edificat domum fratris sui. Et vocabitur nomen illius in Israel domus discalceati.* Præterea colligi potest ex illo Ruth. cap. 4. Vbi dicitur. *Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos. Ut si quando alter alteri suo iuriscadebat, ut esset firma concessio, soluebat homo calceamentum suum & dabat propinquo suo: hoc erat testimonium cessionis in Israel.* Et loquitur de cessione quantum ad matrimoniū mulieris, quæ relicta fuerat sine liberis, & quam iure propinquitatis accipere in uxorem tenebatur. Ad hanc consuetudinem dicunt respexisse Ioannem verbis istis, quasi diceret, non sum dignus discalceare pedem Christi, ut Ecclesiam mihi in sponsam accipiam, quæ illi debetur. Licet modus iste dicendi maxima cum reuerentia accipiendus sit propter sanctorum Patrum auctoritatem, tamen non videtur literæ multum quadrare, nec habet in scriptura satis solidum fundamentum. Quoniam nunquam in scriptura reperimus præceptum quod ille, qui ducturus esset relictam fratris, (altero ad quem pertinebat recusante,) solueret calceamentum alterius. Pro cuius intellectu aduertendum est, quod duobus tantum locis nuper à nobis adductis reperimus huius rei mentionem factam in scri-

Ruth.

in scriptura, & in nullo illorum tale quid adumbratur. Deuter. enim 25. dicitur: quod mulier soluat calceamentum illius, & spuat illi in faciem, & talis quasi infamis remaneat in Israël. Ruth autem 4. dicitur, quod qui accipere nollet uxorem insignum celsionis sibi solueret calceamentum & alteri traderet, quo cedebat iuri & actioni quā habebat ad illam ducendam, & ad bona fratris sui: poterat quē tūc alter ex cognatis defuncti illam accipere, & in iure succedere. Nec alium locum ego reperio ubi tale quid dicatur. Quare non videtur Ioannes ad hanc consuetudinem respexisse, cum ad illum, qui ducturus erat uxorem, non pertineret solvere calceamentum alterius.

Sexta expositio. Vnde alijs quam pluribus omnis interpretatio planior & magis ad literam illa mihi videtur, quæ afferit, quod periphrasi hac intendit Ioannes indicare se indignū esse, qui Christo ministraret etiam in minimo suæ domus officio & ministerio. Est quē similis loquendi modus ei quo Hispani utimur. Cū alicuius dignitatem & magnitudinem declarare volumus, dicere solemus. *No merezco descalçarle los zapatos.* Sic interpretatur locum istū Cyril. lib. 1. in Ioannem cap. vltimo, & Chrysost. Homil. 11. Operis perfecti in Matthæum. Ut hinc Ioannis humilitatem discamus, & quanti sancti humilitatem fecerūt, quo studio illam quæsierunt. Est enim omnium virtutum custos, sine qua omnium aliarum meritum amittitur. Quod Gregor. Homil. 7. in Euangelia affirmat dicens. *Qua*

in re pensandum nobis est. & tota intentione cogitandum, quomodo sancti viri, ut humilitatis in se virtutem custodiant, cum quadam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student reuocare quod nesciunt, dum ex parte alia infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfecti sunt, eorum se animus non extollat. Scientia etenim virtus est, humilitas etiam custos virtutis. Sed dicit aliquis. Quomodo Ioannes se indignum reputat Christi calceamenta portare, vel corrigiam illorum soluere, qui dignus fuit illum baptizare? Cui respondetur primò, quod si Ioannes secundum se & ea, quæ propria sibi sunt, consideretur, neutro dignus fuit: At ex gratiæ munere dignus extitit (dum se indignum reputat Christo vel in minimo ministrare) illū baptizare. Quomodo & homo eterna vita dignus dicitur. Secundò aliquis potest dici dignus absolute etiam si cum Deo compareretur, & isto modo Ioannes & quilibet homo nullam habet dignitatem ad Dei munera & ministeria. Altero modo potest dici dignus quantum fragilitas humana permittit. Et isto modo homines digni sunt ex Dei misericordia, ut consecrare possint, & sacramenta administrare, & Christi corpus sumere: sic Ioannes dignus extitit Christum baptizare.

Isto loco querere solent, vtrum Christus calceamentis usus fuerit? Multi existimant Christum calceamentis usum fuisse, inter quos est Caietanus Luc. 3. ubi exponens verba ista dicit ad literam calciatus incedebat Iesus, ut textus iste significat,

Vtrum Christus calceamenta portauerit.

Caietanus.

cat, & ratio comprobatur. Quia sicut manducauit & bibit sicut ceteri Israëlitarum, ita etiam vestitus, ac calciatus intelligitur more Israelitarum suae conditionis. Alij inter quos est Carthusianus Lucae. 3. contrarium affirmant, & quod Christus calciamenti usus non fuerit. Christus enim coepit facere & docere. Et qui Apostolis praecipit, quando misit eos praedicare, ne portarent faccum, peram, & calceamenta, non est credibile quod ipse prior calciamentorum usum non abiecerit. Nec contrarium colligi potest ex isto loco. Quia verba haec Ioannis secundum generalem modum Prouerbij dicta sunt ad Christi excellentiam significandam. In his autem locutionibus sensus literalis frequenter non est ille, qui immediate per verba significatur, sed qui per similitudinem insinuat, aut per res exprimitur. Et licet nihil certi efficaciter ex loco isto probari possit, probabilior mihi apparet Caietani sententia; eo quod Christus communem vitam agebat alijs similem in victu & vestitu. Et cum alijs communiter calceamenta portarent maxime probabile est illis Christum usum fuisse.

Hæc in Bethania facta, &c.

Locum ubi ista omnia contigerunt notat Euangelista: ut magis testimonium Ioannis constet, & dictorum veritas confirmetur non solum personis & circumstantijs descriptis, sed & tempore & loco. Quod, ut Cyrillus lib. 1. in Ioannem cap. 26. aduertit, diligentiae Euangelistarum, magnitudinisque re-

rum ad historiae veritatem commendandam signum est. Solent enim homines loca singula ubi res magnae gestae sunt memoria retinere. Et Chrysostomus Homil. 16. in Ioannem ait: *Cum non antiqua, sed quae paulo ante contigerant narraret, à loco etiam testimonium accipit: ut meminerint qui aderant, & se vera narrare confirmet.* Tum etiam locum apponit, in quem propter Iordanis transitum, ut dicemus, multitudo copiosa hominum concurrebat: Ut Ioannis testimonium magis commendetur. Quod non in obscuro aut solitario loco, sed in publico & hominum frequentia copioso perhibuit. Alias mysticas huius rei rationes assignant sancti Patres, quas quisque poterit videre.

Sed non facilis statim nascitur difficultas, an isto loco legendum sit in Bethania, an in Bethabara. Et ratio difficultatis consurgit ex eo, quod vniuersi Latini Codices legunt in Bethania, & multi etiam ex Graecis eodem modo legunt, & Origenes tomo. 2. in Ioannem asserit, omnia antiqua exemplaria habere in Bethania, & ita etiam confitetur Cyrilus. Sed si ita legamus, non videntur quae sequuntur in textu convenire. Primum, quia Bethania non est sita trans Iordanem, cum sit in tribu Benjamin quindecim stadiis distans à Hierusalem. Tum etiam, quia Ioannes non potuit in Bethania baptizare, cum Ioannes ad fluenta Iordanis baptizaret, & Bethania distaret circiter centum octuaginta stadiis à Iordane.

Quare Graeci Codices habent in Bethabara: & ita legit Origenes loco

Dionys.

In prouerbialibus loquutionibus quis sit literalis sensus.

Chrysost.

An legendum sit in Bethania an in Bethabara.

Orig.

Cyrl.

Cyrl. Locus ponitur ad fidem historiae.

Orig.

loco

Epiphani.
Hieron.Chrysost.
Theoph.
Euthy.

Iosue.

Lyra.

loco allegato, & Epiphanius Hæres. 51. & Hieron. lib. de locis Hebraicis habet, Bethabarâ esse sitâ trans Iordanem, vbi Ioannes Baptista baptizabat, & Christus ab eo baptizatus est. Et moderni sequuntur hanc sententiam quam etiam Chrysost. Teophylactus, & Euthymius sequuntur. Sed difficultatem habet, quia dicunt Bethabaram sitam esse in tribu Benjamin, quod colligunt ex cap. 18. lib. Iosue. Vbi inter ciuitates illius tribus ponitur Betharabâ, quæ eadem videtur cū Bethabara. At termini tribus Benjamin non transeunt trans Iordanem, vt ex prædicto loco constat. Quomodo ergo Bethabara potest esse in tribu Benjamin, & dici trans Iordanem, quod fors filiorū Benjamin non pertingit?

Hac difficultate multi præsi inter quos est Nicolaus de Lyra dicunt duplicem esse Bethaniam: vnâ prope Hierusalem, in qua habitabant Martha & Maria, & in qua Dominus Lazarus suscitauit, quæ prope Hierusalem erat, cuius frequens in Euangelij mentione fit: alteram, quæ sita est trans Iordanem, in qua Ioannes dicitur baptizasse. Sed iste modus dicendi nullum fundamentum habet in scriptura, ideo merito reijcitur.

Vt ergo quod nobis videtur in hac difficultate apperiamus, primò id quod certū est supponemus, deinde quæ dubia sunt manifestabimus. Illud certum est, quod (siue Bethania, siue Bethabara dicatur locus in quo Ioannes baptizabat,) Ioannes baptizauit prope fluentia Iordanis eo loco, quo populus Is-

raël ascendens de Egypto Iordanem transiit sub Iosue hinc inde aquis consistentibus. Ibi quæ Christus voluit baptizari: vt ibi consecraretur baptismus noster, quo loco siccis pedibus Hebræi mirabiliter transierunt. Ad quem locum Ioannes baptizaturus accessit, (quia eo loci frequens erat concursus populi, & transitus Iordanis facilius nauicula ibi existente) vbi commodius Christum poterat annūtiare. Sed quod difficultatem habet est nomen loci. In quo hoc etiā certū est, quod locus vbi Ioannes baptizabat erat trans Iordanem, vt ex Euangelista constat isto loco.

Vnde apertè colligitur, quod locus ille nō poterat pertinere ad sortem & tribum Benjamin, vt præfati authores testantur. Nec placet cuiusdam doctissimi moderni excogitatio, qui vt Saluet Bethabarâ ad tribum Benjamin pertinere, dicit in scriptura visitatum esse *Trans Iordanem, & ultra Iordanem*, dicere, non respectu habitantium in terra Chanaan: sed respectu venientium de terra Egypti: respectu quorum tribus Benjamin erat trans Iordanem. Quia hoc nimis durum & coactum videtur, maximamquæ inducere æquiuocationem: cum non facile constet respectu quorum trans & ultra in singulis locis accipi debeant. Et minus placet quod secundo dicit, quod *citra & ultra* confunduntur, & vna particula pro altera ponitur in scriptura. Quia hoc est ad diuinationes recurrere, & vana cum proprietatem confundere. Secundo colligitur quod Betharabâ quæ Iosue 18. ponitur, non potest

Locus Iordanis in quo Christus baptizatus est signatur.

Maldonatus
societatis le-
su.

esse locus ubi Ioannes baptizauit: quia non erat trans Iordanem. Preterea constat trans Iordanem in eo loco, quo Ioannes baptizabat, sita esse ciuitatem vel oppidum, quod Bethabara vocatur: vt ex Hieronymo retulimus, & nominis significatio declarat. Bethabara enim domus transitus interpretatur: & ad sortem tribus Ruben pertinere videtur. Cuius mentio fit Iudicum 7. parum mutato nomine ubi vocatur Bethbera. Licet quod ad nomen hoc attinet non certo affirmare audeamus, an idem sit cū Bethabara.

Tandem dico quod locus iste qui Bethabara dicebatur nominabatur etiam Bethania, & nec in loco, nec in nomine apud Hebræos, cum Bethania, quæ prope Hierusalem erat, conueniebat. Quoniam Betha-

nia quæ erat prope Hierusalē scribebatur per *sin*. Hæc autem Bethania scribitur per *seph*, & significat idem quod domus nauis, id est, locus ubi nauicula erat ad transitum fluminis. Vnde idem quod Bethabara significat. Confusio autem & difficultas orta est ex Græco & Latino sermone, qui non semper eam literarum distinctionem habet, quæ apud Hebræos reperitur. Nec nouum est hanc literarum similitudinem difficultatem parere, vt Matthæi 1. annotauit Hieronymus duos *Hieros* leconias assignans in Christi generatione. Et isto modo nec loca multiplicamus sine authoritate, & antiquam & communem lectionem Euangelij cōseruamus, & quantum arbitror difficultatem euacuamus.

EXPOSITIO MORALIS.

I. CONSIDERATIO.

Quæ debeat esse prælatorum cura in sedandis populis, multibus, & componendis opinionibus, quæ circa religionem oriuntur, & quod ad illos pertineat talium quæstionum declaratio exponit.

Miserunt Iudæi ab, &c.

VT in literæ expositione diximus ex Origine, Iudæi, qui Hierosolymis erant ex primoribus, filii, Sacerdotes, Leuitæ, Pharisei, & Principes & seniores populi, videntes tempus aduentus Messie iam instare ex vaticinijs Prophetarum, & considerantes populum in diuersas sententias esse diuisum, alijs quidem putantibus Ioannem Messiam esse, vt ex cap. 3. Lucæ. colligitur. Alijs IESUM verum Messiam & Prophetam illum in lege promissum affirmantibus: vt populum sedaret, eorumque quieti, paci, & vtilitati consulerent, & exortos rumores extinguerent, diuersas opiniones componerent, & quid in re hac (quæ grauissima & maximè necessaria erat,) certum esset definirent, Hierosolymis conuenerunt. Vbi vltro citroque habitis rationibus, adductis scripturis, (cum ipsi definire & determinare propositam difficultatem non auderent: & vt maiorem auctoritatem & fidem erga popu-

lum resolutio quæstionis haberetur) legatos mittunt ad Ioannem Baptistam, qui tunc temporis apud omnes maximæ erat authoritatis, vt de re hac interrogarent, ac quid circa hoc sentiret exponeret. In quo bonorum prælatorum munus exequuntur, & officium adimplent.

Hoc namque maximè prælatis incumbit, (quibus commissæ sunt dominicæ oues,) vt eas doctrina, & verbo veritatis pascant: & si quid natum fuerit, vnde vel mores, vel doctrina sana & sincera offendi possit, vel homines in errorem induci, statim ipsi superiores conueniant, quod verum est definiant, & populo quid tenendum sit aperiant: ne cogantur minores per abrupta errorum gradi: ne falsis doctrinis decipiantur. Nec enim omnium est morum & fidei quæstiones & difficultates tractare, & resolvere. Hoc solum ad Episcopos, Pastores, & Sacerdotes pertinet. Quod annorauit Ireneus, lib. 3. contra hæreses cap. 3. & Origenes tomo. 6. in Ioannem, qui dicit: Quos tandem senes ad Ioannem ex Iudæis mitti oportuit, & vnde, nisi eos qui Dei ex delectu & electione præstare iudicati sunt Hierosolymis, vbi templum erat, id est, ex loco, qui omni terræ, quæ bona dicitur, antelatus est? Sic non omnium est sacra pertractata, sed eorum qui ad spiritualia munera vocati sunt, dicente scriptura Deute. 31. Interroga patres tuos & dicent tibi maiores tuos & annuntiabunt tibi. Et Prover. 22. Verbis sapientis accommoda aurem. Et Tertulianus lib. de præscrip. contra hæretic. ait. Ergo quoties

Ad Prælatos
pertinet morum & fidei
quæstiones re
soluere.

Ireneus.
Origen.

Deute.

Prover.

Tertulianus.

Malach.

Deut.

Iren.

Matth.

Praelati Episcopi & speculatores quare vocentur.

Ezech.

quæstio contigerit, ad antiquiora erit recurrendum, & ordinem successionis sacerdotum eorum, qui Ecclesijs præsederint, quibus in his rebus cura maxime iungenda est. Malachię. 2. dicitur. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Et Deut. 17. Monetur rex, accipere exemplar legis à sacerdotibus Leuiticis: eò quod eorum sit scripturam interpretari, & difficilia quæquæ resolvere. Et Irenęus iterum lib. 4. contra hæreses inquit. Eis qui in Ecclesia sunt presbyteris, obaudire oportet. his qui successionem habent ab Apostolis: qui cū Episcopatus successionē charisma veritatis certum secundum placitum patris acceperunt: reliquos, qui absistunt à principali successionē, & à quocunque loco suspectos habere. Namquē, ut olim Sacerdotes & Leuitas commendauit Deus ob cathedram Moysi. Matthæi. 23. Sic & nunc Episcopos ob successionem. Verum & si eorum inter sit os hereticis obstruere, & si quid ambiguum fuerit interpretari, videmus tamen per multos hoc imminere pigriores.

Et quidem in ista Iudæorum legatione pastorum non mediocris, sed maior (quàm nunc in multis appareat) vigilantia depingitur: Qui dubiū de re ardua, & hēlītātē populum resolvere satagunt: nisi aliquo pharisaico fermento imbuerentur. Ideo præpositi Ecclesiarum Episcopi, videntes, & speculatores frequenter in scriptura appellātur. Ezechielis. 3. dicitur. Fili hominis speculatorem dedite domui Israel. Quia sicut speculatoris officium est omnia de longinquo, & antequam veniant prospicere, hostium incursum præuidere, populum admonere, ut

sibi prospiciat: Vndē si quis propter speculatoris negligentiam aut taciturnitatem perierit, speculatori imputatur, & ab eo pœna sanguinis pereuntis est exigenda: Ita pastoris & prælati officium est vigilare, speculari, mala antequam veniant prospicere, populum admonere; quæstiones exortas sedare & resolvere, alioquin percuntes oves de manu eius Dominus requireret: ut Ezechielis. 3. Dominus testatur inquit. Si dicēte me ad impium mor-te morieris, non annuntiaueris ei, neque loquutus fueris: ut auertatur à via sua in pia & viuat: ipse quidem in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram.

Ezech.

Quare Praelati debent esse instructi & muniti armis scientiæ, doctrinæ, & virtutis: ut statim ac tumultus ortus fuerit procedere possint, & subditorum mentes sedare. Praelati namquē sunt sexaginta illi fortes qui Cant. 3. dicuntur custodire lectulum Salomonis propter timores nocturnos. Timores nocturni dicuntur, qui in doctrina, religione, fide, & moribus exoriuntur. Quia quæstiones, quæ circa fidem, religionem, & mores nascuntur, sunt veluti nubes, & vmbra, quæ veritatis radios offuscant, & obscurant. Vndē Paulus 2. Corint. 10. de se & alijs Apostolis, atquē de omnibus Praelatis Ecclesiæ loquens, ait. Arma militiæ nostræ non carnalia sunt: sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruētes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatē redigentes omnem intellectum in obsequium Christi: & in promptu habentes

Praelati armis scientiæ doctrinæ & virtutis debent esse instructi & defendat Ecclesiam. Cantis.

Corint.

Arma prelatorum qualia & quam fortia sunt.

Vlcisci

Ulcisci omnem in obedientiam, cum completa fuerit vestra obedientia. Quo loco Paulus ex natura armorū Apostolicæ militiæ probat, quod non secundum carnem militamus. De quibus armis duo dicit, alterum negatiuum, *non carnalia sunt.* Per quod excluduntur affectus & artes omnes ad gloriam, ad lucrum, & ad omnia mundana. Alterum affirmatiuum, *sed potentia Deo.* Per quod explicatur quod sunt fortia ac valida non carni, non mundo, sed Deo: tanquam ei pro quo assumuntur, cui militant, qui principaliter in illis pugnat. Est enim datiuī casus, *Deo.* Statimquē exponit ad quid valeāt arma, hæc *ad destructionem*, scilicet, *munitionum.* Sermo metaphoricus est describens efficaciam armorum spiritualium ad similitudinem corporalium armorum potentia, quæ valent destruere munitiones ciuitatū, & præsidia arcium & castrorum. Ita & arma spiritualia destruere valent munitiones diaboli & hominū contra fidem & religionem. Declarat autem quæ sint munitiones istæ in particulari, & primo ponit *Confilia*, id est, cogitationes: in quibus compræhenditur tota pars cognoscitiua, omnes astutiæ, omnes artes, omnes fraudes contra fidem Christi, & bonos mores. Deindē ponit *Altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei*, sub qua compræhenditur tam vniuersus affectus, quàm omnis potestas, quæ eleuatur aduersus cognitionem Dei. Ampliusquē armorum vim declarat, quæ non solum possunt destruere contraria tam in intellectu, quàm in celsitudine

potestatis, affectus, & dignitatis: sed etiam redigunt in captiuitatem omnem intellectum ad obediendū Christo credendo, sperando, & amando. Ideo dicit. *Et in captiuitate redigentes omnem intellectum.* Tandē ponit quantum quod possunt arma ista, scilicet, *Ulcisci omnem inobedientiam.*

Ex quo etiam loco deducitur & quæ sint prælatorum munera, qui armis istis uti debēt, scilicet, destruere omnes munitiones diaboli & ministrorum eius, tã ex parte cognitionis, quàm ex parte affectus: & captiuare intellectum sana doctrina in obsequium Christi, & ulcisci omnem inobedientiam eorum, qui contra fidem & bonos mores pugnant, & Christi Ecclesiam turbare quæstionibus procurant. Hæc prælatorum munera elegāter describit sponus Cantic. 7. vbi partes corporis sponsæ suæ Ecclesiæ depingens, specialiter in collo, oculis, & naso describendis moras facit, inquires. *Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscine in Hesebon, quæ sunt in porta filie multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.* Hæc omnia, si solam verborum formam consideremus, ridicula omninò videbuntur, & potius deformitatem, quàm pulchritudinem spūsæ manifestare. Quid enim poterat magis dici ridiculū ab eo, qui commendare sponsam vellet, & eius perfectissimam pulchritudinem depingere quàm quod nasum habeat similem turri altissimæ? Quod etiam & in alijs, quæ dicta sunt considerāti apparebit. Ipsa ergo literalis atquē superficialis

Prælatorum munera quæ sint.

Cant.

absurditas intelligentiæ manifestè demonstrat omnia ista spiritualem & profundam requirere interpretationem. Et licet variè ista explicentur, mihi videtur, quòd his tribus comparationibus, & his tribus corporis partibus Prælati & Prælatorum partes declarantur. Prælati namquè, (vt potè eminentiores & perfectiores, & Christo Ecclesiæ capiti propinquiore) per collum, oculos, & nasum significatur, quæ præcipua corporis membra sunt. Collum enim corpus capiti coniungit, & medium est quo capitis tota virtus corpori communicatur, & quo cordis spiritus ad superiora ascendunt. Vndè nihil commercij & communicationis esse potest inter caput & corpus nisi mediante collo. Prælati Ecclesiæ collum dicuntur & sunt: quia medij existunt inter Deum & homines, per quos diuina beneficia corpori Ecclesiæ communicantur.

Hos cõparat sponsus turri eburnæ. *Turri*, propter constantiam & fortitudinem, qua pollere debent: vt inimicis resistent, & nullis malis pro Domini grege frãgãtur. Quos etiam Canticorum. 4. comparauit turri David, *in qua mille pendent clypei*. Quoniam Sacerdos & Prælati nō solum in se fortis esse debet, sed & armis abundare, scilicet, scientia, & doctrina, pro se & alijs: debetquè esse turris refugij paruulis, minoribus, & egentibus. Ideò Matthæi. 5. Christus discipulos suos cõparat ciuitati supra montem positæ. Dicuntur autem *turris eburnæ*, ob candorem & vitæ puritatem, in qua nec neuus culpæ reperiri debet.

Secundò Prælati vocantur oculi. Quia sicut oculi in supræma capitis parte sunt constituti, vt toti corpori necessaria prospiciant, & singulis membris inserviant tãquam speculæ in alto positæ. Ita Prælati oculi sunt fidelium, qui pro totius corporis salute & commodo in supræma corporis Ecclesiæ parte positi sunt, vt indè pro alijs prospiciant.

Cõparantur autem piscinis seu stagnis aquarum, *quæ sunt in Hesebon, & in porta filiæ multitudinis*. Quoniam aqua scientiæ & doctrinæ debent esse pleni, quæ non turbida, sed perlucida, clara, & sana sit. Nec illam sibi debent referuare, sed omnibus communicare. Sicut piscinæ aquæ, quæ in porta ciuitatis sunt, omnibus patèt. Hinc Christus Prælatorum magister omnes sitientes vocabat ad aquas, & non habentes argentum inuitabat. Esai. 55. Tum etiam comparantur oculi piscinis aquarum, in quibus ob aquæ claritatem vmbre quauicunque rerũ transeuntium, (siuè procul, siuè propè sint, siuè magnæ, siuè paruæ existant) conspiciuntur. Ita vt aquam intuenti, etiam quæ atergo sunt & procul, in sua vmbra repræsententur. Eodem modò oculi Prælatorũ semper aperti esse debent, ipsiquè die ac nocte vigilare tenentur, & ea claritate fidei, scientiæ, & vitæ polle, vt in illis cuiuslibet rei transeuntis, cuiuslibet erroris exoriẽtis etiã procul, vmbra cõspiciatur, & quid quid contra bonos mores insurrexerit etiam minimum sentiat: vt vmbra excitati accurrant, & de remedio prouideant.

Tandem comparantur naso ob discre-

Prælati scientia pleni esse debent & omnibus patere.

Esai. Prælatorum oculi semper aperti esse debent.

Cant.

Prælati nō solum in se fortis esse debet sed & alijs armis præbere.
Matt.

Prælatorum quanta puritas esse debet

Discretio
praelatorum
declaratur.

Libanus ubi
sit.

Gregor.
Nasus discre-
tionem signi-
ficat.

discretionem & iudiciū, quo bonum & malum, & quidquid horū habet speciem, debent discernere. Comparatur autem nasus Turri Libani, quæ respicit contra Damascum. Pro cuius intellectu aduertendum est, montem Libanum in finibus situm esse terræ promissionis prope Damascum in partibus Syriæ: Ita ut Syriam diuidat à terra Iudeæ. In isto monte ad præcauendas insidias, & repellendos incurfus Syrorum, (qui frequentes erant contra terram Israël) edificauit Salomon ad defensionem regni sui turrim fortissimam & excelsam, quā directè constituit contra Damascum, quæ Metropolis est Syriæ. Ita ut ex turri hac propter eminentiam & loci commoditatem facillimè speculator, quæ in Syria agebantur videre poterat. Secundo aduerte ex Gregorio. 31. Mor. cap. 17. quod per nasum, quo odores foetoresquæ discernimus prouida sanctorū discretio significatur. *Et quid per nasum, inquit, nisi sanctorum discretio designatur.* Idem affirmat 1. part. Curæ past. cap. 11. & 3. part. cap. 33. Hinc commune prouerbiū ortū est, ut eos, qui iudicij discretionem vident, nasum habere dicamus: eos autem, qui stulti sunt, naso carere. Per nasum enim quæ longè sunt olfacere solemus, & de longè positis per odorem iudicare. Vnde ea quæ per occultum rationis iudiciū aduertimus olfecisse dicimur, & cū aliquid suspicamur, nobis sub olfacere dicimus. Olfactus ergo, qui in naribus est, sensus discretionis reputatur. Ex his facile est aduerte quid sibi vellent sponsus dicens, na-

sum sponsæ similem esse turri Libani, quæ respicit contra Damascum. Ex his igitur simul collatis constat nasum habere spōsam Christi, scilicet, Ecclesiam, id est, iudiciū & discretionem, quæ verum a falso, virtutem a vitio possit discernere, statimquæ vel à longè fraudem & fallatiam detegere: soloquæ olfactu inter veram & falsam doctrinā distinguere. Nasum igitur habet, ne indifferenter ei quidlibet obtrudatur: ne illis fiat similis, qui bonū dicunt malum, & malum bonum. Nequæ verò paruum habet, nequæ mediocrem nasum, sed turri excelsæ similem: quæ etiam in vertice montis altissimi situm habet, scilicet, in monte Libano. Vnde quem admodum turris illa Libani terræ promissionis ab insidijs omnibus & insultibus latrunculorum Syriæ securā reddebat: Ita ista virtus discretionis exactiquæ iudicij, quam Ecclesiæ suæ Christus contulit, ipsam ab omnibus insidijs & insultibus siuè dæmonum, siuè hæreticorum, siuè aliorum aduersariorum securam facit: ut nec portæ inferi præualere possint aduersus eam.

Præterea, sicut qui in turri illa Libani erant speculatores, eminus contemplabantur omnia, quæ ab alienigenis in Syria fiebant, nullusquæ ab eis dolus strui, aut exercitus congregari poterat, quin ab illis statim cognosceretur: ita Ecclesiæ sanctæ Prælati, (quibus ex diuino munere hæc discretionis gratia communicata est, quiquæ speculatores constituti sunt,) omnes fraudes, & astutias sathanæ & aduersariorum catholice fidei longius sen-

Ecclesia nasum habet similem turri quo à longè discernat & cognoscat res.

Corint.

tiunt. Sicut 2. Corint. 2. dicit Paulus. *Vt non circumueniamur à sathana. Non enim ignoramus cogitationes eius.* Vnde quoscunque illi contra Ecclesiam insultus parant, vel fraudes struunt, facile speculatores naso suo percipiunt: vt possint tempestiuè clangere buccina, & populum admonere: vt per istorum vigilatiam & discretionem obediens populus à nocumento seruetur. Hinc Gregor. Homil. 11. super Ezechie. locum istum versans ait. *Quæ ergo laus est fratres mei, vt sponsa nasus turri cõparetur? Quia per nasum semper odores, foetoresquæ discernimus, quid per nasum nisi speculatorum discretio designatur? Qui nimirum nasus & sicut turris esse, & Libani dicitur: quia videlicet prepositorum discretio & munita semper debet esse ex circumspectione, & in altitudine vitæ consistere, id est, in valle infirmi operis non iacere. Sicut enim turris in monte idcirco ad speculandum ponitur, vt hostes qui veniunt longius videantur, sic predicatoris vita semper in alto debet fixa permanere, vt in ore navium discernat foetores vitiorum odoresquæ virtutum. In cursus malignorum spirituum longè prospiciat, & commissas sibi animas per suam providentiam cautas reddat.*

Nisi multa
sentimus quæ
alijs sensibus
non percipiuntur.

Grego.

Discretio ergo prouida, & sollicita cura in oculis significatur. Et quoniam multa possunt oculorum acie subterfugere addit, & nasum, quo maior instantia & discretionis vis ostenditur. Multa namquæ odore cognoscimus & præsentimus, quæ nullo aliorum sensuum percipere valemus. Quod Grego. 3. par. Curæ pastoralis. cap. 33. eleganter aduertit dicens. *Hinc rursum sponsa*

dicitur: nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano. Rem namquæ quam oculis non cernimus, plerumquæ odore prauidemus. Hinc est quod Prælati & Predicatores canes vocantur in scriptura Esai. 56. & alibi. Quia sicut canes olfactu alia animalia superant, quores etiam multum distantes præsentiant, & insequuntur: ita Prælati debent bona malaquæ longius olfacere, sanā & corruptā doctrinam præsentire, & insequi: statim ac quid dubij ortum fuerit, (quod an rectè vel malè oleat non satis constat) explorare, & quod verum est aperire. Ideoque & nasus turri altissimæ comparatur. Quoniam qui longiore rem nasum habent remotiores odores percipiunt.

Pastores igitur vigilare tenentur super gregem suum, & in omnibus communi ouium utilitati prospicere, vberes pastus & sanos doctrinæ proponere, dubia declarare, mala germina statim euellere, nec in hoc debent esse desides aut negligentes. Facile enim principiis malorum obfisti potest, difficile autem cum excreuerint. Ignis principio cum adhuc scintilla est, facilius extinguitur: at cum creuerit vix extingui potest. Quod Ouidius admonuit dicens: *Principiis obsta, sero medicina paratur: cum mala per longas conualuere moras.* Filij Babylonis, hoc est, peruersa dogmata, dum paruuli sunt, suffocandi & allidendi sunt ad petram, id est, ad veram fidei doctrinam: de qua Dominus ad Petrum Matth. 16. dicit. *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Beatus, inquit David Psalm. 136. Qui te*

Prælati tan-
bus comparā-
tur propter
olfactus præ-
stantiam.
Esai.
Simile.

Principiis fa-
cile est reme-
dium.
Simile.

Ouid.

Matth.

Psalm.

Ille

Ille sanè beatus erit, qui illos crescere in Ecclesia & in anima passus non fuerit: sed illicò ac nati fuerint ad veritatis petram allisserit. Hoc sponsus Cant. 2. agnoscens hortatur custodes vineæ, (quibus pastores & Prælati significantur) vt cape re eurent. *Vulpes paruulæ*, id est, errores, falsa dogmata dum nascuntur & paruula sunt. Quia si permittantur, demollientur vineas, & difficulter cum creuerint, capi poterunt, & extingui. De quo alio loco redibit dicendi occasio: nunc quæ dicta sunt sufficiant, vt istorum curam insedanda plebe commendemus, & pastorum diligentia, quā in hoc ponere tenentur, explicemus.

II. CONSIDERATIO.

Quales Reipub. superiores homines vellint, qui suis vitijs conuiueant, & quā sit periculosum ministros constituere respectibus humanis, qui alijs debitores sint, declarat: & quales debeant esse superiores.

Miserunt Iudei ab. Sc.

In communem expositionem & sententiam (quam in litera proposuimus) sequamur, scilicet: quòd Iudei legationem istam ad Ioannem miserint iniquo animo, & vt illi Messia dignitatem offerrent: satis aperte cōspiciemus, quòd isti sua malitia excacati, solum præsentia aspicientes, vero Messia, scilicet, Christo negle-

cto, (quem si sincero animo attēdisent, nequaquam ignorare poterāt scripturis & operibus eius clamantibus, & ipso Ioanne tot tanquē præ clara testimonia de vero Christo proferente) voluerunt Ioannē Messiam constituere sua autoritate: vt ipsis dignitatis istius excellentiam acceptam referret, illosque veneretur & colleret, qui illi tam insignem honorem vtrò detulerunt.

Optimè enim isti, qui ex doctoribus erant, (ideò namquē Euangelista, qui essent legati, & vnde miserunt legationem istā, tam curiosè describit dicens: *Miserunt Iudei ab Hierosolymis Sacerdotes & Levitas ad Ioannem: & infra, & qui missi fuerant, erant ex Phariseis*: vt eorum malitiam declaret, & quòd non ex ignorantia: sed ex certa sciētia & malitia peccauerunt.) Optimè, inquā, isti nouerant, quòd Ioannes non poterat esse Messias in lege promissus. Quoniam parentes eius, patriam, genus, & vitam cognoscebant, quæ multum repugnabant eis, quæ de Messia Prophete prædixerāt. Christus quippè futurus erat, de tribu Iuda, vt colligitur ex illo Genes. 49.

Genes. Non auferetur sceptrum de Iuda, &c.

Tum etiam futurus erat de regia stirpe David iuxta illud Psal. 131.

Psal. Inuauit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Vbi ad

literam non tam de Salomone, quā de Christo & vero Messia loquitur David. Ioannes autem erat de tribu Leui, & de genere Sacerdotali. Pater enim eius Zacharias Sacerdos erat omnibus notus de vice

Abdie: vt Lucas refert c. 1. sui Euā.

Lucas. gelij.

Non poterat ignorare Sacerdotes Iudei non esse Messiam.

Genes.

Psal.

Lucas

gelij. Præterea Christus de Virgine nascitur⁹ erat iuxta illud Esa. 7. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* Vbi siue Virginem intelligas, vt Catholicorum sententia tenet, siue puellam vt Rabbiorum habet interpretatio, locus Ioanni repugnat, qui de sterili & longæua diuquē maritata natus est. Insuper Christus in Bethlehem nasciturus perhibebatur Michæ cap. 5. *Et tu Bethlehem terra Iuda, &c.* Vnde & Magos multi horum sacerdotum & leuitarum (vt maximè probabile est,) cum Hierosolymam ingressi sunt, interrogantes: *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum*, in Bethlehem remiserunt, vt habetur Matt. 1. Ioānes verò in montanis & in ciuitate Iuda natus est, vt refertur Lucæ. 1. Itē & nomen hoc declarabat. Nul libi enim scriptum erat, quòd Messias Ioannes nominaretur. Deniq; de Christo quòd multa esset editurus miracula prædictum fuerat à Prophetis præcipuè Esa. 35. & alijs quā pluribus locis. Quare Christus (vt Dominica præcedenti diximus) discipulis Ioannis operibus respondit, ad ista vaticinia alludēs. Ioannes autem nullum signum fecit, vt ex Euangelijs constat, & Ioānis 10. expressè habetur.

Licet igitur euidenter cognoscere Ioannem non esse Messiam, misserūt ad illum legationem istā, & sua auctoritate illum Messiam constituere voluerunt. Quod verba Christi Ioannis. 5. (quæ in literē expositione adduximus) ostendunt. *Vos misistis ad Ioannem, & voluistis ad horam exultare in lucerna eius.* Ac si diceret: optimè cognoscebatis.

Ioannem nō esse Messiam, sed voluistis exultare in luce eius ad tempus: in quo eorum deprauatum animum subindicat. Misserunt enim ea intentione, si Ioannes officium hoc acceptauerit, & nobiscum se mansuetè habuerit dissimulans vitia nostra, fraudes nostras operiēs, tacebimus, & exultabimus: quasi qui nobis Messiam qualem desiderabamus constituerimus, siue multum, siue parum tēporis duret. Hoc significat *Exultare ad horam seu ad tēpus in lucerna eius.* Quòd si nos asperè tractauerit desiderijs nostris contrarius existens, facile nobis erit, sicut illum nostra non Dei voluntate creauimus, ita & à dignitate illā deponere. Argumenta habemus satis euidentia, quibus persuadeamus populo non esse Messiam. Ad tempus exultabimus in lucerna eius, id est, quandiu nostræ consenserit voluntati.

Iraq; isti volunt constituere Messiam pro sua voluntate, quem & deponere possint prout eis libuerit. Qui hominum voluntate factus auctoritatem non habeat ad contradicendum: sed taceat: & quod ipsi Sacerdotes & Leuitæ voluerint, faciat. Quoniam nihil excogitari potest peius, aut perniciosius reipublicæ. Nihil enim adeò nocuum esse potest, sicut in republica eos ministros constituit, qui respectibus & fauoribus humanis, non virtute & meritis creati sint. Qui idè personas nobilium & potentium respiciant & venerentur: quia se ab illis in dignitate & officio constitutos agnoscunt. Tales nihil quod iustum sit, (nisi fortè casu) decernunt: omnia

Intentio Sacerdotum in hac legatione optimè explicatur.

Messiam suū auctoritate volūt creare quem sua voluntate possint deponere

Maximè nocuum reipublicæ est fauoribus nō meritis ministris creari

in re-

Iudices con-
stituendi qui
nulli quidquā
debeant.

Psalm.

Roma.

Genes.
Notandum e-
xemplum.

Potestas non
hominum sed
Dei volunta-
te concedi-
tur.

Ioann.
Roman.

in republica perturbant. Iudices namque, Rectores, & Gubernatores pro meritis eligendi & constituendi sunt. Qui nulli quidquam debeant, & maxima libertate erga omnes præditi sint. Ut hanc libertatē, qua iudices & superiores pollere debent, ostendat scriptura, eos vocat Deos, Psal. 81. *Ego dixi dii estis.* Quoniam. *Deus*, nomen est eius, qui nulli quidquā debet, nulli aliquid acceptū refert. *Quis enim*, (dicit Paulus ad Roma. 11. de Deo loquens,) *prior dedit illi, & retribuetur ei?* Nouerit itaque iudex, rector, & superior, se Deum esse, nulliquē debitorem, nisi ut solum quod iustum & rectū est sine personarum acceptione & sine aliquo respectu, exequatur. Quod etiam ut ostenderet scriptura loquens Genes. 4. de Melchisedech, qui fuit Rex Salem, nec patrem, nec matrem illius refert. Rex enim nec patrem, nec matrem habere debet, quos reueretur, & qui bus acceptum debeat esse & dignitatem: sed solum Deum venerari, respicere, & illi placere tenetur: cui soli referre debet potestatem tanquam ab illo acceptam. Potestas enim non hominum, sed Dei voluntate conceditur. *Non haberes in me potestatem*, dixit Christus Pilato Ioan. 19. *nisi tibi de super datum esset.* Et Paul. ad Rom. 13. dicit. *Non est potestas nisi à Deo.* Præcipue verò of ficiū hoc & dignitas Mesiæ non humana volūate traditur: sed Dei autoritate decernitur & constitui tur. Quod Ioānes Baptista Ioann. 3. discipulis suis referentibus quòd Christus baptizaret, & quòd totus mundus illum sequeretur, testatus

est dicens: *Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo.* Quo loco Ioannes ad literam, quan tum ego existimo, de Mesiæ offi cio loquitur. Idq; ex eo confirmo, quòd statim sequitur in textu: *Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quòd dixerim, non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illum.* Quomodò ver ba hæc præcedentibus poterant co hære, nisi de Mesiæ dignitate lo quutus fuisset, nō intelligo. Itaque dignitas hæc non ab hominibus, nec per homines cōcedi potest, sed à Deo tradi debuit, & de cælo com municari ei, qui descendit de cælo, filio hominis qui est in cælo.

In hoc ergo maximè horum in sana dementia apparet: quia quod Deo proprium est volunt vsurpare, & Mesiā sibi sua auctoritate & pro sua voluntate constituere. Quo vitio & nos laboramus, qui no bis Deum pro nostra voluntate facere, & erigere volumus, verū Deū (quantum in nobis est) deponentes, ac novos deos quotidie erigentes, quos pro nostra voluntate & bene placito ponere & tollere possimus. Verum Deum qui natura talis est deserimus, & nobis Deos, (qui nec vident, nec audiūt, nec sentiūt, nec quidquam authoritatis habent, nisi quam nos illis concedimus) facimus. Filij Israēl egressi de Ægypto nec vero Deo, (qui tot mirabilia in eis operatus fuerat) contenti, Deum pro sua voluntate querentes, quem se fecisse, & non ab ipso factos esse, gloriarentur, dixerūt ad Arō Exod. 32. *Fac nobis Deos, qui præcedant nos.* Et relicto vero Deo vitulum coluerunt.

Ioann.

Hominum de-
mentia quod
ea quæ Dei
propria sunt
sibi usurpare
volunt.

Nobis Deos
facimus quos
pro nostra vo-
luntate pone-
re & tollere
possumus.

Exod.

Quo

Deus non est
qui factus est.

Quo loco considera, quòd Deos factos petunt, & quærunt, id est, qui non natura dij sint, sed ab hominibus tales facti. In quo eorum infania & ignorantia apparet, & ex eorum verbis aperte conuincitur, dū dicunt: *Fac nobis deos*. Nam si facti sunt, quomodo dij sunt? & si dij sūt, quomodo facti esse possunt? Deus enim vel à nullo factus est, vel De⁹ non est, si factus est. Quia ille solus Deus est, qui totius esse principiū est, & qui se priorem & maiorem non agnoscit: vt ex Paulo ad Roma. II. dicente, *Quis prior dedit ei, & retribuetur illi?* constat, ipse est per quem omnia, in quo omnia facta sunt: Quoniam *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*, ad Roma. II. Ipse verò a nullo est. Qui factus est ab alio, priorem & maiore se eū, à quo factus est, habet, cui & esse debet. Quare omninò hæc repugnāt, quòd Deus sit, & quòd factus sit. Vide igitur infaniam eorū, qui dicunt: *Fac nobis deos*. Vndè Psal. 115. populi Israëlitici ingratitudinem arguens Dominus dicit. *Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile. Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnū. Obliti sunt Deum qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari Rubro.* Consideranda sunt loco isto verba illa, *Et mutauerunt gloriam suam, &c.* Quoniam gloria populi illius hæc erat, quòd soli verum Deum, (qui creauit omnia) collerēt: ipsi autem maluerunt ignominiosè operibus manuum suarum inferuire. Præterea nomine gloriæ isto loco intelligi potest vera diuinitas & deitas.

Roman.

Roman.

Psal.

Gloria diuinitatem significat.

Sic accipitur Ioann. I. cum dicitur. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre*, id est, Diuinitatem eius, & Ioann. 2. dicitur, quòd facto miraculo illo in nuptijs, *manifestauit Iesus gloriam suam coram discipulis suis*, id est, Diuinitatem suam. Ita in proposito arguit illos Deus, quia verum Deum neglexerunt, & eum qui natura talis erat, cuius diuinitas cognita erat, contempserunt pro vitulo, vel potius pro similitudine vituli comedentis fœnū. Quo quid demētius dici, aut cogitari potest? Quòd si illi hac ratione maximè re præhensibiles fuerunt, quanto maiori iure nos Christiani carpi possumus, qui maiora, & mirabiliora de Deo nostro cognoscimus, qui plura, & excellentiora munera accepimus, illum contemnentes, & alios deos pro nostro desiderio constituentes.

Ioann.

Ioann.

Horum in illis & in nobis causa existit, quòd adeò nostri sumus amatores: vt omnia ad nostri appetitus, & desiderij conditionem & mensuram vellimus. Quod non erit difficile, demonstrare, si per singula discurremus. Amicos omnes (vt maiora huius vitæ supellectilia,) desideramus & quærimus: sed tales volumus, vt nobis in omnibus placere studeant, nostris desiderijs inferuiant, nobis adulentur, & quæ desideramus cōcedant. Quòd si aliquis veri amici officium exequens nos repræhendat, aut nostris se opponat votis, statim de amicorum numero delemus, & inimicum reputamus. Similes etiam seruos quærimus, & nobis palpantes fauore afficimus. Nec in his solū malum hoc reperi-

Omnia volumus ad nostri desiderij mensuram.

Quales con-
fessarios que-
rāt homines.

Esai.

Quos prædi-
catores que-
rāt homines.

Esai.

Timot.

Timot.

reperitur, sed etiā in rebus, quæ ad animæ salutem pertinent, & necessaria sunt. Confessarium inquirimus, qui facilis sit, qui nostra crimina, vel non intelligat, vel dissimulet, & prò quolibet munusculo non solum à vino repræhensionis abstineat, sed totus in oleum conuersus sine discretionem nos absoluat. De quibus Esai. 5. conqueritur Dominus dicens. *Væ vobis qui iustificatis impium pro muneribus: & illis & vobis certam damnationem adducitis.* Concionatores audiunt, sed illos, qui vitia eorum non carpant: sed potius illos delectent loquētes placencia: eos fugiunt, qui vitia repræhendunt, & vera ac necessaria proponunt. Tales erant filij Israël qui, (vt habetur Esai. 30.) Prophetis dicebant: *Loquimini nobis placencia, & audiemus vos.* Hoc etiā deplorabat Paulus. 2. ad Timot. c. 4. instituēs Timotheum qualiter prædicatoris officium exequi deberet, dicens: *Prædica verbum, in sta oportune, importune. Argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina.* Subdit rationem. *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus. Et à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Horum radicem assignauerat cap. 3. dicens. *Hoc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amātes.* Hinc omnia vitiōrū genera nascuntur, hinc quod omnia ad nostrā voluntatē vellim⁹ oritur nō solum in naturalibus sed etiā in super naturalib⁹, atq; adeo in Deo: quo nihil amēti⁹ esse potest.

III. CONSIDERATIO.

Mundi conditionē declarat, qui non nisi nobiles potentes & diuites reueretur, contra verò Deus humiles extollit & in precio habet, & quod nobilitas generis virtuti coniuncta esse debet.

Miserunt Iudæi Sa. &c.

 PONIT qui, à quibus, vndè, & ad quē missi fuerint: vt legationis grauitas intelligatur. Vbi multa considerata occurrunt, si tamen prius explicemus quare moti fuerint, vt ad Ioannem nuntios mitterent. Ratio qua moti sunt, vt diximus, fuit: quia videbāt scripturas, quæ de Messia loquebantur impletas. Præterea in Ioanne multa conspiciebant, quæ illum insignem & omnibus spectabilem reddebant, scilicet, generis splendorem: erat enim sacerdotis insignis & nominati de vice Abdiæ filius: miraculosam natiuitatem, prodigiosam vitam, ritus baptizandi nouitatem: ob quæ illis videbatur dignus, cui Messia dignitas tribueretur. In Christo enim, cui Ioannes testimonium perhibebat, nihil horum, quin potius omnia contraria intuebantur. Ignobili genere natum Christum credebāt, filium, scilicet, fabri, vt Matthæi, 13. & Marc. 6. habetur: communem vitam in eo videbant, & quod cum publicanis & peccatoribus manducaret. Vndè nihil insignē

Matth.

Marc.

signe & magnum de Christo cogitabant. Ecce primam rationem & potissimam, quare isti legatos mittunt ad Ioannem & non ad Christum: quia Ioannes illustri genere, Christus infimo putabatur: Ioannes diuites parentes habebat, Christus pauperes: Ioannes nobiles cognatos, Christus cōmunes. Quod eleganter aduertit Chrysost. Homil. 15. in Ioannem exponens verba illa: *Ille vos baptizabit in spiritu sancto & igni*: ubi dicit quod Sacerdotes humana quadā perturbatione affecti sunt. Mundi namquē gloriam affectantes, & secundum faciem iudicantes, Ioannem Christo inferiorem esse minimē arbitrabantur. Multa namquē Ioannis generositatem ostendebant. Primō generis claritas, principis enim sacerdotis erat filius. Deindē vita, & asperitate & omnium contemptu insignis: siquidem veste, mensa, domo, & ipso victu contempto, æremū ab ineunte etate incoluit. Cōtra Christus obscuro genere natus putabatur, quod sæpē numero his verbis exprobrarūt: *Nōne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria: & fratres eius Iacobus, & Ioseph?* Et patria, vnde originem ducere putabatur, ignominia quadam notabatur, vnde inquit Nathanael: *A Nazareth, potest aliquid boni esse?* Præterea conuersatio omnibus cōmunis, & vestimenta nihil à vulgo differētia erāt. Non enim zona pellicea cingebatur, nec pilosam vestem induebat, nequē melle & locustis vescebatur: sed cum omnibus eādē habebat consuetudinem. Infamium hominum & publicanorum conuiujs

aderat, vt eos ad meliorem frugē alliceret. Cum ergo frequenter Ioannes ab se Iudæos ad Christum longē eorum opinione inferiorem dimitteret, ægrē ipsi ferebant, & rubore perfundebantur, quippe qui Ioannem potius magistrum habere, quā Christum voluissent: palām tamen dicere verebantur. Mittunt autem ad eum, vt per adulatio nem ipsum alliceant ad confitendum se Christum esse.

Hinc intelliges mundi conditionē, qui non honorat, nisi illos, quos genere vel diuitijs præstare conspexerit. Hoc primum est in quod oculos conijcit dignitatem vel officiū præstaturus, cuius filius sit, an nobiliter genere ortus, nulla meritorum & virtutis habita ratione: cum hæc potissima deberet esse in electionibus faciendis consideratio. Et hinc procedit quod mundi electiones longē à recto tramite distent, & quod electi suis officijs & obligationibus non respondeant. 1. Reg. 9. & 10. Deus hominum iudicium imitatus Saulem in Regem elegit super Israel, qui stans in medio populi altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum. Quem videns populus clamauit & dixit: *Vinat Rex*, solam exteriorē speciem, & corporis elegantiam & eminentiam intuens: sed qualis postea in regno fuerit ipsa Regum historia testatur, & quod à Deo reprobatu fuerit. Quia populus non merita, sed speciem & elegantiam contemplatus est, quæ in electionibus attendenda nō sunt, sed merita. Vera enim & æstimanda nobilitas ad electionem & officia non sanguinis

In electionibus homines genus respiciunt non merita: ideo omnia turbantur.

Reg.

nis

Generis nobi-
litas ubi vir-
tus deficit po-
tius nocet quā
pro sit.
Simile.

Galat.

nis & maiorum: sed propriae virtu-
tis considerata est. Quid prodest
quod riuulus a claro & puro fonte
oriatur, si ipse in se est plenus im-
munditia, corruptus, & cōtamina-
tus? Quid prodest filio nobilitas pa-
tris, & insignia maiorum, si ipse est
vitijs infectus? Propria merita &
virtutes hominem spectabilē red-
dunt, quæ considerata sunt & at-
tendenda. Vnde Paulus ad Ga-
lat. i. ait, quod in Christo Iesu nec
circuncisio aliquid valet, nec præputiū,
sed noua creatura. Significat Apo-
stolus veram apud Deum nobili-
tatem esse animæ renouationem
per fidē, charitate formatam. Quæ
non in stigmatibus maiorum, & ge-
neris amplitudine consistit: sed in
nouitate vitæ, & in diuini numi-
nis imitatione. Cum enim in di-
uina cognitione omnia sint a sen-
su corporis ad mentis dignitatem
conferenda, non multum refert cu-
ius sanguine procreemur: sed cu-
ius vestigijs ingressi vitam institua-
mus. Ita exponit locum Pauli O-
sorius in lib. de nobilitate Chri-
stiana.

Osorius.

Non est recta
electio in qua
sanguis pri-
mam vocem
habet.

Nobilitas ma-
ximi faciēda
si cū virtute
sit coniuncta,

Certè quandò in electionibus
primam vocem tenet carnis nobi-
litas, in maximo periculo omnia
versantur. Quandò caro & sanguis
consideratur, non potest recta fie-
ri electio: quandò maiorum stig-
mata, & sanguinis nobilitas pro
primis & potissimis meritis com-
putantur, quandò solum ea quæ fo-
ris sunt & aliena merita, scilicet,
maiorum & parentum conside-
rantur, nullo modò rectè iudicari
potest. Nobilitas quidem maximi
facienda est & æstimanda, si cum

virtute, literis, scientia, & probis
moribus coniūgatur. Est enim qua-
si vermiculus argēti super aurum,
vt in Canticis sponsus dicit. Nec
hoc intēdimus repræhēdere quod,
scilicet, virtute & meritis concurre-
tibus nobiliores ad officia & digni-
tates assumantur. Hoc enim multū
laudabile est. Cæterum quod sola
nobilitas, & generis splendor, alijs
meritis deficientibus, respiciatur,
maximè est indecorū. Quia qui ta-
les sunt, maiorum suorum insignijs,
& genere elati, omnia sibi licere e-
xistimant, & pro votorum suorum
desiderio non pro dignitatis exigen-
tia viuunt. Itaque non personarum
qualitas, non genus, non nobilitas,
non maiores cōsiderandi sunt: sed
propria merita, virtus, mores, pru-
dentia, & scientia: si qualem oportet
electionem facere optamus. Iu-
dices & electores Dei in scriptura
vocantur, propter rationem in præ-
cedenti consideratione assignatā:
& propter iudicij rectitudinem si-
ne personarum acceptione. Sicut
enim Deus nullius personam respi-
cit, sed merita; & sine personarum,
& sanguinis respectu nominat &
eligit. Quod Matth. 20. Ostendit,
cum filijs Zebedæi iure propinqui-
tatis petētibz dexteram & sinistrā
in regno eius, respondet. *Non est
meum dare vobis.* Vbi non negat po-
tentiam, sed reiicit modum, scilicet,
propter sanguinis propinquitatem
vel nobilitatem. Ita electores non
personas, sed merita respicere de-
bēt, si ab errore & culpa immunes
esse desiderant. Hinc Iacobus in
sua Canonica, cap. 2. dicit. *Fratres Iacob.
mei nolite in personarum acceptione
habere*

Sine persona-
rum acceptione
iudicandū.
Matth.

Matth.

habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloria. Etenim si introierit in conuentum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida: introierit autem & pauper in sordido habitu: & respiciatis eum qui indutus est veste præclara, pauperem autem contemnatis, non ne facti estis iudices cogitationum iniquarum? Quo loco Iacobus principaliter de electionibus ad officia & superiores sedes in Ecclesia loquitur, in quibus non personas, sed merita: non genus, sed virtutem cōsideranda admonet. Annulus enim apud antiquos nobilitatis insigne erat, & vestis candida magnificentia, dicit ergo: Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri gloria. Vbi genitiuus gloria coniungendus est accusatiuo fidem, & tūc fides non accipitur pro ea qua credimus, sed pro fidelitate quam debemus in his quæ nostræ dispensationi Dominus commisit: puta bonorum Ecclesiæ distributione, quæ gloria Christi dicuntur: Quia his in Ecclesia sua gloriosus apparet. Hoc confirmo ex verbis quæ statim Iacobus pro ratione & confirmatione prædictorum annectit, dicens: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromissit Deus diligentibus se? Quæ de acceptione personarum apertè loquuntur. Et Petr. 1. sua Canon. cap. 1. dicit. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Vbi non solum de vitæ integritate, sed de iudicij etiam rectitudine & integritate loquitur sine personarum acceptione. Quod patet ex eo quod sequitur. Et si patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat

secundum vnius cuiusque opus: in timore incolatus vestri tempore conuersamini.

Deus namque non hominum genus, non sanguinis claritatem, non maiorū imagines intuetur, sed merita & virtutes. Moysen Exod. 3. Exod. (qui expositus fuerat, & in fiscella ad ripam fluminis eiectus, in domo aliena educatus) elegit, vt dux populi sui esset, & Deum Pharaonis constituit non genus respiciēs, sed merita: nō corpus, sed animam. Dauid, (qui inter fratres suos minimus erat, & in pascendis ouibus occupatus, quem nec pater, nec fratres æstimabant,) elegit Deus 1. Reg. 15. in regem super Israël. Hoc Paulus. 1. Corint. 1. summopere commendat de Christo dicens. Videte fratres vocationem vestram. Quoniam nō multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & in firma mundi elegit Deus, vt confundat sortia & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret: vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Loquitur Apostolus de vocatione & electione Apostolorum, qui non nobiles, sed communes & abiecti, diuites tamen in fide fuerunt: quos Christus vt principes Ecclesiæ essent elegit. Vide Petrum, qui diues non fuerat, cibos arte & manu piscando quærebat, qui non nobili aut illustri genere ortus fuerat & a Christo non tantum vocatus est, & Apostolus effectus: sed & caput Ecclesiæ & summus Pontifex constitutus. Moyses Dei spiritu instructus electurus

Annulus nobilitatis insigne.

Fides pro fidelitate.

Petr.

Reg.

Corint.

Deute.

Naturalis ratio dicitur meliores eligendos esse. Genes.

electurus principes, qui populi curam gererent Deut. 1. ad populum dicit. Date ex vobis viros sapientes, & gnaros, & quorum conuersario sit probata in tribus vestris, vt ponam eos vobis principes. Vbi notandum est quod non dicit: date viros diuites, nobiles, illustres, vt illos principes constituam: sed date viros, sapientes, prudentes, & probatæ vitæ, quos principes faciā. Quia hæc non illa merita sunt, & in electione considerata, Nec solum Dei spiritus, sed & naturalis ratio hoc demonstrat. Qua ductus Pharaos Genes. 41. Iosephum è vinculis eductū principem super vniuersum Ægyptum constituit: quia virtum sapientem, & prudentem cognouit. Non attendit quis, aut quo genere ortus esset, an naturalis, vel alienigena, solā sapientiam considerauit, & vt optimus Rex reipublicæ necessitati prouidit. Et quia poterant dicere serui Regis, hominem alienigenā, seruum, cuius genus nō cognoscis, qui tot annis in carcere fuit, qui à domino suo infidelis reputabatur, eligis in principem, & relinquis seruos tuos naturales, nobiles, fideles, & qui officijs recte functi sunt? Quia respondēs Rex, & illorū ora obstruēs ait. Nū inuenire poterimus talē virū, qui spiritu Dei plenus sit? Et conuersus ad Ioseph ait. Quia ostendit tibi Deus omnia quæ loquutus es: nunquid sapientiorē, & consimilem tui inuenire poterō? Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cūctus populus obediet. Qui isto modo in electione procedit, qualem oportet rectorē constituit.

Scribæ igitur, & Pharisei fallū-

tur in hac legatione: quia generis nobilitatem in Ioanne ad offerendam illi dignitatem cōsiderabant. In Christo verò maximè offēdebantur ex eius, (vt ipsi putabant) ignobilitate. Vndè frequenter inculcabant quod filius esset fabri, & à ciuitate Nazareth, quasi dicerent. Quis iste est, vt Messias reputetur, & tam insigni dignitate dignus, ignobili patre, puta fabro genitus, & vili loco, scilicet, à Nazareth oriūsus? Quasi pater aut patria bonum vel malū faciant, dignū, vel indignum: & non propria merita. Mundus ista considerat, idēd pauperes, & humiles, (etiam si meritis abundent) detestatur: Deus verò non per sonarum qualitatem, & nobilitatē, sed merita intuetur. Vndè vt 1. Regum. 2. dicitur. Dominus pauperem fecit & ditat: humiliat & subleuat. Suscitāt de puluere egenū, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cū principibus, & solum gloria teneat. Hanc diuersitatem declarat sapiens Ecclesiast. 13. dicens. Diues loquutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt, pauper loquutus est, & dicunt: quis est hic? Quia igitur Christus pauper & vilis in oculis hominum habebatur, Sacerdotes & Leuitæ indignum reputant dignitate, & illum reprobant. Quod Christus illis impropert Matth. 21. cum dicit. Nunquam legistis in scripturis. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ac si apertè diceret. Vos, qui principes & maiores estis, Sacerdotes & Leuitæ, ad quos ædificij constructio pertine-

Reg.

Ecclesi.

Matth.

bar) me tanquam lapidem inutile reprobastis, quando missistis ad Ioannem: & si sententiæ vestræ stādum fuisset, in nullo ædificij loco constituendus essem: sed Deus (qui omnium Dominus est, & ad quem spectat lapidum dispositio) me in caput anguli fecit, quod mirabile est in oculis vestris.

Secunda ratio quare missi sunt ad Ioannem fuit quia exteriori apparentiam considerabāt.

Secunda ratio, (quare prætermisso Christo misserunt Iudæi ad Ioannem legationem istam,) fuit: quia exteriori specie & apparentia mouebantur. Considerabant enim in Ioāne asperissimam vitam, quomodo ferè ab incunabulis in deserto vixerit, vestium asperitatem. Erat enim vestitus pilis camelorum, & zona pellicea cinctus, cibus eius locustæ vt Marcus refert. In Christo autem nihil horū intuebantur, sed quod in ciuitatibus habitabat, communi veste, cibo, & potu utebatur, publicanorum consortium non aspernabatur: nihil mirabile & extraordinarium, & quod oculos hominum raptare posset, in Christo reperiebāt, sicut in Iordane. Ideò præponunt Ioannem Christo, & Christo neglecto ad Ioannem legatos mittūt. Cum in veritate Christus longè maior & excellentior esset Ioanne. Quod ipse met Ioannes testatur in hoc Euangelio dicens. *Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est: id est, multo me dignior: cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti.* Quia isti quæ foris apparent solum intuentur, & secundum exteriora merita ponderant & per sonæ dignitatem metiuntur, verum Messiam relinquunt, & Ioanni di-

gnitatem offerunt. Vt hinc discamus, rationē meritōrū, sanctitatis, & dignitatis personæ nō semper ex his quæ foris apparent, & oculis cōspiciuntur, (etiam si mirabilia sint & extraordinaria) esse sumendam. Res hęc districtius examinanda est, & graui iudicio ponderāda. Licet enim exteriores apparentiæ in habitu, vestitu, incessu, cibo, & potu, bonæ sint, si ex animo & corde procedant, & illi consentiant: non tamen in illis perfectionis Christianæ vis consistit, sed in animi puritate, & charitatis perfectione, quæ perfectionis vinculum à Paulo dicitur, & in qua tota Christi lex posita est. Multi enim his exterioribus contenti oculos hominum ad se trahunt, & deludunt, cum intus omni virtute sint destituti, *Similes facti* (vt Christus de Pharisæis dicebat Matth. 23. qui dilatabant phylacteria sua, & magnificabant simbras suas) *sepulchris de albatis: quæ foris pulchra apparent, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, & animalibus immundis.* Vndè Psalm. 44. de filia Regis dicitur (qua anima Christiana significatur.) *Omnis gloria eius ab intus.* De quo plura diximus Dominica præcedenti. Lupi enim se solent ouium vestibus tegere & occultare. Vndè Christus Matt. 7. Non tantum vesti & exterioribus fidendum, sed interiora consideranda admonet dicēs. *Cauete ab his, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Ouum Aspidis, (vt Philosophi referunt,) exterius pulcherrimum est, & maxima colorum varietate depictum, oculis maximè delectabile:

Sanctitas nō est ex exterioribus & apparentibus metienda.

Matth.

Psalm.

Lupi se pel. libus ouium cōtegere solent.
Matth.

Simile.
Aspidis ouis quale sit.

bile: intus verò mortiferum venenum continet. Ita multi nihil curant nisi de his exterioribus, *Exterminant facies suas*, vt Matth. 6. dicit Christus, totam suam curam in vestitu & apparentia constituunt, nihil de interioribus curant: cum vera virtus, meritum & dignitas ab intus sit.

Vndè sapiens non iudicat de virtute & meritis ex sola veste & exteriori apparentia. Quoniam multoties supra feretrum, in quo mortuorum corpora deferuntur, preciosissimus argèto, auroquè in textus pannus extenditur. Vndè Christus Ioan. 7. de sua doctrina loquès, (quam Pharisei despiciebant dicentes: *Quomodo hic literas scit, cum non didicerit*) dicit. *Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.* Quasi apertius dicat, iudiciũ, quod solum secundum faciẽ & exteriorem apparentiam sumitur, nũquam rectum esse potest: interiora pensanda, & examinanda sunt, vt rectum iudicium procedat. Secundum faciem & exteriora Iudæi iudicabant de Christo & Ioanne, & idè in legatione ista maximè decepti sunt.

Tertia ratio deceptionis quia proprio iudicio & consilio innitebantur, non attendentes quæ in scripturis Deus per prophetas suos prædixerat, & signa quæ ad illum cognoscendum dederat. Vndè intelligere possumus, quam longè à veritate distent, qui in rebus diuinis inquirendis & cognoscendis propria prudentia, sapiẽtia, & iudicio innixi procedunt. Cum omnis diuinarum rerum cognitio desuper &

à Deo speranda sit. Vndè sapiens Probr. 3. inquit. *Fili mi habe fiduciã in Domino ex toto corde tuo, & ne in-nitaris prudentiã tuã. In omnibus vijs tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. Ne sis sapiens apud te metipsum.* Et Iacobus in sua Canon. cap. 1. dicit. *Si quis autem vestrum indiget sapiẽtia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter & non impropere, & dabitur ei.* Omnis enim sapientia à Domino Deo est, nec rerum diuinarum cognitio, (nisi Deus communicauerit) viribus naturæ haberi potest in rebus quæ fidei sunt, & Christi mysteria concernunt. Vndè Matthæi. 16. Petro dicenti *Tu es Christus filius Dei viui*, respondet Dominus. *Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis, id est, naturale lumen, & vires tuæ non reuelauit tibi: sed Pater meus, qui in cælis est.* Et Ioannis. 1. dicitur *Dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, nequè ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt.* Diuinorum igitur cognitio nisi Deo illuminante & reuelante haberi non potest. Et quia Scribæ, & Pharisei propria sapientia & prudentia, proprioquè iudicio cognoscere & discernere voluerunt quis esset Messias, miserè errauerunt, & relicto vero Christo ad Iosã nem misserunt. Et dum apud semet ipsos sapientes esse volunt, stulti facti sunt Ioanne respondente: *Non sum ego Christus.* Vbi impletum cernimus quod Paulus dixit. 1. Corinthio. 1. *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? Vbi scriba? Vbi inquisitor huius seculi? nonne stultam*

Prouer.

Iacob.

Naturales vires ad ea quæ fidei sunt non attingunt. Matth.

Ioann.

Corint.

Isai.

fecit Deus sapientiam huius mundi.
Hinc Esai. 5. dicitur. *Vae vobis qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobis metipsis prudentes. Sapientia enim carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta: vt ad Roma. 8. dicit Paul. Neque enim potest.*

Roma.

III. CONSIDERATIO.

Quæ sit inuidiæ & odij vis, & quod sibi duos oculos homo eruet, vt inimico vnum euelat, declarat: & mala quæ inde sequuntur.

Miserunt Iudæi ab, &c.

EXPLICATIS aliquibus rationibus, quare legationem hanc ad Ioannem potius quam ad Christum misserint Iudæi: non vulgaris admiratio hinc oritur considerantibus qualiter se Ioannes & Christus cum Scribis, Phariseis, Sacerdotibus, & Leuitis, habuerint. Ioannes namque asperè, & rigurose illos tractabat, minas, rigorem, & vindictam, quæ illos expectabant, proponens & dicens Matthæi. 3. Quod secus ad radicem arboris iam posita erat: Ioannes Phariseorum crimina publicè arguebat eorum gloriam deiiciens, & confidentiam euacuans, cum dicebat Matth. 3. *Nolite dicere quoniam patrem habemus Abraham. Potens enim est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Ioannes ignominijs afficiebat, & contumeliose tractabat eos inquit Lucæ. 3. *Genimina viperarum,*

Matth.

Quam differenter Christus & Ioannes Iudæos tractauerint.

Matth.

Lucæ.

rum, quis vos docuit fugere à vêtura ira? Christus autem longè aliter se cū illis habebat, summam misericordiam, & clementiam ad omnes ostendebat illis salutem promittens, & omnes inuitans: vt Matth. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Præterea magno fauore persequeretur Christus Iudæos eorum gloriam extollens, cum Matth. 15. dicit. *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel: blandè, amicabilem etiā peccantes recipit dicens Matth. 18. Veni querere & saluum facere, quod perierat.* Hinc igitur admirationis causa ortum habet; quod cum Ioannes Iudæos adèd asperè tractaret, Christus verò adèd blandè & misericorditer, ad Ioannem Christone glecto nuntios mittant: & quod Christum recusent, & Ioannem in Messiam vellint eligere.

Matth.

Matth.

Matth.

Dicere illis quis & meritò poterat, quid facitis? quæ vestra dementia est? Si Ioannes nunc (quando auctoritatem & potestatem non habet) vos adèd asperè tractat, sic infestatur, ita carpit & repræhendit, quid faciet, quando se in supræma dignitate viderit constitutum, quādo superiorè non agnoscat? Si huic vestræ legationi annuens dixerit se Christum esse, qualiter vobiscum acturum esse putatis? Qui vos nunc spernit & pro nihilo ducit, tunc quasi vilissimamancipia sine dubitatione tractabit. Consultius sanè esset ad Christum hos legatos mittere, qui mitis, suavis, mansuetus, & facilis est, qui non est turbulentus, qui licet potestatem habeat, & in supræma dignitate sit, vos semper in precio

Matth.

in precio habebit, & honorificè tractabit: qui sacerdotalē dignitatem adeò semper veneratus est, vt Matth. 23. propter illius reuerentiā dixerit. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, omnia, quæ dixerint vobis facite.* Quid alium inquiritis? Quorsum queritis hominem, qui vestis asperitate animi sui durtiem ostendit, in montibus nutritū, & inter feras educatum, qui nesciet compati miserijs, & infirmitatibus vestris, si in aliquas vt homines vos labi viderit? Attendite & considerate Christum, qui peccatores recipit, & cum illis manducat, qui mitis, facilis, & vrbane est, & ad miserendū aptus. Videte quid facitis? Hic satis apertè inuidiæ, odij, & passionis, qua Christum prosequabantur, magnitudo exprimitur, quæ adeò illos excæcabat, vt de malis suis non cogitent, pericula sua non attendant, molestias quas passuri sunt non sentiant, dummodo Christum à dignitate, quæ illi debebatur, deturbet, & deiciant. Quasi si factò & legatione hac sui animi obstinatam malitiam profitētes dicerēt. Benè hæc omnia cognoscimus, omnia ista videmus, & certò supernos ventura scimus: sed nihil hæc facimus, dum modo Christus à populo non suscipiatur. Nos Ioānes vt voluerit tractet, faciat in nos quæ illi placuerint, æquo animo & patienter omnia feremus, & non regnet Christus super nos. Magna certè inuidiæ, odij, & passionis vis, quæ adeò potens est, vt quo inimici vnum oculum eruat, ambos sibi elici patiatur: vt cōmuni apud Hispanos prouerbio circumfertur: &

Odij magnitudo in Christum apparet

quo homo sui voti cōpos euadat, omnia paruipendat, & pro nihilo ducat, honorem contemnat, vitam negligat, diuitias consumat, & nihil etiam si magnum sit, difficilè arbitretur. Huius rei optimum exemplum, viuum, & efficax habemus in Ioseph & fratribus ei⁹. Qui (quoniam audierant eum somnia referētem, quibus ostendebatur, vt ipsi intelligebant, quòd regnaturus esset Ioseph super illos) tanto sunt odio correpti & furore accensi, vt illum interficere curauerint, & crudelitati parcentes in cisternam misserint, & tandem Ismaëlitis transeūtibz vendiderint. Idquē solum ne regnaret Ioseph super illos. Quod colligi potest ex verbis textus vbi habetur. *Responderunt fratres eius. Nūquid Rex noster eris, aut subijciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum, atquē sermonum, inuidiæ & odij fomitem ministrant.* Ecce, quia regnaturum suspicabantur tanto odio prosequuntur. Quod si vt æquum erat confiderassent, quid illis iocundius, quid fecelicius poterat contingere, quàm quòd frater illorum rex constitueretur: cui⁹ regni & bonorū necessario participes erant futuri, quosq; vellet nollet & fratres erat habiturus & meliùs quàm extraneus quis tractaturus? Sed hæc inuidiæ, hæc odij cōditio est, vt ista nō respiciāt, sed oculos claudāt, & quæ sibi cōueniētia sunt nolint prospicere, dummodo frater eorum Ioseph vel pereat, vel in seruū venundatus non regnet super illos. Durā extranei seruitutē & importabile iugum facile reputāt, dum modo frater nō regnet.

Genes.

Sed sicut in hoc, ita etiam & in

Mali nollentes Dei ordinationi inscruiunt & quod impedire crederent perficiunt.

Genes.

eo decepti sunt, quod putauerunt se Dei dispositione & ordine posse subvertere: & nollentes, (quibus mendicis Dei consilia impedire conantur,) eisdem inscruiunt, & ad executionem contra se perducunt. Quod etiam satis manifeste in proposito exemplo conspicitur: qua enim via fratres Ioseph illum a regno excludere student alienigenis in seruum vendentes, ea ad regnum elatus est, ut habetur Genes. 41. Et ipsi nihil aliud inde quam suae malitiae pondus reportarunt, nec quod intendebant consequuti fuerunt, tandemque confusi fratrem adorauerunt, & ut regi seruiuerunt. Simile hodie contingit Iudaeis, qui propter odium & inuidiam quam contra Christum habebant, & ut illum sua dignitate priuarent, nuntios mittunt ad Ioannem, qui nomine totius Reipublicae Iudeorum, illi dignitatem Messiae offerant. Quam Ioannes non acceptauit, quoniam potius inde occasionem summit commendandi Christi personam, declarandi illius excellentiam, & quantis nominibus ipsum Ioannem excedat, & quod ille est, qui uetus est, & uerus Messias, & quem quaerere debent. Et factum est, ut, unde aliquid commodi accipere putabant, maximum dedecus reportarent. Debitum quidem inuidiae & passionis praemium.

Chrysos. Inuidia graue & perniciosum vitium non his quibus inuidetur: sed ipsis inuidens est inuidenti-bus.

Ut enim Chrysost. Homil. 15. super Ioannem testatur. *Graue vitium inuidia est, graue inquam & exitiosum, non his quibus inuidetur: sed ipsis inuidentibus. Primum enim eos offendit, consumitque tanquam mortiferum quodam virus eorum animos occupans. Si quo autem pacto eum cui inuidetur le-*

dit, paruum quidem & nullius ferè momenti detrimentum est, quodque plus emolumentum, quam damni afferat. Huic interpretationi legationis istius maxime fauere videntur verba Christi, qui semper Scribis & Pharisaeis hoc odium impropertat, quo ad omnia quae contra ipsum erant, agitabantur, & Ioan. 11. dicit. *Odio habuerunt me gratis.* & Ioannis. 15. *Me priorem vobis odio habuit.* Et si ita loqui fas est, semper haec iniuria Christo repraesentabatur, & in eius animo & memoria versabatur, inique ferens quod illum reliquerint, & ad Ioannem misserint nuntios, & Messiae dignitatem illi obtulerint. Ita cum eis expostulat Ioan. 5. dicens. *Vos misistis ad Ioannem, & voluistis ad horam exultare in lucerna eius.* Ac si dicat: Hoc semper mihi manet altamente repositum, ac nulla obliuione poterit deleri. Alias quascumque iniurias & opprobria non sentio, istam nunquam obliuiscar.

Ioann. Ioanne.

Hanc iniuriam quod Ioannem elegerint & eam reliquerint Christus nunquam obliuiscatur.
Ioann.

Ut hinc discant homines quanta iniuria Deum afficiant eum pro creatura commutantes, & pro vitijs relinquentes. Hoc maxime sentit, & si doloris & tristitiae capax esset, hoc maxime illum contristaret, de hoc maxime doleret: quod eum bonorum omnium fontem derelinquant pro aquis turbidis Aegypti, & deserant pro creaturis corruptibilibus. Quod ut declarat, caelum & terram commouet, & testes huius malitiae inuocat Hierem. c. 2. dicens. *Transite ad insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite & considerate vehementer, & videte, si factum est huiusmodi, si mutauit gens deos suos: &*

Qua iniuria Deum afficiat qui peccat: & quomodo id Deus sentiat.

Hierem.

certe

certè ipsi nō sunt Dī. Populus verò me⁹ mutauit gloriam suam in idolum. Obstu-
pescite celi super hoc, & portæ eius deso-
lamini vehementer dicit Dominus.
Quod si inquiras, quæ huius tanti
doloris causa esse potest? Respon-
det Dominus. Duo enim mala fecit po-
pulus meus. Me dereliquerunt fontem
aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dis-
sipatas, quæ continere non valent aquas.
Ac si diceret: si me dereliquerent
pro alio meliori, potentiori, libera-
liori, excusationē possent sibi præ-
tendere: sed quam excusationem
habere poterunt, quod me pro ci-
sternis dissipatis, & pro creaturis
commutauerint, quæ non valent con-
tinere aquas. Et quis istud patienter
poterit sustinere? Obstupescat cæ-
lum super hoc, & portæ eius desolē-
tur, vniuersæquæ creaturæ in admi-
rationem rapiantur.

Pro cuius loci maiori intelligen-
tia aduerte, quod creaturas & om-
nia mundana cisternas vocat: Quia
aquæ illorum perpetuæ & scaturien-
tes ac viuæ non sunt: sed aliunde col-
lectæ. Et dissipatas vocat: quia con-
tinuæ corruptioni & defectibus
sunt subiecta. Duas ergo differen-
tias constituit inter Deum & crea-
turas: Primā, quod creatura cister-
na est, Deus autem fons viuus &
perennis. Hoc enim discrimen in-
ter fontem & cisternam versatur,
vt notat glosa, quod fons perpetuus
est, & vitales habet aquas: cisternæ
de torrentibus, & aquis turbidis cō-
plentur in pluuijs ex se aquam non
habentes. Deus ex se aquam vitæ,
& ipsam vitam habet, & nunquam
deficiet. Psalm. 35. de Deo dicitur.
Quoniam apud te est fons vitæ, id est,

tu es fons vitæ, & vena aquarum
viuentium: quod de se ipso testatus
est Christus Ioannis 11. dicens. *Ego
sum resurrectio & vita: & a quo bona* *Ioann.*
cuncta procedunt. Hinc Zachar. 9. *zachar.*
dicitur: Dominus est oculus hominis
& omnium tribuum Israel. Vbi ocu- *Oculus pro*
lus accipi potest non pro sensu cor. *fonte.*
poreo, sed pro fonte aquæ. Quasi di-
cat. Dominus est fons aquæ viuæ,
à quo bona cūcta hominibus com-
municantur. Quia verbum Hebræū
Haim, & oculum & fontem signifi-
cat. Et Hispani *oculum aquæ* vocare
solemus fontem aquarum.

Secunda differentia est, quod *Creatura ci-*
creaturæ cisternæ sunt dissipatæ, *sterna sunt*
quæ non valent continere aquam, *dissipatæ.*
& si quam recipiunt, statim hac il-
lacquē effluit. Sic creaturarū gau-
dia citò transeunt & effluunt. *Om. Esai.*
nis caro fœnum, dicit Esai. cap. 4. &
omnis gloria eius quasi flos agri. In ima-
gine pertranseunt omnia & in vim-
bra. *Præterit enim, vt habetur. 1. Co. Corint.*
rint. 7. Figura huius mundi. Dei autē
bona perennia sunt, nunquam defi-
ciunt, & sicut Deus semper idem
ipse est, & non mutatur, ita gaudia
& bona (quæ nobis Deus promittit)
nō deficiunt, continuò manent, &
semper perseverant. Psalm. 45. de *Psalm.*
bonis quæ Ecclesiæ suæ & fideli-
bus suis Deus communicare solet,
loquens Dauid, *Fluminis* (inquit) *im* *Dei bona stu-*
petus letificat ciuitatem Dei. *Fluminis* *mini compa-*
dicit, quod semper manet & aquis *rantur cuius*
abundat, non riui, aut torrentis, *aquæ nunquā*
qui statim ac pluuiæ desinunt, defi- *deficiunt.*
cit & siccatur. Insuper & impetum
addit, vt abundantiam nunquam
deficientem ostendat. Vtergo de-
claret bona Dei & aquam consolati-

Deus fons pe-
rennis est,
creatura ci-
sterna.
Glossa.

Psalm.

Reg.
Mundana bo-
na torrens
sunt qui sic-
catur.

Mundana hæ-
dera Ione.
Ione.

Hiere.

Consideratio
Beneficiorū
Dei sufficiens
erat ut homi-
nes ei adha-
rerent.

tionis illius semper manere, dicit: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Elias 3. Reg. 17. quando fugiebat à facie Iezabel, habitabat iuxta torrentem aquarum, & ibi alijs fame & siti percumbens lætus degebat torrente aquam & coruo panē ministrantibus. Sed quia torrens erat defecit, & calore crescente siccatae sunt aquae, & meliori tempore defecerunt. Sic sunt res mundanae. Gaudia, & voluptates semper quando magis necessariae sunt, deficiunt. Torrentes sunt & riui. Ionas egressus Niniue hæderam inuenit, qua à calore & æstu protectus dormire coepit, sed in ipso solis feruore in meridie hædera rodēte vermiculo siccata est, defecit umbra, & sol caput Prophetæ percussit, ut Ionæ 3. habetur. Tales sunt res mūdā, quæ meliori tempore & quā dō magis eis indigemus, deficiunt. Sunt namquē cisternæ dissipatae, quæ aquas continere nō valent. Solus Deus nos semper comitatur, nūquam illius bona deficiunt. Ideo Deus maximē & meritō dolet, cōquæritur & clamat, quod illū pro creatura relinquamus, & dicit: *Obstipescite celi super hoc, &c.* Et eodē capite eos arguens dicit. *Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis: quia elogauerunt à me, & ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt? Et non dixerunt, Vbi est Dominus qui ascēdere nos fecit de terra Aegypti, qui tradaxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram sitis & imaginem mortis, & per terram in qua non ambulauit vir, nequē habitauit homo. Et induxi vos in terram Carmeli, ut commederetis fructus eius & bona*

illius. Ecce quæ vos excitare & cōmonere poterant, ut tantorum beneficiorū memores me colleretis. Sed quoniam hæc cōsiderare noluitis (id enim significat & non dixerunt, id est, non cōsiderauerunt, nec mente ista voluerunt) elongastis à me: & ingressi contaminastis terrā meam, & hæreditatem meam posuistis in abominationem. Simile habetur apud Osee. cap. 2. Vbi reprehendit hanc inconsiderationem in populo sub persona mulieris, quæ confusa est, quia dixit. *Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, & lanam meam, & oleum meum, & potum meum.* Et paucis interpositis ait. *Et hæc nesciuit, quia ego de diei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicauit ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.* Vbi illud nesciuit affectatam ignorantiam denotat: ac si diceret, noluit considerare, attendere, & intelligere, quod ego dedi ei frumentum, &c.

Hæc namquē sola consideratio sufficiens erat, ut ad me reuerteretur, à peccato retraheretur, & mihi cōtinuò adhereret. Eademquē sufficiens esse poterat vniuersos homines continere ne à me recederent. Omnia enim testantur, omnia clamant, quod Deo, non creaturis debitorum sumus, & quod Deum & non illas, querere, sequi, & præ omnibus diligere debemus. Debitores, inquit Paul. ad Roma. 8. *sumus non carni, ut secundum carnem viuamus: sed Deo, qui nobis bonā cuncta largitus est, qui corpus, animam, vitā, & bonā tam corporalia quā spiritalia cōmunicauit.* Hæc est quod Hierem. 2. pro ratione quare à se

Osee.
Omnes creaturæ clamāt
quod Deo de-
bitores sumus
& non illis.

Roman.

elonga-

elongauerint Deus adducit. *Et non dixerunt*, id est, quia non dixerunt: *Vbi est Deus, qui ascendere nos fecit, &c.* id est, ista beneficia non considerauerunt. Si enim hæc dixissent, & attente considerassent (quis nos ascendere fecit de terra Ægypti, quis mare diuisit, quis panē de cælo præstitit, quis in terram fluentem lacte & melle induxit? Et si Christianus qui maiora suscepit, aduertisset, quis mihi esse communicauit, quis vitam, quis me conseruat, quis pacificus, quis me vocauit, quis me ad veritatis lumen adduxit, quis me in Ecclesia plantauit, quis mihi tot tātaquē beneficia concessit? fieri utique non posset, ut me dereliquerent, & pro creaturis commutarent.

Itaque ut ad propositum reuertamur, maximè & meritò dolet Deus, quod illum pro creaturis relinquamus, & quod illum deseramus, & creaturas sequamur. Idè multotiès sicut homo zelo incitatus vias nostras occludit, & pericula apponit, ne ab illo recedamus.

Quod Osee. 2. se facturum pollicetur cum dicit. *Propter hoc, ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam mistras circuit ceria, & semitas suas non inueniet: & ne ab illo resequetur amatores suos & non appropinquet eos, & quæret eos & non inueniet.* Quod non odij, sed amoris argumentum est. Sicut enim solet mater absinthium pectori suo imponere, ut puer ablactetur, quo solido cibo uti possit, & roboratus crescat: ita Deus vias nostras spinis sepiat, ut compuncti à creaturarum dulcedine recedamus, & ad eum reuertamur, qui est fons vitæ, & in cuius lu-

mine visuri sumus æternum & incompræhensibile lumen.

V. CONSIDERATIO.

Quales debeāt esse prælati & quàm vigilantes super gregem suum declarat: ut quē Deus detestatur prælatos negligentes, quos homines diligunt & colunt.

Miserunt Iudæi ab. &c.

MULTAS rationes meditantur sancti Patres, quarum aliquas consideratione tertia adduximus, quare Iudæi, Scribæ, & Pharisei miserint nuntios ad Ioannem prætermisso Christo, quē sciebāt, vel saltem, si scripturas attente considerassent, ignorare non poterant esse verum Messiam in lege promissum. Idè ad scripturarum considerationem illos Christus remittit Ioannis 5. dicens: *Scrutamini scripturas, ipsæ enim testimonium perhibent de me.* Quod & illis in parabola vineæ Matth. 21. opposuit dicens, quod agricolæ videntes filium patris familias dixerunt. *Hic est hæres, venite & occidamus eum; & habebimus hereditatem eius.* Quæ cū audissent principes Sacerdotum & Pharisei, cognouerunt quod de ipsis diceret. Ecce quomodo apertè ostēdit Christus, quod Scribæ, & Pharisei cognouerunt ipsum esse Messiam, & hæredem, & idè voluerunt illum interficere. Itaque quod prætermisso Christo, quē natura Messiam esse sciebant,

Osee.

Laboribus

Deus vias no-

stras circuit

ceria, & se-

mitas suas

non inueniet:

ne ab illo re-

cedam quod

amoris iudi-

cium est.

Simile.

Ioann.

Matth.

sciebant, misserint nuntios ad Ioan-
nem, quem, vt supra latè probaui-
mus, sciebāt nō esse Mesiā, plures
rationes assignāt sancti Patres: qui
bus sufficiens fundamentū præbet
istorum calliditas & iniquus ani-
mus. Sed alia se mihi offert, quæ nō
videtur contemnenda: quod cum
scribæ & Pharisei propriam vtili-
tatem procurarent, & ad viuendū
secundum sua desideria licentiam
quærerēt, talem Mesiam volebāt,
qui eis in nullo obfisteret, sed libe-
rè, & pro sua voluntate, quemlibet
vivere permetteret. Considerabāt,
& sibi persuadebant, quod Chri-
stus cū natura talis esset, & à Deo
missus Messias ad populi salutem,
se in omnibus Dominum esset ostē-
taturus, & quod Hispanè dicimus,
Haría mucho del señor. Nullum reue-
reretur, liberè & sine cuius quam
respectu quæ expedire ad populi
utilitatem cognosceret, exequere-
tur: quod de ipso prædictum scie-
bant Malach. cap. 3. vbi habetur. *Et
statim veniet ad templum suum domi-
nator, quem vos quæritis, & angelus te-
stamenti quem vos vultis. Quæ de Mes-
sia omnes vnanimiter intelligunt.*
Illico exponit eius condiciones di-
cens: *Ecce venit, & quis poterit cogita-
re diem aduentus eius? Et quis stabit ad
videndum eum? Ipse enim quasi ignis cō-
flans, & quasi herba fullonum: & sede-
bit conflans & emundans argentum,
& purgabit filios Leui.* Quod de pri-
mo Christi aduentu intelligendū
esse multis Dominica secunda Ad-
uentus probauimus ex sanctis Pa-
tribus. De quo etiam Esai. 11. di-
ctum est: *Et erit iustitia cingulum lum-
borum eius, & fides cinctorium renum*

*eius: quibus incorrupta eius rectitu-
do designatur. Sciebant quod pau-
perum, pusilorum, & afflictorum
causas quasi pater esset acturus, vt
à potentium calumnijs eos libera-
ret: Et quod non esset accepturus
personas: vt habetur Esai. 11. Non se-
cundū visionē oculorum iudicabit, nec se-
cundū auditū aurium arguet, sed iudicabit
in iustitia pauperes, & arguet in equita-
te pro māsuetis terræ.* Videbant quod
Christus, vt qui in ciuitatibus, &
inter illos nutritus fuerat, quique
princeps pacis futurus erat, vt habe-
tur, Esai. 9. nunquam recessurus es-
set ab eis, sed inter eos victurus: &
quod omnia, quæ ipsi facere cura-
rent intueretur, nec illum in ali-
quo fallere, aut decipere possent.
Ideò inter se conferētes dixisse mi-
hi videntur, nollumustām conti-
num, assistentem, & intelligentem
Mesiam: nollumus dominum &
prælatum adedò vigilātem, iustum,
& instantem. Volumus eum quæ-
rere, quem decipere possimus, vel
qui se decipi, etiam si intelligat, ne
dignitate cadat, patiatur. Ioannes
optimus videtur vt messias eliga-
tur. Scit enim se non esse talem, sed
à nobis constitutum: solo nomine
dignitatem obtinebit: nos prout vo-
luerimus viuere sinet. Homo est au-
thoritaris ad populum, quem reue-
rebuntur, simulq; in solitudine nu-
tritus, quieti & contemplationi de-
ditus, negotiorū ingressus & egres-
sus nescit: vix vnquam in ciuitate
manebit, ad desertum reuertetur
vt pace sua fruatur: gubernationi
non assistet, omnia negotia nobis
remittet: ipse nomine, nos re domi-
nuerimus. Ideò relicto Christo ad
Ioannem

Esai.

Esai.

Christi inte-
gritatem in
Dei volunta-
te exequenda
timebant.
Malach.

Esai.

Ioannem mittunt, & illi Messiaē dignitatem vtrō offerunt.

Quales praelatos homines vellint.

In quo hominum ingenium & conditio satis clarē ostēditur. Qui nollunt praelatos & superiores, qui auctoritatem & potestatem habeant: qui eorum vitia intelligant & repræhendant. Nollunt praelatos qui semper officio suo assistāt, & continuō vigilant, ac instanter pro gregis sui utilitate laborent. Tales molestos reputant, odiosos habent, & illos detestantur. In sui patrociniū dicunt, quod Prælati supremus & Princeps non debet esse adē curiosus & particularis, ut singula examinet, ut vellit omnia etiam minima suis manibus cōtrectare. Eos praelatos amant & cōmendant, qui de subditorum suorum vitijs non curant, qui semet ipsos pascunt, qui maximo comitatu stipati procedunt, qui vix in publicum & ubi ea quæ gerūtur videāt, exeunt: qui in domibus nemoruni viuunt, qui omnia per visitatores, procuratores, & officiales faciunt: qui an oues habeant ignorant, tantum abest ut illas ex facie cognoscant, & illarum vultum contemplantur. Hos optimos praelatos reputāt, & quod dignitatem, ut decet, repræsentant, & debitam grauitatem cōseruant, testantur. Hos quærunť & diligunt, quos Deus maximē detestatur. Pastoris namq; boni & praelari Christiani officiū est, semper ouibus suis assistere, diu noctuquē super illas vigilare, sua vmbra illas protegere, de vultu cuiusquē iudicare, vitam & mores intueri & examinare, ac minutissima quæq; discutere. Sacta illa quatuor animalia

Prælati cura qualis esse debet.

quæ Ezechie. cap. 1. vidit, (quibus praelati, pastores, & superiores significantur) in circuitu, & intus plena erant oculis, ut Apocal. 4. ubi eadem visio refertur dicit Ioannes, ut vigilantia praelati & pastoris de claretur, qui totus in circuitu, foris & intus oculis plenus esse debet: ita ut nihil etiam minutissimum illū possit latere. Quod in Argo illo, quem centum oculos habere fingebant Antiqui Poetæ, cui Iupiter vancam custodiendam tradidit, significabant. Tum etiam dicit Ezechiel, quod animalia ibant & reuertebantur in similitudinem fulgoris coruscantis, nec quietem habebant, sed ubi erat impetus spiritus illuc gradiebantur: ut ostendat, quod praelatus nunquam quietus esse debet, sed modo hac modo illac moueri debet, ubi est impetus spiritus, ut subditorū utilitati prospiciat, illorū facta & exercitia speculetur, omnia videat, omnibus ad sit, in omnibus, quæ oues cōcernunt, præsens sit, compatiatur patiens, consoletur tristes, excitet remissos, repræhendant errantes, castiget peccantes, & omnibus omnia fiat, & cum Paulo. 2. Corint. 11. dicat. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* Et 1. Corint. 9. *Omnia omnibus factus sum, ut plures lucrificerē.* Hos, ut dicebamus, pastores populus odit, & morosos ac molestos nominat: solum eos laudat, qui exteriori apparatu magnitudinem & excellentiam referunt, & solo nomine pastores sunt, & se non oues pascūt, qui de ouium commodo & salute solliciti non sunt.

Ezech.

Apoca.

Prælati plenus oculis ne quicquam eū lateat.

Corint.

Corint. 9.

Nec satisfacit prælatus debito offi-

Non excusan-
tur praelati
ministeriorum
cura.

Ioann.

Matth.

Zach.

Prophetae e-
tia factis so-
lent prophe-
tare.

Esa.
Hierem.
Osee.

officij sui dicens, Ministros ha-
beo, Vicarios, Visitatores ad hoc
destinatos, ut ipsi vigilent, & de vi-
ta & moribus ouium inquirant, ut
illis prouideant, illis medeantur.
Quia ut Ioannis. 10. Christus dicit.
*Mercenarius videt lupum venientem &
dimittit oves, & fugit. Quia mercena-
rius est, & non pertinet ad illum de oui-
bus.* Matth. 13. Pater familias bonū
semen seminauit in agro suo, & mi-
nistris custodiendum reliquit: at il-
li, (quia serui erant & mercenarii)
dormierunt: & venit inimicus homo,
& super seminauit zizania. Pastor
per se ipsum debet hæc curare, assi-
stere, & vigilare. Ideo vigil in scri-
ptura solet appellari. De his pasto-
ribus, qui solum nomen habent, cō-
quæritur Deus per Zachariam ca-
pit. 11. inquit. *Adhuc sume tibi va-
sa pastoris stulti. Quia ecce ego suscitabo
pastorem in terra, qui derelicta non vi-
sitabit, dispersum non queret, & contri-
tum non sanabit, & id quod stat nō enu-
triet, & carnes pinguium comedet,
& ungulas eorum dissoluēt. O pastor,
& idolum derelinquens gregem. Gla-
dius super brachium eius, & super ocu-
lū dextrum eius. Brachium eius aridita-
te siccabitur, & oculus dexter eius tene-
bre cens obscurabitur.* Vbi pro loci
stius declaratione nota, quod Pro-
phetae non solum verbis sed etiam
factis multoties solent propheta-
re, & quæ ventura sunt ostendere,
& hoc in scriptura frequens est.
Esa. 20. Hierem. 18. Osee. 1. & ali-
bi sæpè. Ita & hoc loco, ut ostendat
quæ ventura sunt, & quales præla-
ti in populo sunt futuri, dominus
Prophetae præcipit, ut sumat vasa
pastoris stulti, & illis ornatus in me-

dium procedat. Vasa autem pasto-
ris stulti (ut exponit Cyrillus) sunt,
quæ prorsus emolumentis pastoris
inferuiunt, & ouium utilitati & cō-
modo nihil conducunt: sed potius
nocent, ut baculus grauis ad exa-
ctionem prouentuum nimis rigi-
dam: pera ad recondenda sibi ciba-
ria, & alia similia: quæ ad ouium uti-
litatē, propter quam institutus est
pastor, nihil faciunt. Pastorem ve-
rò stultum vocat, qui sui muneris
qualitatem non agnoscens de oui-
bus nihil curat.

Deinde aduerte quod moris est
scripturæ Deo tanquam auctori at-
tribuere ea, quæ illo permittente
fiūt, & quod per modū asseueratio-
nis solent prædici & explicari rerū
conditiones: sicut in proposito cū
dicitur: *Quia ecce ego suscitabo pasto-
rem in terra*, id est, suscitari permit-
tam pastorem stultum, cuius condi-
tiones & qualitates optimè descri-
bit inquit: *Qui derelicta non visita-
bit, &c.* Derelicta dicuntur lassæ &
ægrotantia pecora, quæ solent à pa-
storibus visitari, & mederi, ac inhu-
meris reportari, ne relicta lupis præ-
da sint. Hæc isti nō faciunt, sed las-
sas oues deserunt, & ægrotantes si-
ne cura dimittunt. Nullum pietatis
opus in illas exercent. *Dispersum nō
queret*, id est, eos qui propter fragili-
tatem humanæ conditionis lapsi
sunt, vel errabundi vagantur, non
queret, ut ad caulas reducat: sed pe-
rire permittet. Aliqui pro disperso
parvulum transferunt: ac si dicat. Ag-
nos tenellos non queret, nec illis
compatietur lac in cibum præbens.
*Contritum laboribus, miserijs, &
paupertate non sanabit*, consolan-

Cyrril.

Vasa pasto-
ris stulti quæ
dicantur.

Conditiones
pastoris stul-
ti.

do fo-

do, fouendo, & opere adiuuando. *Id quod stat*, id est, quod saluum & sanum remanet, *non enutriet* ad paschua bona & pingua deferēs, verbo, doctrina, & exemplo confirmans: *Sed ungulas illorum dissoluet*, baculo grauiter percutiendo, verbo, & opere deterrendo. Solum sui curā habebit, & *carnes pinguium cōmedet*.

Vndē talem pastorem obiurgās dicit: *O pastor & idolum, & derelinquens gregem*. Quod dupliciter exponi potest: primo, *Pastor & idolum*: quod aliqui vertūt *pastor & nihilū*. Quia sicut idolum nihil prāter apparentiam habet, sic tu solum speciē pastoris habes, vestes, insignia, & nihil preter apparentiam. Secundō, *O pastor & idolum*, id est, Qui nō solū idola tuorum appetituum cōlis, sed vt idolum vis venerari, & adorari propter dignitatem, cum nihil nisi solum nomen pastoris habear. Vt autē hęc sibi in nullo profutura intelligat, proponit supplicium, quod talē pastorem comprehendet, inquit: *Gladius super brachium eius*, id est, super fortitudinē eius. Quia Deus omnia illa in quibus confidebat, destruet. Substantiam, & diuitias, (in quibus congregandis laborauerat) disperdet: cor Regis mouebit, vt legationem vel longum iter excogitet, quo ista cōsumantur. Et *super oculum dextrum eius*. Quia omnem prouidentiam, & consiliū in rebus gerendis amittet. Tali supplicio solet Deus praelatos stultos, & multo magis populū propter eorum peccata afficere: populi votis annuendo, & huiusmodi pastores, quales ipsi desiderant, tribuēdo in eorum maximū malum.

Homines igitur, vt in plurimū prelatos desides, & suis desiderijs seruientes volunt. Ob quam causam, vt dixim⁹, Scribæ, & Pharisei, Christo neglecto Ioannem in Messiam quærunt. De quo cōquæritur Christus Ioann. 5. cum dicit. *Ego veni in nomine Patris mei*, id est, missus a Patre meo, & vt legitimus hæres, & propius pastor, *& non recepistis me*: Quia vobis visum est, quod vt missus a Patre & verus Dominus, libere in rebus exequendis eram processurus. *Si alius venerit in nomine suo*, id est, non missus a Deo, sed sua auctoritate, *illum suscipietis*: sicut voluistis Ioannem recipere, quando missistis nuntios ad eum: sed responsio eius prohibuit vos, quia *cōfessus est, & non negauit, confessus est*, quod nō esset Christus, nec dignus soluere corrigiā calceamenti eius. Putastis ista legatione animum illius posse commouere, sed non erat ille arundo, quæ vento falsę exstimationis agitata a veritatis tramite dimoueretur. *Maluit, vt dicit Greg. hom. 7. in Euang. solidē subsistere in se, quam innaniter rapi supra se.*

VI. CONSIDERATIO.

Quantū amor & odiū in animo hominis possint, & quomodo iudicium detorqueant declarat.

Tu quis es? &c.

ISSERVNT nuntios primores populi ad Ioannem, vt interrogarent eum, *Tu quis es? Et siue*

sive verbis istis, siue alijs facta fuerit hæc interrogatio, de quo in literæ expositione latè diximus, hoc certum est, quòd Iudæi proponere voluerunt Ioanni quæstionem de re, quæ in populo illo maximè momenti & potissima erat, scilicet, de aduentu Messie. Id præterea aduertere quòd, siue credentes & sibi persuadentes Ioannem posse esse Messiam, siue id non credentes, & ut veritatem in re hac edocerentur, miserint ad Ioannem, de quo modò nihil determinamus: illud etiam constans est & negari non potest, quòd Ioannes tantæ authoritatis, gravitatis, religionis, sanctitatis, & opinionis fuit apud illos, ut in propria & gravissima causa (saltem ut ipsi optabāt, ut optimè annotavit S. Thomas, in loci istius expositione) proprium testimonium peterent parati illud recipere & acceptare sine aliqua cōtradictione. Quod apud me manifestissimè eorum malitiam conuincit. Quia si Ioannes respondisset, Ego sum Christus, illum libentissimo animo susciperent, & populo adorandum proponerent. Quod verba Christi toties à nobis repetita (quia in hac materia manifestissima sunt) Ioannis. 5. manifeste confirmant. *Vos misistis ad Ioannem, & voluistis ad horam exultare in lucerna eius.* Quibus verbis declarat Christus se cognouisse illorum animum, mentem, & intentionem, quæ acceperunt ad Ioannem. Quoniam parati erant, si ipse petitioni eorum annueret, illum recipere, & ut Messiam habere. *Ipsè vero,* dicit Christus, *testimonium perhibuit,* non secundum vestrum desiderium, sed veri-

tati negans se esse Christum & emanuntians. Itaque hoc maximè mirabile est, quòd cum tanti Ioannem facerent, ut de se ipso testificantem fidem adhibere parati essent, eidem testimonium perhibenti tot & tam magnificis verbis de Christi dignitate, missione, excellentia, & diuinitate, non crediderint, imò ægre ferentes in illum inuehi cœperint obiurgantes & interrogantes, quare baptizaret, si ipse non erat Christus, nequè Elias, nequè Propheta? In quo duo satis apertè conspiciuntur, quid amor in animo faciat, & quantum odium efficiat. Itaque primum hinc deducitur, quòd amor in animo eius quem subiecit, possit, quantum affectio erga eum quæ diligit, valeat. Aded enim mentem excecat, ut nihil respiciat, ut vniuersa quæ in illo, quem amat, reperiuntur, (etiam si vituperabilia sint) laudet: quæcunque facit (etiam mala) approbet, quæ loquitur commendet: nihilquè in re dilecta consideret, quod laudandum, approbandum, & venerandum non reputet tanquam quid excellens. Et quod in alio reprobatur & damnatur, in eo quem diligit, optimum iudicat, & probat. Quare meritò Antiqui Poëtæ amorem & puerum & cæcum depingebant. Puerum quidem, quoniam facilis est, & sine fundamento & ratione ducitur & mouetur: cæcum verò, quia sine iudicio, discretione, & delectu procedit in omnibus suis actionibus. Tum etiam quia cæcos eos, quibus dominatur, facit, ut nihil inamato videant aut confiderent. Hinc dicere solemus, quòd amanti nihil est deformè. Et apud

Amor quid in animo hominis possit.

Amor quare puer & cæcus depingebatur.

Hispa-

Indic.

Reg.

Hispanos abiit in prouerbiū. *Quien feo ama hermofo le parece.* Iudic. 16. Dalila, (qua amor carnalis significatur,) alliciens Samsonem non solum illum ligauit, vires & robur abstulit: & sed inimicis tradidit Philistæis: qui eius oculos statim eruerunt. In quo duplicem prædictum effectum videmus, & Samsonem ob imbecillitatem puerum factum & cæcum. Naas. 1. Regum. 11. viris Iabes Galaad oculos dextros eruere procurat. *Naas* serpens interpretatur, & significat amorem carnalem: qui in homine nascitur, & vt serpens crescit, dextrumq; oculum eruere studet, quo discretio & exactum iudiciū significatur, vt de re amata iudicare & discernere nō valeat. Itaq; amor adeo cæcos facit, vt etiam manifestissimos defectus in eo quē diligunt, non sentiāt nec perspiciant. Nec hoc mirum esse debet. Quoniam ad hoc quod visus aliquid percipere possit distantia requiritur, & quod sit medium aliquod inter potentiam & obiectū. Vnde communis est Philosophorum sententia, quod sensibile supra sensum positum non facit sensationem. Et hinc procedit, quod oculus se ipsum videre nō potest. Quia igitur amor adeo coniūgit inter se res amatas, vt vnum illas faciat, nō mirum est, quod sicut se ipsum suamque homo nō percipit: ita nec amati vitia & defectus videat. Identitas seu coniunctio & simultas impedit cognitionem eorum, quæ repræhendi possunt in re amata.

Odium quātum possit in homine. E contrario autem odium efficit, vt nihil, (etiam si præclarū, eximium, & maximè illustre sit,) in eo

quem odio prosequimur, approbemus, sed omnia mala reputemus: & si quæ negare non possumus, illa deprimere, & ad nihilum redigere curemus. Nulli de inimico bona dicenti, (licet optimus vir sit & omni acceptione dignus,) credamus. Cuius etiā ratio esse potest. Quia sicut amor coniungit: ita odium separat & diuidit. Et cum ad cognitionem distantia proportionata requiratur, sicut nulla distantia impedit cognitionem: ita magna vel omnino tollit cognitionem; vel efficit vt aliter quā res est percipiatur & repræsentetur. Cuius in naturalibus multa exempla habemus. Turrim quadratam si multū distantem aspicias, rotundam iudicabis, quod sola distantia causat. Cum igitur odium distantiam causet, quid mirum si bona vel nō videantur, vel aliter repræsententur quā sint?

Horum etiam & aliam rationē Medium diuersitatē causat inuidēdo. possumus assignare ex ratione mediolorum per quæ videmus de sumptam. Tales enim res apparent, quale medium est, & similem colorem induunt. Idquē maximè conspicitur in his, qui speculis ad videndū vtuntur, quæ non solum secundum suam qualitatem & colorem res obiectas repræsentant, sed & secundum suam formam concauam vel conuexam, magis vel minus prominentem vel depræssam, res maiores vel minores quā sint repræsentant. Ita qui amore vel odio affectus aliorum res iudicat, speculis vtitur, quæ nunquam rem, vt est, repræsentant. Ille etiam minima maiora facit: hoc magna parua reddit.

reddit. Vnde nec amans, nec odiēs recte de reb⁹ iudicare potest. Quod satis perspicuè in his Pharisæis, & in hoc Euangelio est videre. Audiunt Christum dicentem se esse filium Dei, (& licet ad hoc confirmandum varia essent testimonia, multi testes, & innumera opera, quæ testimonium perhibebant de illo) & dicunt Ioannis. 8. *Tu testimonium perhibes de te ipso, testimonium tuum non est verum.* Ac si dicerent. Hoc sufficiens argumentum est, ut tibi non credamus: quia tu de te ipso testificas, & proprium testimonium semper secum affert suspicionem. Et ijdem modo accedunt ad Ioannem, & interrogant. *Tu quis es?* proprium testimonium petunt, & recipere, & approbare sunt parati, illudquæ sibi satis esse credunt. Quid huius diuersitatis causa est? Nunquid Ioannes Christo aut melior, aut veratior est, qui se lōgè inferiorem Christo confitetur? Non utique: sed hoc amor & odium efficiunt. Ioannem diligebant, Christum odio habebant. Ideò de Ioāne quidquid dicatur, & à quocumquæ, etiam ab ipso in propria causa, admittunt. De Christo verò nihil credunt, etiam si qui testatur magnæ authoritatis sit, etiam si ipse Ioānes testimonium perhibeat. Et quæ in propria causa sufficientem testem reputauerunt, de Christo loquentem suspectum habet, eius dictum admittere nollunt. Tantum odium, vel amor in animo potest.

VII. CONSIDERATIO.

Quod filij huius seculari astutè procedant, & qua prudentia utantur in suis rebus declarant, & quod filij Dei sua simplicitate eorum astutias dissipant, & carnis prudentiam destruunt, quamquæ parum prudentia carnis valeat.

Tu quis es? &c.

DIXIMVS in literæ expositione ex Chrysostomo, quod intentio Iudæorum in hac legatione fuit, ista interrogatione offerre Ioanni dignitatē Messiae, sed astutè, callide, & malitiosè in hac interrogatione processerunt. Quoniam non absolutè, distinctè, & apertè percontati sunt an esset Christus? ne viderentur illum inuitare, & ne aperirent mentis sue vitium propria conscientia eorum linguas impediante. Sciebant enim (ut iam probatū reliquimus) Ioannem non esse Christum. Ideò in genere & in communi interrogant: *Tu quis es?* talibus verò rationibus præcedētibus, tali modo loquendi, (ut maximè credibile est) quod si ipse Ioannes vellet attendere, satis aperte intelligere posset sibi Messie dignitatem offerri. Quod Chryso.

Chrysost.

Hom. 15. super Ioannem annotauit dicens. Cum ergo frequenter Ioānes ab se Iudæos ad Christum longè eorum opinionem inferiore dimitteret, egre ipsi ferebant, & rubore perfundeantur. Quippe qui Ioannem potius magistrum habere, quam

quam Christum voluissent: palam tamē id dicere verebantur. Mittunt autem ad eum, vt per adulationem ipsum alliciāt ad confitemdum se Christum esse.

Astutia Iudeorū in hac interrogatio-
ne declaratur.

Hac igitur arte in sua interrogatione procedunt, si Ioannes responderit se nō esse Christū, extra chorū saltasse videbitur, poterimusq; dicere: quis à te hoc percōratus est? Nos solum interrogamus, quis sis? De Christo nec recordamur quidē. Si autē interrogationi huic responderit se Christū esse, voti cōpotes erimus, & quod optamus consequemur. Aliud itaq; verba sonabāt, simplicitas apparebant, & de personæ qualitate & dignitate interrogare videbātur: sed aliud mens & intentio eorū postulabat, an scilicet Christus esset & Messie dignitatem sibi vellet arrogare. Quod ex duobus clarē cōuincitur, primò ex ipsa Ioānis responsione, qui dicit: *Non sum ego Christus*: ergo de hoc illū interrogabāt. Alioquin, vt in literę expositione dicebamus, nō ad rem & propositū respondere videretur homo adeò sapiens & discretus. Neq; enim satisfaceret quæstioni affirmatiuę de persona quęrenti negatiua responsio: sicut quęrenti ab aliquo quis esset, non ad rē responderetur non sum ego Rex. Quia quęstio hęc de propria persona inquirat. Quare cū Ioannes quęstioni proposite directē respondeat, & nuntij sibi, (in hoc quod dicit *Nō sum ego Christus*) satisfactū crediderint, cōstat, quòd hac sua interrogatione an esset Christus quærebant. Secundò confirmatur ex ipsis nūtiarum verbis, qui propositis alijs duabus interrogationibus (quibus etiam negatiuē

respondet Ioannes) inferūt: *Quid ergo baptizas, si nō es Christus, neq; Elias, neq; Propheta?* ergo sicut de duobus, scilicet, Elia & Propheta distincte quęsierunt: ita & de primo, scilicet, an esset Christus interrogasse credendi sunt: vel saltim quòd hoc in generali ista interrogatione astute & malitiosē intendebant. Vt hinc discamus & intelligamus mūdātorum hominum, (qui filij huius seculi vocantur & sunt) prudentiam, (si nomen hoc promeretur & non potiùs calliditas & astutia debet nominari) qui, vt dicit Christus Lucæ. 16. *Prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua.* Quo loco prudentia in malam partem accipitur pro calliditate & astutia fraudulenta, sicut I. Corin. I. summitur cum dicitur. *Prudentiam prudentium reprobo*, id est, astutiam. Quia filij huius seculi in suis rebus gerendis semper callidē, malitiosē, astute, & artificiose procedunt, & tot an fractibus & cauationibus vtuntur, vt vel viā qua procedunt non cognoscas, vel quid vellint vix valeas intelligere. Aliud mente desiderant & corde petunt, aliud exteriùs ambiunt & manifestant: aliud verbis simulant tamq; diuersum à sua intentione, vt non mirū sit si etiam prudentiores & sapientiores id non assequantur. Omnia cum maximo artificio faciunt, proponunt, & loquuntur. Dicunt se bona & diuitias nolle, & pro illis toto corde estuant: honores se non appetere nec velle affirmant, & vniuersum mundum vt in precio habeantur commouent: dignitates se negligere testantur, & totis viribus illas procurant: iustitiam

Prudentia filiorum huius seculi quanta sit in suis rebus.

Prudentia pro calliditate.

Corint.

tiam fingunt, & vindictam quærunt: pacem simulant & pauperum defensionem, & paruulorum sanguinem suggere volunt. Diaboli & filiorum eius istæ artes & astutiæ sunt: aliud cupientes corde, aliud ostendentes verbis, vniuersos fallere procurant: & populorum auram venari, & quod in Republica est preciosum & æstimatione dignum falsa hac simulatione aucupari.

Similes

Similes sunt venatori, qui aues & alia animalia capere studiosè & diligenter quærunt, ideoquè campos lustrat, & se periculis & laboribus exponit: & cum prædam videt, aliò tendit, longius recedere fingit, hæc illacquè graditur, in contrariū abire simulat. Quòd si quis artem non intelligens dicat, quid facis? quò tendis? prædam quæris & cum præsentem habes recedis? ecce prædam, reuertere, & recta ad illam tende: Respondebit ridens. Hoc artificium est, vt sic securiorem reddam, & in cautam prædam meliùs capere possim. Si statim irruerem, & recta ad illam procederem, auolare. Ita mundani in suis rebus procedunt, aliud volentes, & aliud ostendentes, prædam quærunt, & fugere simulant. Alter Episcopatum desiderat, & recedere fingit, hospitalia visitat, carceres adit, infirmos quærît, humilitatem simulat, communi vita vel potius singulari vtitur, loquentem de dignitatibus detestatur, se indignū officio profiteretur: cum nihil aliud quam Episcopatum vel dignitatem in mēte habeat: sed hoc artificio vtitur, vt alios securos reddat: & dum aliorum oculos ad se specie sanctitatis

trahit, dignitatem commodiùs, & & faciliùs venari possit. Hoc igitur mundanorum artificium est, hæc tota cura, sicut & venatorum, ventum subterfugere & anteuertere, ne sentiantur, & quod Hispanè dicimus. *Hurtar el viento a la caza.*

Hinc Christus. Lucæ. 16. dicit: *Prudentiores sunt filij huius seculi filijs lucis in generatione sua,* hoc est, in rebus quæ suæ sunt, in proprijs negotijs, in quibus mille machinàs struunt, mille fraudes molliuntur, mille modis & artibus vtuntur, vt quod desiderant consequantur: & dum se velle dissimulant, & nolle fingunt, fortius teneant, & de manibus aliorum, qui sincero animo procedunt, surripiant.

Adeò quæ desiderant fucata facie proponunt, vt diuinare opus sit, & ad intentionem respondere. Erubescunt apertè animi sui consilia proponere, & talibus medijs, verbis, & dispositionibus vtuntur, vt (intentionem, licet difficulter intelligas:) verba & demonstrationes arguere & repræhendere non possis. Alter qui diues est, vt indigentis necessitati subueniat commodata pecunia, vsuras pro lucro quærit, & sine illis commodare renuit: cumquè erubescat tam vili tamq; infami titulo petere, proponit in eò moda quæ sequuntur, lucrum cessans, damnum emergens, se negociaturū pecunia illa dicit, vt sic qui petit intelligat, & vltro vsuras offerat. Iniquus iudex, (qui pro iustitia quam gratis tenetur administrare precium cupit) id non exponit: imò detestatur & condemnat: opere tamen non solum exposcit, sed extorquet, dum expeditionem negotij

negotij differt, se durum & asperū loquenti præbet, sententiam proferre recussat, & omnia adeo morosè facit, vt etiam cæcus eius mentem videat. Tabellio scit vltra taxatam pecuniam publico Regis edicto recipere se non posse, ideo quauis non perat, tot inuentionibus vtitur, vt etiam nollenti extrahat. Officiis solvendum esse dicit, scriptoribus aliquid tribuendum, se ab alijs negotijs impeditum fingit. Artes filiorum huius seculi sunt, quibus se & alios decipere (vt quod optant & volunt consequantur) curant. Similes sunt huiusmodi vulpibus, quæ calliditate & astutijs plenæ sunt, & se mortuas simulant, vt incautas aues decipiant, & hominum manus hac arte effugiant. De quibus vtilitati & cōmodo vineæ prospiciens sponsa Cant. 2. dicit. *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.* Vbi aduerte, quod vulpes animal est astutum & dolum, non rectum habens neque aspectum, neq; incessum: quod cum terram simpliciter videtur aspiceret, quasi nihil cogitans mali, interim ex obliquo transuersis oculis in prædam visus aciem defigit cōmodum expectans tempus explendæ malitiæ. Et cum gressum simplicem mentiatur, quasi infirmi & impotentis animalculi, ita vt videatur contracta protrahere illa cursu tamen rapidissimo prædam oblata persequitur: & dum se mortuam fingit viuatiori aspectu occasionē capiendę prædæ spectat. Agunt autē omnia sua vulpes ex insidijs magis quā aperto Marte, ingenioq; magis quā viribus, vt ex fabulis

constat. Est etiam & hoc peculiare vulpibus, quod non solum animalibus gressilibus insidiantur: sed & volatilia suis fraudibus decipiūt, & capiunt. Ita filij huius seculi, qui vulpibus significantur, astuti & fraudulentī sunt, dolis omnia faciunt, non recto aspectu intuentur: sed cū terram & terrena aspiciant, quærant, vellint, & desiderent, cælestia appetere & intueri simulant. Omnia artificiosè exequuntur, & talibus simulationibus, vt cum ministri Sathane sint, vt dicit Paulus. 2. Corin. 11. in angelos lucis se trāsfigurent, vt decipiant non solum cōmunes homines, sed & sapiētiores & prudentiores, qui per aues & volatilia significantur. Vndē Christus discipulos suos admonet, vt caueant ab his, qui veniunt ad eos, in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: in quo patris sui diaboli artem & ingenium imitantur, qui nunquam quod desiderat & hominibus proponit apertum & manifestū ostendit: sed semper fucata facie demonstrat aliquo colore recti & boni vestiens, vt sic simulato bono decipiat, quos aperto Marte & re palam proposita fallere non posset.

Hoc apertè in his Scribis & Phariseis conspicimus, qui ad Ioannē accedentes, vt illum in Messiam eligerent, talibus verbis legationem proponūt, vt quidquid dixerit ipsi à culpa & repræhensione immunes sint. Si dixerit se Messiam esse, & intentioni nostræ responderit, quod optamus consequemur: si autem dixerit se non esse Christum, honor noster integer apud omnes

Simile.

Cantic.

Filij huius seculi cur vulpibus comparantur.

Corint.

Matth.

perseuerat. Amplius si dignitatem acceptauerit, & postea voluntati nostrę cōtrarius extiterit, ius nostrū integrum manet: dicere enim poterimus. Tu tibi officium hoc vsurpasti, nullus nostrum tibi obtulit: & hac via illum persequi poterimus & deponere. Vides vulpinam astutiā & diabolicas fraudes? Quas omnes Christiana simplicitas vnicō verbo dissoluit, sicut Ioānem in præsenti fecisse videmus. Et vndē honorem, inde contumeliam reportat mundi prudentia, & verum conspicitur quod Dauid Psalm. 26. dicit. *Et mentita est iniquitas sibi.* Iniquitas hominis dicitur sibi ipsi mētiri dum sibi promittit & persuadet quod profectura sit, & quod exoptat consequutura: nec tamen assequitur: dum suis artibus & astutijs existimat posse præualere, & omnia videt facile subuerti. Vndē delusa manet & confusa: idē sibi mentita dicitur. Illud, *sibi*, dupliciter exponi potest. Primō vt idem sit quod se ipsam decipere & sibi deficere. Secundō vt idem sit quod in se & cōtra se, quia in astutijs suis capta est. *Iniquitates enim suę capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.* Prouerb. 5. & *capietur sapiens in astutia sua.* 1. Corinth. 3. Quia licet contra homines valeant malorum artes & astutię, tamen contra Deum, qui omnia videt, qui cordium arcana scrutatur, cui omnia nuda & aperta sunt, non poterunt præualere. Non enim est astutia contra Deum. Vndē Esai. 29. dicitur. *Væ qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium, id est, abscondere vellitis, Quorum sunt in*

tenebris opera, & dicūt. Quis videt nos, & quis nouit nos? Peruersa est hæc vestra cogitatio: quasi lutum contra figulū cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo: Non intelligis. Vndē etiam Psalm. 49. dicitur Peccatori, qui mala sua Deum non intelligere, vel approbare, quia dissimulat, existimat. *Existimasti iniquē quod ero tui similis? Arguam te, & statuam contra faciem tuam, id est, conuincam te, & fraudes & astutias tuas aperiam, & statuam contra faciem tuam, vt & tu & omnes quos decipere volebas, videant, & cognoscant illas, & quę in cubiculis dicebas, & in occulto cogitabas prædicabuntur super te, & omnium oculis patebant.*

VIII. CONSIDERATIO.

Quod virtus adeo hominem mutet, vt qui eum viderant & tractauerant non cognoscant.

Tu quis es? &c.

SI generalem hanc quæstionem & prout iacet, accipiamus, vt de persona interroget Ioannis & de eius cōditione, mirabile forsam consideranti apparebit, quomodo Iudæi Ioannis & eorum, quæ in eius natiuitate contigerunt, parentum & generis eius adeo fuerint obliui, vt eū, quis esset modō non cognoscerent. Et licet tot, tamquē insignia & mirabilia testimonia & opera, (quę eo nascente visa & audita fuerunt) hoc non patiantur, multosquē sanctorū Patrum

Psalm.

Prouer.
Corint. 3.

Esai. 29.

Quanto tem-
pore Ioānes
fuerit in ere-
mo.

Patrū compellerint affirmare Iu-
daeos non ignorantia, sed malitia
ad interrogandum motos fuisse: ta-
men ex his tam varijs interrogatio-
nibus quas faciūt, ex instantia qua
percontantes insistant, nulli mi-
rum, (quod cum Ioannes recens na-
tus in eremum secesserit, & in soli-
tudine ad viginti septem annos se-
cundum multorum sententiam, vel
ad viginti quinq; secundum com-
munem vixerit ab omni hominum
commercio & consuetudine femo-
tus,) esse debet si iam virum fa-
ctum non cognoscerent, quem
puerum adeo tenerum viderunt:
cum naturale sit, temporis decur-
su faciei lineamenta commutari,
præcipuè in eo qui tam asperam vi-
tam agebat. Vndè licet non cog-
noscerent, ex vestitu & habitu: (ve-
stitus enim erat pilis camelorum,
& zona pellicæa erat ad lumbos
eius,) potuerunt existimare Eliam
esse, qui simili veste & habitu vsus
fuerat: ex prædicatione Prophetam
credere; ex munere baptizandi Chri-
stum esse: vt ex Origine retulimus.
Sed licet hæc ita esse potuerint, ta-
men qui Ioannis mores, vitam, &
pœnitentiâ considerauerit, desinet
mirari in hoc, quod Iudei illum nō
cognouerint. Tām enim diuersus,
tā separatus iustus à mundo & mū-
danis in omnibus est, vt (licet cum
illo frequenter colloquantur, & cō-
uersentur) illum minimè agnoscat:
sed quo plus tractant, & magis in-
tuentur, eo amplius interrogare in-
digeant, *Tu quis es?* & mille quæstio-
nes & interrogationes facere, & li-
cet manifestè iustus respondeat, &
clare dicat quis sit, non itelligant:

Origē.

Iustos mūdus
nō cognoscit.

nec enim potest mundus iustum co-
gnosce. Huius elegans ratio ex
principijs naturæ summi potest.
Quoniam omne quod cognoscitur
aliqua similitudine sui cognoscitur,
nec potest potentia cognosciti-
ua remali quam percipere nisi simi-
litudine rei cognoscendæ informa-
ta, & illi similis facta. Quod in om-
nibus potentijs cognoscitiuis pos-
sumus videre. Vndè commune pro-
uerbium Philosophorum ortum
habuit quod ab obiecto & poten-
tia paritur notitia: & quod cogni-
tio fit per assimilationē. Vndè Ari-
stoteles. 3. de Anima affirmat, intel-
lectum possibilem, qui cognosciti-
uus est, omnia fieri. Quia dum res
cognoscit in illas conuertitur per
earum similitudinem. Cum igitur
mundi ad iustum & illius ad mun-
dū nulla sit similitudo, (quæ enim
conuentio lucis ad tenebras, aut bo-
ni ad malum esse potest?) mundus
iustum nequaquam potest cog-
noscere.

Similitudo re-
quiritur ad
cognitionem.

Aristo.

Hoc apertè ostenditur, tum in
communi vtriusq; conditiones cō-
siderando, tum in particulari cuius-
quæ partes describendo. *Mundus* nā
quæ totus vt dicit Ioannes. 1. Can.
cap. 5. *in maligno positus est*: Iustus
autem totus in bono: *Mundus* quæ
sua sunt quærit, non quæ Iesu Christi,
nec quæ proximorum ad Philippū
fes. 2. Iustus non solum aliena non
quærit, sed sua derelinquit, *Qui* e-
nim non renuntiat omnibus, quæ possi-
det dicit Christus Luc. 14. *non po-
test meus esse discipulus*. *Mundus* deli-
tias quærit, gaudia, & voluptates.
Venite fruamur bonis, dicunt munda-
ni Sapientiæ. 2. Iustus afflictiones

Mundus & iu-
stus in nullo
conueniunt.
Ioann.

Philipp.

Lucæ.

Sapient.

amat, in laboribus delectatur, in
 miserijs gloriatur: sicut in Aposto-
 lis videmus, qui ibant gaudentes à con-
 spectu concilij, quoniam digni habiti sunt
 pro nomine Iesu contumeliam pati,
 Actuum. 5. & Paulus ad Roman. 5.
 dicit: *Gloriamur in tribulationibus.*
 Mundus ventri deditus est, gulæ in-
 dulget. *Comedamus & bibamus*, dicunt
 qui de mundo sunt Esaiæ. 22. *cras*
enim moriemur. Horum Deus venter
 est, vt dicit Paulus ad Philippen. 3.
 Iustus verò ieiunijs, abstinentijs, vi-
 gilijs, & carnis macerationi totus
 est deditus. *Vsq̃ue in hanc horam esuri-*
mus, dicit Paul. 1. Corint. 4. *& futi-*
mus & nudi sumus. & ad Hebræo. 11.
 De iustis loquens dicit. *Alij autem*
distenti sunt, alij ludibria & verbera ex-
perti, in super & vincula & carceres, la-
pidati sunt, secti sunt, tectati sunt, in oc-
cisione gladij mortui sunt. Circumierunt
in melotis, in pellibus caprinis, egentes,
angustiati, afflicti: quibus dignus non
erat mundus. Vnde Christus Matt. 5.
 dicit. *Beati eritis cum vos persequetur,*
& maledixerint vobis. Ecce in nullo
 mundus & iustus similitudinem ha-
 bent: ergo mirum non est, quod mū-
 dus iustum non cognoscat, etiam si
 videat, colloquatur, & conuersetur
 cum illo.

Differentia
 inter iustum &
 mundanos ma-
 gis in parti-
 culari.
 psalm.
 Quod etiam magis in particula-
 ri placet ostendere per singula mē-
 bra discurrendo, vt videamus quā
 dissimilia omnia inter se sint. Et vt
 ab infimis incipiamus: pedes mun-
 danorum veloces sunt ad malum,
 currunt ad delitias, & ad proximo-
 rum sanguinem fundendum prope-
 rant: vt Psalm. 13. testatur Dauid
 inquiens. *Veloces pedes eorum ad effun-*
dendam sanguinem: contritio & infœ-

licitas in vijs eorum, & viam pacis non
cognouerunt. Et Prouerb. 1. dicit Sa-
 piens. *Pedes eorum currunt ad malum,*
& festinant vt effundant sanguinem.
 Pedes autem iusti veloces sunt ad
 bonum & ad Dei legem imple-
 plendam Psalm. 118. *In via manda-*
torum tuorum cucurri, cum dilatasti cor
meum. Pedes iniquorū soluti sunt,
 vt quò volunt procedant, Prou. 5. *Vagi*
sunt gressus eius. Et Esai. 59. *Non*
est iudicium in gressibus eius. Pedes iu-
 storum compedibus implexi sunt,
 & detinentur, ne libere gradian-
 tur. Iob. 13. *Posuisti in neruo pedes*
meos, & Threno. 3. Aggrauasti compe-
dem meam. Pedes mundanorum de-
 formes & sordibus pleni sunt: *Sor-*
des eius in pedibus eius Thren. 1. At iu-
 storum pedes pulchri, & mundi
 sunt: de quibus Esai. 52. dicitur,
quam pulchri super montes pedes annū-
tiantis & prædicantis pacem. Gressus
 mundanorum turpes, deformes, &
 vitiosi sunt: de quibus dicitur Pro-
 uerb. 2. *Infames sunt gressus eius.* Iu-
 storum autem gressus recti & pul-
 chri, semper in Dei lege & recto
 tramite sunt, de quibus, Psalm. 84.
 dicitur. *Iustitia ante eum ambulabit,*
& ponet in via gressus suos, & Cant. 7.
de sponsa dicitur, Quam pulchri sunt
gressus tui in calceamentis filia princi-
pis. Tibiæ malorū claudicantes, &
 nunquam in recto itinere manētes,
 sed modo hāc, modo illāc declinan-
 tes. Depopulo sequente Baal dicit
 Elias. 3. Reg. 18. *Quo vsq; claudicatis*
in vtramque partem? Et Psal. 17. de
 malis dicitur: *Claudicauerunt in semi-*
tis suis. Claudicatio ex defectu &
 fragilitate crurium & tibiārum pro-
 cedit. Iustorum verò tibiā constan-
 tes,

Prouer.

Psalm.

Prouer.
Esai.Iob.
Thren.

Thren.

Esai.

Prouer.

Psalm.

Cant.

Reg.
Psalm.

Cantic. res, & rectæ sunt, ac ingressibus suis firmæ. Vnde Cant. 5. Comparantur colūnæ marmoreæ, quæ fundata est super bases aureas. Columnæ dicuntur propter rectitudinem, & firmitatem: marmoreæ propter puritatem: fundatæ super bases aureas propter pedum elegantiā: vel quia in mandatis & præceptis Dei firmatæ & positæ sunt. Venter malorum vitij & gulæ deditus est. Vnde de Behemoth Iob. 40. dicitur, quod virtus eius & fortitudo eius est in umbilico ventris eius: & Paulus ad Philip. 3. de malis dicit. *Quorū Deus venter est.* Iustorum autem venter dicitur esse sicut acervus tritici vallatus lilijs Cant. 7. propter continentiam, castitatem, mūditiā, parcitatem, abstinentiam, & puritatem. Lumbi malorum luxuriæ inquinamentis referti sunt, laxati, & soluti carnis delitijs. Vnde Iob. 40. dicitur de Behemoth. *Virtus eius in lumbis eius,* & Psalm. 31. de malis quod facti sunt velut equus & mulus, in quibus non est intellectus: quod specialiter propter luxuriæ vitium dicitur. Quod Hierem. cap. 5. magis expressit cum dicit: *Equi amatores in fœminas, & emissarij facti sunt. Vnusquisq; ad uxorem proximi sui hinciebat.* At iustorum lumbi succincti sunt continentia & castitate iuxta Saluatoris præceptum Lucæ. 12. *Sint lumbi vestri præcincti.* Vnde Paulus ad Ephesios. 6. ait. *State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica in iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis.* Cor malorum omni vitiorum genere plenum est, & spelunca factum vitiorum: de cor de enim exeunt, vt habetur Matt. 15.

Cogitationes malæ, fornicationes, adulteria, &c. Insuper & lapideū est, nec Dei inspirationes suscipiēs, nec proximorum misérias sentiens, frigidum ac omni calore vitali destitutum. Cor autem iustorum mundū & rectum, quale petebat David Psalm. 50. *Cor mundum crea in me Deus: carneum & quod sentiat sicut Ezechiel. 36. Dominus promisserrat: Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum:* Dei amore feruens est, Psalm. 38. *Concaluit cor meum intra me.* Manus malorum detestabiles, inquinamentis peccatorum maculatæ, de quibus Esai. 1. dicitur: *Manus vestra sanguine plenæ sunt.* Iustorum manus puræ, mūdæ, & amabiles, quas commendans in suo sponso Ecclesia Cantic. 5. dicit. *Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis:* Et Paulus. 1. ad Timoth. 2. hortatur, vt leuemus ad Deum puras manus. Lingua malorum peruersa, de qua Psalm. 51. dicitur. *Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua, sicut nauacula acuta fecisti dolum,* & Psalm. 10. de malis dicitur. *Quoniā ecce peccatores intenderūt, arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra: vt sagittent in obscuro rectos corde.* Quod de lingua ad literam intelligi debet. Iustorum autem lingua sincera, & pura, & sine dolo est. Psalm. 14. Iusti condiciones describens David ait: *Qui loquitur veritatē in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.* Et Psalm. 34. in persona iusti dicit: *Lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam.* Oculi malorum vagi sunt, de quibus Prouerb. 17. dicitur. *Oculi stultorum in finibus terræ, id est, in nullo loco certo fixi, sed vagi*

Matth.

Psalm.

Ezechie.

Psalm.

Esai.

Cantic.

Timot.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Prouer.

Eccli.
Cant.

Timot.

Psalms.

Matth.

Hierem.

Cantic.

Prover.

Ecclési.

Nō mirum si
mūdus iustos
persequatur.
Ioann.

vagi & instabiles, & calliditate pleni. *Iustorum oculi in capite eius* ut habetur Ecclesiast. 2. simplices sunt sicut columbæ, Cant. 4. Aures maiorum apertæ ad malū, & clausæ ad bonū. Vndè 2. ad Thimot. 4. *Prurientes auribus* vocatur; qui similes sunt *Aspidi surdæ & obturanti aures suas*, ut Psalm. 47. dicitur. Aures iustorū aperte sunt ad bonū, & ad Dei verba, & aures sunt audiēdi, quas Matt. 20. Dominus petebat. Frons malorum attrita, sine verecundia & pudore mala aggrediēs. De qua Hierem. 3. dicitur. *Frons mulieris meretricis facta est tibi, & noluit erubescere.* Iustorum autem facies & frons decorata, pudore & verecundia ornata. De qua Cant. 2. dicit Sponsus. *Oste de mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.* In quo autem decor iste consistat exponit Sapiens Proverb. 31. dicens. *Vana est gratia, & fallax pulchritudo, mulier timens Deum ipsa laudabitur.* Et Ecclesiast. 32. dicitur: *Ante grandinem præbit coruscatio, & ante verecūdiam præbit gratia.* Si igitur tanta diuersitas reperitur inter mūdanos & seruos Dei, quid miramur si mundus seruos Dei nō cognoscat? Nihil sibi simile in eis reperit, nihil suum intuetur.

Vndè Christus suos exhortans ad mundi persecutiones equo animo perferendas Ioānis. 15. hac vtitur ratione. *Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mūdus.* Quæ verba dupliciter possunt explicari. Primò, quod suum erat, id est, eos qui sui sunt, agnosceret, & diligeret.

Vnusquisquē enim ea, quæ sibi propria sunt cognoscit & amat: sicut pastor proprias oues cognoscit, & nominatim vocat. Secundò quod suum erat in vobis, scilicet, signum & characterem suum, & imaginē bestię, (quā Apoc. 13. iussit portare in dextera manu & in fronte omnes qui empturi, vendituri, & negotiaturi erant in hoc mundo, quique ingredi & egredi deberent, & bonis mūdi huius frui) recognosceret & diligeret. Quia ergo in vobis symbolū suum non recognoscit, non mirum est si vos ignoret, & odio habeat. Cum ergo Ioannes de mundo non esset, nec quid commune aut simile cum mundo haberet, mundus eum non cognouit, & etiā si aperte quis esset ostenderet, minimè intellexit. Ideò toties interrogat, *Tu quis es?*

Apoca.

IX. CONSIDERATIO.

Quòd Pharisei hac legatione intenderint Ioannios obstruere, ne contra eos latraret, quæ est ars hominū ut prædicatorum fugiant importunas voces.

Tu quis es? &c.

VERBIS istis, ut sæpè dictum est, Iudæi voluerūt Ioanni Messię dignitatē, quæ apud illos maxima erat, offerre. De qua intentione plura & in literæ expositione, & in præcedentibus cōsiderationibus à nobis dicta sunt. Vnum tamen se modo offert circa locum istum non prætermittendum,

tendum, quo malitia Iudæorum magis explicatur, & Ioannis virtus & constantia apertius ostenditur. Pro cuius intellectu notandum est, quod ut ex Euangelica historia constat, Ioannes non solum asperam vitam agebat in vestitu, cibo & potu, non solum poenitentiam prædicabat; sed & liberè venientium ad se (præcipuè Scribarum & Phariseorum, & eorum qui Reipublicæ administrationem habebant) vitam arguebat, & crimina carpebat.

Boni prædicatoris officium. Timot.

Quod boni Prædicatoris officium est: sicut Paulus docet instituens Timotheum. 2. Timo. 4. *Prædica verbum, in omni opportune importune. Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Ita què Ioannes omnium, sed potissimum Scribarum Phariseorum & potentium in illa Republica liberam viuendi rationem increpabat: avaritiam, ambitionem, & alia crimina arguebat, nulli parcebat: nec sacerdotes reuereretur, nec regem timebat. Publicè Herodis impietatem & adulterium repræhendebat, ut habetur Marci. 6. Scribarum & Phariseorum arrogantiam & vanam gloriationem increpabat, Lucæ. 3. dicens: *Nolite gloriari & dicere, patrem habemus Abraham. Quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.* Vnde eorum opera respiciens Genimina viperarum eos appellabat. Hinc, (ut ex Chrysost.

Marc.

Lucæ.

Chrysost.

Ioanem odio habebant Iudei & ex odio ad illum miserunt legationem.

Ho. 11. operis perfecti in Matth. supra retulimus) odio Ioanem prosequerentur Scribæ & Pharisei. Nec mirum esse debet ut qui Christum odio habebant gratis, eius vocem ferre non possent. Vnde (ut in literæ expositione diximus iuxta

Chrysostomi mentem) invidia & odio in Ioannem moti sunt ad hanc legationem mittendam, & ad offerendam Ioanni Messie dignitatem. Quod Christus insinuit Matth. 11. *Matth. enim Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Demonium habet.* Ergo Ioannis vita & mores illis grati non erant, nec ultro & ex animo Ioannem audiebant, sed potius odio prosequerentur, cum dicerent demonium habere. Cum ergo prædicatio Ioannis illis molesta esset, & vita non placeret, cum illum detestarentur, mittunt ad eum nuntios, qui totius reipublice nomine supremam dignitatem, scilicet, Messie illi offerant: ut si illam acceptaret à repræhensione eorum cessaret, & mitius in verbis & operibus procederet, seque ab hominis importuna & molesta prædicatione hac arte liberarent. Hoc officio voluerunt Ioannis os obstruere, ne contra eos amplius clamaret. Sicut canis te sequenti & importunè latranti soles panem, vel aliud manducabile porrigere, ut illo detentus & inescatus & quasi allectus à latrando cesset, & interim liberius valeas quod desideras procedere. Sic isti hac legatione se facturos existimarunt. Ioannes canis erat, continuo insequens & latrans, vnde & vox clamans dictus est: ante oculos eius officium hoc & dignitatem istam Messie hac legatione proijciunt, ut illa allectus, attractus, & inescatus detineatur, & à latrando desistat. Quasi legatione ista dicerent. Ioannes valde no-

Offerendo dignitatem Ioanni voluerunt os eius obstruere, ne reprehenderet eorum vitia simile.

de nobis molestus est, nos insequitur, contra nos clamat, continuo in vitia nostra inuehitur latrat, & vitia nostram mordet, hoc officio ei os obturabimus, si fortè illo recepto & admissio taceat. Quod quanto aliter euenerit ex Ioannis constat responsione, qui *confessus est & non negauit se non esse Christum*. De quo postea dicemus.

*Homini ars
ut predicator
res canes mu-
tos efficiant.*

Hanc diabolicam astutiam & fraudulentam artem à diabolo didicerunt mundani homines, præcipue illi qui in curijs principum & aulis regum versantur, & eorum latera cingunt. Solent namq; multoties dignitates & officia aliquibus præbere, quorum sanguinem bibere vellent, & quos potius mortuos quam dignitate auctos optant: non amore moti, non ut Ecclesiæ utilitati, vel Reipublice commodo consulant: sed ut se eorum molestia, reprehensionibus & increpationibus liberent. Et isto modo vel ora illis obturant, ne amplius loquantur, & eorum vitia carpant, malaq; aperiant: vel longè à principum conspectu dignitatis occasione faciunt, ne præsentibus eorum fraudes detegant, ne principes admoneant, & de his quæ expediunt instruant. Odio potiusquam amore illis dignitates & officia tribuunt. Quod etiam principes ipsi non valentes quæ recta sunt audire, multoties facere solent in maximum Reipublicæ & suarum animarum detrimentum. Sicut fecisse reperimus Saulem. 1. Reg. 18. Qui ingenti odio prosequabatur Dauid, & filiã suam illi offert in uxorem: nõ quidem ut honore afficeret, aut ut subleuaret, aut ut sibi magis de-

uinceret, & secum detineret, & facto hoc obligaret, ut sua opera, industria, prudentia, & consilio illi magis adesset; sed ut esset illi in scâdalum & in ruinam, ut ipse Saul testatus est dicens: *Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum*. Sed illud in hac parte maximè desendum est, quòd non omnes isti prædicatores, consultores, & prudentes viri ea constantia & fortitudine pollent, quæ Ioannes, qui fraudem sentiens confessus est se non esse Christum, & liberius multo & Christi dignitatẽ prædicauit, & illorum vitia usque ad sanguinis effusionem est insectatus: sed multoties arte hac mali præualent, & de concionatoribus & canibus pro veritate latrantibus canes mutos efficiunt, ut dicit Esai. 56. qui inescati massa hac dignitatis, (sicut contigit drachoni quem Daniel cap. 14. occidit) dum ruminant & rodunt, latrare desistunt, & vitia quæ prius insectabantur, tacendo dissimulant. Quibus Dominus per Ezechielem interitum minatur cap. 33. dicens. *Fili hominis speculatore dedite domui Israel, & audies de ore meo verbum & annuntiabis eis ex me*. Vbi aduerte quòd dicit: *Speculatore dedi te*, quasi dicat, non ipsi te elegerunt, nec te ad dignitatem subleuarunt, sed ego: Non illis dignitatem debes, sed mihi. Ego te constitui speculatorem, ne taceas: sed quæcûquæ audieris à me illis annuncia, aliàs si tacueris *Sanguinem eorum de manu tua requiram*. Quod cap. eodẽ. idem Ezechiel prosequitur in persona speculatoris.

Esai.

Danie.

Ezech.

Ezechiel.

Reg.

X. CONSIDERATIO.

Quòd necessaria sit fidei confessio ad salutē, & quòd non debemus erubescere confiteri Christum coram hominibus: ut ipse nos coram patre suo confiteatur.

Et confessus est & non, &c.

Interrogationi à Pharisæis, Sacerdotibus, & Leuitis Ioāni propositę Ioānes pro sua singulari in Christum fide, eximia animi sinceritate, magna constantia & virtute, apertē, distinctē, & clarē respondet: confiteaturquē se nō esse Christum. Vt autem responsionis istius, (sicut in litera diximus,) ostendat energiā Euāgelista utitur hac verborum geminatione & repetitione, verboquē affirmatiuo, & negatiuo dicens. *Cōfessus est, & non negauit, confessus est quia non sum ego Christus.* Nec enim in re adeò graui, tanquē ad salutem necessaria, satis esse existimauit vterquē Ioannes affirmatione vti & confiteri: sed & negationem apposuit. Itaque non solum confessus est Ioannes veritatem dicens se non esse Christum: sed non negauit interrogatus quis ipse & quis Christus esset.

Vt hinc discamus qualiter nos in rebus quæ ad fidem & religionē pertinent gerere debeamus. Necessaria namquē est ad salutem sincera, plana, & aperta fidei, quam corde tenemus, confessio. Quia vt ad

Roma. 10. dicit Paulus. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Fides enim necessaria est in corde, vt iustitiam homo consequatur: ex fide namq; iustificamur, vt ad Roma. 5. Paulus dixerat. Signanter autem dicit Paulus quòd *Corde creditur*, id est, voluntate. Quoniam cætera quæ ad cultum exteriorem Dei attinent, potest homo nollens præstare: sed credere nō potest nisi volēs. Quia intellectus nō determinatur ad assentiendum veritatibus fidei ex necessitate rationis, aut euidētia rei, sicut in scientijs contingit: sed ex voluntate. Et ideo scire non pertinet ad iustitiam hominis, quæ in voluntate consistit: sed credere. Vndē Genes. 15. dicitur. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.* Iustificato autem homine per fidē oportet, quòd eius fides per dilectionem operetur & manifestetur ad salutem consequendā. Sed licet ista vera sint Paulus distinguens inter cor & os quantum ad fidem ostendere procurat duo. Alterum ad substantiam fidei pertinet, quod in corde consistit. Alterum ad professionem & manifestationē, quod in ore positum est, & vtrumquē æquē necessarium est ad salutem. Nam sicut *sine fide impossibile est placere Deo*, vt Paulus affirmat ad Hebr. 11. ita sine fidei confessione (quando necessaria est) impossibile est salutē consequi. Quod Saluator asseruit Matth. 10. dicēs. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Quem locum

Roman.

Roman.

Voluntas ad credendum necessaria.

Genes.

Fidei confessio necessaria Hebræ.

Matth.

Necessaria est in his quæ fidei sunt plana & aperta confessio.

versans

Chrysost.

versans Chrysostomus Homil. 25. operis imperfecti in Matthæu ait. Considera etiam denique ne forte dicat etiam fideles Christiani, si necessitas per sequutionis aduenerit interim coram hominibus de negatione patiar penas, in corde autem meo veritatem teneo Christi. Ideo non dicit: Qui me confessus fuerit in corde suo, sed coram hominibus: quoniam qui coram hominibus, non confitetur, non prodest ei aliquid quod in corde credit in Christum. Quia qui ore denegat, non potest fieri ut in corde credat. Elegantissime propositum tractat aduertens, quod radix confessionis fides est cordis. Confessio autem fructus est fidei. Sicut ergo quando diu radix est viua, necesse est, ut aut ramos producat, aut folia: si autem non produxerit, sine dubio intelligis, quod radix eius in terra siccata est. Sic quando fides cordis integra est, semper germinat confessio nem in ore, si autem confessio non fuerit oris, intelligis sine dubio, quia fides cordis eius iam ante siccata est. Sic enim dicit Apostolus. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ergo nec valet confessio oris sine fide cordis, nec fides cordis sine confessione oris. Si autem tibi prodest corde credere, & non coram hominibus confiteri: ergo & infideli in hypocrisi confiteri Christum prodest, etiam si corde non credat. Si autem ille nihil proficit confitens sine fide, nec tu proficis credendo sine confessione. Si sufficit Christo (inquit Chrysostomus) qui cognoscit, & si confessus non fuerit coram hominibus: ergo & tibi sufficiat, quia cognoscit te Christus, & si non fuerit te confessus coram Patre suo.

Si autem tibi non sufficit cognitio eius, nec illi sufficit fides tua. Si enim sufficeret tibi fides cordis, cor tantummodo tibi Deus creasset, nunc autem & os tibi creauit Deus, ut corde credas, & ore confitearis. Et Luc. 9. Saluator ait. Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & Patris & sanctorum Angelorum. Lucæ.

Ille quidem erubescere dicitur Christum, qui eius fidem publice confiteri recusat, & qui quod corde credit, ore proferre non audet. Si

cut multi ex principibus fecisse leguntur Ioannis. 12. qui in Christum credebant, & propter populum non confitebantur. Hi Christum erubescabant & de illius fide confundebantur. Contra verò Paulus strenuus Christi miles ad Roman. 1. dicebat. Non erubesco Euangelium. Dei enim virtus est in salutem omni credenti. Quem locum exponens S. Thomas inquit. Excludit impedimentum promptitudinis, scilicet, erubescerem, propter quam multi ea prætermittunt, que alias facerent promptè: & hoc est quod subdit. Non enim erubesco Euangelium, quod quidem infidelibus apud quosdam erubescibile videbatur propter id quod dicit. 1. Corinth. 1. Nos autem prædicamus Christum crucifixum Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Non est autem secundum rei veritatem erubescendum propter id quod sequitur. Ipsi autem vocatis Iudæis atque gentibus Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Unde dicitur Lucæ 9. Qui erubuerit me & meos sermones, hunc filius hominis erubescet. Et inde est quod baptizati liniuntur chrismate in fronte signo Crucis, ubi est sedes verecundie, ne Erubescere quis dicatur Christum.

Fides & confessio se habent sicut radix & fructus.

Ioann.

Roman. 1.

S. Thom.

Corint.

Lucæ.

Quare baptizati frons liniuntur chrismate.

scilicet,

*scilicet Euangelium erubescant. Rationē autem quare non erubescat Euangelium subiungit dicens. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Et Chrysost. Homil. 2. in Episto. ad Romanos lo cum istum versans inquit. Quid ais o Paule? Cum conueniret vt diceret, glori-
 or ac me ipsum iactito, non hoc, sed quod minus est dicis, quod videlicet te minimē pudeat? Quā loquutionem in rebus non admodum insignibus vsurpare consueuimus. Quid igitur est quod ait, & quā obrem sic loquitur? Cum præsertim alioqui ob id magis Euangelium, quā vel ob ipsum calum gloriatur? Siquidem ad Galat. scribens cap. 6. ait. Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Cur igitur hic non ait, Glorior potius quam, non me pudeat? Et respondens propositæ dubitationi ait, quod Romani admodum stu-
 pescebant ad res mundi huius, ob diuitias, ob principatum, ob victo-
 rias, quin & suos iidem imperato-
 res Dijs pares existimabant, quos certē etiam eo nomine dignaban-
 tur. Vnde & templis, & aris, & sa-
 crificijs illos colebant. Cum ergo sic illi turgerent, essetquē Paulus IESVM prædicaturus (IESVM in-
 quam fabri filium existimatum, eū-
 dem & in Iudæa educatum, idquē in tenuis mulieris domo, satelliti-
 bus nullis stipatum, non opibus a-
 bundantem, sed vt reum condemna-
 tum, interquē latrones mortuum,) ac verisimile quidem esset fore, vt Romani ad IESV nomen pudore suffunderentur, vt qui nihil dum re-
 rum arcanarum, ac magnarum ca-
 perent, propterea ait. Non erubesco Euangelium. Illos interim erudiens non erubescere. Nouerat enim*

quod si illi essent affecuti, statim progressi vltcrius eo vsquē peruenirent, vt gloriarentur. Ad eundem modum & tu si quempiam audieris dicentem, Crucifixum adoras? Non te pudeat, nevē ad terrā oculos deijcias, sed gloriare, ac tibi placens liberisquē oculis & facie erecta cōfessionē admittito: & Christi magnalia & Crucis virtutē prædica. Sicut Petrum Actuum 5. fecisse legimus, qui præcipientibus principibus Sacerdotum, ne in nomine Christi prædicaret, constanter respondit. Oportet magis obedire Deo quā hominibus. Non enim possumus quæ vidimus & audiimus non loqui. Et similiter Ioānes amicus spō-
 si interrogantibus Leuitis & Sacerdotibus. Tu quis es? Confessus est, & non negauit veritatem, & quod corde credebat, ore manifestaui, non solum affirmando se nō esse Christum, sed & Christi dignitatem & diuinitatem prædicando, & digitto illum ostendendo. Itaque non solū fides necessaria est ad iusticiam, sed & fidei confessio necessaria est ad salutem, vt Paulus testatus est.

Ex quo loco colligunt Theologi cum S. Thom. 22. q. 3. art. 2. Præceptum esse non solum de fide habenda, sed & de eius confessione, illudquē affirmatiuum esse. Ex quo sequitur solutio quæstionis quam fidelis facere posset dicens. Si ad fidem & confessionem eius teneor, & ad salutem necessaria est: sicut omni tempore fidem corde tenere debeo, ita & omni tempore teneor fidem meam publicē confiteri, etiā si inimici instent, pericula cingāt, & vtilitas aliqua ex mea confessio-
 ne non

Actuum

S. Tho.
Præceptū est
de fide & eius
cōfessione af-
firmatiuum.

Galat.

Eccles.

ne non spectetur? Absit. Tēpus enim est tacendi, & tempus loquendi, vt habetur Ecclesiast. 3. Omniaquē tēpus habent, nec semper teneris thesaurū tuum prodere, sed solum cum necessitas id exposcit, & vtilitas proximorum requirit. Poteris aliquando sine peccato reticere, & fidem tuam non manifestare, donec occasio occurrat, & necessitas cogat.

Psalm.

Psalm. 38. dicit David. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me. Obmutui, & humiliatus sum, & filii à bonis, id est, filii etiam à bonis temporis opportunitate id

Licet aliquando fidelibus fugere persecutores & se abscondere.

non exigente. Quod fecisse multoties sanctos viros videmus, qui aliquando in speluncis delitescabant hostium incurfus & tyrannorum persequutiones fugientes, qui secretò fidei Sacramenta proponebant & ministrabant Christianis. Nec aliud docere voluit Christus cū discipulis suis dixit Matth. 10. Cum vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: ac si diceret. Nō semper necessarium est, nec omne tempus aptum, vt vitam vestram pro fide & doctrina periculo exponatis, & gladio offeratis, aliquando licet corpus persequutioni subtrahere, & præsentiā inimicorum fugere.

Matth.

Quod eleganter & piè prosequitur Athanasius in Apologia de fuga sua, vbi locum istum adducens inquit. In lege ciuitates refugiorum erant pro his, qui ad cedem quærebantur, vt aliquo modo persequutionem euaderent. In consummatione porro seculorū cum aduenisset illud ipsum Verbum Patris, quod Moysi antea loquutum fuerat, rursus præceptum fugiendi condidit: cum vos, inquit, persecuti fuerint in ciui-

Athanas.

tate ista, fugite in aliam. Pauloquē post subiicit: cum videritis illam abominatorem desolationis, quæ dicta est per Daniele Prophetam, consistentem in loco sancto (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto est non descēdat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro est non reuertatur tollere tunicam suam. Hoc cum scirent sancti ad eam normam vitam suam temperauerunt, quod & Christus ipse monstrauit Herodem fugiens, inimicorum oculis se subducens, aliquando vero, (quando id opus esse cognoscebat) se manifestabat, & publicè docebat. Ita sancti pro formula accepta, & priscis olim & sequentibus temporibus incertamine, quod illis erat cū persecutoribus, & fuga se instantibus eripiebant, & quærentibus sese per latebras subducebant errantes in speluncis, in solitudinibus, in melotis, in pellibus caprinis, vt dicit Paulus: donec aut mortis definitum tempus superueniret, aut definitor temporum Deus hoc ipsis indicaret, vel persecutores inhibens, vel persecutoribus eos tradens, prout illi oportunius videbatur. Hæc Athanasius. Quod etiā & David fecisse legimus. 1. Reg. 21. Cum simulato habitu & mentito vultu celauit quis esset apud Regē Achis.

Reg.

At cum tempus exposcit, cum necessitas exigit, sine culpa fides (quæ in corde est) occultari non potest, publicè quod corde credis ore confiteri teneris. Et licet aliquandò licitum sit reticere; nunquam in his quæ fidei sunt mentiri licet, vel fidem quam corde credis negare. Ideò nō satis esse Euangelista existimauit dicere de Ioanne, quod confessus est, sed addit & non negauit. Hæc ex differen-

Diversitas af-
firmatiui &
negatiui præ-
cepti quo ad
obligationē.

ferentia quæ versatur inter affirmatiuum, & negatiuum præceptū facile deduci possunt. Affirmatiuum enim præceptū semper obligat, vt dicunt Theologi, non tamen pro semper, sed pro tēpore opportuno. Sicut præceptū de dilectione Dei & proximi, de honore parentum, semper vim habet obligādi, sed nō quocunque tempore currit obligatio, sed tempore necessitatis. Negatiuum verò præceptum semper obligat & pro semper. Quia omni tēpore eius currit obligatio, vt nō peierabis, non occides, pro omni tempore obligant. Quia igitur confessionis fidei præceptum affirmatiuum est non pro omni tempore obligat, sed instante necessitate. Non negare fidem negatiuum est, ad quod omni tempore teneris. De quō videndus est S. Thomas. 2. 2. q. 3. Vbi de fidei confessione loquitur.

S. Tho.

XI. CONSIDERATIO.

Quam cōstantiam, firmitatem, & fortitudinem debēt habere prædicatores: quāquē firmitate doctrinæ semel traditæ adherere.

Confessus est & non &c.

IN AC verborum repetitione non solum sinceritas confessionis Ioannis ostēditur, vt diximus: sed & constantia inuincibilis Ioānis declaratur, quā in doctrina quam tradiderat, & in prædicatione de Christi persona quam fecerat dicens, *Ecce agnus Dei, &c.* firmus perseverauit: nec scriba

rum adulationibus motus est, nec sacerdotū & leuitarum promissis incitatus, nec pharisæorum minis territus, vt à veritate quam semel proposuerat, & a doctrina quam semel tradiderat, desisteret. Hoc enim Iudæi hac legatione fraudulenter intendebant, vt Ioannes, qui tot tantāquē de Christo prædixerat, Messia dignitatem acceptando sententiam retractaret: sed tanta fuit Ioannis constantia, vt firmus perseverans confessus fuerit, & nō negauerit se non esse Christū: imò ista legatione quasi excitatus & accensus maiora & clariora de Christi humanitate, & diuinitate, de Christi virtute & dignitate protulit testimonia dicens. *Medius vestrū stat, quē vos nescitis, qui post me venturus est, & ante me factus est: cuius nō sum dignus soluere corrigiam calceamentorum.* Unde Christus meritō Ioannis constantiam, firmitatem, & fortitudinem Matth. II. commendauit dicens ad turbas: *Quid existis in desertum videre arundinem vērō agitatam?* Quasi diceret, non utiquē, sed firmissimam columnā. Et Ioannes Euangelista (vt in literę expositione latius profecuti sumus) hoc testimonium Ioannis inter omnia quę de Christo perhibuit, tanquam eximium commendat inquiring. *Hoc est testimoniū Ioannis quando misserunt Iudæi, &c.* Vt hinc discamus, quales debeant esse prædicatores verbi Dei, quam firmi & stabiles, quāquē cōstātia præditi: qui non circūferantur omni vento, vt modò, hoc modò illud affirmēt: sed in firma & stabili Ecclesiæ doctrina & Christi sciētia perseverēt id ipsum semper dicētes & docētes.

Constantia
Ioānis & fir-
mitas maxi-
me apparet.

Matth.

Prædicatores
qua firmitate
& constantia
debeant per-
sistere.

Bb

Quos

Quos nec ambitionis aura moueat, nec honoris appetitus vincat, quos nec fauor alliciat, nec timor terreat, vt modo vnum modo aliud doceant, quod hæreticorum & peccatorum hominum proprium est. Constantes esse debent, & semper in semel tradita à sanctis Patribus doctrina perseverare, sicut Ioannes fecit. Et sicut Deus idē semper est, & immutabilis perseverat, & eius Ecclesie doctrina, (quæ Dei verbum est) eadem semper existit. (Ideoq; Ecclesia Columna & firmamentū veritatis appellatur à Paul. 1. ad Tim. 3. & edificata dicitur Matt. 16. Supra petram, contra quam portæ inferi preualere non poterūt. Est enim domus prudentis viri ædificata supra firmam petram Matt. 7. cōtra quā nec pluuia descendens, nec flumina impetu currētia, nec venti irruētes potuerunt aliquid efficere. Fundata enim erat supra petrā dicit Christus.) Ita & prædicatores in hoc Deo similes & Ecclesie eius esse debent, vt semper idem teneant, eadē doceant & prædicent, constantes & firmi in veritatis doctrina perseverent, & eorum sermo, vt Christus Matt. 5. dicebat, Sit semper est, est: non, non: id est, semper idē & eodem modo, nō modo affirmant, modo negent, & mutabiles sint. Hinc Paulus. 2. Corinth. 1. gloriatur de suæ prædicationis firmitate & verborū constantia dicens: Cum ergo hoc voluissem, nūquid leuitate vsus sum? Aut quæ cogito secundū carnem cogito, vt sit apud me est & non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo est & non: sed est in illo est. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædi-

catus est per me & Syluanum & Timotheum, nō fuit in illo est & non: sed est in illo fuit. Quotquot enim promissiones Dei sunt in illo est. Ideo & per ipsum amen Deo ad gloriam nostram. Locus implexus est & difficilis, cuius sensus est. Quia Paulū leuitatis & falsitatis arguere poterāt Corinthij, eo quod promississet se ad illos venturū, & postea non impleisset: ne forte ista leuitatis existimatio in persona Pauli, in doctrinæ (quā prædicabat) detrimentum cederet, crederentq; Corinthij eum (qui in promissis ad implendis defecerat, & fidē non seruauerat) etiā in doctrina inconstanter, mutabilem, & fallacem futurū. Omnibus enim hominibus cuiuscūque status & cōditionis sint, necessaria est constantia & veritas in dictis & factis: Quā fidem seu fidelitatem morales Philosophi vocāt. Quomā si hæc desit, omnia commercia inter homines destruitur, negotiatio nespereūt, & omnis familiaritas cessat. Maximè autē in prædicatorib; verbi Dei necessaria est, ita vt neq; in re minima mendaces aut inconstantes reperiantur. Quia id maximè doctrinæ noceret. Ideoq; Paulus tanto studio & diligentia calumniam hanc à se remouere intendit dicēs, se non fuisse leuitate vsus, nec quæ cogitat secundū carnem cogitare, vt sit apud illū est & non, id est, mutabilitas aliqua aut fallacia. Quia non secundū carnē, inquit Paulus, cogito, aut de meis operibus delibero: sed semper Dei voluntatem præpono, & spiritus dispositionem sequor. Quod enim promissi me ad vos vēturum, & non veni: promissi quidem quantum ad me attinebat.

At quia

Ecclesie firmas.

Timot. Matth.

Matth.

Matth.

Corint.

Fidelitas in dictis & factis omnibus necessaria ad vitam transigendam.

Chrysof.

Roman.

Corint.

Chrysof.

Ambros.
Glossa.

At quia nō sum meus, sed ipsius spiritus, à quo gubernor, & illi subiectus, illius impulsus non meam voluntatē sequor. Vbi Chry. Hom. 3. in istam Epistolā inquit. Quid igitur dixerit aliquis, an ex spiritu promississet Paulus se iturū? Minime, non enim omnia Paulo erant cognita quæ ventura forent, vel profutura. Et quid miraris si nō omnia futura nouit Paulus, cū in deprecationibus frequenter ignorauerit quod expediret: vt in illo ad Roma. 8. Quid oremus quemadmodū oportet nescimus: non tantum eo dicit, vt videatur esse molestus: sed declarat quod vbi sit utilitas ignorando ignoret, vbi igitur ignorauit? Cum postulat vt à tentationibus liberetur. 2. Cor. 12. dicens. Datus est mihi stimulus carnis, propter quod ter dominū rogavi, vt auferretur à me: & dixit mihi sufficit tibi gratia mea. Vides vt non nouerit petere quæ conducebant, vnde nec accepit, quamquam sepe numero postulasset. Vnde subdit Paulus. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, &c. Quē locum sic exponit Chrysof. Quod distuli promissum reditū nō est mutare sententię: (volebā enim tunc, & modo volo) sed quod in animo volo non iuxta carnem, hoc est, iuxta voluntatē hominum, qui in rebus gerendis animi sui motum sequuntur: volo, vt sit apud me est & non, id est, vt quidquid velim faciā, & quidquid nollim vitē. Imò subditus sum spiritui Dei, per quē aliquando prohibeor facere quod volo, & iubeor facere quod nollebā. Vel secundū Ambrosium in istū locum, à quod desumpsit Glossa, intēdit Paulus ostendere quod hęc eius apparens mutatio nō ex carnis arbitrio, sed ex dispositione spiritus fa-

cta est, illorū utilitati magis quam propriæ voluntati attendendo. Ait enim, qui secūdū carnē cogitat, tūc nō implet quę disponit, quādo aut personis ampliorib⁹ defert, aut certē lucris, aut apparatus vincitur. Quod Apostolus semper spreuit. Spiritualis autē tunc dispositū non implet, quādo prouidētius aliquid pro salute animę meditat. Sicut & Apostolus nō impleuit quod voluerat, vt per hoc ipsum meliores efficerētur, scientes ideò distulisse eū, quia quidā adhuc inter eos non se purificauerāt à peccatis. Vt sit, inquit, apud me, est, est, non, non. Hoc significat, quia nō aliud agit quā scit agendū, quia utilitas anteponenda est voluntati. Hic sensus spiritualis est. Carnalis autē sensus sic mutatur, vt anteponat volūtātē utilitati. Eodē modo & fere eisdē verbis exponit Ansel. istum locū Pauli. Statim confirmat Paulus suæ doctrine & prædicationis firmitatē & veritatem dicens. Fidelis autē Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, &c. Fidelis Deus, absolutus nominatiuus videtur, nec habet à quo determinetur. Vnde dupliciter exponitur. Primò vt suppleatur verbū, est, sitq; asserētis oratio, & ex Dei fidelitate suam cōfirmantis, quasi dicat. Fidelis est Deus, nō mentitur nec decipit, & ita & nos fideles sumus in doctrina. Ser-

Hieron.

Absolutus nominatiuus
rim habet in
ramenti.

S. Thom.

sitas aliqua, sed constans veritas. Sic interpretatur S. Tho. isto loco.

Probat autem hoc Paulus. Primò ex parte rei prædicatæ, scilicet, Christi dicens. *Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, non fuit in illo est & non: sed est in illo fuit*: id est, in Christo nulla mutabilitas, nulla falsitas, nulla deceptio extitit, sed summa veritas. Hoc

Præteritum
verbum fir-
mitatem ostē-
dit.

significat, *est in illo fuit*. Vtiturque verbo præteriti ad maiorem firmitatem significandam. Præteritum namque ad quod potentia non est, omnis mutabilitatis est expers. Et quia de hoc quod dixerat circa Christum dubitari posset, confirmat ex eo quod in Christo omnes promissiones verè impletæ sunt dicens. *Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo, id est, Christo, est, id est, firmatæ & completæ sunt. Ideò &*

per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram, id est, verum hoc est. Amen, enim confirmantis particula est. Vbi verba hæc exponens Ambrosius inquit. Manifestum est, quia semper in Deo veritas est (Hoc est Amen) manifesta per Christum, post per Apostolos prædicata ad gloriam Dei, signorum virtutibus testimonium perhibentibus vera esse quæ promissit Deus per Christum. Gloria enim Dei est, cum ab illo omnia, & per illum, & in illo esse dicuntur. Ita etiam exponit Anselmus istum locum Pauli, & Amen non adverbialiter accipere videtur, sed loco nominis ponere, scilicet pro vera sic, & fidei. Aduerte tamè quod potest accipi adverbialiter vt Ambrosius intelligit, & tunc debet suppleri verbum, dicimus, & sensus erit. Ideò propter Christum dicimus

Deo amen: id est, verè & firmiter propter promissiones in Christo impletas. Et Græca huic expositio ni magis fauent, quæ sic habent *En ayrō tō amin tō theō*. Quid enim est promissiones fideles esse Deo? nisi quod nos impletas vidētes dicimus Deo vere & fideliter.

Secundò probat Paulus suæ prædicationis firmitatē ex parte Dei, qui corda prædicantium confirmat, inquit. *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christum, & qui vnxit nos Deus, &c.* quasi dicat. Licet in me & ex me mutabilitas aliqua esse posset, & *est & non*: tamè quia Deus nos cōfirmat, cuius ministerio fungimur, id locum non habet. Vndè *est & non*, isto loco mutabilitatem falsitatemque designat, & *est*, absolute prolutum vel fuit veritatem & firmam constantiam declarat. Itaque isto loco omnem mutabilitatis & inconstantiae suspicionem à se & sua doctrina remouet Paulus: vt ostendat qualis debeat esse prædicator verbi Dei, qualique constantia & firmitate pollere. A qua, vt diximus, Christus Matth. 11. commendat Ioannem dicens. *Quid exiis in desertum videre arundinem vento agitata tamè Arundo vento agitata est ille, qui omni vento doctrinæ circumfertur, & modo in hanc modo in illam inclinat partem, nec firmus perseuerat, in cuius sermone reperitur est & non*. Vndè Paulus ad Ephes. 4. de doctrinæ Ecclesiasticæ stabilitate loquens dicit. *Et ipse, filius, Christus. Dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem sancto-*

Matth.

Ephes.
Stabilitas do-
ctrinæ Eccle-
siæ & prædi-
catorum ex-
plicatur.

sancto-

sanctorum, in opus ministerij, in edificationem Corporis Christi: donec occurramus omnes in unitate fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Qui locus difficilis est & copiose à nobis aliàs expositus. Cuius literalis sensus à Paulo intentus mihi videtur, ut de perfectione doctrinae loquatur similitudine facta ad corpus naturale. Itaque sensus est. Et ipse Deus vel Christus dedit quosdam Apostolos, &c. diuersos gradus ministrorum in Ecclesia designat. Sicut in corpore ad sufficientiam & debitam conseruationem diuersa membra reperiuntur, (quæ diuersis ministerijs inseruiunt, & non omnia eundem actum habent:) Ita & in Ecclesia non vnus omnia ministeria; nec omnes eadem præstare debent: alias magna & intollerabilis confusio esset. Idem diuersa ministeria & officia distribuit. Et quosdam dedit Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum, id est, ad perfectionem, vel ut Hierony. legit. ad institutionem sanctorum. Doctorum namque officium est collapsa instaurare & reparare in edificationem Corporis Christi: id est, Ecclesiae: donec occurramus omnes in virum perfectum, &c. Vbi non de ætate, nec de corporis perfectione loquitur, sed de perfectione cognitionis & fidei, quæ virum decet: donec stabiles & firmi simus in doctrina veritatis, sicut viri: Et iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinae. Quia (si

Paulus non loquitur de perfectione doctrinae, & de firmitate quæ viros decet) non apparet quomodo hæc prioribus possint coherere. Si igitur Paulus in omnibus fidelibus firmitatem doctrinae & cognitionis desiderat, quanto magis in prædicatoribus & doctoribus necessaria erit, quos Deus dedit, ut diximus, in edificationem corporis sui, & reparationem fidelium? Quoniam qui quasi paruulus fluctuat, & omni vento doctrinae mouetur & circumfertur, quomodo alios poterit instruere & confirmare? Petro dixit Christus Luc. 22. *Ego rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, ostendens, quod qui alios confirmare debet, ipse prius firmus & constans esse tenetur. Qui enim quæ prædicauit iterum negat vel opere vel verbo, præuincatur, & se ipsum falsitatis Doctorem declarat. Quod ad Galat. 2. Paul. astruxerat dicens. Si enim quæ destruxi iterum hæc reedifico, præuincatorem me esse constitui. Loquitur Paulus de legis antiquæ obseruantia, quam abrogatam prædicabat, sicut Concilio Hierosolymitano ab Apostolis est definitum. Si ergo dicit Paulus, vel propter hominum respectus, vel propter Iudeorum improbitatem, legem obseruo, quæ destruxi reedifico: & ipsa obseruantia legis, quæ Christum mihi præuertiabat, me præuincatorem declarat. Ioannem igitur imitentur prædicatores, & semper in doctrinae semel traditæ firmitate & veritate consistent, nec reperiatur apud illos est & non: sed sit semper est ad gloriam Dei: ne quæ semel edificauerunt destrueretur conuincantur, & iuste pereant.*

Luce.

Qui alios confirmatus est ipse firmus esse debet.

Galat.

Hiero.
Doctorum officium est collapsa instaurare.

XII. CONSIDERATIO.

Quomodo iusti ex animo honores refugiant, quamquē illis molestum sit cum illis afficiuntur, & quæ sit vera humilitas exponit.

Confessus est & non, &c.

HÆC vocū geminatio, & verborū repetitio posita ab Euangelista magnam habet energiam, & declarat singularem notabilemquē Ioannis affectum, dum hæc diceret tanta vi & efficacia: ut animam effundere videretur dicens: *Nō sum ego Christus*. Hoc idēdem, quantum ego ex verbis istis conijcio, repetebat. Quod commodè intelligi & explicari poterit ex his quæ apud homines contingere videmus. Cum enim alicui proponitur vel offertur res aliqua, quā maximè detestatur & abhorret, non solū voce, sed gestu, manibus, vultu, & motibus re illam detestatur & reiicit: nec satis esse putat si semel aut bis se nolle affirmet: sed identidem repetit, vultum avertit, manibus repellit, fugit, & omnimodo possibili detestatur. Ita Ioannem fecisse credendum est: cui aded molestum & odiosum erat Dei gloriā & Messiae dignitatem sibi offerri, ut vocibus, oculis, vultu, manibus, & totius corporis motu id detestaretur, identidem repetens & inculcans, *Non sum ego Christus*. Idq; molestius ferens, quā si ignominia graui afficeretur.

Ut hinc discamus nihil iusto esse grauius aut molestius, quā si honore aliquo afficiatur. Non solum verbis repellit, sed agrè ferens fugit, absconditur, & summo perē recusat oblatum honorem, se illo indignum existimat, ex corde detestatur, & verè recusat, constanterq; respuit, & quod Hispanè dicimus habet in corde, & ore, *Vn no redondoy liso* non fucatum aut compositum, sicut proferre solent mundani & ambitiosi homines, qui dignitatem desiderant, varijs & inuitatis medijs ambiunt, & se illam nolle simulantes se humiliant: Cum laudantur & honore digni prædicantur respondēt, se indignos esse: Cū de officijs agitur dicūt, maiora sunt quæ habeo, quā quæ mereor, longē ista merita & partes meas excedunt: ego infirmitatem meam melius quā alij agnosco. Hoc autem aded frigide, aded remissè proferunt, ut ex ipso modo dicendi satis appareat, quod non ex corde ista procedunt: sed in solo ore sonant. Respuunt ore, recusant verbis, & manibus, & operibus amplectuntur quod toto corde desiderant. Si negant aded fucata est negatio, aded contorto ore & demisso vultu prolata, ut potius affirmatio sit & sui ipsius commendatio, illudquē non fortissimæ affirmationis vim habet. Hi humilitatem simulant, ut honores veniant, & dum se velle negant, instantius sua negatione & simulata humilitate procurant. Sicut pale-
stritæ & luctatores corpus in lucta humiliare solent, non ut se, sed ut aduersarios fortius ad se trahant, & deiiciant:

Iusto nihil grauius est quā honore affici.

Mundani ita recusant honores quod ipsa recusatio acceptatio est.

Simile.

Repetitio hæc verborū efficaciam quā Ioannes legatos hos reiebat ostendit.

Simile.

Simile.

Psalms.

Fœlix.

Chaldaei.

Bernard.

& deiiciant. Ita nonnulli se demittunt, vituperant, & officijs indignos prædicant, non vt se ipsos dependant & prosternant: sed vt alios decipiant, deiiciant, & se ipsos magis efferant & extollant. Et sicut feræ prædam inuasuræ se inclinant & ad terram demittunt, vt fortiore conatu irruant, & altius infiliant: sic superbi & flagitiosi homines, vagi, & callidi, se aliquando demittunt & humiliant, vt hac virtutis simulatione & humilitatis fictione simplicium corda decipiant, & sibi dignitates acquirant. Quod David Psalmo. 9. significauit cum de superbo & impio loquens dixit. *Inclinabit se, & cadet, cum dominatus fuerit pauperum.* Quod ex Hebræo sic vertit Fœlix. *Inclinabit se, & suplex curuabitur, humilemquæ se ostendet, vt fortius dominetur in pauperes.* Et Chaldaica paraphrasis sic ait: *Simulat ægritudinem & debilitatem, caditquæ in fortitudine in fidiarum eius pauper.*

Simulata enim hæc humilitas duplex superbia est. Vnde Bernard. ferm. 16. in Cant. dicit. *Sed est confessio eo periculosius noxia, quò subtilius vana, cum ipsa etiam in honesta & turpia de nobis detegere non veremur, non quia humiles sumus, sed vt esse putemur.* Appetere autem de humilitate laudem, humilitatis est non virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari. Gaudet contemptu sui hoc solo sane superbus quò laudes contemnit. Quid peruersius. Quid indignius quam vt humilitatis custos cõfessio superbiæ militet, & inde vellis videri melior, vnde videris deterior? Mirabile iactantiæ genus, vt non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus.

Talis confessio speciem habens humilitatis non virtutem, non solum veniam nõ meretur, sed & prouocat iram. Nūquid profuit Saul quòd se ad increpationem Samuelis peccasse confessus est? Culpabilis proculdubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim humilem contemneret confessionem humilitatis magister, & cui humilibus dare gratiam certè ingentum est? Omnino non poterat non placari, si quæ in ore sonuit, in corde radiaffet humilitas. Tales similes sunt venatoribus, qui prædā videntes aliò diuertunt, & cum nihil in votis habeant nisi illam capere, simulant se non videre, & in contrarium tendere fingunt. Quod si dicas quò tendis? prædam vides, & fugis? reuertere. Respõdebit. Simulatus hic recessus est, vt securius accedere possim, & certius capere. Sic homines isti honores querunt, dignitates ambiunt, & fingunt fugere: illas recusant, negant se vel le, vt isto modo melius & securius consequantur. Simulata sanè humilitas hæc est, & intollerabilis superbia. Non sici iusti & verè humiles faciunt, sed ex toto corde negāt, & quod ore proferunt vultu, gestu, manibus, oculis, & toto corpore cõfirmant. Talesquæ ab alijs volunt iudicari, quales se ipsos iudicant & confitentur, quæ vera est humilitas. De qua Bernard. ferm. 42. in Cāt. ait. *Est humilitas quam nobis veritas parit & non habet calorem: & est humilitas quam charitas format, & inflamat: atquæ hæc quidem in affectu, illa in cognitione consistit: etenim tu si temet ipsum intus ad lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, ac sine palpatione diiudices, non dubito quin humilie*

Simile.

Verè humilis desiderat talis haberi qualis ipse est.

Bernard.

ris, & in oculis tuis factus vilior tibi ex hac vera cognitione, quāvis nedum fortasse id esse patiaris in oculis aliorum: quod si sicut veritatis splendore illuminatus, ita affectus amore fuisses; voluisses proculdubio quod in te est, eandem de te omnes tenere sententiā, quam ipsam apud te veritatem habere cognoscis: nec est idem hominem de se ipso altum sapere veritatis lumine redargutum, & humilibus sponte consentire munere charitatis adiutum. Confirmatquē exemplo Christi, Qui, vt habetur ad Philip. 2. exinaniuit semet ipsum formam serui accipiens. Vbi dicit Bernardus quod ipse se exinaniuit, ipse se humiliavit non ex necessitate iudicij, sed ex charitate nostra. Voluntate enim se humiliavit, non quia defectum aut causam humiliandi se haberet, qui non rapinam arbitratus est se esse aequalem Deo. Ideo nos ad sui imitationem excitans, & ad veram humilitatem exhortans Matth. 11. ait. Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Vbi Bernardus ait. Corde dixit cordis affectu, id est, voluntate. Itaque necessitatem exclusit, qui voluntatē confessus est. Non enim sicuti ego aut tu inuenimus nos in veritate dignos dedecore & contemptu, dignos omni extremitate & inferioritate, dignos etiā supplicij, dignos plagis: nō, inquam, ita & ille: quē tamen omnia expertus est, quia voluit tanquam humilis corde, humilis videlicet illa humilitate, quā cordis sua sit affectio, non quam extorsit discussio veritatis. Hanc humilitatem agnoscimus in Ioanne, qui (licet magnus esset, & multa haberet ob quā honorari posset) voluit solidē subsistere in se humilis corde. Ideoque oblata Messie dignitate constanter

& clarē confitetur, se nō solum nō esse Christum, sed indignum qui eius corrigiam calceamenti soluat. Hoc etiam in Moyse videre licet, quem Dominus Exodi 3. elegit & nominauit in ducem populi sui, & vt mitteret eum ad Pharaonem, vt dimitteret populum Israël. Ipse autem non semel oblatum munus recusauit, sed iterum atque iterum, adeoque instanter, vt Dominus contra eum fuerit indignatus. Et quia cōsideratione digna sunt verba textus illa proponam, quæ sic habent. Dixit Dominus ad Moysen: clamor filiorum Israel venit ad me, vidique afflictionem eorum qua ab Aegyptijs opprimuntur. Sed veni mittam te ad Pharaonem: vt educaſ populum meum filios Israel de Aegypto. Dixitque Moyses ad Deum. Quis sum ego, vt vadam ad Pharaonem? & educam filios Israel de Aegypto? Qui dixit ei. Ego ero tecum: & hoc habebis signum quod miserim te. Cum educaſ populum meum de Aegypto imolabis Deo super montem istum. Cūque residuo capitis tertij & principio quarti signa in virga, quam manu tenebat, & in propia Moyſi manu fecisset, ait Moyses. Obsecro Domine non sum eloquens ab heri & nudius tertius: & ex quo loquutus es ad seruum tuum impeditioris & tardioris lingua sum. Vide impedimenta, quæ opponit, vt se excuset. Cui Dominus ait. Quis fecit os hominis? Aut quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & cecum? Nonne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Quibus Moyses respondet. Obsecro Domine mitte quem missurus es. Unde inquit textus. Iratus Dominus in Moysen ait: Aaron frater tuus leuites

Exod.

Exod.

Philip.

Matth.

erit tibi pro ore. Tandemquē Moysem, qui non ex contentione, sed ex vera humilitate adeò recusabat munus acceptare, obtēperat Deo. Vbi statim se offert aduertenti dubitatio consideratione digna, quomodo Moyses, qui iustus erat, officium a Deo oblatum adeò instantiter recuset, & alij etiam iusti vltro se Domino offerant ad similia ministeria exequēda? vt Esaias cap. 6. dicenti Domino, *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Se offerens respōdet. *Ecce ego mitte me?* Hanc difficultatē mouet Gregorius: & eleganter vt solet resoluit prima parte Curæ pastoralis cap. 7. dicens. Quodd non unquam prædicationis officium & nō nulli laudabiliter appetunt, & ad hoc nonnulli laudabiliter coacti pertrahūtur. Quod liquidò cognoscimus, si duorum prophetarum facta pensamus: quorum vnus vt ad prædicandum mitti debuisset sponte se præbuit: quo tamen alter pergere cum pauore recusauit. Esaias quippe Domino quærenti quē mitteret, vltro se obtulit dicens: *Ecce ego, mitte me.* Hieremias autem mittitur, & tamen ne mitti debeat humiliter reluctatur dicens: *A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui; quia puer ego sum.* En ab vtrisque (dicit Gregorius) exterius diuersa vox prodijt: sed non à diuerso fonte dilectionis emanauit. Duo quippè sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor & proximi. Per actiūnam igitur vitam prodesse proximis cupiens Esaias officium prædicationis appetit: per contemplatiuam verò Hieremias amori conditoris sedulo in herere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. Quod ergò laudabi-

liter alter apetiit, hoc laudabiliter alter expauit. Iste ne tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet, ille ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in vtrisque est subtiliter intue dum: quia & is qui recusauit plenè non restituit, & is qui mitti voluit ante per altaris calculum se purgatum vidit: ne aut non purgatus adire quisquē ministeria sacra audeat, aut quem superna gratia eligit, sub humilitatis specie superbè contradicat. Quia igitur valdè difficile est purgatū se quemlibet posse cognoscere, prædicationis officium tutius declinatur: nec tamē declinari, vt diximus, pertinaciter debet, cum ad suscipiendum hoc superna voluntas agnoscitur. Moyses vtrumq; miro opere expleuit, qui præesse tantæ multitudini & noluit & obediuit. Superbus enim fortasse esset, si ducatum plebis in humeris sine trepidatione susceperet: & rursus superbus existeret, si authoris imperio obedire recusaret. Vtrobiquè ergo humilis, utrobiquè subiectus, & præesse populis semet ipsum metiendo noluit, & tamen de imperantis viribus præsumendo consentit. Ecce quomodò ex vera & profunda humilitate sancti & iusti & recusent oblata munera, & se indignos iudicent: pariterquè ex humilitate Dei voluntati subiciantur & pareant, ne suæ videantur assertores. Saul etiam (quando erat sicut puer vnus anni & verè humilis, & in regē eligeretur. 1. Reg. 9.) dicenti Samueli, (Et cuius erunt optima quæque Israel, nonne tibi & omni domui patris tui?) Respondit. Nūquid non filius gemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Bēiamin?

Cur Moyses
recusat offi-
cium alij vero
sancti se vltro
offerunt.
Esai.

Gregor.

Hiere.

Reg.

Reg.

Vera humi-
litas non so-
lū in ore sed
& in corde
consistit.
Bernard.

Esa.

Matt.

Grego.

Philip.

Quare ergo loquutus es mihi sermonem istum? Quæ confessio ex vera humilitate & ex toto corde processit, ut constat ex eo quod 1. Reg. 15. Samuel Sauli dixit. Nonne cum paruulus esses in oculis tuis caput in tribus Israel factus es? Saul igitur omnia sibi magna esse reputat, seq; omnibus indignum ex corde iudicat, cum dixit. Nunquid non filius gemi, &c. Vera humilitas non solum in ore, sed & in corde consistit: & quo maiora de se cognoscit, eo minora de se prædicat & sentit. Quod Bernard. sermo. 13. in Cantic. egregiè expressit inquiens. Magna & rara virtus profecto est, ut magna licet operantem, magnum te nescias, & manifestam omnibus tuam te solum latere sanctitatem. Mirabilem te apparere, & contemptibilem reputare: hoc ego ipsis virtutibus mirabilius iudico. Fidelis re vera famulus es, si de multa gloria Domini tui, & si non exeunte ex te, tamen transeunte per te, nihil tuis manibus adhxere contingat. Tūc iuxta Prophetam Esaiam. cap. 35. projicis auaritiam ex calumnia, & excutis manus tuas ab omni munere. Tunc iuxta mādaturum Domini Matth. 5. Lux tua lucet coram hominibus ad glorificandum non te, sed Patrem tuum qui in cælis est. Et Gregor. 21. Moral. cap. 5. sic ait. Sed si vere electi sunt, ab eo in quo sibi placent, mentis oculos diuertūt, omnem in se de peractis bonis letitiam deprimunt: & de his quæ se minùs egisse intelligunt, tristitiam requirunt, indignos se æstimant, & penè soli bona sua non vident, quæ in se videnda omnibus ad exemplum præbent. Hinc est quod Paulus dum expleta in se bona postponeret, & solum adhuc reliqua quæ essent explenda cogitaret, dixit ad Philip.

penfes. 3. Ego me non arbitror apprehendisse. Hinc est quod ut posset se de bonis quæ agebat humiliare, studebat ad animum præterita mala reducere dicens: qui prius fui blasphemus, & persecutor & contumeliosus.

Hæc verè humilitatis forma est, quam mundani nec agnoscunt: imò toto corde omnibus viribus dignitates quærunt & oblatas vtraque manu amplectuntur: sibi què videntur multò maiora promereri oculos conijcientes in illa quæ alicuius precij in se ipsis reperiunt. De quibus Grego. 1. par. Curæ pastor. cap. 7. dicit. Hinc ergo quiq; præcipientes colligant cum quanta culpa ex appetitu proprio ceteris præferri non metuant, si sancti viri plebium ducatum suscipere Deo etiā iubente timuerūt. Moyses suadente Domino trepidat: & infirmus quisquè, ut honoris onus suscipiat, anhelat, & qui ad casum valde vrgetur ex proprijs humeris libenter opprimendum ponderibus submittit alienis: quæ egit ferre non valet, & auget quæ portet. Non intelligunt huiusmodi homines Dei conditionem, qui ut habetur Psalmo 137. Humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Et qui Matth. 11. se humilitatis exemplum omnibus proposuit dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.

XIII. CONSIDERATIO.

Quòd vera humilitas grauius ferat honore quàm cōtumelia affici, & qualiter honores recusandi sint.

Confessus est & non, &c.

SATIS apertè, distinctè, & clare Ioannes negat se esse Christum,

Ioannis profundissima humilitas apparet.

stum, & assentatoribus respondet semel & iterum quod offerunt recusando, & instanter negat quod illi de eo credere fingunt. In quo satis manifestè, vt sæpè iam diximus, Ioannis profunda, vera, & ex toto corde humilitas demonstratur, qui non fictè, non remisè adulantibus respondet, sed distinctè confitetur se non esse Christum, tantaquè instantia, tanto affectu, vt circumstantes in admirationem raperet, & nuntios ipsos deterreret, & attonitos redderet. Istū enim affectū adeo eximium, hos motus adeo extra ordinarios, quos Ioannes toto corpore fecisse credendus est quando legationem hanc audiuit, declarat Euangelista dicens. *Confessus est, & non negauit, confessus est, &c.* Videor mihi videre Ioannem iratum, indignatione maxima correptum, & quasi cælum manibus præcipientē, & præ dolore & tristitia animam efflantem, & quod si posset & illi licitum foret, oculos nuntijs eruiisset: audio vociferantem & dicentem. Quæ hæc vestra dementia est? Quæ hæc infania? Quid in me vidistis, vt tale de me cogitare poteretis? *Non sum ego, non sum ego, non sum ego Christus:* led tanto illo inferior, vt dignus non sim soluere carrigiam calcamenti eius. Hoc significant verba ista identidem repetita. *Confessus est, & non negauit, confessus est:* quia non sum ego Christus.

Maiori iniuria se Ioannes affectum putauit hac legatione quam si verberibus afficeretur.

Maiori iniuria se Ioannes affectum hac legatione à Leuitis & Sacerdotibus reputauit, quam si publice verberibus, opprobrijs & maledictis impeteretur. Vt hinc dicas non solum qualiter respondere

debeas assentatoribus & adulatoribus, & dignitates recusare non frigidè (vt consideratione præcedenti diximus) & quali humilitate præditus esse debeas, quamquè Deus in suis seruis requirat. Quibus grauius & molestius multò est honore affici & laudari, quam si iniurijs & maledictis impetantur: qui se tunc vere ledi existimant, cum laudantur & honorantur. Et rationabiliter quidem id credunt: quoniam adulatorū verba, licet suauia sint, sagittæ acutissimæ sunt, quæ animā transfigunt. De quibus Prouer. 18. dicitur. *Verba bilinguis quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsquè ad interiora ventris.* Bilinguem adulatorem vocat: quia duplici lingua vitur, dum aliud corde aliud ore profert. De quibus Gregorius. 31. Moral. cap. 12. exponēs illud Prouerb. 30. *Regem locusta non habet, &c.* dicit, quod locustę vocabulo lingua adularis exprimitur: quod exhibitæ cælitus Ægypti plagæ testantur. Quæ exigentibus meritis corporaliter semel illatæ sunt, sed quæ mala prauas mentes quotidie feriāt spiritaliter signauerunt. Scriptum namque est Exodi. 10. *Ventus vrens leuabit locustas, quæ ascenderūt super vniuersam terram Ægypti: operueruntquè vniuersam faciem terræ vastantes omnia, deuorata est igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit.* His enim Ægyptus plagis affecta est, in quibus exteriori percussione commota dolensquè perpenderet, quæ deuastationis damna interiùs negligens tolleraret, & concludit Gregor. *Quid autem per significationem locustæ prætendunt, quæ plusquam cætera minima quæq;*

Iusti se magis ledi putant cum laudantur quam cum vituperantur

Prouer.

Adulator duplici lingua vitur. Grego.

Exod.

ma quæquæ animantia humanis frugibus nocent: nisi linguas adulantium, quæ terrenorum hominum mētes, si quando bona aliqua proferre conspiciunt, hæc immoderatus laudando corrumpunt? Fructus quippè est operatio, quam locustæ exterminant, dum adulantes linguæ appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam verò locustæ comedunt, quando adultores verba loquentium fauoribus extollunt. Poma quoque arborum deuorant, quando vanis laudibus quorundam iam quasi fortium & opera eneruant. Et Hom. 11. in Ezechielem exponens illud Psalm. 69. *Auertantur statim erubescences*, inquit idem Gregorius. *Adulatio si ad tempus patienter suscipitur, augetur: & paulisper demulcet animum, ut in rigore suæ rectitudinis mollescat indelectatione sermonis.*

Asperius tractandi adultores quā contumeliosi.
Chrysost.

Vndè nullo modo tolleranda est adulatio, magisque vitandi sunt & asperius tractandi adultores (ut dicit Chrysost. Hom. 89. in Matth.) quam contumeliosi. Quod intelligens Imperator Augustus cuidam se multum laudanti & adulanti alampam impexit. Cumq; diceret ille. Cur me percutis Imperator? Responddisse fertur. Quid tu me mordes? Et Ladislaus Poloniæ Rex, ut referunt graues authores, adulantes sibi colaphizabat: rogatusquæ cur id faceret dixit. Quia percutientes me repercutio. Id docere volens Christus, (qui vere humilis erat & mitis corde,) cum maledicentes sustinuisset, vocantibus eum Samaritanum & dæmoniacum Ioannis & patienter respondisset, *Ego demonium non habeo*, & alibi sapè: adulantibus & dicentibus Matth. 9. *Magister volu-*

mus à te signum videre, asperè respondet. *Generatio praua & adultera*, Matt. &c. Et Matth. 21. dicentibus: *Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces*: respondet. *Quid mentaris hypocrita?* Verè igitur humilis constanter respondet adulantibus: & se honore indignum profertur, oblatamquæ dignitatem vocibus, manibus, & vultu detestatur, ut Ioannem fecisse videmus. Vera namquæ humilitas non solū in corde esse debet, sed etiam in exterioribus splendere: ut *omnis gloria filie Regis quæ ab intus est*, ut dicitur Psalm. 44. *sit etiam foris in fimbrijs aureis, circumamicta varietate.* Psalm.

XIIII. CONSIDERATIO.

Non esse gloriandum de scientia virtute & alijs: sed pro omnibus gratias Deo esse agendas, à quo vniuersa bona proueniūt: & quod bonorum non Domini, sed dispensatores sumus.

Non sum ego Christus, &c.

CIRCA ISTAM & sequentes interrogationes aduerte, quod Ioannes tribus interrogationibus propositis a Leuitis & Sacerdotibus respondens tria de se negauit. Primum excellentiam dignitatis & potestatis eum dicit *Non sum ego Christus*: Secundum magnitudinem virtutis & sanctitatis dicens: *Non sum Elias*: Tertium excellentiam sapientię & illuminationis, cum ait.

Non

Ioann.

Non est glo-
riandum de bo-
nis quæ adeo
accepimus.

Iacob.

Hiere.

Psalms.

*Non sum Propheta. Vt doceat non ef-
se hominibus gloriandum in digni-
tate, virtute, aut sapientia: sed pro
omnibus gratias esse Deo reddend-
as, cui soli honor & gloria debetur.
Neq; enim equū est de alienis
bonis gloriari, sed illi gloria referē
da est à quo accepta credūtur. Cū
ergo omne bonum a Deo sit, nō est
cur homines glorientur & super-
biant. Omne datum optimum dicit Ia-
cobus sua Canonica cap. I. & omne
donum perfectum desursum est descen-
dens à patre luminum. Hinc Hierem-
iæ. 9. Dominus dicit: Nō gloriatur
sapiens in sapientia sua, & non glorie-
tur fortis in fortitudine sua, & non glo-
rietur dives in diuitijs suis: sed in hoc glo-
rietur qui gloriatur scire & nosse me:
quia ego sum Dominus qui facio miseri-
cordiam, & iudicium, & iustitiam in
terra. Hoc cognoscens Dauid, &
Dei beneficia & misericordias qui-
bus ditatus fuerat Psal. 130. dicit:
Domine non est exaltatum cor meum,
nequē elati sunt oculi mei: Neque ambu-
lavi in magnis, neq; in mirabilibus super
me. Si nō humiliter sentiebā, sed exalta-
ui animā meā. Sicut ablactatus est super
matre sua, ita retributio in anima mea.*

Totus hic Psalmus positus est in
explicādis Dei laudibus pro benefi-
cijs quæ Dauid de manu Domini
recepisse cognoscit: vnde suam ag-
noscēs miseriam & Dei misERICOR-
diam commendans se humiliat, &
dicit. Domine non est exaltatum, &c.
Ac si dicat. Domine Deus tu qui
inspector es cordium vides humili-
tatem cordis mei. Quoniam ob tan-
ta beneficia & tot misericordias spi-
ritus meus in me non est elatus nec
in flatus. Nec solum animus humi-

litem seruauit, sed & oculis id o-
stendi: non enim oculorum elatio-
ne superbiam aut ambitionem de-
monstravi, nequē sublimis fui in
oculis meis, vt mihi placens de me
aliquid magnum sentire, aut alta
saperem: sed humilis permansi in-
consideratione magnitudinis tuæ,
& abiectionis meæ. Vnde proces-
sit quod neq; ambulavi in magnis, ne-
quē in mirabilibus super me. Id est, nō
me ipsum extendi ad ea quæ me ma-
iora erāt, nec plus sapere volui quā
oportet mirabilia, (quæ meā facul-
tatem excedunt) scrutans. Si non hu-
militer sentiebam de me: sed magis
exaltaui animam meam, ac superuiui
in corde meo, non tibi, sed mihi dās
gloriam, (cum è contrario non no-
bis debeat, sed tibi:) si videbar
mihi esse aliquid, & aliter quam
in te gloriabar. Suspensa remanet
ista sententia. Ideo aliqui existimāt
coniungendam esse cum versu se-
quenti, vt ex vtroquē vna sententia
compleatur, & versus (Sicut ablacta-
tus est,) sit in præcatio pœnæ pro de-
licto. Sed dura videtur expositio,
præcipue cum nostra vulgata diui-
sim legat hos duos versus. Ideo, vt
diximus, suspensa est oratio, & ali-
quid supplendum, scilicet, *Hæc mihi
facias & hæc addas*, vt commune est
in scriptura. Illud præterea sciendū
est, quod particula, *Si*, frequēter so-
let in scriptura summi vt sit notā &
signum iuramenti. Et aliquando
quidem iuramentum completum
est, aliquando incompletum, Psal-
mo. 88. *Semel iuravi in sancto meo, si
Dauid mentiar.* Id est, vtique & certe
Dauid non mentiar. Et Psalm. 94.
Quibus iuravi in ira mea, si introibunt

*Si, nota iura-
menti, & ve-
hementem fa-
cit affirmatio-
nem vel nega-
tionem.
Psalms.*

Psalms.

Psalms.

in requiem meam. Et Psalm. 95. frequenter ponitur particula, *Si, Si introiero, si ascendero, si dederò somnum oculis meis.* Et vniuersæ istæ loquutiones, & aliæ consimiles, licet sine negatione fiât, ratione supplemēti æquivalent vehementi negationi, & ita explicandæ sunt. E contrario cum per negationem fiunt consimiles loquutiones valere solent vehementem affirmationē, vt Psalm. 136. *Si non proposuero Hierusalem in principio letitiæ meæ, id est, utique proponam.* Cum ergo in nostro hoc versiculo partim negatione vtatur Propheta dicens: *Si non humiliter sentiebam: partim affirmatione inquit, sed exaltaui animam meam:* oportet totum istum versum ratione supplementi modo contrario exponi, negationē affirmatiuē, affirmationem negatiuē. Ita vt sensus sit. Vtique te teste Deus meus humiliter ego sentiebam de me: & animam meam non exaltaui coram te: sed *Sicut ablactatus est super matre sua,* Hoc est quemadmodum filius paruulus qui matris lacte primum, ac deinde alimento extraneo matris tamen semper cura est educatus, erga matrē suam se habet, omne corporis robur illi acceptum referens & confitens omnem suā perfectionem à matre accepisse, & illi gratias agens: *Ita retributio gratiarum actionis in anima mea,* quæ omne bonum nō solum corporis, sed etiam spiritus tibi acceptum refert. Et sicut ingratisissimus existeret & omni punitione dignus, qui matris suæ obliuisceretur: ita ingratisissimus ego forem, si tibi debitam gloriam mihi assumerem.

Psalms.

Vndè Paulus ad humilem agnitionem homines exortans. 1. Corinth. 4. dicit. *Quid habes quod non accepisti, & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis,* honorem Deo debitum tibi attribuens? Quem locum

Theodor.

versans Theodoretus ait: *Nemo de alienis depositis se venditat, aut propterea pluri se æstimat: sed vigilat vt ea salua custodiat ei, qui sibi tradidit custodienda.* Bona cuncta Dei sunt nobis tradita, non vt propria sint, nec solum vt custodiantur: sed vt in illis negociemur. Vndè non solum custodienda sunt integra illi qui dedit, sed & lucrum ex eis referre debemus: ne nobis contingat quod seruo illi, qui acceptum talentum in terra abscondit Matth. 25. Et Chrysostomus

Matth.

Chrysost.

Hom. 12. in priorem Epistolam ad Corinthios istum locum amplissime tractat sic. *Quis est qui te discernit? Omnem gloriandi occasionem excludit non solum à subditis, sed etiam à principibus & potentibus, in quibus maior videbatur esse occasio gloriandi: cum abundantiora habeant bona dicens: Quis enim te discernit? id est, laude dignum iudicat? Vndè constat te dignum esse qui lauderis? iudicatum est, inquisitio præcessit, & probatio & questio diligens? Non tamen id dicere posses. Quod si homines iudicant, non rectum est eorum iudiciū. Sed esto, sis laudandus, & certè habeas gratiam, & hominum iudicium nō corruptatur: sed neq; sic oportet superbia efferri, quippe qui non ex te habes, sed à Deo accepisti. Quid igitur tibi simuladum est quod nō habes? Sed & tu hoc habes, & alij tecū. Igitur quod accepisti habes, neq; hoc tantum & illud, sed quidquid*

quid habes. Non enim merita tua hæc sunt, sed Dei gratia. Quamuis fidem adducas, à vocatione eam accepisti: quamuis peccatorum veniam adducas, quāuis gratias, quāuis doctrinæ sermonem, quamuis virtutes, omnia inde tibi prouenerūt. Quid igitur habes queso, quod non acceptum habeas? Num ipse per te recte operatus es? Non sane, sed accepisti, & idcirco magni te facis? Propterea cohibearis oportet: non enim tuū id munus est, sed largientis. Nam si accepisti, ab illo accepisti: si ab illo, non tuum accepisti: si non tuum, quid insolescis, ac si tuum habeas? Quare subdiit, *Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?*

Dispensato-
res sumus nō
Domini bono-
rum.
Corint.

Dispensatores igitur bonorum sumus non Domini: idēō fideles in dispensatione inueniri curemus. Quod Paulus superius. 1. Corin. 4. in magistrorū persona (quibus commissā est bonorum spiritualium administratio) admonuerat dicēs. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores misteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Quem locū exponens Chrysostomus Hom. 10. inquit. *ut fidelis quis inueniatur, hoc est, ne res domini sibi vendicat, ne ut tāquam dominus sibi usurpet, sed tanquam dispensator distribuat. Dispensatoris enim est, quæ suæ fidei commissæ sunt, ea fideliter dispensare, non res domini suas facere, sed contra suas domini. Vnusquisquē (qui hæc intelligit, qui rationem habet, qui pecunias possidet, tanquam sibi domini diuitiæ creditæ sint, & non suæ) eas apud se non retineat, nequē sibi vendicat, sed datori Deo omnia tribuat. Vis*

Chrysost.

dispensatores fideles intueri? Audi quid dicat Petrus Actuum. 3. sana-
to infirmo qui ad speciosam templi portam sedebat. *Quid admiramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hūc ambulare?* Et Actuum. 10. Cornelio: *Et nos quemadmodum & tu homines sumus.* Et Paulus (cum dixisset. 1. Corint. 15. se maximē omnium laborasse) subdidit: *Nō ego, sed gratia Dei, quæ est in me.* Et 1. Corint. 4. ad hos sermonem dirigens. *Quid autem habes, inquit, quod non accepisti?* Nihil enim habes tuum, non diuitias, nō rationem, non animam ipsam, quippe quæ Domini est. Vndē Paulus ad Philipp. 2. dicit. *Quod Deus operatur in nobis & velle, & perficere:* & Esai. cap. 25. dicit. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Quare non est cur homo de istis gloriatur. Hoc eleganti similitudine declarat Esaias cap. 10. inquit. *Nūquid gloriabitur securis contra eum qui secatur ea, aut exaltabitur serra cōtra eum à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus qui vtiquē lignum est.* Ita omnis homo, qui sibi bona quæ a Deo accepit attribuit, & in eis gloriatur, maximam Deo iniuriā irrogat sibi assumens quod Deo debetur. In quo angelorū peccatum positum fuit, ut declarat sanctus Thomas 1. p. q. 63. art. 2. Quam hoc peruersum sit, quamquē detestabile apud Deum declarat Iob. cap. 31. dicens. *Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare, & letatū est in abscondito cor meū: & osculatus sum manum meam ore meo: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altis-*

Actuum.

Actuum.

Corint.

Philipp.

Esai.

Qui de bonis
gloriatur ac-
ceptis maxi-
mam Deo ir-
rogat iniuriā
Esai.

In quo ange-
lorum peccatum
positum
fuit.

S. Thom.

Iob.

Quā detestabile est glo-
riam Deo de-
bitā sibi assu-
mere.

simum.

*Sol & Luna
quid signifi-
cant.*

simum. Per solem opera bona significari dicunt interpretes, quæ coram omnibus lucent: & per Lunam bonam famam & laudabilem opinionem. Quibus possunt etiam intelligi omnia bona tam corporalia quam spiritualia, & tam naturalia quam supernaturalia. De quibus (isto modo dicendi testatur Iob) se nunquam gloriatum fuisse: sed cuncta Deo, a quo accepta credebatur, retulisse, eiq; pro omnibus gratias egisse. Insuper affirmat nunquam sibi in operibus suis complacuisse dicens. *Si osculatus sum manum meam.* Per osculū complacētia significatur, per manū verò opera intelliguntur. Vnde sicut amorem, delectationem, & complacentiam, quam erga aliquē habemus, osculo demonstrare sole mus: ita qui in suis operibus sibi cōplacet, & ea sibi & nō Deo tribuit, opera sua dicitur osculari. Quod Gregorius. 22. Moral. cap. 5. tractās ait. *Manum ergo suam osculatur ore suo qui laudat quod facit, & testimonio propria loquutionis sibi virtutem tribuit operis.* Quia in re quis despicitur, nisi is qui ipsa operandi munera largitur? Vnde bene per egregium predicatorem dicitur: quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et prosequitur dicens: quod sancti viri sciunt post primi parentis lapsum de corruptibili stirpe se editos, & non virtute propria, sed præueniente superna gratia ad meliora se vota vel opera commutatos: & quidquid sibi mali in esse cognoscunt, de mortali propagine sentiūt meritum: quidquid verò in se boni inspicunt immortalis gratiæ cognoscūt donum: eiq; de

*Pede osculū
complacētia
significatur.*

Grego.

accepto munere debitores sūt, qui & præueniendo dedit eis bonū vel quod nolluerant, & subsequendo cōcessit bonum posse quod volūt. Vnde bene per Ioannē dicitur Apocalypsis. 4. *Adorauerunt viuētem in secula seculorum mittētes coronas suas ante thronum Domini.* Coronas namq; suas (inquit Gregor.) ante thronum Domini mittere est, certaminum suorū victorias non sibi tribuere, sed authori: ut ad illum referāt gloriam laudis, a quo se sciunt vires accepisse certaminis. Beatus ergo Iob quia sic bona quæ operatus est nouerat, ut tamen hæc suæ operationi non tribuat, sed ad authoris laudem recurrat, manum suam, ore suo osculātū fuisse se denegat. Ac si patenter dicat: ego mea opera tanquam mea non profero. Quia authoris sui gratiam negare cōuincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur. Vnde protinus grauitatem criminis istius declarans subdit, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Vbi Gregorius dicit. *Liquet etenim, quia illum negat, cuius despecta gratia sibi vires boni operis arrogat.* Quod recte quoq; iniquitas maxima vocatur: quoniam omne peccatum quod ex infirmitate est spem nequaquam perdit, quia a supremo iudice veniam requirit: presumptio autē virtutis propria, tanto grauius in desperatione est, quanto longius ab humilitate, cumquē vires sibi tribuit operis, ad adiutorium non recurrit authoris: fitquē ut eo grauius peccator pereat, quo & ipsum hoc, quia est peccator, ignorat.

Deus namquē cum vniuersa hominibus tradiderit, duo sibi tantūmodo reservauit, scilicet, vindictam & gloriam. De primo ait Deuteronomii. 22. *Mea est ultio, & ego retribuā*

Apoca.

Grego.

*Presumptio
iniquitas ma-
xima.*

*Deus sibi duo
solum reser-
uauit vindi-
ctam & glo-
riam.
Deute.*

eis in tempore. Et Ecclesiastici. 28.

Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam. Et Paulus ad Roma. 12.

ait. Date locum iræ: scriptum est enim Psalm. 93. Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. De secundo autem dicit Dominus per Esaiam

cap. 42. & 48. *Gloriam meam alteri non dabo.* Et Dauid 1. Paralypome-

nom. 29. dicit. *Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria.* Ideoque Rex gloria. Psalm. 23. vocatur.

Vndè qui gloriam sibi suorum operum attribuit, quantum in se est, Deum negat vt diximus: seq; Deū

iactat, dum se suorum bonorum authorem prædicat. Quod Ioseph,

Genes. 39. mulieri Putifar dixit se à crimine perpetrando excusans:

Ecce, inquit, Dominus meus omnibus mihi traditis ignorat quid habeat in domo sua, nec quidquam est quod non in

mea sit potestate, vel non tradiderit mihi præter te, quæ vxor eius es. Quomodo ergo possum hoc malum facere, &

peccare in dominum meum? Quasi dicat, quomodo ei ingratus esse poterō, & tam grande facinus perpetrare, vt vxorem, quam sibi refer-

uauit, aggrediar? *Vxor gloria est viri, vt dicit Paulus. 1. Corint. 7. quam sibi solam Deus ex omnibus refer-*

uauit. Quare hoc mente voluat, & attente consideret Christianus, cū se gloriādi occasio obtulerit. Quid habeo quod non accepi? Vtique ni-

hil. Quid sibi Deus ex omnibus referuauit? Solam gloriam. Quomodo igitur qui tot tātaquē beneficia accepi, non solum ingratus, sed &

infidelis ei esse poterō? Certè furireus, imò negationis Dei, quæ est iniquitas maxima, iuste talia aggre-

diens conuincat. Hoc elegantissi-

mè tractat Bernardus Sermone. 13. Bernard.

super Cantica, qui totus de hac materia tractat, inquit. Ioseph cum do-

mū & omnia bona Egypti domini sui sibi credita sciret, dominam non ignorauit exceptam, & ob hoc non acquieuit

contingere, vt ex textu patet. Mulierem nouerat gloriam esse viri, & iniquū sibi iudicauit vice contraria inglorium

facere, qui se fecerat gloriosum. Aduertit homo Dei sapientia prudens, Virum vxorem fortiter tanquam propriam

zelare gloriam, sibi quē ipsi retinuisse seruandam, non alij credidisse, & manum

ad non concessum extendere non præsumpsit. Quid ergo? Homo zelat gloriā suam, & Deum audet velle fraudare de

sua, quasi non zelantem? Sed audi quid dicat. Gloriam meam alteri non dabo. Quid ergo dabis nobis Domine, quid da-

bis nobis? Pacem, inquit, do vobis, pacē relinquo vobis. Sufficit mihi. Gratanter suscipio quod relinquis, & relinquo quod

retines. Sic placet, sic mea interesse non dubito. Abiuro gloriam prorsus, ne forte si vsurpauero non concessum, perdam

merito & oblatum. Pacem volo, pacem desidero, & nihil amplius. Cautus sum, nec ingratus beneficio data pacis, nec

sacrilegus inuasor gloriæ tuæ. Tibi Domine, tibi gloria tua maneat illibata, me cum bene agitur si pacem habuero.

Adeò detestabile est sibi gloriā

summere, vt inter omnia vitia hoc

statim & vt aiunt numerata pecunia Deus vlciscatur. Moyses Numeri. 20. quia nō dedit gloriā Deo coram populo ad aquas contradi-

ctionis, grauitè punitus est, ne terram promissionis intraret. Sanson Iudicū. 15. quia de victoria quam in mandibulla asini adeptus est sibi

vsurpationē gloriæ suæ Deus statim punit. Num.

Iudic.

placuit, vt ex textu colligi videtur, firi statim peribat. Nabuchodonosor quia de potentia regni sui gloriabatur Danie. 4. cum bestiis eiectus est. Herodes, quia gloriā Dei sibi vsurpare præsumpsit Actu. 12. grauiter punitus est. Hoc intelligēs Ioab, (quo fidelis anima significatur.) 2. Reg. 12. expugnata vrbe rhabath misit & vocauit Dauid, vt ipse primus urbem ingrederetur, & victoriæ gloriam reportaret ostendens: quod ex nostris victorijs, certaminibus, laboribus, & operibus, gloria Deo reseruāda est, & tribuēda. Hinc Paul. 1. ad Timo. 1. dicit. *Soli Deo honor & gloria.* Et Angeli nato Domino Luc. 2. canunt. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus.* Quasi dicant. Facti huius & omnium aliorum pax & utilitas hominibus conceditur: gloria verò soli Deo reseruatur: quam sicut dilectā sibi vxorem Deus reseruauit, quam tangere nefas est & piaculum maximum. Quod etiā Ioannes ostendit nihil sibi tribuendo sed ei, à quo accepta omnia bona cognoscebat.

XV. CONSIDERATIO.

Quanta sit diuersitas bonorum & malorum, & qua curiositate mali bonorum facta inquirent: iusti verò qua mansuetudine in omnibus procedant: & quod simplicitas columbæ & prudentia serpentis necessaria sit.

Non sum ego Christus, &c.

X HIS tam varijs tanquē diuersis interrogantibus, quas lagati isti faciunt quærentes, an Ioānes sit Christus, Elias, & Propheta? & tandem quis sit? vt respondere possint ijs qui misserunt eos: & ex instantia qua inquirunt, & affectu quo interrogant, modo adulantes & blandientes: *Tu quis es?* Modo indignantes, *Quid dicis de te ipso?* modo obiurgātes. *Quare ergo baptizas?* Et ex modestia qua Ioannes omnibus respondet blandē, mansuetē, & patienter seipsum humilians & Christum exaltans: duo satis inter se contraria cognoscere possumus.

Primum, quæ sit malorum conditio, qua instantia & sollicitudine iusti vitam, mores, facta, & sermones scrutentur, vt si in aliquo vel minimo occasionem inuenerint, illum aut ad suam malitiam trahāt, aut perdant. Mirabile est qua diligentia non solum inquirunt, testes examinant, sed & quas quanq; varias quæstiones proponunt, & modò hac modò illa via interrogant: vt saltim in sermone eum capere possint. Quod cum Christo Scribas & Phariseos fecisse satis apertè ex historia Euāgelica cōstat. Quot modis eius patientiam tentabant, eius mansuetudinem exagitabant, quot quæstiones proponebant, vt si possent, eum caperēt in sermone, vt habetur Matt. 12. Aliquando blandē loquuntur. Matt. 22. *Magister scimus quia verax es, &c.* Aliquando asperè tractāt Matth. 15. *Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?* Aliquando

Qua curiositate mali iustorum vitas scrutentur vt illos perdāt.

Matth.
Matth.

Matth.

Lucæ. quando obiurgant Lucæ. 20. *Osten-*
de nobis in qua potestate hoc facis. Ali-
quando iniurijs afficiunt Ioann. 8.
Nonne bene dicimus nos, quia Samarita-
nus es tu, & demonium habes? Huius
 passim exempla cuiquē obuia esse
 possūt, idēd plura omittimus. Qua
 re iusto mirum esse non debet si mū-
 dus similiter cum illo se habeat.
Ioann. Hoc Christus discipulos suos cau-
 tos reddere volens admonuit Ioan-
 nis. 15. dicens. *Memento sermōnis*
mei, quem ego dixi vobis. Non est seruus
maior domino suo. Si me persequuti
sunt, & vos persequentur, si sermonem
meum seruauerunt, & vestrum serua-
bunt. Mentionem facit verborum,
Matth. quæ apud Matthæum prædixerat
 cap. 10. *Non est discipulus super magi-*
strum, nec seruus super dominum suum.
Sufficit discipulo, vt sit sicut Magister
eius, & seruo sicut dominus eius. Si pa-
trem familias beelzebub vocauerunt, quā-
to magis domesticos eius? Ne ergo time-
ritis eos. Ac si diceret. Quando vos
persequuti fuerint, quando vos va-
rijs vijs tentauerint, & diuersis que-
stionibus exagitauerint, ne terrea-
mini; quia & mecum similiter fece-
runt. Estote parati ne vos incautos
inuadant, & decipiant: magna vo-
bis prudentia necessaria est.

Matth. Vndē Matt. 10. subdit. *Estote pru-*
dentes sicut serpentes, & simplices sicut
columbæ: cauete autem ab hominibus.

Homo ali- Homines vocat mundanos, vt con-
quando nomē tra seruos Dei & discipulos Chri-
vitij est. sti distinguūtur: & homo isto loco
 non naturæ nomen est, sed corrup-
 tionis & vitij. A suis exigit Chri-
 stus simplicitatem columbæ, & pru-
 dentiam serpentis. Hæc enim non
 solum se compatiūtur, imō in Dei

seruo necessaria sunt. Simplicitas
 columbæ requiritur, qua nihil ama-
 rum contra proximum meditetur,
 qua diligit odientes se, qua erga
 persecutores oculos blandos, sua-
 ues, lachrimis plenos quales sunt
 columbarum exhibeat. Quod Sal-
 uator Matth. 6. præcipit dicens. *Di-*
ligite inimicos vestros, benefacite his
qui oderunt vos: vt sitis filij Patris vestri
qui in calis est. Qui erga omnes bo-
nus est, & solem suum oriri facit su-
per bonos & malos. Hos oculos in
 sponsa sua maximē commendat,
 & amat sponsus Cantic. 1. cum di-
 cit. *Oculi tui columbarum, hoc est, nō*
superbi. Superbo enim oculo, vt Psal-
mo, 100. habetur, & insatiabili cor-
de, cum hoc non edebam. Verba sunt
 sponsi. Vndē Dauid Psalmo. 130.
 Hanc oculorum humilitatem de se
 prædicat dicens. *Domine non est exal-*
tatum cor meum, nec elati sunt oculi
mei. Oculos igitur humiles, non su-
 perbos & arrogantes in sponsa cō-
 mendat, inquires. *Oculi tui columba-*
rum. Insuper oculi columbarum nō
 vagi, & in diuersa se vertentes, &
 terram aspicientes sunt, quales exi-
 stunt malignorum hominum ocu-
 li, de quibus Sapiens Prouerb. 6. *Prouer.*
Homo Apostata vir inutilis, gra-
ditur ore peruerso, annuit oculis, terit
pede, digito loquitur, prauo corde ma-
chinatur malum, & omni tempore iur-
gia seminat. Tales in sponsa oculos
 quærit, quales columbæ habent.
 Præterea oculi columbarum boni,
 & lucidi, & simplices sunt. Et ocu-
 li sponsæ simplices esse debent, &
 de nullo sinistra iudicantes. De qui-
 bus Saluator ait, Matth. 6. *Si ocu-*
lus tuus simplex fuerit, totum corpus

Simplicitas
columbæ Dei
seruo neces-
saria.

Matth.

Cantic.
Oculi colum-
barum humi-
les.
Psalm.
Psalm.

Oculi colum-
barum nō va-
gi.

Prouer.

Oculi colum-
barum simpli-
ces.
Matth.

Oculi columbarum non inuident.

Matth.

Prudentiam serpentis in seruis suis petit Christus.

Luce.

Roman.

Grego.

Corint.

Spiritus sanctus quare in igne & in columba specie apparuit. Iob.

tuum lucidum erit. Oculos columbarum petit, qui non inuideant proximi bonis. Sicut ille alter fecit Matthæi. 20. quem Dominus repræhendit dicens. *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?*

Nec ita simplicitatem columbæ quærit, ut solam illam amet, sed simul coniungi velit prudentiam & discretionem, qua fraudes & cautelas inimicorum cognoscat. Prudentiam postulat non carnis, (quæ astutia & fraudulentia est: de qua Lucæ. 16. dicitur: *Prudentiores sunt filij huius seculi filijs lucis in generatione sua*: & ad Roman. 8. *Prudentia carnis mors est*;) sed prudentiam spiritus, quæ secundum legem Dei est. Quam serpentis prudentiam isto loco vocat, & docet malorum astutias & fraudes cognoscere. Vnde Gregorius Hom. 30. in Euangelia versans prædictum locum Matthæi *Estote prudentes*, &c. inquit. *Qua in re notandum est, quod discipulos suos nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenus & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret.* Hinc Paulus. 1. Corint. 14. ait: *Nolite pueri effici sensibus.* Ecce prudentiam serpentis audiuimus: nunc de simplicitate columbæ admoneamur: sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob, capit. 1. dicitur. *Erat vir simplex & rectus.* Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quæ simplicitas sine rectitudine? Quia ergo & rectitudinem docet iste spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in colūba: quatenus omne cor quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tran-

quillum, & zelo iustitiæ accensum fiat. Tum etiā ut in colūba simplicitas ostendatur, in igne intelligēs & viua prudentia. Hinc per serpentes non solum in scripturis, sed etiam apud prophanos authores solertes, perspicaces, & prudentes homines intelliguntur: per colūbam vero simplices & puri.

In quo autem serpentis prudentia consistat declarat optimè Chrysostomus Homil. 34. operis perfecti in Matthæum dicens. *Sed inspiciamus quando prudentiam querit, serpentis. certè prudentiam imitari cohortatur. Nam quemadmodum serpens totum seipsum tradit, nec minimum curat, si corpus inciditur, donec caput suum integrum seruet: eodem tu quoque modo præter fidem cetera perdere non cures: profundas vniuersam tuam pecuniam, tradas corpus: vitæ ipsius, si opus est, minimè parcas, dummodo fidem serues, quæ caput & radix est; quæ seruata, etiam si omnia perdas, omnia tamen rursus maiore cum magnificentia recuperabis: idcirco nec simplices solum iussit esse, nec prudentes solum, sed ambo hæc in vnum commiscuit, ut in præcipuam virtutem simul vertantur. Et prudentiam quidem serpentis adhibere te iubet, ne velis vulneribus atque periculis principalissima membra obijcere. Simplicitatem vero columbæ, ne iniuriatus vlciscaris, aut ad punitionem insidiantes abducas: nihil enim tibi prudentia proderit, nisi hæc simplicitas adiiciatur.*

Secundum, quod ex principali proposito colligitur est, iustorum mansuetudo & tolerantia.

Serpens prudentis & solertis symbolum.

In quo prudentia serpentis consistat. Chrysost.

Iustorum mansuetudo & tolerantia.

riam quærentes, sed IESV Christi; sed etiam mansuetudo & tollerantia. Non enim ægrè ferunt, non indignantur, non excitant tragedias contra persequentes, imò illis gratulantur, & tanquam beneficium exhibentibus se gratos ostendunt. Orant pro persequentibus, bene faciunt illis qui eos odio prosequuntur, calumniantibus, & iniuriantibus mansuetè & patienter respondent. Quod nunc in Ioanne satis clare videmus, & in sanctorum vitis apertè cõstat. Hoc Beda in Ioan. cap. 1. aduertit dicens. *Sed sanctus quisq; etiam cū peruersa mente requiritur, à bonitatis suæ studio non mutatur. Vndè & Ioannes ad verba inuidiæ predicamenta respõdit vitæ.* Huius singulare exemplum in Christo habemus, qui calumniantibus ad eò māsuetè respondit: vt percutienti se iniuste Ioannis. 18. dixerit. *Si male loquutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cedis? Qui cū iniuste pateretur pro persequutoribus orauit dicens Lucæ. 23. Pater ignosce illis, &c.* Quod etiam sancti viri tam in veteri, quàm in nouo testamento fecerunt. Ioseph in fratres suos beneficus fuit: Dauid in Saul & Absalon misericors. Stephanus pro lapidantibus orauit. Vndè Paulus ad Rom. 12. hortatur, vt nõ reddamus malum pro malo: sed vincamus in bono malum: vt simus filij Patris nostri qui in cælis est.

XVI. CONSIDERATIO.

Verè humilis tantum honores abhorret, quòd defectus suos publicè manifestare non recusat: mundani verò se etiam de alienis meritis iactant, vt consequantur honores.

Non sum ego Christus, &c.

IN hac tam multiplici Ioannis confessione, qua quatuor interrogationibus à Leuitis & Sacerdotibus factis, (an scilicet, sit Christus? an Elias? an Propheta? & eadem quis sit?) satisfacit. Hoc inter alia considerandum occurrit, quòd triplici proposita negatione vnā tantum reperimus affirmationē, & quòd Ioannes non solum de se confitetur quod est, & suam indignitatem: sed vt se humiliet, id quod esse videbatur de se negat, dum dicit: Non sum Elias, non sum Propheta: vt ex Dionysio Richel in literæ expositione adduximus. Vt ex hoc affectū, quo honores Ioannes detestatus est, & oblatam dignitatem recitauit, cognoscamus: & sciamus quantum iustus honores & dignitates abhorreat. Ad eò enim iusto & Dei seruo odibilis est honor, quòd vt illum fugiat non solum suos defectus naturales prodat: (quod fecit Moyses quo se excusaret à ducatu populi, Exodi. 3. dicens. *Impeditioris lingue sum ab heri & nudius tertius.* Et Hierem. cap. 1. dicens. *A, à, à, Domine: quia puer ego sum, & nescio loqui.*) sed

Dionys.

Humilis defectus suos prodat vt honores fugiat.

Exod.

Hierem.

Beda.

Ioannis.

Lucæ.

Romæ.

etiam suam indignitatem, & generis ignobilitatem, & abiectiōem confiteatur: quod nō mediocris virtutis est. Id Saul, cum in Regem eligeretur, 1. Reg. 9. confessus est dicens, *Nunquid nō filius gemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Benjamin.* Et Dauid. 1. Reg. 18. (cum ei Saul filiam suam offerret in vxorem) ait. *Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel: vt fiam gener Regis?* Et infra (cum loqueretur serui Saul in auribus Dauid dicentes: *Ecce places Regi, & omnes serui eius diligunt te. Nunc ergo esto gener Regis.*) ait Dauid. *Num parum videtur vobis generum esse Regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis.* Et quod amplius est, quod honores fugiat iustus, se multoties negat esse id quod re vera est. Hoc in Ioanne manifeste videmus, qui se minorem Christo fatetur (cū inter natos mulierum non surrexerit illo maior) & indignum non solum Messie honore, sed vt soluat corrigiā calceamenti eius, & in minimo & vilissimo illi inferuiat obsequio. Qui se vocem esse dicit, quæ solum sonus est, & nihil præterea nisi signum alterius significatiuum. Qui de se negat quod Propheta sit, cum re vera omnibus prophetis maior fuerit, vt Lucæ. 7. Christus testatus est inquit. *Inter natos mulierum non surrexit maior Propheta Ioanne Baptista.* Tantum abest vt honores ambiat & procuret, vt alienam dignitatem appetat, vt aliorum honorem vsurpet & sibi arroget. Quia hæc iustorum & vere humilium cōditio est, vt non tantum alienos honores nō

quærant, sed & sibi debitos fugiāt, & oblatos contemnant.

Quod Gregorius lib. 4. Epistolarum, ex registro cap. 80. scribens ad Eulogium affirmat, (vt superbiam cuiusdam Episcopi refellat, qui sibi vniuersalis pastoris nomen indebite & superbe vsurpabat.) inquit. *Sicut enim venerāda vestra sanctitas nouit, vni per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici sedis Apostolicæ, cui Deo disponente de seruiō, hoc vniuersitatis nomen oblatū est. Sed nullus vnquam decessorum meorum hoc tā prophano vocabulo vt concepit: Quia videlicet si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen ceteris derogatur. Sed absit hoc, absit à Christiana mente, id sibi velle quempiam arripere, vnde fratrum suorum honorem innuere ex quantulacumq; parte videatur. Cum ergo nos hunc honorem nolumus oblatum suscipere: pensate quam ignominiosum sit, hunc sibi quempiam violenter vsurpare voluisse. Cognoscūt nāquē sancti viri maius detrimentum in honore, quam in ignominia positum esse: ideō honores timent, dignitates fugiunt, & prospera detestantur. Quod late profequitur Grego.*

lib. 5. Moral. cap. 2. dicēs. *Quia enim sancti viri ita prosperitatem seculi despicientes calcant, sicut aduersitatē eius calcantes tollerāt, per magnam mentis celsitudinem mundi sibi & aduersa & prospera substernentes dicunt: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius Psal. 138. Ac si aperte dicant: sicut intentionis nostræ fortitudinem eius tristitia non præmunt, ita hanc nec blanda corrumpunt. Sed quia hæc (vt diximus) bonorum mentem etiam cum non subleuant, perturbāt, sancti viri, qui se in huius exiliij erū-*

nam

Reg.

Reg.

Humilis multoties negat se esse quod est, ne in precio habeatur.

Lucæ.

Grego.

Psalm.

na miseros cognoscunt, clarescere in eius prosperitate refugiunt. Vnde bene dicitur Iob. 3. *Quare data est misero lux? lux enim miseri datur, quando hi, qui sublimia contemplantes esse se miseros in hac peregrinatione cognoscunt, claritatem transitoria prosperitatis accipiunt. Qui dum cogitant quæ sint quæ de sublimibus non vident, quæ sunt quæ in terra fulciunt, quæ autem de caelestibus perdidierunt, prosperitatis suæ mœrore mordentur: quia & si vident ne quaquā ab ea se funditus opprimi, pensant tamē solícite cogitationem suam in amore Domini, & in eius dispensatione partiri.*

Hoc Christus agnoscens, ut nobis exemplum preberet Ioannis. 6. (cum satiata magna hominū multitudine ad regnum illi tribuendum quæreretur) fugit & abscondit se: cū verò ad opprobria, tormenta, & mortem quæreretur, vltro se obtulit Matth. 26. dicens. *Quem queritis.* Facto nos docens, ut annotauit Chrysostomus Hom. 41. in Ioannem, terrenos honores, (qui umbra sunt, & nihil) esse fugiendos. *Assuecamus, inquit, dilectissimi huius seculi honorem contemnere, nequē eum desideremus, honorati sumus honore maximo: cui hic comparatus infamia, nugæ, & ignominia est: sicut mundi diuitiæ super-nis illis collata paupertas, & vita hæc sine illa, mors est: ut Matth. 8. Christus dixit. Dimitte mortuos.*

Hanc igitur gloriam aucupari nolimus, quam qui exhibent umbræ sunt, & somnium, & longe ipsa gloria viliores. *Gloria, inquit Esai. cap. 4. hominis tanquā flos fœni. Quid flore fœni corruptibilius? Sed esto fit diuturna, quid animæ conferret? Nihil sanè. Verum maiorē in mo-*

dum officit. Quippe quæ seruos efficiat, & quidē emptis viliores, seruos non vni addictos Domino, sed duobus, tribus, innumeris, quibus diuersa imperantibus parent. Quāto melior libertatis conditio est quā seruitutis, tantō melior Dei seruitus, quæ libertas est, reputatur. At si omninō gloriam quæris, immortalem aucupare, quæ longē vtilior est, & magis expetenda. Hæc serui Dei, mundi neglecta gloria, quærent. Idquē Christus regalem dignitatem fugiens, ut diximus, docuit.

Contra verò mundani summa diligentia honores terrenos procurant, & ut eos cōsequantur, non tantum sua merita, si quæ habent, prædicant, extollunt, & magnificiunt, sed & multa sibi attribuentes præclare gesta aliorum mētiuntur: proprios parentes & maiores negant, alienos sibi assumunt, ut instar corniculæ Hysopicæ alienis plumis, meritis, & nobilitate compositi & ornati nobiliores & illustriores videantur, & ad honores & dignitates facilius assumantur. Nec satis sibi esse existimāt si seipsos plus iusto extollāt, nisi & aliorum honori falsò detrahant, aliorum vitam & famam commaculent: nihilq; sibi magnum illustre, & gloriosum reputant, quod ab alijs iniuste sublatum non fuerit, nullumquē sibi dignum honorem existimāt, nisi qui raptus sit, & ut honores venentur, non solum mendaces fiunt, sed & raptores; tantoquē perniciosius furantur, quanto honor & fama diuitias antecellit. Quibus contingere solet quod corniculæ, ut eorum de-

Gloria mundi seruos facit vilissimos

Mundani pro honoribus aliena merita sibi attribuunt

Iob.

Ioann.

Matth.

Chrysost.

Quam vana sit gloria mūdi.

Matt.

Esai.

Psalm.

Hieron.
Vatab.Honor fugiē
tes se sequi-
tur.Gregor.
Ambro.

August.

Matth.

rectis fraudibus, mendacijs, & astu-
cijs, quod fraudulenter & iniuste
quærunt, non consequantur, & om-
nium risui alienis plumis detractis
pateant. De quibus Psalm. 36. dici-
tur. *Inimici verò Domini, mox ut hono-
rificati fuerint & exaltati, deficientes
quemadmodum fumus deficient. Id est,
dum honorari cupiunt & curant, in-
star fumi, qui citò euanesceat, defi-
cient. Unde illud, Mox ut honorifica-
ti fuerint, idem significat ac si dice-
ret. Inimici Domini circa honora-
ri, vel in precio haberi, circa exalta-
ri, consumpti sunt: sicut fumus de-
fecerunt. Quod translatio Hierony-
mi ex Hebræo apertius significat,
quæ sic habet. Cum impij peribunt, &
hostes Domini ut preciosi agni absumen-
tur, in fumum absumentur. Breuem &
facilem malorum defectionem de-
clarat similitudine adipis, qui igni
impositus flama breui absuitur,
& in fumum totus euanesceat. Sic
erunt qui honores & dignitates me-
tendo quærunt, quos non solum
Dominus iridebit, Quoniam prospici-
cit quod veniet dies eorum: sed & ho-
mines despicient & subsanabunt eo-
rum vanitatem videntes, & eos de-
spectos & sine honore aspicientes.
Ea enim est honoris & dignitatum
conditio, ut quærentes se fugiant.
Unde vera humilitas omnia contē-
nendo consequitur: & quæ fugit fu-
giendo adipiscitur: ut Gregorius
& Ambrosius testantur. Quisquis e-
nim se spontè non humiliat, hunc
nequaquam sequens gloria exaltat.
Et Augustinus Sermone 10. de ver-
bis Domini exponens verba illa
Matt. 11. Discite à me quia mitis sum,
& humilis corde, dicit: magnus esse vis,*

à minimo incipe. Cogitas magnam fabri-
cam construere celsitudinis, de fundamē-
to prius cogita humilitatis. Et quantam
quisque vult & disponit super impone-
re molem aedificij quanto erit maius aedi-
ficium, tanto altius fodit fundamētum.
Et fabrica quidem cum construitur, in
suprema consurgit, qui autem fodit fun-
damentum, ad ima deprimatur. Ergo &
fabrica ante celsitudinem humiliatur,
& fastigium post humiliationem erigi-
tur. Et Chrysostomus Hom. 39. ad Chrysof.
populum ait. Gloriam enim aliter as-
sequi non licet, nisi gloriam fugiendo.
Nam donec quidem eam sectemur, nos
fugit: cum autem eam fugimus, nos ipsa
sequitur. Si vis esse sublimis, ne te subli-
mē facias. Et alioqui quidem honores nō
quærentem omnes honorantur: ambiēte
vero aspernantur. Solet enim humanum
genus esse quodammodo contentiosum
& pernix. Gloriam itaque contē-
namus: sic enim humiles esse pote-
rimus, vel potius alti. Noli temet-
ipsum extollere, & ab alijs extolle-
ris. Qui semet ipsum extollit, ab al-
tero non extollitur. Qui per semet
ipsum humiliatur, ab alijs non hu-
miliatur. Quod si semetipsum exal-
tare, & de suis virtutibus gloriari
insignis dementiæ est. Quanto ma-
ior insania erit alienos honores ap-
petere, mentitis nominibus & fal-
sis titulis quærere & sibi usurpa-
re? Maximè ubi proximi detrimē-
tum intercedit, ut ex Gregorio
in Epistola ad Eulogium
supra retuli-
mus.

XVII.

XVII. CONSIDERATIO.

Quod nunquam mundani sibi satisfactum putant, nisi ad eorum mentem & intentionem loquantur alij.

Quis es? ut responsum, &c.

SACERDOTES & Leuitæ, (cum toties interrogassent Ioānem de persona, qualitate, dignitate, officio, & munere, illeque per negationes apertè & clarè respondisset, non intelligentes vel potius quæ Ioannes clare dicebat, intelligere nolentes) iterum interrogant: *Tu quis es?* Ac si dicerent. Quid dicis de te ipso? Vniuersæ enim responsiones tuæ, quas vsque adhuc tribuisti, negatiuæ fuerunt, nihil de te ipso adhuc affirmasti: volumus ut nobis apertè aperias quid de te ipso sentias, quis sis: *ut responsum deus his qui misserunt nos.* Et certè eorum intentio non tã erat quis Ioannes esset cognoscere & audire: ut manifeste patet ex eo, quod (eorum petitioni annuendo cum Ioānes dixisset: *Ego vox, &c.*) indignati sunt, & contra eum insurrexerunt dicentes: *Quid ergo baptizas?* Igitur eorum intentio non tam erat audire quis Ioannes esset: quàm videre, si viam aliquam aperiret, qua mentem suã illi explicare possêt, vel ingressum habere ad persuadendum illi quod ipsi optabant.

Hæc enim mundanorum & peruersorum hominum conditio est,

ut nunquam quiescant, & sibi in eo quod querunt, satisfactum putent, nisi ad eorum mētem, desiderium, & voluntatem responsum fuerit. Iterum atque iterum percontantur, molestè interrogant, & varijs modis inquirunt: ut si non hæc saltem illa ratione viam aperiant suis desiderijs: nec solū diuersis interrogationibus vtuntur: sed & diuersos Doctores & Magistros adeunt, & modo ab isto, modo ab illo inquirunt, multos consultant: non quidem ut quod verum & certum est cognoscant, sed ut experiantur verum aliquem reperiāt, qui ad sua desideria & quod ipsi volunt respondeat. Illiusquæ sententiam doctiorem, præstantiorem, & magis probandam existimant, quæ suæ voluntati & appetitui est magis conformis. Reliquorum dicta & sententias nō intelligunt, vel potius intelligere negligunt, mille argumenta cōtra eas conficiunt. Quod utinā nostris his temporibus non experiremur. Passim enim hoc oculis videmus, & manibus contrectamus. Videas hominem, qui de aliquo contractu, emptione, vēditione, commodatione, vel aliō simili, an licitus sit dubitat, qui mordente conscientia (quæ mille testes est, & veritatem licet non semper assequatur, tamen falsitati nō acquiescit) doctores cōsultat, iurisperitos interrogat, Theologos & religiosos adit, nullumquæ quem literatum credat prætermittit: factum narrat, & casum proponit: & certè non ut quid verum sit discat: (Id enim optimè ipse nouit conscientia dictante, vel saltem in contractu illo non quiescere, quod

Nunquam quiescunt homines nec sibi satisfactum putant nisi ad eorum vota respondere.

Doctores cōsulant ut suæ sententiæ fauēntes inueniant.

fatis superquē debebat illi esse, vt iniustum omnino iudicaret:) sed in terrogat, si forte aliquem reperiat qui licitum esse affirmet, & quod ille optat testetur. Si iurisperitus est qui cōtractum condemnat, statim dicit iuristas parum scire in his quæ ad conscientiam pertinent, esse porros, & nimium arctare viam cæli. Theologos cōsulendos dicit, qui laxioris conscientiæ sunt, & in rebus ad illam pertinentibus eorū iudicio standum. Quod si doctus & literatus Theologus cōdemnet, inquit: nimis scrupulosum virum esse, & qui omnia etiam notissima condemnat. Semper eos qui verum dicunt, vel vt indoctos fugit, vel vt scrupulosos repellit, & odio habet ac detestatur. Sicut Achab. 3. Reg. 22. de Michæa, (qui Propheta Dominierat, & quæ vera erant & Dominus dicebat prophetabat, quem ideo Rex detestabatur & odiebat) Iosaphat dixisse perhibetur. Cum enim vellent ascendere in Ramoth Galaat, congregassentquē quadringentos prophetas falsos, & omnes vno ore renūtiassent vt ascenderēt, & quod Dominus daturus esset eā in manibus eorum: Iosaphat dixit. *Non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eū?* Et ait Achab. *Remansit vir vnus per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odieum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Micheas filius Iemla.* Isto modo hi odio prosequuntur eos, qui ad eorum mentem non respōdent. Quod si forte homunculum reperiūt, qui vix duas literas didicerit, vel legerit, qui cōtractum approbet & iustificet, illum laudāt, commendāt,

coram omnibus prædicant, & dicunt doctissimum & literatissimū esse: quia viam inuenit vt suis desiderijs satisfaceret. Tales profecto doctores quærent, & illorum dictis libentissimè acquiescunt. De quibus dicit Paulus. 2. ad Timot. 4. *Quod erit tempus cū sanam doctrinā non sustinebūt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus.* De quo loco plura me dixisse recorder: sed illud modo notandū est, quod dicit *coaceruabunt sibi magistros*, id est, sine delectu, sine discretionē congerent instar acerui magistros, non meliores, & doctiores: sed qui ad sua desideria respicientes aures eorum, quæ desiderijs pruriunt, scalpant, & viam quam ipsi desiderant, iustam prædicent.

Vndè multoties iusto iudicio Deus iratus permittit, vt doctores & magistri excæcati non videant illis recta, sed ad eorum desideria illis respondeant, & sic illa quectur, capiantur, & pereant in desiderijs suis. Quod Dominus per Ezechielem cap. 14. testatus est dicens. *Fili hominis viri isti posuerūt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam.* Id est, non solum iniquitates diligunt, sed & illas iustificare desiderant, & inuenire qui eas approbet: ideo prophetas & me adēunt, & consultant. *Nunquid interrogatus respondebo eis?* quasi dicat: certe non promerentur responsionem, sed deceptionem. *Propter hoc loquere eis, & dices ad eos. Hæc dicit Dominus Deus.* *Homo homo de domo Israel, id est, omnis homo, geminatio vniuersalitatis æquiualeat: vt lib. 3. loquutio. in Leui.*

Quales doctores homines querant.

Timot.

Ad desideria hominum respondet Deus multoties & hoc gravissimum est supplicium. Ezech.

Geminatio dictionis vniuersalitatis æquiualeat.

Leui. annotauit August. *Qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis sue statuerit contra faciem suam, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me: Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum, id est, iuxta desideria & vota sua, & ut facta sua promerentur, respondebo ei: Ut capiat domus Israel in corde suo, quo recesserunt à me. Ego, inquit, respondebo: nō est cur de Propheta conquærantur, ego iuxta eorū merita loquar, vel permittam spiritum mendacij in ore prophetarum. Quod 3. Reg. 22. Micheas affirmauit dicens. Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris. Et ait Dominus. Quis decipiet Achab Regem Israel, ut ascendat & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiusmodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait. Ego decipiam Achab: egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus. Decipies & præualebis. Egredere & fac ita. Ecce quomodo nihil fit nisi Deo volente & præcipiente, vel permittente. Unde egredere & fac permissiuè accipienda sunt. Multotiès enim Deus permittit culpis nostris id promerētibz, ut Prophætæ & Doctores nos decipiant, & ad nostra desideria loquantur, ut pereamus.*

Itaque mundani homines nunquam sanis consilijs volūt acquiescere, sed cælum & terram perambulant, omnia voluunt, varie interrogant, si forte inueniant qui eorū voluntati annuat, & ad eorum vota respondeat: ut satis apertè in his

Leuitis & Sacerdotibus videmus. Quot quæstionis Ioāni proponūt, quot interrogationes faciunt, quot modis & quibus vijs tentant, si Ioānem in suam sententiam trahere possint, & ut se Messiam, vel saltim virum magnum, (sub cuius vmbra requiescere valeant) confiteatur? Cōtra verò Dei serui, iusti, & simplices, qui in via Dei sincero corde gradiuntur, non multum interrogant, non multa quærent, ad primū verbum conticescunt. Si de re aliqua contingit eos dubitare, Ecclesiæ magistros & doctores consulunt, & humiliter ad cuiusque dictum se prosternunt & tacent. Ut videre est in discipulis Ioānis Matthæi. 11. qui (licet grauius ferrent quod eorū magistro derelicto turbæ Christum sequerentur, & ad Ioannem accesserint Ioannis. 3. dicentes: Magister ecce cui tu testimonium perhibuisti baptizat, & omnes veniūt ad eum: & licet Ioannes posset illos instruere & veritatem aperire, missit illos ad Christum qui solus magister noster est ut Matth. 23. habetur, ut interrogarent: Es tu qui venturus es? &c. Quibus Christus respondit. Ite renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis: hoc vnico verbo audito statim contentionis animū deponunt, nec plura interrogant, sed leti abeunt. Tales querit Dominus, & super hos spiritus ei⁹ requiescit: ut Esai. cap. 28. habetur. *Quē docebit scientiā, & quē intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus: id est, simplices, & qui ut pueri sunt à lacte ablati, sine malitia & dolo veritatē quærentes, nō propriam voluntatem statuantes.*

Serui Dei nō curiose interrogāt, sed humiliter obtēperant.

Matth.

Ioanni.

Matth.

Esai.

XVIII. CONSIDERATIO.

Quòd inde mali occasionem odij sumunt & indignationis, vnde amoris & gratiarum sumere debebant.

Quis es? ut responsum, &c.

VERBA ista cum indignatione & ira prolata videntur à Leuitis & Sacerdotibus, vt ex sequentibus patet; Quid dicis de te ipso? & Quid ergo baptizas? Isti enim indignè ferentes quòd Ioannes eorum votis & menti non responderet, indignantur, & ira succensi dicunt. *Quis es? Quid dicis de te ipso?* Quasi apertius dicerēt. Nos intēdebamus te beneficio afficere, & honore maximo prosequi: tibi quod apud nos maioris momenti & estimationis est, offerebamus, & tu in vrbane & insipienter nos & oblata repullisti, & ad omnia quę tibi proposuimus neganter respondisti. Nunc ergo dic nobis, quis sis, quid de te ipso sentias, & quare nouum ritum baptizandi ausus fueris introducere? Itaque indignantur Pharisei, Sacerdotes, & Leuitę contra Ioannem, eo quòd adeorum mentem non responderet, & quę ipsi iniuste & iniquè offerunt nō acceptat. Cum potius idē magis Ioannem æstimare deberēt, quia quę sua non erant, nec sibi debita admittere nolluerit: & quia quis esset verus Messias aperuerit. Odium & indignationem in Ioannem concipiūt: vnde amoris occa-

sionem sumere deberent. Sanè hæc iniquorum hominum conditio est, vt inde iræ, odij, & indignationis, ansam capiant contra iustum & Dei seruum: vnde ei gratias agere deberent: quia, scilicet, non respondet eorum votis: quia non fauet eorum malitię. Et licet illis in nullo nocuerit, aut molestus fuerit, illum odio prosequuntur gratis, quia eorum malitię nō consentit. Et quod detestabilius est, quia bene viuit, & Dei legem obseruat, nec in aliquo à Dei obsequio & voluntate vult deficere. Cain Genes. 4. odio prosequitur Abel fratrem suum (qui in nullo illi molestus fuerat.) *Quia respexit Dominus ad Abel & ad munera eius: ad Cain autem & ad munera eius non respexit?* In quo quid peccauit Abel: aut quid in Cain mali admisit: quid illi nocuit: vt ad eò illum detestaretur, vt occidere ausus fuerit? Ioseph fratres eius Genes. 37. tātum oderant, vt non possent illi pacificè loqui. Quòd si interrogas in quo illis nocuerat, in quo offenderat, in quo molestus fuerat, vel quid mali in eos admisserat? Nihil sanè reperiēs, nisi quia se principem & regem somniabat. In quo quid illis nocebat, vt ob somnia illum occidere vellent, & tandem venderent? Christum Scribę & Pharisei persequiebantur (licet illis maxima & singularia beneficia exhiberet,) quia se filium Dei dicebat: vt habetur Sapient. 2. Infirmos eorum curabat, mortuos suscitabat, afflictos consolabatur, laborantes reficiebat, & alia multa bona præstabat, nihil mali contra eos moliebatur: & tamen odio habebant illum: & quidem

Iniquorum conditio vt vnde amoris occasionem sumere deberet odij capiant.

Genes.

Genes.

Sapient.

Ioann.

Reg.

Hierem.

Sapient.

Rationes qua
re mali iustos
persequuntur
confidera.

Prima ratio.

quidē vt ipse Ioannis. 15. dicit: Gra-
tis & sine causa, solum sua malitia
& praua inclinatione agitati. 3. Re-
gum. 22. non solum Achab odio ha-
bebat Micheam, quia ea quæ Do-
minus præcipiebat, & spiritus eius
dictabat, referebat: propter quod
illi amorē & gratias debebat, quia
fidelis & verus Propheta erat, nec
sua quærens regem decipiebat, vt
falsi Prophetæ faciebāt: sed & Sede-
chias filius Chanaan percussit Mi-
cheam in maxilla, quia Dominus
illi fuerat loquutus dicens. *Me ne er-
go dimisit spiritus Domini, & loquutus
est tibi?* Et Hieremiam cap. 20. quia
quæ loquutus est Dominus contra
Israël referebat, Phasur filius Em-
mer misit in carcerem, & posuit in
neruo pedes eius. Ecce qualiter gra-
tis & sine causa iniqui iustos perse-
quuntur, & inde occasionem odij
sumunt: vnde illis gratias agere te-
nebantur.

Hoc egregie Sapient. 2. in perso-
na iniquorum explicatur dicentiū.
*Circumueniamus ergo iustum: quoniam
inutilis est nobis. & contrarius est operi
bus nostris: factus est nobis in traductio
nem cogitationum nostrarum. Grauis
est nobis etiam ad videndum: quoniam
dissimilis est alijs vita illius.* Confidera
rationes, quibus mouentur ad per-
sequendum iustum. *Quoniam inutilis
est, inquit, nobis.* Quia enim malis
eorū desiderijs non consentit, quia
iniquis eorum operibus non fauet,
eum persequuntur. Quod apud nos
quotidie videmus. Petit alter ab a-
mico pecunias commodatas ad lu-
dendum, & quia amicus illius quie-
ti & bono prospiciens dare recu-
sat, (quo ei maximē se deiunctum

confiteri tenebatur) statim conque-
ritur, inimicitias format, & inutile
amicum clamat, qui tempore neces-
sitaris illi non subueniat. Similiter
alter fauorē petit ab amico, vt ho-
nestæ fœminæ honorem auferat,
vel vt vindictā sumat de inimico,
& quia fidelis & prudens amicus
dehortatur, & comitari non vult,
inimicū dicit, & inutilem: clamat-
quē se amicos velle, vt in rebus quæ
voluptatis sunt vel honoris, illi ad-
sint, nesciens quod verus amicus so-
lum in his quæ iusta sunt debet a-
mico adesse. Aliam rationem assi-
gnant: *Quoniam contrarius est operi-
bus nostris.* Non enim cōsiderant an
opera illius illis vtilia & bona sint:
an verò nociua & mala, quod attē-
dere tenebantur: sed solam contra-
rietatem operum respiciunt, & suf-
ficientem odij causam existimant.
Præterea tertiam rationem addu-
cunt. *Quia factus est nobis in traductio-
nem cogitationum nostrarum:* id est,
quia nostræ intentioni & cogitatio-
nibus non respondet, & desiderijs
non annuit. Sicut modo videmus
in his legatis, qui ideò in Ioannem
indignantur, quia eorum malæ in-
tentioni, (qua alienam dignitatem
illi offerebāt,) non consensit. Quod
multi etiam nunc imitantur odio
habentes eos, quos summe diligere
deberent, & ob id propter quod eis
gratias agere tenebantur. Alter,
(quia occasionem peccandi amicus
abstulit, vel impediuit: quia de hor-
tatus est, ne quod inique cogita-
bat expleret) inimicum reputat,
& publice persequitur: ita, vt nec
nomen eius ferat audire. Sicut ma-
li, qui prædictas rationes in sui pa-
trocinium

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

trocinium adducunt, dixerunt: *Gratis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est alijs vita illius. Ecce aliam rationem quare persequuntur: non quia male viuit, aut perperam agit: sed quia dissimilis est alijs vita illius. Quasi quia alij perditè viuunt, teneatur in sui detrimentum eis similis fieri.*

Gratis odio persequuntur mali bonos.

Ioann. Psalm.

Vndè omnibus pensatis apertè colligitur, quòd gratis & sine causa iustos odio habeant. Quod Christus de populo Iudeorum tanquam singularem insaniam proponit Ioānis. 15. ex Psalm. 34. dicens. *Odio habuerunt me gratis. Quasi dicat. Si eos in aliquo lesissem, si in aliquo illis molestus fuisset, aut in aliquo eis defuissem, non mirarer si me odio haberent: (Homines enim odientes se odio prosequi, & ledentes persequi solent:) sed cum illis in omnibus bene fecerim, infirmos eorum cura uerim, opera, consilio, & doctrina eis semper adfuerim, mirādum est quòd me odio habeant, & quòd in hanc insaniam deuenerint, ut odio me habuerint, & gratis & sine causa persequuti fuerint. Quod etiam David Psalm. 118. in persona Christi & cuiuslibet iusti affirmat dicēs. Principes persequuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meum. Quæ verba versans Augustinus dicit. Bene hoc Martyr dicit quod iniuste persequutionum tormenta sustineat, qui nihil rapuerit, nullum violentus oppresserit, nullius sanguinem fuderit, nullius torum putauerit esse violandum, qui nihil legibus debeat, & grauiora latronum sustinere cogatur supplicia, qui loquatur iuste & non audiatur, qui loquatur plena salutis & impugnetur: ut possit dicere.*

Psalm.

August.

Cum loquebar illis impugnabant me gratis. Et statim mouet Augustinus quæstionem inquiring. Verum qui gratis impugnatur fortis debet esse & constans. Quomodo ergo subtexuit. Et à verbis tuis trepidauit cor meum. Trepidare infirmitatis est atque formidinis. Sed est etiam infirmitas ad salutem, est etiam timor sanctorum. Timete Dominum omnes sancti eius. Hoc timore sancti trepidat, non mortis aut inimicorum. Sed mihi ad literam dicendum videtur, quòd verbis istis reddit rationem, quare Principes illum persequuti fuerint. Quia à verbis Domini trepidauit cor eius. Et pro, quia, (ut frequēs est in Scriptura,) accipi debet. Ac si diceret. Ideò me persequuti sunt, quia te timui, quia legem tuam obseruandam curauim. Vndè gratis & sine causa me persequuti sunt & ob suam malitiam, cū potius ob id me diligere & gratias mihi agere deberent, quia verba tua timens eorum factis non consentio, nec eorum iniquæ voluntati respondeo.

Quod Paulus ad Galat. 4. restituit. Cum enim retulisset amorē & beneficentiam, quam erga illū habuerant Galatæ, & qualiter eum susceperant, & honorauerant, & signa amoris quæ exhibuerant, videretq; eorum animos commutatos, & quòd à Pauli conuersatione abstinerent, & quodam modo separarentur, nullamquē causam mutationis huius inueniens, nisi quia eis in aliquibus restiterat, quia eos reprehenderat, & verum dixerat, considerans indè odij occasionem sumpsisse Galatas, vndè ei gratias debebant, admirans, (sic enim verba ista legem-

Galat.

legenda sunt) dicit. *Testimoniū enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Ergo inimicus vobis factus sum verum dicens vobis?* Quasi dicat. Est ne hoc possibile, aut credibile: quod ideo quia vobis verū dico, propter quod mihi maximas gratias agere tenebamini, & substantiam, oculos, & vitam præbere, me odio habeatis, & inimicus vobis factus sim? Quæ verba (vt notat S. Thom. hic) dupliciter intelligi possunt. Vno modo quod ipse habeat eos odio, & illis inimicus sit, & isto modo quod sequitur *Verum dicens vobis*, potest estimari vt signum odij, quod tamen dilectionis signum est: & sensus est. Reputatis, me vos odio habere & inimicū vobis esse, quia verā vobis dico, cum hoc potius vos cōvincere deberet, vt crederetis amorem maximū quo vos prosequor. Alio modo potest intelligi *inimicus* passiuē, scilicet, quod ipse Paulus habeatur odio ab eis, & tunc sic legitur. Ego factus sum inimicus vobis, id est, habetis me odio. Et hoc ideo, quia vobis verum dico. Et hæc ostenditur causa odij. Quod si vt æquum est, attende retis me ideo magis diligere debebatis, iuxta illud Prouerb. 28. *Qui corripit hominem gratiam postea inueniet apud eum, magis quam qui per linguā blandimenta decipit*: quia correptio licet dolorem ad tempus causet, cum ex amore procedit, amorem excitat & incendit. Simile namque simili exacuitur.

XIX. CONSIDERATIO.

Quod nullum bellum grauius & periculosius sit quā quod honoribus agitur: nullamquē grauiorem esse persequutionem contra iustum.

Quid dicis de te ipso? &c.

VARIAS Quæstiones, vt sepē iam diximus Leuitæ & Sacerdotes Ioāni proposuerūt, ad quas omnes neganter respondit, eiusquē responsio, vt in litera diximus, non simplex & leuis fuit, sed constans & fortis. Quoniam non ad vnam tantum, vel alteram interrogationem respondit, sed ad plures & maximē diuersas, nec solum constans extitit responsio, sed & affectuosa, ita vt Ioannes non solum ore & verbis, sed manib⁹, vultu, incessu, & toto corporis habitu respondisse videatur, & quod postulabant negasse. Quod ex eo colligitur: Quoniā illi qui missi fuerant (cum essent ex Pharisæis & ex primoribus populi, quibus maxima debebatur reuerentia) indignati dixerunt. *Quid dicis de te ipso, & quid baptizas si non es Christus? &c.* Ac si dicerent. Nos te reuerēbamur, & ob tuę sanctitatis speciem te summo honore afficere desiderabamus. Tu autem quę tua est rusticitas, non solum oblata negligis, sed & nos parui facis, fugis, & contemnis. Nunc ergo siste & de te rationem redde. Quantum ergo ex decursu huius Euangelij collige

S. Thom.

Prouer.

colligere possum, mihi videre videor Ioannem quasi hos fugientē, & abeuntem dicere. *Non sum ego Christus. Non sum Elias. Non sum Prophetā. Quid quæritis? Quid vultis? Sinite me, non sum Christus. Sicut solemus, (cum aliquis multum importunus est, & nobis valde molestus, & quē non satis est verbis multoties repullisse,) fugere & terga vertendo dicere: Nolo, nolo facere, sine me. Ita & Ioannes (cum hos adeo molestē instantes & interrogantes videret) terga vertens dicebat. *Non sum ego, nō sum ego Christus, sinite me.**

Quam graue bellum sit contra iustum quod honoribus agitur.

Hinc intelligere poterimus, quā magna, quā terribilis contra iustum persecutio sit, quando bellū non gladio, non hasta, non vulneribus & plagis fit: sed honoribus & dignitatibus. Facile est gladio aut hastæ resistere, famem pati, persecutiones sustinere, carceres & tormenta perferre, at honorem oblatū & dignitatem respuere difficillimum. Inter vniuersos hostes & inimicos, quos in vita hac patimur, caro maximus est: & inter omnia bella quæ contra nos aduersarij nostri excitāt, periculosissimū est quod à carne nostra mouetur, & hoc difficilius vincitur. Cui⁹ ratio est. Quia reliqua bella molestijs, laboribus, & alijs rebus infestis fiunt. Diabolus tētat, aduersarios excitat, qui nos persequantur, qui substantiam auferant, honorem maculent, corpus affligant, quæ omnia molesta valde sunt. At caro blanditijs aggredditur, delectationibus pungit: Ideoq; difficilius superatur. Hinc Sapiens Ecclesiast. 31. dicebat. *Bea-*

Carnis bella quare fortiora & difficiliora vincantur

Ecclesi.

tus vir qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

Considera & compone locum istum cū alio Iacobi cap. 1. sue Canon. in quo de ijs qui labores, difficultates, pericula, & persecutiones tyrannorum vicerunt, & quod dicimus intelliges. *Beatus, inquit, vir qui suffert tentationem: quoniam cū probatus fuerit, accipiet coronam vitæ: quam repromissit Deus diligentibus se.* Nomine tentationis non intelligit Iacobus eas quæ à carne fiunt, sed illas quæ ab hostibus & tyrannis inferuntur, dum iustos persequuntur. Ideoque Ecclesia de Martyribus, qui sanguine proprio inimicum vicerunt, & qui usque ad sanguinis effusionem pro fidei cōfessione decertauerunt, locum istum exponit. Quid rogo maius est ferre tentationem hanc, tormenta pati, & sanguinem fundere: an post aurum non abire, diuitias nō sequi? Certē quanto præciosior est anima diuitijs & homini magis chara, tātō illud hoc excedit. Vnde & peculiaris gloria, quæ aureola dicitur, martyribus seruata est. Quomodo ergo Iacobus hoc non exagerat, sed simpliciter dicit: *Quoniam qui probatus fuerit, accipiet coronam vitæ?* Sapiens verò de diuitijs loquēs admiratur & ait. *Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.* Nunquid bestias vicit, leones superauit, fortissimos viros & gigantes prostrauit, vt dicat fecit mirabilia in vita sua? Huius diuersitatis ego rationē hanc excogito. Quia tyrannus vi, tormentis, minis, & ferro bellum

Iacob.

infert:

infertur aurum, diuitiæ, & honores, alliciendo, delectando & applaudendo aggrediuntur: idèd difficultus est ista vincere, & mirabilis superare.

Joannis fortitudo commendatur.

Quare maius hoc & grauius bellum contra Ioanem ego reputo, quod hodie isti dignitatem Messie offerentes fecerunt: quam illud quod factum est, quando misserunt eum in carcerem, & tandem occiderunt. Et hoc insinuans Ioanes Euangelista adèd hoc testimonium magnificat & commendat inquit. *Et hoc est testimonium Ioannis.* Et sancti ex isto loco maxime Ioannis humilitatem, modestiam, constantiam, fortitudinem, & sanctitatem, commendat, & merito: vt ex Augustino tract. 4. in Ioann. & ex alijs patribus retulimus. Huius elegans ratio est. Quia

August.

Appetitus honoris & excellentie quasi cum homine natus est.

appetitus honoris & propriæ excellentiæ adèd innatus est homini, vt videatur simul cum illo ortus, & educatus. Ideoque difficultissime vincitur & superatur. Quoniam quæ nobis à natura, vel à natiuitate infusa sunt, vel longa consuetudine comparata, facile sequimur, & difficillime superamus. Primos nostros parentes, (qui tam perfecti à Deo conditi sunt) hoc ietu inuasit, & posttrauit diabolus dicens. *Eritis sicut dii* Genes. 3. Appetitus propriæ excellentiæ illos deiecit. Primum enim hominis peccatum superbia fuit. Quod Sapiens Ecclesiastici. 10. declarat dicens. *Initium superbiæ hominis apostatare à Deo, quoniam ab eo qui fecit eum recessit cor eius.* Quo loco ostendit ex sua origine quam grãde peccatum sit superbia, vt pote quæ incepit in ipsa prima defectione à

Genes.

Primum peccatum hominis superbia Ecclesi.

Deo: quam fuisse superbiam declarat Sapiens verbis sequentibus: *Quoniam ab eo qui fecit eum recessit cor eius.* Illud namque fuit magnæ superbiæ, quod primus homo ab eo, qui eum nuper ex nihilo creauerat, & humani generis principium, & totius mundi principem fecerat, sic recederet corde suo, id est, propria sua voluntate, & electione: vt serpentis suggestionem præponeret Dei voluntati. In quo recessu hoc etiam extitit singularis superbiæ, quod diuinam excellentiã sibi appetierit iuxta serpentis dictum, scilicet, *Eritis sicut dii*. Hæc autem excellentia in hoc consistebat, vt sibi sufficere posset, nec à Deo pendere crederet serpenti consentiendo. Itaque primum hoc hominis peccatum, de quo sapiens hic loquitur, fuit principium superbiæ hominis, hoc est, prima hominis superbia. Et hoc dupliciter. Primo, secundum communem & generalem rationem superbiæ, quæ in omni peccato reperitur, ex eo quod non præstatur Deo debita reuerentia, & obedientia, & quodam modo legislator contemnitur lege eius neglecta. Secundo, secundum specialem rationem superbiæ, quæ dicitur appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, vt ex suggestionem serpentis aperte constat. Statimque id magis explicans declarat, superbiã omnis peccati esse radicem: tum quia primum peccatum fuit, tum quia ab ea originantur omnia alia peccata. Quoniam, inquit, *initium omnis peccati est superbia, qui tenuerit illam adimplebitur maledictis, & subuerter eum in finem.* Respicit sapiens ista sententia ad primum hominis pec-

Quam excellentiam homo primus appetit.

Quomodo superbia fuerit primum peccatum hominis.

Ille qui contemnit legem Dei, contemnitur a Deo, & subvertitur in finem.

August.

eatum de quo loquutus fuerat. De quo Tobias capit. 4. dicit: *In ipsa, id est, superbia initium sumpsit omnis perditio.* Dicitur superbia initium omnis peccati, eoquod ipsa sic fuerit primum peccatum, ut simul omnium deinceps sit causa. Quod non solum in primo parente verum habet, sed etiam in quouis homine superbia est initium omnis peccati. Quia omne peccatum ex eo incipit quod homo Dei voluntate relicta suam facere praesumat, quod ad superbiam pertinet. Unde optime praecedens sententia ex ista probatur. Quia si non potest incipere aliquis peccare nisi a Deo recedendo, quod ad superbiam pertinet: bene sequitur, quod prima defectio a Deo fuerit initium superbiae, hoc est, prima superbia. Id ex isto loco probat August. lib. de Natura & gratia contra Pelagianos. cap. 29. Sed obijciat nobis aliquis locum Pauli. 1. ad Timot. 6. vbi loquens de appetitu pecuniae dicit. *Radix omnium malorum est cupiditas, vel auaritia:* ut legunt Augustinus & Ambrosius. Si enim cupiditas radix malorum est, ergo superbia primum peccatum esse non potuit: & si superbia omnium peccatorum est initium, auaritia radix omnium malorum esse non potest? Hanc difficultatem sentiens Augustinus lib. 11. de Genesi ad literam cap. 15. dicit: nomen auaritiae vel cupiditatis isto loco positum esse a Paulo, non quatenus est speciale vitium, quod in amore inordinato pecuniae consistit: sed quod nomen speciei ponitur pro genere, hoc est, pro appetitu & desiderio inordina-

to. Cui fauere videtur noster textus, qui non auaritiam, sed cupiditatem legit. Unde sicut in omni peccato concurrit superbia: ita & aliquius rei inordinata cupiditas. Istum modum dicendi sequutus est sanctus Thomas. 1. 2. quaest. 84. art. 2. Vbi concilians duas istas sententias dicit: quod cum in omni peccato sit & auersio a Deo, & conuersio ad aliquod commutabile bonum: superbia initium est omnis peccati ex parte auersionis a Deo: cupiditas vero ex parte conuersionis inordinatae ad aliquod bonum commutabile, & Deo inferius. Unde cum respectu diuersorum ista dicantur, nulla in illis est contradictio. Sed iste modus dicendi coactus videtur, nec literae commodè aptari potest. Quia in Graeco textu habetur isto loco *Philargyria*, quod nomen proprie auaritiae significat, & pecuniarum appetitum inordinatum. Quare aliter nodus iste soluendus est, & locus hic interpretandus. Glossa ordinaria dicit: & superbia esse malorum omnium principium, & auaritiam esse radicem omnium peccatorum, & in hoc nullam esse contradictionem. Quia ista duo peccata sibi inuicem causae esse possunt: aliquando enim ex superbia originatur cupiditas: aliquando ex cupiditate & auaritia nascitur superbia. Quia qui diues est, & pecunijs abundat, inolescere multoties consuevit: Alius autem qui superbus est, ut arrogantiam & fastum conseruet, diuitias quaerit, & auarus fit. Hieronymus in Commentarijs huius loci dicit. Radicem accipi non pro principio, sed

S. Tho.

Glossa.

Hieroni.

pro

Timot.

Auaritia
quomodo di-
catur radix
omnium ma-
lorum.

August.
Ambro.

Augusti.

Ambros.

pro augmento, & fomento omniū delictorum. Vnde sicut radix sustētat, fouet, & augmentat ramos: Ita auaritia omnia peccata, etiā ipsam superbiam, quæ omnium principiū est, nutrit & fouet. Ambrosius in huius loci expositione inquit: auaritiam dici radicem omnium malorum, non quia ex illa tanquam ex principio & causa oriātur, sed quoniam potest & incitat ad omnia mala admittēda. Nihil enim est mali, quod auarus non tentet, vt pecunias acquirat. Vnde alter Poēta dixit. *Quid non mortalia pectora cogis, auris sacra fames?* Sic ait Ambrosius. *Auaritia omnia mala potest admittere: ideo radix omnium malorum est. Quia vt desideria sua expleat, quod impossibile est, & maleficia, & homicidia, & obscenitatem, & quidquid sceleris est, perpetrat, nec ad præsens secura, quia semper cupida, & in futuro damnata.*

Grego.

Gregorius lib. 19. Moral. cap. 12. exponens illud Iob. 30. *Radix iuniperorum, &c.* (Quod de auaritia interpretatur, & in eius confirmatio nem adducit locum istum Pauli,) dicit: radicem accipi non pro principio actiuo, sed pro materia peccatorum: quia ex ea nutrimentum accipiunt. Sic inquit. *In iuniperis ergo peccata: in radice vero iuniperorum quid aliud quam auaritiam, id est materiam intelligimus peccatorum?* Sanctus Thomas in Commentarijs super istum locum Pauli cum proposuisset priorem interpretationē Augustini, eam impugnat, & aliam interpretationem apponit, quæ ex his quæ à nobis propositæ sunt videtur collecta, inquit: auaritiam dici

S. Thom.

radicem omniū peccatorum: Quia omnia peccata consistunt in appetitu: & ideo origo peccatorum est secundum originē appetibilem. Origō autem appetibilem procedit ex fine. Et ideo quanto aliquod peccatum habet finem magis desiderabilem, tanto est peius. Finis verò aliquius peccati est desiderabilis propter duo, scilicet, propter seipsum, & hæc est excellentia: quia ad hoc homo bonū illud vult, vt excellat. Et hæc est superbia: & ideo superbia est initium omnium peccatorum. Item finis est appetibilis propter aliud, & hoc est quod ad omnia valet, & huiusmodi sunt diuitiæ: quia per hoc credunt se habere omnia. Et ex ista parte auaritia ex radix omnium malorum. Vniuersę istę interpretationes optime sunt, & ex eis hanc ego colligo, quæ ex eo sumitur, quod sapiēs superbiam non radicē vocat, sed initium: Paulus vero auaritiam non initium sed radicē nominat. Quare videtur inter hæc differentia esse, vt initium seu principium de actiuo dicatur: radix verò de materiali & fomento, vt ex sanctis patribus supra retulimus. Superbia igitur absolutē dicitur omnium malorum principiū; & quia primum peccatū fuit, quod non solū angelos deiecit, sed & homines prostrauit, vt docet S. Tho. 2.2. q. 163. artic. 1. & quia omnium malorum principium est, vt exposuimus. Quia ergo appetitus iste excellentiæ adeo antiquus est in homine, & quasi a principio innatus, & cum illo quasi ortus. Ideo difficulter vincitur: & bellum quod à superbia fit, crudelius quocūq; alio

Authoris ex
plicatio.

Initium & ra
dix diuersa
sunt.

S. Thom.

*Pecuniarū
cupiditas for-
tissima.*

Matth.

est, & fortius. Quod statim sequitur pecuniarum bellum, quod fortissimum etiam est. Hoc diabolus agnoscens quando Christum tentauit Matth. 4. ultimo loco hanc tentationē posuit, ostēdens illi omnia regna mundi & gloriam eorum, & dicens: *Hæc omnia tibi dabō si cadens adoraueris me.* Hæc, inquam, ultimo loco posuit tanquam sui exercitus robur fortissimum: & quia qui hæc vicerit facillè omnes alias superabit. Quare meritò sapiēs dicit: *Quis est hic & laudabimus eum & fecit enim mirabilia in vita sua.* Idèd dicitur radix & fomentum omnium malorū. Quam igitur asperum bellum hoc sit, quam periculosum demonstrat affectus & instantia, qua Ioannes oblato honores recusat, & se Christum esse negat.

XX. CONSIDERATIO.

Quomodo mūdo, diabolo, & carni, debeas in omnibus negatiuè respondere, si victoriam desideras: & quòd caro fugiendo vincitur.

Non sum ego Christus, &c.

EX hac multiplici Ioannis negatione, qua omnibus quæstionibus propositis respondet, colligere quis poterit qualiter se habere debeat erga inimicos suos, scilicet, mundum, diabolum, & carnem, si victor euadere desiderat. Et qualiter tentationibus, (præcipuè quæ à carne & honoribus alliciendo fiunt,) debeat responde-

re, ne succumbat. Talibus enim inimicis nequaquam aures præbendæ sunt, sed obturandæ, & negatiuè ad omnia, quæ præponunt, respondendum est: nec minimum illis concedendum. Caue nè ex ore tuo vel minimum verbum habeant, nec in te aliquid suum vel minimum recognoscant, quia ex illo (licet nullius momenti sit,) ansam sumēt & ad eò instabunt, vt te ad sua desideria trahant, & deiiciant. Vniuersa, quæ postulauerint, nega: ad omnia, quæ proposuerint, constanter per negationem responde. Nihil tuum, nec verbum habeant, nec tu aliquid eorum retineas: vt sic immunis, liber, & victor euadas. Christus Ioannis 14. dicit. *Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.* Id est: Nihil in me habet, in nullo ei cōsensit, idèd securus procedere possum. Astutus est mundus, callidus diabolus, maliciosa caro, & innumeras nocēdi artes nouerūt, & omni studio & diligentia nos fallere procurāt. Et si vel vnicū verbū nostrum, quo illis consentiamus, habuerint, læti incedunt, & se quod optant confecturos sperant.

Idèd serpenti tortuoso compara-
tur diabolus in Scriptura, & colubro in via, & Ceraſti in semita, vt mordeat vngulas equi: vt Gene. 49. dicitur de Dan, quo etiā diabolus intelligitur. De quo postea dicem⁹. Et Esaias cap. 27. dicit in persona Dñi. *In die illa visitabit Dñs in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leuiathā serpentem rectē, & super Lenuitham serpentē tortuosum, & occidet eū qui in mari est.* Quē locū licet diuersimodè multi exponāt, de diabolo, (quem

Inimicis negatiuè ad omnia respondendum.

Ioann.

Diabol⁹ quare coluber tortuosus dicitur. Genes.

Esai.

Tertulia.
Theodor.

Athanas.
Quare Chri-
sto arundo pro
sceptro data
a militibus.

Hieron.
Cyril.
Procopius.
Vestis quare
dicatur diabo-
lus.

Serpens tor-
tuosus quare.
Basil.

(quem Leuiatham serpentem, ve-
ctem, & colubrū tortuosum vocat)
interpretantur Tertullianus aduer-
sus Marcionem lib. 4. & Theodore-
tus, qui dicit: Drachonem appella-
ri diabolū, quia drachonis siue
serpentis figuram induit, vt primos
parentes deciperet. Et Athanasius
de Passione & Cruce Dñi, lib. 1.
reddēs causam cur data sit Christo
a militibus illum illudentibus arun-
do pro regio sceptro, dicit. Arundo
vim habet tollendi serpentes. Data
est ei arundo quando persecutus
est fugiētem drachonē, videlicet,
serpentem illum magnum diabo-
lū. Sustulit de medio serpentes, vt
diabolo præsidijs proprijs debilita-
to homines fortes euaderent. Hanc
interpretationem sequuntur Hiero-
nymus, Cyrillus, & Procopius, qui
de diabolo prædictum locum inter-
pretantur. Prætereā vocat diabolū
vectem, eo quod diabolus veluti cō-
clusum haberet genus humanum
in carcere sub peccato, & in miserā
seruitutem redactum & cōclusum.
Insuper & tortuosus serpens dicitur
propter dolos & insignes frau-
des, quibus insidians nocere pro-
curat. Vndē Basilus super Psal. 32.
inquit. Serpens dicitur tortuosus quod
peccati dux sit, & varios habeat flexus
ad varia vitiorum genera, ad hæc, &
ad illa pugnantiā & sibi contraria. Nec
vquam recta via ingrediatur serpens,
sed flexa ad hæc & ad illa mala, vt ser-
pens tortuosus incedit, capite in hanc vel
illā partem, lateribus in partes obliquas,
in contrarias partes cauda. Ita qui serpē-
tem sequitur, in tortam viā sequitur per
omnia vitiorum genera, quædam etiam
pugnantiā & contraria. Vndē vox

Græca Scholios, quæ tortuosum fig-
nificat, etiam & peruersum decla-
rat. Quare tortuosus serpens ob per-
uerſitatem & malitiam dicitur.

Prætereā dicitur Leuiatham qua-
si serpens copulans: eo quod sibi an-
gelos copulauit, & homines coniū-
gere intendat. Sicut Christus Do-
minus sibi fideles coniungere & in-
corporare curat, & vnum corpus
secum efficere, ipse quē est caput
Ecclesiæ cunctos continens, & vir-
tutem eis administrans. Ideoque
Christus a Prophetis dicitur Leui,
id est, copulās, a verbo *Lauah*, quod
significat copulare. Ita diabolus di-
citur Leuiatham, id est, serpēs co-
pulās: Quia caput est malorum, &
illos sibi per diuersa vitia incorpo-
rare curat: vt eleganter adnotauit
Hieronymus super capit. 29. Eze-
chielis exponens verba illa. Et vni-
uersi pisces tui squamis tuis adhærebūt.
Quæ per anagogem de diabolo ex-
ponens dicit. Adhærescūt squamis hu-
ius drachonis pisces, & concorporantur
drachoni pro varietate vitiorum: alijs
coalescentibus capiti, qui insoleſcūt &
affectant dignitates: alijs ventri, qui gu-
læ indulgent & libidini, pedibus alijs, qui
praua sequuntur.

Tribus igitur his titulis diuersas
diaboli qualitates declarat: nomi-
ne Leuiatham eius sollicitudinem,
vt homines sibi adiungat: nomine
vectis fortitudinem, qua captos te-
net: nomine vero serpentis tortuosi
fraudes & dolos. Quod eleganter
Gregorius lib. 4. Moral. cap. 13. de-
clarans istum locum Esaiæ tractat.
Leuiathā quippe iste, inquit, in eo quod
se addere homini spondit, tortuosis ad
eum sinibus irrepſit: quia dum falso im-

Leuiatham
quare dictus.

Hieron.
Ezech.

Diuersæ dia-
boli qualita-
tes declaran-
tur.

Gregor.

possibilia promissit, vere & possibilia sustulit. Querendum vero nobis est, cur qui serpentem dixerat, tortuosumque illi subiungens, interposuit vectem? Nisi forte quod in serpentis tortitudine fluxa mollicies, in vecte autem est duritia rigiditas. Vt ergo hunc & durum signaret & mollem, & vectem nominat & serpentem. Durus quippe est per malitiam, mollis per blandimenta. Vectis ergo dicitur quia usque ad necem percutit, serpens autem quia se per insidias molliter infundit.

Dei potentia
opponit etiam
in tribus po-
tentia diabo-
li.

Tribus igitur quæ prædicto loco de diabolo refert Esaias alia tria ex parte Dei opponit tribus nominibus & adiectiuis, quæ gladio Dei attribuit, dicens: Visu autem Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti. Duritiam vecti opponit. Dominus enim sua morte & potentia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit, ut habetur Esaiæ. 45. Magnitudinem opponit tortuositati: Quia omnes fraudes & dolos diaboli & eius tentationes deuicit: ut habetur Matth. 4. Fortitudinem opponit potentia diaboli, quæ in nomine Leuiathã significatur: Quia venit Christus ut dissoluat opera diaboli, ut habetur. i. Ioannis. 3. Diaboli & serpentis istius fraudes exponit Iob cap. 40. Vbi loquens de Leuiatham seu Behemoth inter multa quæ refert, specialiter de ossibus eius dicit: Ossis eius velut fistula æris. Quem locum exponens Grego. 32. Moral. cap. 17. ait. Quod per ossa Behemoth istius consilia designantur. Nam sicut in ossibus positio corporis roburque subsistit, ita in fraudulentis consilijs tota se eius malitia erigit. Neque enim quempiam premit, sed calli-

Esai.

Matth.

Ioann.
Diaboli astu-
tia declaran-
tur.
Iob.

Grego.

ditate pestiferæ persuasionis interficit. Hoc vero testiculi eius ab ossibus, id est, suggestiones a consilijs distant: quod per illas aperte noxia inserit, per hæc autem quasi ex bono consulens ad culpam trahit: per illas pugnando superat, per hæc velut consulendo supplantat. Unde bene (inquit Grego.) eius ossa, id est, hæc eadem consilia æris fistulis comparantur. Æris quippe fistula sonoris aptari cantibus solent, quæ ad motum auribus dum blandum carmen subtiliter concinunt, interiora mentis in exteriora delectationis trahunt: & dum dulce est quod auribus sonat, virilitatem cordis in voluptatis fluxu debilitant: cumque auditus ad delectationem trahitur, sensus ab statu suæ fortitudinis enervatur. Ita quoque astuta eius consilia dum quasi blanda promissione consulunt, cor à forti intentione inuertunt: & dum dulcia resonant, ad noxia inclinant. Quasi ergo æris fistulae sunt, quæ dum libenter audiuntur, ab interna intentione animum in exterioris vitæ delectationem deiciunt. Quod diuersis exemplis exponit & comprobabat Gregorius, quæ videre quisque poterit.

Diabolus igitur cuius ossa fistulae æreae sunt, nihil aliud querit, aut petit, nisi ut auditum præbeas, certus, quod si fistularum eius sonum audieris, quod optat conficiet, & te deiciet. Quod Antiqui sapientes in fabula illa Syrenarum docere voluerunt, quarum cantum adeo dulcem & suauem dicebant, ut nauigantes, si audirent, detineret, & extra se traheret, donec comprehensiperirent. Quod Ulysses cognoscens, obturatis fortiter suis & sociorum suorum auribus, (dum non au-

Diaboli si au-
res præbeas
certus de vi-
ctoria est.

Syrenarum
cantus quid
significet.

diuit)

diuit) deuicit. Quo Sapiens Vliffes docuit, virum, (qui viam virtutis desiderat consummare) aures mundi- cantibus debere obturare: & quòd modus superandi & euadendi pericu- la, & vincendi tentationes, (quæ a diabolo, carne, & mundo sugge- rûntur,) est aures obturare adeò for- titer, vt nec verborum sonum perci- piamus. Qui enim vel solum audi- tum suis carminibus, canticis, & in cantationibus præbuerit, sine du- bio in hoc mari magno & spaciofo huius mundi peribit. Ex quo aper- tē colligimus, quòd mundo, diabo- lo, & carni, nec in minimo debe- mus consentire, si victoriam conse- qui desideramus.

Exod.

Quod etiā sapientissimus Moy- ses Dei spiritu edoctus Exod. 10. demonstrauit. Cum enim populū Israëliticum de potestate Pharaonis educere conaretur, & magnis signis, & virtutibus coram Pharaone Dei potētiā & virtutem ostēderet, annuenti Pharaoni vt popu- lus exiret hac conditione, vt paruu- li apud se remanerent, negauit. Cū quē iterum peteret vt oues tantum & armenta remanerent in Ægypto, id etiam negauit Moyses. Tan- dem quē dixit: *Cuncti greges pergent nobiscum, non remanebit ex eis vngula.* Ac si apertius diceret: non remane- bit quidquam nostrum nec mini- mum, quale est pecoris vngula: ne ipsi aniam habeant reuertendi, vel tu occasionem sumas trahendi, & si minimum & nullius præcij videa- tur. Diabolus namquē & inimici nostri, vel sola vngue aut capillo contēti sunt vt ingressum habeāt, nec maiora principijs quærunt, sed

ex his se paulatim proficere sperāt, vt ad maiora trahant & vincant.

Quod vt dicebamus satis elegan- ter ostēdit magnus ille Patriarcha Iacob Genesis, 49. Vbi de Dan, quo diabolus significatur, loquens ait. *Et erit sicut coluber in via & sicut Ceraſthes in semita, vt mordeat vngulas equi.* Sed dices: quid magnum est, vel in quo nocere potest si equi vn- gulam mordeat: parum id videtur, cum ascensorem non attingat, nec inficiat? Audi quæ sequuntur, & dā- num cognosces. *Vt cadat ascēsor eius retro.* Ecce si vel vngulam tantum serps momorderit, cadet ascēsor, & cadet retro. Qui periculosissi- mus casus est. Ne igitur illi vel in re adeò minima, qualis vngula est, copiam tui facias, ne illi vel in ver- bo consentias, aut aures præbeas: ne cadas: sed potius fuge, & ad om- nia quæ proposuerit constanter & neganter responde, sicut fecisse vi- demus Ioannem, & sic manus eius euades.

Diaboli vene-
num quomo-
do inficiat &
quam vim ha-
beat.
Genes.

XXI. CONSIDERATIO.

Quòd eo magis humi-
liatur homo & vilius de se sen-
tit, quò magis ad Deum ac-
cedit & de luce eius
participat.

Ego vox clamantis, &c.

HOC tantum in isto Euā-
gelio, circa verba ista (quæ
Dominica sequēti copio-
sius tractanda sunt,) considerandū
duxi. Quòd si occasionem attenda-

mus qua Ioannes verba hæc de se pronunciauit, mirabilem & singularem illius humilitatem videbimus, qua meruit, vt supra omnes mortales ore Christi exaltaretur. *Omnis enim qui se humiliat, dixit Christus Matth. 23. exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur.* Et quanto quis se magis demisserit & humiliauerit, eò se amplioris honoris & maioris exaltationis dignum facit. Aqua namque quantò suo impetu magis & ad profundiora descendit, tantò fortius & altius ascendit. Ita & homines quo profundius per humilitatem descenderint, eò magis à Deo exaltabuntur. Quia Christus se humiliauit & adeò depressit, vt nò solum habitu inueniretur vt homo, & per omnia hominibus similis esset, sed factus fuit obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis, vt dicit Paulus ad Philip. 2. *Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum.* Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei Patris. Quia Maria, cum in matrem Dei eligeretur Lucæ. 1. se humilem Domini ancillam professæ est, exaltata est super omnes creaturas, vt ipsa cõfiteretur Lucæ. 2. dicens. *Quia respexit humilitatē ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatā me dicent omnes generationes.* Cum igitur Ioannes se adeò humiliauerit, vt quando ad maximam & supremam dignitatem, quæ poterat inter homines reperiri, eligebatur à populo, scilicet, ad dignitatem Messia, ipse non solum confessus fuerit, & non negauerit se non esse Christū:

sed cum instantè interrogaretur quis esset, non parentū claram progeniem, non maiorum stigmata, non antiquum genus, & sacerdotalem dignitatem, non propria, nec maiorum suorum merita declarauit. Quod communiter facere cōsueuerunt homines, non tantū quæ vera sunt in sui commendationem referēdo, (hoc enim tollerabile esset) sed & multa falsa commemorādo, parentes mentiēdo, & se alienis plumis honoris ad similitudinē corniculæ decorando. Ioannes verò quæ verè poterat adducere in sui commendationem, & propter quæ in precio & æstimatione haberi poterat apud homines, tacet. Et se vocem esse clamantis profiteretur. Ac si diceret: Ne me magnificatis, & tanti æstimetis. Nihil ego sum, nisi vox clamantis in deserto. Et sicut vox sonus est tantummodo aëris percussus, nec soliditatē habet, aut subsistentiam, sed dum formatur, euanescit. Ita ego solam hanc apparentiam habeo: Nihil sum, & si vobis magnus & expectabilis appaream, respectu illius qui medius vestrum stat, quem vos propter cōmunem vitam & insignem humilitatem nescitis. Vox solū sum & sonus sine re. Quod amplius expressit dicens. *Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus, vt soluam corrigiam calceamentorum.*

Ioannes enim, quo Christo propinquior erat, magisq; coniunctus, eo apertius, clarius, & manifestius, se suaquē cognoscit: & quā vilis sit intuetur. Sicut radio solis ingrediente per fenestram Attomos, & puluiles quos antea non conspiciē-

Quò Christo & luci quis propinquior est eò plura in se videt unde humilior fiat.

Simile.

bamus,

Matt.

Ioannis summa humilitas cōmendatur. Simile.

Philip.

Lucæ.

Lucæ.

bamus, in aëre videmus lucē & claritate solis manifestante: ita Deo animam illustrante multa apparēt, quæ antea non videbantur, & quomens illius lucē magis participat, eo suas imperfectiones, quas antea non videbat, conspicit, sequē, quo magis ad Deum accedit, viliores & indigniores iudicat. Quod Chrysostomus Hom. 29. perfecti in Matthæum declarat inquiens. *Sicut quāto acutius videmus, tāto magis percipimus quālongē à cæli regione distamus. Sic etiam quāto altius per spiritualem profectum ad virtutis culmen conscendimus, & mentis oculum per purgamus magis, tantō amplius docemur, quā sit inter Deum & nos grande discrimen: tanto clarius cernimus, quā ad huc humili & abiectō loco iacemus. Hoc Paulus. 1. ad Corinth. 8. de hominum scientia testatus est cum ait. Qui existimat se aliquid scire, nondum nouit quomodo oporteat scire, id est, Nescit quātum sua qualiscunquē scientia à perfectā & diuina scientia absit, cuius hæc sua particula est quasi rinulus à fonte deriuatus, aut quasi ramusculus ab arbore scientiæ dependens: aut quasi radiolus à luce inaccessiblei communicatus. Hoc enim modo, si se scire cognosceret, profectō se aliquid scire non putaret, sed considerata illa Dei scientia se nihil scire existimaret.* Et Augustinus libro de sancta Virginitate cap. 47. rationes explicat propter quas in vera & solida humilitate quisquē se continere debet. Si sapiens est ignorare non potest: Primo & si in aliquo excellat, in multis alijs deficere. Deindē & si in aliquo excellat, tamē aliū, quē ipse nescit, in eo etiam genere eum superare. Tertio alia multa præsta-

re posse & in multis excellere, in quibus ipse nihil sciat aut faciat. Quarto quod ingruenti graui tentatione fortē succumbet. Vndē Paulus. 1. Corinth. 10. dicebat. *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Quinto quod quicquid habet est alienus thesaurus apud eum depositus iuxta illud 1. Corinth. 4. *Quid habes quod non accepisti, & si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Tandemquē Deum consideret, & se nihil esse respectu illius conspiciet. Hæc Ioānes considerans & se cognoscens aded se humiliavit, vt se vocem esse testatus sit. Vndē, vt dicebamus, meruit supra omnes mortales Christi ore, qui summa veritas est, extolli & prædicari cum dicit. *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Nec solum inter homines exaltari meruit, sed vt multi testantur propter hanc aded eximiam humilitatem promeruit Luciferi primi Angeli supremum locum quem ille deseruit in cælo. Quod sic possumus deducere & confirmare. Quoniam si primus Angelus deiectus est, quia Dei similitudinē appetijt, & sedere voluit in lateribus Aquilonis, & altissimo coæquari Ioānes, qui Dei sedē oblatam & Messias dignitatem recusauit, æquum erat vt illō ascenderet: vndē Angelus deciderat.

Ex quo verē humilitatis formā accipies, cuius hæc cōditio est, ista natura: vt non solum oblatos honores respuat, sed vt seipsum vere humilis deiiciat, deprimat, extenuet, quo apud alios vilis & contempnibilis appareat, hoc summum honorem reputans, si ab alijs despicabi-

Corint.

Corint.

Stellā in Lucā
 cam. c. 3.
 Ioānes Lucā
 feri sedē adeptus est in cælo.

Vere humilis
 omnibus despiciabilis esse
 desiderat.

Reg.

lis habeatur. Quod nos docuit Dauid Rex Israel. 2. Reg. 6. cum ante arcam Domini saltando exultaret, cui exprobens vxor eius Michol dixit. Quā glorioſus fuit hodie Rex Israel discooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum, & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris. Dixitquē Dauid ad Michol. Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum qui elegit me, & ludam, & viltior ſiam pluſquam factus ſum, & ero humilis in oculis meis & cum ancillis de quibus locuta es glorioſior apparebo. Quaſi diceret. Quis ego ſum, & quæ domus Patris mei, vt modo ſuperbiam? Me in Regem Iſraël relicta domo Patris tui ſine meritis meiſe elegit Deus. Ludam ergo & meam vilitatem verbis & factis cōfitebor conteſtans quod me ſua ſola miſericordia ad hāc dignitatem euexit. Nihil enim habeo quod nō acceperim, vndē nec gloriari debeo, ſed coram Deo humiliari. Humilis igitur ſuā indignitatem prædicat, & optat ſemper non apparere quod eſt. Hoc eleganter proſequitur Bernardus Serm. 13. in Cantic. dicens. Magna & rara virtus eſt humilitas, & vt magna licet operantem magnum te neſcias, & manifeſtam omnibus tuā te ſolum latere ſanctitatem, mirabilem apparere, & contemptibile te putare. Hoc ego ipſis virtutibus mirabilius iudico. Et Chryſoſt. Homil. 33. in Genes. ait. Hæc eſt vera humilitas quando quis occaſiones habet vt extollatur, & ſe ipſum humiliat, ſupprimat, & modeſtē gerit. Vndē humilitas quicquid negligit & fugit, conſequitur. Mundana enim ſunt veluti vmbra, quæ fugientes ſequitur & ſequentes fugit. Quare Ambroſius dicit. Bona humilitas nihil ap-

petendo totum quod contemnit adipiſci tur. Et Bernardus dicit. Iaetate in fundamento humilitatis, & peruenies ad faſtigium charitatis. Et Grego. ait. Quisquis nunc ſe ſponte non humiliat, nequaquam hunc ſequens gloria exaltat. Ideo Chriſtus Matt. 11. noſ exhortans ad ſui imitationem dicit. Diſcite à me quia mittiſ ſum & humilis corde. Quæ verba verſans Auguſtinus ſerm. 10. de Verbis Domini dicit. Magnus eſſe vis à minimo incipe. Cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis. Quod exemplo eius qui ædificium aliquod conſtruere parat, exponit. Ille enim prius fodit fundamenta quā ædificium erigat: & quāto altius futurum eſt ædificium tantō profundius fodit fundamentum. Vndē concludit quod fabrica ante celſitudinem deprimi tur, vt fortius & altiùs aſcēdat. Sic & nos quo profundius nos humiliauerimus Ioannis exemplo, altiùs aſcendemus, & ad maiore gloriam euehemur.

Bernard.

Gregor.

Matth.

August.

Bernard.

Chryſoſt.

Humilitas totum quod fugit adipiſci tur.

Simile.

Ambros.

XXII. CONSIDERATIO.

Quod ſermo Dei ſuperbos & de ſe præſumētes fugiat, & ſiccos relinquat: humiles verò & eos qui de ſe non præſumunt quærat, & ædificet.

Et qui miſſi fuerant, &c.

I huius Euangelij decurſum conſiderauerimus, quæſtiones tā varias, quæ Ioanni

Ioanni propositæ sunt, & Ioannis tam constantes confelsiones & responsiones, reperiemus, quod isti nūtij (cum non sincero animo, nec desiderio cognoscendæ veritatis accesserint, sed vel ad calumniandum dictis & factis Ioannis, vel ut suæ iniquitatis illum patronum constituerent) non quiescunt responsis Ioānis auditis, nec verbis illius meliores redduntur: sed potius eorum malitia crescente magis obduntur, & deteriores fiunt. Quod ex eo constare potest, quod principio blandè accedentes interrogant: *Tu quis es?* Deindè indignatione commouentur & dicunt: *Quid dicis de te ipso?* Tandem obiurgant & repræhendunt Ioannem dicentes: *Quid ergo baptizas?* Et ut istam obstinatum perfidiam declararet Euangelista dicit: quod *qui missi fuerant, erant ex Phariseis*, id est, ex illo hominū genere qui de sua sanctitate, iustitia, & sapientia nimium præsumebant. Vndè & Pharisei, hoc est, ab alijs diuisi dicti sunt. Ideoq; verbo Dei & veritatis doctrina à Ioanne proposita peiores redduntur.

Hoc apertius intelligemus si legationem istam cum illa, (quæ Dominica præcedenti nomine Ioannis & per eius discipulos facta est,) componamus: ac utriusque decursum & exitum conferamus. Mittit Ioannes ad Christum discipulos suos, (qui simplices erāt, humiles, de se non præsumentes, qui veritatis cognoscendæ desiderio tenebantur) ut interrogarent Christum: *Es tu qui vēturus es?* Quos benigne Christus suscepit, & verbis & factis instructos remisit dicens. *Ite renun-*

tiare Ioanni quæ audistis & vidistis. Illi visis signis & audito hoc verbo confusi de sua dubitatione, & leti de veritatis cognitione tacent, nihil amplius loquuntur, aut interrogant: sed gaudentes redeunt ad suū magistrum, & illi Christi opera referūt. At isti, (qui apud semet ipsos sapientes erant, qui se omnium aliorum magistros iactabant, qui scripturarum cognitionem habebant, qui de sua sanctitate & iustitia nimium gloriabantur,) accedunt ad Ioannem, interrogant semel atque iterum, nec Ioannis verbis acquiescunt: sed fortius instant, & veritatem, quam apertè Ioannes proponebat, intelligere nollūt. Vndè ipsa veritatis luce excæcantur & peiores fiunt, ita ut Ioannem obiurgare & increpare procurent.

Huius diuersitatis si rationem inquiras, ego nullam aliam inuenio: nisi quia illi simplices & humiles erant, nec de se cōfidebant aut præsumebant: isti verò superbi & arrogantes & in oculis suis sapientes erant. Hos enim fugit sermo diuinus, & Spiritus sanctus repellit. Deus namquē *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, ut testatur Iacobus sua Canon. capit. 4. Vndè Esaię. 5. dicitur. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & corā vobis metipsis prudentes.* Et quidem hoc experientia comprobatur: nullum enim est hominum genus, quod minus verbo Dei moueatur, aut in quo minus verbum Dei fructificet, quàm eorum, qui in sua iustitia confidunt, & se iustos & sapientes reputant. Huiusmodi namquē si contionem audiunt ita sicci & frigidi egrediuntur,

Superbos & de se præsumentes fugit sermo diuinus.

Iacob.

Esai.

tur, sicut ingressi sunt. Contra verò pauper, humilis, & qui de se non præsumit, audit, conteritur, & plorāse greditur. Ille durus permanet, & in suis sceleribus perseverat: iste compunctus dolet, & vitam suam emendare procurat. Quia, ut diximus, Deus humiles amat, & quærit. Quod Esaia. 28. prædictum videmus: *Quem docebit Dominus scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, aululos ab vberibus.* Quod aliqui interpretantur de his, qui spirituales sunt, & capaces solidi cibi. Ac si dicat: Eos instruet Deus altissima doctrina sua, & illis secreta cælestia referabit, qui spirituales fuerint, & à terrenis rebus ablactati, & perfecti viri, quibus non lacte opus sit, sed solido cibo uti possint. De illis qui solum attingunt rudimenta, & quasi in incunabulis virtutis sunt sicut infantes, dicit Paulus ad Hebræos. 5. *Facti estis quibus lacte opus sit, non solum do cibo.* Fortiores, qui accedunt ad Deum vero corde & plena fide, quærit Deus, & his secreta cælestia communicat. Licet de his multi intelligant, alij de simplicibus & humilibus interpretantur. De quibus Sapientia. 1. dicitur. *Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab ijs, qui non tentant illum. Apparet autem his qui fidem habent in illum.* Videtur esse explicatio prædicti loci Esaia.

Sicut ex multis aurificis officinam introeuntibus quidam emit catenam auream, alter preciosum anulum: alius accipit monile cunositer elaboratum: alius elegans

& pulchrum vas: alius verò nigrum carbonem ex pauimento sumit, quæ manu tractat & atterit, & nihil aliud ex officina vult aut sumit. Eodem modo cum multi ad concionem tanquam ad communem officinam diuitis aurificis concurrant, & unusquisque documentum aliquod animæ suæ utile & conscientia suæ necessarium accipiat. Non desunt qui solum carbones quærant & sumant, considerantes diligenter utrum concionator quid stultè aut minus sapienter dixerit, an eleganti sermone, vel barbaris verbis usus fuerit, & hoc irrident, damnant, & ideò concionatorem contemnunt: & nesciunt quod dum concionatorem volunt atterere, se ipsos contaminant & maculant. Huiusmodi sunt superbi, arrogantes, de sua sapientia præsumentes, qui se iudices & examinatores fingunt. Undè nec utilitatem aliquam, nec commodum ex concione capiunt. Hos Dominus fugit, nec illos scientiam docet, aut intelligere facit auditum. Illos verò (qui sancto proposito, animo pio, proficiendi desiderio, accedunt humiles & de se non præsumentes, non ut inspiciant curiosè, sed ut necessaria salutis suæ emant & comparent,) Dominus docet, instruit, reficit, & diuinarum rerum amore mirabiliter inflamat. Qui ergo discendi desiderio humilis accedit, proficit. Qui verò superbus & præsumptuosus, putansquæ se omnia scire, venit, durior & peior egreditur. Huius rei præmanibus exempla habemus: ad Ioannis prædicationem cōuertebantur, poenitentiam agebant, & baptismum susci-

Quales debeant esse concionum auditores ut proficiant.

Deus humiles querit & amat.
Esaia.

Hebræ.

Sapientia.

Simile.

Lucæ. suscipiebant homines de media plebe, Publicani & milites, de quibus Lucæ. 3. dicitur, quod veniebant ad eum, ut instruerentur. Nullum tamen Scribarum & Phariseorum legimus Pœnitentiam egisse. Præterea qui sequebantur Christum, nonne pauperes, publicani, & peccatores erant? Qui verò persequabantur nonne Scribæ, Pharisei, & Sacerdotes, qui se iustos existimabant, sapientes & prudētes, & qui de sua sanctitate confidebant?

Lucæ. Huius etiam rei exemplo nobis esse possunt Publicanus & Phariseus, qui ut habetur Luc. 18. simul ascenderunt in templum, ut orarent. Phariseus quidem nimium de se confidens, & suam sanctitatem iactans dicebat. *Gratias tibi ago Domine, quia non sum sicut ceteri homines, raptōres, adulteri, vel ut etiā Publicanus hic.* Ecce confidentiam, superbiam, & arrogantiam. Publicanus verò confusus suorum peccatorum magnitudine, humilis, & qui vix aude ret oculos in cælum leuare, dicebat percutiens pectus suum. *Domine miserere mei.* Ecce humilitatem. Dominus autē, qui humilia respicit, & alta a longe cognoscit, despecto Phariseo Publicanum amplectitur, & ut habet textus: *Descendit hic iustificatus ab illo,* id est, descendit Publicanus iustificatus, & Phariseus condemnatus est, ut constet, quod Esai. dixit docturum Dominum ablactatos à lacte, humiles, & simplices, & tremētes sermones Domini. Hoc etiā videre possumus Lucæ. 7. in Simone, qui se iustum reputabat, & Christum intra se despiciebat, eò quod peccatricem mu-

lierem admississet, dicens: *Si hic Propheta esset, sciret utique quæ, & qualis est mulier, quæ tangit illum: & in Magdalena, quæ se indignam diuino conspectu reputans accessit retro secus pedes Domini, & lachrymis cepit pedes eius rigare.* Unde audire meruit: *Confide filia remittuntur tibi peccata tua.* Et similitudine duorum debitorum Simonis superbiam & arrogantiam reprehendit, & Mariæ humilitatem commendat.

Hanc arrogantiam agnoscēs Christus in Scribis & Phariseis Matthæi, 21. dixit illis similitudinem. *Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum dixit. Fili, vade hodie operari in vinea mea. Ille autem respondens ait. Nolo. Postea autem pœnitentia motus abiit. Accedens autem ad alterum dixit similiter. At ille respondens ait, eo Domine: & non iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei, primus. Dicit illis Iesus. Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei. Et reddit rationem dicens. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei. Publicani autem & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei. Quod ex superbia & propria estimatione processisse declarat Christus Ioannis. 5. loquens de Ioannis testimonio, quod recipere noluerunt, & de sua prædicatione cui contradixerunt, & pro causa quare non crediderint vanam hanc estimationem assignat, dicens. *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, non queritis?* Ecce quomodo manifeste ostendit Christus, quod verbum suum*

Arrogantia
Phariseorum
reprehendit:
Matt.

Ioannis

suum in superbis, arrogantibus, & de se præsumptibus fructum non faciat: in humilibus autem requiescat, & maximè fructificet.

XXIII. CONSIDERATIO.

Vbi Deus quærendus sit vt inueniatur: & quantum errent qui extra se ipsos

Deum quærunt.

Medius autem vestrum, &c.

VERBIS istis declarat Ioannes, quis sit ille qui baptizaturus est in Spiritu sancto: cuius ipse præcursor existit & vox; cuius non est dignus soluere corrigiam calceamenti. Quis sit verus Christus & Messias, quem quærere & suscipere debebant: & ad quem accedere & nuntios mittere, potius quam ad se, qui longè Christo inferior est. Simulque propositis verbis repræhendit Phariseorum & Sacerdotum insaniam, qui verum Deum & Messiam in lege promissum secum habeant in medio eorum stantem, quemque quotidie alloquantur, & videant, & nihilominus exeant ad quærendum alium in deserto. Hoc significare voluit dicens: *Medius vestrum stetit, &c.* Ac si apertè diceret. Quæ vestra est dementia? Messias vobis cum degit, & in medio vestrum habitat, quid me quæritis, qui non sum dignus vel in minimo officio ei ministrare? Consulite scripturas, ipsæ enim velut digito illum demonstrant. Attendite eius opera: ipsa te

stimonium perhibent de illo. Quod tenditis insani? dereliquitis venam aquarum viventium Domino, quæ in medio vestrum est: & quæritis cisternam dissipatam in deserto? Relinquitis creatorem, qui vobiscum est: & quæritis foris creaturam? *Medius vestrum stat*: quærite & inuenietis. *Quid vobis est in via Egypti, vt bibatis aquam turbidam?* vt habetur Hierem. 2. & me pro Messia quæritis? *Medius vestrum stat*, qui simul ve-

Hierem.

rus Deus est & homo, in quo posuit pater omnes thesauros sapientiæ & scientiæ, vt habetur ad Colos. 2. *Qui est imago substantiæ Patris, & splendor gloriæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ* Hebræorum. 1. *Medius vestrum stat* agnus pro salute omnium occidendus, & qui tollit peccata mundi Ioannis. 1. Respicite, attendite, & videte illum: cognoscite & amplectimini, vt Psalm. 2. hortatur Dauid dicens. *Apprehendite disciplinam: ne quando irascatur Dominus: & pereatis de via iusta.* Pro disciplina vertunt *Fœlix* & alij ex Hebræo, *apprehendite, amplexamini, seu adorate filium.* Bar, enim & disciplinam, & filium significat. Et videtur verba ista specialiter dirigi ad principes Sacerdotum, Scribas, & Phariseos, de quibus principio Psalmi dixerat. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: Aslitterunt Reges terræ, & principes conuenerunt aduersus Dominum & aduersus Christum eius.*

Coloss.

Hebræ.

Ioann.

Psalm.

Fœlix.

Hæc istorum insania erat, & communis nobis cum illis miseria est: vt semper Deum, quem nobiscum habemus, & facili negotio possemus inuenire, si in medio nostrum illum quæreremus: *Non enim*, vt dicebat

Vbi quærendus sit Deus.

cebat

Actuum.

cebat Paulus Actuum 17. *Procul est ab vno quoque nostrum. In ipso enim vivimus, movemur, & sumus: ipsius & genus sumus.*) extra nos ipsos, & ubi reperiri non potest, quæramus: ipsum relinquamus, & creaturas sequamur. Quæ nobis facienda sunt secundum nostri status conditionem (in quo Deum facile inueniremus) relinquimus, & in alienis, (in quibus potius amittitur quam inueniatur,) inquirimus: & cum in medio nostrum sit, & nobiscum inhabitet, extra, & in deserto quærimus. Unde hominum hanc insaniam repræhendens Augustinus dicebat. *Si Deum quæritis, quærite: sed ubi quærendus est inquirite: ut inuenire possitis.* In vobis quærite, *medius vestrum stat:* & inuenietis unusquisque in suo statu. Ne vagemini, & extra in creaturis quæratis. Quia unusquisque in suo statu facile, si velit, inuenire & tenere potest Deum, si quæ illi imposita sunt iuxta sui status conditionem faciat, & se maiorum suorum præceptis obedientem exhibeat. *Iugum namque Christi, ut ipse testatur Matthæi. 11. Suave est & onus eius leue.* Neque enim Deus difficilia præcipit, preciosa exigit, & quæ procul sint ac magno labore comparanda requirit: sed quæ in te ipso habeas. Solum cor tuum postulat, ut Proverb. 23. habetur. Solum in hoc universam legem suam posuit, ut fratrem tuum diligas. Quia *qui fratrem diligit legem implevit,* Ut dicit Paulus ad Roma. 13. Itaque in hoc nostra miseria & infelix insania consistit, quod cum Deum facili negotio in nobis & in nostra conditione possemus inuenire, extra nos ipsos

August.

In te ipso
quære Deum
& inuenies.

Matth.

Prouer.

Roman.

Miseria hominum quod
que in nobis
reperire pos
semus extra
quærimus.

quærimus, & in rebus alijs quæ præter nostram conditionem & statum sunt, inquirimus: unde prouenit, ut amittamus. Nec solum Deum, sed & quod inde sequitur, felicitatem, quietem, & pacem, quam facile intra nosmetipsos & in domibus nostris nostra tantummodo tractantes, possemus habere, aliò quærentes cum labore perquirimus, & non inuenimus. Unde, ut dicebam, ab Augustino merito repræhendimur: quia quærimus ubi non sunt. Extra quærimus quæ domi habemus: procul inquirimus quæ in nobis sunt: in creaturis inuestigamus quæ solum in Deo reperiuntur. Quæramus ergo quæ desideramus: sed ubi sunt quæramus: ut inueniamus. Huic consonat quod quidam poeta dicebat hominum studia carpēs. *O hominum curas, quantum est in rebus inane?* Et quid vanius & inanius, quam quærere rem, ubi non est.

Iuuenalis.

Hoc intelligens sponsa, (cum labores, quos inaniter perpeffa fuerat in quærendo sponso, & operas suas sine fructu impensas videret,) instanter petebat ab sponso Cant. 1. dicens. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie: ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Postulat sponsa ut illi Dominus ostendat ubi ipse maneat, ubi sit & cubet: ubi vera sint bona, vera gaudia, in quibus anima pasci & quiescere possit, ubi tam ipse quàm illa sint quærendi, ut valeant inueniri. Et reddit rationem quare adeò instanter hoc poscat, inquiēs. *Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Id est, ne te quæram ubi non es, ne bona inquiram ubi non sunt. &

Cant.

Vagari

*Vagatur qui
Deum extra
se querit.*

Simile.

*Quam peri-
culosum sit
vel parum à
via declina-
re.
Psalms.*

Vagari incipiam, id est, sine certo itinere & ratione gradi. Ille enim vagari dicitur, qui certam viam non cognoscens nec tenens, modo hanc modo illam carpit: vnde fit vt nunquam quod desiderat perueniat. Vagatur sane ille qui Deum extra se querit, qui pacem extra se in rebus mundi inquirat. Quia querit Deū & bona vbi non sunt: vnde nunquā cōsequitur. Sicut sacerdotes isti & Leuitæ quærebant Christum, quē inter se habebant, in deserto, querebant in Ioanne mittentes ad eum nuntios, vagabātur quidem, & ideo non inueniebant. Et sicut cum aliquod tendimus vel minimum à via discedere, & ab errare, & vagari, grauiter ferimus: ita si veram quietem exoptamus, si ad vera paschua peruenire volumus, si ad ciuitatē illam, (in qua vera requies est, & Dominus cubat & pascit in meridie electos suos) ascendere cupimus, debemus omni studio curare, ne vel minimum à recta via, siue ad dexteram, siue ad sinistram, recedamus, ne vel parum vagemur. Quia periculosa valde & molesta ista vagatio est: ideo quē tantū illam sponfa timet.

De illis, qui parum de recta viam curantes vagari cōeperunt, dicitur Psalm. 106. *Errauerunt in solitudine in inaquoso: viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.* Singula verba huius versiculi considerata sunt. Primò dicit *errauerunt*, hoc est, à recta semita declinauerunt, vagati sunt iter non cognoscentes, nec tenentes. Quis enim à via errare potest, vel quia illam non cognoscit, vel quia licet cognoscat, ab ea volunta-

riè declinat: & illud proprie vagari dicitur, & ab ignorantia procedit. *Omnis enim peccans*, vt dicit Aristoteles, *est ignorans*: & tam qui viam, (quā scire tenebatur,) ignorat, quā quia quā tenere cōeperat, deserit, peccat: atquē adeo ignorans est. Præterea aduerte, quod errare isto loco non accipitur pro deceptione aut falsa imaginatione, nec pro errore mentis: sed pro vagatione in via & itinere. Ille enim errare dicitur in itinere, qui certā viam non tenet, sed modo in hanc modo in illam declinat partem. Sicut de Ioseph dicitur Genes. 37. quod *inuenit eum vir errantem in agro*, id est vagantem, nec certum iter tenentem. Dicitur igitur quod *errauerunt*, id est, vagati sunt *in solitudine*. Quia vniuersa quę in isto mundo sunt, in quibus gradientes quietem & bona quærimus, solitudo sunt, & omni bono destituta. Id solitudinis nomen significat. Vnde Hieremias 2. ostendere volens Dominus quod Israël in omnibus abundanter adfuerit, & quod in nullo illis bono defuerit, dicit: *Nunquid solitudo factus sum Israël?* id est, nunquid in aliquo bono illis defuit? Ampliusq; quod dicimus alio termino exponit Psalmista dicens. *Errauerunt in inaquoso*, hoc est, in terra sicca & sine aqua. Terra namquē quę aquis caret hominibus inuisa est, animalibus tristis & molesta, plantis & seminibus inutilis: ita & mundus & ea quę in eo sunt, habitantibus in illo. Tandem dicit *& viam ciuitatis habitaculi*, id est, perfectę requiei in qua habitandum est, & vbi in meridie cubandum, vbi vera & plena sunt

Aristo.

*Errare pro
vagari.*

Genes.

*Solitudo
quid signifi-
cet.
Hier.*

*Mundus om-
nibus inutilis
est.*

sunt gaudia, non inuenerunt. Ecce quid ex eo quod errauerint in solitudine proueniat, quid sequatur, quod scilicet *viam ciuitatis habitaculi*, id est, ciuitatis quam optabant, non inuenerint. Vt cognoscas quam periculosa quæuis vagatio sit.

Ciuitas habitaculi dicitur in qua perpetua & quietas est mansio.

Sed illud maximè considerandū est quod dicit, *viam ciuitatis habitaculi*. Videtur enim enigmati simile, aut inutiliter habitaculi additū. Ciuitates namquē ad habitandum cōstruuntur & fiunt. Nunquid potest esse aliqua ciuitas, quæ habitaculi non sit? Nomen ipsum contradicere videtur. Si enim ciuitas est, habitantium congregatio est, & habitaculi dicitur: & si habitaculi nō est, ciuitas minimè dici potest. Quare modus hic loquendi manifeste declarat, quod ciuitas *habitaculi* illa dicitur, in qua firmū, stabile, quietum, & perpetuum est domiciliū, stabilis & semper duratura mansio: qualis in sola illa superna ciuitate Hierusalem, quæ est mater nostra, reperitur. De qua David Psalm. 4. dicit. *In pace in idipsum dormiā & requiescam*. Ex quo fit vt ciuitates omnes & mundanæ in habitationes nō sint dicendæ ciuitates habitaculi. Quia in eis non habemus firmū domicilium, nec perpetuam mansionem. Quod declarauit Paulus ad Hebræos. 13. dicens: *Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus*, quæ est, & dicitur ciuitas habitaculi. De qua etiam dicit Paulus ad Ephesios. 2. *Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis cines sanctorum, & domestici Dei, superedificati super fundamentum Apostolorū & Prophetarum ipso summo angulari*

lapide Christo Iesu. In quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. In quo & vos coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto. Qui igitur vagari incipit per res has mundanas extra se gradiens, qui sui status terminos & vias transiliens errat, omni solatio & pace carens nunquam ad *ciuitatem habitaculi*, id est, ad requiem, & pacem, ad bona quæ exoptat, perueniet. Quapropter sponsa adeo instantanter petit. *Indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie*. Ac si diceret. *Indica mihi vbi te quærere debeam, vt inuenire valeam*.

Sed vt ista quæ dicimus melius intelligatur, opus erit, vt aliquibus exemplis in singulis statibus explicemus. Coniugatus de media plebe, (qui alligatus est uxori, & posset, si vellet domi suæ cum uxore & filijs suis degens, rebus suis contentus, & negotia sua tractans, quietā, tranquillam, & ab omni perturbatione alienam vitam agere: & hæc agens Dei amicitiam tenere) maiora se querit, officia publica procurat, fauores inquit, domum suam derelinquit, negotiationē suam deserit, reipublicę gubernationē tractat (& in hoc se Deum quærere testatur) & ideo turbatur, substantiā suam amittit, quietē perdit, & sine Deo multis molestijs vallatus incedit. Similiter eques, (qui suis redditibus posset pauperibus fauēs Deo seruire, & omnibus amabilis quiete in suo gradu viuere,) egreditur conditionis suæ qualitatem, apparatū & faustum comitis procurat, se in hoc filiorū suorum honori consule re affirmans, & non solum interio-

Ecce rem

Psalm.

Hebræ.

Ephes.

rem pacē amittit: sed ære alieno op-
 præssus gemit, & quæ tenebatur præ-
 stare omittit. Itē monachus (qui in-
 tra septa sui conuētus quæ Dei sunt,
 & sui instituti, & gradu tractās, bea-
 tam vitam & ab omni molestia li-
 beram agere posset) ad secularia ne-
 gotia tractanda egreditur, & alijs
 præesse procurat, & dum de aliorū
 salute curat, & Deū se quærere pu-
 tat, inquietus uiuit, & Deū perdit.
 Hi sanē & consimiles non quærūt
 Deū, nec bona, ubi sūt: vagātur *post*
greges sodalium, & nō inueniūt quod
 quærūt. Nec solū in his quæ prædixi-
 mus, & mali speciē præ se ferre vidē-
 tur, sed etiam in alijs, quæ bona ap-
 parent, hoc cōtingere videmus. Cō-
 iugata, (quæ filiorum suorum edu-
 cationi incumbens, marito suo ser-
 uiens, & domus suæ curam habens,
 Dei voluntatē implet, & regnum
 Dei sine multo labore consequere-
 tur,) ad alia diuertit, domus, mari-
 ti, & filiorum curam deponit: ora-
 tioni, & meditationi nimium assi-
 stere, die ac nocte in Ecclesia esse,
 infirmorū domus visitare continuo
 vult: & hac via propia relinquēs &
 ad quæ tenebatur (dum perfectiorē
 viam se ingredi dicit,) Deum per-
 dit. Paulus prædicator veritatis in-
 stituēs Titum, vt singulis exercitia
 perscribat, in quibus debeant versa-
 ri, si vitam consequi cupiūt, cap. 2.
 dicit. *Tu autem loquere quæ decent sa-
 nam doctrinam. Adolescentulas, vt vi-
 ros suos ament, filios suos diligant, pru-
 dentes, castas, sobrias, domus curam ha-
 bentes, benignas, subditas viris suis, vt
 non blasphemetur verbum Dei. Præ-
 terea, vt dicebamus, monachus (qui
 obediens suis superioribus, & in*

sibi tradito ministerio seruiēs, suæ-
 quæ religionis statuta obseruans,
 quietus viuere posset, & magnus
 esse in regno celorum,) perfectiorē
 viam reputat, si confessor aliorum
 animas curet, si concionator alios
 instruat, si prælatus alios dirigat,
 & Deum quærens illum amittit:
 quia extra sui status conditionem,
 & extra se quærit. Hinc Christus
 Lucæ. 17. dicebat. *Regnum Dei intra*
vos est. Ac si apertius diceret. Vnus-
 quisquē in suo statu, in seipso Deū
 quærat & regnum eius, si inuenire
 desiderat. Hinc etiam Ioannes Ba-
 ptista Lucæ. 3. singulis ad se venien-
 tibus, & viam salutis inquirentibus
 diuersa præcepta tradebat: vnici-
 quē iuxta suum statum. Militibus
 vt suis stipendijs contenti essent, &
 nulli iniuriam facerent præcipie-
 bat, nec vt suum statum defererent
 cogebat. Publicanis interroganti-
 bus quid faciemus? dixit: *Nihil am-
 plius, quam quod constitutum est vobis
 faciatis:* nec præcipit vt negotiationē
 dimittant. Quia diuersi status in re-
 publica necessarij sunt, diuersa ho-
 minum exercitia, omnibus tamen
 regula proposita est in lege Dei:
 quā si obseruent salutē consequen-
 tur. Miles exercens militiam, nego-
 tiator negotiationem habēs, tabel-
 lio scribens, iudex gubernans, lite-
 ratus consulens, si suorum officio-
 rum statuta seruent, in illis Deū in-
 uenient, & salutem consequentur:
 nec opus est vt ministeria sua dese-
 rant: sed vt leges obseruēt. Bēne fa-
 teor multa esse officia, quæ magna
 pericula secum afferunt, quæ si cō-
 modè fieri posset, tutius esset relin-
 quere, & alia tutiori & faciliiori via

Lucæ.

Lucæ.

*Diuerſi stat^o
 in repub. &
 in omnibus
 saluari homi-
 nes possunt.*

Titus

*Officia multa
 valde pericu-
 losa sunt, nec
 ideo cogenat
 ea relinque-
 re.*

vita

vita suæ consulere: tamen ad hoc non tenentur homines, sed ad Dei legem, principum, & reipublice statuta in suis ministerijs obseruanda, nec quia illa exercent extra salutis viam existunt, vt ex Ioannis doctrina constat.

XXIII. CONSIDERATIO.

Qua facilitate Deus inueniri possit, & quod non procul sit ab vno quoque nostrum declarat.

Medius vestrum stetit, &c.

VERBIS istis manifestè declarat Ioānes qua facilitate Deus ab hominibus possit inueniri, & quod non opus est, vt diu multumquē & cum labore quæatur. Quoniam non est absconditus, aut loco aliquo inclusus: sed omnibus patet, in medio omnium existit, & cum omnibus conuersatur. *Medius vestrum stat*, id est, inter vos ambulat, vobiscum loquitur, vobiscum commoratur, ita manifestus & obuius est, vt solus ille non inueniat, qui quærere recusat. Nullus dicere potest vbi quæram, vbi inueniam eum? Difficile & laboriosum mihi erit inquirere: & difficilius inuenire. Facilis est ad illum accessus, *Medius vestrum stat*.

Itaque omnem difficultatē verbis istis remouet Ioānes, quam homines prætereundæ possent, ne Christum quærent. Inter alias non mediocris difficultas esse solet magna distantia & longa peregrinatio, ad

quam conficiendam multum sit laborandum: propter hanc interdum homines etiā ab his, quæ multū desiderant, desistunt. Ne ergo quis existimet grandē esse viam, aut longū iter ad Deum consequendū, ait Ioānes. *Medius vestrum stat*. Quasi dicat. Non est necesse vt terrā vestram relinquantis, & in longinquas regiones abeat, sicut contigit Abraham, cui Genesis. 12. dictum est: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui: & veni in terrā quam monstrauero tibi*. Nec vobis grandis terenda est via, vt ad illū perueniatis: sicut restabat Eliæ. 3. Reg. 19. vt ad montem Dei perueniret: *Medius vestrum stat*. Prope enim est Dominus, vt dicit David Psal. 144. *omnibus in uocantibus eum*: si tamen in veritate & simplicitate cordis quæatur. Illius culpa est, qui quærere nō vult.

Hanc difficultatem, (quam ignaui homines falso prætereundæ possent diligentes magis tenebras quā lucem, & fingentes laborē in præceptis Domini,) remouet Moyles Deuter. 30. dicens. *Mādatum hoc quod ego præcipio tibi hodie* (loquitur de quærendo Deo post peccata, vt statim demonstrabimus) *Non suprate est, neque procul positum, nec in celo situm: vt possis dicere. Quis nostrū valet ad calū cōscendere, vt deferat illud ad nos: vt audiamus atque opere compleamus: neque trans mare positum, vt causeris & dicas. Quis ē nobis poterit mare transfretare, & illud ad nos vsque deferre: vt possumus audire & facere quod præceptū est. Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo: vt facias illū*. Quo loco ad literā Moyles excussationē excludit eorū, qui difficultatē in præceptis Dei

Non multum distat Deus ab vno quoque nostrum.

Genes.

Reg.

Psalm.

Deuter.

Difficultas in querendis & obseruandis præceptis Dei excluditur.

obseruandis constituunt. Et quā sit facile implere declarat dicens: *Iuxta est sermo*, &c. Quæ verba exponens Glossa ait: mandata Dei moderata & contemperata sunt hominibus viribus. Et Nicolaus de Lyra dicit. *Sed iuxta est sermo in ore tuo & in corde tuo*. Quia præcepta decalogi sunt quædam conclusiones primæ principiorum in operabilibus, quæ sunt dilectio Dei & proximi. Alia autē præcepta sunt quædā conclusiones secundariæ deductæ ex prædictis principiis mediantibus præceptis decalogi. Et sic patet, quod omnia legis præcepta sunt quodam modo de dictamine iuris naturalis, & per consequens scripta sunt aliquo modo in cordibus hominū, secundum quod dicitur Rom. 2. *Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis*. Et hoc est quod dicitur: *Iuxta te est sermo valde, in corde tuo*: quia ibi scriptum est: *Et in ore tuo*. Quia verbum est signum conceptus: ut facias illum opere adimplendo. Quia non auditores legis tantum iustificabuntur, sed factores. Vnde tollitur omnis excusatio, ne aliquis dicat: si scire Dei voluntatem & eius mādāta libenter adimplerem. Dei enim mādātum non est supra hominem, nec vltra: sed iuxta, & intra ipsum hominem.

Tamē pro maiori loci huius explicatione sciendū est, quod verba ista Moyses non sunt intelligēda ad literam de præceptis & cæremonijs veteris legis, ut ex contextu ipso patet. Dicit enim Moyses, quod si populus dispersus fuerit & ad vlti-

mas terre partes ductus, eo quod non custodierit legē & cæremonas traditas sibi a Domino, & ibi recordatus domini Dei sui cōuersus fuerit, & egerit poenitētiā: Dominus re-ducet eum in terram suā. Hanc autē poenitentiam non esse difficilem ostendit, cum non sit loco adscripta, sed in corde sita. Et quod non loquatur de cæremonijs, festiuitatibus, & alijs præceptis legis, patet.

Quia populus ille nō tenebatur ad celebrationē solemnitatum, nec ad immolationem agni, nec ad sacrificia, quæ præcipua erāt in lege, extra ciuitatē Hierusalē: ut constat ex il-

lo Deut. 16. *Non poteris immolare phasē in qualibet vrbiū tuarū, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco quē elegerit Dominus, ut habitet nomen eius ibi*. Et ex illo Exod. 13. *Cumque intro-*

duxerit te Dominus in terrā Chananæi, celebrabitis hunc morem sacrorū mense isto. Et Deut. 12. dicitur. *Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quē videris: sed in eo, quē elegerit Dominus in vna tribuum tuarū offeres hostias, & facies quæcūque præcipio tibi*. Vnde extra

terrā promissionis, & in captiuitate cōstituti, nō tenebātur ad huiusmodi obseruationē. Non igitur loquitur Moyses de istis cæremonijs ad literā, sed de intrinseca cordis poenitentia, qua ad Deum vbicūquē essent reuerti poterant, & quæ ad legem fidei pertinebat. Quare Paulus locū istū allegat ad Rom. 10. de iustitia fidei: agnoscēs enim Paulus Spiritu sancto illustratus, de quo loqueretur Moyses, introducit iustitiā fidei dicēs. *Finis enim legis Christus ad iustitiā omni credenti*. Moyses enim scripsit, Leuit. 18. *Quoniā iustitiā quæ ex le-*

Sacrificia nō poterat israel offerre extra Hierusalem.

Deut.

Exod.

Deut.

Roman.

Leuit.

ge est

Glossa.

Lyra.

Omnia præcepta legis quodā modo sunt iuris naturalis.

Roman.

Omnis excusatio tollitur ne mandata Dei custodiantur.

ge est qui fecerit homo, viuet in ea. Quæ autē ex fide est iustitia sic dicit. Ne dixeris in corde tuo, quis ascēdet in calū, id est, Christum deducere? aut quis descendet in abyssum, hoc est, Christum à mortuis reuocare? Sed quid dicit Scriptura? Propē est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Hoc est verbum fidei quod prædicamus.

Caiet.

Quare non placet mihi Caietanus in istum locum Pauli asserens, quod mysticē Paulus locum Deuteronomij de Christo & eius lege fuerit interpretatus. Ad literam nā quæ prædictus locus à Paulo declaratur de verbo fidei, quod non est difficile ad inuestigandum, nec lōgē distat ad quærendum; sed propē est valde in ore, & in corde cuiusq;. Et consentit cum verbis istis quæ tractamus *Medius vestrum stat*. Christi enim omnibus peruius est, & facilis, vt inueniatur: si in veritate & simplicitate cordis inquiratur. Vnde ipse ait Matth. 7. *Quærite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis. Medius enim stat*, & omnibus ad manū: ita vt à nō quærentibus inueniatur: sicut Esai. 65. habetur, vt citat Paulus ad Rom. 10. *Inuentus sum à non quærentibus me: palam apparui his, qui me non interrogabant*. Vtitur eo modo loquēdi Propheta, quē nos vsurpare solemus. Cum volumus ostendere rem aliquam peruiam, & quæ præ manibus est, dicere solemus: quod in illam etiam nolentes & non quærentes impingimus. Ita Propheta exponere volens, quā facilē sit Deum inuenire, dicit. *Inuentus sum à non quærentibus me*.

Christus facile inuenitur si queratur.

Matth.

Esai.
Roma.

Christus enim omnibus peruius est, & facilis, vt inueniatur: si in veritate & simplicitate cordis inquiratur. Vnde ipse ait Matth. 7. *Quærite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis. Medius enim stat*, & omnibus ad manū: ita vt à nō quærentibus inueniatur: sicut Esai. 65. habetur, vt citat Paulus ad Rom. 10. *Inuentus sum à non quærentibus me: palam apparui his, qui me non interrogabant*. Vtitur eo modo loquēdi Propheta, quē nos vsurpare solemus. Cum volumus ostendere rem aliquam peruiam, & quæ præ manibus est, dicere solemus: quod in illam etiam nolentes & non quærentes impingimus. Ita Propheta exponere volens, quā facilē sit Deum inuenire, dicit. *Inuentus sum à non quærentibus me*.

Qui locus licet ad literam loquatur de reprobatione populi Iudæo-

rum, & vocatione gentium, quæ inueniunt Deum, quem non quærebant: & ita communiter interpretetur sancti Patres Paulum sequentes loco allegato, vbi de gentiū vocatione prædictum locum adducit: in quo Deus maximē suam misericordiam commendauit: Nihilominus de peccatorum conuersione & vocatione commodē intelligi potest. Quos Deus venientes ad se nō solū recipit: sed & ipse met vocat, inuitat, trahit, sese illis offert. Ita vt etiam nolentes & non quærentes in illum impingant. Hinc fortē inter alias rationes ad Rom. 9. dictus est Christus à Paulo lapis offensionis. Quoniam ad eō communis, & omnibus obuius est, vt in illum etiā nolentes offendant: vnde & prouenit, vt in illo scandalizentur. Hoc

Roman.
Quare Christus dicatur lapis offensionis.

videmus apertē in muliere illa Samaritana Ioannis. 4. quæ de Christo nihil cogitabat, & ad puteum vt hauriret aquam veniebat, quam Christus ad puteum hora diei sexta, & in ipso solis feruore sedēs spectabat, & vt occasionem inueniret docendi, potum petebat. Vnde non intelligens mulier mysterium scandalizata est dicens: *Quomodo Iudæus cum sis bibere à me petis, quæ sum mulier Samaritana?* Vides Christū mulieri obuium, & factum petram offensionis? Cæco illi à natiuitate, cui visum Dominus impertinit, postea ipse Christus se obuiū præbuit Ioann. 9. vt illum confirmaret. Matthæus ad Thelonium sedebat Dei oblitus Matth. 9. & Christus illum quærit. Meritō ergo dicit: *Inuentus sum à non quærentibus me*: & Ioannes dicit. *Medius vestrum stat*, & ad eō facilis

Ioann.

Ioann.

Matth.

cilis inueniri: vt cæci in illū impingant, & etiam non volentes inueniant. Vnde nullus difficultatem in quærendo aut inueniendo Deo potest causari.

Simile.

Sicut si Medicus ad aliquam ciuitatem veniret, & in media platea tentorium figeret, ibiquè continuò maneret egrotos sperans, nullus iuste dicere posset: vbi medicum inueniam? quò ibo? quo quæram? cura recusata, quia multum mihi laborandum est vt medicum valeam inuenire. Medius enim stat, in medio populi & in manifesto & aperto loco positus est. Ille non inuenit, qui non vult quærere. Iuste repræhenderentur & conuincerentur magis amare ægritudinem quam salutē, qui difficultatem in medico quærendo pro excusatione adducerēt. Venit cælestis medicus, qui languores omnes nostros non tantum curare potest, sed & tollere: vt Esai. 53. de eo dicitur. *Vere languores nostros ipse tulit, & labores nostros ipse portauit.* Quod de ægritudinibus corporalibus interpretatur Matthæus, cap. 8. Licet enim Christus corporalem ægritudinem non suscepit, vt aliquando demonstrabimus, tamē nostras tulit sua virtute sanando, vt peritissimus, sapientissimus, & potentissimus medicus. Qui in hunc mundum veniens in medio terræ tentorium suum fixit, & medius omnium stetit: vt omnibus facilis ad illum esset accessus. Quod Prouerborum. 1. Sapiēs testatur inquiēs. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam. In capite turbarum clamat, in foribus portarū vrbs profert verba sua dicens: Vsq̃uequo paruuli diligitis*

infantiam, & Stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient: & imprudētes odibunt sciētiā? Conuertimini ad correptionem meā. En proferam vobis spiritum meū, & ostendam vobis verba mea. Nec solum medius stat, sed & singulorum domus visitat, & ipsemet ægrotos quærit. Quod declarauit Matth. 18. illa similitudine hominis qui habebat centum oves, & reliquit nonaginta nouem in deserto, vt vnā quæreret quæ perierat. Vnde concludit. *Veniquærere, & saluum facere quod perierat.* Ipsorum igitur infirmorum culpa est si medicum non inueniunt: quia quærere nolunt. Et quod peius & miserabilius est, venientem ad se fugiunt. De quo cōquæritur per Zachariam cap. 7. dicens. *Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt ne audirent, & cor suum posuerunt vt adamantem ne audirent legem, & verba quæ misit Dominus exercituum in Spiritu suo sancto per manum Prophetarum suorū.* Hi sunt qui dicunt Deo, vt habetur Iob, 22. *recede à nobis, & quasi nihil possit facere omnipotens æstimabant, eum, cum ille impleisset domus eorum bonis.* Ex quibus omnibus concludimus, quam facile sit Deum inuenire, si quærere voluerimus: solūquē negligentibus, & diligentibus magis tenebras quā lucem difficile videri. Quia medius omnium stat, & etiam à non quærentibus inuenitur.

Etiā infirmos quærit Christus. Matth.

Zach.

Iob.

Esai.

Matth.

Prouer.

XXV. CONSIDERATIO.

Quòd Deus nulli desit
in necessariis ad salutem, nec
personarum habeat acceptio-
nem, sed omnibus ad sit,
& medius stet.

Medius vestrū, stetit, &c.

QVI medius stat ad om-
nes æqualitatē habet, nec
magis in vnam quam in
alteram partem declinat : in quo
Christi rectitudinem ostendit, qui
ad omnium salutem descendit, eā-
quē siue personarū acceptione præ-
stat omnibus fauens, & quantum
de se est omnibus prospiciens. Vn-
dē Petrus Actū. 10. vocatus a Cor-
nelio, & videns gratiam Dei genti-
bus communicari, aperiens os suū
dixit. *In veritate comperi: quia non est
personarum acceptor Deus: sed in omni
gente qui timet Deum, & operatur iusti-
tiam, acceptus est illi.* Et Paulus ad E-
phesios. 6. inquit. *Personarum accep-
tio non est apud Deum.* Qui omnes vo-
cat, omnes inuitat, omneshorta-
tur, omnibus propē est. Esaiæ. 55.
ait. *Omnes sitientes venite ad aquas, &
qui non habetis argentum properate:
emite & comedite. Venite, emite absquē
argento & absquē vlla commutatione
vinum & lac.* Et Matth. 11. dicit. *Ve-
nite ad me omnes qui laboratis, & one-
rati estis: & ego reficiam vos.* Et Mar-
ci 10. ait. *Sinite paruulos venire ad me:
quia ipsorum est regnum cælorum.*

Sicut fons patēs & in medio po-
puli existens omnibus conceditur
magnis & paruis, diuitibus & pau-

peribus, nulliquē aditus ad illum
interdicitur: sic Christus fons pa-
tens est omnibus communis, & in
medio existens, vt omnibus aditus
ad illum pateat, nulliquē negetur
accessus. Quod prædictum fuerat à
Zacharia cap. 13. his verbis. *In die
illa erit fons patens domui Dauid, & ha-
bitantibus Hierusalem, in ablutionem
peccatoris & menstruata.* Quod vati-
cinium de tempore Melsiæ intelli-
gendum est. Consuetum enim est
in scriptura per diem illam non quā-
cumquē intelligere, sed illam quæ
celebratissima erat, & circumfere-
batur in ore omnium Prophetarū,
& quam omnes ardentissimē desi-
derabant, scilicet, aduentus Melsiæ.
Et hæc non solum sanctorum inter-
pretatio est: sed & omnium sapien-
tium Iudæorum vnanimis consen-
sus: vt refert Galatinus lib. 4. de Ar-
chanis sacrae Scripturæ, cap. vlti-
mo. Fons Christus est, vt optimē in-
terpretatur Gregorius Homil. 20.
in Ezechielem dicens. *Hæc dies mi-
sericordiæ, quæ nobis de aduentu Redem-
ptoris nostri promissa est. Fons quippe
occultus est vnigenitus Patris, inuisibilis
Deus. Fons vero patens est idem Deus in-
carnatus. Qui fons patens recte domui
Dauid dicitur: quia ex Dauid genere no-
ster ad nos redemptor processit. Hieru-
salem vero visio pacis interpretatur. Hi
autem Hierusalem inhabitant, qui in vi-
sione pacis intime mentem figunt. Pec-
cator vero & menstruata est vilis, qui de-
linquit in opere: vel mens quæ labitur in
praua cogitatione. Dicatur ergo: In die
illa erit fons patens domui Dauid, &c.
Quia apertus iam nobis est fons miseri-
cordiæ Redemptor noster, qui in domo
Dauid incarnari dignatus est, vt pecca-*

Zach.

Dies illa quid
significet in
scriptura.

Galat.

Grego.

Actuum.
Deus non est
personarum
acceptor.

Ephes.

Esai.

Matth.

Marc.

Simile.
Christus fons
patens omni-
bus.

torem lauet à peruerso opere, & menstruatam mentem diluat ab immunda cogitatione. Pater igitur fons, curramus cum lachrymis, & lauemur in hoc fonte pietatis: in quo lauari optabat Dauid cum Psalm. 50. dicebat. Dele iniquitatem meam: amplius laua me: & in quo lota est Magdalena Lucæ. 7. in quo Petrus amare flens. Matth. 26. Et Latro misericordiam poscens Lucæ. 23. Et lib. 6. Episto. cap. 186. de Magdalena & remissione illi concessa tractans inquit, quòd impletum est quod de hoc sanctæ Ecclesiæ tempore prophetica nobis voce promissum est. Et in die illa erit fons domus Dauid patens in ablutionem peccatoris & menstruata. Domus enim Dauid nobis peccatoribus fons patens in ablutionem est, quia ab iniquitatum nostrarum sordibus per Dauid filium Saluatorem nostrum aperta iam misericordia lauamur.

Psalm.

Lucæ.

Matth.

Lucæ.

Gregor.

Christus quare
dicatur
fons.

Ioann.

Marc.

Zach.

Ioann.

Christus igitur fons dicitur propter Spiritus sancti gratiam, quam in se habet, & omnibus communicat. Datus est enim illi Spiritus non ad mensuram sicut ceteris, ut testatur Ioannes Baptista Ioann. 3. Et super eum non solum descendit, sed & mansit Spiritus sanctus, ut idem testatur Marci. 1. Qui est lapis ille super quem septem oculi sunt, id est, septem Spiritus sancti dona, ut affirmat Zacharias cap. 3. Qui non solum sibi sufficiens est, sed & omnibus communicat lucem & gratiam, ut Ioannes cap. 1. testatur inquit. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre plenum gratiæ & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Id est abundantissimam & copiosissimam gratiã

Hic enim est de quo Pater Matt. 17. de cælo clamans dixit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Cuius verbi vim declarat optime Leo Papa in quodam sermone de Transfiguratione inquit. In quo mihi complacui. Quia non tantum ipse placet: sed & in ipso & per ipsum placent quotquot mihi placent.

Istã gratiæ abundantiam in Christo declarauit Esai. cap. 12. de temporibus Messias loquens: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris, & dicetis in die illa confitemini Domino, & inuocate nomẽ eius. Plurali nomine utitur dicẽs de fontibus: ut gratiæ magnitudinem & copiam, & omnimodã plenitudinem sine mensura, ac spiritualium donorum multitudinem significaret. Vel fontes dicit propter pluralitatem Sacramentorum, quæ fontes quidam sunt in Ecclesia Christi sanguinem & virtutem passionis continentia. Quæ omnia de latere Christi fluxerunt, tanquam riuuli de purissimo, & copiosissimo fonte. Vel plurali utitur, ut ostendat, quòd in quolibet nostrum ex participatione & communicatione gratiæ, quam nobis Christus communicat, sit fons aquæ viuæ salientis in vitam eternam: ut Ioannis 4. Christus asseruit cum Samaritana loquens. Quare Ioannis. 7. nos Christus inuitat ad istas aquas inquit. Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Qui enim credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.

Abundantia
gratiæ futu-
re temporibus
Messias
declaturatur.
Esai.

Ioann.
Ioann.

De hoc fonte & istis aquis loquitur Ioel cap. 3. inquit. Et erit. In die illa stillabunt montes dulcedinẽ, & colles fluent lacte. Et per omnes riuos

Ioel.

Iudã

Hieron.

Iuda ibunt aqua, & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. Hieronymus interpretatur locum istum de temporibus Messiae, & de abundantia misericordiae, gratiae, & consolationis spiritualis, quae tunc per omnes alueos Iuda fluat, ita ut nihil in eis siccum reperiatur aquis gratiae ubique redundantibus. Consuetum enim est apud homines translationibus & parabolis uti ad explicandas res, (non solum ut intelligi, sed ut desiderari & expeti possent) felices & prosperas; eisque verbis utuntur quibus maximè sensus nostri solent delectari, easque res adducunt, quae hoc maximè præstare consueverunt: quales sunt larga rerum omnium adiutium, vitam, & honestam voluptatem, pertinentium abundantia & copia. Huius generis sunt terrae & arborum copiosissimi fructus, frumenti, vini, & olei, largi proveniunt, vestium, auri, argenti, & aliarum rerum preciosarum copia: & lactis & mellis redudans ubertas, quae omnia videtur cōplecti. Ad ista enim & ad aquarum abundantiam uniuersa reduci solent, quae ad necessitatē & voluptatē hominum necessaria sunt. Quia lac primum animalis alimentum est, & maximè conueniens, & utile, ut ipsa nutritio animalium testatur: mel verò principium est omnis dulcedinis & suauitatis: aquarum autem copia præter quam quod ad sitim extinguendam conducit, multa alia in terris bona efficit, ob quae summā sibi laudem inter omnes res naturales vendicat: adeo ut antiqui naturae superiorem facerent, & omnium rerum parentem

Uniuersa pro
spira per lac
mel & aqua
rum copiam
declarantur.

Aqua excellen-
tia.

crederent. Quoniam cuiusque rei ortus & generatio, (ut testatur Aristot. 4. Meteor.) succum requirit & humiditatem, cuius defectus corruptionem inducit. Quod sumpsisse Philosophi videntur ex eo, quod Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas, quas rerum omnium materiam constituit. Cum igitur graues authores de aliqua maxima felicitate temporum, & de summa abundantia rerum agunt, rerum prædictarum copiam & spontaneam affluentiam proponunt: ut Ouidius lib. 1. Metamorph. dicens. *Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant.* Isto modo loquendi usus est noster Propheta ad explicandam eximiam diuinæ prouidentiae, donorum, bonorum spiritualium & gratiae copiam, qua fruituri erant fideles tempore Messiae inquiens: *Erit in die illa Stillabunt montes dulcedinem, &c.* Vbi etiam aduerte, quod ut maximam abundantiam & redundantiam bonorum ostenderet, non mel la ex apum aluearibus, aut lac ex pecorum uerberibus querenda esse dicit: sed per agros, per valles, per colles & per montes fluxura copiosissime testatur. Adeo ut per omnes riuos Iuda aquae & bona defluant.

Aristot.

Genes.

Ouidius.

Et fons de domo Domini egredietur, scilicet Christus, & irrigabit torrentem spinarum, siue vallem spinarum. Qui, ut testatur Hieronymus, est locus iuxta Liuiadem trans mare mortuum, sexto ab ea distans milliario, ubi quondam cum Madianitibus fornicatus est Israel Numeri. 25. Cuius loci meminit ex persona Dei Micheas Propheta cap. 6. dicens. *Populus meus, memento quæso quid cogitaue-*

Torrēs spinarum
quis locus sit.

Num.

Micheas

vit Balach Rex Moab, & quid respon-
derit Balaam filius Beor de Sethim vsq;
ad Galgalam. Egre dicitur igitur fons de
domo Domini, hoc est, Ecclesia: vt spi-
nas nostras, & vitia, atque peccata,
quæ nullam frugem habuere iusti-
tiæ, commutent in Domini noua-
lia, & ariditatem nostram rigent
aquis largissimis, & pro spinis &
& vepribus flores virtutum multi-
plices germinemus. Et in eo loco
vbi quondam fornicatus est Israël,
& initiatus est Beelphegor, lilia
castitatis, & rosæ pudoris, ac virgi-
nitatis, exuberent. De quo Zacha-
rias cap. 11. loquutus est dicens. *Et
erit fons patens, &c.*

Bonorum spiri-
tualium afflu-
entiam omnia
ista significat

Et quod prædictus locus Ioëlis
de temporibus Messie debeat intel-
ligi, colligitur ex eo, quod si foelici-
tas hæc humana atque terrena fu-
tura solum esset, tamen maior quã
vnquam fuisset, eo tẽpore quo resti-
tuendi erãt Iudæi fore probaretur,
vel ex eo quod per omnes riuos Iu-
da aquæ fluent, aut quia in Hierusa-
lem ex templo Domini fons viuus
erat erupturus. Quoniam olim cū
terra illa beatissimè coleretur aqua-
rum viuientium inopia laborabat,
maximè autem ciuitas Hierusalẽ,
in qua piscinis & collectionibus
aquæ pluuiialis, fontium & puteorū
defectum supplere cogebantur in-
colæ. Quare cum illam abundan-
tiam post reditum ex captiuitate
non habuerint, manifestè conuin-
citur totam istam sententiam aliò
expectare, scilicet, ad bonorum spi-
ritualium affluentiam, & ad illas a-
quas de quibus Christus loquitur
Ioann. 4. & 7. Quas qui biberit, nõ
sitiet iterũ: sed flumina fluent de v-

tre eius aquæ salientis in vitã eternã.
Vt igitur ad propositũ Zachariæ lo-
cũ redeamus, fons dicitur Christus
propter abundantiam gratiæ & bo-
norum. Patens autem dicitur, quia
nullũ prohibet, nulli negatur, om-
nibus cõmunis & in manifesto est,
& in medio omnium stat. Nec sine
causa Propheta verbo isto vsus est,
sed vt differentiam tẽporum Mes-
siæ a temporibus illis antiquis ostē-
deret. Olim quippe Christus pro-
missus erat: & fons aquarum ista-
rum hominibus communicabatur:
(Virtute enim Christi gratiã & sa-
lutem consequabantur omnes illi
Patres antiqui, qui bibebant de spiri-
tali consequente eos petra, Petra autem
erat Christus, vt dicit Paulus 1. Co-
rinth. 10.) sed fons illis clausus erat
& signatus, cuius fide & a lōgẽ illũ
aspicientes sanabantur, vt testatur
Paulus ad Hebræ. 11. Quod sanè
adumbratum cernimus Genes. 29.
& alijs quã pluribus locis. Vbi fon-
tes dicuntur a Patribus illis anti-
quis inuenti, & quod clauderentur,
nec bibere ex illis alicui licebat, do-
nec greges omnes congregarentur.
Ad quod respexisse videtur Paulus
ad Hebræos. 11. cum dicit, de Patri-
bus antiquis loquens: *Vt non sine no-
bis consumerentur Deo pro nobis me-
lius aliquid disponente.* At postquam
Deus homo factus est, & lapis ille
angularis in cruce percussus, iam
fons patens est Domui Iuda & habitã-
tibus Hierusalem in ablutionem pecca-
toris & mensruaræ. Hic fons est qui
in medio paradisi constitutus refer-
tur Genes. 2. a quo procedunt flumi-
na, quæ vniuersæ terræ faciem irri-
gant. Vndè fit vt inexcusabilis sit
omnis

Differentia
temporũ Mes-
siæ & anti-
quorum.

Corinth.

Hebr.
Genes.

Claudere pi-
teos antiqui-
tus quid signi-
ficaret.

Hebræ.

Genes.

Ioann.

Ioann.

Cant.

omnis homo qui necessitatem patitur, vel siti, aut penuria laborat, cū omnibus fons iste pateat, & in medio omniū sit. Si fons esset conclusus, quales olim erant, vel signatus, qualis Cant. 4. describitur, nō mirū esset, si sitim homines pateretur, sed cū fons sit patēs, & in medio omniū existat, inexcusabilis sane est, qui miseriam patitur, vel indigens in peccatis perseverat. Cōvincitur diligere magis tenebras quam lucē, & quod cisternas dissipatas, & aquas turbidas Ægypti, fonti viuo & aquis salutaribus præponat.

XXVI. CONSIDERATIO

Christi humilitatē declarat, & quod communem vitam & abiectam egerit prælati relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius.

Medius autem vestrū, &c.

Chryso.

HEST, communem vitam degit, & sicut vnus de media plebe, sine apparatu & pompa humilis & mansuetus cum omnibus cōuersans. Quod Chryso. Homil. 15. in Ioannem aduertit inquiring. *Decens namque erat, vt in populo tanquam vnus ex multitudine versaretur, qui vbiq̃ humilitatem & mansuetudinem doceret.* In quo Christi humilitas maximē commendatur. Qui est filius naturalis Dei, vt fides fatetur, & latē probat Paulus ad Hebræos. i. *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ Pa-*

Christi humilitas declaratur.
Hebræ.

tris, portans omnia verbo virtutis sue, purgationem peccatorum faciens, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomē hereditauit. Cui enim dixit aliquādo Angelorum: *Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Et rursum. *Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in filium?* Qui non solum in quantum Deus, sed etiam in quantum homo, est filius naturalis Dei, & hæres vniuersorum: vt ibidem testatur Paulus inquiring: *Nonissimē loquutus est nobis in filio: quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & secula.* Quib⁹ verbis duas naturas in Christo declarat, humanam, ratione cuius sicut *predestinatus est filius Dei*, vt habetur ad Rom. i. ita & *constitutus est hæres vniuersorum*: & diuinam, ratione cuius fecit omnia, & omniū hæres est & dominus, non factus, sed naturalis.

Romani

Iure enim filiationis conuenit cuiquē hereditas. Quare Paulus de filiis adoptiuis loquens ad Rom. 8. Hoc argumento vtitur ad probandum quod ius habeant ad hereditandā bona Dei: *quod si filij, & hæres.* Vndē sequitur, quod eo modo quis hæres dicetur, quo filius fuerit. Nā qui per gratiam & adoptionem filij sumus, ex gratia ius ad hereditatē accipimus. Christus verò, quia naturalis est filius Dei, naturalis etiam est hæres. Constitutus autem & nominatus seu declaratus est talis in quantum homo ratione naturalis filiationis, quæ illi conuenit. Vndē Christo, etiam in quantum homo, aliter conuenit hereditas quam nobis. Non enim illi ex gratia habituali, (qua particeps fiat diuinæ naturæ) sicut nobis conuenit ius

Hereditas sequitur filiationem.
Romani.

Christo etiam vt homo aliter conuenit hereditas quam nobis.

ius ad hæreditatem: sed ex natura supposita gratia vnionis, qua factus est homo, & filius naturalis Dei. Quod vt declararet Paulus ad didit Christi virtutem & diuinam potentiam ostendens, *per quem fecit & secula.*

Psalms.

Christus ergo cum Rex sit vniuersorum, vt *Psalms. 2.* ipse testatur inquit: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo, scilicet, a Deo Patre, super Syon montem sanctum eius: cum adeo sit magnus & excelsus, vt Ioannes, (quo non surrexit maior inter natos mulierum,) se indignum confiteatur, qui possit soluere corrigiæ calceamentorum eius: Cum posset millibus hominum, & angelorum stipatus incedere, & diuitijs nitens, & maiestate gloriosus hominibus apparere: humilis, pauper & abiectus videri dignatus est, & medius omnium stare, communem vitam agere, & humilem, alijsquæ hominibus adeo consimilem, vt illi obijcerent, quod cum publicanis & peccatoribus manducaret. *Matth. 9.* & quod eorū amicus esset *Matth. 11.* Quod Paulus testatur de Christo ad *Philip. 2.* dicēs. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formæ serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Hanc Christi humilitatem Zacharias *cap. 9.* commendat inquit. *Exulta satis filia Sion, inbila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & Saluator, ipse pauper & ascendens super asinā, & super pulum filium asinæ. Ecce signum est rei insolitæ, raræ, mirabilis, & nouæ. Et quidem noua, rara, & mirabilis**

Matth.
Matth.

Philip.

Zach.

res, vt qui potens, qui diues, qui natura Dominus, qui Deus est, appareat humilis, pauper, & vt seruus, communemquæ vitam agens.

Quod ideo factū credere debemus, vt ad eum facile accedere possimus, nullusquæ illi appropinquare timeat. In quo principes, prælatos, & pastores docet, qualiter vitā suam debeant instituere. Nec enim prælatus, præcipue Ecclesiasticus, ornatu, pompa, & apparatu insignis procedere debet, & magna comitante caterua, potentium & diuitum corona cinctus, & satellitibus stipatus: ita vt pauperes, egentes, & nudi accedere ad illum non audeāt. Nō ianitorum multitudine, nec custodum numero domus suæ ingressum præcludere debet: sed medius omnium stare, ita vt sua humilitate, modestia, affabilitate, & lenitate, omnes alliceat, & ad se trahat: vt afflictī, miseri, & egentes faciliem ad illum habeant ingressum & accessum: nec sit qui eos detineat, aut prohibeat. *Sinite paruulos venire ad me,* dicebat Christus *Marci. 10.* *Ipsum enim est regnum celorum.* Quia vt dicit Iacobus sua Canon. *cap. 2.* *Si introierit in conuentum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: tu sede hic bene: pauperi autem dixeritis: tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne indicatis apud vos meripso, & facti estis iudices cogitationum iniquarum? Vbi reprehendit acceptionē personarum. Et si hoc vitiosum reputat & reprehensibile in quolibet homine, quanto id criminosius*

Ideo communē vitā Christus egit vt ad eum facilis esset accessus.

Prælatus Ecclesiasticus qualiter vitā suam debeat instituere.

Marci.

Iacob.

notius erit in prælato? Qui pater pauperum esse, & medius omnium stare debet, æqualiter omnibus prouidens, & æqualem se omnibus, siue diuites, siue pauperes sint, exhibens. Sicut cor in medio corporis est, & ad omnia membra siue nobilia, siue ignobilia sint, suam virtutem transfundit iuxta cuiusquæ membri exigentiam & necessitatem.

Quod Paulus de Christo & Ecclesia loquens similitudine naturalis corporis & membrorum eius declarauit ad Ephes. 4. dicens. *Et ipse dedit quosdā quidē Apostolos, quosdam autē Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consumptionem sanctorum, in opus ministerij, in adificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Ita Prælatus qui cor reipublicæ est. Sic vocat Esaias cap. 1. inquit. *Omne caput languidum, & omne cor mœrens. A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Vbi aduerte causam & radicem, quare totum corpus infirmū sit, esse: quia*

Caput languidum est, & cor mœrens. Et merito, quia cum virtus inde ad omnia alia membra deriuetur, quale cor fuerit, & quale caput, talem virtutem subministrabit. Quando caput languidum est, quid miramur si totum corpus langueat? Et quando cor infectum est, quid mirum si omnia membra inficiantur? Prælatus itaque cor est huius corporis mystici, in medio constitutus esse debet, & ad omnia membra, etiam ignobilia & vilia, suam virtu-

tem transmittere, se omnibus communicare. Et sicut centrum in medio est circumferentiæ, ad quod omnes lineæ, quæ a circumferentia ducuntur, æqualiter pertinent: ita Prælatus in populo quasi centrum est, & subditi circumferentiæ locū obtinent. Vnde in medio omnium debet esse positus, & æqualiter omnium lineas, vota, & petitiones, recipere, sesequæ omnibus æqualiter communicare, & ad omnes diffundere. Quidam gymnosophista nomine Calantis, cum videret quondā magnum Alexandrum, attulit secum corium bouis durum valde & siccum, quod in terram proiecit: cumquæ super vnam eius extremitatem pedes poneret, erigebatur corium ex altera: & in omnibus extremis partibus similiter eueniebat: cum autem se in medio illius collocaret, & pedes figeret, constitit corium, & ex omni parte quieuit. Quo ostendere volebat & persuadere Alexandro, principem in regno suo in omnibus debere medium eligere, & tenere: vt regnum quiete & pacificè posset possidere. Si enim in vnam partē affectu, verbo, vel opere, magis inclinauerit quàm in aliam, statim aliæ partes insurgent inuidia, odio, vel passione, agitate: quod si se omnibus affabilem præstiterit, & medium tenens æqualiter omnes susceperit, beatus & pacificus in regno suo erit, omnesque hac æqualitate conuiescēt. Maximè ergo studeat prælatus, vt medius omnium existat, communē vitam degat, vt facilis ad illum accessus esse, possit. Nam si maiestate elatus, superbia inflatus, mediū

*Simile.
Prælatus centrum est, subditi circumferentia.*

Rex in omnibus debet medium eligere, vt pacē fruatur.

tenere

*Simile.
Prælatus cor
reip.*

Ephes.

Esai.

*Quale caput
& cor talia
& membra:*

tenere desierit, quomodo pauperes miseri, & abiecti ad illum accedere audebunt? Aut quomodo omnes corporis huius partes sibi debitam influentiam à capite & corde poterunt accipere? Imitentur Christum pastorem principem, qui *Medius omnium stetit*, ut dicit Ioannes, & qui non venit ministrari, sed ministrare, ut ipse testatus est Matth. 20. ut suo exemplo Apostolos suos, & in eis omnes Ecclesiæ pastores & praelatos ad veram humilitatē hortaretur.

XXVII. CONSIDERATIO.

Quòd Christus medius steterit inter Deum & homines pacificans eos exponitur, & quòd hoc sit praelatorum officium.

Medius vestrū, stetit, &c.

VERBIS istis non solum declarare voluit Ioannes Christum in medio populi illius esse, & cū illis conuersari, iamquē Messiam, (quem ipsi optabant, & querebāt,) aduenisse: sed etiam explicare munus & officium illius, quòd scilicet idē à patre missus fuerit, idē in hunc mundum venerit, ut homines Deo reconciliaret per sanguinem suum: & ut se medium constitueret non solum inter duos populos, Iudaicum & Gentilicum, destruēs in semetipso maceriā, ut dicit Paulus ad Ephes. 2. quæ utrumquē populum diuidebat, & faciens vnum

de duobus populis: sed reconciliās nos Deo per sanguinē suum, & pacificans quæ in cælis, & in terris sunt. Sic enim inquit Paulus. *Ipse scilicet Christus, est pax nostra, qui fecit utraqū vnum, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis euacuans: ut duos condat in semetipso, in vno nouo homine faciens pacem: ut reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem eis qui prope, quoniam per ipsum habemus accessumambo in vno spiritu ad patrem. Cuius sensus est. Christus est pax nostra, qui fecit per suum sanguinem utraq; id est, Iudæos & gentes vnum: ut coalescerent in vnū corpus, & omnes Christiani essent: Soluens medium parietē maceriæ, id est, inimicitias in carne sua per passionem suam euacuans, & antiquans, & abrogans legem mandatorum, hoc est, legem Moysi: quæ multis constabat mandatis, euacuans, inquam, decretis, hoc est, præceptis Euangelicis. Ut enim aduertit Theophilatus, decreta dicuntur quæ ad fidem instituunt: ut scilicet duos populos in vnum reducat, & vnum nouum hominem in nouitate vitæ ambulantem faciat sublata lege veteri, quæ populos illos diuidebat, & quasi causa erat odij, inimicitie, & separationis inter illos: idē mediū paries maceriæ dicitur: & il, iam antiquas Christus, dicitur inimicitias tollere inter duos illos populos, per Crucem reducēs ad vnā Ecclesiam. Itaque reconciliare dicitur ambos in vno corpore Ecclesiæ per Crucem interficiens inimicitias:*

Christus fecit ex duobus populis vnum soluens maceriam legis.

Theophi.

Lex mediū paries maceriæ.

Matth.

Ephes.

citias: siue Iudæorum & gentium mutuas: siue omnium hominum cū Deo, vt postea dicemus. Vnde, in corpore suo, dupliciter intelligitur. Vno modo in Ecclesia, quæ corpus Christi dicitur: altero modo in proprio suo corpore & carne, in qua pœnas pro peccatis nostris debitas Christus persoluit.

Christus me
di^o inter Deū
& homines
pacificās eos.
Esaï.

Itaque non solum se medium inter duos populos constituit, ex illis vnū effecit: (ratione cuius dicitur lapis angularis ab Esaia cap. 28. *Ece ego mittam in fundamentis Syon lapidem, lapidem probatum, angularem, preciosum, in fundamento fundatum:*) sed inter Deum & homines mediator factus est soluens inimicitias illas antiquas, quæ inter Deū & homines versabātur, & delens in se & in carne sua vetus chyrographum decreti, vt dicit Paulus ad Colosen. 2. *quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio affigens illud cruci.* Vnde mediator Dei & hominum appellatur. i. ad Timot. 2. & ad Hebræos 8. & 9. Vbi Paulus proposito ingressu summi Sacerdotis in Sancta sanctorum, vt per sanguinem hircorum, & cinerem vitulæ expiaret populum, (quo Christi passio & mors significabatur, qua purgandi eramus ab omni peccato,) dicit. *Et ideo noui testamenti mediator est. Vt morte intercedente in redemptionem earum prauaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hereditatis.*

Officium me
diatoris de
claratur.
Galat.

Quod autem sit officium mediatoris eleganter declarat Paulus ad Galathas. 3. inquires. *Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est, donec veniret semen, cui promississet: ordi-*

nata per angelos in manu mediatoris.

Mediator autem vnus non est: Deus autem vnus est. Locus iste multum difficilis est, & ob eius difficultatem interpretes in varias expositiones abierunt. Caieta. de lege totum locum exponit, & legem mediatorē, hoc est, dimediatorem interpretatur. Quoniā lex non adunabat, imò potius diuidebat populum Iudæicum à Gentilico. Quod autem sequitur, *Mediator non est vnus*, sic exponit. Dimediator, puta, lex, nō facit vnum, sed diuidit: *Deus autē vnus est* in suo testamento. Sed quā violentus sit iste modus dicendi apertè constat, & quā præter intentionē Apostoli: qui intendit statuere differentiam inter nouam & veterem legem, & astruere quòd in Christo & per Christum lex impleta fuerit, & abrogata. Quare alij inter quos

Caieta.

Theodor.
S. Thom.

est Theodoretus, & sanctus Thomas referens & non impugnans, per mediatorē intelligit Moysen, cuius ministerio lex (quam immediate ab angelis in Syna accepit) populo Hebræorum data est. Sunt enim quatuor ad minimum personæ considerandæ in isto ministerio, Deus, angelus, mediator, siue interpres, & popul⁹. Quia mediator siue interpres nō est vnus: is enim interpres, vel mediator dicitur, qui dicta interpretatu eis, quorū linguæ diuersæ sunt: vel qui mādāta absentium ad absentes fert. Promissio autem facta est ab vno Deo ad Abraham, & sine intermedio aliquo homine Deus per se ipsum Abrahæ promissit: quæ ab ipso Deo implenda erat in semine Abrahæ ipsi & posteris eius. Hec enim promissionis for
ma

ma fuit, *In femine tuo benedicentur omnes gentes*. Itaque ordo, series, ratio, & apparatus legis promulgatę. (quę quidem non immediate data est a Deo populo, sed manifestata angelo, & per angelū tradita Moyfi, a quo tanquam interprete & mediatore proposita est populo) docet aperte non esse legem de qua agitur in promissione. Promissio vero firma esse debet, & lex non potest esse aduersus illam. *Deus autem vnus est*, qui & legem dedit, & testamentum firmavit, & promissionē statuit. Sed expositio hęc non quadrat intentioni Pauli, qui intendit finem legis in mediatore constituere, & promissionis tempus statuere, quod impletum iam ostendit in manu mediatoris, in quo lex impleta est. In Moyse autem lex illa coepit: Quomodo ergo in illo potuit impleri: vt in manu mediatoris dicatur venisse semen, cui promisserrat Deus? Pręterea Moyses proprie mediator dici non potuit. Quoniam extremorum naturam non participauit, nec reconciliare potuit homines Deo, vt statim dicemus. Quare locus iste intelligendus est de differentia nouę legis a veteri, & de Christo, qui verus mediator est. Sic interpretantur Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & alij sancti Patres. Vt autem loci huius efficacia percipiatur, sigillatim singula interpretanda erunt. *Quid ergo lex?* Cum Paulus dixisset iustitiam ex fide esse & non ex lege, & asseruisset legem iustificare non posse: mouet verbis istis quęstionem interrogans: *Quid igitur lex?* Id est, ad quid lex posita

& cōstituta est? Videtur inutilis, vana, & nullius momenti. Ad istam quęstionem respondet vtilitates, quę ex lege procedunt, declarans, & dicens: *Propter transgressionem posita est.*

Ad cuius declarationem notandum est, quod lex datur propter quatuor, vt notat Beda, secundum quatuor ex peccato cōlequuta, scilicet, propter malitiam, infirmitatem, cōcupiscentiam, & ignorantiam. Est ergo lex primo data ad reprimendā malitiam: dum prohibendo peccatum & puniendo retrahebātur homines a peccando, & hoc significatur cum lex dicitur posita *Propter transgressionem*. Quod dupliciter intelligi potest: vno modo propter *transgressionem* puniendam, vt exponit Chrysostomus: ne liceret iudicis secure viuere, & in omnē malitiam libere labi: sed lex illis freni vice foret imposita, erudiens, componens, prohibensquē transgredi, & transgredientem puniens adhibita pœna. Ad hoc respiciebat Paulus. 1. ad Timot. 1. cum dicit: *Iusto non esse legem positā, sed iniustis*. Quia iusti cum ex seipsis & spiritu Dei moueantur ad bene agendum, non indigent lege coercente; sed ipsi sibi sunt lex, vt ad Rom. 2. Paulus testatur.

Secundò dicitur lex posita propter *transgressionem* implendam, eo modo quo ad Roman. 5. Apostolus dixerat. *Lex subintravit, vt abundaret delictum*. Quod non est intelligendum causaliter, sed consequutiue. Quia lege subintrante abundauit delictum, & transgressionem sunt multiplicatę: dum concupiscentia non-

Lex datur
propter quatuor.
Beda.

Lex frenum
est propter
pœnam.
Chrysost.

Timot.

Roman.

Lex posita
propter trans-
gressionē im-
plendam.
Roman.

Chrysost.
Ambros.
Hieron.
August.

nondum per gratiam sanata, in id quod prohibeatur magis exarsit, & factum est peccatum grauius addita prauaricatione legis scriptæ. Et hoc Deus permittebat, vt homines imperfectionem suam cognoscentes, quærent mediatoris gratiam. Et hoc est secundum ad quod lex data est, scilicet, ad infirmitatem hominum manifestandam. Et hoc ostendit Paulus cum dicit. *Lex posita est*: id est, quasi debito ordine collocata inter legem naturæ & legem gratiæ.

Lex infirmitatem manifestat.

Lex data propter concupiscentiam & ignorantiam.

Præterea data est lex ad domandam concupiscentiam, & ad instruendam ignorantiam: *Donec veniret semen cui promisserat. Ordinata, dicitur, per Angelos*, hoc est, vel per spiritus, qui eam in monte Syna tradiderunt, vel per Moysen, qui illam populo denuntiavit. *In manu mediatoris*. Hoc etiam dupliciter explicatur, *in manu*, id est, in potestate mediatoris Christi, qui potuit illam abrogare, & de facto sua morte antiquauit. Secundo *in manu mediatoris*, id est, vt in ipso, & per ipsum adimpleretur. *Mediator autem non est vnus*. Quod Ambrosius sic interpretatur: sine dubio mediator, hoc est, arbiter, nō est vnus, sed duorum. Cum enim duo populi inuicem aduersum se dimicarent semper dissidentes, & inimici diuersitate doctrinæ, Saluator horum arbiter venit amputans vtriusque populis per quod discordabant, vt posset esse pacifici. Abstulit a gentibus numerum Deorum, ab Iudæis opera legis, vt sic conuenirent.

Secundo mediator non est vnus, sed duorum, id est, hominum &

Dei, qui inter se erant discordantes. Et quia medium vtriusque extremi debet participare naturam, ex hoc quod Christus mediator est Dei & hominum, duplex in illo natura, humana scilicet, & diuina, colligitur. Quodeleganter Augustinus declarat lib. II. confessio. capit. 42. inquit. *Mediator autem inter Deum & homines oportebat, vt haberet aliquid simile hominibus, ne in vtroque hominibus similis longe esset a Deo: aut in vtroque Deo similis longè esset ab hominibus: atque ita mediator non esset*. Et lib. 9. de Ciuita. Dei. cap. 15. Vbi probat mediatorem extremorum debere participare conditiones, atque adeo vnum esse, scilicet, Christum, cuius participatio ne Deo reconciliemur, & beati simus: *Nec tamen ob hoc mediator est*, inquit, quia verbum, maxime quippe immortale & maxime beatum verbum longe est a mortalibus miseris, sed mediator, per quod homo, eo ipso ostendens vtrique ad illud non solum beatum, verum etiam beatificum bonum, non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitremur nobis peruentiois gradus esse molliendos, quia beatus & beatificus Deus factus particeps humanitatis nostræ, cōpendium præbuit participandæ diuinitatis suæ. Ideoque in forma serui, (vt mediator esset,) infra angelos esse voluit, in forma Dei super angelos mansit. Latissimè autem & copiosissimè hoc declarat super Psalm. 103. versu illo. *Hoc mare magnum & spatiosum, &c.* Vbi exponens illud Matth. 13. *Multi Reges & Prophetae voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt. Arbitrum, ait, desiderabat. Quid est arbiter? Medius ad componendam eam. Nonne*

Mediator ad plicem naturam habet.

Augusti.

Matth.

inimici eramus Dei, & malam causam habebamus aduersus Deum? Quis finiret causam istam malam, nisi ille medius arbitet? Qui nisi veniret, misericordiae perierat iter, de quo Apostolus dicit. 1. ad Timot. 1. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Si non homo, non mediator. Quia equalis patri Deus. Dicit in alio loco ad Galatas. 3. Mediator autem unus non est, Deus autem unus est. Inter duos mediator. Ergo Christus mediator inter hominem & Deum, non quia Deus, sed quia homo: nam quia Deus equalis Patri, sed si equalis Patri, non mediator. Ut autem sit mediator, descendat à superiore ad inferiorem, ab equalitate Patris: faciat quod ait Apostolus ad Philip. 2. Semet ipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominis factus, & habitum inuentus ut homo. Fundat sanguinem suum, deleat chirographum nostrum, componat pacem inter nos & Deum, nostram voluntatem corrigens ad iustitiam, illius sententiam flectens ad misericordiam Christus igitur mediator est, qui nos reconciliare procurat Deo: qui interpellat pro nobis, ut ad Rom. 8. dicitur. Quem proposuit propitiatorem per sanguinem suum. ut habetur ad Rom. 3. sed aduerte, quod propitiator plus significat & declarat, quam mediator. Propitiator enim effectum denotat misericordiae, & veniae, ac amicitiae consequutionem. Ut igitur ostendat Paulus, quod Christus non solum mediat, & intercedit inter homines & Deum (potest namque aliquis inter dissidentes medius esse, qui tamen illos non componat, & in amicitiam & pacem reducat:) sed Christus etiam amicitias facit, & veniam impetrat. Quia

ipse pro nobis sanguinem suum fudit, & de toto rigore iustitiae satisfecit: ideo propitiator appellatur. Ut tali mediatore & propitiatore intercedente, nullus, licet grauissimis criminibus sit inuolutus, timeat ad Deum accedere, dummodo cum dolore, humilitate, & reuerentia veniat. Quod Ioann. 1. sua Cano. cap. 2. testatus est inquit. Filioli, haec scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccauerit: supple, ne diffidat de venia, ne timeat accedere, sed confidens veniat. Quia aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum Dominum nostrum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Consideranda sunt verba ista, quibus Ioannes peccatores ad confidentiam hortatur. Primo ait. Aduocatum habemus apud Patrem, quasi dicat, non destituti, nec soli accedimus ad Patrem, Christum habemus assistentem & cōsidentem Patri: qui interpellat pro nobis, quique causam nostram agit, & defendit ut aduocatus. Ille enim aduocatus seu patronus dicitur, qui causam alicuius in iudicio defendit. Qui ergo Christum aduocatum habet & apud Patrem (consulto namque Ioannes Patrem absolute ponit, ut & Patrem nostrum esse intelligamus) quid timeat? Sed quia dicere possent, aduocati sufficiētia non sufficit, quando causa ipsa clamat, & suam profert iniustitiam, sicut causa mea. Peccata quippe mea adeo sunt foeda, adeo graui, ut nullo modo valeant excusari. Addit Ioannes, ne diffidas, si te tantus aduocatus non reddit securum, ulterius procede & considera. Habes & propitiatorem, imo ipse est propitiatio pro peccatis nostris, hoc est, hostia, sacrificium,

Nullus timeat accedere sub tali mediatore.

Ioan.

Timot.

Gal.

Philip.

Roman.

Rom.
Propitiator
plusdū quā
mediator.

cium, & oblatio propitiatoria pro peccatis nostris: nec tantum propitiatoria, sed & satisfactoria pro culpis nostris. Quare securus accede, & sine timore ad thronum iudicis. Quia medius nostrum stat Christus, qui est propitiatio pro peccatis nostris.

XXVIII. CONSIDERATIO.

Quòd Deus voluit per omnia tētari, vt disceret misereri: quo homines confidentius ad eum accederent.

Medius vestrum stetit, &c.

MODVS iste loquendi ostendit non solum quòd cōmunem vitam, vt diximus, Christus ageret: sed & quòd per omnia voluit fratribus suis assimilari, omnia sustinens, & experimento cognoscens, quæ homines pati solent: vt ex his disceret compati & misereri. Voluit medius omnium stare, laboribus subijci, persecutiones pati, in omnibus tentari: vt hominum figmentum & miseriam cognoscens, facilius ad misericordiam flecteretur: hominesquē magis de eo confiderent, quem sibi in omnibus similem, & sicut vnum ex eis videbant. Hoc significat *Medius vestrum stat*. Propter quod Christus *Math. 4* ab Spiritu sancto ductus est in desertum, vt tentaretur à diabolo. Vt experimento cognosceret, & per omnia fratribus

similis, eorum infirmitatibus compateretur: & vt infirmorum spes erigeretur. Nec enim mediocrem hoc miseris, afflictis, & peccatoribus, cōsolationem largitur, quòd eum habeamus pontificem, qui similis nobis sit, non solum in natura, sed & qui voluerit ita nobis assimilari, vt in se miseras nostras suscipiēs, omnia experimento cognosceret, & in omnibus tentatus fuerit: ne tentati confidentiam suam amittant talem habentes Deum, qui similiter tentatus fuerit.

Hoc argumentum latissime & *Hebræis* elegantissimè prosequitur Paulus ad *Hebræos*, cap. 2. Vbi proposita necessitate incarnationis Christi, & passionis eius ad hominum redemptionem, ait. *Nusquam enim angelos apprehendit: sed semem Abrahe apprehendit. Ex quo infert: Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, & vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.* Ex hoc quòd naturam humanam Deus assumpsit & non angelicam, concludit Paulus, quòd debuit per omnia fratribus assimilari non solum in natura, & eius cōditionibus, & qualitatibus: sed etiā in defectibus, & miserijs, quæ culpam non importabant. Ideoque nō tantum naturæ nostræ defectus assumpsit, sed & tentari in omnibus voluit, vt infra in eadem Epistola. *cap. 4. testatur Paulus dicens: Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.*

Math.

Tentari voluit Christus vt disceret misereri.

Hebræis

**Triplex est
tentatio.
S. Thom.**

**Tentatio à
carne nō est
sine aliquo
peccato.
August.**

**Petr.
Ioann.**

Matth.

Luce.

**Quomodo di
catur tētatus
Christus pro
similitudine.
Exponitur. i.
S. Thom.**

Pro cuius intellectu sciendū est (vt notat Sanctus Thomas in cap. 4. ad Hebr. lect. 3.) quod triplex est tentatio. Vna quæ procedit à carne, quando, scilicet, caro concupiscit aduersus spiritum. Et ista non est sine aliquo peccato: quia, vt dicit Augustinus: *Nonnullum peccatum est, cum caro contra spiritum concupiscit & insurgit.* Et hæc non fuit nec esse potuit in Christo. Et ideo dicit, *absque peccato*, id est, absque minimo motu peccati. Christus enim peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, vt dicit Petrus. 1. Canon. cap. 2. Imò nec habere potuit. Et ideo Ioannis. 1. dicitur *Agnus Dei tollens peccata mundi.* Alia est tentatio à diabolo & a mundo, quæ dupliciter fit: vel alliciendo per prospera: vel terrendo per aduersa. Et his duobus modis fuit tentatus Christus à diabolo Matth. 4. de gula, de inani gloria, & de concupiscentia oculorū seu superbia. Ad quæ tria reducuntur omnia quæ sunt in mūdo, & quæ alliciendo tentant. Vnde Lucas. cap. 4. dicit, quod consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo vsque ad tempus. Per aduersa autem & insidias & calumnias tentatus est a Pharisæis, vt in Euangelij passim reperimus. Tentatus igitur est per omnia sine peccato, id est, omni tentatione, excepta illa quæ cum peccato est.

Addit autem pro similitudine, vel secundum similitudinem: Quod dupliciter exponit Sanctus Thomas. Vno modo vt, pro, denotet finalem causam. Ac si dicat. Ideò tentatus est, vt nobis daret exemplum, vt ad similitudinem eius, tentationes

sustineamus, & vincere conemur.

Quod testatus est Petrus. 1. Canon. cap. 2. dicens. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Secundo vt pro, denotet consequentiam. Et sensus est. Ideò tentatus est, vt per omnia tam in temporalibus, quam in omnibus alijs, nisi in solo peccato, similis esset nobis. Si enim sine tentationibus fuisset, nesciret comparari: & si peccatum habuisset, iuuare nos non posset. Tertio ego sic expono, vt, pro similitudine phrasæ Hebrææ sit, qua significatur eodem prorsus modo tētatum fuisse Christum, quo nos tentamur, & tribulamur, excepto peccato.

Ponit statim Paulus vtilitatem, vt *utilitas tentationū Christi* quæ processit ex eo quod per omnia fratribus similis fieret, scilicet, *ut misericors fieret.* Sed dicit aliquis. Nunquid Deus non erat misericors ab æterno, & antequam homo fieret, & tentaretur? Quomodo ergò dicit: Quod factus est similis, *ut misericors fieret?* Certe ab æterno Deus misericors est, de quo Psalmo. 144. dicitur. *Miserationes eius super omnia opera eius.* Et Psalmo. 102. *Miserator & misericors Dominus, longanimis & multum misericors.* Et Exodi. 34. Moyses transeunte Domino clamat: *Dominator Domine Deus, miserator & clemens, patiens & multe miserationis:* & alibi sæpè. Tamen dicitur fieri misericors per tētationes & passionem: Quia cum experientia tribulationem & tentationē cognouerit, peculiari modo didicit misereri, promptior & facilior ad miserendū factus. Natura enim ipsa cōparatū est, vt facilior ad miserendum

Petr.

Expon. 2.

**Expon. 3. ab
authore.**

**utilitas ten-
tationū Chri-
sti.**

Psal.

Psal.

Exod.

serendum sit magisque compatiens aliorum miserijs, qui similes miserijs & pericula expertus est, quā qui nūquam aliquid mali & aduersi passus est. Huiusmodi namque homines, qui nihil mali passi sunt, duriores esse solent, & nullo clementiæ affectu ducuntur erga eos, qui in calamitatibus & laboribus sunt. Christus autem, ex eo quod tentatus est, facilius ad miserendum reditus est: Ita ut viscera eius commouentur statim ac aliquem miseria & labore affectum videt. Quod magis exponit, dicens. *In quo enim passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.* Potens non dicit absolutam potentiam & novitiam, quam antea non haberet: sed facilitatem & promptitudinem: quod aduertit Chrysostomus in Episto. ad Hebræ. Homil. 5. locum istum interpretans & dicens: quod Christus postquam tentatus est & passus, ac per omnia similis factus fratribus suis: iam non ignorat passionem nostras. Non sicut Deus solū nouit, sed etiam sicut homo cognouit per experimentum, per quod tentatus est. Passus est multa. Nouit cōpati: licet impassibilis sit Deus. Itaque ea quæ sunt carnis hic narrat, veluti si diceret, & ipsa caro Christi multa mala passa est: nouit quid sit tribulatio, nouit quid sit tentatio, non minus quam nos ipsi, qui patimur: etenim & ipse passus est. Quid est ergo, inquit, quod dicit, potest eos qui tentantur adiuuare? Tamquam si quis diceret, cum multa animi alacritate porriget manum, compatieturque. Et Ambros. super istum locum inquit. *In eo, id est, in homine, in*

quo passus est, potens est vinculos liberare, tentatosque adiuuare, ne vincantur. Quia tentationes nostras non solū sicut Deus, sed etiam sicut homo in seipso per experimentum cognouit. Licet enim Deus in sua natura sit impassibilis, tamen in nostra quam assumpsit idē Dei filius passibilis fuit, nostra natura consimilis. In ea vero carne quam suscepit, multa seu passus est. Nouit ergo quid est ista tribulatio patientium, Ipse tentatus est, sed non superatus. Et Sanctus Thomas in hunc locum dicit. Ideo factus est misericors & fidelis: quia in eo quod passus & tentatus est, habet quādam cōuenientiam ad hoc quod misereatur.

Hoc eleganter expresserat Dauid Psalm. 102. inquiens. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est, quoniam pulvis sumus. Causam seu motiuum misericordiæ diuinæ dicit esse: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Quem locum vertens Augustinus ait. Fili si ploras, sub patre plora: noli cum indignatione, noli cum thypho superbia. Quid pateris? Vnde plangis? medicina est non poena, castigatio est, non damnatio. Noli repellere flagellum, si non vis repelli ab hac rederitate. Noli attendere quam poenam habeas in flagello, sed quem locum in testamento. Sicut miseretur pater filijs, sic misertus est Dominus timentibus eum. Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Id est, infirmitatem nostram. Nouit quid fecerit, quomodo lapsum sit, quomodo reficiendū sit, quomodo adoptandum sit, quomodo ditandū sit. Ecce facti sumus de limo. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo celestis.

Ex tērationi
bus quomodo
factus fuerit
potens admi
nerendū Chri
stus.
Chrysost.

S. Tho.

Psalm.

August.

Ambros.

caelestis. Misit & filium suum qui factus est secundus homo, qui ante omnia Deus: secundus enim in aduentu, prior in reditu. Post multos mortuus est, ante omnes resurrexit: ipse enim cognouit figmentum nostrum. Quod figmentum? Nos. Vnde loqueris, quia cognouit? Quia miseratus est. Memento quia pulvis sumus. Ad ipsum Deum conuersus ait. Memento, quasi obliuiscatur. Sed quid est memento? Perseueret erga nos misericordia tua. Cognouisti figmentum nostrum, ne obliuiscaris quia pulvis sumus, & homo tanquam fœnum dies eius. Pro figmento Hieronymus vertit plasmationem, hoc est, quid sumus, & vnde formati, quam viles, & quam modicæ subsistentiæ. Nemo enim melius nouit operis figmentum siue plasmationem, vtrum vile vel nobile sit, cuius momenti, vel durationis, quã ille qui opus formauit. Habet autem se vniuersum genus humanum sicut opus ad figulum respectu Dei, vt quam plurimæ scripturæ sub his nominibus declarant. Hæc hominis plasmatio de limo terræ, & de puluere, Deum mouet ad miserationem. Optimè enim illam cognoscit.

Figmentum
pro fomite
ponitur.

Nec solum intelligendum est quod hic dicitur, Ipse cognouit figmentum nostrum, de iutilitate materiæ ex qua conditi sumus: sed etiam de prauitate fomitis, qui est in carne nostra, & in nobis inhabitat. Nã hoc maximè Dei erga nos misericordiam excitat, quod nos videt ad eum miseros, & talem in nobis habentes viciosam corruptionem, quam ab origine à parentibus accepimus. Hanc, vt Deum ad misericordiam flecteret, allegabat David Psal. 50. dicens. *Ecce enim in iniquitatibus con-*

Psalm.

ceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Huic interpretationi fauet Chaldaica paraphrasis, quæ sic habet. Quoniam ipse nouit fomitem prauum, qui peccatum suggerit: in memoriam venit coram eo, quod ex puluere sumus nos. Et aliqui pro figmento ex Hebræo vertunt fomitem.

Chaldaica.

Sed mihi videtur aliquid peculiarius voluisse declarare David versu prædicto, & quod in sententia conuenit cū prædicto loco Pauli quem tractamus. Quomodo misertur pater filiorum, inquit. Pater enim non vt cumque misertur, sed natura ipsa impellente & trahente ad misericordiam super filio, ita vt viscera sua in illum effundat. Ita misertus est Dominus postquam tentatus est, & misericors factus, timentibus se. Quoniam ipse cognouit per experientiam ex quo tentatus est, figmentum nostrum. Ecce quod Paulus dicit. In eo quod passus est & tentatus ipse, potens est eis qui tentantur, auxiliari. Vnde Grego. lib. 13. Moral. cap. 9. exponens illud Iob. Ecce enim de celo testis meus, & conscius meus in excelsis, dicit. Qui rectè conscius dicitur, quia naturam nostram non solum creando nouit, sed etiam assumendo: scire enim eius est nostra suscepisse. Vnde etiã per Psalmistam dicitur: Ipse enim scit figmentum nostrum. Quid enim mirum si figmentum nostrum dicatur specialiter scire, dum constet nihil esse quod nesciat? Sed figmentum nostrum scire eius est, hoc in seipso ex pietate suscepisse.

Authoris expositio.

Grego.

Potens igitur est in eo quod passus est, patientibus auxiliari. Ex quibus verbis singulare solatium possumus sumere, cū non solum habeamus mediatorem, aduocatum, & propitia-

Solatium laborantibus quod potest & vult Christus auxiliari

tozem

to rem, qui possit compati, & in se habeat unde compatiatur infirmitatibus nostris: sed & potens sit auxiliari patientibus. Potestatem simul & habet voluntatem. Multi enim licet vellint, subuenire non possunt: ipse verò & vult, & potest. Vnde Paulus ad Hebræ. 4. ait. *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit celos Iesum filium Dei: teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius: ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.* Medius enim Christus stat inter nos & Deum. Quod ut ostenderet Christus, voluit suspensus in Cruce, & eleuatus in aëra mori, ut situ & positione declararet se mediatorem esse, & medium stare inter cælum & terram, Deum & homines. Ut hominum peccantium oculi (si quando eos ad cælum attollerent) Christum inuenientes & videntes spe & confidentia roborarentur. Similiter si Deus hominum malitia prouocatus oculos suos ad terram demitteret, in ipso medio Christum in Cruce suspensum reperiret, in quo oculos suos figens ab ira desisteret, & ad misericordiam flecteretur faciem Christi sui intuens. Vnde Psalm. 2. vbi nos habemus. *Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus & pereatis.* Aliqui ex Hebræo vertunt: *Apprehendite filium, ne irascatur Dominus & pereatis.* Quod optimè Hispano sermone explicamus dicentes. *Afios de su hijo y valeos del.* Et illum qui medius est in Cru

ce patri opponite, ne quando irascatur Dominus ob vestra crimina pereatis. Fieri namquæ non potest, ut oculos suos ad filium suum conuertens non misereatur. Sicut radij solis cum colorem induunt, quem speculum interpositum habet: ita radij oculorum Dei, qui ira accensi ob nostra crimina egrediebantur, statim ac speculum istum sine macula, Christum, scilicet, Domini interpositum attigerint, colorem & qualitatem mutant necesse est, & quod in misericordiam conuertantur. Hinc Dauid suorum criminum immanitatem videns, & iustam Dei vindictam timens Psalm. 83. dicebat. *Respice in faciem Christi tui.* Quasi diceret: Non me Domine Deus directo & primo aspectu intuearis: sed prius radij oculorum tuorum in Christum tuum dirigantur: ut sic misericordie colore & affectu induti ad me pertingentes, animam meam reficiant, & consolentur. Specialiter autem aduerte quod dicit, *Respice in faciem Christi tui*, deformatam propter mea scelera, ita ut non sit illi species nequæ decor, ut Esai. cap. 53. testatur: *nec sit illi aspectus: & desiderauimus eum.* Ac si dicat. Talem desiderauimus & postulauimus in Cruce positum, ut de cælo sancto tuo respiciens, videas in eo iniquitates omnium nostrum positas, agnoscas disciplinam pacis nostræ super eum, & placatus conuertas gladium in vaginam, ac miserearis eorum, quos iusto iudicio perdere parabas. *Respice, igitur, in faciem illam, quam homines macularunt, ut propter illius reuerentiam omnium miserearis, & parcas delinquentibus.* Vnde recte Dauid Psalm. 2.

Hebræ.

Christus exaltatus à terra mori voluit, ut se mediatorem per mortem ostenderet.

Simile.

Psalm.

Esai.

Psalm.

Psalm.

vt attulimus, monebat dieens. *Apprehendite filium, ne quando irascatur Dominus & pereatis.* Sensus est. Peccata vestra iram Dei excitant, crimina accendunt, clamor iniquitatum vestrarum pertingit ad cælum, iam arcum suum Deus tetendit, iam parauit, & sagittas suas ardentibus effecit, vt sagittas suas compleat in vobis, & lauet manus suas in sanguine vestro. Si tantam iram vultis effugere, *Apprehedite vel Amplexamini* (vt Fœlix vertit) *filium* & illud medium constituite inter vos & Deum: *ne pereatis.* Sicut solet mater maritum iratum conspiciens & minantem, ac iam iam in illam irruentem, vt detineat, filium lactentem manibus apprehensum medium stature, ac illi opponere: vt filiū videns plorantem placetur & parcat: sic hortatur Dauid, vt amplexemur filium, & medium statuamus. Et ad patrem sermonem conuertēs ait: *Respice in faciem Christi tui.* Nec sensus hic & translatio discordat à nostra lectione, quæ habet. *Apprehendite disciplinam, quod ad literam*

significat: *Apronechaos del castigo.* Illam disciplinam apprehendere hortatur, de qua Esai. 53. habetur. *Disciplina pacis nostra super eū, id est, super Christum, & liuore eius sanati sumus. Vulneratus enim est propter delicta nostra, attritus propter scelera nostra.* Hanc disciplinam apprehendite in vestrum patrociniū & defensionem: ne quādo iratus fuerit Dominus pereatis. Hoc optimè intelligebat Magdalena Lucæ. 7. quæ suorum peccatorum veniam volēs impetrare *Accesit retro secus pedes Domini: vt filicet Christum medium inter se & patrē constitueret.* Hinc Dauid Psalm. 90. dicebat. *Scapulis suis obumbrabit tibi.* Qui enim scapulis vmbra facit se medium constituit. Christus igitur medius stat inter Deum & homines, vt nos sua vmbra protegēs securos reddat: & vt pater gladium suum vibrans cū percutere voluerit, illū conspiciat, & ictum detineat, ne in ira eius pereamus: sed misericordia & scapulis eius protecti viuamus in æternum.

Lucæ.

Psalm.

EXPOSITIO LITERALIS ET MO- RALIS IN QVARTAM DOMINICAM ADVENTVS.

ANNO quintodecimo imperij Ti-
berij Cæsaris, procurante Pontio Pi-
lato Iudæam, Tetrarcha autem Ga-
lileæ Herode, Philippo autem fra-
tre eius Tetrarcha Ituræ & Tracho-
nitidis regionis, & Lysania Abili-
næ Tetrarcha, sub principibus sacer-
dotum Anna, & Caipha: factum est verbum Domini super
Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem
regionem Iordanis, predicans baptismum pœnitentiæ in re-
missionem peccatorum: sicut scriptum est in libro sermonũ
Isaiæ Prophetæ Vox clamantis in deserto. Parate viam
Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebi-
tur: & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt praua
in directa: & aspera in vias planas. Et videbit omnis caro
salutare Dei. Luca. 3. cap.

EXPOSITIO LITERALIS.

T Euangelij huius li-
tera commodius in-
telligi possit, eiusque
mysteria explicari ad-
uertendum est cum Iu-

stino Martyre in Dialogo contra
Triphonem, quod multa diuersaq;
signa data sunt veteribus, vt Chri-
stum possent cognoscere: quale fuit
illud de magis, qui venerunt Hie-
rosolymam, vt puerum **I E S U M** sta-
tim ac natus est, adorarent: & quod
sedens super asinam & pullum eius
ingressurus esset Hierusalem: &
quod puerorum vocibus erat ei ac-
clamandū. *O sanna filio David.* Quod
ipse Dominus declarauit fuisse si-
gnificatum verbis illis Psalm. 8. *Ex
ore infantium & lactentium perfecisti
laudem.* Aliaque quam plurima si-
gna data sunt Iudæis, quibus Chri-
stum agnoscerent, quando primo
suo aduentu venturus erat nouissi-
mus virorum, despectus, & quasi
abscondito vultu, vt Esaias dicit
cap. 53. Tale est hoc signum, quod
isto loco describitur, scilicet, quod
Ioannes præcessurus esset, & futu-
rus eius præcursor, non solum præ-
dicando, sed & baptizando: ad cu-
ius mirabilem sanctitatem vniuer-
sa Hierosolymæ ciuitas, & cuncti
Iudææ habitatores concurrerent,
& dicentem audirent. *Ego vox cla-*

mantis in deserto, & digito ostenden-
tem & dicentem: Ecce agnus Dei.
Quæ omnia & aliaquam plurima
signa prænuntiata sunt ab Esaiâ ca-
pit. 40. Ioannes enim venit, vt testi-
monium perhiberet de Christo ve-
nienti, vt de ipso testatus est alter

Ioannes cap. 1. sui Euangelij dicēs. *Ioann.*
Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat
Ioannes, hic venit in testimonium, &
vt testimonium perhiberet de lumine. Nō
erat ille lux, sed vt testimonium perhi-
beret de lumine. Erat namque Ioan-
nes lucerna lucens & ardens, vt Ioan *Ioann.*
nis. 5. de ipso Christus testatus est.
Quod exponens Augustinus tracta *August.*
tu 4. in Ioannem, ait. Itaque Prophe-
tis præcedentibus prænunciare de Chri-
sto futura concessum est. Huic autem di-
gito ostendere. Sicut enim ignerabatur
Christus ab his, qui Prophetis non credi-
derat, antequam veniret, sic ab eis igno-
rabatur & præsens. Venerat enim hu-
militer primò, & occultus, tantò ocul-
tior, quanto humilior. Populi autem sper-
nantes propter superbiam suam humili-
tatem Dei, crucifixerūt Saluatorem suū,
& fecerunt damnatorem suum. Multis
quæ interpositis quibus maiestatem,
qua in secundo aduentu venturus
est, declarat, ait. Tamen quia quasi in
nocte apparuit in corpore mortali, lucer-
nam sibi accendit, vnde videretur: ipsa-
quæ lucerna Ioannes erat. Ideoque Lu-
cas in isto Euangelio adeò curiosè
tēpus, quo hæc lucerna cœpit demō-
strari, describit à regibus, principi-
bus, & sacerdotibus, dicens. *Anno* *Tempus ad-*
quintodecimo, &c. Nisi enim adeò *uentus Ioan-*
curiosè & explicite hæc descripsis- *nis quare a-*
set Euangelista, non facile consta- *deò curiosè*
re posset quo tempore, & qua æta- *describatur.*
te Christus cœpit prædicare. Sicut
ergo Christi annuntiationem, con-
ceptionem, natiuitatem, circunci-
sionem, nominationem, & pueritiā
descripturus Lucas præmisit præ-
cursoris annuntiationē, conceptionem,

Iustin.

*Plurima sig-
na data sunt
ad cognoscen-
dum Christū
Iudeis.
Matth. 2.
Zach. 9.
Matth. 21.
Psalm.*

Esai.

*Esai.
Ioannes ve-
nit vt testimo-
nium perhi-
beret de Chri-
sto.*

nem, natiuitatem, circuncisionem, & nominationem, & curiosè quæ circa ea contigerūt narrauit. cap. 1. & 2. ita nunc acturus de prædicatione, baptismo, & alijs operibus Christi, describit exitum Ioannis à deserto, prædicationem, & baptisma Ioannis, notatis temporibus & circumstantijs, regibus, principibus, & sacerdotibus. Quia omnia ista præambula erant, & necessaria, vt Christi prædicationem & tēpus, quo manifestari cœpit intelligeremus. Quod maximè conducit vt scripturarum completionem intelligamus.

Vndè Nicolaus de Lyra locum istum exponēs dicit: quod tempus prædicationis Ioannis describitur adedò curiosè appositis nominibus & temporibus Imperatoris Romani tunc regnantis, Præsidis Iudææ, Tetrarcharum, & sacerdotum propter duo. Primo propter certitudinē historię. Sicut in scripturis authenticis & publicis instrumentis ad fidem conciliandam solent, annus, mensis, dies, & testes, qui præsentēs fuerunt, nominari. Secundò ad commendandam Ioannis prædicationem, & ei auctoritatem conciliandam. Idē affirmat Euthymius. Res enim notabiles solent ab historicis narrari notatis omnibus temporibus, & principibus, ad fidem astringendam, & memoriam confirmandam. Sicut scriptura. 1. Regum. 6. de templi structura loquens describit annum, mēsem, & diem, quo primus lapis positus est, & ædificium inchoatum.

Theophilus locum istum exponens dicit. Rectè memor est temporis & principum illorum: vt sic de-

mōstret defecisse Iudaicorum principum successionem, præsidatum quidem Pilato homine alterius gentis, tetrarchatum autem Herodis Ascalonitæ filijs tenentibus: credaturquē merito adesse Christus iuxta prophetiam Iacob Genes. 49. Vbi Patriarcha Iacob filios suos benedicens, & quæ ventura sunt annuntians, cum ad Iudam benedicendum deuenisset, inquit. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium.*

Quod vt apertius intelligatur opuserit prophetiam istā latius isto loco explicare, quā copiosissimè, & elegantissimè de Christo declarat Burgenfis in suo Scrutinio Scripturarum. 1. p. dist. 3. cap. 2. Pro cuius explicatione sciendum est, prædictum locum ad literam intelligi de primo Christi aduētū, & de Messia in lege promisso, cuius aduētus tempus describitur per cessationē regni de domo & familia Iuda. Sic interpretantur locum istum omnes sancti patres, & vniuersi Catholici Doctores: nec solum illi, sed & sapientiores Iudæorum ita intelligūt vt Burgenfis notat loco allegato: & Paraphrasis Chaldaica, (quæ apud Iudæos tātā est auctoritatis, vt pro textu habeatur) ita vertit. *Non auferetur habens potestatem de domo Iudæ, nec scriba de filijs filiorum eius, usque in secula, donec veniat Messias, cuius est regnum: & ipsi congregabuntur gētes sen populi.*

Istā interpretationem conātur infringere Iudæi dupliciter, & quod de Christo non intelligatur. Primò ex hoc probare contendunt, quia

Luce.

Lyra.

Relatio principum & sacerdotum facit ad certitudinem historię.

Euthim.

Referunt principes ad commendandam Ioannis prædicationē Reg.

Theophi.

Vt constet de fecisse regem de domo Iuda

Genes.

Prophetia Iacob Gen. 49 de Christo exponitur.

Burgenf.

Paraphras.

silothe

Sciloh nomen est non Mesiæ, sed loci proprium. Vbi positum fuerat olim tabernaculum & arca Domini collocata, ut constat ex 1. Reg. cap. 4. in quo loco affirmant Saulem fuisse in regem electum & constitutum. Et quoniam Saul erat de tribu Benjamin, ut 1. Reg. 9. habetur, dicunt tunc in electione Saulis ablatum fuisse sceptrum & ducatum populi de tribu Iuda & translatum ad tribum Benjamin, atque aded tunc impletam fuisse istam Prophetiam: & non expectare ad tempora Mesiæ. Sed modus iste dicendi contra veritatem pugnat, & multa continet falsa & absurda. Quæ isti sua malitia excæcati non attendunt, vel intelligere nollunt. Primò enim verba Iacob loco isti adaptari non possunt. Nam dicit. *Donec veniat Sciloh*. Quo ostendit de novo venturum quem *Sciloh* nominat. Locus autem ille multò antea quàm Saul in regem vngeretur fuerat in Israël. Ibi què tabernaculum & arca. Quare dici non potest quod tunc venerit. Præterea locus ille non erat expectatio gentium, ut de *Sciloh* testatur Iacob inquiring. *Et ipse erit expectatio gentium*. Insuper non est verum id quod dicunt, scilicet, Saulem fuisse unctum in regem à Samuele in Siloh, ubi erat unctio, tabernaculum, & arca Domini. Quoniã prius quàm Saul vngeretur, iam arca Domini translata fuerat à Siloh in Cariatharim, ut 1. Reg. cap. 7. ostenditur. Quomodo ergo potuit ungi in Siloh, cum ibi non esset tabernaculum. Præterea quoniam Saul fuit primus Rex, qui nominatus & constitutus est in Israël, ut patet 1. Re-

gum. 9. prius enim populus per iudices, qui diuersarum tribuum erant, gubernabatur. Nullo ergo modo in unctio Saulis auferri potuit regnum à domo Iuda, cum tribus Iuda nunquam ante Saulem regnum habuerit.

Quare alij Hebræorum videntes hæc friuola esse, & itare non posse, dicunt Prophetiam istam intelligendam esse, non de Saule, sed de Ieroboam, qui cum esset de tribu Ephraim fuit ab Israël constitutus Rex in Silo, & abstulit à Roboam filio Salomonis, qui erat de tribu Iuda, Regiam dignitatem. Sed intollerabilior hæc est interpretatio. Nec apparentiam aliquam secum fert. Primò: Quia Ieroboam non fuit in regem electus in Silo, sed in Sichem, ut 3. Reg. cap. 12. habetur. Secundo. Quia tunc non fuit ablatum regnum à Iuda, nec sceptrum de domo David. Quoniam licet decem tribus secutæ fuerint Ieroboam, tribus Iuda remansit cum Roboam, & ipse & successores eius regnum per multa tempora in domo David tenuerunt.

Minorem etiam apparentiam habet, quod de Nabuchodonosore Rege Babylonis referunt, qui Iudæos in Chaldeam transferens abstulisse dicitur sceptrum & potestatem à domo Iuda. Quoniã quomodo de Nabuchodonosor intelligi potest, quod esset expectatio gentium? Tum etiam quia in Babylo-nica captiuitate habebant suos gubernatores ex tribu Iuda, quos *Sanedrim* appellabāt. Apud quos erat potestas quæ post captiuitatem apertius viguit, & in tribu Iuda usque ad He-

Reg.

Reg.

Reg.

Reg.

Saul non est unctus in Silo.

Reg.

ad Herodem permanfit. Vnde *Sciloh* nomen est Mefſiæ iſto loco, nō autē conuenit inter Doctores quid ſignificet, quia nō conſtat aqua radice deducatur apud Hebræos. Ali qui affirmant deriuari à *Scil* quod ſignificat filium: quaſi *Sciloh* dicatur filius, qui venturus eſt, Mefſias repromiſſus Abraham & alijs patribus: vel vt alij volunt *Sciloh* filius fui apellatur. Quia cum Chriſtus natus fuerit de virgine ſine virili cōplexu iuxta illud Eſai. 7. *Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c.* & Spiritus ſancti opera conceptus fuerit teſtante Angelo Lucę. 1. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c.* ſine patre in terra natus eſt ex ſola matre: atq; adeò meritò dicitur filius fui, vel filius ſine patre. Quod ſoli Mefſiæ conuenire poterat. Sed hæc deductio vocis ſuſpecta eſt, vt notat Oleaſt. Genef. 49. Quia nullibi in ſcriptura reperitur radix illa *Scil* filium ſignificans. Aliqui deducunt à *Sciliah* quod ſignificat ſecūdinās, ſcilicet, pelliculam illam qua puer in vtero matris inuoluitur: & mouentur ex illo Deute. 28. vbi dicitur, *vbiſilatah*, hoc eſt in ſecundinas, quæ egrediuntur de loco, qui eſt inter pedes eius. Sed nihil mirabile in hac deductione reperio, quare Mefſias dicatur qui natus eſt inter pedes, vel in ſecūdinis: vnde nō probo eam. Quare magis arridet quod Oleaſt dicit deduci a *Scilah* quod ſignificat quietum vel pacificū eſſe: Quia Mefſias princeps pacis prædicitur futurus Zacha. 9. & Eſai. 11. & alibi ſæpè. Sed quoniā textus noſter habet *qui mittendus eſt*, potius videtur, quod à *Salah* quod

ſignificat mittere deducatur. Diximus autem Dom. 2. quod *Qui venturus eſt*, vel *Qui mittendus eſt*, nomen erat Mefſiæ. Aliqui curioſè quidē (neſcio autem an fundamentum firmum habeat in ſcriptura) diuidunt dictionē *Sciloh* in *Scin* ſeruile quod eſt, *qui*, & *Loh*, quod eſt ille: & ſignificat *cuius*, hoc eſt, donec eueniat ille, cui, ſcilicet, reſeruatum eſt regnum. Conſentit huic expoſitioni illud Ezech. 21. vbi ad Iechoniā, qui tunc regnabat in Iſraël, dicitur. *Aufer cidarim, tolle coronā, nonne hæc eſt quæ humilem ſubleuauit, & ſublimē humiliavit? Iniquitatem ponam eā, & hoc non factum eſt, donec veniat cuius eſt iudicium, id eſt, Mefſias, cuius eſt propria corona, & tradā ei.* Et huic expoſitioni videtur fauere Septuaginta, qui trāſferunt: *donec veniat re poſita ei: ſcilicet, corona, quæ reſeruata eſt ei.* Ecce *Sciloh* nomen eſt Mefſiæ, de illo quē loquutus eſt magnus Patriarcha Iacob, qui ea ſe prædicturum aſſeruit quæ ventura erant in nouiſſimis diebus. Nouiſſima autem tempora dicuntur tempora Mefſiæ.

Secundo infringere conātur dicentes iſto loco per ſceptrum non ſignificari regnū, principatum, dominium & regiam atque ſupremā poteſtatem: ſed afflictionem, miſeriam, & calamitates, quas populus ille diſperſus paſſurus erat vſquē ad aduentum Mefſiæ: quem adhuc cæci ſuas calamitates perfeuerare videntes ſpectant. Et notanter aduertunt dixiſſe Iacob, *Non auferetur ſceptrum*, & non dixiſſe non auferetur regnum. Sceptrū enim pro virga, flagello, & calamitate accipi ſolet

ſEai.

Luce.

Oleaſt.

Deute.

Oleaſt.

Zacha.

Eſai.

Ezechie.

Septuag.

let in scriptura: & *Scebet* quod isto loco in Hebræo ponitur, pro quo Latinus interpret vertit *sceptrum*, significat etiam *virgam*. Sic accipitur *Esaï. cap. 9.* Vbi dicitur de *Messia. Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madiam.* Vbi de liberatione fidelium à diaboli seruitute loquitur, vt Hieronymus exponit: & idem significari ostendit per *Iugum, virgam, & sceptrum, scilicet, calamitatem, & miseriam.* Sed iste modus dicendi stare nõ potest. Primò: Quia, vt diximus, Antiqui & sapientiores Iudæorum isto loco transferunt *regem seu principem.* Et paraphrasis Chaldaica id cõfirmat, & Thargum Hierosolymitanum ita habet: *Non deficient reges de familia Iendah.* Secundò, Quia nomen *sceptrum* dominium & principatum, seu principem & regem significat in scriptura. Pro principatu accipitur *Heisther. 14.* *Ne tradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt, id est, regnum & principatum tuum.* Pro rege sumitur *Hier. 51.* Vbi dicitur: *Qui fecit omnia ipse est, & sceptrum Israel hereditatis eius, id est, Deus est qui regnat in Israël, & ipse est rex eius.* Ita exponit Vatablus. Vnde etiam & *virga* pro rege seu principe accipitur, vt isto loco Hieremiæ Vatablus vertit dicens. *Qui condidit omnia is est virga hereditatis eius.* Et *Num. 24.* vbi nos habemus. *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel.* Onchelus paraphrastes Chaldaicus transfert. *Cum consurget Rex de Iacob, & vngetur Christus de Israel.* Et quod habetur *Esaï. 11.* *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice*

eius ascendet: Sic vertit Ionathas Chaldaicus. *Egredietur Rex de filiis Isai, & Christus de filiis filiorum eius.* Quare *sceptrum* seu *virga* non pro calamitate & miseria, sed pro regno aut rege accipitur. Quod etiam cõfirmatur: Quia, si *sceptrum* pro calamitate isto loco accipitur, sequitur, quòd in aduentu Messiae sola tribus Iuda à miserijs & molestijs tolueretur reliquis tribubus in erumnis & miserijs manentibus, & vniuersis gētibus pœnitentibus neglectis: quod sanè omninò absurdum est, & contra expressam scripturarum determinationem: quibus gentibus salus promittitur, & Israël libertas.

Quare firmiter standum est in priori expositione, quæ sanctorum Patrum est: & prædicta prophetia de aduentu Messie intelligenda est. In qua pro certo & euidenti signo aduentus Messiae ponitur defectus sceptri, & regiae potestatis de Iuda, & ducis seu gubernatoris de eius progenie. Præterea declaratur, quòd Christus non solum pro Iudæorum salute, sed etiam pro gentium redemptione sit venturus. Iuxta illud *Psalm. 2.* vbi pater ad filiũ loquens ait: *Postula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam: & possessionem tuam terminos terræ.* Et *Esaï. 49.* inducitur pater cum Messia loquens & dicens. *Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & facies Israel conuertendas? Dedit te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremũ terre.*

Verum contra istam expositionem insurgit non cõtemnenda difficultas: quia quando Christus natus est iam Herodes Acalonita, cu-

Esaï.

Hieron.

Thargum Hieroso.
Sceptrum & virga pro rege accipiuntur.

Heisther.

Hierem.

Vatablus.

Numer.

Onchelus.

Esaï.

Psalm.

Esaï.

Solutur dubium quia nõ statim vt cessauit regnũ Iudeorum natus est Christus.

ius filij in hoc Euangelio referuntur, regnauerat per triginta & duos annos in Iudæa: hic autem Idumæus erat & primus externorum regum, qui in populo Hebræo potestatem obtinuit. Ergò de Christo non est intelligenda prædicta prophetia, cum cessante Iudæorum regno nõ statim aduenerit: sed post triginta & duos annos postquã cessauerat sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius natus fuerat. Certè apparet, quòd vel prophetia ista non loquatur de tẽporibus Messia, vel quòd Christus Messias non fuerit in ea prænunciatus. Pro huius solutione notandum est, quòd vltimus qui ex Iudæis potestatem obtinuit & gubernationẽ, ac sacerdotium de genere Machabæorum, (vt refert Hieronymus in caput. 9. Daniëlis,) fuit Hircanus, qui ab Herode (qui filiã eius Marcanã in vxorem duxerat) iugulatus est. Et cessante Pontificatu Herodes Romam profectus, ab Augusto Cæsare & Senatu Iudææ regnum, (eo quòd Hircani genere esset,) obtinuit, & per annos vnum & triginta tyrannicè & sine Iudæorum consensu gubernauit. Iudæi enim extraneũ & alienigenam admittere nolebant. Sed cum viderẽt se tyranicè & crudeliter tractari, anno trigesimoprimo ab eius nominatione, decreuerũt illum in Regem admittere, & vt talem susceperunt: atque eo anno completa est prophetia hæc, quo Christus conceptus est: vt Eusebius in Chronicis affirmat. Nec enim tempore illo tyrannidis dici poterat regnum ablatum de domo Iuda, donec trãlatum est propia volũtate ad eum;

quem alienigenam esse sciebant. Eo igitur tẽpore quo Christus natus est, defecerat principatus & regnum de tribu Iuda, & nunquã postea Iudæi habuerũt sceptrum nec principẽ de domo Iuda, nec vnquã habebunt. Herodes enim, (qui tũc pacificè regno potiri cœpit) alienigena erat, vt diximus, filius Antipatri Ascalonytæ & matris Cypridis Abicæ. Ideoque noster Euangelista adeò curiosè tẽpora describit, principes, & gubernatores, qui prouintiam illam regebant, enumerat eo tempore, quo Ioannes ad prædicandum processit: vt indè constet non solum defecisse regnum de domo Iuda & delatum esse ad Romanos: sed quòd nec regis nomen manebat in Iudæa, cum per procuratorem Romanorum Pontium Pilatum administraretur, & reliquum prouintia per Tetrarchas gubernaretur.

Anno quintodecimo, &c.

TIBERIVS Cæsar Octauiano Imperatori, cuius filiã habuit coniugem, in Imperio immediate successit. Octauianus autẽ annis quinquaginta septem regnauit, & anno quadragesimosecundo imperij eius nati sunt Ioannes, & post illum sex mensibus transactis Christus. Vndè quindecim annis sub Octauiano vixerunt: quibus additis alijs quindecim Imperij Tiberij Cæsaris, vt Lucas hic testatur, constat trigesimum ætatis annum tam Christi quã Præcursoris eius fuisse, quando ista quæ Lucas narrat gesta sunt.

Trigesimo
annota Chri
sti quã Ioã
nis ista gesta
sunt.

Pro-

Hiero.
Hircanus vltimus qui potestatem obtinuit de genere Iudæorũ.

Euseb.

Procurante Pontio, &c.

VT ex his quę statim dicemus constabit, regnum Herodis ab Augusto inter filios eius iuxta patris sui testamētum diuisum est: & Iudęa contigit Archelao maiori filio. Qui cū pręfuisset annos decem, ob sua fasces ab Octauiano depositus est, & in exilium missus in Viennam Gallię ciuitatem: & Iudęa reddita tributaria Romanis, dispensationi & gubernationi Syrię adiuncta est. Et deinceps nō per principē, sed per pręsidem seu procuratorem, aut gubernatorem, regebatur. Licet, vt multi existimant, illi quicquid tempore Iudęam administrabant, non tām præsides, quā procuratores dicebātur. Quod ex Iosepho deducitur, qui libro. 17. Antiquitatum cap. ultimo, & lib. 18. cap. 1. ait. Totius Syrię & Iudęę vnum tantum fuisse pręsidem. Ergo Iudęa, quę prouintię Syrię pars erat, nō poterat proprium pręsidem habere, sed procuratorem. At cum in Euangelij reperiamus Pilatum Pręsidem nominari, differentiam istam nullius momenti esse existimamus. Hoc certum esse debet, quod qui Iudęam regebat, quocunque nomine vocaretur, pręfidi Syrię subiectus erat, & illi inferior. Quod constat ex eo quod Iosephus lib. 18. Antiquitatum, cap. 5. refert: Hunc Pontium Pilatum à Iudęis accusatum fuisse apud Vitellium Pręsidē Syrię, & ab illo fuisse depositum, & Romam ad Imperatorem missum, alio eius loco constituto, qui Iudęam interim administraret. Quę nequaquam Vitel-

lius facere posset, nisi superior esset. Pilatus quintus procurator extitit Iudęę, vt Iosephus. 18. Antiquitatum cap. 3. refert. Primus enim Procurator fuit Coponius, secundus Marcus, cui successit Annius Ruphus, quem secutus est Valerius Gratus: cui successit Pontius Pilatus. Qui post quā decimum annū in Iudęa cōpleuit, Romam pergit, vt se à criminibus expurgaret. Verum priusquam Romā veniret, Tiberius mortuus est anno Imperij sui vigesimo secundo. Ex quo constat quod duodecimo anno Tiberij cœpit gubernare Iudęam Pilatus, & tertio anno procurationis eius Ioannes cœpit prędicare.

Tetrarcha autē Cali. &c.

Tetrarchia nomen Græcum est deductum à Tetra, quod significat quatuor, & Archos, quod significat principatum. Quasi quatuor pars sit principatus seu regni. Et licet inde nomen deductum sit, non semper quartam partem prouintię seu principatus significat: sed de quacunque parte dicitur, siue quatuor plures, siue pauciores sint: vt ex Plinio lib. 5. Historię cap. 23. constat dicente In Celsyria fuisse decem & septem tetrarchias. Et cap. 18. in regione Decapolitana tetrarchias sex enumerat, scilicet, Trachonitis, Paneas, Abila, Arca, Anpheloesa, Gabe. Hinc constat falsam esse illorum imaginationem, qui persuasi nomine Tetrarchię existimant regnū Herodis diuisum fuisse ab Augusto in quatuor partes, & singulis filijs Herodis, scilicet, Archelao, Herodi, Philippo, & Lyfania

Iudęa Syrię prouintię subiecta.

Ioseph.

Præfides Iudęę inferior Præsides Syrię & illi subiectus erat.

Pilatus quintus procurator Iudęę. Ioseph.

Tetrarchia quid significat.

Plin.

Regnum Iudęę non est diuisum in quatuor partes.

nia singulas partes traditas, quas tetrarchias nominauit. Quia iste modus dicendi deficit. Primo in eo quod quatuor filios Herodis connumerat, de quo illicò dicemus. Secundo, quia falsum est Herodis regnum in quatuor partes fuisse diuisum. Constat enim ex Iosepho in tres tantum partes diuisum fuisse, iuxta testamentum ipsius Herodis, scilicet, in Iudæam, Ituream, & Trachonitidem. Ita quod medietas regni Archelao assignata est, & alia duæ partes Herodi & Philippo. Tetrarchia autem est principatus ad instar regni. Vnde Tetrarchæ principes erant quasi reges, & idè aliquando, vt Caietanus isto loco notat, reges appellantur: licet titulum & nomen regum non haberent. Vnde Tetrarchæ nomen inferius erat nomine regis. Patet hoc ex Plinio lib. 5. allegato, & capitibus prædictis, vbi dicit: *Intercursant, cinguntq; has vrbes Tetrarchie regnorum instar singula, & in regna contribuntur.* Et capit. 21. dicit Tetrarchias decem & septem in Syria in regna descriptas barbaris nominibus. Et Iosephus tetrarchias sæpè regna vocat. Et Cicero lib. 1. de diminutione de Rege Deiotaro agens dicit: *Cuius hoc præclarissimum est, quod postquam à Cæsare Tetrarchie regno pecuniaque mulctatus esset, negat se tamen eorum auspicio, quæ sibi ad Pompeium proficiscenti secunda eueniunt poenitere.*

Et Lysania Abilina, &c.

Lysanias **Q**uis fuerit iste Lysanias non satis inter expositores conuenit.

Multi enim existimant filium fuisse Herodis Ascalonitæ, & quartam partem regni Iudææ cum alijs fratribus sortitum fuisse. Idq; colligi videtur ex isto loco Lucæ, vbi de diuisione regni Herodis agens, inter reliquos Herodis filios Lysaniam enumerat. Ita existimant Beda in istum locum Lucæ, & Euthymius: & ita etiã habetur in Indice magno operum Diui Hieronymi. Sed facile refelli potest iste modus dicendi. Quoniã Iosephus (qui Herodis istius omnes res gestas curiosissimè narrauit) nullã mentionem filij qui vocaretur Lysanias facit. Lib. enim. 2. de Bello Iudaico. c. 21. vbi Herodis narrat mortem, tres tantum filios superstites reliquisse commemorat, scilicet, Archelaum, Philippum, & Herodem. Idè testatur Egesippus. lib. 1. cap. 46.

Quare alij existimant Lysaniam istum fuisse filium Ptolemæi cognomèto Mennei Dynastæ Calcidis ex Alexandra sorore ipsius Herodis, qui patri in principatu successit. Et ita affirmat Iosephus, lib. 14. Antiquitatũ cap. 21. & lib. 15. c. 4. Et Egesippus lib. 1. c. 29. & istum modum dicendi communiter sequuntur Doctores. Putantq; se satisfacere difficultati dicendo, computatũ esse inter filios Herodis, quia eius nepos fuit, & fortè ob istã causam ab eo fuit in filium adoptatus. Sed iste modus dicendi sustineri non valet. Quia vt Iosephus, lib. 15. Antiquitatum cap. 4. testatur, Lysanias ille Ptolemæi filius ab Antonio Cleopatraz impulsu occisus fuit triginta ad min⁹ annis ante quã Christus nasceretur. Vnde non potuit

idem esse cum illo qui ab Euangelista enumeratur, cum sexaginta annis mortuus fuerit antequam Ioannes predicare coepisset.

Quare alij credunt quod iste Lyfania, cuius meminit Lucas, nepos fuerit Ptolemei, & filius illius Lyfaniae, qui ab Antonio occisus est, & eiusdem nominis cum patre. Sed rogabit aliquis cur si huius Lyfaniae Tetrarchia ad regnum Israël non pertinebat (quia Calcedis provincia in qua Abila, vnde Abylina provincia dicta est, circa Lybanū sita erat: nec pertinebat ad Iudeā) illius meminit Euangelista? Dicere possumus cum Iosepho, quod provincia illa contermina erat Iudae, & intra eam regionem compræhensa, quā Deus Abrahamo promissit rat. Sita enim erat in monte Lybano, vel propè. Vel dicamus quod maiore ex parte habitabatur à Iudeis, licet sub alienigena viueret, & idèd eius mentionē fecit Euangelista. Quidam modernus asserit Abilā, (vnde vt diximus regio Abilina dicta est,) cognomēto Lyfaniū fuisse appellatā, fortè ab illo primo Lyfania qui eā obtinuit. Vnde omnes Principes qui postea in ea regione successerunt Lyfaniae nomen acceperūt, sicut Principes Ægypti Pharaones dicebantur. Sed hoc diuina re est, nec fundamētum aliquod videretur habere. Quare præcedenti dicendi modo standum censeo, quod iste Lyfania fuerit nepos Ptolemæi. Vt autem harum Tetrarchiarū termini non lateant, aduertendū est, quod Galilæa ad Septemtrionē Iudæ sita est, quæ à solis occasu Ptolemaidæ ciuitate & Carmelo

monte determinatur: ab Oriente eam Ioppe & Gadara suis finibus refecāt. A meridiano latere Scithopolis & Samaria suis vtraque finibus, nec vltra fluenta Iordanis patiūtur extendi. Septemtrionalia autē eius a dextro latere Tyrus claudit: vt testatur Egesippus lib. 3. de Excidio Hierosolymitano c. 6. & Iosephus lib. 3. de Bello Iudayco. c. 2. Iturea & Trachonitis regiones sunt iuxta desertum Arabiæ, ita dictæ quod Montanæ & saxosæ sint, & olim dicebantur terra Hus, vbi Iob cōmoratus est. Ita affirmat Plinius lib. 5. Historiæ. cap. 14. & Brocardus in descriptione terræ Sanctæ.

Egesipp.
Ioseph.

Terra Hus
quæ.
Plinius.
Brocard.

Sub principibus sacerdot. &c.

Beda locum istum exponēs aduertit, quod legalibus tūc præceptis vi & ambitione cessantibus, nulli pontificatus honore vitæ, vel generis merito reddebatur, sed Romana potestate nunc his, nunc alijs tradebatur. Quod Herodes maior cōmissio sibi à Romanis regno fecisse perhibetur, pontificatum, (qui per successionem debebat obtingere alicui iure perpetuo) ignobilibus sacerdotibus (qui non erāt ex genere Asmoneorū) tribuens, & pro suo voto mutās. Similia Archelaus prestitit in Sacerdotum mutatione & constitutione: quos etiam Romani sequuti sunt. Quia vt Iosephus lib. 18. Antiquitatum cap. 3. refert. Valerius Gratus Annanum remouens sacerdotio, Ismaëlum filium Iabi Pontificem designauit: sed & hunc non multo post abijciēs, & Eleazarum Annæ Pontificis filiū sacerdotio subrogauit. Post annum vero

Beda.
Sacerdotium
quod iure
perpetuum
erat in tempo
rale factū est.

Ioseph.

Maldonado
refert.

Tetrarchia-
rū termini.

etiam

etiam hunc arceat officio, & Simoni
cuidam Camithi filio ministerium
pontificatus attribuit. Sed non am-
plius & ipse quā vnius anni spatio
eodem perfunctus officio, Iosephū
(cui Cayphas nomen fuit) habuit
ordine successorē. Beda existimat
Ananum illum primo a Valerio a
sacerdotio expulsū fuisse Annā,
atque adeo inter Annam & Cay-
pham tres principes Sacerdotū me-
diasse. Vnde ad minus quatuor an-
norum spatium interfluxisse a sa-
cerdotio Annę ad sacerdotiū Cay-
phę constat. Vnde oritur nō medio-
cris difficultas, quomodo Lucas di-
cat verbū Domini factum esse ad

*Quomodo ve-
rum sit factū
fuisse verbū
Domini sub
Anna & Cay-
pha.*

Ioannem Sub principibus sacerdotum
Anna & Caypha? Si enim intentio
Euangelistę est describere tempus
quo Ioānes coepit prædicare, & il-
lud determinatē ostendere a Regi-
bus, principib⁹ secularib⁹, & Sacer-
dotibus, quorsum duorum sacerdo-
tum mentionē fecit, qui illo tempo-
re, vt ex dictis constat, simul sacerdo-
tes non fuerunt? Hoc namquē po-
tius dubitationem, quam certitudi-
nem, narrationi afferre videtur.

Euthym.

Hanc difficultatem non eodem
modo dissoluūt expositores. Euthy-
mius existimat Annā verē proprie-
quē tunc, (quando Ioannes prædica-
re coepit) sacerdotem fuisse, & dig-
nitatē obtinuisse: Cayphā verō ge-
nerū eius extitisse, vt ex Ioāne cap.
18. constat. Et licet eo tēpore sacer-
dotalem dignitatem non haberet,
generis sui adiutorem fuisse in offi-
cio: & ideo a Luca sacerdotem fuis-
se appellatum. Sed iste modus dicē-
di nō euacuat difficultatem. Quia,
vt ex Iosepho colligitur, eo tempo-

re quo Pilatus coepit Iudeā admini-
strare, Cayphas summus sacerdos
erat: & vt multi existimant, toto tē-
pore Pilati sacerdotium obtinuit.
Quod colligunt ex eo quod tēpore
passionis Christi summū sacerdo-
tium administrabat, vt habetur Ioā-
nis. 11. Ergo Annas tunc sacerdotiū
nō habebat. Præterea quia diuina-
toriū est asserere Cayphā coadiu-
torē sacerdotalis dignitatis fuisse.
Quare Beda in istum locum dicit.

Beda.

Horum duorum factam esse men-
tionem: quia Ioānis prædicatio ad
tempora vtriusquē se extendit, sub
Anna incipiens, & in Caypha ter-
minata. Sic inquit. *Ambo quidem in-
cipiente prædicationem Ioanne, id est,
Annas & Cayphas principes fuere sa-
cerdotum: sed Annas illum annum, Cay-
phas vero eum, quo Dominus Crucem as-
cendit administrabat. Et quidem tribus
alijs in medio pontificatu perfunctis, vt
ex Iosepho constat: Verum his maximū
quia ad Domini passionem pertinerent
ab Euangelista commemoratis. Sed hæc
sententia eandem patitur difficul-
tatem cum priori. Quia Cayphas
tempore quo Ioānes prædicare coe-
pit, vt ipse testatur, pontificatum
non habebat: sed tēpore quo Chri-
stus mortuus est. Vnde Ioānis præ-
dicatio ante Pontificatum Cayphę
terminata est, & ipse Ioannes ante
quā Christus, ab Herode occisus
est, primo anno prædicationis Chri-
sti, & forte sub Anna sacerdote.
Quid ergo ad Ioannis prædicationē
Cayphę sacerdotium conferebat?
Alij inter quos est Iansenius cōcor-
dię, cap. 13. dicūt: quod isti duo tūc
temporis sacerdotio fungebantur:
ita tamē vt simul dignitatem sacer-*

Ioann.

Beda.

Iosepho

Iosepho

Iansen.

doralem auctoritatem, & nomen haberent: sibi a Romanis largitionibus & pecunia concessum. Tunc enim omnia, vt dicit Ioseph^o, venalia erant. In quo contra legem Dei procedebāt, quę vniciū tantum summum sacerdotem præcipiebat constituit: sed isti non simul sacerdotiū exercebant, quim potius per singulos annos sibi inuicem succedebant: & vnus hoc, alter sequenti anno pōtificatū administrabat. Huic sententię fauere videtur, quod etiā in morte Christi horum duorum pontificum mentio fit, vt patet Ioānis. 18. Tum etiam quia Ioānis. 18. de Caipha dicitur: *Cum esset Pontifex anni illius*, id est, illo anno exerceret pontificatum, *prophetauit*. Sed huic sententię videtur contradicere Iosephi auctoritas, qui, vt diximus, affirmat inter Annam & Caipham fuisse plures summos sacerdotes. Erasmus in istum locum Lucę affirmat, hos duos simul sacerdotalem obtinuisse & exercuisse dignitatem: in quo maxima illorum tēporum perditio declaratur. Quia non tantum sacerdotiū, quod Deus iure hæreditario in domo Aaron futurum præceperat, volūtate principum tradebatur, venalequē erat: sed & cum Deus vnum summum sacerdotem decreuisset, plures simul dignitatem obtinebant. Quod si alicuius auctoritate cōfirmaret, maximē literę Euangelij consonū videbatur. Nec in hoc aut illo asserendo aliquid periculi esse existimo: quare cuiquē liberū erit, quod voluerit amplecti: mihi hæc postrema sententia magis placet, & literę Euangelij magis consentit.

Factum est verbū Dñi, &c.

ECce ad quid hæc tam pecularis temporum & principū descriptio a Luca facta ordinatur, vt constet quando Ioannes ad prædicandum exierit. Vt hinc auctoritas Ioannis, & doctrinæ ipsius dignitas percipiatur: vt aduertit Glossa. Per verbum autem Domini intelligitur diuina visio facta Ioanni, siue per solam inspirationem internam angelicam, vel diuinam: siue per exteriorem angelicam apparitionem & alloquutionē, vel per imaginariam visionem. Non enim determinat Euangelista modum, quo verbum Domini factum est ad Ioannem. Omnia enim quę prædicta sunt, verbi nomine solent significari: vt aduertit Caietanus hic dicens. Appellatur autem diuina inspiratio, instructio, atquē missio, verbum Domini. Omnia siquidem sub hoc nomine compræhendit significans, quod tunc Deus misit Ioannem ad prædicandum instruēdo eum de prædicatione, baptismo, & demonstratione IESV.

Vndē colligitur, quod non solum iussio Dei & mandatum exeūdi ad prædicandum factum fuerit a Deo super Ioannem, sed & quod peculiariter Deuseum instruxerit circa ea quę dicturus & facturus erat. Præterea quod verbum pro mandato accipitur, vt Theophilactus aduertit inquires. *Vt discas Ioannem non temerē, nequē citra vocationem ad testificandum Christo profuisse, sed diuino motum spiritu.* Vndē Ambr. lib. 2. in Lucā, verba ista tractans dicit. *Congregaturus Ecclesiam Dei*

Ioannis dignitas & doctrinæ eius auctoritas constat.

Glossa.

Verbum Domini quod factum est ad Ioannem quid significet.

Caiet.

Deus Ioannē instruxit de ijs quę dicturus & facturus erat.

Theophi.

Ambros.

Ioann.
Ioann.

Erasm.

Dei filius ante operatur in seruo. Et ideo bene posuit Sanctus Lucas factum esse Dei Verbum super Ioannem in deserto, ut Ecclesia non ab homine coeperit, sed à verbo. Ipsa enim est desertum. Factum est ergo Verbum, ut quæ erat ante desertum, fructum nobis terra generaret. Factum est Verbum, vox sequuta est. Verbum enim prius intus operatur, sequitur vocis officium. Factum est autem Verbum, ut Sanctus Baptista Ioannes poenitentiam predicaret.

Ambros.

Præterea ut ibidē aduertit Ambrosius, hoc compendio verborum vsus est Euangelista, ut ostenderet Ioannem esse Prophetam. Mosenim scripturarum est, (ut Origenes notat,) in libris Prophetarum tempora & nomina principū proponere. Et quia alij Prophetæ solis Iudæis loquebantur, Principum Iudæorum tantummodo mentio fit in principio suarū Prophetiarum. In descriptione verò Euangelicæ prædicationis, quæ toti mūdo erat annuntianda, Romani Imperatoris mentio fit. Et quia Iudæis etiam prædicandum erat Euāgelium Iudæorum etiam principes & Sacerdotes describuntur. Quod etiam annotauit Gregor. Homil. 20. in Euangelia dicens. Redemptoris nostri præcursor, quo tempore prædicationis officium acceperit, memorato Romane Reipublice principe, & Iudæ regibus designatur. Quis enim illum prædicare veniebat, qui & ex Iudæa quosdam, & multos ex gentibus redempturus erat, per Regem gentium & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designantur.

Grego.

Signanter autem locum in quo Verbum Domini factum est super

Ioannem, & vnde Ioannes exierit, declarat dicens: In deserto. Ne suspitio aliqua hominibus esse posset, Ioannem gratia affinitatis cū Christo, aut longæ consuetudinis, vel cōversationis, motum fuisse ad testimoniū perhibendū Christo. Quod & ipse postea testatus est dicēs Ioānis. I. Et ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans. Quibus verbis nō omnimodam ignorance Ioānes significare voluit: probè enim nouerat & Christum iam natum esse, & inter homines degere, & in vtero matris existens adorauerat. Quod etiam ex propositis verbis deducitur. Quia si venit Ioannes baptizare, ut Christus manifestaretur in Israël, ergo sciebat Christum iam ad esse. Significat igitur & denotat negationē determinatæ cognitionis. Nesciebat enim ex vultu & conditione personæ: quis ille esset in particulari, antequam sibi de cælo datum signum vidisset. Sicut quando 1. Regum. 16. Missus est Samuel à Deo, ut vngeret in Regē vnum ex filiis Isai. Sciebat quidē vnum illorum vngendum esse, nesciebat tamen quis illorum in particulari vngendus esset, donec signum acceperit. Ita Ioannes sciebat Christū inter homines esse, sciebat se missum ut testimoniū perhiberet de illo: Nesciebat tamē quis in particulari esset, donec signū acceperit. Ideo voluit Deus, ut Ioannes in deserto vitam ageret ab hominū consortio semotus, & indè ad prædicandum & testificandum de Christo exiret: ut omni suspitione eius doctrina & testimonium apud homines careret.

Ioannes non cognoscebat Christum ex vultu & particulariter.

Ioannes. I. Et ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans.

Reg. I. Et ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans.

Prædicans Baptismum, &c.

Non mediocrem difficultatē verba ista præ se ferūt, nec facile explicari potest, de quo baptismo sint intelligenda: an scilicet de baptismo Ioannis, vel de Baptismo Christi? Quoniam si de baptismo Christi intelligantur, obstat quod illum pœnitentiæ baptismum vocat. Quod ut dicemus proprium nomen est baptismi Ioannis. Si autem de baptismo Ioannis interpretemur, contradicit quod sequitur: *In remissionem peccatorum.* Ioannis enim baptismus solum erat in aqua, & peccata non remittebat. Ideo diuersimodè interpretantur.

Multi enim existimant de baptismo Christi intelligenda esse verba ista, & sensum esse: *Prædicans*, id est, proximè futurum annuncians baptismum Christi, qui virtutem haberet ad remittenda peccata. Appellatur autem baptismus Pœnitentiæ, quia adultis sine pœnitentia dari non potest, ut Petrus Actuum 2. testatus est dicens. *Pœnitentiam agite & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Christi Iesu in remissionem peccatorum.* Sic interpretatur Gregorius Homil. 20. in Euangelia dicens. *Cūctis legentibus liquet, quia Ioānes nō solū baptismum Pœnitentiæ prædicauit, verum etiam quibusdā dedit: Sed tamen baptismum suū in remissionē peccatorū dare nō potuit. Remissio etenim peccatorum in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Notandum itaque quod dicitur prædicans baptismum Pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Quoniam baptismum quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat: Ut sicut in*

*carnatum Verbum Patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismum Pœnitentiæ quo peccata soluntur, præcurreret suo baptismo, quo peccata solui non possunt. Ut quia eius sermo præcurrebat præsentiam redemptoris, ipsum quoque eius baptisma præcedendo fieret umbra veritatis. Idem affirmat Beda, & alij. Sed huic expositioni obstare videtur, quod principio dixim⁹, scilicet, baptismum Ioannis propriè appellari baptismum Pœnitentiæ, ut ipse Ioannes testatus est dicens Matt. 3. *Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam.* Et Paulus Actuum 19. illis, qui apud Ephesios baptismo Ioannis baptizati fuerāt, dixit. *Ioānes baptizauit baptismum Pœnitentiæ populū.**

Quare alij exponunt de Baptismo ipsius Ioannis, hoc est, de baptismo quem ipse præbebat, & prædicabat, exhortās populum ad illū suscipiendum. Qui baptismus Pœnitentiæ dicitur: quia quos baptizabat ad pœnitentiam hortabatur. Et quia qui baptismum illum suscipiebant sua peccata confitebantur, & exteriori illo signo suam pœnitentiam ostendebant. Et hæc est cōmuni⁹ expositio. Sed difficultatē habet quod sequitur: *In remissionem peccatorum.* Quod ad baptismū Ioannis referentes aliqui dicunt. Baptismum Ioannis fuisse in remissionē peccatorum non causaliter & directè: sed dispositiuè vel preparatoriè. Quoniam per illam lotionem in aqua prouocabantur ad contritionem & humiliationē ex corde, & ad suscipiendum baptismū Christi, quo peccata soluntur, disponebantur. Alij hoc in remissionē peccatorum referendum esse dicunt, non

Ioannis baptismus dicebatur baptismus pœnitentiæ. Matth. Actuum.

Baptismus Ioannis quomodo dicitur in remissionē peccatorum.

Baptismus pœnitentiæ quis, Ioannis an Christi?

Baptismus Christi quomodo dicatur pœnitentiæ. Actuum.

Grego.

non ad baptismum, sed ad Pœnitentiam. Ita vt sensus sit. Prædicauit Ioannes baptismum Pœnitentiæ, quæ in remissionem erat peccatorum. Pœnitentia enim semper contra peccata remedium fuit. Quod non est intelligendū de pœnitentiæ sacramento, quod nondum à Christo fuerat institutum, sed de virtute pœnitentiæ, quæ dolorem & cōtentionem de peccatis, quia Dei sunt offensæ, compræhēdit: quæ displicentiam peccatorum adducit, & lacrymarum vim ex corde extrahit, & animam abluit, & ad salutem semper necessaria fuit. *Hæc enim vt Sapiens testatur Sapien. 10. Primum hominem eduxit à peccato suo: hæc & omnes, quotquot salui facti sunt, à peccato liberauit. Impossibile namquē est eum qui peccauit, sine pœnitentia in Dei gratiam & amicitiam redire.*

Itaq; duo nobis insignia sacramēta, & quasi tabulas post naufragium Ioannes præsignabat, baptismum, scilicet, & pœnitentiam. Hesi chius lib. 7. in Leuit. cap. 26. Vbi de redimenda possessione, quam quis Domino vouerit, inter duos Iubileos agitur, Duorum, inquit, hic annorum remissionis vel Iubilet memoriam facit, baptismū apertē insinuans & pœnitentiam. Vterquē enim annus remissionis est: quia perfectam remissionem, vnus quidem per donū gratiæ, alter propter eos qui vacant in oratione & ieiunijs, alijsque operibus quæ perficiunt, pœnitentiam possidet. Monebat igitur Ioannes vt quisquē peccata sua desereret, ante actam vitam perhorresceret, & se ad remissionem peccatorum prepararet: nō quam ipse,

sed & Christus largiretur. Vnū hoc à nobis requirebatur, alterū vero à Christo expectabatur: vt Atha. lib. de Incarnatione verbi Dei affirmat.

Sed statim oritur difficultas, vtrum baptismus Ioannis potens fuerit ad delenda peccata eorū qui illum suscipiebant? In qua non defuerunt qui crederent nullam esse quantum ad substantiam differentiam inter baptismum Christi, & Ioannis, asserentes vtroquē peccatorum remissionem fieri, & Spiritum sanctum conferri, licet non æque perfecte. Cuius sententiæ fuisset Prudentium constat ex quodam hymno ieiunantium, in quo ait de Ioanne. *Hortator ille primus & doctor nouæ fuit salutis, nam sacramento in flu mine veterum pietas lauit errorum notitas. Sed tincta postquam membra defecauerat, calo resurgens insuebat spiritus. Hoc ex lauacro labe dempta criminum ibant renati.* Huic sententiæ fauere videtur Ambro. lib. 1. de Spiritu sancto. cap. 3. vbi dicit: quod illi qui Ioannis baptismate fuerant baptizati, non erant rebaptizandi, si recte fuissent Ioannis baptismate, (quod in remissionem peccatorum erat,) baptizati. Sic ait. *Illi qui in Actis Apostolicis cap. 19. Negauerunt se spiritum scire, quamuis baptizatos se dicerent in Ioannis baptismo, baptizati sunt postea quia Ioannes in remissionem peccatorum in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine, & ideo spiritum nesciebant, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Ioannes baptizare solebat, acceperant.* Quibus Ambrosij verbis Magister Sētentiarum motus in 4. distinctione. 2. existimat, eos qui Ioannis

Gg 4 baptis-

Pœnitentia
peccata re-
mittit & ad
salutem sem-
per necessa-
rio fuit.

Sapien.

Imo et mudi
-sij uyl ren
adipia tr
cal ni adur

Duas tabulas
post naufra-
gium peccati
Ioannes deuotio
strat.

Hesichius.

Athanas.

Vtrum baptis-
mus Ioannis
potens fuerit
ad delenda
peccata

Prudent.

Ioannis bap-
tismum remis-
sisse peccata
qui dixerint

Ambrosius

Actuum.

Magist.

baptismo sunt baptizati, si Spiritum sanctum cognouerunt, & spēs salutis suæ in Ioannis baptismo non posuerunt, sed in Christo, nō esse rebaptizandos.

Refellitur prædicta sententia. Matth. Verum ista sententia aperte convincitur falsitatis. Primo, ex verbis ipsius Ioannis Matth. 3. ubi ait: *Ioann.* Ego quidem baptizo vos aqua in pœnitentiam, qui autem post me venturus est baptizabit vos in Spiritu sancto. Que verba sæpius repetit Ioannis. cap. 1.

Vbi Ioannes constituit differentiā inter suum & Christi baptismum, quod baptismus Christi est in Spiritu sancto, Ioannis vero solum in aqua & non in Spiritu sancto. Sine Spiritu autem sancto remissio peccatorum esse non potest. Quod Gregorius eleganter prosequitur Homil. 20. in Euangelia, & sequitur Beda. Quod etiam & ipse Ambrosius confitetur in præfatione ad Psalm. 37. dicens. *Gregor.* Et forte supplicia prævidet, qui baptizatur baptismo pœnitentiae. At vero ille gratiam spectat qui baptizatur in Christo. Baptismus ergo Ioannis oculus suppliciorum est; baptismus Christi oculus gratiarum. Et super Lucam in illa verba. Ego vos baptizo in aqua: ait. Aliud fuit baptismum pœnitentiae, aliud vero gratiæ est. Istud ex utroque, nempe, aqua & spiritu: illud ex vno, scilicet, aqua. Idem etiam tenent vniuersi sancti patres, quos longum esset recensere.

Actuum. Secundo convincitur prædicta sententia ex cap. 19. Actuum Apostolorum, ubi Paulus eos, qui baptizati fuerant Ioannis baptismo, præcepit iterum baptizari in nomine Domini Iesu. Ex quo loco Hieronymus lib. aduersus Luciferia-

nos colligit Ioannis baptisma in tantum imperfectum fuisse, vt opus fuerit eos, qui illud susceperant, in nomine Christi baptizari: vt eorum peccata delerentur, & Spiritum sanctum reciperent. Vnde constat Ioannis baptismum peccata non remisisse: atque ideo rebaptizandos, siue cognouerint, siue non, Spiritum sanctum. Ideo Christi baptismus à Paulo ad Titum. 3. vocatur *Titu.* *lanacrum regenerationis, & renouationis in Spiritu sancto, & Christus Ioann. 3 dicit, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei.* Vnde Greg. Homil. 7. in Euange. de baptismo Ioann. loquens inquit. *Ioann.* Cur baptizat qui peccata per baptismum nō relaxat?

Solet isto loco ab aliquibus inquiri: Vtrum Ioannes vsus fuerit aliqua verborum forma determinata in suo baptismo? Et quidem Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. videtur sentire, quod Ioannes baptizauerit in nomine venturi Christi, & quod ista forma vsus fuerit. Idem sentire videtur Hieronymus in 2. cap. Ioëlis inquit. *Hieron.* Qui dicit se credere in Christum nō credens in Spiritum sanctum, perfecta fidei oculos nō habebit. Vnde & in Actibus Apostolorum qui baptizati erant baptismo Ioannis in eum qui venturus est, hoc est, in nomine Domini Iesu: quia responderūt Paulo interroganti: sed nec si sit Spiritus sanctus nouimus, iterum baptizantur. Ecce Hieronymus ait, in nomine Domini Iesu Ioannem baptizasse. Et confirmari videtur ex cap. 19. Actuum Aposto. ubi dicitur. *Actuum.* Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiae populum dicens: in eum qui venturus

Vtrum Ioannes vsus fuerit aliquibus verbis in suo baptismo. Ambrosio.

Hieron.

Actuum.

Ioannes non est vsus ali- qua determi- nata verbo- rum forma.

tuus esset post ipsum, vt crederent, hoc est in Iesum. Ergo, hæc erat verborum forma qua utebatur. Alijs videtur quod Ioannes nulla determinata verborum forma vsus fuerit, sed tantum exteriori illa ablutione, qua se peccatores profiterentur. Nec cōtrariū ex loco allegato probari potest, solum enim ex eo colligitur, quod Ioānes eos qui ad se veniebant, vt baptizarentur, hortabatur: vt in eum, qui vēturus erat, crederent. Quod ego hoc vno argumēto mihi persuadeo. Quia quando Christus a Ioanne baptizatus est, similem baptismū sicut & alij, suscepit, & eodem modo Ioannes credendus est administrasse: cum ex nullo Eu angelij loco constet contrarium. Vel ergo Ioānes Christū baptizans vsus est illa forma, & in nomine eius qui venturus erat eum baptizauit: quod dici nequaquam potest: quia Ioannes cognoscebat Christum esse qui venturus dicebatur, & ridiculum videretur illū in suo nomine baptizare: Vel nulla verborum forma vsus est, quod probabilius reputo. Nec baptismus ille, (cum sacramentum nō esset) forma aliqua indigebat.

Vox clamantis in deserto, &c.

Esai.

Prophetia ista desumpta est ex cap. 40. Esai. quæ ad literā de Ioanne debet intelligi. Cum enim de Aduentu Messiae loquutus fuisset Esaias, nunc verbis istis prænunciat venturum esse prius præcurso-rem & præconem, qui corda hominum disponat, & viam præparet venienti Christo. Quod autem locus iste de Ioanne intelligendus sit con-

stat: quia ipsemet Ioānes de se ipso adducit Ioann. 1. cum interrogatus a sacerdotibus & leuiticis quis esset? respondit. *Ego vox clamantis in deserto, sicut dixit Esaias Propheta.* Et Marcus cap. 1. & Lucas isto loco de Ioanne prophetiam istam interpretantur.

Ioann.

*Marc.
Lucæ.*

Pro cuius intellectu nota, quod *vox clamantis*, licet a multis exponatur, vt gētiū propiè accipiat & referatur ad Christum, quasi Ioannes dicatur vox Christi clamantis, quia ab illo missus, & vt illum manifestaret venit: tamen propius & magis ad literē exigentiā intelligitur, vt sit Hebraismus cōmunis & vsitatus in scripturis, quo genitiuus pro adiectiuo poni solet: ac idem significet quod vox clamans. Quæadmodū dicitur terra promissionis, id est, terra promissa, vas electionis, pro vasse electo: filius perditionis, pro filio perduto.

Genitiu^o pro adiectiuo ponitur.

Dicitur autem Ioannes vox. Primò, quia præco fuit annuncias Christi aduētum, & quasi sua prædicatione silentium mundo indicens, vt venturum Saluatorem cum debita reuerentia susciperent. Quod annotauit Epiphanius lib. 2. vbi Epistola Arii confutatur, & locum istum explanans ait Ioannē fuisse vocem talem qualis esse solet præconis, quæ audientiam facit, & inducit silentium omnibus, & attentos facit, quando Rex aut Imperator est verba facturus: vt regis verba attentius percipere possint. Sic Ioannes vox fuit, quæ audientiam fecit verbo Dei verba facturo & hominibus loquuturo.

Prima ratio quare Ioannes dicatur vox. Ioannes dicitur vox quia præco ante Regem. Epiphanius.

Secundo dicitur vox, quia sicut *secūda ratio.*

Vox anteyer-
bū præcedit.
Lucæ.

Basil.

in materialibus vox præcedit ver-
bum, sic Ioannes præcessit Chri-
stum, qui verbum Patris est. Quod
Zacharias pater eius prædixerat
Lucæ 1. cum Ioannē alloquens ait.

*Præbis ante faciē Domini, parare vias
eius.* Quod Basilus super Psal. 28.
homil. 2. exponens illud, *Vox Domi-
ni super aquas*, annotavit dicens. *Quæ
vox? super quas aquas? Dictam hoc Pro-
phetiæ loco sumendum est. Memor esto
Ioannis, qui cum interrogatus esset à Iu-
deis: Tu quis es? Respondit. Ego vox cla-
mantis in deserto. Est ergo Ioannes vox
Domini, Angelus Dei ante faciem Do-
mini missus ad parandum Domino pa-
pulum perfectum. Ipsa itaque vox Dei
erat supra aquas in Iordane, in quo bap-
tizabat Ioannes, prædicans baptismi re-
surrectionis. Vox igitur Domini super a-
guas Ioannes est baptizans: & ad-
dit quod illic, & Deus gloriæ in-
tonuit. Venit enim vox e cælo di-
cens. Hic est filius meus dilectus, &c.
Tūc & Dominus super aquas mul-
tas erat, cum ad Ioannis, usque ba-
ptisma sese demittere dignabatur.
Vox Domini in virtute, quia dice-
bat. *Pœnitentiam agite, Appropinqua-
uit enim regnum celorum.* Vel fortè,
quia constans testimoniū de Chri-
sto reddebat, & magnifica loque-
batur. Ideò dicitur vox Domini in
magnificencia. Et reliquum Psalmi
prosequitur de Ioāne interpretādo.*

Tertiaratio.

Vox dicitur
Ioannes quia
verbum ostē-
dit.

August.

Quod breuitatis causa omittimus.
Tertio dicitur vox, quia ut vox
verbum declarat, sic Ioannes ver-
bū Dei manifestavit, & digito ostē-
dit dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tol-
lit peccata mundi.* Hanc rationem as-
signat Augustinus sermone 20. de
Sanctis, qui est primus in festo san-

cti Ioannis, inquit. Quodd beatus
Ioannes vocem se esse dixit. Quia
verbi annunciator & prædicator
erat. Hic iam sollicitè requirendū
est quid inter verbum sit & vocem.
Scripturæ sanctæ verbum esse defi-
niūt quod intra animi silentiū men-
te cōcipitur: Verbum esse definiūt
ipsam cogitationem, quæ adhuc in-
tra consciētiæ secreta retinetur: vo-
cem verò per quam verbum profer-
tur in mediū. Vox sonus est index
cogitationis: Verbum autem ipsa
cogitatio. Sicut enim quando ver-
bum corde concipimus, necessariā
est vox quasi quoddam vehiculum
verbi, & quamlibet verbum ipsum
per oris sonum ad alium transfera-
mus, tamen illud integrum etiam
intra nos, id est, clausum a loquen-
te transfertur, ut tamen in sua sede
teneatur. Ita & omnipotens Pater
innoscere nobis volens sapientiā
& verbum illud, quod in principio
erat Deus apud Deum, sicut ipse
testatur: *Eruclavit cor meum verbum* Psalm.
bonum Psalm. 44. Beatum Ioannē
quasi vocem per quam ad nos ver-
bū suū proferret, assumpsit. Quod
quidem verbum de illa sede ita ad
nos descēdit, ut in sinu, id est, in pro-
fundo paterni pectoris permane-
ret, terrena visitans, & cælestia non
relinquens. Hanc itaque gloriam
beatus Ioannes Baptista non de lō-
ginquo sicut reliqui Prophetæ, sed
vicinus & proximus antecessit, illi
aduentum regis ante multa tempo-
ra prædicauerunt. Alij dixerunt,
quandoquē venturus est: alij, ecce
citò veniet: iste autem quem ventu-
rum prædixit, digito ostendit, &
Prophetiam suam per ipsum quem
annun-

Psalm.

Quarta ratio.
Vox dicitur quia non sua sed Christi referebat.
August.

annunciabat aſſiſtentē compleuit. Ideoque & vox clamantis dicitur. Quartò vox dicitur, quia nō ſua, ſed Chriſti referebat, vt Serm. 21. de Sanctis ipſe Auguſtinus teſtatur inquit. *Vox erat, quia Verbi Dei ſpiritu replebatur. Sicut ſermo vocis quodam modo miniſterio, ac vehiculo ad audientem à loquente transmittitur. Ita*

Ioannes Chriſtum ſonans verbi erat miniſter & portitor. Quintò, quia quicquid erat in Ioannē, vox erat, totus pœnitentiam & ſanctitatem prædicabat. Oculi, manus, veſtis, lingua, & quicquid in eo erat Chriſtū clamabat & annuntiabat.

Prima ratio.

Matth.

Marc.

In deſerto prædicat Ioannes non in tēplo, quia id Chriſto reſeruat.

Malach.

Secūda ratio

In deſerto prædicat vt initia vtriuſque legis ſibi reſpondant.

Præterea dicitur *Vox clamantis in deſerto* ad literam, quoniam Ioannes in deſerto prædicabat, vt Matthæus cap. 3 & Marcus cap. 1. teſtatur. Ioannes enim factō verbo Domini ex interiori & vaſtiori deſerto, in quo per multos annos commoratus fuerat, exijt, & venit circa regionem Iordanis, ibique prædicabat & baptizabat. Regio autē hæc vocatur deſertum Iudææ: quoniam in ea rari homines & ſparſim habitabant. In deſerto igitur Ioannes prædicabat, non in tēplo: hoc enim Chriſto reſeruatū erat iuxta prophetiam Malachiæ cap. 1. *Ecce ego mitto Angelum meū antefaciem meā, qui præparauit viam ante te: & ſtatim veniet ad templum ſuū dominator quē vos quaeritis, & angelus teſtamenti quē vos vultis.* Deindē in deſerto cœpit prædicare, vt initium nouæ legis veteri reſponderet. Sicut enim lex antiqua in deſerto data eſt à Deo: ita & noua quæ à Ioanne cœpit prædicari dicente: *Pœnitentiam agite appropinquabit in vos regnum Dei, in deſer-*

*to debuit incipere. Tertiò in deſerto, quo gentilitas ſignificatur, cœpit Ioannes prædicare: vt Eccleſiā degentibus congregandā eſſe oſtenderet, & gentium vocatio ſignificaretur. Quod aduertunt Origenes, Ambroſius, & Hieronymus in iſtū locum, & Auguſtinus Serm. 20. de Sanctis: qui exponens iſta verba Eſaiæ ait. *Videamus in quo deſerto, id eſt, in gentilium populo. Vaqua enim timore Dei peccata, & ſpiritu ſancto carentia deſerto ſqualentis ærem comparantur. Deſertus enim erat hic mundus ab omni cultura fidei & timoris Dei, & peccatorum ſpinis obſitus ſqualebat tanquam ager incultus, & nullam pœnitentis honorum operum fecunditatem attulerat, nullum imbrem gratiæ ſpirituallis acceperat, mittitur beatus Ioannes, qui eum per propheticam atque Apoſtolicam prædicationem annuntiando pœnitentiam, quaſi rudem capum proſcinderet, fecundaret, & excoleret, diuini verbi ſeminibus impleret, & ad maturā frugem, id eſt, ad regenerationis gratiā præpararet. Sequitur in textu Eſaiæ. *Parate viam Domini:* quibus verbis explicat quid vox iſta clamaret & prædicaret. Quid autem ſit parare vias Domini, & rectas facere ſemitas eius, in moralibus conſiderationibus late proſequemur.**

Interim circa verba iſta occurrit difficultas, quia Eſaias dicit Ioānis prædicationē futurā, *Parate viam Domino.* Matthæus verò cap. 3. de Ioannis prædicatione loquens ait. *Venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ & dicens: Pœnitentiā agite, appropinquauit enim regnum cælorum: quæ non videntur conuenire. Hanc difficultatē mouet & diſſoluit*

Tertia ratio.
In deſerto prædicat vt gētium vocatio deſignetur.
Orig.
Ambroſ.
Hieron.
Auguſt.

Componuntur Eſaias & Matthæus circa prædicationē Ioannis.
Matth.

uit

Chrysost.

uit Chrysostomus. Homil. 10. operis perfecti in Matthæum inquires. Quid enim de Ioāne Esaias ait: cum aduenerit clamabit: Parate vias Domini, rectas facite semitas eius? Ipse vero cum aduenuisset aiebat: facite fructus dignos pœnitentiæ? Quod utique tale est, quale si diceret, parate vias Domini. Vides igitur & per illa, quæ propheta prædixerat, & per ista quæ ipse prædicabat Ioānes, vnum idemquæ monstrari, scilicet, & quod præcursor & viam Domini paraturus aduenerit: non ut remissionem peccatorum daret, sed ut eorum præpararet animos, qui omnium Dominum erāt recepturi. Vbi Ioannes vno verbo ex præsit quid esset parare vias Domini, & quomodo essent parandæ.

Sequitur in textu Esaiæ. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erant praua indirecta, & aspera in vias planas. Omnia ista si ad literam & ut sonant accipiantur, & de materialibus vijs intelligantur, nunquam impleta cernuntur, nec implenda possunt sperari. Quare secundum literalē sensum ad spiritualia transferenda esse, necessario constat: & sic catholici Doctores interpretantur. Aliqui existimant isto loco futura pro imperatiuis accipienda esse, ita ut sensus sit: omnis vallis exaltetur, & omnis mons humilietur, praua sint indirecta, & aspera in vias planas. Et videbit omnis caro, id est, ut videre possit omnis homo salutare Dei. Frequentius enim est ista modorum & tēporū permutatio in scriptura, nec opus est exempla adducere. Et sic verba ista videntur esse præcedentium explicatio. Dixerat enim: Parate vias Domini: & statim exponit

quomodo parandæ sint viæ & dirigendæ semitæ dicens: Omnis vallis impleatur &c.

Secundò explicari possunt verba ista, de facilitate cursus & progressus Euangelicæ prædicationis, quæ per Apostolos erāt exequēda, quorum in omnem terram exiturus erat sonus, & in fines orbis terræ peruentura verba, omnibus offensionibus & impedimentis sublati, vel faciliè superatis. Et istū existimo germanum literę sensum. Ita exponit Theodoretus dicens: Hec verba facilitatem cursus Euangelicæ prædicationis significant, cum montes humiliandos dicat Propheta, & valles implendas, ut recta & plana sit via prædicationis Euangelicæ. Et idem significat praua futura directā, & aspera, in vias planas, scilicet, faciliem viam & faciliem decursum Euangelij futurum, quod breui tempore totum orbem erat impleturum. Addit tamen Theodoretus per valles intelligendas animas infidelium in profundum vitiorū demersas, quæ nihil altum, nihil cœleste sapiebant, accepto Spiritu sancto futuras Ecclesiæ montes, quarum cōuersatio, licet in terris essent, in cœlis erat futura. Per mōtes & colles demones interpretatur, quorū imperiū Dominus erat subuersurus, vel Iudæos qui scientia legis erant quasi montes, & aduentu Christi humilitati sunt, & facti non populus Dei.

Tertulianus aduersus Martionē tertio interpretatur prædicta verba, ut significant difficultates legis in facilitatem Euangelij esse commutandas. Quem sequitur Theophilus in cap. 3. Lucæ affirmans legē

Facilitas cursus Euangelicæ prædicationis explicatur.

Theodor.

Futura pro imperatiuis ponuntur.

Tertullia. Facilitas & suauitas legis Euangelicæ declaratur.

Theoph.

Moyfi

Via vitiorū
aspera per
Euangelium cō
planatur.
Procopius.

Augusti.
Superbos hu
miliandos si
gnificat.

Matth.

Moyſi carnaliter intellectam viam
asperam, & prauam appellari rectā
& planam spiritualement intellectū,
& Euangelicā doctrinam. Quarto
Procopius intelligit de hominum
conuerſione à via iniquitatis, quæ
aspera eſt & plena difficultatibus
ſub principibus tenebrarum, ad viā
ſalutis & virtutis planam & rectā,
& ad legem Euāgelicam, quæ iugū
ſuaue eſt & onus leue. In quō præ
cedenti expoſitioni conſentire vi
detur. Tandem Auguſt. ſermo. 26.
de ſanctis exiſtimat verbis iſtis: Om
nis vallis exaltabitur, &c. Idem ſigni
ficari quod verbis illis Euangelij
Matth. 23. Omnis qui ſe exaltat humi
liabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.
Commendatur Dei gratia, qui ſuperbis
reſiſtit, humilibus autem dat gratiā. quia
ideo Chriſtus venit, vt qui non vident vi
deant: & qui vident cæci fiant. Quia om
nis vallis implebitur, & omnis mons &
collis humiliabitur. Hæc Auguſtinus.

ſalutare Dei
Chriſtus.

Tandem in textu ſequitur. Et
videbit omnis caro ſalutare Dei. Per ſa
lutare Dei Chriſtus intelligitur,
ſine quo nulli patet via ad ſalutem.
Non enim eſt aliud nomen ſub celo da
tum hominibus, vt dicit Petrus Ac
tuum. 4. in quō oporteat nos ſaluos
fieri. Quod Cyrillus lib. 10. de ſpi
ritu & litera exponens cur cum
Moyſe Iſue aſcendit in montē, &
ſimul nubem intrauit, dicit. Quia ne
mo ſine vero Ieſu poteſt incerta ſapien
tiæ, & occulta comprehendere, & ideo
in figura Ieſu. Nunc veri Saluatoris ſig
nificabatur affutura præſentia, per quē
fierent omnes docibiles Dei, qui legē ape
raret, & Euangelium reuelaret. Vnde
ſignificari exiſtimat his verbis E
ſaiæ quod nō patet aditus ad patrē,

Actuum.
Cyrill.

nequē aſcenſus ad montē, nec vera
ſalus, niſi per filium Dei. Qui nō ſo
lū montes & colles rerum diuinarū
aperiēdo complanauit: ſed & aspe
ra & praua ipſe ſuperando plana ef
fecit, vt omnibus facilis ad ſalutē
via eſſet. Ideō ſalutare Dei appella
tur. Idē affirmat Ambroſ. Pſalm. 47. ad finem: & in 3. capit. Epiſtō.
ad Rom. locum iſtum tractans in
quit. Omnis caro, id eſt, omnis homo
videbit ſalutare Dei, Chriſtum, ſcilicet, in
quo omnium ſalus cōtinetur. Et Augu
ſtinus. 22. de Ciuitate Dei cap. 29.
dicit. Et videbit omnis caro ſalutare
Dei: ſine vllius nodo difficultatis ſic in
telligi poteſt, ac ſi dictū fuerit, & vide
bit omnis homo Chriſtū Dei qui vtiq; in
corpore viſus eſt, & in corpore vidē
tur, quando viuos & mortuos iudicabit.
Quod autem ipſe ſit ſalutare Dei,
multa ſunt & alia teſtimonia ſcrip
turarum. Sed euidentius venerandi
illius ſenis Simeonis verba decla
rāt. Qui cū infantem Chriſtum ac
cepſiſſet in manus ſuas, inquit Lu
cæ. 2. Nūc dimittis ſeruum tuum Domi
ne ſecundum verbum tuū in pace. Quia
viderunt oculi mei ſalutare tuum.

Ambroſ.

Auguſt.

Lucæ.

Sed ſtātīm cōſurgit difficultas,
quomodo omnis caro viſura dici
tur ſalutare Dei, & Chriſtū? Greg.
Hom. 20. in Euāg. (quem ſequitur
Beda in iſtum locum Lucæ) prophe
tiam iſtam reſert nō ad primū, ſed
ad ſecundum Chriſti aduentum, in
quiens. Quia omnis caro accipitur om
nis homo, ſalutare Dei videlicet Chriſtū
in hac vita omnis homo videre non po
tuit. Vbi ergo in hac ſententia Prophe
tiae oculum, niſi ad extremū iudi
cij diem tendit? Vbi cum apertis calis,
miniſtrantibus Angelis, conſedentibus
Apoſto-

Omnis caro,
quomodo vi
ſura dicitur
Chriſtum.
Gregor.
Beda.

Apostolis, in sede maiestatis sua Christus apparuerit, omnes hunc & electi & reprobi videbunt, ut & iusti de munere retributionis sine fine gaudeant, & iniusti de ultionis supplicio in perpetuum gemant. Idem sentit August. loco allegato. Aliqui referendum existimant ad liberationem populi Israël de Chaldeorum potestate, sed præcedentia (ut diximus) huic proposito aptari non possunt. Quare ego potius ad gratiam Euangelicam referenda puto verba ista, quæ omnibus hominibus Deus, proposuit, quæquæ ita operatus est Deus ut ab omnibus videri posset, suscipi, & gustari, iuxta illud Psalm. 73. Operatus est salutem in medio terræ. Vnde videre pro gustare & experiri accipitur: ita ut sensus sit. Videbit omnis caro salutare Dei, id est, omnes, si tamē vellint, gustare poterunt, & experiri salutare Dei. Quod idem Esaias cap. 55. testatus est dicens. Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum properate, edite & comedite: venite emite absque argento, & absque ulla commutatione. Et cap. 52. idem Esai. dicit. Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Et cap. 66. ait: Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius. Vniuersas has expositiones prædicti loci complecti videtur Chryso. locum propositum tractans Hom. 10. oper. perfecti in Matt. inquit. Vidistis certe quemadmodum ante veniens Propheta cuncta prædixerit: videlicet, & quantus etiam ad Christum populi concursus, & quanta per Christum in me-

lius verum esset futura mutatio, quamquæ affluens bonorum celestium largitas, quæ de horum omnium causa esset bonorum: quamquam hæc ipsa per allegoricam significauerit figuram, quod certe genus loquendi maxime prophetas decet. Cum enim dicit: Omnis vallis implebitur, &c. ostendit & humiles sublimandos, & è diuerso sublimes humiliandos: ac difficultatem legis fidei facilitate mutandam. Non iam, inquit, ad iustificationem merendam sudores peccatoribus imminentes & labores, sed gratia omnibus occurrit, ac venia plurimo salutis plena cōpendio. Deinde causam quoque ipsam, quæ id faceret ostendens: quoniam, inquit, videbit omnis caro salutare Dei. Non Iudei iam solum modo atque proselyti, sed omnes terræ prorsus ac maris, atque vniuersum humanum genus. Siquidem appellatione prauorum omnem corruptam vitam vitiosamque signauit: publicanos, scilicet, atque meretrices, latrones, magosque significans. Quod certe etiam Dominus ipse dicebat Matth. 21. Publicani & meretrix præcedent vos in regno Dei, quoniam crediderunt. Id ipsum alio sermone propheta prædixit c. 65. Tunc lupi & agni pascuntur simul. Sicut enim ibi vallium appellatione vel collium inaequalitatem morum vna dixit Philosophia equalitate miscendam: ita hic quoque per irrationalium differentiam ostendit, vitam hominum cultibus moribusque diuersam in eandem religionis coitutam esse concordiam: hic quoque causam ipsius societatis adiungens: Ea vero est Esaiæ. 11. Insurgēt gentium rector, in eum gentes sperabunt: quod certe significauerat dicendo: Videbit omnis caro salutare Dei. Et hæc de litera huius Euangelij modo dicta sufficiant.

EXPOSITIO MORALIS.

I. CONSIDERATIO.

Quam graue sit prædicationis officium, & quod nõ omnibus ætatibus & personis conueniat: sed eis qui ætate, scientia, & virtute maturi sint.

Anno quintodecimo, &c.

TEMPORVM rationes adeò curiosè & distinctè per Imperatores, Reges, Procuratores, & Sacerdotes, Euangelista describit, vt in literæ expolitione diximus, quo tempus & ætatem, quo Ioannes ad prædicandum facto diuino præcepto è deserto, (in quo multo tempore commoratus fuerat,) exijt, designet. Quod, scilicet, trigésimo ætatis suæ anno ad prædicandum processerit. Ioannes enim, vt diximus, natus est anno quadragesimo secundo Octauij, qui vsque ad quinquagesimũ septimum annũ Imperium tenuit. Vnde quando Octauius mortuus est, quindecim annorum erat Ioannes: cum autem ad prædicandum exierit anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris, qui successit Octauio, constat: quod trigésimo ætatis suæ anno cœperit prædicare.

Vt hinc discamus quam graue sit prædicationis officium, nec omnibus temporibus, ætatibus, aut personis licere, aut cõuenire: quim potius grauem, prudentem, sapientẽ, exercitatum in virtute & literis, &

iam maturũ virum requirere: quẽ non solum literarum peritia commendet, virtus probatum reddat, sed ætas & experientia venerabilẽ faciat. Quod annotauit Grego. Cuius Grego. ræ Pasto. part. 3. cap. 26. dicens. *At contra admonendi sunt quos à prædicationis officio, vel imperfectio, vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit: ne dum tanti sibi onus officij præcipitatione arrogant, viam sibi subsequenti meliorationis abscindant: & cum arripiunt intempestiue quod non valẽt, perdant etiam quod implere quandoquẽ tempestiue potuissent, atquẽ scientiam quã incongrue conantur ostendere, iuste ostenduntur amisisse.* Et cum multa elegatissimè ad hoc propositum dixerit, addit, quod admonendi sunt, vt cõsiderent, quod pulli auium, si ante pennarum perfectionem volare appetant, vnde ire in alta cupiunt, in de in ima merguntur. Etiam admonendi sunt vt cõsiderent, quod stru-
cturis recentibus nondum solidatis si tignorũ pondus superponitur, non habitaculum, sed ruina fabricatur. Iterum admonedi sunt, vt cõsiderent, quod cõceptas soboles forminae, (si prius quam plenè formetur) proferunt, nequaquam domos, sed tumulos replent. Hinc est quod ipsa veritas, quæ repente quos vellet roborare potuisset, vt exemplũ sequẽtibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent, postquam discipulos de virtutis prædicatione instruxit, illico adiunxit, *Actuum. 1. Vos autem sedere in ciuitate quo ad vsquẽ induamini virtute exaltato.* Quæ verba tractans Grego. loco allegato ait:

Simile

Simile

Simile

Actuum

Quo anno
sue ætatis
Ioannes cœ-
perit prædi-
care.

Quam graue
sit prædica-
tionis officium.

to ait: In ciuitate quippe confidemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus: ne loquēdo exterius eua- gemur: vt cum virtute diuina perfecte induimur, tunc quasi à nobis metipsis foras etiam alios instruētes exeamus.

Prædicatur
literarum di-
uinarum stu-
dio & medi-
tationi debet
vacare.
Prouer.
Timot.

Necessarium ergo est, vt qui prædicationis officiū parat exercere, literarum diuinarum & sacræ Scripturæ meditationi, & studio, toto pectore & magna cura incumbat. Est enim verbum Dei lucerna & lux, vt Salomon Prouer. 6. testatur, & vitæ via correptio & castigatio. Ideo Paulus. 2. ad Timot. 3. inquit.

Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & ad erudiendum in iustitia. Sunt namq; multi, qui prius quam diuinā scripturam euoluant, concionari volunt, qui vi ventorū inanis gloriæ verba sua iactant, vnde fit vt nullam pōpulis afferāt vtilitatē. Nec satis est diuinas literas euoluere, sed opus est, vt diu longo quē tēpore illas meditetur. Quod ostendere voluit Deus cum Ezechieli, cap. 2. antequā illum ad prædicandum miteret, non solum librum inuolutum ostendit, & corā illo euoluit: sed vt comederet illū præcepit, dicens. *Aperi os tuum & comede quæcunq; ego do tibi.* Et vidi: & ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum corā me, qui erat scriptus intus & foris, & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & V. e. Et dixit ad me: Comede volumen istud, & vadens loquere ad filios Israël. Per volumen hoc, seu librum Hieronymus & Gregor. & alij intelligūt sacram Scripturam, quæ dicitur *Liber inuolutus* propter

obscuritatem & difficultatem. Scriptus autem intus & foris propter duplicem sensum literale & spirituale. In quo scripta sunt lamentationes, carmina & V. e. Quia & ea quæ ad maiorum supplicium, & quæ ad bonorum præmium spectant, continētur: Tum etiam, quia, vt ex Paulo dicebamus, ad docendū, instruendū, corripiendū, & increpandū vtilis est. Liber iste, nō satis existimat Dominus esse, si coram Propheta aperiat, nisi illum comedat & deuoret, antequam ad prædicandum procedat. Quoniam debet concionator diuinam Scripturam non solum primoribus labijs attingere & degustare: sed comedere, & intus per meditationem continuam sumere, diligenter perpendere, sepius voluere & repetere.

Quia si prædicator suauitatem Euangelicæ doctrinæ nō sentit, nec eorum quæ dicit gustum habet, fieri non potest, vt alios ad ista ardentius sumenda valeat incitare. Ruminanda sunt prius ea quæ alijs proponenda sunt, & prius maturescere debent tam ipsa quæ proponenda sunt, quā is qui propositurus est: vt comedi & fructuosè gustari possint. Sicut enim poma immatura, quæ vento ex arbore deiiciuntur, nec suauitatem habent, nec stomacho profunt, quimpotius acerbata sunt & noxia: at vero quæ debitum tempus spectarunt, quæ matura sunt, & manu collecta, grata, sua uia, & salutaria sunt. Sic concionatores iuuenes (qui humani fauoris gratia, aut vērō vanæ gloriæ impulsī ante tempus decidunt) nec dulcedinem spirituales in se habēt, nec

Prædicator
debet quæ do-
cturus est gu-
stare, vt alijs
proficiant.

Simile.

Ezech.

Ezech.

Hieron.

Gregor.

Scriptura sa-
cra difficilis
intellectu.

vtili-

Plutar.

utilitatem mentibus auditorum afferunt: quimpotius acerbiteram quandam præ se ferunt. Sed quæ sunt tempore opportuno & maturo ex sacris literis collectæ, & ad Dei honorem dispositæ contiones, quas matura vita prædicatoris comitatur, quæq; morū ac iudicij gravitate sunt digestæ, laudabiles sunt, suaues, vtilis, & maximè salubres. Hoc Plutar. lib. de discrimine adulatoris & amici, hac similitudine exponit. Habet, inquit, vnguentum fragrantiam, habet & pharmacum: sed hoc interest, quod illud ad delectationem tantummodo paratur: istud, præterquam quod obiter bene olet, purgat etiam, sanat, carne vulnus obducit. Pictores quoque colores iucundos ac tincturas miscent: sunt quoque medicorum pharmaca nonnulla aspectu iucunda, sed illa solū delectant, hæc etiā iuuant. Ita bonus verbi Dei prædicator nō delectare tantum, aut etiā affectus mouere: sed maximè salutaria, solida, & vtilia, & ex scripturis longo studio decerpta, grauitè & neruose docere debet: ad quod ætas, iudicium, multa lectio, multa experientia, requiritur, quæ breui tempore, & iuuenilibus annis comparari non possunt. Vnde non cui libet ætati prædicationis officium est committendum.

Hinc est quod idem Redemptor noster, cum in cælis sit conditor, & ostensione suæ potentiae, semper doctor angelorum, ante tricennale tēpus in terra magister noluit fieri: ut videlicet præcipitatis vim saluberrimā timoris infunderet: cum ipse etiam qui labi non posset, perfectæ

vite gratiam non nisi perfectæ ætate prædicaret. Scriptum quippe est Lucæ 2. *Cum factus esset annorū duo-
decim remansit puer Iesus in Hierusalem.* De quo à parentibus requisito paulo post subditur: *Inuenerunt illū in templo sedētem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem.* Vigilanti itaque consideratione pendandum est, quod cum Iesus annorū duodecim dicitur, in medio Doctorum sedens, non docens, sed interrogans inuenitur. Quo exemplo ostenditur, ne infirmus docere quis audeat, si ille puer doceri interrogando voluit, qui per diuinitatis potentiam verbum scientiæ ipsis suis Doctoribus ministravit. Ioānes tāte virtutis & sanctitatis erat, à primis annis sanctissimè in deserto vitam agens tantæ poenitentiae, tā assidue contemplationis, tam continue meditationis diuinorum, ut quacunque ætate ad prædicationis munus exercendum idoneus posset censerī, & tamen ante trigessimū annum, ut ex Euangelio constat, ad prædicandum non exiuit. Dei mandatum, & debitam ætatem expectans. Hac ætate Ioseph coram Pharaone stetit Genes. 41. ut esset dominus Ægypti, alijs imperaret, & inter principes loqueretur sapientiam. Triginta annorū erat David quando regni gubernacula coepit tenere. 2. Reg. 5. In eadem ætate vidit Ezechiel mirabiles visiones, & vaticinari, ac prædicare coepit. Quæ exempla & alia multa, quæ possemus adducere, condemnant ambitionem præsumptionē adolescentiū, qui vix gustata Theologia statim prædicationis munus suscipiunt.

Ioseph triginta annorum erat quando stetit coram Pharaone. Genes.

Reg.

Hh

Magna

Gregor.

Magnam difficultatē prædicandi officium habet.

Magna enim prudentia in prædicatore necessaria est, ut docet Gregor. Curæ Pastoral. p. 3. cap. 2. dicens. Sed cum magni sit studij, ut exhortandis singulis seruiatur ad singula, cū valde laboriosum sit unumquemque de proprijs sub dispensatione debite considerationis instruere: longē tamen laboriosius est auditores innumeros, ac diuersis passionibus laborantes, uno eodemque tempore, voce vnus, & cōmunis exhortationis, admonere. Tbi quippe tanta arte vox temperanda est, ut cum diuersa sint auditorū vitia, & singulis inueniatur congrua, & tamen sibi metipsi non sit diuersa: ut inter passionē medias vno quidem ductu transeat, sed more gladij ancipitis tumores cogitationū carnaliū ex diuerso latere incidat: quatenus sic superbis prædicetur humilitas, ut tamen timidis non augeatur metus: sic timidis infundatur auctoritas, ut tamē non crescat superbis effrenatio. Aliaquē multa singulariter proponit, quæ difficultatem muneris prædicandi, & prudentiam maximam, quæ ad illud debitē exequendum necessaria est, declarant, quæ quisque videre poterit. Vndē Chrysost. Homil. 5. de laudibus Pauli, prædicatoris cōditiones describit inquitens. Varius ac multiplex, non utique dissimulatione mutabilis: sed faciens omnia quæ prædicationis salutisquē necessitas poscebat. Sic nempe de se ipso Paulus dicit. 1. Corint. 9. Factus sum omnia omnibus: ut omnes lucrificerem, hoc autem magni studij ac laboris est, multamquē prudentiam & experientiam postulat. Et Gregor. lib. 4. Episto. cap. 95. agens de his qui promouendi sunt ad sacerdotium, prælaturas, & prædicandi officium, ait. Quod cum ad sacros

Chrysost.

Corint.

Grego.

ordines Paulus Apostolus Neophitum venire prohibeat, sciendum est. Neophitus Quia sicut Neophitus tunc vocabatur, qui adhuc nouiter erat eruditione plantatus in fide: ita nunc inter Neophitos deputandus est, qui adhuc nouus est in sancta cōuersatione. Scimus autem quod edificari parietes non prius tignorum pondus accipiunt, nisi à natiuitatis suæ humore siccentur: ne si ante pondera, quā solidentur, accipiāt, cunctā simul fabricā ad terram deponāt. Et cū ad ædificiū arbuta succidimus, ut prius humor viriditatis exsicce- tur, expectamus: ne si eis adhuc recētibus fabricę pondus imponatur, ex ipsa nouitate curuentur, & confracta citius corruāt, quæ immaturē in altum leuata videbantur. Cur ergo hoc non subtiliter in hominibus custoditur, quod in lignis quoque ac lapidibus tāta consideratione perpenditur. His late propositis dicit Gregor. Quod si hæc consideratio necessaria est in illis, qui ad sacerdotij dignitatem promoueri desiderant, quanto maiori cura & diligentia obseruari debet circa illos, qui Doctores, magistri, & prædicatores constituendi sunt: ne eorū imperitiā, vel etatem, aut experientie defectum, populi, qui docendi sunt, contēnant. Facile enim est adolescētes contēnere. Quod Paulus timebat quando Timotheū instituens. 1. ad Tim. 4. qualiter se in pastoris officio, & prædicationis cura habere deberet, non solū erga aliorū vitas cōponēdas, sed & in sua moderanda, ait. Nemo adolescentiam tuam contemnat. Ac si diceret, adeo caute, circūspecte, religiose, & sancte, viuere procura, & adeo prudēter in omnibus

Neophitus

quis.

Simile.

Simile.

Timot.

bus procedere: ut ætatis defectū vitæ sanctitate, & morū grauitate cōpenſes: ne alicui adoleſcētia tuā occasione prebeat, ut te & tuā doctrinam despiciat. Et certè nō ad eū iuuenis erat Timotheus, ut trigessimū annum non excederet, sed quia magna res, & sublimis est docere, magnum in omnibus, expertū, prudentem, & perfectē ætatis virum requirit. Qui enim fieri potest, ut adoleſcens in expertus, qui vix sua vulnera curare nouit, suas passiones frenare, seipsum intra viuitis terminos continere, aliorū infirmitatibus, necessitatibus, & tērationibus, ſciat providere: quod infirmum est consolidare: quod ægrotū sanare: quod confractū alligare: quod abiectū reducere? Quæ omnia Ezechielis. 34. Dominus in pastore, & prædicatore requirit. Et ne longius in hoc argumento tractando procedamus, videndi sunt circa materiam hanc Chrysostomus lib. de sacerdotio, qui totus in hoc consumitur, & August. lib. de Pastoribus: & Greg. Nazianzenus in Apologetico.

Ezechie.

Chrysost.

Augusti.

Gregor. Naz.

Zlati.

II. CONSIDERATIO.

Quòd aduentus Christi vniuersale bonum fuit, & doctrina Euangelica ad omnes se extendat & gratia.

Anno quintodecimo, &c.

Descripturus Lucas Euangelista Ioānis prædicationē, & Christi manifesta-

tionem, curiose satis tempus, quod ista contigerunt, describit non solū per principes, qui in regno Iudææ dominabātur; sed etiam exponens quis Romanum Imperium illo tempore teneret. Quod nō sine magno consilio & mysterio factum credere debemus. Olim enim quando Deus prophetas mittebat solum tēpora regum Iuda & Israël proponebantur, ut videre est in singulis prophetis, & molestum & inutile esset in hoc comprobando tempus insumere. Quando verò Ioannes ad prædicandum mittitur, & Propheta à Domino designatur (quod verbis illis exprimitur: *Factum est verbum Domini super Ioannem*, ut in literæ expositione ex Ambrosio notauimus,) non solum regum, principū, & sacerdotum Iuda tempora designantur, sed & Gentilium Imperatores in medium proferuntur.

Hinc constabit quòd olim ad vnum tantum populum Prophetæ mittebantur, cui repromissiones factæ erant: nunc autem Ioannes ad omnes mittitur, & Christum iam venisse anuntiat, qui non solum Iudæos, quibus fuerat repromissus, erat vocaturus: sed & Gentiles, qui procul erant, & a Dei cognitione alieni, ad veram fidem tracturus: ut prædixerat Patriarcha Iacob, Genes. 49. in illa celebri prophetia concludens. *Et ipse erit expectatio gentium*. Ut ergo ostēdat Euangelista, quòd Christus non tantum pro Iudæorum salute veniebat, sed etiam pro gentium vocatione, & facturus vnum ex duobus populis, qui maxime diuisi erant, Iudæorū principes & Romanorū Imperatores descri-

Predicatio Christi ut ad uetus iudeis & gentibus communis.

Genes.

Grego.
Beda.
Origen.

Esai.

bit. Quod aduertit Greg. Hom. 20. in Euāg. vt in litera rerulimus, quē sequutus est Beda. Id etiam asserit Orig. Hom. 2. in Euang. Lucæ, dicens. Quando ad Iudæos tantum sermo propheticus mittebatur, Iudaici reges ponebantur in titulo: Verbi gratia Esai. 1. Visio, quam vidit Esaias filius Amos aduersus Iudæam, & Hierusalem, in regno Osie, & Ioatham, & Achaz, & Ezechie: nec alium quemquam exceptis Iudæa regibus Esaias video tempore designatum. In quibusdam Prophetis & Israel reges legimus, sicut ibi: & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel. Quando vero sacramentum Euangelij prædicandum erat, & in toto orbe Euangelium disseminandum, cuius princeps Ioannes in eremo fuit, & orbem Romanum Tiberij regibat Imperium, & tunc in quinto decimo anno vrbis Domini ad Ioannem factum esse describitur. Et sic tantis his quide nationibus credituri erant annuntianda salus fuisset, & poenitus excludendus Israel, suffecerat dicere. In quinto decimo anno Tiberij Cæsaris, præside in Læ Pontio Pilato. Quia vero & de Iudæa & de Galilæa multi credituri erant, id circo & hæc regna ponuntur in titulo, diciturque Tethrarca Galilææ.

Quare prius
Romani Imperatores
ponuntur.

Esai.

Præterea vt prædicti Doctores animaduertunt. Quia plures ex gentibus quàm ex Iudæis credituri erant, vt prædictum fuerat ab Esaias cap. 54. Quoniam multi filij deserte magis quam eius quæ habet virum: quod de gētiū vocatione & Iudaici populi reprobatione vnanimiter sancti Patres interpretantur: ideo Euāgelista prius Romani Imperij mentionē facit quàm principum Iudææ. Licet literalis ratio ea sit, quod Iudæorū Respublica subiecta erat Im-

perio, & gubernationi Romanorū, ideoque illoꝝ prius mentionem facit. Tamen proposita ratio satis conueniens est, & salutis, quæ per Christū tradenda erat, vniuersalitatē declarat. Et differentiam legis ac doctrinæ Euangelicæ a veteri demonstrat. Lex enim vetus vni solū populo data est, ad quē Prophetæ priores mittebantur, & legis doctrina intra angustias populi Israelitici continebatur: nec defluebāt aquæ sciētiae salutaris ultra terminos illius populi. Erat fons cōclusus cui⁹ riuus egredi foras prohibebatur. At nunc Euangelica doctrina ad omnes se extendit, & fluuius egreditur, vniuersam quē terram irrigat. Nec est aliqua terræ pars adeò inuia, vt ad illam fluenta salutaris aquæ, & Euangelicæ doctrinæ, non perueniant. Olim aquæ Siloe, quod interpretatur missus, vt dicit Ioann. c. 9. intra natoria continebantur, & cum silentio fluebant. Quia populi illius limites nō transgrediebantur. Nūc vero impetu fluunt de Libano, vt habetur Cant. 4. Et totam faciē terræ replēt. Quod prædixerat Ezechie. c. 47. cum ait. Et conuertit me ad portā domus, & ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad Orientem. Aquæ autem descende bant in latus templi dextrū ad meridiem altaris, & ecce aquæ redundātes egrediebantur copiosissimè, ita vt torrentem facerent, qui non poterat transuadari. Et Angelus dixit se fertur ad Prophetā. Aquæ istæ quæ egrediuntur ad tumulos sabuli Orientalis, & descendūt ad plana deserti, intrabunt mare & exhibunt, & sanabuntur aquæ, & omnis anima viuens quæ serpit, quocunq; venerit torrentis, viuet, & erūt pisces

Doctrina legis intra vni⁹ populi continebatur angustias Euangelica ad omnes extenditur.

Ioann.

Cant.

Ezech.
Doctrinæ Euangelicæ vniuersalitas.

pisces

pisces multi satis, postquam venerint illuc aque istæ. Et sanabuntur & uiuent omnia, ad quæ uenerit torrens, & stabunt super illa piscatores. Ab Engaddi usque ad Engalim siccatio sagenarum erit. Ecce aperte & manifeste describitur aquæ copiam, quæ ad omnia loca, etiam sabulosa & infructifera, perueniet. Et mare ipsum intrabit, & egredietur, nec intra terminos unius tantum populi, aut gentis consistet, quim potius ad omnes deueniet. Pro cuius intellectu aduerte, quod cum non appareat ad literam & secundum historicum sensum de quo flumine ea, quæ prædicuntur à Propheta, intelligi possint, cum nullus sit talis, nec fuerit in populo illo, qui de templo egredietur: non materialiter verba ista intelligenda sunt, sed ad spiritualia ad literam referenda, & ad fluentia Euangelicæ doctrinæ. Consuetum enim est in Scriptura de lege Euangelica multa sub aquarum nomine prædicere. Quare fluuius iste doctrina Euangelica est, & dicitur egredi de templo, quia Iudæis repromissum fuerat, & illis primo prædicatum Euangelium, ore ipsius Christi. Cui consentit quod Esai. cap. 2. dixerat. De Syon exibit lex, & uerbum Domini de Hierusalem. Et Christus Samaritanæ Ioannis 4. dixit. Salus ex Iudeis est. Fluuius autem iste dicitur descensurus ad tumulos sabuli, & intraturus mare mortuum: quibus Gentilitas (quæ inutilis arena erat, & mare mortuum sine aliquo fructu virtutum, aut Dei cognitione) signatur.

Vnde Hieronymus in istius loci expositione dicit. Aquas vel baptis-

mi gratiam, vel Euangelicam significare doctrinam, dudum diximus. Quæ si egrediantur de limine templi Domini, & Apostolicam teneant disciplinam, tumulos sabuli, steriles prius & infertiles, faciunt esse frugiferos, & omnia plana atque deserta ita irrigantur, ut exprimat in se Hierichontini fluuij sacramentum: quem Eliseus 4. Reg. 2. Euangelico & Apostolico curauit sale: in tantum ut ubi prius sterilitas fuerat & mors, ibi uertas esset & uita. De mare autem in quod intraturæ dicuntur aquæ, quod mare mortuum siue stagnum bituminis vocatur, eò quod nihil in eo poterat esse vitale, inquit Hieronymus. Et reuera iuxta literam huc usque nihil quod spiret, & possit incedere præ amaritudine. nimia in hoc mari reperiri potest, neque cochleolæ quidem, paruique vermiculi, & anguillæ, & cætera animantium siue serpentium genera, quorum magis corpuscula possumus nosse quam nomina. Denique si Iordanis auctus imbribus pisces illuc influens rapuerit, statim moriuntur, & pinguius aquis supernant. Hinc transit ad sensum spiritualem addēs, quod cum hæc ita sint, constat iuxta intelligētiā spiritualem mare debere intelligi de Gentilitate, cuius aquas sanandas refert Euangelica doctrina ad illas perueniente, qua sanabuntur & conuertentur: & erunt multi pisces postquam uenerint illuc aquæ, & stabunt super illas piscatores. Quoniam Apostoli multos ex gentibus conuertēt, & ad ueritatis cognitionem ab errorum suorum aquis extrahent. Quod Hieronymus confirmat dicens. Super hoc mare ab Engaddi, id est, oculo & fonte hedi, qui pro peccato semper offertur, usque ad Engalim,

Rego

Mare mortuum quale sit.

Hieron.

Esai.

Ioann.

Hieron.

id est, fontem vitulorum, qui mactantur Domino, & imitantur vitulum cornua efferentem & ungulas: qui in typo Saluatoris ad altare mactatur: erunt piscatores, quibus loquitur Dominus Iesus Matth. 4. Venite ad me, & faciam vos piscatores hominum: de quibus & Hieremias cap. 16. Ecce ego, inquit, mitto piscatores. Et plurimæ species, imo genera piscium erunt in mari quondam mortuo. Quos pisces ad dexteram partem iubeat Domino extraxit Petrus Ioan. 21.

Et erant centum quinquaginta tres, ita ut præ multitudinē eorum recta rumpe-
rentur. Aiunt qui de animantū scripsere naturis & proprietate, ut refert Hieronymus isto loco, centum quinquaginta tria esse genera pisciū: quæ omnia capta sunt ab Apostolis, dum & nobiles, & ignobiles, diuites, & pauperes, & omne genus hominum de mari huius seculi extrahitur ad salutem. Hanc expositionem prædicti loci ex Hieronymo desumpserunt Glossa & Rabanus.

De istis aquis Euāgelicæ doctrinæ loquutus est Zacharias, cap. 14. inquit. Et erit in die illa exhibit aqua viue de Hierusalem. Medium earum ad mare Orientale, & medium earum ad mare nouissimum. In æstate & hyeme erunt & erit Dominus Rex super omnē terram. Mare Orientale mare mortuum dicit esse Hieronymus in istū locum Zachariæ: & mare nouissimum quod ducit ad Ægyptum & facit littora Palestinæ. Quem locum exponens Hieronymus dicit. Aquas viuentes, quæ egrediuntur de Hierusalem, hoc est, de Ecclesia, doctrinam esse Saluatoris, de qua Esaia 2. dicitur. De Syon exhibit

lex, & verbum Domini de Hierusalem. Harum aquarum medietas ibit ad mare Orientale: & medietas ad mare nouissimum, quibus populus Iudæorum & populus gentium significatur. Multi enim, ut dicit Christus Matth. 8. Venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Quod autem sequitur in æstate, & in hyeme erunt, earum abundantiam & perpetuitatem declarat, & quod erit vnus Dominus, vnus populus, & vna fides.

Ista etiam aquarum abundantia prædicta fuerat per Ioëlem cap. 3. ubi dicitur. Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ. Et fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. Locus iste difficilis est, quem multi interpretantur de æterna beatitudine, in qua Sancti summa pace & quiete, omniumquæ rerum copiosissima abundantia perfruentur: ubi iam non erit luctus, nequē clamor, sed nec vllus dolor. Itaque huius loci explicationem dicunt esse prophetiā Ioannis Apocal. 22. in qua beatorū statum describit. De quo videndus est Rupertus super istū locum Ioëlis. Sed certè locus iste ad tempora Christi videtur referendus, & de Ecclesia, & bonis in illa futuris intelligendus, ut interpretatur Hieronymus hic, & in cap. 13. Zachariæ super illa verba: Erit fons patēs, &c. Quem sequitur Glossa super istū locum. Et intendit Propheta prædictis verbis explicare maximam bonorum spiritualium abundantiam, quæ in Ecclesia futura erat: quam

cum

Matth.

Hierc.

Ioann.

Centum quin-
quaginta tria
genera pisciū
referunt natu-
rales.

Glossa.
Rabanus.

Zachæ.

Hieron.

Esaia.

Matth.

Ioel.
Locus Ioelis
elegantè ex-
ponitur.

Apoca.

Rupert.

Hieron.

Glossa.
Bonorum spi-
ritualium co-
pia futura in
Ecclesia des-
cribitur.

cum vocibus compræhendere, & exponere non valeret, varijs similitudinibus rerum corporalium, quæ apud homines in precio habentur, & quæ terræ vbertatem & fertilitatem declarant, vñsest. Vnde illis rebus comparat Propheta, quibus maximè hominum sensus solèt delectari & allici: quibusquè temporum foelicitas solet ostendi. Quomodo loquendi prophani auctores sæpius vtuntur, & aureæ illius ætatis (quam maximè Poëtæ celebrât) ex rerû harû abundantia, scilicet, lactis, mellis, & fructuû, (quæ terræ vbertatē, & pinguedinē manifestât) declarabant. Quo etiam loquendi modo frequenter vtitur scriptura. Vt terræ promissæ vbertatē, & fertilitatem exponat, & populum in illius desiderium accendat, vocat terram fluentem lacte & melle, id est, ad eò vberem, vt nihil in ea de sit eorum, quæ homines desiderare solent, sed omnia summa cum copia omnibus concedantur, pateant, peruia sint, nec opus sit vt quisquè ad illa habenda laboret: cum vltro & sponte terra proferat. Vt igitur foelicitatem & abundantiâ bonorum spiritualium, quæ futura est tēpore Christi in Ecclesia, declaret, vtitur prædicto modo loquendi, dicens. *In illa die stillabunt montes dulcedine m, &c.*

*Spiritualiter
verba Ioel
intelligenda
sunt.*

Hieron.

Quod autem ista Propheta verba spiritualiter intelligenda sint ex eo constat, quod foelicitas ista & abundantia materialium rerum nūquam contigit populo Israël à temporibus Ioel, nec antea. Vnde Hieronymus super istū locum de abundantia gratiæ, & copia doctrinæ

Euangelicæ declarat iniquens. *Ha bitante Domino in Syon & in monte sancto suo, quando nullus per Hierusalem sanctam pertransire tentauerit, qui cunque in ea mōs fuerit, & ad virtutum excelsa peruenierit, dulcedine & melle sudabit, & stillabunt ex eo gratiæ spirituales: de quibus Propheta loquitur Psalmo 118. Quam dulcia gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo. Qui autem inferior montibus est, & nec dum ad perfectionis culmen ascenderit, vocabitur collis, & fluent de eo riuus lactis, quibus rudis in Christo nutritur infans, & aquarum flumina, quæ de ventre suo Dominus manare testatus est Ioannis. 7. Omnes enim riuus, siue emissiones Iudæ implebuntur aquis, & nihil in eis siccū erit, redundantibus cunctis gratia spirituali. Et fons de domo Domini egredietur, &c.* Quod de baptismo, vel de doctrina legis Euangelicæ interpretantur Hieronymus, & alij quam plurimi.

psalm.

Ioann.

Quod autem sequitur, *& irrigabit torrentem spinarum*, non eodem modo interpretantur & legunt doctores. Multi enim existimant in Hebræo non esse legendum *torrentem* sed *scitum*, quod *torrentem spinarum* significat: sed Sethim quod nomen est arboris cuiusdam, vt refert Hieronymus, quæ similis est colore, & folijs, licet non magnitudine, spinæ albæ. Arbores namquè istæ solent esse incredibilis magnitudinis, leuitatis, & pulchritudinis, ex quibus latissima tabulata, & vassa torcularium amplissima ad recondenda vina fieri solent: nec nascuntur nisi in terra Arabiæ. Ex quibus Exod. 25. legimus facta omnia quæ in tēplo Dei ex lignis confecta sunt: quia

*Sethim arbor
qualis
& que sit.*

Exod.

lignum hoc imputribile creditur. Vnde per *torrentem Sethim* beatos significari dicunt, qui ab omnibus miserijs corruptionis liberi sunt.

Torrens spinarum quis sit. *Torrens spinarum*, & lectio ista sequenda est.

Saadias.
Hieron.

Torrens autem spinarum, qui Hebraice fluvius *Sethim* dicitur, in topographiæ ratione pars quædã Iordanis esse dicitur, siue torrens in Iordanem influens, cui *Sethim* oppidum adiacet, ut dicit Saadias antiquus author super istum locum. Et Hieronymus ait: Est autem locus iuxta *Leuiadem* trans mare mortuum, sexto ab eis distans milliario, ubi quondam cum *Medianitis* fornicatus est Israel Num. 25. Huius loci ex persona Dei *Michas* Propheta cap. 6. meminit dicens: *populus meus, memento quæso quid cogitauerit Balach Rex Moab, & quid responderit Balaam filius Beor de Sethim usque ad Galgalam: & de locis Hebraicis idem.* Hieronymus ait. *Sattim* ubi *populus* pollutus est fornicatione filiarum *Moab.* Est autem iuxta motem *Phogor*, unde & Iesus exploratores ad inuestigandam & noscendam terram misit *Hiericho.* Iosue. 13.

Iosu.

Torrens spinarum mundus hic dicitur.

Sed quoniam non tam nomina, quam nominum rationem & significationem considerandam nobis proponit vates. Per fluvium *Sethim*, seu *spinarum* mundus hic intelligi potest, qui ex illo maledicto spinas & tribulos sponte, abundeque profert. Inter quæ, si qua vel exigua vitutis fruges expectanda sit, magnis laboribus comparanda est. Nam arida terra spinas potius quã alias herbas producit. Natura igitur humana,

quæ ex se spinas & tribulos germinat, diuini spiritus fluuiio irrigata dulces & suaves fructus virtutum producit. Hieronymus per *torrentem spinarum* peccatores intelligit dicens. Ergo egredietur fons de domo Domini, qui interpretatur Ecclesia, ut spinas nostras & vitia atque peccata, quæ nullam frugem habuere iustitiæ, commutet in Domini noualia, & ut ariditatem nostram riget aquis largissimis, & pro spinis ac vepribus flores virtutum multiplices germinemus. Et in eo loco ubi quondam fornicatus est Israel, & iniuriatus est *Beelphegor*, lilia castitatis & rosæ pudoris ac virginitatis eruperent. Mihi autem (supposito quod prædicto loco Propheta de tempore Christi loquatur, quando omnia conclusa erant sub peccato, ut omnium Deus misereri posset, ut affirmat Paulus ad Roma. 11. & ad Gala. 3) videtur, quod per *torrentem spinarum* gentilium populum significet, qui nihil suaue, nihil decorum habebat, sed acculeis peccatorum, & duritie ignorantie, & siccitate vitiorum adustus erat, quem rigaturus dicitur fons egrediens de domo Domini, id est, Christus sua doctrina & gratia, ut vitiorum spinis depositis ad veritatis agnitionem perueniat.

Torrens spinarum peccatores sunt.

Roman.
Galat.

Torrens spinarum Gentilitatem significat.

Quia igitur Christus & eius doctrina omnibus tam Iudæis quam gentibus erat communicanda, & ad omnes diffundenda, irrigaturus dicitur *spinarum* torrentem, & fons egressurus de domo Domini. Quia non ultra aquæ intra populum Iudæorum quasi clausæ erant continendæ. Hinc dicitur fons patens apud Zachariã c. 13. Vbi habetur.

Fons patens quare dicitur doctrina Evangelica. Zacha.

In illa

Grego.

Psalm.

Hieron.

Lyra.

Rupert.

Fons patens
baptismus.

In illa die erit fons patens domui David, & habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris & menstruata. Quem locum exponens Gregorius in Psalmos Pœnitētiales super illud. Quoniam apud Dominum misericordia est, dicit. Hinc per Zachariam Prophetam dicitur. In die illa erit fons patens, &c. Quis est iste fons nisi vnigenitus Dei filius, de quo per Prophetam dicitur Psalmo 35. Apud te est fons vitæ. Qui nimirum tunc patens exiit, quando in mundo visibilis apparens pro liberatione nostra carnem suscepit. Per peccatorem Iudæorum populum possumus intelligere, & per menstruata populum Gentilium. Menstruata enim nihil immundius erat in lege, vt dicit Hieronymus, quæ quidquid tangebatur immundum faciebat. Sic interpretatur Nicolaus de Lyra locum istum. Et Rupertus in istum locum dicit. Quis enim est iste fons domus David, nisi Baptismi Sacramentum, quod emanauit de latere filij David patrefacto lancea militis? Exiit enim sanguis & aqua. Sanguis, vt redimeremur: aqua, vt renasceremur. Ex tunc vsq; ad consummationem seculi, toto hoc tempore accepto, toto hoc die salutis patens est fons ille domui David, & habitantibus Hierusalem, id est, Christianæ religioni, & omnibus qui per fidem habitant intra sanctam Ecclesiam. In quod opus est illis fons patens? In ablutionem peccatoris & menstruata, id est, in remissionem peccatorum credentis ex circumfusione, credentis ex gentilitate, quæ sanguine fluxit idololatriæ. In omni ablutionem fons patens est, nulli claudendus est. Vt igitur hanc communem salutem ostendat Euangelista, quæ non ad vnum populum, aut vnā

gētem, sed ad omnes destinabatur, omnium principes enumerat.

III. CONSIDERATIO.

Quod tempus, quo Iudæorum status miserior erat, conueniens fuit manifestationi Christi: & quod tunc ad cælestia magis apti sumus, cum terrena omnia aduersè succedunt.

Anno quintodecimo, &c.

 Raphice satis statum Reipublicæ Iudæorum miserum & calamitosum describit Lucas isto loco, dum non tantum eorum regnum & terram tyrannicè occupatam ab extraneis, scilicet, Romanis Imperatoribus, quorum nomine Pontius Pilatus illam gubernabat, proponit: sed & regnum ipsum Iudæorum in plures partes diuisum commemorat, omnesque extraneis principibus, scilicet, filijs Herodis alienigenæ subiectas. Quod quid miserius, aut calamitosius excogitari potest? Nec in hoc tempore illorum infelicitas fustebar, sed & eo pertingebat: vt quod gloriosum & illustre populus ille habere solebat, scilicet, sacerdotium, iam venale esset, & iniquis, deprauatis, & infamibus, pro principum & tyrannorum voluntate tradebatur. Ad magnam certè miseriam ex illustri & gloriosissimo statu res Iudæorum deuenerant. Omnis eorum gloria extincta, & in ignominiam commutata videbatur, & erat.

erat. Eoque tempore, quo miseriae creuerant, & ipsi abiectiores videbantur, quoque iniquitas magis videbat, Factum est verbum Domini super Ioannem filium Zachariae in deserto, & exiit in omnem regionem Iordanis, praeedicans baptismum poenitentiae. Et Deus specialiter visitare populum illum dignatus est: non solum mittendo Ioannem, qui eis caelorum regnum annuntiaret: sed & sua praesentia illustrando, & visitando populum illum.

Tempus istud aptum fuisse manifestationi Christi ostenditur.

Hac ergo curiosa narratione principum & sacerdotum bene notat Lucas aptum fuisse istud tempus manifestationi Christi, & praedicationi regni caelorum. Cum enim terrenum regnum & sacerdotium apud Iudaeos tam male se haberet, ut praeter sectionem & diuisionem principum profanorum, atque ob id maximam tyrannidem in rebus externis, sacerdotum quoque dignitas scissa esset, Romanorum avaritiae & sacerdotum ambitioni subiecta: tunc sane aptissimum erat tempus, ut expectatus ille Iudaeorum Rex simul & sacerdos Christus manifestaretur: & regno terreno sublato, atque sacerdotio legali pene abolito, succederet regnum caeleste, & sacerdotium spirituale. Tunc & apta occasio erat praedicandi poenitentiam, & regnum caelorum. Quoniam nunquam ad percipienda caelestia magis capaces sumus, quam ubi terrena omnia aduersa cedunt. Dum prosperè nobis omnia succedunt, dum bonis abundamus, nihil de futura vita, nihil de caelestibus, nihil de Deo cogitamus: Quin potius recalcitramus, & nos nobis sufficere pu-

Prosperitas & abundantia temporalium obliuionem Dei parit.

tamus. Sicut contigit Israël de quo Deut. 32. dicitur. *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus. Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Causam autem horum assignauerat inquiens. Constituit eum super excelsum terram, ut comederet fructus agrorum. Ut suggeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basam. Et hircos cum medulla tritici, & sanguinem uuae biberent meracissimum. Ecce bonorum temporalium abundantia constituitur totalis causa obliuionis & recessus Israël à Deo. Et Ezechielis. 16. Cum Dominus enumerasset beneficia, quae contulerat Hierusalem sub figura puellae recenter natae, & ornamenta quibus eam decorasset, subdit. *Et habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata est in nomine tuo: & refert quomodo vniuersis beneficijs susceptis abusa fuerit, & ex illis occasionem peccandi acceperit. Tandemque procedens, vltterius comparat illam Sodoma, cuius iniquitatis & perdicionis causam testatur fuisse abundantiam, inquiens. Ecce haec fuit iniquitas Sodoma sororis tuae, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius. At cum temporalia aduersa cadunt, cum deficiunt bona, cum mala imminet, necessitas urget, labores praemunt: cum nos rebus temporalibus destitutos videmus, statim ad nos redimus, caelestia cogitamus, ad Deum confugimus, eius misericordiam imploramus. Unde fit, ut nos nostramque miseriam cognoscentes, rerum harum inconstan-**

Defectus & penuria temporalium aptiores reddit ad caelestia suscipienda.

tiam,

tiam, & insufficientiam experientes, Dei auxiliū postulantes, aptiores & captiores ad cælestia bona recipienda reddamur.

Psalm.

De populo Israëlitico loquens David, Psalm. 77. vtrumquē elegāter complectitur inquiring. *Et mandauit nubibus desuper, & ianuās celi aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem celi dedit eis. Panē Angelorum manducauit homo, cibaria misit eis in abundantia. Translulit austrum de celo, & induxit in virtute suā africum, & pluit super eos sicut puluē carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in medio castrorum eorum circa tabernacula eorum. Et manducauerūt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, nō sunt fraudati à desiderio suo. Vides bonorum copiam, & abundantiam. Accipe illorum ingratitudinem. In omnibus his peccauerunt adhuc, & nō crediderunt in mirabilibus eius. Sed illicō considera quid tribulationes & labores faciant. Cū occideret eos quærebant eum & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorū, & Deus excelsus redemptor eorum est. Tribulatio enim licet corpus frangat, & debilitet, mentem confortat, confirmat, illustrat, & in Dei amorem accendit. Vnde non odij, sed amoris indicium est tribulatio: vt ad Hebræo. 12. Paulus testatur inquiring. *Fili mi noli negligere disciplinam Domini, neq; fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus castigat: flagellat autem omnē filium quem suscipit. Sicut fulgur ferit terram: cælum vero illustrat & illuminat: ita afflictio propter Deum patienter tolle-**

Hebræ.

Tribulatio
amoris Dei
indicium est.

Simile.

rata corpus debilitat, dolore frangit: mentem autem purificat, & clariorem reddit. Deus igitur temporalia mala hominibus immitit non vt conterat, & destruat: sed vt ad saniores mentem reducat, vt purget & ad cælestia beneficia suscipienda aptiores efficiat. Ideo enim nos Deus castigat, vt nos ipsos cognoscamus, à vitijs abducamur, & a nostra propria voluntate, quæ omnis mali principium est, separemur.

Obsidēte Ioab urbem Abelam.

2. Reg. 20. eius exercitus maximē instabat, vt muros fortiter concutiendo deiiceret, quod obsessi egrē ferentes vehementer in communibus periculis angebantur. Contigit autem vt mulier quædam prudens totius ciuitatis nomine de Ioab cōquæreretur, eò quod ciuitatē perdere procuraret. Cui ille respōdit, se ciuitatem impugnare non illius odio: sed quia intrus receperat, tenebat, & defendebat. Sebam filium Bochri insignem proditorem. Vnde fidem suam obstringebat, quod si illum extra urbē proijcerent, statim ab obsidione cessaret. Ciuitas hæc vniuersusque nostrum est, in qua debet ratio dominari, & sensus & inferiores potentie obedire: sed intra hanc ciuitatem habitat traditor quidam & cælestis Regis inimicus, scilicet, amor propius, qui cōtra Deum & spiritum continuas insidias molitur. Obsidet nos Deus, opprimit, doloribus ferit, & nostri corporis muros varijs molestijs & doloribus concutit, & calamitatū machinis fortiter oppugnat. Omnia hæc facit, vt amorem proprium à nobis proijciamus. Non igitur

Labores im-
mittit De⁹ vt
ad saniores
mentem reat-
cat.

Reg.

Amor pro-
prius proditor
est, idē à
nobis proij-
ciendus.

nos

nos affligit, vt perdat: sed vt nos à nobis ipsis eripiat, & ad se ipsum conuertat. Cōfugiunt enim afflicti statim ad Deum tanquam ad singulare refugium diuinam implorantes clementiam, & ad diuini numinis cogitationem recurrūt. Vnde Psalmo 15. dicebat David. *Multiplicate sunt infirmitates eorū, postea accelerauerunt.* Et Osee. 6. dicitur. *In tribulatione sua mane consurgent ad me,* id est, celeriter & maxima cum velocitate venient ad me tribulatione excitati & acti. Quod David dixerat. *Postea accelerauerunt.* Sic interpretatur locum istum Theophilactus. Vel expone cū Hieronymo, & magis videtur quadrare nostro instituto, *mane, id est, orto eis poenitentiae lumine, consurgent ad me,* & quem propitium presentemque nō senserūt, iratum & absentem in tribulatione sua requirēt. Iuxta illud quod in Esaia legimus. cap. 26. *In tribulatione Domini recordatus sum.*

Esa.

Laboribus scindit nos Deus vt ad suam mensuram reficiat.
Simile.

Tan enim misericors est Deus, vt in medio praeconum suae iustitiae nō obliuiscatur suae misericordiae, nosque puniat, non vt perdat, sed vt seruet, eripiat, & ad se trahat. Sicut sartor pannum incidit, secatur, in diuersas partes diuidit, non vt perdat, sed vt vestem efficiat. Scindit in hac parte, vt conectat & cōsuat in illa: integrum pannū lacerat, & in partes diuidit, vt coniungat, & pulchrum conficiat indumentū, quod integro manente panno nequaquam posset fieri. Ita se habet Deus erga homines, cum eos calamitatibus, miserijs, & afflictionibus percutit & lacerat, scindit & atterit, non vt laceret, sed vt coniungat: diuidit vt

congreget, secatur vt cōsuat: praesci dit mundi voluptates, vt in animo nostro cæli gaudia conectat: cūertit diuitias caducas, vt nos diuitiarum aeternarum participes efficiat: secatur vt religet & cōsuat, & vt ex nobis vtilem & pulchram vestem per patientiam & tollerantiam laborum sibi efficiat. Quod intelligens Esaias cap. 28. de Deo loquens dicebat. *Vt faciat opus suum, alienum opus eius, vt operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo.* Et licet ita dispungat Hieronymus, & sensus idē sit: tamen alij verbum irascitur sententiae huic coniungunt, & planior videtur sensus: sicut septuaginta trāstulerunt, quorum verba sunt. *Cum irascitur opera sua amaritudinis opus: ut furore suo alienē vtetur, & amaritudo eius aliena.* Quibus verbis apertē testatur Esaias, quod irasci & punire opus est à Deo alienum, cuius proprium est, vt canit Ecclesia, *Misereri semper & parcere:* quodque si aliquando irascitur Deus id facit, vt opus suū praestet, vt disponat quos percutit ad misericordiam & beneficia suscipienda. Percutit enim, vt sanet, occidit, vt viuificet, vt habetur Deut. 32. percutit vt sanet, vulnerat vt medeatur, vt testatur Iob. cap. 5. *Non enim vult mortem peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat* Ezech. 19. *Ideō irascitur, & licet ab eo alienum sit facit, vt opus suum praestet, & misericordiam suam inpartiat.* Quod Psal. 83. praedixerat inquis. *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo, nec nocebo in veritate mea.* Vbi duo dicit. Primum quod non amoue-

Esa.

Locus Esaiæ exponitur.

Deute.

Iob.

Ezech.

Psal.

Castigatio Dei misericordia est.
Simile
 uebit misericordiā suam ab eo quē visitat & castigat. Quoniam ipsa visitatio misericordia est, & alienum opus, scilicet, visitare, suum facit. Secundum, quod licet castigatio perferret, & iratus videatur, & virga percutere, non nocebit illi. Quia nō percutit vt occidat, sed vt viuificet, & iram suā ad misericordiam, quæ opus eius est, ordinat. Sicut medicus infirmo infligit cauteriū, vrit, secat, nō quidem ex odio, & vt illi noceat: sed propter amorē, & egri sanitatem. Vndē vrere, secare, alienum opus dici potest à medico, tamen illud præstat non propter se, sed propter proprium opus, quod ipse principaliter intendit, scilicet, infirmi sanitatem. Ita Deus irascitur, amaritudinem ostendit, flagellat, castigat, secat, vrit, bona temporalia aufert, quæ omnia aliena opera sunt: sed propter opus suum facit, & vt quod intendit, scilicet, copiosam misericordiam in homines effundere, illos disponere ad cælestia beneficia suscipienda, ad se trahere, illustrare, & sanare, quæ opera propria sunt Dei, consequatur. Hinc Hieremias Thren. 2. de abiectione & miseria Hierusalem loquens, quam opprobrijs & miserijs fatiatam depingit; ait. *Quia nō repellit in sempiternum Dominus. Quia si abiiecit, & miserebitur. Non enim humiliavit ex corde suo, & abiiecit filios hominum.* Ecce quomodo alienum opus à Deo dicatur irasci: quoniam non ex corde irascitur, nec vt perdat, sed vt sanet. Hinc Tobias cap. 3. dicebat cum Deo loquens. *Domine cū iratus fueris misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis*

Thren.
Tobi.

*his, qui inuocant te. Quare Augustinus super illud Ioannis. 16. Tristitia vestra conuertitur in gaudium, inquit. Quod te Dominus permisit pati, flagellum corrigentis est, non poena damnantis. Et Hieronymus in Epist. ad Heliodorum ait. Quis nō tribulari vult, qui se non maledici desideret, vt mereatur laudari Christi voce. & cælesti copiosa quæ mercede munerari. Igitur ex his omnibus concludimus, quod laboribus, calamitatibus, & rerum temporalium defectibus reddimur aptiores ad diuina capesenda. Ideo Paul. 2. Cor. 12. dicebat. Cum infirmor, tūc potens sum. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Cuius eximiam confirmationem adducere possumus ex Osce cap. 2. Vbi propositis & enumeratis sceleribus, in quæ Israël defluebat propter abundantiam temporalium bonorum & copiam, dicit Dominus. *Idcirco conuertar, & summam frumentum meum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo: & liberabo lanam meam, & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius. Et cessare faciam omne gaudium eius, solennitatem eius, neomeniam eius, sabbatum eius, & omnia festa temporaria eius. Et corrumpam vineam eius, & ficum eius. Et ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri.* Ecce aperte describit miserum statum, in quē de venturus erat populus ille propter scelera, & peccata sua. Qui quidem completus videtur eo tempore quo Euangelista noster ista describit, quo in summam miseriam deuenerat: & visitabat Dominus super eos abominationes, & peccata eorum,*

August.
Hieron.
Corint.
Osce.

eorum, & dies Baalim, vt dicit Propheta. Quia autē hęc quę Prophe-
ta prędixerat mala ventura, ex ira
& indignatione Dei videbātur pro-
cedere, & ad consumptionem & de-
structionem illius populi ordinari:
vt ostendat ex misericordia proce-
dere, cuius nō potest obliuisci De⁹,
subdit statim & proponit, Dominū
dicētem: *Propter hoc, ecce ego lactabo*
eam, & ducam eam in solitudinem: &
loquar ad cor ei⁹. Et dabo ei vinitores ei⁹
ex eodem loco, & vallem Achor ad ape-
riendam spem. Quasi diceret: ne exi-
stimeris me populum istum odio
prosequi, aut ista mala ex indigna-
tione, & vt perdam illū, inducere:
magna enim bona his malis, si ipsi
voluerint, accipient, se ipsos cog-
noscent, cęlestia desiderabunt, ad
me reuertētur. *Ecce ego lactabo eam,*
id est, magnis beneficijs afficiam.
Ita interpretantur Rupertus & alij,
qui verbum *lactare* à lacte dedu-
cūt. Sed alij isto loco & magis pro-
priē accipiunt *lactare* pro seduce-
re, & sic vertunt septuaginta. Poni-
turquē seducere, non vt in malam
partem sonet, sed in bonam, & vt
iuxta hominum estimationem
Deus loquatur. Qui hominem quē
in laboribus, miserijs, & calamita-
tibus propter Deum vident, à Deo
seductum putant, sed fallūtur. Quia
labores illi non ad malū hominis,
sed ad maximam eius felicitàtem
ordinantur. De isto autem loco in-
ferius latius dicemus.

Nunc hoc explicandum restat
quod sequitur. *Et dabo ei Vinitores*
eius ex eodem loco, & vallem Achor ad
aperiendam spem. Quod Septuagin-
ta ita trāstulerunt. *Et dabo ei posses-*

siones suas inde, & vallem Achor ad
aperiendam intelligentiam eius. Per Vi-
nitores Apostolos intelligit Hiero-
nymus, & benē. Sed ad nostrū pro-
positum magis facit lectio Septua-
ginta. *Dabo ei possessiones suas inde,* id
est, bona, & felicità, quę exoptat,
prosperitatem, pacem, & abundan-
tiam bonorum, & felicità sortē,
quam possessuri sunt *inde*, id est, ex
ipsis laboribus & miserijs quas pa-
tiūtur. Quasi fructus laborum pos-
sensiones sint bonorum: & ex malis
bona & felicità oriantur. Quod cō-
firmat amplius sequētibus verbis.

Et vallem Achor ad aperiendam spem,
seu *intelligentiā.* Pro quo nota quod
Vallis Achor est locus in principio
terrę Sanctę propē Hiericho, vbi
Aham Iosue 7. interfectus est eo
quod furatus fuerit partem anathe-
matis Domini, & interpretatur cō-
turbatio & tumultus: Vt ipse Iosue
interpretatus est loquens ad Achā.

Quia turbasti nos cōturbet te Dominus
in die hac. Vndē appellatus est lo-
cus ille Vallis conturbationis. Lo-
cus igitur tumultus, vt inquit Hie-
ronymus, Vallisquē turbationum
mutatur in ostium spei, siue ad ape-
riendam spem atquē patientiam.

Quod idcirco supplicia & tormen-
ta perpeffa sit, vt per hęc ad prospe-
ra perueniret. Mœrorquē in gau-
dium commutatus sit, ibiquē aper-
ta fuerit spes, vbi fuerat desperatio.
Quo significātur labores, qui vallis
sunt turbationis & tumultus, ad
hoc inferuire, vt aperiant intelligē-
tiam, & vt spem erigant, & confir-
ment, non solum vt illa patienter
homo tolleret, sed vt inde maximā
bonorum copiam speret, & ad sus-
cipienda

Locus Osce
exponitur.

Rupert.
Lactare pro
seducere.

Septuag.

Septuag.

Hieron.

Fructus labo-
rū possessio
bonorum est.

Vallis Achor
quid sit, &
quid signifi-
cet.
Iosue.

Hieron.

Ambros. *cienda maiora bona aptior efficiatur. Quod iusti considerantes calamitatibus & laboribus non frangatur: quimpotius inde eorum aperitur spes, & occasionem sumunt maiora bona sperandi. Quod Ambrosius super Psalm. 113. testatus est dicens Serm. 19. in illud. In uerba tua speravi. Iustus semper sperat, & in aduersis positus & frequētibz afflictus erumnis desperare non nouit, sed quo grauiora tollerauit, magis sperat, & sperandi sumit profectum secundum illud oraculum. Esai. 40. Consolamini consolamini popule meus dicit Dominus. Sacerdotes loquimini iustitiam in cor Hierusalem. Consolamini eam, quia repleta est deiectione, & solutum est peccatū eius, quia recepit de manu Domini duplicia peccata sua. Quam citò dixit plenitudinem deiectionis solutionem esse peccati, & repetiuit causam consolationis, eo maius esse reconciliationis insigne, quo numerosior fuerit poena quā culpa. Iob tot grauatus incommodorum acerbitatibus spem cumulabat affectu, discretam à pijs causam asserēs impiorum, quorum lumen exstinguitur, lux autem secundum Salomonē semper est iustis. Vnde colligitur, quia iustus semper in uerba Dei sperat, & spē adūcit spei. Quod euidentius expressit Esai. dicens Tribulationem super tribulationem expectat, spem super spem. Ecce quomodo uallis Achor aperiat spem, & tribulatio intelligentiā: qualiterq; laboribus & tribulationibus aptiores red damur ad diuina beneficia suscipiēda. Quod ut ostenderet Dominus, eo tempore, & Ioannem ad prædicandum mittere, & ipse dignatus est apparere, quo maioribus miserijs & calamitatibus populus ille*

antiquus afflictus erat, ut status ab Euangelista descriptus manifeste demonstrat.

IIII. CONSIDERATIO.

Quod propter peccata solet Deus punire homines non solum in spiritualibus, sed in tēporalibus bonis: & quod regna & principatus transferat propter culpas.

Anno quintodecimo, &c.

 Deò curiose enumerat Euangelista principes & reges, quibus Iudæorum regnum subiacebat, qui omnes extranei & alienigenæ erant. Iudæam enim procurabat nomine Romanorum Pilatus, qui gentilis erat: alias autem partes seu Tetrarchias filij Herodis, qui etiam alienigenæ erāt, tenebant: ut hinc constet, quod iam Iudæorum regnum terraquē illa, quæ in hæreditatem promissa fuerat Abrahæ & semini eius in sempiternum, propter scælera populi illius deuolura fuerat, & deducta ad extraneos, & quod in suorum criminum poenam ab illis ablata fuerit, alienisque concessa.

Hinc discamus quod propter peccata solet Deus punire homines non solum in spiritualibus, sed etiā in tēporalibus: sicut ex 2. cap. Osee præcedenti cōsideratione adducto aperte constat. Vbi Deus dicit se ablatum panem, uinum, lanam, & linum, argētum, & aurum, & reliqua tēporalia bona propter peccata.

Propter peccata etiam in tēporalibus punit Deus. Osee.

cata gentis illius: quod adeò frequens est in scriptura, ut non opus sit in eo probando multum laborare. Itaque non solum propter peccata auferre solet Deus temporalia hæc & mobilia bona: sed & ea quæ iure hæreditario possidenda concesserat, & quæ perpetuo duratura promissærat, propter crimina à possessoribus suis solet adimere, & ad alios transferre: idquæ iusto iudicio. Nam si attente ea quæ videmus considerare voluerimus, reperiemus innumera exempla: multorum domos, quæ perpetuæ videbantur, subuersas: redditus & prouentus, qui si missimi credebantur, cōsumptos, maioratus & officia, quæ perpetuò stabilita reputabantur, ad alios deuoluta: principatus & regna de gente ad gentem translata: nec ob aliam causam, nisi propter peccata possidentium. Quot videmus homines, (quibus parentes magnas facultates & diuitias congregauerunt, prælia, possessiones, redditus, & prouentus maximos, reliquerunt,) pauperes, abiectos, & deſpectos: omniaquæ ista subito consumpta, & ad nihilum redacta, ad similitudinem illius statuæ, quam vidit Nabuchodonosor, magnæ, præcelsæ, & ex præcelsissimis metallis cōstructæ, quæ subito corruit, & in nihilū redacta est, ita ut locus eius amplius non remaneret. Quod David prædixerat diuitum huius seculi, qui non recte viuunt, inconstantia considerans Psal. 36. *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani: Transiui, & ecce non erat: quasi uiui, & non est inuentus locus eius amplius.*

Quot videmus prædia, possessiones, & domus magno labore comparatas & fundatas ad secundum hæredem nō peruenisse: sed statim ad alienos esse translatas, & quos ipsi institutores ignorabant, vel forte odio proſequiebantur, & detestabantur. Quod David Psal. 48. prædixerat de hominum labore inuili in congregandis diuitijs loquens. *Et relinquent, inquit, alienis diuitias suas.* Et Psal. 33. dixerat. *Verumtamen in imagine pertransit homo, sed frustra conturbatur: sicut, in acquirendis diuitijs, & parandis possessionibus. Theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea.* Sicut cōtigisse videmus diuiti illi Lucæ. 12. qui in diuitijs suis gloriabatur, & audiuit: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam, quæ autem congregasti cuius erunt?* Vbi aduerte, quod David absolute dicit: *theſaurizat & ignorat cui.* Primo, quia multoties homines ignorant quem post se habituri sint hæredē, & per vim, vel alijs vijs solent ad extraneos bona deuolui contra Domini voluntatem: ut ex Psal. 43. probatum reliquimus, & experientia confirmat. Deindē, quia etiam si hæredem cognoscat, ignorat qualis futurus sit, & qualiter bonis illis vsurus. Quod Salomon Ecclesiasticis. 2. inter alias vanitates detestatur dicens. *Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quæ sub sole stultissimè laborari, habiturus hæredem post me, quem ignoro, verum sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis quibus desudauit, & sollicitus fui: & est quidquam tam vanum?* Horum nullam aliam causam possumus assignare, nisi eorum crimina &

Psal.

Diuitiarū in constantia & quod nesciat homo cui congregat.

Psal.

Lucæ.

Psal.

Ecclesi.

Dan.

Psal.

na & peccata, qui bona illa iniuste comparauerunt male enim parata, (vt in cōmuni prouerbio habetur) male dilabuntur: vel peccata eorū, qui partis bonis iniquē vtuntur. Regnum Salomonis, vt habetur 3. Regum. 12. in filio eius Roboam (quia stultus erat, & iuuenum consilio regebatur, & populum nouis impositionibus grauare volebat,) diuisum est, & decē tribus ab illo ablatae sunt, & translatae ad Hieroboam seruum fugitiuum Salomonis. Preterea bona quae Salomō magno studio cōparauerat, & filio suo in thesauris reliquerat, non multo tempore durauerunt. Anno enim quinto à morte Salomonis ascendit Sefac Rex Aegypti. 3. Regum. 14. in Hierusalem, & abstulit thesauros domus Domini, & thesauros domus regiae. Sic breui tempore & regni hāreditas, & praeiosorum omnium à multis temporibus magna sollicitudine congregatorum thesauros, per insipientiam hāredis Roboā perierunt, & ad extraneos redacta sunt.

Mich.

Propter peccata Deus bona auferit & alij interdū peioribus tribuit.

Quod Dominus per Michāam cap. 1. Israël in suis diuitijs multū confidenti, & quasi in perpetuis bonis glorianti, in illisque luxurianti, testatus est comminans bona illa omnia citō auferenda, & ad alios transferēda, scilicet, ad Assyrios propter peccata populi Israël, quibus bona illa comparauerant, & in quae propter abundantiam illorum bonorum sibi securitatem promittentes defluebant, inquit. Et ponā Samariam quasi aceruum lapidum in agro cum plantatur vinea, & detrahā in vallem lapides eius, & fundamenta eius

reuelabo. Et omnia sculptilia eius concidentur, & omnes mercedes eius comburentur igni, & omnia idola eius ponam in perditionem. Quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & vsq; ad mercedem meretricis reuertentur. Ecce quare Deus ablaturus dicitur bona Samariae, quia scilicet iniuste cōparata sunt, & iniuste eis utebantur: sicut meretricis bona iniuste & iniquē comparata esse solent, & facile perire. Istum locum sic interpretatur Hieronymus super istum locum. Et omnia sculptilia eius, cunctaeque diuitiae (quas diuersi reges in eam comportauerant) concidentur & comburentur igni, & ad nihilum rediguntur. Si quidem opes, & multiplex suppellex, quae ex fornicatione, vt putabatur, idolorum fuerant congregata, ducentur ad aliam meretricem, id est, ad ninuem: vt quomodo in terra sua fornicati sunt cum idolis quae fecerunt, sic vadant ad aliam terram idolorum, & fornicationis, scilicet, Assyrios. Et bona quae per fornicationem comparata sunt, & meretricio quaestu, ad aliam meretricem transferantur. Hoc significat de mercedibus meretricis congregata sunt, & vsque ad mercedem meretricis reuertentur. Mercedes vocat dona, siue diuitias, quas collegerat Samaria ex cōmercio, & amicitia gentium, quarū idola colebat: quas hoc nomine vocat, quoniam propterea illis dabatur. Vel potius ad mentem ipsius Samariae respexit, quae omnia ista bona, & omnes diuitias idolis suis acceptas referebat: iuxta illud Osee. 2. Et dixisti vadā post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanā meā, & linum meū, oleū meū, & potū meū. Et paulo inferius

Hieron.

Osee.

ait. *Et corrumpam vineam eius, & ficum eius, de quibus dixit. Merces hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei.* Sæpe enim fit, vt honores, opes, & alia bona, quæ Deus hominibus concesserat, ab illis adimat, & alijs tradat non melioribus, sed multoties grauioribus criminibus inuolutis, in poenâ priorum possessorum, qui malis artibus ea fuerant consequuti, & suarum fraudum mercedem esse putabant: vel quia eis male utebantur. Et sic fit quod propheta noster dicit, quod quia de mercedibus meretricis congregata sunt, vsque ad mercedem meretricis reuertentur.

Quod paulò inferius clarius testatur dicens. *Adhuc heredem adducam tibi, quæ habitas in Maresa, vsq; ad Odollam.* Veniet gloria Israel. Quem locum exponens Rupertus ait. Quod autem sequitur *Adhuc heredem* &c. pulchrè alludit ad nomen. Quia enim *Maresa*, hæreditas dicitur, aduentum in eam hostium pro hæredibus appellauit. *Et vsque ad Odollam* vrbem Iudæ veniet *Maresa*, id est, hæreditas, quæ gloriosa est in vrbibus Israel. Et aduerte, quod vbi textus noster habet *gloria Israel*, legit Rupertus *gloria Israel*, & notat quod sit genitiui casus. Genitiui casus sit numeri singularis, huius gloriæ, & non nominatiui pluralis hæ gloriæ. Vel certè ita intelligamus captiuitas Israel, quæ euenit Lachis, & Geth, & Maresa, vsque ad Odollam quoq; veniet. Expræsiusque legendum est *gloria Israel*, vt per antiphrasim ignominia vel vastitas sentiat. Itaque hortatur, ne habitatores Maresa in bonis suis glorientur sicut

gloriabantur filij Israel: quia etiâ illis adducet Dominus hæredes, id est, hostes: qui illos vastent, & bona eorum diripiât. Et sicut ignominia & vastitas venit super Israel, ita etiam veniet super illos. Hostes autem hæredes appellat eorum, non solum, quia in bonis illorum intrabunt & succedent: sed quia illis veluti debita sunt iniquorum bona: sicut hæredi debetur hereditas. Et sic impletum videmus in Israel & alijs. Quia bona, quæ Chaldæi acceperunt, & spolia, quæ ab Ægyptijs susceperunt pro vastatione Tyri, vt habetur Ezechielis 39. translata sunt ad Assyrios. Aliter exponi etiâ potest propositus Micheæ locus, de mercedibus meretricis, &c. etiâ ad nostrum propositum, scilicet, quod bona iniuste adquisita, aut quibus iniuste vtimur, quæ mercedibus meretricum comparatur, dicantur ad mercedem meretricis reducenda, id est, in nihilum. Ita exponit Rupertus inquiring. *Vsq; ad mercedem meretricis idem est ac si dicat, vsque ad nihilum: quia merces meretricis pro nihilo æstimatur testante Scriptura, quæ dicit Prouerb. 6. Quia pretium scorti vix vnius panis est.*

Hoc experientia comprobatur. Videmus enim maioratus, status, & regna potentissima, dissipari, ad nihilum redigi, vel ad alios transire propter peccata principum, & etiâ propter peccata ipsorum populorum. Regnum Saul propter peccatum & in obedientiam illius non peruenit ad eius heredem, sed ab eo ablatum est, & ad Dauid translatum, vt habetur. 1. Reg. 15. Vbi Samuel ad Saullem reuertentem de cede

Hostes hæredes sunt malorum & quare.

Ezech.

Merces meretricis nihil est.

Rupertus.

Prouerb.

Regna confumit vel transfert Deus ad alios propter peccata.

Reg.

Rupert.

cede Amalech dixit. Pro eo ergo quod abiiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis Rex. Et paulo inferius ait: Scidit Dominus, Regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Regnum Nabucho donosor propter eius superbiam & arrogantiam translatum est ad alios, ut habetur Danielis. 4. in somnio illo, quod vidit, arboris magnæ & proceræ, quam præcidi vidit: quia ipse & regnum eius significabatur, ut ex interpretatione Danielis constat, in qua inter alia dicit. Septem quoque tempora mutabuntur super te: donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominū, & cuiusque voluerit det illud. Et cap. 2. Deum laudās quia ei reuelauerat mysterium statuæ quam viderat Rex, ait. Sit nomen Domini benedictum à seculo & usque in seculum: quia sapientia & fortitudo eius sunt, & ipse mutat tempora & ætates, transfert regna, atque constituit. Diuersa enim diuersis temporibus iuxta Dei dispositionem fiunt. Qui hodie est abiectus, & infamia notatus, cras consequetur nominis amplitudinem & celebritatem. Contra vero qui hodie est in honore constitutus, quem omnium oculi respiciunt, cras in dedecore & ignominia erit, & ex illustri loco precipitatus, in carcerem conijcietur. Qui heri diuitijs affluebat, cras egestate laborabit: qui hodie Rex est, cras seruus erit: & qui heri seruus erat, cras regni gubernacula obtimebit. Quæ non sine diuina providentia fieri credendum est. Præcipue autem loquitur Daniel ista sententia: Ipse mutat tempora &c. de regnorum mutationibus, quas statua

illa præsignabat. Præterea Daniel. 5. quia Balthasar vassa templi Domini profanauerat, manu in pariete scribente sententiam accepit de regni sui translatione, quæ non multo tempore dilata est. Eadem enim nocte, ut dicit textus, interfectus est Balthasar Rex Chaldeus, & Darius Medus successit in regnum. Hinc Ecclesiast. 10. dicit Sapient. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. Hoc ferè omnes gentium testantur historiæ, dicit Glossa, Chaldeorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum. Ad hæc, propter præuaricationem & cæcitatem Iudæorum translatum est ad gentes Euangelium & regnum Dei: ut Christus testatur Matth. 21. dicens. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum.

Prædictus autem sapiētis locus (cum de regnorum loquatur translatione, quæ communis & publica causa est, & ad omnes expectans, & illius causam dicat esse peccata, & præcipue quatuor illa quæ refert, scilicet, *Iniustitias, iniurias, contumelias, & dolos*: sub quibus intelligi posse videntur omnia crimina, quæ tam à principibus, quam à subditis, tam à maioribus, quam à minoribus fiunt) aliquid peculiare videtur ostendere. Et existimo quod non de quibuscunque criminibus, & à quibuscunque admissis loquitur: sed de grauissimis, & maxime perniciosiss, & detestabilibus. Effectus enim & causæ proportionari debent, cumque regnorum translatio supremum gradum inter res hu-

Danie.

Danie.

Diuersa di-
ueris tempo-
ribus pro Dei
beneplacito
eueniunt.

Danie.

Ecclesi.

Glossa.

Propter pec-
cata Iudæorum
Euangelium ad
gentes trans-
latum est.
Matt.

Peccata quæ
publica sunt
authoritate
regna perdunt

manas teneat, & maxima sit, non nisi in grauissimam causam debet referri. Ideò credo, quod quatuor istis peccatorum generibus significatur crimina, quæ a maioribus, potentioribus, & grauioribus, qui Reipublicæ administrationem tenent, fieri solent: & non priuata auctoritate, sed cõmuni & publica, cui obliſti non potest. Propter huiusmodi enim peccata non solũ perſonas ipsas peccantes, sed & vniuersum regnum Deus solet punire a gẽte in gentẽ transferre, & destruere. Viderur itaque mihi locus iste interpretandus per aliũ Amos cap. 1. Vbi contra quatuor ciuitates vel prouintias maxima supplitia & vastationem prædicat, generaliter quidem propter tria peccata, quæ omnibus illis erant communia, ideoque non exponit illa: & specialiter propter quartum, quod in vnaquaque peculiare & proprium reperiebatur, quod maximè exaggerat dicens: *Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum.* Quæ verba in singulis alijs similiter repetit. Et siue interpretemur, vt multi volunt, quod tribus sceleribus se dicat ignosciturum, quarto vero minime: siue, vt alij exponũt, quod tribus nõ ignoscat, nec quarto, quod grauius est: hoc constat, quod semper quartum peccatum vt grauius, sceleratius, & detestabilius, ac minus dignum venia, proponit. Et, vt in singulis videbimus, semper quartum peccatum publicam & communem contra leges, equitatem, & naturæ præcepta, quorum custodes sunt maiores, iniuriam inuoluit.

Amos.

De Damasco enim dicit: *Eo quod triturauerit in plauſtreis ferreis Galaad.* Ecce iniustitiam, & primum quod Sapiẽs proponit. Triturare in plauſtreis ferreis Galaad dicitur Damascus, quia misericordiæ oblita contra iustitiam & naturalem equitatem, quæ parcere præcipit subiectis, crudeliter vexauit afflictos, eos exquisitis tormentis afficiens, quos iure victoris defendere tenebatur, quod maximè iniustitiæ est: & iudicibus conuenit, qui crudelitatem in miseros exercent prætextu iustitiæ, quæ misericordiam nõ excludit, imò illam amplexatur: iuxta illud Psalm. 80. *Misericordia & Veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatae sunt.* Iniustitia igitur in loco proposito humanitatis & misericordiæ defectum in pauperes & miseros sonat.

Crudelitatẽ
exercere præ
textu iustitiæ
maximè dete
stabile.

Psalm.

Deinde de Gaza dicit Amos. *Eo quod translulerint captiuitatem perfectam, vt concluderent eam in Idumæa:* id est, eo quod seruos & captiuos Hebræorum, qui ab Idumæis fugientes ad ipsos deuenerant, contra omne ius dominis suis tradebãt, nec eos tuebantur. Ecce iniuriam, qua miseris, quod iure naturali debetur, scilicet, protectio, denegatur a potentioribus & maioribus. Ideò enim maiores Clypei Reipublicæ dicuntur, quia pauperum & miserrorũ debent esse patroni: & in hoc secundũ quod sapiẽs proponit, consistit. Tercio de Tyro dicit Propheta. *Eo quod concluderint captiuitatem perfectam in Idumæa, & non sint recordati fœderis fratrum,* id est, eo quod fidem fratribus non seruauerunt. Ecce contumeliam. Fides

Protectio de
bita miseris
ad aliquẽ cõ
fugientibus.

namquẽ

*Fides seruan-
da etiam ini-
micis.*

namquē omni iure seruanda præci-
pitur etiam inimicis, quanto magis
amicis & fratribus, & ijs qui se tu-
telæ nostræ committunt. Vndē cō-
tumelia nō pro iniuria verbis facta
solū accipitur, sed & pro fidei vio-
latione, qua frater confunditur.

Tandemquē de Edom ait Pro-
pheta. *Eo quod persequutus sit in gladio
fratrem suum, & violauerit misericor-
diam eius: & tenuerit ultra furorem suū
& indignationem suam seruauerit vs-
quē in finem.* Ecce vltimum quod sa-
piens proponit, & diuersos dolos qui
bus fraudulenter fratrem persequi-
tur, ei honorem vel diuitias aufe-
rendo fraudulenter prætextu ami-
titiæ, & odium vsq; in finem seruā-
do, nec misericordiæ signum ali-
quod exhibendo, vt terminos suos
possit dilatare, possessiones auge-
re, & sibi multa bona comparare.
Vndē in Græco pro eo quod nos ha-
bemus *diuersos dolos* legitur *propter
diuitias dolis comparatas*. Propter hæc
& alia similia & publica crimina
solet Deus iuste regnum a gente in
gentem transferre. Quare maximē
timere debent principes & reges,
& non solum vitam suam compo-
nere, & moderari tenentur: sed &
communem Reipublicæ causam re-
spicere, & iustitiæ, æquitatis, & pa-
cis iura fouere, & pauperum & mi-
serorū defensionem instare, eos a po-
tentium & maiorum iniurijs eripe-
re, super ministros, gubernatores,
& iudices vigilare, ne sua querētes
quæ Reipublicæ sunt obliuiscantur,
& propter illorū vel negligentiam,
vel crimina ipsi & regnum eorum
periclitentur.

*Principes ma-
xime vigilēt
& iustitiæ cō-
seruationem
procurent.*

V. CONSIDERATIO.

Quòd De⁹ nesciat par-
ua dare, mundus vero exigua
concedat, & quæ Deus vni
adiocere solet, mundus inter
plures diuidat, & vt ma-
gna tribuat.

Procurante Pontio, &c.

Iximus in literæ exposi-
tione regnum Iudæorū
in plures partes diui-
sum, quæ Tetrarchiæ ap-
pellabātur: & quod regnum illud,
quod antea sub vno rege esse sole-
bat quādo Dei legem obseruabāt,
quatuor principibus concessum &
inter illos diuisum ab Imperatore
Romanorum, (ad quem vniuersa-
lis potestas fuerat deuoluta,) esset,
sicut constat ex Euangelio hoc. Ex
quo facili negotio possumus intel-
ligere differentiam, quæ reperitur
inter Deum & mundum, siue ho-
mines, in horum temporalium bo-
norum estimatione, administratione,
& partitione.

Deus enim, cum supremus om-
nium Dominus sit, infinite potens,
nullius indigens, cumquē summē
sit bonus & liberalis, non nisi mag-
na, eximia, & excellentia solet tri-
buere: non quidem in largiendo ho-
minū merita respiciēs, sed se ipsum
intuens, ea concedit, quæ suam de-
cent magnitudinem, bonitatem, &
liberalitatē. Vndē prouenit, quòd
Deus temporalia ista bona non re-
putet pro aliquo, nec illorum ratio-
nem faciat, vt quasi precij & æsti-
mationis apud ipsum habeantur: &

*Temporalia
nō sunt apud
Deum in pre-
cio nec in for-
te computan-
tur.*

Matth.

quasi beneficia amicis suis tribuantur: sed etiam si magna sint & eximij valoris, quasi nihilum reputat, & pro adictitijs, & quod Hispanè dicimus, *Anadiduras*, habet. Quod ipse Saluator Matth. 6. docuit discipulis suis. *Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt.* Quasi dicat. Gentes, quæ verum Deum non cognoscunt, nec quæ sint vera bona intelligunt, pro his mūdānis rebus sollicitæ sint: vos autem alia bona poriora debetis inquirere, & de istis ne solliciti sitis. *Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.* Vndè concludit. *Querite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adjicientur vobis.* Illud adjici dicitur quod ultra principalem sortem tribuitur, & quasi ad litem conceditur. Quasi dicat Christus, nè ista temporalia, caduca, & corruptibilia queratis, ne in illis comparandis laborem vestrum impendatis: vera bona quærite, regnum Dei & iustitiā eius inquirite, & de istis temporalibus ne solliciti sitis: quia *hæc omnia adjicientur vobis*, & ultra principalem sortem concedentur. *Hæc omnia dicit, id est, vniuersa quæ in mundo sunt, & quæ preciosa reputantur, aurum, argentum, lapides preciosi, diuitiæ, potentia, gloria, principatus & regna, bona cuncta corporis & fortunæ adjicientur vobis.* Quod comprobare possumus in Salomone, cui cum 3. Reg. cap. 3. Dominus apparuisset per somnium in nocte dicens. *Postula quod vis ut dem tibi:* Ipse prudenter non temporalia bona: sed sapientiam & cor docile, ut

sciret populum illum regere, postulat. Et placuit sermo coram Domino, quod Salomon postulasset huiusmodi rem. Et dixit Dominus Salomoni. *Quia postulasti verbū hoc, & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum: Sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium: ecce feci tibi secundū sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.* Sed & hæc quæ non postulasti de di tibi, diuitias, scilicet, & gloriā: ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. Ecce quomodo ista temporalia à Domino adjiciantur, & ultra principalem sortem, quæ in sapientia & veris bonis consistit, tribuatur. Prou. 3. Ipse Salomō sapientiā diuinā describens, & fœlicet fortē hominis qui eam adipiscitur inquit: *Melior enim est acquisitio eius negotiatione auri & argenti, primi & purissimi fructus eius. Preciosior est cunctis opibus, & omnia, quæ desiderantur ei non valent comparari.* Quasi de muliere pulcherrima & omnibus bonis affluente, spiritualibus & corporalibus, temporalibus & æternis ait. *Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Via eius via pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ: lignum vitæ est his quia apprehenderint eam, & qui tenuerint eam beati.* Ecce bona distinguit, & in dextera longitudinem dierum constituit, in sinistra vero diuitias & gloriā. Per lōgitudinem dierum cælestia & æterna intelligit: per diuitias, & gloriā temporalia & caduca, ut exponit Lyranus. Et temporalia in sinistra manu cōstituit: *Lyr.*

Prouer.

Quia

Reg.

Temporalia
bona cur in
sinistra manu
sapientie sint

Esa.
Corint.

Diuitias lar-
gitur hic De-
iniquis: bonis
vera bona re-
seruat.

Psal.

Quia hæc non sunt vera bona, nec pro præcipuis & principalibus, & in quæ mentis oculos figere debeamus, reputanda. Illa solum appetenda sunt, quæ in dextera constituuntur, quæ vera sunt bona, quæ præparauit Deus timētibz se: quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendere potuerūt, ut dicit Esai. c. 64. & citat Paul. 1. Corin. 2. Hinc est, quod temporalia bona diuitias, honores, & gloriā, solet Deus largiri in præsentī eis, quos in sortem filiorum suorum non recipit, iniquis: scilicet, & peccatoribus, quibus tanquam mancipij sterrena hæc & vilia communicat, ut pote non habituris partem in veris bonis: suis autem dilectis, amicis, & filiis ea bona reseruat, quæ in dextera sunt, & vera bona, & quæ foelices & beatos faciunt, ut sapiēs testatur. Et Dauid Psalm. 143. cū malorum in præsentī vita prosperitatem & omnium bonorum abundantiam narrasset, similitum vocem, & existimationem declarans ait. *Beatum dixerūt populum cui hæc sunt.* Veram autem foelicitatem & beatitudinem ipse declarat, & quorum sit exponit, inquit: *Beatus populus cuius Dominus Deus eius.* Vnde in prædicto versu supplēda est particula, *quimpotius*, vel alia similis, & sic legendum. *Beatum dixerūt populum cui hæc sunt: imo vel quimpotius beatus populus cuius Dominus Deus eius.* Quasi dicat, non in his temporalibus vera foelicitas & beatitudo posita est, quæ in sinistra sunt: sed in æternis & spiritualibus bonis, quæ in dextera habet. Hæc faciunt beatum, hæc quærenda sunt, hæc Deus suis reser-

uat in cælesti Hierusalem, quæ est mater nostra. Interim temporalia prout necessitas exposcit, largitur, & suis adijcit.

Hinc etiam fit, ut hæc cognoscentes serui Dei temporalia contemnant, & pro nihilo ducant, & illa in bonorum suorum sorte non reputent. *Omnia*, dicit Paulus ad Philipen. 3. *existimo detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror, ut stercorea.* Et Salomon Sap. 7. de diuina Sapientia ait. *Propter hæc optaui & datus est mihi sensus, & inuocaui, & venit in me spiritus sapientie.* Videtur respicere ad illud quod supra ex. 3. Reg. cap. 3. retulimus. Statim exponens quanti illam faciat, ait. *Et preposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse dixi in comparatione illius, nec comparari illi lapidem preciosum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius: super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius.* Ne autē quis existimaret nudā & bonis his tēporalibus priuatā sapiētiā aduenire, quæ in sinistra illa habet, & se querentibus non parca manu adijcit, dicit. *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa & innumerable honestas per manus illius: & letatus sum in omnibus, quoniam antecedebar me ista sapientia, & ignorabam quod omnium bonorum mater est.* Solis igitur veris bonis cor apponendum est, ut

Quare tem-
poralia con-
temnant ser-
ui Dei.

Philip.

Sapient.

Psal.

Mundus non
nisi parua &
parca manu
tribuit & ma-
gnificat.

& maxime liberalis horum tempo-
ralium quasi rationem non habens,
nec ea æstimans, nō nisi magna ho-
minibus largitur, & quamuis præ-
ciosissima sint & eximia, quasi vl-
tra sortem & portionem præbet, &
adicit. Mundus vero, cum pauper
sit, auarus, & miser, non nisi modi-
ca & exigua suis concedit, & quæ
largitur etiam si parua sint magnifi-
cit, & inter multos quasi præciosis-
sima diuidit. Vndè prouenit, vt om-
nes ægestate præmantur, famelici
sint, & nunquam quiescant. Quod
satis apertè in nostro patet Euan-
gelio. Regnū enim Iudæorum, quod
Deus vni, & non tanquam princi-
pale concessit, in quatuor Tetrar-
chias mundus diuisit, & quatuor
regulos constituit. Et quod magis
mirari debemus est, quod mundus
minimaquequē extollit, ponderat,
exaggerat, & maximi facit, & ea
in sortem principalem adducit, &
computat: & se satisfecisse, etiam
maximis seruitijs & laboribus, cre-
dit, si vel minima horum tempora-
lium largiatur. Hæc proponit ho-
minibus, hæc promittit, vt seducat,
& ad se trahat. Matth. 4. Christū
inducere volens diabolus vt Deo
neglecto illū adoraret, quasi si ma-
gnū quid proposuisset dixit. *Hæc
omnia tibi dabo si cadēs adoraueris me.*
Quod si interrogas, & quid sunt hæc
omnia? certè reperiēs ea nihil esse.
Vanitas Vanitatum & omnia Vanitas
dicit Ecclesiastes cap. 1. Et Hiere.
cap. 4. *Aspexit terrā & ecce vacua erat
& nihil.* Et putat diabolus se mag-
na promittere, & tribuere. Et quod
maximè deplorandum est, aded
insani & fatui homines sumus, vt

Matth.

Ecclecl.
Hiere.

veris bonis relictis horum apparen-
tium specie seducamur, & Deum
veraquē bona contemnamus, & tē-
poralia ista toto cordis affectu se-
quamur.

VI. CONSIDERATIO.

Eo tempore maiorem
misericordiam Deus manife-
stat, quo magis peccata excre-
uerant, & quo ira potius esset
demonstranda. In quo Deus
suam bononitatem
commendat.

Sub principibus sacerdot. &c.

NON solū regum, & prin-
cipum, qui in Iudæa do-
minabantur, sed etiam Sa-
cerdotum, qui contra legis diuinæ
decreta officium administrabant,
meminit Euangelista, vt ex eo con-
stet quam miserabilis, quam tristis
& calamitosus esset status populi
Iudæorum, non solum quantum ad
corporalem conditionem, & tem-
poralē administrationem, sed etiā
quantum ad spirituales vitij &
peccatis maximè vigentibus, non
tantum in populo: sed etiam in sa-
cerdotibus. Innundauerant enim
mala & peccata aded, vt quod O-
seas cap. 4. deplorabat, temporibus
istis impletum cerneretur. *Non est,*
dicebat, veritas, & non est misericor-
dia, & non est scientia Dei in terra. Ma-
ledictum, & mendacium, & homicidiū,
& furtum, & adulterium, innundaue-
runt, & sanguis sanguinem tetigit. Et
quod mirabile maxime est, & sum-
ma con-

Osee.

Dei miseri-
cordia com-
menda tur quia
vnde ire, in te
misericordie
occasione su-
mit.

Titu.

ma consideratione ponderandum: quòd isto tempore quo magis in populo illo peccata excreuerant, quo crimina clamabant, & iustam vindictam deposcebant: quo merito iram & indignationem suam Deus in populum illum ostensurus videbatur, maiora populo illi beneficia sint exhibita, & abundantior prestita misericordia. Ita vt non solum *Factum sit verbum Domini super Ioannem*, & exierit prædicans baptismum poenitentiae, & annuntians regnum caelorum: sed & verbum ipsum patris carnem summere, & inter homines apparere, in medio eorum stare, & cum illis conuersari dignatum fuerit. Quare merito incarnationis mysterium Paulus appellat ad Titum. 3. benignitatem & humanitatem Dei. Quia non solum opus misericordiae fuit, sed & summa misericordia. Quae in hoc maximè apparet, & apertius ostenditur, quòd non tantum misericors, & patiens erga homines est eorum mala & peccata patienter tollerans: sed & quòd inde occasionem sumit benefaciendi, vnde iuste vindictam & supplicium merebatur: inde occasionem sumit miserèdi, vnde eius ira erat commouenda & excitanda: inde ansam accipit elementiae, vnde indignari debuit: ex culpis scilicet, & peccatis, quae illum ad iram prouocare videbantur, miserendi & maiora beneficia hominibus conferendi desumit occasionem.

Et meritò qui hoc attente considerauerit non poterit non admirari, & tantam Dei misericordiam in finitis laudibus extollere. Ex quo satis cōprobatū relinquitur quòd

miser cordia eius sit super omnia opera eius, vt David Psalm. 144. dicebat. Ideò sponsa cum merito prae omnibus diligibilem confitetur & prædicat Cantic. 1. dicens. *Oleum effusum nomen tuum: ideo adolescentulae dilexerunt te.* Quasi dicat. Non solum misericors es, o dulcis animae meae sponse: sed & ipsa misericordia: nec tantum misericordia ipsa, sed & si quid maius excogitari potest, & dici, id totum tibi optimè quadrat. Es enim misericordia effusa, & largissimè impartita. Ideò *adolescentulae dilexerunt te.* Quod verbum non solum actum dilectionis sonat: sed strictè obligationem quā ad diligendum illū habet, insinuat. Quasi dicat: cum sis tam benignus, liberalis, misericors, & humanus, in ipsa benignitas, liberalitas, misericordia, & humanitas, quid mirum, quòd te homines vnice diligant, & quòd prae desiderio tui deficiant: & cum David Psalm. 72. dicant: *Quid mihi est in celo, & a te quid volui super terram? Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in aeternum.* Itaq; tanta est Dei misericordia, tanta benignitas, vt ex ipsis culpis & peccatis ansam summat ad maiora & præstantiora beneficia hominibus exhibenda, vt nunc in nostro Euangelio videmus.

Huius siugularem confirmationem habemus apud Esai. cap. 40. vbi loquens Propheta de aduentu isto Ioannis ad prædicandum, & de Christi in carne manifestatione, & ad literam de tempore isto, quod Euangelista noster hic describit, ait. *Consolamini consolamini popule meus, dicit Deus vester. Loquimini ad*

Psalm.

Cantic.

Oleum misericordiam significat.

Psalm.

Ex peccatis ansam miserendi Deus sumit. Esai.

cor Hierusalem, & aduocate eam: Quoniam completa est malitia eius, dimissa est iniquitas illius. Suscepit de manu Domini duplitia pro omnibus peccatis suis.

Qui locus quoniam difficilis est, latius a nobis erit explicandus. Et primo supponendum est ex communi Sanctorum Patrum sententia, quod

De tempore
Christi intel-
ligitur locus
Esa.
Iustinus.

locus iste ad tempora Christi referendus est, & de illis intelligendus.

Quod Iustinus Martyr in Dialogo aduersus Tryphonem Iudæum, probat contra Iudæum negantem caput istud de Christo loqui ex eo, quod dicit Esaias completam esse militiam Hierusalem. Et vere post illam vocem Ioannis, *Vox clamantis in deserto*, re ipsa completam militiam Hierusalē videmus, & quod neq; Propheta est apud illos, neque Rex, neq; Sacerdos: quod post Christum futurum fuisse multis vaticinijs prophetarum prædictū erat. Præcipue Osee. 3. *Quia dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine teraphim.*

Osee.

Post Ioannē
Iudei non ha-
buerunt Pro-
phetam.

Et post hæc reuertentur filij Israel, & quaerent Dominum Deum suum, & Dauid regem suum: & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum. Qua prophetia nullam apertio-

rem de Christo dicit esse Augustinus. 13. de Ciuitate Dei. cap. 28. Et de tempore isto, de quo loquitur Euangelista, interpretantur Hieronymus, Rupertus, Iulianus Pomerius lib. 1. contra Iudæos, Lyranus, Burgenfis, & quam plurimi ex sapientioribus Rabbinijs. Si ergo, dicit Iustinus, post Ioannem, qui vox erat clamantis in deserto, completā videmus militiam Hierusalem: ve-

Augusti.

Hieron.
Rupert.
Iulianus.
Lyræ.
Burgen.
Iustin.

nequē propheta fuerit post illum, nequē sacerdos, nequē rex. Signum ergo certissimū est de nostro Christo hoc esse vaticinium. Vndē etiā illud in Euang. Matth. 11. *Lex & propheta vsque ad Ioannem.*

Hoc supposito dicit Propheta: *Consolamini consolamini, &c.* Ista geminatio verborum magnam, & insignem, & qualis nunquam fuit, cōsolationem declarat: sicut in scriptura consuetum est per geminationem verborum exaggerationem rerum facere. Sequitur *Loquimini ad cor Hierusalem.* Verba ista ad prophetas seu sacerdotes referenda sunt, & sic Ambrosius in Psal. 118. *Ambros.*

super illa verba: *In verbis tuis super speravi.* Legit, & alij sancti patres intelligunt. Et præcipit Dominus, ut prophetæ & sacerdotes mœstam Hierusalem consolentur, & illius cor mœrens, & animam tristem cō-

fortent, & erigant, ei læta & foelicia proponentes. Loqui ad cor Hebraismus est, & idē significat, quod mœstum consolari, blanditijs, & suauibus verbis delinire, prosperis & foelicibus promissis cor stabilire. Id significat apud Oseā capit. 2. vbi Dominus dicit. *Ducam eam in*

Loquit ad cor
quid sit.

solitudinem, & ibi loquar ad cor eius, id est, ibi loquar ei ea quæ illi placita sunt, iocunda, & læta, & quæ cor eius desiderat. Et Genes. 34. vbi de Sichem dicitur, quod Dinam tristem delinuit blanditijs, in Hebræo habetur: *Loquutus est ad cor puellæ.*

Osee.

Genes.

Vbi Chaldaeus paraphrastes ait. *Loquutus est consolationes ad cor eius, blandis verbis demulcens, ut ad se alliceret.* Ita propheta noster hortatur sacerdotes, ut instāter & magno animi affe-

Paraphrasis.

mi affectu Hierusalem consolētur, & ei promittant ea, quæ cor eius desiderat. Quod si interrogas prophetam: quæ tantæ consolationis materia, & causa sit? Respondet reddēs rationem, quæ omnino contrarium inferre videtur, & potius tristitiam & mœrorem augere, dicens. *Quonia completa est malitia eius, &c.*

Vbi aduerte quod malitiā legunt multi, licet Hieronymus, & alij multi ex sanctis patribus ex Hebræo vertant pro malitia, *militiam*, & militiæ nomine diuersa intelligant. Aliqui enim per militiā intelligūt statum legis veteris, vt Iustinus loco allegato, & Tertullianus lib. 4. aduersus Martionem. Alij præsentis vitæ tempus, quod militia dicitur Iob 7. *Militia est vita hominis super terram*, & Iob. 14. *Cunctis diebus quibus nunc milito*, vt Hieronymus. Alij tempus pugnæ aduersitātis & humiliationis populi Iudæorum, quibus fauēt septuaginta, qui sic transferunt, *Quia repleta est humilitas eius*. Et ita interpretatur Ambrosius in principio Psalmi. 37. & super Psalmi. 118. Sermone 10. Tamen alij multi isto loco legunt, *malitia*, & sic nostravulgatæ editio habet, quā sequimur & interpretandam nunc suscipimus, & nostro instituto maxime conducit. Dicitur autem malitia Hierusalem completa, quoniā ad summum vsquē peruenit. Sed tunc maxime mirabile est, quod propheta hanc consolationis causam adducat, quæ potius timoris & tristitiæ debet esse motiuum. Quis enim ideo sibi letandum esse putet, & misericordiam sperandam: quia ea fecit propter quæ suppliciū me-

retur, vel quis letari potest & bonū sperare ab eo, quē offendit & multum lesit? Et quod magis mirabile est, ideo sperare bona, quia illū offendit? Certè nullus, nisi insanus, & amens sit. In hoc igitur Dei misericordia splendet, & maxime cōmēdatur. Quod criminibus nostris quibus irritari deberet non prouocatur ad iram, sed potius ad misericordiam flectitur. Quia *recordatus est quoniam pulvis sumus*: & quoniā ipse cognouit signum nostrum, vt habetur Psalm. 102. Vndē sequitur in Esaia: *Dimissa est iniquitas illius*.

Nec solum hoc beneficium ei præstitum est, quod omnem gratitudinem excedebat, sed & recepit duplitia pro omnibus peccatis suis. Hieronymus, Ambrosius, Origenes, Theodoretus, Gregorius Nazianzenus, & alij quam plurimi duplitia hæc referūt ad poenas & supplicia illis immissa pro peccatis, licet non conueniant in explicando, quæ sint istæ poenæ. Tamen ad nostrum propositum exponi potest, vt dicatur recepisse duplitia beneficia pro peccatis suis. Quo loco vitur præteritis pro futuris sicut mos est prophetarū, & sensus est. Gaudeat populus Hebræorum, quoniam tempore Messiae innumera beneficia accipiet, magnam misericordiam & prope infinitam consequetur, recipiet namquē duplitia, id est, multa & magnifica beneficia. (ponitur numerus finitus pro infinito:) & hoc pro peccatis suis, hoc est, non obstantibus omnibus peccatis suis. Quoniam ab ipsis redimetur, & liberabitur. Sic inter alios interpretatur locus cum istum Lyranus dicens: *Suscepit*

duplitia,

Hieron.

Iustin.
Tertullia.

Iob.
Iob.

Hieron.

Septuag.

Ambros.

Psalm.

Duplicia pro peccatis beneficia recepit Hierusalem.

Hieron.

Ambros.

Orig.

Theodoret.

Grego. Naz.

Lyrano

duplicitas, &c. id est, duplicem consolationem per Christum, scilicet, in collatione gratiæ & apertione gloriæ: sicut pro peccatis acceperat duplicem poenam, scilicet, corporis & animæ.

Et sensus iste confirmari potest alio testimonio grauissimo Osee. 2. Vbi cum enumerasset Dominus mala quæ fecerat filia Sion, eaque latissimè proposuisset dicens: Iudicate matrem vestram, iudicate: quoniã ipsa non vxor mea, & ego non vir eius. Auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio verborum suorum: ne forte expoliam eam nudam, & statuam eam secundum dies natiuitatis suæ: & alijs grauissimis propositis supplitijs, reddit rationem. Quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum. Propter hoc, ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria: & semitas suas non inueniet. Quasi dicat. Ego immittam ei miseras, & labores, affligam eam varijs modis. Vnde ellicere possumus misericordiam Dei esse non mediocri in hac vita peccatores affligere & punire. Sed cum his non corripitur, nec à peccando desisteret filia Syõ: Sed adhuc Dei sui oblita sequeretur amatores suos, dicit Dominus: Propter hoc, id est, quia ad sanio rem mentem castigata non redit, qui impotius peccata peccatis accumulat: Ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Et dabo ei vinidores eius ex eodem loco, & vallem Achor ad aperiendam spem: & canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ, & in xta dies ascensionis suæ de terra Egypti.

Quem locum licet aliqui interpretentur de reditu Iudæorum ex Babylonica captiuitate, impletumque dicant sub Zorobabel sequentes in hoc Rabbi Salomonem, & mystice ad Christi tempora referant, vt Rufinus, Theophylactus, Theodoretus: tamen ad literam, & in sensu historico de temporibus Christi intelligendum esse multo plures ex sanctis patribus testantur, inter quos sunt Hieronymus, Cyrillus, & Lyranus. Quod confirmant ex Paulo ad Rom. 9. vbi vltima verba huius capitis degentium vocatione facta in Christo interpretatur. Sed quereret aliquis, cur cum scelera populi Israël commemorauerit, nunc in tantæ felicitatis promissionem prorumpat dicens: Propter hoc ecce ego lactabo eam? Nunquid tanta scelera felicitatem meruere, & nõ potius æterna supplicia? Hinc sane Dei misericordiam cognoscet: tanta enim est, vt quæ ad iram, & indignationem maximam, & ad poenas grauissimas inducendas alios prouocarent, ea ad commiserationem, & ad opem, & beneficia malis conferenda Deum excitant.

Habet se erga homines sicut pater & medicus, qui quo magis a filio phrenetico maledictis impetitur, & probris lacepsitur, eo magis lacrymis profusis ad misericordiam, atque ad medendum filio commouetur: quia morbi magnitudinem & patientis necessitatem cognoscit. Ita Deus hominum miseriam & necessitatem ex malorum magnitudine videns, licet magnis ac nouis criminibus irritetur, misericordia utitur, & magis compatitur. Vnde

Psalms.

Rab. Salom.
Rufinus.
Theophi.
Theodor.

Hieron.
Cyrill.
Lyrans.
Roman.

Simile.

*Psalm.
Habac.*

Psalm. II. ipse dicit: *Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam.* Et *Abacu.* cap. 3. dicit. *Domine cum iratus fueris, misericordie recordaberis.* Vbi participium illud, *iratus*, dupliciter exponi potest. Primo, ut dicat sufficientem causam & motiuum ad iram, & sic sensus est. *Domine cum iratus fueris*, id est, cum causas & motiua habueris, vnde iuste & debite irasci possis, *misericordie recordaberis.* Secundò ut dicat actum, & sensus sit: cum tanta fuerint crimina ut te actu irasci faciant, *misericordie recordaberis.* Et vtrumq; Dei misericordiam maximè commendat. Quòd si huic nostræ expositioni opponat quis, quòd lactare proposito loco non significat blanditijs delinire, & beneficijs afficere: sed potius decipere, & seducere: in qua significatione non in frequenter verbū lactandi accipitur in Scriptura: ut *Prouer.* I. dicitur. *Fili si te lactauerint peccatores*, id est, decipere voluerint, *ne acquiescas eis.* Et c. 16. *Vir iniquus lactat amicum suum*, id est, decipit. Vnde lactare in malā partem accipitur. Et Septuaginta isto loco *Olee* transtulerunt, *Ecce ego seducam eam.* Dico, quod (licet multi verbum lactandi isto loco in bonum accipiant, & a lacte deducant, ut *Rupertus*, & *Ruphinus*, & alij, & significare dicant blando & suauē alimento nutrire, & beneficijs afficere, a matribus deducta metaphora) isto loco *decipere* significat: & deducitur a verbo *Lacio* antiquo, quod significat decipere. Quo utitur *Terentius* in *Andria* inquit. *Nonne tibi satis esse hoc visum solidum gaudium, nisi me lactasses amantem, &*

*Lactare pro
decipere su-
mi solet.*

Prouer.

Prouer.

*Rupert.
Raffinus.*

Terent.

falsa spe produceres? Et ibidem. *Solici-
tando & pollicendo eorum animos la-
ctas.* Et *Sextus Pōpeius* lib. 10. ait. *Lacit, in fraudem inducit.* Inde est *alli-
cere.* Idē sentit *Nonius Marcellus*
in lib. de proprietate sermonum: &
fauet quod verbū *Hebræū Pharah*,
quod isto loco ponitur, decipere si-
gnificat ut *Septuaginta* transtule-
runt. Nec sic accepto verbo lactan-
di à communi & nostra interpreta-
tione dissentit. Quare dico, quòd
isto loco metaphorice accipitur
seducere pro eo quod est blandis
sermonibus & beneficijs in suam
sententiam aliquem trahere. Quæ
metaphora a sermone vulgi desum-
pta est, quod cum videt diuitem bo-
na sua distribuere pauperibus, a de-
litijs & voluptatibus abstinere, ad
austeram vitam transire, id quē nul-
la spe boni temporalis, deceptum
putat, & vocat. Vel potius sumitur
ex eo quòd communi modo loquē-
di, cum aliquem blandis sermoni-
bus, promissionibus, & beneficijs,
in nostram sententiam adducimus,
& ut suam mutet persuademus, ut
aliquid faciat, vel exequatur, quod
renuebat, licet in suum commodū
& vtilitatem cedat, dicere solemus:
decepi eum. Nec ideo decipere in
malum accipimus, sed potius in bo-
num. Ita & isto loco dicitur *Deus*
seducturus populum. Quia bonis
& beneficijs reuocaturus est a vi-
tijs, & ad se tracturus. In hoc ergò
misericordia Dei maximè elucet
& commendatur, quòd ex peccatis
hominum occasionem sumat suā
misericordiam manifestandi, ut in
proposito videmus contigisse. Eo
enim tempore quo abūdauerat ma-
gis

*Sextus Pō-
peius.
Nonius.*

Idem

gis iniquitas, Dei misericordia maximè resplenduit, non solum Ioannem mittendo, qui prædica- et & pararet Domino viam: sed & filiū suum vnigenitum tradendo, vt in similitudinem carnis peccati veniens, vt Paulus dicit, omnium peccata deleat.

VII. CONSIDERATIO.

Quod prædicationis officium nō temerè sumendū est, sed Dei præceptum vel superiorum expectandum, & quas partes requirat in prædicatore.

Factum est verbū Dñi, &c.

RER verbum Domini diximus in litera intelligi iussionem & præceptum diuinum, quo impositum est Ioanni prædicandi officium, & mandatū, vt exiret ad munus istud exequendum. Et licet Ioannes ad hoc natus fuerat, vt pararet Domino plebem perfectam: & vox Domini factus fuerat, vt clamaret: licet tanta sanctitate polleret, vt inter natos mulierū nullus dicatur surrexisse maior: licet tāta diuinarum rerum cognitione esset præditus, vt plusquā Prophetā dictus fuerit: licet tanta sanctitate, vt Angelus meruerit nominari: tamen diuinam iussionem & mandatum spectat, antequam ad annunciandum verbum Dei & prædicandum procedat. Quod adnotauit Theophylactus verba ista exponens & dicens. *Vt discas illum*

*non temerè, nec citra vocationem ad re-
stificandum Christo profuisse, sed diuino motu spiritu. Vt hinc intelligamus prædicationis officium non temere sumendum & aggrediendū, sed magno cum consilio & meditatione suscipiendum: nec propria auctoritate aut iudicio vsurpandum, sed expectandam potius esse Dei electionem, vocationem, & mandatum, vt dignè exequi munus hoc valeamus. Magnum enim, eximiū, & singulare, & quod plusquam humanas vires requirat, prædicandi officium est. Quod sancti viri intelligentes, semper munus hoc recusarunt. Moyses Exod. 3. cum à Deo mitteretur ad populum in Ægypto manentem, vt eis libertatē & Dei voluntatem prædicaret, recusat, & nō semel & iterum tantū: sed & sæpius se excusat. Et Hieremias c. i. cum mandatum acciperet, & potestatem ad verba Dei annuncianda, legationis munus detrectat, & se puerum, esse & nescientem loqui, proficitur. Hinc Paulus ad Rom. 10. de prædicatoribus loquens ait. *Quomodo autem audiet sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Sicut scriptum est Esai. 52. Quam speciosi pedes Euangelizantium bona.* Quem locum exponens S. Thom. ait. Quod opus est, vt prædicatores à Deo mittantur, quia ea quæ fidei sunt, & ad supernaturalē vitam faciunt, cælestem doctrinam, prædicatores annuntiare debent, quā a se metipsis habere nō valent, cum lumine naturali & proprijs viribus comparare non possint: sed à Deo debeāt recipere iuxta illud Esai. 21. *Quæ audiui à Domino Deo exercituum annuncians**

Prædicationis officium nō temerè aggrediendum.

Exod.

Hiere.

Roman.

Esai.

S. Tho.

Quare debent prædicatores à Deo mitti.

Esai.

Theophi.

Corint.

Matth.

Matth.

Ad eod aliquis
dupliciter
mitti potest.
Esa.

Signa diuine
missionis im-
mediate ab
ipso Deo.
Ioann.

Deute.

Exod.

annuntiansi vobis, & iuxta illud Pau-
li 1. Corint. 11. *Ego enim accepi à Do-
mino quod & tradidi vobis.* Vnde Chri-
stus Matth. 11. Gratias agens Patri
ob istam illuminationem & reuela-
tionem supernorum, quam digna-
tus est Apostolis facere ad Eccle-
siæ instructionem, ait. *Confiteor tibi
Pater Domine celi & terræ, quia absco-
disti hæc à sapientibus & prudentibus,
& reuelasti ea paruulis.* Et Matth. 16.
Petro confitenti Christum esse fi-
lium Dei viui respondet. *Beatus es
Simon Bariona, quia caro & sanguis,
non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in
celis est.* Necesaria igitur est diuina
instructio ad verbum Dei prædicā-
dum. Ideò Paulus dicit proposita
necesitate prædicationis ad salutē
& instructionem animarum, diffi-
cultatem muneris istius declarans:
Quomodo prædicabunt nisi mittantur?
Dupliciter autē aliqui à Deo mit-
ti possunt. Vno modo immediate
ab ipso Deo, vt dicit S. Thomas,
per inspirationē internam Esa. 48.
*Et nunc Dominus Deus misit me & spi-
ritus eius.* Huius autem missionis
signum quandoquē est sacræ Scri-
pturę autoritas. Vndē Ioannes Ba-
ptista cum quæreretur ab eo, quis es-
set, auctoritatem Prophetę indu-
xit, dicens. *Ego vox clamantis in deser-
to, vt legitur Ioannes. 1.* Quandoq;
autem signum huius missionis est
veritas quæ annuntiat. Vndē per
contrarium dicitur. Deutero. 18.
*Quia hoc habebit signum quod in
nomine Domini propheta prædi-
xerit, an reseueniat, Quod si nō euene-
rit hoc Dominus non est loquutus.* Quā-
doque etiam signum est miraculo-
rum operatio, vt Exod 4. in Moyse

videmus. Licet duo hæc vltima nō
sufficienter demonstrent Dei mis-
sionem, præcipuē cum aliquis prædi-
cat aliquid contra fidem & bonos
mores. Quare dicitur Deutero. 13.
*Si surrexerit in medio tui Propheta, &
prædixerit signum atque portentum, &
venerit quod loquutus est: & dixerit ti-
bi eamus & sequamur Deos alienos, nō
audies verba illius.* Alio modo miti-
tur aliquis à Deo mediate auctori-
tate prælatorum, qui gerunt vicem
Dei, 2. Corint. 8. *Missimus cū illo fra-*
trem nostrum, cuius laus est per omnes
Ecclesias in Euangelio. Necesaria er-
go est missio ad prædicandum. Si-
cut enim nemo nisi missus à Rege
eius consilia & mandata ad aliquos
deferre audebit, & sine temeritate
prædicare poterit: ita Dei verba &
mandata quis audebit proponere,
& prædicare, nisi à Deo ad hoc ele-
ctus & missus fuerit? Vt autem mis-
sionem istam declaret adducit Pau-
lus auctoritatem Esaie cap. 52. *Quā*
speciosi pedes Euangelizantium pacem.
Vbi Caietanus aduertit: quod ex
speciositate seu pulchritudine pe-
dum declarat quod mittuntur. Nā
siue affectus, siue progressus, signifi-
centur per pedes, ex hoc ipso quod
pulchri sunt, omnem habent rectæ
rationis proportionem & formam:
qua, nisi mitterentur, constat quod
carerent. Vndē quotquot præsum-
pserunt, aut præsumunt euangeli-
zare, eandē fallaces inuenti sunt:
vt & Christus dixit Apostolis: *Sicut*
me misit pater, & ego mitto vos.

Deute.

Corint.

Missio ad
prædicandū
necessaria est
simile.

Esa.

Caiet.

Qui suo spi-
ritu prædicant
fallaces inue-
niuntur & inu-
tiles.

Ex quo colliges ad ministerium
verbi neminem nisi missum accede-
re debere. Cum enim actus concio-
nandi auctoritatem muneris suppo-
nat,

Contionat.
curus debet
mundus esse à
culpa.

Psalm.

Isai.

Ezech.

nat, oportet verbi Dei concionato-
rē vel à Deo mitti, vt diximus, vel
ab eius auctoritate gerente. Nec
debet concionari sciens se mortife-
ris criminibus inquinatū, sed prius
animum expiare, & mundare tene-
tur, sicut fecisse legimus Dauid, qui
Psalm. 50. priusquam diceret: *Doce-
bo iniquos vias tuas*, instanter Domi-
num rogabat dicens: *Cor mundum
crea in me Deus, & spiritum rectum in
noui in v. scribis meis: ne proicias me
à facie tua, & spiritum sanctum tuum
ne auferas à me. Redde mihi letitiam sa-
lutaris tui, & spiritu principali confir-
ma me.* Aspicias Dauid ter Dei spiri-
tum postulasse priusquam alijs viā
aeternae salutis consequendae demō-
straret? Et sine gratia & Dei missio-
ne concionandi officium recussa-
bat. Et Esaias cap. 6. antequam mit-
tatur à Domino, ignito calculo la-
bia eius ab Angelo purgantur, &
purgatus atque mundatus praesto
adest, se Domino praesentat, & di-
cit: *Ecce ego mitte me.* Vbi cōsidera,
quod iam se calculo & igni de alta-
ri sumpto per manus Angeli purga-
tum, illuminatum, & scientia reple-
tum videbat Esaias, & nihilominus
missionem & iussione Domini
expectat, vt ad annuntiandum Dei
verbum digne procedat: id signifi-
cat *Ecce ego mitte me.*

Sācta illa quatuor animalia, quae
Ezechiel cap. 1. suae prophetiae vidit
(quibus praedicatores & Ecclesiae
Doctores significabantur) nunquā
gradiebantur, nisi spiritu Dei insti-
gante & mouente, & vbi erat impe-
tus spiritus illuc gradiebantur, nec re-
uertebantur: vt ostēderent, quod nul-
lus ad praedicandum, & docendum

procedere debet, nisi Dei spiritu
actus, & eius iussione impulsus, &
ab eo missus. Insuper vt docerent,
quod non quae ipsi voluerint, nec
quae illis placita fuerint, proponere
debent, sed quae Dei spiritus dicta-
uerit, & praeceperit. Apostoli & dis-
cipuli Christi nunquam ad praedi-
candum processerunt vsque dum à
Christo designati & missi sunt, Lu-
cae. 10. vbi dicitur: quod d. signauit
Dominus alios septuaginta duos, & mis-
sit eos binos ante faciem suam. Et post
Christi resurrectionem praecipitur
eis Actuum. 1. vt Hierosolymis ma-
neant, donec implerentur virtute
& Spiritu sancto, & potentes fierēt
ad praedicandum. Quare Matth. 28.
Cum plenariam potestatem disci-
pulis suis Christus concederet, si-
cut à patre suo ipse acceperat, & il-
los cum hac plenaria potestate do-
ctores, & praedicatores institueret,
dicit. *Euntes ergo docete omnes gentes,
baptizantes eos, &c.* Vbi prius dicit
ite, seu euntes, quo missio declara-
tur: deinde dicit docete. Quia neces-
se est vt qui docturus est alios, (li-
cet scientia, moribus, & vitae inte-
gritate sufficiens sit) à Deo prius
mittatur, quam praedicationis offi-
cium exerceat. Non se quisque pro
suo arbitrio ingerere, offerre, aut
ad praedicandum procedere debet.

De his enim qui nō spectata Dei
iussione munus hoc aggrediuntur,
grauiter cōquæritur Dominus per
Hieremiam cap. 23. dicens. *Non mit-
tebam prophetas, & ipsi currebant, non
loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.*
Ideoque mendacia proponebāt, &
diuinationes fallaces, & visiones
inanes prophetabant in populi &
sui

Lucas.

Actuum.

Matth.

Hierem.

Vnde proueniat quod concionatores parum fructificent.

fui ipsorum perditionē. Quod certe his nostris temporibus videmus. Vnde prouenit quod tot sint concionatores qui verbum Dei populis annuntiāt: tot conciones ad quas frequens populus concurrat, & tam exiguus & prope nullus fructus in animis hominum appareat? Certē quia non omnes qui suggestum ascendimus a Deo mittimur, non omnes spiritu Dei agimur: sed proprio affectu ad prædicandum incitamus: ideoq; verba nostra frigida procedunt & sine virtute. Si quem autem Deus mittit, & spiritu suo agit, illi⁹ verba fortissima sunt, & quasi ignis audientium corda accēdunt, & durissima quæq; emolliunt, saxaq; conterunt. Hanc diuersitatem ostēdit Dominus Hier. 23. dicens. *Audi ui quæ dixerunt Prophetae prophetantes in nomine meo mendacium, atq; dicentes. Somniaui, somniaui, usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductio nes cordis sui? Exponit statim quid isti intendat somnia sua proponētes dicens. Qui volunt facere ut obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat unusquisq; ad proximum suum: sicut obliui sunt patres eorum nominis mei propter Baal. Vbi maximē considerandum est (ut prædicatores timeant, vana, inutilia, & propria somnia populis proponere, & ut verba Dei prædicare) quod exequat vitium istud prophetarum cum idololatria & cultu Baal. Ex quibus concludit Dominus quasi pactionem cum prophetis faciens. *Propheta qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verē.**

Hierem.

Prædicare somnia sua æquatur idolatriæ.

Ac si diceret: qui suo sensu prædicat, & se suaquē populo annuntiat, ut sua proponat, nec me authorem faciat: cui autem ego loquutus fuero, & qui me & verba mea prædicare intendit, verē, fideliter, secundum Ecclesiæ sensum & sanctorū patrum (quos ego ut lucernas in cā delabro Ecclesiæ posui) enarret.

Vnde subdit. *Quid paleis ad triticū dicit Dominus? Nunquid nō verba mea sunt quasi ignis dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras? Quibus verbis tres differentias constituit inter verba sua & verba propria hominum. Primam, quod verba Dei triticū sunt solidū & purum, quod animam nutrit, sustentat, & confirmat: verba vero hominum paleæ sunt, quæ nihil soliditatis habent, & a vento facilē circūferuntur. Secundam, quod verba Dei ignis sunt cor hominis inflammas, & cōburens, iuxta discipulorum verba Luc. 24. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Verba autem hominum frigida sunt, nec quicquam habent caloris: quimporius corda audientium, quæ calorem aliquem in se habebant, infrigidant: sicut sol et aqua frigida calidæ immixta illam infrigidare. Tertiam, quod verba Dei malleus sunt conterens petras, quo fortitudo, & potentia ad omnia etiam durissima & fortissima domanda, & vincenda, & ad saxa conterenda, ostenditur. Nihil enim est tam validum, quod verbo Dei valeat resistere. Vnde Hiere. cap. 1. Cum Dominus verba sua in ore eius posuisset, dicit. Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitue hodie*

Verborū Dei differētia triplex à verbis hominum.

Verba Dei triticum sunt

Verba Dei ignis. Luc.

Verba Dei malleus cui nihil resistere potest.

Hiere.

super gentes, & super regna: vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & edifices, & plantes. Considera ordine: n, primo enim dicit: Ecce dedi verba mea in ore tuo.

*Prædicato-
ris dignitas
& excellen-
tia.*

Hoc enim primum est, & quod prædicator debet instanter à Deo petere, & gemitibus postulare: vt verba sua in corde & in ore eius ponat. Hoc namque omnium aliorum fundamentum est & principium, quo posito reliqua consequuntur. Deinde dignitatem, auctoritatem, & excellentiam prædicatoris declarat dicens. *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna.* Quia concionator, cum regnis præsit, & regibus superior sit, nullum, nisi solum Deum, cuius minister est, debet reuereri aut timere: sed liberè & cum auctoritate quæ à Deo accepit proponere. Tandem virtutem, efficaciam, & fortitudinem verbi sui exponit inquitens. *Vt euellas & destruas, &c.*

*Verbi Dei ef-
ficatia.
Psalms.*

Hæc etiam verbi Dei virtutem eleganter declarat David. Psalm. 28. dicens. *Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia: vox Domini cōfringentis cedros: vox Domini intercurrentis flammam ignis: vox Domini concutientis desertum: vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa.* Vniuersi isti genitiui accipiendi sunt pro nominatiuis, & sic vertit Hieronymus ex Hebræo. Et exponit prædictus locus ad literam vocis Dei & verbi illius fortitudinem, cui nihil est quod resistat, etiam si fortissimum & potentissimum sit. Quod videre possumus in Ioanne (de quo Basilius Hom. 28. in prædictum Psalmum vniuersa quæ proposita sunt copiosissimè declarat) ad quem fa-

*Hieron.
Genitiui
pro nominati-
uo ponitur.*

Basil.

ctum est verbum Domini, vt dicit Euangelista, antequam ad prædicandum exiret, cuius spiritu & virtute munitus processit Ioannes. Et mirum est qua virtute & constantia hominum vitia arguerit, & mirabilius quem fructum in cordibus audientium fecerit, conuertens corda patrum in filios, & parans Domino plebem perfectam. Hæc verborum Dei vis est. Verba autem hominum debilia sunt, leuia, inania, & nullius virtutis. Vnde aduersus eos, qui sua & non Dei verba proponunt, inuehitur Dominus Hieremie cap. 23. sæpius allegato dicens. *Propterea ecce ego ad prophetas ait Dominus, qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo. Ecce ego ad prophetas ait Dominus: qui assumunt linguas suas, & aiunt dicit Dominus. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium dicit Dominus, qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendatio suo, & in miraculis suis, cum ego non misissem eos, nec miassem eis: qui nihil profuerunt populo huic. Vbi aduerte quod modus iste loquendi, Ecce ego ad prophetas, frequens est in scriptura & maximum supplitium portendit, grauiusque quam cum specialiter declaratur. Præterea prophetæ dicuntur furari verba Dei à proximo suo, vt interpretantur omnes vnanimiter: Quia falsi prophetæ inspiciebant modum loquendi & verba quibus Dei prophetæ utebatur, & illis sua vaticinia proponebant, & decorabant, vt populum deciperent. Et sententia hæc extendi potest ad eos, qui Dei verba & scripturas ad sua somnia, & fictiones, seu vanitates confirmandas adducunt, & ex proprio sensu patrum interpretationes*

*Hierem.
Contra præ-
dicantes sua
verba inuehi-
tur.*

tionones relinquentes interpretantur: hi propriè verbum Dei furari dicuntur à proximis suis, scilicet, à fidelibus & pijs Dei ministris. Insuper ille dicitur linguā suā assumere, qui ex proprio sensu loquitur, qui sua, & non Dei verba proponit: & qui se non Deum prædicat, & illi, quos Deus non miteit, qui nihil utilitatis populis adducunt. Caueāt ergo concionatores, & maximè timeāt, dum ministerium hoc aggrediuntur, & maxima cum humilitate verbum Dei proponant: ne cum alijs prædicauerint, ipsi reprobi efficiantur. Quod de se timebat Paul. 1. Corinth. 9. ideoque castigabat corpus suum, & in seruitutem redigebat. Quoniam ex vitæ integritate & morum compositione, ut supra dicebamus, argumentum sumi potest diuinæ missionis, quæ ad prædicationis officium debite exercendum necessaria est.

VIII. CONSIDERATIO.

Quare nō dicatur prophetia Ioannis onus, manus, vel visio: sed verbum Dei: & quā læta sint omnia quæ Ioannes annuntiavit.

Factum est verbū Dñi, &c.

Ambros.

Vex Ambrosio in literæ expositione retulim⁹, his verbis declarat Euangelista Ioannem prophetā esse: imo ex modo loquendi inuit esse plusquā prophetam, ut Christus de illo te-

status est. Quo supposito non mediocris difficultas cōsurgit, quare, si id intendebat Euangelista, nō est vsus eo modo loquēdi, quo scriptura uti solet cum de alijs prophetis loquitur? Quare nō dixerit facta est manus Domini super Ioannem, sicut dicitur *Facta esse manus Domini super Ezechielem* cap. 1. vel quare non dixerit onus verbi Domini quod factum est super Ioannem, ut de alijs prophetis quam plurimis dicitur: ut Zachar. 9. Esai. 13. Naum. 1. Abacuc. 1. & alibi sæpè, sed dicit Euangelista, *Factum est verbum Domini*? Amplius augetur hæc difficultas, iam quod verbi nomine utebatur, quare non dixit factū est verbum Domini in manu Ioannis, sicut dicitur factum est verbū Domini in manu Agæi cap. 1. & in manu Malachiæ cap. 1. sed dicitur *Factum est verbum Domini super Ioannem*? Pro cuius declaratione sciendum est, quod propheta varijs nominibus prophetias suas solent nominare: quorum aliqua, & quæ cōmuniora sunt, erunt explicanda, ut ppositæ difficultati satisfacere possimus. Quatuor ergo nominibus communius prophetias suas prænotare solent Propheta, quæ adeo frequentia sunt, ut nō sit opus multum laborare in adducendis prophetarum locis. Appellantur siquidem onus, manus, visio, verbum. Huiusmodi autē nomina licet multoties confundantur, & pro eodem accipiantur, quid tamen secundum proprietatem & scripturarum frequentiore vsum vnumquodque significet, explicare conabimur.

Et ut à visione incipiamus, quæ re-

Cur dixerit
factū est ver-
bum Domini
& nō manus
vel onus.

Ezechie.

Zachar.
Esai.
Naum.
Abac.

Aggæ.
Malachi.

Quatuor nō-
minibus pro-
phetie solent
nominari.

Visio quæ
prophetia di-
catur & quæ

Reg.

Theophi.

Basil.

Verbum Do-
mini genera-
le nomen pro-
phetiae.

Basil.

Differentia
inter visionē
& verbum.Gregor.
Theophi.

communius vocabulum est: *Olim enim* vt habetur. 1. Regum. 9. *Prophetae videntes vocabantur*, & eorum prophetiae visiones: vt notat Theophilactus in capit. 1. Nahum. Dicuntur autem visiones generali nomine prophetiae ob certitudinem euentus, vt affirmat Basil. principio cap. 1. Esaiæ dicens. *Inter sensuum nostrorum organa vnum illud eorum quæ sensui subiacent, euidentissimam obtinet cognitionem, & intelligentiam, nempe visus. Hinc factum, vt eorum, quæ veritate nituntur, speculatio visio appellata sit ob euidentiam, ac raram certitudinem. Eam ob rem Propheta vocabatur videns, & prophetiae visiones.* Similiter & verbum Domini etiā generale nomen est ad omnem prophetiam se extendens.

Tamen inter visionem & verbum hanc differentiam constituit Basil. in Esaiæ cap. 2. quod visio præsens est, verbum vero futurorum. Ideoque Esaias capit. 1. quia populi scelera referebat visionis nomine vsus est: secundo autē capitulo quia futura prædicebat, nomen verbi apposuit. Sed certè ista differentia vniuersalis nō est. Visio namque ad futura sæpius refertur, vt inspicienti prophetarum dicta poterit constare: futura autem ob certitudinem tali nomine vocantur, vt Gregorius aduertit in cap. 1. Ezechielis. Vnde Theophilactus in 1. capit. Nahum, hoc constituit discrimen, quod verbum respicit loquentem, visio vero audientem. Itaque verbum dicit respectum ad Deum intus in mente Prophetae loquentem: visio vero insinuat respectum ad prophetam qui ea quæ an-

nuntiat mentis oculis videt. Quare factum est, (vt notat Hieron. cōtra Montanum Esaiæ cap. 1.) quod prophetae nihil eorum quæ vident, intelligunt. Vnde Hieronymus pro eodem accipit visionem & verbū, & dicit, specialiter sumi, vt contra onus distinguuntur, & significare prophetiam, qua læta annuntiantur. Sic enim Esaiæ cap. 1. & Hierem. cap. 23. dicit. *Vbicunque prospecta Dominus pollicetur, siue post comminationem meliora promittit, ibi visio dicitur, aut certe verbum Domini.* Onus grauem prophetiam & molestantem semper importat, quod annotauit Hieronymus in Prohæmio Abachū dicens: *Nunquam præfertur in titulo prophetiae onus vel pondus, nisi cū graue & ponderis laborisque plenum est quod videtur.* Et Hierem. 23. ait. *Vbicunque graue est quod Dominus comminatur, & plenum ponderis vel laboris, & importabile, in titulo prophetiae Maxa, id est, pondus ponitur.*

Manus autem & si ad omnem prophetiam extendi possit, tamen regulariter idem est quod onus: & grauem comminationem importat, vt notauit Xantes Pagninus in suo Thesauro. Quia cum manus instrumentum sit quo homo voluntatem suam exequitur, & quæ vult operatur, multoties pro supplicio poni solet, vt Iob 19. *Manus tua tēgit me*, id est, supplicium & Psalm. 38. *A fortitudine manus tue ego defeci in increpationibus.* Et Esaiæ. 9. *Manus eius extenta.* Ideo manus pro graui & onerosa prophetia vsurpatur, vt Ezechielis. 1. & 3. & Hierem. 15. & alibi sæpè. Inter max-
num

Hieron.

Verbum & visio prophetia quæ læta annuntiantur.

Onus prophetia grauis & molesta. Hieron.

Hierem.

Manus quæ prophetia dicitur.

Pagninus.

Iob.

Psalm.

Esaiæ.

Ezech.

Hierem.

Differentia inter manus & onus. num autem & onus hanc differentiam ego coniectare possum: quòd onus grauem prophetiā significat, & quæ nullum habet admixtum solamen: manus vero licet grauē significet prophetiam, tamē solatium aliquod inuoluit. Vndē cum onus & manus coniunguntur, vt, scilicet, onus fieri dicatur in manu alicuius prophetae, sicut Malachiae 1. Prophetia aliquid consolationis habet ad mixtum. Et ob id in tali locutione utitur Propheta præpositione, *ad*, non autem præpositione, *contra*: vt annotauit Hieronymus in cap. 1. Malachiae iniquens. *Et nunc hoc tantum dicamus: quòd pondus verbi Domini ad Israel, sive super Israel, ut dicunt septuaginta, graue quidem sit, quia pondus appellatur: sed consolationis aliquid habeat, quòd non contra Israel, sed ad Israel sumitur. Aliud est enim quando verbi gratia, ad illum vel illum scribimus: aliud quando contra illum & illum: quia in altera pars amicitiae, in altero inimicitiarum aperta confessio est.*

Differentia inter vaticinia Ioannis & vaticinia aliorum. His igitur ita suppositis iam ad quaestionem principio positam apertam veniamus. Verbis enim aliorum ponitur istis ab Euangelista propositis: *Fa-*

Etum est Verbum Domini super Ioannem, differentia ostenditur inter antiquorum veterum prophetias & Ioannis Baptistae vaticinium, non solū in eo quòd illi futura annuntiabāt, & quæ procul erant præuidebant: iste vero praesentia ostendebat, & digito demonstrabat dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,* Ioannis. 1. Vndē & plusquam propheta ibidem à Christo dictus est: sed & in hoc, quòd antiqui vates

calamitates & miseriae, flagella & captiuitates, multoties prænuntiabant, & licet aliquando læta & foelicia prædicerent, & aduentū Christi annuntiarent: tamen vt in plurimum tristibus hæc læta per mixta proponebant, nec regnum celorum prædicabant. Vndē eorum prophetiae onera & pondera appellari meruerunt. Ioannes vero omnia foelicia, & læta annuntiat, nihil triste & molestum proponit, regnum celorum prædicat, imo primus fuit qui illud annuntiavit. Vndē Matthaei. 11. dicit Christus. *A diebus Ioannis Baptiste regnum celorum vim patitur.* Et ipse Ioannes Lucæ 3. ait: *Appropinquauit in vos regnum Dei.* Ideo prophetia eius verbum Dei merito dicitur: ideoquē Euangelista non dicit verbū quod factum est in manu Ioannis, sicut dicitur factum in manu Malachiae vel Agaei: sed quod factum est super Ioannem. Quoniam nihil triste, nihil quod non misericordia & benignitate plenum sit, annuntiavit Ioannes.

Hinc Esaiæ 40. de tempore isto loquens Dominus dicit. *Consolamini, ni consolamini popule meus,* vel vt multi legunt: *Consolamini consolamini populum meum:* vt actiue accipiantur verba illa, quasi dicat. In gentē consolationem populis annunciate. Et reddit rationem: *Quia recepit duplicia de manu Domini pro omnibus peccatis suis.* Et licet varie in superioribus interpretati fuerimus quæ sint hæc duplicia, quæ recepisse dicitur de manu Domini: in praesenti sic intelligendum censeo: vt duplicia ista bona referantur ad Christi aduentum, & ad Ioannis Baptistae prædicationem.

nem. De utroque enim isto capite vaticinatur Esaias. Maxima quippe misericordia Dei fuit non solum Christum concedere, qui nos a diaboli potestate liberaret: sed & Ioannem praemittere, qui vox esset, & Christi aduentum praeceperet, pararetque aduenienti viam. Quod intelligens Zacharias pater eius Lucæ. i. gratias Deo ob tam ingentia beneficia agens ait. *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ.* Et illico ad puerum recenter natum sermonem conuertens dixit: *Et tu puer propheta altissimi vocaberis, praebis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum.* Quam autem scientiam dederit exponit Lucas cap. 3. dicens prædicasse Ioannem baptismum poenitentiae, & dixisse: *Poenitentiam agite, &c.* Redemptionem Israel fecisse Dominum dicit Zacharias: Quia iam Ioannes natus erat, & Christus conceptus, & duplicia hæc ad populi salutem, & visitationem communicata.

IX. CONSIDERATIO.

Quam utilis sit solitudo, & quod hominum consortia fugienda sunt, vt Dei beneficia suscipiamus: & quod solitudo curia sit, vbi diuina negotia tractantur.

Factum est verbum, &c.

NON sine mysterio locum declarat, in quo factum est

verbum Domini super Ioannem, scilicet, in deserto, & in solitudine. Vbi communiter a Doctoribus tractari solet nec inutiliter de solitudinis bono, comodo, & vtilitate, quam ex solitudine solet anima deuota reportare: & quomodo eam Deus ibi alloquatur, & peculiaribus afficiat beneficijs, quamque sit necessarium hominum consortia fugere, solitudinem quærere, vt integritas, puritas, & sinceritas vitæ conseruari possit. Quod eleganter tractat Seneca Epistola. 7. inquit. *Quid tibi vitandum præcipue existimem quæris. Turbam. Ego certe confiteor inbecillitatem meam. Nunquam mores, quos extuli fero. Aliquid ex eo quod composui, turbatur: aliquid ex his quæ fugavi, redit. Auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, imo vero crudelior & inhumanior: quia inter homines fui. Subducendus populo est tener animus & parum tenax recti, facile transitur ad plures. Vnum exemplum luxuriæ aut auaritiæ multum mali facit. Conuictor delicatus paulatim enervatur, & emollitur. Vicinus diues cupiditatem irritat. Malignus comes quamuis candido & simplici animo rubiginem suam affricuit. Quid tu accidere his moribus credis in quos publice factus est impetrus? Necesse est aut imiteris, aut oderis. Vtrumque autem vitandum est: ne vel similis malis fias, qui multi sunt: vel inimicus multis, quia dissimiles sunt. Et lib. 9. de Ira cap. 6. idem dicit Sic ut per frequentia vrbis loca properanti in multos incurritandum est. & alicubi labi necesse est, alicubi retineri, alicubi respersi ita in hoc vita actu dissipato & vago multa impedimenta, multæ querelæ incidunt. Alius spem nostram fefellit, alius distulit, alius intercepit. Non*

Solitudinis
bona pluri-
ma.

Seneca.

Religiosi vt
amare debeat
solitudinem.

ex destinato proposita fluxerunt. Quare hominum commertia fugienda sunt, & solitudo petenda ei, qui pacem & tranquillitatem animi habere desiderat. Quæ verba maximè consideranda sunt præcipue religiosi viris, qui mūdō renuntiauerūt & eius rebus, qui mūdanas occupationes & negotiationes fugientes ad monasteria, tanquam ad tutissimum, & pacatissimum portum & ab omnibus perturbationibus liberum, confugerunt, ne se iterum secularibus rebus implicent, ne monasteria egrediātur: quia nunquam aut rarò tales reuertentur, quales egressi sunt. Sed his prætermisis istud hoc loco consideratione dignū reputo, quod maximè solitudinis bonum commendat, scilicet, quod solitudo & desertum locus est, vbi cælestia negotia tractantur, vbi superna officia & dignitates ambiuntur: regia curia est, vbi cum Deo negociatur, in qua Deus sua dona cōcedit, & larga beneficia suis tribuit. Ideò sancti & præstantes viri, & qui maximas dignitates apud Deū sunt consequuti, eas in solitudine quæsierunt, & consequuti sunt, vt infra dicemus. Et sicut qui cum terreno Principe negotium habet, vel aliquid ab eo obtinere procurat, & suorum negotiorum commodam expeditionem exoptat, regiam curiam adit, & in ea assistit, nec commodè qui extra curiam existit negotiatur. Ita Dei curia solitudo est. Cupis tuorum desideriorum promptam, facilem, & felicem expeditionem, ne cum hominibus commoreris, ne in vrbi bus degas, ne humanos fauores exquiras, solitudinem pete, desertum

Solitudo curia est Dei
vbi negotia
anima & dignitates quæ-
rentur.

Simile.

ingredere, intra mentis tuæ archana te reconde, seculo & rebus eius renuncia, terrenis & mundanis negotijs longum vale dic, & sic quæ exoptas cōsequeris. Solitudo enim maximè Deo grata est, illius summè amator est, in ea cum eo solitarie agitur, in ea sua beneficia Deus tribuit, & liberaliter partitur. Elię 3. Reg. 19. in solitudine se Deus ostēdit, & manifestauit. Moyfi Exo. di. 19. in solitudine & deserto legē tribuit. Genes. 21. Agar a domo Abrahamæ cum filio expulsam in solitudine consolatur, & fontem aquę diuinæ consolationis ostendit. Populo Israël in deserto aquā de petra, & manna & panem de cælo, abundantissimè sine labore cōcessit. Vnde Osee. 2. de anima, quam Deus singulariter diligit & eximijs beneficijs prosequi desiderat, dicit Dominus. *Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius.* Loqui ad cor nō solum significat, (sicut supra dixisse memini) blande, pacifice, & bene uolè loqui: sed etiam ad cordis desideria respondere, & satisfacere. Vnde loqui ad cor alicuius est, illi quæ optat concedere, & cordis eius desideria implere. In solitudine igitur Deus ad cor hominis loquitur, & optata ei concedit.

Reg.

Exod.

Genes.

Num.

Exo.

Osee.

Quare vt in proposita similitudine persistamus, sicut qui in curijs regum aliquod officium procurat, multum diuquē ibi assistunt, fauores querunt, & solícite negociātur. Sic qui aliquid a Deo obtinere desiderat, opus est, vt in solitudinem se conferat, diu multumq; assistat ad ianuas magni Domini nostri assidens & vigilans, vt inueniat & con-

Hebræ.

Exod.

Regum.

Regum.

sequatur. Quod nos sancti & insignes homines suo exemplo docuerunt. Moyses ut dux populi fieret, regiam Pharaonis domum fugit, & solitudinē petijt: ut ad Hebr. 11. Paulus testatur dicens: *Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filie Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iocunditatem, maiores diuitias aestimans thesauro Ægyptiorum improperium christi. Aspiciebat enim in remunerationem: fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis.* Unde in solitudine oves pascens, easque ad interiora deserti minas, ut habetur Exodi. 3. non solum vidit visionem grandem, rubum ardentem: sed factus est populi dux, & principatū obtinuit. Fugiendo terreni regis domum & curiam in solitudine celestis regis regiam inuenit, & magnus factus est. Elias, ut dicebamus, 3. Reg. 19. in solitudine degens meruit speculator fieri diuinę visionis. Eliseus. 4. Reg. 2. sectando Eliā per desertum, & in solitudine cum illo perseverando, duplicem spiritum Elię meruit obtinere. Et Ioannes Baptista teneris annis, septimo, vel ut alij dicunt, quinto ætatis suę anno solitudinem petijt, & ibi per viginti & plures annos commoratus est, orationibus, ieiunijs, & vigilijs insistens, & tandem meruit vox fieri, Domini Præcursor, & magnus inter natos mulierum, & plusquam propheta, atque Angelus Domini eius vias parans. Similiter & tu, si magnus esse vis, si quæ cor tuum desiderat, si quæ ambis, obtinere procuras, hominum fuge consortia, solitudinē pete, egredere de terra tua

& de cognatione tua, & de domo patris tui, sicut Dominus præcepit Abraham, ut eum faceret in gentem magnam, Genes. 12. & vade in terram quam Dominus demonstrabit tibi, vade in solitudinem; ibi assiste, ibi commorare, & multiplicabit te Deus, crescere faciet sicut stellas cæli. Sed quoniam posset aliquis dicere, non omnibus hominibus, nec omnibus statibus possibile est solitudinem & desertum petere, dicimus: ista non tantum de solitudine & eremo materiali intelligenda esse, (licet talis locus maximè utilis sit ad spirituales profectum: quæ Christus statim ac baptizatus est Matth. 4. ieiunaturus elegit, & sancti illum imitantes incoluerunt) sed est alia solitudo, de qua etiam intelligantur, & quam quisquæ, si vellit, in medio turbarum & populorum habere potest, quam Deus maximè amat, quam & Christus docuit Matth. 5. dicens. *Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum.* In hac solitudine anima non corporalibus gressibus mundum deserit: sed affectibus & desiderijs mundi renuntians ad se redit, intra cor suū clauditur, ibique cum solo Deo agit, & negotiatur. Ad hanc Dominus inuitat fidelem animam quam in sponsam summere desiderat Psalm. 44. dicens. *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: & concupiscet rex decorem tuum.* Ecce declarat quid sit egredi de populo suo, & de domo patris sui, scilicet, obliuisci populum suum, & domū patris sui. Quia vera solitudo non

Genes.

Quæ sit solitudo quæ querere debemus

Matth.

Matth.

Psalm.

tam

Solitudo vera nō tam in corpore quā in anima consistit.

Ioann.

Prouer.

Osee.

Contrarietas verborum cōponitur.

ram corpore, quā animo & affectu quæritur & inuenitur, nec tam Deo est chara corporalis solitudo, si mens secularibus negotijs sit implicata, & animus in hominum turba & frequentia sit: quā spiritua-
lis solitudo, qua mens secularibus rebus expedita & libera soli Deo vacat oblita mundanarum rerum. Deus enim spiritus est, & eos quærit & diligit adoratores, vt Ioann. 4. ipse testatur, qui cum in spiritu & veritate adorent: nec operum nostrorum dignitas & valor apud Deum ex corporali & apparenti specie pensatur: sed ex intrinseca spiritus perfectione ponderatur. Spirituum namque pōderator est Dominus vt Prouer. 16. dicitur. Quare spiritalem solitudinem, qua mens soli Deo vacat, & cum illo tantum agit, Deus diligit, desiderat, & petit, & de hac potissimum loquitur cū per Oseam cap. 2. adducto dicit. *Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius:* id est, de fiderijs eius satisfaciā, & vota eius adimplebo. Hæc autē solitudo omnibus cuiuscunque status & conditionis sint, nō solum possibilis, sed & facilis est ex propria voluntate dependens.

Sed statim se offert contrarietas, quæ videtur oriri ex verbis istis spōsi & ex alijs sponsæ, quibus istis videtur respondere. Sponsus namque dicit se ducturum spōsam in solitudinem, vt cum ea solus dulcia & suauia colloquia possit habere: & vt sibi grata sit, suadet Psalm. 44. vt obliuiscatur populum suum, & domum patris sui. At sponsa maximo sui sponsi desiderio flagrans, & illo frui pacificè & dulciter deside-

rans, cum illum maximis laboribus & periculis superatis inuenisset, Cant. 3. dicit. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Videntur verba ista omnino contraria desiderijs sponsi. Si enim illi placere desiderat sponsa, potius dicere debebat: *Tenui eū nec dimittam:* sed fugiā a domo matris meæ, & obliuiscar cubiculi genitricis meæ: in solitudinem cum illo tendam: quia hæc illis placita esse cognosco. Quid igitur est, quod contraria votis & desiderijs sponsi loquatur sponsa? Sed certè ista quæ contraria esse videntur idem sonāt, & sponsa cordis sponsi sui & consiliorum eius conscia illius vota verbis istis declarat. Per domum matris & cubiculum genitricis intelligenda sunt secretiora animæ receptacula, & cordis intimum cubiculum: de quo dixerat Christus, *Intra in cubiculum tuum.* Hæc vera solitudo est, quam Deus amat, & quam vbiquè & in populi frequentia fidelis anima sibi potest comparare & conseruare, si affectibus a terrenis rebus recedat. Si mundum & ea quæ in eo sunt corde & desiderio fugiat, nec illis cor apponat, quod Psalm. 61. David consulebat dicens. *Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Cor enim nostrum est, quod solitudinem & desertur facit, non populi multitudo, solitudo est cum cor rebus humanis non apponitur, nec in illis commoratur.

Cant.

Psalm.

X. CONSIDERATIO.

Ioannis promptissimā
obediētiā proponit, & quod
Dei praecepta hilari animo
& sine mora exequen-
da sint docet.

Factum est verbū Dñi, &c.

In verba hæc, *Factum est*
verbum Domini super Ioan-
nem, coniungantur sequē-
tibus, & *venit in omnem regionem*,
apparet, quod Ioannes audito
Dei praecepto nō moras nectit, nec
excusationes præteredit, non differt:
sed statim ut audiuit, exijt, obtēper-
at, opere complet: *Et venit in omnē*
*regionem Iordanis prædicans baptis-
mū*
pœnitentiæ. In quo Ioannis obediē-
tia promptissima maximē commē-
datur & extollitur: qui licet non se
vltro obtulerit ad prædicandum, ta-
men ut cognouit Dei voluntatem
esse, statim & sine mora aliqua ob-
temperat. Hinc etiam quales ser-
uos & ministros Deus requirat, ma-
nifestē intelligemus. Eos enim

*Quales ser-
uos & quam
prōptos Deus
requirat.*

Deus quærit & amat, qui non pro-
pria voluntate ducantur, nec quæ
sibi placita sunt exequātur: sed qui
Dei voluntatem in omnibus expe-
ctent, cognitam autem, statim & si-
ne cunctatione, & mora, aut excu-
satione adimpleant. Sunt namquē
multi qui se Dei seruos esse profitē-
tur, tamen Dei voluntatem non at-
tendunt, sed propriam implere pro-
curant. Quibus si Deus ea quæ ipsi
volunt imponat, & præcipiat, etiā
si grauiā sint, læti & gratantes exe-

qui student, promptissimi & hila-
res in illis implendis, & quasi sine
molestia laborant: si vero ea, quæ
ipsi nollunt, aut quæ abhorrent pro-
ponat, (licet leuia sint & facilia) gra-
uissima & intollerabilia iudicant,
illicōd resiliunt, & quā plurimas
excusationes prætendunt, ne opere
adimpleant. Tales quidem nō Dei
voluntatem querunt & faciunt: sed
suam propriam adimplent. Vnde
apertē conuincuntur se ipsos magis
diligere & propensius amare, quā
Deum. Sunt plerique, qui multum
ieiunāt, in pane & aqua multis die-
bus abstinent, aspera veste vtuntur,
flagellis & cilicijs carnē suā ma-
cerant, & præmunt, & hæc, licet
adeō grauiā sint, libenter & sine
molestia faciunt diebus suæ deuo-
tionis, & prout ipsi volunt. Quibus
si prælatus aut spiritalis pater, qui
Dei locum tenet, leuiora & facilio-
ra imponat, si illis abstinere præci-
piat, quia vel proprię salutis expe-
dit, vel fratrum vtilitati conducit,
aut quia communitas eorum perso-
na ad alia ministeria indiget, statim
tristātur, excusationes prætendūt,
de prælato conquærantur, grauissi-
ma reputant, & tristi delecto quē
vultu renuentes iussa præstant. De
his conquæritur Deus per Esaiam
cap. 58. dicens ad Prophetam. *Clam-*
ma ne cesses, quasi tuba exalta vocem
tuā, & annūtia populo meo scelera eo-
rum, & domui Iacob peccata eorū. Sed
videamus oportet, quæ sint ista sce-
lera, quæ sint hæc peccata, quæ adeō
grauiter increpanda dicit: magna
enim & extra ordinaria debent es-
se. Hæc exponit dicens. *Me etenim*
de die in diē quæruunt, & scire vias meas
volunt.

*Non nostra
etiā in bonis
sed Dei volū-
tas exequen-
da.*

Esai.

volunt: quasi gens quæ iustitiam fecerit, & quæ iudicium Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiae, & appropinquare Deo volūt. Quare ieiunauimus & non aspexisti: humiliauimus animas nostras, & nescisti? Certè mirabile est quod hæc tanquam crimina cōmemoret. Nunquid Deum de die in diem quærere, vias eius scire vel le. ei appropinquare, & rogare iudicia iustitiæ, ieiunare, & humiliare animam suam, scælera sunt, & non potius virtutum opera, & exercitia laude digna? Quare igitur Dominus ista repræhendit, & adeò grauius obiurgat, & sibi exossa esse testatur? Audi rationem. Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra. Propriam voluntatem bona opera, vel quæ talia vidētur, Deo odibilia reddere, inde cognosces, totamquæ malitiam istorum operum ex propria voluntate dimanare. Vndè subiungit. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circum caput suum, & saccum & cinerem sternere? Nunquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Quasi dicat. Nequaquā. Ecce enim in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, id est, vestra voluntas, quam facere intēditis, hæc omnia inficit. Bernardus Serm. 71. super Cantic. hoc egregiè declarat, ostendēs quomodo non solum ea quæ ex se mala sunt, odibilia sunt Deo, sed & ea quæ bona ex se sunt, si in eis propria voluntate & affectu ducamur, desitquæ obedientiæ virtus, quam maxime Deus diligit, qui Matth. 5. ait. Obedientiam volo, & non sacrificium. Dicit itaque Bernardus: teste

sancto Propheta, etiam abominabatur sabbatha, & neomenias, & sacrificia Iudaorum, ita vt manifestè protestaretur odisse ea animā suā, & dicebat Esai. 1. cum veniretis ante conspectum meum, quis quasiuit ea de manibus vestris? Credo non redolebant lilia manus illæ, & propterea respuebat munus ex illis, qui pasci inter lilia consuevit, & non inter spinas. Quidni spinas habeant manus, quibus aiebat, manus vestre sanguine plenæ sunt? Et manus Esau pilosæ erant spinosis similes, ideoquæ non sunt admisæ, vt ministrarent sancto. Vereor ne & inter nos aliqui sint, quorum non acceptet munera sponsus, eo quod non redoleant lilia. Etenim si in die ieiunij mei inueniatur voluntas mea, non tale ieiunium elegit sp̄sus, nec sapit illi ieiunium meum, quod non liliū obedientiæ, sed vitium propriæ voluntatis sapit. Ego autem non solum de ieiunio, sed de silentio, de vigilijs, de oratione, de lectione, de opera manuum: postremò de omni obseruatione monachi, vbi inuenitur voluntas sua in ea, & nō obedientia magistri sui, id ipsum sentio. Minimè prorsus obseruatias illas & si bonas in se, tamen inter lilia, id est, inter virtutes censuerim deputandas, sed audiet à Propheta qui eius modi est: Nunquid tale est obsequium quod elegi dicit Dominus? Et addit. In die bonorū tuorum nō inueniuntur voluntates tuæ. Grande malum propria voluntas, quæ fit vt bona tua tibi bona nō sint. Oportet proinde extra lilia fiant, qui huiusmodi sunt: quia nihil omnino quod propria inquinatum sit voluntate, gustabit is qui pascitur inter lilia.

Quare Dei seruus diuinam voluntatem suā & omnibus alijs debet præponere, quod Christus nos docuit Lucæ 22. cum Patre orans ait.

Esai.

Pro religiosis.

Bernard.

Quomodo
propria voluntas
etiam bona
opera inficit.

Matth.

Dei voluntas
in omnibus
præponenda
est.

Verun-

- Luca.** Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Et in Oratione Dominica Matthæi. 6. cum nos doceret orare, inter alias petitiones hanc constituit: *Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra.* Dei voluntatem eius seruus expectare debet, & vt cognouerit, opere implere, & promptissimè exequi. Hanc promptitudinem de se declarat Dauid, Psalm. 56. dicens. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Ista verborum repetitio & geminatio maximam promptitudinem designat ad Dei iussa complenda. Debet namquè iustus non solum oculos corporis & animæ ad Deum in reos habere, vt eius voluntatē percipiat, sicut oculi ancillæ solent esse in manibus dominæ suæ, vt habetur Psalm. 122. sed & quod Hispanè dicimus, se totum in oculos conuertere, *Y hazerse ojos*, vt Dei voluntatem percipiat, & opere compleat.
- Psalm.** Quod Gregor. lib. 16. Moral. c. 16. prosequitur dicens. *Sicut bene obsequentes famuli dominorum suorum vultibus semper intenti sunt, vt ea quæ præceperint, festinè audiant, & implere contendant: sic iustorum mentes per intentionem suam omnipotenti Domino assistunt, atque in scriptura eius quasi os eius intuentur: vt quia per eam Deus loquitur omne quod vult, tanto à voluntate eius non discrepent, quanto eandem voluntatem illius in eius eloquio agnoscunt.* Vnde fit, vt eius verba non per eorum aures superuacue transeant, sed hac in suis cordibus figant. Sancta illa quatuor animalia, quæ vidit Ezechiel cap. 1. & Ioann. Apoca. cap. 4. plena erant oculis ante & retro, & vnumquodquè eorum quatuor pœnas habebat. Quod exponens Gregor. Homil. 7. super Ezechie. ait. *Corpora itaque animalium idcirco plena oculis describuntur, quia sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter providens, mala solerter cauens. Et hoc est laboriosius, quia sanctorum mens vehementer inuigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bonorum specie abscondant. In oculis ergo curiosa circumscriptio & attentio ad Dei voluntatem declaratur.* Idem repetit in caput 9. 1. libri Reg. Sed & hoc in oculis exprimitur per omnem partem corporis dispersis, scilicet, curiosa inspectio & attenta consideratio, qua iustus Deum intueri, & eius vultum considerare debet, vt nihil (etiam si minimum sit) quod Deus velit, subterfugiat. In alis vero celeris & promptæ exequutio declaratur. Vnde subiungitur, quod ibant in similitudinem fulguris corruscantis, hoc est, ea velocitate & celeritate qua fulgur solet procedere, quæ fere momentanea est. In fulgure enim celeritas declaratur. Vnde vt Christus Matth. 24. sui aduentus celeritatem declararet, fulguris similitudine vsus est dicens. *Sicut fulgur exit ab oriente, & parat vsque in Occidentem: sic erit aduentus filij hominis.* Et Hispanè, vt alicuius quasi incredibilem promptitudinem & celeritatem in rebus exequendis exponamus, dicere solemus: *Es como vn Rayo*. Ita in proposito isto modo loquendi vsus est propheta, vt celerem obedientiam declararet. Hanc ostenderunt Matth. 13. serui patris familias, qui cum in medio tritici orta zizania viderent, dixerunt ad dominum suum, *Visimus, & colligimus ea.* Nātanda sunt verba, non enim dicunt:
- Grego.**
- Alc promptam obedientiam significat.**
- Matth.** Fulgur celestis symbolum.
- Matth.**

vis ut eam* & colligamus ea. Quia iste modus loquendi moram importare videbatur. Sed aiunt: *Vis imus & colligimus ea*, quod celerem actum, & velocem executionem declarat. Ideo Dominus seruis suis praecepit, ut semper sint parati & prompti ad iussa eius exequenda, Luc. 12. dicens. *Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus Dominum suum quando reuertatur a nuptijs: ut cum venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei.* Praecinctos & paratos esse iubet, ut audito domini praecepto sine mora illico implere possint, nec indigeant se disponere, aut necessaria preparare. Hanc proutitudinem videmus in Esaia cap. 6, qui interroganti Domino, *Quem mitte tam, & quis ibit nobis?* dixit. *Ecce ego, mitte me.* Quasi diceret: ecce expeditus, promptus, & paratus sum tua iussa statim exequuturus. Sed si factum & verba haec Esaiae conferamus cum alijs Hieremiae cap. 1. dicentis Domino eum mittenti: *Ecce nescio loqui, quia puer ego sum: non me dioeris nascitur difficultas, dum se Esaia offert, & Hieremias recusat, ille acceptat, & promptum se ostendit, iste se excusat: & utrumque Dominus probat.* Hanc difficultatem mouet Gregor. 1. part. Cure Pastoralis, cap. 7. & eius solutionem ex eo assignat, quod uterque humilis, subiectus, & obediens Deo se ostendit, dicens. *Sed hoc in vtrisque est subtiliter intueudum: quia & is qui recusauit plene non vestitit, & is qui mitti voluit ante per altaris calculum se purgatum vidit: ne aut non purgatus adire quisque ministeria sacra audeat, aut quem*

superna gratia eligit, sub humilitatis specie superbe contradicat. Ex quibus omnibus constat, quod obedientiam Deus sacrificijs praeponit, & humilem & promptam subiectionem multis victimis.

XI. CONSIDERATIO.

Quod pro fratrum salute non solum temporalia relinquenda sunt: sed & interdum spiritualis tranquillitas & quies.

Et venit in omnem, &c.

 Trentè considerandum est quomodo Ioannes statim ut verbum Dei factum est super illum, venit in omnem regionem Iordanis praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. In quo non tantum promptam obedientiam Euangelista designat, ut diximus; sed & insignem amorem, quem erga proximos suos Ioannes habebat, ostendit: quo incitatus quietem suam derelinquit, eremum, (in quo ab ineunte aetate vixerat, in quo placidam & tranquillam vitam duxerat continue contemplationi & diuinorum meditationi deditus,) deserit, & statim egreditur in omnem regionem Iordanis: nec moratur, aut excusationes praetendit, nec pericula ingentia, quibus se exposebat, obijcit, tanto amore fragrabat Dei & hominum: ut pro illius honore, & istorum salute nihil non facile existimauerit. Omnia sua libenter postponit, ut proximorum utilitati & salutis consu-

*Amor eximijs
Ioannis erga
fratres suos
ostenditur.*

*Luce.
Luborum praecinctio paratuisse demonstrat.*

Esaia.

Hierem.

Grego.

Pastores &
predicadores
etiā tranquil-
tatem spiri-
tualē pro qui-
bus debent re-
linquere.

consulat. In quo pastoribus & præ-
dicatoribus exemplum præbet, &
manifeste demonstrat, quod nō so-
lum propria comoda pro fratrum
salute deferere debent, facultates
periculum exponere, possessiones &
redditus tradere, propriam quietē
& delicias perdere: sed quod maius
est, multotiēs spiritualem tranquil-
litatem, intentæ contemplationis
vim deferere tenentur, vt aliorum
utilitati & spirituali saluti commo-
dius consulere possint. Multotiēs
oculos & mentem à diuinis cōtem-
plandis (in quibus maximē delecta-
bātur, & benē illis erat) debēt auer-
tere, & in publicum procedere: vt
ouiū suarum cōmodis provideāt.

Lucæ.
Mariæ pars
licet optima
interdum re-
linquenda pro
Martha.

Melior est pars Mariæ quā Mar-
thæ vt Christus Lucæ 10. testatus
est dicens. *Maria optimam partem ele-
git, que non auferetur ab ea.* Et tamen
prælato, pastori, & prædicatori mul-
totiēs relinquenda est Maria, &
Martha amplectenda, vt aliorum
commodis vacet. Iacob Rachelem
singulariter diligebat, & illius desi-
derio peribat, septem annis pro illa
seruierat, vt habetur Genes. 29. &
nihilominus oblatam prius Liam
non repudiatur, non deserit, sed illi cō-
iungitur, illam amplectitur, & ma-
ritali affectu complectitur: & po-
stea Rachelē suscipit. Vbi hoc ma-
ximē considerandum est, quod ex
Lia statim filios suscepit, ex Rache-
le vero non nisi post multum tem-
poris. Vt intelligat prædicator, seu
pastor, quod licet melior sit Mariæ
pars, pulchrior Rachel, eiusquē am-
plexus maximē exoptandus, nō est
relinquenda Martha, non repudian-
da Lia, sed complectenda: imo re-

Genes.

linquenda multotiēs est Rachel, &
deserenda Maria, relinquenda qui
es contemplationis, & insistendum
prædicationi & subditorum saluti.
Nec idē sibi aliquid de perfectio-
ne deperire existimare debet præla-
tus, sed potius multum sibi accres-
cere. Quoniam ex Lia statim libe-
ros suscipiet, & fructum nō medio-
crem capiet. Hoc eleganter profe-
quitur Gregorius lib. 6. Moral. ca-
pit. 18. dicens. *Hinc est quod Iacob pro
Rachel seruiuit, & Liam accepit. Ra-
chel namquē visum principium, Lia au-
tem laboriosa dicitur. Et quid per Rache-
lē, nisi contemplatiua? Quid per Liam nisi
actiua vita signatur? In contemplatione
quippe principium quod Deus est quæri-
tur: in operatione autem sub graui neces-
sitate fasce laboratur. Vnde & Rachel
pulchra, sed sterilis: Lia autem lippa est,
sed fecunda. Quia nimirum mens cum
contemplando otia appetit, plus videt,
sed minus Deo filios generat. Cum vero
ad laborem prædicationis se dirigit, mi-
nus videt, & amplius parit. Et Homil.
14. in Ezechiel. de vita actiua & cō-
templatiua loquens ait. Quod has
vtrāquē sicut & antē dictū est, dū
beati Iacob mulieres signauerunt.
Lia videlicet & Rachel. Lia quip-
pe interpretatur laboriosa. Rachel
vero ouis, vel visum principium. Acti-
ua autem vita laboriosa est: quia de-
sudat in opere. Contemplatiua ve-
rō simplex ad solū videndum prin-
cipium anhelat, videlicet ipsum qui
ait Ioannis. 8. *Ego sum principium, pro
pter quod & loquor vobis.* Beatus autē
Iacob Rachel quidem cōcupierat,
sed in nocte accepit Liam: quia vi-
delicet omnis qui ad Deum cōuer-
titur, contemplatiuam vitam desi-*

Gregor.

Vita actiua
& contempla-
tiua in Ra-
chel & Lia

Ioan.

Contemplatiua
vita pulchra
sed sterilis a-
ctiua fecun-
da.

Ioann.

derat, quietem æternæ patriæ appetit, sed prius necesse est, vt in nocte vitæ præsentis operetur bona quæ potest, desudet in labore, id est, Lia accipiat: vt post ad videndum principium in Rachel amplexibus requiescat. Vnde ait Grego. *Erat autem Rachel videns & sterilis, Lia autem lipa, sed fecunda: Rachel pulchra & infœcunda. Quia contemplatiua vita speciosa est in animo, sed dum quiescere in silentio appetit filios non generat ex prædicatione. Videt & non parit: quia quietis sue studio, minus se in aliorum collectione succendit, & quantum introrsus conspiciat, aperire alijs prædicando non sufficit. Lia verò Lippa & fecunda est, quia actiua vita dum occupatur in opere, inus videt, sed dum modo per verbū, modo per exemplum ad imitationem suam proximos accedit, multos in bono opere filios generat. Et si in contemplatione mentem tendere non valet, ex eo tamen quod agit exterius gignere sequaces valet. Hoc ostendit optimè Saluator Ioannis. 10. cum de seipso & ministris suis loquens ait. Ego sum ostium, si quis per me introierit, saluabitur: & ingreditur, & egredietur, & paschua inueniet. Qui locus licet de omnibus fidelibus intelligi possit, tamen in rigore literæ de pastoribus & concionatoribus intelligendus est. Christus enim illo loco agit de pastoribus, & de differētia boni pastoris, qui ingreditur per ostium in ouile ouium, & furis, qui nō ingreditur per ostium, sed ascendit aliunde, vt furetur, perdat, & mactet. Declarat quē primo, quod sit ostium dicēs Ego sum ostiū. Deindē boni pastoris, qui per ostiū intrat, conditiones seu potius lucra aperit inquiēs.*

Et ingreditur & egredietur & paschua inueniet. Ingreditur quidē per dulcedinem & vim cōtemplationis interna & sublimia de diuinis rimando, sedebit cum Maria, & requiescet cum Rachele. Et egredietur ad oues pascendas, & earum salutem procurandam, laborabit cum Martha, & filios nutrit cum Lia. Et paschua inueniet tam intrās quam egrediens. Nec ideo, quia egreditur, quia ad exteriora procedit, quia in ternæ dulcedinis pacem relinquit, se peioris conditionis reputet: quia in ipso egressu paschua inueniet, maximam utilitatem capiet, filios & magnam posteritatem ex Lia suscipiet.

Tanto igitur subditorum & fratrum amore debet flagrare prælatus & prædicator, vt pro illorum salute se magnis periculis exponere non dubitet. Talis erat Paulus qui ad Roma. 9 dicebat. *Veritatem dico in Christo Iesu, non mentior, testimoniū mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto: quoniam tristitia mihi magna est, & cōtinuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundū carnem. Huius loci qui difficilis est, variæ sunt expositiones, quas alibi referemus, sed ista non incongrua est, quam communius assignant expostores. Cū videret Paulus multos ex Iudæis murmurātes contra Deū, eo quod reprobasset populum Iudæorum, & eorum loco suffecisset in Ecclesia gentes, quasi Deus in hoc promissa sua nō adimpleret: hoc adeo grauiter Paulus sentiebat, & quod Iudæi, quorum erat adoptio, & qui-*

Quo amore
subditorū fla-
grare debeat
prælatus.

Roman.

bis

bus factæ fuerant promissiones, à Christo deficerent, ut dicat: pro eorum salute *Optabam ego anathema esse à Christo, id est, alienus & sepultus non ab amore Christi, sed ab eius societate & conuersatione, ut fratres mei salui fierent: & ad veritatis cognitionem peruenirent. Sic interpretatur locum istum Ambrosius in istam Epistolam inquit. Ego optabam ait, non opto, quia scit fieri non posse, ut tam honestum membrum nullo precedente vitio abscinderetur à corpore Christiano, affectum tamen & dilectionem circa genus suum ostendit.* Et Chrysostomus Homil. 16. in Episto. ad Rom. hanc sequitur expositionem, & late illam extendit, & declarat.

Talis etiam erat Moyses qui Exo d. 32. pro populi salute orans, & veniam peccati maximè impetrare à Deo, qui iuste nimium iratus erat, & populum delere volebat, procurans dicebat ad Dominum. *Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, fecerunt què sibi Deos aureos. Ac si dicat. Negare non possum peccati magnitudinem, & populi ingratitudinem, sed illis dimittere debes propter me noxam hanc, vel me simul cum illis delere. Ideò dicit, magnitudinem amoris ostendens. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Certe qui anathema esse optabat pro fratrum salute, & qui de libro vitæ deleri petebat pro populo, quāto facilius existimarent contemplationis quietem relinquere, suam pacem & tranquillitatem deserere, diu multumquè pro proximorum salute laborare. Quid illis molestū, aut

laboriosum, aut graue pro fratrum salute esse posset? Discant hinc prælati, & prædicatores, quo affectu debeant subditorum salutem & commoda procurare: Ioannemquè imitentur, qui contemplationis dulcedinem & quietam vitam, quam ab hominibus semotus in solitudine agebat, negligit, qui semagnis periculis exponit, & vsquè ad capitis abscissionem decertare nō desinit, ut proximorum salutem consulat.

XII. CONSIDERATIO.

Ioannis auctoritatem & potestatem declarat, & quales debeat esse prædicator verbi Dei, ut muneris suo satisfaciatur.

Factum est verbū Dñi, &c.

Repositis verbis, ut notat Glossa, auctoritas Ioannis maximè commendatur, & explicatur, quòd Ioannes à Deo missus sit cum potestate & auctoritate prædicandi, & cum commissione annuntiandi hominibus regnum cælorum. Itaque verba ista declarant commissionem vniuersalem traditam Ioanni à summo omnium rege, scilicet, Deo. Cuius virtute statim exijt in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum poenitentiae. Et ideò pharisæis interrogantibus de potestate Ioann. 1. & quare baptizaret, si non erat Christus, nequè Elias, nequè Propheta: Respondit. *Ego baptizo vos in aqua: medius autem vestrum stat, cuius non sum*

Glossa.

Ioann.

sum

sum dignus soluere corrigiam calceamen-
ti, qui vos baptizabit in Spiritu san-
cto. Ac si diceret: Meæ commissio-
nis potestas & vis ad hoc solum ex-
tenditur, vt in aqua baptizem. Et
hoc ex eo deducit quod antea dixe-
rat: *Ego vox clamātis in deserto. Quasi*
dicat: Qui me vocem constituit, &
ad prædicandū misit, ille mihi præ-
cepit quid essem factururus, iuxta in-
structionē quam ex ore illius acce-
pi, quando factum est ad me verbū
Domini, procedo, nec illius limites
trāsgredior: ideo in aqua baptizo.
Quod confirmat ipse Ioannes di-
cēs Ioann. 1. Qui misit me baptizare,
ille mihi dixit. Super quem videris Spi-
ritum descendantem & manentem, ipse
est qui baptizat. Et Christus hoc cō-
firmans Lucæ. 20. Interrogat Pha-
riseos quærentes in qua potesta-
te faceret opera & doceret, vnde
esset baptismus Ioannis, an scilicet
de cælo & à Deo: an ex homini-
bus? Cui non sunt ausi respondere
timētes, quòd si dicerent de cælo es-
se, se ipsos damarent: qui nō credi-
derunt. Si autē ex hominibus time-
bant plebē. Certò enim sciebāt Ioā-
nem Prophetam esse, & à Deo mis-
sum. Ioānes igitur plenariā prophe-
tæ & præcurforis adeptus est pote-
statem, quando hodie factū est ver-
bum Domini super illum. Accepta-
quē ista copiosissima cōmissione
statim exijt in omnem regionē Ior-
danis. Sicut homo, qui in curia re-
gis residet, statim ac mādātum à re-
ge accipit & authoritatem ad cog-
nosendum de aliqua causa, statim
vt iudex creatur, egreditur cum po-
testate & authoritate ministris &
satellitibus circumdatus, & spirans

minas videtur velle omnia destrue-
re & solo æquare: ita Ioānes qui in
eremo solus viuebat, accepta à Deo
potestate exijt *Prædicans baptismum*
pœnitentiæ, & securim ad radicē ar-
boris positā esse, & commouēs cor-
da patrum in filios, & filiorum in
patres.

Huius commissionis potestas
declaratur Hierem. cap. 1. Vbi Do-
minus dicit cum Hieremia loquēs.
Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce con-
stitui te hodie super gentes & super re-
gna: vt euellas, & destruas, & disperdas,
& dissipēs, & ædificēs, & plantes. Quæ
verba licet aliqui, vt refert Hiero-
nymus in loci istius expositione, de
Christo intelligant: (Hieremias e-
nim interpretatur excelsus Domi-
ni, qui destruxit regna diaboli, ad-
uersarias perdidit potestates delēs
chyrographū errorū in cruce: pro
quib⁹ euulsis, destructis, & perditis,
& in inferiora detractis ædificauit
Ecclesiam in sanguine suo: quā ex-
positionem sequutus est Rupertus
lib. 1. de Trinit. qui est super Hiere-
miā cap. 4.) nulla tamē dubitatio
esse potest, quod de persona Hie-
remiæ verba ista sint intelligenda
ad literam, quem Dominus Pro-
phetam cōstituit. Et propositis ver-
his non solum plenariam potesta-
tem ei tradidit, sed & sui officij o-
bligationem declarauit. Et licet ad
Hieremiam dicta fuerint, nihilomi-
nus ad Ioannem optimē referri pos-
sunt, & ad quemcumquē conciona-
torem verbi Dei, cuius hæc est po-
testas, hæc authoritas. Ecce, inquit,
dedi verba mea in ore tuo: Factum est
enim verbum Domini super Ioannem.
Quia vt notat Ambros. lib. 2. in Lu-

Potestas com-
missionis Ioa-
nis.

Hierē.

Rupertus

Ambros.

Ioannis pote-
stas plenaria
propheta &
præcurforis.

Ioann.

Lucæ

simile.

cam. cap. 31. Factum est verbum, & vox secuta est. Verbū enim prius intus operatur, sequitur vocis officiū. Vndē & Dauid dicit Psal. 115. *Credidi, propter quod locutus sum. Prius credidi, vt loqui possit. Factum est ergo verbum Domini super Ioannem, vt pœnitentiam prædicaret. Secundo dicit Ecce ego constitui te hodie super gentes & super regna: Vt tāquam potestatem habens loquaris, & nullū timeas, te omnibus superiorem cōstitui. Ne ergo formides a facie eorum, quia ego tecum sum dicit Dominus. Ista enim duo debent concionatorem confirmare, vt neminem timeat. Scilicet, quod Deum secum habeat. Quid enim timeret, qui Deum habet adiutorem? Dominus protector vite mee, dicebat Dauid Psal. 26. a quo trepidabo? Et Psal. 22. Non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et Salomō Prouer. 23. dicit. Iustus quasi leo confidens absquē terrore erit. Et Paulus ad Roma. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Hinc Ezechiel dicit Dominus cap. 2. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, nec sermones eorum metuas. Tum etiā impavidus esse debet propter suam dignitatem & superioritātē ad omnes. Timerenamq; inferioris est. Deindē exponit Propheta, ad quid potestas hæc concessa sit, dicens: Vt euellas, &c. Quæ verba exponens Hieronymus dicit confiderā dum esse, quod quatuor tristibus duolara succedant. Nequē enim ædificari poterant bona, nisi destructa essent mala: nec plantari optima, nisi eradicarētur pessima. Omnis enim plantatio, quam non plantauit, pater eradicabitur: & edificatio, quæ supra petrā non habet fun-*

damentum: sed in arena structa est, sermone Dei suffoditur, atquē destruitur. Illam autem consumet Iesus spiritu oris sui: & destruet aduentu præsentiae suæ, omnem, scilicet, sacrilegā peruersamquē doctrinam, disperdet in perpetuum. Porro ea, quæ eleuātur contra scientiā Dei, & in sua cōfidunt sapientia, (quæ apud Deū stultitia est) dissipabit atq; deponet: vt ædificentur pro his humilia, & in locum superiorū, quæ destructa sunt & euulsa, extruātur atq; plantentur, quæ ecclesiasticæ conueniunt veritati, & impleatur illud quod dicit Apostolus: *Dei ædificatio, Dei agricultura estis.* Quoniam commodē plantari noua non possunt, nisi prius euulsis: nec ædificari noua, nisi veteribus destructis. Quod annotauit Gregor. 13. Moral. capit. 8. dicens. Quia vero, vt prædiximus esse ars docentium debet, vt in auditorum suorum mentibus prius studeant peruersa destruere, & postmodum recta prædicare, ne bonum sanctæ prædicationis semen plena malis corda non capiant. Vndē ad Hieremiam dicitur: Ecce constitui te hodie super gentes & regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Prius itaq; iubetur vt destruat, & postmodū ædificet: prius vt euellat, & postmodū plāter: quia nequa quæ rectē veritatis fundamentum ponitur, nisi prius erroris fabrica destruat.

Munus igitur prædicatoris in hoc primo consistit, vt vitia & peccata pupili euellere procuret per continuas & frequentes repræhensiones, vt faciebat Ioannes, qui non solum populū, sed Scribas & Phariseos, & Regem ipsum, acriter arguebat.

De quo

Psalm.

Predicator
nullum debet
timere quia
Deum secum
habet & om
nibus supe
rior est.
Psalm.
Palm.
Prouer.

Roman.
Ezech.

Hieron.
Potestas præ
dicatoris ad
quæ se exten
dat.

Grego.

Predicator
tacere nō de
bet sed clama
re.

Esai.

Simile.

Esai.

Matth.

Exod.

Tintinnabula in veste sacerdotis quid significarent.

Ezech.

Prædicator tacēs reus fit criminū aliorum.

De quo dicitur apud Esai. c. 49. *Po-
suit me quasi sagittā electā, in pharetra
sua abscondit me. Sicut enim Sagitta-
rius in pharetra sua varias habet sa-
gittas: sic Deus diuersos predicator-
es habet, quibus tāquā sagittis mū-
dum cōfodiat. Inter has sagitta elec-
ta Ioānes erat, quem in solitudine
tanquam in pharetra absconditum
habebat, donec hodie egressus est,
vt euelleret, destrueret, dissiparet,
& disperderet. Hinc Prædicatori
dicitur Esai. 58. Clama, ne cesses, quasi
tuba exalta vocem tuam, & annuntia
populo meo scalera eorum, & domui Ia-
cob peccata eorum. Non solum debet
loqui euangelicus concionator, sed
clamare: nec solū clamare & statim
tacere: sed à clamore nunquā desi-
stere. Ideo dicit Clama, ne cesses. Sed
non contentus Deus his dumtaxat
verbis, adiecit: Quasi tuba exalta vocē
tuam, & annuntia populo meo scalera
eorum. Ideo Dominus Matth. 5. dis-
cipulos suos, quos cōcionatores in-
stituit, cum sale cōparauit, qui exul-
cerat: non cū melle, quod dulce est.
Qui enim tacet & vitia palpat, pro-
ditionis crimē incurrit. Ideo Exod.
28. præcipiebat Deus, vt summus
Sacerdos ingrediens & egrediens
sanctuariū in veste tintinnabula ha-
beret continuo sonantia, alioquin
moreretur. Quia Sacerdos & Prædi-
cator nunquā tacere debet, sed con-
tinuo sonare prædicationis verbo:
ne moriatur, sibiq; aliorū casus &
perditio imputetur. Quod Ezechie-
li, & in eius persona omnibus pasto-
ribus, Dominus prædixerat cap. 33.
inquiens. Terra, cum induxero super eā
gladium, & tulerit populus terræ virum
vnum de nouissimis suis, & constitue-*

*rit eum super se speculatorem, & ille vi-
derit gladium venientem super terram,
& cecinerit buccina, & annuntiauerit
populo: audiens autem quisquis ille est,
sonitū buccina, & non obseruauerit, ve-
neritque gladius & tulerit eum, sanguis
ipsius super caput eius erit. Sonum buc-
cina audiuit, & non se obseruauit, san-
guis eius in ipso erit, sin autem se custo-
dierit, animam suam saluabit. Quod si
speculator viderit gladium venientem
& non insonuerit buccina, & populus
se nō custodierit, veneritque gladius, &
tulerit de eis animam: ille quidem in ini-
quitate sua captus est, sanguinem autē
eius de manu speculatoris requiram. Et
applicans subdit: Tu fili hominis spe-
culatorem dedi te domui Israel.*
Audiant & timeant conciona-
tores muneris sui grauitatem, diffi-
cultatem, & periculum videntes.
Illud tamen notādum est, quod præ-
dicator non debet euellere, vt per-
dat, sed vt edificet. In hoc enim Dei
ministri à mūdānis distinguuntur.
Isti namquē euellunt vt perdant, si-
cut Psalm. 136. de filiis Edon dicitur,
quod dicunt: Exinanite exinanite,
vsque ad fundamentum in ea: illi ve-
ro destruūt, vt reedificent, euellūt,
vt plantent, & vt in melius commu-
tent. Ideo concludit Propheta: *Vt
adifices & plantes.* In quo Christum
magistrum suum imitantur, de
quo Esai. 42. dicitur: *Calamum quas*
Esai.
*fatum non conteret: & linum sumigans
non extinguet. Per calamum quassa-
tum peccatores, & homines fragi-
les & imbecilles intelligit Mat-
th. theus, qui cap. 12. sui Euangelij de
Christo locū istum interpretatur.*
Vndē Ezechiel. 34. cōquæritur Do-
minus de prælatis & prædicatorib⁹,
Ll 2 qui

rothm...
- immo hunc
- ob ita...
- sed

...
...
...
...

Prædicator
debet caele-
rent plantet.

Psalm.

Matth.

Ezech.

*Predicator
omnia omni-
bus fieri de-
bet.*

*Ezech.
Aquila.
Symachus.
Hyacinthi
proprietas.*

*Corint.
Simila.*

Simile.

qui euellunt, disperdunt, & dissipant, nec ædificare procurant, qui contemunt, & non consolidant quod infirmum est, dicens: *Va pastoribus Israel. Quod infirmum fuit, non consolidastis: quod agrotum, non sanastis: quod confractum, non alligastis: & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quaesistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Ideo predicator se omnibus debet accommodare: modo hanc, modo illam personam induere, secundum auditorum exigentiam & necessitatem. Ezechielis 10. doctores & predicatorum comparantur lapidi Chrysolito, vel ut Aquila & Simachus vertunt, lapidi Hyascinthi. Quoniam Hyacinthus cum aëre colorem mutat, in sereno perspicuus est, in obscuro & nubilo subobscurus. Talis debet esse predicator, qui ut dicit Paulus. 1. Cor. 9. omnia omnibus factus sit, ut omnes lucrificet. Quæ admodum enim non omnibus egrotantibus una atque eadem medicina adhibetur, sed diuersæ pro morborum varietate. Ita non omnibus auditoribus eadem conueniunt, sed pro diuersitate diuersa. Sicut peritus medicus cuiusque cognita agitudine, se debet predicator accommodare: & modo hæc, modo illam personam induere. Ideo adeo diuersa Hieremias predicatori attribuit predicto loco. Quod & Ioannem fecisse manifeste comperimus, quando a Deo concionator institutus est, & predicatorum forma factus, accepta plenaria potestate a Deo ad annunciandum regnum cælorum.*

XIII. CONSIDERATIO.

Quod totus Ioannes eiusque vita vox erat, & fortiter clamans: & quod predicatorum debent voces esse in omnibus.

Vox clamantis in deserto, &c.

IOANNES vox dicitur isto loco non solum ob officium, & quoniam annunciare veniebat, & hominibus manifestare Christum, & cælorum regnum: sed & quia totus ipse vox erat, & clamabat, homines a mundanis retrahens, & ad Deum quasi compellens. Quidquid enim in Ioanne videbatur vox erat, & maxime sonora. Vix clamabat: quia locustis vescabatur & melle siluestri, ut Marc. 1. refertur. Vestitus vociferabatur. Erat quippe ex pilis camelorum, & zona pellicea circa lumbos eius. Habitatio non tacebat: per viginti enim quinque annos in deserto commoratus fuerat. Aspectus, opera, verba, denique totus, vox erat, totus clamabat, & adeo fortiter, ut de eo dictum fuerit Psalm. 28. *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros, & comminuet eas. Vox Domini intercurrentis flammam ignis. Vox Domini concutientis desertum. Vox Domini preparantis cernos, & reuelauit condensa. Quem locum Basilus latè prosequitur & interpretatur de Ioanne Homil. 28. in istum Psalmum, & dicit. Vox igitur Domini super aquas. Que vox? dictum hoc Prophetia*

Marc.

*Psalm.
De Ioanne intelligitur
Psalm. 28.
vox Domini in virtute.*

Basilus.

phetie loco sumendum est. Memor esto Ioannis, qui cum interrogatus esset à Iudeis: Tu quis es? Respondit. Ego vox clauantis in deserto. Est ergo Ioannes vox Domini, Angelus Dei ante faciem Domini missus ad parandum Domino populum perfectum, ipsa itaq; vox Dei erat supra aquas in Iordane, in quo baptizabat Ioannes. Illic & De^o gloriæ intonuit. Venit enim vox de celo dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacitum est. Et addit quòd de hac voce dicitur. Vox Domini in virtute. Aufert enim infirmitates populi per baptismum resipiscentiæ annūtians regnum cælorum, & excitans ad poenitentiam. Vel fortè vox hæc erat in virtute, quia virtuti Christi testimonium perhibebat dicēs. Qui post me venit fortior me est. Vox Domini in magnificentia quando magnifica mysteria Ioānes de Iesv prædicabat, dicens. Vidi spiritum sanctū super eum descendentem & manentem, & de plenitudine eius omnes accepimus, & alia quam plurima. Vox Domini confringentis cedros: eo quòd parās Domino populum perfectum, impietatesquē illas, quæ contra cognitionem Dei eriguntur, & in sublimi extolluntur, conterens & supplantans, obliqua redegit in viam rectam. Qui namquē omnem collem & quemuis montem humiliabat, is certe & cedros cōfringebat, & omnia ad aduentum Domini cōplanabat, dum sublimi, exaltatum, & fastigiosum cor populi, ad resipiscentiā deducebat. Vox Domini intercidentis flammam ignis, peccatū, scilicet, quòd ignis instar Israël deuiastabat, Ioannes intercudit dicens. Poenitentiam agite, appropinqua-

uit enim regnum cælorum. Flammam istā affectionū, quæ ex peccato animabus mortalium innascitur, intercudit, dū Iudeis de sempiterno igne differuit, iudicijsquē diuini vehemētiā exposuit dicens. Cuius ventilabrum in manu ipsius, &c. Vox ista Domini absoluit ceruos, animas videlicet sanctas, quæ sublimia sunt quærentes, quæ & serpentes vorant, & in sublimibus montibus commorantur. Hæc & plurima alia in loci huius expositione adducit Basil. & Ioanni accommodat, qui totus vox terribilis erat.

Vt hinc discant prædicatores verbi Dei, quòd non solum Dei verba proponere, diuina mysteria annūtiare populis debent, eorum vitia carpere, & publicè repræhendere: sed & quòd opere tenentur ea, quæ prædicant, adimplere, vt sic non solum lingua & ore vocem promāt, sed & ipsi toti voces sint. Nec solū cum in suggesto sunt, & populis loquuntur, clament, sed etiam vbicūquē reperiantur, vita, operibus, & moribus suis, omnibsq; quæ in eis sunt, vociferentur & clament. Toti voces debent esse, ita vt habitus & vestis loquantur, morum cōpositio clamet: incessus compositā vitam testetur. Oculi, manus, pedes, & omnia eius membra Deum annuntient, vt talem concionatorem videntes, eius vitæ integritatē considerantes confundantur populi, seipsos repræhendant, & suam vitam emendandam curent. In prædicatore Christiano Paulus vitæ integritatem, morum compositionem desiderat, & vt totus ipse loquatur ad Titū. 2. dicēs. In omnibus te ipsum Titum.

præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Verbum sanum irreprehensibile, ut is, qui ex aduerso est, vereatur, nihil habes malum dicere de nobis. Duas cōditiones explicat Paulus, quæ præcipuè in Doctore & Prædicatore debēt

Sanitas doctrinæ requiritur in prædicatore.

Titum.

Irreprehensibilitas morum requiritur in prædicatore.

Hieron.

Roman.

reperiri. Prima est verbi sanitas, id est, quodd doctrinā sanam, integrā, & perfectam doceat, non fabulas, aut inanes quæstiones, aut genealogias interminatas, seu nouitates. Quæ omnia vitanda præcipit Paulus ad Tit. 3. inquit. *Stultas autem quæstiones, & genealogias, & cōtentiones, & pugnas legis, deuita: sunt enim inutiles & vanæ.* Secunda conditio est irreprehensibilitas morum, & vitæ integritas ac puritas. Vndè subdit. *Ut is qui ex aduerso est, vereatur nihil malum habens dicere de nobis.* Itaq; sanitas ad doctrinam, irreprehensibilitas ad vitam ministri pertinet. Et vtrumquē in prædicatore necessarium est. Quoniam sicut defectus & falsitas doctrinæ nocet, ita reprehensibilis vita prædicatorem & eius doctrinam contemptibilem facit. Vndè Hieron. super istum locum Pauli: *Te ipsum præbe exemplum, &c.* ait. *Ne exemplo destruas verbum, & ut audenter corripas delinquentes. Quem enim conscientia criminis proprii accusat, timet, nec aliorum vitia carpere audet, quæ facto suo probat.* Vndè Paulus ad Roma. 2. dicebat. *Qui prædicat non furandum, furaris. Qui dicis non mæchandum, mæcharis. Qui abominaris idola, sacrilegium facis. Qui in lege gloriaris, per prauaricationem legis Deū inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur. Sicut scriptum est. Vbi de Iudæis legem nō obseruantibus, &*

alios docentibus ad literam loquitur Paulus: & vniuersaliter ad omnes Doctores, qui quæ docent non faciunt, accommodari potest. Qui enim aliud facit quàm docet, mendacij & falsitatis apertè conuincitur. Si quis diceret itinerantibus, ne ulterius procedatis, ne via ista, quā cœpistis, eat: quoniam in ea pericula & latrones sunt, qui vos spoliabunt: & ipse statim viam illam carperet, & ea lætus procederet, certe vel falsa dixisse crederetur, vel maximè suspectus conspiracy & conuentionis cum latronibus haberetur. Non aliter Prædicator, qui admonet alios ne mundi viam ingrediantur, ne desideriorum suorum semitas sequantur, ne vitijs inhæreant: quoniam in illis nihil aliud quàm mors potest reperiri: Ipse vero & vitia sequitur, & sua desideria complet, vel blasphemari facit verbum Dei tanquam falsum: vel certè ipse suspectus, imò despectus & contemptibilis, omnibus apparet, & suam doctrinam despici facit: dum factis negat, quæ verbis affirmat, & quos sermone a vitijs retrahit, exemplo ad vitia sectanda cōpellit. Hos Paul. 1. ad Corin. 13. comparat æri sonanti, aut cymbalo tinnienti, ob charitatis (quæ vera est animi virtus & soliditas) defectum, dicens. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.* Sicut enim cymbalum homines conuocat, excitat, & trahit, ut ad Ecclesiā conueniant diuina audituri, & ut cælestibus beneficijs fruantur, ipsum tamen foris manet expositum periculis, & tēporum

Qualis sit prædicator qui quæ docet non facit. simile.

Corint.

simile.

porum iniurijs, nec aliquo eorum bonorum ad quæ alios vocat, participat: ita & prædicator, qui Dei doctrinam proponit, & contraria operatur, alios ad Deum incitat, ad virtutem mouet, & ad bona spiritualia participanda trahit: ipse vero omnium expers foris manet, non solum periculis expositus, sed & meritis subiectus, & inimicorum præda factus. Vnde merito comparatur à Paulo cymbalo sonanti, & errinnienti. Præterea similis est talis prædicator tabulæ diuersorij, quæ ante fores pendens inuitat transeuntes ad hospitium opportunum, & ut fugientes temporis iniurias & itineris incommoda se intra domum recipiant, ibi reficiantur, & quiescant, cum illa perpetuo sit foris in aëre, suspensa estibus, pluuijs, & procellis obnoxia. Sic tales concionatores alios hortantur ad virtutem, ad legem seruandam, & Christi vestigia sectanda, cum ipsi sint vitijs inquinati & à Christo & eius vestigia fugiant.

Hinc David Psalm. 118. prius petebat à Deo morum probitatem, quam scientiam, dicens. *Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me.* Hinc etiam Paul. 1. Corin. 4. dicit. *Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* Alios blasphemare faciunt verbum Dei, ut ad Roman. 14. dicit Paulus. qui *Dicunt se nosse Deum factis autem negant*, ut idem Apostolus testatur ad Tit. 1. Quia dum vitia carpunt, & aliorum perditos mores reprehendunt, talem viuendi modum detestantur, & anathematizant. Dum autem quæ reprehendunt faciunt, opere approbant, cō-

firmant, & laudant, quæ detestati fuerant. Vnde vel seipsos indignos & irrisibiles Dei ministros producit, vel verbum Dei falsitatis arguunt, & blasphemari faciunt. Sancta illa quatuor animalia, quæ Ezechiel. cap. 1. vidit, quibus prædicatorum diximus significari, pœnas habebant, & sub pœnis manus hominū. Quid per pœnas, nisi doctrina celestis significatur? quid verò per manus hominis, nisi recta operatio & secundum rationem? Manus ergo hominis sub pœnis habent sancta animalia: quia quæ intelligunt, & ore docent, opere complent. Et non solum lingua loquuntur, sed & manibus, pedibus, oculis, & toto corpore, quæ loquuntur operantur. Ideoque dicitur, quod cum animalia movebantur, simul secum & rotas eleuabant & movebant quocunque ipsa animalia peregebant.

Per rotas quæ in circuitu voluuntur, & dum mouentur, terram omni sui parte continuo tangunt, homines terrenis rebus addictos dicunt significari, de quibus dicitur Psalm. 11. *In circuitu impij ambulat.* Et Ecclesiast. 33. *Cor fatui velut rota carri.* Nec solum isti per rotas significantur, sed etiam homines illi, qui licet bonis operibus studere procurent, viam tamen perfectionis non ingrediuntur, sed terrenis rebus incumbere coguntur: quales sunt coniugati. De quibus ait Paulus. 1. Corint. 7. *Si nupserit virgo, non peccauit, & si acceperis uxorem, non peccasti, & alligatus es uxori? noli querere solutionem.* Hi licet bene viuant, non valent volare sicut & perfecti, qui ab omni impedimento sunt soluti. Vn

Ll 4 de Pau-

simile.

Psalm.

Corin.

Roman.

Tit.

Ezech.

Rota munda nos & peccatores significat.

Psalm.

Ecclesi. 33. Rota etiam significat eos qui perfecti non sunt.

Corint.

dè Paulus ibidem ait. *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est.* Idèd huiusmodi assimulantur rotæ, quæ licèt terram contingat, non tamen omni sui parte semper illā tangit, sed modo deprimitur, modo eleuatur. Et quando hac parte terram tāgit, altera ascendit, & alia cælum respicit. Sic & isti licèt terrenis rebus incumbant (quoniam id status sui necessitas districtè postulat. *Qui enim suorum obliuiscitur, dicit Paul. ad Galat. 6. & maxime domesticorū, fidem negauit, & est infideli deterior,*) non tamen illis cor apponunt, nec se totos illis tradunt & immergunt, sed sursum cor eleuant & ad Deū intentionem mētis suæ referre procurāt. Rotæ sunt, quæ non secundū omnem sui partem terram semper tangunt, sed quæ necessaria sunt iuxta sui status exigentiam inquirunt. Propter quod dicitur apud Ezech. quod in rotis his erat spiritus vitæ. Quoniam Deus in huiusmodi hominibus per gratiam suam inhabitat. Animalia igitur & prædicatores cum mouentur, suo exemplo rotas mouent & secum trahunt, non solum iustos incitando, sed & peccatores mouendo, vt à terrenis eleuentur, & æternorum desiderio accendantur. Fortè hoc insinuare voluit Pater ille familias Luc. 14. cū ministris suis præcipit, vt exeāt, & omnes quos inuenerint per plateas & vicos ciuitatis pauperes, debiles, cæcos, & claudos, introducant ad cenā eius. Et cū adhuc locus esset, dixit, vt exeant, & quos inuenerint

cōpellant intrare. Cōpulsus hic ad exēpla operū debet referri. Verba enim mouent & excitant: facta autem non solum incitant & trahunt, sed & compellunt. Hinc Seneca dicebat, quod *breuissima ad docendum via est per opera & exempla.* Quoniā doctrina prædicatoris maximè eius vita adiuuatur, eius operibus vires sumit, mirabiles causat effectus, & fortissimas peccatorum tures subuertit. Apocal. 14. dicitur, quod Angelo, qui habebat Euangelium in manu, prodeunte statim cecidit Babylon: vt cōstet, quod quando Euāgelium manu tenetur, & opere adimpletur, non est qui eius impetum valeat sustinere & viribus resistere. Hinc etiam personantibus tubis sacerdotibus Iosue 6. muri Hiericho continuò corruerunt. Tuba enim instrumentum est quod ore inflatur, & manu sustētatur, vt discas, quod quādo in sacerdote os & manus simul incedunt, diabolicæ munitiones & mundani muri corruunt & dissoluuntur. Idèd Esai. 48. loquēs Dominus Prophetę dicit. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scalera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Tuba cōparat vocem concionatoris, quoniam debet concionator bonis operibus concionem suam sustentare. Sicut tuba dum sonitum emittit, manibus tenetur, ita concio manibus & operibus concionatoris sustentatur. Voces enim & actiones simul iunctæ harmoniam & concentum excellētem efficiunt. Opus est vt & tuba sonet, & manus sint ad eam tenēdam eleuatæ. Id voluit alijs verbis scriptura significare Iudic.

Exempla ad bonum cōpellunt.

Seneca.

Apoc.

Iosue.
Tuba quid significet.

Esai.

Simile.

Galat.

Ezech.

Prædicatores suo exemplo
pl. rotas mouent.

Luc.

Iudic.
Lampades in manibus quid significant.
Luce.
dic. 7. referens eos, qui erant cum Gedeone, & aduersus Madianitas pugnaturi, in manibus lampades cū igne & tubas sonantes portasse. Tūbæ sonantes sunt verba, lāpades in manibus virtutum actiones & exēpla, iuxta id quod Saluator ait Lucæ. 12. *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Vtrumquē ergō in tuba (vt diximus) ostenditur, & verba & operatio.

Predicator totus vox esse debet.
Exod.
Ex quo sequitur quōd Prædicator totus vox esse debet, vt in aliorū mentibus fructum valeat causare. Hoc ostendere voluit Dominus Exod. 28. præcipiens, vt summi sacerdotes cū Pontificalibus vestibus sancta sanctorū ingressuri induerentur, fimbriæ vestis talaris malogra-natis & tintinnabulis essent ornate: quos sanè declaratur, quōd sacerdos Sancta sanctorū ingrediens, & egrediens, & intus existens, tintinnabulis sonitum facere debet, vt populum ad mysteria quæ geruntur contemplanda exciter. Tum etiā ostēditur, quōd suis operibus debet populos tāquam quibusdam tintinnabulis sonatibus excitare ad Deū laudandum, colendum, & ad præcepta eius obseruanda. Id etiā declaratur, quōd omnia quæ in sacerdote & prædicatore sunt, etiā fimbriæ & vltima vestium, sonare debent. Nihilquē debet esse in sacerdote, quod Deum non sonet, & alios ad seruiendum Deo non inuitet. Totus vox esse debet, sicut erat Ioannes, qui à Propheta dicitur *Vox clamantis, &c.* Hoc discipulis suis Christus declarauit. Matth. 5. vbi specialiter ad Doctores sermonē suū

dirigit: licet ad omnes fideles extendi possit, dicens. *Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, nec accendunt lucernā, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in calis est.* Prædicatores lucernæ esse debent, imò & lux, vt ex isto loco constat. Sicut ergō in luce nihil est quod non luceat, nihil est tenebrarum: ita in Prædicatore nihil esse debet quod non luceat, quod non clamet, nihil quod vox non sit. De Ioanne Baptista dicitur Ioann. 5. quōd erat *lucerna lucens, & ardens*, lucens quidem per verbum, ardens in se per virtutem & exemplū. Talis debet esse Prædicator. Ideò Ezechie. 1. dicitur, quōd *aspectus anima lumen erat quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum.* Quod exponens Grego. Homil. 5. in Ezechie. inquit. quōd quisquis carbonem tangit incenditur: quia qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exēplo operis, accipit vt accendatur in amorem veritatis, peccatorum suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit: vt iam per verū amorem ardeat, qui prius in iniquitate tantum mortuus, quātum frigidus iacebat. Lampades vero lucem suā longius spargūt, & cum in alio sine in alio resplendent. Qui enim spiritu prophetiæ, verbo doctrinæ, miraculorū pollet gratia, huius opinio longè lateque vt lampas lucet. Et quicquē bona eius audiunt, quia per hæc ad amorem cælestium surgūt,

Predicator lux esse debet.

Ioann.

Ezech.

Grego.

& in eo quod se per bona opera exhibent, quasi ex lampadis lumine resplendent. Quia ergo sancti viri quosdam iuxta se positos quasi tangendo ad amorem patriæ cælestis accendunt, carbones sunt. Quia vero quibusdam longè positis sua doctrina lucent, & operibus corruscant, lampades fiunt. Et constituta differentia inter carbones, qui licet ardeant, loci tenebras non expellunt, & lampades, quæ magno flammæ lumine tenebras fugant: vnde discrimen inter sanctos viros, qui sibi solum in occulto profunt, & illos qui publicè docendo alios illustrant colligit, concludit. Qui igitur in occulto bene viuit, sed alieno profectui minime proficit, carbo est. Qui verò in imitatione sanctitatis positus lumen ex se rectitudinis demonstrat lampas est: quia & sibi ardet & alijs lucet. Sicut de Ioanne Baptista prædiximus ex cap. 5. Ioannis.

XIII. CONSIDERATIO.

Quod Prædicator nō solum publice docere debet: sed in arguendo constans & fortis esse debet nulli parcens.

Vox clamantis in deserto, &c.

IC VT, in literæ expositione diximus genitiuus ille, clamantis, dupliciter accipi potest. Vno modo vt referatur ad Christum, & propriè in vi genitiui & substantiui sumatur. Et isto modo sensus horum verborum erit,

quod Ioannes vox sit clamantis, id est, eius qui in deserto clamat, scilicet, Christi. Altero modo sumi potest genitiuus iuxta communē Hebræorum consuetudinem loco adiectiui nominis: vt scilicet idem sonet quod vox clamans, & ad Ioannem referatur, qui exijt prædicans baptismum poenitentiae in omnem regionem Iordanis. Et quidem si priori modo accipiat, non parua causat difficultatem quomodo verba ista, quæ desumpta sunt ex Esaia, stare possint cum alijs eiusdē Esaie verbis cap. 42. vbi de Christo loquens ait: *Non erit turbulentus, nec clamabit, nec audietur in plateis vox eius.* Hæc enim sibi repugnare inuicem videntur. De quo Dominica in Sexag. in illa verba, *Clamabat*, plura dixisse meminisse deo modo difficultatem tetigisse sufficiat.

Si autem secundo modo intelligantur prædicta verba, videtur etiā indignum esse Euangelico prædicatore quod clamet & vociferetur. Aquæ namque Siloe, (quæ doctrinam Euangelicam significant) cum silentio currunt, vt habetur Esaia. 8. Sed si recte vtraque considerentur, videbimus, quod in hoc forma Euangelicis prædicatoribus prescribitur, regulam traditur, quomodo se gerere debeant in Dei verbo proponendo & annunciando. Et vt missum faciamus id quod clamoris nomine significari potest, scilicet, clara, manifesta, & publica Euangelij denuntiatio: quam Dominus discipulis suis iniungit Matthæi. 10. dicēs. *Et quæ in aure audistis, prædicare super tectis.* Nec enim debet Euangelicus concionator confundi

Genitiuus præ
adiiectiuo po
ni solet.

Esaia

Esaia

Prædicator
publice debet
docere & nō
erubescere
Euangelium.
Matth.

Roman.

Esai.

Esai.

Matth.

Blanda præ-
dicatoris re-
prehensio a-
liquando plus
nocere solet
quàm profi-
cere.

fundi & erubescere verbū Dei oc-
cultè & per angulos docendo, sed
publicè & in aperto proponere.
Quod Paulus de se testatus est ad
Roman. i. dicens. *Non erubescō Euan-*

gelium. Virtus enim Dei est in salutem
omni credenti. Vndè Esai. 40. præci-
pit Dominus Prophetæ & Prædi-
catori, vt locum superiorem & om-
nibus conspicuum teneat, dicens.
Super montem excelsum ascende tu, qui
Euangelizas Syon. Exalta in fortitudi-
ne vocem tuam qui Euangelizas Hieru-
salem. Exalta noli timere. Et cap. 58.
præcipit, vt clamet, & quasi tuba
exaltet vocem suam: ita vt ad om-
niū aures possit peruenire. Id qui-
dē isto loco apertè docemur, quòd
Prædicator verbī Dei, licet benignus,
misericors, mansuetus, patiens,
& mitis debeat esse erga omnes,
qualis erat Moyses, & qualē se pro-
ponit Christus Matth. 11. inquit:
Discite à me, quia mitis sum & humilis
corde: tamen in arguendis, increpan-
dis, & reprehendendis vitijs, pecca-
tis, & excessibus populorum, con-
stās, fortis, & durus esse debet. Nec
blando sermone & mollibus verbis
vitia carpere, sed duris & asperis,
clamoribusquē & indignatione, vi-
tiorum fecditatem ostendere tene-
tur. Præcipuè in his, quæ vel cōsue-
tudine, vel autoritate viguerunt,

Sunt enim multa vitiiorum gene-
ra, quæ si blandè à Prædicatore re-
prehendantur, & modestis mode-
ratisquē verbis proponantur, nun-
quā ab eis homines desistēt. Eorū
quippe blāda rephensio videtur
esse veluti tacita eorum approbatio
& permissio, maiusquē damnum
causat concionator blandè illa ar-

guens, quàm si omninò intacta re-
liquisset. Quia dum blandè & mo-
deratè vident homines illa rephē-
di, non adeò grauiā reputant, vt ab
illis maxima cura recedendum cre-
dant. Huiusmodi sunt ludus quoti-
diani, luxus in vestibus, superflui-
tas in commestationibus. Quæ &
alia similia, non magna crimina ho-
mines existimant: licet ex illis innu-
merabilia incommoda procedant:
quoniam vident confessarios non
multum in illorum obiurgatione
insistere, & Prædicatores, si de eis
agunt, leuiter loqui. Vndè si quis
ea magna dicat, respondent: non
adeò grauiā esse. Alias grauius ob-
iurgarentur. Quare in huiusmodi
communibus vitijs carpendis con-
cionatori vociferandum est, & nō
solum verbis, sed & manibus & vul-
tu detestanda sunt, adeoque durus
debet esse concionator in his rephē-
hendendis, vt cælum manibus præ-
ripere, & peccatorem discerpere
velle videatur. Et quod de his vi-
tijs pro exēplo adducimus, de alijs
etiam maioribus, vt quæ in Reipu-
blicæ administratione fiunt, & ius-
titia colore inuoluuntur, (quæ nō
magna reputare solent homines,
quia cōmunia & in maioribus tol-
lerari vident, vel saltem non acriter
rephēndi,) intelligi debet. Quod
ostendere volēs Ezechiel cap. 1. di-
cit. Quod sancta illa animalia to-
ties repetita, quibus Doctores signi-
ficari diximus, habebant vultus
quasi aspectus carbonū ignis ardentiū,
& quasi aspectus lapidarum. Nec id
solum, sed & quod *aspectus* eorum
erat *quasi scintilla aris candentis.* Quē
locum exponens Gregor. Homi. 3.

super

Ezechie.

Grego.

super Ezechielem ait. *Æris metallū valde sonorum est. Et recte voces predicatorum æri comparantur, quia in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Bene autem æs ardens dicitur, quia vita predicatorum sonat & ardet. Ardet enim desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens est prædicatio accensa, sed de candente ære scintilla prodeunt, quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Recte autem predicatorum verba scintilla appellata sunt. Quia eos quos in corde tetigerint, incendunt. Candens ergo æs scintillas projicit, quando vix tenuiter predicator loqui sufficit hoc, unde ipse fortiter ignescit.*

Concionator
scintillas gra-
uis repræhen-
sionis tanquā
æs mittere de-
bet.

Reg.

Concionator scintillas ex se gra-
uis repræhensionis tanquam ferrū
candens, & quæ horrorem audien-
tibus & aspicientibus incutiant, de-
bet emittere, ne si blandè repræhē-
dat, palpare vitia videatur. De Heli.
1. Reg. 2. dicitur: quod cū filij eius
multa mala agerent circa Dei mi-
nisterium, grauerq; Deum offen-
derent, non increpauit eos. Vnde
misere interiit, eo quod magis ho-
norauerit filios suos non repræhen-
dendo eos, quam Deum. Vbi maxi-
mè considerandum est, quod dicit
textus perijisse, quia non repræhen-
derit filios suos, quod falsum vide-
tur, cum eodem capite legamus,
quod audiens Heli ea quæ filij eius
faciebant, increpauerit eos, & dixe-
rit. *Quare facitis res huiusmodi quas
ego audio, res pessimas ab omni populo?*
*Nolite filij mei. Non enim est bona fa-
ma quam ego audio, ut transgredi facia-
tis populum Domini. Si peccauerit vir in-
virum placari ei potest Deus. Si autem in*

Componitur
apparens cō-
trarietas.

Deum peccauerit vir, quis orabit pro eo?
Vides increpationem. Vnde sequi-
tur. *Et non audierunt vocem Patris sui.*
*Quia voluit Dominus occidere eos. Quo-
modo ergo intelligendum est quod
dicitur, quod honorauerit magis
filios suos quam Deum, & quod nō
increpauerit eos? Certè punitus est
Heli & meritò, quia licet repræhen-
derit filios: illa tam blanda obiur-
gatio potius videbatur palpatio, &
criminis approbatio. Tām graue
enim peccatum durissimè & asper-
rimè repræhendendum erat. Vnde
Hieronymus lib. 1. aduersus Pela-
gianos, cap. 8. quem sequitur Nico-
laus de Lyra in istū locum, inquit.
Heli pro iniquitate filiorum suorum
damnatus est. Corripuit quidem
eos, sed lenitate Patris, non authori-
tate Pontificis. Et quia eos teneba-
tur corripere, idè non solum pro
iniquitate filiorum, sed etiam pro
sua fuit punitus. Hieronymi verba
sunt. *Heli certè increpauit filios suos di-
cens: nolite filij mei, nolite: non bonam
famam ego audio de vobis. Corripuit &
punitus est, quia non corripere debuit,
sed abijcere. Et Rupertus lib. 1. de Tri-
nitate & operibus eius cap. 6. dicit.*
In peccato filiorum tam grandi pa-
ter sacerdotum princeps, qui & ip-
se iudicabat Israël, iam non pater
nam pietatem, sed zelo Dei persci-
tus, iuditiariam exercere debuerat
seueritatem. Iusserat enim lex, ut
in causa iustitiæ nec pater filio par-
ceret. Sic inquit Deut. 21. *Si genu-
erit homo filium contumacem & proter-
uum, qui non audiat patris ac matris im-
perium, & coercitus obedire contempse-
rit, apprehendent eum & ducent ad se-
niores ciuitatis illius, & ad portam iu-
dicij,**

Peccatum He-
li quale fue-
rit pro quo
punitus est.

Hieron.
Lyran.

Rupert.

Dulce.

dicij, dicentque ad eos: filius noster iste proteruius & contumax est, monita nostra audire contemnit, commensationibus vacat, & luxuriæ acque cōuiuijs. La pidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, ut auferatis malum de medio vestri, & uniuersus Israel diens pertimescat. Quanto magis, inquit, homo sacerdos, in huiusmodi semotis affectibus carnis filios suos ignorare, & domesticū malum viriliter amputare debuit? Nam item dixerat Moyses in benedictione Leui. Deute. 33. Qui dixit patri suo & matri sue nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, & ponent thymama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. At ille nulla seuiens magistri disciplina, solasque patris seniles balbutiens blanditias: nolite inquit filij mei, &c. Nec vero ille per etatem ad infantiles redierat ineptias, potiusque per negligentiam crimina fouebat, quam nō habendo intelligentiam. Dixit enim ibidem sapientibus dignē audiēdam, grauē & maturam sententiam. Si peccauerit vir in virum placari ei potest Deus, &c. Igitur, qui iudicaret rectē & opportunē, ab ipso Domino sua suscepta est causa, taliterque ab illo tam in patrem quam in filios iusta deprompta est sententia.

Blanda vitio Blanda enim vitiorum & mollis
rum increpa repræhensio vitia fouet, & potius
tio potius fo augmentat, quam extinguat. Ideo
uet quam ex concionator in repræhēdendo gra-
tinguat vitia uis & fortis esse debet. Quod fecisse videmus prophetas, quoties ob-
iurgandi populum se occasio offerebat. Hieremias cap. 2. videns populi perditos mores, & quod peccata quasi nihilum æstimarent, inducit Dominum increpantem & di-

Hierem.

centem: Obstupescite celi super hoc, & portæ eius desolamini vehementer. Dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Vides grauißima & asperissima verba, Obstupescite, inquit, quasi dicat, Quis talia audire & ferre æquo animo potest? quis talia tolerare: quin cælum inuocet? terram commoueat? vniuersas creaturas cōuocet? & ipsos peccatores discerpere procuret? Hinc Paulus ad Titum. 1, illum instruens & cretensium conditiones, & vitia aperiens, & qualiter se in eorum repræhensione debeat habere, dicit. Quam ob causam increpa illos durē, ut sani sint in fide, &c. Quia acris & mordax debet esse repræhensio, ut proficit. Et 2. ad Timotheum. cap. 4. ait. Prædica verbum, in sta, opportunē importunē. Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Vbi gradationem quam facit Paulus attende, magis enim est obsecrare quam arguere, & magis & grauius increpare quam vtrumque. Ille enim arguere dicitur, qui rei fœditatem proponit, & ex illa audiētes conuincere procurat. Ille vero obsecrat, qui doctrinæ preces instantes, & verba, quæ animum commoueat, adhibet. Ille increpat, qui durē & acriter reprehendit. In quo prædicatoris Christiani munus describitur, qui diuersimodē pro audientium diuersitate, & pro criminū qualitate, segerere debet, interdum blandē, interdum asperē & acriter, verba proponens. Quod Chrysost. Homil. de nomine Abraham. tom. 1. eleganter aduertit addu-

Tit.

Timot.

Concionator
se audientiū
dispositioni
debet accom-
modare.
Chrysost.
cens

cens locum istum Paul. & dicens. *Argue, increpa, obsecra, neque enim hoc semper solum agere oportet, neque semper illud solum: sed utrumque alternis vicibus, quo maior inde sequatur utilitas. Nam si semper argueremus, impudentiores illi fierent: si semper obsecraremus, ignaviores redderentur. Qua propter & medici non solum secant, sed & vulnera obligant: neque semper amara, sed nonnunquam & levia pharmaca infundunt: ut per priora purifcentur sanies & putredo, per posteriora autem mitigetur dolor. Et id circo ad Galat. 6. inquit Paulus: fratres, si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis corripite illum: considerans temetipsum, ne & tu tenteris. Et licet blanda aliquando necessaria sint medicamina, tamen quando morbus serpit & gravis est, acria adhibenda sunt remedia, & gravis reprehensio, quam auferre, solet esse maximum Dei supplicium. Unde Gregor. Homil. 12. in Ezechiel, praedictum locum 1. Regum de peccato Heli tractans, aduertit. Quod multoties propter audientium delicta asperitas reprehensionis in poenam criminum tollitur, inquit. Propter malos vero auditores, & indignam vitam eorum qui docere debuerant, sermo doctrinae subtrahitur, sicut Heli ad corrigendos filios districta increpationis verbum non habuit. Quia & eius negligentia, & filiorum exigebat vita: ut cum eis & populus caderet, & arca Domini capta ad Allophylos transfret. Magna enim omnipotentis Dei est gratia, cum inique agentibus durus a doctoribus sermo increpationis profertur. Itaque quando crimina graui sunt, & mores perdit, grauis, aspera, dura, &*

acris, debet esse reprehensio, & cum rigore & clamore. Nec considerare debet Praedicator sui muneris grauitatem, & suae personae compositionem, sed verbis, motibus, & actibus, veluti gladijs acutis, carpere debet. Apoca. 1. dicit Ioannes quod vidit filium hominis, & quod de ore eius precebat gladius utraque parte acutus. Quid per gladium utraque parte acutum, nisi acris, mordax, & dura reprehensio designatur, quae omnia penetret, scindat, diuidat, & in frustra conscidat. Unde de Christo dicitur Esai. 11. quod ad eum grauis futurus erat in reprehendendo, ut Spiritu oris sui, id est, verbis suis interficeret impios. Taliaque debent esse Praedicatoris verba, quod significat isto loco Euangelij clamor, qui Ioanni attribuitur. De quo dicitur Esai. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.*

Vbi animaduerte, quod non dicit: Loquere, praedica, sed, *Clama, & quasi tuba exalta vocem tuam*, ut ostendat, non satis esse concionatori veritatem dicere, sed necesse etiam esse, vocem eleuare ad tantam peccatorum surditatem, & ad tam profundum somnum vincendum. Nec contentus est dicere. *Clama*, sed addit. *Nec cesses, nec desistas*; dura enim ceruice sunt, & incircuncisis auribus ad audiendum: quibus non satis erit, semel aut iterum clamare, sed instantia opus est, ut Paulus admonuit 2. ad Timot. 4. dicens. *Praedica verbum, instat opportune importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Non enim qualiscunq;

Apoca.

Gladius utraque parte acutus quid

Esai.

Esai.

Instantia qua clamare debet praedicator.

Timot.

Simile.

Gala.

Dei supplicium est aspera tollere reprehensionem.

Grego.

Grauius crimina graui reprehensione carpenda sunt.

Simile.

patientia prædicatori sufficit, sed maxima & continua necessaria est, & quòd clamare non cesset. Sicut enim qui pinum aut proceram arborem vult secare, etsi nec primo ictu, nec secundo, nec tertio illam præcidat, à sectione nò desistit, sed iterum atq; iterum percutit: ita & concionator non statim lassari debet, aut à prædicando desistere, sed instantè & còtinuò loqui. De prædicatoribus Esai. 62. dicit Dominus. *Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt.* Et statim ipsos prædicatores exhortans inquit. *Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Hierusalem laudem in terra, id est, donec Hierusalem ad eam sanctitatis & virtutis formam perueniat, ut vidètes ipsam Deum laudent.* Et ipse Esai. paulo ante dixerat. *Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor iustus eius, & saluator eius ut lampas accendatur.* Id est, donec Christus in eis nascatur & luceat. Idèd Prophetæ præcipit Dominus ut clamet, & ne cesset. Tum etiam ut quasi tuba exaltet vocem suam. Quod etiam Osæ præceperat cap. 8. dicens. *In gutture tuo sit tuba.* Vera prædicatio tubæ comparatur. Quoniam ut in fine mundi ad sonitum tubæ, ut Paulus dicit. 1. Cor. 15. & Christus Matth. 24. mortui surrecturi sunt: sic per vocem Prædicatoris, quæ fortis & sonora esse debet, multi spiritualiter mortui ad vitam sunt reuocandi.

Esai.

Osæ.

Prædicatio
tubæ compa-
ratur & qua-
re.

Corint.

Matth.

Quæ prædi-
canda sint.

Sed opus est ut videamus, quæ proponenda & prædicanda præcipiat.

Annuntia populo meo scelera eorum.

Hoc enim concionatoris officium esse declarat, cuius verba debent esse fortia, & quasi stimuli acuti, & ut Sapiens dicit Ecclesiast. 12. Verba Sapientum quasi stimuli, & quasi clavi in altum defixi. Talia erant verba Ioannis, qui nullum reuerbatur & etiam reges arguebat ut Matthæi 3. constat. Talia etiam erant verba Stephani Actuum. 7. Ideo Dominus prædicatores suos, discipulos, & præfules, Matth. 5. comparauit non melli dulci & delinienti, sed sali exulceranti & mordenti. Cicuta, ut refert Plinius lib. 28. historię c. 13. herba est venenosa, cuius succo Athenienses capite dānatis necem inferebāt: contra quā proprium & promptum anthidotū est vinum: quo hausto Cicutæ venenū poenitus extinguitur. Quòd si parū vini succo Cicutæ admisceatur, venenū redditur perniciosius ac prorsus in medicabile: eo quòd vini calor & vis vias aperiat, & citius ad cor venenum deferat. Non aliter contra venena vitiorum remedium præsentaneum est potens & acris prædicatorum repræhensio, qua vitiorum radices extinguuntur & amputantur. Quòd si tenuis sit & levis, potius nocet, & venenū auget, quā extinguat. Quòd autem per vinum mordax repræhensio intelligatur, patet ex illo quòd Lucæ 10. Saluator refert de Samaritano infundente in vulnera hominis sauciati vinum & oleum. Quibus prædicatoris medicinæ vulneribus adhibendæ designantur.

Ecclesi.

Matth.

Actuum.

Matth.

Plinius.

Vinum remē-
dium contra
venenum Ci-
cutæ.

Lucæ.

XV.

XV. CONSIDERATIO.

Quomodo viæ quibus
Deus ad nos venit, parādæ, &
semitæ quibus nobis commu-
nicatur, dirigendæ sint: vt
maiora beneficia per-
cipiamus.

Parate viam Domini, &c.

VT in literæ expositione
aduertimus, viæ & semi-
tæ Domini, de quibus isto
loco mentio fit, intelligi & adopta-
ri possunt ad vias & semitas, quibus
ipse met Deus graditur, & ad nos ve-
nit, sequè nobis communicat: inter-
dum externis, apparētibus, & ma-
nifestis beneficijs, (& ista cōmuni-
catio per vias, quæ omnibus patent
& notæ sunt, significatur:) Inter-
dum occultis misericordijs & do-
nis animæ communicatis, & ista
per semitas, (quæ paucioribus notæ
sunt & peruiæ) designatur. Itaque
viæ istæ & semitæ itinera sunt, qui-
bus Deus de sede magnitudinis suæ
descendens ad nos venit, & se no-
bis communicat. De quibus Pro-
uerb. 3. loquens Sapiens ait. *Longi-
tudo dierum in dextera eius, & in sini-
stra illius diuitiæ & gloria. Viæ eius viæ
pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ.
Lignum vitæ est his qui apprehenderint
eam, & qui tenuerint eam beati.*

Quo loco de sapientia increata a-
git, quæ De^o est. Ad cuius faciliore
intellectū sciendum, quod istæ tres
sententiæ sic sunt ordinandæ, vt pri-
mo loco ea legatur quæ media est,
scilicet, *Viæ eius viæ pulchræ, & omnes*

semitæ eius pacificæ: prima & tertia
statim ponendæ sunt, quæ prioris
declaratio: & sic litera patet. Viæ
igitur sapientiæ & semitæ referun-
tur in seipsis pulchræ, & pacæ alijs
afferentes. Pulchritudinem viarum
declarat dicens: *Longitudo dierum in
dextera eius, & in sinistra eius diuitiæ
& gloria* Et siue per dexteram & si-
nistram utranq; marum sapientiæ
intelligamus, quasi in manibus suis
omnia bona habeat: siue dextrum
& sinistrum eius latus, quasi illi hæc
omnia bona hinc inde adsistant: in
idē sententiā recidit, & est Prosope-
peia seu personæ fictio. Qua indu-
citur sapientia quasi foemina quæ-
dam nobilis & pulchra hæc præ-
bens & secum afferens. Et longitu-
dinem dierum dexterae tribuit, diui-
tias & gloriam sinistræ: eo quod an-
te omnia ab hominibus vitæ longi-
tudo desideratur, deinde vero diui-
tiæ & honor. Ista autem bona & tē-
poraliter iuxta promissiones vere-
ris legis, & spiritualiter iuxta Euā-
gelicæ legis promissa conferre sa-
piētiā debemus intelligere. Quo-
niam vitam æternam confert, quæ
hic per gratiam incipit, & in futu-
ro per gloriam consumatur. Tum
etiam & veras diuitias & honorem
tribuit, quo participes facti diuino
rum, in consortium diuinæ naturæ
transimus. Quare merito viæ eius
pulchræ dicuntur, quia præcepta
sapientiæ & communicatio eius
caret omni errore & vitiorum ma-
cula, & mire hominis mentem illu-
strat & exhilarat. Vndè in Hebræo
pro pulchris legitur: *Et viæ eius iocun-
dæ*. Quia iocunditatem & læti-
tiam secum ferunt. Deinde secun-
dam

*Viæ & semi-
tæ quibus se
Deus homini-
bus communi-
cat quæ sunt.*

Prover.

dam partem prioris sententiæ, scilicet, *Omnes semitæ eius pacificæ*, exponit aperiens in quo pax ista consistat, & inquit. *Lignū vitæ est his, qui apprehenderint eam, & qui tenuerint eam beati.* Miram enim tranquillitatem & pacem mentis afferunt, & quantum ex se est efficiunt, non solum ut homo in se tranquillitatem sentiat: sed & cum alijs pacem habeat. Et hoc declarat vocans sapientiam lignum vitæ. In quo alludit ad lignum illud vitæ quod fuit in paradiso: quod ostendat sapientiam diuinam suo aduentu restituere nobis quodammodo paradysum, & felicitatem illam primam, in qua homo cōditus fuit, quamquē per peccatū primi parentis amissimus omnes. Quoniam ipsa est lignum vitæ his, qui apprehenderint eam. Quoniam non solum omni voluptate plenam vitam confert, sed & immortalitatem tribuit. Quare qui tenuerint eam verè sunt foelices & beati.

Istæ sunt viæ sapientiæ & semitæ illius maximè hominibus exoptandæ & appetendæ, quæ tamen nobis ignotæ sunt, nec dum viuimus, illas valemus compræhendere. Quare semper in timore & tremore standum est, ne fortè excidamus. Er sicut dicebat Paulus. 1. Corint. 10. vigilandum est, & qui stat videre debet ne cadat, & cum timore suam salutem debet operari, ut ad Philipen. 2. ipse restatur. Quoniam sicut via qua ad nos venit ignota est, ita & qua abire & recedere solet: ut Iob cap. 9. affirmat dicens. *Si venerit ad me non videbo eum, si abierit non intelligam.* Hanc viarum Dei profunditatem

& incompræhensibilitatem admiratur spōsa Cant. 2. dicens de spōso suo. *Ecce iste venit saliens in montibus transfiliens colles. Similis est dilectus meus caprea hinnuloquē ceruorum.* Quo loco non solum velocitas, qua ad nos venit Deus, ostenditur: quam etiam geminatione vocis declarauit Habachu. cap. 3. inquit. *Veniens veniet, & nō tardabit.* Hoc est velocissime veniet: sed & occulta viarū Dei & in inuestigabilis ratio declaratur, dum dicitur: *Saliens in montibus, transfiliens colles.* Vnde quare transfiliat montes & colles, & vix in illis pedem figat, & in vallibus subsidentibus sistat & quiescat, nolli scrutari, si non vis errare. Deum alloquens David Psalm. 76. & viarum eius profunditatem exponens dicebat. *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscuntur.* Incompræhensibilia enim sunt vestigia Dei. Nihilominus viæ eius pulchræ sunt, & misericordia plenæ, & semitæ eius pacificæ.

Sed dicet aliquis, si viæ Domini sunt quibus ad nos venit, & quibus ipse graditur, non tantum pulchræ: sed & rectæ esse debent, iuxta illud Psalm. 24. *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas:* licet nos earum rectitudinem non semper intelligamus. Quomodo igitur nobis præcipitur, ut illas paremus & dirigamus? Quid nobis cum vijs Dei & semitis eius? In hoc aperte docemur, quod licet non simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, ut ait Paulus. 2. Corint. 2. sed sufficientia nostra ex Deo sit: & nemo possit dicere Dominum le-

viarum Dei
mira incom-
præhensibili-
tas.
Cant.

Habach.

Psalm.

viæ Dei quo
modo paran-
da, & semite
a nobis diri-
gendæ sunt.

Psalm.

Corint.

Mm sum,

Semper in ti-
more standi-
quia semitæ
Dei incogni-
tæ.

Corint.

Philip.

Iob.

sum, nisi in Spiritu sancto, ut habetur.

Carint.

Homo non se
potest præpa-
rare sine Dei
adiutorio.

Prouer.

1. Corint. 12. tamen ut ad nos viæ Dei perueniant, & recta tendant, opus est, ut nos ipsos præparemus, ex parte nostra dispositio requiritur. Quam licet habere non valeamus sine præuenienti & excitanti gratia Dei, nihilominus illa moti, excitati, & adiuti, operibus nostris nos disponimus & præparamus ad gratiam Dei & beneficia eius suscipienda. Quod eleganter sapiens demonstrat Prouer. 16. dicens. *Hominis est animam præparare, & Domini gubernare linguam.*

August.

Quem locum licet ad linguæ refrenationem, quæ difficillima est, communiter referant expositores: August. lib. 2. contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 8. de dispositione ad gratiam eleganter exponit dicens. Illud sanè quod scriptum est, *hominis est præparare cor, & à Domino responsio linguæ*: aliqui non bene intelligendo falluntur, ut existiment, cor præparare, hoc est, bonum inchoare sine adiutorio gratiæ Dei, ad hominem pertinere. Absit ut sic intelligant filij promissionis, tanquam cum audierint Dominum dicentem Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere*: quasi conuincant eum dicentes: Ecce sine te possumus cor præparare: aut cum audierint a Paulo Apostolo *Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobis metipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est*, tanquam & ipsum conuincant dicentes: Ecce idonei sumus ex nobis metipsis præparare cor, ac per hoc & boni aliquid cogitare. Quis enim potest bona cogitatione ad bonum cor præpara-

Ioan.

re? Absit ut intelligant, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholicæ desertores. Ideo quippe, ait August. *scriptum est, hominis est præparare cor, & à Domino responsio linguæ*: Quia homo præparat cor, non tamen sine adiutorio Dei, qui tangit cor. Homo præparat cor, in responsione autem linguæ, id est, in eo quod præparato cordi lingua diuina respondit, nihil operis habet homo, sed totum est à Domino Deo. Nam sicut dictum est, *hominis est præparare cor, & à Domino responsio linguæ*: ita etiam dictum est Psalm. 80. *Aperi os, & adimplebo illud.* Quamuis enim nisi adiuuante illo, sine quo nihil possumus facere, os non possumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento & opere nostro, implet autem illud Dominus sine opere nostro. Id prosequitur late August. Quid est præparare cor & os aperire, nisi voluntatem parare? Et tamen in eisdem literis legitur Psalm. 50. *præparatur voluntas à Domino: et labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Ecce Dominus admonet, ut præparemus voluntatem in eo quod legimus, *hominis est præparare cor*: & tamen ut hoc faciat homo, adiuuat Deus: quia præparatur voluntas à Domino. Et aperit os, ita iuuando, ut nemo possit, nisi ipse id faciat adiuuando cui dicitur, *labia mea aperies*: nisi aliqui ita desipiant, ut aliud os, aliud labia esse contendunt, & mirabili vanitate hominem dicant os aperire: labia hominis Deum referare. Quos tamen Deus & ab hac absurditate cōpescit, Exod. 4. ubi ad Moysen famulum suum dicit: *Ego aperiam os tuum, & instruam te quæ*

Psalm.

Psalm.

Exod.

re quæ

Multa in ho-
mine facit
Deus bona si-
ne homine,
nulla vero
homo sine
Deo.

S. Thom.

Regum.

Dispositio
necessaria est
ex parte ho-
minis.

re quæ debeas loqui. In sententia ergo illa ubi dicitur, *Aperi os, & adimple bo illud*, quasi vnum videtur ad hominem pertinere, alterum ad Deum: in hac autem ubi dicitur, *Ego aperiam os tuum, & instruam te*, utrumquæ ad Dominum. Quare hoc? Nisi quia in vno istorum cooperatur homini facienti, alterum solus facit. Quia propter multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla verò facit homo, quæ non facit Deus, ut faciat homo.

Hanc expositionem prædicti loci prouerbiorum amplectitur sanctus Thomas: l. 2. quæst. 112. art. 2. Et adducit locum istum in huius rei confirmationem. Et confirmari potest prædicta explicatio. Quoniam eodem capite sapiens ait. *Cor hominis disponit viam suam: sed Dominus est dirigere gressus eius*. Et utriusquæ sententiæ idem sensus est. Ostendit namque sapiens, quod ad hominem pertinet cogitare & disponere de rebus, quas agere intendit: (neque enim sine meditatione & præparatione quidquæ aggredi prudenter licet) et si id sine Dei adiutorio fieri non possit. Insuper ostendit necessariam esse dispositionem ex parte hominis ad iusticiam. Ne autem putaremus id sine Deo nos posse præstare, addit: *Et Dominus est dirigere gressus*, sine quo nec cogitare, nec cogitata perficere valeamus. Ipse enim operatur in nobis & velle & perficere, dicit Paul. ad Philip. 2. Præterea 1. Reg. 7. Samuel populum exhortans ad penitentiam, ait. *Præparate corda vestra Deo*: præparare autem disponere est, & parare viam. Quomodo autem paranda sit, exponit dicens. *Si in tota cor-*

de vestro reuertimini ad Dominum, auferente Deos alienos de medio vestri. Veritas hæc definita est in Concilio Tridentino Sess. 6. cap. 5. Et ratione probari potest. Quia forma non recipitur nisi in patiente disposito, ut discurrenti per vniuersas res naturales constabit: nec opus est in adducendis exemplis tempus inferre. Vnde cum gratia Dei forma sit supernaturalis, quæ animæ tribuit participationem esse diuini, non potest recipi, nisi in subiecto disposito. Atque adeo dispositiones necessariae sunt. Vnde etiam colligitur, quod cum forma sit ordinis supernaturalis, opus est, ut dispositiones eiusdem ordinis sint. Et ideo requiritur ut ab auxilio Dei & gratia proueniant nostrum liberum arbitrium proueniant. Quod Apocalyp. 3. Dominus ostendit dicens. *Ego sto ad ostium & pulso. Si quis aperuerit mihi, & audierit vocem meam, introibo ad illum*. Apertio dispositio est, & dicit consensum, & operationem liberi arbitrij cum ipsa gratia præuenienti, excitanti, & adiuvanti. Idem etiam vniuersæ loquutiones scripturarum declarant, quibus præcipimur conuerti ad Dominum, & illi aperire. Vt enim Concilium Tridentinum declarat, *nostræ libertatis admonemur*. Hinc constat quare Euangelista dicat, ut vias Domini parare, & semitas eius rectas facere curemus: ut scilicet nostræ libertatis admoneamur, & quod qui fecit nos sine nostra voluntate & consensu, non saluabit nos sine nostri arbitrij consensu, & sine nostra operatione.

Trident.

Apoca.

XVI. CONSIDERATIO.

Quòd viæ legis Dei faciles, suaves, & sine molestia sint, & semitæ decoræ: & quantum differant à vijs mundi: & quomodo vias parare, & semitas dirigere debeamus.

Parate viam Domini, &c.

PER vias Domini diximus in litera eas etiam intelligi quibus nos gradimur & ad Deum peruenire conamur. Variequè exposuimus quid per vias, quid verò per semitas isto loco intelligatur. Communior Doctorum explicatio est, ut per vias præcepta Dei & mandata eius, quæ omnibus proposita sunt, & ad salutem consequendâ necessaria, intelligantur. Quibus ad regnum cælorum & vitam æternâ, qui pergere desiderat, gradi tenetur iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Extra hanc qui ambulat ad interitum & sempiternam mortem properat. An nescitis dicit Paul. 1. Corint. 6. quia iniqui regnum Dei non possidebunt. Nolite errare. Nec fornicarij, nec idôlis seruientes, nec adulteri, nec molles, nec masculorum concubitores, nec fures, nec auari, nec ebriosi, nec maledici, nec rapaces regnum Dei possidebunt. Hæc est regia via, patens & trita, qua omnes procedere possunt, & tenentur. Quæ licet arcta dicatur à Christo Matth. 7. (quia talis apparet hominibus, qui secundum carnem viuunt, ideoquè pauci ingrediuntur

per eam) tamen in se spaciofa est, facilis & suavis iuxta illud Christi Matth. 11. vbi de lege sua loquens ait. *Iugum meum suauis est, & onus meum leue.* Idèò & qui per illam gradiuntur nō arctantur, nec molestiā patiuntur, ut Prouerb. 4. Sapiens testatur dicens. *Audi fili mi, & suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitæ. Viam sapientiæ monstrabo tibi, & ducam te per semitas aequitatis. Quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, curres non habebis offendiculum.* Contrarium in mundi vijs & itineribus contingit, quæ & si amplissima & latissima, planissima què videantur, nihilominus (quoniam cōfusæ, & sine ordine, promiscuequè multi gradiuntur per illa) impingunt, arctantur, constringuntur, & multas molestias patiuntur. Et quoniam omnes simul ad idem tendunt, diuersi idem sine ordine appetunt, atque apprehendere procurant, se nimium constringunt, & sibi mutuo molestias inferunt: atque adeò lassati, & fatigati in via ipsa deficiunt, & corruunt. Quod mundani ipsi veritate compulsi cōfiteantur Sap. 5. dicentes. *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viam autè Domini ignorauimus.*

Utriusquè viæ Dei, scilicet, & mundi diuersitatem egregie declarat Sapiens Prouerb. 4. inquit. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruunt.* Utriusquè explicatione indiget: quoniam humano ingenio contrario modo apparere cōspicitur. Via etenim mundi, via volupta-

Via Dei facilis & suavis, licet arcta videatur.
Matth.

Prouerb.

Via mundi latior, sed licet spatiose appareat.

Matth.

Via regia mandata Dei.

Corin.

Sapien.

Diuersitas viæ Dei & mundi declaratur.
Prouerb.

Matth.

voluptatum, honorum, diuitiarum (quam impij ingrediuntur) splendida, lucidaquē apparet, & nihil mali, aut molesti in ea cōspicitur. Via autem Dei, via poenitentiae, mortificationis, paupertatis & patientiē, (quæ iustis carpenda proponitur,) obscura, tenebrosa, miserijs & no-lestijs plena videtur. Sed omnino contrarium in omnibus contingit.

Simile.

*Mundana-
vitarum qua-
litas.*

Et quidem vt ab impiorum via incipiamus, sicut qui per agros niue coopertos aliquandiu ambulauerūt, quorum via pulchra, speciosa, & candens apparet, cum hospitij ingradiuntur nihil omnino vident oculis diurno & nimio splendore niuis perstrictis. Vndē maximē periculosum est illis in aliquem difficilem transitum incidere: quoniā nihil videntes certissimē corruent. Eodem modo qui per prospera mūdi huius (quæ niuis instat speciosa videntur, sed falsa tantum specie oculos perfringuunt) ambulauerūt, quando mortis tempore in alterius vitæ diuersorium veniunt, incredibiliter mirantur, & repentina illa mutatione nihil vident, & in voraginem tormentorum miserē decidunt, nec valent difficillimos transitus a dæmonibus obsessos superare. Quare merito impiorum via tenebrosa dicitur: Quia tenebras & caliginem animo effundit. Vndē impij nesciunt vbi corruant. Eo enim loco & tempore, quo sibi maiorem securitatem, pacem, & prosperitatem promittunt, impingere solent, cadere, & perire. Sicut videmus in illo diuite, quem Lucæ. 12. Dominus proponit, qui magna rerum omnium abundantia elatus di-

Lucæ.

cebat animæ suæ, vt requiesceret, comederet, biberet, epulareretur, quoniam habebat multa bona reposita in annos multos, nec videbat, aut sciebat imminentiā pericula, quæ illum manebant, & prope erat: statim enim impegit, & vocē audiuit: *Stulte hac nocte animam tuā repetunt à te, quæ autem paraſti cuius erunt? Vbi pondera quod vtitur verbo presentis repetunt: vt ostendat non solum damnum & periculum prope esse, sed & præſens in conspectu illius: quod tamen miser diues lumine prosperitatis excæcatus nō videbat. Et ita vbi nesciuit, & minus putauit, corruit. Quare optimē de vijs istis dicit Sapiens Prou. 14. *Est via, quæ videtur homini recta, nonissima autem eius ducunt ad mortem.* E contrario autem via iustorum quasi lux splendet. Quoniam vt dicebamus sapientiæ viæ pulchræ sunt, & semitæ illius pacificæ, id est, non solum pulchritudinem & pacem habent, sed & faciles sunt. Vndē David de illis loquens Psalm. 118. dicebat: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.* Sed certè huiusmodi delectatio & facilitas non est intelligenda quoad carnem & veterem hominem, cui asperæ, difficiles, & molestæ sunt viæ Dei: sed ad spiritum & nouum hominē, (qui secundum Deū creatus est, & dilatatus per charitatem Dei diffusam in corde illius per Spiritum sanctum qui datus est illi) referenda est. De quo Esai. cap. 40. dicit. *Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assumunt pennas sicut Aquila: current & non laborabunt: ambulabunt & non deficient.**

Prouer.

viæ Dei qualitates.

Psalm.

Esai.

Ac si dicat. Licet variae diuersaeque molestiae & difficultates iustis occurrant, & in via Dei se offerant: omnes facili negotio vincent & superabunt. *Mutabunt enim fortitudinem*, id est, quotidie nouas vires acquirunt, & instar aquilae innouatis pennis renouabuntur, nec offencula eis esse poterunt impedimento quim currant, idque sine molestia & labore, & sine defatigatione. *Non laborabunt, inquit, ambulabunt, & non deficient.* Quod ad Roma. 8. confirmat Paulus enumeratis multis & maximis difficultatibus, quae in via Dei & praedicationis ministratione se offerebant, dicens. *In his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.* Et 2. Corint. 4. id amplius declarat inquit: *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: humiliamur, sed non confundimur: persequutionem patimur, sed non derelinquimur: ducimur, sed non perimus.* Ecce qualiter qui sperant in Domino fortitudinem mutant, & ex ipsis periculis fortiores & meliores euadunt, nec laborant curretes, aut deficiunt ambulantes. Sed sicut Dei ministri, ut dicit idem Paulus. 2. Cor. 6. *in omnibus se exhibent in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis.* Et licet ista graua & molesta videantur, vias iustorum asperas & difficiles non faciunt: sed illis pacifice & pulchre, maximè interiori homini, redduntur. Vnde commutationem malorum in bona, & dilatationem interioris hominis in illis declarat Paulus statim subdens: *Per arma in-*

stitia virtutis Dei à dextris: & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: ut seductores & veraces: sicut qui ignoti & cogniti, ut castigati & non mortificati, quasi tristes semper autem gaudentes, sicut egentes & multos locupletantes: tanquam nihil habentes & omnia possidentes: tanquam morientes & ecce viuimus. Ecce iustorum viae foris asperae & obscurae videntur, intus autem in eis ambulantes pulchrae, faciles, & pacificae sunt & omni suauitate repletae. Vnde Prouerb. 28. Sapiens dicit de iustorum & peccatorum vijs. *Qui ambulat simpliciter, id est, rectè, saluus erit, & qui peruersis graditur vijs, id est, mundi itineribus, corruet.* Hoc superest circa praedictum locum Prouerb. 4. annotandum, quod viam iustorum semitam vocat propter arctitudinem, quam praefert, ut diximus: impiorum verò iter absolute viam vocat propter amplitudinem, quam ostendit. Licet in utrisque omninò contrarium in re ipsa & veritate sit.

Itaque nomine viarum in hoc Euangelij loco precepta intelliguntur: semitae verò dicuntur consilia. Quoniam istis pauci & qui perfectione desiderant, solum ingrediuntur, & arctiora & difficiliora sunt quàm precepta. Sicut semita arctior & asperior esse solet quàm via regia. Ideò Hispanè dicere solemus. *No ay arajo sin trabajo.* Relinquere namque diuitias, honores, voluptates, & bona, difficile valde est: per paupertatem, persequutiones, afflictiones, & misérias gradi, nimium asperum. Ideò multi qui per viam læti incedunt, per semitas ambulare non valent.

Roman.

Corint.

Corint.

Dilatatur homo interior in vijs Dei.

Prouerb.

Semitae consilia dicuntur

Matth.

valent. Quod videmus in iuvene illo Matth. 19. qui legis præcepta à iuventute sua obseruauerat, qui cū Dominum interrogasset, & de perfectione audisset dicentem: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me:* cōtristatus est & recessit. Vnde Iesus dixit, quia diues difficilē intrabit in regnum cēlorum, faciliusque est camelum perforamen acus transire quam diuitem intrare in regnū cēlorum. Audientesque ista discipuli mirabātur valdē, difficultatem sentiētes, & dicētes: *Quis ergo poterit saluus esse?* Vnde semitas liberās Dominus dereliquit, & voluntati hominum commissit, nec ad illarum obseruationem sub necessitate, & præcepto obligauit. Quia non omnibus conceditur, nec omnes valēt semitas carpere. Ideō adolescenti huic nō dixit absolutē, vade, & vēde omnia quæ habes, &c. sed *si vis perfectus esse, vade, &c.* Vt ostēderet non esse præceptum, quod obligationem induceret, sed liberum consilium. Eteodē cap. de Virginitate inducēs sermonem occasione vinculi & obligationis matrimonij, discipulis: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere:* Respondit: *nō omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cēlorum. Qui potest capere capiat.* Et Paulus. 1. Corint. 7. ait. *De virginibus præceptū Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consequutus à Domino.*

Corint.

Hoc supposito notanda est Scripturę proprietās singularis. De vijs

enim loquens non dicit: Rectas facite vias, sed *parate viam* de semitis autem verba faciens non ait, *parate semitas: sed rectas facite semitas.* Ille namquē parat viam, qui impedimēta & offendicula tollit: ille dirigit semitam, qui quod denium & tortuosum erat ad rectitudinem redigere curat. Et quoniam via secundum sui rationem & proprietatem non tam rectitudinem & breuitatem, quā commoditatem itinerātium respicit: ideo fere semper varijs flexibus constat, modo ad dexteram declinat, vt aspera seu profunda loca deuiter, modo ad sinistram inflectitur, vt montosa & difficilia saluet. In via nō breuitas, sed commoditas inspicienda est. Quia propter non curatur de rectitudine viæ, sed de eius præparatione, scilicet, quod lapides & impedimenta ab illa tollātur. At semita, cum breuior esse debeat, non tam commoditatem itinerantium respicit, quā rectitudinem & breuitatem. Ideō semita nec deuia declinat, nec aspera, profunda, aut montosa vitat: sed solū id attendit, vt breuior sit. Quia propter semita non paratur, sed recta fit. Et vt dicebamus semitæ nomen asperitatem & difficultatem videtur importare. Quæ dicimus experientia testatur in itineribus & semitis materialibus, & cuiquē facile erit exempla proponere. Hoc etiā in spiritualibus videmus. Viæ Dei, præcepta eius, diuersi hominū status, qui in Republica Christiana sunt, in quibus hominibus degere licitū est (vt status coniugatorū, negotiantū, & aliorū officiorū, quibus homines vitā licitē sustentare possunt,

Quid sit parare viam & quid rectas facere semitas?

Via commoditatem respicit semita breuitatem.

sunt, & à Christo non damnantur) non tam rectitudinem, quàm commoditatem hominum & naturę necessitatem respiciunt: varios flexus habent, quibus homines gradiuntur, nec idèò viam deserunt, modo ad hanc, modo ad illam pattem declinare coguntur, nec idèò extra viam ambulant, dummodo rectę rationis metas non transgrediantur. Exemplum sit. Qui coniugatus est necessario diuisus est, domus sue curam habere debet, familiam suam alere, substantiam & bona filijs procurare tenetur, nec idèò à via recedere credendus est, si à ratione non deficit: flexus facit, tamè in via manet. Nec enim ista mala aut vitiosa sunt, sed necessaria, & quę omittere peccatum esset. Similiter, Dux aut nobilis vir Reipublicę gubernationi incumbens de honore curat, splendide viuit, sumptus facit, nec idèò malus iudicandus est, dummodo intra rationis rectę terminos, & sui status exigentiam cõtineatur. Via enim hæc est, quę commoditatem respicit, & rectitudinem non requirit. Quare paranda est ita, vt superflua rescindantur, inutilia & vana amputentur, nec quicquam fiat, quod legi Dei contradicat. At in semitis consiliorũ & perfectionis asperitas, labor, & difficultas deesse nõ potest. Quoniam in illis sola rectitudo quærenda est. Si enim vel ad dexteram, vel ad sinistram declinaueris, semitæ rectitudinem amissisti. Quod in quinque illis fatuis virginibus Matt. 25. videmus, quę quia oleũ in vasis suis non habuerũt, licet in lampadibus haberent, quę nunquam extinctæ

perhibentur (quo ostēditur eas nullum præceptorum fregisse, sed in via perfectionis ad quam voluntarie se obligauerunt defecisse) periere. Quia in semita rectitudinem non tenere peccatum est.

Secundò idetiam in istis verbis considerandum venit, quòd præcipimur parare vias, non facere vias. Quoniam præcepta & mandata iã facta & cõstituta sunt, & lex à Deo posita est, quã obseruare tenemur. Nos illã facere nequaquam possumus, sed parare, dum ea quę obseruationi legis in nobis obsistunt, tollimus; dum prauis desiderijs resistimus: cõcupiscentias frenamus: appetitus inordinatos motus compescimus: occasiones peccatorum rescindimus. At semitas ipsi facimus, quia nostra voluntate nobis assumimus, & in nostra potestate est illas ingredi, & in illis ambulare. Quas cum ingressi fuerimus, rectas facere tenemur. Nec enim præcepti necessitate cogor propria relinquere, quę habeo vendere & dare pauperibus, mea voluntate ad hoc me obligo religionem profitens, & mihi semitam ipse facio: quam rectã facere teneor. Quod Petrus, Act. 5. fati apertè declarauit in Anania & Saphira vxore eius, qui idèò perierunt: quia de pretio agri (quod suũ erat, & conuersi ad fidem Christi venderant) defraudarunt. Sic enim inquit. *Anania cur tentauit sathanas cor tuum, mentiri te spiritui sancto: & fraudare de precio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? non est mentitus hominibus, sed Deo. Ac si dicat Petrus: tuũ*

Via non est pro arbitrio cuiusque facienda sed paranda.

Semitas facere debemus.

Acto.

Pro religiosis.

erat agrum, nec aliquis te ad illum vendendum cogebat, tibi integrum poteris referuare: at postquam tua voluntate & nemine cogente ad id te obligasti, & vendere voluisti sicut & alij fratres faciebant, vt in cōmune redactum Christi fieret, & tu perfectionis viam cum cæteris ingredereris, verum dicere tenebaris, nec tibi licebat mētiri Spiritui sancto, & defraudare de precio agri. Ecce qualiter Ananias sibi semitā fecit, & rectam facere noluit: ideoquē periit cū vxore sua. Similiter, qui viam perfectionis ingressus secularibus iterum se negotijs implicat, semitam inflectit, & tortuosam facit. Nullus enim Deo militans dicit Paul. 2. ad Timot. 1. *implicat se secularibus negotijs*. Vxor Loth Genes. 19. in statuam salis versa est, quia retro aspicere voluit. Quoniā Nemo mittens manum ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei, vt Christus testatur, Lucæ. 9.

Timot.

Genes.

Lucæ.

XVII. CONSIDERATIO.

Qualiter vita nostra moderanda componendaquē sit, vt recta dicatur: & vt ea quæ offendicula esse possunt tollere tene-
mur.

Parate viam Domini, &c.

MVLTI existimant idem omnino per vias & semitas isto loco significari: posterioremquē sententiam prioris esse explicationem. Quia enim

dixerat: *Parate viam Domini*, statim exponit quomodo via ista paranda sit dicens: *Rectas facite semitas eius*. Totius vitæ nostræ reformationē verba ista significant: vt scilicet ita vitam nostram componamus moderemurquē, vt ea quæ impedimento esse possunt tollamus. Quod per Oseam cap. 2. Dominus admonuit Israël ad pœnitentiam vocans, & nos in eo admonens, & dicens. *Auferat fornicationes suas a facie sua, & aduleeria sua de medio vberum suorum, ne forte statuam eam secundum diem natiuitatis suæ, & expoliam eam nudam*. Nomine fornicationum & adulteriorum vniuersa crimina cōprehendit, quæ amouenda dicit de medio vberum, id est, radicitus euellenda. Per vbera enim amor significatur & complacentia, in qua mundana & praua desideria radices mittere solent. Hæc ergo radicitus auferat, & a se pœnitens amoueat, hoc est, parare viam. Sicut in corporalibus videmus, qui viam aliquam venienti parat, impedimenta amouet, radices malas, quæ iter difficile faciunt, non solum secant, sed extrahere curat: lapides tollit, & omnia quæ impedire possunt remouet. Non aliter qui Deo placere desiderat, omnia quæ contra Dei legē sunt, & quæ impedire possunt, ne per viā salutis libere gradiatur anima, tollere debet, & radicitus euellere. Quod magis exponit sequentibus verbis dicens Euangelista: *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt praua indirecta, & aspera in vias planas*.

Osee.

Peccatorum
ablatio est
parare viā.

Similes

Quem locum exponens Caieta. dicit: quatuor difformitates viarū

Caiet.

Mm 5

per

Viarum qua-
tuor deformi-
tates corrigē-
do sunt.

per quas corporaliter gradimur, corrigēdas dicit ppheta ad hoc, vt via sit omnino suavis. Difformitas enim viarum est vel propter montes seu colles, quos oportet ascendere. Et hanc difformitatem corrigit dicendo: *omnis mons & collis humiliabitur*. Vel propter valles, in quas oportet descendere. Et hanc corrigit dicendo, *Omnis vallis implebitur*. Montibus enim & collibus depressis, & vallibus impletis reducit via ad æqualitatem. Vel propter obliquitatem viarum. Et hanc difformitatem corrigit dicendo: *Et erūt praua in directā*, pro, & erūt obliqua in directā viam. Vel propter asperitatem viæ, & hanc corrigit dicendo: *& aspera in vias planas*, seu lenes. Directe enim lenē opponitur aspero: sicut rectum obliquo. Significatur autē per huiusmodi methaphoras tollenda omnis difformitas morum: tollenda pusillanimitas, superbia, iniustitia, & asperitas morum. Prophetanturquē hęc tūc fore cum Mefsias venerit: vt ex his materialibus dispositionibus viæ, intelligamus necessarias nobis dispositiones ad recipiendum mefsiam. Quæcumquē enim harum cōditionum defuerit, non erit in nobis parata via, vt Mefsias veniat ad nos. Et merito: quia gratia præsupponit naturam, & bonitas meritoria præsupponit bonitatem moralem. Paranda ergō est via, & recta facienda semita, vt Dominus ad nos veniat: impedimenta omnia tollenda sunt, vt Dominus ad nos veniat, & nos similiter ad illū valeamus peruenire. Superbus, qui quasi mons excelsus se supra omnes attollere

curabat omnes paruifaciens & despiciens, viam paret per humilitatem se deiiciendo, deprimendo, & complanando, de se superbē nō sentiat, nec ambulet in magnis, sed se alijs æqualem faciat, & isto modo mons & collis humiliabitur, & parabitur via. Talis factus fuerat Dauid cum Psalm. 130. dicebat: *Dominē non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Nequē ambulauit in magnis, nequē in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam*. Afflictus, qui laboribus & calamitatibus pressus tanquam vallis est profunda, viam paret, & vallem impleat spem erigēs, & de Dei misericordia confidens, dicatquē cum Iob cap. 13. *Et si me occiderit, in eo sperabo*. Luxuriosus, qui deliciarum suarum voluptate detentus, qui in via tanquam in falebra hæret, & in limo sordium infixus detinetur, paret viam carnem macerando, ieiunijs & abstinencia desiccando: & cum Dauid Psal. 68. clamat ad Deum. *Eripe me de luto, vt non infigar*. Auari, qui diuitiarū sentibus præpediti non solum propria non largiuntur, sed aliena retinent, & diuitiarum amore detinētur, parent viam: attendant viam spinis esse repletam, euellere procurent, vel igne comburere pauperibus elargiendo: sicut fecit Zachæus Lucæ. 19. qui dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & si quem in aliquo defraudauit, reddidit quadruplum. Vitiosi & dissoluti, qui suo malo exemplo alios scandalizant, & ad vitia trahunt, parent viam, lapides, & cordis durtiam, & occasionum saxa eruant, & vitam commutent

Psalm.

Iob.

Psalm.

Lucæ.

mutent quod bonum est sectando. Planū faciant iter, vt consulit Elai. cap. 64. dicens. *Planum facite iter, & eligite lapides.* Præsumptuosi, qui pericula imminētia non timent, & de se multum præsumētes, à Deo recedunt, parent viam: considerent pericula, & timentes mala redeāt, & cum Dauid Psal. 93. dicant. *Nisi Dominus adiunxisset me, paulominus habitasset in inferno anima mea.* Timidi, qui ob suorum scelerum magnitudinem, & rigorem diuinæ iustitiæ in desperationem aguntur, parent viam, ad se redeant, & considerēt misericordias Domini, & quod nō venerit iustos querere, sed peccatores saluos facere; recordētur verborū Pau. 1. Tim. 4. *Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Quoniā Dominus Iesus venit peccatores saluos facere.* Ignorantes, qui ea ad quæ tenentur non cognoscunt, & per tenebrosa gradiuntur, parent viam orationi insistentes, & à Deo petentes cum Dauid Psalmo. 12. *Illumina oculos meos,* verba Dei audiant, & magistros consulant, vt viam parent. Iuuenes, qui naturæ robore & iuuentutis vigore sibi largam vitam promittentes Dei obliuiscuntur, & mūdum sectantur, parent viam memores nouissimorū, & quod dies Domini veniet sicut fur, qua hora non putant: meminerint incertitudinis vitæ, & per semitā virtutis tanquā per viam cōpendij, sicut fecit Achimas. 2. Reg. 1. ad optatam vitæ longitudinem & perpetuitatem peruenire studeant. Peccatores deniquē vniuersi, qui per vitiorum itinera currunt, parent vias Dei iudicia & inferni tormenta considerantes: bo-

nas studeāt facere vias suas, redeāt ad mentem, & cū Israël dicant Nume. 20. *Via publica gradiemur, nec declinabimus ad dexteram nec ad sinistram.* Ecce qualiter parandæ sint viæ, & semitæ ad rectitudinem redigendæ. Quoniam non solum viam parare sufficit, & impedimenta tollere, nisi etiam & recta semita fiat: vitaquē ad rectitudinem secundū Dei legem & præcepta reformata reducatur. Quod vt melius intelligatur sciendum est, quod aliquid rectum facimus, cum ita constituimus, vt medium non exeat ab extremis. Vndē si versus vnā partē inflexum, & curuum, prominensq; videmus, in contrarium flectere & conuertere conamur, vt ad mediū redactum rectum maneat. Si secundum vnā partem exuperat, illud rescindimus, & si in altera deficit, aliquid apponendum curamus: vt sic æqualia sint extrema cū medio, & rectum fiat. Ita & in nostra vita componenda & reformanda procedendum est, & quod à medio (in quo virtus consistit) exit, ad rectitudinē reducendum est. Si versus vnum extremum vita inflexa est, vel per abūdantiam & nimietatem ad superbiam, vel per defectum & paucitatem ad miseriam, ad medium reducenda est tollendo quod superfluum erat, vel addendo quod deficiebat. Qui prodigus est, reprimendus est; qui auarus incitandus. Ille vt suis prouideat: *Qui enim suorum obliuiscitur, vt dicit Paulus 1. ad Timo. 5. & maxime domesticorum, fidem negauit, & est infideli deterior.* Iste vt pauperibus distribuat. *Qui enim viderit, dicit Ioannes. 1. Can. cap. 3. Fratrem suū*

Nume.

Non sufficit
impedimenta
tollere nisi
& vita ad
Dei legem re
formetur.

Timot.

Ioann.

neceſsi-

necessitatem habere, & clausit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in illo? Sic recta fiet vita. Qui per alienorum subtractionem iniustā abundabat, & multa congefferat bona, cum Zachæo Lucæ. 19. restituat, qui dicebat. Si quid alicui defraudaui, reddo quadruplum: & isto modo salus domui illius fiet. Qui ad illicitas voluptates defluebat, per poenitentiam se cōtineat, & castiget corpus suū per mortificationem iuxta illud Pauli ad Coloss. 3. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Qui illicita loquebatur, linguam frenet, ita recta fiet via, & medium nō exhibet ab extremis. Recta via erit, si ut dicit Petrus. 1. Can. cap. 3. declinemus a malo & faciamus bonum; inquiramus pacem, & sequamur eam.

Lucæ.

Coloss.

Petr.

Etiam in bonis opus est rectas facere vias & nequid nimis.

Misericordia & iustitia sorores sunt. Psalm.

Nec solum in his quæ mala & vitiosa sunt ad rectitudinem redigenda est via; sed etiam in ijs quæ bona videntur, in virtutis semita sequenda, rectitudo procuranda est, ne vel per excessum, vel per defectum excidamus a recto tramite: qui proprius virtutis est. Multi namque dum nimium misericordes esse cupiunt, iustitiæ (quam exercere tenebatur) rectitudinem amittunt. Alij, dum nimium iustitiæ zelo ardent, crudeles fiunt, & miserorum, quibus favere debebant, non compatiuntur. Nam vera iustitia misericordiam admittit: & vera misericordia iustitiam amplectitur: sorores enim sunt, & ut ait David Psalm. 84. Misericordia & veritas obviaverunt sibi: iustitia & pax osculate sunt. Similiter in alijs virtutibus ratiocinandum est. Hinc Sapiens Eccles. 7.

dicat. Noli esse iustus multum, neque plus sapias quam necesse est. Quæ verba magnam habet difficultatem. Quā sentiens Augustinus lib. Quæstio. veteris testamenti, quæst. 15. ait. Cū iustum lex prædicet, illeque verè iustus sit qui plenam habet iustitiam: quomodo sapiens ait: noli esse iustus multum? Eadem sentit Hieronymus, sentiunt & omnes qui in locum istum incidunt. Ideò dupliciter exponi solet locus iste. Primo, ut loquatur de iustitia, pro ut particularis est virtus, quæ reddit unicuique quod suum est distribuyendo, vel commutando, præmia tribuyendo, vel delicta puniendo. Hæc si nimia est, iniustitia fit, iuxta cōmune proverbiū: Summū ius summa iniuria. Sic exponit August. loco allegato dicens: Nimia iustitia incurrit peccatum: temperata vero iustitia facit perfectos. Non enim sine malitia est, qui multum est iustus: quia peccantibus ad singula si respondeas, non deerit ubi pecces: denique Dei temperata iustitia est. Peccantibus enim aliquando ignoscit, aliquando irascitur, aliquando reddit non quantum digni sunt: suffert enim eos, ut sint qui proficiant. Lex enim quia seipsam mollire non potest, a nobis mitiganda est, ut possit prodesse sub agentibus. Hic ergo iustus non est multum, qui Dei imitator est. Secundò exponi solet de iustitia ut communis est virtus, & hominem iustum facit. In qua servandum modum & tenendum medium præcipit sapiens. Nam quicquid extra medium & modum est a malo est, & virtutis terminos transgreditur. Sic interpretatur August. tractat. 95. super Ioann. dicens. Hic primo videndum est, si recte quisque arguitur de peccato, utrum recte

Ecclesi.

August.

Hieron.

August.

August.

recte arguatur de iustitia. Nunquid si arguendus est peccator propterea, quia peccator est, arguendum putabit quisquam & iustum, propterea quia iustus est? Absit. Nam & si aliquando iustus arguitur, ideo recte arguitur, quia scriptum est: non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet. Quo circa etiam cum iustus arguitur, de peccato arguitur, non de iustitia. Quoniam & in illo quod legimus diuinitus dictum, noli effici iustus multum, non est notata iustitia sapientis, sed superbia presumentis: qui ergo fit multum iustus, ipso nimio fit iniustus. Multum enim se facit iustum, qui dicit se non habere peccatum, aut qui se putat non gratia Dei, sed sua voluntate sufficiente effici iustum, nec recte viuendo iustus est, sed potius inflatus, putando se esse quod non est. Et Hieronymus eodem modo interpretatur in caput trigessimum Esaiæ: exponens enim verba illa: *Hæc via, ambulate in ea, dicens. Hæc via recta est, ambulate in ea, & nequæ ad dexteram, nequæ ad sinistram secundum illud quod legitur Num. 20. Nec ad dexteram nec ad sinistram declinabimus: via regia gradiemur.* In utraque enim parte quicquid supra modum est, in vitio est. Et de dexteris partibus dicitur: ne sis iustus multum. De sinistris autem, quod in hædorum & in pereuntium parte ponatur nulla dubitatio est. Et quod hic sit literalis sensus huius loci persuadetur ex eo, quod immediate præcedit & subsequitur in tuctu. Dixerat enim sapiens: *Iustus perijt in iustitia sua: & impius multo viuit tempore in malitia sua.* Et statim ad utranque partem respondet. Ad priorem quidem, scilicet, *iustus perijt in iustitia sua*, dicens: *Noli esse iustus multum: ad posteriorem*

autem, scilicet, *& impius multo viuit tempore*, inquiens: *nec obstupescas, nec impie agas multum.* Ecce aperte ostenditur quod duabus istis sententijs nec virtutem damnat, nec vitium commendat: sed extrema in utroque cōdēnat. Igitur ex his sequitur quod paramus viam Domini, dum rectas facere semitas nostras curamus. Has autem rectas facimus, cum vitam nostram reformare, & componere secundum Dei legem intendimus, cum a malo recedimus, & bonum facimus.

XVIII. CONSIDERATIO.

De pœnitentia agit & qualis esse debeat, vt recta sit, & semita dicatur: & quod secunda tabula sit post naufragium.

Parate viam Domini, &c.

PER viam innocentiam, per semitas pœnitentiam intelligit Gregor. 16. Moral. cap. 24. exponens illud Iob. 24. *Nescierunt vias eius, nec reuersi sunt per semitas illius, & inquiens: Angustior quippe est semita quam via. Qui autem bona manifestiora agere contemnunt, nequaquam ad subtiliora intelligenda perueniunt. Expectauit autem omnipotens Deus, vt per eius semitas pergerent: sed vtinam per eas vel reuertere voluissent, vt vite itinera, quæ noluerunt per innocentiam, saltem per pœnitentiam tenerent. Quæ in re quanta sint misericordiæ viscera Dei omnipotentis ostenditur, qui eos quos a se discedentes aspicit, vt reuer-*

Grego.
Iob.

tantur

Hieron.

Numer.

tantur querit. Ecce poenitentia, qua post culpas ad Deum reuertimur, quam quia angustior est via, semitam vocat Gregorius.

Duo sacramēta directe cōtra peccata instituta.

Hinc duo sacramenta inter alia instituit Christus Dominus directe contra peccata, & in illorum remedium, scilicet, Baptismum: quo aboletur originale peccatum, & restituitur homini innocentia: quam si seruauerit, per viam quæ lata est, spaciofa, & facilis, gradi permittitur. Et instituit poenitentiam in remedium actualiū peccatorum, quæ semita est arcta, & laboriosa. Quoniam requirit gemitus, & postulat satisfactionem. Ideo à sanctis patribus baptismus naui comparatur, in qua homo sine magno detrimento saluus fit: & significatus est, in arca Noe, in qua octo anime, id est, quot quot salui facti sunt, aquas diluuij euaserunt: ut declarat optimè Petrus. 1. sua Canon. cap. 3. Poenitentia vero dicitur secūda tabula post naufragium. Per culpam enim naufragium facimus, & fracta innocentia naui hoc vnicum superest remedium, hæc tabula remanet, in qua natando & laborando egredi possumus, scilicet, poenitentia, quæ difficultatem, dolorem, & timorem secum fert. Vnde merito semita dicitur. Quod Isichius lib. 7. in Leuit. cap. 26. loquens de redimenda possessione, quam quis Domino vouit inter duos iubileos, annotauit dicens. *Duorum hic annorum remissionis, vel iubilei memoriam facit, baptisma appertè insinuans & poenitentiam. Vterquē enim annus remissionis est, quia perfectam remissionem, vnus quidem per donum gratia, alter*

Baptismus naui comparatur.

Petr.

Poenitentia tabule cōparatur post naufragium.

Isichius.

propter eos qui vacant in oratione, & ieiunijs, alijsquē operibus, quæ perficiunt poenitentiam, possidet. Ita poenitentia nominat Tertulianus lib. de Poenitentia, & Hieronymus in Episto. ad Demetriadem: & Episto. ad Sabinianum: & Esaiæ. 3. in illa verba, *peccatum suum quasi Sodoma predicauerunt*. Quem sequitur Glossa ibidē. Et relatus est iste modus dicendi inter sacros Canones de poenitentia distinctio. 1. Can. secunda tabula. Et sanctus Thomas. 3. part. q. 84. art. 6. particulariter inquit de poenitentia, Vtrum sit secunda tabula post naufragium? id est, post peccatum primi parentis, quo naui status innocentia fracta est?

Tertulia. Hieron.

Glossa.

S. Thom.

Et licet aliqui, secūdam tabulam relationē dicere ad primam existiment: ita ut Baptismus dicatur prima tabula post fractam nauem, poenitentia vero secunda: iste modus dicendi stare non potest: quoniam secunda tabula non dicitur nisi quæ resultat ex fractione naui. Ergo si baptismus nō est naui, sed status innocentia: secunda tabula erit ipse baptismus: qui ex fractione illius status resultauit, & in illius immediatum remedium. Quare aptius exponit sanct. Thom. ut mare censeatur mundus non in statu innocentia, in quo summa erat tranquillitas & pax: sed post peccatum Adæ: quod omnes intrantes, baptismini nauem ascendunt. Dicitur autē baptismus naui: quia per ipsum peccata omnia quantum ad culpā & poenam simpliciter cōdonantur. Vnde in illo homines innocentiam & sanctitatem recuperant. Hac namque per

Baptismus respectu cuius dicatur secūda tabula.

Sille.

ui per actuale mortale peccatū con-
fracta (quod naufragium est) restat
pœnitētia in remediū. Quæ dicitur
secūda tabula non respectu alterius
tabule, sed respectu integre & saluę
navis. Et sicut in materiali tēpesta-
te maris contingere solet, quōd ho-
mines se mari committētes, vt vitā
natando possint conseruare, tabu-
lis affixi mille periculis expositi
sunt, & fluctuum insania varie ia-
ctantur: & nūc submerguntur, nūc
vero emergunt, aliquando spem sa-
lutis amittunt, aliquando recupe-
rant: & tandem per maxima peri-
cula lassati & fatigati ad litus solēt
deuenire. Ita homines, qui post ac-
ceptam baptismi gratiam mortali-
ter peccauerunt, & se tempestuoso
mari commisserunt, nisi huic tabu-
læ fortiter adhæreant, euadere ne-
quaquam poterunt: illi autem affi-
xi, non nisi per magna pericula, la-
bores, difficultates, timores, & la-
crymas ad salutis portum perueni-
re valebunt.

Lucæ.

Pœnitentia
qualis esse de-
beat.

Grego.

Huius semitæ laborem & arduu
dinem declarauit Ioannes Lucæ ca-
pit. 3. dicens: *Facite fructus dignos pœ-*
nitentia. Quem locum exponēs Gre-
gorius Homil. 20. in Euangelia ele-
ganter prosequitur, & declarat insti-
tutum hoc dicēs: *In quibus verbis no-*
tandum est, quōd amicus sponsi non so-
lum fructus pœnitentia: sed dignos pœ-
nitentia admonet esse faciendos. Aliud
namque est fructum facere pœnitentia,
aliud dignum pœnitentia fructum face-
re. Vt enim secundum dignos pœniten-
tia fructus loquamur. sciendum est: quia
quisquis illicita nulla commisit, huic
iure conceditur vt licitis utatur, sicquē
pietatis opera faciat, vt tamen si volue-

rit, ea quæ mundi sunt, nō relinquat. At
si quis in fornicationis culpam, vel for-
trasse, quod est grauius, in adulterium la-
psum est, tanto a se licita debet abscinde-
re, quanto se meminit & illicita perpe-
trasse. Nec enim par fructus boni operis
esse debet eius, qui minus, & eius qui am-
plius deliquit, aut eius, qui in nullis, &
eius, qui in quibusdā facinoribus cecidi-
dit, & eius, qui in multis est lapsus. Per
hoc quod dicitur: facite dignos fructus
pœnitentia, vnius cuiusquē conscientia
conuenitur, vt tāto maiora acquirat bo-
norum operum lucra per pœnitentiam,
quanto grauiora sibi intulit damna per
culpam. Quod & Paulus docuerat
ad Rom. 6. iniquiens. Liberati autem
à peccato serui facti estis iustitia. Hu-
manum dico propter infirmitatem car-
nis vestra. Sicut enim exhibuistis mem-
bra vestra seruire inmunditiæ & ini-
quitati ad iniquitatem: ita nunc exhibe-
te membra vestra seruire iustitiæ in san-
ctificationem. Isti sunt fructus digni
pœnitentia. Sed illud ponderandū
est quod dicit. Humanum dico, id est,
facile & carnis fragilitati accom-
modatum, quasi ostendens aliam
esse rigurosam Pœnitentia formā,
quam peccatorum grauitas exige-
bat, istam vero tollerabilem & hu-
manam propter infirmitatem, quā
vix est qui adimpleat, ad eō negli-
gētes in his, quæ salutis nostre sunt,
sumus.

Roman.

Que debe-
ret esse pœ-
nitentia iusti-
nuat.

Sic parantur viæ & sunt rectæ
semitæ, quas peccatum inflexerat, Pœnitentia
perpœnitentiam. Cuius formam
egregie aperit Dominus Hieremię
cap. 31. dicens: *Stare tibi speculam, po-*
ne tibi amaritudines. Dirige eorum in-
uiam rectam, in qua ambulasti. Quo lo-
co vt notat Glossa quam sequitur

Pœnitentia
formā ride.
Hierem.

Nico.

Lyran.

Nicolaus de Lyra, acturus propheta de Christi incarnatione proponit prius dispositionem necessariam ex parte nostra, quæ est vera & ex toto corde poenitentia, secundum quod Ioannes eius præcursor dicit

Matth.

Matt. 3. *Poenitentiam agite, appropinquauit in vos regnum Dei.* Et ideo verbis istis prouocat ad satisfactionem: ut consideret in quantis deliquit, & agens poenitentiam ad pristinam gratiam reuertatur, iuxta illud Apocalyp. 2.

Apoca.

Age poenitentiam, & prima opera fac. Itaque ad literam locus iste formam veræ poenitentiae perscribit.

Quæ tria requirit, quæ tribus partibus propositæ sententiæ declarantur. Primo enim dicit. *Statue tibi speculam.* Specula turris est in alto posita, quæ specula dicitur ab speculando: quoniam ad videndum de longe & quæ procul sunt effecta

specula quid significet.
Gregor.

est. In hac specula, dicit Gregor. lib. 31. Moral. cap. 17. prouida circumspectio designatur, & curiosus intuitus, quo non solum anima præsentia, sed præterita & futura prospicere potest, & debet. Specula ergo

Examinanda
vita ad Poenitentiam.

statuitur ad propriam conscientiam explorandam, ad curiose disquirenda ea in quibus deliquimus, & in quibus deficere possumus præuidenda, & cauenda. Subtilis enim inquisitio & curiosa speculatio anteactæ vitæ requiritur. Et specula constituenda est, quæ à longe futura bona, quæ per peccatum amissi sunt, & æterna mala quæ incurristi, præuideas: & ex illorum consideratione in peccatorum detestationem

Dolor necessarius de peccatis

venias. Secundo dicit: *Pone tibi amaritudines*, id est, contritionis dolorē. Quoniam non satis est prioris vitæ

defectus considerare, sed opus est illos plāgere, & characteres (quos propria manu contra nos descripsimus) lacrymis delere. Vtrumque Ezechias in ægritudine positus necessarium esse recognouit, cum ad Deū loquens Esai. 38. ait. *Recogita*

Esai.

bo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Tertio dicit: *Dirige cor tuum, &c.* Ecce satisfactionem, quæ cor dirigitur, & semita recta efficitur. Quia dum per satisfactionem

Satisfactio
requiritur ad
veram poenitentiam.

quod ablatum fuerat compensatur, æqualitas constituitur, & isto modo reuertimur ad semitam rectam in qua ambulauimus, à peccato per baptismum liberati. Septuaginta hanc sententiam

Septuaginta.

Dirige cor tuum in viam rectam, aliter transtulerunt: ut refert Hieronymus, dicentes, *Da*

Hieron.

cor tuum in humeros tuos, viam in qua ambulasti. Quasi dicant. Pone cor tuum super humeros tuos. Quid autem per cor intelligant appositiuè

exponunt verbis sequentibus. *Viam in qua ambulasti.* Et sensus est: vias tuas in quibus ambulabas, opera in quibus delectabaris & gaudebas,

pone super humeros tuos: ut illarum onus & grauitatem sentias. Sint tibi oneri, quæ prius delectationem

causabant, & quæ te portare videbantur ipse porta: ut eorum onere præssus detestéris illa in amaritudine animæ tuæ. Hoc cum fecisset Dauid

suarum delectationum pondus sensit, & fletus dixit Psal. 37. *Et sicut*

Psalm.

onus graue, grauata sunt super me. Ideo Dominus Ioannis. 5. paralytico illi, qui triginta & octo annos habebat in infirmitate sua ad piscinam,

Ioann.

præcepit, ut sanus factus tolleret grauatum suum: ut, scilicet, oneri esse inciperet,

inciperet,

inciperet, quod antea fuerat stratum & lectum in quo quiescebat. Pone ergò ò homo cor tuum & vias tuas super humeros tuos, considera quæ admitteris, & quem ex eis fructum habueris, & isto modo vias parabis, & semitas rectas facies.

XIX. CONSIDERATIO.

Quod homines non quâ voluerint, sed qua Deus iusserit via debet ambulare, & illi subijci, patienterq; tollerare, & rectas vias facere.

Parate viam Domini, &c.

VT sepè dixim⁹, posterior huius sententię particula, *Rectas facite semitas*, prioris explicatio est. Dicuntur autem viæ & semitæ Dei non illæ, quibus Deus ad nos venit: sed quibus nos Deus ad se ducit. Illud tamē aduertendum est, quo proprietates & sinceritas scripturarum manifestatur, quòd non dicit Euangelista, facite vias, & facite semitas Dei, sed *Parate vias, & rectas facite semitas*. Quoniam Deus ipse vias & semitas facit: idè viæ & semitæ Dei dicuntur: nos vero illas parare, & dirigere possumus, & tenemur. Ostendit, quòd homines ambulare & gradi debent, non per vias & semitas, quas ipsi sibi fecerint, aut aperuerint: sed pèreas quas Deus factas habet. In manu autem hominis & in eius potestate constitutum est, vias illas parare, & rectas facere.

Quod vt magis explicemus consi-

dera: quòd Deus multas & varias vias, diuersa itinera & semitas, quibus homines ad regnū celorum posset pręuenire, sua sapiētia parauit & constituit. In quo eius suauis dispositio in omnibus demonstratur. Hoc autē non solū de diuersis statibus qui in ecclesia sunt, intelligitur: sed etiā de diuersis itineribus particularibus, quę hominibus pręparat habet Deus, scilicet, paupertatē & diuitias, persecutiones & pacē: salutem & egritudinē, deniq; prospera & aduersa. Nec tantū vias has pręparauit, sed & qua cuiq; gradiē dum sit disposuit, & singulis in particulari suas vias fecit: nihil in hoc eorū libertati & arbitrio pręiudicādo. Quod Sapiētia. 8. declaratur in illis verbis: *Attingit a fine vsq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter. Fortiter attingit. Quoniā in omnibus ei⁹ voluntas impletur: Suauiter autem: quia iuxta cuiusq; dispositionē, cōditionem, & naturā concurrit nulli vim inferendo.* Quod etiā in propositis verbis Euangelij manifeste ostēditur. Dū enim vię factę supponuntur, Dei ordo & dispositio declaratur: dum vero parare & rectas facere illas pręcipimur, nostrę libertatis admonemur. Itaq; singulis hominibus suas vias parat & facit Deus, quibus illis ambulandū est. Viā ergò quam tibi Deus pręparauit & fecit, siue per abundantia, siue per paupertatē, siue per bona, siue per mala fuerit, libenter ingredere. Per illā enim tibi ambuladū est, nō per illā quam tu ipse tibi elegeris & volueris. Hinc iniusta hominū querela abscinditur, quam cōtra Deū solent iniquē formare: quare,

Nn scilicet,

Dei diuersę
sunt vię qui-
bus homines
ad se ducit.

Libertas non
est illius.
Sapien.

Querelariū
contra Deū
ostium ocludi
tur.

filicet, me laboribus afficit, illū autem abundātia & bonis? Quare me per aspera & inuia ducit, illum per plana & directā? Dominus est fortis & potens, nec cuiquā infert iniuriā. Tuum est nō viam quærere, aut facere, sed ingredi & patiēter tollerare, & curare vt rectam facias. Et cū Heli. 1. Reg. 3. dicere teneris ista cōsiderans. *Dominus est, quod bonū est in oculis suis faciat. Quoniam durum est contra stimulum calcitrare. Vaccæ illæ, vt scriptura refert. 1. Regū. 6. quæ arcam Domini portabant, per viam Bethsames mugientes & dolentes gradiebantur, tamen itinere recto tendebant, nec reuertebantur. Quod Dominus Petro manifesta-uit Ioann. 21. quando ei dixit: Cum esses iunior cingebas te, & ibas quo volebas: cum autem senueris, alius cinget te, & ducet quo tu non vis. Ac si apertius diceret: cum in tua eras potestate qua volebas gradi poteras: at postquā Deo nomen tuum dedisti, & illius militiæ ascriptus es, alius cinget te, id est, nō qua tu volueris via, sed qua Domino placuerit, tibi gradiendum est. Quod etiā Ioan. 21. eidem Petro de Ioanne curiose interrogāti: Hic autem quid? Dominus ostēdit dicens. Sic eum volo manere quid ad te? tu me sequere. Ac si diceret: hæc tibi perscribitur via, illā carpe: de alijs quid ad te? id meæ dispositioni commissum est, nec tua interest.*

*Via hominū
Sortes vocan-
tur & quare
Psalms.*

Ideō viæ hominū & itinera, quibus De^o illos in hac vita ducit, sortes in Scriptura appellātur. Psal. 30. David de rerū harum dispositione loquens, & de cura quam Deus de suis habet, dicit: *Ego autē in te speravi Domine: dixi Deus me^o es tu, in manibus*

tuis sortes meæ. Quē locum exponens August. super istum Psal. ait. Nō in manibus hominum, sed in manibus tuis. Quæ sunt ista sortes? Quare sortes? Audito nomine sortiū, non debemus sortilegos quærere. Sors enim non aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana diuinā indicans voluntatem. Nā & sortes misserunt Apostoli Act. 1. quādo Iudas tradito Domino perijt, & electi sunt duo iudicio humano, & electus de duobus vnus iudicio diuino super quem cecidit sors. Quid igitur est in manibus tuis sortes meæ? Sortes dixit, quantū ego existimo, gratiā qua, saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiā Dei. Quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nā vbi dicitur, iste facit, iste non facit, & vbi merita cōsiderantur, electio est, nō sors. Quādo autē De^o nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suæ nos saluos fecit: quia voluit, non quia digni sumus. Hæc est sors. Et prosequitur August. intentū exemplis confirmans. Quia merito tunica illa Domini de super texta, (quæ significat charitatis eternitatē) cū diuidi à persecutoribus non posset, sors super eā missa est: ad quos peruenit, eos significauit, qui videntur ad sortē pertinere sanctorum. Gratia salui facti estis per fidē ait Apostolus Ephes. 2 & hoc nō ex vobis. Vide sortē, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, nō ex operibus, quasi vos bene feceritis, vt ad hoc accedere digni essetis, non ex operibus, ne fortē quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operib^o bonis. Hæc quodāmodo sors occulta est. Volūtas Dei in humano genere sors est: sors veniēs Dei occulta voluntate, apud quem non est iniquitas. Non enim

August.

Acto.

Tunica Christi
quare sortis.

Ephes.

Varij cūctus
à Deo proue-
niētes sortes
dicuntur.

enim

enim ille personas accipit, sed occulta illi⁹ iustitia tibi fors est. Ecce varij hominū euentus, diuersi successus, & vite varij discursus ex Dei occulta voluntate proueniētes, sortes dicūtur. Et confirmari potest in

Psalt. Roma.

Sortes sunt non respectu Dei sed hominum.

interpretatio hęc ex Psalterio Romano in quo sic habetur. *In manibus tuis tēpora mea*, id est, varij euentus & successus, prospera & aduersa, læta & tristia, foelicia & infoelicia, vita & mors, hęc in manibus Dei sunt, & nomine temporū significantur, quę à nostro interprete sortes dicuntur sortes quidem non : respectu Dei, cui omnia certa, determinata, & prædefinita sūt, quicquid cuique sit euenturū non solū certū nouit, sed & disposuit. Dicuntur ergo sortes respectu hominū, quibus accidunt. Scit Deus & disposuit hūc per paupertatem ducere, illū per abundantiam, hunc per honores, illū per ignominias: istum hac, illū alia via trahere. Ista respectu Dei determinata sunt, certa, & prædefinita: respectu verò hominū, qui futura nō cognoscunt, sortes dicuntur. Et isto modo loquendi cōmuniter uti soleamus, cum dicimus: *Buena suerte, o mala es la de fulano*. Sors cōtingentiam importare videtur, & incertitudinē innoluere: quę Deo nullo modo potest conuenire. Itaque vite hominum à Deo factę sunt & determinatę, & illas carpere debent homines, non quasi ipsi fecerint. Si Deo placere desiderant, rectas facere procurent. Quod Christus declarauit Matt. 16. dicens: *Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucē suam: & sequatur me*. Crucem suā dicit, non quā ipse voluerit. Quoniā si hominibus relinqueretur crucis portandę ele-

Homo debet vias dirigere

Matth.

ctio, vnusquisque proximi sui sortē foeliciorem reputaret, eā sibi eligeret, crucem alterius leuiorē crederet, & eam tollendam curaret. Ideō Christus dicit: *Tollat crucem suā*, id est, eā quę sibi præparata est, & suo nomine facta. Varias cruces Deus fabricari fecit, & singulas singulis præparauit: vnicuique secundum mensuram donationis ipsius. Propriam igitur crucē ferre debes. Mihi crede, quod illa tibi faciliior & leuior ad portandum erit, quam tibi Deus præparauit, non quam tu elegeris. Quoniā Deus & cuiusque vires mensus est, & auxilia quę largiturus est ponderauit, & ad illorum mensurā crucem (etiā si tibi grauissi ma videatur & importabilis) formauit, nec maiorē, aut grauiorem fieri permittet, quā ferre possis. Quod Paulus docuit. 1. Cor. 10. inquit. *Tentatio vos nō apprehendat nisi humana. Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere*. Locus iste duplicē habet lectionem. Prior est, ut verbum apprehendat, subiunctiui modi sit, & hanc communius sequuntur interpretes. Altera est, ut præteriti temporis sit, & legatur apprehendit, quam sequuntur Caietanus & alij, & textui Græco magis est conformis, & nostro instituto magis conueniens. Tota loci istius difficultas, siue priori, siue posteriori modo legatur, consistit in explicando quam vocet Paulus humanā tentationē. Lyranus, quem alij multi sequuntur, humanā tentationem vocat illā, quę non potest totaliter deuitari ab homine in vita præsentī, ea, scilicet, quę de peccato veniali

Varias cruces Deus fecit quas hominibus distribuit vires præderans.

Corinth.

Caieta.

Humanā tentatio quę de-

Lyra.

est. Qui enim dixerit se peccato carere mēdax est. Quod autē tentatio ni ad peccatum mortale ducēti homo resistere valeat cum adiutorio Dei, ostēdit dicens: *Fidelis Deus, &c.* Promissit enim De^o adiutoriū suū in tētationibus, si fideliter ad ipsum homines concurrant. Itaque tentatio humana dicitur, quę pro hominum conditione ineuitabilis est. Hieronymus & alij per humanam tentationem intelligunt illam, quę ab hominibus infertur per extrinsecā violentiam, qualis erat illa quę a tyrannis fidelibus inferebatur. Et hanc dicit nondū apprehēdisse Corinthios. Quoniā quando Epistola ista scripta est, nondū Neronis persecutio contra fideles exorta fuerat. Tēratio enim illa ab idolotris, (quā Paulus reprehendit isto loco) sponte à Corinthijs desumpta fuerat. Et licet non mutet communem lectionē Hieronymus, sed legat *apprehendat*: tamen videtur in expositione prāteritū tempus amplecti. Hęc autem tentatio, quę ab extrinseco & hominū vi procedit, à Deo permittitur: ne autē in ea fideles deficiant subiūgit Paulus: *Fidelis Deus.* Tertio alij inter quos est Caiet. per humanā tentationē intelligūt tentationē. facilem, leuē, & tolerabilem. Humanū enim dici solet, quod facile & tolerabile est: & sensus est: ut rationē reddat quare hortetur Corinthios, ut qui existimat se stare videat ne cadat. Quoniam hactenus nulla fuerant tentatione pulsari, nisi humana, nisi leui, nisi mediocri. Humanum enim appellat contemperatum homini: iuxta illud ad Romanos. 6. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrę.* Nōdum enim

Corinthij fuerant vexati propter Christi fidē a prāfectis prouintiarum. Solę enim Iudæorū persecutiones contra Christianos exortę tunc temporis leguntur.

Non patitur
nos tentari
De^o supra vi
res nostras.

Ne autem ex prādicta admonitione terrentur, tanquam super venturę essent alię fortiores & supra vires, declarat venturas tentationes alias in facultatibus, corporibus, & honoribus, & vira, quę postea Christianis cōtigerunt. Huiusmodi autem persecutiones vocantur tentationes, tū ex parte Dei permittentis: quoniā vtitur illis ad probandum electos suos: tum ex parte diaboli ac mundi, qui vtēbantur illis ad remouendū Christianorum animos à vera religione. Ne autē in illis deficiāt, declarat, quodd licet tētationes maxime sint, nō finet De^o illos tētari supra vires proprias. Et dicit. *Qui non patietur vos tētari supra id quod potestis.* Quia diabolus, si De^o pateretur & fineret, supra vires homines tentaret. Deus autē eius malitiam comprimit, ne vltius procedat quā Deus permiserit & cefferit: ut in tentationibus contra Iob excitatis videmus. Et attribuit Paulus huiusmodi nō permissionē diuinę fidelitati, qua facit Deus quod dixit, se promittēs adiutorem hominibus in tribulatione. Nec solum moderationem tentationū denuntiat, sed & aliud quod maxime in laborib^{us} cōsolatur, scilicet. *Sed faciet cum tentatione prouentū, ut possitis sustinere.* Ac si dicat: non solum non finet vos tentari supra vires, sed adijciet & hoc, quodd faciet cum tentatione prouentum. Vbi aduerte quodd non dicit faciet tentationis prouentum. Quia non loquitur de termino ten-

Cum tentatio
ne prouentus
aduenit.

Hieron.

Caiet.

Roman.

no tentationis: sed dicit *faciet cum tentatione*, hoc est, simul & eo tempore quo durat tentatio, *vt*, scilicet, *possitis sustinere* ipsam tentationē. Vndē sensus est. *Faciet tempore tentationis prouentum*: quia tot & talia euenire, siue intus, siue extra faciet, vt possitis non solum sustinere, sed & vincere. Varijs enim medijs Deus vtitur ad faciendum vt homines tentationes sustinere valeant, aliquando extrinsecis concursibus impediendo, aliquando intrinsecus adiuuando: modo angelorum excubias adhibet, modo singulares gratiæ effectus in anima causat, vt in martyrum historijs legimus. Ideo dicit, *faciet*, vt effectum denotet. Præterea non dixit vt sustineatis, sed vt *possitis sustinere*. Quoniam Deus prouidet de adiutorijs necessarijs ad posse sustinere tentationes: in arbitrio vero tentatorum est velle sufferre. Sat est enim fidelitati diuinæ, vt tribuat posse: velle autem, & ipsum sustinere, alterius gratiæ est, quæ electis confertur, & non est omnibus communis.

Itaque ex isto loco duo maxime considerata colligimus. Primum, quod tentationes & cruces ad mensuram virium & auxiliorum Deus tribuit. Secundum, quod ita metitur, vt auxiliante gratia eius semper superiores simus, si voluerimus. Quoniam nunquam tentationes & mala adæquant mensuram virium & auxiliorum, sed semper inferiores manent. Quod Dauid intelligens Psalm. 79. cum Deo loquens dicebat: *Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura*. Ac si diceret: nos quidem

sine mensura & modo sumimus: quia vires nostras non cognoscimus. Ideoque in tentationibus submergimur. Tu autem, licet tentationes permittas & labores, ad mensuram tamen virium, (quas optime nosti) tribuis, semperque tuo favore superiores facis, & cum tentatione prouentum concedis. Verbum enim hoc, quo Paulus vtitur, maxima consideratione est dignum. Prouentus enim in propria significatione non solum finem & terminum scilicet denotat, sed & lucrum importat. Vndē Gregorius locum istum Pauli exponens libro. 9. Moral. cap. 25. ait. *Nisi enim misericors Deus cum viribus tentamenta modifcet, nullus profecto est, qui malignorum spirituum insidias non corruens portet: quia si mensuram index tentationibus non prabet, eo ipso protinus stantem deiecit, quo ultra vires onera imponit*. Et Hebræis cap. 12. qui se supra vires suas afflictos credebant, Paulus dixit: *Nondum enim vsque ad sanguinem vestistis*. Ista est suavis Dei dispositio, quam toties repetimus.

Hoc etiam experientia quotidiana docet. Cruces enim quas nobis ipsi sumimus, quas eligimus, adeo graues sunt & importabiles, vt illarum onere præssi subcumbamus. In te ipso considera, in statu quem elegisti, in dignitate quam quæstisti, quot incommoda pateris, quot aduersa sustines: ita vt vix respirare valeas. Itaque crux, quam homines sibi fabricant, importabilis est. Quod videre licet in cruce illa quam homines Christo præpararunt, quæ adeo grauis fuit, vt illum suo onere fecerit subcumbere, opusque fue-

Prouentus
quid significet
considera.

Grego.

Hebræ.

Cruces quas
nos nobis facimus
importabiles sunt.

Quia varijs
medijs. Deus
vritur vt
tentationes susti-
nere possim?

Auxilia semper
tentationes
excedunt.

Psalm.

Quid homo
facere debeat
explicatur.

rit prætereuntem quandam conducere, qui illum adiuuaret. Et utinā id nobis sufficeret. Nō ergo quam nos cupimus, sed quā nobis Deus crucē imponit, ferre debemus, non quā nos eligimus, sed quā nobis Deus facit viam, tenere & ambulare debemus. Sed dices, si Deus singulis vias suas facit & præparat, in quibus hominibus gradiendum sit, & voluntati eius non est qui valeat resistere, quid relinquitur homini agendum? Ecce quod hominis est exponitur propositis verbis: *Parate viā Domini, rectas facite semitas eius.* Hominis enim cum Dei adiutorio est viam parare, id est, facilem, expediri tamquē reddere: & rectam facere semitam ad Deum, scilicet, eam dirigendo, patienter mala tollerādo, & Dei legē adimplendo. Hominis est cōsētire, hominis est ambulare, hominis est viā, quā Deus perscripsit, rectā facere. Te Deus per labores, afflictiones, & miseras trahit, rectā fac semitā istā patienter tollerando, sciens, *Quod tribuatio patientiā operatur, patientia probationē, probatio spem, spes autem nō confundit*, ut dicit Paulus ad Roma. 5. Te Deus per abundantiam, prosperitatem, & viam bonam ducit, para illam, nec illam detorqueas ad vitia conuertendo, diuitias retinendo: rectam fac viā istam pauperibus largiēdo, thesauriza tibi thesauros in cælo, ut Christus dicit Matth. 5. Similiter in alijs successibus & conditionibus vitæ huius poteris ratiocinari. Quando dicimus hominis esse parare vias, aut rectas facere semitas, nō est sic intelligendum, quasi naturæ viribus id homo possit & sine Dei

Roman.

Matth.

gratia & adiutorio præstare, sine Deo enim nihil possumus facere ut habetur Ioann. 15. id ergo hominis ^{Ioann.} esse dicimus audiuti gratia Dei, de quo Paulus dicit quod *Omnia potest in eo qui se confortat* ad Philip. 4. ^{Philip.}

XX. CONSIDERATIO.

Quibus vijs gradiendum sit, & quibus semitis ambulandum, si recta ad cælorum regnum volumus peruenire.

Rectas facite semitas, &c.

SEMITÆ Dei, ut sæpè inculcatum est, dicuntur viæ, quibus nos ad Deum tendimus, & ad æternam felicitatem properamus. Rectas autem facere semitas, dicunt aliqui moderni & bene, significare, ambulare per rectas semitas. Facere enim pro ambulare accipitur. Sic dicere solemus, iter cōfeci, seu, iter feci, id est, ambulavi & compleui. Semitas igitur rectas facere idem est ac per rectas semitas ambulare. Quibus verbis intendit nos instruire quibus vijs gradiendum sit, si ad regnum cælorum pertingere cupimus, & optata in hac vita cōsequi, felicitatemquē obtinere. Nec id solum docet, sed & compendiosam viam & breuiorem nobis demonstrat, & ut Hispanè dicimus: *Elatajo*, quo ad felicitatem, quam omnes exoptamus, peruenire possim⁹, scilicet, viam rectam tenendo.

Facere pro
ambulare.

Recta via ad
felicitatē o-
stenditur.

Inter omnes enim lineas, ut ad oculum constat, quæ ab vno puncto ad alium ducuntur, illa breuior est quæ recta ducitur: reliquæ vero cum

cum aliquantulum a medio recedant, & ab extremis exeant, curuæ sunt, atque adeò longiores. Hinc fit ut inter omnia itinera, quæ aliquo ducunt, illud breuius sit, quod rectum est. Hæc compendiosa via est, & qua citius peruenitur, quotē dimus. Hanc nobis Ioannes carpendam persuadet, si ad fœlicitatem citius peruenire desideramus. Quā sine duce inuenire difficile valde est: quamquē homines in mundo existentes sine Deo inuenire nō valent. Mundani enim & peccatores cum à recta via deuiēt, licet fœlicitatem quærant, tardius aut nunquā quo exoptant perueniunt. Quoniā per mille anfractus gradiuntur, cū in circuitu ambulent, nunquā quod quærent consequuntur. Lassantur quidem, & defatigantur, & præ magnitudine laboris fœssi subsistunt, nec quod optāt adipiscuntur: quia non recta via gradiuntur. Hoc eleganter Dauid Psalm. 11. de impijs loquens declarauit dicens: *In circuitu impij ambulant.* Ideoque semper in eisdem rebus volutantur. Alter in acquirendis diuitijs laborat, sudat, ambulat, nec illis fruitur: quoniam in circuitu ambulat. De quo Sapiens Ecclesiastis. 5. dicit. *Auarus nō implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas.* Et quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Alter in voluptatibus conquirēdis lassatur, & nunquam consequitur: quoniam in circuitu ambulat. Alter pacem quærit in dignitate, & non inuenit: quoniam in circuitu ambulat.

Alludit Dauid verbis propositis,

ut aduertit Basilius de constan. monast. cap. 9. ad animalia & iumenta ad molas alligata, quæ continuo in orbem ambulant: semper tamen in eodem spatio & situ reperiuntur, & fracto corpore laboribus ipsa ne quaquam progressa sunt, sed intra eiusdem loci fines manent. Ita mundani & peccatores, cum assidue in corporis voluptatibus mundiquē vanitatibus inuoluuntur, & illis in hæreant, ad spirituales delicias, quæ veræ sunt, ad veram pacem & fœlicitatem nunquam perueniunt: quoniam rectas Dei semitas nunquam faciunt: sed continuo cursu & motu in orbem perpetuo incitati feruntur, & eodem vnde processerant redeunt, in circuitu quasi ad molam alligati ambulantes. In circuitu ergo impij ambulare dicuntur propter laborem, errorem, & inutilem fatigationem, quā in suis rebus continuo habēt. Qui enim extra viam rectam positi sunt, & mundi rebus vacant, non solum longius iter conficiendum suscipiunt, sed in orbem voluuntur, & quo diutius ambulant, eo amplius deuiant, & implicantur erroribus, continuoquē elongantur & recedunt magis à recta via & à termino. Et cum laborent ac fatigentur plurimum, nihil proficiunt: sed continuo ambulantes magis à requie elongantur: dum eo redeunt vnde processerāt, & eandem viam eunt & redeunt esterunt: vnde nihil conficiunt. Qui autem viā rectam ambulant, continuo appropinquant loco ad quem pergunt, & breui illuc perueniunt. Ita & iustis contingit, quorū via recta est: quoniam de bono in melius semper pro-

Basilius.

Simile.

Mundani nūquam quo desiderant perueniunt.

Psalm.

Ecclesi.

phili.

ficientes, ascensiones in cordibus suis disponentes ambulant de virtute in virtutem, donec perueniant ad Deum deorum in Sion. Semper iuxta Apostolū ad Philippenses. 3. ad anteriora extendunt semetipsos ad supernæ vocationes brauium. Illi autem qui per circuitum ambulant, non appropinquant quo tendunt, & si in circuitu permanserint vsque in finem, nunquam quo exoptant peruenient, etiam si vias difficiles ambulēt, & in eis fatigati subsistant. Vnde Sapien. 5. ex persona mundanorum dicitur: *Lassati sumus in via iniquitatis, ambulauimus vias difficiles: nimirum, curua impietatis ita nera, quibus non appropinquatur ad requiem, quā potius de labore temporali ad laborem ducunt æternum. Ideo subiungunt: Viam autem Domini ignorauimus, quæ recta, breuis, & facilis est, & qua dominus iustos ducit, vt Sapien. 10. dicitur. Iustū deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei.*

Mundani sui
laboris inutilitatem
constat,
Sapien.

Sapien.

Hieron.
Impij in circuitu
ambulant ideo non
perueniunt
quo desiderant.
Grego.

August.

Sic interpretatur Hieronymus prædictum locum Psalmi dicens: *In circuitu impij ambulant, quia licet fatigantur, & continuo moueantur, in æternam vitam non peruenient. Hinc Gregorius. 2. Moral. cap. 3. exponens illud Iob: Circuiui terram, ait. Solet per gyrum circuitus laboris & anxietas designari. Hinc de malis dicitur, in circuitu impij ambulant: quia dum interiora non appetunt, in exteriorum labore valde fatigantur. Et Augustinus in istum Psalmum ait. In circuitu impij ambulant, id est, in temporalium rerum cupiditate, quæ septem dierum repetito circumitu tanquam rota voluitur, & ideo non perueniunt in octauum, id est,*

in æternum, pro quo iste psalmus titulus est. Ita & per Salomonem dicitur. Prouerb. 2. Ventilator enim impiorum est rex sapiens, & immittit illis rotam malorum. Hoc videmus apertè in diuite illo Lucæ. 16. qui nihil aliud quærebat quam vitam delitiosam cum gaudio & pace ducere, & in hoc totum suum laborem impēdebat: Induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, nec de aliquo, quod ei molestiā posset inferre, curabat: & tamen in circuitu ambulabat eadem semper inculcans, & nunquam ad felicitàtem perueniens: vt exitus comprobauit. Mortuus enim est diues, & sepultus est in inferno. Quid profuit diuiti, cuius mentionem facit Lucas, cap. 12. quod diu multumquē laborauerit in conquirendis & comparandis diuitijs & bonis in multa tempora, cum audierit. Stulte hac nocte reperiunt animam tuam: quæ autem congregasti cuius erunt? Certè in circuitu ambulauerunt, qui nunquam requiem, quā optabant, consequi potuerunt. Iusti autem breui felicitàtem & bona consequuntur, & quo optant perueniunt. Quia recta via, quæ breuissima est, procedunt Dei voluntati suam conformando, seq; illi in omnibus subiiciendo, ac viā mandatorum Dei per ambulando. 2. Reg. 18. dicitur, quod comparata

Prouer.

Lucæ.

Lucæ.

Reg.

Chusi

Chusi vero tenebrans me. Vnde iste mundanos, qui in tenebris degunt, significet: ille iustos (qui onus fratris sui, id est corporis, quod frater animæ est, grauedinē sentiūt) demonstrat. Qui viam compendij tenentes, & suę voluntati & concupiscentiæ renuntiantes, & Dei mandata sequentes, citius quo desiderant perueniunt: & recta via procedentes optata consequuntur. Hanc viā, quæ recta est & brevis, nos docuit Christus Matth. 6. dicens: *Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiiciētur vobis. Ad hanc viam carpendam hortātur nos proposita Euangelij verba: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.*

Matth.

XXI. CONSIDERATIO.

Decursus legis Euangelicæ, & potentiam prædicationis eius, quæ ad omnes mundi partes est peruentura, declarat: & quod omnia vincet & subijcet.

Omnis vallis implebitur.

IS verbis, quæ desumpta sunt ex Esaia cap. 40. declaratur decursus legis Euangelicæ & potentia prædicationis eius, quæ omnia subijcet, vincet, & superabit, quæ nec montium altitudine, nec vallium profunditate, nec viarum asperitate, aut difficultate, poterit in aliquo retardari: qui per omnia loca discurrat, & vniuersa deuincat. Montes quidem transcendet, vallis implebit, aspera

Esa.

in planitiem rediget sua virtute & potentia, ita vt omnis caro videat, id est, videre possit salutare Dei, & cognitionē veritatis recipere. Quod adnotauit Theodoretus dicēs: *Hæc verba facilitatem cursus Euangelicæ prædicationis significant, cum montes humiliandos propheta dicat: & vallis implendas, vt recta & plana sit via prædicationi Euangelicæ. Et idem significat praua futura directā, id est, facilem viam, & facilem cursum Euangelij futurum, quod breui tempore totum orbem impleuerit. Nihil enim Apostolorū prædicationi obfistere potuit, (licet multa variaque impedimēta apposita fuerint,) quominus In omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, vt habetur Psal. 18. His enim quatuor impedimentorum generibus, quæ viam materiale difficultem reddunt, & iter solent impedire, vniuersa impedimenta (quæ Euāgelicæ doctrinæ obijci possunt, tam ab hominibus per potētiā, quod montes & colles ostendunt: quam ab hominum fragilitate, quæ per vales designatur: quam a dēmonis & mundi astutijs, quas praua & aspera demonstrāt) significātur. Quæ omnia Euangelicæ doctrinæ virtus facili negotio superauit.*

Theodor.
Facilitas cursus doctrinæ Euangelicæ.

Apostolorū prædicationē nihil potuit impedire.

Psalm.

Istum doctrinæ Euangelicæ potentem & facilem discursum eleganter descripsit Esaia cap. 41. dicens. *Noli timere Vermis Iacob, qui mortuus es: ex Israel. Ego auxiliatus sum tui dicit Dominus, & redemptor tuus sanctus Israel. Ego posui te quasi plaustrum triturans nouum, habens rostra seruantia. Triturabis montes, & comminues, & colles quasi puluerem pones. Ventilabis*

Esa.
Decursus potentis Euangelij describitur.

eos, & ventus tollet eos, & turbo disperget eos: & tu exultabis in Domino, & in sancto Israel letaberis. Egeni & pauperes querunt aquas, & non sunt, lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudia eos, Deus Israel non dereliquit eos. Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes. Ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum: dabo in solitudinem cedrum, & pinum, & myrtum, & lignum oliuæ. Ponam in deserto abietem, vinum, & boxum simul, ut videant & sciant, & recogitent, & intelligant pariter: quia manus Domini fecit hæc, & sanctus Israel creauit illud. Iste locus eximius est ad hoc propositum, & non solum potentiam & fortitudinem doctrinæ & prædicationis Euangelicæ declarat: sed & abundantiam bonorum, quæ tempore legis Euangelicæ futura erat, demonstrat, & quomodo qualiterq; bona ista ad omnes debeant peruenire: & in sententia consentit cū loco isto Esaia adducto ab Euangelista: Omnis valis implebitur, &c.

Pro cuius explicatione aduertendum est, quod licet Iudæi prædictum locum de se intelligant, & ad potentiam, gloriam, & abundantiam, quam habituri sunt de captiuitate redeuntibus materialiter referant, & interpretentur: tamen talis explicatio inepta est, & quæ apertam contradictionem in litera ipsa inuoluat, & multa impossibilia cōplectatur. Quare sancti Patres ad literam dicunt locum istum intelligendum esse de Christi aduentu, & de tempore & prædicatione legis Euangelicæ. Ita interpretantur Hieronymus, Gregorius, Procopius, Irenæus, Cyrilus, Origenes,

& vniuersi Catholici, quos & nos sequimur. Vnde verbis illis: Noli timere Vermis Iacob, dicit Hieronymus, quod Apostolorum chorus alloquitur, & ait. Vermis autem, qui Hebraicè dicitur Tolaath, propter humilitatem atque contemptum vocatur Apostolorum chorus, imitans Saluatorem, qui loquitur in Psalm. 21. Ego sum Vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sicut enim Vermis terram penetrat, ita sermo Apostolicus penetravit gentium ciuitates, & ingressus est prius corda durissima. Et recte pauci appellantur ex Israel: quia ad cōparationem totius orbis gentis Iudaicæ paucissimi crediderunt, quibus in Euangelio Dominus loquitur Lucæ. 12. Noli te timere pusillus grex: siue iuxta Hebraicum dicuntur mortui ex Israel: qui cum Apostolo dicunt. 1. Corin. 15. quod tidie morior. Statim fortitudinem, & potentiam prædicationis, & Euangelicæ doctrinæ declarat dicens: Ego posui te quasi plaustrum triturans nouum. Plaustrum hoc, de quo loquitur Propheta, est genus quoddam plaustri, ut aduertit Hieronymus super Amos cap. 1. & in Esaia cap. 28. prope finem, quod rotis subter ferreis atque dentatis voluitur, & excussis frumentis paleas in areis conterit, & in cibos iumentorum comminuit: de quo meminit Scriptura. 2. Reg. 13. cum dicit: Et circumegit super eos ferrata carpenta. Et eodem modo vertit Hieronymus. 1. Paralyp. 20. Et aliquando propter dentes ferreos genus hoc plaustri serra vocatur, sicut transtulerunt Septuaginta Amos. 1. Eo quod secuerunt ferris ferreis in vtero habentes in Galaat. Et nos habemus Esai. 28. Non enim in ferris tri-

Vermis dicitur Apostolorum chorus.

Psalm.

Lucæ.

Corint.

Fortitudo Euangelicæ doctrinæ.

Plaustrum quid significat.

Hieron.

Regum.

Septuaginta Amos.

Esai.

infra-

Hieron.
Gregor.
Procopius.
Irenæus.
Cyrilus.
Origenes.

curabitur git. Itaque mine plauſtri noui trituras & habentis roſtra ferrantia, vt declarat Hieronymus, intelligitur fortitudo prædicationis Euangelicæ: eo quod conterat aduerſarias poteſtates, & ſpiritualē nequitiam eleuantē ſe contra ſcientiam Dei. Quæ pro varietate ſuperbiæ montes appellantur & colles. Illiſquē ſublatis, & turbinis more diſperſis, exultet Iſrael, atquē lætetur in Domino ſancto Iſrael. Dicitur igitur ſeu comparatur plauſtro ferro Euangelica doctrina. Primo propter fortitudinem: quia ſicut plauſtrum omnia terit & domat, etiam lapides comminuit: ſic & doctrina Euangelica omnia conterit & vincit. Hinc eſt quod rebus fortiſſimis ſolet cōparari, igni qui omnia cōſumit. Deut. 33. *In manu eius, id eſt, Dei, ignea lex: ferro ſeu malleo omnia domanti & conterenti Hierem. 23. Et malleus conterens petras: gladio ancipiti, quod vtraquē parte ſcindit, & omnia penetrat, Hebræorum. 4. Et penetrabilior omni gladio ancipiti: & alijs quam plurimis fortiſſimis & potentiſſimis rebus: ſicut hic plauſtro ferro, & ferræ ferræ. Secundò dicitur plauſtrum trituras, vt intelligas, quòd præſens hic Eccleſiæ locus area eſt, nullus quē cælum ingredi poterit interger & ſaluus. Opus quidem eſt vt prius laboribus & calamitatibus in area hac tritureretur, quo triticum mundum appareat, & in cæleſtia horrea recondi poſſit. Ideò fideles & iuſti triticū vocātur. Hinc Actu. 4. dicitur: *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.* Præterea dicitur plauſtrum nouum: quo*

niam non in vetuſtate literæ: ſed in nouitate ſpiritus procedit. Vndè & lex noua dicitur, & ſcripta non atramento, nec in tabulis lapideis, ſed in cordibus hominum. Præterea quia tempus nequaquam illud conſumet, nec ad vetuſtatem rediget, nec antiquabit, nec illius vim & potentiam comminuet, tempori enim ſubiectum non eſt. Omne autem quod tempori ſubiectum mutatur, & vetera ſcit: quod autem vetera ſcit, prope interitum eſt, vt dicit Paulus Hebræorum 8. Lex Euangelica non eſt cū tempore mutuanda, ideo appellatur Heb. 13. *Teſtamentū æternū, quod non auferetur.* Præterea plauſtrū hoc dicitur habere roſtra propter duo teſtamenta. Quoniam vetera nouis, & noua veteribus conſentiunt. Deinde tranſit Propheta ad explicandam abundantiam bonorum, quæ futura eſt tempore legis Euangelicæ, dicēs, *Egeni & pauperes, &c.* Quibus verbis gentium, quæ ſiti veræ doctrinæ aridæ erant, vocationem prædicat ſecundū Hieronymum. Sequitur in textu. *Aperiam in ſupinis collibus flumina.* Vbi dicit Hieronymus. *Quæ flumina ex illo fluuiò duxere principiū, qui in Eſalmis legitur Pſalm. 45. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, & Pſal. 64. Fluius Dei repletus eſt aquis. Quæ aquæ & fontes de illo fonte manarūt, qui per Hieremiam, cap. 2. Loquitur, me dereli querunt fontem aquæ viuæ. Et ſupra in hoc eodem Propheta cap. 12. dicitur. Bibent aquas de fontibus Saluatoris. De quibus & in Pſalm. 67. canitur: Bene dicite Dominum de fontibus Iſrael. Et poſuit, inquit, deſertum in ſtagnum aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum.*

Lex noua tēpori non eſt ſubiecta.

Hebræo.

Hebræo.

Abundantiā futurā in noua lege declarat.

Hieron.

Pſalm. Pſalm.

Hiere.

Eſai.

Pſalm.

Doctrina Euangelica rebus fortiſſimis comparatur.

Deute.

Hierem.

Hebræo.

Eccleſia area eſt hic terreni iuſti.

Actum.

Ioann.

aquarum. De quibus aquis & Saluator in Euangelio Ioann. 4. mystico sermone dicebat: qui biberit de aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in eternum: sed aqua, quæ ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam eternam. Et Ioann. 7.

Ioann.

Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui biberit de aqua, quam ego dabo ei, flumina de ventre eius fluent aquæ viue. Hoc autem, inquit Euangelista, dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eo. Quod multo antea Gene-

Genes.

Genes. 21. adumbratum fuerat in Agar, quæ, ut Scriptura diuina refert, in solitudine errabat cum filio suo Ismaele, & aquæ utrem ad vtriusquæ refectiorem portabat: sed cõsumpta aqua quæ in utro erat, siti laborabant mater & filius, erantquæ in magno vite discrimine cõstituti. Deus autem eorum misertus aperuit oculos Agar, & ostendit illi fontem aquæ: ex qua biberunt ipsa & puer, & satiati sunt, puerquæ creuit & confortatus est, & factus in gentem magnam. Quid per Agar nisi gentilitas significatur, quæ infinitis sceleribus inuoluta in deserto extra viam veritatis degebat, & in erroribus multis versabatur? Errabat Agar cum filio suo, errabat etiam gentilitas cum sobole sua, & aqua utris (quæ defecit) sustentabatur. Quoniam habet mundus aquam doctrinæ & bonorum, sed quæ aestuaret & consumitur. At Deus non tulit ut gentilitas cum sobole sua siti periret, ideoquæ aperuit illi aquam salutaris & Euangelicæ doctrinæ, qua sustentata veram vitam consequeretur, & gentilitatis progenies istis aquis repleta multiplicaretur, tandemquæ harum aquarum suavi-

Agar gentilitatem significat.

tate inescata in celestem Hierusalem properaret, ubi aquarum diuinarum vbertate sitiata & inebriata perpetuo requiesceret.

De hac abundantia bonorum sæpe in Prophetis mentio facta est, præcipue Amos cap. 9. ubi dicitur.

Amos

Ecce dies veniunt dicit Dominus: & cõprehendet arator messorem, & calcator vna mittentem semen. Et stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. Qui locus ad literam de Christi aduentu intelligendus est, & de abundantia doctrinæ Euangelicæ, & bonorum quæ in Ecclesia futura sunt: tum etiam & de bonis quæ Deus suis tandem largiturus est. Ideo hortatur nos Propheta ne in laboribus deficiamus, sed sustineamus & speremus iuxta illud Psalm. 26. Expecta Dominum, & viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

In laboribus non deficiendum quia non mēitur Deus Psalm.

Vbi Augustinus dicit: Non sustinebis mendacem, non eum qui poterit falli, non eum qui non est inuenturus quod det. Omnipotens promissit, certus promissit, verax promissit. Sustine Dominum. Viriliter age, noli dissolui, ne sis inter eos qui bus dicitur Ecclesiastici. 2. Væ ijs qui perdiderunt sustentationem. Ad hanc nos hortatur Propheta dicens: Ecce dies veniunt, &c. Quasi dicat. Magna dulcedo, abundantia, & prosperitas tibi promittitur tempore Christi, & si ei inseruieris: nè tamen statim quæras istam dulcedinem: Ecce dies veniunt, quibus dabitur, patientia necessaria est. Arator & seminator præsentem fructum non habet, sed spe commoti & incitati laborant. Qui enim arat, ut dicit Paul. 1. Corint. 9. In spe debet arare: & qui seminat, in spe debet seminare. Et si ista in-

August.

Ecclesi.

Corint.

ter

ter se comparentur, qui arat lōgius distat à fructu quam qui seminat. Ideoque Paulus arantis tantū meminit, vt ad spem magis excitaret. At messor & calcator vñ fructum iam in manibus suis vident: ille fructum qui cor hominis confirmat, hic qui lætificat cor hominis. Vtraque ergo comparatione hortatur vt laboremus, nec deficiamus certò sperantes suo tempore, (quod non multum tardabit, id enim denotat particula, *Ecce*,) fructum vberimū, qui & cor nostrum confirmet, & animam nostrā lætificet. Sed illud prætereundum nō est quod duplex fructus diuinę consolationis isto loco insinuat. Aliquando enim benè seruienti panis datur & consolatio, quæ animam in bono cōfirmat, & ad dura perferenda excitat & cōfortat; & hoc intelligitur in messor. Aliquando propinatur vinum, quo anima confirmatur, erigitur, lætificatur, & torrente voluptatis Dei inebriatur, vt omnia mundi delectabilia cōtemnat: quod significatur in calcante vñ. Ne autem cū ad istam abundantiam bonorū per Christum peruenērimus, a carnis mortificatione & bonorum operū exercitio desistamus, subiungit: *Et*

Duplex fructus consolationis diuinę

Non est cessandum à carnis mortificatione.

calcator vñ comprehendet mittentem semen, & montes stillabūt dulcedinem. Quoniam quo magis quis se ipsum abnegauerit, & subiecerit, ac per humilitatem, & obedientiam, & rerum omnium contemptum, se supra se leuauerit, & excelsa virtutū montemquē perfectionis conscenderit, eo diuinis consolationibus copiosius affluet. Nec solum montes dulcedine abundabunt: sed & col-

les (qui montibus inferiores sunt, & infrugiferi cēsentur) confiti erūt arboribus, & fructibus abundabūt: dū in dedecore, in paupertate, in miserijs oblectationis fructus inuenient. Quod Psalm. 64. David prædixerat inquitens. *Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur.* De his dicit Esaias loco proposito: *Aperiam in supinis collibus flumina, &c.* Vbi non solum abundantia aquarum & doctrinæ promittit, sed & quod terra quæ arida erat, id est, hominum corda deserta & peccatis plena, arboribus virtutum confita erunt. Ideò dicit: *Dabo in solitudine cedrum, &c.* Quo loco Hieronymus ait, quod varietates arborum diuersitatem significant gratiæ spiritualis. Et subdit: *Hæc omnia pariter ponuntur in solitudine, nē saltem vna chorda de Cythara Domini, & aliqua virtus gratiarum Ecclesiæ deesse videatur.* Et Gregorius. Homil. 20. in Euang. locum istum Esaiæ latissimè versans ad Ecclesiam quæ de gentibus congregata est accommodat, & gentilitati applicat, vide. Vndè cū per Esaiæ vocē derelictæ Domini gentilitati, id est, sanctæ Ecclesiæ, spiritualium virtutum merita, tanquam deserto, arbuscula promitteret, humorē quoque pariter promissit dicens. *Ponam desertū in stagna aquarum, &c.* Desertū quippe Dominus in stagna aquarū posuit, & terrā inuiam in riuos aquarum: quia gentilitati, quæ prius per ariditatem mētis nullos bonorum operum fructus ferebat, fluenta sanctæ prædicationis dedit, & ipsa, ad quam prius pro asperitate suæ siccitatis, via prædicatoribus non patebat,

Psalm.

Hieron.

Gregor.

Genes.

tebat, doctrinæ postmodum riuos emanavit. Cui ad huc ex magno munere promittitur. *Dabo in solitudine Cedrum, & spinam. Cedrum (quia magni odoris est, atque imputribilis naturæ) iure accipimus in promissione. De spina vero cum peccanti homini dictum sit, Genes. 3. terra tua spinas & tribulos germinabit tibi, quid mirum si sanctæ Ecclesiæ illud promittitur, quod peccanti homini pro pœna multiplicatur? Dicit Gregor. & soluit explicando quid singulæ arbores significet isto modo. Cedri signantur nomine hi, qui virtutes & signa exhibent in sua operatione, qui dicere cū Paulo valent. 2. Corint. 2. Christi bonus odor sumus Deo. Quorum corda ita in æterno amore solidata sunt, ut eadem iam terreni amoris putredo nulla corrumpat. Per spinam vero signati sunt doctrinæ spiritualis viri, qui dū de peccatis ac virtutibus differunt, & modo æterna supplia minantur, modo cælestis regni gaudia promittunt, corda audientium pungunt, sicque mentem dolore compunctionis perforant, ut ab eorum oculis, quasi quidam sanguis animæ, lachrymæ decurrant. Myrtus vero temperatiuæ virtutis est, ita ut dissoluta membra temperando constringat. Qui itaque per myrtum, nisi hi signati sunt, qui afflictionibus proximorum compati sciunt, eorumque tribulationem per compassionem temperant: iuxta hoc quod scriptum est 2. Corint. 1. Gratias autem Deo, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi cōsolari eos, qui in omni pœssura sunt? Qui dum afflictis proximis verbum vel opem consolatio-*

Corint.

Corint.

nis ferunt, eos proculdubio ad statum rectitudinis restringunt, ne immoderata tribulatione in desperationem solvantur. Quos autem per oliuam, nisi misericordes accipimus? Quia & Græcæ Eleos misericordia vocatur, & quasi oliuæ liquor antè omnipotentis Dei oculos misericordiæ fructus lucet. Ecclesiæ adhuc in promissione subiungitur: *Ponam in deserto abietem, vlmum, & buxum simul.* Qui per abietem, quæ valde crescendo ad æris alta sustollitur, nisi hi designati sunt, qui intra sanctam Ecclesiam adhuc in terrenis corporibus positi iam cælestia contēplantur: & quāuis nascendo de terra exierunt, contemplando tamen iam iuxta æthera verticem mentis extollunt? Et qui per vlmum, nisi secularium mētes expressæ sunt? quæ dum terrenis adhuc curis inferuiunt, nullum virtutum spirituale fructū ferūt? Sed & si fructum proprium vlmus non habet, portare tamen vitem cum fructu solet. Quia & seculares viri intra sanctam Ecclesiam (quamuis spiritualium virtutum dona non habeant, dū tamē sanctos viros donis spiritualibus plenos sua largitate sustērant) quid aliud quam vitem cum botris portant? Buxus autem quos alios designat, quæ in altum non proficit, & quanuis fructum non habeat, viriditatem tamen habet, nisi eos qui intra sanctam Ecclesiam adhuc ex ætatis infirmitate bona opera ferre non valent, sed tamen parentum fidelium credulitatem sequentes, fidem perpetuæ viriditatis tenent?

Post hæc omnia, aptè subiungitur:

Consideratio
bonorum re-
quiritur vt
excitemur.

tur: Vt videant, & sciant, & recogitēt,
& intelligant pariter. Ad hoc enim
cedrus in Ecclesia ponitur, vt quis-
quis a proximo odorem virtutum
spiritualium trahit, ipse quoque in
terrenæ vitæ dilectione non tor-
peat: sed ad bonorum cælestium
desideria ignescat. Ad hoc spina po-
nitur, vt qui prædicationis eius ver-
bo compunctus fuerit, ipse quo-
que exemplo illius discat corda se-
quentium prædicationis verbo cō-
pungere. Ad hoc myrtus ponitur,
vt qui in ardore tribulationis ab
ore vel opere proximi compatiē-
tis temperamentum consolationis
acceperit, ipse etiam discat quem-
admodum afflictis proximis suæ cō-
solationis temperamentum profe-
rat. Ad hoc oliua ponitur, vt qui a-
lienæ misericordiæ opera cognos-
cit: discat quemadmodum debeat
indigenti proximo & ipse misere-
ri. Ad hoc Abies ponitur, vt quis-
quis vim contemplationis eius ag-
nouerit, ipse quoque ad contem-
planda æterna præmia succedatur.
Ad hoc vlmus ponitur, vt quisquis
intuetur eum qui habere virtutum
fructum spiritualium nō valet, sed
tamen eos qui spiritualibus donis
pleni sunt sustentat, ipse quoque
sanctorum vitæ quanta valet largi-
tate inferuiat, & cælestium bono-
rum botros quos gignendo non va-
let, sustinendo ferat. Ad hoc buxus
ponitur, vt qui habere multos ad-
huc in infirmitate positos veræ fi-
dei viriditatem considerat, etiam
esse ipse infidelis erubescat. Bene er-
go descriptis prius arboribus dici-
tur. Vt videāt, & sciant, & recogitent,
& intelligant. Vbi & aptè subiun-

gitur, pariter. Quia cum intra sanctā
Ecclesiā diuersi hominum mores,
diuersi sint ordines, necesse est, vt
omnes simul discant: dum in ea spi-
ritales viri diuersæ qualitatis, æta-
tis, & ordinis, ad imitandum si-
mul videntur. Facilitas ergo & de-
cursus Euangelicæ prædicationis,
(quæ ad omnes erat peruentura) &
doctrinæ Euangelicæ vis, tempo-
rumque Messiae vberras & abun-
dantia ab Esaia descripta isto lo-
co, verbis etiam ab Euangelista ci-
tatis, *Omnis vallis implebitur, &c.* aper-
tè manifestatur, & describitur.

XXII. CONSIDERATIO.

Quòd via virtutis faci-
lis sit & plana post Christi ad-
uentum, omnesque difficulta-
tes superatę sint: & quod le-
gis asperitas in suauita-
tatem sit versa.

Omnis vallis implebitur.

HÆC sententia tollit om-
nem difficultatem, quę in
via virtutis potest occur-
rere: & quæ homines poterat deti-
nere in via Dei. Et sensus prædi-
ctorum verborum videtur esse: via virtutis,
quæ difficilis, ardua, & laboriosa hominibus
semper visa erat, quamque refugiebant, nec in-
gredi audebant homines, tanquam
si in ea vrsi, leones, & malæ bestię
morarentur, & quæ mille difficul-
tatib⁹ referta videbatur: (Dicit enim
piger, vt refert Sapiens Prouerb. 26. *Prouer.*
Leo est in via, & leena in itineribus: &
Pro-

Via virtu-
tis facilis &
secura.

Prouer.

Prou. 22. Leo est foris in medio platearum, occidendus sum) plana facta est.

Num.

Quod in populo Israel adumbratū videmus Num. 13. qui videns habitatores terræ Chanaā dicebat: Nequaquā ad hūc populum ualemus ascendere: quia fortior nobis est. Hęc in quā uia ad uirtutē, & promissionis terrā, quæ ad eō difficilis apparebat, facilis redditur, adeoque plana: ut omnibus per uia sit, ita ut paruuli per illam gradi possint, & stulti non errent per eam. Quod idem Esaias,

Esai.

cap. 35. prædixerat inquit de temporibus legis Euangelicæ. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabāt, orietur uiror calami & iunci: & erit ibi semita, & uia sancta uocabitur. Non transibit per eam pollutus, & hęc erit uobis directā uia, ita ut stulti nō errent per eam. Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec inuenietur ibi. Et ambulabunt qui liberati fuerint & redempti à Domino: conuertentur & uenient in Sion cum laude, & letitia sempiterna supra caput eorum. Gaudium & letitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Quoniam omnes difficultates deuictæ & superatæ sunt, omniaquē impedimenta sublata, & quæ dolorem & tristitiam causare poterant remota. Quod significauit Esaias cum dicit: Omnis uallis implebitur, &c.

Asperitas legis ueteris sublata.

Quod non tantum intelligendū est respectu ueteris legis, cuius omnis difficultas & asperitas in lege Euangelica sublata est: (de quo intelligūt & interpretantur istum locum Tertulianus aduersus Martionem dicens. Explanat difficultates legis in facilitatem Euangelij mutandas.

Tertul.

Theophil.

Et Theophylactus qui legem Moy-

si carnaliter intellectam uiam asperam & prauam putat appellari: rectam & planam spiritalem intellectum, & Euangelicum:) Sed referenda etiam est ista sententia ad omnem difficultatem, quæ in uia Dei occurrere potest, & in uia uirtutis reperiri. Quod ostendere uolens Christus Matth. 11. dixit: Tollite iugum meum super uos, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meū suauē est, & onus meū leue. Vbi nota, quod duo nomina legi suę imponit, quibus eius qualitatem declarat. Primò uocat iugum: ut ostēdat, quod licet subiiciat & grauet, non premit. Iugum enim non ab uino solo animali portatur, sed à duobus, quare facilius fertur. Lex Euangelica iugum est, & licet difficultatē præ se ferat, tamē faciliē portari potest: quoniam non solus homo illud portat, sed simul eum eo Deus. Uterquē simul iugum fert. Vnde Paulus cum dixisset. 1. Corint. 3.

Matth.

Iugum quare dicatur lex Euangelicæ

Plus omnibus laboraui, adiecit, non ego autem, sed gratia Dei mecum. Secūdo onus dicitur, sed leue. Quoniam si cur alis, quas portat, non grauat, sed ad uolandum aptior & facilius redditur: sic mandata Christi non addunt onus: sed alleuiant. Quia ita iubet facere, ut det quod iubet implere. Quare lex mandatorum nō euacuatur per fidem Christi, ut dixit Paulus ad Roma. 3. sed statuitur. Quoniam fides, ut exponit Augustinus de spiritu & litera cap. 3 impetrat gratiam. Credenti bus enim, & nō nisi credentibus datur hęc gratia Spiritus sancti, quæ est charitas diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum: quæ for-

Corint.

Onus leue quare dicitur simile.

Roman.

August.

tis

Cant.
August.
Gratia leuia
facit onera le
gis.

simile.

Ioann.

Bernar.

Quomodo dif
ficultates sint
sublatæ de vi
Dei.

ris est sicut mors, vt habetur Can-
tic. 8. Hinc August. de perfect. iust.
dicit: *Qui mandata Dei videntur gra-
tia nondum accepit charitatis donum,
vnde sunt leuia*. Sic igitur valles im-
plentur per Christum, vt rectæ fiât
semitæ eius. Quia naturalem illam
benè operâdi imbecillitatem & pu-
sillanimitatē eius gratia sustulit, no-
uis adiectis viribus, & noua facta
creatura. Sicut enim currus, & si
grauis sit, efficit vt boues onus alias
illis importabile ferant: ita Dei
gratia & eius lex, (quamuis iugum
sit) quia currus est, efficit vt Dei ser-
uus vitæ onera sustineat, & æquani-
miter ferat, & cum Elia curru rap-
tus ad altiora se conscendat, & su-
pra naturam suam eleuetur. Quare
Ioannes hoc intuens. 1. Can. cap. 4.
ait: *Mandata Dei graua non sunt, quô-
niam omne quod natum est ex Deo vin-
cit mundum*. Carni quidem Dei præ-
cepta gratia videntur, & si viribus
proprijs implēda essent, vtiquē gra-
uissima deberent reputari. Ceterū
cum Dei adiutorio & gratia faci-
lia & leuia sunt. Iam omnis eorum
difficultas à Christo superata est.
Quod Bernardus Serm. 14. super
Psalm. 118. declarat dicens: *Nemo
dura putet esse, quæ iusta sunt. Nō enim
ex infirmitate nostra vis æstimanda in-
stitutæ est: qui durum putamus esse, quic-
quid per imbecillitatem animi ferre non
possumus. Iam enim valles impletæ
sunt, & montes & colles humiliati,
& praua facta sunt in directæ, & as-
pera in vias planas.*

Quod nō debet sic intelligi, quasi
difficultates omnino sublatae sint,
& impedimēta omnia remota: quæ
tam ab intrinseco ex praua concu-

piscentia, quàm ab extrinseco ex
nostris inimicis possunt oriri, sed
quod ista deuicta sint, à Christo su-
perata, & talia reddita, vt facile ab
homine vinci valeant, & potius vti-
lia sint, si homo velit, quàm noci-
ua. Non enim Deus per legem
Euangelicam & gratiam suam re-
rum naturas commutauit, aut de-
struxit: sed hominum cordibus ad-
iutoria dedit, quibus facile impedi-
menta superare & vincere possent:
& sic cōdiuit, vt quæ insuauia erāt
& insipida, dulcia redderentur, &
suauia fierent. Nec enim Deus la-
bores destruxit, persequutores ab-
stulit, miseras & calamitates remo-
uit: sed facilia ita effecit. Martyrio
Deus suam asperitatem non abstu-
lit, nec afflictionibus & tormentis
suum dolorem: sed ita temperauit
& disposuit, talibus circumstantijs
affecit, vt cum suauitate & gaudio
sumi possint. Quod hæc similitu-
dine potest explicari. Cocculus carniū
naturas non commutat, nec potest:
sed talibus condimentis affecit, vt
diuersos sapes induant, & cum
auiditate comedi possint: atquē car-
nes, quæ antea natura sua insipidae
& insulsæ erant, per condimēta ita
condiuntur & aptantur, vt appeti-
biles fiant, & cum delectatione su-
mantur. Non quidem commutate
sunt carniū naturæ, sed arte fa-
ctum est, vt appetibiles fierent. Nō
aliter in proposito. Deus rerum na-
turas minime commutat, licet pos-
set: non efficit, vt lachrymæ amarae
& salæ non sint, labores tristes, in-
feriæ insipidae, persequutiones & af-
flictiones molestæ: non efficit, vt
abstinentia carni aspera non sit,

simile.

Condimenti
est quod labo-
res appetan-
tur.

Go mors

mors terribilis: non efficit, ut via eius arcta non sit, & angusta porta ducens ad vitam: quimpotius in lege Euangelica difficultates & molestiæ auctæ videntur, & mala cumulatoria. Quoniam *per multas tribulationes*, ut dicitur Actuum. 14. oportet nos introire in regnum Dei. Et Christus de seipso loquens Luc. 24. dicit: *Nonne oportuit Christum pati & ita intrare in gloriam suam?* Et iterum Matth. 11. ait. *A diebus Ioannis Baptistæ regnum celorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Audi Paulum dicentem. 2. Corint. 1. *Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia: quoniam supra modum grauati sumus, supra virtutem: ita ut tederet nos etiam viuere.* Audi & ipsum Christum in laboribus clamantem. Psalm. 68. & dicentem: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam, & non est substantia.* Difficultatis istius magnitudo adumbrata est in Ionata. 1. Reg. 14. qui ut Philistæos expugnaret, ascendebat pedibus & manibus reptans per loca solis auri bus peruia. Non ergo commutauit Christus rerum naturas, nec abstulit difficultates. Imò auxisse videtur. Quid igitur effecit? & in quo facilitas ista consistit? In eo sane quod labores, miseriae, & calamitates ita sua gratia temperauit & condidit, ut licet in sua natura permaneant, iustis & amicis Dei non solum faciles, sed & suauis & sapide sint propter diuersa condimenta, quæ illis apposuit: tum eorum quæ ipse pertulit: tum eorum, quæ pro patienti laborum collerantia speramus: tum etiam & propter conso-

lationes quas ipse impertitur laborantibus: & propter condimenta gratiarum, quibus eorum mentes confortat, & cordis auiditatem excitat, ut delectabiliter fumentur.

Hinc Deuter. 33. de iustis dicitur, *Inundationes maris, ut lac suggent.* Quid amarius mare? Quid horribilius aquis maris inundantis? Quid detestabilius? Quid autem dulcius lacte? Et quid facilius adporandum? Ista ergo duo ad eodē contraria coniungit, ut ostēdat, quæ auiditate iusti labores fument. Quæ auiditate puer lac suggit, & labia vberibus matris suæ infigit, eadem & multo maiori iusti labores & calamitates comedunt. Vbi nota quod dicit *inundationes maris*, quo declaret, quod non commutat rerum naturas. Aquæ enim maris sicut antea manent, imò multo horribiliores & foetidiores fiunt inundatione, has autem non dicit quod lac efficit, sed quod ut lac iusti suggent. Ut scias condimenti appositum esse quod appetantur, & cum suauitate sumantur. *Gloriamur* inquit Paulus ad Roman. 5. *In tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit.* Et Dauid Psalm. 93. dicebat. *Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ letificauerunt animam meam.* Deus igitur ita condire scit, ut appetibilia fiant mala & aspera. Unde Psalm. 127. Dauid dicebat: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, id est, lachrymæ mihi fuerunt non solum cibus & nutrimentum, sed & dulces & suauis sicut panis.* Augustinus locum istum exponens ait:

Actuum.

Lucæ.

Matth.

Corint.

Psalm.

Regum.

Deute.

Simile.

Roman.

Psalm.

Psalm.

August.
Lachrymarū
dulcedo.
simile.

Psalms.

ait: Dulciores sunt lachrymæ orantium,
quam gaudia theatrorum. Sicut enim
lignam viride in igne simul lachryma-
tur & ardet: sic iustus in labore lachry-
matur & gaudet. Idetiam expressit
Psalms. 80. dicens: Et cibavit illos ex
adipe frumenti: & de petra melle satu-
rauit eos.

Exod.
Nume.

Quo loco loquitur David de ijs
quæ Deus cum populo Israël fe-
cit. Et certè nullibi legimus quòd
Deus eduxerit mel de petra, & po-
pulo illi tribuerit: sed solum repe-
rimus quòd eduxerit aquam de pe-
tra, & illa populum potauerit, E-
xod. 17. & Nume. 20. Et ad factum
hoc videtur respexisse David isto
loco. Scio communiter ista referri
ad abundantiam terræ, quam Deus
promisserat filiis Israël: in qua tan-
ta erat futura rerum omnium abun-
dantia, ut mel nō ex aluearibus apū
petere oporteret, sed in rupibus pas-
sim reperiretur. Tamen, ut diceba-
mus, David respicere videtur ad
aquam de petraeductā, quam mel
vocat propter dulcedinem, & pro-
pter auiditatem quā populus aquā
illam bibebat. Aqua labores signifi-
cat, hæc autem egrediens de petra,
quæ est Christus, mel dulcissimum
fit. Non quòd mutet naturam, sed
quòd ita conditatur, ut iustar mellis
dulcescat: voluptas enim non in ci-
bi natura tantum posita est, sed in
desiderij vigore consistit. Hoc ele-
ganter docet Chrysost. Homil. 9.
quòd nemo læditur nisi a se, tom. 5.
dicens. *Ostendens etiam ipse, quia vo-*
luptas non in natura, ut diximus, cibo-
rum, sed in desiderij vigore cōsistit. Pro-
pter hoc & Propheta mirabilia enar-
rans, quæ in Ægypto gesta sunt, quæquē

Chrysost.

in eremo, inter cetera etiam hoc dicit:
de petra melle saturavit eos. Equidē nus-
quam inuenimus mel fluxisse de saxo:
quid ergo est quod dixit? Quoniam qui-
dem post multam itineris fationem,
& laborem sitientes, aquis frigidis è sa-
xo fluentibus fruebantur, easquē multo
cum desiderio hauriebant: hoc ipso ergo
quod dulcissimè, & desiderabiliter potā-
di cupiditas explebatur, aquas illas mel
appellauit: non quod natura aquarum
fuerit commutata, sed quod dulcedo po-
culi instar mellis sitientibus & deside-
rantibus obtinere dulcorem. Idem af-
firmat Chrysost. Homil. 2. ad po-
pulum Antioch. Ex quo videre po-
teris quomodo licet difficultates
& labores maneant, nec natura il-
lorum commutetur, faciles & sua-
ues redduntur desiderantibus, & a-
quæ laborum mel sunt sitientibus.

Qui ergo difficultatem & labo-
rem in Dei via causat, suam imbe-
cillitatem & imperfectionem aper-
te profitetur. Quod egregie David
declarauit Psal. 93. dicens: *Nunquid*
adheret tibi sedes iniquitatis, qui fingis
laborem in præcepto? Locus iste du-
pliciter exponi solet, & ad nostrum
propositum. Primo aliqui expo-
nunt, ut sit quasi interiecta obiur-
gatio impij in peccatis suis perma-
nere cupientis pretextu difficultatis,
quam fingit esse in obseruatione
mandatorum Dei. Atque ita pro-
nomen, *tibi*, demonstrat peccatorē,
ad quem fit sermo. Et certè non est
difficile intelligere, quomodo im-
pij laborem fingunt in præceptis
Dei, quomodo difficultatem cau-
santur, & murmurant de labore &
dolore, quem confingunt in obser-
uatione diuinæ legis, cum secundū

Causantes dif-
ficultatem in
via Dei suā
infirmi-
tatem
produ-
cunt.
Psalms.

Sapient.

Psalm.

veritatem malorum viæ sint difficili-
ciliores, & maioribus laboribus re-
pletæ: sicut Sapient. 5. ipsi peccato-
res testantur dicentes. *Lassati sumus
in via iniquitatis, ambulauimus vias dif-
ficiles.* De quibus Psalm. 13. dicitur.
Contritio & infelicitas in vis eorum.
Istosigitur qui sic falso mentiun-
tur, & sua malitia confingunt in præ-
ceptis Dei laborē, (vbi vere labor
nō est, sed suauitas, dulcedo, & gau-
dium,) amara repræhensione car-
pit propheta inquiens. *Nunquid tibi,
qui sic fingis in præcepto laborem, ad-
hæret sedes iniquitatis?* Solent nam-
quē huiusmodi homines dicere, se
nō posse malam vitam derelinque-
re, non posse aliter facere, occasio-
nem deferere: in quo fatentur sibi
sedem iniquitatis adhærere, ita vt
non possint ab ea, in qua sedent ini-
quitate sede, exurgere, peccata re-
linquere naturam vel conditionē
causantes. Cuius contrarium osten-
dit hac interrogatione vtens Pro-
pheta: *Nunquid adhæret tibi, &c.* Qua-
si dicat. Nequaquam adhæret tibi
sedes iniquitatis, vt deferere nō pos-
sis. Quacumquē enim hora pœni-
tentiam agere volueris, poteris ad-
iutus gratia Dei, qui stat ad ostium
& pulsat, a peccato resurgere. Et in
hac expositione aduertendum est
& ponderādum verbū. *fingis*, quod
vim magnam habet: quo ostendit
quod difficultas nulla reperitur,
sed si qua occurrit, homo ipse illā
excogitat, fingit, & falso proponit,
cum præcepta Dei & iugum eius
maximē suauia sint.

Secundo exponunt alij, vt sermo-
nem dirigat ad Deum, qui præcep-
ta talia constituit, quæ videan-

tur difficultatem habere, & respec-
tu carnis & sanguinis illam ha-
beant. Sed quæ faciliē superari pos-
sit: ita vt cum Deo loquatur dicēs:
*Nunquid tibi, o Deus, adhæret sedes
iniquitatis?* Quo significat eos, qui in
iniquitatibus sedent, nullo modo
Deo adhærere iuxta illud Psalm. 5.
*Non habitabit iuxta te malignus, neque
permanebunt iniusti ante oculos tuos.*
Quod autem sequitur. *Qui fingis la-
borem in præcepto:* dicunt etiam ad
Deum referri. Fingit enim Deus
in præcepto laborem: Quoniam ta-
lia præcepta hominibus tradit, quæ
in sua obseruatione propter carnis
nostræ fragilitatem habent difficul-
tatem. Id autem efficit propter no-
stram vtilitatem: vt tanto fiat remu-
neratio gloriosior, quanto pugna
fortior. Quare sensus erit, quod li-
cet Deus laborem posuerit in præ-
ceptis quæ nobis dedit, non idē id
fecisse credendus est, quod iniquita-
tem diligit, aut quod de hominum
perditione lætetur: cum semper no-
bis assilat, & auxiliari paratus sit,
suoquē fauore difficultatem istam
facile ad gloriā vincere possimus.
Vndē nostræ iniquitatis est, quod
præcepta frangamus. Sic interpre-
tatur Augustinus, qui in expositio-
ne istius loci fingere pro formare
accipit, & dicit. *Ex hoc enim intelligo
quod non tibi adhæret sedes iniquitatis,
quia nec nobis præcepisti.*

Aliter etiam interpretantur præ-
dictum locum idem Augustinus &
Hieronymus, vt fingere laborem in
præcepto idem sit quod de dolore
præceptum facere, vt ipse dolor &
labor præceptus sit nobis, dum in
hac vita labores suis Deus immitit,
& re-

Psalm.

Præcepta
Dei licet dif-
ficultatem ha-
beāt facile
vinci possūt.

August.

August.
Hieron.

Labores præ-
cepti nobis.

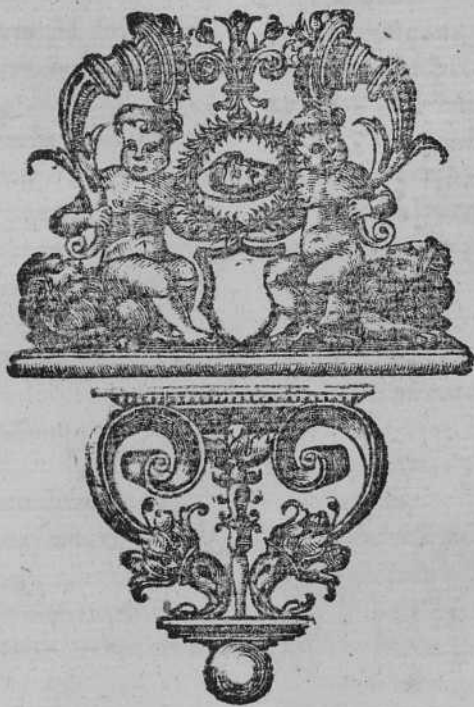
& requiem in altera promittit. Vt hinc discat homo terrena despice-
re, labores & tribulationes dilige-
re. Sed vt iam ad propositum re-
grediamur, ille in præcepto laborẽ
fingit, qui iugum Dei asperum, &
onus graue iudicat. Via enim virtu-
tis & legis Dei plana & facilis post
Christum reddita est: idquẽ signifi-
cant verba ista: *Omnis vallis implebi-
tur, &c.* Quæ exponens Procopius
inquit. *Vere via iniquitatis via perdiffi-*

Procopius.

*cilis, & plena difficultatibus sub prin-
cipibus tenebrarum, quæ homines astrin-
git carnalibus desiderijs, mutata in ingũ
leue & suauẽ, quæ via plana dicitur ab
Esaia. Quod & Plato in Philebo* *Plato.*
*docuit dicens: Vita honesta nihil esse
suauius, nihilquẽ acerbius vita volup-
tuosa. De hoc legendus Chrysost.* *Chrysost.*

Homilia. 10. operis perfecti in
Matth. vbi locum istum

Esaiaẽ expo-
nit.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ, QUI ISTO TOMO primo non vt cunque tanguntur: sed copiose & accuratè explicantur.

*Eos enim qui leuiter tanguntur, vel solum citantur,
breuitati consulentes omittimus.*

GENESIS.

CAPITE. I.

SPIRITVS DOMINI
ferebatur super aquas, pag.
441.b

1 Faciamus hominem ad imaginem
& similitudinem nostram, pag.
210.a

2 Inspirauit in faciem hominis spiracu-
lum vitæ, p. 241.b

3 Eritis sicut dij, pag. 417.a

3 Et ipse dominabitur tui, p. 208.a

4 Omnis qui inuenerit me occidet me.
p. 65.a

7 Tactus dolore cordis intrinsecus,
Ec. pag. 53.a

7 Sicut præceperat Dominus Noe, pa.
69.b

8 Sensus & cogitatio humani cordis
ad malum prona sunt, Ec. pag.
239.b

14 Animas redde mihi, p. 295.b

15 Generatione quarta reuertentur
huc, p. 31.a

19 Ita vt ostium inuenire non possent,
pag. 73.b

19 Quæ versa est in statuam salis, pag.
227.b

21 Ejce ancillam & filium eius, pag.
293.a

21 Ostendit illi fontem aquæ, p. 572.a

22 Tolle filium tuum quem diligis Isaac,
Ec. p. 157.b

34 Et tristem delinuit blanditijs, pag.
506.b

37 Inuenit eum errantem in via, pag.
432.b

46 Anima quæ egressa sunt de scemo-
re Iacob, p. 291.b

49 Non auferetur sceptrum de Iuda,
Ec. p. 347.b. & 459.b

49 Sicut Ceraſtes in semita, vt mor-
deat ungulas equi, p. 423.b

49 Et ipse erit expectatio gentium,
p. 483.b

EXODI. CAP. III.

Tolle calceamenta de pedibus tuis.
pag. 335.b

23 Ne suscipias vocem mendacij, pa.
229.b

28 Sacerdos præcipitur habere tintin-
nabula in veste, ne moriatur, pa.
531.a. & 537.a

32 Obsecro, peccauit populus hic pecca-
tum maximum, pag. 528.a

32 Aut dele me de libro tuo, p. 184.b.
& 528.a

32 Fac nobis deos qui præcedat nos, pa.
349.b

NUMERI. CAP. XXIII.

Et consurget virga de Israel, pag.
462.a

INDEX

DE VTERONOMII.

CAP. IX.

- A** Ccepit tabulas scriptas digito Dei. p. 70. a
- 13 Prophetam suscitabit Dominus de fratribus tuis. p. 323. a
- 24 Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam. p. 3. a
- 30 Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, &c. usque in corde tuo ut facias illud. p. 435. b
- 31 Interroga patres tuos, & dicent tibi, &c. p. 341. b
- 32 Ingrassatus est dilectus, & recalcitrauit. p. 235. a
- 33 In manu eius ignea lex. p. 571. a
- 33 Inundationes maris ut lac suggestent. p. 578. a

- 34 Et non surrexit ultra Propheta sicut Moyses. p. 138. a

IVDICVM. CAP. XV.

Sitiensque valde, &c. p. 401. b

REGVM. I. CAP. II.

E magis honorasti filios tuos quam me. p. 540. a

- 2 Quare fecistis res huiusmodi, &c. ibidem.

- 7 Preparate corda vestra Deo. pag. 547. a

REGVM II. CAP. XIII.

Ferrata carpenta. pag. 570. b

REGVM III. CAP. XVIII.

Vsquequo claudicatis in duas partes. p. 238. b

- 22 Egredere, decipies, & preualebis, pag. 411. a

REGVM IIII. CAP. III.

Recte ne agitur circa te, & Virum tuum, &c. p. 315. a

- 4 In medio populi mei habito. p. 311. b

- 7 Si tacuerimus, & noluerimus indicare sceleris arguemur. p. 317. a

- 18 Tacuit & non respondit. p. 317. a

TOBIÆ. CAP. IIII.

In ipsa mitium sumpsit omnis perditione. p. 418. a

HESTER. CAP. XIII.

Netradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt. p. 462. a

IOB. CAP. I.

Ecidit paries super filios eius, &c. p. 298. b

- 1 Nudus egressus sum de utero matris mee, & nudus reuertar illuc. pag. 159. b

- 3 Quare misero data est lux. p. 407. a

- 6 Amici mei pertransierunt me instar torrentis. p. 263. b

- 7 Miliia est vita hominis, &c. pag. 507. a

- 14 Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, &c. p. 78. b. & 84. a

- 14 Quibus nunc milito. p. 507. a

- 15 Sapientes confitentur, & non abscondunt. p. 317. a

- 19 Manus Domini tetigit me. p. 187. b. & 516. b

- 21 Iste moritur robustus, &c. p. 96. b

- 24 Leuis est super faciem aquæ. p. 194. a

- 26 Columnæ celi contremiscunt. p. 14. a

- 30 Radix iuniperorum, &c. p. 419. a

- 31 Si vidi solē cum fulgeret, &c. usque, contra Deum altissimum. p. 399. b

- 36 Causa tua sicut impij iudicata est, &c. p. 21. b

- 38 Nunquid ingressus est thesauros nis. p. 225. b

- 40 Secus calamum & papyrus requiescit. p. 271. a

- 40 Bestiæ agri ludent ei. p. 299. b

- 40 Operient umbra umbram eius. pag. 299. b

- 40 Offa eius velut fistula æris. p. 422. a

PSALMORVM. I.

Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum,

LOCORVM.

- rum, &c. p. 11. a. & 267. b.
- 1 Ideo non resurgent impij in iudicio
p. 86. b. & 110. b.
- 2 Postula à me & dabo tibi gentes hæ-
reditatem, &c. p. 462. b.
- 2 Apprehendite disciplinam ne quan-
do, &c. p. 456. b.
- 4 Filij hominum vsquequo graui cor-
de, &c. p. 113. b.
- 4 In tribulatione dilatasti mihi, pag.
193. a.
- 4 Ut quid diligitis vanitatem, & qua-
runtis, &c. p. 272. b.
- 4 Signatum est super nos lumē vultus
tui Domine p. 196. b.
- 8 Minuisti cum paulominus ab ange-
lis, p. 100. a. & 147. a.
- 9 Non est Deus in conspectu illius,
p. 49. b.
- 9 Propter quid irritauit impius Deū?
&c. p. 50. a.
- 9 Desiderium pauperum exaudiuit Do-
minus, præparationem cordis eo-
rum audiuit, &c. pag. 165. a. &
206. b.
- 9 Factus est Dominus refugium pau-
peri, adiutor, &c. p. 216. b.
- 9 Et sperent in te, qui nouerunt nomē
tuum, p. 217. a.
- 9 Laudatur peccator in desiderijs ani-
me sue, &c. p. 300. a.
- 9 Inclinet se & cadet, cum domina-
tus, &c. p. 391. a.
- 10 Quoniam ecce peccatores intende-
runt arcum, parauerunt sagittas,
&c. p. 377. b.
- 11 Propter miseriam inopum, & gemi-
tum pauperum, nunc exurgam,
p. 509. a.
- 11 In circuitu impij ambulant, pag.
567. a.
- 13 Dixit insipiens in corde suo non est
Deus, corrupti sunt, &c. p. 49. b.

- 15 Non derelinques animam meam in
inferno, nec dabis sanctum tuum
videre corruptionē, &c. p. 125. a.
- 15 Funes ceciderunt mihi in præclaris,
&c. p. 161. b.
- 15 Prouidebam Dominum in conspe-
ctu meo semper, quoniam à dex-
tris est mihi, &c. p. 208. b.
- 15 Multiplicate sunt infirmitates eo-
rum, postea accelerauerunt, pag.
492. a.
- 16 Satiabor cum apperuerint gloria tua,
pag. 211. a.
- 17 Filij alieni mentiti sunt mihi, pa.
238. b.
- 17 Commota est, & contremuit terra,
fundamenta montium conturba-
ta sunt, &c. p. 67. a.
- 21 Neque despexit deprecationem pau-
peris, p. 216. b.
- 21 Ego sum vermis, & nan homo, pag.
332. b.
- 26 Et mentita est iniquitas sibi, pa.
374. a.
- 26 Expecta Lominum & viriliter age.
p. 572. b.
- 26 Si exurgat aduersum me prælium
in hoc ego sperabo, p. 108. a.
- 28 Vox Domini in virtute, &c. vsque,
reuelabit condensas, p. 514. a. &
532. b.
- 29 Eduxisti ab inferno animam meā.
p. 125. a.
- 29 Ego dixi in abundantia mea, non
mouebor, &c. p. 203. b. 204. a.
210. b.
- 30 In manibus tuis sortes meae, p. 562. b.
- 31 Dum configit in spina, p. 189. b.
- 31 Nolite fieri sicut equus & mulus, qui
bus non est intellectus, p. 377. a.
- 32 Verbo Domini cali firmati sunt, &
spiritu oris eius omnis virtus eorū
p. 12. b.

INDEX

- 33 Oculi Domini super iustos, & aures eius, &c. p. 206. b
- 34 Dic animæ meæ salus tua ego sum, p. 197. b
- 34 Odio habuerant me gratis, p. 412. b
- 35 Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo, &c. p. 489. a. & 361. a
- 35 In lumine tuo videbimus lumen. p. 196. b
- 36 Nouit Dominus dies immaculatum, &c. p. 105. a
- 36 Inimici vero Domini mox & honorificati fuerint & exaltati, deficiet, &c. p. 408. a
- 36 Vidi impium super exaltatum & eleuatū sicut cedros Libani, & transiit, &c. p. 276. a
- 38 Thesaurizat & ignorat cui, &c. p. 161. a
- 38 Verumtamen in imagine pertransiit homo, p. 160. b
- 38 Sed & frustra conturbatur, pag. 489. a
- 38 Obmutui, & humiliatus sum, & filii à bonis, p. 384. a
- 38 Notū fac mihi Domine finem meū, p. 198. b
- 38 A fortitudine manus tuæ ego defeci, p. 516. b
- 40 miserere mei & resuscita me, pag. 242. b
- 44 Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, p. 291. a. & 356. b
- 44 Eructauit cor meum verbum bonū, p. 474. b
- 44 Et obliuiscere populum tuum, & domum, &c. p. 520. b
- 45 Fluminis impetus latificat ciuitatē Dei, p. 361. b
- 46 Quoniam dii fortes terræ vehementer eleuati sunt, p. 306. a
- 48 Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei, &c. p. 58. b. & 77. a
- 48 Laborabit in æternū, & uiuet, &c. p. 72. b
- 48 Mors depascet eos, &c. pag. 11. a
- 48 Et relinquent alienis diuitias suas, &c. p. 496. b
- 49 Deus manifeste veniet, & non silebit, p. 81. b
- 49 Arguam te, & statuam contra faciem tuam, p. 374. b
- 50 Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris, p. 93. b
- 50 Labia mea aperies, & os meū, &c. p. 546. b
- 50 Et malum coram te feci, p. 254. a
- 50 Amplius laua me ab iniquitate mea, &c. p. 440. a
- 50 Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, p. 454. a
- 50 Docebo iniquos vias tuas, p. 512. a
- 51 Videbunt iusti, & timebunt, & super eum ridebunt, &c. p. 276. b
- 51 Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & prauauit in vanitate sua, p. 276. b
- 52 Corrupti sunt & abominabiles facti sunt, p. 240. a
- 54 Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula, p. 256. b
- 56 Paratum cor meum, paratum cor meum, p. 524. a
- 57 Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, p. 240. a
- 59 In Idumeam extendam calceamentum meum, p. 335. a
- 59 Dediisti metuentibus te significatio nē, ut fugiant à facie arcus, p. 53. a
- 61 Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere, p. 521. b
- 64 Pinguescent speciosa deserti, &c. p. 573. b
- 67 Cepisti captiuitatem, accepisti dona in ho-

LOCORVM.

- in hominibus, pag. 125. a
- 67 Parasti in dulcedine tua pauperi
Deus, p. 243. a
- 67 Sicut deficit fumus, deficient, sicut
fluit cera, &c. p. 269. a
- 68 Saluum me fac Deus, quoniam in-
traverunt aquae, &c. p. 109. a
- 72 Quam bonus Israel Deus his qui re-
cto sunt corde, p. 193. a
- 72 Donec intrem in sanctuarium Dei,
& intelligam in nouissimis eorū,
p. 96. a. & b
- 72 Quid enim mihi est in calo, & à te
quid volui super terram, p. 107. a.
& 212. b
- 72 In ciuitate tua imaginem ipsorum
ad nihilum rediges, p. 114. a
- 72 Ideo conuertetur populus meus hic,
& dies pleni inuenientur in eis,
p. 205. a. & 234. b
- 72 Mihi autem adherere Deo bonum
est, & ponere, &c. p. 274. b
- 73 Contribulasti capita draconum in
aquis, p. 105. a
- 73 Operatus est salutem in medio ter-
ra, p. 478. a
- 74 Quia nequē ab Oriente, nequē ab Oc-
cidente, nequē à desertis monti-
bus, quoniam Deus iudex est, pa.
61. a
- 74 Cum accepero tempus, ego iustitias
iudicabo, p. 81. a
- 74 Liquefacta est terra, & omnes qui
habitant in ea: ego autem confir-
maui columnas eius, p. 104. a
- 76 Etenim sagittae tuae transeunt, &c.
p. 72. b
- 76 In mari via tua, & semitae tuae in
aquis multis, p. 545. b
- 77 Filij Ephrem intendentes & mittē-
tes arcum, conuersi sunt, &c. pag.
203. a
- 77 Et mandauit nubibus de super, & ia-
nuas caeli, &c. p. 491. a
- 79 Ostende faciem tuam, & salui eri-
mus, &c. p. 140. b
- 79 Et potum dabis nobis in lachrymis
in mensura, p. 565. a
- 80 Aperis os tuum, & ego implebo, pa.
546. b
- 80 Et cibauit illos ex adipe frumenti,
& de petra, &c. p. 579. a
- 81 Et facies peccatorū sumitis, p. 77. b
- 81 Ego dixi dij estis, &c. p. 349. a
- 82 Ne taceas, nequē compescaris Deus,
p. 75. b
- 82 Imple facies eorum ignominia, &
quarent nomen tuum, p. 189. a. &
235. a
- 82 Pone eos vt rotam, & sicut stipu-
lam, &c. p. 192. b. & 194. a
- 83 Respice in facie Christi tui, p. 140. b.
& 455. b
- 83 Elegi abiectus esse in domo Dei, ma-
gis quam habitare in tabernacu-
lis peccatorum, p. 292. a
- 88 Si Dauid mentiar, &c. p. 397. b
- 88 Visitatione in virga iniquitates eorum,
misericordiam autem meam, &c.
p. 492. b
- 90 Cum ipso sum in tribulatione, eri-
piam eum, &c. pa. 227. a
- 90 Scapulis suis obumbrabit tibi, pag.
456. b
- 90 Protegam eum, quoniam cognouit
nomen meum, p. 217. a
- 93 Nunquid adheret tibi sedes iniquita-
tis qui fingis, &c. p. 579. b
- 94 Si introibunt in requiem meam, pa.
397. b
- 96 Ignis ante ipsum praecedet, &c. pa.
44. a
- 96 Iustitia & iudicium correctio sedis
eius, p. 77. b
- 101 Ipsi peribunt tu autem, &c. pag.
32. b

INDEX

- 101 Similis factus sum pellicano, &c. p.
303. b
- 102 Quoniam ipse cognouit figmentum
nostrum, p. 453. b
- 103 Qui facit angelos suos spiritus, pag.
142. a
- 105 Et mutauerunt gloriam suam in si-
militudinem vituli, &c. p. 35. a
- 106 Posuit desertum in stagna aquarum,
p. 573. b
- 106 Errauerunt in solitudine in inaquo-
so, & viam ciuitatis habitaculi
non inuenerunt, p. 432. a
- 108 Induantur sicut diploide confusio-
ne sua, p. 95. a
- 109 Donec ponam inimicos tuos scabel-
lum pedum tuorum, p. 97. b
- 114 Tribulationem & dolorem inueni
p. 191. b
- 117 Lapidem quem reprobauerunt adifi-
cantes, &c. p. 97. a
- 118 Tribulatio & angustia inuenerunt
me, p. 191. b
- 118 Bonum mihi quia humiliasti me, pa.
203. b
- 118 Confige timore tuo carnes meas, pa.
297. a
- 118 Principes persequuti sunt me gratis
p. 414. a
- 118 In verba tua speravi, p. 495. a
- 118 Bonitatem & disciplinam & sciē-
tiam doce me, p. 535. a
- 122 Sicut oculi ancilla in manibus domi-
nae suae, &c. p. 208. a
- 124 Montes in circuitu eius, &c. pag.
190. b
- 127 Fuerunt mihi lachrymae meae panes,
pag. 578. b
- 129 Et copiosa apud eum redemptio, pa.
23. b
- 130 Sicut ablactatus est super matre sua,
ita retributio in anima mea, pag.
397. a
- 130 Domine non est exaltatum cor
meum, &c. p. 397. a
- 131 Paraui lucernam Christo meo, pag.
112. a
- 131 De fructu ventris tui ponam super
sedem tuam, p. 347. b
- 131 Si introiero in tabernaculum do-
mus meae, p. 398. a
- 136 Exinanite, exanite usque ad funda-
mentum, p. 531. b
- 136 Et allidet paruulos tuos ad petram,
pa. 446. b
- 136 Si non proposuero Hierusalem in
principio, &c. p. 398. a
- 138 Mihi autem nimis honorati sunt
amici tui Deus, p. 189. b
- 138 Sicut tenebrae eius, ita & lumen
eius, p. 192. a. & 406. b
- 140 Oleum autem peccatoris non impin-
guet caput meum, pag. 257. a. &
299. b
- 143 Beatum dixerunt populum cui haec
sunt, p. 132. b. & 503. a
- 143 Beatus populus cuius Dominus Deus
eius, p. 503. a
- 145 Nolite confidere in principibus,
&c. pag. 279. a
- 148 Tange montes & fumigabunt, pa.
187. b
- 149 Et gladii ancipites in manibus eo-
rum, pag. 80. a

PROVERBIORVM.

CAP. I.

- S** Ite lactauerint peccatores, &c.
pag. 509. a
- 3 Longitudo dierum in dextera eius,
&c. usque, qui tenuerint eam bea-
ti, pa. 502. b. & 544. a
- 3 Via eius via pulchra, &c. p. 544. a
- 4 Iustorum via quasi lux splendet, &c.
pag. 548. b
- 5 Iniquitates suae capiunt impium,
pag. 374. a

LOCORVM.

- 6 Homo apostata vir inutilis, &c. pa.
200. b
- 10 Odium excitat rixas, & vniuersa de
lecta operit charitas, p. 259. a
- 10 Quasi tempestas transiens non erit
impius, iustus autem, &c. p. 269. a
- 10 Stultus quasi per risum operatur sce-
lus, p. 299. b
- 11 Qui confidit in iudicijs suis corraet,
pa. 277. a
- 12 Non contristabit iustum quidquid
acciderit ei. pa. 192. a
- 13 Nuntius impij cadet in malum, pag.
199. b
- 14 Est via qua videtur homini recta,
&c. pa. 549. b
- 16 Vir iniquus lactat amicum suum,
pag. 509. a
- 16 Spiritui ponderator est Dominus,
pa. 521. a
- 16 Hominis est animam preparare, &
Domini gubernare linguam. pag.
546. a
- 16 Cor hominis disponit viam suam, sed
Domini est dirigere gressus, p. 547. a
- 17 Qui altero sermone repetit, separat
foederatos, p. 202. a
- 17 Oculi stultorum in finibus terra, pa.
377. b
- 18 Fugit impius nemine persequente,
p. 275. a
- 18 Verba bilinguis quasi simplicia, &c.
pa. 395. b
- 21 Testis mendax peribit, pag. 229. b
- 22 Verbis sapientis accommoda aurem,
p. 341. b
- 25 Sicut frigus niuis in die messis ita
legatus fidelis, v. 202. a
- 28 Qui ambulat simpliciter saluus erit,
pag. 550. b
- 29 Homo qui blandis fictisque sermo-
nibus loquitur amico suo, &c. pa.
255. b

- 29 Qui delicate nutrit seruum postea
sentiet contumacem, p. 293. b
- 31 Date siceram merentibus, &c. pag.
218. a

ECCLESIASTIS. CAP. I.

- E**T omnia vanitas, & afflictio spi-
ritus, pa. 212. a
- 2 Et hanc ratus sum partem meam,
pag. 277. b
- 5 Quomodo venit sic reuertetur, pag.
160. b

CANTICORVM. CAP. I.

- O**Culi tui columbarum, pag. 78. a.
& 403. b
- 1 Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in
meridie, ne vagari incipiam, &c.
pag. 431. b
- 1 Oleum effusum nomen tuum, pag.
505. b
- 1 Ideo adolescentula dilexerunt te, p.
505. b
- 2 Surge propera amica mea, &c. pag.
26. a
- 2 Capite nobis vulpes paruulas, pag.
347. a. & 373. a
- 2 Et facies tua decora, p. 378. a
- 2 Ecce iste venit saliens in montibus,
&c. p. 545. b
- 3 En lectulum Salomonis sexaginta
fortes ambiunt, &c. p. 342. b
- 3 Tenui eum, nec dimittam, donec in-
troducarn in domum matris meae,
&c. pa. 521. b
- 4 Sicut turris David collum tuum, qua
aedificata est cum propugnaculis,
mille clypei pendent ex ea, &c.
pag. 344. a
- 4 Quae fluunt impetu de Libano, pag.
484. b
- 5 Vox dilecti mei pulsantis, &c. pag.
232. a

INDEX

- 5 Sicut columna marmorea fundata
super bases aureas, &c. p. 377. b
7 Et ad me conuersio eius, p. 208. a
7 Collum tuum sicut turris eburnea, p.
343. b
7 Oculi tui sicut piscinae in Hesebon,
p. 343. b
7 Nasus tuus sicut turris Libani, pag.
343. b
7 Venter tuus sicut acervus tritici, &c.
pag. 377. a

SAPIENTIAE CAP. II.

- C**ircumueniamus iustum, quoniam
contrarius est, &c. p. 413. a
3 Iustorum animae in manu Dei sunt,
& non tanget illos tormentum mor-
tis, p. 274. b
5 Et accipiet armaturam zelus illius,
&c. p. 56. b
6 Foribus suis assidentem inueniet
eam, p. 231. a
7 Propter hoc optavi, & datus est mi-
hi sensus, p. 503. b
8 Attingit à fine vsque ad finem for-
titer, &c. p. 561. b
10 Hæc primum hominem eduxit à pec-
cato suo, p. 471. a

ECCLESIASTICI. CAP. V.

- N**on ventiles te in omnem ventum,
p. 270. b
5 Sic omnis peccator probatur in dupli-
ci lingua, p. 271. a
5 Esto firmus in via Domini, p. 271. a
6 Amico fideli nulla est comparatio,
p. 261. a
6 Erit tibi quasi coequalis, & in dome-
sticis tuis, &c. p. 261. b
6 Si humiliauerit se coram te, & abs-
conderit, &c. p. 261. b
6 Est amicus secundum tempus suum,
p. 263. a
7 Noli esse iustus multum, p. 556. b

- 10 Initium superbiae hominis apostata-
re à Deo, p. 200. b. & 417. a
10 Quoniam initium omnis peccati su-
perbia, p. 417. b
10 Regnum à gente in gentem transfer-
tur propter contumelias, &c. pag.
499. b
12 Non agnoscitur in bonis amicus, pa.
261. a
15 Et firmabitur in illo, & non flecte-
tur, pa. 270. a. & 274. b
18 Post concupiscentias tuas ne eas,
&c. p. 253. b
18 Faciet te gaudium inimicis tuis, pa.
254. a
19 Faciunt apostacare, p. 200. b
24 Penetrabo omnes inferiores partes
terrae, p. 125. a
27 Homo sensatus in sapientia manet
sicut Sol, nam stultus sicut Luna
mutatur, pa. 268. a
28 Lingua testificans adducit mortem,
pag. 229. a
28 Ori tuo fac ostium, & ventem, &c.
p. 229. b
31 Beatus vir qui post aurum non abiit,
&c. vsq; fecit mirabilia, p. 416. b
48 Qui inscriptus est iudicijs in tēpo-
rum, &c. p. 320. b

ESAIAE. CAP. I.

- H**eu consolabor super hostibus
meis, pag. 55. a
1 A planta pedis vsque ad verticem
capitis non est in eo sanitas, &c.
pag. 302. a
2 De Syon exhibit lex, & verbum Domi-
ni de Hierusalem, pag. 485. a. &
486. a
2 Intrabunt in speluncas, &c. p. 74. b
2 Quiescite ab homine, cuius spiritus
in naribus eius, p. 75. a
4 Si abluerit Dominus sordes filiarum
Syon, p. 328. a

LOCORVM.

- 5 Quis iustificatis impium pro muneri-
bus, & iustitiam iusti aufertis ab-
eo, p. 351. a
- 6 Ecce ego mitte me, p. 512. a. & 525. a
- 7 Ecce virgo concipiet, p. 348. a
- 8 Aqua Siloe quæ vadunt cum silentio,
p. 538. b
- 9 Latibuntur coram te, sicut qui latan-
tur in messe, p. 28. b
- 9 Habitabitis in regione umbra mor-
tis, & c. p. 177. b
- 9 Iugum enim oneris eius, & virgam
humero eius, & sceptrum exacto-
ris eius superasti, p. 462. a
- 9 Manus eius extenta, p. 516. b
- 10 Quid facietis in die visitationis &
calamitatis de longè venientis,
& c. p. 58. a
- 10 Nunquid gloriabitur securis contra
eum, qui secat in ea, p. 399. b
- 11 Et erit iustitia cingulum lumborum
eius, p. 364. a
- 11 Egredietur virga de radice Iesse, &
flos de radice eius ascendet, & c.
p. 462. a
- 11 Et spiritu oris sui interficiet impiū,
p. 542. b
- 12 Haurietis aquas in gaudio de fonti-
bus Salvatoris, p. 440. b
- 13 Onus Babylonis, p. 4. b
- 13 Obtenebratus est Sol in ortu suo,
pag. 7. a
- 21 Tritura mea & filia ureæ meæ, & c.
pa. 11. a. & 66. b
- 24 Erubescet Luna, & confundetur
Sol, & c. p. 15. a
- 26 In tribulatione Domini recordabor,
pag. 492. a
- 26 Indulxisti genti Domine, indulxisti
genti, nunquid glorificatus es, pa.
188. b. & 234. a
- 26 Domine in angustia requisierunt te,
in tribulatione murmuris doctri-

- na tua eis, p. 235. b
- 27 Ego Dominus qui seruo eam, repen-
te propinabo ei, p. 54. a
- 27 Indignatio non est mihi, quis dabit
me spinam, & c. p. 54. a
- 27 Visitabit Dominus in gladio suo du-
ro, & grandi, & forti, super Le-
uiathan, p. 420. b
- 28 Ecce ego mittam in fundamentis
Syon lapidem probatum angula-
rem, & c. p. 447. a
- 28 Ut faciat opus suum, alienum opus
eius, p. 492. b
- 28 Et flori decidenti gloriæ exultatio-
nis eius, p. 112. a
- 28 Nō enim in ferris triturbabitur Gith,
neo Rota plaustrī, & c. p. 167. a
- 28 Ablactatos à lacte, & c. p. 411. b.
& 428. a
- 29 Et sicut summiat esuriens & come-
dit, & c. p. 212. b
- 29 Væ qui profundi estis corde, ut à Do-
mino abscondatis consiliū, p. 374. a
- 30 Erunt lux Lunæ sicut Solis, & lux
Solis erit septēplex, & c. p. 33. b
- 33 Angeli pacis amare flebunt, p. 142. a
- 35 In cubilibus in quibus prius dracones
habebant oriatur viror iunci,
p. 576. a
- 38 Converterit faciem suam ad parietem,
p. 298. b
- 38 Recogitabo tibi omnes annos meos
in amaritudine animæ meæ, pag.
560. b
- 40 Omnis vallis implebitur, pa. 569. a.
& seq. & 576. a
- 40 Omnis ceno fenum, & c. pa. 112. a.
& 279. b
- 40 Consolamini, consolamini popule
meus, p. 505. b
- 40 Suscepit de manu Domini duplicia
pro omnibus peccatis suis, p. 234. b
& 505. b. & 517. b

INDEX.

- 40 Et quidem nequē plantato, nequē
fato, nequē radicato in terra tran-
co eorum, repente flauit, &c.
p. 268. b.
- 40 Super montem excelsū aſcēde tu
qui euangelizas, p. 539. a.
- 40 Qui ſperant in Domino mutabunt
fortitudinem, p. 549. b.
- 41 Noli timere vermis Iacob, &c. vſq;
& ſanctus Iſrael creauit illud, p.
569. b.
- 42 Tacui ſemper filii, patiens fui, ſicut
parturiens loquar, &c. p. 75. b.
- 42 Calamam quaſſatum non conteret,
& linum fumigans non extin-
guet, p. 217. b. & 531. b.
- 48 Et nunc Dominus miſit me, & ſpi-
ritus eius, p. 511. a.
- 49 Dedi te in lucem gentiū, vt ſis ſalus
mea, &c. p. 462. b.
- 49 Poſuit me quaſi ſagittā electā, in
pharetra ſua abſcondit me, pag.
531. a.
- 50 Ambulate in lumine ignis veſtri,
& in flamma quam ſuccēdiſtis,
p. 115. b.
- 50 Mane erigit mihi aurem, p. 163. b.
- 52 Parauit Dominus brachium ſuum,
p. 478. a.
- 52 Quam ſpecioſi pedes euangelizan-
tium pacem, p. 511. b.
- 53 Et verbum meum non reuertetur ad
me vacuum, p. 36. a.
- 53 Vere languores noſtros ipſe tulit, &
labores noſtros, &c. p. 215. b. &
438. a.
- 53 Et deſiderauimus eum, p. 455. b.
- 53 Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum,
p. 456. b.
- 53 Generationem eius quis enarrabit?
p. 66. b. & 172. b. & 243. b.
- 54 Quia multi filij deſertæ, magis quam
eius, quæ habet virum, p. 484. a.

- 55 Omnes ſitientes venite ad aquas,
&c. p. 478. a.
- 56 Incenſum abominatio eſt mihi, p.
180. a.
- 57 Cor impij ſicut mare ſeruēs, p. 268. a.
- 58 Quare ieiunauimus, & non aſpexi-
ſti, &c. p. 179. a. & 523. a.
- 58 Tunc inuocabis, & non exaudiam,
p. 208. b.
- 58 Me etenim de die in diem querunt,
&c. vſq; & nesciſti, p. 522. b.
- 58 Ecce in die ieiunij veſtri inueniunt
voluntas veſtra, p. 523. a.
- 58 Clama ne ceſſes, quaſi tuba ex alia
vocem, &c. p. 531. a. & 536. b. &
542. b.
- 61 In terra ſua duplicia recepit, p. 98. b.
- 62 Super muros tuos conſtituturi ſoldes,
tota die & nocte non tacebunt,
p. 543. a.
- 62 Propter Syon nō tacebo, &c. ibidē.
- 65 Et Vallis Achor in cubile armento-
rum, p. 247. a.
- 65 Inuentus ſum a non querentibus
me, p. 437. a.
- 65 Tunc lupi & agni paſcentur ſimul,
p. 478. b.
- 66 Vermis eorum nō morietur, p. 115. a.
- 66 Ecce Dominus in igne veniet, pag.
321. a.

HIEREMIÆ CAP. I.

- V**irgam vigilan-tem ego video, p.
68. b.
- 1 Ecce dedi verba mea in ore tuo, ce-
ce conſtitut te, &c. pag. 513. b. &
529. b.
- 1 Ecce nescio loqui, quia puer ego ſum,
pag. 525. a. & 531. b.
- 2 Duo mala fecit populus meus, me de-
reliquerunt, &c. p. 361. a.
- 2 Si laneris te nitro, & multiplicaueris
herbam Barith, &c. p. 45. a.

LOCORVM

201 Et non dixerunt Vbi est Dominus,
 2 Nunquid solitudo factus sum Is-
 2 Si abiicit, & miserebitur, pagina,
 2 Obstat pescite celi super hoc, & por-
 6 Frustra constabit constator, &c.
 7 Nolite confidere in verbis menda-
 13 Dato gloriam Domino Deo vestro
 15 Occidit eis sol, &c. p. 7. a
 16 Mittam piscatores multos, & pesca-
 17 Et ponit carnem brachium suum,
 22 Nolite flere super mortuum, &c. p. 4.
 23 Et malleus conterens petras, pag.
 23 Non mittebam eos & ipsi currebāt,
 23 Somniaui, somniaui, &c. vsque pro-
 23 Quid paleis ad triticum? nonne ver-
 23 Ecce ego ad Prophetas, p. 514. b
 23 Quis fruatur verba mea unusquisq;
 31 Statue tibi speculam, &c. vsq; am-
 51 Curauimus Babylonem & non est
 51 Qui fecit omnia ipse est sceptrum

etius, pagina, 462. a
 51 Tollite resinam, &c. p. 39. b
EZECHIELIS CAP. I.
Et spiritus vita erat in rotis, pag.
 1 Vbi erat impetus spiritus illuc gra-
 diebantur, pag. 512. a
 1 Quasi carbonum ignis, pag. 537. b
 1 Quasi crystallus horribilis, pagina.
 308. b
 1 Plena erant oculis, pag. 524. a
 1 Et manus hominis sub pennis eorū,
 pag. 535. b
 1 Cumque ambularent animalia ambu-
 labant pariter & Rotae, pa. 535. b
 1 Quasi scintillae aris candentis, pag.
 539. b
 2 Et comede quod ego do tibi, p. 480. a
 3 Speculatorem dedi te domui Israel,
 p. 342. a
 7 Animam suam non saluabunt, pa.
 244. b
 7 Et ornamenta monilia suorum
 in superbiam posuerunt, pagina.
 244. b
 10 Quasi lapidis chrysoliti, p. 532. a
 13 Et ipsi edificabant parietem, illi ve-
 ro lineabant luto, &c. p. 298. b
 13 Vae ijs, qui consunt puluilos, &c.
 pag. 299. a
 14 Viri isti posuerunt immunditias, &c.
 pag. 410. b
 16 Et vnxit te oleo, & vestiui te, &c.
 vsque operatus es, p. 245. a
 16 Quia effusum est as tuum, pagina,
 245. b
 16 Haec est iniquitas fororis tuae Sodo-
 me, &c. p. 490. b
 18 Omnes iustitiae eius, quas fecit, non
 recordabuntur, p. 178. b
 21 Ego plaudam manu ad manum, &c.
 pag. 87. a

- 21 Donec veniat, cuius est iudicium, pa.
461. b
- 22 Versa est mihi domus Israel in scoria, pag. 41. a
- 24 Multo labore sudatum est, & non exiit rubigo eius, p. 41. a
- 29 Pro eo quod fuisti baculus arundineus, & c. p. 278. b
- 29 Et vniuersi pisces tui squamis tuis adhærebunt, p. 421. b
- 32 Et operiam cum extinctus fueris calum, & c. pag. 7. a
- 33 Speculatorem dedi te, pag. 380. b
- 36 Effundam super vos aquam mundam, p. 327. b
- 43 Aquæ istæ quæ egrediuntur, & c. vsque, siccatio saggenarum, pag. 484. b. & seq.

DANIELIS. CAP. II.

- A**bscissus est lapis de monte sine manibus, p. 317. b
- 2 Vidit statnam, explicatur tota visio, pag. 114. a
- 2 Ipse mutat tempora & ætates, & c. pag. 499. a

OSEE CAP. II.

- E**t reuelabo stultitiam eius, pag. 95. a
- 2 Exaudiam calos, & illi exaudient terram & terra, & c. pag. 129. a
- 2 Id circo conuertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & c. pag. 246. a. & 493. b
- 2 Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, & c. p. 213. a
- 2 Propter hoc ecce ego lactabo eam, pag. 246. b. & 508. a
- 2 Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, & c. p. 508. a. & 363. a
- 2 Et hæc nesciuit, quia ego dedi ei frumentum, & c. p. 362. b

- 2 Et dabo ei vinitores ex eodem loco, & vallem Achor ad aperientiam spem, pag. 494. a
- 2 Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius, pag. 506. b & 519. b. & 521. a
- 2 Auferat fornicationes de medio verborum suorum, & c. p. 553. b
- 3 Quia dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine Principe, & c. pag. 506. a
- 5 Audite hoc sacerdotes, & audite domus Israel, & domus Regis ascultate, pag. 300. b. & 302. b
- 6 In tribulatione sua mane consurgens, & c. p. 492. a
- 8 In gutture tuo sit tuba, pag. 543. a
- 13 O mors ero mors tua, & c. p. 24. b
- 13 Morsus tuus ero inferne, pagina, 124. b

IOELIS. CAP. II.

- S**ol conuertetur in tenebras, & c. pag. 7. b
- 2 Conturbentur omnes habitatores terræ, pag. 74. b
- 3 Et erit in die illa stillabunt montes dulcedinem, & c. vsque torrentem spinarum, p. 440. b. & 486. b

AMOS CAP. I.

- S**uper tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eos, pag. 500. a
- 1 Eo quod tritauerit in plaustris ferreis Galaad, pag. 500. b
- 1 Eo quod transfulerit captiuitatem perfectam, ut concluderet eam in Idumea, pag. 500. b
- 1 Et non sint recordati fœderis fratrum, pag. 500. b
- 1 Eo quod persequutus sit in gladio fratrem, & c. pag. 501. a
- 4 Audite verbum hoc vacce pingues, & c. pag. 169. b

LOCORVM.

6 *Vt vobis, qui opulenti estis, &c. pag.*
169. b. & 281. b

6 *Ingredientes Pompatice, &c. pag.*
281. b

7 *Et in manu eius trula cementarij,*
pag. 273. a

8 *Occidet sol in meridie, &c. pag. 7. a*

9 *Ecce dies venient dicit Dominus, &*
comprehendet arator messorum,
&c. p. 572. b

MICHEÆ CAP. I.

In scelere Iacob omne istud, pagina.
304. b

1 *Quia de mercedibus meretricis con-*
gregata sunt, & usque ad mer-
cedem meretricis reuertentur, pa.
497. b

1 *Adhuc heredem addacam tibi, quæ*
habitas in Maresa, p. 498. a

2 *Quoniam Angelus Domini est, pag.*
142. a

6 *Memento queso quid cogitauerit*
Balac, &c. usque ad Galgalam,
pag. 441. b

NAHV M CAP. I.

Deus amulator & vliscens Do-
minus, &c. pag. 68. a

ABACVC CAP. I.

Vsquequo Domine clamabo & nō
exaudies, &c. p. 165. b

3 *Ante faciem eius ibit mors, p. 24. b*

3 *Quia veniens veniet, & non tarda-*
bit, p. 227. a. & 545. b

3 *Domine cum iratus fueris, misericor-*
diæ recordaberis, p. 509. a

SOPHONIÆ CAP. I.

Erit in die hostiæ Domini, visi-
tatio super Principes, &c. pag.
69. a

1 *Et erit in tēpore illo scrutabor Hie-*

rusalem in lucernis, &c. pa. 71. a
& 82. b

1 *Et tribulabo homines, & ambula-*
bunt vt cæci, p. 73. b

1 *Dies iræ dies illa, &c. p. 78. a*

1 *Dies tubæ, & clangoris super ciuita-*
tes munitas, p. 79. a

2 *Et ponet speciosam in solitudinem,*
&c. usque attenuabo robur eius,
pag. 303. a

AGGEE CAP. I.

Nuntius de nuntijs, p. 142. a

2 *Adhuc vnum modicum, & ego com-*
movebo calum & terram, p. 8. a
& 129. a

ZACHARIÆ CAP. III.

Super lapidem vnum septem oculi
sunt, pag. 440. a

9 *Emisisti vinctor de lacu, p. 124. b*

9 *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus,*
&c. p. 321. a

9 *Dominus est oculus hominis, & ag.*
361. b

11 *Adhuc sume tibi vassa pastoris stul-*
ti, p. 366. a

11 *Opastor & idolum, p. 367. a*

11 *Gladus super brachium eius, & su-*
per oculum dextrum eius, &c. pa.
367. a

13 *In diebus illis erit fons patens domui*
David in ablutionem, &c. pag.
439. b. & 489. a

14 *Et erit in die illa exibit aqua viua,*
&c. usque super omnem terram,
p. 486. a

MALACHIÆ CAP. II.

Laborare fecistis Dominum, &c.
pag. 51. b

3 *Et ero testis velox, &c. p. 43. b*

3 *Ecce ego mitto angelum meum, &c.*
pag. 42. a. & 129. a. & 139. b. &
333. a

3 *Et conuertimini, & videbitis quid*
Pp 2 su

INDEX

- sit inter iustum & impium, &c.*
p. 79. a
- 3** *Ipse enim quasi ignis conflagrans, &c.*
p. 167. a & 364. a
- 3** *Et statim veniet ad templum suum*
dominator, &c. p. 364. a
- 4** *Ecce dies Domini succensa quasi ca-*
minus, &c. p. 79. a
- 4** *Et orietur vobis timentibus nomen*
Domini soli iustitiae, p. 79. b
- 4** *Ecce ego mittam vobis Eliam Pro-*
phetam, ante quam veniat dies
Domini, &c. p. 319. b
- MACHABÆORVM. 2.**
CAP. IX.
- Si est Deus in calo. pa. 187. a*
- EX NOVO TESTAM.**
MATTH. CAP. III.
- C** *Vnus ventilabrum in manu eius,*
pag. 166. b
- 5** *Sit sermo vester est, est, non, non,*
pag. 386. a
- 5** *Sic luceat lux vestra coram homini-*
bus, &c. p. 219. b
- 5** *Tu autem cum oraveris, intra in cu-*
biculum tuum, p. 520. b
- 6** *Adueniat regnum tuum, pag. 29. a*
- 6** *Hæc enim omnia gentes inquirunt,*
pag. 502. a
- 6** *Hæc omnia adijciuntur vobis, ibi-*
dem.
- 7** *A fructibus eorum cognoscetis eos.*
pag. 223. a
- 8** *Ego veniam, & carabo eum, pag.*
128. a
- 10** *Qui me confessus fuerit coram homi-*
nibus, &c. p. 381. b
- 10** *Cum vos persequuti fuerint in vna*
ciuitate, fugite in aliam, pagina.
384. a
- 10** *Cauete ab hominibus, p. 403. a*
- 10** *Esote prudentes sicut serpentes,*
& simplices sicut columba, pag.
403. a
- 10** *Quod in aure audistis predicate su-*
per tecta, p. 538. b
- 11** *Internatos mulierum non surrexit*
maior, &c. p. 144. a
- 11** *Qui minor est in regno calorum, ma-*
ior est illo, p. 144. b. & 146. b
- 11** *Venite ad me omnes qui laboratis,*
&c. p. 215. a
- 11** *Venit Ioannes non manducans, neq;*
bibens &c. p. 311. a
- 11** *An alium expectamus? p. 335. a*
- 11** *Discite a me, quia mitis sum, & hu-*
milis corde, p. 392. a
- 11** *Iuxta & Prophetia usque ad Ioannem,*
pag. 506. b
- 11** *Iugum meum suauis est & onus, &c.*
p. 576. a
- 13** *Vis, imus, & colligimus ea, pagina,*
524. b
- 15** *Donum quodcumque est ex me &c.*
pag. 180. b
- 16** *Caro & sanguis non reuelauit tibi,*
p. 196. b. & 357. b
- 16** *Super hanc petram edificabo Eccle-*
siam meam, p. 273. a
- 16** *Alij Eliam, alij Hieremiam, &c.*
p. 323. b
- 16** *Tollat crucem suam, &c. p. 563. a*
- 17** *Elias iam venit, p. 320. a*
- 17** *In quo mihi bene complacui, pag.*
440. b
- 18** *Si peccauerit in te frater tuus, &c.*
pag. 249. a
- 19** *Si vis perfectus esse vade & vende,*
&c. p. 551. a
- 20** *Non est meum dare vobis, &c. pa.*
353. b
- 21** *Lapidem quem reprobauerunt adifi-*
cantes, p. 355. b
- 22** *Obmutuit, pa. 71. a*

LOCORVM.

- 24 Sicut fulgur exit ab Oriente, &c.
pag. 524.b
- 25 Lampades nostræ extinguuntur, &c.
552.a
- 26 Omnes vos scandalum patiemini,
&c. p. 134.b
- 26 Transseat à me calix iste, veruntamen non mea voluntas, &c. pag.
252.b
- 26 Ego sum. Veruntamen amodo videbitis filium hominis venientem,
&c. p. 321.b
- 27 Quid faciam de Iesu, p. 133.b
- 28 Data est mihi omnis potestas, &c.
pag. 20.b

MARCI CAP. I.

- S**icut scriptum est in Esaia, pag.
140.a
- 1 Et erat Ioannes in deserto, & exiabant, &c. p. 264.b. & 266.a
- 7 Quanto magis eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, pag.
220.a

LVCE. CAP. I.

- Q**uia visitauit & fecit redemptionem plebis sue, p. 518.a
- 1 Ad dandam scientiam salutis plebi eius, p. 518.a
- 1 Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Elie, p. 322.a
- 2 Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus, &c. p. 401.b
- 3 Facite fructus dignos pœnitentiæ, pag. 559.a
- 4 Consummata omni tentatione recessit diabolus, p. 452.a
- 7 Quia propheta magnus surrexit, pa.
323.b
- 9 Abneget semetipsum, p. 252.b
- 9 Elias apparuit, p. 319.a
- 9 Qui me erubuerit & sermones meos, &c. p. 382.b

- 10 Infundens vinum & oleum, p. 38.b.
& 453.b
- 10 Maria optimam partem elegit, pa.
526.a
- 12 Sint lumbi vestri præcincti, pa. 525.a
& 537.a
- 12 Animam tuam repetunt à te, pag.
549.b
- 14 Adhuc autem & animam suam, pag. 295.a
- 14 Non possum venire, pa. 294.b
- 14 Compellite eos intrare, p. 536.a
- 16 Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis, p. 571.b. & 372.b
- 17 Regnum calorū intra vos est, pa.
148.b & 434.b
- 18 Descendit hic iustificatus ab illo, p.
429.a
- 20 Tunc dicent montibus cadite super nos, p. 74.a
- 23 Nolite flere super me, &c. pag.
90.a
- 24 Donec impleamini virtute ex alto.
pag. 310.a
- 24 Non ne cor nostrum ardens erat in nobis, p. 513.b

IOANNIS CAP. I.

- S**ine ipso factum est nihil, pagina.
93.a
- 1 Ecce agnus Dei, &c. pag. 124.a. &
450.a
- 1 Et hoc est testimonium Ioannis, pa.
308.b
- 1 Non erat ille lux, sed ut testimoniū perhiberet de lumine, p. 312.a
- 1 Qui misit me baptizare, &c. pag.
327.b
- 1 Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti, &c. p. 350.b
- 1 De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia, pagina.
440.a

INDEX

<p>1 Et ego nesciebam eum, pagina.
469.b</p> <p>1 Ego baptizo vos aqua, &c. p. 472. a.
& 528.b</p> <p>2 Et manifestauit gloriam suam, &c.
p. 350.b</p> <p>3 Ipsi vos mihi testimonium perhibe-
bitis, &c. p. 155. a</p> <p>3 Nō potest homo accipere quidquam,
nisi ei desuper datum fuerit, pag.
349.b</p> <p>4 Nisi signa & prodigia videritis, non
creditur, p. 44. a</p> <p>4 Qui biberit ex hac aqua sitiet iterū,
p. 210.b</p> <p>4 Cognouit, quia illa hora erat in qua
dixit Iesus &c. p. 317.b</p> <p>5 Dedit ei pater omne iudicium face-
re, &c. p. 21. a</p> <p>5 Alius est qui testimonium perhi-
bet de me, p. 309. a</p> <p>5 Vos misistis ad Ioannem, pag. 311. b.
& 348. a. & 360. b. & 368. a</p> <p>5 Ille erat lucerna lucens & ardens,
p. 311. b. & 458. b. & 537. b</p> <p>5 Vos autem voluistis ad tempus exul-
tare in lucerna eius, pag. 312. b.
& 313. b</p> <p>5 Ego veni in nomine Patris mei, pa.
367. b</p> <p>6 Hic est Propheta ille, p. 323. a</p> <p>7 Tempus meum nondum aduenit,
pa. 81. a</p> <p>7 Hic est vere Propheta qui venturus
est, p. 323. a</p> <p>8 Testimonium perhibet de me qui
misit me, p. 219. a</p> <p>8 Vos ex patre diabolo estis, & de-
sideria eius vultis perficere, pag.
223. b</p> <p>9 Da gloriam Deo, p. 221. a</p> <p>10 Et ingreditur, & egreditur, &
paschua inueniet, p. 127. a</p> | <p>11 Ecce quem amas infirmatur, pag.
206. b</p> <p>11 Cum esset Pontifex anni illius pro-
phetauit, p. 468. a</p> <p>13 Qui lotus est non indiget, nisi ut pe-
des lauet, pa. 238. a</p> <p>15 Sive mundo fuissetis, mundus quod
suum erat diligeret, p. 378. a</p> <p>15 Mementote sermonis, quem ego di-
xi vobis, p. 403. a</p> <p>15 Odio habuerunt me gratis, pagina,
412. b</p> <p>16 Si ego non abiero, Paracletus non
veniet, p. 211. a</p> <p>17 Hac est vita aeterna, ut cognoscant
te, &c. p. 181. a</p> <p>17 Sine me nihil potestis facere, pag.
239. a</p> <p>19 Quod scripsi, scripsi, p. 94. a</p> <p>20 Dixit Iesus Petro, sequere me, pag.
159. a</p> <p>21 Cum esses iunior cingebas te, &c.
p. 562. a</p> |
|--|--|

ACTVVM APOST. CAP. I.

- V**os autem sedete in ciuitate donec
impleamini spiritu, &c. pag.
479. b
- 3 Ut cum venerit tempus refrigerij,
&c. pag. 104. b
- 5 Anania cur tentauit sathanas cor-
tuum, pag. 552. b
- 7 In praeceptis Angelorum, p. 143. a
- 19 In eum qui venturus erat, ut crede-
rent, p. 329. b. & 472. b
- 20 Nec facio animam meam pretiosio-
rem quam me, p. 182. a

EX EPIST. PAULI AD Romanos. CAP. I.

- N**on erubescō Euangelium, pag.
382. b

L O C O R V M.

- 2 Ostendunt opus legis scriptum in
cordibus suis, p. 436. a
- 2 Ipsi sibi sunt lex, p. 448. b
- 2 Qui prædicas non furandum furaris,
&c. usque, blasphematur verbum
Dei, p. 534. a
- 5 Tribulatio patientiam operatur, pa.
168. b
- 5 Vbi abundavit delictum superabun-
davit & gratia, pa. 243. a
- 5 Lex subintravit, ut abundaret deli-
ctum, p. 448. b
- 6 Humanum dico propter infirmita-
tem, pa. 559. b. & 564. a
- 7 Quod enim operor non intelligo, pa.
237. a
- 7 Ego autem carnalis sum venunda-
tus sub peccato, p. 238. b
- 7 Condelector enim legi Dei secundū
interiorem hominem, p. 252. a
- 7 Et captivum me ducentem in legem
peccati, pa. 294. a
- 7 Infelix homo quis me liberabit de
corpore mortis huius, p. 296. a
- 8 Vanitati creatura omnis subiecta
est non volens, p. 33. a & 61. b
- 8 Omnis creatura ingemiscit & par-
turit, &c. p. 129. b. & 211. b
- 8 Quia ipsa creatura liberabitur, &c.
p. 246. b
- 8 Quos præscivit conformes fieri ima-
gini, &c. p. 289. b
- 8 Qui in carne sunt Deo placere non
possunt, &c. usque, spiritu facta
carni mortificaveritis, p. 294. b
- 8 Quod si filij & heredes, p. 443. b
- 8 Quem proposuit Deus propitiatorē,
&c. p. 45. a
- 9 Optabam ego ipse anathema esse a
Christo, &c. p. 183. a. & 527. b
- 9 Lapis offensionis, &c. p. 437. b
- 10 Corde creditur ad iustitiam, ore autē
confessio fit ad salutem, p. 381. b

- 10 Finis enim legis Christus est, usque,
verbum fidei quod prædicamus, p.
436. b
 - 10 Quomodo prædicabunt nisi mittan-
tur, pag. 510. b
 - 12 Ut exhibeatis membra vestra hostiā
viventem, p. 297. a
- I. CORINTHIO. CAP. I.**
- Q**uoniam non multi sapientes secū-
dum carnem, non multi pruden-
tes, &c. p. 354. b
- 1 Perdam sapientiam sapientium, &
prudentiam prudentium reproba-
bo, p. 375. b
 - 1 Tentatio vos non apprehendat, nisi
humana, &c. usque, ut possitis su-
stinere, p. 563. b
 - 3 Cuiusque opus quale sit probabit ig-
nis, p. 43. b
 - 3 Capietur sapiens in astutia sua, pag.
364. a
 - 3 Dei agricultura, Dei ædificatio estis,
p. 530. b
 - 4 Non in sermone est verbum Dei, sed
in virtute, p. 535. a
 - 4 Sic nos existimet homo ut ministros
Christi, & dispensatores myste-
riorum Dei, p. 399. a
 - 4 Quis enim te discernit, p. 398. b
 - 4 Quid enim habes, quod nō accepisti,
&c. p. 398. b
 - 6 Nihil habentes & omnia possiden-
tes, pa. 242. b
 - 7 Præterit enim figura huius mundi,
p. 114. a
 - 7 Qui autem cum uxore est sollicitus
est, &c. p. 536. a
 - 9 Qui arat in spe debet arare, p. 572. b
 - 10 Bibebant de spiritali consequente
eos petra, &c. p. 442. b
 - 14 Nolite parvuli effici sensu, p. 404. a
 - 15 Tunc mortale hoc induet immorta-
litatem, p. 24. b

INDEX

15 *Opportet illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius,*
p. 24. b

15 *Deinde finis cum tradiderit regnum Deo, & Patri, p. 26. b*

16 *Sit anathema Maranatha, p. 184. a*

2. CORINTH. CAP. I.

A *Ut quæ cogito secundum hominē cogito, ut sit apud me est, & nō, & c. usque, per ipsum amen Deo, & c. p. 386. a*

2 *Ut non circumueniamur a Sathana, & c. p. 346. a*

4 *Propter quod non deficimus, p. 105. b*

4 *Momentaneum hoc quod est in præsenti & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimē eternū gloriæ pondus operatur, p. 105. b. & 106. b*

4 *Non contemplantibus nobis quæ videntur sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, & c. p. 106. b*

6 *Quæ conuentio luci ad tenebras? & c. p. 239. b*

6 *Qui fornicatur in corpus suum peccat, p. 240. a*

6 *Sicut Dei ministri in multa patientia, & c. usque, & ecce viuimus, p. 550. a*

10 *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, & c. p. 342. b*

11 *Quæ infirmitatis meæ sunt gloria-bor, p. 182. a*

12 *Virtus in infirmitate perficitur, pa. 205. b*

12 *Cum infirmor tunc potens sum, pa. 297. a. & 493. b*

13 *Si linguis hominum loquar, & c. as sonans, & c. p. 534. b*

AD GALAT. CAP. I.

I *n Christo Iesu neq; circumcisio ali-quid valet, & c. p. 353. a*

2 *Vino ego, iam non ego, p. 242. a*

2 *Si enim quæ destruxi iterū hæc readi-fico, & c. p. 389. b*

3 *Si enim data esset lex quæ posset vi-uificare, & c. p. 175. a*

3 *Quid igitur lex propter transgressio-nem? & c. usque, unus est, p. 447. b*

4 *Abraham duos filios habui, unum de ancilla, & c. p. 173. b*

4 *Quanto tempore hæres paruulus est nihil differt à seruo, & c. p. 176. a*

4 *Inimicus vobis factus sum verum di-cens, p. 414. b*

6 *Si spiritu viuimus, spiritu & ambu-lemus, p. 295. a*

AD EPHES. CAP. II.

I *pse est pax nostra qui fecit utraq; unum, & c. usque, accessum ad pa-trem, pa. 446. b*

2 *Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, pa. 562. b*

4 *Ut iam nō simus paruuli fluctuantes, & c. p. 270. b. & 389. b*

4 *Dedit quosdam quidem Apostolos, & c. usque, ad circumuentionem erroris, p. 388. b*

4 *Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensurā ætatis plenitudinis Christi, pa. 389. a*

AD PHILIP. CAP. II.

Exinaniiuit semetipsum, & c. p. 392. a

4 *Ego enim didici in quibus sum suffi-ciens esse, pag. 193. a*

AD COLOSEN. CAP. II.

Delens chyrographum decreti, & c. pa. 447. a

1. AD TIMOT. CAP. I.

Iusto non est imposita lex, pa. 448. b.

2 *Similiter & mulier in habitu orna-to, & c. p. 285. b. & 287. a*

2 *Ornātes se non in tortis crinibus aut auro, & c. p. 284. b. & sequent.*

5 *Qui suorum obtuitur fidem nega-uit, & est infideli deterior, p. 224. a*

LOCORVM.

5 *Peccantem coram omnibus argue,*
p.248.b

6 *Non sperare in incerto diuitiarum,*
p.277.a.

6 *Radix omnium malorum est cupiditas,* p.418.a

6 *Nihil enim intulimus in hunc mundum,* &c.p.160.a

2. AD TIMOT. CAP. III.

A *D* *sua desideria coaceruabunt sibi*
magistros prurientes auribus,
p.410.b

4 *Prædica verbū, inſta oportune,* &c.
p.541.b & 542.b

AD TITVM. CAP. II.

I *N* *omnibus te ipſum præbe exemplū,*
&c. vſquē, malum dicere, p.534.a

3 *Apparuit benignitas,* &c. pa.505.a

AD HEBR. CAP. I.

Q *uem conſtituit heredem vniuerſorum,*
per quem fecit & ſæcula, p.443.b

2 *Non enim angelis ſubiecit orbem terræ,* p.16.b

2 *Nuſquam enim angelos apprehendit*
&c. vſquē, eis qui tentantur auxiliari, p.451.b

4 *Tentatum per omnia pro ſimilitudine,* &c. p.451.b

4 *Et penetrabilior omni gladio,* p.571.a

5 *Facti eſtis quibus lacte opus ſit,* pag.428.a

6 *Iterum iacientes fundamentum ab operibus mortuis,* p.74.a

9 *Quanto magis ſanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis,* p.241.b

10 *Peccantibus nobis non relinquitur hoſtia,* &c. pa.86.b

10 *Quod ſi ſubtraxerit ſe non placebit anime mee,* p.251.b

11 *Accedentem ad Deum oportet credere,* &c. p.49.b

11 *Malens affligi cum populo Dei, quā temporalis peccati habere iocunditatem,* p.292.a

11 *Deo pro nobis melius diſponente, vt non ſine nobis conſummarentur,* 442.b

12 *Adhuc ſemel & ego commouebo cælum,* &c. p.8.b

13 *Optimum eſt gratia ſtabilire cor,* p.271.a

13 *Teſtamētum æternum,* &c. p.571.b

IACOBI CAP. I.

B *eatus vir qui ſuffert tentationem,*
&c. p.416.b

2 *Fides ſine operib⁹ mortua eſt,* p.222.b

2 *Sicut corpus ſine ſpiritu mortuū eſt,*
&c. p.222.b

2 *Nolite in perſonarum acceptione habere fidem,* &c. p.354.a

2 *Si introierit in conuentum veſtrum vir aureum annullū habens,* &c. p.444.b

1. PETR. CAP. I.

S *ancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum,* p.354.a

4 *Si iuſtus vix ſaluabitur impius & peccator vbi apparebunt,* p.43.a

4 *Tempus eſt vt iudiciū incipiat à domo Dei,* p.53.a

2. PETR. CAP. I.

M *axima & precioſa nobis promiſſa donauit,* p.243.a

3 *Adueniet dies Dñi ſicut fur,* p.9.a

3 *Cæli erant prius & terra de aqua & per aquam conſiſtens verbo Dei,* p.34.a

1. IOAN. CAP. II.

S *ed & ſi quis peccauerit aduocatum habemus apud patrem,* &c. pa.450.b

3 *Qui ex Deo natus eſt nō peccat,* &c. p.184.b

INDEX

- 3 Filioli nondum apparuit quod erimus, p. 211. b
 5 Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, p. 329. a

APOCALYP. CAP. I.

- Culi eius tanquam flamma, pag. 78. a
 1 Et habebat in dextera sua stellas septem, p. 274. b
 1 Gladius utraque parte acutus, pag. 542. b
 2 Et non laedetur à morte secunda, pag. 178. a
 3 Ego sto ad ostium, & pulso, p. 231. a. & 547. b
 3 Dicis quia dives sum, & nullius egeo, & c. p. 242. a
 3 Suadeo te emergere à me aurum ignitum, pag. 242. b

- 4 Mittentes coronas suas ante thronum, pag. 400. b
 4 Et plena erant oculis ante & retro, p. 524. a
 5 Liber signatus, & c. p. 196. b
 6 Vidi sub altare Dei animas interfectorum, & c. p. 98. b
 14 Et habebat in manu sua falcem, p. 60. b
 19 Rex regum & Dominus dominantium, p. 16. b
 19 Vidi calum apertum, & ecce equus albus, pag. 85. b
 20 Et vidi thronum magnum, & c. pag. 77. b
 21 Non erit luctus neque clamor, & c. pag. 170. b
 22 Et ostendit mihi fluvium aquae vivae, pag. 486. b

IN-

INDEX DIVERSARVM TRANSLATIONVM ET LEC- tionum, quæ in hoc tomo adducuntur, & vel ad

sensum, vel ad mores conducunt: nec enim vtile reputaui.

mus librorum margines translationibus reple-

re, quæ nihil ad opus & materiam, quæ

tractatur, faciunt.

GENESIS.

CAP. III.

E T ipse dominabitur tui: ex
Hebræo verti potest: & ad
virum conuersio tua, pag.

208. a

34 Tristem delinuit blanditijs. Ex He-
bræo, loquutus est ad cor puella: &
Chaldaica paraphra. vertit: loquu-
tus est consolationes, p. 506. b

49 Non auferetur sceptrum de Iuda,
nec dux de fœmore eius, & c. Chal-
dai. paraphra. Non auferetur ha-
bens potestatem de domo Iuda, pag.
459. b. & Thargū Hierosolymi.
Nō deficient reges de familia Ieu-
da, p. 462. a

49 Nec dux de fœmore ei*, Chaldaï. pa-
raphra. Nec scribe de filijs filiorū
eius, p. 459. b

49 Donec veniat qui mittendus est, Chal-
dai. paraphra. Donec veniat Mes-
sias, cuius est regnū, p. 459. b. Alij
vertunt, donec veniat filius sui, p.
461. a. Alij, filius matris ibidem.
Alij, donec veniat cui ille, pag.
461. b

49 Et ipse erit expectatio gētium, Chal-
dai. paraphra. & ipsi congrega-
buntur gentes, p. 459. b

NUMERI CAP. XXIII.

O Rietur stella ex Iacob. Chaldaï.
paraphra. Cum consurget Rex
de Iacob, & vingetur Christus De-
us Israel, p. 462. a

PSALMORVM II.

A Pprehendite disciplinam, Ex He-
bræo, Apprehēdite filium, vel
amplexamini, Fœlix, pag. 455. a.
& 456. a. & 430. b

9 Laudatur peccator in desiderijs,
& c. Chaldaï. paraphra. Iactatur
impius super concupiscentia ani-
mæ suæ, & qui benedicit hominē
raptorem reiicit Deum. p. 300. a

9 Inclinauit se & cadet Fœlix, Inclina-
bit se & supplex curbabitur:
& Chaldaï. paraphra. simular
egritudinem & p. 391. a

16 Satiabor cum apparuerit gloria tua,
Ex Hebræo, satiabor cū apparue-
rit similitudo tua, p. 211. a

28 Vox Domini confringentis cedros,
Hieronymus, confringēs cedros,
pag. 514. b

29 Ego dixi in abundantia mea, Ex He-
bræo, in fœlicitate, in quiete, in pro-
speritate. Chaldaï. paraphra. In cō-
fidentia mea, p. 204. a

29 Præstitisti decori meo virtutem. Hie-
ronymus, statuisti monti meo for-
titudinem, p. 204. b

INDEX

30 In manibus tuis sortes meae. Roman. Psalter. Tempora mea, pag. 563. a

36 Inimici Domini mox ut honorificati fuerint, &c. Hieronymus: cum impij peribunt, & hostes Domini ut pretiosi agni absumentur in fumum, pag. 408. a

40 Magnificauit super me supplantationem, Chrysost. Leuauit super me calcaneum, pag. 59. a

46 Quoniam Dñi sortes terræ: Ex Hebræo, Quoniam cardines terræ, p. 306. b

50 Et malum cor te feci: Ex Hebræo: Et voluntatem meam coram te feci, pag. 254. a

51 Præualuit in Vanitate sua: Ex Hebræo: Innixus est in Vanitate sua, pag. 277. a

54 Mollis sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula, Hieron. Molliores sunt sermones eius oleo cum sint lanceæ, pag. 256. b

83 In tabernaculis peccatorum: Ex Hebræo: In tabernaculis impietatis, p. 292. b

102 Recordatus est quoniam pulvis sumus: Augu. Memeto quod pulvis sumus, 454. a

102 Ipse cognouit figmentum nostrum, Hieron. plasmationem nostram, pag. 454. a. Chaldaei. paraphra. Fomitum nostrum, p. 454. b

138 Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, Ex Hebræo: Mihi nimis pretiosa sunt factæ afflictiones tuæ Deus, p. 189. b

PROVERBIO.

CAP. III.

Vlæ eius pulchra: Ex Hebræo. Iocunda. p. 544. b

6 Vir apostata Vir iniquus graditur ore peruerso, &c. Ex Hebræo omnia ista per participia vertuntur: homo Belial vir iniquus incedens ore peruerso, &c. pagina. 200. b

6 Annuens oculo, aliqui, innuens oculis, pag. 201. a

6 Terit pede. Ex Hebræo, loquitur pede, pag. 201. a

10 Quasi tempestas transiens non erit impius, iustus autem quasi fundamentum sempiternum: Ex Hebræo: Cum pertransit tempestas non manet impius: ac iustus fundamentum est saculi, pagina, 269. b

13 Nuntius impij cadet in malo: Ex Hebræo: Nuntius impius, &c. p. 199. b

16 Et Domini gubernare linguam. Augu. legit: Et à Domino responsio linguæ, p. 546. a

17 Qui altero sermone repetit separatos: Ex Hebræo: Qui mutat verbū separat fœderatos, pag. 202. a

25 Animam illius requiescere facit, Ex Hebræo: Animam eius restituet, p. 202. b

29 Qui blandis fœtis quæ sermonibus loquitur amico, &c. Septuaginta, Qui blanditur amico suo, &c. p. 255. b

29 Qui delicate nutrit seruum sentiet eum contumacem: Glossa qui deliciatur à pueritia sua seruus erit, & contristabitur, p. 294. a

ECCLE.

LOCORVM.

ECCLESIASTICI.

CAP. V.

Esto firmus in via Domini: Græca habent: Sis firmus in sententia tua certa, pa. 271. a

6 Amico fideli nulla est comparatio. Græca: Amico fideli nulla est permutatio, pa. 261. a

10 Propter diversos dolos. Græca: Propter diuitias dolis comparatas, pa. 501. a

27 Homo sensatus. Alij Codices habent: Homo sanctus, pa. 268. a

ESAIE CAP. I.

Non est circumligata, &c. Septuagin. Non est malagma imponere, &c. pa. 40. a

2 A facie fortitudinis Domini. Septuagin. Formidinis Domini, pag. 74. b

6 Excæca cor populi huius. Septuagin. Incrassatum est cor populi huius, pag. 163. a

6 Et aures eius aggraua. Septuaginta: Et aures suas aggrauauerunt, pa. 163. a

11 Egredietur virga de radice Iesse: Ionathas: Egredietur rex de filijs Israel, p. 462. b

27 Serpentem tortuosum. Græca. Serpentem peruersum, p. 421. b

28 Vt faciat opus suum alienum, &c. Septuaginta: Cum ira faciet opera, &c. p. 492. b

28 Manda, remanda, specta, respecta. Septuaginta: Tribulationem super tribulationem specta, pag. 495. a

29 Et sicut somniat esuriens & comedit, &c. Septuagin. Eruntquæ sicut qui in somnijs, &c. p. 212. b

40 Consolamini consalimini popule

meus. Ex Hebræo. Consolamini populum meum, pag. 517. b

40 Loquimini ad cor Hierusalem. Ambrosius. Sacerdotes loquimini iustitiam, p. 495. a

40 Quoniam completa est malitia eius. Hieron. Militia eius, pag. 507. a Septuaginta, repleta est humilitas eius, ibidem.

61 Ad annūtiandum pauperibus misere me. Septuagin. Ad euangelizandum pauperibus, pa. 133. a

65 In cubile armentorum, &c. Septuagin. In requiem, &c. p. 247. b

65 Quæsierunt me qui ante non interrogabant. Septuagint. Inuērus sum a non quærentibus me, p. 437. a

HIEREMIE CAP. XXXI.

Dirige cor tuum in viam rectam. Septuagint. Da cor tuum in humeros tuos, &c. p. 560. b

51 Qui fecit omnia ipse est sceptrum Israel. Vatablus. Qui condidit omnia is est virga hereditatis eius, pa. 462. a

EZECHIELIS.

CAP. X.

Quasi lapidis Chrysoliti. Aquila: hircinthis, p. 532. a

21 Donec veniat cuius est iudicium. Septuagin. Donec veniat reposita ei, p. 461. b.

OOSEE CAP. II.

Ecce ego lactabo eam: Septuagin. Seducam eam, p. 494. a. & 509. a

2 Et dabo ei vinitores, ex eodem loco: Septuagin. Et dabo ei possessiones suas inde, p. 494. a

AMOS CAP. VII.

In manu eius trula cementarij. Septuagin. Et in manu eius adamas, pa. 273. a

INDEX

SOPHONIÆ. CAP. I.

Qui ingrediuntur super limen. Hieron. Qui transiliunt limen, pag. 70. b

2 Onocratus. Septuaginta. Cygnus. pag. 303. b

AGEI. CAP. I.

Nuncius Domini de nuncijs. Ex Hebræo. Angelus Domini de angelis Domini, pag. 142. a

ZACHARIÆ CAP. XI.

Dispersum non quæret. Ex Hebræo: Parvulum non quæret, pag. 366. b

II. Pastor & idolum. Ex Hebræo: Pastor & nihilum, p. 367. a

MALACHIÆ CAP. II.

Laborare fecistis Dominum. Septua. Pronocastis Dominum, pa. 51. b

2 Vbi est Deus iudicij? Septuaginta. Deus iustitiæ, p. 52. a

MATTHÆI CAP. XXVII.

Quid igitur faciam de Iesu? Græca. Quid faciam Iesum, p. 133. b

I. CORINTHIO.

CAP. I.

Tentatio vos non apprehēdat, &c. Alij legunt: Apprehendit, pag. 563. b

AD EPHES. CAP. III.

Ad consummationem sanctorum. Hieron. Ad instructionē sanctorum, pag. 389. a

I. AD TIMOTH. CAP. I.

Secundum Euangelium quod creditum est mihi. Græca. Quod creditus sum ego, pa. 133. b

6 Radix omnium malorum est cupiditas. August. Avaritia, p. 418. a

IN-

INDEX COPIOSISSI- MVS RERVM ET SENTEN-

tiarum, quæ in hoc primo tomo
continentur.

*Numerus paginam indicat, A. priorem, B. posteriorem
columnnam demonstrat.*

A.

Abila.

BILA Calcidis Pro-
uincia, pag. 466. a

Abila, non pertinebat ad
regnum Iudæorū, ibid.

Abila quare computetur a Luca in
rer Tetrarchias Iudææ, pag. 466. a

Abila Lysaniam dicta, ibidem.

Abilæ principes omnes Lysanæ di-
cebantur, pag. 466. a

Abundantia.

Abundantia, vide prosperitas.

Abundantia temporalium obli-
uionem Dei causat, pag. 490. a

Abundantia temporalium ineptos
facit ad cælestia, defectus vero
aptiores, pag. 490. b

Abraham.

Abraham præcepit Deus, ut im-
molaret filium suum: quia ni-
mis affectus erat ad illū, p. 157. b

Adam.

Adæ primum peccatum fuit super-
bia, pag. 417. a

Quomodo superbia fuerit primū
peccatum, ibidem.

Adam propter peccatum exul fa-
ctus est, pag. 24. a

In Adam omnes exules facti su-
mus, pag. 24. a

Acceptio personarum.

Iudicium debet esse sine acceptio-
ne personarū, p. 70. a. & p. 353. b

Acceptio personarum in electioni-
bus maxime fugienda, p. 353. a

Apud Deum non est acceptio per-
sonarum, pa. 439. a

Acceptio personarum reprehendi-
tur, pa. 444. b

Achor.

Achor turbationem significat, pa.
247. a. & 494. b

Vallis Achor ubi sit, & quis dica-
tur, ibidem, & 494. b

Vallis Achor quid significet, ibid.

Adamas.

Adamas ab inuencibilitate nomen
sumpsit, pa. 273. b

Adamantis durities, & quod solo
sanguine emolliatur, pag. 187. b.
& 273. b

Adamantis fortitudo inuincibilis,
pa. 273. a

Adamas significat iusti constantiā,
ibidem.

Adamas igne non calefit, p. 273. b

Adamas fortitudinis symbolum,
pag. 273. b

Aduentus Christi.

Quare Ecclesia proponat iudicium
Dom. i. Aduentus, pa. 37. a

Aduentus Christi duplex, & eorū
diffe-

INDEX

- differentia, p. 41. b. & 321. a
 Aduentus primus Christi misericordiae, pa. 41. b
 Aduentus secundus Christi visibilis, & in rigore, pa. 41. b
 Aduentus secundus Christi qualitates declarantur, pa. 42. b
 Aduentus primi Christi, plurima signa data sunt Iudæis, p. 458. a
 Tēpus quo miserabilior erat resp. Iudæorum conueniens fuit aduētui Christi, pa. 490. a
 Adulatio & adulator, ibid.
 Adulatoris & amici differentia, pa. 255. a
 Adulatio maxime perniciofa, pag. 255. a
 Adulatio tineæ similis est, p. 255. b & 297. b
 Adulator omni latrone peior, & magis nocet, pa. 255. b
 Adulator locustis similis omnia valet, pag. 256. a
 Adulatoris lingua similis linguæ canis, pa. 256. a
 Adulator coruo peior est, p. 256. b
 Adulatores, oleum vendere dicuntur, & quare, p. 257. a
 Adulator pauperes fugit, pa. 263. b
 Contra adulatores plurium principum exempla, pa. 298. a
 Adulatores puluilos consuunt, ut alij in vitijs suis requiescant, pag. 299. a
 Adulatio fomentum vitij præstat, sicut oleum lumini, p. 300. a
 Adulatores contraria semper referunt sicut speculi, pa. 300. a
 Adulatio rete est pedibus expansum, pa. 301. a
 Adulatores audiēs nunquā se vident in seipso, ideo decipitur, p. 300. b
 Adulatoris verba, licet dulcia, sagittæ sunt, pa. 395. b
 Adulator bilinguis dicitur, & quare, p. 395. b
 Adulatoris lingua per locustam significatur, pa. 395. b
 Adulatores asperius tractandi, quā contumeliosi, pa. 396. a
Advocatus.
 Advocatus quis dicatur, pa. 450. b
 Advocatus noster apud patrē Christus est, ibid.
Ætas.
 Ætas spatij centum annorū p. 31. a
 Ætas vltima mundi tempus fidei dicitur, pa. 31. a
 Ætas generatio dicitur, pa. 30. b
 Ætas & sæculum, idem significant, pa. 30. b
Æs.
 Æs prædicatorum voces significat, pa. 540. a
 Æs candens prædicatio accensa dicitur, ibid.
Affectus.
 Affectus hominis ad peccatū eternitatem inuoluit, pa. 101. b
 Affectus pedes sunt animæ, pag. 238. a
Affirmatio.
 Affirmatio, & negatio simul omnimodam claritatem rei exponunt, pag. 317. a
 Affirmatio, & negatio simul certitudinem rei augent, ibidem.
Afflictio, & afflicti.
 Afflictis non est danda afflictio, pa. 214. a
 Afflictio maximè mouet Deū ad misericordiam, pa. 216. b
 Afflictionem spiritus causant mundana omnia, pag. 213. a
 De afflictione vide verbo, Labor, & tribulatio.

SENTENTIARVM.

Agar.

Agar carnem significat, pa. 293. b
 Agar eijciēda de domo cum filio,
 vt pacifice viuas, ibidem.
 Agar Ægyptia fuit, p. 293. b
 Agar partes filij sui aget, etiam con-
 tra Dominum suum, ibidem.
 Agar gentilitatem significat, pag.
 572. a

Ala.

Ala celeritatis symbolum est, pag.
 524. b

Alexander.

Alexander communi veste uteba-
 tur, pa. 283. b
 Alexandri exemplum contra adu-
 latores, pa. 298. a

Allegoria.

Allegoria quid sit, p. 174. b

Ambitio.

Ambitio honoris omnia corrumpit,
 pag. 318. b
 Vide verbo, honor & superbia, &
 dignitas.

Amen.

Amen vnde deducatur, & quid si-
 gnificet, pag. 29. b
 Amen optantis prospera est, ibid.
 Amen iurantis est particula, pag.
 29. b
 Amen confirmantis, & approban-
 tis particula, p. 388. a
 Amen aliquando nomen est, ali-
 quando aduerbium, p. 388. a

Amicus, & amicitia.

Amicus falsus in prosperis adest, in
 aduersis fugit, pag. 260. b
 Amicus verus in tribulatione cer-
 nitur, pa. 260. b
 Amico fideli non est comparatio,
 pag. 261. a
 Amicus fidelis quāti faciendus sit,
 ibidem.

Amicitia vera reuerentiam confer-
 uat, y el respecto, pa. 262. a

Amicitia obiectum perfectio alte-
 rius est, pa. 262. a

Amicus verus libere debet admo-
 nere, ibidem.

Amicus non est, qui post tribulatio-
 nem apparet, p. 262. b

Amicus fictus non personam, sed
 prosperitatem diligit, p. 262. b

In prosperitate incerta est amicitia
 p. 262. b

Amicus verus personam diligit nō
 accidentia, p. 263. a

Amicos quærimus, qui nobis adu-
 lentur, p. 450. b

Amor.

Amor nimius etiam in licitis cohi-
 bendus, pa. 156. b

Amor potentissimus est inter om-
 nes affectus animi, p. 157. a

Amor quare depinguatur cæcus,
 pa. 157. a. & 368. b

Amor Dei solus sine modo esse de-
 bet, & in hoc modus eius confi-
 sit, ibidem.

Amor ex nulla re grauatur, pag.
 235. b

Amoris est omnia approbare, &
 laudare, p. 259. a

Amor terrenorum hominem va-
 cuum reddit, p. 272. a

Amor quantum possit in iudicio
 de rebus ferendo, p. 368. b

Amor quare puer depingebatur,
 pa. 368. b

Amor carnalis per Dalilam signi-
 ficatur, pa. 369. a

Amor nihil videt in amato, & qua-
 re, p. 369. a

Amor proprius proditor noster est,
 ideo a nobis abijciendus, pag.

491. b

Q9

Ana-

INDEX

Ananias.

Ananias & Saphira cur morte puni-
ti, pa. 552. b

Anas.

Anas Ananus etiam dictus est secū-
dum Bedam, p. 467. a

Anas seu Ananus à Valerio remo-
tus à Sacerdotio, p. 466. b

Anas & Cayphas quomodo dicantur
sacerdotes quādo Ioannes prę-
dicavit, p. 467. a. & 468. a

Anathema.

Anathema quid significet, p. 184. a

Anathema à Christo esse quomo-
do optat Paulus, p. 184. a

Angelus.

Angelum natura Ioannem fuisse er-
ror, p. 141. a

Angelus fuit Ioannes officio, pag.
141. b

Angelorum beatorum minor, dici
potest maior Ioanne, p. 141. a

Angelus nomen est officij, licet ap-
proprietur naturę spirituali, pa.
141. b

Angelus dicitur Ioannes pluribus
titulis, pa. 142. a. & sequent.

Angeli dicuntur sacerdotes, & qua-
re, pa. 142. a

Angeli nomen in Ioanne specialio-
rę excellentiam declarat, p. 143. b

Angeli turbabuntur in die iudicij, &
quomodo id sit intelligendū, p. 13. a

Angelorum peccatum quod fue-
rit, p. 399. b

Anima.

Animę separate pœna maior est,
quam coniunctę, p. 106. a

Animę statim post mortē premiū,
vel pœnam recipiunt, pa. 93. a

Animę beatę corporum gloriam
desiderant, & petunt, p. 98. a

Anima pro vita accipitur, pa. 182. a

Animę mors ex peccato nascitur,
pa. 241. b

Anima vivit per gratiam, p. 241. b

Anima pro toto homine ponitur,
pa. 295. a

Animarum transmigration.

Transmigration animarum in diuer-
sa corpora damnatur, p. 319. b

Transmigrationem animarū Pha-
risei non credebant, p. 318. b

Animal.

Animalium brutorum nominibus
scriptura mores hominum decla-
rat, p. 303. b

Anulus.

Anulus nobilitatis insigne erat a-
pud antiquos, pa. 354. a

Aperire.

Aperire cor quid sit, p. 232. b

Apollo.

Apollinis Milesij responsum de
Christo, p. 131. a

Apostolus.

Apostoli omnes scādalizati in mor-
te Christi, pa. 134. b

Apostolis maior Ioannes Baptista
ratione pręrogatiuarum, p. 145. a

Apostoli maiores Ioanne Baptista
gratia, & spiritu, p. 145. b

Apostoli piscatores facti sunt ho-
minum, pa. 485. a. & seq.

Apostoli vinitores sunt vineę Do-
mini, p. 494. b

Apostolorum prædicationem nihil
potuit impedire, p. 569. b

Apostolorum chorus vermis dici-
tur, pa. 570. b

Apo-

SENTENTIA RVM.

Apostata.
Apostata proprie quid significet,
pa.200.b

Apostata dicitur omnis à Deo rece-
dens, ibidem.

Aqua.
Aqua tribulationem significat, pa.
218.a. & 579.a

Aquarum copia bonorum omnium
abundantiam, & prosperitatem
designat, pa.441.a

Aquam omnium matrem faciebāt
antiqui, p.441.a

Aqua rerum omnium materia, pa.
441.b

Aqua Euangelicā doctrinam signi-
ficat, & sub nomine aquarū plura
dicuntur de Euangelio, p.485.a

Aque baptismi gratiā significāt, ibi.

Arbitrium.
Arbitrij libertas in homine astrui-
tur, p.233.a

Arbitrij libertatem non tollit con-
cupiscentia, p.238.b

Arbitrij libertas non tollitur ex eo
quod singulis vias Deus fecerit
& definierit, pa.561.b

Arbor.
Arbores diuersę diuersos hominū
status & conditiones significant,
pag.574.a

Archelaus.
Archelaus filius Herodis Ascaloni-
tæ maior, p.464.a.

Archelaus Iudæe dominium ab Au-
gusto obtinuit, ibidem.

Archelaus relegatur ob crimina ad
Vienam, & domino priuatur, pa.
464.a

Archelao medietas regni patris as-
signata est, pa.465.a

Arescere.
Arescere pro mori accipitur, p.10.a

Arundo.
Arundo cur Christo pro sceptro
data à militibus, p.421.a

Arundo contra serpentes valet, ibi.

Area.
Area mundus hic & vita præsens
dicitur, pa.166.b

Areę filij cur dicantur iusti, ibidē.

Aspis.
Aspidis ouum pulchrum foris, in-
tus mortifero veneno plenum, pa.
356.b

Astutia.
Astutia Iudæorum in legatione ad
Ioannem aperitur, p.371.a

Astutiæ hominum contra Deum
nihil valent, p.374.a

Astutias & fraudes hominum chri-
stiana simplicitas facile destruit,
p.374.a

Astrum.
Astra militia cæli, & virtutes cælo-
rum dicuntur, pa.12.b

Auaritia.
Auaritia radix est omnium malo-
rum, & quomodo, p.418.a

Audire, & auditus.
Audit Deus non solum iustorum
voces, sed & cordis præparatio-
nem, p.206.b

Nullus impedire potest quim De-
clamantes audiat, pa.207.b

Auditus multoties fallitur, pag.
228.b

Auditui in rebus proximorum non
est fidendum, p.228.b

Aula regia.
De Aula regia vide verbo cu-
ria.

Aulicorum mores quales, p.303.a

Aulicorum condiciones describun-
tur, ibidem.

Aula regia duplex mundi & Dei,
pag. 287. b

Aularum mundi & Dei differen-
tia, pa. 288. b

Aula mundi non nisi diuites admit-
tit. Dei vero pauperes amplecti-
tur, ibidem.

Auris.

Aures prosperitas oppilat, p. 162. b

Aures aperiunt labores, ibidem.

Aurem erigere quid significat, pag.
164. a

Aures Dei nihil potest impedire,
ne audiant pauperes, ibidem.

Autem.

Autē causalis particula esse solet.
pa. 331. a

Auxilia.

Auxilia diuina semper maiora sunt
quam tentationes, pa. 565. a

B.

Baptista Ioannes.

Baptista quare misserit discipu-
los suos, vt Christū interro-
garent, pa. 119. b

Cur distulerit interrogationē vsq;
ad tempus mortis, pa. 120. a

Baptista figurā legis habuit, p. 121. a

Baptista legationē mittens per dis-
cipulos utrū dubitauerit de Chri-
sto, pa. 121. a. & seq.

Baptista cognouit, & confessus est
Christum moriturum pro homi-
nibus, pa. 123. b

Baptista cognouit Christū per seip-
sum descēsurū ad inferos, p. 124. b

Baptista interrogat Christū, vt dis-
cipulorum ignorantia subueniat,
pag. 126. a

Baptistę interrogatio per discipu-
los ex gaudio processit, p. 127. a

Baptista gratia plenus ex utero ma-
tris suę, p. 136. b

Baptista peccatum actuale morta-
le non habuit, p. 137. a

Baptista plusquā propheta dicitur
pluribus titulis, p. 137. b

Baptista maius & excellentius lu-
men participauit, quam alij Pro-
pheta, pa. 137. b

Baptista ab alijs prophetis annun-
tius, & prophetatus, p. 138. b

Baptista Orizon, & confiniū vtrius-
que testamenti fuit, p. 138. b

Baptista quare miraculum nullum
fecerit, p. 132. a

Baptista prophetas facit, p. 139. a

Baptista ab eodem angelo annun-
tius est à quo Christus, p. 139. b

Baptistę missio magna Dei miseri-
cordia, p. 140. b

Baptistam Angelum fuisse natura,
error, p. 141. a

Baptista Angelus dicitur pluribus
titulis, p. 141. a. & seq.

Baptista Christo propinquior fuit
omnibus alijs, p. 143. a

Baptistę Angeli nomen tribuitur
specialiori ratione, quam alijs, p.
143. a

Baptista lucifer dicitur, p. 143. b. &
332. b

Baptista vtrum omnibus natis de
muliere fuerit maior, p. 144. a. &
sequen.

Baptistę laudes & enchomia breui-
ter relata a Chrysologo, p. 150. b

Baptista maior Apostolis ratione
prærogatiuarum, pa. 145. a

Baptistę prærogatiuę, ibidem.

Baptista non comparatur cū Chri-
sto, nec cum Virgine, p. 145. b

Baptista primus fuit, qui prædica-
uit regnum cælorum, p. 147. b

Baptista non comparatur regenera-
tis ex Spiritu sancto, p. 148. a

Baptistę

SENTENTIARVM.

Baptistæ laus, quod turbæ exie-
 rint ad eum videndum, p. 264. b
 Baptista nullū miraculum fecit, &
 omnibus admirabilis fuit, pag.
 265. a
 Baptista veniale peccatum non ha-
 buit, pa. 267. a
 Baptista arbor fuit, plantata secus
 decursus aquarum, p. 267. b
 Baptista laudatur à constantia, pa.
 267. a. & tota consi. 31.
 Baptistæ dignitas ex testimonio
 eius quando misserūt Iudæi com-
 mendatur, pa. 309. b
 Baptista erat lucerna lucens, & ar-
 dens, & quare, pag. 312. a. & 458. b
 Baptistam non esse Mesiā igno-
 rare non potuerunt sacerdotes,
 pag. 312. b
 Baptista quantæ authoritatis fuerit
 apud Iudæos, pa. 315. b
 Baptistæ humilitas quam profun-
 da, pag. 318. a. & 414. a
 Baptista nullū maius habuit me-
 ritum, quam cum confessus est
 se non esse Christum, pa. 316. a.
 & 317. b
 Baptista quomodo dicatur esse, &
 non esse Elias, pa. 321. b
 Baptista an fuerit Propheta, pag.
 324. a
 Baptista medius fuit inter Aposto-
 los, & Prophetas, & utrorumquē
 gratiam participans, p. 324. a
 Baptista ad Apostolicam gratiam
 pertinebat, pag. 324. b
 Baptista officio Prophetæ nō erat,
 pag. 324. b
 Baptista quanto tempore fuerit in
 eremo, pa. 375. a
 Baptista se maiori iniuria affectum
 putavit legatione Iudæorū, quā
 si verberaretur, pag. 395. a

Baptistæ fortitudo commendatur,
 pa. 417. a
 Baptista Luciferi sedem promeruit
 in cælo, pa. 425. b
 Baptista venit ut testimonium per-
 hiberet de Christo, pag. 458. a
 Tempus aduentus Baptistæ quare
 adeo curiose describatur, pag.
 458. b
 Trigesimo ætatis suæ anno Bapti-
 sta ad prædicandū processit, pa.
 463. b. & 479. a
 Tertio anno procurationis Pilati
 coepit Baptista prædicare, pag.
 464. b
 Baptistā instruxit Deus de his quæ
 docturus, & facturus erat, pag.
 468. b
 Ioannes præceptum habuit exeu-
 di ad prædicandum, ibid.
 Baptista non cognoscebat Christū
 ex vultu, pa. 469. b
 Baptista dicitur vox quia prece-
 te regem, pag. 473. b
 Baptista dicitur vox quia verbum
 præcedit, pa. 469. a. & 474. a
 Baptista dicitur vox quia verbum
 ostendebat, ibid.
 Baptista dicitur vox, quia non sua,
 sed Christi referebat, p. 475. a
 Baptista dicitur vox quia omnia
 quæ in ipso erant clamabant, ibi.
 Baptista non prædicauit in templo
 & quare, pa. 475. a
 Baptista quare prædicauerit in de-
 sero, ibid.
 Baptista primus fuit qui prædica-
 uit regnum cælorum, p. 517. b
 Baptistæ obedientia promptæ, pa.
 522. a
 Baptistæ data est plenaria potestas
 Prophetæ & Præcursoris, pag.
 529. a

INDEX

Baptista quo anno suæ ætatis desertum petierit, pa. 520. a

Baptista totus vox erat fortiter clamans: pa. 532. b

Baptismus, & baptizare.

Dignitas regeneratorum ex baptismo declaratur, pa. 148. a

Baptismus in alteram naturam spirituales, & diuinam trāsferit hominem, pa. 222. a

Baptizandi officium tribus tantum poterat conuenire in veteri testamento, pa. 322. b

Baptismus Ioannis nouū quid fuit, nec lege contentum, p. 327. b

Baptismus Ioannis fuit supra legē, pa. 327. b

Baptismus Ioannis fuit specialiter præceptus à Deo, p. 327. b

Baptismus Ioannis prædictus à Prophetis, ibidem.

Baptismus Christi prædictus à prophetis, ibidem.

Ex baptismo Ioannis efficax sumitur argumentum aduentus Messias, pa. 328. a

Baptismi Ioannis & Christi plures differentiæ ponuntur, p. 329. a

Baptismus Ioannis solum in aqua, Christi vero in Spiritu sancto, ibidem.

Baptismus Ioannis non regenerabat: Christi vero regenerabat, ibi.

Baptizati baptismo Ioannis erant baptizandi necessario Christi baptismo, ibidem.

Ioannes baptizās an vsus fuerit aliqua forma verborum, pag. 330. a

Baptizatus fuit Christus à Ioanne, & quo loco Iordanis, p. 339. b

Ioannes quo loco Iordanis baptizaret, pa. 339. a

Baptismus Christi quomodo dicitur poenitentia, p. 470. a

Baptismus Ioannis proprie dicebatur poenitentia, pa. 470. b

Baptismus Ioannis quomodo dicitur in remissionē peccatorū, ibid.

Baptismus secunda tabula post naufragium, pa. 471. a

Baptismus annus Iubilei, ibid.

Locus ubi Ioannes baptizabat, nō pertinebat ad tribum Benjamin, pa. 339. b

Baptizati cur liniantur chrismate in fronte, pa. 382. b

Baptismus Ioannis non remittebat peccata, p. 471. b. & seq. & 329. b

Baptismus Ioannis oculus suppliciorum, Christi gratiarum, pa. 472. a

Baptismus Ioannis an habuerit formā determinatam verborum, pa. 472. b

Baptismus fons patens est in ablutionem peccatoris, & menstruatē, pa. 489. a

Baptismus respectu cuius dicitur secunda tabula, pa. 558. b

Baptismus dicitur nauis, & quare, ibidem.

Beatus & beatitudo.

Beati accipient duplicem stolā post iudicium, p. 99. a

Beatorum gloria cōpleta erit post iudicium, pa. 98. a

Recta via ad beatitudinem quæ fit, pa. 566. b

Bethabara.

Bethabara non est in tribu Benjamin, p. 339. a

Bethabara ad tribum Rubem pertinet, p. 340. a

Bethabara etiam Bethania dicitur, ibidem.

Betha-

SENTENTIARVM.

Bethania.

Bethaniavbi sita, & quātum distat
a Iordane, pa. 338. b

Bethania duplex, pa. 340. b

Bellum.

Bellum fortissimum cōtra iustum
est, quod honoribus agitur, pag.
416. a

Bella carnis quare fortiora, & diffi-
cilis vincantur, pa. 416. a

Bona.

Vide tempus & temporalia.
Bonorum aeternorum consi-
deratio facit contēnere mala prę-
sentia, p. 105. b

De bonis, quæ habemus nō est glo-
riandum, pa. 397. a

Bona omnia quæ habemus accepta
sunt a Deo, pag. 398. b

Bonorum non domini, sed dispen-
satores sumus, pa. 399. a

Qui gloriatur de bonis acceptis ma-
ximam Deo irrogat iniuriam,
pa. 399. b

Bonorum spiritualium maxima co-
pia futura in Ecclesia declaratur,
pa. 48. b

Bonorum temporalium abundantia
obliuionē Deū causat, p. 490. a

Bonorum temporalium defectus
aptiores reddit homines ad cæle-
stia, pa. 490. b

Bona tēporalia auferre solet Deus
propter peccata, & ad alios trans-
ferre, pa. 495. b. & seq.

Bona temporalia aufert Deus pro-
pter peccata, & ad iniquiores so-
let transferre, pa. 497. a

Bona iniuste acquisita nihil sunt,
sicut merces meretricis, pa. 498. b

Bona temporalia apud Deum, non
sunt in precio, nec reputantur in
forte, pa. 501. b

Bona temporalia non faciunt fœ-
licem, pa. 503. a

Bona æterna sunt vera bona, & fœ-
licem faciunt, pa. 501. b. & seq.

Bona temporalia contemnunt ser-
ui Dei, & quare, p. 503. b

Bona nulla facit homo sine Deo,
multa vero facit Deus in homine
sine homine, pa. 546. b

Bonus.

Boni cur malis afficiantur in hac
vita, & mali bonis, p. 165. b. & seq.

Borith.

Borith herba quæ dicatur, p. 45. a

Borith herba Saponaria dicitur,
ibidem.

Borith ad abluendas sordes condu-
cit, pa. 45. a

Borith herba fullonum, ibidem.

Borith Euangelium significat, ibi.

Brachium.

Brachium fortitudinem significat,
pa. 367. a

C.

Cadere.

Cadere iustos Deus permittit,
vt de se non pręsumant, pag.
203. b

Cessio.

Cessio vxoris alicui debitę quomo-
do fiebat in veteri lege, p. 336. a

Cæcitas.

Cæcitas animæ ex peccato nasci-
tur, p. 237. a

Cæcitatem culpæ gratia Dei tollit,
pag. 237. a

Calcaneus.

Calcanei iniquitas quę dicatur, pa.
59. a

Calcaneū pro fraude ponitur, ibi.

Calceamentum.

Calceamenta duplicē Christi des-
censum significant, p. 334. b

INDEX

Calceamenta incarnationis mysterium designant, ibidem.

Calceamentum tollere est peccata soluere, pa. 335. b

Calceamenta soluebat qui vxorē sibi debitam accipere recusabat, pa. 336. a

Calceamenta soluere erat signū celsionis vxoris sibi competentis, pa. 336. a

Calceamenta quis solueret cedenti vxorem, pa. 337. a

Calceamenta soluere est in minimo officio alicui seruire, ibid.

Calceamentis an vsus fuerit Christus, pa. 337. b

Canis.

Canibus comparantur Prælatis, & Prædicatores ob præstantiam olfactus, pa. 346. b

Carbo.

Carbo ignitus quos significet, pa. 537. b

Caro, & carnalis.

Carnalis homo vacuus est, nullam habens firmitatem, pa. 271. b

Caro mula est malitiosa, & ancilla infidelis: ideo aspere tractanda, pa. 292. b. & 296. b

Caro significatur per Agar, p. 293. a

In carnem crudelem esse misericordia est, pa. 293. b. & 295. b

Carnis magna vis est in concupiscētijs, pa. 294. a

Carnis certamina maxime periculosa, p. 294. b

Carnem mortificare quid sit, pag. 295. a

Carnem si blande tractaueris, tradet te inimicis tuis, pa. 296. b

Caro mactanda, vt hostia viuā sit Deo, pa. 297. a

Carne debilitata roboratur spiri-

tus, & viuit, p. 297. a

Carnis bella grauiora sunt, & quare difficilius vincantur, p. 416. a

Carni nec in minimo consentiendum, ne pereas, pa. 420. b

Caro pro homine, p. 477. b

Carni negatiue in omnibus respondendum, ibidem.

Carnis tentatio non est sine aliquo peccato, pa. 452. a

Carnis tentatio non potuit esse in Christo, ibidem.

Cayphas.

Cayphas & Anas an fuerint sacerdotes quādo Ioānes exiuit ad prædicandum? p. 467. a

Cayphas gener Anæ fuit, & adiutor in sacerdotio, ibid.

Cayphas a tēpore Pilati summus sacerdos erat, p. 467. b

Cayphas & Anas simul Sacerdotes erant, licet successiue administrarent sacerdotium, p. 467. b

Cayphas & Anas simul exercebāt sacerdotium, ibidem.

Caput.

Leuare caput quid significet, pag. 102. a & seq.

Leuare caput est gaudere, p. 102. b

Caput pro mente ponitur, pa. 105. a

Leuare caput est cōfidere, p. 107. b

Leuare caput est signa publica letitiæ ostendere, p. 109. b

Capillus.

Capillorum irrufatio, & ornatus repræhenditur, p. 284. a

Castigatio.

Vide repræhensio, & punire.

Castigatio Dei patienter tolleranda, quia filiorum, p. 453. b

Castigare, alienum opus est à Deo, pa. 492. b

Casti-

SENTENTIA R V M.

Castigat Deus, vt misericordiam
impendat, ibid.

Castitas.

Castitatis praelia maxime dura, pa.
294. b

Castitatis praelia maxime pericu-
losa, ibidem.

Castor & pollux.

Castor & pollux quid, p. 108. b

Creature.

Creaturae omnes peccatori bellum
inferent pro Deo, p. 56. b. & seq.

Christus.

Christo vt homini, angelorum iu-
dicium commissum est, pa. 16. a

Omnis iudiciaria potestas Chri-
sto vt homini data est ex meritis
suae passionis, pa. 21. b

Iudiciaria potestas Christo data in
omnes, pa. 20. a. & 81. a

Christus in iudicio iudex & testis
est futurus, p. 45. b

Christus dicitur Sol, & quare, pag.
79. b

Christus cur plura diademata ha-
bere dicatur in capite, pa. 86. a

Christus etiam gentibus promissus,
pag. 129. a

Christus quomodo dicatur minor
in regno caelorum, p. 147. a

Christus secundus praedicator re-
gni caelorum, pa. 147. b

Ad Christum pertinet ius regni in
Ecclesia, ibidem.

Christus pater fidelium est, p. 172. b

Christus dicitur incarnator, & quo-
modo, p. 240. b

Christus dicitur ante Ioannem fa-
ctus multis modis, p. 333. a

Christus omnium creaturarum prin-
cipium, & finis, p. 333. a

Christi dignitas colligitur ex eo,

quod Ioannes se indignum fateretur
illi in minimo seruire, pa. 334. a

Christo arundo pro sceptro cur da-
ta a militibus, pa. 421. a

Christus dicitur Leui, & quare,
pag. 421. b

Christus dicitur lapis offensionis,
quia facile inuenitur, pa. 437. b

Christus quam facile inueniatur, si
quaeritur, pa. 437. a

Christus fons patens omnibus est,
pa. 439. a & 489. a

Christus quare dicatur fons, pag.
440. a

De Christi plenitudine gratia no-
bis communicatur, pa. 440. a

Christus habuit plenitudinem gra-
tiae, & spiritum non ad mensuram,
ibidem.

Christi virtute etiam antiqui pa-
tres gratiam consequerantur, pa.
442. b

Christus mediator inter duos po-
pulos, p. 446. a

Christus mediator inter Deum &
homines pacificans eos, p. 447. a

Christus dicitur lapis angularis
propter duos populos, ibidem.

Christi dominium super omnia pro-
batur ex victoria mortis, p. 25. a

Christus etiam pro salute gentium
venit, pa. 462. b

Christus salutare Dei dicitur, pag.
477. a

Nulli salus patet nisi per Christum,
ibid.

Christi descensus.

Duplex Christi descensus a caelo
in terram, & a terra ad inferos in
intelligibilis, pa. 334. b

Descensus Christi per calceamen-
ta significantur, ibidem.

INDEX

Christum descensurum ad inferos
prædixerant Prophetæ, p. 124. b
Descensurum Christum ad inferos
Ioannes cognovit, pa. 124. b
Vide verbo aduentus.

Christi generatio.

Christi duplex generatio p. 333. b

Christi incarnatio.

Incarnationis mysterium per cal-
ceamenta significatur, pa. 334. b

Incarnatio Christi dicitur benigni-
tas & misericordia, & quare, pa.
305. a

Christi baptismus.

Christus quo loco Iordanis à Ioan-
ne baptizatus fuerit, pa. 339. b

Christus qua ætate baptizatus fue-
rit à Ioanne, ibidem.

Christi humanitas.

Humanitas Christi non satiat cor
hominis, licet perfectissima sit,
pag. 209. b

Christi tentatio.

Vide verbo tentatio.

Christi crucifixio.

Christus hora tertia quomodo di-
catur crucifixus, pa. 201. b

Christus crucifixus in aëra eleua-
tus est, & quare, p. 455. a

Christi mors.

Mors Christi prædicta à Prophe-
tis, p. 123. b

Moriturum Christum pro homini-
bus Baptista non dubitavit, ibidē.

Christi mors magnum scandalum
fuit hominibus, p. 134. a

Ex morte Christi occasionē multi
sumpserunt recedendi à Deo, pa.
243. b

Nisi Christus moreretur alia eius
opera nihil pro fuissent, pa. 243. b

Christus cur mori voluerit eleua-
tus in aëra, pa. 455. b

Christi sanguis.

Christi sanguis gentes, quas ferrū
Romanæ potentiae non vicit, su-
peravit, pa. 274. a

Christi vulnera.

De latere Christi exiuit sanguis &
aqua: sanguis in redemptionem,
aqua ut regeneraremur, p. 489. a

Christi opera.

Christi opera & miracula prædi-
cta fuerunt à Prophetis, p. 130. b

Ex operibus & verbis Christi mul-
ti scandalizati sunt, p. 134. b

Christianus.

Christiani qualis debeat esse ve-
stris, & habitus, pa. 289. b

Christiana perfectio non consistit
in exterioribus, p. 356. b

Charitas.

Charitatis patriæ & viæ differen-
tia, pa. 28. a

Charitas magis diligit propriam
salutem, quam alienam, pa. 184. b

Charitas peccatum secum non pa-
titur, pa. 184. b

Charitas proximorum mala ope-
rit, & bona deregat, pa. 259. a

Charitas soliditatem animo præ-
bet, pa. 534. b

Circularis figura.

Circularis figura perfectissima est,
pa. 158. a. & 210. a

Circulus Deum significabat, ibid.

Circularem figuram nulla aliarū
complet, pag. 210. a

Circulari figuræ homo similis exi-
stet, ibidem.

Claudicare.

Claudicatio animæ ex peccato,
pa. 233. a

Animam claudicare quid sit, pag.
238. b

Cognitio.

SENTENTIA RVM.

Cognitio.

Cognitio requirit similitudinem,
pa. 375. b

Cognitio diuinorum non potest vi-
ribus naturæ haberi, p. 357. b

Cognitio propria ex operibus su-
menda est, pa. 221. b

Cælum.

Cælus nouos futuros post iudiciū,
sunt qui affirmant, pa. 32. b

Cælum perpetuo mansurum est,
pa. 33. a

Cælum futurum nouum post iudi-
ciū quomodo intelligatur, p. 33. b

Cæli non sunt purgandi igne finali,
pa. 34. b

Collum.

Colli officia in corpore, p. 344. a

Collum Ecclesiæ prælati sunt, &
quare, ibidem.

Columba.

Oculorum colubæ proprietates, pa.
73. a. & 403. b

Columbæ simplicitas Dei seruo ne-
cessaria, p. 403. b

Columbæ oculos quare in sponsa
sua requirat Deus, ibidem.

In columbæ specie quare Spiritus
sanctus apparuit, pa. 404. a

Columba simplicis & puri homi-
nis symbolum, pa. 404. b

Concupiscentia.

Concupiscentia carnis magnā vim
habet in homine, pa. 238. b

Concupiscentia non trahit inuitū,
nec cogit, ibidem.

Concupiscentia carnis per lepram
significatur, pa. 239. b

Concupiscentiæ non est consentiē-
dum, pa. 253. b

Concupiscentias suas sequens gau-
dium erit inimicis suis, p. 254. a

Concursus.

Concursus & frequentia hominū
vitanda ad integritatem animæ
conseruandam, pa. 518. b

Confessarius.

Confessarios querimus faciles, &
qui nos non reprehendant, pag.
351. a

Confidentia.

Confidentia habenda quando ma-
gis crescunt labores, pa. 108. b

Confusio.

Confusio poena maxime propria
hominis, p. 94. b

Conscientia.

Conscientiarum diuersitas diuersi-
tatem in iudice quo ad apparen-
tiā causabit in die iudicii, p. 76. b

Conscientia bona maxime confi-
dit, p. 108. a

Conscientia bona nihil timet, ibid.

Conscientiæ morsus continua pœ-
na malorum, p. 115. a

Conscientia nunquam falsitati æ-
quiescit, pa. 409. b

Consilium.

Consilia eorum, quos diligunt prin-
cipes, multum valent apud illos,
pa. 119. b

Consilia Dei quæ putant homines
impedire, perficiunt, p. 360. a

Consilia Evangelica non cadunt
sub præcepto, sed libera sunt, pag.
351. a

Constantia, & Inconstantia.

Constantia in dictis & factis homi-
ni maxime necessaria, p. 276. a.

& 386. b.

Constantia quid sit, ibidem.

Constantia quomodo differat a per-
seuerantia, ibidem.

Inconstantia puerorum vitium est.
pa. 270. b

INDEX

Constātia ex gratia oritur, p. 271. a

Constātia iustorū maxima, p. 273. a

Concionator, & contio.

Concionum auditores quales esse debeant, vt proficiant, p. 428. b

Concionator salutē aliorum, etiā cum propriæ dispēdio, debet procurare, pa. 127. a

Concionator debet se ictibus iræ Dei opponere pro salute aliorū, pag. 185. a

Concionatoris sollicitudo pro salute aliorum qualis, pa. 181. b

Concionator qua constantia, & virtute pręditus esse debeat, p. 310. a

Cōcionatores querimus qui loquātur nobis placentia, pa. 351. a

Concionatoris officiū est vitia præcipue magnorum arguere, pag. 379. a.

Vide verbo prædicator.

Prædicationis officiū quam sit graue, pa. 479. a

Concionatoris officiū maturam artem, & perfectionem, & scientiam requirit, pa. 479. b

Concionaturus literarum diuinarum lectioni & meditationi diu debet vacare, pa. 480. a

Concionator debet quæ docturus est prius gustare, vt proficiat aliis, pag. 480. b

Concionator non solum delectare debet, sed grauiā solida & vtilia proponere, pa. 481. a

Prædicare Christus cepit trigessimæ ætatis suæ anno, ibid.

Contristo.

Contristare accipitur, pro frangere, pa. 192. a

Contristare pro moleste ferre, pa. 193. a

Iustum nihil contristare potest,

pag. 192. a. & 193. a

Malos etiam leuissima contristant, pag. 193. b

Cor.

Cor hominis maximè durum, pa. 187. b

Cor hominis nulla creatura quantum vis perfecta replere potest, pag. 209. b

Nulla creatura cor hominis satiat, ibidem.

Humanitas Christi non satiat cor hominis, ibidem.

Capacitatem cordis humani nihil præter Deum adæquat, & quare, pa. 210. a

Cor aperire quid sit, p. 232. b

Cor claudere quid, ibidem.

Cor hominis adeò prauum, vt inde occasionem sumat mali, vnde proficere debebat, p. 243. b

Cor durū emollit gratia, pa. 241. a

Cor pro voluntate accipitur, pag. 381. a

Ad cor loqui est mestum consolari & erigere, pa. 506. b

Ad cor loqui est quæ desiderat polliceri, ibid. & 519. b

Cor est quod desertū facit vel frequentiam, pa. 521. b

Corona.

Vide diadema.

Corpus.

Corpora iustorum vbi erunt quando mundus igne purgabitur, pag. 34. b

Correctio.

Vide repræhensio.

Regula seruanda in correctione ponitur, pa. 250. b

Corrigia.

Corrigia calceamenti est ligatura mysterij incarnationis, p. 335. a

Corri-

SENTENTIA R V M.

Corrigia minora myſteria, quæ in incarnatione fuerunt ſignificat, ibidem.

Corrigia calceamenti peccatū ſignificat, pa. 335. b

Coruus.

Coruus quid ſignificet, p. 304. b

Creatura.

Creaturæ omnes pugnabunt pro Deo in iudicio contra peccatores, pa. 56. a. & ſeq. & p. 64. b

Creaturas omnes adducendas in iudicium cum homine quomodo intelligitur, p. 62. a

Creaturæ omnes pro qualitate morum hominum mutantur, pa. 63. a

Creaturæ hominum vanitatibus inferiunt nolentes, pa. 63. b

Creaturæ omnes contra hominem clamant, & iuſtitiam poſcunt, pa. 64. b

Creaturæ omnes puniuntur nō propter peccata propria, ſed hominis pa. 66. a

Creaturarum conſideratio multa de Deo manifeſtat, p. 196. b

Creatura nulla ſatiare poteſt cor hominis, & quare, pa. 209. b

Creaturæ cifternae ſunt diſſipatae, quæ aquam cōtinere non valēt, pa. 361. a

Creaturæ torrentes ſunt aquarum, & meliori tempore ſiccantur. pa. 362. a

Creaturæ hedera Ionæ, quæ deficit quando umbra eius magis neceſſaria erat, ibidem.

Creaturæ omnes clamant, quod Deo debitores ſumus, & non illis, p. 362. b

Crudelitas.

Crudelitatē exercere in ſubditos prætextu iuſtitiae maxime dete-

ſtabile, pag. 500. b

Cruce.

Cruce Chriſti quare apparebit in iudicio, pa. 86. b

Crucem Chriſti portans, qualis eſſe debeat, pa. 289. b

Crucem Chriſti portans quo habitu uti debeat, ibidem.

Cruces quas homines ſibi faciunt importabiles ſunt, pa. 565. b

Crucem cuiquē propriam Deus fecit, hanc portare debemus, pa. 563. b

Cruce quam Deus cuiquē facit facilis & portabilis, ibid.

Curia.

Curia regis, ſeu aula temporale dicitur peccatum, p. 292. b

Qualis curia & domus regis: talis, & tota reſpublica, pa. 301. a

Vitia quæ in curia reperiuntur, in toto regno vigent, p. 302. a

In curijs inuidia maxime regnat, p. 303. a

Curias regum fugere debet, qui pius eſſe cupit, p. 304. b

Curiae regum reformandæ ſunt, ut regnum reformetur, ibidem.

Curia fons eſt, cerebrū, cor, caput, unde qualitates ad corpus reipublice deriuantur, p. 305. b

Curia primum mobile eſt ſecum totum regnum voluens, p. 305. b

Vide aula regia.

Cygnus.

Cygnus idem eſt quod Onocratalus, vel pellicanus, p. 303. b

D.

Damnatio, & damnati.

Damnatorum poena cōpleta erit poſt iudicium, p. 99. a

Dalila.

M V R V M INDEX

Dalila.

Dalila amorem carnalem significat, pa. 369. a

Damascus.

Damascus metropolis est Syriae, pag. 345. a

David.

David triginta annorum erat quando regnare coepit. p. 481. b

Defunctus.

Defuncti homines in quibus uiuant, pag. 99. b

Defunctorum animae multa cognoscunt ex relatione eorum, qui ab hac vita decedunt, p. 125. a

Deprecatio.

Deprecabitur nullus pro alio in iudicio, pa. 76. a

Derelinquo.

Derelinquere solet Deus eos, qui in aspera remedia contemnunt, pa. 39. a

Desertum ausi.

Desertum: Vide solitudo.

Detractio, & detractor.

Detractoris est mala proximorum publicare, pa. 258. b

Detractor similis est muscae, quae parti lesae adhæret, p. 258. b

Deus.

Deus interdum asperis: interdum lenibus utitur medicamentis pro exigentia morbi, pa. 38. a

Deum negat esse, qui iudicium negat, pa. 49. b

Deus duas facies, misericordiae, & iustitiae habet, pa. 88. b

Deus iustis semper est bonus, siue bona, siue mala tribuat, pa. 193. a

Deus & iustus facile se intelligunt non multis opus est verbis, pag. 206. a

Deus semper prae oculis habendus, ne deficiamus, pa. 202. b

Deum habens omnia habet, & illo carens nihil habet, p. 242. b

Deus nomen est eius, qui nulli quidquam debet, pa. 349. a

Propria Dei sibi volunt homines usurpare, pa. 349. b

Deos sibi homines faciunt pro sua voluntate amouibiles, ibi.

Deus non est, qui factus est, p. 350. a

Deus respondere solet ad hominum desideria, p. 410. b

Quo magis ad Deum accedimus, eo amplius nostros defectus cognoscimus, p. 424. b

Deus in nobis ipsis, & in proprio cuiusque statu quaerendus est, ut inueniatur, pa. 430. b

Deum extra se quaerens, & extra suum statum, vagatur, pa. 431. a

Deus facile ab omnibus potest inueniri, pa. 435. a

Deus non multum distat ab unoquoque nostrum, p. 435. b

Diabolus.

Diabolo nec in minimo consentiendum, ne succumbas, pag. 420. b

Diabolus dicitur coluber tortuosus, & quare, ibidem.

Diabolus quare dicatur Leuiathā, pa. 421. b

Diabolus caput est malorum, ibid.

Diaboli diuersae conditiones, & qualitates, pa. 421. b. & 422. a

Diaboli astutiae explicantur, pag. 422. a

Diabolo aures claudendae, ne peccas, pa. 422. b

Diabolus quacumque re etiam leuissima ex nobis contentus est, animum habens, p. 423. a

Diaboli venenum maximè inficit vel solo tactu, pa. 423. b

Diabo-

SENTENTIARVM.

Diabolus à Deo reprimatur ne ten-
ter quantum desiderat, pa. 564. b

Diadema.

Pluralitas diadematum seu corona-
rum quid significet, pa. 86. a

Papa cur plura diademata habeat
ibidem.

Mercès, & præmium corona dici-
tur, pa. 86. a

Dies.

Dies illa, quid significet in scriptu-
ra, pag. 439. b

Diffidentia.

Diffidentia maximè animum fran-
git, pa. 108. a

Difficultas.

Difficultas omnis in quærèdo Deū
tollitur, pag. 435. a

Dignus.

Dignū non facit genus, sed merita,
pa. 355. b

Dispositio.

Dispositio necessaria est ad salutē
ex parte hominis, pag. 546. a. &
547. a. & 554. a

Disponere se non potest homo ad
gratiam sine Dei adiutorio, ibid.

Dispositiones ad gratiam ordinis
supernaturalis esse debent, pag.
547. b

Dissimulare.

Deus dissimulat peccata, non con-
sentit, pa. 51. a

Deus modo tacens & dissimulans,
vt fortis clamabit in iudicio, pa.
75. b

Diuitiæ.

Diuitiæ nihil proderunt in die iu-
dicii, pa. 60. a

Diuitiarum inconstantia, & falla-
cia declaratur, p. 277. a. & 496. b

Diuitiarum appetitus omnium ma-
lorum principium, pa. 418. a

Diuitiæ ad omnia valent, pa. 419. b

Diuitiarum bellum fortissimum,
pa. 420. a

Diuitias congregat homo, & igno-
rat cui, pa. 496. b

Diuitiæ ad extraneos multoties de-
ueniunt contra possidentium vo-
luntatem, pag. 496. b

Diuina res.

In rebus diuinis quærendis non est
innitendum propriæ prudentiæ,
pa. 357. a

Diuiinarum rerum, & quæ fidei
sunt, cognitio viribus naturæ ha-
beri non potest, pa. 357. b

Doctor.

Doctores quærunt, & consultant
homines, vt suæ sententiæ fauen-
tem reperiant, p. 409. b

Doctores deponūt, homines si eo-
rum vortis non respondent, ibid.

E.

Ecclesia.

Ecclesia Soli & Lunæ compa-
ratur, pa. 6. a

Ecclesia durabit vsq; ad finem mū-
di, licet multis tribulationibus
præmatur, pa. 31. b

Ecclesiæ firmitas, pa. 386. a

Ecclesia corpus Christi est, pag.
447. a

Ecclesiæ collum qui sint, p. 344. a

Ecclesiæ oculi Prælati, pa. 344. b

Ecclesiæ nasus qui dicantur, & quā
ob causam, pa. 345. a

Ecclesiæ nasus cur turri compare-
tur, pa. 345. b

Ecclesia à verbo Dei incoepit, pag.
469. a

Ecclesia desertum est, ibidem.

Copia bonorum spiritualium fu-
tura in Ecclesia prophetatur. pa.
486. b. & 571. b. & seq.

Ecclesia

INDEX

Ecclesia area est vbi terendi iusti,
pa.571.a

Ecce.

Ecce, rei nouæ & insolitæ signum
pa.140.b. & 444.a

Educatio filiorum.

Educatio puerorum maxime curā
da, pa.171.b

Contradicens educationem puero
rum qua poena afficeretur apud
Lacedæmonios, pa.171.b

Electio & eligere.

In electionibus homines genus, &
nobilitatem respiciunt, ideo om-
nia turbantur, p.352.b

In electionibus sanguis non debet
habere primam vocem, pa.353.a

Eligi debere meliores naturalis ra-
tio dicitur, p.355.a

Elementum.

Elementa igne purganda sunt ante
iudicium, pa.35.a

Elementa quare igne purganda,
ibidem.

Elementa principia, & primæ lite-
ræ dicuntur, p.176.a

Elementa quomodo dicatur lex ve-
tus, ibidem.

Elias.

Elias non fuit maior Ioanne Bapti-
sta, p.138.a

Eliam viuere certo sciebant Iudei,
pa.318.b

Eliam venturum ante aduentum
Mesiæ traditio erat Iudæorum,
pag.319.b

Traditio hæc vnde orta fuerit, ibid.
Elias quomodo dicatur Ioānes Ba-
ptista, pa.320.a. & 321.b

Elias venturus est ante secundum
Christi aduentum, p.320.b

Eliseus.

De Eliseo inquisierunt Iudæi à Ioā

ne cum dixerunt, an esset Prophe-
ta? p.322.a

Emendatio.

Emendationem peccatoris Deus
flagellis suis procurat, p.53.b

Ericius.

Ericius animal spinosum, p.304.a

Ericius quos significet, ibidem.

Errare.

Errare non semper dicit deceptio-
nem mentis, p.432.b

Errare pro vagari accipitur, ibidē.

Erubescere, & erubescencia.

Erubescere Christum quid sit, pa.
382.b

Erubescere Christum qui dicatur,
ibidem.

Erubescencia impedimentum esse
solet faciēdi quæ oportet, p.382.b

Erubescentiæ sedes frons est, ibid.

Et.

Et pro ideo ponitur, p.217.a

Et causalis esse solet aliquando, &
ponitur pro quia, pag.223. b. &
254.b. & 363.a

Et pro vt ponitur aliquando, pag.
235.a

Esse.

Esse proprium est Dei, pa.128.a

Qui est, nomen proprium est Dei,
ibidem.

Essenorum secta.

Essenorum secta quæ esset apud Iu-
dæos, p.322.a

Euangelium.

Euangelij mirabiles & varij effe-
ctus, pa.44 b

Euangelium per ignem significa-
tur, p.45.a

Euangelium est herba fullonum,
ibidem.

Euangeliorum veritatem commē-
dat varietas, quæ in aliquibus
repe-

SENTENTIARVM.

reperitur, pa. 119. a
 Euangelium bonum nuntium significat, pa. 132. b
 Euangelicæ doctrinæ vniuersalitas, pa. 469. a. & 483. b. & seq.
 Euangelicæ prædicationis facilis decursus quo totum mundum impleuit exponitur, p. 476. b
 Euangelicæ legis facilitas & suauitas, ibid.
 Euangelium Iudæis & gentibus erat prædicandum, pag. 483. b. & seq. & 483. b
 Euangelica doctrina fons patēs dicitur & quare, p. 483. b
 Facilitas cursus doctrinæ Euangelicæ quam nihil impedit declaratur, pa. 569. a
 Euangelicæ doctrinæ fortitudo exprimitur, pa. 570. b
 Euangelica doctrina rebus fortissimis comparatur, pa. 571. a
 Euangelium lex noua dicitur quia temporis nō est subiectum, & quia nō in vetustate literæ est, p. 571. b
 Euangelica lex quomodo facilis quæ tot laboribus plena, pa. 578. a
 Euangelizare est foelicia, & læta nūtiare, pa. 132. b
 Euangelizare pro prædicare ponitur, ibidem.
 Euangelizare quid significet, ibi, & sequen.
 Euangelista.
 Euangelistæ in Scripturarum testimonijs referendis non semper de verbis curant, pa. 140. a
 Excusatio.
 Excusationes mulierum se ornatum acute refelluntur, pa. 286. a. & b.

Exul, & exilium.
 Ab exilio redimentur homines in die iudicii, pa. 23. b
 Exules sumus dum viuimus propter peccatum Adæ, ibidem.
 Exilium in morte cuiusque non tollitur perfectè, p. 24. a
 Exemplum.
 Exemplum maiorum non solū mouet, sed & compellit, pa. 536. b
 Exemplum bonum quantum poscit, pa. 535. b
 Exemplū, breuissima via ad docendum, p. 536. b
 F.
 Facies.
 Faciem alicuius sumere quid sit, pa. 77. b
 Facies Dei duplex misericordia, & iustitia, p. 88. b
 Facies Dei diuinitas dicitur, pag. 140. a
 Facies Christi eius humanitas, pag. 140. a
 Facies Patris Christus est, p. 140. b
 Facere.
 Facere pro ambulare sumitur, pag. 566. b
 Fama, Vide rumor.
 Fautor.
 Fautor hominum arundo est, & innitentes fallit, p. 278.
 Festiuitas.
 Festiuitates non tenebantur Iudæi celebrare extra Hierusalē, p. 436. b
 Fides.
 Fides quomodo dicatur vitæ æterna, p. 181. a
 Ad ea quæ fidei sunt naturale lumē non attingit, pa. 196. b. & 510. b
 Fidei mysteria nisi Christo docente intelligi non possunt, p. 197. b
 Rr Fides

Fides ex operibus cognoscitur, pa.

222.a

Fides sine operibus non sufficit ad salutem, ibidem.

Fides mortua vere Christianum facit, pa. 222.b

Fidei quæstiones resolvere ad prælatos Ecclesiæ pertinet, p. 341.b

Fides p. fidelitate ponitur, p. 354.a

Res fidei viribus naturæ cognosci non possunt, pa. 357.b

Fidei plana, & aperta confessio necessaria est, p. 381.a

Fidei actus voluntatem requirit, pa. 381.b

Fides, & eius confessio sunt radix, & fructus, pa. 382.a

Fidem publice nō confitens erubescere dicitur Christum, pa. 382.b

Confessionis fidei præceptum est, & quando obligat, p. 383.b

Fidem non cōfiteri aliquādo licet: negare vero nunquam, p. 384.a

Fides seruanda est omnibus etiam inimicis, pa. 500.b

Fidelitas.

Fidelitas est constantia in dictis, & factis, pa. 386.b

Fidelitas omnibus hominibus necessaria, ibidem.

Figura.

Figura, quæ perfectissima, p. 158.a

Vide circularis figura.

Figmentum.

Figmentum infirmitatem significat, p. 453.b

Figmentum & plasmatio hominis mouet Deum ad misericordiam, pa. 454.a

Figmentum pro fomite ponitur, ibidem.

Flagellum.

Qui flagellis, & laboribus peiores

sunt desperati sunt, p. 40.b

Flagellis Deus non mortē, sed emendationem procurat peccatoris, pa. 53.b

Flagellorum Dei differētia in hac vita, & in futura, p. 68.b

Fomes peccati.

Vide verbo concupiscentia, & lex.

Fomes non tollit libertatem, pag. 239.a

Fons.

Fons Christus dicitur patens, pag. 439.b. & 489.a

In hoc fonte lauantur homines à criminibus, p. 440.a

Fonsquare dicatur Christus, ibid.

Fons clausus erat Christus veteribus, pa. 442.b

Fontes quare olim claudebantur, ibidem.

Fons dicitur doctrina Euangelica & patens, pa. 488.b. & seq.

Fortitudo.

Fortitudinis symbolum Adamas pa. 273.b

Frons.

Frons sedes verecundiæ, p. 382.b

Frōs baptizati quare liniatur chrismate, ibidem.

Fuga.

Fugē nullus locus erit peccatoribus in iudicio, pa. 58.a. & 60.b

Fullonum herba.

Fullonum herba Saponaria, & Borith dicitur, p. 45.a

Fullonum herba Euangelium significat, ibidem.

Fulgur.

Fulgur celeritatis symbolum, pag. 524.b

Geminatio vocum.

Geminatio vocum idem significantium magnitudinem rei declarat,

SENTENTIARVM.

clarat, pa. 72. a. & 506. b
 Geminatio vocum efficaciam de-
 notat, pa. 390. a
 Geminatio eiusdē nominis vniuer-
 salitati æquivaler, pa. 410. b
 Geminatio vocis eiusdem accelera-
 tionem demonstrat, pag. 545. b

Generatio.

Generatio quid significat in scrip-
 tura, pa. 30. b
 Generatio quantum tempus conti-
 neat, ibidem.
 Generatio dicitur totum hominū
 genus, pa. 30. a
 Generatio hæc, dicitur progenies
 Iudæorum, ibidem.
 Generatio, ætas, & seculum, idem.
 pa. 30. b
 Generatio hæc dicitur vltima mun-
 di ætas, pa. 31. a
 Generatio hæc, dicitur iustorū nu-
 merus completus, pa. 31. b

Gens, & gentilis.

Gētibz etiam promissus est Chri-
 stus, pa. 129. a
 Gentes Christum desiderasse quo-
 modo intelligendum, ibidem.
 Apud gentes semper fuerunt qui
 nuntiarent Christum, pa. 129. b
 Gentes per desertum significantur,
 pa. 475. b
 Ex gentibus Ecclesia erat congre-
 ganda, ibid.
 Gentibus Euangelium erat prædi-
 candum, pa. 483. b. & seq.
 Ex gentibus plures conuertendi
 erant ad Euangelium quam ex Iu-
 dæis, p. 484. a
 Gentilitas per mare mortuum sig-
 nificatur, p. 485. b
 Gentilitas torrens spinarum dici-
 tur, pa. 488. b

Gladius.

Gladius vtraque parte acutus aerē
 repræhensionem significat, pag.
 542. b

Gloria, & gloriari.

Gloria beatorum cōpleta erit post
 iudicium quantum ad animam
 & corpus, pa. 98. a
 Gloria pro diuinitate sumitur, pag.
 359. a
 De bonis nō est homini gloriandū,
 sed Deo gratiæ exhibēte, p. 397. a
 Qui gloriatur de bonis acceptis ma-
 ximā Deo irrogat iniuriā, p. 399. b
 Gloriam sibi Deus ex omnibus re-
 seruauit, pa. 400. b
 Gloriam de bonis sibi arripientes
 statim punit Deus, pa. 401. b
 Gloria mundi quam sit vana decla-
 ratur, pa. 407. a
 Gloria mundi seruos vilissimos fa-
 cit, pa. 407. b
 Gloria & honor fugientes se sequi-
 tur: sequentes fugit, p. 408. a

Gratia.

Gratia Dei lux est quæ mentis ex-
 citatem expellit, pa. 237. b
 Gratia pedes animæ consolidat, &
 affectus confirmat, p. 239. a
 Gratia animam mundat, & puram
 reddit, p. 239. b
 Gratia peccatum expellit, ibidem.
 Gratia ignis est omnem rubiginem
 animæ consumens, p. 240. a
 Gratia specialiter contra concupis-
 centiam ordinatur, ibidem.
 Gratia aperit sordorum aures, pag.
 241. a
 Gratia emollit corda dura, ibid.
 Gratia est vita animæ, p. 241. b
 Gratia suscitatur a morte peccati, ibi.
 Gratiā solus Deus præstare po-
 test, pag. 242. a

INDEX

Gratia aurum probatū est, p. 242. b
 Gratia animam diuitē facit, ibidē.
 Gratia meritorum principū, ibid.
 Gratia quid sit, & eius proprietates, p. 243. a

Gratia constans reddit cor, p. 271. a
 Gratia cor stabilit, & confirmat, pa. 273. a

Gratiæ abundantia futura temporibus Christi declaratur, p. 440. b

Gratia Dei facit leuia onera, currus ideo dicitur, p. 577. a

Gubernator.

Gubernatores reipublicæ non sunt creandi propter fauores, p. 348. b

Gubernatores cōstituendi sunt qui nulli quidquam debeant, ibid.

H.

Habitus.

Vide vestis.
 Habitus vilis Deo maxime placet, p. 288. a

Habitū proprium quælibet habet natio, & ex illo dignoscitur, pa. 289. a

Habitaculum.

Habitaculi ciuitas quæ dicatur, pa. 433. a

Mundanæ ciuitates non sunt habitaculi, ibidem.

Sola cælestis Hierusalem est ciuitas habitaculi, ibidem.

Heli.

Heli peccatum ob quod punitus fuit quale, p. 540. b

Heli an repræhenderit filios suos, pag. 540. a

Hæreditas & heres.

Hæreditas naturaliter cōuenit Christo ut homo est, p. 443. b

Hæreditas sequitur filiationē, ibid.

Hæreditas bonorum Dei conuenit hominibus ex gratia, p. 443. b

Ius ad hæreditatē in hominibus fundatur in adoptiua filiatione, ibid.

Ius ad hæreditatem in Christo fundatur in naturali filiatione, ibid.

Hæredem qualē diues habitaturus sit ignorat, p. 496. b

Hæredes diuitū multoties sunt eorum hostes, pa. 498. b

Herodes.

Herodes Ascalonita fuit Idumeus, pa. 463. a

Herodes primus alienigena fuit, qui regnum Israel obtinuit, ibid.

Herodes regnauerat per triginta & duos annos quando Christus natus est, ibi.

Herodes anno trigesimo primo sui regni admissus est a Iudeis in regem, p. 463. a

Herodes cuius filius fuerit, p. 463. b

Herodis regnum nō est diuisum in quatuor partes, sed tātum in tres, pa. 464. b

Herodes tres tantum filios habuit, Archelaum, Philippum, Herodem, p. 465. b

Hierusalem.

Hierusalem duplex distinguitur, pa. 174. b

Hierusalem maxima penuria aquarū viuētū laborabat, pag. 442. a.

Hircanus.

Hircanus fuit socer Herodis Ascalonitæ, pa. 463. a

Hircanus vltimus sacerdos fuit de genere Machabæorum, ibidem.

Hircanus ab Herode interfectus est, ibidem.

Hispania.

Sola Hispania inter omnes nationes habitum & vestem propriā non

SENTENTIARVM.

non agnoscit, pa. 289. a

Homo.

Homines arescent præ timore in die iudicij, & huius variæ rationes, pa. 9. b

Homines dicuntur qui terrena querunt, p. 73. a

Hominis miseria & vilitas aperitur, p. 92. b

Homo post mortem adhuc in multis viuit, p. 99. b

Homo in se consideratus magnum quid est, p. 100. a

Homine quanti Deus faciat, ibid.

Homo circulari figuræ assimilatur, & in hoc eius perfectio ostenditur, p. 210. b

Homo omnis creatura dicitur, & quare, pa. 211. b

Homo spiritualis & carnalis quomodo distinguantur, pa. 252. a

Homo duplex in quolibet homine reperitur, ibidem.

Homines mundani arduines sunt, & quocunque vento mouentur, pag. 267. b

Homo dicitur caro ob fragilitatē, pa. 279. b

Homines omnia volunt ad mensuram sui desiderij, pa. 350. b

Homo aliquando nomen est vitij, pa. 403. a

Hominis primum peccatum fuit superbia, pa. 417. a

Primus homo quam excellentiam sibi appetierit, p. 417. b

Homo inimicis suis spiritualibus ad omnia negative debet respondere ne pereat, pa. 420. b

Honor.

Honori proximorum in omnibus consulendum est, pa. 258. a

Honoris appetitus omnia corrum-

pit sicut auaritia, p. 313. b

Iusto maxime molestum est honore affici, p. 390. b

Honores recusant mundani adeo frigide, ut ipsa recusatio acceptatio sit, p. 390. b

Honores recusant vere humiles constanter, & ex toto corde, p. 392. b

Honore magis offenditur iustus quam vituperio, p. 395. b

In honore maius periculum est quam in abiectiōe, pa. 405. b

Honor fugientes sequitur, & sequētes fugit, pa. 408. a

Honoris appetitus quasi cum homine natus est, p. 417. a

Humilitas, & humilis.

Humilitas Baptiste quam profunda, p. 315. b. & 318. a

Vera humilitas quæ dieatur, p. 318. a

Humilitas ex gradu honoris neglecti pensanda est, ibidem.

Humilitatem quanti fecerint sancti, pa. 337. a

Humilitas custos est virtutum, pa. 337. b

Humiliant se mundani ut melius quæ desiderant consequantur, pa. 390. b

Humilitas simulata duplex est superbia, pa. 391. a

Vere humilis desiderat vilis apparere, & reputari, ibidem.

Humilis corde quid dicatur, p. 392. a

Vera humilitas est quæ ex corde oritur, pa. 392. a. & 394. a

Humilis honores constantissime recusat, p. 392. b

Humilis solus se exiguum reputat cum magnus sit apud omnes, pa. 394. a. & 426. a

Humilis solus bona sua non videt, pa. 394. a

INDEX

Humilis mala præterita semper in
memoriam reuocat, ibidem.

Vere humilis magis offenditur cū
laudatur, quam cum vituperatur,
pa. 395. b

Humilis suos defectus manifestat,
ne honoretur, pa. 405. b

Humilis interdum negat se esse
quod reuera est, ne in precio ha-
beat, pa. 406. a

Humilitas fugiendo res, cōsequi-
tur, pa. 408. a. & 426. a

Humilitas quo profundior fuerit,
eo magis exaltat hominem, pag.
424. a. & 426. b

Humilius homo de se sentit, quo
Deo magis appropinquat, p. 424. b

Humilitas vera cupit ab omnibus
despici, pa. 425. b

Humilis desiderat non apparere
quod est, p. 426. a

Humiles Deus amat, & quærit, pa.
428. a

Humilitas Christi commendatur,
pa. 443. a

Hus.

Terra Hus vbi Iob habitauit, erat
Iturea, & regio Traconitis, pag.
466. b

Hyacinthus.

Hyacinthus colorem cūacre mu-
tat, pa. 532. a

I.

Ideo.

I Deo aliquando causalis particu-
la est, & ponitur pro quia, pag.
217. a

Ignis.

Ignis altaris templi Israel charita-
tem significabat, pa. 27. b

Ignis cōflagrationis ante iudicium
elemēta purgabit, & quare, p. 35. a

Ignis conflagrationis ante iudiciū
erit purgatiuus electorū, pa. 43. b

Ignis Euangelium significat, pag.
45. a

Ignis conflagrationis non attriget
cælum æternum, pa. 34. b

Ignis conflagrationis perueniet ad
eum locum ad quem aquæ dilu-
uij, & non amplius, ibidem.

In ignis specie quare Spiritus san-
ctus apparuerit, pa. 404. a

Imago Dei.

Imago Dei in homine consistit in
capacitate Dei, quam homo ha-
bet, p. 210. a

Indignatio Dei: Vide ira.

Infirmitas: Vide langor.

Influentia.

Influentiæ cælōrū in iudicio cōtur-
babuntur, & mouebuntur, p. 12. a

Interrogatio.

Interrogatio non est semper nesciē-
tis, p. 126. b

Interrogatio interdum gaudentis
est, pa. 127. b

Interrogatio vehementiam addit
orationi, pa. 136. a

Interrogatio vim negationis ha-
bet, p. 267. a

Inuenio.

Inuenire Deum facile est si vellis
quærere, pa. 435. a. & seq.

Inuidia, & inuidus.

Inuidia etiam perfectos inuadit,
pa. 155. b

Inuidia virtutis speciem simulat vt
fallat, pa. 156. a

Inuidia propria mala non curat, vt
proximo noceat, pa. 359. a

Inuidus sibi duos oculos eruet vt
proximos vnum extrahat, ibid.

Inuidia in fame vitū est & puero-
rum, p. 156. b

Inui-

SENTENTIARVM.

Inuidia ipsis inuidentibus multum nocet, pa. 360. a

Inuidia ei cui inuidetur plus emolumentum quam dāni affert, p. 360. b

Iob.

Iob habitauit in Prouintia Ituree, & Trachonitidis, p. 466. b

Iordanis.

Quo loco Iordanis Ioannis baptizauerit, p. 339. a

Quo loco Iordanis Christus fuerit baptizatus, p. 339. b

Ioseph.

Ioseph triginta annorum erat quando sterit coram Pharaone, pag. 481. b

Ira, & irasci.

Ira Dei quanto magis tardat tanto maior fit, pag. 53. a. & 58. b

Ira Dei arcui comparatur, & quare, pa. 53. a. & 67. b

Irasci nescit Deus, p. 54. a

Ira Dei contra peccatores accensa est, pa. 75. a

Ira Dei implebitur contra malos in iudicio, pa. 87. a

Ad iram multoties iusti incitant Deum contra malos, & quare, pag. 235. a

Irasci alienum est à Deo, pagina, 492. b

Irascitur Deus, vt misericordiam impendat & opus suum faciat, ibidem.

Irritare.

Irritare Deum quid fit, pa. 50. b

Isac.

Isac quomodo natus dicatur per re promissionem, p. 173. b

Ismael.

Ismael quomodo dicatur natus secundum carnem, pa. 173. b

Intelligere.

Vt Deus & iustus se intelligant nō multis opus est, p. 206. a

Iudæa.

Iudæa primus Rex alienigena fuit Herodes, pa. 463. a

Iudæa Archelao tradita fuit ab Augusto, p. 464. a

Iudæa subiecta fuit gubernationi Syriæ, ibidem.

Iudæa post Archelaum per præfides, seu procuratores gubernabatur, ibidem.

Iudæa præses inferior erat præses Syriæ, & illi subiectus, p. 464. a

Iudæus.

Iudæi non tenebantur ad celebrationem festiuitatum extra Hierusalem, pa. 436. b

Iudæi non tenebantur ad offerenda sacrificia extra Hierusalem, ibidem.

Iudæi in captiuitate Babylonica habuerunt duces, & iudices de tribu Iuda, pa. 460. b

Iudæorum regnum nō est diuisum in quatuor partes, p. 464. b

Iudæi post Ioannem non habuerunt prophetas, p. 506. a

Index, & iudiciaria potestas.

Christus futurus est iudex Angelorum, pa. 16. a

Iudiciaria potestas Christo data est ex meritis sue passionis, p. 21. b

Iudiciaria potestas in omnes data Christo, pa. 20. a

Iudicis maxima rectitudo in finali iudicio declaratur, pa. 43. a

Iudex & testis erit Christus in iudicio, p. 43. b

Iudicis vultus in iudicio terribior erit malis inferno, p. 78. b

Iusti cū Christo iudices erūt, p. 80. a

INDEX

In aduentu iudicis quare iusti gaudebunt, & mali triftabuntur plures rationes, pag. 89. a. & feq.

Iudicis confpectum mali ferre non poterunt, pa. 90. b

Chrifto data eft iudiciaria potestas quia iniufte ab hominibus iudicatus, pa. 97. a

Iudices creandi funt qui nulli hominum quidquam debeant, pag. 349. a

Iudices creare fauoribus maximè perniciofum, p. 348. b

Iudices quare dii vocètur, p. 349. a. & 353. b

Iudices populi Ifrael Sanedrim vocabantur, pa. 460. b

Iudicij dies.

Prædictio vltimi iudicij quas afferrat vtilitates, p. 2. a

Iudicij dies prope effe creditur, pa. 17. b

Iudicij dies quando futurus determinari non potest, pa. 19. a

Iudicij diei ignoratio non fine magna vtilitate eft, pa. 19. b

Iudicij timor securis eft cor fcindens, pag. 37. b

Iudicij propinquitates ex duobus præcipue infertur, pa. 47. a

Iudicij certitudo ex fignis conftat, pa. 47. b

Iudicium quanto magis tardat grauius & terribilius erit, pa. 58. b

Iudicij dies cur dies mala dicatur, ibidem.

Iudicij dies ficut malis terribilis: ita bonis amabilis, pag. 59. b. & 76. b

Hæc diuerfitatem confcientiarum diuerfitas caufat: ibidem, & 79. a

Iudicij & refurrexionis mentio

Dei prouidentiam probat, p. 49. a

Iudicij memoria frenum eft ne peccemus, pa. 49. a

Iudicium negās Deum effe negat, pa. 49. b

Iudicij dies quare magnus dicatur, pa. 71. b

Indignum videtur Deo cum homine iudicio contendere, pa. 92. a

Iudicium effe decet magnitudinē Dei, p. 93. b

Conueniens eft iudicium effe, & plures ei⁹ rationes, p. 93. b. & feq.

Iudicij diem futurum colligitur ex diuerfitate euentuum in hac vita, pag. 96. b

Iudicij dies fingularis refrigerij erit iufis, & huius plures caufæ, pag. 103. a

Iudicij dies peccatoribus triftis erit & ob quas caufas, ibidem.

Iudicij dies dicitur dies confolationis, & refrigerij, & quare, p. 104. b

Dies iudicij dies iubilei erit iufis, pa. 79. a

In iudicio mali folam formam hominis videbunt in Chrifto: boni etiam formam Dei, pa. 88. a

Iudicium effugiet qui fe prius iudicauerit, pa. 84. a

Iudicij figna.

Signa in Sole, & Luna prædicta à prophetis ad vltimum iudicium referenda funt, p. 5. b

Signa in Sole & Luna ab Euangeliftis pofita ad vltimum iudicium pertinent, ibidem.

Signa hæc iudicij in Ecclefia complenda dicit Auguftinus, p. 6. a

Signa iudicij realiter futura funt, pag. 6. b. & 8. a

Signa non præcellura aduentum iudicis

SENTENTIA R V M.

iudicis, sed in ipso aduentu futura, sunt qui dicant, pa. 7. b

Signa hæc relationem propinquitatis, & certitudinis dicunt ad diem iudicii, pa. 17. a. & 46. a

Iudicij rigor, & examen.

Singula hominum opera in iudicio curiosissime examinanda sunt, pa. 43. a. & 71. a. & 80. b

Nullus a iudicio eximetur, pa. 43. a & 70. a

Iudicij qualitas describitur, & qualis futurus sit homo, pa. 61. a

Homines præ turbatione in iudicio nescient quo se vertant, p. 72. b

Dies iudicii dies iræ dicitur ob rigorem, p. 63. a

Dies iudicii diestubæ quare dicitur, p. 79. a

Omnia etiam minutissima in iudicio examinanda sunt, pa. 80. b

Iudicij rigorem etiã iustiores multum formidant, p. 83. b

Iustitiæ & bona opera cum lucernis examinanda sunt in iudicio, pa. 81. a

Iudicia.

Iudiciorum Dei ratio in die iudicii apparebit, pa. 96. a

De proximis non est facile iudicandum, p. 229. a

Iuramentum.

Iuramentis quare utatur Deus, pa. 30. a

Iustitia & iniustitia.

Diuinæ iustitiæ consideratio detinet peccatores, pa. 2. b

Iustitia & misericordia duæ manus Dei, pa. 87. a

Iustitiæ & bona opera etiam examinanda sunt in iudicio, p. 81. a

Iustitia misericordiam non excludit, pa. 500. b

Iniustitia pro humanitatis defectu accipitur, ibid.

Iustitia & communis & specialis est virtus, pa. 556. b

Iustitia nimia in iustitia fit, ibid.

Iustitia non omnia punit, sed misericordiam admittit, p. 556. b

Iustus.

Iustorum & peccatorum differentia in expectatione ultimi iudicii, p. 10. b. & 59. & 76. b. & 79. b.

Iusti cum Christo iudicabunt, pa. 80. a

Iusti maxime timent iudicii rigorem, pa. 83. b

Iusti columnæ terræ dicuntur, pag. 104. a

Iustus maius bellum infert mundo mortuus, quam vivus, p. 152. b

Iusti inde occasione gaudij sumunt, unde mali tristantur, pa. 153. a

Iusti per varia semina significantur, pa. 168. a

Iusti non æqualiter laboribus afficiuntur, pa. 158. a

Iustus triticum est, ideo teritur, pa. 166. a

Iustus filius Aræ, & trituræ cur dilatur, pa. 166. b

Iusti multum timent cum prosperitate afficiuntur, pa. 161. b

Iustum nulla res quamvis aduersa turbare potest, pa. 190. a

Iustus gratias agit pro persecutionibus, pa. 191. a

Iustus æqualitatem habet ad prospera & aduersa, p. 192. a. & 270. a

Iustus comparatur lapidi quadrato, & quare, p. 192. b

Iustus constans est, & semper eodem modo se habet, p. 268. a. & 273. a

Iusti sunt mundi fundamenta, pag. 269. b

INDEX

Propter iustos mundus conseruatur, ibidem.

Iusti a constantia, & firmitate laudantur, pa. 270. a

Iustos mundus non cognoscit, & quare, p. 375. a

Iustus & mundus in nullo conueniunt, p. 375. b

Iustorum tollerantia describitur, pa. 405. a

Iustus semper sperat, p. 495. a

Iusto desperatio & turbatio portā aperit maiora sperandi, p. 494. b

L.

Labor.

Labores pro Christo tollerati quem finem habeant, p. 87. a

Labores huius vitæ faciles sunt si æterna consideremus, pa. 105. b

Labores huius vitæ etiam grauissimi leues sunt, pa. 106.

In laboribus quo magis crescūt, magis confidendum: quia prope finem sunt, pa. 108. b

Laborum huius vitæ, & futuræ differentia, pa. 167. a

Laboribus quare Deus afficiat iustos, & malos prosperitate, declaratur, pa. 169. & seq.

Labores ventilabrū sunt quo Deus aream suam voluit, pa. 166. a

Labores attērum, & sollicitum reddunt hominem, p. 163. a

Labores auditum acuunt, pa. 162. b

Labores homines excitant, vt Dei recordentur, pa. 186. a

Labores rebelles domant, & subiiciunt, pa. 186. b

Labores instrumenta sunt quibus Deus homines a somno excitat, pa. 188. a

Labores compellunt homines ac-

cedere ad Deum, ibidem.

Labores prætiosi sunt iustis, & gaudent quasi in thesauro, p. 189. b

Labores impellunt iustos, vt citius veniant quo optant, p. 191. a

Labores & aduersa hominem probant, & qualis sit manifestant, pa. 202. b

Laborantes Deus consolatur, etiā si sua culpa laborent, pa. 215. a

Laborantes Deus nunquam deferit, p. 226. b

Laboribus interdū deteriores fiūt homines, pa. 246. b

Laboribus roboratur spes, ibid.

Labores pignora sunt misericordiæ Dei, p. 247. b

Laboribus vias nostras sepius Deus, ne ab illo recedamus, p. 363. a

Pro laboribus tollerandis patienter igitur locus Augustini, pa. 453. b

In laboribus maximum solatium est quod potest, & vult Christus auxiliari, p. 454. b

Laboribus nos scindit Deus, vt ad suam mensuram reficiat, p. 492. a

Laborum fructus est possessio bonorum, pa. 494. b

Labores portam spei aperiūt, ibid.

In laboribus non est desperandum, quia fidelis est Deus, p. 572. b

Labores quomodo faciles fecerit Christus, pa. 577. b

Laus, & laudare.

Laus in præsentia adulationem facit, pa. 255. a

Laus in absentia omni caret suspicionem, ibidem.

Laus in præsentia vituperium est potius quam laus, p. 257. b

Laus magis offendit iustum quam vituperium, pa. 395. b

SENTENTIA R V M.

Lachrymæ.

Lachrymæ sanguis animæ sunt,
pa. 574.a

Lachrymas fundens iustus gaudet,
pag. 579.a

Lachrymæ iustis dulces, ibid.

Lac.

Lactis copia bonorū omnium ponitur inditium, p. 441.a

Lac primum alimentum animalis, ibidem.

Lactare est magnis beneficijs afficere, pa. 494.a

Lactare pro seducere, ibid. & 509.a

Lactare & in bonum & malum accipitur, p. 509.a

Lactare deriuatur & à lacte, & à lacio, ibid.

Languor.

Languores nostros quomodo Christus tulerit, p. 215.b

Legatus, & legatio.

Fidelitas maxima necessaria est in legatis, & referendis legationibus, p. 199.a. & seq.

Legatus impius innumera mala causat: fidelis vero multa bona, pa. 199.b

Mutatio quævis verborū in referendis nūcijs multum nocet, p. 202.a

Legationem ad Ioannem quo animo misserint Iudæi, pag. 310.b. & seq. & 348.b

Legatio Iudæorum ad Ioannē quibus verbis facta fuerit, p. 314.a

Legatis & autoritas dabatur, & verba signabatur apud antiquos, pa. 314.b

Legatio Iudæorum maxima tentatio fuit contra Ioannem, pag. 317.b

Legatio Iudæorum ad Ioannem qua astutia facta fuerit, p. 371.a

Leui, & Leuiathan.

Leui dicitur Christus, & quare, p. 421.b

Leuiathā dicitur diabolus, & quare, ibidem.

Leui significat copulans, ibidem.

Lex.

Legis veteris perfectio in Euangelio posita, p. 173.a. & 195.b

Veteris & nouæ legis diuersitas, pa. 173.b

Lex vetus quare pedagogus dicitur, pa. 175.a

Status legis veteris nō erat filiorū, ibidem.

In Lege veteri fides fuit, p. 175.a

Lex vetus tutor erat, pa. 176.a

Lex vetus elementa dicitur, & quare, ibidem.

Lex intelligi non potest, nisi Christus sensum aperiat, pa. 196.a

Lex carnis, & membrorum quæ sit, p. 237.a. & 252.a

Lex membrorum volūtas propria, p. 252.b

Lex vetus abolenda per Christum, pag. 333.a

Legis veteris patres gratiam habebant virtute Christi, p. 442.b

Lex paries maceriæ erat diuidens Iudæos & Gentiles, p. 446.b

Lex datur propter quatuor, malitiam, infirmitatem, concupiscentiam, & ignorantiam, pa. 448.b

Lex frenum est propter peccatum, ibidem.

Lex data est ad manifestandam infirmitatem, pa. 449.a

Lex propter concupiscentiam quomodo posita, p. 449.a

Lex data propter ignorantiam, ibidem.

Legis veteris & nouæ principia cōtinentur,

INDEX

ueniunt, pag. 475. a

Lex utraque in deserto cœpit, ibi.

Legis Euangelicæ facilitas, & suauitas, pa. 476. b

Lex vetus ad vnum tantum pertinebat populum Euangelica ad omnes, p. 484. b

Leges epicheyæ moderandę, & quare, pa. 556. b

Legis veteris asperitas omnis in Euangelio sublata, pa. 576. a

Lex Christi quare iugum dicatur, 576. b

Lex Euangelica quomodo cum sit onus dicatur leuis, ibid.

Libanus.

Libanus mons quis sit, & vbi situs, pag. 345. a

Liberalitas.

Liberalitas Dei ex operibus eius constat, p. 227. a

Liberalitas Dei ex scripturis constat, ibidem.

Libertas: Vide arbitrum.

Lignum.

Lignū significat homines bonos, vel malos iuxta suam naturam & qualitatem, pa. 11. a

Limbo.

Eductio patrum de limbo per Christum prædicta fuit à prophetis, p. 124. b

Sancti patres in limbo non indigebant Ioannis legatione, vt docerentur de aduētū Christi, p. 125. a

Lingua.

Lingua preceps maxima pericula affert, p. 229. a

Lingua comparatur arcui, & verba sagittis, & quare, ibi, & 377. b

Lingua maxima cura frenanda est, pa. 229. b. & seq.

Locus.

Loci designatio facit ad fidem narrationis, pag. 338. a

Locusta.

Locusta adulatoris linguam significat, & quare, pa. 395. b

Loth.

Vxor Loth quare in statuam salis versa fuerit, p. 227. b

Lucerna.

Baptista lucerna dicitur lucens, & ardens, & quare p. 312. a

Lucerna quale instrumentum sit, & eius conditionis, ibidem.

Lucerna seu lampas quos significet, p. 537. b

Lumbus.

Lumborum præcinctio quid significet, pa. 525. a

Lumen naturale.

Lumē naturale clauis est multa referans de Deo, pa. 196. b

Lumen naturale attingere non potest ad scripturarum intelligentiam, ibidem.

Luxuria.

Carne peccatum peculiariter carnem commaculat, p. 240. a

Lyfania.

Lyfania quis fuerit, p. 465. b

Lyfania non fuit filius Herodis Afcalonitę ibidem.

Lyfania filius fuit Ptholomei ex Alexandra sorore Herodis, pag. 465. b

Lyfania consobrinus Herodis, & forte ab illo adoptatus in filium, ibidem.

Lyfania Ptholomei filius occisus fuit ab Antonio triginta annis ante Christum, ibidem.

Lyfania cuius meminit Lucas filius fuit Lyfanię occisi ab Antonio,

SENTENTIA R V M.

nio, pag. 466.a
Lyfania vocabantur omnes princi-
pes Abilinae Prouintiae, ibidem.

M.

Malus.

Malos quare Deus viuere pa-
tiatur, p. 32.a
Mali curiosissime iustorum facta
inquirunt, vt eos perdant, p. 402.b
Mali inde occasionem odij sumunt,
vnde amoris deberent accipere,
pa. 412.b
Mali iustos odio habent, & quare,
pa. 412.b. & seq.
Mali iustos persequuntur gratis &
sine causa, pa. 151.b
Mali iustos timent etiam mortuos,
pa. 152.b
Mali cur prosperitate afficiantur in
hac vita, pa. 165.b. & seq.
Malus pallea est igni referuata,
ideo permittitur prospere viuere,
pa. 166.a
Malos qualibet res etiam leuissi-
ma mouet, & turbat, pa. 192.a
Mali globo comparantur, & qua-
re, pa. 192.b
Malus inutilis est, nec sibi, nec alijs
prodest, pa. 200.b

Malum.

Mala temporalia licet desiderare
in ordine ad conuersionem, pag.
189.a
Mala principijs facile reparantur,
pa. 346.b

Manus.

Manus certum de hominis qualita-
te & conditione inditium prae-
bent, pa. 223.a
Manus pro potestate ponitur, pag.
449.a

Manus alicuius tota eius persona
dicitur, ibidem.

Manus Dei misericordia & iusti-
tia eius sunt, pa. 87.a

Manus opera significant, p. 400.a

Manum osculari est sibi complacere, ibidem.

Manus pro supplicio ponitur, pag.
516.b

Manus onerosa prophetia dicitur,
pa. 516.b

Manus & onus in quo distinguantur,
pa. 517.a

Mare.

Mare an permanfurum sit post iudi-
cium, vel exsiccandū dubitat Au-
gustinus, p. 34.b

Mare mortuum quod dicatur, pag.
485.b

Mare mortuum cur sic appelletur,
ibidem.

Maris mortui qualitates, p. 485.b

Mare mortuū quid significet, ibid.

Mare mortuum dicitur mare Oriē-
tale, pa. 486.a

Maria.

Maria Virgo non fuit scandalizata
in morte Christi, p. 134.b

Baptista non comparatur cum Vir-
gine Maria, pa. 145.b

Maria nec similem nec equalem ha-
buit in sanctitate, p. 145.b

Matrimonium.

Cessio vxoris, quae alicui conuenie-
bat ex lege, quomodo fiebat, pag.
336.a

Modus communis declarandi ces-
sionem istam reprobatur, & sta-
uitur verus, pa. 337.a

Mediator.

Christus mediator fuit Dei, & ho-
minum pacificans eos, pa. 447.a

Mediatoris officium quod sit, ibid.
Media-

INDEX

Mediator Moyſes dici non poteſt,
pa.448.a

Mediator Dei & hominū duplicē
naturam debet habere, pa. 449. b

Mediator ad minus inter duos eſſe
debet, pa.449.a

Mediator dicitur Chriſtus inquan-
tum homo, pa.450.a

Mediator non dicit effectum recon-
ciliationis, ibidem.

Medicus, & medicamenta.

Deus peritiſſimus medicus eſt, pa.
38.a

Deus interdum lenibus interdum
aſperis vititur medicamentis, &
quare, ibidem.

Medicamentis aſperis non cedentē
ſolet Deus derelinquere, pa.39.a

Predicator medicus eſſe debet, pa.
482.b

Qui ſibi medicari neſcit quomodo
aliorū vulnera curabit? ibidem.

Mel.

Mel non offerebatur Deo in ſacrifi-
cijs, & quare, p.255.b

Mel adulationem ſignificat, ibi.

Melis abundantia omnium proſ-
peritatem deſignat, p.441.a

Mel omnis dulcedinis principium
eſt, ibidem.

Mendatium.

Mendatium quam ſit deteſtabile,
pa.317.b

Meritum.

Nullum maius meritum habuit Ba-
ptiſta, quam cum confeſſus eſt ſe
non eſſe Chriſtum, pa. 316.a. &
317.b

Merita non ſunt metienda ex exte-
rioribus, & quæ apparēt, p.356.b

Merita aliena ſibi attribuunt imūda
ni, vt honores venentur, pa.407.b

Mefſias.

Mefſias etiam gentibus promiſſus,
pa.129.a

Mefſias cur dicatur deſideratus gē-
tibus, pa.129.a

Ioannem non fuiſſe Mefſiam igno-
rare non poterāt Iudæi, p.347.b.
& 312.b

Mefſiam ſua voluntate voluerunt
creare Iudæi quē pro libito poſ-
ſent deponere, pa. 348.b

Mefſiam eſſe Chriſtum cognoue-
runt Scribæ & Pharifæi, p. 363.b

Temporibus Mefſiæ maxima bo-
norum ſpiritualium abundantia
erat futura, pa.440.b. & ſeq.

Tempus Mefſiæ dicitur dies illa,
pa.439.b

Temporum Mefſiæ à temporibus
antiquis differentia, pa.442.b

Miles.

Militis Chriſtiani qualis ornatus,
pa.289.b

Militis Chriſtiani qualia arma, pa.
209.b

Myrthus.

Myrthi qualitates, p.574.a

Myrthus quos ſignificet, ibid.

Miraculum.

Miracula quæ Chriſtus fecit à Pro-
phetis prædicta fuerunt, p.180.b

Miraculum nullum Baptiſta fecit,
pa.132.a

Miſericordia.

Miſericordiæ Dei conſideratio cō-
firmat cor hominis, pa.2.b

Non eſt de miſericordia Dei ni-
mium confiſdendum, ibidem.

Miſericordia & iuſtitia ſunt ma-
nus Dei, pa.87.a

Miſericordia Dei nimia peccatores
negligētes facere videtur, p. 234.a

Miſericordia Dei tanta eſt vt pro
peccatis

SENTENTIARVM.

peccatis bona largiatur, pa. 234.b
Misericordiam Dei contemnens
quæret, & non inueniet, p. 235.b
Misericordia opus proprium est
Dei, pa. 492.b

Misericordia Dei vnde iræ occasio
nem summere poterat, miseren-
di accipit, p. 505.a

Misericordia Dei super omnia ope-
ra eius, pa. 505.b

Ex peccatis occasionem misericor-
dię sumit De^s, p. 505.b. & 507.b

Misericordia Dei est castigare pec-
catores in hac vita, pa. 508.a

Misericordia & Iustitia honores
sunt, pa. 556.b

Mittere, & missio.

Missio Dei necessaria est ad prædi-
candum, pa. 510.b. & 511.b

Mitti à Deo dupliciter contingit,
pa. 511.a

MISSIONIS IMMEDIATE ab ipso Deo
signa, ibidem.

Missio mediata à Deo, quæ dica-
tur, pa. 511.b

MISSIONIS DEI cōiectura ex vitæ in-
regritate summi potest, p. 515.a

Missio Baptiste immediate à Deo,
pa. 528.b

Baptista missus est à Deo cum ple-
naria potestate Prophetæ, & præ-
cursoris, p. 529.a

Morbus.

Vide languor.

Nullus morbus corporis vel animę
Deo insanabilis est, pa. 39.b

Mores.

Morum quæstiones resolvere est
proprium prælatorum Ecclesię,
pa. 341.b

Circa mores si quæ exoriantur sta-
tim prælati debent examinare,
ibidem.

Mors.

Mors pensio est, quam nobis impo-
suimus per peccatum, p. 24.a

Pensio mortis perfecte redimetur
in resurrectione ibid.

Mortis imperium non est totaliter
abolitum morte Christi, p. 24.b

Mortis imperium totaliter aufere-
tur in die iudicij, ibidem.

Mors optabilis quæ, p. 158.a

Mors nostra facta est pensio redimi-
bilis morte Christi, p. 24.b

Mors nostra morte Christi supera-
ta est, ibidem.

Ex mortis subiectione probatur
Christi dominium super omnia,
pa. 25.a

Mortificare, & mortificatio.

Caro nostra mortificanda est, pag.
292.a

Carnem spiritu mortificare quid
sit, pag. 295.a

Mortificatio carnis efficit, vt viuat
Deo, pa. 297.a

Mortificatio carnis quā sit necessa-
ria declaratur, p. 292.b. & seq.

Nunquam cessandum est à carnis
mortificatione, pa. 573.a

Moyse.

Moyse non fuit maior Ioanne Ba-
ptista, pa. 138.a

Facies Moyse velo opperta quid
significet, pa. 196.a

Mulier.

De ornatu nimio mulierum vide
ornatus vestis & capillus.

Mulieribus publicis solū concede-
batur vsus preciosarū vestium a-
pud antiquos, pa. 285.a

Mulierum impudicarū semper præ-
ciosior est ornatus, pa. 285.b

Mulieres se nimium ornantes gra-
uiter peccant, pa. 285.b

Mulie-

Mulierum excusationes pro orna-
tu nihil valent, pa. 286.a
Mulieres nuptæ, quæ propter mari-
tum dicunt ornari, accutè arguū-
tur, pa. 286.b
Mundus.
Mundi durationem sexmillibus an-
norum vel paulo amplius futurā
aliqui dixerunt, pa. 18.a
Mundi ætas & duratio determinari
non potest sine temeritate, p. 19.a
Mundus purgandus est per ignem
ante iudiciū, & quare, p. 35.a
Mundi finem prope esse multa te-
stantur, p. 44.b
Mundi fructus ruina est, p. 111.b
Mundus suis citò floret sicut amig-
dalis, & citò cōburitur, p. 113.a
Mundi fundamēta propter quæ cō-
servatur, iusti sunt, pa. 269.a
Mundus solos potentes & magnos
videt, p. 332.b
Mundus iustos non potest cognos-
cere, & quare, pa. 375.a
Mundus & iustus in nullo conue-
niunt, p. 375.b
Mundus iustos persequitur, quia de
eo non sunt, pa. 378.a
Mundo in nullo consentiendum,
p. 420.b
Mundo ad omnia negatiuè respon-
dendum, ne capiaris, ibidem.
Mundus omnibus inutilis, tam suis,
quàm alienis, p. 432.b
Mundus torrens spinarum dicitur,
& quare, p. 488.a
Mundus non nisi parua suis largi-
tur, p. 504.a
Mundus temporalia pro sorte prin-
cipali reputat, y su candal, ibidē.
Mundus minima tribuēs exaggerat,
& magnificat, pa. 504.a
Mundus exigua inter multos par-

titur, ideo omnes famelici sunt,
ibidem.
Mundi gloria somniū est, pa. 114.b
Mundi gloria & prosperitas sem-
per decrescendo minuitur, etiā si
altissima habuerit principia, ibid.
Mundi viæ licet spatiosæ apareant
arctæ sunt, p. 548.b
Mundanus.
Mundana omnia imagines sunt &
vmbra non res, p. 114.a
Mundanarum rerum inconstantia
quanta sit, pa. 112.a. & 113.b
Mundanarum rerum appetitus pla-
cet experientia displicet, pa. 213.a
Mundana res grauant & non satiāt
quia vanæ sunt, pa. 212.a
Mundana afflictio sunt spiritus, pa.
213.a
Mundani homines arundines sunt
facile mobiles, p. 267.b
Mundani homines citò deficiunt,
pa. 269.b
Mundana vanitas & mendacium,
pa. 277.b
Mundana arundines vacuæ, pa. 275.b
Mundani nunquam quod desiderant
perueniunt, & quare, pa. 567.a
Mundana sibi innitentes fallunt,
ibid.
Mundana cisternæ sunt dissipatæ,
pa. 361.a
Mundana torrētes sunt qui meliori
tempore siccantur, pa. 562.a
Mundana hædera sunt Ionæ in so-
lis feruore deficiunt, p. 362.a
Mundani sæpe aliena merita vsur-
pant ad consequēdos honores, pa.
467.b
Mundanis nunquā satisfacies nisi ad
eorum vota respondeas, pa. 409.b
Mundani & peccatores per rotas
significantur, p. 535.b

SENTENTIA RVM.

Murmuratori.

Murmuratoribus nihil peius esse
potest in republica, pag. 199. b. &
sequens.
Murmuratores maxime detestatur
Deus, pa. 201. b.
Sufurrator qui aliter refert res quā
audit odibilis Deo, & homini-
bus, pa. 199. b.

Mutabilitas.

Mutabilitas mentis & claudicatio
ex peccato causata, pa. 238. a.

N.

Nam.

Nam ponitur pro, et, copullati-
uaq; solet esse particula, p. 13. a.

Nasus.

Nasus Ecclesiæ prælati, pa. 345. a.
Nasus discretionē significat, ibid.
Nasus Ecclesiæ turri cur compare-
tur, pa. 345. b.
Naso multa sentimus, quæ alijs sen-
sibus non assequimur, p. 346. a.

Negatio.

Negatio & affirmatio cum coniu-
guntur omnimodam claritatem
significant, p. 317. a.

Neophitus.

Neophitus quis dicatur, p. 482. b.

Nobilitas.

Nobilitas vera virtus est non maio-
rum sanguis, pa. 353. a.
Nobilitas maximi facienda quæ
cum virtute coniungitur, ibid.

Nomen.

Nomina poni solent loco pro no-
minum, pag. 69. b.
Nomen pro ingenio & conditione
accipitur, pa. 217. a.

Nominum casus.

Nominatiuus absolutus vim habet
iuramenti, pa. 387. b.

Genitiuus pro nomine adiectiuo
interdum ponitur, pa. 473. b. &
538. b.

Datiuus acquisitionis in nominati-
uū vertitur apud Græcos, p. 133. a.
Accusatiuus pro datiuo sæpe poni-
tur, pa. 133. b.

Nominis numerus.

Numerus singularis pro plurali fre-
quenter, pa. 273. a.

Nubes.

In nube quare venturus sit Chri-
stus ad iudicandum, p. 22. a. &
77. b. & sequens.

Nubes insigne Dei est, pa. 22. a.
Nubes fauoris & rigoris signū est
pro diuersitate locorum, pa. 78. a.

Nuncius.

Vide Legatus.

Obedientia.

Obedientiam propriam in suis
requirit Deus, pa. 522. a.
Obedientia si desit, bona opera pe-
reunt, pa. 523. a.

Oblatio.

Oblationes & sacrificia nihil pro-
sunt nisi legem obserues, pa. 180. a.

Obscuratio.

Obscuratio luminarium quid signi-
ficet, pag. 7. a.

Oculus.

Oculi Dei bonis suauis, malis terri-
biles sunt, pa. 78. b.
Oculi Christi comparantur flam-
mæ ignis, & quare, pa. 85. b.
Oculi Ecclesiæ Prælati, p. 344. b.
Oculi Ecclesiæ cur comparentur
piscinis aquarum, ibidem.
Oculus sollicitā curam significat,
pa. 346. a.
Oculus pro fonte ponitur, p. 361. b.

St Oculus

M V R I N D E X

Oculus dexter providentiam signi-
ficat, pa. 367. a

Oculus dexter discretionem no-
tat, pa. 369. a

Oculos columbarum in sponsa sua
Deus requirit & quare, pagina,
403. b

Oculorum columbæ proprietates,
ibidem.

Præ oculis semper Deus habendus
vt rectè procedamus, pa. 208. b

Oculorū multitudo in sanctis ani-
malibus quid significet, pa. 524. a

Odium.

Odium omnia etiam bona vitupe-
rat, pa. 259. a

Odio prosequi se non est crudelitas
sed misericordia, pa. 295. b

Odio quomodo prosequi debeat
mus nos, ibidem.

Odiū quantum possit in homine,
pa. 369. a

Odium linceos oculos præbet ad
videndos alienos defectus, pag.
369. b

Odium quare bona inimici non vi-
deat vel aliter videat, ibidem.

Odor & olfactus.

Odorum vsus in viris maximè de-
testabilis, p. 283. b

Olfactus sensus discretionis dici-
tur, pa. 345. a

Officium.

Officia cur quidam sanctorum re-
cusent, alij autem se ad illa offe-
rant, pa. 393. a

Officia multa in republica pericu-
losa sunt, pa. 34. b

Officia hæc homines relinquere
non tenentur, ibidem.

In officio suo quisque saluari po-
test si statuta seruet, pa. 434. b

Oleum.

Oleum significat misericordiā, pa.
38. b. & 505. b

Oleū vendunt adulatores, p. 257. a

Opéra bona per oleum significan-
tur, & quare, pa. 266. b

Oliua.

Oliua quos significet, pa. 574. b

Onocratalus.

Onocratalus cygnus & pellicanus
idem, pa. 303. b

Onocratalorum duo genera aqua-
tile, & terrestre, ibid.

Onocratalus regum consultores si-
gnificat, pa. 304. a

Onus.

Onus dicitur prophetia, pag. 516. b

Quæ prophetia dicatur onus, ibid.

Onus & manus quomodo distin-
guantur, pa. 517. a

Ordo Sacer.

Ad ordines qui sint promouendi,
pag. 482. b

Opera.

Opera mortua quæ dicantur, pag.
179. a

Opera mortua nullius meriti sunt
apud Deum, ibid.

Differētia quæ sit inter opera mor-
tua & mortificata, ibidem.

Opera omnia existentis in peccato
non sunt peccata, pa. 179. b

Opera bona facta in peccato ad
multa profunt, ibid.

Opera moraliter bona sine Chri-
sto ad æternam vitam nihil pro-
funt, pa. 177. b

Opera viua quæ dicantur, p. 178. b

Opera mortificata quæ dicantur, ibi.

Operum testimonium irrefragabi-
le est, pa. 219. a

Opera de quolibet prædicant, qua-
lit sit, pa. 219. a

Opera

SENTENTIARVM.

Opera bona non patiuntur latere facientem, ibidem.

Opera bona lux sunt, p. 219. b

Opera Christi publicantes non faciebāt cōtra eius pręceptū, p. 220. a

Opera propria qualis quisq; sit ostendunt, pa. 221. b

Ex operibus propria cognatio petenda, ibid.

Opera cuius filius quisq; sit declarant, pa. 223. b

Operum Dei consideratio vtilissima est, pa. 225. a

Operum Dei consideratio ad confidentiam excitat, ibidem.

Opera bona latere non possunt, pa. 266. a

Opera bona per oleum significantur, & quare, pa. 266. b

Operum nostrorum valor non ex apparentia sed ex spiritu summitur, pa. 521. a

Oratio.

Orationes actiue in passiuas apud Gręcos, quomodo soleant cōuer ti, pa. 133. a

Oratio non comparitur cum ornatu nimio & pręciosis vestibus, pa. 287. a

Ornatus.

Vide vestis.

Ornatus nimij studium peius vitiū est quam ludus vel æbrietas, pag. 280. b

Nimius ornatus grauis culpa, pa. 281. a

Ornatus nimius exterior animę ægritudinem dempnstrat, pa. 282. a

Ornatus nimius Christum excludit, pa. 283. a

Ornatus nimius & curiosus non decet virum rempublicam administrantem, pa. 283. b

Ornatus nimius etiam in mulieribus repræhensibilis, pa. 224. a

Ornatus nimius luxurię nidus, ibi.

Cura ornandi corporis non patitur curam ornandę animę, pa. 284. b

Ornatus pręciosus solis meretricibus permissus apud Lacedæmonios, pa. 285. a

Ornatus nimius repugnat orationi pag. 287. a

Nimius ornatus mulierum in templis indecens, ibid.

Osculum.

Osculum complacentiam significat, pa. 400. a

Ostium.

Pulsare ad ostium quid sit? p. 232. b

Ostium Deo aperire quid, ibid.

Ostiū Deo claudere quid, pa. 232. b

P.

Patientia.

Patientia sæpius læsa furor efficitur, pa. 68. a

Pœna.

Pœna æterna quomodo peccato tēporali iuste respondeat, pa. 93. a. & 101. a. & 102. b

Pœna maxime propria hominis confusio, pa. 94. b

Pœnarum octo genera legis infligunt pro delictis, pa. 101. a

Pœna damnatorum complebitur post iudicium, pa. 98. a

Pœnarum bonorum & malorum differentia, pa. 167. a

Palex.

Palex repræhensionem significat, pag. 298. b

Paries.

Paries peccatorum significat, pag. 298. b

Sf.

Paster.

INDEX

Pastor.

Pastores debent subditorum personas induere, omnia omnibus fieri, pa. 127. a

Pastores solliciti esse debent de instructione suorum subditorum, pag. 171. b

Pastores puniuntur pro defectibus subditorum, pa. 172. a

Pastores propria salute neglecta de ouium suarum bono curare tenentur, pa. 185. a

Pastores iræ Dei & flagellis se debent opponere pro ouibus suis, ibi.

Pastorum sollicitudo qualis esse debeat, pa. 181. b

Ad pastores pertinet morum & fidei questiones resolvere, p. 341. b

Pastores, Episcopi, & speculatores & videntes cur dicantur, p. 342. a

Vide Prælati & Prædicatores.

Pastor stultus quis? & eius conditiones, pa. 366. b

Pater.

Patres quam solliciti esse debeant pro bono spiritali suorum filiorum, pa. 171. b.

Peccatum.

Peccata feces dicuntur, & propter turpitudinem, & propter amaritudinem, pa. 71. b

Peccatum quā sit detestabile Deo, colligitur ex punitione rerum in sensibilibus, pag. 65. b

Peccatum quam detestabile sit, ex Christi castigatione patet, p. 66. a

Peccatum temporale iuste æterna pœna punitur, pa. 93. a

Peccata secum suam ferunt condemnationem nec indigent iudicio, pa. 82. b

Peccati grauitas summitur ex persona offensa, pag. 100. b

Peccatum in genere offensæ infinitatem habet, ibidem.

Peccati magnitudo pensatur ex bono quo priuat, pa. 100. b

Peccatum imaginem & stigmata Dei deturpat, ibid.

Peccatum ex parte affectus æternitatem habet, pa. 102. b

Peccatum vmbra mortis dicitur, pa. 177. b

Peccatum sex malorum genera causat in anima, pa. 237. a

Peccata catharactæ sunt hominem excæcantes, pag. 237. a

Peccatum mutabilitatem mentis causat, pa. 238. a

Peccatum lepra est animæ, & illam maculat, pa. 239. a

Peccatum subditatē causat in animo, pa. 240. a

Peccatum mors est animæ, p. 241. b

Peccatum paupertatem animæ causat, pa. 242. a

Peccatum ex malitia est peccatū in Spiritum sanctum, pa. 250. a

Peccatum paries dicitur, & quare, pa. 298. b

Peccatum significatur per calceamenta & corrigiam, p. 335. b

Peccator.

Peccatores quomodo dicantur esse extra, pa. 73. b

Peccator omnia timet, pa. 65. a

Peccatores Dei iustitiam manifestabunt etiam contra se, pa. 95. b

Peccatores odio habent eos qui se reprehendunt, pa. 151. a

Peccatoribus insignibus Deus benigne ignouit, vt alios excitet, p. 225. a

Peccatores insignes dicuntur thesauri niuis & grandinis, & quare, pag. 225. b

Pecca-

SENTENTIARVM.

Peccator adeo cecus est, vt suorum
- desideriorum ostium non inue-
niat, pa. 237. b.

Peccator omnis ignorans est, ibid.

Peccatores filij alieni sunt & nothi,
pa. 238. b.

Peccatores etiam potentissimi su-
bito deficiunt, pa. 269. a.

Peccator maxima iniuria Deum
afficit, pro creatura eum comu-
tando, pa. 360. b.

Peccatores torrens spinarum dicun-
tur, pa. 488. b.

Pedagogus.

Pedagogus vnde dicatur, pa. 175. b.

Pedagogus quis sit, ibid.

Pellicanus.

Pellicanus idem est quod cygnus
- vel onocratulus, pa. 303. b.

Perfectio.

Perfectio Christiana non consistit
- solum in exterioribus, pa. 356. b.

Peregrinum.

Peregrinum dicitur vel extraneum
- vel curiosum, pa. 70. a.

Petere.

Petentes instare debemus & qua-
- re, pa. 207. a.

Petita concedere differt. Deus vt
- maiora praebeat, pag. 207. b.

Permittere.

Quae Deus permittit solent illi at-
- tribui, pa. 366. b.

Perseuerantia.

Perseuerantia quomodo differat a
- constantia, pa. 270. a.

Pharisaeus.

Pharisaei qui dicebantur & quare,
- pa. 325. b.

Pharisaei quasi diuini dicuntur, pag.
- 325. b. & 427. a.

Pharisaei in Scripturarum intelli-
- gentia alios precedebat, p. 326. a.

Pharisaeorum arrogantia & prae-
- sumptio reprehenditur, pagina,
- 429. b.

Phase.

Phase non tenebantur nec poterat
- Iudaei celebrare extra Hierusalē,
- pag. 436. b.

Pilatus.

Pilatus praeses Iudaeae fuit, p. 464. a.

Pilatus depositus fuit a Vitelio pre-
- fide Siria, ibid.

Pilatus fuit quintus procurator Iu-
- deae, pa. 464. b.

Tertio anno procuracionis Pilati
- Ioannes coepit praedicare, ibid.

Piscis.

Centum quinquaginta tria genera
- piscium dicunt esse Naturales,
- pag. 486. a.

Per pisces homines significantur,
- pag. 485. a.

Piscatores Apostoli dicuntur, ibid.

Poenitentia.

Poenitentia sera valde periculosa
- est, pag. 73. a.

Poenitentia ianua est ad salutē pec-
- cantibus post baptismum, p. 73. b.

Poenitentia fundamentum salutis
- & secunda tabula, pa. 74. a.

Poenitentia cordis semper ad legē
- fidei pertinuit, nec erat loco alli-
- gata, pa. 436. b.

Poenitentia virtus peccata remit-
- tit, pa. 471. a.

Poenitentia virtus semper ad salutē
- rem necessaria fuit, ibid.

Poenitentia secunda tabula post
- naufragium, pa. 471. a. & 558. a.

Poenitentia annus iubilei est, ibi.

Poenitentia semita dicitur & qua-
- re, p. 557. b.

INDEX

Pœnitentia qualis esse debeat, pag. 559. a

Pœnitentiæ forma describitur, pa. 559. b

Pœnitentia vera est dispositio ad salutem, pag. 560. a

Ad pœnitentiam requiritur curiosum vitæ examen, p. 560. a

Ad pœnitentiam necessarius est dolor, ibidem.

Ad veram pœnitentiam requiritur satisfactio, pa. 560. b

Potestas.

Potestas Dei quia ad omnia se extendit circulo & falci comparatur, pa. 60. b

Potestas omnis a Deo est, p. 349. a

Potestas in populo Iudæorum manifestat apud iudices qui dicebantur Sanhedrim, pa. 460. b

Præceptum.

Differentia inter affirmativum & negativum præceptum quantum ad obligationem, pa. 385. a

Præceptum confessionis fidei affirmativum est, pa. 383. a

Præcepta Dei difficultatem non habent in sua observantia, pa. 435. b

Præcepta Dei contempera sunt viribus hominum, pa. 436. a

Præcepta omnia legis quodammodo sunt iuris naturalis, p. 436. a

Omnia præcepta legis quodammodo scripta sunt in cordibus hominum, ibid.

Præcepta Dei viæ eius dicuntur, & eorum observatio omnibus necessaria est, pa. 548. a

Præcepta Dei licet difficilia appareant graviora non sunt, pa. 579. b. & seq.

Præcium.

Præcium redemptionis nostræ super excedens fuit, pag. 23. b

Præcio magno emptus est homo, pa. 100. a

Præcursor.

Duo præcursores Christi sunt sicut & duo adventus, pa. 321. b

Ad præcursores pertinebat baptizare, pa. 328. a

Prædicare, & prædicatio.

Prædicare quando coeperit Christus, pa. 118. b

Nullus prædicare debet nisi quæ Dei spiritus dictauerit, pag. 512. b

Prædicare somnia sua æquatur idolatriæ, pa. 513. a

Ad prædicandum verbum Dei necessaria est divina instructio & illuminatio, p. 510. b

Prædicans suo spiritu fallax invenitur & inutilis, pa. 511. b

Prædicationis officium tutius recusat quam appetitur, pa. 393. b

Prædicationis officium quare aliqui sanctorum recusent, alij se offerant, pa. 393. a

Magna prudentia requiritur ad prædicandum, pa. 482. a

Prædicatio Christi Iudæis & gentibus communis, pa. 483. b

Prædicationis officium non temere aggrediendum est, pa. 510. b

Prædicandi officium magnum est, & quod humanas vires excedit, pag. 510. a

Prædicatio manibus & operibus sustentanda est, sicut uba, pag. 536. b

Prædicatio tubæ comparatur & quare, pag. 543. a

Prædi-

SENTENTIARVM.

Prædicator.

Vide concionator.
 Prædicator quare tā parum fructificent, pa. 513. a
 Prædicatoris quanta sit dignitas & excellentia, pa. 514. a
 Prædicator regibus superior est, ibid. & 530. a
 Prædicator nullum nisi solum Deū debet reuereri, pa. 514. a
 Prædicator pro fratribus debet quietem spirituales suam perdere, pa. 526. a
 Prædicator quo amore proximorum flagrare debeat, pa. 527. b
 Prædicatoris potestas & officium declaratur, pa. 529. b
 Prædicator nullum debet timere, pa. 530. a
 Prædicatoris potestas ad quæ se extendat, pa. 530. a
 Prædicator debet vitia arguere & clamare, ibid.
 Prædicator sagittæ sunt Dei ideo acutæ esse debent, pa. 531. a
 Prædicator tacens reus fit criminū aliorum, ibid.
 Prædicator debet euellere ut plantet, pa. 531. b
 Prædicator debet se omnibus accommodare, & omnia omnibus fieri, pa. 532. a. & 541. b
 Prædicator totus vox esse debet, pa. 533. b. & 537. a
 In prædicatorē requiritur irreprehensibilitas vitæ, p. 534. a
 Prædicatores suo exemplo alios facile mouent, pa. 536. a
 Prædicator lux esse debet, p. 537. b
 Prædicator publicè debet prædicare, pa. 538. b
 Prædicatoris blanda repræhensio plus nocere solet, quam prædesse,

pag. 539. a

Prædicator scintillas mittere debet sicut æs candens, pa. 540. a
 Prædicatoris verba scintillæ esse debent, ibid.
 Prædicator instare debet nec desistere licet fructum non faciat, pa. 543. a
 Prædicatoris verba quasi clauis esse debent, pa. 543. b
 Prædicatoribus procurant homines os obstruere dignitatibus, pa. 380. a
 Prædicatoris quanta debeat esse constantia & firmitas in doctrina, pa. 385. b
 Prædicatoris officium est colapsa instaurare, pag. 389. a
 Prædicator quare debeatur a Deo mitti, pa. 510. a
 Prædicatores significantur per quatuor animalia quæ vidit Ezechiel, pa. 512. a

Prælati.

Vide Pastor & Prædicator.
 Prælati instructi esse debent armis scientiæ & doctrinæ, p. 342. b
 Prælatorum Ecclesiæ arma quæ, & quam fortia, ibid.
 Prælatorū munera & officia quæ, pa. 343. b
 Prælati sunt collum Ecclesiæ, pag. 344. a
 Prælati turri comparantur propter fortitudinem, pa. 344. a
 Prælati oculi Ecclesiæ sunt ob claritatem & vigilantiam, p. 344. b
 Prælati debent esse scientia pleni, ibi.
 Prælati debent omnibus patere, ibi.
 Prælati sunt nasus Ecclesiæ, propter discretionē & iudicium, pa. 345. a
 Prælati canibus comparantur & quare, pa. 346. b

INDEX

Quales praelatos homines velint & laudent, & quod vigilantes detestentur, pa. 365. a

Prælati Christiani qualis esse debent, ibid.

Prælati oculis debent esse pleni ut omnia videant, pa. 365. b

Prælati non excusantur ministrorum cura, pa. 366. a

Prælati quare vigil dicantur, ibid.

Prælati Ecclesiastici communem vitam sine maiestate & pompa degere debent, pa. 444. b

Prælati cor est reipublicæ, & in medio omnium esse debent, p. 445. a

Prælati caput est, & suas qualitates in corpus diffundit, ibi.

Prælati centrum est & subditi circumferentia, pa. 445. b

Prælati in omnibus debent medium eligere, ibi.

Prælati spiritualem tranquillitatem pro ouibus relinquere teneantur, pa. 526. a

Prælati quo amore subditorum flagrare debeant, pa. 527. b

Prælati debent euellere ut plantent, pa. 531. b

Prælati calamum quassatum non debent confringere, sed alligare, ibi.

Prælati omnia omnibus debent fieri, pa. 532. a

Propositio & eius usus.

A, poni solet pro, propter, p. 104. b

Ad, respectu eius supra quem cadit aliquid consolationis miscet, p. 517. a

In, ponitur aliquando pro, ad, pag. 175. b

Contra, semper rigorem importat sine consolatione, pa. 517. a

Pro, aliquando denotat causam finalem, pa. 452. a

Pro, rerum consequentiam demon-

strat, pag. 452. b

Principium.

Principijs rerum facile est remedium, pa. 346. b

Princeps.

Principes & potentes sunt cardines Reipublicæ, pa. 306. b

Principes dicuntur dii fortes terræ & quare, ibi.

Principes & potentes clypei sunt reip. & quare, pa. 500. b

Prophetia, & Prophetæ.

Baptista excellentius & maius lumen participauit quam alij Prophetæ, pa. 137. b

Nullus antiquorum Prophetarum maior fuit Baptista, pa. 138. a

Prophetæ alij prædixerunt Ioannem Bapt. pa. 138. a

Prophetæ qui annuntiarent Christum non defuerunt apud gentes, pag. 129. b

Nullus Prophetæ fuit inter Malachiam & Baptistam & quare, p. 132. a

Baptista maior fuit omnibus prophetis, pa. 145. b

Prophetiæ elementa dicuntur & quare, pa. 176. b

Vltima prophetia scripta fuit de Baptista, p. 320. b

Prophetæ prædicti à Moyse Deut. 18. alius à Messia, p. 323. a

Prophetæ officium quod sit, p. 324. b

Prophetæ factis solent prophetare, pa. 366. a

Prophetas post Ioannem Iudæi non habuerunt, p. 606. a

Prophetia dicitur visio & quare, pa. 516. a

Visio quam prophetiam significet, pa. 516. b

Prophetia visio dicitur propter certitudinem, pa. 516. a

Pro-

SENTENTIARVM.

Prophetas nihil intelligere eorum
quæ vident falsum est, pa. 516. b
Prophetia grauis onus dicitur, ibi.
Quæ prophetia manus dicatur, ibi.
Prophetia Baptista tota læta & iocunda, pa. 517. a

Propitiatio, & propitiator.

Propitiator plus dicit quam mediator, pa. 450. a
Propitiator effectum dicit & veniæ consequutionem, ibi.
Propitiatio pro peccatis nostris Christus est, pa. 450. b
Propitiatio est hostia pro peccatis, pa. 451. a

Prosperitas.

Prosperitati malorum non est inuidendum, pa. 11. a
Prosperitatem humanam quam minime res destruunt, pa. 115. a
Prosperitati mundanæ fidens ebrius est, pa. 113. b
Prosperitatis malorum, & miseriæ iustorum in hac vita quæ sit causa, pa. 165. b
Prosperitatem in hac vita maximè timent iusti, pa. 161. b
Prosperitas aures obturat ne vocem Dei percipiant, p. 162. b
Prosperitas & abundantia temporalium obliuionem Dei causat, pa. 490. a

Protectio.

Protectio miseris de iure naturali debetur a potentioribus, p. 500. b

Prouidentia.

Prouidentia Dei astruitur, ex iudicio & resurrectione, p. 491. a
Prouidentia Dei astruitur ex inæqualitate quæ hic est inter bonos & malos, pa. 51. b

Prouentus.

Prouentus quid sit, & quid significet, pag. 565. b

Proverbum.

In proverbialibus loquutionibus quis sit literalis sensus, pa. 338. a

Proximus.

Proximorum bona publicanda sunt & mala operienda, pa. 258. a
Proximorum honori in omnibus consulendum, ibi.

Prudentia.

Prudentia filiorum huius sæculi quæ sit in suis rebus, pa. 371. b
Prudentia pro astutia poni solet, ibi.
Prudentia carnis astutia est, ibi. & 404. a
Prudentiam serpentis in suis requirit Deus, pa. 404. a

Pulsare.

Pulsare Deum ad ostium alicuius quid sit, p. 232. b

Punire, & punitio.

Puniturus Deus tristatur, pa. 55. a
Puniturus Deus premitit signa ut fugiamus, pa. 53. a
Puniturus Deus prius admonet, pag. 52. b
Punitur homo in omnibus in quibus peccauit, pa. 61. b
Punitio Dei misericordia est, pag. 493. a. & 508. a
Punitio Dei flagellantis est non dantis, pa. 493. b
Punire solet Deus propter peccata etiam in temporalibus, pa. 495. b

Puteus.

Putei cur antiquitus à patribus clauderentur, pa. 442. b

Q.

Quærendum.

Vbi quærendus sit Deus ut inueniatur, pa. 430. b
Quærendus est Deus intra nos ipsos non extra, pa. 430. a

Vnusquisque in suo statu querere debet Deum & inueniet, ibid.
Querens Deum extra se vagatur, pa. 432. a

Quia.

Quia interdum est expositiua particula, pa. 317. a

R.

Redemptio.

Redēptioni nostrę precium fu per excedens fuit, p. 23. b
Redemptionis nomine quid intelligatur, pag. 24. b. & seq.
Redēptio dicitur liberatio a seruitute mortis & corruptionis, p. 24. a
Redemptio pro regno cęlorum summitur, pa. 25. b

Rectum.

Rectum quid dicatur, p. 555. b
Recta via quomodo facienda, ibid.
Rectitudo etiam in bonis tenenda, pa. 556. a

Referre.

Res fideliter referendę sunt nihil addendo vel subtrahendo, p. 198. a
Regnum cęlorum.

Regnum cęlorum redemptio dicitur & quare, pa. 25. b

Regnum cęlorum ætati comparatur & quare, p. 27. a

Regnum cęlorum communicatio beatitudinis dicitur, p. 29. a

Regula Scriptura.

Sub vno contextu diuersa proponere solet Scriptura, & ab vna re ad aliam transire sine mutatione verborum, p. 4. a

Scriptura multoties loquitur de rebus secundum ea quę apparent, pag. 63. a

Religiosus.

Religiosus solitudinem debet ama-

re, pag. 518. b

Religiosus claustrę egrediens multis exponitur periculis, ibidem.

Religiosus nūquam talis reddit domum qualis exiuit, pa. 519. a

Religiosis maximę nocet propria voluntas, pa. 523. a

Reprehensio.

Vide, Correctio.

Reprehensio vitiorum odium & persequutionem parit, pa. 151. a

Reprehensio maximā postulat prudentiam, pa. 248. a

Secreta secreto reprehēdenda sunt, pa. 248. b

Publica peccata publice repræhendenda sunt, ibi.

Repræhensio publica necessaria est ut alij timeant, & emendentur, p. 249. a

Peccātes ex malitia acriter & publice reprehēdendi sunt, p. 249. b

Peccantes ex ignorātia benigne reprehēdendi, ibi.

Reprehensio etiam publica charitatis & misericordię opus est, p. 250. a

Reprehensio blāda multoties plus nocet quam proficit, pa. 539. a

Reprehensio blanda potius fouet quā extinguat vitia, pa. 541. a

Reprehensionem durā auferre, supplicium Dei est, pa. 542. a

Gratia crimina grauiter reprehēdenda sunt, pa. 542. b

Reprehensio necessaria est ad vitę conseruationem, pa. 293. b

Repræhensionis asperitatem tollēs pulillos peccatis facit, p. 299. a

Reprehensio significatur per gladiū utraq; parte acutum, p. 542. b

Repromissio.

Repromissio quę dicatur, p. 174. a

Per repromissionē quomodo natus dica-

SENTENTIARVM.

dicatur Isaac, & nō Ismael, p. 173. b
Respondere.
 Respondere solet Deus iuxta homi-
 nū desideria vt eos puniat, p. 410. b
 Respondere debemus inimicis ani-
 me nostræ ad omnia negatiue, pa.
 420. b
Respublica.
 Reip. ministros fauoribus & nō me-
 ritis constituere maxime nociuū.
 pa. 348. b
Resurrectio, & resurgere.
 Ex resurrectione prouidentia Dei
 astruitur, pa. 49. a
 Resurrectionis memoria consolatur
 laborantes, ibi.
 Resurrectio duplex, p. 110. b
 Impij quomodo dicantur nō resur-
 recturi in iudicio, p. 82. b. & 110. b
 Resurrectio trāsmigrationi anima-
 rum contraria, pa. 319. a
Rex & regnum.
 Reges terræ pro ratione factorū sa-
 tis esse putant suam voluntatem,
 pa. 94. a
 Regni ius ad minores pertinebat a-
 pud Iudæos, p. 147. b
 Reges eisdem miserijs subiecti sunt
 quibus & alij homines, p. 158. b
 Reges magni communi veste vsi
 sunt, pa. 283. b
 Regiam maiestatem non vestis sed
 virtus facit, ibi.
 Rex in omnibus debet medium te-
 nere vt pace fruatur, p. 445. b
 Reges & præsides quare referantur
 in aduentu Ioannis, pa. 459. a
 Regna solet Deus transferre de gē-
 te in gentem propter peccata, pa.
 497. a. & 498. b
 Regna maxime destruuntur prop-
 ter peccata quæ fiunt publica au-
 thoritate, p. 469. b

Reges iure naturali tenentur mise-
 ros ad se confugientes protege-
 re, pa. 500. b

Reges & principes clypei Reip. di-
 cuntur & quare, ibi.

Rota.
 Rota significat mundanos & pecca-
 tores & quare, pa. 535. b

Rota significat imperfectos, ibi.

Rumor.
 Rumores vox mendacij dicuntur,
 pa. 229. b

S.

Sacerdos, & sacerdotium.
Sacerdotes Angeli dicuntur &
 quare, pa. 142. a

Sacerdotis vita quam pura esse de-
 beat, pa. 142. b

Sacerdotiū Iudæorum iure perpe-
 tuo debebat tradi, pa. 466. b

Sacerdocium eorū erat ex lege, qui
 erāt de genere Aſmoneorū, ibi.

Sacerdocium tempore Herodis tē-
 porale erat contra legem, ibi.

Sacerdociū a tēpore Herodis solo
 vno anno durabat, pa. 467. a

Sacerdotes tres fuerunt inter An-
 nam & Caypham, ibi.

Tintinabula in veste summi Sacer-
 tis quid significarent, pag. 531. a.
 & 537. a

Sacramentum.
 Sacramenta Ecclesiæ fontes sunt
 gratiam continentes, p. 440. b

Sacramenta Ecclesiæ plura, ibi.

Sacramēta fluxerūt de latere Chri-
 sti sicut riuuli de fonte, ibi.

Sacramenta duo dire & sunt con-
 tra peccatū instituta baptismus
 & pœnitentia, p. 558. a

Sacrificium.
 Sacrificia non tenebātur Iudæi of-
 ferre

INDEX

ferre extra Hierusalem, p. 436. b

Saucei.
Saucei qui diceretur apud Iudeos,
pa. 325. b

Sal.
In falis petram vxor Loth quare
conuersa fit, pa. 227. b

Sal condimentum est rerum, & a
corruptione præseruatur, ibi.

Salix.
Salicis proprietates declarantur,
pa. 299. b

Salix adulatorem significat, ibid.

Sanhedrim.
Iudicum concilium qui regebat Is-
rael, vocabatur Sanhedrim, pag.
460. b

Sanctitas.
Sanctitas non est ex aparentibus &
exterioribus metienda, pa. 356. b

Sanfon.
Sanfon quia sibi placuit de victo-
ria uti punitus est, pa. 401. b

Sapientia.
Sapientia humana clauis est qua
multa occulta de Deo referantur, p.
196. b

Saul.
Saul nō est vnctus in Regem in Sy-
lo, pa. 460. a

Saul quando vnctus est iam erat Ar-
ca Domini in Cariath Ierim, ibi.

Scandalum, & scandalizo.
Non est de quocunq; aliorū scanda-
lo curandum vt a bono desistas,
pag. 135. a

Scandalum sumunt homines ex
Christi operibus vnde proficere
deberent, pa. 243. b

Scandalizati sunt omnes Apostoli
in morte Christi, pa. 134. b

Sola beata Virgo non fuit scandali-
zata in morte Christi, ibid.

Scandalizatur in Christo qui inla-

boribus deficit, pa. 251. a

Scandalizare in aliquo est in illo
offendere, pa. 251. b

Sceptrum.
Sceptrum afflictionē significat, vir-
gam & calamitatem, p. 461. b

Sceptrum pro regno ponitur, pag.
462. a

Sceptrum pro rege accipitur, ibid.

Scriba.
Scribae dicebantur qui non recede-
bant a literis legis, p. 326. a

Scribae & Pharisei non potuerunt
ignorare Ioannem non esse Mes-
siam, pa. 322. b. & 347. b

Scriptura sacra.
Scriptura sacra intelligi non potest
nisi Christus aperiat, p. 96. a

Scriptura sacra est liber scriptus, &
signatus & quare, p. 196. b

Scriptura sacra non est scripta hu-
mano spiritu, ibid.

Scripturarum sacrarum lectio vti-
lissima homini, pa. 265. a

Scripturae consolantur pusillani-
mes, pa. 226. a

Scriptura sacra difficilis intelle-
ctu, pa. 480. a

In Scriptura quis sit literalis sensus
proverbiorum, pa. 338. a

Secta Iudaeorum.
Sectae tres principales fuerunt apud
Iudaeos, & quae fuerint, pa. 325. b

Saeculum.
Saeculum continet spatium centū
annorum, pa. 31. a

Sedere.
Sessio iudicis exactam discussionē
rerum significat, pa. 43. a

Sedere quomodo dicatur Deus &
quare, pa. 231. b

Seducere.
Seducere nō semper deceptionem
impor-

SENTENTIARVM.

importat, pa. 509. b
Seducere est blandicijs in suam tra-
here sententiam, ibi.

Semita.

Vide via.

Semita: consilia dicuntur, pa. 550. b
Semita: arctiores sunt quā via, ibi.
Semita: non cadunt sub p̄cepto,
pag. 551. a

Semitam non tam commoditatem
quam breuitatem respicit, ideo di-
rigenda monetur, pa. 551. b

Semitas nos facimus, ideo dirigere
tenemur, pa. 552. b

Sepulchrum.

Sepulchrum est vterus matris no-
stræ, pa. 159. b

Serpens.

Serpentis prudentiā requirit Deus
in suis, pa. 404. a

Serpens prudentis & solertis sym-
bolum est, pa. 404. b

Serpentis prudentia in quo consi-
stat, ibid.

Seruus & seruitus.

Serui non sunt familiariter tractan-
di ne superbiant, p. 293. b

Seruitus Dei vera libertas est, pa.
407. b

Sethim.

Sethim quæ arbor sit, pa. 487. b

Sethim arbor est eximie magnitu-
dinis & leuitatis, ibi.

Sethim arbor est incorruptibilis,
ibidem.

Sethim significat beatos, p. 488. a

Si.

Si iurantis est particula aliquando,
pa. 397. b

Si vehementiorem facit affirmatio-
nem vel negationem, p. 398. a

Simplicitas.

Simplicitas columbe, Dei seruo ne

cessaria, pa. 403. b

Siloch.

Siloch nomē est loci vbi olim fuit

Arca testamenti, pa. 460. a

Siloch nomen est Mesiæ, p. 461. a

Siloch à Sil deriuatur & quid signi-
ficet, ibidem.

Siloch filium suum significat, ibid.

Siloch deducitur à silach quod se-
cundinas significat, pa. 461. a

Siloch deducitur à Silah & signi-
ficat pacificum, ibi.

Siloch deriuatur à Salah quod si-
gnificat mittere, pa. 461. b

Siloe.

Aquæ Siloe legem Euangelicam
significant, p. 538. b

Sodomita.

Sodomita: quando cecitate percussī
sunt ostia domorū suarum inueni-
re non poterant, pa. 73. b

Sol.

Vide signa iudicij.

Sol dicitur Christus & quare, pag.
79. b

Solemnitas.

Solemnitates & dies festos non te-
nebantur Iudæi celebrare extra
Hierusalem, pa. 436. b

Solitudo.

Solitudo quid significet in Scriptu-
ra, pa. 432. b

Solitudo maxima cōmoda affert.
pa. 518. b

Solitudo curia Dei est vbi officia
ambienda, pa. 519. a

Solitudo Deo maxime grata in
qua eximia beneficia confert, pag.
519. b

Solitudo quam quærere debemus
in quo consistat, pa. 520. a

Sortes.

Sortes dicuntur diuersæ hominum
condi-

INDEX

condiciones, pa. 563.a
 Sortes dicuntur euentus varij non respectu Dei: sed hominū, p. 563.a
 Sors contingentiam & incertitudinem dicit, ibid.
 Sors non dicit malum, sed diuinam explorat voluntatem, p. 562.b
 Sors gratia Dei dicitur & quare, ibidem. *Spes.*
 Spes & timor cardines sunt quibus mouetur Christianum ædificium, pag. 2.b
 Spes & timor duo pedes sunt quibus incedendum in via Dei, ibid.
 Spes & timor duæ molæ quibus farina fit, pa. 3.a
 Spes laboribus roboratur, p. 246.b.
 Spei ianua laboribus aperitur, pag. 247.a
Specula.
 Specula quid sit, & ad quid facta, pa. 560.a
 Specula significat prouidam circūspecctionem, ibidem.
Spina.
 Spinarum vallis seu torrens qui locus fit, p. 441.b. & 488.a
 Spinæ peccata significant, p. 442.a
 Spinarum torrens mundum significat, p. 488.a
 Torrens spinarum significat peccatores, pa. 488.b
 Torrens spinarum gentilitatem significat, ibid.
 Spina arbor quid significet, pag. 574.a
Spiritus.
 Spiritus halitum seu flatum significat, pa. 222.b
Spiritus sanctus.
 Peccatū in Spiritum sanctū dicitur peccatum ex malitia, pa. 250.a
 Spiritus sanctus quare apparuit in

columbæ specie, pa. 404.a
 Spiritus sanctus cur in igne descenderit, ibi.
Sponsus.
 Sponsus Ecclesiæ solus Christus, pa. 336.a
 Baptista non fuit sponsus Ecclesiæ, ibid.
Stare.
 Stare dicitur Deus & quando & quare, pa. 231.b
Statera.
 Statera equitatis symbolum, p. 82.b
 In manu Dei statera iusta est, p. 82.a
 Deus statera sua & bona & mala ponderabit, ibi.
Status.
 Status diuersi in Rep. necessarij, pa. 434.b
 In suo statu quisque saluari potest, ibid.
 In suo statu quærens Deū inueniet, pa. 433.b
Stola.
 Stola quid significet, pa. 98.b
Superbia & superbus.
 Superbia fuit primum peccatum hominis, p. 417.a
 Superbia quam grande peccatum sit declaratur, ibi.
 Superbia quomodo fuerit primum hominis peccatum, pa. 417.b
 Superbia in omni peccato reperitur & quomodo, ibi.
 Superbia est radix omnium peccatorum, ibid.
 Superbiæ bellum grauissimum est, & difficile superatur, pa. 419.b
 Superbos & de se præsumentes fugit sermo diuinus, pa. 427.b
Supplicium.
 Supplicia peccatoribus illata alios a peccando deterrent, p. 227.b
 Sorditas

SENTENTIA R V M.

Surditas.

Surditas animæ ex peccato prouenit, pa. 240. a

Sybillæ.

Sybillæ testimonium dederunt de miraculis Christi, pa. 132. b

Sympathia.

Omnes creaturæ sympathiam, & cognationem quandam habent cum homine, pa. 63. a

Syrenæ.

Syrenarum cantus quid significet, pag. 422. b

T.

Tacere.

TAcere, obmutescere tristi silentio significat, & magis dicitur quam perire, pa. 71. a

Tangere.

Tangere dicitur Deus quando laboribus afficit, pa. 187. b

Templum.

Templorum reuerentiæ maximè contrarius est nimius mulierum ornatus, pa. 287. a

In templo prædicare reseruatum erat Christo, p. 475. a

Quod in templo prædicaturus esset Christus prædixerunt Prophetæ, ibi.

Tempus, & temporalia.

Tempus Dei & tempus nostrum quod dicatur, pa. 81. b

Tempus Messiae dicitur tempus nouissimum, pa. 461. b

Tempus conuenientissimum manifestationi Christi fuit, cum status Iudeorum miserrimus erat, p. 490. a

Temporalium defectus aptiores reddidit homines ad cælestia, pa. 490. b

Temporalia apud Deum sunt in pre-

cio, nec computantur in sortem, pag. 502. b

Temporalia omnia contemnenda sunt, pa. 160. a

Temporalia bona largitur Deus ut meliores efficiamur, pa. 244. a

Ex temporalibus bonis occasione summunt homines ut peiores fiant, ibidem.

Temporalia bona scandalum sunt hominibus, pa. 244. b

Temporalia bona auferre solet Deus quia eis male utimur, pag. 246. a

Temporalia Deus suis adijcere solet, pag. 502. a

Temporalia bona cur in sinistra manu sapientiæ constituatur, p. 503. a

Temporalia bona solet Deus largiri iniquis, & quare, ibid.

Temporalia mundus magnificat, & pro sorte principali reputat, pag. 504. b

Tentatio, & tentari.

Maxima tentatio fuit Ioanni quando miserunt Iudæi ad illum interrogandum, p. 317. b

Tentari voluit Christus ut disceret misereri, pa. 451. a

Tentationes Christi confidentiam excitant miserorum, p. 451. b

Tentatio triplex esse potest, p. 452. a

Tentatio carnis non est sine aliquo peccato, ibid.

Tentatio carnis non potuit esse in Christo, pa. 452. a

Tentatio a diabolo & a mundo potest esse sine peccato, ibid.

Tentatio a mundo & a diabolo fuit in Christo, ibid.

Tentationum Christi utilitas, pag. 452. b

Christus ex tentationibus factus est pro-

INDEX

prouior ad miserendum, p. 453. a
 Ex tentationibus quomodo Christi
 factus sit potens auxiliari tē-
 tatis, ibid.
 Tentationes ut feramus varijs me-
 dijs utitur Deus, pa. 565. a
 Tentationes ad mensuram virium
 & auxiliorum Deus permittit,
 ibid.
 Tentatio humana quā dicatur, pa.
 563. b. & seq.
 Deus non patitur nos tentari supra
 vires nostras, p. 564. b
 Diabolū Deus tenet ne tentet quā-
 rum vult, ibidem.
Terra.
 Terram aliam futuram post iudi-
 cium, aliqui affirmant, pa. 32. b
 Terra perpetuo est mansura, p. 33. a
 Terra mater communis est omnium,
 pag. 159. b
Testis & testimonium.
 Testis & iudex futurus est Chri-
 stus in iudicio, pa. 43. b
 Testis est Deus nostrorum operū
 quando racet, pa. 75. b
 Testis falsus quā sit malus, p. 201. b
 Testimonium propriū secum fert
 suspitionem, p. 218. b
 Testimonium opetū sine calum-
 nia est, pa. 219. a
 Pestis mēdax quis dicatur, p. 229. b
 Testimonium Ioannis de Christo
 quando miserunt ad illum Iudæi
 fuit quasi iudiciale, p. 309. a
 Testimonium hoc maxime com-
 mendat Ioannem, pa. 309. b
Tetrarchia & tetrarcha.
 Tetrarchia quid significet & quid
 sit, pa. 464. b
 Tetrarchia non semper quartam
 partem regni significat sed quam-
 cumque, ibi.

Tetrarchia est principatus instar
 regni licet illo inferior, p. 465. a
 Tetrarcha instar regis erat licet ti-
 tulum & nomen non haberet, ibi.
 Tetrarcha aliquando rex dicitur,
 ibidem.
 Tetrarchiarum Iudææ termini de-
 signantur, pa. 466. a
Thronus.
 Thronus Christi venientis ad iudi-
 candum ex nubibus erit, p. 77. b
 Thronus Christi quare ex nubi-
 bus, pa. 88. a
Timor & timere.
 Timor & spes sunt cārdines quibus
 voluitur ædificium Christianū,
 pag. 2. b
 Timor & spes duo pedes quibus in-
 cedendum, ibid.
 Timor & spes duæ molæ ad confi-
 ciendam farinam, pa. 3. a
 Timor iudicij tantus erit in homi-
 nibus, ut arescant, pa. 9. a
 Timor iudicij securis est qua scin-
 ditur cor, p. 37. b
 Timor de quib? esse debeat, p. 59. b
 Solum peccata timenda, ibid.
 Timor Dei sagitta est carnem con-
 figens, pa. 297. a
 Timere nullum debet qui Deum se-
 cum habet, pa. 530. a
Tintinabulum.
 Tintinabula in veste summi sacer-
 dotis quid significarent, pa. 531. a.
 & 537. a
Tollerantia.
 Tollerantia iustorum qualis sit, pa.
 405. a
Tribulatio.
 Vide labor.
 Tribulationes Deus iustis immit-
 tit ex amore, pa. 168. b
 Tribulatio quomodo operatur pa-
 tientiam,

SENTENTIA R V M.

tientiam, ibid.

Tribulatorū voces nihil potest impedire, ne Deus exaudiat, p. 164. a

Tribulatio spina dicitur & quare, pag. 189. b

Tribulationem inuenire lōge aliud est quam à tribulatione inueniri, pa. 291. b

Tribulationes Deus permittit vt homines suas vires agnoscant, pag. 203. a

Tribulatio licet corpus frāgat, mētem firmat, & in Dei amorem incendit, pa. 491. a

Tribulatio non odij sed amoris est indicium, ibid.

Tribulationes immittit Deus vt apriorē reddamur ad cēlestia suscipienda, pa. 491. b

Tristitia.

Tristitia in Deo quomodo intelligatur, pag. 55. a

Tristitia quid sit, pa. 193. a

Tristitia in iusto esse non potest quomodocunque res eueniant, ibid.

Tritura.

Trituræ filij dicuntur iusti, & quare, pa. 166. b

Triumphus.

Triumphus completus Christi reseruatus est in diē iudicij, p. 97. b.

Tuba.

Tuba signum belli & signum iubilei & indulgentiæ, pa. 79. a

Tuba quale instrumentum sit, & quid significet, pa. 536. b.

Tubæ comparatur prædicatio & quare, pa. 543. a

Tunc.

Tunc, non semper dicit si multatē temporis, p. 17. a

Tunc accipi solet pro postea, ibi.

V.

Vagari.

Vagari quis dicatur, pa. 432. b
Vagatur qui Deum extra se quærit, pa. 432. a

Vagari licet parum, valde periculosum est, ibid.

Vanitas.

Vanitas hominum non quod vtilius sed carius est quærit, p. 280. b

Vbera.

Vbera amorem significāt, p. 553. b

Veneficus.

Veneficus & incantator dicitur Christus & quomodo, pa. 240. b

Venturus.

Vēturus, participium, diuinitatem declarat, pa. 128. a

Qui venturus est nomen proprium Messia, ibid.

Verborum modi & tempora.

Verbum compositum pro simplici accipi solet, pa. 111. a

Subiunctiuus pro futuro indicatiui poni solet, pa. 269. a

Futura pro imperatiuis ponuntur, pa. 476. a

Præteritum pro futuro ponitur, pa. 507. b

Tempus pro tempore frequenter usurpatur, pa. 189. b

Verbum nomen.

Verbum additum vel subtractum in narratione maxima mala causat, pa. 198. a

Verba sagittis cōparantur & quare, pag. 229. a

Verborū Dei & hominum differentia, pa. 513. b

Verbum Dei triticum est animam sustentans, ibid.

Verba hominum paleæ sunt sine substantia, ibid.

Verba

INDEX

Verba Dei ignis sunt cor accen-
dens, pa. 513. b
Verbum Dei malleus conterens pe-
tras, ibid.
Verbi Dei efficacia & virtus, pag.
514. a
Verba omnium lævia & sine virtu-
te, pa. 514. b
Verbum Domini quod factum est
quid significet, pag. 468. b
Verbum Domini multis modis fit,
ibid.
Verbū Domini pro mandato, ibid.
Verbum Dei dicitur Prophetia,
pag. 516. a
Verbum Dei quæ Prophetia dica-
tur, ibid.
Verbum & visio quomodo diffe-
rant, ibidem.
Vestis.
Vide ornatus.
Vestis peregrina damnatur, p. 70. a
Vestis peregrina peregrinos mores
inducit, ibi.
Vestis Christi in iudicio cur san-
guine aspersa aparebit, pa. 86. a
In luxu vestium peccatū non deest,
pag. 137. a. & 231. a
Vestium nimia curiositas porta pa-
tēs est ad perditionē reip. p. 280. a
Vestium curiositas rinea est substā-
tiæ etiam amplissimæ, ibid.
Vestium luxus maius & peius vi-
tium est quam ebrietas vel ludus,
pag. 280. b
Vestēs non vtiliores, sed preciosio-
res vanitas quærit, ibidem.
Vestium curiositas in viris grauif-
simum vitium, p. 281. a. & 283. b
Vestēs poenitentiae insignia sunt,
pag. 282. a
Vestēs præciosæ potius discoope-
riūt quā cooperiāt hominē, p. 282. a

Vestēs quid sint, ibid.
Vestēs delicatæ poenitentiae aduer-
santur, pa. 282. b
Vestēs delicatæ animū mollem fa-
ciunt, ibid.
Vestium curiositas animi qualita-
tes demonstrat, pa. 283. a. & 284. b.
Vestis delicata etiam corpori no-
cet, pa. 283. a
Vestis præciosa solis infamibus per-
mittebatur apud Lacedæmonios,
pa. 283. b
Veste communi principes magni
antiquitatis vfi sunt, ibid.
Vestis præciosa vexillum, & nidus
luxuriæ, pa. 284. a
Vestēs præciosæ lacrimis & oratio-
ni repugnant, pa. 287. a
Vestis vilis & aspera Deo placet,
pa. 288. a
Ex vestibus cui regi seruiamus co-
gnoscitur, p. 289. a
Ex vestibus nationes dignoscuntur,
ibidem.
Vestis asperitas non debet esse san-
ctitatis mensura, pa. 356. b
Via.
Vias nostras Deus spinis sapit ne
ab eo recedamus, p. 363. a
A via vel parum discedere valde pe-
riculosum, pa. 432. a
Via vitiorum aspera, virtutis faci-
lis, pa. 477. a
Viæ Dei & semitæ quibus ipse ad
nos venit quæ? pa. 544. a
Viæ & semitæ Dei, quibus venit ad
nos, & quibus abire solet incogni-
tæ, pa. 545. a
Viæ Dei incompræhensibiles, pag.
545. b
Viæ Dei quomodo parandæ sunt
a nobis, & semitæ dirigendæ, ibi-
dem.

Via

S E N T E N T I A R V M.

Via Dei præcepta eius dicuntur,
pag. 548. a
Via Dei licet arctæ videantur spatioſæ ſunt, & faciles, pa. 548. b
Via mundi laborioſæ ſunt, licet ſpatioſæ appareant, ibidem.
Viarum Dei & mundi diuerſitas,
pag. 548. b
Viarum mundi qualitates, p. 549. a
Viarum Dei qualitates, p. 549. b
Homo interior dilatatur in vijs Dei, pa. 550. a
Via non rectitudinem ſed commo-
ditatem respicit, ideo paranda di-
citur, pa. 551. b
Via non eſt pro arbitrio cuiusque
facienda ſed paranda, pag. 552. b.
& 562. a
Viam parare eſt tollere peccata,
pag. 553. b
Viarum quatuor eſſe ſolent deſor-
mitates quas tollere debemus, pa.
554. a
Vias ſuas parare homo ſine gratia
Dei non poteſt, pa. 566. a
Vias diuerſas factas habet Deus,
per quas homines incedere de-
bent, pa. 561. a
Via virtutis ſemper hominibus af-
pera viſa eſt, pag. 576. a
De via Dei quomodo intelligan-
tur difficultates ſublata, p. 577. a
Viam Dei difficilem dicens, ſuam
infirmiſſimam prodiſſe, pa. 579. b
Vindicta.
Vindictam ſibi Deus reſeruauit,
pag. 400. b
Vinum.
Vinum rigorem diuinæ iuſtitia ſi-
gnificat, pa. 38. b
Vinum priuſquam oleum cur inſu-
derit Samaritanus, ibidem.
Vinum conſolationem ſignificat,

pag. 218. a.
Vinum remedium eſt contra vene-
num, p. 543. b
Virga.
Virga & ſceptrum idem ſignificat
pa. 462. a
Virga pro rege ponitur, ibid.
Virtus.
Virtutes celorum que dicantur, pa.
11. b
Virtutem etiam mali reuerentur,
pag. 151. a
Virtus latere non poteſt, p. 266. a
Virtuti ſolum fidendum, p. 277. a
Virtutis via facilis, pa. 477. a
Virtutis via ſemper hominibus af-
pera viſa eſt, pa. 576. a
Virtutis viam facilem fecit Chri-
ſtus, ibid.
Viſus & videre.
Viſus inter omnes ſenſus maximè
certus, pa. 228. b. & 516. a
Viſum in rebus proximorum non
eſt credendum, pa. 228. b
Viſus multoties fallitur, ibid.
Videre pro guſtare ponitur, pag.
478. a
Viſio prophetia dicitur & quæ ſit
illa, pa. 516. a
Viſio & verbum quomodo diffe-
rant, ibi.
Vita.
Vitæ piorum numerus dierum deſ-
criptus eſt apud Deum, p. 103. b
Vita optima quæ iudicanda ſit &
habenda, pa. 158. a
Vitæ rectitudo & bonitas vnde pē-
ſanda, pa. 159. a
Vita præſens area dicitur & quare,
pag. 163. a
Vita hæc, eſt taller, vbi elaboran-
tur lapides, pa. 170. b
Vitæ præſentis tempus militia di-
citur,

INDEX

citur, pa. 507. a
 Vita duplex actiua & contempla-
 tiua significatur in Martha & Ma-
 ria, pa. 526. a
 Vita actiua & contemplatiua in Ra-
 chele, & Lia designantur, ibid.
 Vita contemplatiua dulcis sed ste-
 rilis, pa. 527. a
 Vita actiua laboriosa sed foecunda,
 ibidem.
Vlmus.
 Vlmus quos significet, pa. 574. b
Voluntas.
 Voluntas Dei & carnis contrariae,
 pag. 252. a
 Voluntas propria omnium maloru
 causa, pa. 252. b. & 491. b
 Voluntas propria nouerca nostra
 est, pa. 253. a
 Voluntatem propriam sequēs gau-
 dium erit inimicis suis, pa. 254. a
 Pro voluntate sua omnia volūt ho-
 mines, pa. 350. b
 Voluntas nostra etiam in licitis ne-
 ganda, pa. 522. b
 Dei voluntas semper nostrae prae-
 renda, ibid.
 Voluntas propria etiam bona ope-
 ra inficit, pa. 523. a

Vox Dei.
 Vox Dei in laboribus percipitur,
 pag. 162. b
 Vox Dei in prosperitate non sen-
 titur, ibid.
 Vox Dei tenuis est, & attēum re-
 quirat, pag. 163. a
 Vox Dei facile cognoscitur si attē-
 damus, pa. 232. b
Vulpis.
 Vulpibus cur comparentur filij hu-
 ius saeculi, p. 373. a
 Vulpis qualitates & conditiones
 describuntur, ibid.

Vxor.
 Vxoris amor ad maritum qualis
 esse debeat, pa. 208. a
 Vxoris sibi debita caesio quomo-
 do fiebat apud Iudaeos, pa. 336. a
 & sequentibus.

Z.
Zacharias.
 Zacharias fuit princeps Sacer-
 dotum, pa. 352. a

Zelus.
 Zelus debet esse secundum Deum,
 & secundum scientiam, pa. 156. a
 Zelus ex inuidia multoties nasci-
 tur, ibidem.

BVRGIS.
 Excudebat Ioannes Baptista Varesius.

1604.

UNIVERSITY OF CHICAGO

1194

3.112